LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՄԱՅԻՍ 1932 — 1 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1868 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ

Ո՛վ որ իր տանը մէջ, իր երդիքին տակ չէ, առտուն չերգեր։ (*Խափշիկեան առած*)։

Այսօր, Մայիս Մէկ, կը թնդան, կը խլրտին, կը պոռթկան աշխատաւոր բազմութիւնները, աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ։

Միլիոններ եւ միլիոններ, այսօր, Աշխատանքի Տօնին առթիւ, իրենց շեփորը կը հնչեցնեն դղրդագին, արտակարգ խուճապի մը մատնելով պետական եւ ոստիկանական իշխանութիւնները։ Տեղ-տեղ՝ նոյն իսկ բանակը։

Տարուէ տարի, աւելի սպառնալից, հետզհետէ ծաւալուն եւ յորդահոսան ալիքներով, կը հնչէ ամեհի ազդանշանը. — «Ահա մե՛նք ենք գալիս»։

Եւ տարուէ տարի, տիրողներն ու իշխանաւորները, շահագործողներն ու անոնց գործակիցները, վայելողներն ու զրկողները կը դառնան աւելի զգոյշ, աւելի մտահոգ ու հաշտարար։

Բանւորը այլ եւս լրացուցած է պաշտպանողական շրջանը, և, մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն ի վեր, պրկուած՝ յարձակողական թափով։

Ամուր սեղմած բռունցքն ու ակռաները, աչքերը սուր եւ արի, ու զօտեպինդ՝ իր ուժին եւ իրաւունքին գիտակցութեամբ, ան կ'արշաւէ տարածութենէ տարածութիւն, հարթելով ճամբան դէպ ի վերջնական յաղթանակ։

Մերթ մոլեգին եւ խորտակիչ, մերթ կրաւորական ու համբերատար, բայց միշտ հետեւողական, ան, բանւորը, կ'ամրացնէ խրամները, կը բանայ նոր խրամներ, կը կազմակերպէ պաշտպանողական շարժումներ կամ յանդուգն գրոհներ, փութացնելու համար գալիքը — Աշխատանքի տիրապետութիւնը։

Եթէ, տարիներ առաջ, հեռաւոր երազներ էին այս պողոտաները եւ մենք աղօտ արձագանգներ միայն կը լսէինք աշխատաւորական շարժումներու մասին, այսօր, մեր աչքերով կը տեսնենք ու մեր մորթին վրայ կը զգանք անոնց յորձանուտ եւ դղրդագին թաւալումը։

Այսօր — ահա տասը տարի է — իրագիտական դասի մը պէս, մեր առջեւ փռուած են ընկերվարութեան տարրական գիտելիքները։

Այլ եւս ո՛չ է, այլ եւս անօգուտ է վէճը՝ այս կամ այն ուղղութեամբ։ Մանաւանդ մեզի, Դաշնակցականներուս համար, քանի որ գիտենք զանազանել տառն ու ոգին։ Կարեւորն ու ցանկալին։ Հիմնականն ու յետաձգելին։

Ինքնապաշտպանութեան մտահոգութիւնն ունինք մենք, ամէն բանէ առաջ։ Երէկ՝ ջարդին ու աքսորին դէմ, այսօր՝ այլապէս վտանգաւոր երեւոյթներու հանդէպ։

Եւ այդ մտահոգութեամբ ալ, գտեր ենք մեր ճամբան, գոնէ հիմնական հարցերու մէջ։

Բայց, ո՞ր խելացին պիտի կրնար ապացուցանել թէ՝ կը մոռնանք մեր ազգային դատին, իբրեւ կուսակցութիւն կապուելով Աշխատանքի մարտակոչին, եւ հաւատալով անոր յաղթանակին։

Այսօր, տարուբեր օտար պողոտաներու վրայ, ի հարկէ մեծ բան չունինք ընելիք։ Կոտորակներ ենք միլիոններու մէջ, տաշեղներ՝ ծովուն վրայ, եւ աւելի շատ բարոյական է մեր կապը։

Բայց, խնճոյք մըն է ընկերվարական դաւանանքը — Աշխատանքի Դատը — ինչպէս քրիստոնէութիւնը։ Իսկ բազմութիւնները չեն կրնար ապրիլ առանց խնճոյքներու։

Եւ յետոյ, գոյութեան կռիւէն անմիջապէս վերջ, կամ անոր զուգընթաց, ի՞նչ աւելի սրբազան պարտականութիւն, կուսակցութեան մը համար, քան Դատը այն ջախջախիչ զանգուածին — աշխատաւոր բազմութեան, որ կը կազմէ հայ ժողովուրդին 80 առ 100ը։ Աշխատաւոր եւ գիւղացի։ Մշակ եւ մանր արհեստաւոր։

Ու վերջապէս, ահա տասը տարի անցաւ մեր աշխարհին վրայ ալ, նոր կարգուսարքով։ Աննախընթաց փոթորիկներով ու խմորումներով։

Այսօր, Հայաստանի մէջ, գիւղացին ու բանւորը այն չեն ինչ որ գիտէինք։ Նոյն իսկ այս պողոտաներուն վրայ, երէկուան հայ գիւղացին այն չէ ինչ որ տեսեր էինք։ Մինչեւ անգամ Թուրքիոյ մէջ, Թուրք բանւորն ու գիւղացին հազիւ կը յիշեցնեն երէկուան տիպարն ու տեսակէտները։ Իսկ դասակից ժողովուրդներու մէջ — յոյն, պուլկար, արաբ — օրուան հրատապ հոգն է՝ բանւորական-ընկերային հարցը։

Այնպէս որ, զուր են բոլոր վէճերն ու բանդիտութիւնները։

Գիրքերէն առաջ, մեր այսօրուան բանուկ, մշտահոլով կեանքն է որ կը բանայ աչքերը, եւ խնդիրներ կը շարէ, պատասխան պահանջելով։

Կը մնայ միայն թօթուել ծայրայեղական մարզանքները, որոնք ծաղրանկարն են բուն աշխատաւորական շարժման։

Ի՞նչքան իմաստութիւն կը խտացնէ Սենեկալի խափշիկը, իր պարզունակ լեզուով.

— «Ո՛վ որ իր տանը մէջ, իր երդիքին տակ չէ, առտուն չերգեր»։

Երգ չունինք մենք ալ, այսօր, Մայիս Մէկին։ Ոչ իսկ արտայայտութիւն՝ փողոց իջնելու կամ դէպ ի դաշտերը տարածուելու։

«Մեր տունը չենք», իսկ բուն տանեցին, ինքն ալ, հզօրին — տիրողին ու իշխանաւորին — թաթն ունի իր գլխուն վրայ։

Բայց, ունինք իղձ, ունինք հաւատք՝ Աշխատանքի տիրապետութեան մասին։

Ըլլալով մասնիկ մը միլիոնաւոր բանակներու մէջ, եթէ մեզի չմնար ո՛ր եւ է գործօն դեր, այդ չի նշանակեր թէ հայ բանւորն ու գիւղացին անմասն են կամ անտարբեր։

Գոնէ մտքով ու սրտով, անոնք անձկութեամբ կը հետեւին կատարուած եւ ծրագրուած նուաճումներուն համար, ինչպէս ապագային կորուած պահակը։

Շ.

ՀՈՒՆՁՔ

ԽՄԲ. — Մայիս 1ի առթիւ, ողբացեալ բանաստեղծին «Հացին Երգ»էն կ'արտատպենք այս կտորը։ Վարուժան այլապէս յաջող աշխատաւորական բանաստեղծութիւններ ունի, ինչպէս այս հատորին, նոյնպէս «Հեթանոս Երգեր»ուն մէջ. —

Թող սօտորին թեզանիքներ, գերանդիներ թող յեսանուին. —
Այսօր երկու հազար մըշակ կ'հնձեն ցորե՛նը եւ գարին։

Քա՛ղցր է թաղուիլ հասկերուն մէջ՝ որոնց քիստերը խարշափուն
Կը խառնուին բաց կուրծքերու անտառացած թուխ մազերուն։

Քա՛ղցր է լողալ յամառօրէն որաներուն մէջէն հեղեղ,
Ըզգալ ուռիլը բազուկին երակներուն արեւազեղ։

Ահաւասիկ գերանդիներ, կատաղութի՛ւն փայլատակի,
Ցորեններուն մէջ իբր արծաթ կ'ընկղմին, դուրս կ'ելլեն՝ ոսկի։

Հասկեր կ'իյնան շարուէ շարան, եւ կ'արիւնին կակաչներ լուռ.
Բլուրներուն կողը խարտեաշ կը ծալլուի յայնասարսուռ։

Ծըփանքներ նո՛ր ծըփանքներու ներքեւ ընդմիշտ կը փըլուզին.
Ալիք կ'ըլլան ակօսին մէջ ծովե՛ր, ծովե՛ր, ծովե՛ր դեղին։

Ու կ'ընդլայնին դաշտեր, սարեր, խոզաններով միշտ քըստմըննած.
Հովիտին մէջ հեղեղներ կան՝ որ կը ցամքին կամաց կամաց։

Ցանկարծ թուփեր կը յայտնուին, կամ կը ցըցուի քար մը ներմակ։
Առուակ մ'հեռուն կը փայփըլի, որ կը նիրհէր վարսակին տակ։

Մըշակներ կան՝ որ փարչն իրենց թերնին դըրած, Արե՛ւն ի վեր,
Կ'ըմպեն երկա՛ր ջուրը գըլգլուն՝ զոր աղբիւրէն հարսն է բերեր։

Ոմանք իրենց ափերուն մէջ՝ մերթ կը փըշրեն հասկ մը առոք,
Եւ կ'օրհնեն թիւն հատիկներուն, ու կը ծամեն յետոյ զանոնք։

Հօտաղներ կան արտերէ արտ՝ որ ժիրաժիր կը յեսանեն
Աղօտ մահիկը մանգաղին՝ աղմըկելով լուռ միջօրէն։

Եւ կը հընձե՛ն. — միշտ կը հընձե՛ն, թեւի ամէն լայն շարժումի
Ամառներու բերկրութիւնն է՝ որ քիստէ քիստ կը ծաւալի։

Օ՛, ի՛նչ կոծեր, հորիզոնէ հորիզոն ի՛նչ նըւաղումներ,
Ի՛նչ հեծկլտանք հանարներու, ի՛նչ փըլուզուող ովկիաններ։

Ու կը հընձեն, դեռ կը հընձե՛ն. — մինչեւ շուքերը երկարին
Եւ շըփոթուին իրարու հետ ա՛լ սահմանները անդաստանին։

Այն ատեն լուռ ճամբուն վըրայ կը տեսնուին, շարան շարան,
Հընձուորները որ դէպ իրենց տընակներուն ճրագը կ'երթան։

Գերանդիներն անոնց ուսին կը ցոլցըլան լուսնկայէն,
Կը հովանան անոնց քըրտնած կուրծքերն անուշ ծըմակներէն։

Իսկ անդորրին մէջ դաշտերուն ահա ծըղրիթ մը արթընցած
Կը լեցընէ իր երգերով ամբողջ Անհունն աստեղամած։

1914 ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

"ՁԵՐ ՔՈՒԷՆ ՏՈՒԷՔ,,

Պ. Fernand Corcos ի Փարիզի 13րդ թաղամասի, 2րդ շրջանի երեսփոխանական թեկնածուին, կը թելադրէ հայրենակից մը, այն Հայերուն որոնք իբր Ֆրանսական հպատակ, կը մասնակցին այսօրուան ընտրութեան։ Պ. Corcos Հայերու բարեկամ անձնաւորութիւն մըն է եւ անդամ Լիկ տէ Տռուա տը լ'Օմի Կեդրոնական Վարչութեան։

Աշխատանքի խորհրդաժողովը

Զինաթափութեան ժողովին հետ միեւնոյն ատեն, Ժընեւի մէջ կը գումարուի Աշխատանքի Միջազգային Խորհրդաժողովը, որ իր վերջին նիստին մէջ, երկու կարեւոր բաղձանքներ յայտնեց։

Ֆրանսայի Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը Ժուհօ բացատրեց իր մէկ բանաձեւը, որով իբր դարման տագնապին եւ անգործութեան, կ'առաջարկէ բոլոր երկիրներուն մէջ կիրարկել շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը։

— Ներկայիս, ըսաւ Ժուհօ, իրականութիւնն այն է որ արդէն շաբաթական 40 ժամ աշխատանքը կը կիրարկուի։ Կարելի պիտի ըլլա՞յ հեռանալ այս իրականութենէն, երբ տեսնուին ճարտարարգործական վերագարթնումի առաջին նշանները. կարելի է ենթադրել։ Բայց մեքենականութիւնը այնքա՛ն զարգացած է, որ անգործներ կան ոչ թէ միայն տագնապին հետեւանքով, այլ որովհետեւ նաեւ աշխատաւորի պէտքը նշանակելի կերպով նուազած է։ Եթէ ուրեմն, տագնապի վերջաւորութեան, վերադառնանք շաբաթական 48 ժամ աշխատանքի դրութեան, ի՞նչ պիտի պատահի։ Ներկայ անգործներու քառորդը պիտի շարունակէ մնալ անգործ»։

Համաձայն Ժուհօի տեսակէտին, շաբաթական 40 ժամ աշխատանքը պիտի կրնայ գործ հայթայթել բոլորին, երբ տագնապը փարատի։

Ժուհօի բանաձեւը ընդունուեցաւ 37ի դէմ 48 ձայնով.

Ժողովը ընդունեց նաեւ բանաձեւ մը, որով կ'առաջարկուէր Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ հրաւիրել շարք մը միջազգային խորհրդաժողովներ, ուսումնասիրելու համար տագնապին եւ անգործութեան դէմ պայքարի միջոցներ։

Ածելիի թագաւորը անձնասպան

Լուցկիի Թագաւորէն յետոյ, ահա նաեւ ածելիի Թագաւորը, որ կենսակ դարձուցած աշխարհիս ծոյրերուն, կ'ընտրէ մահուան ճամբան։

Ամերիկեան ճարտարարուեստին ամէնէն նշանակելի դէմքերէն մէկն էր Ժիլէթ, որ կը սպարծենար թէ ամբողջ աշխարհը կ'ածիլէ, ինքը որ երբեք չէր ածիլուեր. երկար մօրուք մը ունէր, զոր կը փայփայէր պարծանքով։

Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի նիւթական դժնդակ կացութեան։

Գերմանիոյ անգործները

Ռուրի ածխահանքերուն եւ մետաղագործարաններուն մէջ աշխատող 200 հազար բանուորներ կը վախնան որ գործատէրերը նոր զեղչ առաջարկեն իրենց օրավարձքերուն վրայ։ Արդէն ամիսը 5 օր պակաս կ'աշխատին, ինչ որ իրենց վարձքին վրայ 20 առ հարիւրի նուազում մը կը նշանակէ։

Գործատէրերու հետ անհամաձայնութեան մը հետեւանքով, Պերլինի պանդոկներուն եւ ճաշարաններուն մէջ աշխատող 16 հազար հոգի ճամբու դրուեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 1-Ի ՑՈՅՑԵՐԸ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանսական ընտրութիւնները կը զուգադիպին աշխատաւորական տօնին։

Այսօր է որ 11,5 միլիոն ընտրող Ֆրանսացիներ, պիտի ընտրեն յառաջիկայ Խորհրդարանի անդամները, 615 երեսփոխան։

Այս առթիւ, կառավարութիւնը սովորականէն աւելի խիստ միջոցներու դիմած է կարգն ու կանոնը պահպանելու համար։

Ներքին Նախարարը նախորդ օր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ այս մասին, ընդհանուր ապահովութեան տնօրէնին, Փարիզի ոստիկանապետին, Սէն-է-Ուազի նահանգապետին, Փարիզեան շրջանի հրամանատարին եւ պատերազմական նախարարութեան և ընդհ. սպայակոյտի ներկայացուցիչներուն հետ։

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին, Ներքին Նախարարը ճշդեց կարգապահական այն միջոցները, որ պիտի գործադրուին եւ կարգ մը հրահանգներ տուաւ։

Նման խստութիւններ կարգադրուած են նաեւ նահանգներու մէջ։

Ըսմէթ փաշա Մոսկուայի մէջ

Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշա, արտաքին գործավարին Թ. Րիւշտիի ընկերակցութեամբ այցելութիւն տուաւ բոլշեւիկ գործավարներու խորհուրդի նախագահին՝ Մոլոտովի եւ արտաքին գործավար Լիտվինովի։

Ըսմէթ փաշա, յետոյ, այցելութիւնն ընդունեց Խորհրդ. Միութեան կեդր. Գործադիր կոմիտէի նախագահ՝ Կալինինի, յետոյ այցելեց Լէնինի դամբարանը, ուր ծաղկեպսակ մը դրաւ։

Իրիկունը Մոլոտով՝ ի պատիւ Ըսմէթ փաշայի մեծ ճաշկերոյթ մը տուաւ։ Ճաշէն վերջ, Կրէմլինի պալատին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ. Ներկայ էին կառավարութեան եւ դիւանագիտական մարմնի անդամները։

Մահափորձ Ճափոնցիներու դէմ

Ճափոնական կայսեր ծննդեան տարեդարձը, արիւնահեղ մահափորձով մը վերջացաւ Շանկհայի մէջ։

Շանկհայի ճափոնական գաղութը՝ կայսեր ծննդեան տարեդարձը կը տօնէր, երբ Գորէացի մը ռումբ մը նետեց դէպ ի բեմ, ուր հաւաքուած էին ճափոնի դեսպանն ու հիւպատոսը, ճափոնական բանակի եւ նաւատորմի ընդհանուր հրամանատարները եւ Շանկհայի ճափոնական գաղութին նախագահն ու փոխ-նախագահը։ Բոլորն ալ վիրաւորուեցան ծանրօրէն։

Ամբոխը յարձակեցաւ Գորէացիին վրայ, զոր կ'ուզէր կտոր կտոր ընել։ Զինուորները մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան զայն փրկել ամբոխին կատաղութենէն եւ բանտ տանիլ։

Ճափոնական իշխանութիւնները կը հաւատան թէ գորէական յեղափոխական կազմակերպութեան մը կողմէ սարքուած է այս մահափորձը։ Շանկհայի ֆրանսական ոստիկանութիւնը կը գործակցի ճափոնական ոստիկանութեան, երեւան հանելու համար դաւադիրները։

Մեծ պետութեանց բողոքը Յունաստանի դէմ

Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Անգլիոյ դեսպանները յունական կառավարութեան ներկայացուցին ծանուցագիր մը, որով կը բողոքեն յոյն կառավարութեան այն յայտարարութեան դէմ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սկզբունքով ընդունած է յունական պարտքերու վճարման յետաձգումը։

Յունաստանի արտաքին նախարարը Պ. Միխալաքոփուլոս պատասխանեց երեք դեսպաններուն թէ՝ Յունաստան երբեք վերջնական չի նկատեր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին որոշումը, մանաւանդ որ կառավարութիւնը ուղղակի բանակցութեանց մտած է պահանջատէրերուն հետ։

Յոյն արտաքին Նախարարը աւելցուց նաեւ թէ վճարումներու յետաձգումը անխուսափելի է եւ եթէ հատուցումներու խորհրդաժողովը չորոշէ օժանդակել փոքր պետութեանց, Յունաստան պիտի պահանջէ աւելի ընդհանուր վերաքննութիւն մը, տրուած ըլլալով որ չի կրնար իր արտաքին վճարումները կատարել, առանց արտածելու իր արտադրութիւնները։

Զինաթափութեան ժողովը

Նոր խորհրդակցութիւն մը մայիս 12ին

Ժընեւի մէջ, Անգլիոյ վարչապետը խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ամերիկեան նախարարին Սթիմսընի եւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ ու Ֆրանսայի պատուիրակութեանց պետերուն հետ։

Խորհրդակցութիւնը տեղի ունեցաւ մասնաւորաբար նկատի առնելու համար զինաթափութեան ժողովի աշխատանքներուն արդիւնքը։ Անգլիոյ վարչապետը դիտել տուաւ թէ զինաթափութեան ժողովը այն տեսակ կէտի մը հասած է, ուր այլ եւս որ եւ է օգտակար աշխատանք անկարելի կը դառնայ, եթէ համաձայնութիւն մը չգոյանայ մեծ պետութեանց միջեւ։

Այս մասին խորհրդակցելու համար, որոշուեցաւ որ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները համախմբում մը ունենան Ժընեւի մէջ, մայիս 12էն 14։

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ

Զինաթափութեան ժողովի նաւային եւ ցամաքային յանձնախումբերը շարունակեցին իրենց աշխատանքները։

Նաւային յանձնախումբին մէջ, Գերմանիոյ պատուիրակը պաշտպանեց «գրպանի յածանաւ»երը զոր Գերմանիա ստիպուեր էր շինելու, Վերսայլի դաշնագրին պարտադրութեան ենթարկուելով եւ նկատեց թէ 10,000 թոնոյէն վեր տարողութիւն եւ 280 մմ.նոց թնդանօթներով բոլոր նաւերը յարձակողական են։

Խօսեցան նաեւ ամերիկեան եւ անգլիական ներկայացուցիչները։

Նաւային յանձնախումբի յաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ երեքշաբթի օր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԵՔԵՆԱՅԻՆ ՀԵՏ

Ա.

Մեքենաշէն գործարանն է։

Կիսաթափանց ապակեայ տանիքով ընդարձակ դաշտ մը։ Մեքենաները շարուած են մինչեւ ծայրը, կարգապահ փիղերու ճնշող կեցուածքով։

Կամ ինչպէս ովասիսի մը մէջ կանգ առած առասպելական կենդանիներու մեծ ընտանիք մը, պառկած, ոտքի կամ յարձակելու պատրաստ, մռայլ կամ մրափուն, անոնք դաժանօրէն վտանգը կ'որոճան...։

Իրենց խլացնող մռունչը պատերը կը սարսէ։ Շունչն իրենց երախին, իւղի բարկ հոտով բեռնաւոր՝ կ'ամպոտի։

Երկաթ կը ծամեն։

Եւ մարդերու մեծամասնութիւն մը անոնց ահաւոր ուժին սանձը դէպի ստեղծագործութիւն կ'առաջնորդէ՝ մահածաղիկ եղերքներով ճամբէն։

Մրոտ ու կոշտացած ձեռքերով, միօրինակ, կապոյտ հագուստին մէջ, այդ մարդի՛կը,— պայծառ ճակատով ինչպէս բոլոր անհրաժեշտ մեծութիւնները,— քաջութեամբ ու հերոսութեամբ կը տանին օրուան պայքարը, մինչեւ ութերորդ ժամու յոգնութեան պահանջին՝ դադարին։

Բ.

Դուրսը արեւ կայ։ Ու իր ուրախութիւնը մինչեւ հոս, ինծի կը հասնի, քնքուշ աղջկան մը ժպիտին պէս։

Գործս կը սիրեմ նորէն։

Պողպատն է բաժինս այսօր, ու մեքենաս կը հպատակի հանդարտութեամբ։

Ձեւաւորուող «կտոր»ը եօթ կողմէ ագուցուած, եռագլուխ արջ մըն է կարծես, շղթայակապ։

Խիստ գօտիով մը շամփրած են գլանները։

Գլաննե՛րը հայելավառ, շապկուած իւղի մաքո՛ւր խաւով մը, որ կը դառնան միասին, համաչափ, ու կը քսուին, կը համբուրեն կարօտագին, բաց պատուհանէ մը կախուած ճերմակ ոտքը արեւին...

Դարձդարձիկ ցոլքը անոնց՝ կը պտըտի չորս դիս, զիս շրջապատող իրերուն, բազմաթիւ գործիքներուն վրայ, ու աշխատաւորի հանճարս կը փառաւորուի այդ բոլորին ինծի ծանօթ նրբութիւնով, գաղտնիքով։

Ահա, մարմարակերտ սեղանին, կէտագիրներուն քով, անտեսանելի չափերու իրականութեամբը յաւակնոտ, շարուած են ծաղիկներու դիւրազգածութեամբ, թաւշապատ տուփերու հանգստաւէտ ծուլութեան մէջ, անո՛նք, երկու լայնագիրկերը, լուսնոսկիի տամուկ սպիտակութեամբ. կարկինները անպատկառ, պղնձեայ կողերով, զերթ վարդագոյն կարճ շրջազգեստներով պարուհիներ, ու լայնադիր կարկինները գօտեպինդ. միջնադիրները գէր կամ նիհար, որոնց տափակ այտին վրայ թիւ մը իր տասնորդական զէրօներով կը սոնքայ. զգայաչափերը վախկոտ, փափուկ, դողդղացող սլաքներով, սիրող սրտի մը պէս բաբախուն, ու գնդածայրերը զոռոզ, ու դեռ... բոլոր միւսները, «պայտիկները», «սրտիկները», «բռունցքները», շարքով ու անշարք, կարմիր կամ սեւ ներկուած ցուցանիշներով։

Անոնց ողորկ, սրբատաշ կողմերէն մատներս կը սահին մեղմօրէն, շոյելով, ու հաճոյքն է որ կը թափանցէ ջիղերէս ներս թրթռագին, ինչպէս եթէ շրթունքներս զոյգ մը կուսական, հարուստ ստինքներու մէկզմէկէ հեռաւորութիւնը չափէին... Եւ կամ, անօթեցած մէկ պահուս, քիմքս խորովածի մը լուրը առնէր դիւրագրգիռ ռունգերէս...

Անդին, բաց պահարանին դռնէն, զամէ մը կախ, իւրամով վերմակուած, յատակագիծներու կապոյտ հորիզոնին վրայ դաժանութիւնը ճերմակ գծերուն, պարտադրուած ուղղութիւններուն, չափերուն, բնաւ չի գայրացներ զիս... Դուրսը արեւ կայ այսօր։

Իսկ դարակին մէջ, քերիչներուն, ծակիչներուն, պտուտակներու կողքին մեծ ու փոքր խարտոցներու շարք մը պառկած անհոգութեամբ կը քնանայ, սեւ, փշալից կռնակով օձերու խումբի մը պէս։ Ու ամէն ձեւի շեղբերու կոյտ մը, նո՛ր, հրացայտ, սրուած ու պատրաստ բանակի մը վճռականութեամբ կը սպասէ իր ժամուն։

Այս ամէնուն հետ, պատահաբար, մեղկութեամբ կը դիզերին բանալիները, անվստահելի դռնապանները... Ու մուրճերը անընկճելի ու անտաշ, չարքաշ ու խոնարհ, որոնց կոթին փայտը շատոնց ինքզինք մոռցեր, ու երկաթներուն քով երկաթին գոյնով է մկրտուեր...։

— Օհէ՛, բարեւ։

— Բարե՛ւ։

— Նորէն կը շնչես, բախտաւո՛ր...

— Կը պատահի երբեմն այո՛, քրտինքը չորցնել...

— Իսկ ես կ'աճապարեմ։ Ցը՛։

— Ցը՛։

×

Երեք մեքենաներէս, զոյգ ձողերով, տաս-երկու անգամ փոխուող արագութիւններով, հսկայ «Զգուշանալի»ն կը բանի։

Կը ճռնչէ, կը տքայ, կը հեւայ, բայց իր միօրինակ քայլը չի դանդաղիր։

Արշալոյսին ուղղութիւն տուի. օ՛, քրտինքովս լոգանք առի, եղունգներէս մին կսկծագին ճաթեցաւ, ու սեղմող երկաթներէն մին օգնականի մը ձախաւեր շարժումէն գլորուած՝ գուցէ ճզմէր ոտքս, եթէ ժամանակին չնշմարէի...

Սակայն հիմա, գոհունակ, ցանուած արտին ծլումին նայող գեղջուկին նման, կը դիտեմ զայն։ Սո՛ւր են շեղբերը, բոլորովին ճիշդ փրեցները, ու դեռ պաղ՝ մօնթաժին «մատանիները» որոնց մէջ գլաններուն ծայրամասերը կը լողան աչքերը զովացնող կանոնաւորութեամբ։

«Կտորը»։ Տասերկու միջանցքներով։ որոնց իւրաքանչիւրին տրամագծին մէջ առնուազն թիզս կրնայ պահուըտիլ,— ծա՛նր, մինչեւ մէջքս հասնող հասակով այդ զանգուածը՝ մէկ մասն է աւելի հսկայ «հսկայ»ի մը։

Վայրենի խանդով, անզուսպ ու ըմբոստ այս «կոյսը», լծակին խիստ ճանկով միայն կարելի եղաւ մեքենային առագաստին յանձնել։

Ճակատագի՞րը։ Նպատակ մըն է։ Անապատները բուրաստանի վերածել, ցորեաններուն առատութիւնը մարդկութեան բաշխել։ Զգո՛յշ... ուժեղ է, ուժեղ... Կրնայ անտառներ ու քաղաքներ քանդել, խորտակել...

... Կը դառնան գլանները, կը յառաջանան գլանները, հայելավառ, երջանիկ գրկումով մը մխրճուած անոր, «կոյսին» կուրծքէն ներս...

Իրենց հաստ մէջքին վրայ շեղբերն են ամրապինդ։ Ու վեց կողմէ միանգամայն անջուր պողպատի լայն տաշեղը կ'երիզուի, կը կախուի, երկար, երկար, ոլորուն, ու դէզ կը կազմէ փայլակնացայտ երանգներով մեքենայիս լանջքին վրայ։ Կը ծածկէ, կը ծանրանայ։

Պայքա՛ր մոլեգին։ Պողպատին դիմադրութիւնը պողպատին։ Տեղի չի տար ելեկտականութիւնը. գլանները անփշրելի են, ու շեղբերը պարտաւոր են կտրել կամ կոտրել...

Եւ զայրացած է «կտորը»։ Կարմիր կը ցայտէ, անորակելի տաքութիւնով մը կը պճլտայ, կը մռնչէ, կը դողդղայ։ Խոր վերքերէն կատղած աչքեր կ'արթննան։

Սակայն լուծուած իւղը կը թափի ջրհանէն յորդահոսան, կաթի գոյնով, կաթի պէս յստակ ու զով, կենսատու անձրեւի մը հանգոյն, ու կ'ողողէ պողպատէ միսերով տենդահար կուրծքն ու զայն տարփանքով խածնող պողպատ ժանիքները անխտիր...

Աշխատանքը կ'արդասաւորուի։

×

Քիչ մըն ալ, քառորդ ժամ մըն ալ,

Երբ կրկին ձեռքերս, աչքերս ու միտքս իրենց բովանդակ ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնեն կէս ժամու սահմանուած ընթացքի մը վրայ. ու սրտատրոփ, շունչս գրեթէ բռնած գործը պիտի իր վերջին ճշգութեան տանիմ։

Սխալն այդ պահուն որոշ մեծութիւն չունի, ոճիր է, կը փճացնէ...

Մինչ այդ սրբենք հեղ մըն ալ իւղոտ թաթերը։ Ի՛նչ քուրջ։ Մետաքս վերնազգեստ մըն է։ Դքուհի մը թերեւս։ Իսկ այժմ բզիկ-բզիկ ու նոյնքան արգահատելի որքան իր նորութիւնը։ Ինչ լա՛ւ է. արտառոց... լաւ է որ լուացեր են, այլապէս պժգալի պիտի ըլլար ճարպոտ ու պառաւ միսերու զարշահոտ քրտինքով... Հօլա՛...։

×

Արդ կը սպասեմ։ Կը մօտենայ վայրկեանը։

Յենած մեքենայիս ժայռապինդ կողին, բարեկամաբար ու սրտագին կը գրկեմ իր պաղ կռնակը։

Հպարտ ու ինքնավստահ զօրավար մըն եմ ալ որ գիտէ մահուան նայիլ անյողդողդ ու կը զգայ պատկառանքը որ կը ներշնչէ իր բանակին հետ։

Ոչ, եղբայր, ընկեր, քաղաքացի, չեմ ուզեր որ մեղապարտ անտարբերութեամբ մը անցնիս մօտէս, իմ «անկիւն»իս ստեղծագործ շրջանակէն, ուր պարտականութեան գիտակցութիւնը լոյսին պէս նուիրական է։

Ուր, բոլոր շքեղ գալիքներու դրանն առջեւ, գիտակցութիւնն Աշխատանքին իր արդարութիւնը կը պարտադրէ։

Ուր արիւնովս ցօղուած մեքենայիս հատու ճռինչը իրաւունքներս կը բանաձեւէ։ Իրաւունքներս տիրական։

Ազնուօրէն նայէ անխարդախ աչքերուս, եղբա՛յր, ընկեր, քաղաքացի, ու սեւ-իւղոտ ձեռքերուս, ձեռքերուս կաշմբուռն, որոնք փշրելէ աւելի, փշրելէ առաջ սիրոյ զգացումներով ուզած են սեղմել։ Միանալ։

Հասկցիր ասիկա...

×

... Այո՛, կը դառնայ կաշեայ թանձր գօտին, արագ, խլացնող վազքով, հոն, ետեւը, — ուր մեքենային փորոտիքն է զետեղուած,— միացնելով տինամոյին — որուն հաղորդիչը քովն է ձեռքիս կեցնելու, եւ դարձնելու պատրաստ — ճախարակն ատամնանիւին։

Կը դառնայ, հնազանդ կամքիս հրամանին։

Կը դառնայ զիս ապրեցնելու, գինովցնելու, արեւին տենչանքը փոխարինելու համար։

Կը դառնայ, պիտի դառնայ, ապակիները տանջող այս թոհուբոհին մէջ, իր ծափծափի, ապտակումի անվերջ խաղով, որոշաբար, երգս եղանակաւորելու համար։

Եւ պիտի դառնայ, պէտք է որ դառնայ, ես կ'ըսեմ քեզի, ես կ'ըսեմ քեզի, եղբայր, ընկեր, քաղաքացի, մարդ, քու եւ իմ եւ ամէնուս կեանքին գեղեցկացմանը համար,

Համահաւասար։

Դուրսի այսօրուան արեւը վկայ...

Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Գերմանական վերջին անցքերուն ու Մայիս մէկի առթիւ, մտնաւոր շահեկանութիւն մը կը ստանայ Հայնրիխ Հայնէի. հետեւեալ բանաստեղծութիւնը, գրուած՝ երեք քառորդ դար առաջ, 1844ի շլեզիական ջուլհակներու գործադուլի վաղորդայնին։ Նոյն վիթխարի գործադուլն է որ կը կազմէ կեդրոնական դրուագը Կ. Հաուփթմանի ծանօթ տռամային. «Ոստայնանկները»։

Հայնրիխ Հայնէ, ծագումով գերման Հրեայ, բայց մեծ մասամբ կապուած՝ ֆրանսական հողին ու մշակոյթին, միշտ ջերմ զգացումներ տածած չէ իր հայրենիքին հանդէպ։ Քերթուածի բնագրին մէջ արդէն կը յիշէ ինք պարզապէս «Գերմանիա» բառը, որ Ծատուրեանի գրչին տակ այլափոխուեր է «հայրենիք» բառին։

ՇԼԵԶՎԻԳԻ ՋՈՒԼՀԱԿՆԵՐԸ

Դազգահների առաջ նստած՝ նրանք անքուն աշխատում,
Աշխատում են անդուլ, անլաց, ատամներն են կրճտում.
«Օ, հայրենի՛ք, մենք պատանք ենք հիւսում նեխուած քո կեանքին».
Եւ երեք-տակ անէ՛ծք խառնում ամէն հիւսքին ու ծալքին.
Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում:

Անէ՛ծք նրան, որին յաւե՛րժ հայրենի՛ք ենք կոչել ողորմած,
Որին յաւե՛րժ աղօթել ենք ձմեռ-ցրտին մերկ, քաղցա՛ծ.
Զուր ենք վրան մենք յուսացել, զուր սպասել օր-արեւ
Նա մեզ ծաղրել, ծանակել է, մեզ դարձրել է խենթ ու խեւ.
Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում...

«Անէծք եւ ա՛յն՝ հարուստների տէր ու պաշտպան արքային,
Որ միշտ խո՛ւլ է, միշտ անտարբեր մեր հառաչքին, մեր ցաւին...
Նա մեր վերջին ծուծն է քամում, նա մեզ մաշկում ու փետում,
Վերջն էլ սրի բերան քաշում ու շան սատակ դէ՛ն նետում.
Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում:

«Անէ՛ծք եւ այն հայրենիքին՝ լկտիացած, նենգաւոր,
Ուր արատն է կեղծիքի հետ ուժեղանում է օրէ ցօր.
Ուր ծաղիկն է թօշնում կանուխ. ճրմլած, անլոյս ու անկար,
Ուր ոճրածին ճիճուներն են խնդում անզուսպ, անպատկառ.
Մենք հիւսում ենք, մենք հիւսում:

«Թռչկոտում են մաքոքները, դազգահներն են աղմկում,
Մենք գործում ենք օր ու գիշեր — անխոնջ ուժ կայ մեր բազկում
Հին-հայրենիք, քեզ համար ենք մահու պատանք մենք հիւսում
Ու զայրոյթի բիւր անէծքով քո օրհասին սպասում...
Մենք հիւսում ենք ու հիւսում

ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ

Թարգմ. Ալ. Ծատուրեան

ԽՄԲ.— Իսկ այս կտորը գրողն է՝ անգլիացի վիպասան մը, զաւակը՝ հանքագործի մը։

ՀԱՆՔԱԳՈՐԾԸ

Մեքենաներու աղմուկը եւ կանոնաւոր բաբախումը,
Հսկայ մաղերու կլիք-կլաք, կլիք-կլաքը
Կ'իջնեն իմ մէջ իր սրտին տրոփումին պէս
Եւ նման են ինծ համար իր կուրծքի հեւքին։

Այրող հսկայ հանքահորը իր շոգիներով
Կը լեցնէ օդը ինչպէս սա շիկահեր մարդուն ներկայութիւնը,
Եւ կրակը որ, միշտ, աւելի ու աւելի խորէն կը ճարճատի
Նման է իր տենչանքին, մշտավառ, անյա՛գ...

Որպէս իր շունչը, վերելակն ալ կ'իջնէ ու կ'իջնէ
փոսին մէջ. իր ըղձանքը կը հեւայ ինչպէս օդամուղները
Որ թաւալելով հովը կը ծծեն. ան կ'ապրի ածուխին մէջ,
Հողին տակ, եւ իր հոգին մեքենայ մըն է տարօրէն...

Ահաւասիկ մարդը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս որ է,
Ամուսինս է ան, ուրեմն կարծեմ թէ կը ճանչնամ զինքը.
Երկիրը, մեր մայրը, իր ածուխեայ ընդերքէն դուրս քաշած է զայն,
Որպէսզի ամբողջանայ իմ դժբախտութիւնս այս աշխարհի վրայ։

Տ. Հ. ԼՕՐԷՆՍ

ԽՐԱՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ի՜նչ փոյթ ձեզ թէ ապերախտ են մերթ երախտիք առնողներ,
Բարին բարւոյն համար միայն պարտ է գործել, ե՛ղբայրներ:

Ոսկիներու դէզին վրայ ագահն աղքատ կը նստի,
Ոսկիներու հեղեղէն վերջ շռայլն աղքատ կը փրտի:

Աշխարհի մէջ չիք վայր անոյշ քան ծոց երկրին հայրենի,
Յոյսն ու սէրը ժպտին քեզ անդ, քեզ հողն ու մարդ՝ ընտանի:

Սխալ է թէ կ'անցնի անցեալ. ան չի՛ անցնիր, կը կենայ.
Ա՛ն մեր կեանքն է, մեզ շահ ու զէն, պատիւ, ամօթ, ա՜ն մընայ:

Թէ վարդ անկես փուշ կը քաղես, իսկ թէ տատասկ՝ խայթ հնձես,
Թէ հեռ ցանես՝ քէն կը ժողվես, համբոյր՝ թէ սէր սերմանես:

Իր հացն ուտել՝ անկախօրէն, մաքուր քրտամբն իր ճակտին,
Ի՛նչ հաճոյք է, հպարտութեան իրաւունքի ի՛նչ վեհ գին:

Թռչունն ինչո՞ւ դուն կը բանտես, ծաղիկն ինչո՞ւ կը փետես,
Ուր որ կեանք կայ՝ հո՛ն քեզ գթոյ պարտք մը պէտք է որ գտնես:

1905 Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՖՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Թ.

Պատասխանելու համար ընթերցողի մը հետաքրքրական հարցին, որ թերեւս ուրիշներու մտքին ալ ներկայացած է, ըսեմ թէ Աֆղաններու դասական գրականութիւնը մեծ մասամբ կը պատկանի պարսիկ արուեստին։ Հեղինակները Աֆղաններ են, բայց իրենց գրականութիւնը — հոգ չէ թէ մշակուած ըլլայ պարսիկ կամ աֆղան բօշթու լեզուով — պարսկական է թէ՛ արուեստով, թէ՛ ուղղութիւնով եւ թէ իմաստասիրական շատ որոշ դաւանանքով։

Արդէն տեսանք որ Սուֆի Դպրոցէն կը պատկանին անոնցմէ շատերը, այսինքն պարսկական Ոսկեդարու ստեղծած գրական մեծ հոսանքին։ Պէտք չէ զարմանալ ուրեմն որ եւրոպական արեւելագիտութիւնը աֆղան բանաստեղծներէն ոմանք դասած է պարսիկ բանաստեղծներու շարքին մէջ։ Միրզա Խան Էնսարի մէկն է անոնցմէ, որովհետեւ իր մշակած արուեստը ձեւով եւ խորքով գերազանցօրէն պարսիկ դասական — Սուֆի — գրականութեան կը պատկանի։

Կը կարծեմ թէ անոնց համար որ հետեւեցան Յառաջի այս սիւնակին, աւելի դիւրին է հիմա թափանցել Սուֆի գրական ըմբռնումին եւ այդ դպրոցին յատուկ այլաբանական պատկերներուն, եւ իրագործած սաւթիւններուն ու բանաստեղծութեան ինքնատիպ կառուցուածքին։

Պարսիկ գրականութեան սիրահարը, առանց այդ ծանօթութեան, ստիպուած է գոհանալ մակերեսին գեղեցկութիւններով։ Հրաշալի խորութիւնները արգիլուած են իրեն։ Ստիպուած է թափառիլ Ոսկեդարու պարիսպին շուրջը եւ երբ յանդգնի դատողութիւններ ընել իր չտեսած ներսի «ճէննէթ»ին մասին, կը դառնայ այլանդակ եւ ծիծաղելի։ (Մեր յիշողութեան մէջ կան ամենաթարմ դէպքեր)։

Կարելի չէ. օրինակի համար, կարդալ նոյն իսկ Խայեամը, որ Սուֆի մը չէր եւ տեսնել կամ հասկցած ձեւացնել անոր արուեստին գեղեցկագոյն երեսը — հեղնանքը — առանց նախապէս եւ ամբողջովին ճանչցած ըլլալու հեղնանքի առարկան՝ Սուֆիզմը։

Միրզա Խան Էնսարիի տաղերը կարելի է կարդալ իբրեւ սիրայի[ն] որ եւ է բանաստեղծութիւն, ինչպ[էս] կ'ըմբռնէ եւ կ'երգէ արդէն աֆղա[ն] լեռնականը։

Փորձեցէք վերջինը որ նախանցեա[լ] շաբթուան Յառաջի մէջ երեւցա[ւ] եւ որ կը սկսէր այս բառերով՝

իմ սիրուհւոյս, զոր կը սիրեմ [illegible]
Թական տարփանքով [illegible]

եւ յետոյ անոր մէջ գրէք իր [illegible] կական սուֆի իմաստը։ Հոն, [illegible] շը, անցնելէ ետք Սուֆի վարդապետութեան բազմաթիւ վիճակներէ[ն] կը հասնի գերագոյն աստիճան[ին], կ'անջատուի իր նիւթական [illegible] եւ իր հոգին կը միանայ Սիրուհի[ին] (Տիեզերական Հոգիին)։

Այս ձեւին մէջ, սիրային [illegible] պարզ երգը իր իսկական իմաս[տը] հագած, կը պատկանի գրական [illegible] արուեստին որ հինգ դար շարունա[կ] գոյն եւ ուղղութիւն տուաւ Արեւել[եան] մտածողութեան եւ գրական [illegible] ծագործութեան։

Յետոյ, այդ լոյսին տակ [illegible] լով աւելի դիւրին է հասկնալ պա[տ]կերները որ առանց ատոր շատ [illegible] պիտի կորսնցնէին արուեստի իրենց իրական արժէքէն։ Ակնարկ[illegible] Ջրանիւը, օրինակի համար, Սուֆի գրականութեան շատ սիրած պա[տ]կերներէն մէկն է։ Սիրուհին [illegible] ռանցքն է յաւիտենականութեան [illegible] նիւին։ Ծայրերը կապուած անօթնե[րը] (Սուֆի տէրվիշները) անոր շուր[ջ]ը կը դառնան եւ իրարու ետեւ կը լեցուին աստուածային սիրով, բայց ճիշդ այն չափով, որով [illegible] կած են կամ հասած ինքնամաքրու[թեան] ցութեան եւ անէութեան գերագոյն աստիճանին։ Հնդկական իմաստասիրութեան մէջ այդ աստիճանը կը կոչուի Նիրվանա։

Աշտարակը — դարձեալ նոյն [illegible] դին մէջ — այն բարձրութիւնն է ուրկէ Սուֆի յափշտակեալը, նիր[վանային] դեռ չհասած, առաջին ան[գամ] կը նշմարէ աստուածային գեղեցկութիւնը, այսինքն կը զգայ միացման առաջին ցնցումը եւ կը շարունակէ վերելքը։

Միրզա Խան Էնսարիի հետեւեալ տաղը, որմէ ետք իր Տիվանը կը փակեմ, կ'երգէ Միացումին յաջորդող Բաժանումի ցաւը.—

Կ'ոգեկոչեմ անդադար կախարդիս դէմքը սիրուն,
Հմայքովն իր անունին սիրտս յաւէտ է լեցուն:

Սիրուհիէ մ'իր նման, բաժանումէ ետք դըժել
կրնա՞մ զինքը, երբ սիրտս համակերպիլ կը մերժէ:

Թշուառացած եւ անյոյս, ես այս վշտին անձնատուր,
Ջուր կ'որոնեմ դեղ ու ճար, զուր կը բախեմ ամէն դուռ:

Ակնարկով մը բաժնուած մենութենէն իր անհուն,
Ի՞նչ շղթայով ես կրնամ կապել սիրտս խուսափուն:

Պէտք է չքնաղ իր դէմքին գիսակներէն օձ շինեմ,
Եւ պիսակը մշկահոտ հոն իբր խայծ զետեղեմ:

Պէտք է կանչեմ օգնութեան իմաստութիւնն աշխարքին,
Թափառական այս սիրտը գուցէ հասնի ծուղակին:

Այդ սիրտն այնպէ՛ս ցրուած է, աշխարհի չորս հովերուն,
Չկայ հետքն իր ոչ մէկ տեղ, ցամաքներուն, ծովերուն:

Հեռացեր է աշխարհքէն սիրականին ի խնդիր,
Ինչպէս գտնեմ. ո՞ւր գտնեմ այդ իմ սիրտս դաւադիր:

Ձայն մը չկայ ոչ մէկ տեղ, ոչ գոյութեանն աւետիս,
Լքել զինքը չեմ կրնար, ոչ հետեւիլ իմ սրտիս:

Սիրտը կեանքն է մեր մարմնոյն, սրտին կեանքն ալ մեր հոգին,
Առանց սրտի եւ հոգւոյ, այս կեանքն ի՞նչպէս ես ապրիմ:

Կեանքէս ոչ իսկ շունչի մը մեռնող հեւքն է մնացեր,
Խելակորոյս կը ծափեմ, կ'արձակեմ ողբ ու կոծեր:

Անհունօրէն այս մահը քաղցր է կեանքէս հողածին,
Զի ուրացայ իմ հոգիս, սիրոյն համար սիրուածին:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մոսկուայի մէջ

«Թան»ի թղթակիցը Տ. Վալէրի Պոլսէն կը գրէ.

— Ապրիլ 24ին, Մոսկուա մեկնեցաւ թրքական պատուիրակութիւն մը որ կը բաղկանայ վարչապետ Ըսմէթ փաշայէն, արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյէն, Խալք կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյէն, բազմաթիւ երեսփոխաններէ, լրագրողներէ եւ վերջապէս, ինչ որ մասնաւորաբար ուշադրութիւն կը գրաւէ, զանազան նախարարութեանց պատկանող բարձր պաշտօնատարներէ։ Անցողակի մատնանշենք թէ Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի մեկնումէն վերջ, պատուիրակութեան կապուած մասնագէտները՝ Ռուսիոյ մէջ իրենց բնակութիւնը պիտի երկարաձգեն, հոն լրացնելու համար իրենց ուսումնասիրութիւնները։

Թուրք պատուիրակութիւնը [illegible] սիա պիտի մնայ 4 շաբաթ. մէկ շաբաթը Մոսկուայի մէջ։ Անոր [illegible] րապահուած ընդունելութիւնը [illegible] նաւոր փայլ մը պիտի կրէ եւ [illegible] տուկ հանդէսներ եւ ցոյցեր կազմ[ակեր]պուած են անոր ի պատիւ։ Ամէ[նէն կարեւո]րը, որ յատկացուած է [illegible] այցելուներուն տալու խորհրդային կազմակերպութեան զօրութեան փաստը, պիտի կազմուած ըլլայ [illegible] զինուորական հանդիսութեամբ մը, որ տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի Կարմիր հրապարակին վրայ՝ Մա[յիս] 1ի առթիւ։

Այս հանդիսութեան պիտի մասնակցին հարիւր հազար զինուորներ եւ բանուորներ, համաձայն [illegible] կան մամուլին։

Դեռ վերջերս, Պարսկաստանէն վերադարձին, Ժընեւ, զինաթափութեան ժողովին երթալէ առաջ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ կանգ առեր է նախ Մոսկուա, հոն տեսակցութիւն [illegible]

...նէր ունենալու համար կառավա-
...ութեան պետերուն հետ, եւ յետոյ
...ութիւն․ Ժընեւէ վերադարձին, ապ-
...երլին, եւ առանց կանգ առնելու
...էլ Չին, եւ առանց կանգ առնելու
...փիրի, միացաւ Թուրք պատուի-
...կութեան եւ անոր հետ մեկնե-
...ցաւ Մոսկուա։

Մէկ քանի շաբաթ միջոցէ վերջ
Թուրք արտաքին նախարարին Մոս-
կուա կատարած այս երկու յաջոր-
դական այցելութիւնները՝ չեն կր-
նար նկատուիլ իբր քաղաքավարու-
թեան պարզ այցելութիւններ։ Եր-
կու ալ անկասկած իրենց պատ-
ճառներն ունին. առաջինին պատ-
ճառն էր զինաթափութեան հարցին
առթիւ, Ժընեւի մէջ բռնուելիք հա-
մամիտ ընթացք մը ճշդել. իսկ
երկրորդը կրկնակ պատճառով, տե-
ղեկութիւններու փոխանակութիւն մը
ներկայ խորհրդաժողովին մէջ
բռնուելիք հարցերուն եւ Թուրքիոյ
ներկայ կացութեան մասին։

Կ'արժէ իրողութիւն մը մատնա-
նշել։ Թուրք մամուլը մասնաւոր
կերպով ժուժկալ գտնուեցաւ այս
բազմանգամ պատուիրակութեան
համբորդութեան մասին։ Նախապէս
Մոսկուայի կամ Էնկիւրիի մէջ ռուս
եւ Թուրք պետական մարդոց հան-
դիպումներէն առաջ, ընդհանրապէս,
մեծ մասամբ ներշնչուած յօդուած-
ներ կը գրուէին, Թուրք ժողովուր-
դին գնահատել տալու համար Թուրք
-խորհրդային բարեկամութեան ա-
ռաւելութիւնները։ Այս անգամ, այդ
տեսակ բան չլսուեցաւ։ Թեր՞
թերը գոհացան հաղորդելով պատ-
ուիրակութեան կազմը եւ մեկնումի
թուականը։

Մամուլին այս վերապահումը եւ
Թուրք պետական մարդոց ընկերակ-
ցող պատուիրակութեան կազմը, որոշ
հետաքրքրութիւն արթնցուցին
Թուրքիոյ քաղաքական եւ եւմտա-
կան շրջանակներուն, ինչպէս նաեւ
օտար շրջանակներու մէջ։

Իրօք, առաջին անգամն է որ
Թուրք պետական մարդոց կ'ընկե-
րակցին կառավարական վարչու-
թեանց պատկանող մասնագէտներ
կամ ճարտարարուեստական ձեռ-
նարկներու տնօրէններ այցելութեան
մը համար, որ կ'ըսուի թէ կազմա-
կերպուած է փոխադարձելու համար,
վերջերս Լիտվինովի Էնկիւրի տուած
այցելութիւնը։

Ըստ Թեւֆիք փաշայի եւ Թեւֆիք
Րիւշտիի քով այս բարձր պաշտօ-
նատարներու ներկայութիւնը, այս
համբորդութեան մասնակցութիւնը
կարգ մը կրեսփոխան լրագրողներու,
որոնք ճանչցուած են իբր ջերմ հա-
մակիր խորհրդային տնտեսական եւ
քաղաքական եղանակներուն, Թոյլ
կուտան ենթադրելու թէ միջազգա-
յին պարզ քաղաքավարութեան մը
քօղին տակ, դէպի Ռուսիա այս
համբորդութեան տակ կը ծածկուի
շատ կարեւոր ծրագիր մը։

Զանազան ենթադրութիւններ
կան այս մասին։ Ըստ ոմանց, Թուր-
քիա կ'երթայ Ռուսիոյ մէջ իր խոկ
աչքերով քաղելու դասերը, որ իրեն
պէտք են շատցնելու համար իր
երկրագործական արտադրութիւնը
եւ զայն արտածելու համար, մին-
չեւ որ այդպէս իրականացած շա-
հերով, կարելի ըլլայ գոցել ամէն
օր աւելի մեծցող Թրքական ելեւ-
մուտքին բացերը։

Ուրիշներ կը կարծեն թէ Թուրք
նախարարներուն ընկերակցող ար-
տաքին գործավարութեան բարձր
պաշտօնատարները, կ'երթան օգնե-
լու Թուրք նախարարներուն, երկու
պետութեանց միջեւ նոր դաշինքի
մը մշակման եւ խմբագրութեան։

Այս դաշինքը, ներկայ կացու-
թեան համապատասխան նոր յօդ-
ուածներով, պիտի ամրացնէ եղեր
1921, մարտ 16ին կնքուած Մոս-
կուայի դաշինքը, 1925 դեկտ. 17ին,
Փարիզի մէջ, Թեւֆիք Րիւշտիի եւ
Չիչերինի կողմէ կնքուած չէզոքու-
թեան դաշինքը, Էնկիւրիի 1926ի
կանոնագիրը, 1930 դեկտ. 17ին
Գարախանի կողմէ Էնկիւրիի մէջ
կնքուածը, առանց մոռնալու 1931
հոկտ. 30ի պայմանագրութիւնը որ
5 տարի կ'երկարաձգէր այս վեր-
ջինը։

Այս վերջին Թուականէն առաջ
կուգայ 1931 մարտ 16ի նաւարկու-
թեան եւ առեւտուրի դաշնագիրը.

Բազմաթիւ նկատումներով եւ եր-
կու երկիրները կապող յաջորդա-
կան դաշնագրերուն պատճառով,
Թուրք պետական մարդոց այցելու-
թիւնը կ'անցի ուրեմն քաղաքավա-
րական պարզ արարքի մը սահմա-
նէն եւ աւելի լուրջ հանգամանք մը
կը ստանայ։

Երկու երկիրներու միջեւ այս
դաշնագրերու կրկնութենէն կը բխի
այն տպաւորութիւնը թէ, գոնէ առ
այժմ, Ռուսիա կը Թուի հրաժարած
ըլլալ ցարական հեռանկարներէն եւ
կը ձգտի միայն, Թուրքիոյ հետ
իր բարեկամութեան ամրացումով,
շարունակութիւնը ապահովել իր
խլած դրացիներուն հետ ունեցած
բարեկամութեան, դրացիներ՝ որոնց
Թուրքիան, կերպով մը կը ծառայէ
իբր պետ եւ տիպար։

Թուրք պետական մարդոց Մոս-
կուա այցելութիւնը նոր հանգրուան
մը պիտի կազմէ Թուրքիոյ եւ Ռու-
սիոյ միջեւ սկսած բարեկամութեան։
Ռուսիա, 1921 մարտի դաշնագրով,
շատ ճարտարօրէն կրցաւ շոյել
Թուրք ազգային արժանապատուու-
թիւնը, իր դրացիին լքելով Կարսի,
Արդուինի եւ Արտահանի հողերը։

Համաձայնութիւնը որ անշուշտ,
պիտի կնքուի Մոսկուայի մէջ, պի-
տի պսակէ 11 տարիէ ի վեր Մոս-
կուայի վարած քաղաքականութիւ-
նը եւ անգամ մը եւս պիտի ապա-
ցուցանէ թէ, հակառակ հերքումնե-
րուն, որքա՛ն մտերմական ու սերտ
են Մոսկուայի եւ Էնկիւրի կապերը։
Պիտի ապացուցանէ նաեւ թէ Ռու-
սիա Թուրքեւխորհրդային բարեկա-
մութիւնը կը նկատէ մահմետական
Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իր քաղա-
քականութեան հիմը։

ԹԱՏՐՈՆ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՄ

(Վ. Փափազեանի ներկայացում-
ներէն 4րդն էր այս, Փարիզի մէջ,
անցեալ շաբաթ երեկոյ)։

Ծանօթ վէպը, Թատերգութեան
վերածուած՝ Սիէնքիէվիչ, հզօր ե-
բեւակայութեամբ օժտուած այս
գրողը «Յո՞ Երթաս»ի մէջ կը հետե-
ւի քրիստոնեայ պատմաբաններու։
Փաստ, որ Ներոնը կը ներկայացուի
իբրեւ խենդկատակ մարդ միայն։ Ա-
ռանց փորձելու վերաքննել պատ-
մութեան այդ շրջանը,— վէճ չստեղ-
ծենք նորէն,— անցնինք նիւթին։

Սիէնքիէվիչ կը նկարէ բարքեր։
Ու իր տիպարները եւս կը կազմեն
համադրական արտայայտութիւնը
պատմական որոշ շրջանի մը բար-
քերուն։

Պետրոնիոս եպիկուրեան մըն է,
ազնուական փիլիսոփայ մը, որ
կ'ապրի՝ նրբացնելով իր զգայա-
րանքները։ Զգայապաշտ այս ազ-
նուականը լաւ է ներկայացուած իր
հոտերու ու մորթի զգայութիւննե-
րուն մէջէն։ Զգայութիւններու այդ
պատկերով իր նկարագիրը։

Մարկոս, վարանոտ երիտասարդ,
որ կը ծփայ սիրոյ դողով մը երկու
քաղաքակրթութիւններու, հեթանո-
սութեան ու քրիստոնէութեան մի-
ջեւ։ Բիլոն, տիպար մը պատմու-
թեան բոլոր շրջաններուն յատուկ։
Եւնիկէ, սարկուհին, իր սիրոյ նուի-
րումով ի մահ։

Ա. Շահխաթունի (Պետրոնիոս)։
հանդարտ, զուսպ, իր զգայութիւն-
ներուն մէջ գինով, ազնուական իր
շարժուձեւով, եպիկուրեան խաղա-
ղութեամբ՝ հաճոյքի եւ մահուան
մէջ։

Վ. Փափազեան (Մարկոս), երի-
տասարդ սիրահար, բուռն իբրեւ
զօրական...,— բայց ասիկա դեր մը
չէր, որ իր վրայ առած ըլլար խա-
ղին ծանրութիւնը։

Լաքքա (Բիլոն), լաւ խաղաց,
ճկուն է իր շարժումներուն մէջ, ո-
րոնք չափազանց արտայայտիչ էին։
Տիկին Սուրաբեան (Եւնիկէ) շատ
յաջող էր սիրոյ իր նուիրման մէջ։
Ե. Թոլայեան (Ներոն) ուզեց յի-
մար մը ներկայացնել ծիրանազգեստ
կայսրը։ Անգութ էր Ներոն, ճիշդ է,
բայց ոչ այդքան ծիծաղելի։ Համա-
ձայն չեմ Թոլայեանի կարծիքին։

Ալթունեան (Ուրսուս) ուշադրու-
թիւն կը գրաւէր իր փոքրիկ դերով։

Խաղին ensembleը պահեցին
տիկին Ս. Ալիքսանեան, օրիորդներ
Անահիտ ու Ավճեան, Պ.Պ. Գմբէթեան,
Սուրաբեան։ Շ. Ն.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ռ. Պէրպէրեանի կեանքն ու գործը

Ապրիլ 21-22ին, Պոլսոյ մէջ մեծ
հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ
Ուսուցչապետ Ռ. Յ. Պէրպէրեանի 25-
ամեակը։

Այս առթիւ, ամփոփ կերպով ներ-
կայացնենք կեանքն ու գործը հան-
գուցեալ դաստիարակին, որ թէ իբ-
րեւ հանրային գործիչ, թէ իբրեւ
գրական վաստակաւոր եւ հիմնադիր
Պէրպէրեան վարժարանի, ունեցած
է բազմակողմանի եւ բեղուն գոր-
ծունէութիւն։

Իր նշանաբանն էր՝ «Բարին, Գե-
ղեցիկը եւ Ճշմարիտը», հետեւողու-
թեամբ Վիքթոր Քուզէնի։

Յառաջիկային կուտանք նաեւ
նմոյշներ՝ իր մտածումներէն եւ գրա-
կանութենէն.—

Ծնած է Խասգիւղ 1852ին։ Իր նախ-
նական կրթութիւնը կը ստանայ Ներ-
սէսեան վարժարանին մէջ։ 13 տարու
դեռ, ընկերներուն դաս տալ կը սկսի։
Իսկ դպրոցական շրջանը աւարտելուն
օգնական ուսուցչութեան կը կոչուի։

1887 Մարտին Էտիրնէ կ'երթայ ու-
սուցչական պաշտօնով, բայց 6 ամիս
հազիւ կեցած կը դառնայ Պոլիս եւ
կը շարունակէ Խասգիւղի դասախօ-
սութիւնը։

1869—75 Գատըգիւղի, 1872—74ին
Փանոսեան եւ Ագապեան, 1874—75ին
Օրթագիւղի Թարգմանչաց եւ Սկիւ-
տար Իճատիյէի եւ Գարակէօմրիւկի
վարժարաններուն մէջ ուսուցչ. պաշ-
տօններ կը վարէ։ Պահ մը Շահնազար-
եան վարժարանին հայերէնի մաս-
նագէտը կ'ըլլայ։

1876 Հոկտ. 1ին Գատըգիւղի մէջ կը
բանայ իր սեփական գիշերօթիկ – ցե-
րեկեայ վարժարանը։ 1878ին կը տե-
ղափոխուի Սկիւտար Իճատիյէ եւ
1879ին վերջնականապէս իր շէնքին
մէջ կը հաստատուի։

1897ին իր բնտանիքին հետ Ժը-
նեւ կը մեկնի պահ մը եւ յաջորդ շր-
ջանին կը դառնայ։ 1898ին կնոջ մահը
տեղի կ'ունենայ։

1901ին, իր սաներուն նախաձեռնու-
թեամբ կը տօնուի Պէրպէրեան վար-
ժարանին 25ամեակը, որ ազգային
յարգանքի արտայայտութիւն մը կ'ըլ-
լայ։ Օրմանեան Արք. այս շարժումին
գլուխը կը կանգնի։ Այդ առթիւ Ազգ.
Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդին կողմէ
պաշտօնապէս իրեն կը տրուի ուսուց-
չապետ պատուանունը։ Ցորելեանէն
գոյացած հասոյթներէն մաս մը իբր
հիմնադրամ կը յատկացնէ իր հաս-
տատած Ուսուցչաց Օգնութեան Ըն-
տանիքին, որուն առաջին ատենապետը
կ'ըլլայ։ Կը սատարէ նաեւ Երամեան
վարժարանին (Վան), Մամուրեանի
շիրմին եւ ուրիշ ձեռնարկներու։

31 տարի անընդհատ եւ կանոնաւո-
րապէս վարժարանը կը շարունակուի
իր կենդանութեան եւ կը հասցնէ
բազմաթիւ աշակերտներ։

Ռ. Պէրպէրեան իր ուսուցչական եւ
կրթական գործունէութեան հետ մի-
անգամայն մշակած է գրական ճիւղը։

19—20 տարու պատանի մը դեռ,
Փափազեան Սահակի ժամանակի
խմբագրութեան կը մասնակցի։ Յե-
տոյ կ'աշխատակցի նաեւ Մանզումէի,
Մասիսի, Փողի։ Թարգմանած է
1870ին Անիծեալը վէպին Ա. հատորը,
եւ 1871ին Լամըննէի Բանն Հաւատա-
ցեալոյ ուրուն գործը, եւ 1883ին Հեր-
ման եւ Դորոթէան։ Իր ինքնագիր
գործերն են Առաջին Տերեւ (1877),
որ իր 1871—77 զանազան լրագիրնե-
րու մէջ հրատարակած յօդուածնե-
րուն հաւաքածոն է։ Իր գրական ծած-
կանունն էր Հրաչեայ։

1872ին կը հրատարակուի Դրամը
եւ 1880ին իր Երկու Բանախօսութիւն-
ները եւ ժողովրդային զբօսանք ճառե-
րը՝ որոնք լսարաններու մէջ արտա-
սանած է։ 1885ին Մարդիկ եւ իրքը
ինչ որ դարձեալ հրատարակութեանց
հաւաքում մըն է։

1901ին կը հրատարակէ Հուսկ Բան-
քերու եւ զանազան գրութիւններու
հաւաքածոյ մը Դաստիարակի մը խօս-
քերը խորագրով, եւ 1903ին Խոհք եւ
Յուշք, իսկ 1907ին Դպրոց եւ Դպ-
րութիւն սոսւար հատորը։

Հրատարակած է նաեւ «Առաջին
գիրք Ֆրանսերէնէ ի Հայ Թարգմա-
նութիւն»ը (1885) եւ «Քաղաքական
տնտեսագիտութիւն» (1883) անուն
երկու դասագրքեր։

Պէրպէրեան նոյնպէս անմասն չէ
մնացած հանրային գործունէութե-
նէն, մասնակցելով զանազան մար-
միններու։

1870ին Խասգիւղի մէջ կը կազմուի
Գործասէր անուն հրատարակչական
մարմին մը, որուն հիմնադիրներէն է
Պէրպէրեան։ 1872—1885 զանազան
լսարաններու մէջ նշանակելի ատենա-
բանութիւններ կ'ընէ։

1879ին առաջին անգամ Ազգ. Պատ-
րիարքարանի վարչական գործերուն
մէջ գործօն դեր ունենալու կը կոչուի
եւ մինչեւ վերջը գրեթէ կը պահէ իր
գործունէութիւնը։

Պէրպէրեանի ամէնէն նշանակելի
պաշտօններն են 1882—84, 1884—85,
1891—94 եւ 1894—96 չորս շրջաննե-
րու Ուսումնական Խորհուրդներու ան-
դամակցութիւնը, մանաւանդ վերջին
երկու շրջաններուն՝ իր ատենապե-
տութեան ներքեւ կը կազմուի գրեթէ
իր հեղինակութեամբ խմբագրուած
կազմական կանոնագիրը։ Կրթական
ծրագիրը եւս կը բարեփոխէ եւ միօ-
րինակ գրութեամբ կը կիրարկէ ազգ.
նախակրթարաններու մէջ։ 1890ական
թուականներուն եղած է անդամ եւ
առաջին ատենապետը Ուսուցչ. Օգն.
Ընտանիքի Հոգաբարձութեան, ինչպէս
նաեւ անդամակցած է Բազ. Ժողո-
վին, Ազգ. Ընդհ. Ժողովին։

Պէրպէրեան մասնակցած է ազգա-
յին, կրթական եւ գրական բազմաթիւ
յանձնաժողովներու, մարմիններու եւ
ամէն տեղ փնտռուած է։

Մեռաւ 8/22 Ապրիլ 1907ին։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ Դ. ԷՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

ՔՍԱՆԸՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱՑՈՒԵՑԱՒ։

Անմիջապէս յետոյ կը սկսինք մեր նոր թերթօնը՝

"Բ Ո Ւ„

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

վէպ մը (իտալական), որ ամէն լեզուի թարգմանուած է, իսկ 1906ին՝ լոյս տեսած է հայերէն, Թիֆլիսի մէջ, ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի թարգմանութեամբ եւ բոլորովին սպառած։

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՄԷԿ ՕՐ ԻՍԿ ԸՆԴՀԱՏԵԼ ԱՅՍ ՎԷՊԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Փրոֆ. Ս. Աբդալեանի ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (12 ապ-
րիլ) կը կարդանք.—

Երկրաբանական հետախուզու-
թեան խումբի նախկին ղեկավար
Փրոֆէսօր Սեդրակ Աբդալեան, ըստ
քրէական օրէնսգիրքին 135, 146,
142 յօդուածներուն՝ ամբաստանուած
ըլլալով իբրեւ հեղձարար եւ դրամ
իւրացնող (8873 րուբլի 73 կոպէկ),
Գերագոյն դատարանի յանձնուեցաւ։

Դատը տեսնուեցաւ ապրիլ 14ին։
Կը նախագահէր Բ. Գաբրիէլեան,
դատախազն էր Սաղաթէլեան։

Հայկական տորֆ

«Խորհ. Հայաստան» (10 ապրիլ)
կը գրէ.—

Երկրաբանական հետախուզա-
կան փորձերը ցոյց կուտան, որ Հա-
յաստանի մէջ տորֆի մեծ պաշար
կայ։ Տորֆ գտնուած է Բասարգեչա-
րի, Նոր Բայազետի, Բաշապարանի,
Լենինականի շրջաններուն մէջ։ Բա-
սարգեչարի շրջանին մէջ եւ Գիլ
լճին մօտ գտնուած տորֆի տարա-
ծութիւնը, ըստ նախնական հաշիւ-
ներու, կը հասնի 3000 հեկտարի։
Այս տորֆին քննութիւնը, զոր կա-
տարեց Հայաստանի Կեդր. Տարրա-
բանական կաճառը, ցոյց տուաւ որ
հայկական տորֆը օժտուած է չորս
հազար ջերմով (calorie)։ Գիլ
լճին շրջակայքը գտնուած տորֆի
տարածութիւնը աւելի ճիշդ չափով
մը որոշելու նպատակով Բասարգե-
չար ղրկուեցաւ գիտական արշաւա-
խումբ մը։ Այդ արշաւախումբին
հետախուզական աշխատանքներուն
համար բացուեցաւ 10,000 րուբլիի
վարկը։

Օր. ԱՆՆԻԿ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՊՈՒԼՏՈՒՔԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Փարիզ 24 Ապրիլ 1932

Օր. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ԱՐՇԱՄ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Փարիզ 24 Ապրիլ 1932

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՕՐ. ՄԱՌԻ ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Ներկայիս Փարիզ կը գտնուի դաշ-
նակահար Օր. Մառի Պոտուրեան, որ
աւարտած է Վենետիկի երաժշտա-
նոցը առաջին մրցանակով։ Քեռորդին
է Հ. Արսէն Ղազիկեանի։

Մանկամարդ դաշնակահարուհիին
տաղանդը Վենետիկի մէջ ուշադրու-
թիւնը գրաւած էր իր փրոֆէսօրին,
Թալիափիէթրայի, որ հեղինակած
եւ իրեն է նուիրած Rapsodie մը։

Օրիորդը վերջերս շրջագայու-
թեան ելած էր Արեւելեան Եւրոպա,
նուագահանդէսներ տալով Վարշա-
ւիա, Լէմպերկ։ Նուագահանդէսներ
տուած է նաեւ Միլանոյի, Ապանոյի
ու Վենետիկի մէջ, գնահատութեան
արժանանալով ամէն տեղ, ինչպէս
տեսնուեցաւ արձագանգը Յառաջի
մէջ եւս։

Երկուշաբթի (2 Մայիս, երեկոյեան
ժամը 9ին) նուագահանդէս մը կու-
տայ նաեւ Փարիզի մէջ, Փլէյէլ տան
Տըպիւսի սրահը։ Պիտի նուագէ կտոր-
ներ Պախէն, Ռամոյէն, Շոփէնէն, Տը-
պիւսիէն, Ռավէլէն, Թալիափիէթրա-
յէն եւ Լիզէն։

Փարիզի հայ գաղութին կը մնայ
գնահատել այս նորահաս տաղանդը
ու քաջալերել։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ՈՒՂԻ, պարբերական գրա-
կան-գեղարուեստական, քաղաքա-
կան-հասարակական, Ա. Թիւ 1932։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐՈՒՄ. օրգան՝
Հայաստանի Պրոլետարական Գրող-
ներու Միութեան, Թիւ 1-2, Յուն-
ուար-Փետրուար, 1932։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

VI

— Ձեր Սրբազնութիւն — ըսաւ,
ալէկ որ Մուշի դէպքի մասին երեկուան
թերթերը չենք ղրկեր։

= Գրա՞ծ էի՞ք։

— Այո՛, չէ՞ որ ստորագրեցիք.
առտուան ազմուկին ճնաց սեղանին
վրայ։

= Գտո՛ւէ. այլեւս պէտք չկայ
— հրահանգեց պատրիարքը՝ գոհ ու
ինքնավստահ շեշտով մը։

Մինչ ամբոխը սկսաւ պոռալ, ծա-
փահարել, խօսք ուղել, ամենապատ-
ուութիւնը դարձաւ ու յարեց.

— Ժողովո՛ւրդ, դարերու բաղձանքդ
իրականացած է... Էնվէր պէյը, աչս
համբուրելէ վերջ, գիս աջ կողմը նստե-
ցուց...

Ու իր դարերու բաղձանքը իրակա-
նացած տեսնող հայ հասարակութիւնը
աւելի ոգեւոր ու աւելի խանդավառ ծա-
փահարեց ու պոռաց։

Երբ ամբոխը ցրուելու վրայ էր,
Սուրէն ճեկնեցաւ տուն։ Մայրիկը գինքը
ղիմաւորեց տարտամ ժպիտ մը աչքերուն
մէջ։ Սուրէն, հազիւ ներս մտած, բարձ-
րացաւ սենեակ, բացաւ գրքերուն ան-
տուկը եւ տակէն, շա՛տ տակէն հանեց
դեղնած քարտէսը Հայաստանի, ուժգի՛ն
թօթվեց՝ ուրախութեան թափով մը, որ
քիչ մնաց պիտի... պատռէր Հայաստանի
քարտէսը, եւ զայն կախեց մայրիկին
տղուն նկարին քով...։

Մայրիկը, որ եկած՝ կեցած էր
սենեակին դրանը առջեւ, զարմացական
նայուածք մը նետելէ վերջ, մօտեցաւ
ու հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ընես ծօ ծանչս։

= Քարտէսը կախեցի, մայրիկ...
Պատմական Հայաստանին քարտէսը։

—Պատմական Հայաստանը ո՞ւր է...
ուրիշ Հայաստա՞ն ալ կայ...

= Հինը, է՛յ, ուր է՝ շա՛տ հին
ատեն Հայաստան մը ունէինք...

— Հիմակուա՞նը, հապա...

= Հիմա չունինք, մայրիկ...

— Չունի՞նք մի... ինչո՞ւ, այն
ատեն, այդքան իրար անցեր են, կը
պոռան, կը կանչեն...

= Հիմա ազատութիւն է, մայրիկ...
հիմա ամէն բան կրնանք ընել... Նայէ՛,
առաջ ասանկ պատը կրնա՞յիր կախել
Հայաստանը...

Ու մինչ Սուրէն Ազատութենէն ոգե-
ւոր, վերջին գամը կը գամէր՝ Հայաս-
տանին, մայրիկը ակնապիշ նայեցաւ՝
աչքերուն մէջ բոլշեւիկօրէն ծնող յու-
սախաբութեամբ մը, յետոյ՝ ակնարկը
տարաւ իր զաւկին նկարին, եւ, գլուխը
երերցնելէն.

— Վա՛խ խավրում — աւաղեց, —
զուն կախուեցար քի օր մըն ալ քու
քովդ Հայաստանը կախուի... առաջ
կուլայինք որ Հայաստանը կը ջարդեն,
հիմա կ'ուրախանանք ու կը ծափահարենք
կոր որ Հայաստանը կը կախուի կոր...։

VII

Պ. Արապեան եւ Պ. Բարսեղեան
յարգեցին իրենց խոստումը։ Ուսողութեան
ճիւղի բոլոր քննութիւններուն ներկայ
եղան։ Նկատելով Սուրէնի բացառիկ
յաջողութիւնը, ծօտեցեր, եւ, Բարսեղեանի
թելադրութեամբ, իր աշխատած վաճա-
ռատան մէջ պաշտօն մը գտնելու որո-
շումը տուեր էին։

Ու ատենէ մը ի վեր Սուրէն կ'աշ-
խատէր հոն, — Պահչէ Գափու ընդար-
ձակ վաճառատան մը մէջ, մինչեւ կէսօր
ու կը ստանար գոհացուցիչ գումար մը։

Ցուլիոն ու օգոստոսը անցեր էին
խանդավառ ու ոգեւոր տրամադրութեան
մէջ։ Սուրէն վճարած էր իր բոլոր
պարտքերը։ Արտաքնապէս ձեւաւորուած
էր ու իր առնական տղու բովանդակ
գրաւչութիւնը երեւան էր եկեր։ Իր այդ
նոր զբաղումը եւ տիրող մթնոլորտը ար-
գելք էին եղած քաղաք փերադառնալու։
Այսուհանդերձ, զաւառէն Պոլիս եկողնե-
րու ալիք մը ծայր տուած էր։ Իսկ տէր
Մեսրոպ հայրը, իր վերջին նամակներուն
մէջ կ'ըսէր թէ կեանքը զգալապէս
փոխուած է, հայրը հանգիստ կերպով
լծուած է աշխատանքի եւ նիւթական
վիճակը սկսած է լաւնալ։

Սուրէնի միակ մտասեւեռումն էր,
հիմա, Աստղիկը, որուն նամակները աւե-
լի յաճախադէպ դարձեր էին, թէեւ ինք
մինչեւ այն փութկոտութեամբ պատասխա-
նելու հնարաւորութիւն չէր ունենար։ Իր
գլխաւոր զբաղումն էր կուսակցական-
հանրային կեանքը, որ, այդ շրջանին,
սկսած էր թափ ստանալ Պոլսոյ մէջ։
Ոգեւորութեան, ճիգերու, ստեղծագործու-
թեան եւ անկաշկանդ աշխատանքի օրեր
էին։ Մանաւանդ որ ծայր տուած էր հետ-
զհետէ ծաւալ ու թեւ ստացող պայքար
մը՝ հին ըմբռնումներուն ու դէպքերուն
դէմ։ Սուրէն՝ այդ պայքարին մէջ շունչ
ու ճիգ սպառողներէն էր։ Իր ոգեւորու-
թիւնը աւելի մեծ թափ ստացաւ, երբ
Դիմաքսեանը Պոլիս եկաւ։ Տարօրէն
սիրով մը իրարու փաթթուեցան երկուքը,
յիշեցին հին ու քաղցր օրերը, դպրոցը՝
իր անմոռանալի դրուագներով. ու Դի-
մաքսեան ինքզինքը չափազանց հպարտ
զգաց՝ հանրային կեանքին մէջ՝ յանձին
Սուրէնի՝ վստահելի, մտացի, յանդուգն ու
բոլորանուէր գործակից մը ունենալու
համար։

Սուրէն այլեւս թողած էր մայրիկին
տունը եւ անցած Բերա։ Ամերիկեան
դեսպանատան քովի փողոցին մէջ, Այ-
վազեանին հետ վարձեր էին սենեակ մը,
որուն կից կը բնակէին քանի մը նախկին
դասընկերներ, Այվազեան կազմած էր դե-
րասանական խումբ մը ու կը պատրաս-
տուէր ներկայացումներ սարքելու։

Բաւական ատեն վերջ, Սուրէն թօ-
ղուց, նաեւ նախկին թերթին խմբագրու-
թիւնը, ուր, վերջերս, փոխ-խմբագիր
նշանակուած էր։ Իրենք սկսած էին
հրատարակել իրենց օրկանը։ Ինք եւս
համակարծիք էր Դիմաքսեանին թէ՝
«Պայքարը այժմ փոխադրուած է խրամ-
ներէն դուրս, եւ թէ հրապարակ պէտք
է նետուիլ ուժգին թափով։ Յառաջդիմու-
թեան ծարաւի ու ձգտումի հզօ՛ր տենչով
մը աւլցուն մեր երիտասարդութեան հա-
մար խոյանք մը պէտք է. պայքար մը։
Պէտք է սպառել կուտակուած ու ան-
հանդարտ բոցը»...

Այդ պայքարին առաջին յաղթանակը
կը նկատէին Օրմանեանի անկումը, որ
Հուրիէթին չափ ոգեւորած էր ձեռնարկող-
ները ու հայ հասարակութիւնը նոյնքան
ուժեղ «անկցի» պոռացած էր անոր հա-
մար, որքան ուժեղ «կեցցէ»՝ Էնվէրին
համար...։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Գերմանիոյ ներքին կացութիւնը

Հիթլերեան բանակը պիտի վերակազմուի

Գերման վարչապետը Պրիւնինկ երէկ ժընեւէն հասաւ Պերլին, եւ նոյն օրն իսկ զեկոյց մը ներկայացուց նախագահ Հինտէնպուրկի՝ Ժընեւի մէջ կատարուած միջազգային աշխատանքներուն ու բանակցութեանց մասին:

⁂ Երկուշաբթի օր կը սկսին նախնական բանակցութիւնները՝ հիթլերեաններու եւ կաթոլիկ կուսակցութեան միջեւ, Փրուսիոյ մէջ դահլիճի մը կազմութեան եւ թերեւս նաեւ, գերման դահլիճին կազմին մէջ փոփոխութիւն մտցնելու մտադրութեամբ:

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, զրոյց կը շրջի թէ հանրապետութեան նախագահը եւ ընդհ. սպայակոյտը հաշտ աչքով կը դիտեն Պրիւնինկի, հիթլերեաններու, աջերու միջեւ մերձեցում մը, որովհետեւ այդ կերպով, կարելի պիտի ըլլայ խորհրդարանին մէջ ստեղծել ամուր մեծամասնութիւն մը եւ վերջ տալ հրովարտակ – օրէնքներու դրութեան:

⁂ Պերլինի մէջ զրոյց կը շրջի նաեւ թէ, քիչ ատենէն բոլոր քաղաքական մարտական կազմակերպութիւնները լուծուած պիտի յայտարարուին: Այս կերպով վերցած պիտի ըլլայ հիթլերեաններու դէմ մասնաւոր արգելքը, որ դրուած էր մարտ 13ի հրովարտակով: Այդ պարագային, Հիթլեր պիտի կրնայ վերակազմել իր լուծուած խումբերը, անոնց վրայէն վերցնելով զինուորական հանգամանքը:

Եթէ այս նոր հրամանագիրը հրատարակուի, պիտի նշանակէ փրուսիական ընտրութիւններու մէջ, հիթլերեաններու յաղթանակին առաջին արդիւնքը:

Շահնուրաեանի եղբայրները
ՅՈՒՆԻՍ ԱՐԻՆ, ՇԱՒԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ
կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը

Նուագահանդէս Օր. Մարի Պոտուրեանի
(ԴԱՇՆԱԿԻ Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԷՆ)
վաղը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, փլէյէլ տան Տրպիւսի սրահին մէջ 8 rue Daru, Métro: Terne
Պիտի նուագէ կտորներ՝ Բամոյէն, Պախէն, Շոփէնէն, Տըպիւսիէ, Բուվէլէ, Թալիափիէթրայէ, Լիցէ:
Տ ո մ ս ե ր ո ւ գ ի ն ե ր ն ե ն՝ 25 եւ 15 ֆրանք

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ Է նպարավաճառի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով (կշիռ, դարակներ, սեղան եւայլն) Bld. de la Villetteի մօտ: Տարեկան վարձք 3000 ֆր.: Պայլ՝ 9 տարի, բըփրիզ՝ 12000 ֆր.: Դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Rue Lafayette, Փարիզ, մէթրօ Լուի Պլան, Հեռ. Nord 89-06 եւ 95-79:

Etude de Me BERNARD VAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)
(11 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISÇONSULTE
Conseil juridique à la Défense Automobile
et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire
18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ *certificats de coutumes*ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին:

Dr. VIDALի ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
4 Rue St. Lazare, մէթրօ N. D. de Lorettes
28 Rue des Dames, մէթրօ Rome
ԱՉՔԻ, ՔԻԹԻ, ԿՈԿՈՐԴԻ եւ ԱԿԱՆՋԻ հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն՝ Գշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 1—7
Ամէն հիւանդութեանց համար՝ ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30
ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ.— Երաշխաւորուած աշխատանք, վճարման դիւրութիւններ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ
ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Եազ.— 50:
Ամսթերտամ, Իփէկ.— 99.20:
Լը Ման, Տ. Զ.— 70:
Պէլֆոռ, Վ. Տ.— 35:
Պլիտա, Լ.Պ. Ս.— 300: Կարգադրեցինք:
Փոն տը Քլէքս, Ժ. Մ.— 35:
Փոն տը Շէրիւի, Պիզ.— 100:
Լիոն, Կ. Փ.— 35:
Մարսէյլ, Թէմ.— 100:
Ալֆորվիլ, Ա. Ն.— 100:
Փարիզ, Յ. Ս.— 110:
Նիս, Վ. Գ.— 35:
Լէ Լիլա, Հ. Ճ.— 35:

Կ'ուզուի ճաշարան Արամի համար խոհանոցի օգնական հայ կին մը: դիմել ամէն օր ժամը 9ուկէսէն 11ուկէս, 8, rue de la Sorbonne.

Կ'ուզուին մեքենայով աշխատող եւ մաքուր կար գիտցող գործաւորուհիներ: Անվարժներէ կը խնդրուի չըներկայանալ:
Դիմել՝ Minassianի, 32 rue des Annelets, Paris (19), մէթրօ Պօցարիս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գարակէօզեան որբանոցի որբերէն Աբրահամ Աբրահամեան (լուսանկարիչ), մօր անուն՝ Պայծառ: Պ. Աբրահամեանի վերջին հասցէն էր 100 Bld. de la Republique, La Garenne-Colombes, Seine: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան' վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Քոնսթանցայի կոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ իր եղբօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԻՒՐԻՆՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ
Փարիզ եւ արուարձանները բնակող կիւրինցի հայրենակիցներու փափաքին ընդառաջ երթալու համար, հաւաքոյթ մը սարքուած է 8 Մայիս, կիրակի ժամը 3—7.30 Salle Voltaireի մէջ, 1 Place de l'Odeon. Օտէօն թատրոնին ճիշտ դիմացը, մուտքը rue de l'Odeonէն. Ընտանեկան հաճելի ժամանց: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները. սոյն ծանուցումը կարդացող կիւրինցիներէն կը խնդրուի լուր տալ իրենց ծանօթ հայրենակիցներուն:
կարգադիր յանձնախումբ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

---

21 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ
Վ. Փափազեան
(Վանահայր)
Լ. Յարութ (Աբեղայ)

Théâtre l'ATELIER
Place Dancourt (Métro: Blanche et Anvers)
Ամերիկայէն նոր ժամանած
ԼԵՒՈՆ-ՅԱՐՈՒԹ
Մասնակցութեամբ
ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
կը ներկայացնէ

22 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
ՏՕՆ ԺՈՒԱՆ
Գօմէտի 5 արար՝ Մոլիէռի
Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ իր cheval de bataille դերին մէջ

V. PAPAZIAN

Représentation Française
championnat artistique
22 Mai Dimanche soirée 8.45
avec le concours des
Artistes du Théâtre de l'Odeon
OTHELLO
V.PAPAZIAN(dans OTHELLO en Français)
ՏՈՄՍԵՐ 25, 20, 15, 10 եւ 7 ֆրանք
կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ թատրոնի կիշէն ժամը 12էն սկսեալ:

LEON HAROUT

Tél. BOTZARIS 22-98
ԿԸ ԳՆԵՄ ԿԱՆԽԻԿ
Ամէն տեսակ Թուրքօի գործածուած մեքենաներ, ամենաբարձր գիներով: Դիմել՝
Tricot Terzian
20 rue Mélingue, Paris (19)

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

PEUGEOT
ձեր autoները փոխելէ կամ գնելէ առաջ (occasion կամ նոր) հաճեցէք ձեր շահուն համար դիմել՝
ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ
65-67 Ave. des Champs-Elysées, Paris (8)
Tél. Elysée 66-28 66-29

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն
ճաշարան ԳԱՌԼՕ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Հայրենակիցներու ուշադրութեան
Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը, խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ:
Պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ
Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
S. TOROSSIAN
մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Մաքրի առեւտրականներուն
եւ հայրենակիցներու
ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՄԵՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐԷՆ
ԿԱՆԱՆՑ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ
Մասնագիտութիւն՝ ռոպերու, ժիւփերու, քուէփ տը շինէ շըմըզիէներու եւ մետաքս ժեռսէներու:
H. KEHRIBARIAN
19 Rue de Cléry, PARIS (2)
Métro: SENTIER Tél. RICHELIEU 97-12
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառէն և արտասահմանէն

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք . . .

ՄԱՐԴ ՄԸ ՇԻՆԵՆՔ կամ ի՞նչ պէտք է գիտնալ մարդկային մարմնի կազմախօսութեան, բնախօսութեան, ախտաբանութեան եւ առողջապահութեան մասին. պատկերազարդ, հեղ.՝ ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ: Գին 20 ֆր. (Ֆրանսա) եւ 25 ֆր. (ուրիշ երկիրներ):

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ կամ Մարմնական եւ հոգեկան առողջութեան գաղտնիքը. հեղ. ՏՕՔԹ. Վ. ՓՈՇԷ, ամփոփեց՝ ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ: Անհրաժեշտ ուղեցոյց մը բոլորին համար: Գին՝ 10 ֆր. (Ֆրանսա) եւ 12 ֆրանք (ուրիշ երկիրներ):

ԹԷ Ի՛ՆՉ ՊԱՏՄԵՑ ԹՐԷՓՈՆԷՄԸ կամ ի՞նչ է սիֆիլիսը, ի՞նչպէս զգուշանալ, ի՞նչպէս դարմանել՝ պատկերազարդ, հեղ.՝ ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ: Գին 6 ֆր. (Ֆրանսա) եւ 7 ֆր. 50 (ուրիշ երկիրներ):

Երեք գրքերը միասին 25 ֆր. (Ֆրանսա) եւ 30 ֆր. (ուրիշ երկիրներ), առաքման ծախքով: Դիմել՝ Dr. L. Krikorian, 126 Fbg. St. Denis, Paris (10).

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5)
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:
Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ_ՍԱՄՈՒԷԼ
51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6). Tél. Danton 88.65
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

RÉALISATION IMMOBILIÈRE

կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել առանց յանձնառութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:
Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար: երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:
Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:
Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:
Նշանեան 20, Passage Prado, (մէթրօ Սէն-Տընի)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ_կարմրագոյն եւ ուժնթէկենեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, Թելադրական եւ Ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՆՃԵԱՆ: Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, *պէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներու.

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)
Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

CABINET V. YARJANIAN
JURISCONSULTE
54, Rue La Fayette, Paris (9) (Métro Cadet) Tél. PROVENCE 87-53

Կ'ստանձնէ Առեւտրական, Պատժական, Քաղաքային ամէն տեսակ դատեր: Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններ, բոլոր դատական եւ վարչական գործերու համար, գրաւոր կամ բերանացի: Նախարարութեանց եւ բոլոր պաշտօնատուներու մօտ վարչական եւ իրաւական դիմումներ: Հայ առեւտրականներու եւ անհատներու մասնաւոր դիւրութիւններ վճարման համար, նկատի առնելով ներկայ տնտեսական տագնապը: Մասնաւոր սպասարկութիւն քաղաքային եւ կրօնական ամուսնալուծման դատերու համար: Արագութիւն եւ գաղտնապահութիւն: Դիմեցէք եւ պիտի գտնէք ամէն գոհացում: Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ 1932

3 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1869 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԷՆԿԻՒՐԻ-ՄՈՍԿՈՒԱ

Կիրակի օր, Մայիս Մէկ, Ըսմէթ փաշա եւ իր բազմանդամ պատուիրակութիւնը շռնդալից հանդիսաւորութեամբ եւ արտակարգ ցուցադրութեամբ ընդունուեցան Մոսկուայի մէջ: Այս առթիւ ներկայ եղան նաեւ 100,000նոց զօրահանդէսի մը:

Յատկապէս կազմակերպուած էր այս ընդունելութիւնը, որ զուգադիպելով Մայիս 1ի ցոյցերուն, կը ստանար աննախընթաց համեմատութիւններ, ի պատիւ Թուրք հիւրերուն:

Բոլշեւիկները մասնագէտ են «ռէքլամ»ի եւ ցուցադրութեան մէջ, մանաւանդ երբ գործ ունին Արեւելքցիներու հետ: Աֆղանիստանի փախստական արքան ալ, Ամանուլլահ, իր փառքի օրերուն վայելեց այդ շռայլութիւնները, երբ իր երկիրը կը վերադառնար Մոսկուայի ճամբով: Իսկ 1920ին, Բագուի արեւելեան համագումարին առեն, թերեւս այնքան պատիւ չվայելեցին բուն յեղափոխականները, որքան աջէն ձախէն հաւաքուած խէժմաներ ու մոլլաներ: Նոյն իսկ Ջարդարար Նուրիներն ու Էնվէրները: Արեւելքը հմայելու, կախարդելու, երբեմն ալ ահաբեկելու տեսակէտէն, այսօրուան Մոսկուան կը գերազանցէ երէկուան Փեթերպուրկը: Եւ պարագաներն ալ շատ նպաստաւոր են, քանի որ, Արեւելքի դժգոհ ազգերը Մոսկուայի ուղղակի, յաճախ գործնական աջակցութիւնը կը վայելեն, իրենց ազգային պայքարին մէջ, իսկ յատկապէս Թուրքիան երազածէն աւելի յաջողութիւններ շահեցաւ, իր ճակատագիրը կապելով խորհրդային իշխանութեան հետ, դեռ 1918էն:

Տակաւին կանուխ է, Ըսմէթի այցելութեան բուն գաղտնիքը մէջտեղ հանելու համար:

Դէպքը, ամէն բանէ առաջ, ունի անշուշտ քաղաքական արժէք: Անգամ մըն ալ, եւ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ, կը նուիրագործուի Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը, որ գլխաւոր խարիսխն է Մոսկուայի արեւելեան քաղաքականութեան:

Այս իրողութիւնը կը հաստատուի նաեւ անով որ, ոչ միայն Թուրք պատուիրակութիւնը սովորականէն աւելի պիտի մնայ Խ. Միութեան մէջ, այլ եւ Մոսկուան ինքն ալ փոխադարձ այցելութիւն մը պիտի կազմակերպէ, նախագահութեամբ Մոլոտովի:

Ուրեմն, կասկած չկայ այցելութեան քաղաքական արժէքի մասին: 1932 ապրիլ-մայիսի այս ճամբորդութիւնը լրացուցիչ մէկ օղակն է այն քաղաքականութեան, որ ձեւ ու մարմին առաւ 1919—20ին, եւ հետզհետէ ամրապնդուեցաւ 1921ի դաշինքով (Մոսկուա), 1925ի համաձայնութեամբ (Փարիզ), 1926ի տեսակցութեամբ (Օտեսա), Գարախանի այցելութեամբ (1929), Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութեամբ (1930), Լիտվինովի ճամբորդութեամբ (1931) եւ դեռ այնքան տեսակցութիւններով ու պայմանագրութիւններով:

Նոր այցելութեան քաղաքական կարեւորութիւնը նշանակալից է նաեւ ուրիշ տեսակէտով մը:

Այցելութիւնը կը զուգադիպի այնպիսի շրջանի մը, երբ Թուրքիան տրամադրութիւններ կը ցուցնէ անդամագրուելու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Հասկնալի է որ, Էնկիւրի չի կրնար այսպիսի քայլ մը առնել, առանց Մոսկուայի հաւանութեան:

Քաղաքականէն դուրս, այս այցելութիւնը կապ ունի մասնաւորապէս Թուրքիոյ ելմտական — տնտեսական տագնապին հետ:

Քէմալապետութիւնը տակաւին չկրցաւ շտկել իր նոր ելմտացոյցը: Ամիսներու խորհրդակցութիւնը յանգած է Թուանշանի մը, — 172 միլիոն ոսկի ելք, խստագոյն խնայողութիւններով: Բայց այդ ողորմելի գումարին դիմաց իսկ, մուտքի գլուխը կը մնայ միշտ խախուտ: Տուրքեր, տուրքեր եւ տուրքեր, — բայց կարասը չի լեցուիր: Ե՞րբ է լեցուած, հակառակ Թուղթի վրայ նշանակուած գումարներուն:

Անցեալ տարի 184 միլիոնի վրայ կանգ էին առեր, եւ չկրցան իրականացնել: Հակառակ անոր որ, տագնապը այսքան սաստկացած չէր, եւ մաքսատուրքերը բանուկ էին: Ահա վեց ամիսէ ի վեր ներածումները սահմանափակուած են, կ'արտօնուին՝ համաձայն երկամսեայ բաժնեցուցակներու (ֆոնթէնժան): Շատ մը անհրաժեշտ նիւթեր — թէյ, սուրճ, շաքար եւն. — պակսած են հրապարակէն, լայն բանալով շահաշահութեան դուռները:

Միւս կողմէ, ցորենը կը փտի Անատոլուի ամբարանոցներուն եւ արտերուն մէջ, եւ գիւղացին մատնուած է չքաւորութեան: Ճշմարիտ սովի մը մատնուած են Այտընի նահանգին ամէնէն ճոխ շրջանները:

Ու վերջապէս, Թուրքիա ոչ միայն չի կրնար վճարել Հանրային Պարտքին տոկոսները, այլ եւ յետաձգած է պետական ապրանքներու վճարումը, ամբողջ յոյսը դնելով արտաքին փոխառութեան մը վրայ:

Մոսկուան կրնա՞յ թէ թիկունք հանդիսանալ Թուրքիոյ, այս անել եւ աննախընթաց կացութեան մէջ:

Անշուշտ ոչ: Մոսկուան ի՛նք պէտք ունի արտաքին փոխառութեան, եւ իր բոլոր փորձերը մնացած են ապարդիւն: Մոսկուան կրնայ խելք եւ զինուորական աջակցութիւն տրամադրել Թուրքիոյ, բայց ոչ դրամ: Երկու երկիրներուն միջեւ եղած առեւտուրն ալ տարեկան 15 միլիոն ոսկին չանցնիր, եւ իսկական առեւտուր է, փոխանակութիւն — Խ. Միութիւնը 15 միլիոնի ապրանք պիտի գնէ Թուրքիայէն, եւ փոխարէն նոյնքան արժէքով ապրանք պիտի ծախէ:

Ուրեմն, տնտեսական գետնի վրայ, ի՞նչ օգուտ կրնայ սպասել Էնկիւրին:

Ճիշդ այստեղ կը գտնուի հանգոյցին բանալին: Բայց, ինչպէս ըսինք, դեռ կանուխ է, վճռական եզրակացութիւններ հանելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՅՔԱՐԵՑԷ՛Ք ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Շահվերտեանի վերակացուն Ասլանով անունով մէկը, յօդուածով մը կը հրահանգէ դաշնակցութենէ հեռացողներուն թէ պէտք չէ գոհանան միայն հրաժարելով, այլ նաեւ գործօն կերպով պայքարին անոր դէմ, վստահութիւն ներշնչելու համար:

Եթէ Ասլանով այդքան պէտք կը զգայ պայքար մղելու դաշնակցութեան դէմ, թող գլուխը չքերէ ժամերով, միջոցներ փնտռելու համար: Այդքան դիւրին է:

Կը բաւէ որ գիտնայ թէ դաշնակցութենէ հրաժարողները բան չեն գիտեր այդ կուսակցութեան ներքին ուժին ու էութեան մասին: Եթէ ո՛չ, չէին հրաժարեր: Ու ահա Գոլոմպոսի հաւկիթը:

Եւ եթէ կ'ուզէ միանգամ ընդմիշտ ազատիլ այդ մղձաւանջէն, կը բաւէ որ թելադրէ Հայաստանի կառավարութեան, որպէսզի կարճ ու կտրուկ հրամանագրով մը՝ դաշնակցութիւնը լուծուած յայտարարէ:

Այսքան յիմարութիւններուն վրայ հատ մը աւելի կամ պակաս, տարբերութիւն չըներ...

ԽԱՐՏՈՑ

Յունաստանի դրամը

Գրեր էինք թէ յոյն խորհրդարանը ընդունած էր կառավարութեան առաջարկը լքելու դրամական ոսկեհիմը:

Ընդդիմադիր կուսակցապետներու կարծիքը այն է որ դրամանշային նոր օրէնքը ծանրակշիռ հետեւանքներ պիտի ունենայ յոյն ելմտական կացութեան եւ նոյնիսկ հանրային բարօրութեան համար:

Կառավարական հեղինակաւոր դէմքերն իսկ կը բաժնեն այս տեսակէտը. թէ այս օրէնքով անկարելի պիտի դառնայ բոլորովին ապահովել ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը, որուն խախտումը իր վնասակար ազդեցութիւնը պիտի ունենայ երկրի ելմտական եւ տնտեսական կեանքին վրայ:

Անոնք կ'աւելցնեն թէ, կառավարութիւնը, չկարենալով ելմտացոյցը հաւասարակշռել, պիտի ստիպուի մետաղեայ տրախմիին գինը մէկ կէտով բարձրացնել մասնաւորապէս ցորենի ներածման համար: Այսպէսով պիտի գոյանայ 300 միլիոնի գումար մը, որ պիտի կրնայ գոցել պիւտճէի բացին մէկ մասը:

Այս նոր օրէնքը նոյնպէս անկարելի պիտի դարձնէ յոյն արտադրութեանց փոխանակութեան ծրագիրը որուն կապուած էին լաւագոյն յոյսեր, քանի որ կեանքի սղութիւնը անխուսափելի պիտի դառնայ:

Կառավարութիւնը նկատի ունի նոյնպէս, որ ոսկեհիմը վերնալէն յետոյ, բազմաթիւ ձեռնարկներ, չկարենալով հանել՝ նախանիւթերու գնման համար անհրաժեշտ փոխանակութեան սղման հետեւանքով աւելնալիք ծախքերուն, պիտի ստիպուին վերջ տալ իրենց գործերուն եւ փողոց պիտի նետեն իրենց աշխատաւորները: Այս ձեռնարկներուն մէջն են նաեւ նաւային ընկերութիւնները:

Գալով ստերլինի գինին, զոր Յունաստանի դրամատունը պիտի ճշդէ, նոր օրէնքի կիրարկման առաջին օրն իսկ, ստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ, պաշտօնական գինը պիտի տարուբերի այսօրուան ազատ շուկայի փոխանակութեան գիներուն միջեւ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Մայիս 1էն 2 լուսնալու գիշերը երկրաշարժը ուժգնօրէն ցնցեց Մարսիլիոյ տուները: Ցնցումները տեւեցին 4 վայրկեանի չափ: Նիւթական եւ մարդկային վնաս չկայ: Ցնցումները զգալի եղան նաեւ Վառի շրջանին մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս արդէն կը նախատեսուէր, կիրակի օրուան ընտրութիւնները, չկրցան առաջին քուէարկութեամբ ներկայացնել խորհրդարանական կացութեան ճշգրիտ պատկերը: Մեծ մասամբ համեմատականի մնացած ըլլալով, վերջնական արդիւնքը պիտի յայտնուի յառաջիկայ կիրակի: Այսուհանդերձ, ինչպէս դիտել կուտան մէկ քանի թերթեր՝ առաջին քուէարկութիւնը արդէն ցոյց կուտայ «կազմակերպուած» կուսակցութեանց յարաբերական ուժերը:

Հիմակուց արդէն կարելի է նախատեսել դէպ ի ձախ զօրաւոր հակում մը: Այս շարժումը նշանակելի է մանաւանդ Փարիզի եւ Վերսայլի նահանգներուն եւ այն գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, ուր անգործութիւնը աւելի մեծ համեմատութիւններ ստացած է: Միւս նահանգներուն մէջ եւս, նշմարելի է դէպ ի ձախ յառաջխաղացումը: Իրօք Էրիօի եւ Պլումի կուսակցութիւնները ոչ մէկ կորուստ կրած են առաջին քուէարկութեան, մինչ աջակողմեանները արդէն տեղի տուած են որոշ չափով:

Ահա առաջին քուէարկութեան արդիւնքը.—

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ	ՇԱՀ	ՎՆԱՍ	ԸՆՏՐՈՒԱԾ
Պահպանողականներ	0	1	2
Չափաւորներ	5	4	44
Ժողովրդ. ռամկավարներ	0	0	0
Ձախ հանրապետականներ	1	8	35
Արմատական հանրապետականներ	4	0	20
Արմատական ընկերվարականներ	4	0	66
Ընկերվարական հանրապետականներ եւ անկախ ընկերվարականներ	2	1	12
Ընկերվարականներ	3	2	40
Համայնավարներ	0	0	1

Ծանօթ դէմքերէն առաջին քուէարկութեամբ իսկ ընտրուած են Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ, Արմատականներու պետը Պ. Էրիօ, ընկերվարականներու պետը Լէօն Պլում, Պ. Փէնլըվէ նախկին վարչապետ եւ յայտնի գիտնական, — Պուիսոն նախկին խորհրդարանի նախագահ, Լուի Մարէն, ծանօթ արմատականներ Տալատիէ, Շօթան, արդի դահլիճի անդամներէն Ռէյնօ, Ֆլանտէն, Ռօլէն:

Համեմատականի մնացած է համայնավարներու յաւիտենական մեծաւորը Մարսէլ Քաշէն: Իսկ բոլորովին ձախողեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան համակրելի ընդհ. քարտուղարը Փօլ Ֆոր:

ՄԷԿ ՔԱՆԻ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Իվրիի մէջ, բաւական բուռն միջադէպ մը տեղի ունեցաւ: Աջակողմեան կազմակերպութեան մը պատկանող անձեր, կէս գիշերէն վերջ, ժամը 2ին, փորձեցին եռագոյն դրօշը պարզել թաղապետարանին վրայ: Ներսը գտնուող համայնավարները յարձակեցան անոնց վրայ. ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ մէկը: 13 հոգի ձերբակալուեցան:

Ընտրական հաւաքոյթէ մը վերջ, շաբաթ երեկոյ, Իվրիի մէջ, ոստիկանները փորձեցին ցրուել խումբ մը որ միջազգայինը կ'երգէր: Կռիւ մը տեղի ունեցաւ: Ցուցարարները վիրաւորեցին երկու ոստիկաններ:

Փարիզ Իթալիի թաղամասին մէջ, երբ քուէարկութեան արդիւնքը կը յայտարարուէր, համայնավար թեկնածու Մոնժովիս՝ հաւաքոյթի հրաւիրեց իր համակիրները, որոնք՝ հակառակորդներու հետ կռուի բռնուեցան: Երկու հոգի վիրաւորուեցան:

Պէլֆօռի մէջ եւս, կռուի մը ընթացքին երկու հոգի վիրաւորուեցան:

ԱՆՐԻ ԼՈՐԷՆ ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ

Հայասէր երեսփոխանը Անրի Լորէն, որ թեկնածութիւնը դրեր էր Պորտոյի մէջ, տեսնելով որ համեմատականի մնացած է եւ իր հակառակորդը՝ ընկերվարական Լասէռ առաւելութիւն ունի իր վրայ, սրտի նեղութիւն զգաց: Քիչ յետոյ, «կը խեղդուիմ» գոչեց: Ամէն դարման անօգուտ եղաւ: Պ. Լորէն շատ չանցած, կ'աւանդէր հոգին:

Թուրք վարչապետը Մոսկուայի մէջ

Թուրք պատուիրակութեան Մոսկուա այցելութեան առթիւ, խորհրդային մամուլը կը յայտնէ թէ Խորհրդային Միութիւնը այլ եւս մեկուսացած չէ եւ Արեւելքի մէջ դաշնակիցներ ունի, որոնք Ռուսիոյ կապուած են ոչ միայն քաղաքական շահերու նոյնութեամբ, այլ նաեւ, բոլոր ազգերու ազատագրման խորհրդային ծրագրին հանդէպ մասնաւոր համակրանքով:

Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի նոյն իսկ արեւելեան շատ աւելի լայն խմբակցութեան մը ծրագրին մասին: Այս խմբակցութեան պիտի մասնակցին Ռուսիա, Թուրքիա, Աֆղանիստան եւ Պարսկաստան:

Ըսմէթ փաշայի ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը պահուն, գործավարներու խորհուրդին նախագահը յայտարարեց.

— «Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը որուն տարողութիւնը լայնօրէն կ'անցնի երկու երկիրներու ուղղակի յարաբերութեանց շրջանակէն, միջազգային դէպքերու գուբային մէջ փորձուած հին բարեկամութիւն մըն է: Այս բարեկամութիւնը ծնունդ առաւ այն պահուն, երբ խորհրդային Միութեան եւ Թուրքիոյ ժողովուրդները ստիպուեցան իրարու ձեցուկ դառնալ՝ անկախ գոյութեան իրենց իրաւունքին համար՝ իրենց մղած պայքարէն վերջ:

«Անցած տասներկու տարիները կը յատկանշուին թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց միշտ աւելի խոր եւ տեւական զարգացումով:»

Մոլոտովի ճառին պատասխանելով, Ըսմէթ փաշա յայտնեց թէ երկար ատենէ ի վեր կը փափաքէր այցելել խորհրդային երկիրը, որուն վերականգնումի ճիգերուն կը հետեւէր մօտէն.

— Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը, ըսաւ, առաջ եկած է հերոսական պայքարներէ եւ 1925ի դաշնագրէն որ լրացուեցաւ Էնկիւրիի մէջ կնքուած կանոնագրով եւ հաստատեց երկու երկիրներու փոխադարձ շահերը պաշտպանող սկզբունքները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հիթլերեաններու յաղթանակէն յետոյ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ Ժընեւէ Պերլին դարձին, տեսակցեցաւ կեդրոնի կուսակցութեան պետին Քաաս եպիսկոպոսին հետ, որ յետոյ նիստի հրաւիրեց իր կուսակցութեան երեսփոխանները: Պրիւնինկ յետոյ, ընդունուեցաւ Նախագահ Հինտէնպուրկի կողմէ, որուն տեղեկութիւններ հաղորդեց Ժընեւի մէջ կատարուած աշխատանքներուն եւ զանազան օտար պետական անձնաւորութեանց հետ՝ իր տեսակցութեանց արդիւնքին մասին:

Կեդրոնի կուսակցութեան վարիչ մարմինը նիստ գումարեց Քաաս եպիսկոպոսին նախագահութեամբ:

Խորհրդակցութիւնը գաղտնի ըլլալով, որ եւ է զեկոյց կամ տեղեկութիւն չտրուեցաւ մամուլին այս մասին: Ստոյգ է սակայն թէ խորհրդակցութիւնը կատարուած է Հիթլերեաններու հանդէպ կեդրոնի դիրքը ճշտելու մասին: Իմացուած է սակայն թէ գերման վարչապետը Պրիւնինկ որ ներկայ էր այս նիստին, մէկ ժամէ աւելի խօսած է արտաքին հարցերու մասին:

Կեդրոնի վարիչ մարմինը՝ շատ յստակ ծրագիր մը մշակած է, մանրամասնօրէն ճշտելով այն պայմանները զոր պիտի ներկայացնէ Հիթլերեաններուն, այն պարագային որ բանակցութիւնները նպաստաւոր ելքի մը յոյսը ներշնչեն: Չի կարծուիր սակայն որ կեդրոնը նախաձեռնարկ ըլլայ բանակցութեան մտնելու Հիթլերեաններու հետ: Աւելի՛, պիտի սպասէ որ նախ անոնք ներկայացնեն իրենց պայմանները:

Կեդրոնի շրջանակները մեծ յոյս չունին թէ այս բանակցութիւնները պիտի կրնան նպաստաւոր արդիւնքով մը վերջանալ:

Թուրք կառավարութիւնը մենաշնորհի կը վերածէ

ՍՈՒՐՃԸ ԵՒ ՇԱՔԱՐԸ

Պոլսէն «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ իր թերթին թէ Թուրքիոյ ազգային տնտեսութեան գործավարին յայտարարութեան համաձայն, կառավարութիւնը մտադրած է մենաշնորհի վերածել սուրճի եւ շաքարի ներածումը: Սուրճի եւ շաքարի ներածումը պիտի թոյլատրուի այն երկիրներուն համար միայն, որոնք թրքական ծխախոտ կը գնեն:

Ատկից զատ, երէկուընէ սկսեալ, 2 մայիս, բոլոր այն անձերը եւ բոլոր ընկերութիւնները, որոնք օտար արժեթուղթեր ունին, պարտաւոր են իմաց տալ Թուրք պետական դրամատան եւ յայտնել գումարը:

Ասկից վերջ, օտար արժեթուղթերու գնումը կարելի պիտի ըլլայ կատարել միայն այս դրամատան միջոցաւ, որ գնման արտօնութիւն տալու համար, նկատի պիտի առնէ թէ շահագրգռուած երկիրները ի՞նչ քանակութեամբ ապրանք կը ներածեն Թուրքիայէն:

Հիճազի փոխարքան Փարիզ եկաւ

Հիճազի փոխ-արքան, Էմիր Ֆէյզալ Իպն Ապտէլ-Ազիզ եւ իր հօրը Հիճազի թագաւորին Իպն Սէուտի արտաքին նախարարը, Փարիզ հասաւ Ժընեւէն: Փարիզէն յետոյ, ուր մինչեւ մայիս 6 պիտի մնայ իբրեւ ֆրանսական կառավարութեան հիւրը, Էմիրը պիտի երթայ Լոնտոն եւ Լահէյ:

Իզմիրը կը վերաշինուի...

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Իզմիր քաղաքը նախ քան Հելլէններու կողմէ հրդեհուիլը, 76 հազար շէնք ունէր: Ելմտական գործավարութեան եւ քաղաքապետութեան կողմէ կատարուած քննութիւններով հաստատած էր որ 26 հազար շէնքեր այսինքն՝ տուն, գործարան, մթերանոց, խանութ եւայլն այրած էին: Այժմ կը տեղեկացուի թէ 7 տարուան ընթացքին 80 միլիոն ոսկի արժողութեամբ 4335 շէնքեր շինուած են:

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻ՞ՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

«Լ'Էքօ տը Փարի»ի մէջ, Ռընէ Վ.անլանտ կը գրէ (30 Ապրիլ).

— Թրքական հանրապետութիւնը, դուստրը ֆրանսական հանրապետութեան, ինչպէս կ'ըսէր Պ. Էտուար Էրիօ, այլ եւս մէկ սու չունի։ Աղքատութիւնը յանցանք չէ։ Անշուշտ: Բայց, վստահաբար, քեմալական վարչաձեւին յանցանքներն են որ Թուրքիան մխրճեցին ամէնէն ծայրայեղ աղքատութեան մէջ։ Կ'ըսուի նաեւ թէ արծաթով բացուած վէրքը մահացու չըլլար։ Իրա՞ւ։

Անշուշտ, Խալք կուսակցութեան կանոնիկոսները անօթի չեն մեռնիր. ոչ ալ աւելի կամ նուազ, մանաւանդ նուազ քան թէ աւելի Թուրք ղեկավարներու խմբակը, որ գրաւեց իշխանութիւնն ու մենապետութիւնը։ Բայց խեղճ արհեստաւորներն ու գիւղացիները օրըստօրէ աւելի կը սեղմեն իրենց գօտին։ Մխիթարութեան համար, կրնան ըսել թէ այլ եւս կը պատկանին արդիական ազգութեան մը, քանի որ գլխարկ մը դրած են իրենց գլխուն վրայ — եւ աւանդական ֆէսի գործածութիւնը՝ տեսականօրէն կ'ենթարկուի մահապատժի։

Թուրք հանրապետութեան վարչապետը Ըսմէթ փաշա դեռ նոր յայտարարեց.— «Այո, Թուրքի մը համար ստոյգ է թէ ինչ որ չի շարժիր եւ որեւէ վրդովում չի պատճառեր, թրքական դրամն է»։ Ասոր կարելի պիտի ըլլար պատասխանել թէ մեռելներն ալ չեն շարժիր եւ թէ ընդհանրապէս նուազ անհանգստութիւն կը պատճառեն քան թէ ողջերը։ Բայց Պանք Օթօմանի նախագահը, որ իբր ելմտագէտ, ուրիշ լոյսեր ունենալու է քան նախկին գնդապետ Ըսմէթը, աւելի շեշտ պատասխան մը կը բերէ մեզ։ Այդ պատասխանը կը քաղեմ La Turquie Libre ֆրանսերէն լեզուով թրքական թերթէն, որ Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ Նէճամի Րիֆաթի տնօրէնութեամբ։

Ի՞նչ կ'ըսէ Պանք Օթօմանի նախագահը։ Հետեւեալը.— Երկար տարիներու ճիգերէն յետոյ, թրքական ոսկին չկրցաւ մտնել առողջ դրամներու մեծ ընտանիքին մէջ»։ Եթէ անաչառ մասնագէտի մը այս խոտաճանաչումը ամէն հանդարտեցում կրնայ տալ Էնկիւրիի աչկերտ-պետական մարդոց, պատճառն այն է որ դժուարահաճ չեն։

Բայց, ատոնք ներքին հարցեր են։ Թող այդ հարցերէն իրենց օձիքը ազատել ջանան անոնք որ այդ պարտականութիւնը բռնագրաւած են։ Քանի որ իբր յաւակնոտ, անվերածելի, կոյր օտարատեացներ, արհամարհանք միայն ունին ամէն բանի հանդէպ որ արտասահմանէն կուգայ։ Մուսթաֆա Քէմալի քով, Նափոլէոն փոքր կը մնայ։ Այս բառերը նոյնութեամբ գրուած են քեմալական կիսապաշտօն թերթի մը մէջ։

Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ ելմտական ու քաղաքական կացութիւնը մեզ համար շահեկան կը դառնայ, երբ անոր տէրերը գուշը ձեռքերնին, կուգան դրամ ուզելու մեզմէ։ Դրամ պարտական են մեզ եւ չեն վճարեր։ Կ'երեւի մեզ վճարելու համար, ուրիշ դրամ կ'ուզեն մեզմէ։ Առանց խօսքն ընելու Օսմանեան Հանրային Պարտքին (որուն պահանջատէրերը ալ չեն գանձեր կտրօնները), 1928ին Թուրքերուն փոխ տուինք 800 միլիոն։ Հիմա մեզ կը հրաւիրեն նոյնը կրկնել։

Սարաճօղլու Շիւքրիւ, որ գացեր էր Հոլլանտի դրամարկղին դուռը զարնելու, շփոթած վերադարձաւ։ Ուաշինկթընի մէջ՝ իրեն ըսեր են. — Եթէ դրամի համար է, սխալ հասցէի եկած էք։ Փարիզ գացէք»։

Փոխառութիւն մը Փարիզի մէջ — ինչպէս 1914ին։

Գիտենք թէ այդ գումարը ի՛նչպէս գործածուեցաւ մեզ դէմ։ Լիբանանի և Սուրիոյ դահիճը՝ համբաւաւոր Ճէմալ փաշան, երիտասարդ Թուրքերուն հաշւոյն, կատարած էր այդ փոխառութեան բանակցութիւնը։ Ան յաջողեցաւ 500 միլիոն խլել մեր այն ատենուան վարիչներէն, որոնց զգուշութեան հրաւէր ուղղուած էր սակայն հին Թուրքերուն կողմէ։ Եւ ինչպէս, վերջերս, դեռ, իր շահեկան երկին մէջ՝ Le Hédjaz dans la guerre mondiale (Payot, éd.) զօրավար Պրէմոն կը յիշէր, Ճէմալ Պոլիս ցամաք ելլելուն, կը բացագանչէր.— Խաբեցի, անմիտները»։

Թուրքիոյ արդի ղեկավարները Ճէմալի դպրոցին կը պատկանին. մեզ կը մնայ զգուշանալ ուրեմն։

Կը պնդենք թէ, ինչ օգտակարութիւն պիտի ունենայ մեր խնայողութիւններէն առնուած այդ դրամը:

Նախ պիտի ծառայէր ո՛չ թէ ապահովելու հանրային պարտքի սպասարկութիւնը, որ քեմալական վարչաձեւին կողմէ, գործնականապէս չի ճանչցուիր, այլ վճարումը կանոնաւորելու, Թուրքիոյ մէջ շուետական, իտալական, գերմանական ընկերութեանց կողմէ կատարուած մեծ աշխատանքներուն: Այս աշխատանքներուն մէջ, Գերմանիոյ մասնակցութեան բաժինն է գրեթէ մէկ միլիառ։ Ուրեմն, մեր դրամը, Էնկիւրիի ճամբով, պիտի բռնէ Շթոքհոլմի, Հռոմի եւ Պերլինի ճամբան։

Եւ ի՞նչ տեսակ աշխատանքներ են ասոնք։ Գլխաւորաբար երկաթուղիներ։ Բայց, եթէ ձանձրոյթը յանձն առնէք քարտէսի մը վրայ նայելու, շուտով պիտի նշմարէք թէ այս երկաթուղիները աւելի կը համապատասխանեն ռազմավարական նպատակներու, քան թէ տնտեսական շահերու։ Զգենք որ արդէն, իշխանութեան գլուխը հասած զինուորականներու այս երկրին մէջ, ազգային պաշտպանութիւնը իսկական վիհ մըն է։ Վերջին ելմտացոյցերուն մէջ, մեծ մասամբ զինուորական նպատակներով կատարուած հանրօգուտ շինութիւններուն հետ՝ ազգային պաշտպանութիւնը կը գրաւէր հասոյթներու հարիւրին 50ը։

Եւ զինուորական այս սարքաւորումը Թուրքիոյ ուր անօթի կը մեռնին, եւ որ որեւէ մէկուն սպառնալիքին տակ չի գտնուիր, իր ամբողջ վրդովիչ եւ իրական նշանակութիւնը կը ստանայ ռուսեւգերման խառնակ ծրագրերու հետ թաքուն կապակցութեամբ։

Խորհուրդներու դեսպանը Սուրիչ ամենազօր է Էնկիւրիի մէջ։ Ըսմէթ փաշա եւ Թէվֆիք Րիւշտի ոչինչ կրնան մերժել անոր։ Անկից վերջ, կուգայ Պ. Նատոլնին՝ Գերմանիոյ դեսպանը։

Դրա՞մ, պարոն Թուրքեր։ Անկարելի է առ այժմ։ Աւելի յետոյ, թերեւս, երբ պարկեշտութեան եւ բարեացակամութեան փաստեր տաք, երբ դադրիք ճզմելէ մեր դպրոցները, ձեր կործանարար նեղութիւններով ընկճելէ ձեր երկրին մէջ գտնուող ֆրանսական ձեռնարկները, երբ ամէն կապ խզէք Մոսկուայի հետ, թօթափէք Պերլինի լուծը, երբ երաշխիքներով եւ գրաւականներով, ձեր ներքին կացութիւնը բարւոքելէ վերջ, մեզ թոյլ տաք որ ստուգենք թէ մեր ոսկին չպիտի վերածուի թնդանօթի եւ ռազմանիւթի, երբ վերջապէս հրաժարիք կրկին գաղտնօրէն կազմակերպելէ նեղուցներու զինաթափ շրջանը, այն ատեն միայն, պիտի կրնաք կոչ ուղղել բուրդէ գուլպային։ Բարեկամութիւն կ'առաջարկենք ձեզ։ Ձեր գիտնալիք բանն է տեսնել թէ թշնամութի՞ւնը աւելի հասութաբեր է։

Վերջապէս, կենսական նկատողութիւն մը մեր խնայողներու հասցէին։ Քաղաքական ներկայ պայմաններու մէջ, այսօր, դրամ դնել քեմալական քարտէսին վրայ, կը նշանակէ շէնք շինել հրաբուխի մը վրայ։ Թուրքիոյ մէջ կարգ կանոն կը տիրէ, կ'ըսեն։ Ատենօք, Վարշաւիոյ մէջ ալ կը տիրէր։ Քէմալականութիւնը, ճնշումի եւ պառակտումի վարչաձեւ, քանի մը մարդոց վրայ միայն հիմնուած է։ Վստա՞հ ենք թէ, կառավարութիւնը որ ուշ կանուխ պիտի յաջորդէ անոր, պիտի ուզէ եւ պիտի կրնայ ստանձնել ներկայ խմբակին ստորագրած յանձնառութիւնները։

Նախ մեր բարեկամներուն ուժ տանք։

Ու ոչ մէկ սու մեր թշնամիներուն։

Ածելիի թագաւորը

Ածելիի Թագաւորը որ անցեալ հինգշաբթի անձնասպան եղաւ իր պալատին մէջ, բուռն սէր մը ունէր հանդէպ երաժշտութեան եւ ճարտարօրէն կը նուագէր ալ եւ անձնասպան եղաւ իր այն սենեակին մէջ, ուր յաճախ կը մեկուսանար, նուագելու համար իր սիրական ջութակները:

Իր պողպատի գործարանները կ'արտադրէին օրական 500 հազար ածելիի շեղբ եւ 50 հազար գործիք:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS)

—)(o)(—

Վերստին յաւելուած
կրկին հեծութեան,
ի խորոց սրտի խօսք...՝
ըստ Զօպանեանի:

1.

Կարելի չէր երեւակայել որ փաստացի ու քաղաքավարի գրութիւնս, «Յառաջ»ի դեկտ. 25, 29, 30 թիւերուն մէջ երեւցած, արժանանար ա՛յդքան թունալից պատասխանի մը՝ Զօպանեանի կողմէ։

«Ապագայ»ի մէջ հիւսած այդ հինգ յօդուածներուն անցնելէ առաջ՝ խոր փաստեր խօսեցնենք։ Զի յստակ տեսնուեցաւ թէ մեր «մեծանուն» գրագէտը՝ «մածունը սեւ է» պնդելու չափ առաջ կ'երթայ, փոխանակ պարկեշտ մարդու պէս շնորհակալութեամբ ճանչնալու իր սխալները։

Յօդուածաշարքիս մէջ (ծանօթագրիս էջ 18) շեշտեր էի հատուածով մը։ (ԽՄԲ.— Ջնջուած)։

— «Այդ գիրքէն օրինակ մը կարելի չեղաւ ունենալ, որ ամբողջապէս համեմատական քննութեան առարկայ դարձնէի, գրասեղանիս առաջ։ Ինչ որ տուի այս գրուածքովս՝ մէկ-քանի ցայտուն կէտերն են, Մատենադարանին սուղ ժամերուն մէջ ընդօրինակուած, բնագրերուն հետ բաղդատելու համար»։

Զօպանեանի դերասանական պատասխանը հարկադրեց զիս, ու գիրքը հիմա ձեռքիս տակ է։ Քննութեան կրցած եմ առնել դարձեալ միայն այն մասերը որոնց հայերէն երգերն ինծի ծանօթ են ու բնագրերն ունիմ աչքիս առջեւ։ Կարեւոր մաս մը՝ քննութենէս դուրս կը մնան, զի ֆրանսերէնին մէջ յիշուած չեն գիրքերուն էջերը, իսկ յաճախ այս կամ այն երգի զանազան հատուածները միայն թարգմանած է՝ տեղափոխումներով։

Ահա այդ նոր փաստերը՝ Զօպանեանի հմտալից (?) թարգմանութենէն:

***

Chants Populaires Arméniens-ը կը բացուի, 80 էջնոց Յառաջաբանէ յետոյ, Վասպուրականի գեղեցկագոյն սիրերգովը.—

— Վարդն ի բացուեր՝ Վանայ Բաղչի
էգէստա՛ր:
= Աստուած սիրես՝ մէկ էօրօխկի՛
զիկը տար:
Քա՛ նազերով, քա՛ խօրօտիկ, դիւ
վի՞րն ես,
Աշխար՝ գիտի, ալամ գիտի՝ դիւ
իմն ես:

Այս է իմ գիտցածը, երգածն ու գրի առածը։

Variante՝ «Վարդ մ'ի բացուեր» եւ «Նուռ մը դրկի՛ր ինծի տար» (Առաջինը Վանեցի նորահարսէ մը գրի առնուած, երկրորդը Լալայեանի Ազգ. Հնդս. ԻԲ. 108)։ Շէրենցին՝ «մէկն ուղարկի զիկը տար»։

Ի՞նչպէս է ըմբռներ Զօպանեան ու թարգմաներ.—

La rose s'est ouverte aux jardins de Van.
Pour l'amour de Dieu, envoie quelqu'un pour **m'y conduire** (*).

Հ. Արսէն Ղազիկեան պիտի ըսէր պըլըրեց: «Զիթունին որ Վանեցի մըն է» — Զօպանեանի բառերովը —, կ'ըսէ ձաւրեց:

Զի աղջկան բառը մանչուն բերանը դրած է, որձեւէգ տող մըն է տուեր, իր m'y conduire-ով։

Այսինքն՝ տղան է որ կը խնդրէ իր սիրած աղջիկէն որ մէկը ղրկէ՝ զինք հոն, Վանայ Բաղչի էգէստար, նոր բացուած վարդին քովը տանի...։

Երգին իմաստը չէ հասկցած մեծանուն թարգմանիչը։

Զիթունին եւ բոլոր Վանեցիները գիտեն որ՝ առաջին տողը՝ աղջկան բերնով ըսուած՝ եւ ինքզինք բացուող վարդի նմանցուցած, կամ երիտասարդէն ըսուած՝ իր սիրած աղջիկը (նշանածը յատկապէս) վարդի գեղուրոյբով զովուած, — երկու ձեւն ալ եթէ կ'ըլլայ, բայց երկրորդ տողը միմիայն աղջկան բերնով է որ կ'ըսուի։ Տեղական կարգ ու կանոն է որ՝ աղջիկը ձիով կամ կառքով կամ հետի (եթէ մօտ է) կ'առաջնորդուի իր հէրանց տունէն կեսրանց տունը՝ մանաւոր կեսրանց կողմէ ղրկուած (ջօ-րօղկած) խնդրակի մը ընկերակցութեամբ։

Երգին մէջ երկու նորատի խօսեցեալներէն աղջիկը՝ մանչուն իբր թէ պատասխանելով՝ կ'ըսէ, «եթէ Աստուած կը սիրես՝ մէկը ղրկէ՛ զիս ձեր տուն տար»։

Զօպանեանի թարգմանածին մէջ՝ տղան է որ աղջիկէն կը խնդրէ թէ՝ մէկը ղրկես զիս տանի հոն, վարդին քովը...։

Դերերը շրջուած են: Conduire-ն անգամ emmener ըսուելու էր թերեւս։

Երկրորդ տունը.—

— Վարդն ի բացուեր, առաւօտման
խաւխուսուց,
Իմ եար՝ բախչէն կայնեւ՝ էրկու ձեռն
ի ծոց:

Միայն variante մը (Լլեն. ԻԵ.)՝ «կէս գիշերուան խաւխուսոց», «իմ եար կայնե պաղչի դռան՝ ափն երեսին, ձեռն ի ծոց»։

Թարգմանուած է.—

La rose s'est ouverte, **le coq du matin a chanté;**
Ma bien-aimée se tient au jardin, les deux mains **sur son sein.**

«Պաղածայարը» թարգմանութիւն, — Զօպանեանի բառովը:

Երրորդ տունը կ'երգուի.—

— Վարդն ի բացուեր առաւօտման շաղերով.
Իմ եար բախչէն վարդ կը քաղի մաղերով:

Թարգմանութիւնը (երկրորդ տողին).—

Ma bien-aimée cueille des roses **au jardin des roses.**

Ո՞ւր կը մնայ «մաղերով քաղուած» վարդի հմայիչ ու բարախօսական պատկերը։ Տեղական գիծ է՝ մաղերու մէջ քաղել (փրցնել լեցնել) ծաղիկ կամ պտուղ։ Մաղով նուէր ղրկել դրացիի, ազգականի, փեսայի։ Մաղով՝ դնէ դուռ պտտցնել լեզուն ուշ բացուած երախան: «Մաղերով ձին կը թափի» ըսել, եւն. եւն. եւն.:

Չորրորդ տունը.—

— Վարդն ի բացուեր վարդովըրի կիրակին,
Քո սէրն ինկեր՝ մէջ իմ սրտի պըրակին:
Քա՛ խօրօտիկ, քա՛ նազերով դիւ վի՞րն ես,
Աշխար՝ գիտի, ալամ գիտի՝ դիւ իմն ես:

Թարգմանուած է (երկրորդ տողը).—

Ton amour a mis **le feu** au bosquet de mon cœur.

Երգը ստեղծագործող ու երգող ժողովուրդը գիտէ թէ սէրը անտես ու անշէջ կրակ է, բայց չի յիշեր։ Պրակն ալ առանց կրակի չի վառիր, միայն թէ լաւութեամբ կը հասկցուի: Le feu-ն շեշտելու պէտք կա՞յ։

Շէրենց եւ Ազգ. Հնդս. ունին հինգերորդ տուն մը եւս, զոր Ա. Զ. թարգմանած չէ եւ լաւ է ըրեր, զի հարազատ չէ (խօսքս Շէրենցի մասին է որուն պիտի անդրադառնամ յետոյ)։

Ա. Զ. սխալեր է նաեւ jardins de Van գրելով։ Պէտք էր ուղղագրէր գլխատառ Jardins de Van (կամ հարազատօրէն Jardins de la ville de Van = Վանայ Բաղչի էգէստար։ Զի էգէստար (Այգեստան) Վան - Քաղաքամէջի մէկ արուարձանն է։

***

Էջ 12, թարգմանութիւնն է Յովսէփեանի Փշրանքներուն ԺԴ. հատուածին, երես 28-29։ Առնենք նկատելի տողերը.—

— Կը կեամ պագնիմ կարմիր իրիս,
Քիւ թարթափիրն ի կալամով քէշած.

Թարգմանուած՝

Je veux embrasser tes joues vermeilles.
Tes cils sont comme peints **au Kalame.**

Սեմական բարբառին անծանօթ մէկը կրնա՞յ հասկնալ Kalame-ը։

Յվս. Փշրանքներ ԺԳ. 28, Chants Pop. Arm. 30—31,—

— Ալչի՛, տ'ըլնիմ տամբիւրվան,
Կեամ նստիմ քիւ խէրանց բախչէն։

«Խէրանց»ը թարգմաներ է au jardin de ton **père,** փոխանակ ըսելու de tes parents։

— Շամայ շաքար բերած, բըիւնքտիրն ի քաւած (*).

On a **pris** du sucre de Damas pour **arrêter le sang.**

«Բերած»՝ pris չէ. իսկ «քաւած»՝ խաբած ըսել է։ Վէրքը այրած շաքարով կը խարեն՝ բուժելու եւ հականեխելու։

— Անցկուն, ինչ վարդ - ռիհան վար
՝ձի չի շարժած։

«Շարժած»ը թարգմաներ է frappée որ ճիշդ չէ։ Toucher կամ ուրիշ մեղմիմաստ բառ մը պէտք էր։

— Աղջիկ, ես քու դարդէն էրեցայ.
Թափաւ միս, հալաւ ոսկոր.

Jeune fille, l'amour que j'ai pour toi me brûle!
Ma chair **s'est fondue,** mes os se sont fondus.

Երկիցս fondue = հալեցաւ, փոխանակ միսս թափաւ = tombée ըսելու բառ ընագրին։ Իսկ ինչո՞ւ չըսել առաջին տողին՝ ton amour m'a brûlé կամ me brûle, աւելի կարճ ու հաւագոր, քան Զօպանեանի երկարաշունչ, ճապաղ ձեւը։

(*) Կ'ընդգծեմ սխալ թարգմանուած մասերը։ Զիթ.

(*) Դիւրըմբռնելի ըլլալու մտօք՝ ասկէ ետքը գրականուղղագրութեամբ կուտամ գաւառական ձեւերը։ Զիթ.

Նոյն երգին չորրորդ տունը՝ անճիշդ բառերով է թարգմանուեր չորս տողերուն մէջ ալ, — հէրանց բախչէն՝ jardin de mon **père.** պագըրմ տամ = je te donnerai un baiser. laisserait à moitié morte = զարկած թըմըրմած է, եւն.։

ԶԻԹՈՒՆԻ

ԽՄԲ. — Այս յօդուածաշարքը շատոնց յանձնուած է մեզի, բայց հազիւ այսօր կրցանք հրատարակութեան տալ, տեղի անձկութեան պատճառով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾԵՐՆ ՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,— ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ,— ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻՆ ՎԱՐԿԵՐԸ ԵՒ ԱԹԷՆՔԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ,— ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ,— ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ԵՒ ՁԱՒԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ,— ԵՐՐՈՐԴ ԿԱՐԱՒԱՆԸ։

Վերջին թղթակցութեանս մէջ կը գրէի՝ «Դաշնակցութիւնը համբերութեամբ կը սպասէ, որ ողջմտութիւնը յաղթանակէ ի վերջոյ», ակնարկելով՝ մասնաւորաբար Հօկճիներու, ռամկավարներու եւ հնչակեաններու ծուռ աշխատանքներուն։

Ուրախ եմ հաղորդելու որ սխալած չէի կանխատեսութեանս մէջ։

Արդարեւ, առաջնորդին կողմէ՝ կուսակցութեանց միջեւ կազմուած ժողովը, հասած է այն համոզման թէ «Նոր Վարչութիւնը պէտք է կազմել բոլորովին նոր անձերէ, ըլլան չէզոք թէ կուսակցական»։

Ուրեմն, փաստօրէն այլեւս հին Վարչութեան մաս կազմողներէն եւ ո՛չ մէկը պիտի նշանակուի նորին մէջ։ Բացի Պ. Կէլիպօլեանէն, որուն համար կ'ըսեն թէ պիտի յարաբերի Րիլիֆին հետ։

Առաջնորդին կողմէ կազմուած ժողովը՝ հնչակեաններուն առաջարկով եւ մասնակցողներուն հաւանութեամբ, յարմար նկատած է, որ գումարուի նոր ժողով մը եւս, եւ խորհրդակցութեան հրաւիրուին Աթէնքի հրապարակին վրայ ծանօթ, ազգային կեանքով զբաղելու տրամադիր եւ հեղինակութիւն ունեցող չէզոք անձեր ալ, ազգային մեքենան աւելի հաստատուն եւ վստահելի հիմերու վրայ դնելու համար։

Ջերմապէս կը փափաքինք որ օր առաջ կազմուի Կեդր. նոր Վարչութիւնը, գործի եւ կեանքի կոչելու համար նաեւ թաղային մարմինները, որոնք, ինչպէս գիտենք, կազմալուծեալ վիճակ մը կը պարզեն։

× Կը ցաւիմ որ կրկին տխուր տողեր պիտի գրեմ հիւղակներու հարցին շուրջ։

Վերջին թղթակցութեամբ կը գրէի թէ, «առաջնորդին կողմէ կատարուած դիմումներուն իբր հետեւանք, աննշան հատուցում մը (նիւթական) պիտի տրուի նոր ներգաղթողներուն»։

Արդ, այս լուրը պաշտօնական չէր կառավարութեան համար, հակառակ առաջնորդին պաշտօնական յայտարարութեան, մամուլին միջոցաւ։ Ու իբրեւ թարմ փաստ,— երրորդ կարաւանով Աթէնքէն մեկնողներուն հիւղակները գրաւեցին, առանց հատուցումի եւ առանց որեւէ գոհացումի։

Նոյնը նաեւ, ինքնութեան թուղթերու մասին։ Կրկին հակառակ առաջնորդին պաշտօնական յայտարարութեան, օտարականներու գրասենեակին պետը եւ պաշտօնեաները, բոլորէն— այր, այրի, օրիորդ կամ պատանի— կը գանձեն տուրքը, աւելցնելով թէ «իրենք հրահանգ չունին նախարարութենէն, ձրի տալու»։ Եւ որպէսզի ամէն բան որոշ ու յստակ ըլլայ, հոս գրի պիտի առնեմ ինչ որ լսեցի այս խնդիրներուն հետ կապ ունեցող անձերէ։

Առաջնորդը կը ներկայանայ Պ. Եասօնիտիսին (խնամատարական նախարար) եւ կը խնդրէ որ փոքրիկ հատուցում մը շնորհուի նոր ներգաղթողներուն, ու նաեւ ձրի տրուին ինքնութեան թուղթերը՝ այրիներուն եւ չքաւորներուն։ Նախարարը կը խոստանայ «բան մը ընել»։ Այս «բան մը ընել»ու խոստումը իբրեւ իրողութիւն պաշտօնապէս կը հաղորդուի ժողովուրդին: Շաբաթ մը վերջ, առաջնորդը կրկին կը հանդիպի նախարարին, վերջնական պատասխանը ստանալու համար։ «Նախարարը հիւանդ է եւ պիտի չկրնայ ձեզ ընդունիլ», կը պատասխանուի։ Ու հարցը կը փակուի այսպէս։ Եւ կը մնանք, հոն՝ ուր որ էինք։

× Բարեգործականին կողմէ դպրոցներու յատկացուած վարկերը եկան։ Պէտք է ըսել, որ Բարեգործականը ոեւէ կրճատում չէ ըրած եւ «առ հաշիւ»ը վերցնելով, նախորդ տարիներու սակով ղրկած է մինչեւ ապրիլ ամսուան վերջի բաժինը։ Կ'իմանամ, որ անգլիականները աւ... ուած են նպաստաւոր գիներով։

Այս առթիւ, բազմաթիւ խնդրանքներու ընդառաջ երթալով, Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին, եւ անոր միջոցաւ ալ Գահիրէի կեդրոնին, որուն կապուած է Աթէնք, ուշադրութեանը կ'ուզէի յանձնել պարագայ մը։

Դպրոցներու յատկացուած գումարները կը հասնին Աթէնք՝ ...նակի համար, ամսուն 10ին. ...րուին՝ 12-15ին։ Իսկ դպրոցներու կը հասնին առնուազն ամսուն 20-22ին։ Եւ այս բոլորը հակառակ այն իրողութեան որ, շատ յաճախ, դրամը Աթէնք հասածին պէս՝ դպրոցներուն չյանձնուած՝ հաշուեկշիռներն ալ կ'առնուին հոգաբարձութիւններէն։ Հասկցա՞ք անշուշտ,— դրամը չտրուած, հաշուեկշիռ կ'առնուի, որուն մէջ տրուած հրահանգի համաձայն— գումարը ստացուած ցոյց կը տրուի, իսկ դրա՛մը։ Առնուազն հինգ օրէն։

— «Ժամը 11ին եկէ՛ք», ճիշդ ժամանակին կ'երթայ դրամը առնելու պաշտօն ունեցողը: «Տիկինները չեկան», կ'ըսէ քարտուղարը։ «Ժամը 3ին եկէք»։ Կ'երթայ ժամը։ «Ուրիշներ եկան առին, ձերը վաղը ժամը 10ին», կ'ըսէ կրկին քարտուղարը։

— «Մարդ Աստուծոյ, դրամը չառած հինգ օր առաջ, հաշուեկշիռ տուած ենք, տուէ՛ք, որ երթանք», կ'ըսէ դառնութեամբ դրամը գանձելու պարտականութիւն ունեցող պաշտօնեան։

— «Ի՞նչ կրնամ ընել, վաղը», կ'ըսէ Պ. քարտուղարը, փորը կուշտ։

Ըսի, որ այս պարագան յաճախադէպ է, ինչպէս կը պատմէին անցեալները Քօքինիայէն քանի մը ուսուցիչներ։

× Վերջերս Աթէնքը համակ լի շարժումներ եւ խմորումներ ցոյց կուտայ թատերական եւ գրական ասպարէզին մէջ ալ։ Ապրիլ 17ին, ամիսներու տքնաջան աշխատանքներէ յետոյ, Աթէնքի Թատերասէրը, «Օլիմփիա» թատերասրահին մէջ բեմադրեց անմահն Զաւենեանի «Լէպլէպիճի»ն, խուռն եւ ընտրանի հասարակութեան մը առջեւ։ Պէտք է անկեղծօրէն շնորհաւորել բոլոր նախաձեռնողներն ու կազմակերպիչները։ Խաղը իր ամբողջութեամբ անցաւ շատ յաջող, եւ հայ միտքն ու արուեստը անգամ մը եւս փառաւորուեցան Սոկրատներու մայրաքաղաքին մէջ, շնորհիւ երիտասարդ բայց տաղանդաւոր Հայուն, Յակոբ Փափազեանին, որ բացառիկ շնորհով մը կրցաւ ղեկավարել թէ նուագախումբը եւ թէ երգչախումբը՝ իր պարերգներով եւ զուգերգներով։

Թատերական այս նուաճումին կողքին, Աթէնքը պիտի ունենայ վերջապէս— եւ կը հաւատանք թէ պիտի տեւէ— իր գրականութիւնն ալ։ Ար-դարեւ, վերջերս կազմուեցաւ խմբագրական մարմին մը, ընկերներ՝ Գ. Կառավարենցի, Ա. Կազէլի, Մ. Մանուկեանի, Հ. Բաժպակեանի եւ Վ. Եսայեանի մասնակցութեամբ, հրատարակելու համար «Այգեստան» անուն գրական ամսաթերթ մը։ Թերթին Ա. թիւը լոյս պիտի տեսնէ մայիս 15ին։ Ապահովուած է աշխատակցութիւնը նոր եւ հին գրողներու։ Թերթին «քլիշէ»ն պատրաստած է ծանօթ գեղանկարիչ Մելքոն Պապաճեան։ Թերթը իր նիւթական գոյութիւնը պահելու համար, պէտք է ունենայ 30ի մօտ բարեկամներ, որոնցմէ պիտի գանձուի ամսական տուրք մը, գրականութեան համար։ Կը լսեմ թէ թերթին խմբագրական մարմինն ու զայն շրջապատող մտաւորական բարեկամները իրենց կարելին պիտի ընեն, թերթը գեղեցիկ, տեսական եւ շահեկան դարձնելու համար։

× Նախորդ թղթակցութիւններուս մէջ գրած էի թէ Աթէնքի Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կազմակերպած է «Դպրոցի օր»։ Դժբախտաբար այս ձեռնարկը չարդարացուց մեր յոյսերը։ Եւ ասիկա անոր համար, որ անգործութիւնը օրէ օր, քիչ մը աւելի կը փոխէ իր

իր սեւ շուքը մեր երդիքներէն ներս։ Ու կրկին անկեղծ ըլլալու համար, պէտք է ըսել, որ եթէ կեդրոնական վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը իրենց թեւերը ծալած նստէին, սպասելով Ամերիկայի նպաստին, որ ...լով կ'ուշանայ, շատ հաճելի կացութիւն մը չպիտի ունենար շրջագութիւն Կ. Խաչեան գործը։ Ի պատիւ ...նք թէ՝ կեդր. Վարչութեան եւ ...ւոյն թէ մասնաճիւղերուն, պէտք է ըսել, որ ամէն ջանք ի գործ կը դրուի, ...ելու համար անհրաժեշտ կա...երուն։ Մասնաճիւղերը կ'աշ...ն տենդագին։ Լիփազման կը ...երէ երեկոյթ, Թօքինեան թէյա...րէ, Ֆիքար՝ պարահանդէս՝ Մի...ղան, ...ներին, որ կ'անցնի շատ փայլուն, ...ներ մասնաճիւղի վարչութեան ...աղանիկ ճիգերուն։ Պարահանդէսէն ...երէ, կը պատրաստուին բեմադրել «Զար Ոգի»ն։

Միւս կողմէ, Ջաւարեան վարժարանի խնամակալութիւնը իր անկարելին կը փորձէ, քննեցնելու համար հաստատութեան հոգերը որ քիչ մը աւելի զգալի են այս օրերս, քանի որ Ամերիկան ալ ուշացուց իր սահմանած վարկը։

Մինչ այս մինչ այն, վարժարանը (Ջաւարեան կը շարունակէ իր բարոյական նուաճումները։ Ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներ կ'աշխատին մեծամեծ զոհողութիւններով գնով, իրենց խնամքին յանձնուած աւելի քան 250 հայ մանուկներուն ազգային առողջ եւ հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար։

× Ապրիլ 22ին Աթէնքէն դէպի Սելանիկ ճամբայ ելան 170 հոգի, որոնք մաս կը կազմեն Գ. կարաւանին։ Այս կարաւանը, բաղկացած 1522 հոգիէ, Սելանիկէն մեկնեցաւ Ապրիլ 25ին։ Կ'ըսուի թէ Դ. կարաւանով մը պիտի փակուի ներգաղթը, որուն անունով այնքան տխուր խաղեր խաղցուեցան, մասնաւորաբար որբերու գլխուն։ Այդ հալածականները կրկին ցրուած են Մակեդոնիոյ լեռներն ու գիւղերը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը գաղութներու մէջ

■■■

ՎԱԼԱՆՍ, 25 ապրիլ.— Այս տարի ալ տօնուեցաւ Ապրիլ 11-24ի համազգային մեծ սգատօնը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի, Հայ Ազգ. Միութեան, Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, Հայ Մարզական Միութեան Մալաթիոյ Ուսումնասիրաց Միութեան (արուարձան), Խարբերդի, Սէօլէզի, Մօրենիկի Հայր. Միութեանց։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ 23 ապրիլ շաբաթ երեկոյ, տեղւոյս մատուռին մէջ։ Ժամանակէն առաջ, լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։ Այս տարագիր ժողովուրդը անգամ մը եւս կուգար իր յարգանքի տուրքը բերելու մէկ միլիոն նահատակներուն։

Նախագահ ընկ. Ա. Փերզիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց։ «Ազատութեան սիրոյն» համար խմբերգը ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին տեղւոյս դպրոցի աշակերտներէն մաս մը եւ Զ. Ո. Միութեան անդամներէն։ Արտասանութիւններ ըրին Պ. Ս. Չէլէպեան՝ (Վերջին աղօթքը), Պ. Մ. Պիքեան՝ (Հերոսներու յիշատակին) եւ փոքրիկն Նոյեմի Սարգիսեան Սեպուհի «Նահատակներու յիշատակին», որ շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեց հանդիսականներուն վրայ։ Ուրիշ արտասանութիւններ ալ եղան կազմակերպութեանց կողմէ։ Մեներգեցին Պ. Պ. Եղիա Եղիկեան «Սեւ խաւարը», Էմիրզեան՝ «Իմ սիրելի զաւակունքս»։ Ուղերձ մը կարդացուեցաւ Հ. Յ. Դ. մարմինին կողմէ։ Յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը Պ. Վ. Զուլլէրեան որ իր ոգեւորիչ խօսքերով խրախուսեց ներկաները։ Պ. Զուլլէրեան արագ ակնարկ մը նետելով, ապրիլեան Եղեռնի վրայ, խօսքը ուղղեց որբերուն եւ յորդորեց, որ աննկուն հաւատքով կատարեն իրենց պարտականութիւնը։ Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով։

× Զ. Ո. Միութիւնը հրաւիրած էր 20 կազմակերպութիւններ, որոնցմէ — վերջը իմացուեցաւ — 8 հայրենակցական եւ այլ կազմակերպութիւններ լուծուած էին եւ միայն պատասխանած էին 12 կազմակերպութիւններ։ Այս 12 կազմակերպութիւնները ժողով մը գումարեցին խորհրդակցական։ Սեբաստիոյ Վերաշինացի ներկայացուցիչը կ'ըսէ — Մեր ծրագրի 6րդ յօդուածին համաձայն, եթէ այդ սգատօնին հայկական եռագոյն պարզուի, մենք չենք մասնակցիր. որովհետեւ կուսակցական հանգամանք կ'առնէ։ Հնչակեանները եւս չմասնակցեցան՝ դրօշին համար։ Մնացեալ 9 կազմակերպութիւններու հետ համերաշխ տօնուեցաւ սգատօնը։ Զարմանալի չէ՞ որ գաղութիս մէջ Ապրիլեան Սգատօնը տօնուած է համերաշխութեամբ 1925էն մինչեւ 1929, եւ կը մասնակցէին թէ Հնչակեանը, թէ Հօկը։ Ոչ մէկ կազմակերպութիւն բացակայ կը մնար։ Երբ ռամկավարները Ակումբը կազմուեցաւ, սկսան այդ սիրտերը պղտորել։

Հայ-Արի

ԼԱՍԻՕԹԱ.— Տեղւոյս Լսարանական Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, այս պզտիկ նաւահանգիստին մէջ եւս տօնուեցաւ Ապրիլեան Սգատօնը Ապրիլի 24ին, Կիրակի կէս օրէ վերջ, սրճարանի մը վերնասրահին մէջ։

Գիւղական պարզուկ սրահ, հին տախտակէ երկայն սեղաններ ու նոյնքան հին նստարաններ, որոնց վրայ անկանոն կերպով նստած էին պզտիկ աղջնակներ ու մանչուկներ։ Երեք մեծ ծաղկեպսակներ՝ բեմին վրայ։

Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց հետզհետէ լեցուեցաւ սրահը։ Սկսաւ հանդէսը «Բամ Փորոտան»ով։

Օր. Փիլէքեան արտասանեց ուղերձ մը, իսկ ընկեր Վաղարշակ Ա. Վարդանեան՝ «Օտար հորիզոններու տակ»։ Առաջին խօսքը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, ընկեր Ս. Միլտոնեան, որուն ճառին ամփոփումը սորրեւ.

— «Զափազանց մխիթարական է՝ որ այսօր, Ապրիլ 24ի առթիւ Լասիօթայի պզտիկ հայ գաղութը եւս մէկ սիրտ մէկ հոգի եղած՝ համախմբուած է այս անշուք սրահին մէջ, իր յարգանքը մատուցանելու մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին»։

Յետոյ քննադատելով կարգ մը մարդոց խծբծանքները հայ յեղափոխութեան ծագման եւ արժէքին մասին, — «Ըսէք, խնդրեմ, ո՞ր կուսակցութիւնը գոյութիւն ունէր, երբ Խրիմեան Հայրիկի Յանձնախումբը Պերլինի Վեհաժողովէն կը մուրար Հայաստանի Նահանգներու բարենորոգումները, ըսէք եւ համոզեցէք նոր սերունդը թէ ինչո՞ւ այդքան արիւն ու արցունք է կաթեր Ռաֆֆիներու, Խաչատուր Աբովեաններու եւ Գամառ Քաթիպաներու գրիչներէն, երբ դեռ հայկական խմբակցութիւն մը գոյութիւն չունէր։

Թուրքը մեզ ջարդեց, կեղեքեց, անպատուեց, որովհետեւ Հայ էինք։ Ուրեմն հայ անուան սիրոյն՝ առանց պատճառի նահատակուեցանք ազգովին, իսկ այժմ ազգովին պէտք է աշխատինք արժեցնել հայ անունը, հայ մեծցնելով մեր պզտիկները վաղուան հայրենիքին համար»։

Քանի մը արտասանութիւններէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Ս. Դ. Հնչակեան ներկայացուցիչը, որ յայտնեց քէ ինք չէր ուզեր կուսակցութեան կողմէ խօսիլ, այլ կ'ուզէր խօսիլ իբրեւ անհատ, իբրեւ սարսափներու ականատես։ Ան շնորհաւորեց Սգատօնի առթիւ ստեղծուած համերաշխութիւնը, ըրաւ կարգ մը թելադրութիւններ եւ վերջացուց իր խօսքը կրկնելով. «Ջանացէք հայ մեծցնել ձեր պզտիկները»։

Լսարանական Միութեան Վարչութեան անդամներէն Պ. Կ. Մոմջեան յարգանքի խօսքեր ըսելով նահատակներու յիշատակին, Միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց հանդէսին մասնակցող կազմակերպութիւններուն։

Հանդիսականները պզտիկ թափօր մը կազմելով, ծաղկեպսակները տարին Լասիօթայի գերեզմանատունը ու զետեղեցին անծանօթ զինուորին արձանին առջեւ։

Լսարանական մը

ՌՈՄԱՆ.— Ռոմանն ալ չուշացաւ տօնելու Ապրիլեան մեծ Եղեռնի սգատօնը, կազմակերպուած Զ. Ո. Միութեան կողմէ։ Հրաւէր ղրկուած էր բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ սակայն պատասխանած էին միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Կարմիր Խաչը. որոնք փութացին իրենց յարգանքի տուրքը բերել նահատակներուն յիշատակին։

Միւս կազմակերպութիւնները իրենց բացակայութեամբ անգամ մը եւս ուրացան իրենց նահատակներուն յիշատակը։

Ո՛վ գիտէ, թերեւս զոհ ալ չունին ըսելու կամ թերեւս իրենք չէին ապրիլեան դահիճներու եաթաղանին տակէն փախչողները։ Մեր ինչ փոյթը։ Թող ուրանան այս մեծ տօնը։ Բայց հայ որբերը կան եւ պիտի միան պաշտպան Ապրիլեան սգատօնին, եթէ նոյնիսկ մինակ միան։ Եւ թող ձգեն մեզ ըսելու թէ իրենց բացակայութիւնով ապացոյցը տուին հասկնալու թէ ով է տէրը Ռոմանիպզտիկ հայ գաղութին։

Ժամանակէն առաջ լեցուն էր սրահը։ Եղան երգ, մեներգ, արտասանութիւն։ Խօսեցաւ ընկեր Շահան Թէքթէքեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Վարդան Զուլլէրեան, որ բացատրեց Ապրիլեան եղեռնի նշանակութիւնը եւ շեշտեց հայ ժողովուրդին պարտականութիւնը հանդէպ անհամար զոհերուն։ Իբր վերջաբան ընկեր Զուլլէրեան ըսաւ. «Ապրիլեան սգատօնը պիտի ապրի, եւ պիտի ապրի, քանի կայ այս ժողովուրդը»։

Սուրէն Գասապեան

Ս. Ե. Կ. Խաչի հանդէսը

ՆԻՍ, (ցապաղած).— Ապրիլ 16ին, Bar Cigaleի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Ե. Կարմիր Խաչի Նիսի մասնաճիւղին հանդէսը, յօգուտ անգործներու։

Նախաճաշ մը առաջ վաճառքի էին հանուած երկու կարգ տոմսեր — 5 եւ 3 ֆրանքնոց։

Կարմիր Խաչի շուրջ հաւաքուած տիկինները, պարտականութեան լաւագոյն գիտակցութեամբ, իբրեւ աշխատաւորուհիներ՝ զոհաբերութեան գնով, թաղէ թաղ, տունէ տուն պտտելով աշխատեցան բարոյական յաջողութեան հետ նաեւ նիւթական որոշ գումար ապահովել։

Վարչութեան կողմէ հանդէսին կը նախագահէր Տիկ. Պէաթրիս Գասպարեան, որ իր բացման խօսքին մէջ պարզեց հանդէսին նպատակը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որ չէին զլացեր իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը, հանդէսին յաջողութեան համար։

Հանդէսը կը բաղկանար երեք մասէ։ Գեղարուեստական բաժնին մէջ հաճելի անակնկալ մըն էր Տիկ. Ովսաննա Իբրասնեանի արտասանութիւնը, «Մայրենի լեզու»։ Պ. Գեղամ Շէհրէքեան ժողովրդի խնդրանքի վրայ երգեց ժողովրդական գեղեցիկ կտորներ։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին երկու փոքրիկ աղջիկներ, մէկը՝ հայերէն, միւսը՝ ֆրանսերէն։

Երկրորդ բաժինը յատկացուած էր բանախօսութեան։ Խօսեցաւ Պ. Արօ Աբոյեան, նիւթ ունենալով Մայրենի լեզուի նշանակութիւնը եւ «Արփի»ի դերը գաղութներու մէջ։ Խնդիրը քննելով ազգապահպանման տեսակէտէն միայն, հիմնաւորեց մայրենի լեզուի կարեւորութիւնը բազմաթիւ օրինակներով։ Ապա թուելով մանկական գրականութեան արժէքը, շնորհաւորեց Արփիի հրատարակութիւնը, մատնանշեց անոր վերապահած դերը գաղութներու մէջ։

Հանդէսի երրորդ մասը յատկացուած էր զաւեշտի մը — «Երկու Խուլեր»։ Շնորհիւ մասնակցողներու բարեխիղճ աշխատանքին, խաղը անցաւ շատ յաջող։ Եթէ նկատի չառնենք մանր մունր պակասութիւնները, որոնք յառաջ կուգային բեմին անյարմարութենէն, չորս դերակատարներն ալ (Տիկ. Ովսաննա Իբրասնեան, Պ. Պ. Գարեգին Գէորգեան, Հմայեակ Յարէթնազովեան եւ Աբրահամ Գասպարեան) արժանացան ժողովրդի գնահատութեան, խլելով բուռն ծափեր։

Գնահատելի էր հանդէսին կարգապահութիւնը, զոր յանձն էին առեր Նիսի նորակազմ սկաուտները։

Նկատի առնելով տեղական պայմանները, գործազրկութեան տագնապը եւ այն հանգամանքը, որ հանդէսին եկողները աշխատաւոր ու բանուոր տարրեր էին, նիւթական մասը եւս անմխիթարական չէր։

Վաճառուած էր 531 ֆր.ի տոմս։ Ղրկուած 40 պատուոյ տոմսերէն նուէր ստացուած էր 290 ֆր.։ Ուրով ընդհ. գումարն եղաւ 821 ֆր.։

Զանազան ենթադրութեանց եւ թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, ստիպուած ենք հրատարակութեան տալ պատուոյ տոմսերու պատասխանողներուն անունները, համապատասխան գումարներով.— 10ական ֆր. մասնակցած են՝ Պ. Պ. Խ. Պանոսեան, Յ. Խաչատրեան, Յ. Փափազեան, Լ. Ժամկոչեան, Կ. Փափազեան, Ս. Անդրիկեան, Վ. Պէրպէրեան, Ե. Խաչատրեան։ 15 ֆրանքով՝ Պ. Պ. Բէլէշեան եւ Պ. Եսայի։ 20 ֆրանքով՝ Պ. Պ. Մ. Թոքաթլեան, Ե. Եսայեան, Կ. Պէրպէրեան, Ս. քհյ. Շամլեան։ 50 ֆրանքով՝ Տիկին Բէօլէեան եւ Աղաթօն պէյ։

Գտնուեցան տիկիններ եւ պարոններ, այն ալ հարուստ, որոնք ետ ղրկեր էին պատուոյ տոմսերը, ոմանք առանց բանալու, ոմանք ալ երենց այցեքարտերը ներփակելով։

Կարմիր Խաչի Վարչութիւնը, անցեալ օրուան նիստին մէջ մաքրելով հանդէսին հաշիւները, (500) հինգ հարիւր ֆրանք յատկացուց անգործներուն։

Վարչութեան ժամանակաշրջանը լրացած ըլլալով, մօտերս պիտի գումարուի ընդհ. ժողովը, տարեկան զեկուցումով։

Վստահ ենք թէ նոյն եռանդով պիտի շարունակուի Կարմիր Խաչի ազգօգուտ աշխատանքը, որուն այնքան պէտք ունի այս շրջանը։

Հերմոնէ Աբոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հոգեփոխ խաղ

«Պայքար», Ամերիկայի Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (15 ապրիլ).

— «Թուրքերը իրենք ամէնէն առաջ ու լաւ գիտեն, թէ չեն կրնար ոչ միայն չարիք հասցնել Հայաստանի, այլ ծուռ աչքով նայիլ Արաքսէն անդին։ Հայաստան իբրեւ անդամ Անդրկովկասեան Հանրապետութեան եւ Խորհ. Հանրապետութեան, ապահով է որեւէ արտաքին յարձակումի դէմ։ Յետոյ Քէմալի Թուրքիան ինքը շատ բան կը պարտի սովիէթական բարեկամութեան եւ շատ նկատումներով պարտաւորուած է չշեղիլ անկէ։ Վերջապէս, Հայաստան, մինակ իսկ, այսօր չէ այն ինչ որ էր 1920ին եւ Թուրքիա պէտք է երկար խորհի առոր հետ գործ ունենալու համար։

Թուրքիա չի կրնար նաեւ հայ գաղութներու հանգիստը խանգարել, նոյնիսկ սահմանակից Սուրիոյ ու Միջագետքի մէջ։ Արդարեւ, յաճախ կը լսուի թէ Թուրք գործակալներ գրգռութիւններ կ'ընեն Սուրիոյ մէջ, եւ այս կամ առթիւ արաբ թերթերէ ոմանց մէջ Հայոց դէմ երեւցած աննպաստ հրատարակութիւններ կը վերագրուին Թրքական ազդեցութեան։ Պէտք է գիտնալ որ Արաբները, իրենց ընդոծին առաքինութիւններով ու ազնուութեամբ, համբուական ու իթթիհատական շրջաններուն իսկ, երբ Թուրք տիրապետութեան ենթակայ էին, անսաստեցին իրենց տրուած հալածիչ հրամաններուն ու գրգռութեանց, եւ ոչ միայն չարիք չհասցուցին իրենց մէջ հաստատուած կամ ապաստանած Հայերուն, այլ զանազան ձեւով համակիր վերաբերմունք ցոյց տուին Հայոց Դատին։ Հայ Ազատագրական Շարժման կանխագոյն շրջանի հայ գործիչներն եւ ուրիշ իրազեկ անձնաւորութիւնք ծանօթ են ու կրնան վկայել այս իրողութեան։ Եթէ արտասահմանի հայութիւնը, մասնաւորաբար Սուրիոյ հայերը, ըմբռնեն ու յարգեն Արաբներու ազգային որինաւոր բաղձանքներն ու դիւրազգածութիւնները, եթէ ցոյց տան անոնց թէ հայութիւնը Արաբներուն հակառակ ոչ մէկ նպատակ ունի ու կը հետապնդէ Սուրիոյ մէջ, եւ կ'ուզէ միմիայն այդ երկրին մէջ ապրիլ ու զարգանալ իր տոհմային կեանքով ու զարգացնել երկրին տնտեսութիւնը, ապահովաբար ոչ մէկ արաբ խէթիւ կը նայի Հայոց ներկայութեան եւ ոչ մէկ Հայու քիթ կ'արիւնի, ինչպէս եղած չէ անցեալին մէջ։»

Զօր. Ուրիպուրու մեռաւ

Զօրավար Ուրիպուրու, նախկին նախագահը Արժանթինի հանրապետութեան, որ քաշուած էր փարիզ, մեռաւ ուրբաթ երեկոյ։

Մահուան մօտ, իր վերջին խօսքերն եղան.

— կը ներեմ թշնամիներուս, եւ ամէն անոնց, որ կռուեցան ինծի դէմ եւ դաւաճանեցին։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

■■■■■■■■■

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ Դ. ԷՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

ՔՍԱՆԸՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱՑՈՒԵՑԱՒ։

Անմիջապէս յետոյ կը սկսինք մեր նոր թերթօնը՝

“ԲՈՌ„

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

վէպ մը (իտալական), որ ամէն լեզուի թարգմանուած է, իսկ 1906ին՝ լոյս տեսած է հայերէն, Թիֆլիսի մէջ, ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի թարգմանութեամբ եւ բոլորովին սպառած։

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՄԷԿ ՕՐ ԻՍԿ ԸՆԴՀԱՏԵԼ ԱՅՍ ՎԷՊԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

X

Սուրէն իրենց օրկանին մէջ եւս ստացաւ փոխ-խմբագրի պաշտօնը։ Բայց, որեւէ գումար ստանալ։ Արդէն ...ամբ խմբուած մխս թերթին մէջ, ...առաջին օրէն արտակարգ կարողութիւն ցոյց տուաւ խմբագրական աշխատանքին մէջ։

Ու Հրջապատը հետզհետէ լայնցաւ։ Զօրդաբար եկան Մելիքթանգեանը եւ Ասատուրեանը եւս։ Տրամադրութիւնը աւելի բարձրացաւ։ Թերթին ազգային եւ ընկերական բաժինները կը տանէին Սուրէն եւ Վանցեանը՝ կապտաչուի, ժիր, կարմիր այտերով ու նրբահասակ երիտասարդ մը, որ իր շուրջ տրամադրութիւն ստեղծելու եւ վիճելու բացառիկ տենչ ու կարողութիւն ունէր։

Խմբագրական մթնոլորտը նպաստեց Սուրէնին գրական-հրապարակագրական գետնի վրայ յաջողութիւն գտնելու տեսակէտէն։ Նախ սկսաւ տոմսերով։ Ըսելու արագ ձեւը, դէպք մը կամ անձ մը քանի մը տողով հարուածելու իր կերպը մեծ հետաքրքրութիւն շարժեցին իր տոմսերուն շուրջ։ X կը ստորագրէր։ Վանցեանը, որ մը, խմբագրութիւն բրած պահուն, կատակեց՝ «անծանօթը պիտի լուծեմ օր մը», ըսելով։ Անկէ վերջ, Սուրէն Ս. գրաւ։ Բայց, յիշեց, յանկարծ, բառ մը եւ փոխեց «Թուրէն»ի, թէեւ, օր մը գրաշարը «տպագրական սխալ» մը ըրեր ու Թ-ի տեղ շարեր էր Մ.։

Ու սակայն պատճառ եղաւ, որ տոմսերը թողու ուրիշի մը։

Դիմաքսեան իր մէջ կը տեսնէր հրապարակագրի արտակարգ կարողութիւն։

Արապեան եւս Սուրէնի մէջ տեսած էր նոյն կարողութիւնը։ Բայց, իր կարծիքով, «լրագրութիւնը պիտի ոպաններ անոր գրական տաղանդը»։

Արապեան կարճահասակ, յարաշարժ, յխունը անց, ջղուտ մարդ մըն էր։ Աւարտած էր Պէրպէրեան վարժարանը։ Միշտ կոկիկ ու մաքուր կը հագուէր եւ ամառ ու ձմեռ «կէթր» կը դնէր։ Աղուոր ու արժէքաւոր մատանի մը ունէր ձեռքը, ու, մարդու քով, ամէն գործ այդ ձեռքովը կ'ընէր։ Անցեալին մէջ ջերմ կուսակցակից մը եղած էր յեղափոխութեան, բայց «չէր ախորժեր կարգ մը ծայրայեղութիւններէ»։

— Ընկեր Սուրէն, — ըսաւ, օր մը, գրասենեակը, վար ձգելով գրիչը ձեռքէն, — չէ՞ք կարծեր, որ այս խանդավառութիւնը կրնայ մեզ տանիլ վնասակար ծայրայեղութիւններու։

= Յեղափոխութիւն եւ ծայրայեղութիւն... այդ «յեղ»ը մեր շեշտուած գիծը պէտք է ըլլայ, սակայն։ Չէ՞ որ մենք յեղափոխական կուսակցութիւն ենք։

— Այո՛, բայց այդ ուղղութեամբ չէք աշխատիր։

= Կ'աշխատինք, ի՞նչպէս չէ... Մեր գծրախտութիւնը հոն է որ զանազան պատնէշներ քանդելու ստիպուած ենք։

Արապեան կ'ունակը տուաւ թիկնաթոռին, ու նիւթը փոխելու տրամադրութեամբ.

— Վերը ի՞նչ նորութիւն — ակնարկեց խմբագրատան, զոր «մեր նոր Պատրիարքարանը» կ'որակէր, ու կ'աւելցնէր.

— Արդէն ազգն ալ հո՛ն է հիմայ... մենք դուրսը մնացողներս...

= Դո՞ւք եւս, Պ. Արապեան, ո՛չ, ո՛չ, — անձապարեց ժխտել Սուրէն։

— Է՛, մենք երբեմն... հը՛...

= Ինչո՞ւ երբեմն եւ ոչ հիմա ալ...

— Մեր օրով ուրի՛շ էր... մեզմէ անցաւ, ծերացա՛նք... հը՛, հիմա շատ դիւրին է յեղափոխական ըլլալը... աղմուկ ու ճառ... իսկ գործ տեսած ըլլալու համար բաւական է երկու բառ — «կեցցէ» եւ «անկցի»...

=Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք,—վրայ բերաւ Սուրէն՝ գրիչը թողլով իր կարգին եւ ինքնավստահ շեշտ մը ձայնին մէջ։

— Ըսել կ'ուզեմ թէ առնուազն աճապարուած բան մըն էր, յանցաւորը մեր մէջ փնտռելու եւ օտարին հասցուցած չարիքը մոռնալու հայկական գիծ մը... Ի՞նչպէս կարելի է Օրմանեան մը Համիտի մը հետ մէկ տրամագծի վրայ պահել։ Յետոյ՝ այդ անխնայ վերաբերումը անոր նկատմամբ։ կրօնական մըն է վերջապէս... երէկուան պատրիարք մը...

= Որ դաւադրութեան եւ լրտեսութեան բոյն դարձուցեր էր ամբողջ Պատրիարքարանը։ Չկայ, Պ. Արապեան, երկընտրանք չկայ։ Պէտք է մաքրել բոլոր կեղծիքի բոյները։

— Այո՛, բայց՝ արդա՛ր ընտրութեամբ մը։

= Արդարութիւնը ուժին ու բռունցքին մէջ է...

— Բռունցք՝ Թուրքին դէմ...

= Կրկին անոր եւս, եթէ հարկ ըլլայ...

— Այդ «եթէ»ն ո՞ւր է... չէ՞ որ դուք մեր թերթին մէջ գրեր էիք, այսօր, Սասունէն քաշուած այդ հեռագիրը... «եթէ»... հը՛... բռունցքը հո՛ն պէտք է ցոյց տալ..

= Այժմ, պայմանները ուրիշ են։ Տարիներ շարունակ ալան-թալանի վարժուած ամբոխ է... մէկ օրէն միւսը կարելի չէ, անշուշտ, բարեփոխել... Բայց, ժամանակը պիտի ձեւափոխէ ամէն բան։ Տեսէ՛ք, այսօրուան Թուրք ղեկավարները երէկուանները չեն...

— Թուրքը մի՛շտ նոյն Թուրքն է, սիրելի Սուրէն... Ես կը վախնամ, որ այդ լաւատեսութիւնը կ'արժատանայ մեր մէջ... Առանալի ջարդը՝ իբրեւ «ազատութեան» պտուղ, մեծ օրինակ մը պէտք է ըլլայ մեզի համար։ Օրմանեանը, հը՛...

== Թողէք, ի սէր Աստուծոյ, անոր մտաւոր կարողութիւնը պէտք չէ շփոթել նկարագրին հետ. առանձին պարագաներ են ատոնք։ Այսուհանդերձ, ասկէ յետոյ ժողովուրդը ի՛նք պէտք է վարէ իր գործերը...

— Այդ «ի՛նք»ը ո՞վ, որո՞նք են, սակայն...

= Աշխատաւոր ու համեստ դասակարգը, մե՛ծ զանգուածը, Նորահաս սերունդը, մե՛նք, անո՛նք, որ...

Ու նախադասութիւնը կիսատ մնաց Սուրէնի շրթներուն վրայ։ Ներս մտաւ վաճառատան տէրը՝ Մկրտիչ աղան, սաթէ համրիչը ձեռքը, ու ձախ ձեռքին մատները տեղաւորած բաճկոնակին վարի գրպանը։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

⁂ Իսկ ուրբաթ օր, շատ փայլուն երեկոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Ըսմէթ փաշայի՝ Մոսկուայի մեծ Թատրոնին մէջ: Ցարերու նախկին օթեակին մէջ, բոլոր պաշտօնական անձնաւորութիւնները ներկայ էին հանդիսական զգեստով, բացի գործավարներու խորհուրդին նախագահէն՝ Մոլոտովէն, որ կ՚արհամարհէ քաղքենի աւանդութիւնները: Օտար դիւանագիտական մարմինը եւ բոլոր ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին միջազգային քայլերգը եւ թրքական ազգային երգը:

Շաբաթ օր Թուրք պատուիրակութիւնը ներկայ եղաւ ձիարշաւի մը. իսկ կիրակի օր ալ, մեծ զօրանդէսի մը՝ Կարմիր հրապարակին վրայ:

Այս տարի Մայիս 1ը կը զուգադիպէր օրթոտոքս Զատիկին: Այս պատճառով ալ Մայիս 1ի ցոյցերը՝ Ռուսիոյ մէջ ստացան հակակրօնական փրոփականտի բնոյթ: Մոսկուայի փողոցներուն մէջ գետեղուած տախտակներ կը ծաղրանկարէին կրօնքը եւ Պապը: Համայնավար երիտասարդութիւնը եռանդագին մասնակցեցաւ այս հակակրօնական ցոյցերուն:

⁂ Մայիս 1ի զօրանդէսը առիթ մը եղաւ պոլշեւիկ ղեկավարներուն ամենամեծ չափով ցուցադրելու իրենց զինուորական ուժերը: 1917էն ի վեր, «բանուորագիւղացիական» կառավարութիւնը այսքան ուժեղ ու մեծ զինուորական ցոյց մը չէր կազմակերպած:

Պատերազմական գործավարը Վորոշիլով աչքէ անցուց կարմիր զօրախումբերը եւ հաւատարմութեան երդում առաւ Մոսկուայի զօրարանակին նորակոչներէն եւ յետոյ, ճառի մը մէջ հաւաստեց թէ կարմիր բանակը խաղաղութեան ամենամեծ երաշխիքն է:

Զօրահանդէսը վերջացաւ մեծ ու փոքր հրասայլերու եւ հեռաձիգ թնդանօթներու անցքով: Զօրահանդէսի պահուն, Կարմիր հրապարակին վերեւ կը սաւառնէին 300 օդանաւեր:

Մայիս Մէկի Աշխատանքի Տօնը

Մայիս 1ի աշխատաւորական տօնին առթիւ, կառավարութիւնները խիստ միջոցներ նախատեսած էին, առաջքն առնելու համար հաւանական խռովութիւններու:

Իտալական կառավարութիւնը՝ մասնաւորաբար խիստ կարգադրութիւններ ըրած էր Հռոմի բանուորական թաղերուն դէմ: Քաղաքին օդային պաշտպանութիւնը ապահովուած էր մասնաւոր խնամքով: Ֆաշիստական շրջանակներու մէջ, զրոյց կը շրջի թէ հակաֆաշիստ տարրերը որոշած էին Մայիս 15էն առաջ օդանաւով ցոյց մը կատարել՝ նման անցեալ Հոկտեմբերի ցոյցին:

Յիշենք թէ Մայիս 1ի ցոյցերը արգիլուած են Իտալիոյ մէջ: Աշխատանքի տօնը հոն կը կատարուի Ապրիլ 21ին:

— Փորթուկալի մէջ՝ Լիզպոն քաղաքը՝ շաբաթ կէս գիշերին յանձնուեցաւ զինուորական իշխանութեանց:

— Սպանիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, հրապարակային ցոյցերն ու թափօրները արգիլուած էին:

— Յունաստանի մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը կոչ մը հրատարակած էր, հրաւիրելով իր անդամներն ու համակիրները որ ցոյցեր կատարեն փողոցներուն մէջ: կառավարութիւնը սակայն, օր առաջ, 200ի չափ համայնավարներ ձերբակալեր էր, որոնք ծանօթ են իրենց խռովարար ընթացքով ու նկարագրով:

Այս ձերբակալումները, որեւէ միջադէպի տեղի չտուին:

— Իսկ Անգլիոյ աշխատաւորականներն ու արհեստակցականները հրատարակութեան տուած էին բանաձեւ մը, որ իբր ուղեցոյց պիտի ծառայէր բանախօսներուն: Այս բանաձեւը կը թելադրէ դէմ կանգնիլ կառավարական քաղաքականութեան, պատերազմին, սպառազինման քաղաքականութեան եւ զգուշանալ տնտեսական հակամարտութիւններէ եւ ուժ տալ խաղաղութեան ու զինաթափութեան կազմակերպման, տնտեսական վերականգնումին եւ ընկերվարական սկզբունքներու վրայ՝ ազգային վերակազմութեան:

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսայի մէջ, Մայիս 1ը կը զուգադիպէր ընտրութեանց, ինչ որ պատճառ մը աւելի եղաւ ճանդարտութիւնը պահելու, բոլորը զբաղած ըլլալով քուէարկութեամբ:

Լոնտոնի մէջ, թեթեւ միջադէպով մը վերջացաւ աշխատանքի տօնը: Ոստիկանութիւնը ուզեց խումբ մը ցուցարարներու անցքը արգիլել փողոցէ մը: ցուցարարները ընդդիմացան, ոստիկանները ստիպուեցան բիր գործածել: Մէկ քանի անձեր վիրաւորուեցան:

Աւստրալիոյ մէջ, ճամայնավարները յարձակեցան վարչապետին վրայ, որ ճրապարակաւ ճառ մը կ՚արտասանէր: Ամբոխը արգիլեց ոստիկանութիւնը՝ ձերբակալելէ յարձակող ճամայնավարները, որոնց մէջ կը նշմարուէին բազմաթիւ ռուսեր եւ իտալացիներ:

Ճափոնի մայրաքաղաքին մէջ, 5000 ոստիկաններու ճսկողութեան տակ, 12000 ցուցարարներ անցք մը կատարեցին թաղէ թաղ, կատարեալ ճանդարտութեամբ:

Նիւ Եորքի մէջ, մօտ 40 ճազար աշխատաւորներ թափօր կազմած անցք կատարեցին: կէսօրուան մօտ, տեղատարափ անձրեւը՝ արգիլեց ցոյցերը:

Սպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ճամայնավարները մեծ ցոյցեր կազմակերպած էին: Հեծեալ ոստիկաններ ցրուեցին ցուցարարները առանց մեծ ընդդիմութեան ճանդիպելու: Հինգ ոստիկաններ վիրաւորուեցան, 50 ճոգի ձերբակալուեցան:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

"ՅԱՌԱՋ„ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1. ՄԱՐՍԷՅԼ .... Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains
2. ԼԻՈՆ .... khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.
3. ՏԷՍԻՆ .... Bodourian G., Avenue B. Palissy.
4. ՎԱԼԱՆՍ .... Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.
5. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ .... Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.
6. ՍԷՆ Թ՚ԷԹԻԷՆ .... Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).
7. ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ .... Eramian David, rue de la Liberté (Boulangerie Curtet)
8. ԼԱՆՍԷՑ .... Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.
9. ԼԱ ՍԻՈԹԱ .... Azadian kazaros, 11 rue Palamideau.
10. ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ .... kassabian Souren, 50 Grand'rue.
11. ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈՒԽ ..... Teissonnier, Dépositaire.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Այս բոլորը բարձրաձայն պոռացած էր, խենթի մը պէս, անտարբեր՝ հաւաքուած անձերու ներկայութեան որոնք իր շուրջն էին: Ամէն ոք կը նայէր, կը փսփսար, ակնարկութիւններ կ՚ընէր, կը խնդար, եւ նոյն իսկ դրացի սրահէն բազմաթիւ հետաքրքիրներ կը մօտենային: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ հագուստներս կը քաշէին եւ թէ հոն մերկ էի այս հետաքրքիր մարդոց առջեւ:

— Լռութի՛ւն, Տիկի՛ն, եթէ կը հաճիք. — ըսաւ քրուփիէն զօրաւոր եւ տիրական ձայնով մը, իր տրմուղով սեղանին զարնելով: Ինծի էր որ կ՚ուղղուէին այս թշուառականին խօսքերը:

Նուաստացած, ամօթահար, հոն՝ այդ փսփսացող եւ մրմռացող հետաքրքրութեան առջեւ ցուցադրուած էի որպէս պոռնիկ մը որուն դրամ էր տրուած քիչ առաջ: Երկու հարիւր, երեք հարիւր անպատկառ աչքեր հոն գիս կը չափէին: Եւ... երբ, հեռանալով, կռնակս կքած նուաստացումի եւ նախատինքի այդ պիղծ տեղատարափին տակ, աչքերս մէկ կողմ դարձուցի, առջեւս հանդիպեցայ ահա երկու աչքերու զորս զարմացումը խոժոռացուցեր էր: Զարմուհիս էր որ ինծի կը նայէր մոլորած երեւոյթով մը, բերանը բաց, եւ ձեռքը վեր, կարծես ահաբեկումի մը ազդեցութեան տակ:

Այս տեսարանը մտրակի հարուած մը տուաւ ինծի. առանց ժամանակ ձգելու որ կարենայ շարժիլ եւ ինքզինքը ամփոփել իր զարմանքէն, սրահէն դուրս նետուեցայ. տակաւին բաւական քաջութիւն ունեցայ չիփ չիտակ երթալու համար մինչեւ այն նստարանը, որուն վրայ նախընթաց օրը այդ դիւահարը փլեր էր: Եւ նոյնքան սպառած եւ ջախջախուած որքան ան, ինկայ կարծր եւ անգութ տախտակին վրայ:

Հիմա քսանըչորս տարիներ անցած են անկէ ի վեր եւ սակայն, երբ կը մտածեմ այն պահուն ուր հոն էի, անոր նախատինքներով ճզլկուած, հազարաւոր օտարականներու աչքերուն տակ, արիւնս կը սառի երակներուս մէջ: Եւ դարձեալ սարսափով կը զգամ թէ ի՛նչ տկար, ողորմելի եւ թոյլ էութիւն մըն է ան զոր պոռոտախօսութիւնով կ՚անուանենք հոգի, միտք, զգացում, վիշտ, որովհետեւ այս բոլորը, նոյն իսկ իր սաստկագոյն աստիճանին վրայ, անկարող է ամբողջովին փշրել մարմինը որ կը տառապի, տանջուած միսը, — որովհետեւ հակառակ այս բոլորին, արիւնը կը շարունակէ բաբախել եւ կը վերապրինք այդպիսի ժամերէ ետքը, փոխանակ մեռնելու, տապալելու, շանթահար ծառի մը պէս:

Վիշտը վայրկեանի մը համար միայն խորտակեր էր անդամներս, հարուածը ընդունելու չափ ժամանակ միայն, այնպէս որ ինկայ այդ նստարանին վրայ, գրեթէ անշունչ, հեւասպառ եւ ճակատագրական մահուանս հեշտագին նախազգացումը ճաշակելով: Բայց ինչպէս ըսի քիչ առաջ, ամէն տառապանք վատ է. ան կը նահանջէ ապրիլ – ուզելու զօրութեան առջեւ որ աւելի ուժգին կերպով խարսխած է մեր միսին մէջ քան որ չէ մեր մտքին՝ մէջ մահուան ամբողջ կիրքը:

Ինծի համար ալ անբացատրելի բան. զգացումներու այդպիսի ջախջախումէ մը ետքը, հակառակ այդ բոլորին, ոտքի ելայ, ճիշդն ըսելով առանց գիտնալու թէ ի՛նչ պէտք էր ընել: Եւ յանկարծ յիշեցի որ սնտուկներս կայարանն էին. այնուհետեւ մտածում մը միայն ունեցայ. մեկնի՛լ, մեկնի՛լ, մեկնի՛լ այս տեղէն, պարզապէս մեկնիլ, հեռու այս անիծուած հաստատութենէն, այս դժոխային հաստատութենէն: Կայարան վազեցի առանց ոչ ոքի ուշադրութիւն դարձընելու. հարցուցի Փարիզի համար առաջին շոգեկառքին ժամը. տասնին, ըսաւ պաշտօնեան, եւ անմիջապէս արձանագրել տուի գոյքերս:

Ժամը տասն էր, ուրեմն ճիշդ քսանըչորս ժամ անցած էր այդ սարսափելի հանդիպումէն ի վեր. քսանըչորս ժամեր այնքան լեցուած ամէնէն արտակարգ զգացումներու փոթորկալից յորձանքով որ հոգիս ընդ միշտ փշրուած էր: Բայց բառ մը միայն ըմբռնեցի այս միշտատեւօրէն ծեծուած եւ թրթռուն կշռոյթին մէջ. մեկնիլ, մեկնիլ, մեկնիլ: Քունքերուս բաբախումները անդադար այս բառը միայն կը մխէին գլխուս մէջ, սուր անկիւնի մը պէս, մեկնիլ, մեկնիլ, մեկնիլ: Հեռու այս քաղաքէն, հեռու ինձմէ, վերադառնալ տունս, գտնել իմիններս, իմ նախկին կեանքս, իմ ճշմարիտ կեանքս:

Գիշերը անցուցի շոգեկառքին մէջ, հասայ Փարիզ. հոն, մէկ կայարանէն միւսը անցայ եւ շիտակ հասայ Պուլօնեը, յետոյ Պուլօնէէն դացի Տովր, Տովրէն Լոնտոն եւ Լոնտոնէն զաւկիս տունը, այս բոլորը թռիչքի մը արագութիւնով, առանց խորհելու, առանց բանի մը մտածելու, ամբողջ քառասունըութը ժամ, առանց քնանալու, առանց խօսելու, առանց ուտելու. քառասունըութը ժամեր որոնց միջոցին բոլոր անիւները ճռնչելով սա բառը միայն կը կրկնէին, — մեկնի՛լ, մեկնի՛լ, մեկնի՛լ, մեկնի՛լ:

Վերջապէս, երբ առանց մէկէ մը սպասուելու, զաւկիս գիւղական տունը մտայ, բոլորը սարսափի շարժում մը ունեցան: Հաւանաբար էութեանս, նայուածքիս մէջ բան մը կար որ զիս կը մատնէր: Որդիս յառաջացաւ զիս համբուրելու համար. նահանջի շարժում մը ունեցայ անոր առջեւ. ինծի համար անտանելի էր այն մտածումը որ ան դպչէր շրթունքներուս զորս [...] ծուած կը նկատէի: Ամէն հարցումի [...] հեռացուցի. լոգանք մը միայն [...] րեցի, վասն զի պահանջ մըն էր [...] համար մարմինս մաքրելը [...] հաշուելու ճամբորդութեան [...] այն բոլոր հետքերէն որոնք [...] փակած կը մնային հոն, այդ [...] րին, այդ անարժան մարդուն [...] Յետոյ քաշքշտուելով սենեակս [...] ու քնացայ ամբողջ տասներկու [...] տասնըչորս ժամ անսանձական [...] մը, որուն նմանը ոչ առաջ ոչ [...] կէ ի վեր ունեցայ, քուն մը որ [...] սորվեցուց թէ ինչ բան է դագաղ [...] մէջ պառկած ըլլալը եւ մեռած [...] լը: Ազգականներս կը մտահոգ[...] ինծմով, հիւանդ կարծելով զիս [...] անոնց գորովալից սէրը ինծի [...] վիշտ կը պատճառէր, կ՚ամչնայի [...] մօթ կը զգայի անոնց յարգանք[...] հաճոյակատարութեան առջեւ [...] պէտք էր որ անդադար [...] վրայ հսկէի, յանկարծ չպոռայ[...] մար թէ որքան գիրենք բոլորը [...] նած, մոռցած ու գրեթէ լքած էի [...] մար ու անիմաստ կիրքի մը հա[...] ծին տակ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ 1932

4 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1870 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԴԱՐ ԴԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ դատնօրէն կը գանգատի թէ՝ «Համազգային»ը մինակ մնացած է իր հոգերուն մէջ, իր ճեմարանով (Պէյրութ) եւ հրատարակութիւններով:

— «Գաղութները ոչինչ զոհեցին «Համազգային»ի համար: Ուրախացան, երբ ստեղծուեցաւ այս կազմակերպութիւնը, անխառն հաճոյք ունեցան՝ երբ ան շարունակեց ապրիլ եւ ստեղծագործել, խանդավառուեցան՝ երբ լսեցին անոր ազգաշէն ծրագիրներու մասին, սակայն լռեցին՝ երբ խօսք եղաւ նաեւ իրենց զոհողութեան մասին:

«... Ինչպէս յայտնի է, «Համազգային»ը ծնունդ առաւ *Եգիպտոսի* մէջ, սակայն անոր անդրանիկ երկրորդական վարժարանը բացուեցաւ *Սուրիոյ* մէջ: Լաւագոյն ապացոյցը, որ այս կազմակերպութիւնը *տեղական* ոչինչ ունի իր մէջ»: (21 *ապրիլ*):

Աւելի թանձրացնել փաստը տալով իր մինակութեան մասին, մեր պաշտօնակիցը կը ներկայացնէ «Համազգային»ին եկամտի հիմնական աղբիւրները, — Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչը, որ սաներ կը պահէ Հայ Ճեմարանին մէջ, Եգիպտոսի Խնամակալ Մարմինը, որ տարին շուրջ 700 ոսկիով կը նպաստէ, ճեմարանի սաներուն թոշակները եւ Սուրիոյ Խնամակալ Մարմնին աջակցութիւնը, որ համեստ գումարի մը կը հասնի: Իսկ պատահական աջակցութեանց գումարը տարին հազիւ հարիւր ոսկիի կը հասնի:

— «Այս սեղմ ցանկէն դուրս՝ մեր բոլոր միւս գաղութները, կազմակերպութիւնները, հաստատութիւններն ու մարմինները յամառօրէն շարունակած են անտարբեր մնալ դէպ ի «Համազգային»ն ու անոր դիմումները: Համակրանք՝ *խօսքով* — որքան կ'ուզէք. սակայն *գործքով* — բնաւ եւ երբեք:

«... «Համազգային»ի բոլոր համակիրներն ու բարեկամները պարտաւորաբար գործի պէտք է լծուին եւ ի գին ամէն զոհողութեան ջանան այս խոստմնաշատ Ընկերութեան նիւղերը հաստատել բոլոր հայաբնակ վայրերու մէջ եւ բոլոր հայ գաղութներու աջակցութիւնը ապահովել անոր: Հնդկաստան, Իրան, Իրաք, Հալէպիստան, Սուտան, Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա (հիւսիսային եւ հարաւային), — այս բոլոր գաղութները պէտք է ունենան իրենց կաթիլ քրտինքը եւ իրենց զոհողութեան բաժինը «Համազգային»ի պահպանումին եւ ծաւալումին մէջ»:

Տուած եղանք ամփոփումը՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրականին: Կրնայ մանրել անոր իմաստը:

Խօսելով նախ Ֆրանսայի մասին, գիտենք որ ոչ իսկ հարիւր ֆրանքի չէք մը գացած է Համազգային ընկերութեան կամ անոր հիմնած ճեմարանին: Իսկ հաւատալիք՝ ուզածիդ չափ:

Գործին արժէ՞քն է որ չեն ըմբռներ, թէ տնտեսական տագնապն է որ կը խանգարէ:

Ո՛չ մէկը, ոչ ալ միւսը: Պարզապէս աշխատանքի պակաս:

Ամերիկան աւելի հեռու է Եգիպտոսէն եւ Սուրիայէն, եւ շատ աւելի ծանր տագնապի մը մատնուած: Եւ սակայն ճար-ճարակ ընելով, տարին քանի մը հազար տոլար կը հասցնէ Կարմիր Խաչին միջոցաւ:

Եթէ ան ալ ուզէր յառաջ քշել մեր պատրուակները, այսհովարար փակուած կ'ըլլար Պէյրութի ճեմարանը, տակաւին չծաղկած: Մինչդեռ ահա երրորդ տարին է որ կը բոլորուի, անհնարին զոհողութիւններով: (Որքան գիտենք, ուսուցիչները չորս ամսական առնելիք ունին: Դատեցէք, — չորս ամիս առանց եկամուտի՝ օտար հողի վրայ):

Վերջերս «Համազգային»ի կեդր. վարչութիւնը թախանձագին դիմումներ ուղղեց Փարիզ, գոնէ խնամակալութիւն մը կազմելու եւ սաերլինի անկման տարբերութիւնը գոցելու համար: Խորհրդակցութիւններ ալ կատարուեցան, խնամակալութիւն մը կազմելու, հասութաբեր հանդէս մը սարքելու համար: Բայց, դեռ ոչինչ կ'երեւայ իբրեւ գործնական արդիւնք: Հանդէսը յետաձգուած է զանազան անյարմարութեանց հետեւանքով, իսկ մասնաւոր դիմումներէն եւ աշխատանքներէն տեղեկութիւն չունինք:

Երբ այս է պատկերը Փարիզի մէջ, մեր պաշտօնակիցը ի զուր յոյսեր կը կապէ, օրինակ, Պուլկարիոյ կամ Յունաստանի հետ, որոնք նոյնքան կարօտ են աջակցութեան:

Արդեօք Եգիպտոսի մէջ կազմուած ըլլալուն մե՞ղքն է որ կը քաշէ «Համազգային»ը:

Բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունի վայրը, երբ մէջտեղն է ճեմարանը: Եթէ Եգիպտոսը սրտի չի խօսիր, Սուրիա՞ն ալ չի կրնար հալեցնել անտարբերութեան սառերը:

Կենդանի վառարան մըն է որ բացուեր է այդ հոծ գաղութին մէջ: Սերունդ մը կը հասնի երկու բազմավաստակ հիմնադիրներու (Ն. Աղբալեան եւ Լ. Շանթ) եւ խումբ մը երիտասարդներու հովանիին տակ: Այն ալ օտարաշունչ զօրաւոր մրցակիցներու դիմաց: Ինչո՞ւ այդքան դժուար կուգայ գոնէ հինգ-տասը սաներու հոգատարութիւնն ստանձնել Ֆրանսայի եւ ուրիշ բախտաւոր գաղութներու մէջ: Փարիզի հայ գաղութին մէջ դժուա՞ր է գտնել հինգ հարիւր կամ հազար հոգի, որ ամսական հազար ֆրանք ապահովեն, հաւաքաբար:

Միայն Մարսէյլը 65 Հայր. Միութիւն կը հաշուէ: Գոնէ հինգը չէի՞ն կրնար հինգ սաներ պահել Հայ Ճեմարանին մէջ:

Միակ լուծումը, ի հարկէ, այն պիտի ըլլար որ «Համազգային»ը ճիւղաւորուէր, ծաւալէր, ունենար հազարաւոր անդամներ եւ անդամուհիներ, իր նպատակները իրագործելու համար ոչ միայն Սուրիոյ մէջ, այլ եւ ուրիշ վայրեր: Ինչպէս, երբեմն, Մխիթարեան ու Ազգանուէրը:

Կը թուի թէ երկար ժամանակի խնդիր է այդ:

Սպասելով այդ օրուան, ինչո՞ւ գլխաւոր գաղութները ձեռքձեռքի չտային, գէթ ճեմարանը փրկելու համար:

Ինչո՞ւ հաւաքարար միջոցներ չընձեռել, վաթսուն աշակերտը 160ի բարձրացնելու համար, քանի որ հաւաքարար պիտի վայելենք օգուտը: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՃԻՇԴ 8·45ԻՆ»

—)(օ)(—

Հայ ժողովուրդը չի՞ քաջալերեր գեղարուեստը:

Ո՞ր կոյրին հեղինակութիւնն է այդ զրպարտութիւնը:

Ահա ամիս մըն է, գունդ-գունդ կը դիմէ թատերասրահը ըմպելու իր մէկ զաւկին հանճարի կաթիլները, ըմբոշխնելու անոր տաղանդը:

Վահրամ Փափազեան՝ — *հայ դերասան* — ինք ընդունի կամ ոչ — եւ նշանաւոր դերասան է բեմին վրայ, հոգ չէ թէ, բեմադրուած կտորները նոյն իսկ Փարիզցիներէն շատերուն անմարսելի ըլլան, մերինները ոգի ի բռին կը ծափէին՝ հետեւելով իրենց քովինին...:

Ուրախ ենք եւ հպարտ, որ մեր *կաշխարայիկ* դատակարգը չոր ձեռքով կ'աջակցի այդ ներկայացումներուն, ո՞վ կ'ըսէ թէ ազգային զգացումը մեռած է մեր ջոջերուն մէջ... Բերէք Վահրամ Փափազեաններ եւ Շահխաթունիներ, սարքեցէք Բարեգործականի արծաթեայ կամ ոսկիէ յոբելեաններ, նոյն սրահներու մէջ, կը տեսնէք թէ այդ ուծացած կարծուածները ինչպէս կը նետուին հրապարակ իրենց բոլոր պաշտօնեաներով...

Անցնինք բուն նիւթին: Անցած օր բեմադրեցին «Յո՞ Երթաս»ը: Հայոց բարի ժողովուրդը կրկին եկաւ իր հարկը տալու հայ բեմին: Գրուած էր «ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8·45ԻՆ» հաւատացին, միամիտ ժողովուրդ, այդքան վարժուած է հաւատալու — ու եկան նստան, սպասելով վարագոյրի տեղի տալուն, եւ սակայն չէր բացուեր ան, կարծեցին որ իրենց ժամացոյցներն են սխալ, — միշտ լաւատես — : Խաղը [illegible] վարագոյրի նազանք, ժամերը կը սահէին, արուարձաններէն եկողները սկսան մտատանջուիլ: — Անպիտան բաղաք, երկաթուղիները չէ՞ յարմարցուցեր մեր դերասաններուն քմայքին: Քանի որ կազմակերպիչները անձնական կառքեր ունէին եւ դերասանները ալ մօտակայ սրճարաններ՝ ոչ ոք նկատի առաւ աշխատաւոր ժողովուրդը: Մեր դերասանը աշխատաւորներու երկրէն կուգար. թերեւս կը կարծէր որ, մեր աշխատաւորներն ալ իրենց անձնական կառքերը ունին:

Եւ ահա կէս գիշերին, բազմութիւնը դուրս ինկաւ, ներկայացումը կէս ձգելով: Ոչ շոգեկառք էր մնացեր, ոչ ջետնուղի եւ բոլորը իրարու կը հարցնէին «Յո՞ Երթայք»...

Կ'ըսեն թէ, շատ մը ընտանիքներ գիշեր ատեն իրար անցած են, իրենց կորսուած անդամը փնտռելու համար...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Քրէօկէրի գնդծումները

Շուէտական խորհրդարանի քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ Քրէօկէր արդէն մէկ տարի է ի վեր գէշ վիճակի մատնուած էր եւ անցեալ ապրիլէն ի վեր կը տառապէր դրամական նեղութենէ, եւ առանց Շուէտի պետական դրամատան օժանդակութեանը, չպիտի կրնար վճարել Գերմանիոյ հետ իր կնքած փոխառութիւնը: Հոկտեմբերին Շուէտական դրամատունը ան՝ գամ մը եւս օգնութեան հասեր էր Քրէօկէրի, անոր տալով 40 միլիոնի փոխ մը, իբր երաշխաւորութիւն առնելով Պոլիտէնի ոսկեհանքերուն արժեթուղթերը: Հոկտեմբերին դարձեալ, երկու միլիոն քուրօնի փոխառութիւն մը ըրեր էր Քրէօկէրի, Ամերիկայի իր պարտքերը վճարելու համար:

Քրէօկէր երբ նոր դիմում մը կատարեց նոր գումարներ ստանալու համար, Շուէտական դրամատունը պայման դրաւ քննելու Քրէօկէր ընկերութեան կացութիւնը:

Այսպէս ուրեմն, Քրէօկէր մէկ տարիէ ի վեր կ'ապրէր փոխառութիւններով:

Ու մէկ կողմէ դրամ գտնելու անկարելի դժուարութիւնները, միւս կողմէ վերահաս անպատուութիւնը, գինքը մղեցին անձնասպան ըլլալու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջին վիճակագրութիւնը

Համաձայն ներքին նախարարութեան պաշտօնական վիճակագրութեան, կիրակի օրուան քուէարկութիւնը տուած է հետեւեալ արդիւնքը:

Ընտրուած են 251 երեսփոխաններ. պիտի ընտրուէին 611: Երեսփոխաններու ամբողջական թիւը պիտի ըլլայ 615: Պակաս չորսը — Կիւյեանէն եւ Հնդկաչինէն, պիտի ընտրուին Մայիս 15ին:

Քուէարկութեան մասնակցած են 9,477,459 հոգի: Ձեռնպահ մնացած են 1,885;573 ընտրողներ:

Ներքին նախարարութեան վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ 605 ընտրելի երեսփոխաններու վրայ (Ֆրանսա եւ Ալճերիա) ընտրուած 248: Համեմատականի կը մնան 357 հոգի:

Եւ ահա, կուսակցութեանց վերջնական ուժը՝ առաջին քուէարկութեամբ:

Պահպանողականներ՝ 3, — Ձախուորներ՝ (Հանրապետական ժողովրդավար Միութիւն) 44, — Անկախ հանրապետականներ՝ 13, — Ժողովրդավար Ռամկավարներ՝ 10, — Ձախ հանրապետականներ՝ 37, — Արմատականներ՝ 25, — Արմատական ընկերվարականներ՝ 63, — Անկախ ընկերվարականներ՝ 4, — Հանրապետական – ընկերվարականներ՝ 5, — Ընկերվարականներ՝ 40, — Ընկերվարական – համայնավարներ՝ 3, — Համայնավար՝ 1:

Ինչպէս գրեր էինք, արդէն՝ 63 արմատականներով, 40 ընկերվարականներով եւ այս կուսակցութեանց հետ քալող մանր խմբակցութիւններով, առաջին քուէարկութեան արդիւնքը՝ յստակօրէն ցոյց կուտայ դէպ ի ձախ զօրեղ հակում մը:

Ատկից զատ, համեմատականի ցանկերն ալ նոյն հակումը կը հաստատեն: Իրօք համեմատականի ցանկերու գլուխը կը գտնուին մօտ 90 արմատականներ, 82–83 ընկերվարականներ, 22 հանրապետական – ընկերվարականներ եւ քանի մը տասնեակ ձախեր: Այնպէս որ դժուար չէ այժմէն իսկ նախատեսել յառաջիկայ խորհրդարանին կազմը:

ԼՈՒՐՋ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արմատական – ընկերվարականներու պետը Պ. Էրիօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Լիոնի մէջ, թերթի մը խմբագրին.

— Մեր կուսակցութեան Փարիզի դիւանէն, այս պահուս իսկ ստացայ մանրակրկիտ քննութեամբ ճշդուած թուանշաններ: 63 արմատականներ ընտրուած. 88 հոգի համեմատականի գլուխը: 40 ընկերվարականներ ընտրուած, առնուազն՝ 70 համեմատականի գլուխը: Եթէ մեր նախատեսութիւնները ճիշդ են, յառաջիկայ Երեսփ. Ժողովին մէջ պիտի ունենանք 115—120 ընկերվարական եւ 145—150 արմատական:

— Այդ պարագային՝ այս խորհրդարանը աւելի ձախ պիտի ըլլայ, քան քարթէլի օրով:

— Ամէն ինչ այդպէս կարծել կուտայ:

— Այդ պայմաններուն մէջ, ի՞նչ կը կարծէք որ ըլլայ վաղուան կառավարութիւնը:

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ ձեզ այսօր: Վաղը Փարիզի մէջ արմատական կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն նիստ ունի: Այդտեղ պիտի խորհրդակցինք: Պէտք է նախ գիտնալ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը գործակցելու միտք ունի՞: Այդ է առաջին պայմանը ծրագիր մշակելու համար: Ինչ որ ամէնէն աւելի պէտք է, Ֆրանսայի տալն է լայն, ամուր, կայուն կառավարութիւն մը, որ ստիպուած չըլլայ ամէն օր պաշտպանելու իր գոյութիւնը եւ կարենայ նուիրուիլ ծանր հարցերու լուծման:

Պատասխանելով այն հարցման թէ պիտի ստանձնէ՞ կազմել յառաջիկայ կառավարութիւնը, եթէ իրեն դիմում կատարուի, Պ. Էրիօ ըսաւ,

— Եթէ ինձ առաջարկէին կառավարութիւն մը կազմել նման 1924ի կառավարութեան, (ձախերու քարթէլը), ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով արմատականներուն, անձնապէս չպիտի ընդունիմ: Բայց էապէս, պէտք կը զգամ ճշդելու թէ առիկա որեւէ կուսակցութեան հանդէպ վիրաւորական չէ: Պէտք է որ հիմա, խռովութիւնը փոխարինուի հանդարտութեամբ:

Արտասահմանի տպաւորութիւնները

Լոնտոնի թերթերը առանց երկար մեկնաբանութեանց, կը հրատարակեն ֆրանսական ընտրութեանց առաջին արդիւնքը:

Սթար *կը կարծէ թէ արգի վարչապետը Պ. Թարտիէօ պարտուելու մեծ վտանգին տակ է,*

Իվնինկ Սթանտարտ *կը գրէ.*

— դէպի ձախ սպասուած հակումը, փոխանակ նպաստելու արմատականներուն եւ ընկերվարականներուն, ինչպէս կը յուսացուէր ընդհանրապէս, աւելի նպաստաւոր կ'երեւի արմատականներուն միայն: Այս իրողութիւնը առաջին քուէարկութեան արդիւնքը կը գրկէ իր դղրդալից հանգամանքէն եւ կասկածելի է որ նոր խորհրդարանը կարենայ որ եւ է փոփոխութիւն մտցնել Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

× *Ամերիկայի քաղաքական շրջանակները ընդհանրապէս գոհունակութիւն կը յայտնեն առաջին քուէարկութեան արդիւնքին մասին եւ կը սպասեն որ միջազգային քաղաքական մթնոլորտին մէջ բարւոքում մը յառաջ գայ, եթէ սակայն երկրորդ քուէարկութիւնը հաստատէ առաջինին ձգտումը:*

× Գերմանական մամուլը նոյնպէս գոհունակութեան արտայայտութիւններ կ'արձանագրէ.

«Ալլէնտ» Թերթը կը գրէ.— *Ֆրանսական ժողովուրդը սխալի մէջ չինկաւ, խաբուելով ազգայնական ռազմախաղերէն, որոնք կը ձգտէին անհուսարար ստեղծել՝ փրուսիական ընտրութիւններէն յետոյ»:*

«Պերլինէր Թակէպլաթ» կը գրէ.— *Ամէն պարագայի մէջ, յաջողութիւն մըն է որ հակառակ Գերմանիոյ մէջ՝ ազգային-ընկերվարական մակընթացութեան, ֆրանսական ընտրութիւնները երեւան չեն բերեր դէպի աջ*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐ ԽՈՂՈՎԱԿՆԵՐՈՒՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հալէպէն կը գրեն մեզի ապրիլ 27 թուականով.—

Մուսուլի նաւթամուղի (փայփ-լայն) աշխատութիւնները սկսած են, սակայն ոչ ուժգին թափով: Ու այժմ Եւրոպայէն եկած մեքենաները կը գետեղեն եւ գալիքներուն կը սպասեն: Կ'ըսուի թէ յունիսին շինութիւնները յառաջ պիտի տարուին լայն ծրագրով: Ու այժմ կը բանին հազար բանուորներ, կ'արձանագրեն շարժավարներ (շօֆէօրներ) ինքնաշարժի ընկերութեան կողմէ: Գործաւորական տուներ կը կառուցուին, մէկ խօսքով նախապատրաստական աշխատանքի մէջ են:

Ներկայ տնտեսական տագնապէն Սուրիան ալ մեծապէս ազդուած է. մանաւանդ այս տարի երաշտը գրեթէ փճացուցած է ցանքերը: Ձմրան ցուրտին եւ երաշտի հետեւանքով խոտերը չորցան, ոչխարները մնացին անօթի ցուրտին տակ ու սատկեցան:

Ցորենը, միսը, պանիրը եւ կարագը այս տարի չափազանց սուղ են:

Կ'ըսուի թէ ուրիշ ընկերութիւն մըն ալ կազմուած է, որ անջատ գիծ մը պիտի բանայ Մուսուլ-Ալէքսանտրէթ կամ Թարթուսի ծովախորշը իջնելով իր քարիւղը: Կ'ենթադրուի թէ այս երկրորդ գիծը պիտի անցնի Մէսքէնէէն, Տէր Զօրէն եւ Հալէպէն եւ պիտի իջնէ կամ Թարթուս եւ կամ Ալէքսանտրէթ:

Մայիս Մէկի զօրանցքը Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի մէջ Մայիս 1ի առթիւ, ի ներկայութեան Թուրք նախարարներուն եւ օտար դիւանագիտական մարմնին, կատարուած զօրանցքին մասին, «Ժուռնալ» կը գրէ թէ մասնակցած են *35,000* հրետաձիգներ, մէկ միլիոն զինեալ քաղաքացիներ, ամազոններու զօրագունդ մը: Սաւառնած են *300* օդանաւեր, որոնց 200ը ռմբաձիգ մեծ օդանաւեր, 200 հրասայլեր: «Այս զինուորական պատկառազդու ցոյցին, կը գրէ, նպատակն էր միանգամայն տօնել աշխատաւորութեան տօնը եւ այցելութիւնը Թուրք նախարարներուն, որոնք կը տոչորին՝ ի նպաստ զինաթափութեան՝ եռանդով մը, որուն հաւասար՝ միայն խորհրդային ղեկավարներն ունին»:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սպանիոյ համայնավարները յեղափոխական ընդհանուր գործադուլի կոչ մը հրատարակած էին երէկուան համար: Հակառակ այս կոչին, Մատրիտի եւ սպանիական մեծ քաղաքներու գործաւորները չդադրեցուցին աշխատանքը: Միայն Սէվիլլայի մէջ, 5000 բանուորներ գործադուլ յայտարարեցին:

Միւս կողմէ սակայն, համայնավարները մեծ խռովութիւններ յարուցին Պոնիլլայի մէջ ուր ոստիկան մը սպաննուեցաւ, ուրիշ մըն ալ վիրաւորուեցաւ: Համայնավարներէն երկու հոգի սպաննուեցան, երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան: 30ի չափ ցուցարարներ ձերբակալուեցան:

Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները

Իտալական Խորհրդարանին մէջ, երեսփոխան մը անդրադառնալով Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ յարաբերութիւններուն, եւ խօսելէ յետոյ Ֆրանսայի Դանուբեան ծրագրին մասին, ճշտեց այն պատճառները որոնք Իտալիան կը ստիպեն հսկելու որ որ եւ է վտանգաւոր համախմբում չստեղծուի իր սահմաններուն վրայ:

*— Իտալիա ըսաւ, Ֆրանսայի տուաւ եղբայրակցութեան ամէնէն մեծ փաստը՝ իր կողքին մտնելով պատերազմի: Անընդունելի է որ պատմական նման մեծ իրողութենէ մը վերջ, երկու երկիրներուն միջեւ առաջ գան տարակարծութիւններ եւ ոխեր: Ինչպէս է ներկայիս

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սխալուած չեմ լինի, եթէ յայտնեմ որ Պարսկաստանի մամուլը՝ իր բոլոր օրգաններով մի բացառութիւն է, համաշխարհային ընդհանուր մամուլի մէջ։

Մի մամուլ, որ եւ՛ աշխարհի հետ կապուած է, եւ՛ կտրուած, եւ՛ իր ազգի օղակներից մէկն է, եւ՛ անհարազատ, եւ՛ խօսում է, եւ՛ լռում։

Ամէնից առաջ, կուսակցութիւններ գոյութիւն չունեն Պարսկաստանում, հետեւապէս եղած թերթերը անհատական կամ ընկերակցութիւնների ձեռնարկներ են։

Ո՛չ մէկ վէճ, բանավէճ (որ եւ է խնդրի մասին). կամ պայքար դուք չէք գտնի պարսկական մամուլում, ոչ մէկ տող անգամ, միշտ բարի ցանկութիւններ են կամ բարի առաջարկներ, բայց ոչ յամառօրէն հետապնդուած։ Գրւում եւ ուշադրութիւն են հրաւիրում։

Ներքին ճակատում պայքար չկայ. Իսկ երբ պետական կամ ազգային շահերը որ եւ է կերպ վնասւում են, վերջին պահուն միայն պայքարը կտրուկ է արտաքին աշխարհի դէմ, սակայն ոչ մշտական, սկզբունքի հետեւողականութեամբ, եւ ոչ էլ խիստ, անվայել ոճով։

Պարսիկ մամուլում համեստութեան սահմանները, քրիստոնէական կեցուածքը՝ միշտ էլ անխախտ կը մնան։

Ամէն խնդրի բարոյական որոշ ըմբռնումով են մօտենում. հանրային բարոյականի վնասող որեւէ լուր դժուարութեամբ կը գտնէք։ Ոստիկանական լուրերը հազուադէպ են։ Միշտ լաւն են ուզում տեսնել, պատկերացնել եւ գրել։ Վաղը՝ պոռնիկ մամուլում տեղ չունի։ Նոյնիսկ մի ժամանակ նախարարներ կամ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը խնդրէին իրենց անունը թերթի մէջ չյիշել։ Թմբուկ զարնելէ խուսափում են։ Այս 10 տարւայ ընթացքում Պարսկաստան բոլոր մարզերում, հսկայ քայլերով առաջադիմում է, բայց թերթերից դուք այդ պատկերացնել չէք կարող։ Այլ միայն պիտի գիտէք։ Պարսիկ մամուլի միջոցով ժողովրդին էլ չէք կարող ճանաչել։ Նա երեւան չի գալիս այնտեղ։ Նստած ծանրակշիռ մամուլի տպաւորութիւն է թողնում մեր երկրի թերթերը։

Իրենց ոճը այնքան պարզ է, որ շատ անգամ, աշակերտական շարադրութիւնների են նմանում։ Բայց, ի՞նչ կայ աւելի քաղցր, քան այդ պարզութիւնը։ Իր մտաւոր առաջադիմութեամբ ներկայ օրերը մեր 60ական թւականներն է յիշեցնում, բայց օրւայ մամուլը 20րդ դարի ապրանք է։

Այս հետեւանքով ու յամառութեամբ, պարսիկ թերթերը ընթերցողներ շատ ունեն։ Պարսիկ ժողովուրդը ինքն էլ խաղաղասէր, աղմուկ չի սիրում. իրենց թերթերն էլ աղմկել չեն սիրում։ Պարսիկ ընտանիքը իր ընտանեկան առօրեայ «գաղտնիքները» (թէկուզ օրւայ ճաշի մասին) չի ուզում որ հարեւանը իմանայ, իր տան անցուդարձին գիտակ լինի։ Այդպէս էլ մամուլն է։

Սկսնակ գրողներն ու հրապարակագիրները դողով եւ ամօթով կը մօտենան պարսիկ մամուլի դռներին։ Այդ է պատճառը, որ պարսիկ թերթերը սկսել են թարգմանութիւններին ուժ տալ — Վիկտոր Հիւկօից, Ալ. Դումայից եւ ուրիշներից։ Երիտասարդութիւնը հովանաւորւում սիրում է դպրոցներում, մամուլը հասունացածների տեղն է։ Եւ կարծէք հանելուկ է պարսիկկանանց ամսագրի՝ «Ալամը Նէօֆանի» (Կանանց Աշխարհ) գոյութիւնը։ Այս ամսագիրը խմբագրւում է Ամերիկեան Գոլէճից շրջանաւարտ պարսիկ կանանց կողմէ։ Նշանակում է, օտարածին է, եւ ոչ բնական։

Պարսիկ խորհրդաւոր ժողովուրդը սիրում է ամփոփել, մտածել, փիլիսոփայել, բայց, միշտ ինքն իր մէջ, շատ-շատ. նեղ շրջանակում։ Մի աւանդական, դարաւոր, արեւելեան սովորութիւն կայ, որ գուրգուրւում, փայփայւում, եւ երբեք էլ ցանկութիւն չունի երեւան գալու։

Մտաւորականութիւնն էլ այս բովով է անցնում։ Զգում էք, որ մտաւորականութիւնը մի բան ուզում է ստեղծել, յուզւում, չարչրկւում է նրա միտքը, բայց, երկունքը կաշկանդուած է աւանդական սովորութիւններով։

Երբեմն բացատրելի է նաեւ այս վիճակը. կազմակերպուած պետութիւն ունեն — հնարաւորութիւններ աշխատելու բոլոր մարզերում։ Աւելորդ ճիգը, ուժերի աւելորդ սպառումն է։ Դեռ պարսիկ մտաւորականութիւնը իր պատմութիւնը չունի. հետեւապէս այդ կէտի վրայ կանգ առնել, պիտի լինէր գրչախաղ։

Պարսկաստանի համարեա բոլոր քաղաքները ունեն իրենց թերթերը։ Թեհրանի թերթերից աչքի են ընկնում իրենց հնութեամբ, հեղինակութեամբ եւ կշիռով՝ «Իրան»ը, «Իթթիլաաթ»ը, «Շաֆաղը Սորխ»ը։

Ամենատարածուածը՝ կիսապաշտօնական «Իրան»ն է։ Իր ձեւը, ֆրանսական թերթերն է յիշեցնում, մեծածաւալ։ Մի ժամանակ լոյս էր տեսնում նկարներով, մեծ մասամբ եւրոպական թերթերի «կլիշէ»ներով։

Ընդհանրապէս, թերթերի մեծ մասը նիւթապէս ապահովւել է մանաւանդ վերջերս, երբ հիմք դրւեց Սաքթը ամնադ (կալւածների արձանագրութեան) վարչութեան (պետական)։ Կալւած արձանագրողը նոյն վարչութեան է յանձնում նաեւ թերթերում կալւածի իրեն պատկանելու մասին եղած յայտարարութեան դրամը։ Այս՝ մէկ անսպառ աղբիւր է թէ մայրաքաղաքի եւ թէ գաւառական քաղաքների թերթերի համար։ Յաճախ թերթերի երկու էջերը, անգամ աւելին, այն յայտարարութիւններով են բռնւած։ Միաժամանակ սա մի միջոց, խթան է, ամէն կալւածատէր իր յայտարարութիւնը տեսնելու համար գոնէ մի անգամ թերթ ձեռք առնելու, եւ ընթերցանութեան վարժւելու։ Ահաւասիկ, այսպէս է, մեր երջանիկ երկրի երջանիկ մամուլի ներկայ պատկերը։

(Մոռացայ յիշելու, որ պատկերազարդ եւ արժէքաւոր տարեցոյցներ էլ կան, մաքուր եւ ճաշակաւոր տպագրութեամբ)։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Ա. (ԵՐՐՈՐԴ) ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Մաղերէ ու շարմաղներէ անցնելէ ու երկարաբարակ զտումներէ յետոյ, վերջապէս հրատարակուեցաւ Նոր Յունաստանի առաջին (Աթէնքով՝ երկրորդ) կարաւանով ներգաղթողներու ցանկը։

Սելանիկ քաղաքի արձանագրած 4000 գաղթականներէն 1472 հոգի ազատեցան խեղդիչ անորոշութենէն, ու յստակ կերպով հասկցան թէ Խորհրդային Հայաստան պիտի մեկնին։ Իսկ անոնք որ արձանագրուած էին եւ իրենց անունը չգտան ցանկին մէջ, մատնուեցան խոր յուսահատութեան։ Հրատարակուած ցանկէն, մասնաւորապէս դուրս կը մնան բոլոր չափահաս որբերը, որոնք ամենակոպիտ կերպով շահագործուեցան ճիմայնավարներէն, ու վերջին պահուն դուրս ձգուեցան իբր վարձատրութիւն դուրս ձգուեցան նաեւ «Դաշնակցութենէն հրաժարողներ»ը։

Մեկնելիքներուն սովորական ձեւակերպութիւնները լրացած էին ապրիլ 20ին, ու ամէն ինչ պատրաստ էր այդ թուականին։

Յունական կառավարութիւնը, հաւատարիմ իր խոստումին, Գերմաններէն գրաւած 5 հազար թոնօ տարողութեամբ «Բէյփ Բօրսօ» բեռնատար շոգենաւը, ներգաղթի պատուիրակութեան տրամադրութեան տակ դրած էր Պիրէոսի մէջ, ուրկէ ճամբայ ելաւ 170 ներգաղթողներով ու Սելանիկ հասաւ Ապրիլ 23ի երեկոյին։

Ներգաղթողները իրենց գոյքերով նաւամատոյց իջած էին, ու սրտատրոփ կը սպասէին շոգենաւին որ ուշացաւ որոշեալ ժամէն։ Շոգենաւին երեւումը շուտով փարատեց սպասողներուն անհամբերութեան նշանները։ Որքան կը մօտենար քարափին այնքան աւելի, գաղթողները մօտ կը զգային իրենք զիրենք Հայաստանի։ Այդ գիշեր ներգաղթողներէն շատերը լուսցուցին քարափին վրայ, շոգենաւին քով, անձրեւի կաթիլներուն տակ։

Ապրիլ 24ի կիրակին, սկսաւ բեռնաւորումը։ Շահվերդեան եւ Մօլանով կը հսկէին կանոնաւոր տեղաւորման եւ կարգապահութեան։ Մասնաւորապէս կազմուած կարգադիր մարմին մը կ'օգնէր անոնց։ Ոստիկանութիւնը խիստ հակակշիռի տակ առած էր շոգենաւին մուտքը, արգիլելով ցանկէ դուրս գտնուողները։ Հակառակ այս հակակշիռին, սակայն, կարգ մը անձեր որոնք ցանկէն դուրս ձգուած էին, մտածեր են գոյքերը վերցնող «վինչի»ն ապաւինել ու պարկերու մէջ ծածկուելով՝ իբր գոյք իրենք զիրենք վեր քաշել տալ կը ջանային։ Իրենց, լաւ թէ չար բախտէն, հսկող ոստիկանի մը ուշադրութիւնը կը գրաւէր պարկ մը, որ օդին մէջ, վինչէն անկախ, տարօրինակ կերպով կը շարժէր։ Պարկը բացուելով դուրս կը վտարուի հայրենաբաղձ անբաղձալին, որ իր կարգին պատճառ կ'ըլլայ պարկերու տակ իրմէ առաջ ապաստանածներու ձերբակալման ու վտարման։

Նոյն օրը ժամը 4ին, արդէն բոլորն ալ տեղաւորուած էին շոգենաւին մէջ իրենց գոյքերով։ Նաւամատոյցին վրայ Հայերու ահագին բազմութիւն մը եկած էր ողջերթ մաղթելու մեկնողներուն։

Զլսուեցաւ ո՛չ մէկ անվայել պոռչտուք, ո՛չ մէկ տգեղ բացականչութիւն, ինչպէս սովոր էինք տեսնել նախորդ կարաւաններու ատեն, նմանօրինակ պարագաներու տակ։

Մեկնողներուն մէկ բան որոշ էր — անոնք կ'երթային հողի մը վրայ որուն անունը Հայաստան էր, ուր պիտի կարենային հաց մը եւ գլուխ հանգչեցնելիք տեղ մը գտնել։ Բացարձակապէս չէին հետաքրքրուեր թէ ի՛նչ իրաւակարգ գոյութիւն ունի հոն, համայնավարութի՞ւնը թէ ոչնչականութիւնը կ'իշխէ, իրենց համար միեւնոյնն է, կը բաւէ որ շուտ հասնին, ու աշխատանք մը ցուցնեն իրենց։ Վերաշինական բնածին կիրքը, որ կ'եռայ իրենց մէջ, բաւարարութիւն չէ գտած օտար երկնքի տակ։ Իրենց երթալիք տեղը կը ստեղծէ այդ առիթը, իւ մեկնողները արդէն ուրիշ բան չեն ուզեր։

Ժամը 5ին շոգենաւը սկսաւ մեկնումի նշաններ ցոյց տալ, շղթաները քաշուեցան դանդաղութեամբ, իրարայաջորդ երեք զօրաւոր սուլումներ ճեղքեցին օդը, ու «Բէյփ Բօրսօ»ն հսկայ կրիայի մը դանդաղութեամբ [illegible] ցուցադրելով յուզիչ պատկեր մը։ Հազարաւոր գլխարկներ ու թաշկինակներ իրենց շարժուն գոյները ցուցուցին, ճչալատն բարեմաղթութիւններ բոլոր մեկնողներու հասցէին։ Թէ մնացողներուն եւ թէ մեկնողներուն աչքերը ողողեցան արցունքի այրող փարագոյրով մը։ Մեկնողները, արցունքը աչքերուն հայրենիք կ'երթային, բեռնաւորուած՝ օտարութենէ ուսած դառն դասերով. ու քամած՝ թշուառութեան յետին մրուրը։ Կ'երթային առանց խանդավառութեան, կ'երթային իրենց հետ տանելով մնացողներուն լաւագոյն մաղթանքներու սրտագին մրմունջը։

Այսպէս մեկնեցան Նոր Յունաստանի Ա. կարաւանը, որ Մայիս 1ին Պաթում պիտի հասնի, եւ որ կը բաղկանայ 1472 անձերէ, որոնց 1177ը 12 տարեկանէն վեր չափահասներ։

× Վերջին պահուն, հրատարակուած ցանկին մէջէն 60 ընտանիքներ հրաժարեցան մեկնելէ։ Անոնց տեղ նորերը չառնուեցան։ Մեկնողները մեծ մասամբ գաղթակայաններու բնակիչներ էին, որոնք իրենց տնակները ծախեցին շատ ոչինչ գինով մը։ Գնողները քակել սկսած են արդէն, որովհետեւ կառավարութիւնը վճռապէս որոշած է գաղթակայանները վերցնել։

× Նոր Յունաստանի երկրորդ եւ վերջին կարաւանը պիտի մեկնի Մայիսի վերջին օրերը, ու պիտի բաղկանայ երկու հազար հոգիէ, որոնց հազարը դարձեալ Սելանիկէն, իսկ մնացեալ հազարը գաւառներէն։

× Երկրորդ կարաւանի մեկնումէն վերջ, Սելանիկի գաղութը պիտի բիւրեղանայ, ու գաղթակայաններու թշուառութիւնը մեծ մասամբ փարատած պիտի ըլլայ։ Այն ատեն գաղութը լրջօրէն պիտի նուիրուի ինքնամփոփումի եւ ներքին կազմակերպական աշխատանքներուն։

× Ապրիլ 11-24ի Սգատօնը պատշաճօրէն պիտի տօնուի Ազգ. Իշխանութեանց նախաձեռնութեամբ եւ համազգային գետնի վրայ, մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներուն, Մայիս 2ին, որ կը զուգադիպի Յոյներու Մեռելոցի օրուան։ (Մենք ալ կը տօնենք անոնց հետ)։

ՎԱՀԱԳՆ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

(Թ. եւ վերջին մաս)

Ծանօթանալով Ազէֆի ահաւոր ոճիրներուն, դժուար է հաւատալ, թէ ի՛նչպէս կուսակցութիւնը թոյլ տուած է որ ան խուսափի արդար դատաստանէն...

Սակայն, նկատի ունենալով Ազէֆի կուսակցական դիրքը եւ այն մեծ հաւատքը, զոր կը տածէին Մարտական Կազմակերպութեան անդամները դէպի իրենց ղեկավարը, այնքան ալ զարմանալու պէտք չկայ։ Բաւական է միայն ըսել թէ, երբ Ռուսաստան գտնուած ահաբեկիչները կ'իմանան որ Կեդր. Կոմիտէն դատի ենթարկած է Ազէֆը, կը սպառնան կոտորել Կ. Կոմիտէին բոլոր անդամները, եթէ Ազէֆի գլխուն մէկ մազ պակսի։ Ատոր համար է, որ կ'աշխատէին նախ Ազէֆը խոստովանցնել ու յետոյ պատժել։

Անհասկնալի է ուրիշ կէտ մը, — ի՛նչպէս թոյլատրեցին Ազէֆի փախուստը։ Նոյն հարցը ես ուղղեցի սոց. յեղափոխականներու Փարիզ գտնուող ականաւոր ղեկավարներէն մէկուն, որ հետեւեալ լուսաբանութիւնը տուաւ.

— Հարցաքննութեան ժամանակ, Ազէֆը կը յայտարարէ, թէ ձեռքի տակ ունի թուղթեր, որոնք կը հաստատեն իր անմեղութիւնը եւ կը խնդրէ, որ թոյլ տան իրեն երթալ տունէն բերել այդ թուղթերը։ Քննիչները կը համաձայնին, սակայն այն պայմանով, որ Սաւինկովը ուղեկցի իրեն։ Երբ կը մտնեն Ազէֆի բնակարանը, այս վերջինը կը խնդրէ Սաւինկովէն, որ սպասէ հիւրասրահին մէջ, իսկ ինքը կ'անցնի ննջարան թուղթերը առնելու։ Բաւական սպասելէ վերջ, երբ Սաւինկովը կը տեսնէ, որ Ազէֆն ուշացաւ, ինքն ալ կ'անցնի ննջարան։ Ազէֆը անհետացած էր, փախչելով լուսամուտէն։

×

Մինչեւ այժմ մենք մանրամասնօրէն ներկայացուցինք Ազէֆի յեղափոխական ու ոստիկանական գործը, առանց անդրադառնալու անոր անձնական կեանքին։

Իր նկարագրով, Ազէֆն անբարոյական մըն էր. ընկերներու ներկայութեան ինքզինքը կը պահէր իբրեւ օրինաւոր ամուսին եւ հայր։ Առանձին սէր կը ցուցադրէր իր զաւակներուն հանդէպ։ Սակայն, այդ արգելք չէր որ անձնական կեանքի մէջ ալ յայտնաբերէ այն երկուութիւնը, զոր մենք տեսանք իր յեղափոխական գործունէութեան ընթացքին։ Գործէն եւ ընտանիքէն դուրս, ան իր կեանքը կ'անցընէր հանրային տուներու մէջ եւ զանազան զբօսավայրերու մէջ։ Այդ անբարոյական ընթացքին մէջ էր տակաւին ուսանողական շրջանին, եւ ատոր համար ուսանողները զինքը կը կոչէին «աղտոտ կենդանի»։

1907 դեկտեմբերին Պետերբուրգի երգեցիկ սրճարաններէն մէկուն մէջ Ազէֆ կը ծանօթանայ գերմանուհի երգչուհիի մը հետ, կը սիրահարի անոր եւ այլեւս չի բաժնուիր մինչեւ իր կեանքին վերջը։ Գերմանուհին Ռուսաստան էր եկած աժան վաստակի համար, ռուսեւճափոնական պատերազմի նախօրէին։ Կը մեկնի պատերազմի վայրը, ուր շատ ուրախ եւ արգիլուածէ ժամանց կ'ունենայ մեծ-դուքս Կիրիլի հետ (ռուս տարագիր միապետականներու ներկայ խրտուիլակ-ցարը)։ Պատերազմէն վերջ, խաբէութեան զոհ երթալով, կը կորսնցնէ իր ամբողջ դրամը (50 հազար րուբլի) ու կը սկսի երգել երգեցիկ սրճարաններու մէջ։

1908ի սկիզբը իր սիրուհիին հետ միասին կը մեկնի արտասահման, ուր կը մնայ մէկ ամիս։ Վերադառնալէ վերջ, — այլեւս չի ծածկեր իր կապը Գերմանուհիին հետ, միասին կը բնակի Պետերբուրգի մէկ շքեղ հիւրանոցի մէջ եւ միասին կը յաճախեն թատրոններ ու հանրային այլ վայրեր։ Ընկերներու մէջ, այս բանը դժգոհութիւն կը պատճառէ։ Բայց Կեդր. Կոմիտէին կը բացատրէ թէ Գերմանուհին կ'օգտագործէ իբրեւ լրտեսուհի, ծանօթանալու համար պալատական նիւտ ու կացին, ցարը սպաննելու համար։ Նոյնիսկ Գեռասիմովը կը զգուշացնէ Ազէֆը, սակայն վերջինս չուզեր բաժնուիլ սիրուհիէն։

Երբ տեղի կ'ունենար Ազէֆի դատը, ինքը հարաւային Ֆրանսայի մէջ կը հանգստանար ընտանիքին հետ միասին։ Աշնան, — երեխաները դպրոց ղրկելու պատրուակին տակ, կինը կ'ուղարկէ Փարիզ եւ նոյնիսկ հեռագրով կը կանչէ սիրուհին, որու հետ կը ճամբորդէ Սպանիա եւ այլուր։ Իր փախուստէն վերջ, սիրուհիին հետ կը սկսի երկար ճամբորդութեան՝ զարնան ամիսներուն։ Կ'այցելէ Եգիպտոս, Իտալիա եւ Յունաստան, իսկ ամառը կ'անցնի հիւսիսային երկիրները՝ Շուէտ, Նորվեկիա եւ Տանըմարքա։ 1909ի աշնան կը փոխադրուի Պերլին, ուր կը հաստատուի վերջնապէս։ Հարուստ թաղի մը մէջ կը վարձէ վեց սենեակնոց բնակարան մը, շքեղապէս կը կահաւորէ ու ինքն ալ կը սկսի սակարանին մէջ խաղալ։ Այդ ժամանակ իր տրամադրութեան տակ ունէր մօտ 250,000 մարք դրամ։ Շնորհիւ իր նոր գործին, լայն ծանօթութիւններ կը մշակէ եւ հիւրասէր մարդու համբաւ կը շահի։

Ազէֆը շատ լաւ գիտէր, որ յեղափոխականները զինքը կը հետապնդեն։ Ատոր համար, շատ զգոյշ կը պահէր ինքզինքը եւ կը խուսափէր այն վայրերէն ու հիւրանոցներէն, ուր Ռուսեր կը բնակէին։ Գերասիմովէն ստացած իր քանի մը արտասահմանեան անցագիրները եւ անունը շուտ-շուտ կը փոխէր։ Երբեմն կը տարուէր թղթախաղով, կ'ապրէր շատ ճոխ, միշտ առաջին կարգով կը ճամբորդէր ու առաջնակարգ հիւրանոցները կ'իջեւանէր։ Ամառները կը յաճախէր եւրոպական յայտնի ամարանոցներ եւ առհասարակ, ուրախ ու անհոգ կեանք կը վարէր։ Սիրուհիին մեծածախս նուէրներ կ'ընծայէր եւ անոր անունով 30,000 մարք էր դրած դրամատունը։ Ոստիկանութեան հետ իսպառ խզած էր կապերը, մանաւանդ որ, ոստիկանութիւնը հասկցած էր Ազէֆի երկդիմի խաղը ու զայն ձերբակալելու գաղտնի հրահանգ տուած։ Ոստիկանութենէն Ազէֆը վախ չունէր, որովհետեւ գիտէր, որ արտասահման գտնուելով, ոստիկանութիւնը աղմուկէն խոյս կուտայ եւ իրեն չի դպչիր։

Ազէֆը կը վախնար միայն յեղափոխականներէն։ Մանաւանդ որ, վերջինները գիտէին անոր Պերլին գտնուիլը, ուր եւ Կարլ Լիբնէխտի ղեկավարութեամբ ռուս եւ գերմանացի Սոցիալ-դեմոկրատներու մէկ խմբակը կը փնտռէր զինքը։ Ազէֆը կը մտածէ որեւէ կերպով ազատիլ յեղափոխականներու մղձաւանջէն։ Ան կը յիշէ, որ վերջին քննութեան ատեն Չերնովը խոստացած էր ներել իրեն, եթէ ամէն բան խոստովանէր։ Ազէֆը շարք մը նամակներով կը դիմէ իր նախկին կնոջը եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ ներկայանալ կուսակցական դատարանին ու ենթարկուիլ անոր որոշումներուն։ Նամակները կը մնան անպատասխանի, որովհետեւ թէ կինն էր հրաժարած իրմէ եւ թէ ընկերները չէին ուզեր զինքը տեսնել։ Զգուշութեան համար, Ազէֆը իր հասցէն չի յայտներ, այլ կը սպասէ պայմանական նշանի։

1912ի ամառը Ազէֆը կը գտնուէր գերմանական ամարանոց մը։ Այնտեղ զինք ճանչցողներ կ'ըլլան, որոնք լուր կուտան Բուրցեւին։ Բուրցեւ անմիջապէս նամակով կը յայտնէ Ազէֆին, թէ կ'ուզէ հետը տեսնուիլ։ Նամակին մէջ կ'աւելցնէ թէ զինքը չպիտի մատնէ եւ կը հետաքրքրուի իր խնդրով իբրեւ պատմաբան։ Հակառակ պարագային, եթէ մերժէ, Բուրցեւը կը սպառնայ Ազէֆին հասցէն յայտնել յեղափոխականներուն։ Ազէֆը իր հաւանութիւնը կուտայ, եւ միայն մէկ շաբաթ ժամանակ կը խնդրէ։ Իսկոյն կը մեկնի Պերլին, հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ բնակարանը, գործերը կը կարգադրէ ու կտակն ալ կը գրէ, ամբողջ սացուածքը թողելով սիրուհիին։ Բուրցեւի եւ Ազէֆի տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ Ֆրանքֆուրտի մէջ, 1912 օգոստոս 15ին։

Ազէֆը Բուրցեւի կը խոստովանի, թէ երիտասարդ հասակին գործելով կը սխալի կը կապուի ոստիկանութեան հետ։ Յետագային իր մէջ ուժ չիգտար խզելու այդ կապը ու կը վախնայ խոստովանիլ ընկերներուն։ Իբրեւ թէ կ'աշխատի օգտագործել այդ կապը յօգուտ յեղափոխութեան եւ միայն յեղափոխական մեծ ձեռնարկ կատարելէ վերջ խոստովանիլ ու ներում հայցել կուսակցութենէն։ Այդ նպատակով, որ կ'ուզէ սպաննել ցարը եւ ՀԵԼլային Բուրցեւի մերկացումը պիտի յաջողէր գլուխ բերել մտադրութիւնը։ Այժմ վերջնապէս խզած է ոստիկանութեան հետ։ Եւ պատրաստ է կայանալ կուսակցական ատեանի բանալ ոստիկանական բոլոր գաղտնիքները ու ամէն կերպ աշխատիլ յեղափոխական գործին։ Միայն պայման կը դնէ, որ դատավարութիւնը հրապարակուի ֆրանսական եւ գերմանական մամուլին մէջ։

Բուրցեւ իր տեսակցութեան մասին կը յայտնէ սոց. յեղ. կեդր. մարմինին, որ սակայն կը մերժէ Ազէֆի առաջարկը։ Բայց եւ այնպէս կը հաւատան թէ կապերը խզած է ոստիկանութեան հետ ու վտանգաւոր չէ իրենց համար։ տեւանքն այն կ'ըլլայ, որ կը դադրի նայ Ազէֆը հետապնդելու։ Ազէֆի ուզածն ալ այդ էր։ ձայն իր խոստման, Բուրցեւ մատներ Ազէֆը։ Տեսակցութենէն անմիջապէս յետոյ, Ազէֆը կ'անցնի Տովիլ, կը մասնակցի թղթախաղի ու կը շահի խոշոր գումար մը։ նուհետեւ նորէն կը սկսի իր բորսայական գործողութիւնները եւ միայն 1914 աշնան կը վերահաստատուի Պերլին։

Համաշխարհային պատերազմը կը յեղաշրջէ Ազէֆի կեանքը։ կը կորսնցնէ իր ամբողջ հարստութիւնը, որովհետեւ իր դրամը ռուսական արժեթուղթերու էր վերածած, որ պատերազմի յայտարարութենէն յետոյ կ'արգիլուի Գերմանիոյ մէջ։ Իսկ 1915 յունիսին կը ձերբակալուի գերման ոստիկանութեան կողմէ։ Սկիզբները Ազէֆը կը կարծէ, թէ զինքը ձերբակալած են իբրեւ ռուսական լրտես։ Սակայն կը պարզուի, որ Գերմանացիները Ազէֆը ճանչցած են իբրեւ յեղափոխական ու վտանգաւոր անիշխանական եւ ատոր համար կալանաւորած։ Ազէֆ կը յուզուի, կը բողոքէ այդ մեղադրանքին դէմ եւ կը ջանայ ապացուցանել, թէ ոստիկանական գաղտնի գործակալը չի կրնար յեղափոխական ըլլալ։ Ոստիկանութիւնը կարեւորութիւն չի տար նոր բողոքին ու կ'առաջարկէ զինք փոխադրել ռուս գերիներու կայանը։ Ազէֆը վճռապէս կը մերժէ, գերադասելով մնալ բանտին մէջ։ Գերմանացիներէն աւելի կը վախնայ Ռուսերէն։

Բանտին մէջ, Ազէֆը կը մնայ կուքուկէս տարի։ Կ'ազատուի 1917 վերջերը։ Կը փորձէ տեղափոխուիլ Զուիցերիա, սակայն, պատերազմը արգելք կ'ըլլայ։ Անհասկնալի չլուսաբանուած պատճառներով, Գերմանիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը Ազէֆին պաշտօն կու տայ։ Այդ նոր պաշտօնին մէջ Ազէֆը երկար չի մնար։ Բանտը քայքայած էր իր առողջութիւնը։ Կը հիւանդանայ ու կը մեռնի 1918 ապրիլ 24ին։

Դագաղին կը հետեւի միայն մէկ հոգի, սիրուհին։ Կը թաղուի գերմանական հասարակաց գերեզմանատան անկիւն մը։ Գերեզմանը ոչ յուշարձան ունի եւ ոչ ալ որեւէ մակագիր։ Հողաթումբին փակցուած փոքրիկ տախտակ մը, որ կը կրէ 446 թիւը...

ԱՇՈՏ-ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան-Աղստաֆա

Երեւան է ժամանած Խորհրդային Միութեան ճամբաներու հաղորդակցութեան գործավարութեան յանձնախումբը, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին կառուցման հետ կապուած հարցերը։ Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղին պիտի կառուցուի երկրորդ հնգամեակի ընթացքին։ Հայաստանի գործավարութեան խորհուրդին մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն, որուն հրաւիրուած էին նաեւ մինով, Գոլդբերգ, ինչպէս նաեւ հագրդուած կազմակերպութեան ներկայացուցիչները։ Այս խորհրդակցութեան ընթացքին անգամ մը եւս շեշտուեցաւ Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին տնտեսական կարեւորութիւնը, շահու հեռանկարը եւ կենսական անհրաժեշտութիւնը։

Ինչպէս Սեւան-Զանգու կայանին երկաթուղին տրակայանին, նոյնպէս Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղին շինութեան բացառիկ դեր պիտի խաղայ

տանի անտեսական վերաշինութեան մէջ: Երկաթուղիին նախագծին ուղղութեան վրայ կը գտնուած, ինչպէս վերջին տարիներուն նաեւ, երկրաբանական հետազօտութիւնը, հնկայական հանքային հարստութիւններ, քիմիական արդիւնաբերութեան ծաւալման անհրաժեշտ հանքային նիւթեր, թանկագին շինարարական նիւթեր, կարմիր Սեւան-Զանգու ջրաելեկտրակայաններու ուժը կարելի է շատցնել երկաթուղիին, քանի որ այդ կայաններու ջրաելեկտրակայանները պիտի հիմնուին երկաթուղիին ուղղութեան վրայ, այնպէս որ դիւրին պիտի ըլլայ փոխադրութիւնը հարիւր հազար տակառաչափ մետաղներ, որ տասնեակ միլիոն րուբլի, ինչ որ խնայողութեան առիթ մըն է: Այսպէս, միայն Քանաքեռ-Զանգեզուր կայանին շինութիւնը 10 միլիոն րուբլի խնայողութիւն կ'ենթադրէ: Նոր երկաթուղին շուրջն ինկած շրջաններուն մէջ մեծ թափով պիտի զարգանայ անասնապահութիւնը: Իջեւանի եւ Դիլիջանի շրջաններուն մէջ անտառային տնտեսութիւնը երկրին կուտայ մինչեւ 150 հազար տակառաչափ փայտեղէն:

Կասկածէ դուրս է Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին խոշոր քաղաքական ու մշակութային նշանակութիւնը: Այդ շրջաններու 400,000ի հասնող բնակչութիւնը շնորհիւ երկաթուղիին կը մօտենայ Հայաստանի եւ Անդրկովկասեան այլ շրջաններու բնակչութեան: Կը զարգանայ նաեւ բուժավայրերու գործունէութիւնը, Արզնի, Դիլիջան, Իստիսու (Ազրբէջան) դիւրութիւն կը ստանան սպասարկելու Անդրկովկասի բնակչութեան: Սեւանի բարձրաւանդակին առողջ կլիմայէն օգտուելու նպատակով՝ բուժական ու առողջապահական հաստատութիւններ կը հիմնուին:

Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղին կը կրճատէ ճամբան Անդրկովկասեան հանրապետութեանց կեդրոններուն միջեւ: Այսպէս Երեւան-Թիֆլիզ ճամբան կը կրճատուի 70—90 քիլոմեթր, Երեւան-Բաքու ճամբան՝ 250 քիլոմեթր:

Նախնական նուազագոյն հաշիւներու համաձայն, 1937ին այդ երկաթուղիով ապրանքի փոխադրութիւնը կ'ենթադրուի 3,5—4 միլիոն տակառաչափ, մարդոց փոխադրութիւնը՝ 2,5 միլիոն հոգի: Փոխադրութեան առարկաներն են շինանիւթեր, չէչաքար, մարմար, բնածխաքար, քարիւղ, թարմ եւ չոր պտուղներ, բամպակ, գետնախնձոր, քոնեակ, հանքային ջուրեր, Նախիջեւանի աղ, քարածուխ, պարարտանիւթ, լօռքար:

Երեւան-Աղստաֆա գծին երկարութիւնը 200 քիլոմեթր, շինութիւնը՝ 70 միլիոն րուբլի:

Ցիշեալ խորհրդակցութեան ընթացքին, որոշուեցաւ այլեւս երբեք չյետաձգել այս երկաթուղիին շինութիւնը, անպայման սկսիլ 1933ին, եթէ նոյնիսկ հարկ ըլլայ շինել մաս առ մաս, առաջին առթիւ Երեւան-Ախտա գիծը, որ աժան եւ արագ փոխադրելով Քանաքեռ-Զանգեզուր ջրաելեկտրակայանին շինանիւթերը, կը դիւրացնէ աշխատանքը, ինչպէս նաեւ Աղստաֆա-Իջեւան գիծը, որ մասամբ կը պակսեցնէ փայտեղէնի պահանջը:

Երեւան Աղստաֆա գծին առաջին ճամբան, Երեւան-Ախտա, պիտի արժէ 16 միլիոն րուբլի, իսկ երկրորդ ճամբան, Աղստաֆա-Իջեւան, 8 միլիոն րուբլի:

Ցանձնախումբը, ճամբուն ծանօթանալու համար, խորհրդակցութենէն յետոյ մեկնեցաւ Ելենովկա (խորհր. Հայաստան):

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՆԿԻՒՐԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ, Ըսմէթ փաշայի այցելութեան առթիւ (25 ապրիլ).

— «Կասկած չկայ թէ մեծ պատուիրակութեան մը հետ վարչապետ փաշային Մոսկուա ճամբորդութիւնը մեծ ուշադրութիւն եւ հետաքրքրութիւն պիտի առթէ երկրին ներսն ու դուրսը:

Այժմէն կ'ենթադրենք նաեւ որ, այս ճամբորդութիւնը իր բուն նպատակէն շեղելով այլազան գոյներ եւ ձեւեր պիտի ստանայ: Դժբախտաբար քաղաքական խնդիրները առթիւ միշտ չափազանցութիւններ կը կատարուին, մանաւանդ երբ խնդիրը Թուրքիոյ վերաբերի: Ըսմէթ փաշայի այս ճամբորդութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մէկ օրինակը այն բարեկամութեան, որ սկսաւ մեր ազգային պայքարին առաջին օրերուն:

Այս յարաբերութեանց առթիւ մասնաւորաբար պէտք է քննել եւ չհասկցողներուն բացատրել հետեւեալ հիմնական կէտը.

Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը երբեք կապ չունի երկու երկիրներու մէջ գոյութիւն ունեցող վարչաձեւերու տարբերութեան հետ:

Արդարեւ, Ռուսիոյ քաղաքական կրօնքը՝ համայնավարութիւնը բոլշեւիկութիւնն է, մինչդեռ Թուրքիա թունդ ազգայնական պետութիւն մըն է: Այս երկու վարչաձեւերուն միջեւ եղած տարբերութիւնը բացայայտ է:

Գալով մեր գաղափարներուն եւ համոզումներուն, ստիպուած ենք պանոնք քննել բոլորովին տարբեր անկիւնէ մը՝ մեր երկրին պահանջներն ու պայմանները նկատի առնելով:

Այս քննութիւնը մեզի այն եզրակացութեան կը տանի թէ համայնավար վարչաձեւէն որ եւ է օգուտ չկրնար գալ մեր երկրին եւ թէ Ռուսիոյ համար հաւանաբար օգտակար այդ սկզբունքները վնաս միայն պիտի պատճառեն Թուրքիոյ:

Այս պատճառով է, որ 15 տարիէ ի վեր չարունակուող Թուրքեւռուս բարեկամութեան ընթացքին միշտ պահեցինք նոյն տեսակէտը: Այս պատճառով է դարձեալ որ, միշտ լաւ աչքով նայեցանք խորհրդային Ռուսիոյ վարչաձեւին, պայմանաւ որ միմիայն իր երկրին յատուկ ըլլայ: Իսկ մեր երկրին մէջ միշտ օգտակար նկատեցինք ազգայնական ուղին:

Կը կարծենք թէ խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան գործավարներու խորհուրդի նախագահ Մօլոտով յարմար առիթին պիտի փոխադարձէ այս այցելութեան: Կասկած չկայ թէ նման փոխադարձ այցելութիւնները թէ՛ պիտի նպաստեն երկու երկիրները իրարու լաւագոյն կերպով ճանչցնելու եւ թէ պիտի ամրապնդեն բարեկամութիւնը:

⁂ Իսկ «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը շեշտէ թէ այս այցելութիւնը խիստ կարեւոր դէպք մըն է.

Թերթը ի վեր կը հանէ որ խորհրդային Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները հիմնուած են՝ պատմական բարեկամութեան վրայ եւ ոչ թէ միջազգային պատահական համաձայնութեան:

Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան հիմը ստեղծուեցաւ հերոսական պայքարի մը ընթացքին երբ խ. Ռուսիա եւ նոր Թուրքիան կ'ընդդիմանային աշխարհակալներու միջամտութեան (1919–1920):

Իզվեստիա մանրամասնօրէն վերլուծելով Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները, կը գրէ թէ 1921ին Մոսկուայի մէջ ստորագրուած դաշինքը երկու երկիրներուն աշխատակցութեան եւ բարեկամութեան ամուր հիմը կը կազմեն. իսկ 1925ին Փարիզի մէջ ստորագրուած Թուրքեւռուս ոչյարձակողական դաշինքը նոր շրջան մը բացաւ: Այս շրջանին է որ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ վարիչ շրջանակները ուղղակի շփման մէջ մտան իրարու հետ:

1926ին Օտեսայի Չիչէրինի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի տեսակցութիւնը երկու երկիրներուն խաղաղասէր քաղաքականութեան արտայայտութիւնն էր:

Անտարակոյս այս տեսակցութիւնը մեծապէս նպաստեց խաղաղութեան դատին: 1929ին Գարախանի փոխայցելութիւնը եւ «Գարախան փրօթօքօլ»ին ստորագրութիւնը նոր շրջան մը եղաւ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց ծաղկումին, մանաւանդ միջազգային քաղաքական հարցերու տեսակէտով:

1930ին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի Մոսկուա այցելութիւնը յստակօրէն ի վեր հանեց այս շփումներուն բնոյթը եւ երկու երկիրներուն խաղաղասէր քաղաքականութիւնը:

Թուրքեւխորհրդային յարաբերութիւններուն հանգամանքը աւելի պայծառօրէն երեւան եկաւ մանաւանդ երբ Լիթվինով 1931ին Թուրքիա այցելեց եւ երբ ստորագրուեցաւ «Լիթվինով փրօթօքօլ»ը: Մեր տնտեսական վերակառուցման յաջողութիւնը սերտօրէն կապուած է մեր յարաբերութիւններուն ընդարձակումին հետ, որոնք անտարակոյս նոր շրջան մը պիտի թեւակոխեն, երբ կարելիութիւններ ստեղծուին երկու երկիրներու տնտեսական համագործակցութեանը:

Թուրք հանրապետութեան վարչապետին, ազգ. տնտեսութեան եւ արտաքին գործոց նախարարներուն Մոսկուա այցելութենէն կը հետեւի որ, երկու երկիրներուն տնտեսական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն շփումները նոր շրջան մը պիտի բանան երկու երկիրներու մերձեցման եւ անոնց պատմական բարեկամութեան ամրապնդման:

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ

Ազգ. Մեծ Ժողովին քննութեան յանձնուած են հետեւեալ նոր տուրքերը.—

1. Հաւասարակշռութեան տուրքը որ ամէն պետական եւ մասնաւոր թոշակաւորներու վարձքին 100ին 10ը կը գերէ:

2. Տագնապի տուրքին տեւողութեան միջոցին ըլլալիք հետեւեալ յաւելումները.—

Ա. Մինչեւ 2000 ոսկի խառն հասոյթ բերող կալուածներուն տուրքին վրայ 100ին 30 յաւելում, մինչեւ 10,000 հարիւրին 40 եւ աւելի եղածներուն համար 100ին 50: Կալուածատէրին բնակած սեփական տունին տուրքին վրայ այս յաւելումին կէսը միայն կը բարդուի:

Բ. Տեղական շաքարի գործարաններուն արտադրած շաքարներէն գանձուող քիլօյին 5 դրշ. սպառման տուրքը 8 դրշ.ի բարձրացած է. դուրսէն եկած շաքարին տուրքին վրայ յաւելում չկայ:

Գ. Գործառնութեանց տուրքը 100ին 6էն 10ի բարձրացած է:

Դ. Երկաթուղիներու զուգահեռական խճուղիներու վրայ երթեւեկող փոխադրական միջոցներէն գանձուելիք տուրքին վրայ 100ին 50 յաւելում:

Այս յաւելումներէն 18 միլիոն ոսկիի յաւելուածական հասոյթ կը նախատեսուի:

Ազգ. դրամատուններուն վայելած տուրքի առանձնաշնորհները առ այժմ պիտի պահուին:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

կանանչ տերեւ մըն ալ ինկաւ:

Տրակինեանի մէջ, օտար հողի վրայ աչքերը խփեց մեր երիտասարդ ընկերներէն Յակոբ Միքայէլեան: Անողոք ցաւն էր, նորէն, որ կը հնձէր այս շէնշող եւ վառվռուն չափահաս որբը:

Յակոբ Միքայէլեան անդամ էր Զ. Ռ. Միութեան կեդր. վարչութեան: Մարզուանի գոլէճէն էր: Որբերու կարաւանին հետ, յունական աղէտէն ետքը, Սելանիկ էր ինկած, քանի մը տարի առաջ Փարիզ էր հասած: Իր անձնուէր գործունէութեամբ, շուտով գրաւեց իր ընկերներուն համակրանքը՝ չափահաս որբերու շրջանակին մէջ, մասնաւորաբար պայքարի առեն իր ցոյց տուած խիզախութեամբը եւ Զ. Ռ. Միութեան Գ. Պատգամաւորական ժողովին՝ անդամ ընտրուեցաւ կեդրոնի:

Գործնական ոգի ունէր, կեանքի մէջ եւս յաջողութիւն գտած՝ լաւ գործի տէր դարձած էր: Մուսա, վառվռուն երիտասարդ մըն էր, ո՞վ կրնար կարծել թէ անողոք ցաւը ներսէն կը դաւաճանէր:

Քանի մը ամիս առաջ արիւն փսխեց, անմիջապէս բժիշկներու յանձնարարութեամբ Տրակինեան գնաց, ուր, ահա նամակ մը կը գուժէ թէ, աչքերը կը փակէ, առանց հասնելու մուրազին, որ երազն է Զ. Ռ. Միութեան, — Հայրենիքին:

Թող թարմ մնայ յիշատակը, սիրելի ընկեր: Ա.

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՄԸ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Անվէրսէն գրկուած հրաւիրագրէ մը կ'իմանանք թէ վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Գալուստ Մալաթեանի ուսուցչական գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ, Անվէրսի Հայ Գաղութը կազմակերպած է յարգանքի հանդէս մը, Մայիս 7, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Van Hellemont (14 Ave. Van Eyck. Anvers) սրահին մէջ:

Այս առթիւ խօսք պիտի առնեն Պ. Ն. Ներսէս Զամքըրճեան, Օր. Մելինէ Գօվանճեան, Պ. Պ. Անդրանիկ Լ. Քէշիշեան. Մարտիրոս Տէր-Սահակեան, Յոբելեարը եւ Պ. Նարայր Վրոյր:

Փակման խօսք պիտի ընէ Տիկին Մ. Իփէքճեան, նախագահ Հայ Տիկնանց Միութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Երբ կը սկսին ջրտել...

«Դարբնոց» կը շարունակէ փրփուր տեղալ հա յազգայնականներու եւ մասնաւորապէս Ռամկավարներու գլխուն: Չատուած մը ապրիլ 29ի խմբագրականէն.

— «Երթեւեկի օրէնքը հայ ազգայնականներուն գլխապտոյտ պատճառած է: Իրաւապահանջ կոյժ ներկայանալով՝ հաւասարէ հաւասարի նման թուրքիային պատգամներ կ'արձակեն, հին հաշիւներ մաքրելու կ'ելլեն, մեռելները գերեզմանէն կը հանեն: Մէկ խօսքով, արտասուելի ծիծաղելիութեամբ «հայկական դատ»կոչուածը հին ըմբռնումով եւ հին մեթոտներով, կենդանութեան կը կանչեն:

Կազմուած է միացեալ ճակատ հայ մարտական եւ պահպանողական բուրժուական կուսակցութիւններուն միջեւ: Դաշնակ-ռամկավար այս համերաշխութիւնը նուիրագործուեցաւ Հօրթիքիւլթիւրի սրահին մէջ «Ապրիլեան սգատօնին», եռագոյնի ծալքերուն տակ եւ ի ներկայութեան երկու կուսակցութեանց վարիչներուն:

Տակաւին երէկ, «Ապագայ» խօսելով Թուրքիոյ հանդէպ իրենց դիրքի մասին եւ պատասխանելով «Հակառակորդ» «Յառաջ»ին, այսօր գինակից, կը գրէր.— «Մենք ուժ չենք որ նկատի առնուինք: Չենք կրնար ըսել նոյնիսկ որ պարտուեցանք, որովհետեւ առանց կռուելու ջարդուեցանք»:

Իսկ այսօր, երբ համաշխարհային խաղաղութիւնը վտանգիտակ է, երբ վառօդ կը հոտի մթնոլորտը, հետեւաբար Մերձաւոր-Արեւելքը կրնայ վաղը բռնկիլ,— հայ ազգայնական ճակատը բաւական ուժ կը զգայ, պահանջելու համար «ժառանգական դատին լուծումը, հայրենի հողին վերադարձը»:

Հարկ կա՞յ մատնանշելու թէ ուրկէ՞ց կուգայ այդ ուժը: Միջազգային իմպերիալիզմէն, որուն իբր հաւատարիմ ծառայ, Դաշնակցութիւնը երբեւ իցէ, այժմ ամէն ժամանակէ աւելի, չէ դադրած դաւադրելէ խորհրդային հայրենիքին դէմ եւ դաւաճանելէ հայ գաղթական աշխատաւորութեան շահերուն»:

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

(ԿՈՉ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ)

Հայ Մշակոյթի տօնը— մէկը մեր ազգային ամէնէն նուիրական տօներէն— մինչեւ հիմա յաճախ անցեր է աննշմար եւ չէ կրեր համազգային խանդավառութեան եւ հպարտութեան կնիքը:

Գաղութներու մէջ ցրուած հայ մտաւորականութեան եւ մշակութային մարմիններուն կ'ինայ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան տալ իր արժանի նշանակութիւնը: Ցիշեցնել հայ ժողովուրդին թէ ինք ժառանգորդն է հին եւ գեղեցիկ մշակոյթի մը փառքին:

Տարուէ տարի Հայ Մշակոյթի տօնակատարութիւնը պէտք է դառնայ աւելի փայլուն: Անոր գաղափարը պէտք է հետզհետէ թափանցէ հայկական զանգուածներուն մէջ:

Հայ մտաւորականութիւնը պէտք է ձգտի Մշակոյթի Օրը դարձնել համահայկական Մեծ Տօն մը, աշխարհի բոլոր անկիւններէն միանալով եւ ճիգերը կեդրոնացնելով այդ տօնակատարութեան շուրջը:

Փափաքելի է որ բոլոր գաղութներու մշակութային մարմինները եւ մտաւորականները իրենց շրջանին մէջ կազմակերպեն հայ Մշակոյթի Օրուան այս տարուան տօնակատարութիւնը, միեւնոյն թուականին եթէ կարելի է:

Փարիզի Գրական Հայ Ակումբը այս տարուան Մշակոյթի օրը տօնելու համար խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած է քաղաքիս Մշակութային Միութիւնները եւ հայ մշակոյթին կապուած հաստատութիւնները:

Տրուած որոշումները թերթերու միջոցով կը հաղորդուին բոլոր գաղութներուն: Ուրախ պիտի ըլլանք ստանալով արտասահմանի մարմիններուն թելադրութիւնները այս առթիւ:

Վարչութիւն Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի

Քարտուղար — ԼԵՒՈՆ ՄԵՐՈՊ

Նախագահ — Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ Դ. ԻՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

ՔՍԱՆԸՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱՑՈՒԵՑԱՒ,

Անմիջապէս յետոյ կը սկսինք մեր նոր թերթօնը՝

“ԲՈՌ„

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

վէպ մը (իտալական), որ ամէն լեզուի թարգմանուած է, իսկ 1906ին՝ լոյս տեսած է հայերէն, Թիֆլիսի մէջ, ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի թարգմանութեամբ եւ բոլորովին սպառած:

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՄԷԿ ՕՐ ԻՍԿ ԸՆԴՀԱՏԵԼ ԱՅՍ ՎԷՊԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Գերմանիոյ Նիւրընպէրկ քաղաքին նկարչութեան ներկի գործարաններէն՝ Conrad et Hahne վերջերս կազմակերպած էր կերպասներու վրայ նկարուած զանազան ձեռագործներու միջազգային մրցում մը, որուն մասնակցած էին ուժ երկիրներու արուեստագէտներ, 657 կտոր աշխատութիւններով:

Այդ մրցումին մէջ առաջնութիւնը շահած են Պրիւսէլէն՝ Օր. Ներ Անգինէ եւ Արաքսի Տէրոսկինները:

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

X

Բարի, բայց խստապահանջ մարդ էր: Առնօք եղած էր Բերայի Թաղ. Խորհուրդի անդամ. յետոյ՝ կալուածոցի. ու մինչեւ ազատութեան շրջանը՝ Տնտեսական Խորհուրդին մաս կազմած էր: Չերմ ընթերցող մըն էր «Բիւզանդիոն»ի: Երեկոյեան, երբ ցրուիչը, գիլ ձայնը ձգած, կը բերեր, արագօրէն կը նետէր թերթը ներս, Մկրտիչ աղա.

— Մարտիրոս, օղլում, — կը պոռար, — պե՛ր նայինք սա ղազէթան:

Ու կը նստէր, ոսկեզր ակնոցը կը դնէր քթին, եւ կը կարդար՝ մռլտուն ու խանդավառ ձայնով մը, ամէն օր, թերթին հասցէէն մինչեւ «տէր եւ տնօրէն Բ. Քէչեան»ը:

Շաբաթ օրերը մասնաւոր անհամբերութեամբ կը սպասէր ցրուիչին, եւ «ս» մը աւելցնելէն թերթին անուան ծայրը.

— Սա «Բիւզանդիոն»ս պեր նայինք, ի՞նչ է կրեր պատուական Քէչեանս, — կը ձայնէր:

Այս վերջինոյն «ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ»ն հեղ մը, երկու, անպայման պիտի կարդար, ու վերջաւորութեան պիտի գոչէր.

— Քաղաքագէտ մարդ է, Ալլա՜հ իչին... կը կարդացուի պէ՜... ղազէթաճի ըսածդ աասնկ ըլլալու է... մեր էն մեծ քաղաքագէտն է...

Ու ինչ որ գրէր «Բիւզանդիոն»ը, պատգամ էր իրեն համար:

Այդ պարագան շատ կը նեղէր Սուրէնը: Բայց, որեւէ առարկութիւն չէր ըներ, ի հարկէ:

Մկրտիչ աղա, երբ ներս մտաւ, թերթը հարցուց: Նախորդ իրիկուան «Բիւզանդիոն»ը չկար:

— Քովս թերթ մը կայ, հրամմեցէք Մկրտիչ աղա, — ըսաւ Սուրէն՝ երկարելով իրենց օրկանը:

— Թող մնայ, — պատասխանեց Մկրտիչ աղա՝ աչքին պոչովը նայելով թերթին:

Դուրսը, վաճառատան փեղկին կախուած էր կտոր մը ոչխարի լեարդ: Ահա մխիկը, ահա փիսիկը, միա՜ւ միա՜ւ եկեր՝ աչքը տնկեր է պոչիկին վրայ:

Մկրտիչ աղա Սուրէնին ալ վերապահութեամբ կը նայէր.

— Խաս տղայ է, աղէկ տղայ է, վստահելի ալ, ձեռքէն ալ գործ կ'ելլէ, ամմա...

Ու այդ «ամմա»ն «մուամմա»յի նման անծանօթ ու անլոյծ կը մնար բերնին մէջ: Դեռ առաջին օրէն, երբ Արապեանին յանձնարարութեան վրայ Սուրէն վաճառատուն եկեր էր, Մկրտիչ աղա կամաց մը մօտեցեր էր Արապեանին, ու.

— «Ղալիպա» մերինն ալ անոնցմէ է — ըսեր էր — «փէք» կը հասուըսաք կոր իրար...

— Ինչէ՞ն իմացաք...

— Հը՛, դէմքը, պէչիմը չի նայի՞ս... սանկ՝ փորձանք, կոտրող-թափող բան մը կայ աչքերուն մէջ...

Մկրտիչ աղա քանի մը քայլ պտտեցաւ, մինչ Սուրէնին թերթը մնաց սեղանին վրայ: Ճըխկ, ճըխկ-ճըխկ, ճըխկ...

— Հօս չեղած առենս հարցնող փնտռող չեղա՞ւ:

— Ո՛չ, Մկրտիչ աղա...

— Փակին կերը տուի՞ր, Մկօ աղբեր, դարձաւ բեռնակրին:

— Տուի՛:

Ու, Մկօ աղբեր գլուխը տուաւ փորին:

Կատուն դեռ կը նայէր լեարդին: Գլուխը տուաւ լեարդին: Իսկ Մկրտիչ աղա կը մտածէր Ղարամանցիին Պալքանի ղաշէրին: Անոր ալ գլուխը... ո՛չ, փորիկին վրան էր գլուխը:

— Մկրտիչ աղա, — ձայնեց Պ. Արապեան — Սասունի մէջ նոյնէն դէպք է պատահեր: Այսօր հեռագիր մը կար թերթին մէջ. առաջնորդէն էր...

— Վա՜յ, ի՞նչ է եղեր նորէն...

— «Բիւզանդիոն»ը չէ՞ր գրած...

— Հա՛, աչքիս պան մը զարկաւ թերթին էսեւի քէօշէն, ամմա չկարդացի...

Ու, աւելի մօտենալով՝

— ... Աս Ղարամանցիին ղաշէրը...

Կատուին աչքը նորէն լեարդին էր: Մկօ աղբօրը աչքն ալ իրեն, իսկ աւելին կօթը՝ ձեռքին...

— Երկու հայ գիւղացի սպաններ են օր ցերեկով... Գիւղ մըն ալ յարձակման ենթարկուեր է. ու յուզումի մէջ է եղեր ամբողջ շրջանը:

— Պէ՛է ճանըմ, թօհափ են մերոնք ալ... գիտմամբ փաթըրտըյի կուտան, էֆէնտի՛մ... կոմիտաճիներուն կօրծ պէտք է... Երկու հոկի մեռե՛ր է,... է՛, հէլպէթ. մարդ օլանը կը մնի ալ, կը մեռնի ալ... Պոլսոյ մէջ Աստուծուն օրը մարդ կը սպաննուի կոր...

Մկօ աղբեր դեռ կը շարժէր աւելին կօթը, երբ Սուրէն կրկին թողուց գրիչը եւ ակնարկը ուղղեց Մկրտիչ աղային որ կը շարունակէր.

— Մէկէ քի խելքը խրատը առաջնորդ ալ չմնաց Անատոլու... պիւթիւն հէնի հէթմէ, զըմպա մօրուք պաներ են... Օրմանեանը, հը՛, Օրմանեանը շա՛տ պիտի պնտռենք... տեւանդէտ մարդ էր ինչ կ'ուզեն թող ան ըսեն. կիտէր թուրքը գործածելու կերպը. անոր «տուն եա» պիտի ըսես. կնչուն «աղա» կանչէ, ու քիւլահը ա՛ռ կլլեն... խտարէ կլտնալու է, էֆէնտիմ, խտարէ, աս է իմ կիտցածս...

— Մինչեւ որ ամբողջ գաւառը վրայ տանք — ձայնեց Սուրէն — սպաննեն՝ լաւ՛, կողոպտեն՝ լաւ՛, առեւանգեն լաւ՛, ձերբակալեն՝ լաւ՛... վեց հարիւր տարի խտարէ ըրինք ու մեր հիմակուանին վեց անգամը հայ կորսնցուցաւ... Ա՞ս էր գործածել գիտնալը... որ ոչ լուիցէ ունկամբ, լուիցէ...

Բայց մարդ վրայ հասաւ:

«Թիկամբ» պիտի ըսէր: Անշուշտ...

Երբ վրայ հասնողը մեկնեցաւ, Սուրէնին թափը կոտրած էր, արդէն...

— Քէտոի Լիոնէին չէքը չստորագրեցիր, — նիւթը փոխեց Արապեան, կ'երեւի կռահելով որ կրնար վէճ ստեղծուիլ, ու մօտեցաւ Մկրտիչ աղային.

Մկրտիչ աղա ստորագրեց չէքը, եւ, ակնոցը դնելով տուփին մէջ.

— Արապեան — ձայնեց — պերնի լայիս ղալխան մը կայ պալըխփազարը. ամմա, էօմի՛ւր, էօմի՛ւր... երկու քիլօ առի. սանկ Այվալըքի գէթինեաղով խավուրմիշ ըրի՛ր մի, մատներդ հետը կ'ուտես...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

զօրեղ մղում մը։ Այնքան ատեն որ ժողովուրդ մը կը պահէ իր պաղարիւնը, կարելի է յուսալ։

«Լօքալ Անձայկըր» կը գրէ.— Նշանակելի է որ ինպատ Հիթլէրի ընտրութիւնները չազդեցին յօգուտ ֆրանսական աջակողմեաններուն, ինչպէս կը կարծուէր. այլ յօգուտ ձախերուն։ Հիթլերեաններու յաջողութիւնը ազդարար նշանի մը պաշտօնը կատարեց»։

Հինտէնպուրկ կը դաշնակցի՞ Հիթլէրի հետ

Պավիերայի ժողովրդական կուսակցութիւնը որ ամէնէն ուժեղն է, կը մեղադրէ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութեան եւ հանրապետութեան նախագահի շրջանակները թէ դաւեր կը սարքեն տապալելու Պրիւնինկ-Կրէօնէրի կառավարութիւնը, անոր տեղ իշխանութեան գլուխ բերելու համար Հիթլերեաններու համակիր կառավարութիւն մը։

Զինաթափութիւնը

Զինաթափութեան ժողովի օդանաւային յանձնախումբը հարց ուղղած էր պատուիրակներուն թէ ո՞ր օդանաւերն են որ ամէնէն աւելի յարձակողական կը նկատեն։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը արդէն հաղորդած է իր պատասխանը որ յարձակողական կը նկատէ բոլոր այն օդանաւերը, ինչպէս եւ օդային պատերազմի ուրիշ միջոցներ որոնք կրնան փոխադրուիլ նաւով։

Իսկ քաղաքային բնակչութեանց համար, ամենէն աւելի վտանգաւոր պէտք է նկատել մեծ տարողութիւն եւ գործունէութեան լայն շրջանակի ուժ ունեցող օդանաւերը։

Պետութեանց խորհը Յունաստանի դէմ

Գրեր էինք թէ մեծ պետութեանց դեսպանները բողոքեր էին յոյն կառավարութեան, յունական արտաքին պարտքերու վճարման մասին, անոր մէկ յայտարարութեան համար։

Այս մասին կը տրուի հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Ելմտական Նախկին Նախարարը Նամակով մը տեղեկացուցած էր Միջազգ. Ելեւմտ. Յանձնախումբին թէ Ազգ. Դաշնակցութեան խորհուրդը կարգադրած է Յունաստանի արտաքին յանձնառութիւններու խնդիրը եւ ճանչցած տոկոսներու վճարման յետաձգումը։

Երեք դեսպանները հարցուցած՚ են թէ այս կարծիքը կը բաժնէ՞ հելլէն կառավարութիւնը, եւ աւելցուցած թէ տրուած որոշումը երբեք այդպիսի իմաստ չունի։ Արտաքին Նախարարը յայտնած է թէ, կառավարութիւնը երբեք այդ իմաստը տուած չէ Ժընեւի որոշումին։ Կառավարութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ Խորհուրդը միջազգային ատեան չէ պարտաւորիչ վճիռներ տալու։ Միւս կողմէ սակայն, շարունակած է նախարարը, Ազգերու Խորհուրդը ընդունած է որ վճարման դժուարութիւնները առաջ կուգան Յունաստանի վճարելու անկարողութենէն եւ սակայն խնդիր մըն է որ պէտք է կարգադրուի կառավարութեան եւ փոխատուներուն միջեւ։

Պ. Միխալաքօփուլոս առիթէն օգտուելով, տեղեկութիւններ տուած է Յունաստանի ելմտական կացութեան մասին։ Եթէ, շարունակած է, Լօզանի Խորհրդաժողովը նպաստաւոր կարգադրութիւններ չընէ փոքր պետութիւններուն օժանդակելու մասին, Յունաստան ստիպուած պիտի ըլլայ աւելի արմատական միջոցներու դիմելու։

«Մեր պարտքերը օտար դրամով վճարելու համար պէտք է որ մեր ապրանքները ծախուին օտար շուկաներու վրայ։ Եթէ մեր գինին ու ծխախոտը չեն ծախուիր, անշուշտ մեր վճարելու կարողութիւնն ալ կը պակսի։»

Դեսպանները իրենց իրաւասութեան սահմանէն դուրս նկատած են վիճաբանութեան մէջ մտնել եւ բաւականացած են կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով յուշագիրներուն վրայ, որոնց համաձայն, օտար դրամով պէտք է վճարուին արտաքին պարտքերու մայիսի տոկոսները։

Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը

Չինեւճապոնական զինադադարը այսօր պաշտօնապէս կը կնքուի Շանկհայի մէջ,

Հակառակ ասոր սակայն, ճապոնական շրջուն պահնորդներու խումբ մը յարձակում կրեց Շանկհայի մէջ՝ չինացի ամբոխի մը կողմէ։

× Շանկհայի ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 20ի չափ Գորէացիներ, որոնց վրայ կասկած կը ծանրանայ թէ մասնակցած են անցեալ ուրբաթ օր, Ճապոնի ատիճանաւորներու դէմ սարքուած դաւին։

× Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած Մանչուրիոյ Քննիչ Յանձնախումբը Ժընեւ ղրկեց իր առաջին տեղեկագիրը, որ կը գոհանայ ճապոնական աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւններ տալով։

Ներկայիս Մանչուրիոյ մէջ կան 110 հազար չինական անկանոն զօրքեր, 202 հազար ճապոնական զինուոր եւ 80 հազարնոց մանչուրիական զօրախումբ մը, մարզուած Ճապոնցիներու կողմէ։

Տեղեկագիրը կ՚աւելցնէ թէ այս զանազան ուժերը տեւական պատերազմի մէջ են, ուրկէ Մանչուրիոյ մէջ յառաջ կուգայ անապահով վիճակ մը։

ՆԱՒԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու Սեւ ծովը կատաղօրէն փոթորկած էր։ Երեք թրքական նաւեր ընկղմեցան Ինէպոլուի եւ Սինոպի առջեւ։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նուպարի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները խստօրէն նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ և Մջօ խումբերու վարչութիւնը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի դասախօսութիւնը յետաձգուած է Մայիս 12ին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիթուի, Պ. Տ.— 35 ֆրանք։
Տրակինեան, Հ. Եր. Մ.— 50։
Վիվիէ, Քէօշ. Յ.— 35։
Ժուայէօզ, Ս. Մ.— 70։
Սէթիֆ, Մ. Հ.— 420։
Նիս, Պ. Պ.— 35։

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արաքս Մարմնամարզական միութեան, ֆութպոլի յանձնախումբը կազմակերպած է բաժակի երրորդ ախոյանութեան մրցում մը, որուն կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր ֆութպոլի խումբերը մասնակցելու, մրցումը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի St. Marseille, Stade Coderէ դաշտը, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ 12 եւ 12էն 7։

Մասնակցող խումբերը պարտաւոր են մինչեւ Մայիս 5, իրենց մասնակցութիւնը իմացնեն հետեւեալ հասցէին, K. Bogossian, Poste Restante, Marseille.

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ
ԹԱՒՐԻԶ.......... Mélkoumian Khatchik
2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ
ա) ՊՈՒՔՐԷՇ.......... Giknavorian, B. P. 487
բ) ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ.......... Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60
գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ.......... Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13
3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ
ա/ ՍՕՖԻԱ.......... Ismirlian S., B. P. 152
բ/ ՎԱՌՆԱ.......... Tchividjian Garo, 3 rue Radina
գ/ ՖԻԼԻՊԷ.......... Garabedian
4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ
ՍԵԼԱՆԻԿ.......... Librairie Française, 19 rue Tsimiski
5.— ԻՏԱԼԻԱ
ՄԻԼԱՆ.......... Onnik S., Radegouda 7
6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ
ՆԻՒ—ԵՈՐՔ.......... Massis Bookstore, 137½ E. 27 th Street
7.— ՍՈՒՐԻԱ
ՊԷՅՐՈՒԹ.......... Sahaguian T., B. P. 517

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Ցետոյ գացի պատահական փոքրիկ ֆրանսական քաղաք մը, ուր ոչ ոք կը ճանչնայի, վասն զի տանջանք մը կը հալածէր զիս, տանջանքը թէ ամէն ոք, իմ երեւոյթէս, առաջին ակնարկով կրնար նշմարել իմ անպատուութիւնս եւ իմ փոփոխութիւնս, այնքան ինքզինքս նախատուած եւ պղծուած կը զգայի մինչեւ հոգիիս խորը։ Երբեմն, առաւօտուն արթննալու ատեն, անկողնիս մէջ սարսափելի վախ մը կը զգայի աչքերս բանալէն։ Յանկարծ բուռն կերպով վրաս կը խոյանար յիշատակը այն գիշերուան երբ անծանօթի մը, կիսամերկ մարդու մը քով արթնցայ եւ այդ ատեն, ճիշդ ինչպէս առաջին անգամ, փափաք մը միայն կ՚ունենայի, անմիջապէս մեռնելու փափաքը։

Հակառակ այս բոլորին, ժամանակը մեծ կարողութիւն մը ունի եւ տարիքը տարօրինակ եղանակով մը կը տկարացնէ բոլոր զգացումները։ Կը զգանք թէ աւելի մօտեցած ենք մահուան, անոր ստուերը սեւ կ՚իյնայ մեր ճամբուն վրայ. առարկաները նուազ կենսունակ կ՚երեւան, անոնք այլ եւս չեն յուզեր մեր էութեան ամէնէն խոր մասերը եւ շատ կը կորսնցնեն իրենց վտանգաւոր զօրութենէն։ Հետզհետէ առողջացայ կրած հարուածէս եւ երբ, երկար տարիներ ետքը, օր մը ընկերութեան մը մէջ հանդիպեցայ աւստրիական պատուիրակութեան կցորդին, երիտասարդ Լեհ մը, եւ անոր հարցում մը ուղղեցի ընտանիքին մասին այն մարդուն որուն անկողինը բաժնած էի գիշեր մը եւ ինծի պատասխանեց թէ անդամներէն մէկը, ճիշդ իր զարմիկը, անձնասպան եղած էր տասը տարի առաջ Մօնթէ – Գարլոյի մէջ, յուզումի արտայայտութիւն մը անգամ չունեցայ։ Այդ լուրը ինծի ոչ մէկ վիշտ պատճառեց. թերեւս նոյն իսկ (ինչո՞ւ չխոստովանիլ մեր անձնասիրութիւնը) հանգստութիւն մը զգացի, վասն զի այդ կերպով կ՚անհետանար անոր զարմնալ հանդիպելու ամէն վտանգ։ Այլ եւս ինծի դէմ իբրեւ վկայ ունէի միայն իմ յիշատակս։ Անկէ ի վեր աւելի խաղաղած եմ։ Ծերանալը էապէս ուրիշ բան չէ եթէ ոչ այլ եւս չվախնալը իր անցեալէն։

Եւ հիմա, պիտի հասկնաք թէ ինչո՛ւ յանկարծ որոշեցի ձեզի պատմել իմ ճակատագիրս։ Երբ կը պաշտպանէիք Տիկ. Անրիէթը եւ մոլեգնաբար կը պնդէիք թէ քսանըչորս ժամերը կրնային բոլորովին փոխել կնոջ մը կեանքը, ինքզինքս ակնարկուած զգացի այդ խօսքերուն մէջ։ Երախտապարտ էի ձեզի, որովհետեւ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէի իմ արդարացումս, եթէ կարելի է այսպէս ըսել ու այն ատեն մտածեցի որ խոստովանութեամբ ազատելով իմ հոգիս, թերեւս անհետանային անցեալին ծանր բեռը եւ մշտատեւ հալածանքը եւ թէ վաղը թերեւս կարելի ըլլար ինծի համար վերադառնալ հոն, մտնել այն սրահը ուր հանդիպեցայ իմ ճակատագրիս, առանց ատելութեան ոչ անոր եւ ոչ ալ ինծի հանդէպ։ Այն ատեն պիտի վերնայ այն քարը որ կը ճնշէ հոգիիս վրայ ու իր ամբողջ ծանրութիւնով պիտի իյնայ անցեալին վրայ որ հաստատ պիտի պահէ ինչպէս գամբանի մը մէջ, թոյլ չտալով որ արթննայ։

Ինծի համար երջանկութիւն մը եղաւ ձեզի կարենալ պատմելն այս։ Հիմա սփոփուած եմ եւ գրեթէ ուրախ։ Շնորհակալ եմ։

***

Այս խօսքերուն վրայ, յանկարծ ոտքի ելայ, տեսնելով որ վերջացուցած էր։ Քիչ մը շփոթած, ջանացի բան մը ըսել, բայց հաւանաբար նշմարեց իմ մտադրութիւնս եւ անմիջապէս կանխեց զիս.

— Ո՛չ, խնդրեմ, մի՛ խօսիք... Պիտի չուզէի որ ինծի պատասխանէիք կամ բան մը ըսէիք... Շնորհակալ եմ որ զիս մտիկ ըրիք. բարի ճամբորդութիւն։

Ոտքի էր դիմացս եւ ձեռքը ինծի երկարեց իբրեւ հրաժեշտի նշան։ Ակամայ նայեցայ անոր երեսին, եւ արտակարգօրէն սրտաշարժ բան մըն էր դէմքին երեւոյթը այդ ծեր կնոջ որ հոն առջեւս էր, սիրալիր եւ միեւնոյն ժամանակ թեթեւօրէն նեղուած։ Մարած կիրքին արտացոլացո՞ւմն էր։ Ամչկոտութի՞ւն էր որ յանկարծ մազերուն տակ կը հաւաքուէր անոր այտերը, մինչեւ ճերմակ մազերուն արմատը։ Ինչ որ ալ ըլլար, հոն էր ան, դեռատի աղջկան մը պէս ամօթխածօրէն յուզուած իր վերյիշումէն, եւ ամօթահար իր իսկ խոստովանութենէն։ Ակամայ յուզուած՝ բուռն փափաք մը կը զգայի խօսքով մը անոր արտայայտելու ակնածանքս։ Բայց կոկորդս սեղմուեցաւ։ Եւ կարողացայ միայն խորունկ կերպով խոնարհիլ եւ յարգանքով համբուրել անոր թառամած ձեռքը որ թեթեւօրէն կը դողար աշնան տերեւներու պէս։

(ՎԵՐՋ)

Թարգմ. ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գարակէօզեան որբանոցի որբերէն Աբրահամ Աբրահամեան (լուսանկարիչ), մօր անունը՝ Պայծառ։ Պ. Աբրահամեանի վերջին հասցէն էր 100 Bld. de la Republique, La Garenne-Colombes, Seine։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Կարապետ Թիւլպէնտեան, Վան Աւանց գիւղացի, որ կը կարծուի գտնուիլ Ֆրանսայի մէջ։ Տեղեկացնել ՅԱՌԱՋի։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՅԻՍ 1932

5 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1871

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՓՈՓԱՆՔ

«Նոր Օր» (Գեղեցիկ երեւոյթ մը) եւ «Յուսաբեր» (Գեղեցիկ ցոյց մը) մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն որ, վերջապէս, կարելի եղաւ ապրիլեան սգատօնը կատարել բոլոր տարբերու մասնակցութեամբ: Համազգային շունչով:

Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը ուրախ է մանաւորապէս անոր համար որ, առաջին ազդանշանը տրուեցաւ Լոյս — Քաղաքէն: Այս առթիւ, ուշադրութեան կը յանձնէ պարագայ մը, որ ապահովաբար վրիպած էր շատերու ուշադրութենէն.

— «Ապրիլեան սգատօնին առթիւ, Փարիզի տուած օրինակը անկեղծօրէն ոգեւորած է յունահայ գաղութը, որ ամէնէն աւելի պէտք ունի հանգիստի եւ ներքին կազմակերպութեան, որուն պակասէն անհունապէս կը տուժէ տասը տարիէ ի վեր: Բոլորը կը խօսին Փարիզի սգատօնին մասին, յայտագիրը իրարու ցոյց կուտան, փոխադարձաբար համոզելու եւ համոզուելու համար թէ յատուկ քաղաքի հայութիւնը՝ իր զգացումները միացուցած, կը տօնէ նահատակներու յիշատակը:

Այս երեւոյթը առանձին նշանակութիւն կը ստանայ, երբ նկատի ունենանք որ Հ. Յ. Դ. եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան վերին մարմինները կը գտնուին Փարիզի մէջ:» (29 *ապրիլ*):

Եւ դեռ ուրիշ պարագայ մը.

— «Սպասենք ուրեմն որ Փարիզը գոնէ այս անգամ արդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը եւ ազդանշանը տայ ընդհանուր համերաշխութեան, համահայկական նոր շարժումի մը, որ պիտի գայ փրկել անստուգութեան մատնուած տարագրութիւնը:

«Փարի՛զ, անհամբեր կը սպասենք քու ազդանշանիդ»:

Իսկ «Յուսաբեր»ը աչքի առջեւ ունի Եգիպտոսի գեղեցիկ ցոյցը, որուն հիմը դրուեցաւ Գահիրէի մէջ, ապրիլ 11ի տօնակատարութեան առթիւ.

— «Այդ օրը *ութ* բեմերէ ցեղը իր նուիրական զգացումները կը զեղէր հանրային բեմէն: *Գերապայծառը* (Գուգեան եպսկ.), *Վերապատուելին* (Հ. Համբարձումեան), *Առաջնորդ. փոխանորդը* (Մամբրէ ծ. վ. Սիրունեան), Ռամկավարը (*Վ. Զարդարեան*), Ժողովրդականը (*Յ. Գալուստ... եան*), Հնչակեանը (*Ա. Գոլոյեան*), Դաշնակցականը (*Լ. Նազարեանց*), եւ հիւրաբար քաղաքս գտնուող միաբան մը Երուսաղէմի վանքէն (*Տիրան վ. Ներսոյեան*),— անոնք բոլորը ջերմեռանդ ուխտաւորի նման եկան ու անցան միեւնոյն բագինին առջեւէն: Այս ութ ճառախօսներուն մէջ չկայ մէկը, որուն խօսքին, արծարծած միտքերուն եւ յայտնած զգացումներուն տէր չկանգնէր Դաշնակցութիւնը, ինչպէս որ ան տէր կը կանգնի ի'ր ներկայացուցչի խօսքին: Եւ այսպէս ո'չ միայն աշխարհականներու, ոչ միայն յեղափոխականներու, այլ եւ կրօնաւորներու ու ժողովրդական չափաւոր հոսանքներու նկատմամբ: Ութ բանախօսներն ալ, առանց բացառութեան, բառին ու ձեւին մէջ աննշան տարբերութիւններ պահելով, խորքին եւ էութեան մէջ *միեւնո'յն* գաղափարները, *միեւնո'յն* զգացումները ու *միեւնո'յն* իղձերը կը յայտնէին:

« ... վեհ, գեղեցիկ, ցեղօրէն բարձր ու բարոյապէս կազդուրիչ շունչ մը կար Ապրիլ 24ի Գահիրէի տօնակատարութեան մէջ:

Ի՜նչ հրաշքներ կարելի պիտի չըլլար գործել, եթէ երբեք այս շունչը տեւական դառնար եւ բառը գործի փոխուէր»: (27 *ապրիլ*):

Մեր ընթերցողները պիտի յիշեն որ, այս «գեղեցիկ երեւոյթը» կամ ցոյցը, Ֆրանսայի մէջ, սկիզբ առաւ Մարսէյլէն ու Լիոնէն, եւ լրումին հասնելով Փարիզի մէջ, — ամէն տեղ ալ՝ նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան:

Կազդուրիչ են Յունաստանէն հասած տեղեկութիւններն ալ (Աթէնք եւ Սելանիկ): Իսկ միւս գաղութներէն լուր չունինք տակաւին: Միայն գիտենք որ անհամութիւններ ծագած են Սօֆիայի մէջ, անշուշտ անոր համար որ չունէին կեդրոնական, ընդհանուր ուղեցոյց մը:

Կ'ուզենք հաւատալ թէ ախտաւոր մթնոլորտի մը վերջին արձագանգներն են այդ բոլորը, եւ չեն կրկնուիր ուրիշ անգամ:

×

Մենք արդէն առիթ ունեցանք արձանագրելու այս կազդուրիչ երեւոյթը, ամփոփուելով մեր գաղութին վրայ:

Այսօր, եղած լուրերուն վրայ, իրաւունք ունինք աւելի մխիթարական տեսնելու հեռանկարը:

Արդարեւ, ճշմարիտ սփոփանք մըն է ոչ միայն կատարուած երդութիւնը, այլ եւ այդ առթիւ եղած արտայայտութիւնը՝ մամուլի բերնով:

Ապրիլեան սարսափներու համազգային տօնակատարութիւնը այնքան մեծ արժէք չպիտի ունենար, իբրեւ սոսկական երեւոյթ, եթէ չդառնար սկզբնաւորութիւն մը՝ «համահայկական նոր շարժումի մը»: Եւ կամ, եթէ չօգնէր որ «բառը գործի փոխուէր»:

Ա՛յդ ձեւով միայն կարելի էր թաղել տխուր անցեալը, եւ հարթել նոր, լուսաւոր ճամբան:

Եւ արդա՛ր է որ, այս ցանկալի հոգեփոխութեան համար, լրջօրէն գործի կանչուի Փարիզը.

— «Փարի՛զ, անհամբեր կը սպասենք քու ազդանշանիդ»:

«Նոր Օր»ը այս աղաղակը արձակած ատեն, չի ծածկեր իր մտահոգութիւնն ալ, մօտէն ճանչնալով Փարիզը: — «Արդեօք նոր յուսախաբութի՞ւն մը վերապահուած է մեզի»:

Պատճառներ ունինք հաւատալու թէ՝ այս անգամ կարելի պիտի ըլլայ կանխել նոր յուսախաբութիւններ, շնորհիւ համբերատար աշխատանքներու:

Արդէն իսկ, աչքի առջեւ ունինք մէկէ աւելի բարենշան երեւոյթներ, եւ կը հաւատանք թէ գործնական ելքի մը պիտի յանգինք, բանալով նոր շրջան մը: Նօրացնելով մթնոլորտը եւ դիւրացնելով գործակցութիւնը՝ հիմնական հարցերու մէջ:

Ապրիլեան սգահանդէսին համազգային արտայայտութիւնն ալ, իր կարգին,ահա սփոփանք եւ պայծառութիւն կը բերէ:

Կը մնայ հեռզհետէ թօթուել կանխակալ կարծիքները, եւ վարժուիլ նոր հոգեբանութեան մը պահանջներուն: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՐԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵՐ ՆՈՐ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր խօսքը փարիզի հայ ուսանողներուն մասին է:

Այս երիտասարդներն են, որ իրաւունք ունին ըսելու, — «մենք...»:

Այս երիտասարդներն են, որ իրաւունք ունին ներկայանալու իբրեւ «նորեր»:

Այս երիտասարդներն են, որ փառքընու պարծանքը պիտի կազմեն մեր ժողովուրդին:

Բայց, եթէ այս երիտասարդներն են, որ վաղը պիտի վարեն մեր դժբախտ ազգին ճակատագիրը, այն ատեն... վա՜յ մեր գլխուն:

Փարիզի Հայ Ուսանող. Միութիւնը իբրեւ պատմութիւն ունի միայն Թուական մը, — 1888.

Յիշողներ կան, սակայն, որ եռանդի ու գործունէութեան օրեր ունեցած է այս Միութիւնը: Այսպէս, կը պատմեն թէ պատերազմէն յետոյ մինչեւ 1925, իրենց վէճերուն պատճառով, Ուսանող. Միութեան անդամները քանի մը անգամ վտարուած են իրենց ժողովատեղիներէն, — սրճարան կամ ճաշարան: Գէշ ադէկ, կը վիճէին ու կը վիճաբանէին այն ատեն: Յետոյ տիրեց լռութիւն:

Երկու տարի է, որ փարիզի Հայ Ուսանող. Միութիւն անունով յայտարարութիւններ կ'ըլլան Թերթերու մէջ:

Զ. Ո. Միութիւնն ալ, այս տարի, Ապրիլեան սգատօնին կազմակերպութեան համար, հրաւէր կը ղրկէ այս Միութեան: Փարիզի Հայ Ուսանողներու Միութիւնը, — խորհուրդ խորին վարչութիւնը Թերեւս — կը պատասխանէ թէ իրենց ծրագրին մէջ որեւէ յօդուած չկայ, որ իրաւունք տար իրենց՝ մասնակցելու Ապրիլեան համազգային սգատօնին: Ի՞նչ, իրենց ծրագրի՞ն մէջ: Բայց մենք գիտենք, որ փարիզի Հայ Ուսանող. Միութիւնը, մինչեւ վերջին տարիները, ինքն էր որ կը կազմակերպէր Ապրիլեան սգատօնը: Նոյն իսկ Զ. Ո. Միութեան եւ Հ. Ուսանող. Միութեան միջեւ վէճեր ծագեցան, Ապրիլեան սգատօնի նախաձեռնութեան իրաւունքին մասին: Այդ մէկ կողմ:

Սակայն Հայ Ուսանող. Միութիւն մը, այո՛, այո՛, հայ ուսանողներու, ուշադրութի՛ւն, երիտասարդ ու նորահաս մտաւորականներու Միութիւն մը, կրնա՞յ, երբ եւ իցէ, ըսել թէ չի մասնակցիր Ապրիլեան սգատօնին, որովհետեւ իր ծրագրին մէջ չկայ մասնաւոր յօդուած մը:

Եթէ չկայ, պէտք է՞ր աւելցնել... գէթ իբրեւ *guide*: Չեմ գիտեր: Սակայն, ես կ'առաջարկէի կրճատել այդ Միութեան անունէն «հայ» բառը, — ուրիշ մը Թերեւս առաջարկէ կրճատել նաեւ «ուսանող» բառը:

Կը մնայ «միութիւն» բառը:

Ի՞նչ Միութիւն: Այդ ալ Թող հայ ժողովուրդը ըսէ: ՀԱՐԹՈՒՑ

Թրքական ուժերը Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ

Հալէպէն կը տեղեկացնեն «Էլիֆ Պա» թերթին.—

Թուրք կառավարութիւնը սուրիական սահմանին վրայ կեդրոնացուցած է տասը հազար նոր ուժեր զինուած արդիական ձեւով: Այս կեդրոնացման պատրուակ կը ծառայէ, այս անգամ ալ, մաքսանենգութեան պատմութիւնը:

Ծանօթ է որ Թուրք չէթէներ եւ մաքսանենգներ իրենք են որ դէպի Սուրիա ապրանքներ կը փախցնեն եւ ասպատակութիւններ կ'ընեն: Դեռ մօտ ատեն առաջ անոնք յարձակեցան Արուր գիւղին վրայ եւ սպաննեցին երեք գիւղացիներ: Ուրիշ չէթէախումբ մը յարձակեցաւ ճարապլուսի վրայ եւ ժողովուրդին վրայ կրակ բանալէ վերջ մեծ աւարներ տարաւ հետը: Թաճէր գիւղը եւս ենթարկուեցաւ Թուրք չէթէներու յարձակումին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս կիրակի օրուան համեմատականի ընտրութիւնները շատ աւելի կը մտահոգեն աջակողմեան կուսակցութիւնները, քան թէ անցեալ կիրակիի ընտրութիւնները:

Դէպ ի ձախ ուժեղ հակումը որ յստակօրէն երեւան եկաւ առաջին քուէարկութեան արդիւնքէն, լրջօրէն կը վրդովէ նախկին խորհրդարանի մեծամասնութիւնը:

Վարչապետը Պ. Թարտիէօ երէկ իրիկուն անթելով կոչ մը եւս ուղղեց Ֆրանսայի ժողովուրդին, հրաւիրելով զայն իր քուէները կեդրոնացնելու նախկին մեծամասնութեան թեկնածուներուն վրայ:

Աջակողմեան թերթ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Նոր Երեսփ. ժողովի կազմը կը սկսինք նշմարել քիչ մը աւելի յստակօրէն: Առաջին քուէարկութեամբ ընտրուեցան 250 հոգի: 132ը կողմնակից են Պ. Թարտիէօի կառավարութեան. 115ը անոր թշնամի են. 3ը կասկածելի:

«Բայց 360 համեմատականի մնացածները կը թուի թէ զգալի կերպով փոփոխութեան պիտի ենթարկեն համեմատութիւնները:

«Արմատական – ընկերվարականները կը շեշտեն թէ 88 իրենց ի նպաստ են. 65–70 ընկերվարականներուն. 30ի չափ ալ հանրապետական – ընկերվարականներուն: 40ի չափ ալ կասկածելիներ կան: 10ի չափ ալ համայնավարներ պէտք է նկատի ունենալ: Մօտ 120ի ընտրութիւնը ապահով կը նկատուի ազգայնական հանրապետականներուն համար:

«Եթէ երկրորդ քուէարկութեան արդիւնքը հաստատէ առաջին քուէարկութենէն բխող նախատեսութիւնները, Արմատական – ընկերվարականները պիտի ներկայացնեն 150 հոգիի ուժ մը: Կիրակի օր արդէն 62 ընտրուածներ ունէին:

«Ընկերվարականները պիտի պահեն իրենց ներկայ թիւը — 110 (40 ընտրուած կիրակի օր, 70 համեմատական):

«Ֆրանսական ընկերվարականներու խմբակցութիւնը եւ հանրապետական ընկերվարականները, որոնք սովորաբար կը քուէարկեն ձախին հետ, պիտի ներկայացնեն 40 հոգիի ուժ մը:

«Ընդամէնը, 300 հոգինոց ձախակողմեան զանգուած մը:

«Միւս կողմէ (աջերը) 250–260 հոգինոց ազգայնական – հանրապետականներու խումբ մը: Երկուքին մէջտեղը, ձախակողմեան անկախները եւ ձախ արմատականներու տատանող հատուածը, անոնք որ երբեք չուզեցին իրենց բախտը կապել Պ. Թարտիէօի մեծամասնութեան»:

Ահա ուրեմն, նոր Երեսփ. ժողովին հաւանական կազմը, որ արդէ՛ն լրջօրէն կը մտահոգէ քաղաքական ներկայ վարիչները:

Ձախակողմեան կուսակցութիւնները արդէն փոխադարձ զիջումներ կ'ընեն այս կիրակի օրուան քուէարկութեան համար: Երրոյի կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէէն որոշեց թելադրել իր շրջանային մարմիններուն որ զիջումներ ընեն միայն ձախ տարրերուն: Այս կերպով, մէկ քանի զիջումներ կատարուած են արդէն ի նպաստ ընկերվարականներուն: Այս զիջումները ինչպէս ըսինք փոխադարձ են:

⁂ *Համայնավար պաշտօնաթերթը «Իւմանիթէ» կը շարունակէ յաղթանակթմբկահարել, ցոյց տալով իր միայն մէկ թեկնածուին յաջողութիւնը. մինչ քուէարկութեան վիճակագրութիւնը հակառակը ցոյց կուտայ: Այսպէս, 1928 ապրիլ 22ի առաջին քուէարկութեան, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, համայնավարները ստացեր էին 1,042,867 ձայն, այս մայիս 1ին, ստացեր էին 785,830 ձայն. տարբերութիւնը՝ 257,037:*

Ռուսաճափոնական յարաբերութիւնները

Հակախորհրդային դաւ՝ Խարպինի մէջ?

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը կը հաղորդէ Խարպինի կացութեան մասին:

— Խապարովսկէն կը հաղորդեն թէ, Խարպինի մէջ, կացութիւնը կը շարունակէ մնալ խռովայոյզ: Չինական արեւելեան երկաթուղիին վրայ, կը շարունակեն ձերբակալել խորհրդային հպատակները: Սպիտակ պահակները մեծ գրգռութիւն մը կը պատրաստեն, կապելով ոճրափորձին, որ կատարուեցաւ օդը հանելու համար Սունկայի կամուրջը եւ կառախումբերը:

Անոնց այս գործունէութիւնը թելադրուած է ճափոնցի զինուորականներու կողմէ, որոնք կը ձգտին ծանրացնել Խորհրդային Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները:

Հակառակ զանգուածային ձերբակալումներուն, եւ ձերբակալուածներուն ենթարկուած տանջանքներուն, գրգռիչները ոչինչ կրցան երեւան հանել որ փաստէ թէ «խորհրդային գործակալներ» մասնակցած են երկաթուղին օդը հանելու փորձին:

Այս գրգռութեանց նպատակն է ձերբակալել տալ խորհրդային հաստատութեանց վարիչները եւ գրաւել չինական արեւելեան երկաթուղին: Լաւատեղեակ շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, արդէն ծրագիր մը մշակուած է մօտերս՝ Մանչուրիոյ մէջ խուզարկութեան ենթարկելու բոլոր խորհրդային հաստատութիւնները եւ ձերբակալելու անոնց վարիչները: Արդէն ամէն տեսակ կեղծ փաստաթուղթեր պատրաստուած են: «Փաստաթուղթեր», որոնք գտնուած պիտի ըլլան խորհրդային հաստատութեանց մէջ կատարուած խուզարկութիւններու ընթացքին»:

Չինաքափութեան աշխատանքները

Չինաքափութեան յանձնախումբերը Ժընեւի մէջ իրենց աշխատանքները կը շարունակեն դանդաղօրէն: Աշխատանքներու այս դանդաղեցման վրայ ազդած է նաեւ քաղաքական ներկայ անկայուն վիճակը:

Վինաքանութիւնները առաջ կը տարուին, գլխաւորաբար նշդելու համար յարձակման ծառայող զէնքերը:

Փոքր պետութիւնները, Պարսկաստան, Ռումանիա, Շուետ, Լեհաստան, նաւային մասնախումբին մէջ այն տեսակէտը կը պաշտպանեն թէ ընդծով–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐ, ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ԲՈՌ"

Լ. ՇԱՆԹԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

(Չորրորդ էջ)

Պրիւնինկի դահլիճին կացութիւնը

Գերման վարչապետը Պրիւնինկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի հետ, Գերմանիոյ ներքին կացութեան մասին:

Այս տեսակցութեան մասին հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կը հաւաստէ թէ նախագահին եւ վարչապետին տեսակէտները նոյնն են յարուցուած հարցերուն մասին:

Իրականութիւնը սակայն բոլորովին տարբեր է: Պրիւնինկի կառավարութիւնը բուռն յարձակման կ'ենթարկուի աջակողմեան կուսակցութեանց կողմէ, նպատակ ունենալով տապալել Պրիւնինկը որ կամ քաշուի, եւ կամ կարեւոր փոփոխութիւններ մտցնէ իր դահլիճին կազմին մէջ:

Երկրորդական միջադէպ մը կուգայ ուժ տալ աջերու այս յարձակման: Աշխատանքի եւ ազգային տնտեսութեան նախարարներուն միջեւ անհամաձայնութիւն ծագած էր շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքին եւ անգործութեան դէմ պայքարի միջոցներուն մասին: Այս անհամաձայնութեան հետեւանքով, տնտեսութեան նախարարը որոշեց հրաժարիլ: Հրաժարականը հերքուեցաւ. սակայն վաղը կրնայ իրականութիւն դառնալ, նկատի առնելով անոր ընդդիմութիւնը՝ հանդէպ կառավարութեան ընկերային քաղաքականութեան:

Պրիւնինկ դժուարութիւն չպիտի կրէ ուրիշ մը նշանակելու անոր տեղ եւ արդէն անունը կը տրուի ազգայնական կուսակցութեան անդամի մը: Սակայն ատով չէ որ պիտի գոհանան աջերը:

Ասոնք փրուսիական ընտրութենէն ուժ առած, կը ջանան զօրեղ ազդեցութիւն մը գործել այն շրջանակներուն վրայ, որոնք կրնան վճռական դեր կատարել ներկայ քաղաքական պայքարին մէջ: Կը պնդեն թէ կեդրոնի եւ փրուսիական կառավարութեանց միջեւ գործակցութիւն մը պէտք է ապահովել, ինչ որ անկարելի է, եթէ գերման կառավարութիւնը կոթնի կեդրոնի եւ ձախերու գործակցութեան վրայ, երբ փրուսիական կառավարութիւնը պիտի կոթնի կեդրոնի եւ աջերու վրայ:

Աջերը ուրեմն, կը ջանան ազդել մասնաւորաբար Հինտէնպուրկի վըրայ, որպէս զի տապալէ Պրիւնինկը եւ գերման քաղաքականութիւնը մղէ դէպի աջ:

Այս խաղերուն հետեւանքով է որ Պրիւնինկ անակնկալ կերպով գացած է տեսակցելու Հինտէնպուրկի հետ եւ անոր հետ հիմնովին քննելու ներքին քաղաքական հարցերը եւ ատով իսկ ցոյց տալու թէ՝ թոյլ չպիտի տայ որ զինքը դիւրաւ մը խեղդեն:

ԳԵՐՄԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ռուսիոյ մէջ աշխատող գերման մասնագէտներու եւ ճարտարագէտներու վիճակը, պաշտօնական բանակցութեանց տեղի տուած է այս միջոցիս Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Գերման մասնագէտները կը դժգոհին թէ խորհրդային իշխանութիւնները կը մերժեն իրենց թոշակներուն կէսը վճարել գերմանական դրամով, ինչպէս ընդունուած էր կնքուած պայմանագրութեանց համաձայն:

Եւ որովհետեւ չեն կրնար ռուսական ռուբլի ղրկել, գերման մասնագէտները դժուարութեան կը մատնուին՝ Գերմանիա մնացած իրենց ընտանիքներուն օժանդակելու համար:

Անոնց այս վիճակը, նախապէս բուռն քննադատութեանց տեղի տուած էր գերման մամուլին կողմէ՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Ապրիլ 17ին Գահիրէի մէջ տօնուեցաւ Տիկին Սիրանոյշի բեմական գործունէութեան 50ամեակը, մեծ հանդիսաւորութեամբ: (Դժբախտաբար հանդէսէն յետոյ հիւանդացաւ վաստակաւոր արուեստագիտուհին):

Այս առթիւ, «Յուսաբեր» բացառիկ թիւ մը նուիրած է, որմէ կ'արտատպենք ներկայ յօդուածը.—

Միայն ռազմադաշտին մէջ չեն հերոսները կամ լեռնաձերպերուն վրայ:

Հերոսը կրնայ երեւան գալ կեանքի եւ մանաւանդ հանրային կեանքի ամէն ասպարէզի մէջ:

Մարդ մը, որ յանուն բարձր նպատակի, յանուն գաղափարի կը մոռնայ իր անձնական բարօրութիւնը, պատրաստ՝ իր կեանքն իսկ զոհաբերելու:

Այդ է հերոսը:

Իսկ պատերազմէ, ազատագրական պայքարէ, յեղափոխութենէ դուրս քի՞չ ասպարէզներ կան, ուր մարդիկ ծայրայեղ զրկանքներու կ'ենթարկուին ու մահով կը կնքեն իրենց գործը:

Գիտութիւն, գրականութիւն, արուեստ — ո՛րքան հիանալի դէմքեր խլած են ամէն ժողովուրդէ մարդկային յառաջդիմութեան եւ մշակոյթի այդ անդաստանները:

Իր կեանքը վտանգող ռամիկէն նուա՞զ հերոս է գիտական աշխատանոցին մշակը, որ յաճախ գիտակցաբար, դանդաղօրէն դէպ ի մահ կ'երթայ. կամ գրագէտը, արուեստագէտը, որոնք՝ սրբազան տենդով բռնուած՝ կ'արհամարհեն կեանքի վայելքները եւ կը հիւծուին չարքաշութեան մէջ:

Աստուածային կայծը՝ գեղեցկի շունչէն բռնկած:

Ով որ ունի իր մէջ այդ կայծը՝ ան այլ եւս ուխտեալ է, անկախ իր կամքէն եւ ի հեճուկս բոլոր առարկայական պայմաններու:

Միջավայրը, պարագաները երբեմն բարեացակամ կը գտնուին իր հանդէպ, ու ան կը հասնի բարեկեցութեան ու փառքի գագաթնակէտին: Երբեմն ալ անոնք իր դէմ կը դառնան, ու Թշուառութիւնը կը լինի իր բաժինը, զոր ան կը կրէ անտրտունջ՝ իբրեւ անխուսափելի ճակատագիր:

Աստուածային հուրով կ'այրէր Սիրանոյշ մանուկ հասակէն, եւ այն էր՝ որ մղեց զինքը Թատերական տախտակամածին վրայ:

Հերոսական քայլով սկսաւ գեղարուեստագիտուհին իր ասպարէզը. չէ՞ որ դէմ կ'երթար իր տանը եւ միջավայրի ըմբռնումներուն, ինքզինք դուրս կը ձգէր «վայելուչ» հասարակութենէն, կը դառնար «Թատրոնի աղջիկ»՝ ենթակայ հասարակաց հեգնանքի եւ՝ լաւագոյն պարագային՝ ընդհանուր խղճահարութեան:

Եւ այնուհետեւ իր ամբողջ կեանքը շարան մըն էր հերոսական դրուագներու:

Զծանրանանք այլ եւս գեղեցկացած բաղդատութեան վրայ օտար համազօր տաղանդներու հետ: Վասն զի մեր լը չէ յանցանքը, որ հայ պայմանները աննպաստ են տաղանդներու զարգացման:

Ուրիշներէ ոչ նուազ գիտակ էր ատոր ինքը Սիրանոյշ ու չէր կրնար շքեղ յոյսերով օրօրուիլ:

Այդտեղ է իր մեծութիւնը: Ու մանաւանդ հոն, որ արուեստագիտուհին իր հզօր հոգիով կռահեց իրեն վիճակուած դերը՝ մեծագոյնը իր կատարած բոլոր Թատերական դերերէն:

Արուեստագիտուհի — քաղաքացի՝ այդ եղաւ Սիրանոյշ իր գիտակից տարիքի սկզբնաւորութենէն եւ այդ մընաց իր փառաւոր գործունէութեան ամբողջ ընթացքին: Վասն զի այդ կը պահանջէր հայ կեանքը:

«Գարագէօզ» եւ որովայնապար — այդպէս կ'ըմբռնէր Թատրոնը հայ հասարակութեան մեծ մասը, որ՝ ի լրումն՝ վարժուած ալ չէր լսելու բեմէն հայ լեզուն:

Միայն զուտ ու մաշչելի արուեստն էր, որ կրնար մաքրել այդ այլանդակուած ճաշակը: Ու Սիրանոյշ իր չքնաղ արուեստով անվարան նետուեցաւ հայութեան Թանձր զանգուածին մէջ եւ իր մելանոյշ ձայնով հնչեցուց բռնացած ականջներուն հայ գեղանի բարբառը:

Ապերախտ գործ էր այդ, ու արուեստագիտուհին շատ տուժած է Թրքախօս, իսկ յետագային նաեւ ռուսախօս Հայերու վերապահութենէն:

Ի՞նչ փոյթ սակայն. այդ ասպարէզին մէջ կատարուած ամէն մէկ փոքրիկ նուաճում անչափելի հաճոյք մըն էր իրեն համար: Ու կարելի՞ է ճշդել սահմանները իր բարոյական գոհացումին, երբ տարիներէ յետոյ հայութեան երկու հատուածներն ալ, Սիրանոյշի արուեստին հետ, նաեւ անոր հայերէնի զովքը կ'ընէին:

Արուեստի անձնուէր քարոզիչ էր Սիրանոյշ, որ դերասանի մաղախը ուսին՝ կը Թափառէր այն բոլոր վայրերը, ուր աննշան իսկ հայ հաւաքականութիւն կար: Պոլիսը իր արուարձաններով, ճամբորդութեան մատչելի Թրքական բոլոր քաղաքները, Բալկանեան Թերակղզիի պետութիւնները՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, Կովկասը իր բոլոր քաղաքներով, Ռուսիոյ զոյգ ոստանները, Եգիպտոս — ասոնք ամէնքն ալ ընդունած են Սիրանոյշի այցելութիւնը եւ խանդավառուած անոր անզուգական խաղով: Եւ ազգային հպարտանքի հասած ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ ո՞վ կը զգար այլ եւս հեգնանքի ակնարկ մը իսկ նախկին «Թատրոնի աղջկայ» մասին:

Հերոսաբար սկսաւ եւ հերոսին վայել յաղթանակով պսակեց Սիրանոյշ իր ծանր գործը:

Հոս ալ, հարկաւ, եղան իմաստակներ. Սիրանոյշ, կ'ըսէին, մեծ դերասանուհի է, բայց — դպրոց չունի: Ի՞նչ պիտի լինէր, սակայն, դպրոցը: Ան տաղանդ չի կրնար չլինել. ան միայն կը յղէ եղածը ու ձեւ կուտայ անոր: Մինչ «Աստուծոյ ողորմութեամբ» արուեստագէտները իրենք իսկ մէյմէկ դպրոց են: Ու Սիրանոյշ, իրապէս, եղած է այն բարձր օրինակը, որուն ձգտած են հասնիլ հայ դերասանուհիներէն անգամ ամէնէն տաղանդաւորները: Կովկասի մէջ, ուր փթթեցաւ իր տաղանդը, չկար ոչ մէկ աւելի կամ նուազ աչքի զարնող դերասանուհի, որ կրած չլինէր «Սիրանոյշի դպրոցին» ազդեցութիւնը:

Անսահման են Սիրանոյշի տաղանդին կարելիութիւնները. ողբերգութենէ սկսած մինչեւ կենցաղական դրաման ու նոյն իսկ կատակերգութիւնը — ամենուրեք ան տուած է սքանչելի մարմնացումներ: Շէքսպիրի «Համլէթ»ի եւ Շիլլերի «Օրլէանի կոյսի» ու «Մարիա Ստիւարտ»ի մէջ ան նոյնքան բնական ու բնութոյն է, որքան Դիւմայի «Կամելիազարդ Տիկին»ի, Օստրովսկիի «Անմեղ մեղաւորներ»ու եւ Զուդերմանի «Պատիւ»ի. ու Սարդուի «Տոսկա»ն նոյնքան ընտանի է իրեն, որքան նոյն հեղինակի «Մադամ Սան Ժէն»ը կամ Իբսենի «Հեդդա Գաբլեր»ը:

«Տիկին Սիրանոյշ, կը գրէր Մոսկուայի Ռուսկիյա Վեդոմոստի *կարեւորագոյն օրաթերթը, — իսկական մեծ դերասանուհի է. իր խաղին ոճը ամէնէն շատ կը մօտենայ Ֆրանսականին: Բայց իր մէջ աւելի պարզութիւն եւ անկեղծութիւն կայ, ինչպէս նաեւ աւագին խառնուածք: Իր յաջողութիւնը խիստ մեծ էր. ծափահարութիւններուն վերջ չկար»:*

Իսկ Պետերբուրգի Թէատր ի Իսկուստվօ *(Թատրոն եւ արուեստ) շաբաթաթերթին աշխատակիցը, տեսնելով Սիրանոյշը միայն մէկ կտորի մէջ («Դաւաճանութիւն»), այսպէս կ'արտայայտէ իր հրճուանքը:*

«Տիկին Սիրանոյշ մեծ, նկարագեղ, գրեթէ հանդարտ երեւոյթ մըն է: Բայց իր խօսքերուն մէջ զուսպ կիրք կայ, շարժումներուն մէջ՝ ամբողջականութիւնը ձեւաւորուած զգացումին յստակ ու խոշոր: Եւ ի՛նչ ձայն — երաժշտութիւն, որուն մէջ կը հնչէ ազնիւ, անեղծելի մետաղը կանացի հըմայքին»:

Մենք չկրցանք գնահատել Սիրանոյշը, երբ ան կը սաւառնէր փառքի բարձունքներուն վրայ եւ անօրակելի վայելքին երջանկութիւնը կը պարգեւէր մեզի: Ու վաղուան համեստ հանդէսը իրեն արժանի մեծարանք լինելէ շատ հեռու է: Ընդունինք զայն միայն իբրեւ յիշեցում համայն հայութեան, որ ինքը խոշոր պարտք ունի մեր մեծագոյն արուեստագիտուհին հանդէպ:

ԼԻՊԱՐԻՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ՕՐԱԿԱՆ 18 ՄԵՌԵԱԼ, 553 ՎԻՐԱՒՈՐ

Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, ներքին նախարարը մատնանշեց փողոցներու մէջ պատահած արկածներուն օր ըստ օրէ յաւելումը: Անցեալ տարի, այս արկածներուն հետեւանքով, Անգլիոյ մէջ մեռած են 6691, վիրաւորուած են 202119 հոգի:

Ամէն օր, ըստ նախարարը, կը մեռնին 18 հոգի եւ կը վիրաւորուին 553 հոգի՝ Անգլիոյ ճամբաներուն վրայ:

Այս տարուան առաջին եռամսեային միայն, այս կերպով մեռած են 314, վիրաւորուած են 10865 հոգի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Լման տարի մը ձգձգելէ յետոյ, վերջապէս կրօնական բարձրագոյն իշխանութիւնը բարեհաճեցաւ արտօնել Հալէպի Գաւառ. Ժողովի ընտրութիւնը:

10–12 *տարիէ ի վեր Հալէպը եւ իր շրջակայ Թեմերը ունեցած են անկազմակերպ վիճակ մը: Կարելի է ըսել, Թէ ո՛չ մէկ կազմակերպուած ազգ. մարմին գոյութիւն ունեցած է. իրերը ընթացեր են այնպէս, ինչպէս որ հասկցեր են գործերը վարող առժամեայ մարմինները: Սահմանադրական ո՛չ մէկ կարգուսարք. ատոր եղող կղերը, աղան, վարուեր են ըստ իրենց հայեցողութեան, եւ գործերը փոխանակ մեքենական ճշդութեամբ ընթանալու, ընթացեր են սայլական դանդաղութեամբ, կաղն ի կաղ, շատ անգամներ բոլորովին երեսի վրայ մնացած: Իսկ, եթէ քիչ մը կեանք եւ ազգային եռուզեռ ստեղծուած էր, դպրոցներ բացուեր են, ան ալ կրնանք վերագրել հայ ժողովուրդի բնածին արթնամտութեան եւ մասամբ ալ առժամեայ Վարչութիւններու վարող մարմիններու սրտցաւ աշխատանքին:*

Վերջերս, սկսան ընտրութեան մասնակցելիք անձերուն մարդահամարը կատարել Թաղերու մէջ եւ բաժնեցին քուէթուղթեր, կնքուած Առաջնորդարանի կնիքով եւ յանձնախումբի անդամներուն ստորագրութեամբ. Թէեւ 15 օր առաջ քուէթուղթ բաժնելու նորօրինակ դրութիւնը առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնենք Հալէպի Առաջնորդարանին մէջ: Կ'երեւի նկատի չեն առած այդ դրութեան գէշ հետեւանքները, ինչպէս դժբախտաբար պատահեցաւ հիւղաւաններու մէջ:

Բանի մը անպատասխանատու ռամկավար եւ հնչակ տղերք բիրերով, ատրճանակներով առիպեցին քուէթուղթ առնող հայրենակիցները, որ լեցնեն քուէթուղթերը իրենց կողմէ ընդունուած ցանկին վրայէն: Եւ երբ քուէթուղթին տէրը չէր յօժարեր այդ բռնութեան, հերոսները ազդել ուզեցին գաւազանով եւ ատրճանակի հարուածներով, (արար աշխարհ Թող իմանայ, Թէ ռամկավարները «ֆէտայի» են եղած, հերոսութիւններ ընել գիտեն): Բարեբախտաբար ատրճանակին վէրքը այնքան վտանգաւոր չէր, եւ ենթական քիչով ազատուեցաւ:

Միեւնոյն ատեն «հերոս»ը ատրճանակը ձգելով փախաւ ու տակաւին կը փախչի...: Մեր անազնիւ հակառակորդները քանի մը վայրերու մէջ ցոյց տուին անվայել արարքներ, նոյն իսկ շուկային մէջ, հանրակառքի գիծերուն վրայ 4-5 ձեռք զէնք պարպելով, խուճապի մատնելով ամբողջ շուկան, առանց նկատի առնելու, Թէ կրնայ անմեղ օտարական մը վիրաւորուիլ եւ մեռնիլ: Այս բոլոր «քաջութիւն»ները տեղի կ'ունենան առանց հակառակորդի մասնակցութեան: Իրենք իրենց հարս ու փեսայ եղած, կ'ուզեն սարսափ ազդել Դաշնակցութեան: Աւելորդ է անուններ տալ եւ զանոնք հերոսացնել:

Եւ սակայն, փոքրոգի հակառակորդներուն բոլոր ճիգերը ի դերեւ ելան 24 Ապրիլի քուէարկութեամբ: Ամբողջութեամբ փաստեցաւ ժողովրդայիններու ցանկը. նուազագոյն քուէ ստացողը 2200. իսկ ռամկավար եւ հնչակներու առաւելագոյն քուէ ստացողը 800 (3500 քուէարկուներէն):

Բոլոր այս մեղքերուն վրայ ելան անպատկառ եւ զռեհիկ ոճով Թռուցիկ մըն ալ հանեցին, աղտոտ բառերով:

«Եփրատ»ն ալ հիւրընկալեց զայն իր առաջին էջին վրայ: Նոյն Թերթի խմբագրականը նուիրուած էր Ապրիլ 11)24ի մէկ միլիոն նահատակներուն, եւ երկփեղծութեամբ կը յիշէր Վարդգէսն ու Խաժակը, Շահրիկեան ու Վաւմեանը, Զօհրապը եւ այլ յեղափոխական վեթերաններու անունները, որոնց յիշատակին ալ երդում պատառ կ'ըլլար: Իսկ Բ. Սիւնակին մէջ «Պալքանեան մամուլ» կոչուած աղբակոյտէն յօդուած արտատպած էր, որուն մէջ կոչ կ'ուղղուէր Պուլկարիոյ հայ ժողովուրդին «Թքնել եւ դիակին վրայէն անցնիլ Դաշնակցութիւն կոչուած տականքին վրայէն»:

Ուրեմն, այլեւս իրականութիւն է Գաւառ. Ժողովի կազմութիւնը: Անշուշտ ան նկատի կ'ունենայ Սուրիոյ հայ ժողովուրդին ծով կարիքները: Իր պարտքն է վերջ դնել կամայական գործունէութեանց, Կանոնաւորել ազգ. խանգարուած մեքենան, ունենալ իր յանձնախումբերը, տնտեսական, ուսումնական, քաղաքական եւայլ ժողովները: Մանաւանդ ամենակարեւորն է աւելի եւս ոյժ տալ դպրոցներու մատակարարման գործերուն, բարելաւել ուսուցչութեան վիճակը, որ իջած է վարժապետի աստիճանին, կռուիլ «ռուհճի»ական եւ ուրիշ աղանդներու տարածման դէմ: Այս Թշուառականները տակաւին հրապարակ կը հանեն Թուրքերէն լեզուով եւ Մեսրոպեան տառերով Ս. գիրքեր եւ գրքոյկներ: Եթէ այդքան կը սիրեն Թուրքերէնը, ի՞նչու ձգեցին իրենց Անթապն ու Մարաշը, Զէյթունն ու Ատանան...

Հալէպի մէջ բողոքականները երկուքի բաժնուած են, միեւնոյն դաւանանքին հետեւող, միեւնոյն ժողովուրդը կ'ուզէ առանձին առանձին ժողովարաններ ունենալ: Որոշած են յետ այսու քարոզել եւ խօսիլ անգլիերէն լեզուով:

Այս մարդին մէջ մենք պէտք է միահամուռ, մէկ սիրտ, համերաշխ աշխատինք, վանենք այս աղէտը մեր գլխէն: Կուսակցական նեղմիտ հաշիւներով, կիրքով, կռիւով ազգ եւ հայրենիք չեն փրկուիր: Միակամ եւ միասիրտ, բոլոր հոսանքներու ալ եղբայրական համերաշխութեամբ եւ ազգ. զօրաւոր մարմնի մը գոյութեամբ է որ, վերջ կը գտնէ այս ազգակործան գործունէութիւնը:

Մի՛, մի՛ ընէք, տապարը մեր արմատին կ'իջեցնէք: Կուսակցական մոլեռանդութիւնը մեզ կը հասցնէ անդունդին եզրը, ուրկէ փրկուիլ շատ դժուար է. վերջին զղջումն ալ անօգուտ:

Նմանեցէք Եւրոպայի ժողովուրդին, երբ ընտրութեան մէջ կը պարտուի, յաղթող կողմին հաւատարմութիւն կը խոստանայ եւ կը հպատակի անոր դրած բոլոր օրէնքներուն: Այս ըմբռնումով է որ կրնանք հասնիլ մեր նպատակին, եթէ կ'ուզենք որ զօրանանք, չկլանուինք, եւ օր մըն ալ մեկնինք մեր ցանկալի հայրենիքը, նուիրաբերելով մեր բոլոր գանձերը անոր սրբազան սեղանին: Միայն այն ժողովուրդներն են որ արժանի կ'ըլլան հայրենիքին երբ անոր զաւակները սրտցաւ, զարգացած եւ զոհաբերող են:

Ոյժ տանք նորընտիր Գաւառ. Ժողովին եւ անկէ բխած մարմիններուն:

ՄՇԱԿ

ԼՈՒՐԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 18 ապրիլ. (Սեփ. Թղթ.) — Մարտ 15էն ապրիլ 15 Թաւրիզի շուկան նախորդ ամսուայ հետ համեմատած, զգալի փոփոխութիւն դէպի բարելաւում չունեցաւ, ընդհակառակն անցեալի հետ համեմատած աւելի Թոյլ էր:

Գորգի ճիւղում նորէն գնողներ մնացին Ռուսերը եւ գերմանեւզուիցերիական ընկերութիւն մը, սակայն դրանք էլ դադրեցուցին իրենց գնումները: Սոյն հիմնարկութիւններն ալ, ոչ Թէ գորգի պահանջ լինելու հետեւանքով է որ իրենց գնումները կը կատարեն, այլ պարզապէս պարսկական օրէնքի համաձայն՝ ներածողը պիտի եւ արտածէ: Այդ իսկ պատճառով էլ արտասահմանից զանազան ապրանք ներածողները ստիպուած են միաժամանակ գնելու պարսկական ապրանք՝ գորգ, աղիք, նուշ, չամիչ եւայլն արտածելու:

Ապրիլ 7էն սկսած օտար դրամները զգալապէս բարձրացան: Ստէրլինը մինչեւ 104 ղրան, տոլարը 26 ղ. ֆրանքը 112 ղ. եւ այդպէս միւս դրամները:

Դրամների այս բարձրացումը, վաճառականութեանը, մանաւանդ տեղացիներին անորոշ վիճակի է մատնել:

× Ինչպէս գրած էի, արդէն պարսկական նոր դրամները հրապարակ ելան եւ ըստ նոր յայտարարութեան, այլեւս հիմնարկութիւններ եւ առհասարակ դրամական գործառնութիւնների ժամանակ այլեւս հին դրամների՝ ղրանի, սանտիմի անունները չպիտի յիշուին. եւ նրանց փոխարէն ռէալ, դինար ու փահլաւի նոր դրամները պիտի գործածուին, որ արդէն շրջանառութեան մէջ են, իսկ մինչեւ վեց ամիս, հին դրամները պիտի հաւաքուին պետական դրամատների կողմից:

Ներկայ մէկ ռէալը հաւասար է նախկին մէկ ղրանին այդպէս էլ պիտի փոխանակուին հին դրամները նորերի հետ:

Նոր Թղթադրամները շատ գեղեցիկ են եւ տոլարի ծաւալով պատրաստուած, իսկ արծաթ դրամը, նախորդներից աւելի պարզ եւ խնամքով է պատրաստուած:

Ապրիլ 10ին Լիլաւայի Ս. Սարգիս եկեղեցում ընկեր Գասպար Յակոբեանի մահուան քառասունքը կատարուեց: Ընկերոջ մեծադիր նկարը սեւ ժապաւէններով ծածկուած դրուած էր եկեղեցու բակում՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յուշարձանի առջեւ: Պատարագից յետոյ, եկեղեցական դասը առաջնորդ Մելիք Թանգեան արք.ի առաջնորդութեամբ դուրս եկաւ բակ եւ պատշաճ արարողութիւն կատարեց: Նախ քան քառասունքը լրանալը մի խումբ ընկերներ Գասպարի մարմինը, որ Թաղուած էր մի շարք ընկերների կողքին, տեղափոխեցին ուրիշ տեղ:

Ատրպատականի ընկերների ցանկութեամբ, կազմուած է «Գասպար ֆոնտ»ի կեդրոնական յանձնախումբ որ պիտի աշխատի ընկերոջ յիշատակը որեւէ կերպով յաւերժացնել: Յանձնախումբը արդէն ձեռնարկած է հանգանակութեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ապրիլ 17ին Ղալայի եկեղեցում տեղի ունեցաւ Յովհաննէս խան Մասեհեանի հոգեհանգիստը: Մելիք-Թանգեան արք. մանրամասն ընդգծեց Մասեհեանի կատարած աշխատանքները՝ պետական կեանքի մէջ եւ անոր մատուցած ծառայութիւնները, իր ժողովրդին Թէ գրական ասպարէզում Շէյքսպիրից Թարգմանութիւններ կատարելով եւ Թէ հանրային ասպարէզում:

Հոգեհանգստին ներկայ էին Ատրպատականի նահանգապետի օգնականը եւ ոստիկանապետը, որոնք մինչեւ վերջը մնացին եւ ապա առաջնորդին հետ տեսնուելով հեռացան:

Անշուշտ պետական ուրիշ հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներն էլ ներկայ կը լինէին Թէ այդ օրը Գուրպան Պայրամի չլինէր:

Անգլիական դրամատան, մաքսատան, Թղթատար-հեռագրատան հիմնարկութիւնների հայ պաշտօնեաներից շատերը ներկայ էին, իսկ հայ վաճառականներից միայն մի քանի հոգի:

ՂԱԼՃԵԱՆ

ՊԵԼԺԻՈՅ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Պելժիան արտածումի մեծ հրապարակ մը ըլլալով, ուրիշ երկիրներէ աւելի կրած է համաշխարհային տնտեսական տագնապին ազդեցութիւնը, սակայն հակառակ ատոր, ներկայիս կը գտնուի այն երկիրներուն շարքին մէջ, որոնք առաջին նպաստաւորուողները պիտի ըլլան գործերու վերսկսման պարագային:

Պելժ ապրանքներուն վաճառման գիները, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներուն, աւելի աժան են, շնորհիւ իր գիտական տիպար կազմակերպութեան, իր ճարտարարուեստի բարձր արժէքին, ձեռքի աշխատութեան յաջող արդիւնաբերութեան, եւ մանաւորապէս ապրուստի աժանութեան, որ արդիւնք է ազատ առեւտուրի քաղաքականութեան:

Հակառակ ներկայ աննպաստ գիներուն եւ պայմաններուն, պելժ արտածումներուն եւ ներածումներուն հաշուեկշիռը պահած է իր հաւասարակշռութիւնը, նոյն իսկ անցնող 1931 տարուան ընթացքին, երբ տնտեսական տագնապը հասած էր իր ծայրագոյն աստիճանին:

Հո՛ս, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ, անգործութիւնը ծանրապէս կը ճնշէ ժողովուրդին վրայ, եւ կը կազմէ կառավարութեան առաջին մտահոգութիւնը:

Ուրիշ երկիրներու նման, պելժ կառավարութեան պիւտճէն ալ ունի խոշոր բաց մը, զոր որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան հաւասարակշռել, կարեւոր զեղչեր կատարելով պետական ծախքերու մէջ, եւ հրաժարելով բոլոր աւելորդ ծախքերէն:

Տնտեսական տագնապին դիմադրելու եւ տոկալու այս հասարակաց ջանքին ու զոհողութիւնը պիտի ունենան անշուշտ իրենց բարերար ազդեցութիւնը խիստ մօտաւոր ապագայի մը մէջ:

Պելժ դրամին արժէքը բարձր պահելու համար, կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր հետապնդած է ... քաղաքականութիւն մը: Անգլիական տագնապին նախօրեակին, պելժ ազգային պանքան ունէր աւելի քան ... միլիառ ոսկի դրամ, փոխանակ 2 միլիառ 800 հազար միլիոն ոսկիի, պելժ ֆրանքին կայունացման յաջորդ օրը, այսինքն 1926 հոկտեմբեր ...սուն, պահ դրուած էր ազգային դրամատան մէջ:

Երբ անգլիական ոսկին անկում եկաւ հիմնովին յեղաշրջելու ամէնէն տոկուն ու ապահով դրամներուն արժեւորութիւնը, պելժ ֆրանքը չկորսնցուց իր արժէքը, եւ Պելկայի (1 Belga = 5 պելժ ֆրանքի) վտանգի մասին ամէն հաւանականութիւն ի սպառ փարատեցաւ:

1932ի առաջին երեք ամիսներուն մէջ, Պելժիոյ տնտեսական ընդհանուր կացութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չէ կրած, մասնաւորապէս ճարտարարուեստի ճիւղին մէջ, սակայն գործազրկութիւնը կը մնայ միշտ օրուան ամէնէն հրատապ ու վրդովիչ հարցը:

Միայն Պրիւսէլի մէջ, անգործներուն Թիւը յունուար ամսուն 11809 էր, փետրուարին ան բարձրացաւ 13663ի, իսկ մարտ եւ ապրիլ ամիսներուն, այս վերջին Թիւին վրայ նոր յաւելում մը չնշմարուեցաւ:

Գործաւորական սէնտիքաները, ինչպէս նաեւ ընկերվարական ուրիշ կազմակերպութիւնները, որոնք Պելժիոյ մէջ պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնեն, իրենց բարոյական ու նիւթական ամբողջ ուժն ու կորովը տրամադրած են անգործներուն օգնութեան հասնելու նուիրական գործին: Իսկ կառավարութիւնը իր պիւտճէէն խոշոր բաժին մը յատկացուցած է անոնց: Գալով Թաղապետութիւններուն, ասոնք ալ իրենց կարգին մեծ չափով ստանձնած են նպաստի գործին օժանդակութիւնը, Թաղապետական պիւտճէներէն կարեւոր բաժիններ յատկացնելով իրենց շրջանակներուն մէջ բնակութիւն հաստատած անգործներուն:

Այս պայմաններու տակ, պելժ անգործներուն նիւթական կացութիւնը հեռու է մտահոգիչ ըլլալէ, ընդհակառակն, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներուն, անոնց վիճակը կարելի է համեմատաբար նախանձելի նկատել:

Արդարեւ, պելժ կառավարութեան, ինչպէս նաեւ տեղական իշխանութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ ցոյց տրուած այս հայրական ու եղբայրական հոգածութիւնը հանդէպ բախտաղուրկ հայրենակիցներու, հիացումի եւ երախտագիտութեան արժանի է: Այս տեսակէտով մեր հարեւանները պէտք է բարի օրինակ առնեն պելժ փոքրիկ, բայց գործունեայ եւ իմաստուն ժողովուրդէն:

Պելժ կառավարութիւնը ներկայիս հետամուտ է գործնական քայլեր առնելու, որոշ չափով մեղմացնելու համար գործազրկութեան տագնապը: Այս նպատակաւ ծրագրած է կատարել հանրային շինութիւններու վերաբերեալ հսկայ ձեռնարկներ:

Վերջերս, խորհրդարանը պետական պիւտճէն հաւասարակշռելու համար նոր օրէնք մը քուէարկեց, որով կարգ մը սեղմումներ կը սահմանէ կառավարական ծախքերուն մէջ, նուազեցնելով պետական պաշտօնեաներուն ամսաթոշակները, եւ աւելցնելով ներքին տուրքերն ու մաքսատուրքերը: Սակայն ձեռք առնուած այս միջոցները բոլորովին առժամանակեայ հանգամանք ունին, եւ պիտի դադրին գոյութիւն ունենալէ, երբ կացութիւնը մտնէ բարւոքման ճամբու մէջ:

Պելժ ժողովուրդը, որ գիտակից է կացութեան եւ ունի զոհողութեան ոգի, առանց տրտունջի ընդունած է կառավարութեան ձեռք առած այս բացառիկ միջոցները:

ՀՐԱԶԴԵԱՑ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը պիտի հաւաքուի մայիս 9ին երկուշաբթի օր: Խորհուրդին օրակարգին մէջ են Աւստրիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Յունաստանի մասին. Ելմտական յանձնախումբի տեղեկագիրը, ազգային փոքրամասնութեանց վերաբերեալ հարցերը:

Օրակարգի վրայ են նաեւ Տանգիրի ազատ քաղաքին վերաբերեալ հարցերը, Լիպերիոյ կառավարութեան նիւթական օժանդակութեան խնդրանքը, Ֆինլանտայի պահանջը անգլիական կառավարութենէն:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

ՄԲ. — Փարիզի Եղբ. Անմիջական Օգնութեան Յանձնաժողովը մեզի ղրկած է իր եռամսեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, զոր կը հրատարակենք ամփոփելով.—

Իր գործունէութեան երեք ամիսներուն մէջ Յանձնաժողովը բաշխած է 30.000 ֆրանք, 211 անգործներու, մեծամասնութիւնը ընտանիքի պետ։ Ասոնցմէ 150 հոգիի տրուած է շաբաթական կանոնաւոր նպաստ, ամուրիներուն 25 ֆր. իսկ ամուսնացած եւ զաւկի տէրերուն 75 ֆր. շաբաթը։ Մնացեալներուն տրուած են միանուագ գումարներ, իբրեւ անմիջական օգնութիւն համապարհածախս։

Յանձնաժողովը իրեն դիմողներէն մանաւորաբար նախընտրութիւն կուտայ անոնց որ ամուսնացած եւ զաւակի տէր են։ Յանձնաժողովը կանոնաւոր նպաստ կը յատկացնէ ոչ միայն անոնց որ վարչական պատճառներով կառավարական նպաստ չեն ստանար, այլեւ անոնց որ կանոնաւոր թուղթեր ունենալով պետական նպաստի օրինաւոր պայմանաժամը լրացուցած են, եւ որոնց թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։

Ասոնց մէջ պէտք է յիշել Բլամ... հայ անգործները որոնք օրէնքին սխալ մէկ մեկնաբանութեան հետեւանքով, պետական նպաստէն զրկուած կը մնան, հակառակ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնախումբին բոլոր դիմումներուն։

Նպաստի բաշխումը կը կատարուի խիստ եւ խղճամիտ քննութենէ ետք։ Դժբախտաբար մեր մէջ չեն պակսիր հանրային աջակցութիւնը չարաշահողներ, բայց յանձնաժողովը ամէն միջոց ձեռք առած է, ...ի չտալու համար որեւէ չահագործման։ Ատիկա մը կը հսկէ նպաստաբաշխումի կարգապահ գործառնութեան։

Յանձնաժողովին հասոյթի գլխաւոր աղբիւրները մինչեւ հիմա եղած են անհատական նուէրներ եւ Մուրատեան վարժարանին մէջ մարզ... հանդէսին արդիւնքը։

Այս առթիւ հարկադրուած ենք դիտել տալու թէ այն յոյսերը զորս Յանձնաժողովը դրած էր ...ական ազգ. բարեսիրական կազմակերպութեանց եւ հայրենակցական Միութեանց վրայ, մեծ մասամբ ի զերեւ ելած են։ Բացի Ուրֆայի, ...փազարի, Տարօն-Տուրուբերանի եւ Սէօլէօզի Հայր. Միութեանց հասած օժանդակութենէն, միւսները անպատասխանի թողած են մեր դիմումները։

Նկատելով որ համաշխարհային տագնապէն ազդուած են բոլոր գաղութները, Յանձնաժողովս կը կարծէ թէ պէտք չէ օժանդակութիւններ սպասել միայն արոշ անհատներէ, այլ պէտք է իրերօգնութեան պարտականութեան վարժեցնել բոլոր հայութիւնը։ Այս նպատակով հաստատուած է պարբերական վճարումներու դրութիւն մը, ամսական նուազագոյն հինգ ֆր.ի հաշուով։ Այս դրութիւնը կարելիութիւնը պիտի տայ գաղութիս, իրերօգնութեան գործը դնել ապահով հիմերու վրայ եւ թոյլ պիտի տայ Յանձնաժողովիս շարունակել իր ազգօգուտ եւ մարդասիրական ձեռնարկը։ Այս ուղղութեամբ Յանձնաժողովս Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ ձեռնարկած է անդամագրութեան եւ անդամագրութեան եւ կը յուսայ թէ բոլորը ընդ առաջ պիտի երթան իր դիմումներուն։

Յանձնաժողովս հարկադրուած է յայտնել թէ իր սնտուկը այս միջոցիս կը գտնուի շատ տագնապալի վիճակի մէջ։ Եւ եթէ հասարակութիւնը եւ զանազան կազմակերպութիւններ գիտակցութիւնը չունենան իրենց վրայ ծանրացող պարտականութեան, ան պիտի ստիպուի դադրեցնել իր գործունէութիւնը, իրենց ճակատագրին թողլով հարիւրաւոր հայ թշուառներ։

Դիւան Ե. Ա. Օ. Յանձնաժողովին

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ.— Գաբրիէլեան Որբանոցի մէջ հաւաքուած Պ. Ն. Դաւիթեանի ձեռամբ 367 փր., Պ. Պ. Ե. Աղաքօնի 100, Մաքսուեանի 1000, Վ. Նուպար 1000, Գ. Կիւլպէնկեանի 5000, Տէր եւ Տիկին Պ. Խումէրեանի 1000, Տիկիններ Փոլ Յակոբեանի 500, Մառի Կիւլպէնկեանի 500, Մասրաֆ ի Լօզանի (100 զուից. ֆր.) 493, Մուրատեան վրժ.ի հանդէսին հասոյթ 7500, «Յառաջ»ի հանգանակութենէն մեզի յանձնուած 1000։ Յուցակին շարունակութիւնը եւ ամսական վճարումներու ցանկը յաջորդով։

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։ Կը խնդրուի նուիրատուներէն ղրկել գանձապահին հասցէին Պ. Խ. Բէկպապճեան, 14, Rue Jean Bart, Courbevoie. (Seine)։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԻՍ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիսի նորակազմ սկաուտներու մասնաճիւղին, Ապրիլ 23ի շաբաթ իրիկուն, տօնուեցաւ Ապրիլ 11-24 համազգային սգատօնը Bar Cigaleի սրահին մէջ։

Հանդէսին մասնակցելու հրաւէր ղրկուած էր քաղաքական կուսակցութիւններուն եւ բոլոր հանրային կազմակերպութիւններուն։ Հրաւէրին ընդ առաջ գացած էին միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղը։ Երեւի միւս կազմակերպութիւնները սգալու ժամեր չունէին այդ օրը։

Բեմին երկու կողմը ֆրանսական դրօշի կողքին հայկական եռագոյնները առնուած էին սեւ երիզի մէջ։ Բեմին ճակատը մեծադիր գրերով գրուած էր «Յարգա՛նք մէկ միլիոն նահատակներուն»։ Մէջտեղը շինուած էր գերեզմանը սեւով ծածկուած, իսկ վրան՝ երեք ծաղկեպսակներ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարմնին (եռագոյնի մէջ առնուած) եւ Կարմիր Խաչի Վարչութենէն (երեք գոյնով ծաղիկներէ հիւսուած — կարմիր, ճերմակ եւ դեղին)։

Աղօտ լոյս մը միայն կար սրահին մէջ եւ կը յիշեցնէր Աւարայրի Գիշերը։ Գերեզմանին առջեւ, աջ եւ ձախ կողմերը, Կարմիր Խաչի կողմէ նստած էին երկու փոքրիկ օրիորդներ սեւեր հագած, կարգով խունկ կը լեցնէին խնկամանին մէջ, որու անուշահոտութիւնը եւ երկու ժամերու «ցուրտ ճառագայթները» կրօնական խորհրդաւորութեամբ կը լեցնէր սրահը։

Հանդէսին նախագահն էր Պ. Փաուէն Թուրիկեան, որ բացման խօսքին մէջ ցաւ յայտնեց պատուոյ նախագահ Պ. Վ. Մախոխեանի բացակայութեան համար (հիւանդութեան պատճառաւ)։ Ապա, խորապէս եւ յուզուած, բնորոշելէ յետոյ օրուան նշանակութիւնը, հրաւիրեց ներկաները ոտքի կանգնիլ մէկ վայրկեան։

Եղան պատշաճ արտասանութիւններ Տիկին Իբրանոսեանի, Պ. Պ. Գ. Գէորգեանի, Հ. Սարգիսեանի եւ երկու փոքրիկ օրիորդներու կողմէ։ Երգեց Պ. Գեղամ Շէհրէեան, «Ով ծի, ծենակ»ը — «Ու դուն անմխիթար կը հեծեծես, ո՛հ լաց ուրեմն ինծի հետ. ինծի հետ...»։ Սկաուտները խմբով երգեցին «Ազատութեան սիրոյն համար» եւ խումբ մը երիտասարդներու հետ «Մեր հայրենիք»ը։

Տիկին Հ. Արոյեան, Կ.Խաչի կողմէ կարդաց սրտայոյզ ուղերձ մը, որ կը լուսաբանէր այն խորհուրդները որոնցմով ուզած էին հրապարակ գալ իբրեւ հայ կիներու ներկայացուցիչներ, իրենց մասնակցութեան ձեւերով — երեք գոյնէ ծաղկեպսակ, խունկ, մոմ, սգաւոր կիներ եւ յարգանքի խօսքերով հայ կնոջ խոստովանութիւնն ու խոստումը։ Ուղերձը կը վերջանար հետեւեալ խօսքերով»...։ Մինչ այդ, ո՛վ մէկ միլիոն Հայոց նահատակներ, տարին անգամ մը եկէ՛ք լսել հայ կնոջ ծնրադիր աղօթքը ձեր յիշատակին՝ իր հասունցած նոր սերունդի հետ եւ ունկնդրելու անոր շրթներէն հայ բանաստեղծի եւ ձեր բոլորի կտակը — «Այնքան արիւն թէ մոռնան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք...»։ Ուղերձ մը կարդաց նաեւ սկաուտ խմբապետ Պ. Իբրաամեան, կոչ ընելով սկաուտներուն չմոռնալ հայ տառապանքը եւ հաւատարիմ մնալ հայ կոչումին։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ խօսեցաւ ընկեր Ա. Արոյեան, եւ պարզեց Եղեռնի քաղաքական պատճառները։ Փաստալից եւ կուռ հիմնաւորումներով այս բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ։

Նկատի առնելով տեղական պայմանները գնահատանքէ վեր էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիսի Սկաուտ-Վարչութեան թափած ջանքն ու աշխատանքը՝ հանդէսի կանոնաւորութեան համար։ Հանդէս մը, որ բացառիկ երեւոյթ մըն էր Նիսի համար։

Հանդէսին վերջին, նախագահին հրաւէրով հոգեւոր հովիւը պահպանիչ մը ըսաւ մեռելներու յիշատակին։

Հմայեակ

ՊԷԼՖՕՌ, 26 ապրիլ.— Այստեղ ալ տօնուեցաւ Ապրիլ 11)24ի Համազգային Սգատօնը, նախաձեռնութեամբ Կէմէրէկի Հայր. Միութեան։

Գաղութը յայտարարուած ժամէն առաջ փութացած էր հանդիսավայր, բացի քանի մը օտարացածներէ որոնք արդէն իսկ մոռցած են թէ իրենք ալ կրած են իրենց մորթին վրայ թրքական վայրագութիւնները։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Նախագահ Պ. Ճ. Տաբաքճեան բացատրելէ յետոյ օրուան տօնի նշանակութիւնը, առաջարկեց յոտնկայս յարգել մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը։ Յաջորդաբար խօսեցան Պ. Պ. Փ. Գաջանեան եւ Ե. Եղնիկեան։ Պ. Փոլ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ Կ. Հ. Միութեան որ այսպիսի կարեւոր տօն մը կազմակերպելու գաղափարը ունեցած էր, ըսաւ. «Ամէն ազգ իր զոհը ունեցաւ եւ սակայն մերինները այդ բոլորէն տարբեր էր եւ մենք անոնց արիւնով տիրացանք Հայաստանին»։ Ե. Եղնիկեան շեշտեց.— «Մենք հոս եկած ենք ոչ թէ մեր զոհերու յիշատակը լալու, այլ մեր վրէժի ուխտը նորոգելու»։ Մ. Տօնապետեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը, Ե. Տօզիկեան՝ Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը, Պ. Տէմիրճիպաշեան՝ Սիամանթոյի «Պար»ը Վ. Տարագճեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Աշուղ»ը, Օր. Ապահովեան՝ Շ. Կուրղինեանի «Ղարիբ Աղբեր»ը։ Մէջ ընդ մէջ երգուեցան երգեր. Օր. Սոլաքեան մեներգեց «Աշուղ»ը։

Պ. Ե. Տօզիկեան Կ.Հ. Միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց գաղութին եւ ըսաւ թէ Միութիւնը այսուհետեւ պիտի ջանայ նման տօներ կազմակերպելով, վառ պահել ազգային ոգին։

× Գործազրկութիւնը հոս ալ իր աւերները ունի. պարապ պտտողներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ։ Բարեբախտաբար կառավարական նպաստէն մեր հայրենակիցներն ալ օգտուիլ սկսան։ Անկէ առաջ թղթակից մը գրած էր կաթոլիկ վարդապետներու շահատակութեան մասին։ Մեր տեղեկութեան համաձայն, գաղութը պիտի ունենայ ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը, դիմադրաւելու համար մեր ազգային կրօնքին սպառնացող վտանգին։

Ժիրայր

Բանուորական կեանքը Մարթիգի մէջ

ՄԱՐԹԻԿ 27 ապրիլ.— Ժամանակին գրած էի թէ Verminek հաստատութեան իւղի բաժինը իր դռները փակելով, բազմաթիւ օտար եւ Ալճէրիացի բանուորներու՝ կարգին դուրս ձգեց նաեւ մեզ 8-10 հայ բանուորներու։

Բարեբախտաբար երկար չտեւեց այս վիճակը, հազիւ 35-40 օր գոց մնալով, վերաբացուեցաւ եւ այժմ աւելի ուժեղ թափով կը շարունակէ գործը։ Գործերու ամենալաւ շրջանին (1928-1930), շտեմարաններուն մէջ պահեստի ապրանքներ լեցուն կ'ըլլային, իսկ հիմա մէկ կողմէն եղած ապրանքը միւս կողմէ նաւ կամ շոգեկառք լեցուելով կ'ուղարկուի։

Գործերու վերաբացման նախօրեակին, տնօրէնութիւնը յայտարարութեամբ մը կ'իմացնէր թէ, գործարանի բանուորներու օրավարձերը կրճատուած են 10 առ հարիւր, իսկ նաւահանգիստը 35 առ հարիւր։ Այսպէս, օրինակ, գործարանի այն բանուորը որ առաջ կը ստանար 32 ֆր. այժմ կը ստանայ 28.30, իսկ նաւահանգիստի օրականները որ 40 ֆր. էին, հիմա իջած են 36 ֆրանքի։ Այստեղերն մենք հայ բանուորները գոհ ենք մեր վիճակէն, բաղդատելով ուրիշ վայրերու ալ աւելի դէշ կացութեան հետ։

Այս գործարանի մեքենական սարքաւորումը հիմնուած ըլլալով վերջին դրութեան վրայ, եւ նկատի ունենալով իր արտադրութեան բարձր քանակը, կարելի է ըսել որ իր հիմնադրութեան օրերուն (1922.923) մեքենայացած վիճակ ունեցած է։ Այսինքն քիչ մարդով շատ գործ կ'արտադրէ։ Պզտիկ բաղդատութեամբ մը, Մարսէյլի նոյնքան կամ քիչ մը պակաս բանուոր աշխատցնող իւղի գործարանի մը արտադրութեան հետ, պատկերը պարզ կ'ըլլայ։ Օրինակ, այս գործարանը 75-80 բանուոր 24 ժամուան աշխատանքի փոխարէն կը սպառէ 220-230 հազար քիլօ պիստակ։ Իսկ Մարսէյլի նոյնքան բանուոր աշխատցնող գործարան մը միշտ 24 ժամուան ընթացքին հազիւ 35-40 հազար քիլօ պիստակ կրնայ սպառել։

Կարծես թէ չէր բաւեր այս գերարտադրութիւնը, վերջերս նոր մեքենայացումի եռուզեռ մը կայ հոս։ Անցեալ տարի նաւահանգիստը տեղաւորեցին մեքենայ մը որ 40 բանուորին կատարելիք գործը կը կատարէ 8-10 բանուորով, պարագային համեմատ։ Իսկ երկու շաբաթ առաջ ալ երկու մեքենայ բերին Գերմանիայէն, եւ զետեղելու վրայ են։ Այս մեքենաները պիտի փոխարինեն 8-10 բանուորներու եւ դուրս պիտի դրեն զանազան ուրիշ ծախքերու։ Իսկ եթէ այս փորձը յաջողի, դեռ պիտի ապսպրեն ուրիշ մեքենաներ եւս, տեղաւորելու համար միւս տեղերը։ Իսկ բանուորները, պարզ է, անոնք ալ պիտի երթան դժբախտներու բանակը ստուարացնելու։ Եւ դեռ ըսողներ կան որ մեքենան բարիք մըն է նաեւ... բանուորին համար։

× Ազգային կեանք գոյութիւն չունի հոս։ Եւ դեռ աւելին,— թրքախօսութիւնը վարակած է այստեղի հայրենակիցներու մեծամասնութիւնը։ Այո՛, կան հայրենակիցներ, որ շատ անկեղծ ազգասէրներ ըլլալով հանդերձ, ստիպուած են այդ լեզուն խօսիլ։ Նկատի ունենալով անոնց յառաջացած տարիքը, ոչ հայերէն սորվելու հնարաւորութիւն ունին, եւ ոչ ալ արդար է պահանջել որ հայերէն խօսին։ Սակայն երբ կը տեսնես նոյն յարգելի հայրենակիցներուն երիտասարդ զաւակները, որ շատ լաւ հայերէն գիտնալով հանդերձ, կը շարունակեն խօսիլ ջարդարարներու լեզուն, խորապէս կ'ընդվզիս։

Խ. Արթինեան

Փոքր գաղութի մը ձեռնարկը

ԹԱՆ.— Խրախուսիչ լուրեր ունիմ Լա Պոքքայի փոքր գաղութէն։ Հայրենասիրական զգացումներով տոգորուած մեր հայրենակիցները գեղեցիկ գաղափարը ունեցած են հայ մանուկներուն ազգային կրթութեան խնդրով զբաղելու։ Երկու երեք շաբթուան յարատեւ աշխատանքներէ վերջ, այսօր իրականութիւն մըն է գիշերային դասընթացքներու գոյութիւնը։ Կազմուած է արդէն մասնաւոր մարմին մը, գործը կանգուն պահելու համար։ Սէն Ժոզէֆի սեղմ շրջանին մէջ կատարուած է նաեւ հանգանակութիւն եւ վարիչ մարմինը կլորիկ գումար մը ճարած է։

Վարձած են մասնաւոր սենեակ մը, դասաւանդութեանց համար, որոնք տեղի պիտի ունենան ամէն երեկոյ, ֆրանսական դպրոցներու արձակուրդէն յետոյ։

Դասաւանդութիւնները սիրայօժար յանձն առած է երիտասարդ հայրենակից մը։

Ինչպէս կ'ազդուրիչ է տեսնել 100-150 հոգինոց գաղութի մը փութաջանքը, նոր սերունդին հանդէպ, եւ անոր նախանձախնդրութիւնը՝ ամէն բանէ առաջ զայն հայ մեծցնելու մասին։ Մանաւանդ այս օրերուն, երբ հացի կռիւը այնքան սուր համեմատութիւններ է առած։

Կը յուսանք թէ Թանի բարեկեցիկ գաղութն ալ իր աջակցութիւնը չպիտի զլանայ, հացի ջուրի պէս անհրաժեշտ այս գործին։ Այսքան բարեկամեցողութեան առջեւ,ցաւալի պիտի ըլլար, եթէ Միութիւնը նիւթական դժուարութեանց առջեւ վհատէր։

Ս. Վ.աճանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Գեղեցիկ երեւոյթ մը

«Նոր Օր» ուրախութեամբ կը շեշտէ, այս խորագրով խմբագրականի մէջ (29 ապրիլ)։

— «Առաջին անգամն է որ Փարիզի հայութեան բոլոր կազմակերպուած ուժերն ու միութիւնները քով քովի գալով, փափաքը կ'ունենան իրենց յարգանքի տուրքը ընծայելու նահատակներուն, միանգամայն համերաշխութեան եւ գործակցութեան օրինակը տալով։

Մէկ միլիոն նահատակներուն յիշատակը լաւագոյն կերպով յարգուած է այս տարի Փարիզի մէջ։ Մաղթենք որ այսպէս շարունակուի անկէ վերջ ալ, ոչ միայն Փարիզի, այլ բոլոր գաղութներու մէջ։

Եւ ինչո՞ւ չկարենայինք մեր փոքրիկ եսերն ու վէճերը մոռնալ տարուան մէջ գոնէ մէկ օր։ Ինչո՞ւ եղբայրօրէն չներշնչուէինք Ապրիլեան Սգատօնէն, քաղելով անկէ անհրաժեշտ դասեր, այսօրուան ու վաղուան գոյապայքարին համար։

Աւելի առաջ երթալով, կ'ուզենք ըսել թէ եղբայրական ոգին ինչո՞ւ չտիրէր նաեւ գործակցութեան ուրիշ մարզերու վրայ, վերջ տալով այս անկերպարան, քաոսային եւ իրապէս խռովիչ ու տխուր իրականութեան։

Խորապէս հաւատացած ենք որ գաղութահայութիւնը ի վիճակի պիտի ըլլայ ինքզինքը գտնելու քանի մը տարուան մէջ, եթէ իրականանայ հայութեան բոլոր կազմակերպուած ուժերուն համերաշխ գործակցութեան փափաքը։

Չենք ըսեր թէ հրաշքներ կրնան գործուիլ, բայց հրաշքի հաւասար արժէք պիտի ունենայ այն արդիւնքը, որ ձեռք պիտի բերուի գործակցութեամբ եւ փոխադարձ հասկացողութեամբ։

Ապրիլեան սգատօնին առթիւ, Փարիզի տուած օրինակը անկեղծօրէն ոգեւորած է յունահայ գաղութը, որ ամէնէն աւելի պէտք ունի հանգիստի եւ ներքին կազմակերպութեան, որուն պակասէն անհունապէս կը տուժէ տասը տարիէ ի վեր։ Բոլորը կը խօսին Փարիզի սգատօնին մասին, յայտագիրը իրարու ցոյց կուտան, փոխադարձաբար համոզելու եւ համոզուելու համար թէ լուսաւոր քաղաքի հայութիւնը՝ իր զգացումները միացուցած, կը տօնէ նահատակներու յիշատակը։

Այս երեւոյթը առանձին նշանակութիւն կը ստանայ, երբ նկատի ունենանք որ Հ. Յ. Դ. եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան վերին մարմինները կը գտնուին Փարիզի մէջ։»

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

= Այո՛, շատ լաւ կ'ըլլայ։

— Մախարինա պիտի առնե՞ս. էքսփէտարիսին ծօտ իտալական մախարինա է կայ քի՛ սանկ՝ լիւլէ՛. իւլյուխ ալ ...լքան մը ունի.. ղաշէր ըսածդ սանկ ...իդ մը ըլլալու է լանքը...

= Դեռ չստուիր, թարմ կ'ըլլայ...

— Է՛, հա՛... ծօ՛, սա շան զաւկին ...յէ. Առաքելը ղապախին երկու ղրուշ ...ղէ՞... Աչքիս ծէճը ճերմակ կա՞յ... ...օլէ պիր թարթըրըրմ քի»... ծէկի ...ի... ծեռքովս ալ զատեցի... տօլմա ...է, իւղը վազելէն, հէ՞, ծիւսիւ Արապ...եան, Քէօտանէ սուչու. եախուտ Չըրչըրին ...աւկը...

— Այո՛, հաճելի է...

= Թազէ փասուլեան ալ լաւ կ'ըլ...ն լաքին... Զալըն, հէ՞... Անշէ Քատըմը փէք փիւրիւզ է.. Փասուլիա ըսածդ ձեռքդ առի՛ր՝ ճըթ ընել, կոտրուելու է ծէջքէն... ծաղ պիտի չունենայ... կը խայեն, հա՛... կը խայեն չունչանորգինները... ծէկ աչքդ ծիւսին իմած չկայ...

Ու մինչ Մկրտիչ աղա կը շարունակէր շատախօսել, Սուրէն գործը վերջացուցեր՝ նամակ մը կը գրէր։ Աստղիկէն ստացած նամակին պատասխանը միշտ յապաղեր էր։ Զարմանալի՛. հիմա ինչո՞ւ կ'ուշացնէր այսպէս։ Առաջ... մա՛յրն ալ գրել տուած էր Սիրանին։ Բայց, մեղաւոր չէր ինք։ Գործ, թերթ, յօդուած, սրբագրութիւն, հեռագիրներու թարգմանութիւն, ընթերցում։ Ու յետոյ՝ դասախօսութեանց շարք մը, որոնց պիտի սկսէր այդ շաբթուն։ Պատրաստուիլ հարկ էր։ Ու գիշերը, երբ ուզեր էր գրել Աստղիկին, յոգնա՛ծ, քունը իջեր էր աչքերուն։ Վարէն աղմուկ մը եկեր էր։ Ժխոր մը։ Խառնաշփոթ ձայն մը։ Գլուխը բարձրացուցեր էր։ Ուզեր էր շարունակել։ Չէր գործած միտքը։ Բառերը չէին եկեր։ Ուզեր էր ծոաբերել։ Պատկերը չէր եկեր։ Տարիները ո՛րքան սուր ձգեր էին։ Ցետոյ, ինք եւս փոխուած էր անշուշտ։ Ա՞ն... կրկին կարդացեր էր նամակը։ Շա՛տ պարզ թուեր էր իրեն։ Զգայնոտ տողեր. աղուո՛ր տողեր, բայց...։ Ու, գացեր էր պատուհանին։ Դուրսէն լոյս մը ցաթեր էր վրան։ Ցիշեր էր իրենց տանը պարտէզը՝ լուսնկայ լոյսով։ Ու պատուհանը։ «Որքա՛ն հեռու ենք իրարմէ»։ Այո՛, իրապէս, որքան հեռացեր էին իրարմէ...՛ հիմա ան... «Պիտի բարձրանաս, պիտի բարձրանաս»։ Բառերը եկեր էին կրկին, բայց ձայնը՝ ո՛չ...։ «Պիտի իջնեմ, պիտի իջնեմ»։ Ձայնը եկեր էր կրկին, բայց, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չէր եկեր ցանկութիւնը...։ «Եթէ ինք գար հոս»։ Հո՞ս։ Աստղի՞կը։ «Պէտք է պատրաստել, սակայն, հասցնել մտաւոր սատիճանի մը»։ Բարձրացնե՛լ. մինչ քունը իջեր էր աչքերուն։ Փակուեր էին թարթիչները։ Կառքի մը աղմուկէն արթնցեր էր կրկին։ Նայեր էր ժամացոյցին։ Կեցեր էր...։ Շարժեր էր։ Կեցած էր, Ու քունը նորէն իջեր էր աչքերուն, Թեւը՝ սեղանին եւ գլուխը՝ թեւին, կիսատ մնացած նամակի մը վրայ...

Ու հիմա, մինչ կը խօսէր Մկրտիչ աղան, կ'ուզէր լրացնել զայն։ Բայց, անոր խուլոտ ձայնին տակ կարելի՞ էր գրել։ Ոտքի ելաւ. ուզեց մեկնիլ։ Մկրտիչ աղա կեցած էր ճամբուն վրայ։ Մօտեցաւ, մինչ ան, կռնակը դարձուցած, թեւովը զարկաւ ու ակնարկը չհեռացնելով խանութին դռնէն.

— Նա՛, քուկինդ, — ձայնեց։

Սուրէն դէպի դուրս նայեցաւ։ Սլահաակ աղջիկ մը կանգներ էր։ Ներս մտաւ։ Խարտեաշ, կապտաչուի, ժիր, ջերմ ու հմայիչ բան մը նայուածքին մէջ։ Իրարու նայեցան, մինչ Մկրտիչ աղա դարձաւ, եւ, տեսնելով որ Սուրէնն է քովինը.

— Արապեանը կարծեցի, —ըսաւ.— Արապեան, աղջիկդ...

Ու աղջիկը ներս մտաւ՝ հով մը հետը։ Հագած էր ծիրանի պլուզ մը։ Սուրէն պիտի մեկնէր։ Չէ՞ որ պիտի մեկնէր։ Ժամացոյցին նայեցաւ։ Դեռ կեցած էր...

Ի՛նք եւս...

Ու երբ մեկնեցաւ ու հասաւ խմբագրատուն, ծիրանեգոյն պլուզով աղջկան նայուածքը հետը տարած էր, արդէն։ Նաեւ ձայնն ու վերջին բառերը՝

— Տեսա՞ր, հայրի՛կ. չըրժեցի խոստումս... Պատրա՞ստ է...

VIII

— ... Այո՛, այո՛, յեղափոխութիւնը երկու ճակատով պէտք է տանիլ, Այվազեան. առանց այդ ներքին ճակատին հարթումին, դժուար թէ կարելի ըլլայ արտաքինը ընկճել ու յաղթահարել...

= Ճիշդ է. բայց, կը վախնամ որ առաջինը անտեսել կուտայ երկրորդը...

Ճը՛ռթ։ Ի՛նչ ալ դէշ կը խօսի խմբագիրներուն սենեակի դուռը։ Վա՛յ, գրաշարապետ Լեւոնը. հոգեառ հրեշտակը ուշ եկող ու ձեռագիր չունեցող խմբագիրներուն։

— Եղբա՛յր -- սկսաւ — հարիւր անգամ ըսինք քի ընկերվարական բաժինը ազգայինէն առաջ տաք։ Բ. էջը կապենք պիտի։ «Ազգայինը Գ. էջին մէջ ալ կ'ըլլայ» ըսաւ Վանցեանը... Ո՞ւր գնաց ինք։

= Պատրաստ է, ընկեր Լեւոն... ինչ է՝ նորէն կրքոտեր ես... ամմա՛ն սա գրաշարները...

— Բայց, ընկեր Սուրէն...

= Ընկեր Սուրէնը — ընդմիջեց Այվազեան՝ Վանցեանին պարապ մնացած աթոռին վրայէն, նետուելով սեղանին վրայ ու ոտքերը վար կախելով— լուրջ կերպով զբաղած է։ Խոստացած էր յօդուած մը գրել աշխատաւոր դասի շահերուն ի նպաստ ու, տեսա՞ր, չըրժեց խոստումը... Պատրա՞ստ է, — դարձաւ Սուրէնին...

— Հարկաւ պիտի չըրժէ — վրայ տուաւ Լեւոն — փոխենք այդ հին ըմբռնումները... կը տեսնէ՞ք այս մրոտ ձեռքերը...

= «Իւղոտ ու մրոտ, աղտոտ մատերով» — սկսաւ արտասանել Այվազեան։

— Հեգնէ՛, հեգնէ դուն... մենք հոս մեքենային առջեւ օրն ի բուն քրտնինք ու տժգունինք, ձեփ դեղին դառնանք...

= «... Մեծ մասամբ դեղնած, տժգոյն ու բոկոտն»...

«Լուռ տառապանքի անջինջ կնիքով...»

(Շար.)

Կ. ՄԻՀԵԱՆ

նանները իբր անհրաժեշտ եզերապահներ պիտի նկատուին այն պետութեանց համար՝ որոնք մեծ մարտանաւեր չունին:

Խորհրդային պատուիրակը կը պնդէ թէ որ եւ է երկիր իր տրամադրութեան տակ ունենալու չէ 10000 թոնէ տարողութենէ վեր մարտանաւ:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ մեծ պետութեանց պատուիրակութիւններու նախագահներուն միջեւ տեսակցութիւնը որ տեղի պիտի ունենար մայիս 17ին, կրնայ ըլլալ որ յետաձգուի մինչեւ Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին բացումը:

Իտալիա հոգատարութեանց դէմ

Իտալիոյ խորհրդարանին մէջ երեսփոխան մը՝ հոգատարութեանց հարցը արծարծեց եւ յայտարարեց թէ ներկայ տագնապին պատճառներէն մէկը փնտռելու է խաղաղութեան դաշնագրերուն մէջ, որոնք անարդարօրէն, Իտալիան զրկեցին հոգատարութիւններէ եւ այդպէս, անոր առջեւ փակեցին տարածուելու եւ ընդարձակուելու ճամբաները:

— Առեն է, եզրակացուց, երեսփոխանը, Իտալիոյ համդէպ այս խաղը դադրի: Եթէ Իտալիա գիտէ գաղթավայրերու ճամբան բանալ յարատեւ աշխատանքով, ու ձեռնարկներով, ի հարկին պիտի գիտնայ նաեւ գործածել աւելի համոզիչ եղանակներ: Տկար կառավարութիւններու ժամանակը անցած է: Տասներեք տարի է որ Վերսայլի խաղաղութեան դաշինքը կը ճնշէ աշխարհը, անարդարութիւններ եւ ոխեր հրահրելով:

Ի՞նչպէս կը փախին կարմիր դրախտէն

Լեհացի ուսանող մը որ Ռուսիոյ մէջ Փոլոֆի բանտը կը մնար երկար ատենէ ի վեր, յաջողած է փախուստ տալ եւ ապաստանիլ իր հայրենիքը՝ փախուստի հանճարեղ եղանակով մը:

Յաջողեցաւ ամբողջովին պարպել ծառի մը կոճղին փորը եւ ճանի մը ծակ բանալ կոճղին վրայ՝ օդ առնելու համար. եւ գիշեր մը, այս նորագիւտ նաւակին մէջ մտնելով, իր նախատագիրը յանձնեց բախտին, աւելի ճիշտը Տվինա գետին որ կը հոսի Ռուսիայէն Լեհաստան: Փորձը յաջող գնաց մինչեւ այն վայրկեանը որ, ռուս ձկնորսներ այս կոճղը քաշեցին դէպ ի գետափը, ուր կապեցին, յետագային որ եւ է կերպով զայն գործածելու համար: Ուսանողը յաջողեցաւ սակայն գիշերուան մթութենէն օգտուելով, կտրել կոճղին կապերը եւ շարունակել ճամբան:

Յաջորդ կէս օրին գետին վրայ շրջող կարմիր պահնորդները իրենց նաւակին մէջէն նշմարեցին այս կոճղը, բայց անցան գացին. այնպէս որ կոճղը իր կենդանի պարունակութեամբ, եկաւ կանգ առաւ լեհական հողին վրայ, ուր գիւղացիներ՝ իր կամաւոր բանտէն ազատեցին ուսանողը:

Ամերիկեան տագնապը

Թայմզ կը գրէ թէ գործերը բացուած տեսնելու յոյսերը չիրականացան Ամերիկայի մէջ, թէ ինչ որ ամենէն աւելի կը վրդովէ ամերիկեան ժողովուրդը, խորհրդարանին ընթացքն է: Փոխանակ տագնապը նկատի առնելով, երկրին տալու գործակցութեան եւ կանոնաւորութեան օրինակը, ոչ իսկ կը հետեւի կուսակցութեանց պետերու ցոյց տուած ուղղութեան:

Եթէ կացութիւնը չբարւոքի կարճ ատենուան մէջ, կ'ըսուի թէ նախագահ Հուվըր լրջօրէն նկատի պիտի առնէ այն առաջարկը, որուն համաձայն կառավարութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլար հաստատելու հինգ միլիառ տոլար դրամագլուխով մնտուկ մը՝ իբր հիմ պարտադիր ապահովագրութեան՝ ընդդէմ անգործութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ս. Պ.— 35 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Թադէոսեան, Վան Աւանց գիւղացի, որ կը կարծուի գտնուիլ Ֆրանսայի մէջ: Տեղեկացնել ՅԱՌԱՋի:

— Պարգեւ Բէօրօղլուեան կը փնտռէ Շապին-Գարահիսարի Օնիպէօի գիւղէն Գրիգոր Նիկողոսեան որ 1926ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) քաղաքէն մէկ ժամ հեռու Էտրնէճիք գիւղը:

Կը փնտռէ նաեւ Կարնեցի Միսաք Աւետիսեան, հօր անունն Աւետիս, մօր անունն Սաֆիա: կը գտնուէր Քասոնթի քաղաքէն երկու ժամ հեռու Էէնիճէ գիւղը: Իմացնել՝ Keuchkerian Alexan, Maison Figeac, Impasse pourtous, Viviez, Aveyron, France.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը *կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամներն ու համակիրները, իր նոյնեկելոյ հոգեհանգստեան պատարագին, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի Ժան-Կուժօնի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ: Ընկերութեան Յոբելեանին առթիւ այս պատարագը պիտի ըլլայ հանդիսաւոր եւ պիտի երգէ վարժարանին քառաձայն երգչախումբը:*

Երգեհոնի ընկերակցութիւն J. Fougier*ի կողմէ:* (Maître de Chapelle).

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի եւ շրջականերու բոլոր հայ դերձակները կը հրաւիրուին շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30էն 12 Salle Voltaire*ի մէջ* 1 Place de l'Odéon, *Օտէօն Թատրոնին դիմացը: Անհրաժեշտ պատճառով մը բացակայելու ստիպուողներէն կը խնդրուի փոխանորդ մը ղրկել:*

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նուպարի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները խստօրէն նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ և Մջօ խումբերու վարչութիւնը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒՍԱ ՔՈԼՈՆՊԻ կոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, Ընկ. Հիսայեանի բնակարանը: Ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ԹՕԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի անդամական ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, ընկ. Յովհ. Վարդյեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2ին Խաժակ ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Հրապարակային բանախօսութիւն Շավիլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Արղութեան ենթակոմիտէին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray

կը նախագահէ՝ ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

կը խօսի ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Ազգ. դատը եւ ուժերու կեդրոնացման հարցը

Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը

Ապրիլ 11)24ը կը տօնուի Փոնտըշէրիի մէջ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սթանօզի ու Մարաշի Հայր. միութեանց:

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ:

Ա. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն»

Փարիզի Մասնաճիւղը այսօր Հինգշաբթի ժամը 4—12 Horticulture *սրահին մէջ,* 84 rue de Grenelle. *ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ, աւանդական սովորութեամբ կը կազմակերպէ*

ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ

Երգ, թատ, դաշնակ, հայկ. եւ եւրոպ. պարեր՝ մինչեւ կէսգիշեր, Ջան Գիւլիւմ ձոխ եւ մատչելի պիւֆէ: Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 5 ՖՐԱՆՔ:

Թատերական ներկայացում

15 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

26 Rue Troyon, Sèvres

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը ներկայացնէ

"ՔՕՐՐԱՏՕ,,Ն

Այս առթիւ պիտի կատարուի Մ. Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին պաշտօնական բացումը:

Վահրամ Փափազեան, նախկին աշակերտ Մ. Ռ. վարժարանին, սիրայօժար իր յարգանքի ձօնը կը բերէ Մ. Ռ. վարժարանին նախկին աշակերտ եւ հայ բեմի հիմնադիր անմահն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակին:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

Բ Ո Ւ

(վէպ *1830*ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

ԽՄԲ.— Լ. Շանթ *1906*ին Թիֆլիսի մէջ Թարգմանած ըլլալով այս վէպը, անփոփոխ կը պահենք իր լեզուն:

Արթուր նստել էր Պիզայի հոգեւոր ճեմարանի գրադարանում ու թղթատում էր ձեռագիր քարոզների մի դէզ: Յուլիսի տաք երեկոյ էր, լուսամուտները լայն բաց էին արած ու փեղկերը կիսափակ՝ զովութեան համար: Ճեմարանի տեսուչը, հայր Մօնտանէլլին կանգ առաւ մի վայրկեան գրելուց ու սիրով նայեց պատանու թխահեր գլխին, որ հակած էր թղթերի վրայ:

— Չգտա՞ր, սիրելի՛ս: Ոչի՛նչ, այդ կտորը նորից կը գրեմ: Երեւի մի թուղթը կորել է ու քեզ ի զուր փնտրել եմ տալիս:

Մօնտանէլլի ձայնը ցած էր, բայց լի ու հնչուն. արծաթի զուտ արտասանութիւնը նրա խօսուածքին առանձին հրապոյր էր տալիս: Ի ծնէ հռետորի ձայնն էր դա, հարուստ ելեւէջներով, որ Արթուրի հետ խօսելիս քնքշանք էր դառնում:

— Չէ՛, պադրէ՛, անպատճառ կը գտնեմ: Անշուշտ այստեղ դրած պիտի լինիք: Նորից գրածը այն չի դուրս գայ:

Մօնտանէլլին շարունակում էր աշխատանքը: Բնկատ ճպուռը ճռճռում էր լուսամուտի տակ ծուլօրէն, իսկ փողոցից լսւում էր պտղավաճառի ձիգ ու թախծոտ կանչը. «Fragola! fragola!»:

— Ահա՛. «Բորոտի բժշկութեան մասին»:

Արթուր անցաւ սենեակը իր թաւիչ քայլուածքով, որ միշտ սաստիկ զրգռում էր նրա տնեցոց: Մի նուրբ ու փոքրիկ էակ էր նա, աւելի նման XVIրդ դարու իտալական կենդանագրի, քան երեսնական թւերի միջին դասակարգից մի անգլիացի պատանու: Երկարաձիգ յօնքերից ու զգայնոտ բերնից սկսած մինչեւ փոքրիկ ձեռնուոտը, ամէն բան նրա վրայ խի՛ստ էր, նուրբ ու քանդակուած: Նստած ժամանակ, մի սիրուն աղջիկ կարելի էր կարծել տղի լաթերով, իսկ երբ շարժւում էր նրա թեթեւ ճկունութիւնը ընտանի վագրինը լինէր կարծես, որի ճանկերը կտրել էին:

— Իրա՞ւ, գտա՞ր: Ի՞նչ էի անելու առանց քեզ, Արթուր: Չէ՛. է՛լ գրել չեմ ուզում, գնանք պարտէզ, ես էլ օգնեմ քեզ: Ո՞ւր է այն կտորը, որ չէիր հասկանում:

Ու մտան վանքի ստւերախիտ լուռ այգին: Ճեմարանը դրւած էր դոմինիկեան հինաւուրց մի վանքի շէնքը, եւ երկու հարիւր տարի առաջ այդ քառակուսի բակը պահւում էր խիստ կարգին. ռօզմարինն ու լավենդը աճում էին ուղիղ խուզւած թփերի վրայ: Զանոնք խնամող սպիտակազգեստ վարդապետները վաղուց թաղւած էին ու մոռացւած. բայց հոտաւէտ խոտերը մինչեւ այժմ էլ ծաղկում էին դեռ ամառուան այդ փափուկ երեկոյին, թէեւ էլ ոչ ոք չէր հաւաքում նրանց սերմերը դեղի համար: Վայրի խոտերը փնջերով լցրել էին սալարկւած ուղիների ճեղքերը եւ թփերը պատել էին ջրհորը բակին մէջտեղում: Վարդենիները վայրիացել էին նրանց երկար ու իրար հիւսւած ոստերը սողում էին ուղիների վրայ: Խոշոր կակաչները կարմրին էին տալիս թմբերի մէջ: Մատնածաղկի բարձրագիր բոժոժիկները խոնարհուել էին խճճւած խոտերի վրան, եւ դառամած որթը՝ վայրի ու անպտուղ՝ կախ էր ընկել մի խուլ ծառի ճիւղերից, մինչ ինքը ծառը դանդաղ ու տրտում իր տաղարթախիտ գլուխն էր շարժում:

Անկիւնը կանգնած էր ահագին մագնօլենին, մի ամբողջ մուգ-կանաչ աշտարակ կաթնագոյն ծաղիկները ցանած իր վրայ: Ծառին յենել էին մի պարզ փայտէ նստարան: Դրա վրայ էր, որ նստեց Մօնտանէլլին: Արթուր փիլիսոփայութեան էր հետեւում համալսարանը եւ հէնց որ մի դժուար կըտորի դէմ էր առնում՝ դիմում էր խոկոյն պատրէի բացատրութեանը: Մօնտանէլլին թւում էր նրան բոլոր գիտութիւնների աէրը, թէեւ երբեք չէր եղած նրա աշակերտը ճեմարանում:

— Դէ՛, էլ գնամ, — ասաց տղան, երբ դժուար կտորը բացատրւած էր արդէն. — եթէ միայն որ եւ է բանի համար ինձ պէտք չունիք:

— Էլ աշխատելու չեմ. բայց կը ցանկայի նստենք դեռ միասին, եթէ ժամանակ ունիս:

— Ա՛, ունի՛մ:

Տղան թիկնը տւեց ծառին ու խիտ մութ-կանաչի միջով դիտել սկսեց առաջին դալուկ աստղերը, որ վառւում էին հանդարտ երկնքին: Սեւ թարթիչների տակից նրա մութ-կապոյտ, անրջոտ, խորհրդաւոր աչքերը մի ժառանգութիւն էր իր Կորնուօլցի մօրից. եւ Մօնտանէլլին շուռ տւեց գլուխը որ չտեսնի այդ աչքերը

— Յոգնածի ես նման, սիրելի՛ս:

— Ի՞նչ կարող եմ անել:

Ուժասպառ մի շեշտ կար նրա ձայնի մէջ, որ Մօնտանէլլին իսկոյն նկատեց:

— Այսպէս շուտով վերադառնալու չէիր համալսարան: Հիւանդ խնամելը, անքուն գիշերները յոգնեցրել են քեզ: Պէտք է ստիպէի, որ մի լաւ հանգստանայիր նախ քան Լիվօրնոյից հեռանալդ:

— Է՛, պադրէ՛, օգո՞ւտն ինչ: Այն սարսափելի տան մէջ այլ եւս մնալ չէի կարող մօրս մահից յետոյ: Ջուլիան ինձ խելագարութեան կը հասցնէր:

Ջուլիան նրա մեծ եղբօր կինն էր ու Արթուրի սրտի մշտական փուշը:

— Ես չեմ էլ ուզում որ ձեր տանը ապրէիր. — պատասխանեց Մօնտանէլլին մեղմ: — Գիտեմ, որ քեզ համար դա ամէնից վատը կը լինէր: Միայն ցաւում եմ որ չընդունեցիր անգլիացի բժիշկ բարեկամիդ հրաւէրը: Եթէ մի ամսւայ չափ նրանց տանը անցկացնէիր, կը վերադառնայիր աւելի թարմացած եւ աշխատելու ընդունակ:

— Չէ՛, պադրէ՛, չէ՛. Վարրէնները շատ բարի են ու սիրալիր, բայց ինձ չեն հասկանում: Նրանք խղճում են ինձ, իրենց դէմքերից եմ տեսնում: Պիտի սկսէին ինձ մխիթարելու, մօրս մասին խօսելու: Ի հարկէ ո՛չ Ջեմման, որ միշտ գիտէ թէ ինչի մասին խօսելը աւելորդ է, նոյն իսկ երբ երեխաներ էինք դեռ: Բայց միւսները խօսելու պիտի: Եւ բաց ի դրանից...

— Ուրիշ ի՞նչ, զաւա՛կս:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍ 1932

6 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1872

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

S. O. S.

Նորէն լեռ ու ձոր ինկած են «չափահաս»ները, — 1915ի բեկորներէն անոնք որ Յունաստան կը գտնուին:

Անցեալ տարի, մենք ամիսներով արծարծեցինք այս խնդիրը: Զարգեցինք Մակեդոնիոյ որբերուն աղաղակը: Նոյն իսկ մաս մը դրամ հաւաքեցինք, իբրեւ հացագին: Կարելի եղաւ քանի հոգի ալ Սուրիա փոխադրել, այդ նոյն հանգանակութեան դումարով:

Բայց, քանի հոգի չեն Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ լեռներուն եւ ձորերուն մէջ, յետուն գիւղերու վրայ ցրուած այդ մնացորդները, այլ ու նուազն հօրը հարիւր: Տեղ մը հինգ-տասնով, ուրիշ տեղ՝ 2—3ով: Նոյն իսկ մէկ հոգի՝ անծանօթ գիւղի մը անկիւնը, կորուած աշխարհքէն ու մարդկութենէն:

Միակ ելքը՝ տեղափոխութիւնն էր: «Դէպ ի Երկիր»: Մանաւանդ որ, բոլորն ալ քաջառողջ հողագործներ, յատկապէս ծխախոտի մշակութեան վարպետներ են, եւ ո՛ւր որ ալ իյնան, ոչ թէ բեռ պիտի ըլլան, այլ իրենց արդար քրտինքով պիտի նպաստեն երկրին ճարտարապործութեան:

Ու պատահեցաւ որ —1931 Նոյեմբեր— Երեւանէն լիազօր մը խրկուեցաւ Յունաստանի մէջ, ներգաղթ կազմակերպելու համար: «Աչք ամէնեցուն ի քեզ յուսան, Տէ՛ր»:

Ի՜նչ աւելի բնական, քան այս յոյսը: Մանաւանդ անոնց համար որ ուրիշ ապաւէն չունէին այս աշխարհին մէջ, եթէ ոչ իրենց ճակտի քրտինքն ու մկանները:

Եւ յուսացին ու սպասեցին բոլորը: Որբերէն շատեր, այնքան վստահ՝ իրենց իրաւունքին վրայ, սպասելն ալ աւելորդ գտան, եւ լեռներէն իջան քաղաք: Նախ Սելանիկ, յետոյ Աթէնք, ուր բացուած էր «լիազօր»ը:

Ժամ առաջ չուելու մեկնելու համար, շատեր յանձն առին անպատիւ պաշտօններ ալ, — խառնութիւններ սորքել, դրօշակ վար առնել, ժողով խանգարել, «դեկլարացիա»ներ ստորագրել:

Արդի՞ւնքը,—1932 ապրիլ 24ին, նոյն ինքն Դանուշ Շահվերտեան, «լիազօր»ը, կը յայտարարէր թերթի մը,—«Արդէն իսկ մօտ 30 (երեսուն) որբեր ճամբեցինք»:

Ուրեմն, Մակեդոնիոյ 700 հալածականներէն Հայաստան մտնելու իրաւունք ստացած են միայն եւ միայն երեսուն հոգի: Միւսները՝ զրկուած են «մաից ամսոյ»է:

Երրորդ կարաւանն ալ մեկնեցաւ, եւ, ինչպէս կը չեշտէր Սելանիկի մեր թղթակիցը, «մանաւանդ չափս դուրս կը մնան բոլոր չափահաս որբերը, որոնք ամենակոյրն կերպով չահագործուեցան համայնավարներէն»: Ըսել կ՚ուզէ՝ Շահվերտեան — Ասլանով Ջեկայէն:

Եւ հիմա մնացորդները, ճարահատ, նորէն վերադարձած են Մակեդոնիոյ լեռներն ու ձորերը, ի խնդիր հացի: «Ալ չենք կրնար դիմանալ», կ՚աղաղակեն անոնք Մակեդոնիոյ սարերէն, այնքան սուր կանչով մը որ քարերն անգամ պիտի ճաթեցնէր:

— «Մեռա՜նք այլ եւս: Անգործութիւնը, անօթութիւնը, թշուառութիւնը երեւակայական ուրուական մը կը թուէին մեզի. բայց այսօր անոնց նիրաններուն մէջ ենք ինկած. ոչ ուտելու հաց ունինք, ոչ պառկելու տեղ: Ոտքերնիս կօշիկ չմնաց, վրանիս հագուստ... Եթէ թերահաւատներ կան, կարող են գալ եւ տեսնել: Այլ եւս շունէրու չափ ալ արժէք չունինք. գոնէ անոնք պառկելու տեղ մը, խշտեակ մը ունին. մինչդեռ մենք այս անձրեւներուն, պատի եզերքներ կամ փլած տուներ կը փնտռենք... Ճիշդ մէկ տարի է որ խեղկորոյս, մուրացկանի ցուպը ձեռքերնիս, գիւղէ գիւղ կը թափառինք, կտոր մը չոր հաց ճարելու յոյսով»: («Յառաջ», 30 ապրիլ):

Իսկ Աթէնքի «Նոր Օր»ը, որ այլապէս վրդովիչ տեղեկութիւններ ունի այս թշուառութեան մասին, պարզելով ներգաղթի յոյսով քաղաք իջած 40—50 որբերու վիճակը, կ՚աղերսէ.

— «Թոյլ մի՛ տաք որ Զատկի օրերուն խումբ մը որբեր անօթի ծարաւ մեռնին: Վերջին զոհողութիւն մը եւս ըրէք, որպէս զի այս խեղճերը վերադառնան գիւղերը»:

«Վերադառնան գիւղերը»: Ի՞նչ ընելու համար, — նորէն դուռնէ դուռ, դաշտէ դաշտ իյնալու, եւ 18—20 ժամուան աշխատանքի փոխարէն 30—40 դրախմի ճարելու համար: Այն ալ եթէ գտնեն...

Ճշմարիտ նուաստութեան մը առջեւ կը գտնուինք, ընկերներ եւ քաղաքացիներ:

«Փրկեցէ՛ք մեր հոգիները» (S. O.S.), կ՚աղաղակեն 1915ի հայաջինջ սարսափներու մնացորդները, — մինչ յիշեցնենք այս պարագան: Եւ տասը-քսան չեն անոնք, ոչ ալ անկար հաշմանդամներ, այլ 6—700 չարքաշ, չարատանջ եւ արհեստաւոր երիտասարդներ, որոնք ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ կա՛մ հայրենիք, եւ կամ գործ, իրենց ճակտի քրտինքով ապրելու համար:

Արդ, «հայրենիք»ը ամուր փակած է իր դուռները՝ այս հայրենակարօտ ժառանգորդներուն առջեւ: Իսկ Յունաստանի մէջ գործ գտնել — մանաւանդ այս օրերուն — կը նմանի քարէն իւղ հանելու:

Այս միջոցին, մէկէ աւելի մարդիկ եւ հաստատութիւններ բանաձեւ կը փնտռեն, գաղութներու գործերը կարգի դնելու համար:

Ահա ամփոփ խնդիր մը, — Մակեդոնիոյ 6-700 որբերուն տեղափոխութեան հարցը:

Ունի՞նք տրամադրութիւն՝ այս գործը գլուխ հանելու:

Ունի՞նք անկեղծութիւն՝ տեւական, շօշափելի գործ մը տեսնելու:

S.O.S. — Պատասխանեցէք այս լեղապատառ կանչին, տառապեալներ եւ իրականացնելով Մակեդոնիոյ նուաստեալներուն փրկութիւնը:

Մեր խօսքը ձեզի՛ է, Բարեգործակա՛ն, Հայր. Միութիւններ, «ազգին ընտրանիին լաւագոյն ներկայացուցիչները», «մենք» ու «դուք», — պատրա՞ստ էք ազատարար դուռն ճարելու, ապահով ցամաք հանելու այս «Մնացորդաց»ը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՐԱՒԷՐ ՁԵՂԽՈՒԹԵԱՆ

Ֆիլատելֆիոյ մէջ կը հրատարակուի հայերէն թերթ մը, անունն ալ *Հայ Սիրտ*: Մարտ 2ի թիւով, երկրորդ էջին վրայ, յայտարարութիւն մը, որ աճուրդ է։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Տիկին մը ագարակի վրայ տուն պահելու համար...

Ի՜նչ, «ագարակի վրայ տո՞ւն պահել»:

... մէկը, որ ըլլայ իր պաշտօնին գիտակից, անտեսագէտ...

Լաւ, հասկնալի է, բայց տեսէք թէ դեռ ի՛նչ կ՚ըսէ մեր նոյն թերթը.

... եւ ֆիզիքապէս կարող...

Այս երկիմաստ բացատրութիւնը հասկնալի կ՚ըլլայ քիչ յետոյ:

... Նաեւ ագարակի մը հասնելու կենցաղով զոհ ըլլայ:

Առարկութիւն չունինք: Սակայն յանկարծ յայտարարութեան հեղինակը բարոյագէտի հով կ՚առնէ ու կը պոռայ.

... Հոս զեղխութեան ապաւէնք չէ...

Անշուշտ տիկին մը, որ «ագարակի վրայ տուն պահելու» կ՚երթայ, չի կրնար զեղխութիւն ընել: Բայց ի՛նչ տեսակ զեղխութիւններ: Յայտագրին հեղինակը չըսեր ատիկա: Միայն կ՚ազդարարէ.

... Բայց եթէ մէկ կամ երկու պզտիկներ ալ ունենայ, անոնց ալ տեղ կայ...

Այսինքն, արգիլուած է ամէն զեղխութիւն, սակայն «երբ ագարակի վրայ տուն պահելու» գացած տիկինը, «ֆիզիքապէս կարող», այնպիսի «զեղխութիւն» մը կատարէ, որ «մէկ կամ երկու պզտիկներ ունենայ»՝ ատոնց աչք կը գոցէ ագարակին տէրը:

Այսպիսի զեղխութեան մը յօժար ամէն կին կրնայ «դիմել *Հայ Սիրտ*ին»:

Ո՞վ է մեղաւորը այս խեղկատակ «կ՚ուզուի»ին:

Հայերէն լեզո՞ւն որով խմբագրած է ագարակատէրը, թէ *Հայ Սիրտը*, որ տպած է ազդը ու հրաւիրած ընթերցողները «դիմել» իրեն:

Ողբա՛մ զքեզ, Հայոց մամուլ:

ՀԱՐԹՈՅ

Խռովութիւններ Պոմպէյի մէջ

Պոմպէյի մէջ, «Կանտիի օր» յայտարարուած էր: Այս առթիւ, կամաւորները պահակ խումբեր գետեղեր էին հանրային շէնքերուն առջեւ:

Հնդիկ Ազգային Խորհուրդի նախագահը ինքն իսկ, դիրք բռներ էր կեդրոնական թղթատարատան առջեւ, ուր շատ չանցած ձերբակալուեցաւ:

Սակարանը բաց մնաց. սակայն ո՛չ մէկ գործառնութիւն կատարուեցաւ: Թէեւ մեծ խռովութիւններ չպատահեցան, սակայն ոստիկանութիւնը հետապնդում կը կատարէ «Կանտիի Օր»ուան կազմակերպիչներուն դէմ:

Ռուսաճապոնական Յարաբերութիւնները

Անգլիական «Տէյլի Մէյլ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիրը կը հաստատէ թէ Հարաւային Սիպերիոյ սահմանին վրայ հաւաքուած խորհրդային զօրախումբերը կը ներկայացնեն 700 հազարի ուժ մը:

Այս ուժերը օժտուած են պատերազմական վերջին գործիքներով եւ իրենց տրամադրութեան տակ ունին հազար երկու հարիւր օդաձիգ օդանաւեր:

Այս զօրախումբերուն պարենաւորումը ապահովելու համար, ամէն միջոց նախատեսուած է:

Ասկից զատ, խորհրդային իշխանութիւնները կը շարունակեն ամէն օր, նոր զօրախումբեր ղրկել դէպի մանչուրիական սահմանները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խորհրդային մամուլը կը փառաբանէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը

Խորհրդային եւ թրքական թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Ըսմէթ փաշայի այցելութեան առթիւ:

Ռուսական մամուլը խմբագրականներ եւ յօդուածներ ալ կը թխէ նկարագրութիւններուն հետ մէկտեղ, մինչ թուրք թերթերը աւելի վերապահ են:

Ստորեւ՝ Մոսկուայի երկու պաշտօնաթերթերուն արտայայտութիւնները: (Վաղուան թիւով՝ Ըսմէթ փաշայի եւ Մոլոտովի բաժակաճառերը) —

Իզվեստիա (*կառավարութեան պաշտօնաթերթը*) *«Սովետներու երկիրը ջերմապէս կ՚ողջունէ Թուրք Հանրապետութեան ներկայացուցիչները» խորագրին տակ խմբագրական մը հրատարակելով, ի միջի այլոց կ՚ըսէ.*

— «Այս այցելութիւնը տրամաբանական հետեւանքն է այն բարեկամական յարաբերութեան, որ հաստատուեցաւ Սովետներուն եւ Թուրքիոյ միջեւ, երբ այս վերջինը կը պայքարէր աշխարհակալներուն դէմ: Երկու երկիրները կ՚ուզեն խաղաղ պայմաններ հաստատել նէրքին յառաջդիմութեան ու զարգացումի տեսակէտով: Այս մարզին մէջ միեւնոյն դժուարութեանց առջեւ կը գտնուէին երկու երկիրներն ալ: Սովետները այսօր կը պատրաստուին երկրորդ հնգամեակը թեւակոխելու: Գալով Թուրքիոյ, Կազի Մուսթաֆա Քէմալ եւ Ըսմէթ փաշաներու կարող վարչութեամբը յաջողեցաւ եւ մղել արտաքին բոլոր զինուորական ու տնտեսական յարձակումները, ջնջեց խալիֆայութեան ու սուլթանութեան մնացորդները, կրօնքը բաժնեց պետութենէն եւ յաջողեցաւ իր ներքին աղբիւրներուն յենլով զարգացնել ազգային տնտեսութիւնը:»

Անգամ մը եւս չեշտելէ յետոյ թուրքեւսովետ բարեկամութեան խաղաղասիրական բնոյթն ու կարեւորութիւնը, «Իզվեստիա» իր խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ բառերով.

— «Այսօր սովետներու կեդրոնին մէջ կ՚ողջունենք բարեկամ Թուրքիոյ վարչապետը: Վստահ ենք թէ անոր այցելութիւնը աստիճան մը եւս պիտի ամրապնդէ երկու ժողովուրդներու կողմէ այնքան գնահատուած թուրքեւսովետ բարեկամութիւնը»:

«Արդի Թուրքիոյ դիմագիծը» խորագրով ուրիշ յօդուածի մը մէջ «Իզվեստիա» կը բացատրէ ժամանակակից Թուրքիոյ քաղաքական, ընկերային եւ գրական յառաջդիմութիւնները, յանձնարարելով որ խորհրդային մտաւորականները օգտուին այս առիթէն եւ անձնապէս շփման մէջ մտնեն Թուրքիոյ մտաւորականութեան ներկայացուցիչներուն հետ: «Իզվեստիա» կը մաղթէ որ այս մշակութային շփումը կրկնուի յաճախ երկու երկիրներու մտաւորականութեան միջեւ:

Իսկ «Պրաւտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Թուրքիա եւ Սովետները» խորագրով յօդուածի մը մէջ կ՚ողջունէ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, աւելցնելով թէ այս այցելութիւնը պիտի ամրապնդէ թուրքեւսովետ ապագայ յարաբերութիւնները եւ պիտի նպաստէ ընդհանուր խաղաղութեան:

«Պրաւտա», Թուրքիոյ հանդէպ Սովետներու բարեկամութեան պատմականը ընելէ յետոյ, կը հրատարակէ Ռուսիոյ Իսլամներուն ուղղեալ յայտարարութիւն մը, որ 1917ին Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին կողմէ հրատարակուած էր, Լէնինի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ: Այս յայտարարութիւնը կը հաղորդէ թէ ջնջուած են Թուրքիոյ եւ Իրանի մասին ցարական Ռուսիոյ կնքած դաշնագիրները: «Պրաւտա» առնելութեան արժանի հռչակէ ցարերու այդ քաղաքականութիւնը եւ կ՚ըսէ.

— «Աշխարհակալ պետութիւնները կ՚ուզէին գաղթավայրի վերածել Թուրքիան, բայց սխալեցան իրենց հաշիւներուն մէջ: Ազատութեան եւ անկախութեան համար հերոսաբար մարտնչող թուրք ժողովուրդը պարտութեան մատնեց աշխարհակալները: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղութեան հաստատումը ուղղակի արդիւնք է թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան: Այս բարեկամութիւնը կարեւոր է երկու ժողովուրդներուն, ինչպէս նաեւ ընդհ. խաղաղութեան համար: Խորհրդային հանրապետութեանց միութեան եւ Թուրքիոյ ժողովուրդները կատարելապէս կը գնահատեն այս պարագան»:

Թուրքիա՝ խորհրդային ճամբուն վրայ

«Թան» կը գրէ թէ թրքական կառավարութիւնը մտադրած է եղեր Թուրքիոյ մէջ հաստատել տեսակ մը պետականութիւն, խորհրդային կազմակերպութենէն օրինակ առնելով:

Այս կերպով, Թուրքիոյ մէջ պիտի հաստատուին եղեր սպառող եւ արտադրող համագործակցականներ, որոնք յատուկ պիտի ըլլան պետական պաշտօնեաներուն: Ասոնք, փոխանակ իրը թոշակ՝ դրամ ստանալու, պիտի ստանան գնման տոմսեր, որոնցմով պիտի կրնան այս պետական գործակցականներէն հայթայթել, ինչ որ պէտք է:

Թրքական պաշտօնեաները այս կերպով պիտի ստանան իրենց թոշակին 75 առ 100ը. մնացեալը միայն դրամով:

Ըսմէթ փաշայի հետեւորդները առեն մը եւս պիտի մնան Մոսկուա, ուսումնասիրելու համար խորհրդային համագործակցականներու գործունէութիւնը:

⁂ Ըսմէթ փաշա, Թէվֆիք Րիւշտի եւ իրենց հետեւորդները մասնաւոր կառախումբով մեկնեցան Լենինկրատ:

Պարսկաստանի եւ Իրաքի յարաբերութիւնները

Պարսկաստանի տուած իր պաշտօնական այցելութեան ընթացքին, Իրաքի թագաւորը պատրաստեց այն հարցերը, որոնք կը շահագրգռեն երկու երկիրները, ինչպէս քարիւղային միջնեկ դաշտերը, Շաթ-էլ-Արապի միջազգայնացումը, քիւրտ ցեղախումբերու հարցը, եւայլն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վարչապետ Պ. Թարտիէօի կոչը Ընդդէմ ընկերվարականներուն

Դրեր էինք թէ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ անթելով՝ կոչ մը ուղղեց ֆրանսացի ընտրողներուն, որպէս զի այս կիրակի օրուան ընտրութիւններուն իրենց քուէները կեդրոնացնեն նախկին մեծամասնութեան թեկ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սուրիոյ մարզպանութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան ղրկած է ընդարձակ տեղեկագիր մը, հովանաւորեալ երկիրներու մէջ հաստատուած Հայերու վիճակի մասին: Գլխաւոր մասերը կը հրատարակենք ստորեւ.—

Հայերու թիւը հովանաւորեալ երկիրներու մէջ *120* հազար է: Առաջին տարիներուն, երբ անոնք հաստատուեցան հովանաւորեալ երկիրներ, կը բնակէին աղտոտ հիւղաւաններու եւ խրճիթներու մէջ, որոնք միքրոպներու բոյներ էին եւ կը սպառնային հանրային առողջութեան: Իսկ այժմ տեղաւորման գործը յառաջ կը տարուի եւ լրանալու մօտ է, առողջապահական պայմաններու տակ:

Տեղաւորման աշխատանքները յառաջ տարուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ բարեսիրական ընկերութեանց օժանդակութեանց շնորհիւ: Դեռ *30* հազար Հայեր կը մնան հիւղաւաններու եւ խրճիթներու մէջ, մնացած *90* հազարը տեղաւորուած են քարաշէն բնակարաններու մէջ:

Տեղաւորման ժամանակ նկատի առնուեցաւ իւրաքանչիւր քաղաքի կամ գիւղի բնակիչները մէկ տեղ հաւաքելու եւ առանձին թաղի մը մէջ բնակեցնելու պարագան. օրինակ՝ Մարաշցի Հայերուն տրամադրուեցաւ առանձին թաղ մը, ուր հաւաքուեցան անոնք, ճիշդ իրենց հայրենիքի սովորութիւններով եւ բարքերով: Ասոնք, Մարաշցիները իրենց նոր թաղը կոչեցին իրենց հայրենիքի անունով «Նոր Մարաշ»: Այնթապցիները եւս նոյնը ըրին:

Մարզպանութիւնը հաստատած է որ ներկայիս կայաններու մէջ մնացող Հայերը ի վիճակի են իրենց միջոցներով տեղաւորուելու, սակայն անոնք վարժուած են աղտոտութեան եւ սովորութիւն ըրած են խրճիթներու մէջ բնակիլ, այդ պատճառաւ չեն ուզեր դրամ ծախսել եւ այդ վայրերէն դուրս ելլել. մինչդեռ մետաքսէ հագուստ կը հագնին եւ շատ ծախքեր կ՚ընեն:

Այս պատճառով, մարզպանութիւնը որոշած է մօտ ատենէն քանդել այդ բոլոր հիւղաւանները եւ Հայերը ստիպել տեղաւորուելու քարաշէն բնակարաններու մէջ:

Այս հիւղաւանները դժուարութիւն կը պատճառեն Պէյրութի եւ Հալէպի առողջապահական հաստատութեանց եւ կը տգեղցնեն քաղաքներու տեսքը:

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Փոքր-համաձայնական պետութեանց խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ Պելկրատի մէջ: Փոքր համաձայնական արտաքին նախարարները պիտի քննեն դանուբեան հարցը, ինչպէս նաեւ զինաթափութիւնը եւ պիտի ճշդեն այս հարցերուն մասին, իրենց բռնելիք դիրքը մեծ պետութեանց առջեւ:

Յունաստանի արտաքին նախարարը Պ. Միխալաքոփուլոս, այս ամսու 25ին պիտի երթայ Պելկրատ ինչպէս նաեւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը:

Պելկրատի կառավարական շրջանակները ուղղակի կապ մը չեն նշմարեր այս երկու այցելութեանց եւ փոքր-համաձայնական խորհրդակցութեան միջեւ:

ԻՐԼԱՆՏԱ ՋՆՋԵՑ ԵՐԴՈՒՄԸ

Իրլանտայի խորհրդարանը 68ի դէմ 76 ձայնով ջնջուած յայտարարեց Անգլիոյ գահուն հանդէպ հաւատարմութեան երդումը:

Պտոյտ մը Ռուսիոյ մէջ

Կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարարը Քուրցիուս մէկ քանի օրէն Ռուսիա պիտի երթայ, երկրին քաղաքական եւ տնտեսական կացութեան մասին պրպտումներ կատարելու համար, իբրեւ նախագահ Արեւելեան Եւրոպայի ուսումնասիրական ընկերութեան:

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Փարիզի եւ արուարձանների գործարանների մէջ, մեքենայի վրայ վրայ աշխատող բանւորների տնտեսական կացութեան մասին որոշ գաղափար կազմելու համար, կներկայացնեմ մուտքի եւ ելքի մօտաւոր թւերը:

Ես պիտի տամ պատկերը մի միայն ամուրի բանւորների, որոնց եկամուտի միակ աղբիւրն է դառն քրտինքով վաստակած իրենց աշխատավարձը եւ որոնք ապրում են պանդոկներում եւ ճաշում դուրսը ճաշարաններում:

Փարիզի եւ արուարձանների գործարանատէրերը իրենց բանւորներին վճարում են 4 ֆրանքից սկսած մինչեւ 8 ֆր. եւ աւելի:

Եթէ չեմ սխալւում, խոշոր գործարանատէրերից ամենից բարձր գին վճարողը Սիտրօէնն է. որ վճարում էր մինչեւ 7ուկէսէն 8 ֆրանք, Ռընօն՝ 6էն 6ուկէս ֆրանք: Պէժօն ու Դէլաժը՝ աւելի պակաս:

Մինչեւ այս վերջին տնտեսական տագնապը՝ Փարիզի եւ արուարձանների գործարանների բանւորների օրավարձը միջին թւով կարելի էր հաշւել 6 ֆրանք: Տագնապին պատճառով գրեթէ բոլոր գործարանատէրերը բանւորների աշխատավարձը զեղչեցին հարիւրին 10, ուրեմն բանւորի ժամավճարը ներկայումս 5ուկէս ֆրանք:

Աշխատանքի ժամերը նոյնպէս իրարից տարբերւում են ոչ միայն զանազան գործարանների, այլեւ միեւնոյն գործարանի ու աշխատանոցի մէջ քով քովի աշխատող բանւորների: Մէկ մասը շարունակաբար աշխատում է ցերեկները սովորաբար ութ ժամ եւ կարիք եղած պարագային 9, 10, 12 եւ երբեմն էլ աւելի ժամեր: Կան մեքենաներ որոնց վրայ կարիք կայ շարունակաբար աշխատելու 16 ժամ օրական: Այսպիսի մեքենաների վրայ աշխատում են երկու հերթի. իւրաքանչիւրը ութական ժամ: Կան մեքենաներ էլ որոնց վրայ կարիք կայ աշխատելու տիւ ու գիշեր. այսինքն օրւայ 24 ժամը: Այսպիսի մեքենաների վրայ աշխատում են կամ երկու հերթի, 12ական ժամ եւ կամ երեք հերթի, 8ական ժամ: Այս ծանր տագնապի օրերին երբ շատ գործարաններում հազիւ չորս օր են աշխատում շաբաթական, ութ ժամ օրական, իսկ մեր (Ռընոյի) գործարանում շատերս աշխատում ենք օրական 10-12 եւ նոյնիսկ աւելի ժամեր. մէկ մասը շաբաթական հինգ օր.մէկ մասն էլ 5ուկէս օր:Կան նաեւ լրիւ վեց օր աշխատողներ:

Ուրեմն պարզ է թէ որքան մեծ է տարբերութիւնը աշխատանքի ժամերի, ինչպէս նաեւ աշխատավարձի քանակութիւնների միջեւ: Բայց եթէ վերցնելու լինենք միայն մեր գործարանը, իմ քաղած տեղեկութիւններից երեւում է, որ վերջին տարիների մեր (Ռընոյի) բանւորների տարեկան վաստակը եղել է 12,000 ֆր. մինչեւ 16,000 ֆրանք: Ուրեմն, միջին հաշւով մեր ամսական եկամուտն է եղել մօտաւորապէս 1200 ֆր.: Կարծում եմ սխալած չենք լինի, երբ ընդհանրապէս Փարիզի եւ արուարձանների գործարանային բանւորների ամսական եկամուտը միջին թւով հաշւենք 1200 ֆր.:

Երբ դժուար է, նոյնիսկ անհնար ճշգրիտ թւեր ներկայացնել բանւորի եկամուտի մասին, եւս առաւել դժուար է ծախքի ճշգրիտ պատկերը տալ, վասնզի բանւորները իրարից տարբերւում են իրենց ճաշակով, դիրքով. ընտանեկան պայմաններով եւ մի շարք ուրիշ յարգելի պատճառներով:

Օրինակ, եթէ վերցնելու լինենք Ֆրանսացիներին, պիտի տեսնենք որ նրանցից մեծագոյն մասը իրենց վաստակի մի որոշ մասը պարբերաբար մտցնում են խնայողական սնտուկը:

Մեր ժանուանղ դաւառացի հայրենակիցները շատ համեստ են ապրում եւ նեղ օրերի համար, ինչպէս նաեւ ամուսնանալու եւ սեփականութեան տէր դառնալու համար, որոշ գումար տնտեսում:

Ռուսահայերս ընդհանրապէս Ռուսներից՝ լաւ յատկութիւնների հետ մէկտեղ, իւրացրել ենք շռայլ ապրելու վատ յատկութիւնը: Ես գիտեմ մի շարք ռուսահայ հաւրուստներ, որոնք իրենց հետ միլիոններ են բերել եւ կամ այստեղ ստացել եւ մի քանի տարւան ընթացքում վատնել եւ հիմա աւուր հացի կարօտ են, որովհետեւ կարծել են թէ իրենց եկամուտի աղբիւրները անսպառ են:

Գալով ռուս բանւորներին, սրանցից շատերը իրենց ամբողջ վաստակը ծախսում են եւ անգործութեան պարագային նիւթապէս շատ թշուառ վիճակի մատնւում: Փարիզի ռուսական թերթերի միջոցով գրեթէ ամէն օր ռուսական նպաստաբաշխ հիմնարկութիւնները աղաղակ են հնչեցնում հազարաւոր ռուս անգործներին օգնելու մասին, որոնք ոչ միայն սնունդ, այլեւ պառկելու տեղ չունին: Այս թշւառներից շատերը տարիների ընթացքում ահագին դրամ են շահել եւ անխնայ վատնել, առանց մի բոպէ մտածելու գալիք սեւ օրերի մասին:

Կան Ռուսներ, որոնք գաւառական խուլ անկիւններում աշխատում են ծանր աշխատանքով, օրական 12-14 ժամ. հազիւ օրական մէկ լիպրա հաց եւ մէկ աղած ձուկ ուտելով, որպէսզի մի քանի հազար ֆրանք տնտեսեն եւ Փարիզ գալով մի մանի օրւայ ընթացքում ամբողջը վատնեն:

Կան ռուս բժիշկներ, գիւղատնտեսներ, ճարտարապետներ: որոնք տարիներ շարունակ աշխատում են ֆրանսիական գաղութներում. կիսավայրենի ցեղերի մէջ, վատառողջ եւ վտանգաւոր պայմաններում, որպէսզի վեց ամսեայ արձակուրդից օգտւելով, վերադառնան Փարիզ եւ շատերը իրենց տնտեսած 10-15000 ֆր.ը վատնեն մի երկու ամսւայ ընթացքում եւ յետոյ ստիպւած լինեն ճամբու ծախք ճարել եւ արձակուրդը դեռ եւս չլրացած՝ մեկնել իրենց պաշտօնատեղին, այսպիսով նոյն պատմութիւնը կրկնելու համար:

Ընդհանրապէս Փարիզի եւ արուարձանների ամուրի բանւորները ապրում են պանդոկներում եւ ճաշում են ճաշարաններում. ծախքի բաժնի մէջ, սնունդի հարցը առաջին տեղն է գրաւում: Փարիզի եւ արուարձանների բանւորների սնունդի ծախքը պէտք է հաշւել մօտաւորապէս 600 ֆր. ամիսը, այսինքն օրական 20 ֆր, (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք, ըմպելիք, միրգ եւ ծխախոտ): Բանւորների այն մասը որ իրենք պատրաստում իրենց հացը, ի հարկէ համեմատաբար աւելի աժան են ճաշում,մանաւանդ եթէ մի անգամ եփած կերակուրից օգտւում է երկու երեք օր. ինչ որ վնասակար է ստամոքսի համար:

Սնունդից յետոյ երկրորդ խոշոր ծախքն է բնակարանի վարձքը: Ամուրի բանւորներից շատերը պանդոկներում ապրում են զոյգ զոյգ. մեծագոյն մասը երկսով մէկ մահճակալի մէջ պառկում. եւ նոյն իսկ մէկ վերմակի տակ: Երկսով ապրողները պանդոկի սենեակի վճարում են 250ից մինչեւ 400 ֆրանք: Առանձին ապրողները 200 ֆրանքից մինչեւ 300 ֆրանք: Մեր գաւառացի հայրենակիցներից շատերը ապրում են հեռու եւ համեստ արւարձաններում, մեծ մասը իրենց ծանօթ հայրենակիցների սներում, ամիսը 100-150 ֆրանքով:

Տեղացի ընտանիքաւորները մեզանից երկու-երեք անգամ քիչ են վճարում բնակարանի վարձ, որովհետեւ շատերը պատերազմից առաջ կամ պատերազմի ընթացքին եւ կամ յետոյ անմիջապէս վարձել են նպաստաւոր պայմաններով:

Եւ բացի այս, քիչ չեն իրենց նըպաստում Ֆրանսիացի եւ մանաւանդ նախկին պատերազմիկ լինելու պարագաները:

Ոչ կառավարութիւնը եւ ոչ էլ համայնական վարչութիւնն ու գործարանատէրերը մինչեւ հիմա որոշ գործնական աշխատանք չեն կատարել, կառուցանելու համար հանրակացարաններ, որպէս զի մեր դառն քրտինքով վաստակած աշխատավարձի 20-30 տոկոսը մէկ փոքրիկ սենեակի ստիպած չլինէինք վճարելու. այլ 10 տոկոսը միայն, այդպիսով հնարաւորութիւն պիտի ունենայինք աւելի խնամք տանելու մեր սնունդի, արդուզարդի, զարգացման եւ ուրիշ պէտքերի վրայ:

Գործարանից հեռու վայրերում ապրողները, համեմատաբար աւելի քիչ են վճարում բնակարանի վարձ, բայց երթեւեկի համար ստիպւած են օրական երկու-երեք եւ աւելի ժամեր ճամբորդել եւ ամսական 50ից 100 ֆր. ճամբու ծախք վճարել:

Շատ հեռու վայրերում ապրողները յաճախ կէս ժամ, երբեմն էլ մէկ ժամ կորցնում են իրենց աշխատանքի ժամերից. որովհետեւ չեն կարողանում ժամանակին գործատեղին հասնիլ:

Փարիզի եւ արուարձանների ամուրի բանւորների բնակարանի վարձք միջին թւով պէտք է հաշւել 200 ֆր.: Երրորդ ծախքը պէտք է հաշւել ընդհանրապէս հագուստ-կապուստը. արդուզարդը, բաղնիքի, սափրիչի, լւացքի, թերթի, հաճոյքի վայրերի եւ զանազան ընթացիկ մանր-մունր, ինչպէս նաեւ պետական, ազգային, կուսակցական տուրքեր եւ նպաստներ, բժշկի եւ դեղօրայքի, եւայլն: Այս բոլորը միասին ամիսը առնուազն պէտք է հաշւել 300 ֆր.: Ուրեմն, երբ բանւորը ուրիշ անակնկալ ծախքերի չենթարկւի որ յաճախ է պատահում, Փարիզի եւ արւարձանի գործարանային ամուրի բանւորի ամսական ելմտացոյցի մօտաւոր պատկերն է.

Ամսական եկամուտը		1200.—
»	ծախքը՝ սնունդի	600.—
»	» բնակարանի	200.—
»	ընթացիկ ծախքեր	300.—
		1100.—

Իմ բերած այս հաշւից երեւում է որ բանւորը երբ ամսական վաստակում է 1200 ֆր. նա կարող է մի 100 ֆր. տնտեսել, կամ առաւելն 200 ֆրանք:

Իսկ ներկայում, երբ շատ բանւորների վիճակւած է ամսական 7—800 ֆր. շահիլ, քանի որ աշխատում են շաբաթական 30—35 ժամ, խեղճ բանւորը ստիպւած է որոշ չափով իրեն զրկել թէ սնունդից եւ թէ ուրիշ հաճոյքներից, որպէսզի մի կերպ կարողանայ իր մուտքն ու ելքը հաւասարակշռել:

Ներկայ պայմաններում Փարիզի եւ արւարձանների գործարանային բանւորները բաւարար սնունդ ստանալու եւ չափաւոր մարդավայել կեանք վարելու համար ամիսը գոնէ հազար ֆր. պէտք է ի վիճակի լինեն շահելու, որի համար շաբաթական գոնէ 45 ժամ աշխատելու հնարաւորութիւնը պիտի ունենան, մինչեւ որ պատկան մարմինները հոգ տանեն դիւրամատչելի պայմաններով բնակարաններ եւ ճաշարաններ տրամադրել:

ԲԵՆՕ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ»

(Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ)

Տիկին Պերճուհին որ առնն մը բանաստեղծութիւններ ստորագրեց, այս վերջին հինգ տարիներու ընթացքին երեւան եկաւ իր պատմուածքներով, որոնք ընդհանրապէս տարագիր հայութեան յետ պատերազմեան կեանքը կը պատկերացնեն: Այս պատմուածքները թիւով տասնեւերկու հատը միացած՝ կը կազմեն այն ստուար հատորը, որ կը կրէ փոթորիկէն վերջ վերնագիրը:

Փոթորիկէն վերջը մեր ընթացիկ գրականութեան մէջ ուշադրաւ տեղ մը գրաւելու կոչուած է կարգ մը ինքնայատկութիւններով, որ միեւնոյն ժամանակ հեղինակի գրական նկարագիրը կը բնորոշեն:

Մենք այս տեղ հնարաւորութիւն չունինք տռանձնապէս կանգ առնելու իւրաքանչիւր պատմուածքի բովանդակութեան վրայ: Այդ կը մնայ ընել ընթերցողին, որ անպահովաբար անոնց մէջ պիտի գտնէ կենդանի ու ապրուած կեանքի մը բազմաթիւ երեսները, գունեղ պատկերներ, յուզիչ ողբերգութիւններ, որոնք մեծապէս առնչութիւն ունին տարագիր զանգուածներուն եւ անոնց ապրած միջավայրին հետ: Բացի մէկ պատմուածքէն (Թոմաս Սարամեանց), որ իմ կարծիքով տիպերու հարազատութիւն չունի եւ չի կրնար դիմանալ քննադատութեան, մնացած կտորները ընդհանրապէս յաջող գործեր են եւ շատերը գեղեցիկ են՝ իրենց բովանդակութեամբ եւ՝ կառուցուածքով: Ուշագրաւ են մանաւորապէս Փոթորիկէն վերջ, Մարգար աղա, Վերջին կայծերը, Արփիկը, եւ կեանքի եզերքին պատմուածքները:

Տիկին Պերճուհիի պատմուածքներու այս հաւաքածոն ինչ կողմերով ուշագրաւ է:

Ամէնէն առաջ աչքի կը զարնէ հեղինակուհիին կեանքին մօտենալու կերպը. ան կը մօտենայ կեանքին ինչպէս որ է, իրապաշտ, աչքի եւ զգացման տակ անմիջապէս ինկող կեանքի մէկ պատառը մեզի տալու, որ միանալով միւս պատմուածքներու այլազան պատկերներուն, կ՚ընդհանրանան մեր ժողովուրդի ամբողջ կեանքին վրայ եւ մասնակի բնոյթէն դուրս կուգան:

Յետոյ կայ նիւթը շօշափելու եղանակը, որ յայտ կուգայ պատմուածքի կառուցման ժամանակ: Պերճուհին այդ իրական կեանքը իր բազմապիսի կողմերով չի վերցներ կուտակեր, այլ կը բռնէ այդ կեանքի մէկ ինքնայատուկ երակը, մինչ հակադիր երակը դուրս գահեռ տանելով, արագ ու ուղիղ գծով կը հասնի վախճանին: Մանուածապատ բարդութիւններէն կը զգուշանայ, ոմանց կը հպի ու կ՚անցնի, հիմնականը չմոռնալու սեւեռումով: Ու ասկէ կը բնորոշուի իր արձակի նկարագիրը,— ոճ եւ լեզու: Ծիրը կը բացակայի, ու լեզուն, պարզ ու վճիտ՝ բնական հունով կ՚ընթանայ անմիջական պատկերներ գծելու, գործողութիւններ տալու եւ հասնելու տրամաբանական հանգոյցին: Այս արագութիւնը յաճախ միջանկեալ դրուագումէ զերծ կը պահէ գրուածքը եւ կը նպաստէ տպաւորութիւնը կեդրոնացնելու եւ շեշտելու:

Ուրեմն կառուցանելու կերպը ընդհանուր գիծերով յաջող է եւ արագընթաց գրականութեան մը յատակագիծն ունի: Սոսր կը նպաստեն իր լեզուն եւ ոճը, որ սահուն եւ պարզ են: Անշուշտ սասնք առաւելութիւններ են, որոնք սակայն կը կարօտին բան մը աւելիին,— նրբահիւս եւ նրբակերտ շաղախին: (Խօսքը շինծու եւ արուեստակեալ ոճի մասին չէ):

Նրբահիւսում եւ նրբակերտում, եթէ կարելի է այս բառերը գործածել, տեսակ մը աւիշ է, որ առաջին նախադասութենէն մինչեւ վերջին նախադասութիւնը կը հոսի տաք շունչով, աննկատ, բայց ամինքնող, որ բարդ կամ պարզ երկերու գեղարուեստական խարիսխը կ՚ապահովէ ժամանակին դէմ: Մեր գրողներէն շատերը նրբահիւս եւ նրբակերտ լեզու եւ ոճ ունին, բայց չեն կարող գտնել միս եւ ոսկոր ունեցող մարմինը (կարկառուն դրուագը), որուն պիտի կրնային հագցնել այդ հագուստը: Որով նրբակերտ լեզուն, առանց դրուագին հետ ձուլուելու, կը մնայ պատէն կախուած ոսկեհուռ զգեստ մը:

Եթէ Պերճուհիին երբեմն կը պակսի նրբահիւս դարձուածքը, սակայն անիկա հարուստ է հոգեբանական նուրբ գիծերով, անակնկալ դիմառումներով եւ կացութիւններու խիստ յուզիչ հակադրութիւններով, որոնք միացած մշտարթուն սրամտութեան կը լրացնեն այն թերին որ վերը մատնանշեցինք:

Պատմուածքներու մեծ մասը արտաքին պատկերացման հետ ունին ներքին հոգեբանական սարք մը, հանգոյցներով իրարու կապուած հետաքրքրութիւնը արթնցնող դրվիչով մը, որ ընթերցումը կը դարձնէ հաճելի: Պերճուհին հոգեբանական այդ յայտնութիւններուն մեզ հաղորդակից կը դարձնէ անակնկալ գրուագներու գիծեր ընելով, գրեթէ միշտ տեղին, որոնք հոգեբանական վիճակ մը կը պարզեն եւ մենք աւելին կ՚իմանանք, քան գրուած է: Հեղինակը հոգեկան անդունդները չիջներ եւ ոչ ալ մեր ձեռքէն բռնած կը պտտի ջիղերու մագմզուկներուն մէջ, այլ մեզի կուտայ ժպիտ մը, հարցումի մը պատասխանը, կամ արտայայտիչ կեցուածք մը, որ հերոսին հոգիի ճառագայթը կը ցոլացնէ, ու մեզ կը տանի նրբին մտածման:

Ամբողջ հատորը երբ կը մէկտեղենք դատողութեան առջեւ, կը տեսնենք որ Պերճուհին թափանցող դիտող մը եղած եւ գիտցած է իր աչքը սեւեռել մեր ներկայ կեանքի եւ շրջապատի այնպիսի երեւոյթներու վրայ, որոնք առանձնապէս ուշագրաւ են եւ կը խօսին մեր սրտին եւ հոգիին: Յետոյ, նշմարելի է կեանքի խոր ճանաչողութիւնը,— կեանքի ներքին ստոտարի հոգեկան մուտքը: Պերճուհին կրցած է այդ կեանքը դիտել երբեմն կնոջական նրբութեամբ, երբեմն ալ այր մարդու փորձառութեամբ: Այս երկորեակ նկարագրի միաձուլումը գրական անդրադարձում ունեցած է իր երկերուն վրայ, որոնք միակողմանի ըլլալէ ազատած են:

Փոթորիկէն վերջը տիկին Պերճուհիի համար գրական յաջողութիւն մըն է:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS)

Բ.

(Սեդրակեանի Քնար Մշ. եւ Վն. Լ. 41) Chants Pop. 48-49.—

— Գրկեա զիս = donne-moi un baiser, փոխանակ embrasser-ի:

— Ոսկի մատնիկ էն նշան = Nous avons passé **l'alliance d'or à ton doigt**: Հայաստանի մէջ օղ=alliance մատնի՝ ծանօթ չէ: «Նշանի մատնիկ»ը՝ պէտք էր բսուեր bague de fiançailles, որ Ֆրանսայի մէջ ալ կը տարբերի ամուսնական օղ = alliance-էն:

*
**

Էջ 49-51. (Մանանայ 289–290, Ծէրենց Վանայ Սազ 84),—

— Կոտուկէս կորեկ ունիմ ցանելու համար:

Կորեկը=blé թարգմանուած՝ փասս մը չէ՞ թարգմանիչին ամենագէտ, խղճմիտ եւ ուշադիր ըլլալուն: Կորեկը՝ millet-ն է ոչ թէ blé=ցորեն:

Էջ 50, նոյն տեղը՝ Ծէրենցէն առնուած.—

— Կոտուկէս գարի ունիմ ցանելու համար:

Թարգմանութեանը մէջ կը պակսի գարիին համազօր orge-ը:

— Փախին երթան ման գալու համար, Vont se promener բսեր է: Ման գալը՝ շրջշրջիլն է, մանաւանդ թռչուններու (այստեղ ձնճղուկներու) համար = faire un tour բսուելու էր:

*
**

Էջ 54. (Քնար Սեդրակեան. Ժ-Դ. 24).—

— Զինչ ու զինչ տամ լողորջունն,
Զօմա զօմա էր.
Զիմ լա՛նն տամ լողորջունն,
Քօմա քօմա էր:

Լաչին (սխալ ուղղագրուած լանն) կանացի գլխածածուկ լաթն է. հագմային ճերմակը: Զօպանեան բառին ի՛նչ ըլլալը չգիտնալով՝ զոհեր է տողը, չէ թարգմաներ: Որով՝ երգին մէջ նկարագրուող աղջիկը գլխատուած է...:

Ուրիշն՝ գեղարուեստի ճաշակ զլացող Ա. Չ. ի՛նչ կը խորհի իր չինած կասափինտոին առջեւ:

Իսկ կրկնակին տեղերն ալ փոխեր է. Զօման՝ fօմային տեղը դրեր է, fօման՝ զօմային. բոլոր տողերուն մէջ: Ինչո՞ւ, եւ ո՞ր օրէնքով:

Զօմա զօմա էր, fօմա fօմա էր,
Դրեր է՝ Zoma zoma heï!,
Koma koma heï!

Էր՝ էր է, էական բայէն: Heï! բացագանչելով՝ թարգմանիչը զուարթացնել ուզեր է երգը: Գուցէ իրաւունք տրուի իրեն: Բայց հարազատ չէ:

— Լուսնակ գիշեր պազ մի տուի, fօ-
մա fօմա էր,
Հե՛տ առեց, հե՛տ հաւնեցաւ, զօմա
զօմա էր.
Հե՛տ էհան ծամկալ ծովէն, fօմա fօ-
մա էր:

«Լուսնակ գիշեր»ը claire de lune է, ալ ինչո՞ւ բսել **«une nuit de clair de lune,** je lui ai donné un baiser».

Իսկ Il l'a trouvé bon, il l'a pris, շատ «պաղածապուր» (*) է: Հե՛տ առեց, հե՛տ էհան (հանեց)՝ փութկոտումի իմաստ ունի, Aussitôt պէտք է բսել:

Ծամկալը՝ ամբողջ երգին մէջ «dsamtel» է պահեր չակերտով: 51րդ էջի ծանօթութեան մէջը մնայու հոգը պատճառ մը չէ բնաւ:

*
**

Էջ 56. (Ծէրենց 12).—

— Տունը-տեղ լինն ի հացով...,
Նրանեկ էն տարին Երուսաղէմ շինեցին,
Զորս-բոլոր սիւն կայնեցուցին,
Լուսեղէն կանթեղներ կախեցին:

Այս չորս տողերը նոյնպէս կը պակսին թարգմանութեան մէջ: (Ա. Չ. կը ծաղրէ զիս որ Վանայ Սազերը չեմ ունեցած: Ծաղրն ու «խիթ»ը իրեն: Սպառած գիրք մը ձեռք չեմ կրցած բերել՝ տարիներու հետապնդումի հակառակ, բայց թերթաթափ օրինակէ մը ընդօրինակած եմ քանի մը երգեր):

*
**

Էջ 59. (Ծէրենց) Վիճակի Երգը.—

— Վիճակ նըստե բով կ՚անի. ջան վիճակ, ջան ջան.
Վարդն երեսին հով կ՚անի. ջան վիճակ, ջան ջան.

Թարգմաներ է, ձուլիչի հասկացողութեամբ,—

Vidjak, assise, passe tout au creuset.

Բով ընելը՝ խորովել, բոհրել է: Հայուհին, երգին մէջ հարսնուկ-վիճակը, նստեր է օջախին առաջ՝ սանի վրայ ցորեն կամ կանեփասս կամ ալիւր կը բովէ: Այս տեղական սիրուն նկարն ո՛ւր, Ա. Չ.ի passe tout au creuset-ն ո՛ւր: Ուշքի՝ եկէք, պ. պ... ձուլարանի creuset էկայ հնոց. տնական պարզ brûloir մը, torréfa... մը, բով ընելիք «սան»:

*
**

Էջ 62. (Ծէրենց 88).—

— Շարէ շալիկ պարզած տեսայ,
Ազին էր մատնահրած.
Փողպատը կալամով բացած:
Հա՛րս, հա՛ն վինակն ի բաց...

Le col **peint au kalame,** նոյն... կերն բառով թարգմաներ է: կալ... բացած՝ կը նշանակէ շալիկին վր... աղեղնաձեւ ձեւուած - կտրուած:... լամով բանած էթէ ըլլար՝ ..., peint au kalame կ՚ըսուէր, եթէ ... plume..., Տիար Զօպանեան,...

— Բամբի՛ղ մեռնեմ Մարգար...

*
**

Էջ 63. (Ծէրենց 88, Մանանայ 293).—

— Բալնիս(ն) երկընուց անցաւ,
Երկընուց դռներ բացուաւ,
Մեր սեղան կարմիր խնձորով,
Մեր տուն արեւով լցուաւ:

Կան քանի մը փոփոխակներ ալ...:

Թարգմանուած է այսպէս.—
Une clef est tombée du ciel,
La porte **du temple** s'est ouverte,
Le temple s'est empli de soleil, եւ...

Նախ տաճար=temple-ի ձեւը ... րինակ է. իմ փոփոխակներու ... չկայ: Ամէնի մէջ ալ մեր տունն է, ... ձեր տուն, մեր սեղան կամ ձեր ս... ղան, որ կը լեցուի ոսկի - կարմիր խնձորով՝ երբ բակը արեւով ... լեցուի: Այդ աստուածներ չողն ... բալնիսը որ երկինքէ վրայէն կ՚... ու կը բանայ երկնից դռները: Այ... անցնիլը՝ tomber չէ. տունը եւ սե... temple չէն:

*
**

Էջ 75. (Ծէրենցէ՞ն թարգմանու... թէ՞ բաղմաթիւ հարսներգի փո... խակներէն մէկէն).—

— Սրբ Նիշանայ դէմ կայներ ես... Կանաչ – կարմիր ա՛լ կապեր ես... կամ՝
Ա՛լ – նարընջի դու կապեր ես.
Բարով fռ թագուն վայելես:

Թարգմանուածը.—

Tu te tiens la face tournée vers Sourp-...
...chan.
Tu es comme un jardin plein d'oranges
rouges.
Jouis en paix **de ta couronne.**

Հասկացողութեան գլուխ - ... մը...:

Հարսներգիս ենթական է նորա... սան որ՝ մանաւանդ գիւղերու ... հին առնեն, գոյնզգոյն ապարօշ կը ... պէր գլխուն, պսակի օրը եւ յե... քանի մ՚օրերու ընթացքին: Այ... «կանաչ – կարմիր ա՛լ (վարդագոյն) կապեր ես», կամ «Ա՛լ – նարընջի ... կապեր ես» խօսքը:

Իսկ «Պոլիս ծնած ու Փարիզ ... մեր մեծահամբաւ թարգմանիչը ... քերը գոյներ՝ ու ինքինքը ... նարինջներով լեցուն պարտէզի մը ... է երեւակայեր...: Փեսան ալ ... հարսնեւորնե՛րը, ամէ՛նքը...: ... ու նուագողնե՛րն ալ, որոնք կը ... թէն որ փեսան բարով վայելէ ... թագը=sa couronne»...:

Ո՞ւր գնաց սակայն երգին բ... հ-ը: Բուն ենթական հարսնիկն ... սին ու մաղթանքին:

Թագուհին — նորահարսը ... հարսնաւոր պիտի երթայ ... թարգմանիչին մոգական կարմիր ... նարինջներուն եռեւէն couronne ... փոխուեր, նարինջածաղկէ պս... Որովհետեւ հաւանաբար փոփ... մը թագյին բառը՝ թագ է հաս... փոխանակ թագ(ու)հին բառի ... ւալը տեսնելու էութեան խորը ... ալ կ՚ըսուի երգին մէջ. բայց ... տեղ, եւ հոն թագ, պսակ իմաստ... նի իրապէս:

Ֆրանսերէն bière՝ զարեջուր ... նշանակէ՝ դագաղ ալ, ըստ ... կրնա՞ք mise en bière-ը թարգ... «զարեջուրի մէջ դնել»: (...Թերթ մը այդպէս ալ թարգմա... երբ Ժոֆրը մեռաւ):

Անդրէն Փրկիչը կըցողնէն կ... renton, — «մաքին նրհարս... սրտին պզտիկութիւնը զարմ... բառ իր բառերուն (Ապագայ... Մարտ):

Չէ անդրադարձած ալ՝ նոյն ... վերջի ճիչը ձեւին, — Sois heureu... ta reine:

ԶԻԹ...

(*) Չակերտուած ածականները՝ Զօպ.ի հինգ յօդուածներուն զանձարանէն փոխ կ՚առնեմ: Զիթ.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՄԱՌԻ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

Երկուշաբթի գիշեր Salle Debussyի մէջ այս մանկամարդ դաշնակահարուհին տուաւ իր ռէսիթալը, լուրջ եւ յանդուգն յայտագրով մը: Օր. Մ. Պօտուրեանի համբաւը թէեւ մեզի հասած էր Վիէննայէն, բայց մեզի լսելով անձնապէս համոզուեցանք որ ան իսկապէս արժանի էր ամէն մասին եղած բազմաթիւ գրուածքներուն:

Ինչ որ իր մէջ ամէնէն աւելի գնահատելին է, այն ջղային կազմուածքն ու առնական ուժն է, որով կրնայ տիրապետել դաշնակին, ունի նաեւ ճկուն մատներ եւ կատարեալ մեքենականութիւն: Այս անհրաժեշտ յատկութիւնները միանալով զինքը կը դարձնեն դաշնակահար մը: Դեռ շատ գնալու, միջազգային համբաւ շահելու համար ազատ եւ լայն ասպարէզ ունի, կ'ափսոսանք միայն որ նուագահանդէսը կազմակերպուած ըլլալով շատ հապճեպ ուլայմաննեբու մէջ, կարելի չէր եղած ստուար բազմութեան մը ներկայութիւնը ապահովել:

Մեր կարծիքով Օր. Պօտուրեանի յաջողագոյն կտորները եղան Bachի Chaconeը, Ravelի Ջրախաղը, Շոփէնի Սոնաթին վերջին երկու մասերը:

Սոյն կտորներէն առաջինը մասնաւոր նուագեց ան չափաւորութեան եւ կշռոյթի անհրաժեշտ բծախնդրութեամբ, որ հիմն ու հոգին է Պախի երաժշտութեան: Հոն դրաւ մեքենականութեան, տիրապետութեան եւ զգացումի անթերի առաւելութիւններ: Զգացումի նկարագիրը Պախի եւ Շոփէնի մէջ՝ շատ տարբեր է: Առաջինը վեհ եւ ազնիւ է, մաքի եւ հոգեզմայլ, իսկ Շոփէնի մէջ ան յաճախ կը փոխուի մեղմաղձոտ ուրախութեան կամ հիւանդագին լաց ու կոծի: Երկուքին մէջ ալ Օր. Պօտուրեան դրաւ հարկ եղած նուազածութիւնը:

Յայտագրին մաս կը կազմէր իր ուսուցչին Թալիափիէթրայի Rhapsodie Arménienneը, կառուցուած մեր գեղջուկ երգերէն: Կտորը թէեւ սիրուն, եւ ճարտարօրէն ներդաշնակուած, սակայն ամբողջութեան մէջ քիչ մը անկապակից գտանք, որովհետեւ երգահանը բազմաթիւ նիւթեր ընտրած էր միաժամանակ, ու մէկը թողլով միւսին կ'անցնէր: Հոն էին «Սօնա Եար»ը, «Քէլէ քէլէ»ն, «Կռունկ», «Ակնայ օրօր»ը, իբրեւ ճարտարօրէն շաղկապուած բայց ոչ ընդլայնուած: Իսկ գլխաւոր մոթիֆ կը կազմէր սկիզբը եւ վերջը «Սիփանայ քաջեր»էն մաս մը:

Ներդաշնակութիւնը գեղեցիկ եւ ձեւաւոր գովելի է, իսկ դալի Օր. Պօտուրեանի ձօնելու գաղափարը աւելի գեղեցիկ, քանի որ աշակերտուհին արժեցուց ուսուցչին արժանիքը:

Յայտագրին վերջին կտորն էր Լիցի 12րդ Rhapsodieն, ուր Օր. Մ. Պօտուրեան իր նուագածութիւնը հասցուց գերագոյն բարձրութեան:

Իրմով ճանչցանք կարող դաշնակահարուհի մը, եւ ապագայ մեծ յոյս մը: Մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնները:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մեր երաժշտական աշխատակցին այս յօդուածէն զատ, ստացած ենք կարծ գնահատութիւն մը եւս ծանօթ ջութակահար Ֆիլիք Աղազարեանէ:

Կրկնութենէ խուսափելու համար, կ'անջատենք հանդէսին նկարագրական մասը, եւ կ'առնենք միայն ինչ որ կը վերաբերի տաղանդաւոր դաշնակահարուհիին, Օր. Պօտուրեանի արուեստին.—

...Իր ցայտուն յատկութիւններն են մատներու ճարտարութիւն, խաղերու յստակութիւն, հնչականութեան գունագեղութիւն, թրթռուն զգայնութիւն, անվեհեր, հրաբորբ ու ծայրայեղօրէն հուժկու նուագածութիւն, սքանչելի լիշողութիւն, արդի երաժշտական էջերը թարգմանելու բացայայտ ընդունակութիւն:

Ունկնդիրները ջերմօրէն գնահատեցին զինքը եւ յայտագրէն աւարտող Լիցի 12րդ հունգարական հագներգութենէն խանդավառուած՝ քանի մը կտոր եւս խնդրեցին:

Մեծ հաճոյքով կ'ողջունենք հայ երաժշտական հորիզոնին վրայ փայլող այս նորածագ աստղին երեւումը:

ՖԻԼԻՔ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հրանտ Եկաւեան, որ անծանօթ անկիւնէ մը եկաւ խորհրդ. Հայաստանի խմբագրութեան մէջ մտաւ ու շուտով գնաց,— ինչպէս եկան ու գացին, պիտի գան ու երթան շատեր՝ կամօքն Մոսկուայի,— ընդարձակ յօդուած մը ունի Բոլշեւիկ Զակավկասիա պարբերականին մէջ: Այդ յօդուածը մաս առ մաս սկսած են արտատպել Թիֆլիզի Պրոլետար եւ Բագուի կոմունիստ հայերէն թերթերը: Այդ յօդուածին առարկան է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Խորհրդային մեծ Համրագիտարանը, իր 20րդ հատորին մէջ, կը բացատրէ թէ ինչ է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, եւ երկար բացատրութիւններ կուտայ մեր կուսակցութեան պատմութեան ու հայեացքներուն մասին: Բոլշեւիկներու այս հետաքրքրութիւնը կատաղութիւն է պատճառեր Հրանտիկին: Ինչպէս, բոլշեւիկեան մեծ գրքի մը մէջ խօսի՛լ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին, եւ զայն ներկայացնել իբրեւ կազմակերպութիւն մը, որ «մասնակցեր է Ռուսիոյ յեղափոխական շարժման», ի՛նչ սրբապղծութիւն: Արդարեւ ռուս բոլշեւիկ մը, Ի. Վ. ակցենատուներով, խորհրդային մեծ Համրագիտարանին մէջ. կուգայ հաստատելու թէ Դաշնակցականները «1905—1907 թուականներուն, յեղափոխութեան ժամանակ պայքարեր են ցարիզմի դէմ»: Թէ Դաշնակցականները «իրենց պայքարին ընթացքին կը փորձէին կռթնիլ եւրոպական յեղափոխական եւ ընկերվարական շարժման վրայ, մասնաւորապէս Ռուսիոյ յեղափոխական շարժման վրայ»:

Եւ Հրանտ Եկաւեան կուգայ առօք փառօք՝ մեղադրելու խորհրդային մեծ Համրագիտարանին խմբագրութիւնը, որ տեղ է տուեր երկար «տեսութեան» մը «հայ ազգայնական կուսակցութեան» մասին:

Թերեւս դեռ կ'անդրադառնանք ու կը ներկայացնենք Հրանտի ծռիկ մտիկ գրուածները Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին: Առ այժմ ըսենք այսքանը, որ, ինչպէս Եկաւեանն ալ կը խոստովանի, նման քննադատութիւններու «ազդանշանը» տուած է Պրավդան (թիւ 90), խօսելով Տ. Ժղենտիի մէկ գրքին մասին, «Վրաստանի Կովկասի պատմութիւնն աղաւաղելու դէմ» խորագրով: Այս «ազդանշանը» միայն Եկաւեանը չէ, որ լսած է, այլ Հայաստանի բոլոր խամաճիկները, որոնց կարգին Մկրտչեան մը, արդէն ելեր նիզակ կը ճօճէ Նոր Ուղի եւ Գրական Դիրքերում պարբերականներուն մէջ, վերագնահատութեան ենթարկելով Սուրխաթեանի, Ցոլակ Խանզադեանի, Արտաշէս Կարինեանի, Թադէոս Ավդալբէկեանի, Պօղոս Մակինցեանի գիրքերը, բոլոր ասոնք ներկայացնելով իբրեւ... Դաշնակցական, առանց երբեք խնայելու նաեւ Վահան Տէրեանի:

Հրաշալի՜ է, Պրավդայի մէջ պարզ «ազդանշան» մը եւ ահա կը տապալին բոլոր մտաւորականները, որոնք, իրենց տուրքը տալով կոմունիզմին, գիրք էին շիներ Թիֆլիզի, Բագուի ու Երեւանի մէջ:

Եւ դեռ Խանջեան կ'ըսէ թէ ջախջախած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան գլուխը իրենց կարմիր կրունկներուն տակ: Բայց ա՛յ, տեսէ՛ք, ձեր մարդիկն են որ ահա իրար կ'ամբաստանեն իբրեւ Դաշնակցական:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը, — Հայաստանի մէջ, «Նորերը», խակ կամ ազէտ բոլշեւիկներ, արդէն զզուելի խաչակրութեան են ելած, աղտոտ հաւատաքննութիւն մըն են սկսած ընդդէմ հին բոլշեւիկներուն: Պիտի ըսէինք, այրած սիրտի հովահրումով մը.— Բարի վայելե՛մ, հին բոլշեւիկներ, հիմա դուք տեսէք հունձքը: Ափսոս որ, սակայն, այս խաչակրութեամբ կը ստեղծուի մեծ վտանգ մը: Մինչեւ հիմա բանուորներն ու գիւղացիներն էին ենթակայ բոլշեւիկեան բռնատիրութեան, այժմ մտաւորականներն են, որ կը կրեն լուծը:

Սակայն այս անգամ հարուածը ուղղուած է «ազգային ընոյթին» դէմ:

Պէ՞տք է բացատրել, արդեօք, վտանգը որ կը ծածկուի այս պարզ խօսքին ետեւ: Առիթ կ'ունենանք յօդուածով խօսելու այս շատ լուրջ պայքարին մասին:

Մայիս մէկ եւ մաքուր ջուր

Ալլահվերդիէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան»ի (18 ապրիլ).—

Տասնեակ տարիներէ ի վեր Մանեսի պղինձի ձուլարանի բանուորներն ու բնակիչները զրկուած էին խմելու ջուրէ: Կը գործածէին գետին աղտոտ ջուրը, որ զանազան հիւանդութիւններ կը պատճառէր խմողներուն: Ժամանակէ մը ի վեր աշխատանք կը թափուի Ալլահվերդիի աղբիւրէն ջուր բերել Մանես: Ջմրուղին գետեղումը աւարտած է 80 առ հարիւր: Մանեսի բոլոր կազմակերպութիւնները լծուած են ջուր բերելու այս աշխատանքներուն:

Ջրմուղը առաջին օրերուն 24 ժամուան մէջ պիտի տայ 30,000 դոյլ ջուր: Մայր գիծն ուժեղցնելէ յետոյ, ջուր պիտի կրնայ հայթայթել 10-15,000 բնակչութեան:

Ջուրը պիտի գայ մայիս մէկին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

■■■

ԿԱՐՏԱՆ, 2 Մայիս.— Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէն նախապէս հրաւէր ուղղած էր գաղութիս, քաղաքական ու հայրենակցական զանազան մարմիններուն, ապրիլեան տարեդարձն հաւաքաբար կատարելու: Հրաւէրին պատասխանած էին՝ Ռ. Ազատական, Ս. Դ. Հնչակեան, Գոմքի Բարեսիրաց, Շէյխ Հաճէի Երիտ., Կ. Խաչ, Կրթասիրաց, Ուսումնասիրաց Միութիւնները: Ժողովին մէջ, ռամկավար–հնչակեան պարոնները պահանջեցին որ եռագոյնը չպարզուի հանդէսին օրը, «այլապէս չեն մասնակցիր»: Դիտել տրուեցաւ իրենց որ, «առանց եռագոյնին՝ կարելի չէ սգատօնը կատարել»: Ու գլխիկոր հեռացան սրահէն:

Իսկ Գոմքի Բարեսիրացը եւ Ուսումնասիրաց միութիւններ ըլլալով չէզոք մարմիններ, կրկին չմասնակցեցան: Կ'երեւի ենթակայ են ռամկավար–հնչակ խմբակցութեան: Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Մայիս մէկ, կիրակի կէս օրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կրթասիրաց, Կ. Խաչ եւ Շէյխ Հաճէի Երիտ. միութիւններուն: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Իսկ սեւ պաստառին վրայ մակագրուած էր՝ «Յարգանք Ապրիլ 11/24ի Նահատակներուն»: Դրան մէջի կողմը պատուի կեցած էին երկու սկաուտներ՝ իրենց տարազով: Սգահանդէսին կը նախագահէր ընկ. Լ. Գայաճանեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեցին դպրոցի սաները եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Նախագահը պատմականն ըրաւ ապրիլեան սարսափներուն եւ եզրակացուց, — «Այս օրուան սգատօնը մեզի չի պարտադրեր լալ ու աղերսել, սիրտ ծեծել, արցունք ու հառաչանք արձակել, ո՛չ, այլ եւ աւելի քան երբեք գօտեպնդ ու հպարտ քալել անոնց անցած ու կիսաւարտ ուղիէն, կարենալ հասնելու վերջնական հանգրուանին»:

Գեղարուեստական բաժնի իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին՝ պատանի Կ. Նաւօեան «Հայ Հերոսները», Հ. Յ. Դ.ի կողմէ Օր. Ա. Գրիգորեան մեներգով՝ «Գարունը», Կրթասիրացի սանուհիներէն Օր. Անահիտ Տէր Նապարէթեան արտասանեց «Շիրիմների աղջիւ», Կ. Խաչի կողմէ Տիկ. Ա. Թումասեան, «Հայրենիքիս հետ», Օր. Մ. Գալայճեան «Մայրիկիս» գպրոցին կողմէ:

Հանդէսի ընթացքին երգուեցան «Խաղաղութիւն ձեզ» եւ «Հալածուած ենք» երգերը, դպրոցի սանուհիներէն նախապէս պատրաստուած երգչախումբի կողմէ:

Ցեռոյ ներկայացուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Ոխտաւոր»ը, ընկերներ՝ Զ. Մարկոյեանի եւ Կ. Պետրոսեանի կողմէ:

Նախագահը խօսք տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Օ. Փափազեանի, որ հրաւիրուած էր Մարսէյլէն: Ընկերը կարճ ու ամփոփ խօսքերով վեր առաւ հայ ժողովուրդի քաղաքական ու տնտեսական վիճակը՝ նախ քան ապրիլեան եղեռնը, փաստացի վերլուծումներով նկարագրեց մեր ժողովուրդի տառապանքն եւ յեղափոխութեան արժէքները: «Որքան ատեն որ այս ցեղին խլակները կը շնչեն ու կ'ապրին երկրագունդին վրայ՝ այդ մնացորդացին քաղաքական մտածողութեան առանցքը պիտի ըլլայ՝ լուծել մեռելներու մահուան ու անոնց կտակին գաղտնիքը»:

Կրթասիրացի կողմէ Գ. Ա. Առաքելեան երգեց «Նպատակիս հասնիմ»ը: Արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Գ. Գասպարեան «Կա՛նգ առ» Թովիչ ու անոյշ լեզուով: Խօսք տրուեցաւ Շէյխ Հաճէի Միութեան ներկայացուցիչին, որ կարճ ու սեղմ գծերու մէջ ներկայացուց սգատօնի իմաստն ու թելադրեց ներկաներուն, որ նորահաս սերունդը հայեցի դաստիարակութեամբ մեծցնեն ու անոնց սրտերուն մեր ցեղին փոթորկածին պատմութիւնը իր ամբողջ զարհուրանքով: Կրթասիրացի կողմէ յարգանքի խօսք ըրաւ Գ. քհնյ. Մովսէսեան գրաւոր կերպով: Շէյխ Հաճէի կողմէ արտասանեց Պ. Գ. Պապահասեան «Ապրիլեան կայծը»:

Փակման խօսքն ըրաւ նախագահը, աւելցնելով որ, ամէն տարի այս օրերուն, սրբազան պարտքն ունինք քով–քովի գալու, մեր յարգանքի ու երախտագիտութեան տուրքը տալու մեռելներուն: Սգահանդէսը փակուեցաւ երգչախումբի «Տէր Կեցո»յով:

Լ. Գեղունի

Յ. Գ.— Ռամկավար – Հնչակ պլոքի միահամուռ կատարած սգահանդէսը եղած է նեղ չորս պատի մէջ: Այս առթիւ բան գործ ըրած են յարձակիլ Դաշնակցութեան վրայ, մոռնալով բուն սգահանդէսը:

Մետաքսի գործարան մը կը փակուի

ԺՈՒԱՑԵՕԶ.— Մինչեւ այսօր կաղն ի կաղ քալելէ յետոյ, յառաջիկայ շաբթու կը փակուի մեր գործարանն ալ,

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇՏՊԱՆ... «ԴԱՇՆԱԿ»ՆԵՐՈՒՆ

■■■

Եուսուֆ Եազպէք, արաբ լրագրող մը, որ քանի մը տարի առաջ աքսորուած էր Ֆրբեւ համայնավար, «Ինչո՞ւ մարզպանութիւնը կ'օգնէ դաշնակներուն» խորագրին տակ, հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Հալէպէն (21 ապրիլ).

— «Սուրիոյ մարզպանութիւնը ամէն գործի կը խառնուի, անհատական թէ հաւաքական: Ես կը խոստովանիմ որ մարզպանութիւնը շահ ունի իսլամական վազֆներու խնդրին խառնուելու. նմանապէս կը խոստովանիմ որ շահեր ունի երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ, ազատութիւնը ճնշելու եւ ազատասէրները բանտարկելու իրաւունք ունի, որպէս զի սորուկներն ու տկարները իրեն մնան:

Բայց չեմ հասկնար երբեք թէ ի՛նչ է օգուտն ու գաղտնիքը հայ ազգային ընտրութեանց միջոցին հայ կուսակցութիւններէն մէկուն օգնելուն եւ կողմնակցութիւն ընելուն, որովհետեւ Հայերը ոչ կաթոլիկ են եւ ոչ ալ մարոնի ամբողջութեամբ:

Մարզպանութեան հայ պաշտօնեաները ազատութիւն եւ լիազօրութիւն ունեցած են գործելու եւ պարտադրելու ժողովուրդին: Անոր արդիւնքը տեսանք երբ Հայերու ընտրութենէն առաջ, անոնք կարգ մը Հայերու տուներուն վրայ յարձակեցան. գնդակներ նետեցին եւ ամէն օր դէպք մը հանեցին:

Հայերը, հոս Հալէպի մէջ, Սուրիոյ միւս բոլոր շրջաններուն մէջ եղածին պէս երեք կուսակցութիւններ ունին՝ Հնչակ, Ռամկավար եւ Դաշնակ: Դաշնակները բաղդատելով միւս կուսակցութեանց, աւելի քիչ եւ տկար են, սակայն հակառակ ատոր կ'ուզեն ազգային ժողովը իրենց ձեռքը առնել: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ մարզպանութիւնը անոնց սէր եւ վստահութիւն ցոյց կուտայ, բարձր դիրքեր եւ պաշտօններ կուտայ, Հալէպի սահմաններուն վրայ, անոնց ագարակներ եւ գիւղեր կուտայ:

Իսկ միւս կուսակցութիւններուն ոչ մէկ սէր կուտայ: Շնորհիւ այդ պաշտպանութեան Դաշնակները ինչ որ կ'ուզեն կրնան ընել, ով որ կը հակառակի Դաշնակներուն, յարձակման կ'ենթարկուի, կը ծեծուի, բայց հեղինակները պատիժ չեն կրեր:

Ի հարկէ, մեծամասնութիւնը չի հնազանդիր փոքրամասնութեան, այդ պատճառաւ բնական է արիւնոտ դէպքերու պատահումը: Հալէպի հիւղաւաններուն մէջ կռիւներ եւ վէճեր շատ եղան, բայց Դաշնակները իրենց վախէն փախան եւ պահուեցան: Ինչպէս ըսինք, Դաշնակները կը յարձակին առանձին գտնուող Հնչակ եւ Ռամկավար պետերու վրայ, որոնք ազատ արհեստաւորներ եւ դիրքի տէր են»:

Որ ամէնէն աւելի ապշած էր տիրող տագնապէն: Փակումը, բատ յայտարարութեան, առժամեայ կը համարուի, բայց եթէ գործերը լաւ ընթացքի մը մէջ չմտնեն, գուցէ վերջնական ըլլայ:

Գործաւորներու մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Հայերէ, թիւով 50 հոգի, որոնք այս կերպով պիտի զրկուին իրենց օրապահիկէն: Գործարանի վարչութիւնը, սակայն, խոստացած է մեր «փոխադարձ օգնութեան սնտուկին» նպաստ մը յատկացնել՝ գործադրկութեան միջոցին:

Մ.

ՍԵՐՎԱՆԹԷՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ամէն տարի ապրիլի վերջը կը տօնուի Սերվանթէսի մահուան (23 ապրիլ 1616) տարեդարձը: Տոն Քիշոթի հեղինակը, որ վարակուած էր ջրգողութեամբ, ստոյիկի պէս սպասեց մահուան: Թրինիթէի կրօնաւորուհիներն էին, որ թաղեցին զինք իրենց վանքին մէջ: Բայց այսօր կարելի չէ գտնել իր շիրիմը: Կարելի չէ ճշդել նաեւ իր ծննդեան թուականը, ոմանք կը դնեն 8 հոկտեմբեր 1547ին, ոմանք 29 սեպտեմբերին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ: Գրեց՝ Գր. Զօհրապ: Հրատ. «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ», Թիւ 6: Փարիզ, 1932: 220 էջ, շքեղ տպագրութեամբ: Գին՝ 20 ֆրանք: Կեդր. հասցէ.— M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18):

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ Է Պ)

■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

— Կը տեսնե՛ս, կը տեսնե՛ս օր մը — գլուխը շարժեց գրաշարապետ Լեւոնը ձեռագիրները առած:

= «... Այդ մենք ենք գնում, հայկական... կրծքով փշրելու զանկը Վանցեանին, — յատկեց կրկին անոր սեղանին վրայ, մինչ կրկին ճռնչող դրանը մեջեն.

— Այվա՛զ, Այվա՛զ, — լսուեցաւ Վանցեանին վանականի յատուկ կոկորդային ձայնը, — հանդարտ կեցիր...

= Ի՞նչ կ'ըսես, ընկեր Վանցեան, յեղափոխական շարժման մէջ ենք... նուաճո՛ւմ ենք, նուաճո՛ւմ...

Վանցեանին հետ սենեակ մտան, նաեւ, երեք ընկերներ, որոնցմէ մին Ուսանողական Միութեան օրկանի խմբագրական մարմնի անդամ էր, իսկ միւսը Գ. Պարոնվարդեանը, որուն բանաստեղծութիւններէն լոյս կը տեսնէին բոլո՛ր հանդէսներուն մէջ:

— Պատրա՞ստ է — ուրի՛շ ձայն մը հնչեց Սուրէնի ականջին, որ լեցուեցաւ Այվազին ձայնով.

— Ահա՛, սեղանին վրայ է. տեսա՞ր՝ չըրժեց խոստումը...

Ու բոլորը խռնուեցան Սուրէնի քով: Փնտռուած ոճը ու հարցերուն ծօտենալու, զանոնք քրքրելու, դասաւորելու ձեւը նախելի էր ամէնքին:

Պնդեցին որ կարդայ: Սուրէն մերժեց: Այն ատեն, Այվազեանը նետուեցաւ, խլեց յօդուածը, եւ, լուրջ արտայայտութիւն մը առնելով սկսաւ կարդալ: Ո՛չ, նախ հազաց ու ըսաւ.

Մինչ հեղինը կուգայ

— Հրաշալի է՛ վերնագիրը — ուրախութեամբ ձայնեց Պարոնվարդեան, բուն վերնագիրն է «Ըլլանք գործնական ու շրջահայեաց»:

Այվազեան կրկին հազաց: Ձեռքը բարձրացուց եւ շարունակեց կեցծել.

«Սերունդը կուգայ: Ստրկամիտ հոգեբանութեան մը ախտաւոր ժառանգութիւնը թօթված, վաղը, աշխատաւոր զանգուածը, որ, մուրին ու հուրին մէջէն ցոյց պիտի տայ իր դէմքը բոլոր անոնց, որոնք կը յամառին կառչած միայ հին ու կեղտոտ մտայնութեան մը, որ անպայման պէտք է անհետանայ՝ մեր վաստակաբեկ բազուկներուն տակ անխնայօրէն ճզմուելով...

— Ո՞վքեր են այդ ճզմուողները Թուրքերը՞, — հանդարտօրէն հարցուց Պ. Բարսեղեան, որ եկեր կեցեր էր սենեակին դրան առջեւ, ու ակնոցը տուեր էր տղոցը:

= Այո՛, հա՛յ Թուրքերը — պատասխանեց Վանցեան, որ համոզուած ընկերվարական մըն էր, հաճոյքով կը հանդուրժէր Այվազեանի այդ անմեղ կատակներուն եւ այդ պահուն զբաղած էր Այվազեանի ետին թուղթ մը գնդսելով կախելու, որուն վրայ գրուած էր «Ծաղրածու»:

Բայց, նոյն պահուն, Այվազեան թեւը առնելուն, Վանցեան քայլ մը նետեց ու շարունակեց.

— Վաշխառուներ պէտք է ճզմել... Վանի մէջ, նոր սերնդեան շարժում հոյակապ արդիւնքներ է տուեր...

= Աղէկ ամմա, — քայլերը նետեց ներս Բարսեղեան — յեղափոխութիւն հանեցինք որ մեզ չկոտորեն, հիմա ալ սկսանք իրար կոտորել, եղբա՛յր, խելքս չի հասնիր կոր.—

— Ասիկա գաղափարական դասակարգային յեղափոխութիւն է, — ձայն տուաւ Այվազեան:

= Նայէ՛, նայէ՛, սուո՛ր նայէ,—աչքերը բացաւ Բարսեղեան էֆէնտի — ծօ՛, մաս մը խլէց էիր կեդրոնականի մէջ, երբ լեռներուն վրայ մարդիկը գործ կը տեսնէին կոր, խօսք չէ՛ — հիացիկ բարձրացուց ձայնը եւ ձեռքը — Նայէ՛ կը խօսի՞ն անոնք,— ակնարկը մեծերուն էր — ձայն ձուն կը հանե՞ն... դո՞ւք. մինա՛կ խօսք... սանկ պիտի ընենք, նանկ պիտի ընենք... փալաւճս պիտի ընէք — բարկացաւ մէկէն բոլորին խնդուքին մէջ:

— Կը տեսնէ՛ք, կը տեսնէ՛ք,— մէջ խնկաւ Վանցեան՝ զայն աւելի գրգռելու մտօք,— կարգը ձեզի ալ պիտի գայ... ձեր հաշիւն ալ պիտի նայինք... սանկ հեռուէն պիտի նայիք Ազգ. Ժողովին: Նա՛, ընկե՛ր Արապեանը ոտքը ներս կը դնէ արդէն ուրբաթ օր:

= Ի՞նչ. գիս քու Սուլթան Համիտդ անգամ չկրցաւ հանել ասկէ տէ, դո՞ւք պիտի հանէք... ծօ՛, ես բանտ տեսած մարդ եմ, — ակնարկեց իր մէկ քանի ժամուան բանտարկութեան, պնդած ու պաշտօնի վրայ պահած ըլլալուն համար ուսուցիչ մը, որ Գնունիի հետ կռուած էր Սամաթիոյ մէջ, կառավարական ուժերուն դէմ: Աս ազգը...ինծի նայէ... ես աս ազգին անունով կը յայտարարեմ քեզի որ...

— Աս ազգը ձեզի ալ «թէնէքէն» պիտի կապէ օր մը...

= Խա՛լթ կերեր ես դուն — կրկին պոռաց — ազգը ե՛ս եմ, ե՛ս — ու ձեռքովը ծեծեց կուրծքը:

Իրա՛ւ: Ազգն էր այդ մարդը՝ միսով ու ոսկորով: Անոր ցաւերուն ցաւակից, ու լացին հետ լացող՝ կը պատահէր նոյն իսկ, որ յանկարծ յուզուի:

Կեդրոնի խմբակցութեան անդամ էր հիմա. բայց, մասնաւոր յարգանք կը տածէր դէպի կուսակցութիւնը ու ջերմ զգացումներ՝ դէպի անոր ղեկավար դէմքերը: Ցաճախ կուգար խմբագրատուն «երեսնիդ չնայիմ կ'ըսեմ, նորէն սիրոս չըլլար» կատակելէն. կը մտնէր սենեակէ սենեակ, կը խօսէր բոլորին հետ, եւ մասնաւորապէս խմբագիրներու սենեակին մէջ, իր ներկայութեան, ոգեւոր տրամադրութիւն մը կը ստեղծուէր: Բոլորը կ'ախորժէին իր կատակներէն, հակառակ երբեմն իր խիստ արտայայտութիւններուն, ու մի՛շտ մասնաւոր գոհունակութիւն կը պատճառէին անոր խօսքերը:

Նման տրամադրութիւն մը ստեղծուեր էր հիմա, երբ Սուրէն գլուխը բարձրացուց ու ըսաւ.

— Սասունի դէպքը չմոռցուած, նոր մը աչաւասիկ. Տիգրանակերտէն առեւանգումի հեռագիր մը ունինք այսօր...

Բարսեղեան էֆէնտի բոլէապէս շառագունեցաւ. աչքերը լեցուեր էին: Այվազեան նկատեց, ու ըսաւ.

— Դա յեղափոխական մարդու վայել չէ... մասնաւանդ քեզ նման ընկերոջ մը...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

նածուներուն վրայ: Սաորեւ, մէկ քանի կարեւոր հատուածներ իր ճառէն.

— «Հոյակապ խանդավառութեամբ մը, անցեալ կիրակի, երկիրը քուէարկեց առաջին անգամ մը: Այս քուէարկութենէն կը բխի քաղաքական ամրութեան ապաւորութիւն մը, որ տիեզերական տագնապի այս պահուն, կազդուրիչ է:»

Ֆրանսայի վարչապետը այս ամբողջին կը տեսնէ այն տեսակէտով որ անցեալ կիրակի օր ընտրուածներու 87 առ 100ը կը պատկանին նախկին խորհրդարանին, 1928ի ընտրութիւններուն հետ բաղդատելով, ծայրայեղ ձախերը կորսնցուցած են 45,000 ձայն եւ նաեւ, ընտրուած 250էն մէջ, 132ը կառավարական են եւ 118 միայն հակառակ՝ կառավարութեան: Ֆրանսա այս կիրակի պիտի ընտրէ 353 երեսփոխաններ: Պարզ է թէ այս քուէարկութիւնն է որ պիտի ճշդորոշէ յառաջիկայ Երեսփ. Ժողովին դիմագիծը: Էական կարեւորութիւնն ուրեմն, բացայայտ է:

— «Այս քուէարկութիւնը առաջինէն կը ստանայ ապահովութեան գնահատելի երաշխիքներ: Որ եւ է կուսակցութիւն որ կը կանգնի ընդդէմ օրինապահութեան, ազատութեան, սեփականութեան եւ հայրենիքի ըմբռնումներուն, չի կրնար մեծամասնութիւն ունենալ:

«Բայց այդ ապահովութիւնը յարաբերական է, որովհետեւ մնացեալ այս կամ այն կուսակցութիւններու դիրքէն կախում պիտի ունենայ աւելի կամ պակաս ազդեցութիւնը, զոր պիտի գործեն Միջազգայիններէն կախում ունեցող կուսակցութիւնները»:

Այս խօսքերէն վերջ, Պ. Թարտիէօ գովքը կը հիւսէ նախկին մեծամասնութեան եւ կը յարձակի ընկերվարականներուն վրայ.

— «Վնուած ըլլալով զինաթափ ըլլալ առանց նախադիր ապահովութեան, պետականացնել երկաթուղիները եւ ապահովագրութիւնները, իրականացնել պետական ապահովագրութեանց ընդարձակումը, ինչ որ փնացուց Գերմանիան եւ Անգլիան եւ ուրիշ մէկ քանի երկիրներ, ընկերվարականները պատրաստ են գործի վերածելու իրենց ծրագիրը:

«Անոնք միայն պիտի հետեւին այն դրօշին, որոնք իրենց եւ երկրին համար կը մաղթեն անձնապաստանութեան կիրքը»:

Պ. Թարտիէօ իր ճառը վերջացուց, կոչ ուղղելով որ Ֆրանսացիները իրենց քուէներով ջախջախեն ձախերու դաշնակցութիւնը:

Հիթլէր կը վերակազմէ՞ իր խումբերը

Նախագահ Հինտէնպուրկ երկու նոր հրամանագիր – օրէնքներ ստորագրեց: Առաջինը կը վերաբերի քաղաքական – զինուորական կազմակերպութիւններուն, որոնք յետ այսու, պիտի ենթարկուին ներքին նախարարութեան հսկողութեան: Այս կազմակերպութիւնները, իրենց կազմական կանոնագիրը պիտի ենթարկեն ներքին նախարարին հաւանութեանը: Ներքին նախարարը պիտի կրնայ նշանակել այն կազմակերպութիւնները, որոնք պարտաւոր են դադրեցնել իրենց մարտական գործունէութիւնը:

Պերլինի մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ այս հրամանագրին նպատակն է թոյլ տալ Հիթլերի որ վերակազմէ իր մարտական խումբերը:

Երկրորդ հրամանագրով մը, Հինտէնպուրկ արգիլուած կը յայտարարէ գերման հակակրօնական համայնավար խումբերը, որոնք կազմակերպուած են բոլշեւիկեան նման խումբերէ օրինակ առնելով:

Իտալիա գաղթավայր կ'ուզէ

Իտալիոյ արտաքին նախարարը, խորհրդարանին մէջ խօսուած ճառով մը, անդրադարձաւ չինեւճապոնական վէճին, եւ զինաթափութեան ու Դանուբեան վերակազմութեան հարցերուն: Պ. Կրանտի իր ճառը վերջացուց, Իտալիոյ համար ցոյց տալով գաղթավայրեր ունենալու պէտքը:

— Եթէ ըսաւ, ծոգատարութեանց բաշխման մէջ, արդար չգտնուեցան հանդէպ իտալիոյ, եթէ այս անարդարութենէն բխած օխերը տակաւին սաստիկ են, պարտաւոր ենք ծասկցնել մեր երկրին կենսական պէտքերը: Չենք կրնար ընդունիլ որ իտալական գաղթային պահանջներու անհրաժեշտութիւնը նկատի չառնուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ղեւոնդ Պայթարեան, Այրի Տիկին Ֆիլոռ Պայթարեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Եղիազարեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Թովմասեան, Տիկ. Նուարդ Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Այվազեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Ազարեան (Ալֆորվիլ), խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն անէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, հարսին, քենիին եւ հօրաքրոջ աղջկան՝ ՏԻԿԻՆ ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ ՊԱՅԹԱՐԵԱՆԻ (ծնեալ Յովակիմեան, Կէյվէ Գնճըլարցի) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ալֆորվիլ 4 Մայիս 1932

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամներն ու համակիրները, իր ննջեցելոց հոգեհանգստեան պատարագին, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի Ժան-Կուժոնի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ: Ընկերութեան Յոբելեանին առթիւ այս պատարագը պիտի ըլլայ հանդիսաւոր եւ պիտի երգէ վարժարանին քառաձայն երգչախումբը:

Երգեհոնի ընկերակցութիւն J. Fougierի կողմէ: (Maître de Chapelle):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Քանթ.— 35 ֆրանք:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նուպարի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները խստօրէն նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ և Մչօ խումբերու վարչութիւնը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ կոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, ընկ. Հիսայեանի բնակարանը: Ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Պուճուկեանի բնակարանը:

ՊԷՔՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին, ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 240 Րիւ Տիւքէքլէն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան խումբի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ԹՕՆԹՈՒԱՆի (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի անդամական ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի ժամը 2ին Խաժակ ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄի (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2.30ին 65 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ապրիլ 11)24ը կը տօնուի Փոնտըշէրիի մէջ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սթանօզի ու Մարաշի Հայր. միութեանց:

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ:

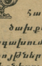
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Թադէոսեան, Վան Աւանց գիւղացի, որ կը կարծուի գտնուիլ Ֆրանսայի մէջ: Տեղեկացնել ՅԱՌԱՋի:

— Պարգեւ Քէօրօղլեան կը փնտռէ Շապին-Գարահիսարի Օնիպէկի գիւղէն Գրիգոր Նիկողոսեան որ 1926ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) քաղաքէն մէկ ժամ հեռու Էտրնէճիք գիւղը:

Կը փնտռէ նաեւ Կարնեցի Միսաք Աւետիսեան, հօր անուն՝ Աւետիս, մօր անուն՝ Սոֆիա: Կը գտնուէր Քասնթի քաղաքէն երկու ժամ հեռու Նէնիճէ գիւղը: Իմացնել՝ Keuchkerian Alexan, Maison Figeac, Impasse pourtous, Viviez, Aveyron, France.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագողին ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին, կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5–25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ S. Օնոսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ԿԻՒՐԻՆՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ եւ արուարձանները բնակող կիւրինցի հայրենակիցներու փափաքին ընդառաջ երթալու համար, հաւաքոյթ մը սարքուած է 8 Մայիս, կիրակի ժամը 3–7.30 Salle Voltaireի մէջ, 1 Place de l'Odeon. Օտէօն թատրոնին ճիշտ դիմացը, մուտքը rue de l'Odeonէն. Ընտանեկան հաճելի ժամանց: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները. սոյն ծանուցումը կարդացող կիւրինցիներէն կը խնդրուի լուր տալ իրենց ճանչցած հայրենակիցներուն:

կարգադիր յանձնախումբ

ՓԱՐԻԶԻ ամենասիրուն գլխարկները F. SORBIERի մօտ, 11 Rue Lafayette. Փարիզ: Անմրցելի գին:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան' վեներ. ծիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9–12, 2–8, կիրակի 9–12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Հրապարակային բանախօսութիւն Շավիլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Արդութեան ենթակոմիտէին կողմէ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray

կը նախագահէ՝ ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

կը խօսի ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

նիւթ՝ Ազգ. դատը եւ ուժերու կեդրոնացման հարցը

կը հրաւիրուի հասարակութիւնը

Փարիզի Գրական Ակումբ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard. Զեկոյց՝ Յ. Զաւրեանէ, «Աւետիք Պատրիարք եւ Տ. Կոմիտաս» (մի էջ 1ᵉ դարու ուղղափառ եւ հայ կաթոլիկ յարաբերութեան ներէն: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարանցիկ ցերեկոյթ

Կազմակերպուած «Դպրոցասէր»ի Անկիէնի մասնաճիւղին Օժանդակ Օրիորդաց միութեան կողմէ:

15 Մայս ժամը 15էն 21. Enghienի Salle des Fêtesի մէջ, Rue du Casino.

Հաճելի անակնկալներ — Մուտք 10 ֆր. (թէյը միասին)

ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Հաղորդակցութեան համար առնել՝ հանրակառք թիւ 54 Trinitéէն, շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն, 14.30, 14.40, 15.30:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

Բ Ո Ւ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Արթուր պոկեց մի քանի ծաղիկ, ջղայնօրէն ճմլել սկսեց ու քիչ լռելուց յետոյ պատասխանեց.

— Քաղաքում մնալ չեմ կարողանում: Այստեղ խանութն է, ուր ինձ համար խաղալիքներ էին գնում, երբ ես երեխայ էի. այնտեղ ծովեզրը, ուր մօրս հետ գնում էի զբօսնելու, երբ դեռ բոլորովին չէր հիւանդացել: Որ կողմն էլ գնամ միեւնոյնն է: Շուկայում ամէն աղջիկ մօտենում է նորից եւ առաջարկում ինձ իր ծաղիկները չգիտեմ էլ ինչի՞ս են պէտք: Այնտեղ է եւ գերեզմաննոցը...: Չէ՛, պէտք է հեռանայի. շատ ծանր է տեսնել այն տեղերը...

Զաւարտեց ու լռեց, փեթթատելով մանուածաղկի բաժակները: Տիրեց լռութիւն եւ այնպէ՛ս երկար ու այնպէ՛ս խոր, որ Արթուր զարմանքով բարձրացրեց աչքերը: Մթնել էր արդէն մագնոլիների ճիւղերի տակ ու ամէն բան աղօտ էր թւում ու անորոշ: Բայց եւ այնպէս դեռ բաւական լոյս կար տեսնելու համար Մոնտանէլլիի դէմքի մեռելային գունատութիւնը: Նա գլուխը քաշ էր ձգել եւ աջ ձեռքով ջղաձգօրէն բռնել էր նստարանի եզերքից: Արթուր շուռ տւեց գլուխը երկիւղածութեան ու զարմանքի մի խոր զգացումով: Կարծես սրանց գիտակցելու մօտեցել էր մի ինչ որ սրբութեան:

«Աստուած իմ, մտածում էր նա, ի՛նչ մանր ու եսասէրն եմ ես նրա կողքին: Եթէ իմ վիշտս իր սեփականը լինէր, նա հազիւ թէ աւելի խոր զգալ կարողանար»:

Այդ վայրկեանին Մոնտանէլլին վեր առաւ գլուխը ու նայեց շուրջը:

— Ես քեզ չեմ համոզելու, որ ետ դառնաս հէնց հիմա. — ասաց նա իր ամենաքնքուշ ձայնով: — Միայն պէտք է ինձ խօսք տաս, որ ամառւայ արձակուրդին լաւ հանգստանաս պիտի: Եւ իմ կարծիքովս որչափ կարելի է Լիվօռնոյից հեռու: Ես չեմ թոյլ տայ, որ դու բոլորովին խանգարես առողջութիւնդ:

— Դուք ո՞ւր էք գնալու, երբ դպրոցը փակւի:

— Պէտք է սանիկներս տանեմ սարը, ինչպէս միշտ, ու տեղաւորեմ: Բայց օգոստոսի կէսին վերադառնալու է փոխ–տեսուչը, այն ժամանակ կ'աշխատեմ քաշուիլ Ալպեան լեռները քիչ հանգստանալու: Ուզո՞ւմ ես դու ինձ հետ գնալ: Երկար պտոյտներ կ'անէինք եւ կ'ուսումնասիրէինք Ալպեան մամուռները: Սակայն դուցէ ձանձրանաս ինձ հետ:

— Պադրէ՛: — Եւ Արթուր ձեռքերը խփեց իրար ինչպէս մի «դիւրահաւատ հարաւցի», Ցուլիայի արտայայտութեամբ: — Ես ամէն բան տալու պատրաստ եմ որ ձեզ հետ գալ կարողանամ: Միայն չգիտեմ...

Ու կանգ առաւ:

— Կարծում ես, պարոն Բերտոնը թոյլ չի՞ տայ:

— Ի հարկէ որ չի ուզենայ, բայց դժւար թէ խանգարէ: Ես արդէն տասնութ տարեկան եմ, կ'անեմ ինչ սիրտս ուզում է: Վերջապէս նա միայն հօրս կողմից է իմ եղբայրս. չգիտեմ ի՛նչ մի պէտք ունեմ նրան հնազանդելու: Դէպ ի մայրս նա միշտ վատ է եղած:

— Բայց եթէ լրջօրէն հակառակի, կարծեմ, լաւ է իր կամքովը գնանք: Դիրքդ աւելի ծանր կը դառնայ ձեր տանը, եթէ...

— Ի՞նչ է լինելու աւելի ծանր. — տարկեց տղան գրգռուած: — Նրանք ինձ միշտ ատե՛լ են եւ միշտ էլ պէտք է ատեն, ինչ էլ որ անելու լինեմ: Եւ վերջապէս եղբայրս ի՞նչ պատճառ կարող է ունենալ, որ ճամբորդութեանս հակառակ լինի այն էլ ձեզ հետ, իմ խոստովանահօրս հետ:

— Չէ՞ որ բողոքական է: Յամենայն դէպս գրի՛ր: Կը սպասենք իր պատասխանին, միայն համբերող եղի՛ր, որդի՛ս: Մարդ պէտք է դէպ ի ուրիշները միշտ լաւ վերաբերւի, մինչդեռ է քեզ սիրեն, թէ ատեն:

Մոնտանէլլիի խրատը այնքան մեղմ եղաւ, որ Արթուր նոյն իսկ չկարմրեց:

— Այո՛, գիտե՛մ. — պատասխանեց հառաչելով. — բայց շատ է դժւար:

— Այնպէս ափսոսացի, որ երեքշաբթի երեկոյ չեկար. — ասաց Մոնտանէլլի՝ խօսքը փոխելով կտրուկ: — Արեցցոյի եպիսկոպոսն էր այստեղ: Ուզում էի քեզ ծանօթացնել:

— Խոստացել էի մի ուսանողի, որ կը լինեմ իր մօտը ժողովի եւ ինձ սպասում էին:

— Ի՞նչ ժողով:

Արթուր քիչ շւարեց այդ հարցից:

— Այսինքն խա–կա–պէս ոչ թէ ժողով. — ասաց մի քիչ կակազելով: — Ճենովայից մի ուսանող էր եկել, որ ճառ խօսեց, դասախօսութեան նման մի բան:

— Ինչի՞ մասին:

Արթուր վարանեց:

— Դուք ինձ նրա անունը չէք հարցնի, չէ՞, պադրէ՛, որովհետեւ խոստացել եմ որ...

— Ես քեզ ոչինչ էլ չեմ հարցնի. եւ եթէ խօսք ես տւել մի որ եւ է բան գաղտնի պահես, մի՛ ասա: Միայն կարծեմ ժամանակ է, որ վստահանաս ինձ:

— Անշո՛ւշտ, պադրէ՛: Նա խօսում էր... մեր մասին, մեր պարտաւորութեան մասին... թէ՛ դէպ ի մեզ եւ թէ՛ դէպ ի ժողովուրդը. եւ թէ ի՞նչ ենք անելու, որ կարողանանք օգնենք...

— Օգնե՞նք, ո՞ւմ:

— Խեղճ ժողովուրդին... եւ...

— Ե՞ւ:

— Իտալիային:

Խոր լռութիւն յաջորդեց:

— Ասա՛, տեսնեմ, Արթո՛ւր. — դարձաւ Մոնտանէլլին դէպ ի նա, խիստ լուրջ մի շեշտով. — շա՞տ ժամանակ է, որ մտածում ես այդ բաների մասին:

— Ամբողջ ձմեռը:

— Մինչեւ մօրդ մա՞հը. եւ նա ոչինչ չգիտէ՞ր:

— Ո՛չ: Այն ժամանակ շատ էլ բան փչտակւած չէի:

— Իսկ հիմա՞:

Արթուր մի բուռ ծաղիկ էլ պոկեց թուփից:

— Ա՛յ, ասեմ ինչպէս պատահեց, պադրէ՛: — Սկսեց պատանին աչքերը կը գետին ձգելով: — Յիշում էք, անցած աշնան պատրաստւում մուտքի քննութեան, ծանօթացայ ուսանողների: Մի քանիսը սկսեցին հետս խօսել այդ հարցի մասին, գրքեր էին տալիս կարդալու: (Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 7 ՄԱՅԻՍ 1932
7 MAI 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1875

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 սանթիմ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Յառաջ»ն էր որ տուաւ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի հրաժարման առաջին լուրը: Նախ վերապահութեամբ (24 ապրիլ), յետոյ հաստատելով եւ կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ կցելով (26 ապրիլ), մինչ Բարեգործականի վարիչ–պատուիրակը լռագոյն կը համարէր պարտկել:

Ապրիլ 30ին, Փարիզի մեր միւս պաշտօնակիցներն ալ հաստատեցին անպարտկելին, նոյն ինքն վարիչ–պատուիրակին բերնով.

— «Ստոյգ է որ կեդր. վարչութեան կամքէն բոլորովին անկախ պատճառներու համար Պ. Կիւլպէնկեան վիրաւորուած զգալով, իր հրաժարականը ղրկած է: Բայց կեդր. վարչ. ժողովը ամէն ջանք ի գործ կը դնէ եւ մեծ յոյս ունի որ իր նախագահը պիտի յօժարի վերստանձնել իր պաշտօնը, երբ քանի մը շաբաթ վերջ վերադառնայ իր ծովային ճամբորդութենէն: Առ այժմ պաշտօնական զեկոյց պիտի չհրատարակենք»:

Աւելի ասդին՝ նոր լուր չունինք: Հրաժարականը ետ առնուա՞ծ է թէ ոչ, — մութ կը մնայ մեզի, այս տողերը գրած ատեն:

Նախապէս հաղորդած ըլլալով հրաժարման պատճառները — «լրագրական քննադատութիւններ» — նոր ըսելիք մը չունինք այդ մասին ալ:

Այսպէս կամ այնպէս, իրականութիւն է որ աննախընթաց ովսաննաներով Բարեգործականի նախագահութեան կոչուած միլիոնատէրը կ՚ուզէ ազատել իր օձիքը:

Եւ պատրուակներ միշտ ալ պակաս չեն: Պատրուակներուն մէջ, «լրագրական քննադատութիւնները» ամէնէն վերջը կուգան:

Մեր կարծիքով, Պ. Գ. Կիւլպէնկեան հաւատք չունի իր ստանձնած գործին վրայ: Անշուշտ չունի նաեւ ծրագիր կամ գործնական առաջադրութիւններ:

Այսպէս, 1931ին, չկրցաւ խուսափէր Արծաթեայ յոբելեանին առթիւ ներկայանալու եւ իր առաջադրութիւնները պարզելու պատեհութենէն: Ինչպէս կ՚ընէ, օրինակ, իր առեւտրական–ճարտարագործական ձեռնարկներուն մէջ:

Եթէ Պ. Կիւլպէնկեան Բարեգործականին վրայ եւս նայէր այն աչքով ինչպէս կը նայի Րոյըլ Տըչի, Մոսուլի կամ Վենեզուէլլայի քարիւղահոս հաստատութիւններուն վրայ, ոչ լրագրական քննադատութիւնները պատրուակ պիտի ընէր այսօր, ոչ ալ աջէն–ձախէն տեղացող դիմումները:

Զօրաւոր եւ հնարամիտ՝ իբրեւ սովական անհատ, կը թուի թէ Պ. Կիւլպէնկեան ընդունակ չէ հաւաքական աշխատանքի:

Երկու տարին լրացաւ արդէն, եւ մենք մինչեւ այսօր ալ ի զուր կը փնտռենք այն նոր գիծը զոր Բարեգործականի մէջ պիտի մտցնէր նոր նախագահը:

Ընդհակառակն, այդ զօրաւոր համարուած անհատականութիւնը կամաց–կամաց տեղի տուաւ «թէմէննահ»ի եւ «դապուլ»ի կախարդական մթնոլորտին, որուն անզուգական վարպետն է Բարեգործականի վարիչ–պատուիրակը:

Մէկ խօսքով, հայ Կրեսոսն ալ անզգալաբար «կլլուեցաւ», եւ հետզհետէ աւելի դիւրութեամբ սկսաւ վաւերացնել ու ստորագրել ինչ որ կը խմբագրուէր իր անունով: Հետզհետէ տարուեցաւ, փոխանակ վարելու:

Այս իրականութեան ամենավերջին փաստը կը ներկայացնէ «Մեր խօսքը հայ ժողովուրդին», որուն ամէնէն յատկանշական մասերը ներկայացուցինք նոյն այս էջին վրայ:

Այդ 24 էջ «Խօսքը», որ իբրեւ թէ պիտի ծառայէ Բարեգործականը սիրցնելու եւ ժողովրդականացնելու, աւելի շատ վէճեր յարուցանելու սահմանուած է, ինչպէս առիթ ունեցանք բացատրելու:

Այս պայմաններուն մէջ, պարզապէս արջու ծառայութիւն կը մատուցանեն անոնք որ, կը կարծեն թէ կարելի է բարիք ապահովել շոյելով, շողոքորթելով եւ Բարեգործականի «թշնամիներ»ուն մուր քսելով:

Թերեւս Բարեգործականը այնքան վնաս կրած չէ «թշնամիներ»ու քննադատութիւններէն, որքան փոխան ընկալուլի թուղթին յանձնուած շողոմանքներէն եւ քծինքներէն, որոնք տարին տասներկու ամիս ծուխս կը հանուին իբրեւ «անշահախնդիր եւ բարեացակամ» դիրք:

Դաշնակցական ամէնէն անողորմ քննադատն ալ միշտ մէջտեղ դրած է ծրագիր մը, ուշադրութեան յանձնած է թելադրութիւններ:

Եթէ անոնց մէկ տասներորդն իսկ նկատի առնուէր սառն տրամաբանութեամբ եւ առանց կանխակալ կարծիքներու, Բարեգործականը այս օրին չէր հասներ:

Գոնէ իր շուրջը, իր իսկ տանը մէջ բերանները չէին բացուեր, շատ աւելի ծանր եւ փաստացի մեղադրանքներ նետելու համար վարիչներու երեսին:

Ի՞նչ խօսք որ Բարեգործականը լուրջ տագնապ մը կ՚անցընէ, անկախ՝ անոր նախագահին հրաժարումէն:

«Անշահախնդիրները» պատրա՞ստ են դանակով ճեղքելու վէրքը, գոնէ իրենց գիտցածները խոստովանելով...

Ինչ որ ալ խօսին, ինչ որ ալ գրեն վէրքը ծածկելու համար, պիտի ծառայէ միայն եւ միայն խորացնելու փտախտը:

Կիւլպէնկեանները քաշուին թէ վերադառնան, կացութիւնը չի բարեփոխուիր: Ոչ ալ ժողովուրդը աւելի կը մօտենայ Բարեգործականին:

Անոնք որ ամբողջութեամբ կը մեղադրեն ուրիշները, թող բարի ըլլան քննութիւն մը կատարելու իրենց խղճմտանքին հետ, իրենց տեսածին ու գիտցածին հետ, եւ յետոյ ստանձնեն ձրի փաստաբանի դերը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ "ԲԱՆՈՒՈՐԻ" ԽԵԼԱՊԱՏԱԿԸ

Ճի՛շդ «կար ու չկար»...

Նիւ–Եորքի մէջ կը հրատարակուի «Օրկան Միացեալ Նահանգաց կոմունիստ կուսակցութեան» շաբաթաթերթ մը, որուն մէկ համարին ճակատը կը կարդանք խոշոր տառերով. — «Դաշնակցական մամուլը մտայնութիւն կը պատրաստէ հակախորհրդային պատերազմի համար»:

Յառաջի ընթերցողները որ այս լուրը կը կարդան հակադաշնակ թերթիկի մը մէջ, գիտենք թէ ո՛չ միայն չեն հաւատար, այլ եւ կուշտ ու կուռ կը ծիծաղին:

Սակայն այս անգամ, չարաչար կը սխալին, որովհետեւ, լաւատեղեակ աղբիւրէ մեր քաղած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Դաշնակցութիւնը ո՛չ միայն «մտայնութիւն կը պատրաստէ», այլ եւ հակախորհրդային պատերազմի գործնական քայլեր կ՚առնէ:

Այսպէս, Ճափոն մօտ կէս միլիոն զինուոր է հաւաքած խորհրդային սահմաններուն մօտերը: Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա ոչ միայն հսկայ թումբեր կանգնեցին բոլշեւիկեան վաճառամարտին, այլ եւ գաղտնի պատրաստութիւններ կը տեսնեն արշաւելու Ռուսիա: Եւ այս արշաւին համար, Ամերիկա տրամադրած է իր ամբողջ ծովային ուժերը—(զրահաւոր, յածանաւ, ընդծովեայ, թորփիլլահալած, եւն.) զոր, որոշեալ պահուն, օդանաւերով ուղղակի պիտի փոխադրէ Ռուսիոյ գիրկը՝ Մոսկուա: Ֆրանսա իր հսկայ բանակը տրամադրած է եւ արագ փոխադրութեան համար՝ զանոնք պիտի տեղաւորէ ամերիկեան մարտանաւերուն մէջ: Իսկ Անգլիա, փախուստի եւ նահանջի ամէն ճամբայ կտրելու համար, որոշած է Լոնտոնէն մինչեւ ռուսական սահմանները, արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ, գաղտնի զետնուղիներ բանալ եւ մէկ անգամէն օդը հանել ամբողջ բոլշեւիկեան դրախտը:

Դաշնակցութիւնը՝ իբր փոքր ազգի մը ամենամեծ կուսակցութիւնը՝ կրցած է այս բոլորը ընել տալ մեծ պետութեանց:

Բայց, որպէս զի յաղթանակը վճռապէս ապահովուի, փոքր նիզ մը եւս պէտք է թափէ եւ «Բանուոր»ի խմբագրին ձեռքէն առնելով գրիչը, տեղը՝ անոր խելապատակին մէջ դնէ կտոր մը խելք...

Հոգ չէ թէ հաւու խելք ըլլայ...

ԽԱՐՏՈՑ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

—)(o)(—

Ամէն կարգի հասոյթներու ընդհանուր նուազումը եւ անգործութեան զարգացումը, Պերլինի բնակչութեան բարքերուն մէջ՝ նորութիւններ մտցուցած են: Քաղաքին կեդրոնէն՝ բազմաթիւ ընտանիքներ կը փախին դէպի ծայրամասի թաղերը կամ արուարձանները եւ անոնք որ նախ յարկաբաժիններ կը բնակէին, կը փնտռեն փոքր ու համեստ բնակարաններ: Վերջին ամսուն, մօտ 35 հազար Պերլինցի ընտանիքներ մեկնած են քաղաքին մօտակայ արուարձանները, եւ անոնք որ 6-7 սենեակնոց յարկաբաժիններու վարձութիւնն ունէին, կը բնակին 2-3 սենեակնոց տուներու մէջ:

Ամենէն աւելի արուեստագէտներն են որ կը նեղուին գործերու թուլութենէն: Պերլինի թատրոններէն շատերը կը սնանկանան: Թատրոնի ամենէն նշանաւոր տնօրէնները, ինչպէս Մաքս Ռէյնհարտ իսկ, ստիպուած են ծախու հանել իրենց կարասիները՝ պարտք վճարելու համար:

Պերլինի անգործ արուեստագէտները կազմած են երկու ընկերակցութիւններ եւ իրենց անդամները կը տրամադրեն որ եւ է ձեռական աշխատանքի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ծայրագոյն-Արեւելքի դէպքերը

Չինաճափոնական զինադադարը

Գրեր էինք թէ չինաճափոնական զինադադարը կնքուեցաւ ամսոյս 5ին, Շանկհայի մէջ:

Զինադադարի համաձայնագիրը կը բովանդակէ հետեւեալ հինգ կէտերը.

1) Մայիս 5էն սկսեալ վերջնական դադար թշնամութեանց:

2) Չինական զօրախումբերը պիտի մնան իրենց ներկայ դիրքերուն վրայ, որոնք ճշդուած են դաշնագրին մէջ:

3) Ճափոնական զօրախումբերը պիտի քաշուին Հանք – Փէուի շրջանէն եւ միջազգային թաղամասէն դուրս պիտի հաստատուին այն վայրերը, ուր կը գտնուէին յունուար 28էն առաջ: Մաս մը ճափոնական ուժեր սակայն, պիտի կրնան ժամանակ մը եւս մնալ յարակից հողերուն վրայ:

4) Տասներկու հոգինոց խառն յանձնախումբ մը պիտի հսկէ ճափոնական ուժերու պարպումին վրայ: Այս յանձնախումբը պիտի բաղկանայ Ճափոնի, Չինաստանի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Իտալիոյ երկուական ներկայացուցիչներէն:

5) Համաձայնութեան բնագիրը պատրաստուած է անգլերէն լեզուով: Այդ բնագրին ստորագրման թուականը պիտի նկատուի վերջնական: Ցետագային միայն պիտի ստորագրուին չիներէն եւ ճափոներէն բնագրերը:

Այսօրուընէ սկսեալ արդէն, ճափոնական ուժերը կը քաշուին:

Բոլշեւիկեան մերժում մը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հաղորդած էր Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարին Լիտվինովի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Մանչուրիոյ քննիչ յանձնախումբը օգտակար դատած է տեղեկութիւններ կամ յայտարարութիւններ առնել Մանչուրիոյ մէջ գործող խորհրդային պաշտօնատարներէն եւ կ՚առաջարկէր որ արտօնութիւն տրուի անոնց, ուղղուած տեղեկութիւնները տալու:

Լիտվինով պատասխանեց թէ Խորհրդային Միութիւնը մաս չի կազմեր Ազգերու Դաշնակցութեան, մասնակցած չէ Չինաստանի ներկայ դէպքերու քննութեան, եւ Մանչուրիոյ քննիչ յանձնախումբի կազմութեան, ուր ներկայացուցիչ ալ չունի, որով չի կրնար ստանձնել որ եւ է պատասխանատուութիւն՝ այս յանձնախումբի եզրակացութեանց մէջ:

Այս պայմաններով, կ՚աւելցնէ Լիտվինով, խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար գոհացում տալ կատարուած դիմումին:

Լօզանի ժողովէն առաջ

Լոնտոնի անգլիական շրջանակները բոլորովին երեւակայական կը նկատեն գերմանական աղբիւրէ ելած այն լուրը թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է եղեր Լօզանի խորհրդաժողովին առաջարկել պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու վրայ՝ 25 % նուազում մը:

Այս գրոյցին առթիւ, անգլիական շրջանակները կը յայտնեն թէ պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները քննելու պաշտօն ունեցող յանձնախումբը տակաւին չէ լրացուցած իր աշխատանքը եւ հետեւաբար, ելմտական յատուկ յանձնախումբը չի կրնար որ եւ է որոշում տուած ըլլալ այս մասին:

Զինաթափութիւնը

Զինաթափութեան ժողովի նաւային յանձնախումբը շարունակեց իր աշխատանքները: Այս յանձնախումբին տեղեկարերը՝ բաւական ծանր աշխատանքի մըն է որ պիտի լծուի, նկատի ունենալով բազմաթիւ եւ հակոտնեայ առաջարկները:

Յանձնախումբի վերջին ժողովին մէջ Իտալիոյ ներկայացուցիչը առաջարկեց միանգամայն ջնջել մեծ մարտանաւերն ու ընդծովեաները, սակայն ծովային երկրորդական պետութեանց համար՝ ընդծովեաները պահելու վերապահութեամբ:

Ճափոնի ներկայացուցիչը այն կարծիքը յայտնեց թէ կարելի է ընդծովեաներու տարողութիւնը սահմանափակել 2000 թոնոյի, բայց դէմ անոնց վերջնական ջնջումին:

ԿԸ ՄՏԱԾԵՆ ՑԵՏԱՁԳԵԼ

Նկատի ունենալով դժուարութիւնները՝ որոնց կը հանդիպին մասնախումբերը՝ իրենց աշխատանքներու ընթացքին, նկատի ունենալով նաեւ որ ընդհանուր յանձնախումբը չէ կրցած համաձայնութիւն գոյացնել զինաթափութեան վերաբերեալ քաղաքական սկզբունքներուն շուրջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ներքին քաղաքական կացութիւնը եւ Անգլիոյ վարչապետին առողջական վիճակը, որ զինքը կ՚արգիլէ մէկ – երկու ամիս մասնակցելէ միջազգային աշխատանքներու, կը մտածուի յետաձգել զինաթափութեան ժողովը, յունիսէն մինչեւ հոկտեմբեր: Կը կարծուի սակայն թէ զինաթափութեան ժողովի դիւանը որ մօտ ատենէն պիտի հաւաքուի, չպիտի ուզէ երկարաձգել այդքան երկար ատեն, նկատի առնելով կարգ մը անպատեհութիւններ:

Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու ժողովը

Մակտէպուրկի մէջ սկսաւ Պողպատէ Սաղաւարտներու տարեկան ընդհ. ժողովը, ուր ներկայ էին մօտ 12,000 նախկին պատերազմիկներու պատգամաւորներ:

Սաղաւարտակիրներու պետը ճառի մը մէջ ըսաւ.—Զենք ուզեր որեւէ յարձակում գործել, բայց կ՚ուզենք որ մեզ վերադարձնեն ինչ որ մեզ կը վերաբերի եւ ինչ որ մեզմէ գողցուեցաւ: Պիտի կռուինք իշխանութեան գլուխը անցնելու համար: Մենք հին մարտիկներս՝ գերման ժողովուրդին պիտի վերադարձնենք իր ազատութիւնը կռուելով անոր անկախութեան համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ԿՆՔԷ ԵՒ ԿԸ ԽԶԷ.— Մայիս 4ին, Մոսկուայի մէջ, խորհրդային Միութեան եւ Եսթոնիոյ արտաքին նախարարները կնքեցին ոչ–յարձակման դաշինք մը:

— Նախորդ իրիկուն, Մոսկուայի ներկայացուցիչը Լետոն կառավարութեան ներկայացուց ծանուցագիր մը, որով կը յայտնէ թէ նկատի ունենալով համաշխարհային տնտեսութեան մէջ առաջ եկած փոփոխութիւնները, Ռուսիա ստիպուած է խզելու Լետոնիոյ հետ կնքած առեւտրական դաշնագիրը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ԿԸ ԽԱՆԳԱՐԵՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Վերջին պահուն Սելանիկի մեր թղթակցէն ստացանք երկար նամակ մը, որ ծանր դէպքի մը լուրը կուտայ:

Մայիս 2ին, մինչ Ապրիլեան սգահանդէսը կը տօնուէր եկեղեցիին մէջ, կանխապէս հաւաքուած համայնավարներ յարձակում կը գործեն եւ կատաղի կռիւ մը կը սկսի: Բիր, դաշոյն, խարտոց եւ ուրիշ գործիքներ կը սաստկացնեն կռիւը: Կարմրուկներուն մէկ մասը ծեծ ուտելով կը փախչի, իսկ 9 հոգի կը ձերբակալուին: Կը ձերբակալուի նաեւ ռամկավար ուսուցիչ Ե. Պուռեանը: Կալանաւորները պիտի դատուին արտակարգ պատժական ատեանին առջեւ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Մոսկուա եւ Էնգիւրի

—)(o)(—

Պոլսոյ «Միլլիյէթ» լրագիրը, որուն խմբագրապետն ալ մաս կը կազմէ Ըսմէթ փաշայի պատուիրակութեան, հետեւեալ խմբագրականը գրած է ռուսեւթուրք յարաբերութեանց մասին.—

«Վարչապետ Ըսմէթ փաշա խիստ անկեղծ ընդունելութեան մը արժանացաւ Մոսկուայի մէջ: Երկու օրէ ի վեր ստացուած հեռագիրներէն կը հասկցուի թէ եղած ընդունելութիւնները պաշտօնականութեան սահմանը գլած անցած են: Ասոր պատճառը այն է որ պատերազմէն յետոյ աւանդութեան կարգ անցած է այլ եւս թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը: Մինչդեռ ցարական եւ սուլթանական վարչաձեւերու օրով մահացու թշնամիներ էին այսօրուան երկու դրացիները: Պէտք է ըսել թէ Օսմ. պետութիւնն ալ Ռուսիոյ հանդէպ ուղղամիտ քաղաքականութիւն մը չէ հետապնդած: Երբեմն վախի, երբեմն ալ օտարներու դրդումներու հետեւանքով, Օսմ. կայսրութիւնը փախցուցած է Ռուսիոյ հետ բարեկամանալու առիթները: Օսմ. կայսրութիւնը, օտար պետութեանց հաշւոյն մինչեւ վերջը շարունակած է հակառուս քաղաքականութիւնը: 19րդ դարու կիսուն, երբ Ֆուատ փաշա Փեթերսպուրկ գացած էր՝ գաղթականներու խնդիրը կարգադրելու համար, Նիկոլա ցարը անոր ըսած էր. «Դուք օտարներուն ձեռքը գործիք կ՚ըլլաք»:

Ցարական եւ սուլթանական վարչութեանց տապալումին հետ, պատմութեան անցած է նաեւ ռուսեւթուրք թշնամութիւնը: Պատերազմէն յետոյ այս երկու ժողովուրդները յաղթական պետութիւններու դաւաճան յարձակումներուն ենթարկուեցան: Օտար յարձակումներուն դէմ կուրծք տալէ յետոյ, խորհրդային Ռուսիա իր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը չզլացաւ Թուրքիոյ, որ անկախութեան պայքար կը մղէր այդ միջոցին:

Ասոր հետեւանքով Թուրքիան բարեկամութիւն հաստատեց Ռուսիոյ հետ, որ այդ միջոցին օրէնքէ դուրս պետութիւն մը կը նկատուէր: Հակառակ ասոր, Թուրքիա բարեկամացաւ սովետներուն հետ: Անցնող տասնըհինգ տարիներու փորձը ցոյց տուաւ թէ կարելի է վարչաձեւի տարբերութիւնը պահելով հանդերձ, բարեկամանալ սովետներուն հետ:

Խորհրդային Ռուսիոյ հետ մեր բարեկամութիւնը երբեք արգելք չէ եղած միւս պետութեանց հետ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելու: Կասկած չկայ թէ Ըսմէթ փաշայի վերջին այցելութիւնը ա՛լ աւելի պիտի ամրապնդէ աւանդական թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը:

Կը յուսանք թէ բոլոր խաղաղասէրները գոհ պիտի մնան թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան ամրապնդումէն եւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Ըսմէթ փաշայի հանդէպ Մոսկուայի մէջ ցոյց տրուած աննախընթաց ու անկեղծ ընդունելութեան համար»:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

Ո՞ՒՐ ԱՅՍ ԼՊՐԾՈՒՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ

Անդրկովկասեան փետերասիոնի տասնամեակի տարեդարձը, ինչպէս պէտք էր ենթադրել. լաւագոյն առիթ մը եղաւ համայնավար գործիչներու համար, կրկին ու կրկին իրենց քաղաքականութեան գովքն ընելու:

Ի՞նչ հարկ կրկնութիւններու, եւ որո՞ւ համար, երբ ժողովուրդը արդէն իսկ վարժուեր է միաձայն եւ միանուագ երաժշտութեան տասնեակ տարիներէ ի վեր:

Յատկանշական է մանաւանդ, որ այս անգամ անդրկովկասեան մեծ ու փոքր գործիչները, առանձին խնամքով իրենց կենդանի խօսքն ու գիրը լայն սեփականութիւն են դարձուցեր իւրաքանչիւր հանրապետութեան ներսը:

Խ. Հայաստանի ղեկավարներու հետ, Օրախիլաշվիլին եւ Մուսաբեկովն ալ երկարաշունչ յօդուածներ են զետեղեր «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ, փառաբանելու համար Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան բարիքներու հետ, մասնաւորաբար այն «եղբայրական» մթնոլորտը որ կ'անհետացնէ նախապէս «փոթորկած» մթնոլորտը:

Հայ գործիչին հետ, Վրացիի եւ Թաթարի միեւնոյն թերթի էջերու մէջ, միեւնոյն ուղղութեան ի նպաստ արտայայտութիւնները, կարելի չէ՞ իրական ապացոյցը նկատել «եղբայրական» փոխադարձ զգացումին:

Չեմ գիտեր ինչպէս կը գնահատեն այս կարգի իրողութիւնները Անդրկովկասեան ժողովուրդները, եւ մանաւանդ որքան կ'ոգեւորուին Լենինի աւետարանի զօրութեամբ եղբայրացման այդ հրաշքներովը: Սակայն քիչ մը խմալուր եւ անտեղի չափազանցութիւնները, կը մղեն մարդս ենթադրելու, որ համայնավար գործիչները գործ ունին ժողովրդական զանգուածներու հետ, որոնք այնքան ալ տրամադիր չեն երեւնար գոյութիւն չունեցող հրաշքներով ոգեւորուելու:

Ինչ ալ որ ըլլայ սակայն իրականութիւնը այս ուղղութեամբ, կարեւորը այն է, որ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան «առաջնորդները» մրցումի են ելեր, փաստելու նաեւ իրենց միջազգայնականութիւնը, աւելի խօսքով՝ մաքրակրօն բոլշեւիկութիւնը:

Իւրաքանչիւր գործիչ իր գերադասին աւելի հաճոյանալու, իսկ բոլորը մէկ Ստալինի շուքը ապահովելու համար, տօնական առիթով չեն մոռնար բանադրելու բոլոր «շեղումները» հին թէ նոր, ուժ տալու համար «ղեկավար»ի անսխալականութեանը, որ իրական «ոգին» է Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան:

Այս բոլորին վարժուած, խոստովանինք, որ այնքան ալ չենք զարմանար հիմա:

Գիտենք մանաւանդ, փորձառաբար, որ «յաւուր պատշաճ»ի ճառեր ու յօդուածներ կրնան փոխել իրենց ստորագրութիւններն ու արտասանող անձնաւորութիւնները, բայց ատով ոչինչ կը փոխուի բովանդակութենէն:

Այս ընդհանուր միօրինակութեան մէջ, սակայն, յաճախ կը նկատուին «նորութիւններ» ալ, նոյնպէս իւրայատուկ խորհրդային միջավայրի «ընկալեալ սովորութենէն»:

Այսպէս, օրինակ, ներելի է եւ պէտք, ենթադրենք, որ եւ է քաղաքական գործողութեան առիթով դատապարտել երկրի նախկին ղեկավարութիւնը: Կամ աւելի յարգի ձեւ մըն է հայհոյել նախախորհրդային շրջանի քաղաքական կազմակերպութիւններուն ու իշխանութեանց:

Եւ այս պարտադիր փոխասացութեան մէջ միշտ ալ ներելի է «նորութիւններ» մտցնել: Այսպէս, եթէ մէկը յաջողի հայհոյանքի նոր եւ ուժեղ արտայայտութիւն մը պատշաճեցնել, ենթադրենք թէ Դաշնակցութեան հասցէին, անտարակոյս կ'արժանանայ մէկ նոր շնորհքի:

Այս ուղղութեամբ, հայ համայնավարները միշտ ալ առաջին տեղը կը բռնեն Անդրկովկասի միւս ազգերուն պատկանող իրենց ընկերակիցներու մէջ:

Հայ համայնավարները — պատի՛ւ իրենց հնարամտութեան — ընդունակ են ո՛չ միայն ամենածանր եւ աղտոտ հայհոյանքներ թափել Դաշնակցութեան հասցէին, այլ եւ ամենազարշելի ստերով ու յերիւրանքներով խեղաթիւրել մեր պատմական դէպքերն ու անցքերը:

Շատերը այս ուղղութեամբ ցուցադրած իրենց աշխատանքներով է որ կրցեր են «դէմք» դառնալ, եւ շատեր կան որ իրենց օրուան դիրքը կ'ապահովեն միայն ու միայն այս աշխատանքով:

Հայաստանի մէջ այս ուղղութեամբ առաջին մրցանակը շահած պնակալէզ Երզնկեանէն յետոյ, Պ. Տէր Գաբրիէլեանը նոր ճիգ մը կը թափէ խլելու առաջնութիւնը:

Անցած տարի Փարիզ այցելութենէն ետք, ոգեւորուած իր հասցէին ուղղուած «գնահատանքներէ» առիթ չի փախցներ իր գոյութիւնը զգալի դարձնելու:

«Տիրացու» եւ Բագուի համեստ «կօրծակատար» Տէր Գաբրիէլեանը կը մոռնայ սակայն, որ հայհոյանքն ու ստութը, ինչպէս գովքն ու գնահատանքը, ամէն մարդու գործ չէ: Ուրիշ խօսքով, ուրիշ բան է ստել, հայհոյել, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ զանոնք արժեցնել, անոնց շուրջ ոգեւորուած տրամադրութիւն ստեղծել:

Եթէ շատերը կը յաջողին այս ուղղութեամբ, իրենց համապատասխան միջավայրին մէջ, քիչ չեն նաեւ անոնք որ կը խայտառակուին եւ կ'իյնան:

Պ. Տէր Գաբրիէլեանը առանց վերջի ելքի վրայ անդրադառնալու, փորձեր է հրապարակ նետուիլ, օգտուելով անդրկովկասեան դաշնակցութեան տասնամեակի տրամադրութիւններէն:

Այդ առիթով ան գրած է յօդուած մը «Խորհրդային Հայաստան»ի մարտ 12ի թուին մէջ: Մէկ կողմ թողլով իր բազմաթիւ գնահատութիւնները երկրի տնտեսական ու քաղաքական «նուաճումների» մասին, կարեւոր կը նկատենք արտագրել քանի մը տող այն հատուածէն, որով կը բնորոշէ Դաշնակցութեան օրով տեղի ունեցած կռիւները:

«Անգլիական իմպերիալիզմի դրդմամբ սկսած հայ - Թրքական պատերազմը, Նախիջեւանի, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի հետ մղուած պատերազմը, պատերազմներ, որոնք մղւում էին դաշնակներէ, որպէս հայկական խոշոր բուրժուազիայի կուսակցութեան քաղաքականութեան շնորհիւ ազգամիջեան անվերջ կոտորածներ, որոնք հրահրւում էին «Հայաստանը թուրքերից մաքրելու» անասնական ստոր լոզունքով... (ընդգծումները իմն են. Ս. Թ.).

Ողորմելի թշուառական, այսպէ՞ս է որ կ'ուզես հարուածել Դաշնակցութիւնը, ապահովելու համար անարժան դիրքեր:

Ինչպէ՞ս կը յանդգնիս բանաձեւել այս զարշելի մտքերը, որոնք այսօր իսկ կրնան իմաստ ստանալ, զրգռելով ձեր սիրակցորդ «դաշնակից» Թուրքը: Ու մանաւանդ, ինչպէ՞ս կը համարձակիս խօսիլ «Հայաստանը Թրքից մաքրելու անասնական ստոր լօզունքի մասին» երբ հայութիւնը զոհն է Հայաստանը մաքրելու ձեր եւ Թուրքի խակապէս հրէշային եւ գազանային նշանաբանին:

Եւ ինչո՞ւ համար են պէտք, այս մետասաներորդ ժամու «յայտնութիւնները», երբ «Հայաստանը թուրքերով լեցնելու» գերազանցապէս «մարդկային եւ յեղափոխական լօզունքը» կը թագաւորէ գործնապէս ձեր զարշելի իշխանութեան սահմաններուն մէջ:

Արժանանալո՞ւ վրացի եւ ադրբէջանցի ընկերներուդ կողքին, ապահովելու դաշնակցային մայրաքաղաքի կոմունիստական «բարձր» դիրքը, թէ գտնելու Մոսկուայի կորսնցուցած աթոռը:

Վրացին եւ Ադրբէջանցին, սակայն, հրճուելով հանդերձ «յեղափոխական» այս յառաջդիմութեան վրայ, կը կարծե՞ս թէ այնքան թշուառական են որքան դուն, ստորագնահատելու իրենց սեփական երկրի շահը «եղբայրական» Հայաստանի շահին:

— Ոչ, հազար անգամ ոչ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան: Դուք ճիշդ այս ողորմելի ճամբով է որ երեւութապէս որոշ դիրքերու հասած, կը կորսնցնէք ձեր վարկը ձեր դրացիներու աչքին: Այսպէս է որ դուք կ'անչքանաք Անդրկովկասի մէջ, կը մեկուսանաք, մինչ պատրանքն ունիք ձեր մեծութեան: Ստրկամտօրէն խնկարկելով մեծերուն եւ արհամարհելով սեփական միջավայրն ու արժէքները, դուք կը կործանէք ձեզ: Եւ մանաւանդ կը կործանէք այն երկիրն ու ժողովուրդը, որու գլուխը կը գտնուիք դաւադրօրէն ու վատօրէն:

Մինչեւ ե՞րբ այս պժգալի դիրքին մէջ, հայ ժողովուրդի թշնամի դիրքերու զօրացման «անասնական լօզունքով»...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԳԱՒԱՌ. ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր Թղթակից մը համառօտակի գրած էր այս մասին: Այսօր կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները, մեր մասնաւոր Թղթակցէն:

ՀԱԼԷՊ, 26 ապրիլ.— Սուրիոյ քաղաքական թէ ազգային կեանքի վերիվայրումները մինչեւ այժմ պատճառ էին դարձած Գաւառ. ժողովի ընտրութեանց տարուէ տարի յետաձգման: Այս իսկ պատճառներով, Կիլիկիոյ կաթողիկոսն ալ իրաւունք տուած էր իրեն, անորոշ ժամանակով ձգձգել ընտրութիւնները, մինչեւ որ անցեալ տարի գումարուած պատգ. ընդհ. ժողովը, որոշեց 1932 տարուան առաջին վեցամսեայի ընթացքին կատարել զայն:

Հալէպի Քաղաքական ժողովը ընտրութեան թուականը, 24 ապրիլ ճշդելէ յետոյ պատրաստեց եռանուն ցանկ մը, նախաձեռնարկ ըլլալով անմիջապէս զանազան հոսանքներու միջեւ համերաշխութիւն եւ հասկացողութիւն մը ստեղծելու գործին:

Տեղի ունեցան քանի մը ժողովներ կուսակցութեանց եւ չէզոքներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ եւ սակայն կարելի չեղաւ միակ ցանկի մը լուրջ համաձայնութեան գալ:

Ընտրութեան թուականէն շաբաթ մը առաջ հրապարակ եկան երկու կողմեր իրենց անջատ ցանկերով: Դաշնակցութիւնը առանձին իր ժողովրդային ցանկով ու Ռամկավար — Հնչակ եւն. միասին, «պլօք» անունով ու անջատ ցանկով:

Եռուզեռը սկսաւ:

Պլօքը՝ որուն ղեկավարութիւնը կը տանէին ռամկավարները, իրենց գործունէութեան ձեռնարկեցին կայաններու շրջանին մէջ ու երեւի կանխաւ մտածուած ծրագրի մը համաձայն օր ցերեկով, զինուած վարձկաններ հրապարակ բերին եւ սկսան քուէներ հաւաքել զանազան խոստումներով, դրամով եւ ի հարկին... սպառնալիքներով:

Այս գործը կը ղեկավարէր Նշան Տէր Պետրոսեան անուն մէկը՝ ռամկավար, արհեստով «սրմսար»:

Այս տէրէպէյիներու գործունէութեան հետեւող մեր տղաքները յարձակում կը կրեն, որու միջոցին յիշեալ ռամկավարի քեռորդին դանակով մը թեւէն կը վիրաւորէ մեր տղաքներէն Արտաշէսը (Խնուսցի) եւ ատրճանակի հարուածներ պարպելով կ'ուզէ խոյս տալ իր ընկերներով: Վիրաւոր Արտաշէսը եւ ուրիշ ընկեր մը չներելով այսքանին ու չհամբերելով — Դաշնակցութիւնը հրահանգած էր ամէն գնով զգուշանալ դէպքերէ — կը հալածեն վատերը, կ'առնեն ատրճանակն ու դաշոյնները ինչպէս նաեւ քանի մը դաւադիրներ, որոնց տակաւնութիւնը փորձի կ'ենթարկեն անմիջապէս, տեղին վրայ: Իսկ փախչողները դատախազական այս փորձին կ'ենթարկուին, հետեւեալ օրը:

Երկու օր վերջ, քաղաքի մէկ հրապարակին վրայ նոյն փորձին կ'ենթարկուի «սրմսար»ը, իբրեւ պատասխանատու այս բոլորին: Նոյն միջոցին «սրմսար»ին ընկերացող մը ատրճանակը կը հանէ եւ կը կրակէ, որուն վրայ ատրճանակը կը խլեն ձեռքէն եւ քիչ մը աւելի խիստ կը վարուին երկուքին ալ հանդէպ, մինչեւ որ ոստիկան զինուորներ կու գան եւ կը ձերբակալեն բոլորը, երկու ռամկավարներն ու երկու դաշնակցական տղաքը:

Հետեւեալ օրը ազատ արձակուեցան մեր երկու տղաքը եւ շնորհիւ դաշնակցական ընկերոջ մը միջամտութեան, նաեւ երկու զինակիրները:

Ռամկավարները, սակայն, այս ազնուութեան հանդէպ իսկ ռամկավար մնացին:

Այս վիճակին վերջ մը տալու առաջադրութեամբ, Քաղաքական ժողովը խորհրդակցութեան հրաւիրեց կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, ուր Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները մի առ մի թուեցին բոլոր այն փաստերը որոնցմով պատասխանատուութիւնը կը ծանրանար ռամկավար կուսակցութեան վրայ:

Իբրեւ եզրակացութիւն, ռամկավար ներկայացուցիչները առաջարկեցին կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէ կազմել յանձնաժողով մը, հսկելու եւ կանխելու համար նման եւ հաւանական դէպքեր:

Հետեւեալ օրը, սակայն, տեղեկացանք որ ռամկավարին առաջարկը ռամկավար կուսակցութիւնը չէր ընդունած, եւ «պլօքը» հրապարակ հանեց դեղին թուղթի վրայ աղտեղութիւն մը որուն միւս երեսը ցուցակագրած էր իր ընտրելիներու անունները:

Այս աղտեղութենէն երկու հոգի միայն մաքրուեցան, հրաժարելով պլօքի ցանկէն:

Զեկուցենք: Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ ապրիլ 24ի օրը — որ պատոնը յետաձգուած էր մայիս 1էն — առանց դէպքի ու միջադէպի թէ գաղթակայանին եւ թէ քաղաքին մէջ: Երեկոյին գաղթակայանէն հանդիսաւորապէս առաջնորդարան փոխադրուեցաւ նաեւ կայանի քուէտուփը եւ ընտրողական լայն յանձնաժողով մը որուն կը մասնակցէին Քաղաք. ժողովի անդամներն ու կուսակցութիւններէն երկ-երկու ներկայացուցիչներ, ամբողջ գիշերուան մը աշխատանքէն վերջ յայտնեցին արդիւնքը:

3482 քուէարկողներէն 3280ը մասնակցած էին: Օրինական պատճառներով ջնջուած էր մօտ 100 քուէ որով մնացեալ 3000ի շուրջ քուէներու վրայ 70 % համեմատութեամբ մը յաղթանակած էր Դաշնակցութեան ցանկը, հետեւեալ անուններով ու քուէներու քանակով.—

2129 Աճէմեան Միհրան,
2099 Աւետիսեան Մուշեղ (Սասունցի),
2149 Թէվէքէլեան Նազարէթ,
2139 Մազլումեան Օննիկ,
2143 Միթասեան Արամ,
2127 Պապիկեան Սամուէլ,
2138 Ֆէրբէկեան Ճօրճ: (Նախ... պատերազմը Հալէպ հաստատ... ներ. բացառութիւն կը կազմէ... չեղ Աւետիսեան):
2138 Տօքթ. Գազազեան Աշ...,
2118 Թիւթիւնճեան Կարապետ,
2098 Տէմիրճեան Յովսէփ,
2910 Ֆրտրբճեան Նազարէթ: (... թաղ եւ շրջակայք):
1982 Գալէմքեարեան Յակոբ,
2157 Տօքթ. Տ. Ղազարեան Յ... րիւն,
1973 Տէր Մեսրոպեան Գէորգ: (... րաշ, Զէյթուն, Այնթապ):
2124 Տատեան Արմէն,
2135 Տէր Պետրոսեան ... (Ուրֆա, Պէրէճիկ շրջան):
2118 Պասմաճեան Միհրան: (... եւ շրջակայք):
2148 Թիւյսիւզեան Խոսրով,
2117 Բարսեղեան Պօղոս: (Տիգ... նակերտ, Վան, Պիթլիս եւ Կարին),
2980 Զօրեան Երուանդ,
2127 Տէմիրճեան Սարգիս: (... բերդ, Սեբաստիա եւ Տրապիզոն),
2157 Աֆիրեան Գրիգոր: (Ադա... Գոնիա, Էնկիւրի, Պրուսա եւ Պոլ...)

Պ. Ե. Զօրեան եւ Պ. Ն. Ֆր... ճեան կը գտնուէին նաեւ ... ցանկին վրայ:

Պլօքի ցանկի ամենաբարձր քուէ... 800ի շուրջ է:

Թիւերու եւ փաստերու այս ... կերը տալով, աւելորդ կը նկատեմ ... եւ է պատասխան պլօքի դեղին ... ուղղուած սուրիահայ ժողովուրդ... Սուրիոյ գաղութը տուաւ իր պերճ... խօս պատասխանը:

Հակառակորդները Սուրիոյ երե... փոխանական ընտրութեանց մեր յաղ... թանակը կը վերագրէին արտաքին ... միջամտութեանց եւ օժանդակու... թեանց: Իսկ այժմ երբ փաստը անհ... ատրկելի է, լաւ է որ աղօթեն եւ ... պաշխարեն:

ՍՄԲԱՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒ...

ՄՈԼՈՏՈՎԻ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԸ

Ապրիլ 28ին, Մոսկուայի մէ... պատիւ Թուրք հիւրերուն ... հացկերոյթին մէջ, գործավարներ... խորհուրդին Նախագահ Պ. Մոլոտով հետեւեալ բաժակաճառը արտասա... նեց.

— «Պարոն վարչապետ, ... տուէք որ Թուրքեւխորհրդայ... բարեկամութեան զարգացման ... յիշատակելի օր մը անուանեմ ... օրը ուր Խորհ. Միութեան մայ... քաղաքը հասաք: Այս օրը յիշատա... կելի կ'անուանեմ նախ եւ առաջ ... պատճառաւ որ խորհրդային կառա... վարութեան անդամները կրցան ... զակի չփում հաստատել Թուրք ... րեկամ հանրապետութեան մէկ քա... ղաքական պատուական անձնաւոր... թեանց հետ, ինչպէս էք դուք: Յիշ... տակելի կը նկատեմ նաեւ այս օ... այն պատճառաւ որ Խ. Միութեան... երկիրը եկաք ընկերակցութեամ...

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ — 7 ՄԱՅԻՍ 1932

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ, ՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՍՆՈՒՆԴ

Կլիմային հետ՝ մաքուր օդը, հանգիստը եւ պատշաճ սննդառութիւնն ալ օժանդակ, բայց կարեւոր ազդակներ են թոքախտի բուժումին, ինչպէս նաեւ կանխարգելումին համար: Սանաթորիոններու ամէնէն մեծ առաւելութիւնը այն է որ հիւանդները այնտեղ միացած կը գտնեն այդ ազդակները եւ մանաւանդ պարտադրաբար ու լաւագոյն պայմաններու մէջ կ'ենթարկուին անոնց բարերար ազդեցութեան:

Դժբախտաբար քիչերը կրնան օգտուիլ սանաթորիոններու ընձեռած առաւելութիւններէն եւ հոն կատարել կլիմայի, օդի եւ հանգիստի բուժումը (cure): Չունեւորին, օրը օրին ապրողին համար, այդ բանը անկարելիութիւն մըն է:

Այսուհանդերձ սանաթորիոնը անհրաժեշտութիւն մը չէ: Հիւանդները կրնան յիշեալ ազդակներէն օգտուիլ իրենց գտնուած տեղին մէջ իսկ, թերեւս նուազ նպաստաւոր, բայց ստոյգ արդիւնքով: Ամէն պարագայի, ուր որ ալ գտնուի, ինչ ալ ըլլան պայմանները, թոքախտաւորները պէտք է որ օգտուին հանգիստի, մաքուր օդի եւ լաւ սննդառութեան մը օժանդակ բայց անհրաժեշտ ազդեցութենէն:

Արդարեւ, հանգիստը կարեւոր ազդակ մըն է թոքախտի դարմանումին համար: Թոքախտը էապէս այրող, սպառող հիւանդութիւն մըն է: Մարմինը՝ հիւանդութեան դէմ պայքարելու համար իր ամբողջ ուժերուն կոչ կ'ընէ, կը ծախսէ զանոնք անխնայ: Այդ պատճառով ենթական օրէ օր կը հալի, կը ծիւրի, կը հիւծի: Անշուշտ կան թոքախտի տեսակներ, ուր հիւանդութիւնը շատ դանդաղ կ'ընթանայ, ենթական չի նիհարնար, չի հիւծիր, այլ քաջառողջ երեւոյթ մը կը պահէ, երբեմն ալ չափազանց կը գիրնայ: Այսպիսի հիւանդներու համար, որոնց մարմնին պաշտպանողական ուժերը լայնօրէն կը բաւեն սպառումին, հանգիստը ոչ միայն անհրաժեշտ չէ, այլ չափաւոր մարզանքը, շարժումը եւ գործունէութիւնը կրնան օգտակար ըլլալ: Բայց հիւանդութիւնը արագ կ'ընթանայ, ջերմութիւն կը պատճառէ, մարմինը իր ուժերը կը սպառէ եւ կը նիհարնայ, այդ յաճախադէպ պարագային անհրաժեշտ է զգուշանալ ուժի աւելորդ սպառումներէ եւ ենթարկուիլ մարմնական եւ հոգեկան բացարձակ հանգիստի: Դարմանող բժիշկը կ'որոշէ հանգիստին աստիճանը, եղանակը եւ տեւողութիւնը:

Ամէն պարագայի հանգիստը պէտք է ընել մաքուր օդի մէջ: Անշուշտ նախընտրելի է որ հիւանդը ապրի գիւղը եւ շարունակ շնչէ լեռան կամ դաշտի մշտապէս մաքուր օդը: Բայց եթէ զանազան պատճառներով չի կրնար հեռանալ քաղաքէն կամ նոյնիսկ իր տունէն, դարձեալ կրնայ մաքուր օդի բարիքը վայելել, ցերեկը անցընելով բաց տեղ մը, իսկ գիշերը բաց ձգելով ննջասենեակին պատուհանները, այնպիսի ձեւով մը որ օդի հոսանքին մէջ չմնայ:

Պէտք չէ կարծել որ քաղաքներու օդը քիչ-շատ ապականեալ ըլլալով կարելի չէ մաքուր օդ շնչել: Կը բաւէ շարունակ օդաւորուած միջավայրի մէջ ապրիլ, զգալու համար մաքուր օդի բարերար ազդեցութիւնը:

Այս պարագան նկատի ունենալով է որ Ապահովագրական Ընկերութիւնները Պերլինի շրջակայքը հաստատած են հանգստավայրեր, ուր թոքախտաւոր գործաւորները առաւօտուն կ'երթան, մինչեւ իրիկուն կը մնան մասնաւոր հսկողութեան տակ, երեկոյին իրենց տունը կը վերադառնան եւ գիշերը կ'անցընեն պատուհանները բաց ննջասենեակներու մէջ: Այժմ Փարիզի շուրջն ալ բացօթեայ դպրոցներ եւ հանգստավայրեր կան թոքախտաւոր եւ թոքախտի ընդունակ մանուկներու եւ պատանիներու համար:

Այս առթիւ պէտք է շեշտել թէ մաքուր օդը կամ շարունակ նորոգուած օդը սնունդէն աւելի կարեւոր է մարդուն համար: Ոչ միայն թոքախտաւորը, ոչ միայն ընդհանրապէս հիւանդները, այլ ամէն մարդ պէտք է ջանայ ապրիլ մաքուր օդի մէջ, որուն թթուածինին շնորհիւ է որ կը նորոգուի մեր արիւնը եւ անոր շնորհիւ մեր ներքին գործարանները: Այս առողջապահական կենսական պահանջին կարեւորութիւնը տակաւին չէ ըմբռնած մեր ժողովուրդը, որ կը սարսափի օդէն, ամառ ձմեռ ամուր կը փակէ պատուհանները, կը քաշէ վարագոյրները եւ սենեակները դագաղի կը վերածէ: Այս բառը իր իսկական իմաստով կը գործածեմ:

Սնունդը երրորդ կարեւոր ազդակն է թոքախտի բուժումին համար: «Ստամոքսը թոքախտաւորներուն բերդը՝ եւ սնունդը անոնց պաշտպանողական միջոցն է»: Այս սկզբունքը չափազանցութեան տանելով, կէս դարու չափ գերսնուցումի (suralimentation) դրութիւնը հաստատուեցաւ: Հիւանդները անդադար կը կերակրէին ամէնէն անդարար ուտելիքներով, առանց գրեթէ հանգիստ տալու մարսողական գործարանին: Հետեւանքը այն կ'ըլլար որ յաճախ ստամոքսը, աղիքները եւ մանաւանդ լեարդը կը յոգնէին, կը տկարանային, դէշ կը գործէին: Ի վերջոյ, հիւանդներուն ստացած սնունդը փոխանակ ույժ տալու թոյն կը դառնար, զոր վտարելու կամ չէզոքացնելու համար մարմինը իր արդէն իսկ տկար ուժերէն մաս մը կը վատնէր: Թշնամի մանրէն թոքերը կ'աւերէր, իսկ սնունդն ալ մարսողական խողովակը, —Թոքախտաւորին բերդը — կը քանդէր:

Գերսնուցումի դրութիւնը սխալ մըն էր, զոր բժիշկները ըմբռնելով հետզհետէ սրբագրեցին: Մօտ քսան տարիէ ի վեր բժիշկները կը ջանան այնպիսի ձեւով սնուցանել թոքախտաւորները, որ անոնց մարսողական գործարանը, մանաւանդ լեարդը, միշտ լաւ գործէ, որպէսզի լաւ մարսէ եւ մանաւանդ լաւ իւրացնէ, այսինքն տրուած սնունդին առաւելագոյն ուժը քաղէ: Հետեւաբար կարեւորը ոչ թէ սնունդին քանակը, այլ մարսողական գործարանին զայն իւրացնելու, ուժի վերածելու կարողութիւնն է:

Այսուհանդերձ, ժողովուրդը կը շարունակէ հին սխալը գործել, շատ կերցնել, չափէն աւելի սնուցան... ոչ միայն թոքախտաւորները, ... ընդհանրապէս բոլոր անոնք որոնք ... այլազան պատճառներով ... րենք զիրենք ուժասպառ կը զգա... կը թխեն ու կը թխեն հիւանդներ... բերնէն վար, հարիւրաւորներով ... կիթ, քիլոներով ձիու միս կը ... ցնեն, շիշերով ձկան իւղ կը խմ... առանց նկատի առնելու հիւանդ... տարիքը, առողջական վիճակը, ... յետոյ կը զարմանան — երբ կը ... նեն որ ոչ միայն չի գիրնար, ... կը նիհարնայ եւ ստամոքսը ... զարուած ըլլալով, այլեւս ամէն ... տելիք կը մերժէ:

Ի՞նչ օգուտ ունի վառարանին ... մէջ բերնէ բերան լաւագոյն ած... լեցնել, երբ խողովակներն ու ... լօյլը լաւ չեն քաշեր: Ածուխը ... չի վառիր, սենեակը չի տաքնար ... ընդհակառակն ծուխով ու մուրով ... լեցուի, զոր վանելու համար պէտք ... կ'ըլլայ պատուհանները բանալ ... եղած տաքութիւնն ալ սպառել... մէջ. կը պատահի մարմնին մէջ ... մարսողական գործարանները ... ւական են, չափազանց սնունդ ... նելը, փոխանակ ուժ տալու, ... սպառումին պատճառ կ'ըլլայ:

Այժմ ամփոփենք եւ գանք ... քախտին դէմ պայքարը գործնա... եւ արդիւնաւոր դարձնելու մէջ... ներուն:

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

նոր Թուրքիոյ քաղաքական, մտաւոր, ազգային տնտեսութեան եւ մշակոյթին ամէնէն ձեռնհաս ներկայացուցիչներուն ընկերակցութեամբ։ Ձեր բնակութիւնը Խ. Միութեան մէջ, առաջնակարգ կարեւորութիւն պիտի ունենայ, որովհետեւ թոյլ պիտի տայ անոնց ճանչնալ բոլոր ծիւղերը խորհրդային շէնքին եւ անմիջական շփում հաստատել տնտեսական, մշակութային, գիտական տեսակէտով Թուրքեւխորհրդային հիմնարկութեանց միջեւ։

«Կը պնդեմ այս կէտին վրայ, վասնզի փոխադարձ այս ծանօթութիւնը երաշխիքն է փոխադարձ հասկացողութեան մը որ ինքնին կը կազմէ ամուր հիմը Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան։ Թուրքեւխորհրդային այս բարեկամութիւնը, որ կը գէ կ՚անցնի մեր երկու երկիրներուն յարաբերութեանց սովորական սահմանները, հին բարեկամութիւն մըն է, միջազգային մեծ դէպքերու քուրային մէջ փորձուած։ Այս բարեկամութիւնը կրնայ արդարեւ պատմական կոչուիլ։ Անիկա ծնաւ ծաւալապաշտ պատերազմէն ետքը, այնպիսի վայրկեանի մը, երբ Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան ժողովուրդները հարկադրուած գտնուեցին իրենք զիրենք բուռն պայքար մղել ծաւալապաշտութեան ուժերուն դէմ, անկախ ապրելու եւ իրենց կեանքը իրենց շահերուն համապատասխան նոր հիմերու վրայ հաստատելու համար։ Երկու երկիրները այն ատեն ոչ միայն կռիւ մղեցին հին ռէժիմի թափթփուքներուն դէմ, այլ եւ ստիպուեցան իրենց յեղափոխական յաղթանակները պաշտպանել օտար միջամտութեան դէմ։ Եւ ճիշդ այդ շրջանին էր որ դրուեցան հիմերը գործակցութեան եւ բարեկամութեան՝ մեր ժողովուրդներուն միջեւ։

«Այդ վայրկեանէն ի վեր անցած տասներկու տարիները յատկանշական դարձան շարունակ եւ միշտ աւելի խորապէս զարգանալովը մեր յարաբերութիւններուն եւ Թուրքեւխորհրդային գործակցութեան։ Իրերու այն վիճակը գործնապէս արտայայտուեցաւ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող քաղաքական եւ տնտեսական դաշնագիրներով, որոնք կը համապատասխանեն երկու կողմերուն շահերուն եւ կը ցոլացնեն խաղաղութեան յարատեւ քաղաքականութիւնը որ յատուկ է իրենց։ Քաղաքական յարաբերութեանց մէջ Թուրքեւխորհրդային գործակցութիւնը ստեղծեց քաղաքական համաձայնութիւններու նոր տիպար մը, ոչ—յարձակողական եւ չէզոքութեան դաշնագիրներ, որոնց առաջին օրինակն եղաւ 1925 դեկտ. 17ի Թուրքեւխորհրդային դաշինքը, այս դաշինքը քանիցս ծառայեց եւ կը շարունակէ ծառայել իբր նմոյշ կարգադրելու համար այդպիսի համաձայնութիւններ կնքողներու յարաբերութիւնները ուրիշ պետութեանց հետ։ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց իբր հիմ ծառայող այս սկզբունքները դիմադրուեցին ժամանակի փորձին, ցոյց տուին իրենց կատարեալ կենսունակութիւնը եւ էական կարեւորութիւնը, զոր անոնք կ՚ընծայեն երկու կողմերուն համար։ Մեր տնտեսական յարաբերութիւնները կը զարգանան նոյնպէս, հակառակ այն տարբերութեան որ գոյութիւն ունի մեր երկիրներուն ընկերային եւ տնտեսական կառուցուածքին միջեւ։ Խ. Միութեան մէջ տնտեսութիւնը բարձրացնելու գործին ստացած զարկը եւ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ ձեռք բերուած մեծամեծ յաջողութիւնները մեզ յոյս կը ներշնչեն որ ասկէ վերջ աւելի պիտի զարգանայ եւ խորանայ տնտեսական գործակցութիւնը մեր երկու երկիրներուն։ Թուրքեւխորհրդային բարեկամական յարաբերութեանց զարգացումն ու ամրապնդումը մեծապէս դիւրացուց անձնական եւ յարատեւ շփումով երկու պետութեանց քաղաքական մարդոց եւ վարիչներուն միջեւ։

«Խորհրդային Միութեան եւ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան վարիչներուն միջեւ հանդիպումներ, իրարու մայրաքաղաք անոնց այցելութիւնները եւ կարծիքի փոխանակութիւնները որ տեղի ունեցան անոնց միջեւ միջազգային քաղաքական մեծ հարցերուն վրայ, միշտ նպաստած են յառաջ բերելու ամենանպաստաւոր պայմաններ, կարծիքի միութիւն հաստատելու այս խնդիրներուն վրայ։ Ձեր ժամանումը Մոսկուա, ներկայ պահուն, երբ միջազգային կրկէսին վրայ եւս աւելի կը շեշտուի դերը ընդհանուր խաղաղութեան դատին հակառակորդ ազդեցութեանց, խիստ մասնաւոր կարեւորութիւն ունի եւ կը շեշտէ ահագին կարեւորութիւնը զոր Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը կ՚ընծայէ մեր երկիրներու շահուն եւ ընդհ. խաղաղութեան դատին։

«Խ. Միութեան կառավարութիւնը եւ մեր երկրին հանրային կարծիքը կատարելապէս գիտակ էր, պարոն վարչապետ, թէ՛ ինչ մեծ դեր կատարած էք նոր Թուրքիոյ պատմութեան մէջ։ Ձեր անունը սերտօրէն կապուած է նոր Թուրքիոյ պետին, պատուական Նախագահին, Կազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի անունին։ Ձեր անունը անբաժան է Թուրք հանրապետութեան զարգացման, Անատոլուի կռիւներուն, Լօզանի բանակցութեանց, Թուրք հանրապետութեանց ազգային, տնտեսական եւ մշակութային բարձրացման յիշատակելի թուականներէն եւ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մեծ հանգրուաններէն։

«Ահա՛ թէ ինչո՛ւ մեծ հաճոյք է ինծի համար ձեզի այսօր բարիգալուստ մաղթել Խ. Միութեան մայրաքաղաքին մէջ եւ սիրալիր ողջունել յանձին ձեր Թուրք հերոս ազգը։ Երջանիկ եմ նաեւ բարիգալուստ մաղթելով մեր փորձուած բարեկամին, արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի։ Կ՚ողջունեմ նաեւ Թուրք հանրապետութեան նշանաւոր անձնաւորութիւնները որ ներկայ այստեղ այսօր, եւ Թուրքիոյ ազգային տնտեսութեան զանազան ճիւղերուն մասնագէտները որ մեր հիւրերն են այստեղ։

«Բաժակս կը բարձրացնեմ առողջութեանը Թուրք հանրապետութեան նախագահին, պետին եւ ոգեւորիչին Թուրքիոյ ժողովուրդին հերոսական պայքարներուն, մեծ կազմակերպիչին նոր Թուրքիոյ, Կազի Մուսթաֆա Քէմալի, առողջութեանը մեր սիրելի եւ յարգելի հիւրին, Թուրք հանրապետութեան վարչապետին, Ըսմէթ փաշայի, առողջութեանը արտաքին պատուական գործավարին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, առողջութեանը Թուրք հանրապետութեան Մոսկուայի յարգելի դեսպանին, Հիւսէյին Րաղըպ պէյի եւ այստեղ գտնուող մեր բոլոր Թուրք հիւրերուն եւ Թուրք բարեկամ հանրապետութեան բարգաւաճմանը։ Կը հաւատամ թէ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը պիտի շարունակէ զարգանալ եւ ամրապնդուիլ յօգուտ երկու երկիրներու եւ ընդհ. խաղաղութեան բարւոյն համար։ Կեցցէ՛ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը»։

ՎԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՇԻՆԵՆ? — Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Վանի քաղաքին վերաշինութեան ձեռնարկուած է։ Շուկայի փլփլկած խանութները պիտի քակուին եւ քաղաքին մեծ պողոտան պիտի շտկուի։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ համար նոր ծրագիր մը պատրաստուած է, որ մօտերս պիտի յանձնուի Ազգ. Մեծ Ժողովին։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ընկերային շարժումը

Եթէ պէտք ըլլայ թուանշաններու արժէքին կապուիլ, Սպանիոյ աշխատաւորներու միութիւնը՝ երրորդ տեղը կը գրաւէ Ամսդերտամի Միջազգայինին կապուած սէնտիքաներուն մէջ։

Ստորեւ դրուած տախտակը ցոյց կուտայ կլոր թիւով, իւրաքանչիւր երկրի բնակչութեան համեմատութեամբ, ընկերային շարժման ծաւալը։

երկիր	բնակիչներ	Սէնտ. անդամ.	1000 բնակչի վրայ
Աւստրիա	6,500,000	650,000	100,0
Շուետ	6,000,000	530,000	88,3
Անգլիա	44,500,000	3,700,000	83,1
Գերմանիա	63,000,000	4,700,000	74,6
Պելճիքա	7,500,000	500,000	66,9
Սպանիա	22,760,000	1,000,000	43,9
Չեխոսլովաքիա	14,500,000	570,000	39,3
Ֆրանսա	41,000,000	850,000	20,7

Մինչ ուրեմն, Սպանիա իր մէկ միլիոն կազմակերպուած աշխատաւորներով կը գրաւէ երրորդ տեղը, իր բնակչութեան համեմատութեամբ, կ՚իջնայ վեցերորդին։

Սպանիոյ աշխատաւորական դաշնակցութիւնը իր յատկանշական գիծերն ունի, զոր կ՚արժէ մատնանշել։ Մէկը՝ իր շարքերը կազմող երկրագործ աշխատաւորներու բազմութիւնն է։ Գրեթէ ամէն տեղ, եւ ամէն ատեն, չափազանց դժուար եղած է կազմակերպել երկրագործները եւ զանոնք լծել աշխատաւորական շարժման։ Այնքան որ, գերման աշխատաւորական շարժումը որ այնքան զօրաւոր է քաղաքներուն մէջ, բաղխած է գերման գաւառային բանուորներու դժկամակութեան։ Սպանիոյ մէջ, բոլորովին տարբեր է։ Երկրագործները իրենց առանձին միութիւնն ունին եւ Սպանիոյ աշխատանքի Դաշնակցութեան ամէնէն ուժեղ թեւը կը կազմեն։ Երկրագործներու Միջազգայինին մէջ, Սպանիացիները կը ներկայանան 400 հազար 677 հոգինոց բանակով մը, մինչ Գերմաններու թիւն է 175,000, Լեհաստանինը 45,000, Աւստրիոյ՝ 32 հազար, Անգլիոյ՝ 30,000. իսկ Ֆրանսականը 25,000։

Սպանիոյ աշխատաւորներու ընդհ. Միութիւնը ընդունած է Միջազգային Սէնտիքաներու Դաշնակցութեան սկզբունքները։ Սակայն, այս վերջին կազմակերպութեան մէջ, ան կը պահէ իր յատուկ գիծերը։ Առաջինը ինչպէս ըսինք, իր երկրագործ անդամներու բազմութիւնն է։ Երկրորդը՝ իր ամենասերտ կապակցութիւնն է Սպանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան հետ։ Ամէն երկրի մէջ, աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, ի հարկէ, սերտ կապ ունին ընկերվարութեան հետ։ Սակայն Սպանիոյ մէջ երկու կազմակերպութիւնները գրեթէ նոյնացած են։

Սպանիական այս կազմակերպութեան ուրիշ մէկ առաւելութիւնն ալ այն է որ, մինչ ուրիշ երկիրներու մէջ, նման կազմակերպութիւնները յաճախ ստիպուած են իրենց ուժերը չափել համայնավարներու եւ պահպանողական ուժեղ զանգուածներու հետ, Սպանիոյ մէջ, ան կը տիրապետէ եւ իր ճամբուն վրայ կը գտնէ միայն պատահաբար կազմուած կամ անկարեւոր ալ թէ ձախ ընդդիմադիրներ։

Այս ուժին կռթնելով չէ՞ր որ հանրապետութիւնը ամրացաւ կարճ ժամանակի մէջ, առանց արիւնահեղութեան յաջողութեան յաջողութեան յաղթանակելէ յետոյ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բանուոր կ՚ուզեն

Բ. Շահումեան «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ կ՚ուսումնասիրէ բանուորներու տեղափոխութեան երեւոյթը, կը գանգատի, որ 1931ին Ալլահվերդիի հանքերը եկեր են աշխատելու 3095 բանուոր, եւ հանքերէն հեռացեր են 2772 բանուոր։

Այս բանուորական շարքին պատճառը նախ այն է, որ, կ՚ըսէ յօդուածագիրը, վարձատրութիւնը հաւասար է աշխատաւորներուն մէջ։ Արհեստագէտ բանուորը կը ստանայ այնքան որքան պարզ բանուորը։ Այս պատճառով, յիսուն հազար րուբլի ծախսուեցաւ՝ բանուոր գտնելու համար այս կամ այն գիւղերէն, առանց յաջողելու սակայն։

Բանուորներու «Ելից»ը տեղի կ՚ունենայ նաեւ բնակարաններու պակասին պատճառով։ Ֆրանսական մենաշնորհի ընկերութիւններէն մնացած տուները արժէք չունին։ Իսկ նոր տուներու շինութեան գործն ալ երեսի վրայ ձգուած է։

1931ին գոյութիւն ունէր 16,420 քառ. մեթր բնակելի տարածութիւն, ուր պիտի տեղաւորուէին 1805 հոգի, մինչդեռ տեղաւորուած էին 4227 հոգի։ Ահա թէ ինչո՞ւ անցեալ տարի ահաւոր գաղթ մը տեղի ունեցաւ բանուորներուն մէջ։ Կուսակցութիւնը, ճարահատ, զօրաշարժի ենթարկեց շրջանի երիտասարդութիւնը, որպէս զի աշխատող ձեռք հայթայթէ հանքերուն։

Այսօր նոյն սպառնալիքին առջեւ կը գտնուին հանքերը։ Ապրիլի սկիզբը հանքերուն մէջ կը պակսէին 289 բանուոր, ուրիշ բաժիններու մէջ՝ 659 բանուոր։ Մարտ ամսուն Ալլահվերդիի հանքերը ընդունուած էին 722 բանուոր, հանքերէն հեռացած էին 873 բանուոր։

Բանուորի պակասին պատճառներէն մէկն ալ ընտանիքն է, — երբ բանուոր հաւաքող մարմինները կը դիմեն գիւղերը, իրենց կ՚ըսուի.— «Եթէ ընտանիքիս հացն ու պարէնը ապահովէք, կուգամ...»։ Ասոնք այն բանուորներն են, որոնք իրենց ընտանիքը գիւղը ձգած, աշխատելու կ՚երթան հանքերուն մէջ։ Ու պարէնի հայթայթիչ մարմինը պարտաւոր կը դառնայ բաժին հանել նաեւ ոչ միայն հանքերու բանուորներուն եւ անոնց հետ միասին ապրող ընտանիքներուն, այլ հեռաւոր գիւղերու մէջ բնակող ընտանիքներուն։

Բանուոր հաւաքելու գործը կը խանգարուի յաճախ այն խառնաշփոթութեան պատճառով, որ առաջ կուգայ՝ երբ Աշխատանքի գործավարութեան կողմէ ղրկուած զանազան մարմիններ աշխատող ձեռք փնտռելու կ՚ելլեն։ Այս մարմինները Զօրագէտին կապուած գիւղերէն Ալլահվերդի կը տանին բանուորները, ինչ որ նոր դժուարութիւն մը կը յարուցանէ։ Կարգ մը շրջաններ ալ, ինչպէս Ստեփանաւանը, արգելք կը հանդիսանան բանուոր հաւաքող մարմիններու արձանագրութեան։ Չեն ուզեր, որ իրենց շրջանի աշխատող ձեռքերը այլուր փոխադրուին, առարկելով որ գարնան ցանքը կը տուժէ։ Կուսակցութիւնը աւելի քան 950 բանուոր կ՚ուզէ հանքերուն համար, շրջանները կ՚ընդդիմանան՝ առարկելով իրենց տեղական պահանջները։

Բանուորներու այս պակասութիւնը չպիտի վերնայ երբեք՝ քանի թերի է բնակարանային շինարարութիւնը։ Այս տարի քանի մը միլիոն րուբլի վարկ բացուած է, որպէս զի մինչեւ մէկ յունուար 1933 իւրաքանչիւր մարդ Ալլահվերդիի մէջ ունենայ 4.5 քառ. մեթր բնակելի տարածութիւն։ Դժբախտաբար շինութիւնները կը մնան միայն իբրեւ ծրագիր։ Շամլուղի եւ Մանիսի մէջ շէնքերը կը մնան թերաւարտ։ Շինարարները առաջին եռամսեակի ընթացքին իրենց ձեռքը գրպաններուն մէջ դրած, այն յոյսը կը յայտնէին թէ երկրորդ եռամսեակին շատ գործ կ՚ունենան։ Սակայն ապրիլ ամսուն իրենց համար անհրաժեշտ 974 բանուորի փոխարէն ունէին միայն 354 բանուոր։ Պարզ է, որ հրաշք տեղի չունենար։

Եւ ներկայիս, Չիբուխլիէն, Շահալի-Էյլարէն զատ, ամբողջ Ալլահվերդիի մէջ բնակարան ունին միայն 1787 հոգի։

Իսկ Կարլ Մարքսի գործարանի բանուորները, աւելի քան 120 հոգի տարիներ շարունակ, ամէն օր գիւղէն գործի կուգան եւ իրիկունը գիւղ կը վերադառնան։

ՄԱՄՈՒԼ

Եգիպտական թերթ մը՝

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Գահիրէի «Ալ Սիասա» թերթը «օտարները Եգիպտոսի մէջ» խորագրով խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ դիտողութիւնները կ՚ընէ Հայերու հպատակութեան մասին.

— «Ներկայ դահլիճը տարօրինակ է, շնորհելով եգիպտական ազգութիւնը այն օտարներուն, որոնք կը դիմեն զայն ընդունելու եւ գրեթէ ամէն շարաթ հրովարտակներու թիւ մը կ՚ելլէ եգիպտական ազգութիւնը օտարներու շնորհող։ Ինչ որ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէ, այն է թէ շատերը այն օտարներէն որոնց եգիպտական ազգութիւն կը տրուի Հայեր են, Ռուսեր, Լեհեր, Հունգարացիներ, Ռումանացիներ եւ բնիկներ ուրիշ երկիրներու, որոնց եւ Եգիպտոսի միջեւ ընկերական կամ մտաւորական ոչ մէկ կապակցութիւն գոյութիւն ունի։ Ասկէ զատ, հասարակ ծանօթութիւն մըն է թէ այս օտարներէն շատեր որոնք Եգիպտոս կուգան, մասնաւորաբար Հայերն ու Ռուսերը, լաւ նկարագրէ չեն եւ շատ մը պարագաներու մէջ վտանգաւոր հակումներու եւ յեղափոխական ձգտումներու տէր են։ Ուստի դահլիճին տարօրինակութիւնը եգիպտական ազգութիւնը շնորհելով այսպիսի կասկածելի տարրերու պատկանող օտարներու, լուրջ վտանգ մը կը ներկայացնէ եգիպտական ընկերութեան դէմ։

Ոչ մէկ առարկութիւն եգիպտական ազգութիւնը շնորհելու կարգ մը արեւելեան տարրերու, որոնք Եգիպտոս կը բնակին եւ ասոնց ու եգիպտական ընկերութեան միջեւ կան պատմական ու ընկերական վաղեմի կապակցութիւններ, ինչպէս Արաբները, Պարսիկները եւ Թուրքերը։ Եգիպտական ընկերութիւնը որովհետեւ դիւրութեամբ կրնայ տիրանալ այդ տարրերուն եւ վտահիլ անոնց գի շատ մը կապեր կան զիրենք միացնող եգիպտական ընկերութեան հետ եւ որովհետեւ այդ տարրերը կրնան շուտով ընդունիլ եգիպտական կեանքը, մշակոյթը եւ աւանդութիւնները։ Բայց թէ Եգիպտոս որդեգրելու է հարիւրաւորներ Հայերէն, սլաւոն Ռուսերէն եւ Թափառաշրջիկներէն աշխարհի ամէն կողմերու եւ թէ անոնք պիտի վայելեն այն բոլոր իրաւունքները զոր կը վայելեն Եգիպտացիները, ընկերային մեծ վտանգ մըն է։

Բաւական է Եգիպտոսի համար ընդունած ըլլալը այս գաղթականները, որոնք իր զաւակներուն հետ կը մրցակցին մինչեւ այն ատեն որ ինք հաստատէ ներգաղթի օրէնսդրութիւն մը փակելու համար դուռը անպաղձալիներու երեսին։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՕԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁՈՂ ՄԸ

ՏԷԻՍՆ, 3 Մայիս.— Մեր ընկերներէն Յովսէփ Մալոյեանը (Խնուսցի) դժբախտութիւնն ունեցաւ Ապրիլ 29ի,եարկածի պատճառաւ կորսնցնելու իր եօթը տարեկան աղջիկը։

Ընկեր Մալոյեանը Մարսէյլէն հոս եկաւ Ժիլէի մետաքսի գործարանը գործ առնելու համար։ Գործարանը վերջերս սկսած է բանուոր առնել, առանց խտրութեան, նախապատուութիւն տալով իր հին գործաւորներուն։ Երբ կը վստահանայ թէ գործ պիտի գտնէ, կ՚որոշէ իր կինը ու զաւակներն ալ բերել Մարսէյլէն։ Միխալ անունով Յոյն մը, որ փոխադրութեան օթօմօպիլ ունի եւ մինչեւՄարսէյլ կ՚երթայ կուգայ, կը համաձայնի նպաստաւոր պայմանով Մարսէյլէն հոս բերել ընտանիքը։

Սակայն երբ Մարսէյլէն կը մեկնի իր քովը կ՚առնէ միայն մայրը եւ զրկի երախան, իսկ մեծ աղջիկը ապրանքներուն վրայ կը նստեցնէ։ Երբ կը հասնի Ավինեօնի մօտերը, Սէնթ-Անթիօլ կոչուած տեղը, օթօն կը շրջի գետին։ Մեծ աղջիկը որ ապրանքներուն վրայ էր, վար կը գլորի։ Անտուկը գլխուն վրայ կուգայ եւ կը ջարդէ։ Մահը վայրկեանական կ՚ըլլայ։ Մայրն ալ գլուխէն կը վիրաւորուի։ Լուր կը հասնի Տէսին ընկ. Մալոյեանին, որ կը սպասէր կնոջն ու զաւակներուն։ Անմիջապէս երկու հայրենակիցներու հետ կը մեկնին Սէնթ-Անթիօլ, ուր կիրակի օր մայիս մէկին, աղջկան թաղումը կատարելէ յետոյ, կնոջ եւ միւս զաւակին հետ կը վերադառնան Տէսին, սրտի դառն կսկիծով ու սգաւոր։

Մեր խորին ցաւակցութիւնը ընկերոջ եւ պարագաներուն։

Վ.եհունի

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Բ. ՄԱՍ

= Ի՞նչ.ընկեր մի՛... Սատուած մի՛ սրացէք... հրաժարի՛մք ի սատանայէ — ձեռքին տալով վանելու շարժում մը, — ես ընկեր չիմ, Հա՛յ իմ, հասկցա՞ր...

— Ինչո՞ւ կը վրդովուիք, Պ. Բարսեղեան, — մէջ ինկաւ Սուրէն, — այդքան գէ՞շ բան է ընկեր ըլլալը. մենք Հայ չե՞նք..

= Քա՛ւ լիցի։

- Ապա ուրե՞մն։

= Աղէկ էք, խաս էք, էօղ պէ էօղ Հայ էք, Հայուն ալ հալիսը ու չիփ-թէ խավուրըլմիշը, ամմա, խօսքը մէջերնիս, — իջեցուց ձայնը — պաղը պօշ խաֆա բաներ կ՚ընեն կոր ձերոնք...։ Ճահիլ ճուհիլ ան Թախըմ մը ունիք նէ... սեւ ու լայն փողկապը վզերնին անցուցին նէ, պաւազանը թեւերնին գրին, ու թերթին վերտառութեան սեւ ու մեծ գիրերն ալ գրպաննուն ցո՞յց տուին մի, ալլահա՛ էմանէթ.. գիտես քի, աղբար, Խանասորի արշաւանքը իրենք ըրած.. Պանք Օթօմանը իրենք գրաւած են... ալ ածուխ կ՚ուտեն, կրակ կը փսխեն... ա՛խ, ա՛խ, Վ.ռամեանս, Փաստըրմաճեանս.. իշտէ ատոնք են յեղափոխականը... տեսա՞ր մարդը, Արծրունիին նման պապային հարստութիւնը ձգեց՝ ազգին նուիրուեցաւ, կռուի ատեն ճիզմէն քաշեց լեռը ելաւ, հիմա ալ, պանկըռ պանկըռ կը պոռայ կոր Էնվէրին ու Թալէաթին.. Թէեւ գլխ մաիկ ընէ տէ, քիչ մը քիչ պոռայ նէ՝ աւելի աղէկ կ՚ընէ... շուներուն հետ չիյնուիր.. անոնք նապաստակը կառքով կ՚որսան։ Ձգէ քի, մարդուս ներսը էրած է, աղբա՛ր, Էրա՛ծ... Ճիտերնիս քանի ծռեցինք, այնքան զարկին (Սուրէն գլուխը բարձրացուց, մօրը բառերը յիշեց), քանի լռեցինք՝ այնքան ուժով իջեցուցին, չորցուցին, ճիտերնիս չորցուցին...։ Քիչ մըն ալ արմուկնիս ցուցնենք նայինք...

Եւ, յանկարծ, խուրձ մը մազ եւ սեւ ու մեծ փողկապ մը դրնէն ներս բերին երիտասարդ մը, քանի մը գրքեր անութին։ Երիտասարդը գնաց, թերթ մը քաշեց սեղանին վրայէն. «Ժամանակ» էր, շպրդեց. «ազգայու»։ Բարսեղեան ակնարկովը չափեց երիտասարդը. կը հեւար, «ածուխ կերած,կրակ կ՚արտաշնչէր»։ Այվազեան, անկիւնը նստած, կ՚ուրուագծէր Բարսեղեանն ու Վանցեանը, իսկ Սուրէն գլխահակ կ՚աշխատէր։ Երիտասարդը ուրիշ թերթ մը առաւ. «Բիւզանդիոն» էր։ Շպրդեց զայն եւս. «Քանդել պէտք է այս կեղտի բոյնը»։ Բարսեղեան կրկին նայեցաւ երիտասարդին։ Ակնարկները իրարու հանդիպեցան. «Փորձանք բան մը եւս» մտածեց, ու դառնալով Սուրէնին.

— Ընկերներէ՞դ է. — հարցուց՝ տղուն ակնարկելէն.

= Այո՛, այո՛, ծանօթացէք — մէջ ինկաւ Այվազեան — ընկեր Բարսեղեան..

Բարսեղեան կրկին բարբոքեցաւ։

— կեդրոնականցի է, — աւելցուց Սուրէն ձեռագիրը դնելէն անդին ու սիկառի տուփը հանելէն։

= կեդրոնականցի՞ մի, — դարձաւ երիտասարդին — ինչ գործ ունիս հոս... ծօ՛, — Վանցեանին ուղղեց խօսքը — հո՞ն ալ մտաք... լեռնէն յորդող ջուրի կը նմանիք կոր, աղբա՛ր, ծակ ծուկ չմնաց, որ չմտնէք...

— Արեւի՛, արեւի՛... լոյսն է, որ ծուտ կը գործէ — ձայնեց Այվազեան, մինչ Սուրէն հանդարտօրէն կը ժպտէր ծուխը փչելէն։

= Չէ՛. այստեղ համաձայն չեմ — շարունակեց Բարսեղեան, — ուսանողութիւնը պէտք է հեռու մնայ այս գործերէն...

— Բայց իրենք են որ կուգան կը լեցնեն մեր շարքերը, — պատճառաբանեց Այվազեան։

= Ատ ալ ճիշդ է հա՛... Խարբերդցի՞ ես, — դարձաւ նորեկին — Զարդարեանին պէս շնորհք կայ դէմքիդ վրայ..

— Չէ՞ք տեսած ցինքը վարժարանը...

= Ո՞վ գիտնայ, աղբար, հիմա վարժարանէն ներս կը մտնո՞ւի... ամէնքն ալ փէտայի կտրած են.·. հետերնին կը խօսո՞ւի..։ Երթա՛մ, երթամ նայիմ վերը նստած ի՞նչ կը գրէ նորէն... Գրագէտ, մրագէտ ամմա, խօսք չէ, խմբագրական կը գրէ կոր մարդը... Քէչեանին ալ բսի անցեալ օր։

— Ի՞նչ, — ցատկեց տեղէն Այվազեան, — հո՞ն ալ կ՚այցելէք։

= Հէլպէթ... ես ամէն տեղ եմ։

— Ուրեմն, չըսէ՞ք թէ երկերես քաղաքականութիւն կը վարէք..

= Ինչո՞ւ — ձայնը բարձրացուց Բարսեղեան, — ես հոն ալ կ՚երթամ, հոս ալ կուգամ. ճերմակին ճերմակ կ՚ըսեմ, սեւին՝ սեւ. կշիռքին երկու մայրերուն «տիլ» մը պէտք է։

-- Լաւ — կրկին միջամտեց Սուրէն — ձեր կարծիքն ի՞նչ է բաց ու գոցի խնդրին մասին...

= կարծիքս ան է որ քիչ մը ամբոխավարութիւն կ՚ընեն կոր միւսները այդ գործին մէջ։ Եղբա՛յր, լուսահոգի Խրիմեանը վերէն վար յեղափոխութիւն կը քարոզէր եկեղեցիին մէջ պէ՛... Ո՞ւր էին այն ատեն այս մարդիկը..

(Շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

ՏՈԼԱՐ ԿԸ ԺԱՄԲԷՆ.— Նիւ-Եորքի Դաշնակցային դրամատունը կը հաղորդէ թէ Զուիցերիա դրկած է 4 միլիոն, Հոլանտա՝ 3,750,000, Պելճիքա՝ 700,000, Գերմանիա՝ 400,000 եւ Անգլիա՝ 100,000 ոսկի տոլար։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱՑԸ.— Ամերիկեան ելեւմուտքի բացը գոցելու համար կառավարութիւնը փոխառութիւն պիտի կնքէ եւ յոյս կայ որ հակառակ ներկայ շփոթ վիճակին, խորհրդարանը պիտի ընդունի նոր տուրքերու նշանակումը։ Այս նոր տուրքերէն կը յուսացուի 1,250,000,000ի հասոյթ մը, որ անհրաժեշտ է փակելու համար 1932–33ի բացը։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նուպարի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները խստօրէն նկատի պիտի առնուին։

ՊԷԲՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին, ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի անդամական ժողովը վաղըկիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի ժամը 2ին Խաժակ ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ժողովը այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն, բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին 65 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր եւ անհրաժեշտ է։ Ներկայանանալ անդամատետրներով։

Ապրիլ 11)24ը կը տօնուի Փոնտըշէրիի մէջ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սթանօզի ու Մարաշի Հայր. միութեանց։

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ։

Հրապարակային բանախօսութիւն Շավիլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Արղութեան ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray

կը նախագահէ՝ ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

կը խօսի ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Ազգ. դատը եւ ուժերու կեդրոնացման հարցը

Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard. Զեկոյց՝ Յ. Զաւրեանէ, «Աւետիք Պատրիարք եւ Տ. Կոմիտաս» (էջ մը 17 դարու ուղղափառ եւ հայ կաթոլիկ յարաբերութիւններէն)։ Մուտքը ազատ է։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Բանի Նիկոլ-Դուման խումբին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին La Bocca Café de la Gare-ի սրահը

կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ

Կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ շրջաններու բոլոր հայրենակիցները

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամօն, Մ. Թ.— 170։
Փուաթիէ, Շ. Մ.— 35։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Թադէոսեան, Վան Աւանց գիւղացի, որ կը կարծուի գտնուիլ Ֆրանսայի մէջ։ Տեղեկացնել ՅԱՌԱՋի։

— Պարգեւ Քէօրօղլուեան կը փնտռէ Շապին-Գարահիսարի Օնիպէոի գիւղէն Գրիգոր Նիկողոսեան որ 1926ին կը գտնուէր Տրաւա (Յունաստան) քաղաքէն մէկ ժամ հեռու Էտրնէճիք գիւղը։

Կը փնտռէ նաեւ Կարնեցի Միսաք Աւետիսեան, հօր անունը՝ Աւետիս, մօր անունը՝ Սոֆիա։ կը գտնուէր Բասնթի քաղաքէն երկու ժամ հեռու Եէնիճէ գիւղը։ Իմացնել՝ Keuchkerian Alexan, Maison Figeac, Impasse pour-tous, Viviez, Aveyron, France.

— Գօճաման Պաշ (Թէրմէ գաւառ) գիւղացի Ուստեան Պօղոսի որդին՝ Տրդատ Ուստեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Նուպար, Գնէլ, քոյրերը՝ Մեմզար եւ Էլմաս, ինչպէս նաեւ իր ազգականները։ Կը փնտռէ նաեւ իր կնքահայրը Շարգըշլար Թէմէճէք (Սեբաստիա) գիւղացի Նշան Գույումճեան։ Կը կարծուի թէ Սելանիկի շրջակաները սրճարանապետ է։

Իմացնել՝ Ուստեանի, Cité du Midi, No. 3, Décines, Isère.

Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆր. նուէր։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

ՆԷՕՅԷԻ ՍԻՒՌ - ՍԷՆԻ ՄԷՋ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Pont de Neuilly եւ Պուա տը Պուլօնեի մօտ, տակաւին վարձու են քանի մը գեղեցիկ յարկաբաժիններ՝ ամէն յարմարութիւններով. 3 եւ 4 փիէս 10 - 15,000 ֆր., 5 փիէս 15 - 20,000 ֆրանք համաձայն յարկաբաժիններու։ Մեծ խոհանոց, ճերմակեղէններու պահարան, հանդերձարան, ծառաներու համար խոհանոց եւ սենեակ, կեդրոնական ջեռուցիչ, վերելակ։ Ինքնաշարժի յատուկ տեղ (Պօքս)։ Դիմել՝ տեղւոյն վրայ 9 եւ 9bis Rue Casimir Pinel եւ 11 Bld. de la Seine։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ M. Verdonnet, 68 Rue Boursault, Paris (17), հեռաձայն՝ Marcadet 56-63։ Փափաքողներու կը դրկուի շէնքին պատկերազարդ գրքոյկը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

Ա. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

4 Յունիս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.45ին

ՏՕՆ ԺՈՒԱՆ

գոմէտի 5 արար՝ Մօլիէռի

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

իր *cheval de bataille*

դերին մէջ

Théâtre Montmartre l'ATELIER

Place Dancourt (Métro: Blanche et Anvers)

Ամերիկայէն նոր ժամանած

ԼԵՒՈՆ-ՅԱՐՈՒԹ

Մասնակցութեամբ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ

Բ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

12 Յունիս կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Վ. Փափազեան (Վանահայր)

Լ. Յարութ (Աբեղայ)

Գ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

V. PAPAZIAN

Représentation Française

championnat artistique

12 Juin Dimanche soirée 8.45
avec le concours des
Artistes du Théâtre de l'Odeon

OTHELLO

V.PAPAZIAN(dans OTHELLO en Français)

ՏՈՄՍԵՐ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7 ֆրանք

կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնի կիշէն ժամը 12էն սկսեալ։

LEON HAROUT

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

կինը պէտք է խնամէ իր դէմքը, ինչպէս կը խնամէ մարմինը։

Այդ խնամքները աւելի առողջապահութենէ կը ծնին քան սլքրանքէ, եթէ կիրարկուին մեթոտով, շնորհիւ յատկապէս ուսումնասիրուած արտադրութեանց։ Այդ առաւելութիւնները կ'ընծայէ Տոքթ. N. G. Payot, դէմքի բարեփոխման մասնագէտը իր մեթոտով, օծանելիքներով եւ օծանելու ջուրերով։

Իր մեթոտը ծանօթացնելու համար, Տոքթ. N. G. Payot ձրի փորձեր կը կատարէ Բշ. եւ Շբ. օրերը, ժամը *9.30 — 12* եւ *14 — 18*, Rue Richepanse, Թել. Central 04 — 54։

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի եւ շրջականերու բոլոր հայ դերձակները կը հրաւիրուին շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30էն 12 Salle Voltaire-ի մէջ 1 Place de l'Odéon, Օտէոն Թատրոնին դիմացը։ Անհրաժեշտ պատճառով մը բացակայելու ստիպուողներէն կը խնդրուի փոխանորդ մը դրկել։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Բ Ո Ռ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Բայց ես մասնաւորապէս չէի հետաքրքրւում. ես միայն մօրս մասին էի մտածում։ Չէ՞ որ, բոլորովին մենակ էր նա մեր ընտանեկան բանտում։ Հէնց միայն Ջուլիայի լեզուն հերիք էր, որ նրան սպաննի։ Յետոյ, երբ մայրս այնպէս հիւանդ էր, ես մոռացայ ուսանողներն էլ, իրենց գրքերն էլ. իսկ վերջը, գիտէ՛ք, Պիզա ամենեւին չեկայ էլ։ Ես մօրս պատմած կը լինէի, եթէ տեղը գար, բայց բոլորովին գլխից թռել էր։ Հետըհետէ նկատում էի, որ մեռնելու էր։ Արդէն գիտէք, որ վերջին օրերը ես բոլորովին անբաժան էի նրանից։ Գիշերները յաճախ չէի էլ պառկում։ Օրիորդ Ջեմման էր, Վարրէնը, որ գալիս էր ցերեկները ու ինքը նստում, որ ես քիչ հանգստանամ։ Ահա՛ այդ երկար գիշերներն էր, որ պատահեց։ Մտածում էի այն գրքերի մասին, եւ այն բոլորի ինչ որ ուսանողները ասել էին, մտածում էի, ճշմարի՞տ էին ասում, եւ թէ ի՞նչ էր ասելու մեր Փրկիչը այդ բոլորի մասին...

— Հարցրեցի՞ր Փրկչին. — հնչեց Մօնտանէլլիի ոչ բոլորովին վստահ ձայնը։

— Յաճա՛խ, պադրէ՛։ Երբեմն աղօթում էի ու հարցնում թէ ինչ անեմ, կամ աղաչում էի որ տար ու թեռնէի մօրս հետ։ Բայց պատասխան չկար։

— Եւ ինձ ո՛չ մի խօսք այդ բոլորի մասին։ Ինձ թւում է, Արթուր, որ կարող էիր դէպի ինձ քիչ վստահութիւն ունենալ։

— Պադրէ՛, գիտէ՛ք դուք թէ ես ինչպէս հաւատում եմ ձեզ։ Միայն կան բաներ, որ ոչ ոքի չի կարելի ասել։ Ինձ թւում էր, որ ո՛չ ոք ինձ օգնել չէ կարող, նոյն իսկ ո՛չ դուք, ո՛չ մայրս։ Ես պէտք է ինքս պատասխան առնէի Աստծուց։ Դա իմ ամբողջ կեանքիս ու հոգուս հարցն էր։

Մօնտանէլլին շուռ եկաւ գլուխը ու նայում էր մագնոլենիի ճիւղերի խաւարի միջով։ Մարող վերջալոյսը նրա դէմքին մի խորհրդաւոր ստուեր էր տալիս, կարծես մի մռայլ ոգի լինէր այդ աւելի մռայլ կանաչի միջից։

— Յետո՞յ.— հարցրեց դանդաղ։

— Յետոյ մեռաւ մայրս։ Վերջին երեք գիշերը անցկացրի անքուն իր անկողնի մօտ։

Նա մի վայրկեան կանգ առաւ, բայց Մօնտանէլլին չշարժուեց անգամ։

— Այն երկու օրը մինչեւ յուղարկաւորութիւնը, — շարունակեց Արթուր հանգիստ մի շեշտով, — ես ոչ մի բանի մասին չէի մտածում։ Վերջն էլ հիւանդացայ։ Յիշո՞ւմ էք, չկարողացայ գալ խոստովանելու։

— Յիշո՛ւմ եմ։

— Մի գիշեր վեր կացայ տեղիցս ու գնացի մօրս սենեակը։ Դատարկ էր այնտեղ։ Միայն մի մեծ խաչելութիւն կախուած էր ծալքին մէջ։ Ու մտածեցի, կարելի է, Աստուած ինձ կ'օգնէ։ Ծունր իջայ եւ սպասում էի ամբողջ գիշերը. առաւօտեան, երբ ուշքի եկայ... չէ՛, պադրէ՛, միտք չունի, բացատրել չեմ կարող... չեմ կարող ասել թէ ինչ տեսայ։ Եւ ինքս էլ հազիւ գիտեմ, գիտեմ միայն որ Աստուած պատասխան տուաւ ինձ, եւ որ ես չեմ յանդգնի նրան չհնազանդելու։

Մի քանի վայրկեան նստած էին լուռ մութի մէջ։ Վերջը Մօնտանէլլի դարձաւ ու ձեռքը դրեց Արթուրի ուսին։

— Զաւա՛կս, — ասաց նա, — ես չեմ պնդում, որ Աստուած չէ խօսել հոգուդ հետ, քաւ լիցի։ Միայն յիշի՛ր այն պայմանները, ուր այդ բոլորը կատարուել է, եւ քո վշտից ու հիւանդութիւնից ծնած երազը նրա սուրբ կոչը մի՛ համարիր։ Եւ եթէ, ճշմարիտ, Նրա կամքն էր, որ մահուան մռայլից քեզ պատասխան տայ, մտածի՛ր, արդեօ՞ք ուղիղ ես հասկանում Նրա խօսքերը։ Սրտումդ ի՞նչ ես վճռել անելու։

Արթուր ոտի ելաւ ու պատասխանեց ծանր – ծանր, կարծես Քրիստոնէականի խօսքերն էր կրկնում։

— Ամբողջ կեանքս նուիրել Իտալիային, ամէն կերպ ջանալ ազատելու նրան ստրկութիւնից ու թշուառութիւնից, եւ արտաքսել Աւստրիացոց, որպէս զի նա դառնայ մի ազատ հանրապետութիւն ու չճանաչէ ո՛չ մի ուրիշ արքայ, բաց ի Քրիստոսից։

— Արթո՛ւր, մտածի՛ր մի վայրկեան ինչ ես խօսում։ Դու նոյն իսկ Իտալացի էլ չես։

— Միեւնո՛յն է։ Ես տեսել եմ ինչ որ ասացի ու դրան եմ պատկանում։

Մօնտանէլլի մի ձեռքով յենեց ծառի ճիւղին ու միւսով ծածկեց աչքերը։

— Նստի՛ր մի վայրկեան, զաւա՛կս. — ասաց վերջապէս։

Արթուր նստեց, եւ պադրէն բռնելով նրա երկու ձեռքերը սեղմեց ամուր։

— Քեզ հետ վիճել չեմ կարող այսօր. — կցեց նա։ — Խիստ էր անսպասելի... Դրա վրայ ես չեմ մտածել. ժամանակ պէտք է, որ խորհեմ։ Կը խօսենք դեռ ու աւելի որոշ, առայժմ կ'ուզէի որ դու մի՛ բան հասկանայիր։ Եթէ քեզ մի դժբախտութիւն պատահի, եթէ մեռնես, իմ սիրտս կը խորտակի։

— Պադրէ՛։

— Չէ՛. թող վերջացնեմ ասելիքս։ Քեզ ասել եմ արդէն մի անգամ, որ աշխարհիս երեսին քեզնից զատ ես ոչ ոք չունիմ։ Դու ի հարկէ չգիտես, թէ դա ի՛նչ ասել է։ Երիտասարդ ժամանակ այդ դժուար է հասկանալը։ Ես էլ քո հասակում չէի հասկանում։ Արթո՛ւր, դու ինձ համար իմ սեփական զաւակիս պէս ես, հասկանո՞ւմ ես։ Դու իմ աչքերիս լոյսն ես ու իմ սրտիս տենչանքը։ Ես պատրաստ եմ մեռնելու, որ ազատեմ քեզ սխալ քայլից ու պահպանեմ կեանքդ, բայց այս գործում ես ոչինչ անել կարող չեմ։ Ես քեզնից ոչ մի խոստում, ո՛չ մի բան չեմ պահանջում, միայն խնդրում եմ, որ չմոռանաս այս խօսքերս եւ զգոյշ լինես։ Նախ լաւ մտածի՛ր ու վճռիր այդ անդառնալի քայլը։ Եւ եթէ ոչ իմ, գոնէ մօ՛րդ սիրուն, որ այժմ երկնքումն է։

— Կը մտածե՛մ, պադրէ՛. աղօթեցէ՛ք ինձ համար եւ Իտալիայի։

Նա լուռ ծունկի իջաւ, եւ նոյնպէս լուռ դրաւ Մօնտանէլլին իր ձեռքը նրա հակած գլխին։ Մի ակնթարթից վեր կացաւ Արթուր, համբուրեց պադրէի ձեռքը եւ իր փափուկ քայլերով հեռացաւ ցօղոտ խոտերի միջով։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՄԱՅԻՍ 1932
8 MAI 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1874 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԺԱՆԻ ԵՆՔ...

Այսօր իսկ պիտի կարդաք մանրամասնութիւնները Սելանիկի գէպքին, — ապրիլեան սգատօնի խափանումը՝ ափ մը կարմրուկներու կողմէ, Հաճաճոյն կանխորոշ ծրագրի մը:

Այլ եւս կորսնցուցած ենք զարմանալու ընդունակութիւնը, եւ գիտենք որ «յարգոյ Հասարակութիւնը» այս զարշելի պատմութիւնն ալ պիտի կարդայ ու անցնի, մէկ-երկու բառ քրթմնջելով:

Մանաւանդ որ, ոչ առաջինն է այս, ոչ ալ վերջինը:

Գրած, բացատրած, տասնեակ մը փաստերով Հաստատած ենք արդէն, — «Աշխուժացեալ են» Երեւանի գոյնզգոյն մունետիկները, այն օրէն ի վեր որ ներգաղթ կը կատարուի:

Ոչ միայն աշխուժացած, այլ եւ մեթոտիկ աշխատանքի են բռնած անոնք, այդ անորակելի սրիկաները, գաղութէ գաղութ եւ քաղաքէ քաղաք:

Եթէ առաջին անգամ յանուհայ գաղութը կրեց այդ «Հարուածային» գործունէութեան Հետեւանքները, պատճառը այն է որ ներգաղթը սկսաւ Յունաստանէն, Աթէնքէն ու Սելանիկէն: Վաղը, եթէ Երեւանի լիազօրները նոյն պաշտօնով մանեն Պուլկարիա, Սուրիա կամ Ֆրանսա, պատմութիւնը պիտի կրկնուի միեւնոյն ձեւով, եթէ ոչ աւելի կատարելագործուած: «Յաւելեալ և ճոխացեալ»: Յունաստանը դարձաւ առաջին մարզարանը, եւ եղածն ալ պէտք է Համարել սազմափորձ: Ուժերու ստուգման եւ ընդունակութեան չափանիշ:

Փուչ — փո՞ւչ կ'ըլլան ձեր մաղերը, կարդալով Սելանիկի թղթակցութիւնը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

Կամ արդեօք անհաւատալի՞ կը գտնէք այսքան թրքարարոյ լրբութիւն, մէկ միլիոն զոհերու յիշատակին Հանդէպ:

Մի՛ զարմանաք: Արժանի՛ ենք այս բոլորին, եւ դեռ ուրիշ աւելի սանձարձակ, պատկերազարդ խայտառակութեանց: (Բառերն ալ անզօր են բնորոշելու եղածն ու ըլլալիքը):

Արժանի՛ ենք, այն օրէն ի վեր որ, ծուռն ու չխակը իրար խառնած, կուսակցական կիրքը ամէն բանէ վեր բռնած, եւ չմոռցած՝ խօսքի տակ չմնալու մոլեգնութեամբ, թոյլ տուինք որ անտէր գիւղեր Համարուին գաղութները՝ առաջին բախտախնդիրին, առաջին կանուխ արթնցող մաքին սրիկային Համար:

Արժանի՛ ենք, այն մէկ Հատիկ պատճառով որ, ամարդօրէն, վա՛տօրէն Հանդուրժեցինք, որպէս զի քոստ քուակներ Հաւասարէ Հաւասար ձայն տան ու առնեն, «Հօկ» ու Երեւան խաղան մեր գլխուն, մեր ճամբուն վրայ: Ամէն տեղ եւ ամէն առիթով:

Նոր չէ որ այդ սմսեղուկ չուշրթները կը փորձեն խանգարել ապրիլեան սգատօնը, ինչպէս ուրիշ ազգային տօներ:

Չմոռնա՛նք 1925ի, 26ի եւ 27ի Փարիզը, երբ ոչ միայն թռուցիկներ ու թերթեր կը բաժնէին, այլ եւ Համարձակութիւնն ունէին սողոսկելու տօնակատար բազմութեանց մէջ, խռովութիւններ յարուցանելու Համար:

Արժանի՛ ենք, վերջապէս, անոր Համար որ, մենք ոչ իսկ վարձակալ կրցանք ըլլալ մեր տան մէջ — գաղութներու մէջ: Եւ, ոչ միայն մեր ճակատագիրը, այլ եւ առօրեայ կեանքը, մեր խելքն ու սիրտը վարձու տուինք Երեւանի մէջ բազմած Հասարակ չինովնիկներու, Հայրենասիրակա՛ն բարեմտութեամբ:

Անոնք, այդ մեծ ու պզտիկ թշուառականները, որոնք արատ են նոյն իսկ խորհրդային կարգուսարքին Համար, գիտեն թէ ինչ կ'ընեն: Գիտեն թէ ի՛նչ կ'ուզեն:

Մենք, միայն մենք ենք որ ոչ մեր ուզածը գիտենք, ոչ ալ մեր ընելիքը:

Արժանի՛ ենք: Ամէն ժողովուրդ արժանի է այն իշխանութեան կամ կացութեան որուն կը Հանդուրժէ:

Տարիներ առաջ, Պոլսոյ փողոցները կը դղրդային «բաց ու գոց»ի անհամութիւններով: Ամբողջ խնդիրը, — եկեղեցիներու մէջ կարելի՞ է ճառ խօսիլ թէ ոչ:

Այսօր, — մէկ միլիոն ջարդուփշուր զոհերուն — ամբողջ ժողովուրդի մը կէսին — յիշատակը կ'անարգուի, կը պղծուի, մահարեմ կը քանդուի, կիներ եւ երեխաներ կը կոխկրտուին, եկեղեցին արեան դաշտ կը դառնայ, — ոչի՛նչ: «Դաշնակ — բոլշեւիկ» խնդիր է, մե՞ղ ինչ...

Եւ «ազգ»ը կը քաշուի իր պատեանին մէջ, որպէս զի աւելի խրախուսուին, աւելի լրբանան, աւելի սուր ախորժակներ ստանան գինետուներէն, գոհներէն վարձուած թշուառականներ: Որպէս զի եղբայր եղբօր կուշտին դանակ խրէ:

Ապրի՛ք, Շահվերտեաններ, Ասլանովներ եւ դուք բոլորդ որ, ձեր թաթը կ'երկարէք Երեւանէն մինչեւ յետին գաղութը, — դուք իրաւունք ունիք անտէր ու անճար բազմութիւններուն Հետ վարուելու այնպէս ինչպէս կը տրամադրեն ձեր կարմիր ախորժակները:

Աշխարհը՝ գործողինն ու յաղթողինն է:

Շարունակեցէ՛ք այսպէս, մարդիկ վարձելով, կերցնել — խմցնելով, Հրահանգներ տալով եւ ամենաչքեղ հիւրանոցներու մէջ տեղեկատուներ Հաւաքելով եւ տեղեկագիրներ խմբագրելով:

Ձե՛րն է աշխատանքը: Ձերը պիտի ըլլայ նաեւ վաստակը, — պատուհաս, կռիւ, արիւն:

Ո՞վ է բռներ ձեր ձեռքէն...

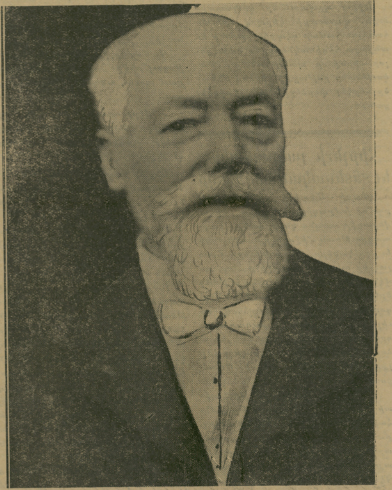
Անոնք որ երդում — պատառ կ'ըլլային երէկ, յանուն զանազան կասկածելի սրբութեանց, այսօր անտարբեր են, պիղատոսեան դիմակներ կ'առնեն, երբ վայրենօրէն եւ հեռդհեռէ աւելի յարաճուն թափով կը պղծուին, կը թնդուին իրական սրբութիւններ: Երբ ծեծով, բիրով ու դանակով կը խափանուի ապրիլեան սգատօնը:

Ինչո՞ւ կէս ճամբան մնաք: Շարունակեցէք այսպէս: Ձե՛րն է օրը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԵԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Պ. ՓՈԼ ԴՈՒՄԷՐ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Պ. ՓՈԼ ԴՈՒՄԷՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Քլօտ Ֆարէր ալ վիրաւորուած

Սպանիչը ռուս տարագիր մըն է

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը Պ. Փօլ Դումէր, որ ծանրօրէն վիրաւորուեր էր խենթ մը գնդակներէն, մեռաւ՝ Պօժոնի Հիւանդանոցին մէջ, Հակառակ չասյլուած խնամքներուն:

Ոճիրը կատարուեցաւ Հետեւեալ պարագաներու տակ: Պատերազմիկ Գրագէտներու Ընկերակցութիւնը գրքերու վաճառում մը կազմակերպած էր Պէնէտ փողոցի, Ռոչիլտեան Հիմնարկութեան սրահներուն մէջ: Հանրապետութեան նախագահը՝ ընկերակցութեամբ երկու նախարարներու եւ թաղապետական ոստիկաններու ընդՀ. տնօրէն Պ. Կիշարի:

Նախագահը՝ իր այցելութեան ընթացքին, Հասեր էր այն սեղանին առջեւ, ուր ծանօթ գրագէտ Քլօտ Ֆարէրի կինը կը ծախէր մարտիկ գրագէտներու գործերը:

Այն ատեն էր որ տեղի ունեցաւ ոճիրը: Սրահին մէջ խռնուած բազմութենէն թիկնեղ մէկը յառաջացաւ եւ երբ մօտեցաւ նախագահին, ձեռքը Հանեց գրպանէն դուրս. զինուած էր ինքնաշարժ ատրճանակով մը եւ գրեթէ կուրծք կուրծքի կրակեց Հանրապետութեան նախագահին վրայ, որ առատ արիւն կորսնցնելով, ինկաւ գետին:

Այդ միջոցին Պ. Կիշար, ոստիկանութեան տնօրէնը, որ երկու մետր միայն անդին կը գտնուէր, Պ. Քլօտ Ֆարէրի Հետ նետուեցաւ ոճրագործին վրայ, զայն զինաթափ ընելու Համար: Բայց ոճրագործը կը շարունակէր կրակել, այս անգամ վիրաւորելով Պ. Ֆարէրը արմուկէն, Պ. Կիշարը ձեռքէն:

Ոճրագործը որ զսպուած էր, Հազար դժուարութեամբ միայն, կարելի եղաւ փրկել ամբոխին զայրոյթէն ու կատաղութենէն եւ տանիլ թաղին ոստիկանատունը:

Հանրապետութեան նախագահը ուշակորոյս, պառկած էր կռնակի վրայ: Արագ կարգադրութեամբ մը զայն փոխադրեցին Պօժոն Հիւանդանոցը, ուր անմիջապէս սկսան խնամել: Հակառակ սակայն բժիշկներու ջանքերուն, կարելի չեղաւ զայն փրկել:

Նախագահը որ երեք տեղէ վիրաւորուած ըլլալով կէս օրէն վերջ ժամը 3,15ին, ամենածանր վիճակի մէջ էր կէս գիշերուան ժամը 1,30ին: 2,30ին Հոգեվարքի մէջ էր արդէն. իսկ ժամը 4,40ին կ'աւանդէր Հոգին:

ՈՎ Է՞Ր ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ

Սէն Ֆիլիփ-տիւ-Ռուլ թաղամասի ոստիկանատան մէջ, ի ներկայութեան ընդՀ. դատախազին եւ Հարցաքննիչ դատաւորին, կատարուեցաւ ոճրագործին առաջին Հարցաքննութիւնը:

Ոճրագործը Փօլ Կորկուլոֆ, ծնած 1895ին Լապինսքայայի մէջ, Ռուսիա, առաջին անթիւ տպաւորութիւնը կը ձգէ սերտուած դաս մը արտասանելու: Հարցումներուն կը պատասխանէ դանդաղօրէն, իր բառերը փնտռելով: Լաւ ֆրանսերէն կը խօսի:

— Ռուս եմ կը պատասխանէ, ռուս հեղինակ, գրագէտ, բանաստեղծ, նախկին պատերազմիկ. իմ երկերս ծանօթ են...

Եւ կը սկսի իր գրած գործերը յիշել:

— Ինչո՞ւ, հարց կուտայ հարցաքննիչը, կրակեցիր հանրապետութեան նախագահին վրայ:

ՍՊԱՆԻՉԸ, ՓՈԼ ԿՈՐԿՈՒԼՈՖ

Հայու մը վկայութիւնը

Ոճրագործը ատեն մը բնակած է Պիյանքուռ. պանդոկի մը մէջ, 41 Rue St. Cloud, ուր կարելի եղած է կարգ մը տեղեկութիւններ քաղել իր մասին:

Կորկուլոֆի մասին, հայրենակից մը Պ. Սեդրակ Ամիրխանեան, որ նպարատուն մը ունի պանդոկին մօտերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ.

— Կորկուլոֆ յաճախ եկած է քովս: Ինծ յայտնեց թէ Ֆրանսա եկած է գերմանիայէն ուր սորված է բժշկութիւնը: Խոստովանեցաւ թէ միայն երեք ամսուան համար բնակութեան արտօնագիր ունէր եւ թէ կը փնտռէր մէկը որ կարենար արտօնութիւնը երկարաձգել:

«Կորկուլոֆ թշուառ կ'երեւէր դրամ չունէր ճաշարան երթալու համար: Կէսօրին եւ իրիկունը խանութս կուգար քիչ մը բան ուտելու:

«Քանիցս Կորկուլոֆ խիստ բառերով որակեց համայնավարները: Յետոյ 1930 փետրուարի ատենները աւելի լաւ հագուեցաւ: Դրամ ունենալու էր, որովհետեւ դադրեցաւ ուտելու համար խանութս գալէ»:

Ոճրագործը կը պատասխանէ.

— Կը սիրեմ Ռուսիան. կը սիրեմ Հիթլերը եւ Մուսոլինին: Այլ եւս չեմ սիրեր Ֆրանսան, որ իմ երկիրս փճացնող բոլշեւիկներուն բարեկամ դարձած է: Կրակեցի հանրապետութեան նախագահին վրայ, որովհետեւ Ֆրանսա ընկերվարական կը դառնայ. որովհետեւ ուզեցի ստիպել Ֆրանսան որ պատերազմ բանայ բոլշեւիկներուն դէմ:

— Մեղսակիցներ ունի՞ս: Ո՞վ քեզ թելադրեց որ սպաննես նախագահը:

— Բարեկամներէ կազմուած խմբակ մըն եմ. ժողովրդավար-փաշական, ո՛չ թէ միապետական:

— Ո՞ւր են բարեկամներդ:

— Մոնաքօ: Բան-երեսուն հոգի եմ: Բայց բարեկամներուս չէի վստահեր: Բոլորը դաւեցին ինծի: Կը կասկածէին թէ ոստիկանութեան կողմէ կաշառուած եմ: Այն ատեն, միինակս գործեցի:

Ոճիրէն անմիջապէս յետոյ, երբ ձերբակալուեցաւ, Կորկուլոֆ խուզարկուեցաւ: Վրայէն գտնուեցաւ երկրորդ ատրճանակ մըն ալ լեցուն եւ թոյն, որուն Համար կ'ըսէ թէ անձնասպան ըլլալու Համար էր: Գտնուեցաւ նաեւ տետրակ մը, որուն գլուխը՝ ֆրանսերէն գրած էր. — Յուշեր ռուս փաշականներու վարիչ-նախագահին, որ սպաննեց ֆրանսական հանրապետութեան նախագահը»: Ռուսերէն գրուած մէկ քանի թուղթեր ալ գտնուեցան:

Փարիզի ռուսական շրջանակները խելագար կը նկատեն Կորկուլոֆը, որ բժշկութիւն կ'ընէր: Փարիզի ռուս բժիշկներու ընկերակցութիւնը 1931ին, մերժած է զայն անդամագրել: Կորկուլոֆ գրած է մէկ քանի գրքեր որոնք մասյին խանգարման ենթարկուած մարդու մը տպաւորութիւնը կուտան Հեղինակին մասին:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ ՄԸ

Ներքին նախարարութիւնը Հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ ոճրագործին մասին.

— «Փօլ Կորկուլոֆ, ծնած 1895ին Լապինսքայայի մէջ, Ֆրանսա Հասած է 1930 Յուլիս 12ին: Քիչ յետոյ կը մեկնի. կը վերադառնայ 1931ին: Այդ ատեն որոշուեցաւ մերժել անոր բնակութեան իրաւունքը՝ 1931 Նոյեմբեր 5ին: Հաստատուած էր թէ գաղտնի բժշկութիւն կ'ընէր:

«Կորկուլոֆ Փարիզէն Հեռացաւ դեկտեմբեր 25ին, յայտնելով թէ Զուիցերիա կ'երթայ: Մինչ այդ, պահ մը բնակած էր Նիս:

«Իր վրայէն գտնուած յուշատետրին մէջ ինքզինք կը յայտարարէ պետը աՀաբեկչական կազմակերպութեան մը, որ ուզած է վրէժ լուծել Ֆրանսայէն, անոր Համար, որ կ'ըսէ, Ֆրանսան էր որ Ռուսիան մղեց պատերազմի. ուզած է վրէժ լուծել նաեւ Ամերիկայէն: Ասոր Համար ալ, իր կազմակերպութիւնն է որ առեւանգած է Լինտպէրկի տղեկը զոր չպիտի վերադարձնէ:»

Պաշտօնական զեկոյցը կը յայտնէ նաեւ թէ 1930ին, Կորկուլոֆ աշխատած է Փրակայի մէջ կազմակերպել ռուս գիւղացիական կուսակցութիւն մը՝ բոլշեւիկեան ներշնչումով, եւ Հրատարակած է ծրագիր մը: Իր Հրատարակած գրքոյկներուն մէջ՝ Կորկուլոֆ ինքզինքը կը յայտարարէ «կանանչ եւ ազատարար տիրակալ»:

Սակայն, կ'աւելցնէ ներքին նախարարութեան զեկոյցը, ներկայիս քաղուած ամբողջ տեղեկութիւնները հարցը կը դնեն գիտնալու թէ Կորկուլոֆ խենթութիւն չի՞ կեղծեր:

Փրակայէն պաշտօնապէս ստացուած տեղեկութիւնները թոյլ կուտան հետեւեալ ճշդումները ընելու, 1930ին, Կորկուլոֆի քաղաքական գործունէութեան մասին:

Իր հպատակութեան եւ ռուսական շրջանակներու մէջ իր վատ համբաւին պատճառով, Կորկուլոֆի մերժուեցաւ արտօնութիւն տալ՝ կազմելու կուսակցութիւնը զոր մտադրած էր:

«Իր մասին կատարուած քննութիւնը երեւան բերաւ որ, այդ պահուն համայնավար կուսակցութեան անդամատետր ունէր»:

ԴՐԴՈ՞Ղ ԿԱՅ

Ռուսական Տումայի նախկին անդամ մը, յայտնելէ վերջ թէ ռուս փաշական որ եւ է կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի, կասկած կը յայտնէ որ ոճրագործը չարժած է աՀաբեկչական գաղտնի կազմակերպութեան մը թելադրութեամբ ու Հրահանգով:

— Ի՞նչպէս կ'ըսէ կապ չնշմարել Կորկուլոֆի արարքին եւ այն մաՀափորձին միջեւ, որ Հազիւ մէկ ամիս առաջ, Մոսկուայի մէջ կատարուեցաւ Հրեայ ուսանողի մը Յուդայ Շտերնի կողմէ, որ գնդակով մը զգետնեց Մոսկուայի գերման դեսպանատան խորհրդականը, կարծելով թէ դեսպանն է որ կը զարնէ: Ի՞նչպէս զուգաՀեռական մը չգծել երկու ոճիրներուն միջեւ, երբ գիտենք թէ 1925 ապրիլին, այն ատեն Կոմինտէրնի նախագահը Զինովիեւ, Հրաման տուաւ բոլոր քաղքենի երկիրներուն մէջ Հաստատելու անհատական աՀաբեկ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ - ԿԱՆԱՆՉ ԹՇՈՒԱՌԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ԽԱՆԳԱՐԵՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԳՈՐԾԵՑԻՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՎՐԱՅ, ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ԽՈՒՃԱՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ, — ԳԻՐԿԸՆԴԽԱՌՆ ԿՌԻՒ, — ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾՆԵՐ, — ԽՈՇՏԱՆԳՈՒԱԾՆԵՐ, — ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, — ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ։

Նախորդ թղթակցութեանս մէջ գրած էի թէ, Ապրիլեան Սգատօնը Սելանիկի մէջ, անցեալ տարուան պէս պիտի տօնուի համազգային դետնի վրայ, մասնակցութեամբ բոլոր ազգային կազմակերպութիւններու։

Թեմական Խորհուրդը իր վրայ առած էր սգատօնի կազմակերպութիւնը։ Իր մէջէն ընտրելով Յանձնախումբ մը, որպէս զի զբաղի հանդիսութեան յատուկ խնդիրներով։

Սգատօնի Կազմակերպիչ Յանձնախումբը, յայտարարութեամբ մը, կը թելադրէր կազմակերպութիւններուն փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ յատկացնել բարեսիրական նպատակներու։ Անհեթեթ գտնուեցաւ այս թելադրութիւնը, եւ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն ազատօրէն, իր ուզած ձեւով մասնակցելու որոշում տուաւ, այն պատճառաբանութեամբ թէ, տարին անգամ մը, մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին նուիրուած հանդէսի մը մահաբեմը, թարմ ծաղիկներու փունջերով պատշաճօրէն զարդարելը տարրական պարտականութիւն է։

Սգահանդէսի կազմակերպութիւնն ստանձնող փոքրաթիւ յանձնախումբը, բանախօսներ ուզեց քաղաքական կազմակերպութիւններէ, որոնք տրամադրեցին իր ատենին։

Սգահանդէսի օր որոշուած էր Մայիս 2ի երկուշաբթին, որ թէ՛ օրթոտոքսներուն Զատկի երկրորդ օրն է, եւ թէ՛ Մեռելոց։ (Զատիկը Յունահայերս ալ միասին կը տօնենք ամէն տարուան պէս)։ Սգահանդէսի յայտագիրը պատրաստուած ու հրատարակուած էր թերթերու մէջ։

ԻՆՉՊԷՍ ՏՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ.— Մայիս 1ի կիրակի գիշերը, Հօկը իր մօտ կը հրաւիրէ երկրորդ կարաւանով Հայաստան մեկնելիք կարգ մը կասկածելի մարդիկ եւ անոնց կը հաղորդէ «վերէն եկած» հրաման մը, որով վճռապէս կը պահանջուէր շփոթութիւններ ստեղծել եւ տակնուվրայ ընել գաղութը։ Անոնք որ յանձն կ'առնէին կատարել տրուած հրամանը, խոստում կը ստանային մասնաւոր ուշադրութեան արժանանալու եւայլն։ Դաւադիրներու յարձակման վայր ցոյց կը տրուի եկեղեցին, ուր յաջորդ օր սգահանդէս պիտի կատարուէր։

Քանի մը վատահամբաւ համայնավարներ կը ստանձնեն դաւադրութեանց ղեկավարութիւնը։ Հօկը գումար մը կը տրամադրէ այս տականքներուն, քաջութիւն կը յանձնարարէ, ու յետոյ մինչեւ առաւօտ խրախճանութիւն կ'ընեն, պոռչտուքներ արձակելով Պէշ Չինարի գաղթակայանին մէջ։

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8ին, զինուելով դանակներով ու երկաթէ գործիքներով, կը ժամադրուին եկեղեցիին մէջ։ Ծրագիր ունէին դաշնակցական ներկայացուցիչին խօսած պահուն յարձակումի սկսելու, ու մահափորձ կատարելու աչքի զարնող Դաշնակցականներուն վրայ, ահաբեկելով ժողովուրդը։

ԻՆՉՊԷՍ ՍԿՍԱՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ. — Երկուշաբթի առաւօտ ժողովուրդը ժամանակէն շատ առաջ գունդ առ գունդ եկեղեցի կը փութայ, սգահանդէսին համար տեղ գրաւելու։

Քանի մը հայրենակիցներ, ժողովուրդին մէջ տեսնելով բոլորովին անծանօթ տիպարներ, որոնք գործի հագուստներով հոս հոն կ'երթեւեկէին եւ իրարու ականջին կը փսփսան, կասկածներ կ'ունենան անոնց մասին։ Ճիշդ այդ միջոցին, ժամը 9ի ատենները, դաշնակցական երիտասարդ մը կը ներկայանայ սգահանդէսի կազմակերպիչներուն, ու անոնց կը յայտնէ համայնավարներու դաւադրական ծրագիրը, յանձնարարելով կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել։

Յանձնախումբին անդամները, որ Թեմականի ալ մաս կը կազմեն, չեն ուզեր ըմբռնել կացութեան լրջութիւնը ու դատապարտելի պանդաղութեամբ ու թեթեւութեամբ հազիւ նկատի կ'առնեն խնդիրը, հակառակ անոր որ իրենք ալ կը տեսնեն ակնայայտ վտանգը, ու իրենց ազգականները ձեւով մը դուրս կը հանեն եկեղեցիի շրջափակէն, իրենք ալ կծիկը դնելով անոնց ետեւէն։

Ոչ մէկ ձեռնարկ մինչեւ ժամը 10։ Այդ ժամէն վերջն է որ լուր կը ղրկուի ոստիկանութեան, եկեղեցին համայնավարական հաւանական յարձակումի մը դէմ պաշտպանելու խնդրանքով։ Մինչ այդ, սակայն, ծաղկեպսակները կը սկսին գալ։ Նախ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծաղկեպսակը, օրուան յատուկ վերտառութեամբ ու եռագոյն երիզով մը սեւերու մէջ առնուած։ Յետոյ կարգով՝ Հ. Ե. Ե. Միութեան եւ Հ. Գ. Խաչի ծաղկեպսակները։

Ծաղկեպսակները հազիւ մահաբեմին վրայ դրուած՝ խումբ մը անծանօթներ կը մօտենան մահաբեմին եւ կ'ուզեն դուրս քաշել Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծաղկեպսակը։ Քանի մը երիտասարդներ, կ'ուզեն արգիլել եւ յանկարծ յարձակման կ'ենթարկուին հետզհետէ շատցող համայնավարներու կողմէ։ Եւ ահա ծայր կուտայ գիրկընդխառն կռիւ մը, որուն ընթացքին կը կործանի պատրաստուած մահաբեմը։ Սկաուտ պատանի մը որ նոյն պահուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծաղկեպսակը կը տանէր դէպի մահաբեմ, յարձակման կ'ենթարկուի ժողովուրդին մէջ պահուըտած համայնավարներու ուրիշ խումբէ մը։ Ձեռքէն կը խլեն ծաղկեպսակը ու կը սկսին աջին ձախին բիրերու հարուածներ իջեցնել։ Նոր հասած Դաշնակցական քանի մը երիտասարդներ կը միջամտեն կռիւին, ու բռունցքի հարուածներով, կատղած սրիկաները եկեղեցիին կեդրոնը կը քշեն։ Միեւնոյն ատեն գերմարդկային ճիգեր թափելով կ'ապահովեն խուճապահար ժողովուրդին ելքը եկեղեցիին միակ դուռնէն։ Անկարելի է նկարագրել յանկարծակիի եկած ժողովուրդին խուճապահար փախուստը։ Յարձակող համայնավարները նեղը մնալով, այս անգամ սկսան վատօրէն գործածել դանակ ու խարտոց։ Թեթեւօրէն վիրաւորուեցան երկու Դաշնակցականներ։ Ասոր վրայ համայնավարները սկսան անխնայ ծեծուիլ։ Շատերը փախուստ տուին պատուհաններէն, թափած ակռաներով եւ ուռած երեսներով։

ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ.— Կռիւը սկսելէն 10—15 վայրկեան վերջն է որ ոստիկանական ուժերը կը հասնին դէպքին վայրը, ու բզկտուած մուկերու պէս կը ձերբակալեն մնացեալ 9 համայնավարները իրենց դանակներով եւ խարտոցներով։ Գունաթափ վիճակի մէջ կը ձերբակալուի ուսուցիչ Երեմիա Պտուղեանը, որ ականատեսներու տուած վկայութեանց համաձայն, համայնավարներու գլուխը անցած, կը խրախուսէ զանոնք, հանդիպողին անխնայ զարնելու ոճրապարտ հրահանգը բերնին։ Այս սեւերես թշուառականը եւս այս միջոցիս կը գտնուի օրէնքի ճանկերուն տակ։

Վերոյիշեալներէն զատ ձերբակալուած է նաեւ ազգայնական երիտասարդ մը որ հերոսական ճիգեր թափեց, ուժգնօրէն դիմադրելով յարձակող ճիւաղներուն, ու փախուստի մատնելով զանոնք։

Համայնավարներուն կողմէ եկեղեցիին մէջ խոշտանգուած են կարգ մը անմեղ հայրենակիցներ։ Փախստական համայնավարները խստօրէն կը հետապնդուին։

Ձերբակալուածներուն դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 12ին, միանգամ Պատժական Ատեանին առջեւ, որուն վճիռները անողոք են։

Ժողովուրդը իր բոլոր առողջ խաւերով իր զզուանքը կը յայտնէ եղած սրբապղծութեան։ Բովանդակ յոյն մամուլը զայրոյթով արտայայտուեցաւ այս թշուառականներուն դէմ, որոնց լրբութիւնը հասաւ մինչեւ նահատակներու յիշատակին սրբապղծման։

Պիտի պահանջուի Ազգ. Իշխանութիւններէն սգահանդէսի կատարումը։ Ընթացք չտրուելու պարագային, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր պատասխանատուութեամբ պիտի տօնէ, ինչպէս կ'իմանամ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ.— Այս գարշելի դէպքին բարոյական պատասխանատուութիւնը գլխաւորաբար կը ծանրանայ, Դ. Շահվերտեանի եւ Ասլանովի վրայ, որոնք այս միջոցին Սելանիկէն կորսուած են. Հօկի վրայ որ կազմակերպեց այս վատ ու ստորին դաւադրութիւնը եւ սգահանդէսի կազմակերպիչ մարմնին վրայ որ այնքան դանդաղաշարժութիւն ցոյց տուաւ ծանր վայրկեանի մը, մինչ՝ ամենափոքր միջադէպերուն իսկ, ոստիկանութեան դռները ափ կ'առնեն, Առաջնորդարանի պաշտպանութեան համար։

Խիստ պրպտումներ կը կատարուին, փաստացի կերպով երեւան հանելու համար դէպքին յայտնի եւ անյայտ հեղինակները, ու նաեւ բոլոր անոնք որ պատահած խառնակութեանց ընթացքին իրենց մանածը ներկել փորձեցին ու չյաջողեցան։

ՎԱՀԱԳՆ

Հիթլերի յաղթանակը եւ տնտեսական տագնապը

«Փարի - Միտի»ի տնտեսական բաժնի խմբագիրը կը գրէ.— Երկու վերադիր տագնապներ կան,— արտադրութեան միջոցներու աւելորդը եւ շուկաներու նեղութիւնը։ Շատ լաւ կը տեսնուի առաջինը, որ ամենէն հինն է, եւ կը մոռնանք քննել երկրորդը որ սակայն, ամէնէն վրդովիչն է, քանի որ հետզհետէ աւելի կը սաստկանայ քաղաքական գրգռութիւններով, վճարման յետաձգումներու ծաւալումով, ոսկեդրամի լքումով, եւ ամէն կարգի թերացումներով։

Ի՞նչ բան է որ վստահութիւն պիտի ներշնչէ դրամագլուխներուն։ Հարցը կ'ուղղուի պետական մարդոց, քանի որ միջազգային քաղաքական արգելքներ այսօր կ'անդամալուծեն այս վստահութեան վերականգնումը։ Պէտք է որ Եւրոպան դրամագլուխներուն համար դառնայ գործունէութեան վստահելի դաշտ մը։

Ֆրանսայի պետական մարդերը հարցը կը դնեն պարկեշտօրէն, երբ Լօզանի խորհրդաժողովին արձանագրել կուտան ուսումնասիրութիւնը այն դժուարութեանց, որոնցմէ կը տառապի աշխարհը։ Անգլիոյ պետական մարդերը տակաւին այս հարցերը շատ սերտօրէն չեն կապեր տնտեսական տագնապի զանազան արտայայտութիւններուն։ Գալով Ամերիկայի քաղաքագէտներուն, մինչեւ այսօր ալ կը յայտարեն թէ Լօզանի ժողովը չի հետաքրքրեր զիրենք։

Անցեալ կիրակի օրուան փրուսիական ընտրութիւնները պիտի արթնցնե՞ն Ամերիկան եւ Անգլիան, որ տեսնեն հիթլերեան վտանգները։ Հիթլերեան գրգռութիւնը կ'անդամալուծէ դրամագլուխները, որոնց կայունացումը իր կարգին կը սաստկացնէ տնտեսական անկարգութիւնը, ինչ որ դէպի Հիթլեր կը մղէ նոր կուսակիցներ։

Եթէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա գիտակցէին իրենց ներկայի համերաշխութիւնը, անիկա պիտի բաւէր փակելու արկածախնդիրներու ճամբան եւ վերականգնացնելու ապահովութեան կորսուած զգացումը։ Միջազգային վստահութեան որ ամուլխնայողութիւններուն պիտի տար կեանք եւ թափ։ Աշխարհ աւելի լաւ պիտի շնչէր։ Մարդիկ դարձեալ պիտի համարձակէին նախաձեռնել, ստեղծել, կերտել, սպասելով որ կարելի ըլլայ կարգի դնել արտադրութեան միջոցները։

ԱՆԳԼԵԻՐԼԱՆՏԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի Նախորդ օրուան նիստին մէջ, ազատական երեսփոխան մը առաջարկեց որ Անգլիոյ եւ Իրլանտայի միջեւ ծագած վէճերը ենթարկուին Հաշէյի միջազգային ատեանի վճռին։

Գաղթային նախարարը պատասխանեց թէ այդ վէճերը կը շահագրգռեն միմիայն երկու երկիրները եւ թէ երբ երկու երկիրներու միջեւ վէճ մը կը ծագի դաշնագրի մը շուրջ, սովորութիւն է որ նախ խորհրդակցութիւններ կատարուին շահագրգռուած կողմերուն միջեւ։ «Առ այժմ լաւ, ուրիշ բան չենք կրնար ընել՝ եթէ ոչ դաշնագրի խզման պատասխանատուութիւնը ձգել Իրլանտայի վարչապետին վրայ»

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆ

Առտնօք կ'ապրէր անուանի դերասանուհի մը։ Անոր փառքը արտակարգօրէն մեծ էր, ու զինքը պաշտողներուն թիւը՝ անհաշուելի։

Երկար տարիներու ընթացքին անոր հոգին յագեցած էր փառքէ ու պաշտողներէ։ Ու ան այլ եւս դադրած էր որ եւ է ցանկութիւն ունենալէ։

Օր մը, դերասանուհին հանդիպեցաւ մէկուն ու զայն սիրեց իր ամբո՛ղջ հոգիով։ Այդ օրէն ասդին, իրեն համար՝ արուեստ, փառք ու պատիւ կորսնցուցին իրենց նշանակութիւնը։ Ու ան ապրեցաւ լոկ իր սէրովը։ Բայց, մարդը, զոր կը սիրէր ինք, տոգորուեցաւ տարօրէն զգացումով մը, — նախանձեցաւ հասարակութեան, որուն համար մտահոգուելէ հրաժարած էր դերասանուհին։

Ու մարդը իր սիրուհիէն խնդրեց թողուլ բեմը։ Դերասանուհին գոհացում տուաւ անոր փափաքին ու ըսաւ.

— Սէրը աւելի վեհ է, քան արուեստը, աւելի վսեմ, քան փառքը, աւելի բարձր, քան նոյն ինքն կեանքը։

Անցան տարիներ։ Մարդուն սէրը հետզհետէ նուաղեցաւ, ու դերասանուհին, որ յանուն սիրոյ, ամէն ինչ զոհած էր, զգաց այդ բանը։

Ու ցնցուեցաւ՝ կարծես գիշերային սա՛ռն մշուշէն շրջապատուած, կամ՝ ծածկուած ըլլար յուսախաբութեան մեռելային ցնցոտիներով։

Բայց, որովհետեւ կորովի էր, դիմադրեց փորձութեան ու համբերութեամբ տարաւ։ Ան գիտէր, որ իր ճակատագրական ժամը հնչած էր, եւ թէ իր բովանդակ գոյութիւնը կախում ունէր իր յանդգնութենէն։ Ամուսնոյն նախանձոտ նայուածքը կը պատռէր իր սիրտը։ Իր փառքը զոհուած էր սիրոյն, ու, ահա, սէրը լքած էր զինքը։ Եթէ ինքը չկարենար արծարծել շիջող կեանքը, իրեն կը սպասէր անսահման տառապանքի ճակատագիր մը։

Ու կինը, մեծ դերասանուհին, ըմբռնեց, որ իր արուեստը պիտի չօժանդակէ իրեն։ Ընդհակառակն, անիկա խոչընդոտ մըն էր իրեն համար։ Իրեն կը պակսէին թատերագրին բառերն ու մտածումները, ինչպէս նաեւ՝ դերուսոյցին ցուցմունքները։ Ինք պէտք էր անձամբ գտնէր ու գործէր, — մինչ անօգնական էր՝ մանուկի մը նման։

Ժամանակը կը սահէր ու այլեւս անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մըն էր գործելը։

Անգամ մը, երբ այլեւս յուսահատութիւնը կրծած էր իր սիրտը, իր մօտ եկաւ մարդ մը։ Թատրոնի երբեմնի տնօրէնն էր, որուն հսկողութեան տակ մեծ յաջողութիւններ ունեցած էր ինք։ Տնօրէնը եկած էր անոր առաջարկելու ամենաբաղձալի դեր մը՝ ներկայացման մը մէջ։ Բայց միթէ ինչ կրնա՞ր զինքը արխնող տառապանքէն զատ որեւէ դեր մարմնացնել։ Ու մերժեց։

Բայց, մարդը պնդեց։ Ի վերջոյ, յոգնած իր մերժումներէն, դերասանուհին համաձայնեցաւ կարդալ թատերգութիւնը։ Ու տեսաւ որ եղերերգութիւնը իր կեանքն իսկ էր։ Քանի մը ժամ վերջ, ան կը կատարէր իր դերը՝ մարդկային բազմաթիւ ամբոխի մը առջեւ։

Ան հասաւ հանճարի գերագոյն աստիճանին։ Հասարակութեան խանդավառ ծափերը թնդացուցին սրահը կայծակներու անվերջ որոտումներուն նման։

Ու, երբ ամէն ինչ վերջացաւ, դերասանուհին, բոլորովին յոգնած, վերադարձաւ տուն՝ շփոթած՝ հասարակութեան ոգեւորութենէն։ Իր սիրտը ցաւոտ էր ու դատարկ։

Ու, ծաղիկները բազուկին, երբ ոտքը դրաւ սենեակի սեմին, տեսաւ, որ ընթրիքի համար երկու պնակ կայ դրուած սեղանին վրայ։

Ու յիշեց, որ եկած է րոպէն, երբ իր ճակատագիրը պիտի որոշուէր։

Այն ատեն, եկաւ այրը, զոր կը սիրէր ինք, մտաւ ներս, ու մտահոգ հարցուց.

— Ժամանակի՞ն կուգամ։

Դերասանուհին նայեցաւ իր ժամացոյցին եւ ըսաւ.

— Այո՛, — բայց շա՛տ ուշ։

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

Թարգմ. Ցօսեաց Տղան

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՖՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ժ.

Բանանք Ապտ-օլ-Համիտի «Տիվան»ը։ Իր կենսագրութենէն քանի մը համառօտ գիծեր երեւցան այս շարքին մէջ։ ԺԷ. դարու դասական — Սուֆի — բանաստեղծ մըն է Ապտ-օլ-Համիտ։ Այնքան կատարեալ եւ բարձր է իր արուեստը, մէկ խօսքով այնքան պարսկացած, որ, Միրզա խան Էնսարիի նման, արեւելագիտութիւնը կը նախընտրէ զինքը դնել պարսիկ դասականներու շարքը։

Ապտ-օլ-Համիտի իմաստասիրութիւնը յաճախ խրթին է, երբեմն դժուարահասկնալի նոյնիսկ անոնց համար որ սուֆի այլաբանութեան մօտէն հետեւած են։ Բայց ատկէ դուրս, Համիտ ճանչցուած է Աֆղաններու գրական արուեստի մեծագոյն վարպետ եւ միանգամայն ամենաքնքոյշ քնարերգակ մը։

Պարսկերէնէ զատ, իր Տիվանը կը պարունակէ բօշթու լեզուով բանաստեղծութիւններ ալ։

Այստեղ փակագծի մը մէջ կրկին անդրադառնանք աֆղան գրականութեան լեզուին։ Դասականներէն շատերը նախընտրած են գրել պարսկերէն։ Եթէ գրած են աֆղան բարբառով, այսինքն բօշթու լեզուով, նախապատուութիւնը միշտ պարսկերէնին է, բօշթուն նկատուելով գռեհիկ կամ ժողովրդական գաւառաբարբառ։

Զարմանալի է Աֆղաններու տարօրինակ վերաբերումը իրենց ազգային լեզուին հանդէպ։ Այդ ըմբռնումը չէ փոխուած մինչեւ այսօր ալ. հակառակ հին կամ նոր շրջաններու մէջ կատարուած փորձերուն՝ բօշթուն դարձնել ազգային լեզու եւ ազատիլ պարսկականին դարաւոր տիրապետութենէն։

Դահընկէց Ամանուլլահի ջանքերով, բօշթուն իբրեւ մայրենի լեզու ընդունուեցաւ։ Ամանուլլահէն ետք, խափանուեցաւ այդ ձգտումն ալ։

Փարիզի աֆղան դեսպանատունէն պաշտօնատար մը, հետեւող հին ու նոր պարսիկ-աֆղան գրականութեանց, եւ որուն դիմած էի բօշթու ժողովրդական բանահիւսութեան մասին կարգ մը բաներ սորվելու, տուաւ սա շատ յատկանշական բացատրութիւնը, որմէ կարելի է [illegible] կնալ աֆղան մտաւորականութեան վերաբերումը իրենց ազգային բա[illegible] բառին հանդէպ եւ պարսիկ մշ[illegible] կոյթին ազդեցութեան աստիճանը Ասիոյ մէջ։

— Իրաւ է որ Ամանուլլահ փորձեց ազգային լեզուի ընդհանրացում մը։ Բայց իր օրով ձեռք բերուած ճգնիմ արդիւնքը արդէն արբուած է։ Բօշթուն կը մնայ կարգ մը աշիրեթներու բարբառը, ինչպէս նաեւ մեծ կեդրոններու շուրջը բնակող գիւղացիութեան։ Պարսկերէնը մեծ քաղաքներու տիրող լեզուն է, ինչպէս նաեւ աֆղան մտաւորականութեան, լրագրութեան, գրականութեան, պետական յարաբերութեանց մէջ նախասիրուած լեզուն։ Բօշթուն շատ բան չարժեր անոր քով։ Մենք կը սիրենք պարսկերէնը եւ անոր հրաշալի գրականութիւնը, որուն մէջ Աֆղանը իր բաժին ժառանգութիւնը ունի։ Քանի որ այդքան կը հետաքրքրուիք բօշթու ժողովրդական բանահիւսութեամբ, Քապուլէն բերել կուտամ ձեր ուզածը, բայց աչ[illegible] տեղ դեսպանատան կամ Փարիզ գտնուող աֆղան մտաւորականութեան մէջ դժուար թէ գտնէք մէկը որ կարենար գոհացում տալ ձեզի...

Բարեբախտաբար խօսակցիս կարծածին չափ մեծ չէ անկարելիութիւնը։ Եւրոպական քննադատութիւնը բոլորովին տարբեր արժէք կուտայ աֆղան ազգային լեզուին եւ այդ լեզուով մշակուած գրականութեան։

Կայ, օրինակ, Խուշհալ խան Խաթթաքի Տիվանը, բօշթու լեզուով գրուած ազգային գրականութիւն որ թէեւ դասական, շատ հեռու է սուֆի-պարսիկ դպրոցէն եւ կ'երգէ աֆղան կեանքը եւ հայրենիքը։ Կ'երգէ սէրը եւ աղջիկները առանց այլաբանութեան քօղին, լեռնական [illegible] շունչի անսեթեւեթ եւ իրապաշտ արուեստով, յաճախ նոյնիսկ [illegible] աւելի իրապաշտ եւ բնութենապաշտ [illegible]

Բայց իրեն անցնելէ առաջ, կարդանք աֆղան դասականներուն մեծագոյնը համարուած Ապտ-օլ-Համիտէն երկու կտոր։

×

Սէ՞րն է արդեօք զոր կը զգամ,թէ տօչորող բոց-կրակ.
Կ'այրիմ արդեօք ի՞մ կամքով թէ բռնավար, անտեղեակ։

Հոգեվա՞րքն է այս սիրոյս, որով մեռնիմ սիրազեղ,
Թէ խայթոցը սեւ օձին, որ չունի ճար, ոչ ալ դեղ։

Սիրած քնքոյշ սիրուհիս քանի չունիմ ծոցիս մէջ,
Հաւատացէք աշխարհքը գերեզման է սեւ ու գէջ։

Չեմ փոթորկիր իր համար, նախատակոծ երբ կ'ըլլամ,
Գերագոյնն է փառքերուն ծուիլ, ծեծուիլ ինքնակամ։

Կամարն աչքիդ, սիրուհի՛ս, յօ՞նք է նրբին, թէ անգութ
Կեռ մը որով կը փետտես սրտիս թելերը, անփո՛յթ։

Սեւ աչքերուդ նայուածքին անէ՞ծքն է որ կը քաշեմ։
Կորուսի ես ամէն ինչ, բայց դեռ զանոնք կը յիշեմ։

Սիրոյդ համար կը կրեմ նախատինքը աշխարհքին,
Ասեղնագործ վերարկու, անձիս մասը թանկագին։

Չէ՞ որ սէրդ զիս փրկեց անձիս հազար հոգերէն,
Ի՞նչ է սէրդ, բալասա՞ն թէ խայթող իժ հրեղէն։

Սիրոյ ճամբէն քալողը զերծ չէ ցաւէն խայթոցին,
Ատկէ անգին արմաղան ի՞նչ կրնաք տալ սիրուածին։

Ի՞նչ յիմար է Համիտը ցաւերովն իր սէրերուն,
Տառապակոծ, յուսահատ,այնպէ՛ս յիմար, ճիշդ Մաճնուն։

×

Բարեկամը ինծ հանդէպ չեղաւ երբեք սիրազեղ
Ո՛վ իմ սեւ բախտ, չես ուզեր ժպտիլ դէմքիս գէթ մէկ հեղ։

Գէթ մէկ անգամ շրթունքիս հպին շրթներդ քուկին,
Շրթներդ որ անընդհատ սրտէս արիւն ծծեցին։

Ամբողջ կեանքդ իր համար դարձաւ արցունք վշտառատ,
Եւ սիրածիդ ետեւէն դեռ կը վազե՞ս, ո՛վ քամբախտ։

Չէ՛, սիրածս թէ անկապ կամ դժկամակ կը խօսի,
Պռկունքն է փակ այն մեղրով որ շրթներէն կը հոսի։

Ո՛վ անխորհուրդ, սիրոյ բեռն ինչպէ՛ս կրել ժպրհեցար,
Բեռ՝ զոր կրել չեն կարող ոչ երկինք, ոչ լեռ ու սար։

Եղո՛ւկ օրուան երբ սիրովն աղուորին ես գերուեցայ,
Պիտի տանիմ անմրմունջ այս ահաւոր բեռն հիմա։

Ճակատագիրդ է, Համի՛տ, յառիլ անվերջ իր դէմքին,
Միայն վատին աչքն է որ սոսկաց փայլէն սուսերին.

Ապտ-օլ-Համիտի բանաստեղծութիւնները ամփոփուած են երեք հատորներու մէջ։ «Նէյրէնկի Իշխ» (Սիրոյ հմայքը), «Շահ-օ-Կէտա» (Շահը եւ Մուրացիկը) եւ «Տուր-օ-Մէրճան» (Մարգարիտներ եւ բուստեր)։ Այս վերջինը սուֆի սիրերգներու հաւաքածոյ մըն է ուրկէ քաղուած են վերի երկու կտորները։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

—)(o)(—

ԽՄԲ.— Այս Հայ բանաստեղծու-հին, որ դժբախտաբար հայերէն չի գիտեր, ծանօթ անուն մըն է ռուսա-կան գրականութեան մէջ.—

Ինչ բերկրանքով սիրակարօտ,
Այօրինակ յիշում եմ ես
Ճամբաներից երգը թախծոտ,
Իմ հայրենիք հեռու ու վէս :

Յիշում եմ ես սրտատրոփ,
Ինչպէս պատկեր սիրած դէմքի,
Քո դաշտ ու սեպ, վտակ ու ձոր,
Վարդի հոտը արեւելքի :

Գաղտնի ձայնին միշտ անձնատուր,
Լսելիքս դեռ չի մոռցել,
Քո անպաճոյճ, պարզ ու տխուր
Չանգիստւոր լեզուն սիրել :

Անպատմելի թախծի ժամին,
Քո զաւակը թշուառ ու հեզ,
Երբ ապաստան, յոյսը վերջին,
Քեզ է դիմում կարօտակէզ :

Գաղտնի անգութ, բայց եւ գիտուն,
Երբ վէրք ունի, տուն կը վազի,
Օ՜, գարմանի՛ր, երկիր սիրուն,
Խորունկ ցաւը ցուրտ հիւսիսի :

ՄԱՐԻԷՏՏԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Թարգմ. Արտ. Խաչատրեան

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սերունդի հարցը

Երիտասարդ այս թերթը շատ կը հետաքրքրուի սերունդի հարցով, ա-հա թէ ինչո՛ւ արձագանգ կուտայ բոլոր այն վէճերուն, որոնք տեղի կ'ունենան օտար մամուլին մէջ նոր սերունդին կազմութեան մասին։

Վասնզի մեր նոր սերունդն ալ նմանութեան բազմաթիւ եզրեր ու-նի օտար ազգերու համանոյ սերուն-դին հետ, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Այս անգամ քաղ մը Réaction ամսաթերթէն, որ 8-9 միացեալ թիւերուն մէջ կը քննէ «սերունդի կռիւը»։

Բայց նախ քանի մը խօսք նոր սերունդի բացատրութեան մասին, զոր շատեր սխալ կ'ըմբռնեն։ Այս այն երիտասարդութիւնն է, որ պա-տերազմէն յետոյ հազիւ 20 տարե-կան կար եւ ներկայիս 30ը անց։

Շատեր «խռովքի եւ անձկու-թեան սերունդ» կ'անուանեն զայն, իսկ ուրիշներ՝ պարզապէս «յետպա-տերազմեան»։

Վերջապէս թարմ սերունդ մը, որ յաջորդեց «զոհուած սերունդին» (ա-նոնց, որ ինկան պատերազմի ճա-կատին վրայ, դեռ չպարպուած)։

Ահա ֆրանսական գրականութիւ-նը։ Նոր սերունդը կ'աճի կանանչ թուփերու նման։ Տաղանդը, ինչպէս մանիշակը, կ'ըսէ Է. Րոա, կ'աճին թուփերով։ Եւ ահա այդ թուփերը կը ծածկեն ֆրանսական գրակա-նութեան պարտէզը։ Էմիլ Վասսոթ կը խօսի նորերուն վրայ, շատեր կը նմանին օձաոր պղպջակներու, որոնց մէջ լոյսը ծիածանի կը փոխուի։ Ա-նոնց մօտ հիները, օրինակ Անտրէ Ժիտ, կը ծածկուին նորերու շուքին տակ, ու կը կորսուին։

— «Ո՞ւր է գեղեցկութիւնը Ժիտի գործերուն մէջ. կը հարցնէ զայրոյ-թով։ Իր լեզուն, յստակ բայց պաղ՝ ինչպէս վիրաբուժական գործիք մը, կը պատշաճի միայն քննադատու-թեան։ Սակայն երբ կ'ուզէ ստեղ-ծագործել, շունչ կը սպառէ պարապ տեղը կամ չոր ու սուր ձայներ կը հանէ օրինգի։ Անոնք, որ Ժիւտիվրայ հիանալու պաշտօնն առած ըլլալ կը թուին, անոր փիլիսոփայութեան կապուած կը զգան իրենք զի-րենք, ահա պարզ պատճառը»։

Թարգմանութեանց հարցը

Թերթ մը հարցարան բացած է թարգմանութիւններու արժէքին մա-սին։ Լատինական ծանօթ ասաց-ուածք մը, traduttore, traditore (թարգմանիչ, դաւաճան) իր բառախաղի արժէքէն զատ, գեղե-ցիկ վկայութիւն մըն է։ Արդարեւ, ո՞ր թարգմանութիւններն են, որ չեն դաւաճաներ հեղինակին։

Առաջին անգամ չէ, որ հարցա-րան կը բացուի այս մասին։ Եւ այս անգամ ալ, գրողները համաձայն են իրենց կարծիքներուն մէջ։ Ռոնի Երէց կ'ըսէ թէ ամէն թարգմանու-թիւն «միջակ է» միշտ։ Լէոն Լէմոնիք նկատել կուտայ որ, շատ թարգմանութիւններ կ'ըլլան ներ-կայիս, նոյն իսկ չափէն աւելի, ա-ռանց երբեք յաջողութեան։ Այնպէս որ երբ թարգմանուած գործն ալ մեծ արժէք չի ներկայացներ, բոլո-րովին անարժէք կը դառնայ՝ գէշ թարգմանութեան պատճառով։ Ու հետզհետէ կը տուժէ նաեւ թարգ-մանուած գործերու վաճառումը։

Անտրէ Ժիտ կ'առաջարկէ կազ-մել թարգմանիչներու ընտիր խմ-բակ մը, որուն անդամները պիտի թարգմանէին իրենց սիրած գոր-ծերը։

Իրականութիւն եւ երեւակայութիւն

Վէպերը, որ կը շինուին, ինչո՞վ կ'արժեւորուին,— այն տարրերո՞վ, որ կուգան իրականութենէն, թէ ա-նոնցմով, զորս երեւակայութիւնը կուտայ։ Գրական կարեւոր վէճ մըն է այս, որուն կ'անդրադառնայ ֆրան-սացի գրող մը։ Անտրէ Մօրուա, իր Le cercle de familleին մէջ կ'արտայայտուի այսպէս.— «Արդի գրողը երբեք չի համնիր ժողովրդա-յին զանգուածներու խորութեանց, որովհետեւ չի ճանչնար թշուառու-թիւնը։ Աղքատին ցաւը,— ահա մե-ծագոյն ողբերգութիւնը— չէ մտած վէպերու մէջ...»։ Ուրիշ տեղ մը, (վէպին հերոսը, իր սիրոյ խռովքի շրջանին, այցելելով բանուորներուն) կ'ըսէ. «Տեսնելով այս իրական ցա-ւերը, եւ բաղդատելով իմ ցաւերուս հետ, բոլորն ալ երեւակայական, կարմրեցայ ամօթէս...»։

Արդարեւ, գրողներ կան որ «զօռ» կուտան իրենց երեւակայութեան, փոխանակ դիտելու կեանքը։ Ժողո-վրդապաշտ դպրոցը կը թելադրէ ուժ տալ իրականութեան, ապրում-ներուն։ Շատ ցաւը խոնարհներն են, որ կը զգան։ Այս ամէնը լաւ։ Սա-կայն, եթէ ըստ այս նոր դպրոցին, երեւակայութեան տեղ իրականու-թիւնն է որ արժէք կը ստանայ, այն ատեն գրողը ստեղծագո՞րծ է թէ լուսանկարիչ։

Ռուբէն Մամուլեան

Տաղանդաւոր հայ բեմադրիչ որ արդէն միջազգային համբաւ ունի։ Իր մէկ նոր գործը, Les carrefours de la Ville, ներկա-յիս կը խաղան Vieux Colombierի մէջ։ L'Ami du Peupleի շարժա-նկարի քննադատը, խօսելով Մա-մուլեանի թէքնիքին մասին, կը գրէ.— Շատ բեմադրիչներ, երբ շար-ժանկարի կը վերածեն գրողի մը մէկ գործը, չափազանց կը ծանրա-բեռնեն զայն տեսակ տեսակ զար-դախաղերով, ինչ որ կը խանգարէ գործողութիւնը։

Սակայն ամէն քննադատութիւն կը մոռցուի Մամուլեանի ստեղծած ճարտար տեսախաղութեան առջեւ։ Շնորհիւ իրեն, հանդիսատեսը գերա-կատար կը դառնայ։ Հրաշքի մը ե-րեւոյթն ունի այն փորձը, որով Մա-մուլեան կը կրկնէ հերոսները (dédoublement de la personnalité)։

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԿԷՕԹԷԷՆ

Կը փափաքիմ, առտուան մթնշա-ղին, մագլցիլ լերան մը կատարը բարձրաբերձ, եւ արշալոյսին՝ ողջու-նել քեզ, իմ աստղանման սիրելիս, առտուան աւետաբեր, եւ անձկա-գին դիտել հրեղէն երկնակամարին վրայ հանգչող թագաւորին առաջին նայուածքը :

Երիտասարդի՛ գինովութիւն, քա-նի՛ քանի՛ գիշերներ դուրս կանչած ես զիս :

Հիմա դարձեալ ցոյց տուր ինծի, օրուան աւետաբեր, իմ սիրականիս աստուածային աչքերը, եւ արեւը պի-տի ցաթի նորէն, աւելի կանուխ :

X

Կը զարմանաս, եւ ինծի ցոյց կու-տաս ծովը, որ կարծես բոցավառած է : Ինչո՞ւ զարմանալ, սակայն : Ծովը չէ՞ր, որ երկնից Աստղիկը : Եւ ծովուն մէկ բոցէն չէ՞ր, որ ծնաւ իր զաւակը :

X

Թշուառ էր, հագուստ չունէր աղ-ջնակը, երբ առի զայն։ Մերկ էր եւ կը սիրէի, մերկ է եւ հիմա, եւ դարձ-եալ կը սիրեմ զայն :

Փարիզի Հայ նկարիչները

Հայ նկարիչներու նոր Վարչու-թիւնը կազմուեցաւ հետեւեալ կեր-պով.— Ռ. Շիշմանեան (ատենապետ), Զ. Գալֆայեան (ատենադպիր), Պօ-ղոսեան (գանձապահ), Օր. Վ. Թա-միրեանց, Կանանչեան եւ Շահնա-զար։ Հինգշաբթի երեկոյ հացկերոյթ մը տուին Արապեան ճաշարանին մէջ։ Հրաւիրուած էին նաեւ համա-կիրներ։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Խաչատուրեան, որ ոգեւորեց սե-ղանը։

ԳԱՐՈՒՆ ԵՒ ԳԻՒՆ

Գարնան գոնէն ներս մտած, ահա Հռոմէն կը հեռագրեն մայիս 5 թուականով թէ ձիւն կը տեղայ Պի-էլլայի մէջ, մասնաւորաբար Մուք-րոմէի լճին շրջակայքը։ Ձիւնը ար-դէն նստած է 10 սանթիմեթր խա-ւով մը։ Սատրիկ ցուրտ կ'ընէ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

▪▪▪

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԸ

Երէկ հրատարակած էինք խորհր. Միութեան Գործավարներու խորհուր-դին Նախագահ Պ. Մոլոտովի բաժա-կաճառը։ Ահաւասիկ Ըսմէթ փաշայի պատասխանը.

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա պատաս-խանելով Մ. Մոլոտովի, սա ճառը խօսած է.

— Տէր Նախագա՛հ, Տիկիններ եւ Պարոններ, իմ խորին շնորհակալու-թիւններս յայտնելով հանդերձ այն անկեղծ ու փայլուն ընդունելութեան համար, զոր հաճեցան ընել մեզ խոր-հրդային ընկերվարական Միացեալ Հանրապետութեանց կառավարութիւ-նը, եւ անոր բնտրեալ աւագանին, կ'ուզեմ յայտնել նաեւ թէ ո՛ր աստի-ճան զգածուած են Թուրք ազգը եւ ա-նոր պետը՝ մեր Հանրապետութեան նախագահը իրենց մասին խորհրդա-յին Միութեան ազգերուն եւ աւագա-նիին սնուցած զգացումները արտա-յայտելու առթիւ ձեր գործածած ո-գեւորեալ եւ անկեղծ խօսքերէն : Միե-ւնոյն ժամանակ, իմ սրտագին շնոր-հակալութիւններս կը յայտնեմ ձեր ինծ ուղղած այն քաղաքավար ու սի-րուն խօսքերուն համար, որոնցմէ խո-րապէս զգածուած եմ : Ասկէ զատ, կը խնդրեմ որ թոյլ տա՛ք ինծ՝ մեր արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշ-տի պէյի եւ բոլոր ինծի ընկերացող-ներուն թարգման հանդիսանալով, մեր ամէնուս ջերմագին շնորհակա-լութիւնները յայտնել՝ ձեր բարիգա-լուստի մաղթանքներուն համար :

«Ես եւ ընկերներս մի՛շտ պիտի պա-հենք անմոռանալի յիշատակը այն թանկագին ու անկեղծ արտայայտու-թեանց՝ որոնք ցոյց տրուեցան մեզի հանդէպ՝ Պոլիս, խորհրդային գեղե-ցիկ շոգենաւը մտած ատենէս սկսեալ մինչեւ հիւրասէր, բարեկամ կառա-վարութեան հողերուն ամէն կողմը : Փորձառութիւնը ցոյց տուած է մեզ որ անձնական շփումները գերազանց եւ կարեւոր դեր մը կը կատարեն մեր բարեկամութեան ամրապնդման մէջ : Շատոնց կը փափաքէի գալ տեսնել ձեր գեղեցիկ երկիրը որուն վերանո-րոգութեան մարզին մէջ արձանա-գրած հանդրուաններուն շատ մօտէն կը հետեւիմ եւ որուն հետ մեր ունե-ցած բարեկամութիւնը աւելցնել կը փափաքիմ, ի բոլոր սրտէ : Ինքզինքս խիստ բաղդաւոր կը համարեմ՝ որ այսօր հնարաւորութիւն կ'ունենամ ի-րականացնել այս բաղձանքս եւ ձեր մէջ գտնուիլ :

«Գոհ եմ որ եկած եմ այցելել ձեր կառավարական գեղեցիկ կեդրոնը եւ ձեր ընդարձակ երկրին ուրիշ կարգ մը գեղեցիկ կեդրոնները՝ որոնց մէջ բարձր յառկութիւններ ունեցող ազ-գեր կը բնակին, եւ կուգամ եղբայրա-կան անկեղծ ողջոյն մը բերել ձեզ՝ Թուրք ազգին կողմէ : Մեզի մասնաւոր գոհունակութիւն կը պատճառէ նաեւ այն պարագան՝ որ նոր առիթ մը կ'ու-նենանք տեսնելու եւ գնահատելու զա-նազան մարզերու մէջ առաջ բերուած հոյակապ գործերը խորհրդային Մի-ութեան ազգերուն եւ աւագանիին կողմէ՝ որոնց հետ մեր ունեցած փո-խադարձ եւ անկեղծ բարեկամութիւնը եւս աւելի ամրապնդուած է, վերջին երկու տարուան ընթացքին :

«Արդարեւ, այս բարեկամութիւնը, որ ծնած է մեր երկիրներուն հաստա-տած նոր վարչաձեւերուն հետ, այս հոյակապ գործերով, կ'ապրի : Ահա ատոր համար է որ պատմական հան-գամանք մը ունի այս բարեկամութիւ-նը որ ծնած է մեր ազգերուն մղած հերոսական պայքարէն :

«1925 Դեկտեմբեր 17 թուակիր դաշնագիրը եւ Էնկիւրիի մէջ Պ. Լիտ-վինովի եւ Պ. Գարախանի կողմէ ստո-րագրուած փրօթօքօլները՝ հաստա-տած են ամբողջովին մեր յարաբերու-թիւնները վարող եւ մեր երկիրներու փոխադարձ շահերը պահպանող սկզ-բունքները :

«Հակառակ մեր երկիրներու տնտե-սական ու ընկերային կազմին մէջ ե-ղած յարաբերութեանց, ձեր ճառին մեր տնտեսական յարաբերութեանց եւ անձնական շփումներուն վերաբերեալ մասը գոհունակութիւն կը պատճառէ՝ այդ յարաբերութեանց ապագայ զար-գացման տեսակէտով : Քէմալական Թուրքիա, որ մինչեւ հիմա ցոյց տուած է իր յարումը խաղաղութեան դատին, վստահ է որ միջազգային համերաշխութեան սկզբունքը պիտի յաղթանակէ : Այդ համերաշխութեան զգացումն է որ մեզ այս սեղանին շուրջը հաւաքած է այս գիշեր :

«Հետեւաբար, այս զգացումներէն ու համոզումներէն եւ ամուր բարե-կամութեամբ իրարու կապուած եր-կու երկիրներու բարեկամական շը-փումներէն ներշնչուած՝ իմ անկեղծ բարեմաղթութիւններս կ'ուղղեմ՝ ըն-րացքի եւ բարեկամ խորհրդային ըն-կերվարական Հանրապետութեանց Միութեան ազգերու զարգացման եւ երջանկութեան համար :

«Բաժակս բարձրացնելով Պ. Քալի-նինի, ձեր բարձրապատուութեան, արտաքին գործավարին եւ իր ընկեր-ներուն կենաց, կը գոչեմ՝ «կեցցէ՛ անքակտելի խորհրդային բարեկամու-թիւնը» : Ձեզ ամէնքդ հրաւիրելով խմել խորհրդային Միութիւնը վարող մեծ կուսակցութեան արժանաւոր եւ կարող ներկայացուցչին Պ. Ստալինի կենաց, ճշմարիտ հաճոյք մը կը զգամ :»

Ուրիշ խնճո՞ր կ'ըսէ Ըամէթ փաշա

Ըամէթ հետեւեալ յայտարարու-թիւնները բրաւ «Թաս» գործակալու-թեան ներկայացուցչին.

— «Թուրքեւխորհրդային մերձե-ցումին հիմը կը կազմեն մեր հաւա-քական շահերը, ինչպէս նաեւ երկու ժողովուրդներուն փափաքը : Այս պատճառով է, որ այնքան ամուր է ան : Ազգերու մերձեցումը կը նպաստէ խաղաղութեան, որ մեծ խնդալ մըն է : Միջազգային տեսակէտով ա՛յս է Թուրքեւխորհրդային մերձեցումին ի-մաստն ու բնոյթը : Կատարուած փոր-ձերը ցոյց տուած են թէ, ժողովուրդ-ներու միջեւ տեղի ունեցած շփումնե-րը միշտ եղած են : Ձեր ականաւոր արտաքին գործավարը, Պ. Լիտվինո-վի եւ անոր արժէքաւոր օգնական՝ Պ. Գարախանի Թուրքիա այցելութիւնը ոչ միայն գոհունակութիւն եւ ուրա-խութիւն պատճառեց մեզի, այլ եւ անմոռանալի հետքեր ձգեց մեր փո-խադարձ յարաբերութեանց վրայ : Թէվֆիք Րիւշտի պէյի կողմէ դէպ ի ձեր երկիրը կատարուած այցելութիւ-նը եւս բարերատիկ արդիւնքներ տուած է այդ ուղղութեամբ : Երբ Թուրքիա կը գտնուէինք, միշտ կը փափաքէինք անձամբ ճանչնալ խոր-հրդային ղեկավարները, որոնց մեծ արժանիքները գնահատելու առիթը ունեցած էինք : Ուրախ եմ, որ այսօր այդ առիթը կ'իրականանայ եւ վստահ եմ որ միեւնոյն ատեն ան լաւագոյն արդիւնքներ պիտի տայ մեր բարե-կամական յարաբերութեանց զարգա-ցումին տեսակէտով : Այս առիթը պի-տի գիւրացնէ նաեւ մեր ապագայ կարծիքի փոխանակութիւնները :

Թուրքիա կը շարունակէ յառաջխա-ղալ՝ իր յեղափոխութեան գծած սկզ-բունքներու շրջանակին մէջ : Մեր եր-կիրը կը բաղկանայ գիւղացիներու մեծամասնութենէ մը :

Թուրքիա վաղուան տնտեսութիւնը պիտի հիմնէ համաձայն գիւղացիու-թեան պէտքերուն եւ փափաքներուն : Ասոր համար, կը գործադրենք այն միջոցները, զորս կը հրամայեն գի-տութիւնն ու փորձերը : Կը յուսամ թէ Թուրք ազգին բաղձանքներէն բխած այս ճիգը դէպ ի յառաջդիմութիւն եւ դէպ ի երջանկութիւն պիտի առաջ-նորդէ մեզ :

Այն վայրկեանէն սկսեալ, երբ գե-ղեցիկ «Կրուզիա» շոգենաւը մտանք, ձեր մեծ երկիրը ամենահիւրասիրա-կան զգացումներով դիմաւորեց մեզ : Շնորհապարտ ենք սովետներու այս հիւրասիրութենէն : Ջերմագին ընդու-նելութեանց արժանացանք Օտեսայի ու Քիեւի մէջ : Ես ու ընկերներս տա-կաւին այս մեծ ու ջերմագին ընդու-նելութեանց տպաւորութեան տակ կը գտնուինք : Այդ երկու քաղաքներուն մէջ մեր տեսածները մեզի գաղափար մը կուտան ձեր երկրին մէջ իրակա-նացուած հոյակապ կառուցումներու մասին» :

ԿԱՐՄԻՐ ԲՌՆԱՊԵՏԸ ԿԸ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՒԻ

—)(o)(—

Իշխանութեան գլուխն անցնելէն ի վեր, առաջին անգամն ըլլալով, Ստա-լին, թոյլ տուած է որ զինքը լուսա-նկարեն Կրեմլինի պալատին իր աշխա-տութեան սենեակին մէջ, ուր ան հա-սարակ, շատ քիչ անձեր կրնան մտնել եւ ուր, գրեթէ միշտ առանձին ու լը-ռակեաց, կարմիր բռնաւորը կ'որոշէ նախկին ցարական կայսրութեան հը-պատակներու ճակատագիրը : Անգլիա-կան «Տէյլի Էքսփրէս»ը կը հրատարա-կէ Ստալինի լուսանկարը :

Այս թերթին մէկ թղթակիցը որ յա-ջողած է մօտենալ Ստալինի եւ առ-նել անոր լուսանկարը, կը պատմէ թէ Ստալին գրաւած է Ցարերու պալա-տին ամէնէն ընդարձակ յարկաբաժին-ներէն մէկը, լայն ու բարձր սենեակ-ներով :

Երբ անգլիացի թղթակիցը մտաւ Լէնինի յաջորդին սենեակը, Ստալին ոտքի ելաւ եւ մօտեցաւ իրեն :

— Շփոթած էի, կը խոստովանի, Անգլիացին, որովհետեւ չէի գիտեր թէ ինչ տիտղոս տամ անոր, մըսթը՞ր, պարոն թէ ընկեր. բայց երբ ձեռքը ինծի երկարեց, պարզապէս զինքը կո-չեցի Ստալին, եւ Ռուսիոյ աէրն ու տիրականը ժպտեցաւ այս ընտանու-թեան համար :

Ամէնէն առաջ, յօժարեցաւ միայն հինգ վայրկեանի տեսակցութիւն : Բայց երբ լրագրողը միամտաբար բա-ղոքեց, յայտնելով թէ անկարելի է հինգ վայրկեանի մէջ լուսանկարել մէկը, որ հինգ տարի յառկացուցած է Ռուսիան վերականգնելու համար, կակուղցաւ եւ 20 վայրկեան ժամանակ տուաւ :

Անգլիացին ռուսերէն չէր գիտեր եւ չէր կրնար Ստալինի բացատրել թէ ի՞նչ դիրք պէտք է բռնէ լուսանկար-չական գործիքին առջեւ, մտածեց գործել ուղղակի, ինչպէս կը շարժէին հասարակ մահկանացուի մը հանդէպ, որ լեզու չի հասկնար. բռնեց ուրեմն «համաշխարհային յեղափոխութեան վարիչ»ին ուսերէն եւ զայն դրաւ այն դիրքին մէջ, որ պէտք էր, առանց այլ եւ այլի շօշափելով գլուխն ու մարմինը :

Բայց, թարգմանը որ ներկայ էր այս տեսարանին, քիչ մնաց մեռնէր սարսափէն, տեսնելով որ այս պիղծ օտարականը իր ձեռքերով կը դպչէր սուրբն Ստալինի :

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ Է Պ)

▪▪▪▪▪▪▪▪

Բ. ՄԱՍ

— Եթէ այդպէս կը խորհի՛ք, ինչո՞ւ չէք արտայայտուիր ուրեմն Ազգային Ժողովին մէջ, — դիտել տուաւ Այվազ-եան։

= Անէն բան իր ատենն ու կարգը ունի։ Թօզա՜փ բան, իշտէ ատոր համար անցէէ չեմ կրնար ըլլալ... էն եուքի բան-եքնիդ էն առաջ կ'ըսէք... Ան ուրբաթ ո՞ր անոնց բերնին փայը ես պիտի տամ, հասկցա՞ք..

— Լաւ, այն ատեն, ձեզ առաջին ծափահարողը մենք պիտի ըլլանք։

= Չէ՛, ատանկ ըրածնուդ պէս, մէք ապուրին մէջ պաղ ջուր կը լեցնէք իշտէ, տեսա՞ք.. դուք ծափահարեցի՛ք մի, անոնք անպատճառ դէմ պիտի ըլ-լան... Դուք՝ գո՞ւք էք, ձայներնիդ մի՛ հանէք, ձեզմէ մէկն ալ նոյնիսկ թող քիչ մը ինծի դէմ խօսի...

— Որպէսզի՞։

= Որպէսզի, մարդիկը ընդունին բանձս...

— Ո՛չ, — պոռաց Վանցեանը, — մենք կ'ըսենք ա՛յն, ինչ որ կը մտածենք.. Պալը Ալիական այդ հոգեբանութիւնը, Պ. Բարսեղեան, պէտք է արմատապէս ջնջուի...

= ...Աշխատաւորութեան մեծ յոր-ձանքին առջեւ,— Այվազեանին ձայնը ելաւ՝ վեր ելլող բռունցքին հետ։

— ... Յեղափոխական կուսակցու-թեան մը վարիչներ— շարունակեց Վանց-եան,— չեն կարող այլ կերպ մտածել ու ա՛յլ կերպ խօսիլ... Նորատունկեաններու այդ ալաթուրքա քաղաքականութիւնն էր որ մինչեւ հոս հասցուց... փաշա փա-շայի հոգեբանութիւն... Վանի նոր-սե-րնդական շարժում...

= Ընկերվարական ստեղծագործ նուաճումներ է կատարում— նորէն Այ-վազեանն էր։

— ...Հսկայ պայքար է կազմակեր-պած կեղծիքի, փաղաքշանքի եւ քծնան-քի դէմ...

Բարսեղեան, զարմացական ու քիչ մըն ալ անհաճոյ տպաւորութիւն մը աչ-քերուն մէջ, կը նայէր Վանցեանին, ո-րուն շեշտին մէջ ինքնավստահութիւն մը կար ու միանգամայն, գոհունակու-թիւն մը...։

Նո՛յն այդ գոհունակ տրամադրու-թեամբ էր որ, նիւթը փոխելով,

— Է՛,— կատակեց Բարսեղեանին հետ,— ձեր տուրքը չտուի՞ք դեռ հայ յեղափոխութեան։

=Ես՞.. հէ՛, ես էւել-էւելօք տուած եմ, տղա՛ս, մա՛րդս, պապա՛ս, ճինըս, ճեպիլիքթս...

— Անոնք զոհ գացած են ատրկա-մտութեան, ինչպէս տասնեակ միլիոն Հայեր, լուռ ու անձայն, առանց ճիչի ու բողոքի..

= Ան ճի՛շդ է...

— Իսկ յեղափոխութեան ձեր տուր-քը, Պ. Բարսեղեան, սա թերթին, օրի-նակ, բաժանորդ. ազդ...

= Վա՛յ, նորէ՞ն ծայրը ծայրին չի գար կոր... Քանի՞ է tirageը։

— Tirageէն ի՞նչ խեր... ազդարա-րութիւն, մահազդ...

= Մահա՞զդ մի... ծօ՛, սըւոր նայէ, յեղափոխական կուսակցութիւն կազմե-ցինք որ մեռելներնիս քիչնան, աս իսկ մեռել կ'ուզէ, որ յեղափոխական կու-սակցութիւնը ապրի...

— Է՛, ի՞նչ ընենք, թերթ բանձդ կ'ապրի ազդով, մահազդով...

= Ինշո՛ւշտ— ընդմիջեց Այվազ-եան,— անշուշտ, գաղափարը զոհեր է պահանջո՛ւմ, Պ. Բարսեղեան,— ու ցատ-կեց աթոռէն եւ գոռաց— ծօ՛, փորձէն ուշացայ։ Սեղանին ետեւէն դուրս եկաւ եւ դէպի դուռը ուղղուեցաւ, մինչ Բար-սեղեան՝ իր զարմացական ակնարկը տուած Վանցեանին՝ կը պատրաստուէր դուրս ելլելու։ Հազիւ դուռը բացած, Այ-վազեան նետուեցաւ, Բարսեղեանին առ-ջեւը անցաւ, քայլը նետեց անկէ առաջ, եւ, իրեն հետեւող Բարսեղեանին դառ-նալով,

— Ազգը կը հետեւի կուսակցութեա՛ն,— ըսաւ՝ ակնարկելով Բարսեղեանին ու իրեն, մինչ ան զայրացած դաւազանը վերցուց, բայց Սուրէն, որ անմիջապէս դուրս էր եկեր իրենց ետեւէն՝ խմբա-գրապետին մօտ երթալու համար, դաւա-զանը բռնեց։ Երբ Այվազեան սանդուղ-ներուն վրայ էր, արդէն, խնդուքը բեր-նին, Բարսեղեան դարձաւ ետ, ու դէմ յանդիման եկաւ օրիորդի մը, որ արա-գօրէն բարձրացաւ վեր։ Ներողութիւն խնդրեց եւ ճամբայ տուաւ, մինչ Բար-սեղեանին ձայնը կու գար,

— Եկո՛ւ նայինք, եկո՛ւր, Ֆրան-սուհի՛.. ի՞նչ է՝ կեռասի պէս կարմրեր ես՝ վերով վարով.. դանդաղ ելիր, շունչդ բռնուեր է...

Սուրէն դանդաղ կ'ելլէր, արդէն, շունչը բռնուեր էր..

Երբ վեր ելան, խմբագրապետն ու Սուրէն սկսան աչքէ անցնել «Հայրենիք» օրաթերթին հաւաքածոն՝ Զօհրապի մէկ գրութիւնը գտնելու համար։ Ծանօթա-ցան։ Ֆրանսուհի եկած էր հո՛ն՝ հօրը տուած ժամադրութեան համաձայն, թէեւ, դեռ կէս ժամ կար։ Հայրը՝ Պ. Արապ-եան՝ վերջերս սկսեր էր նորէն յաճա-խակի հանդիպիլ խմբագրատուն, բուռն ցանկութիւն ունեցած ըլլալով Գուգկուն-ճուքի պակսած երեսփոխանին տեղ ընտրուելու համար։ Սուրէնի ջանքերով, ոչ միայն թեկնածութիւնը դրած, այլեւ ընտրութեան մէջ յաջողած էր։ Իսկ այդ ուրբաթ առաջին անգամ մուտք պիտի գործէր հոն։ Քիչ վերջ խմբագրատուն պիտի գար կարեւոր նիստի մը համար։ Այս բոլորը, առիթ էին եղեր որ Արապ-եան յաճախակի խօսի Սուրէնի մասին ու Ֆրանսուհի, որ, որոշ ատենէ ի վեր որոշ համակրանք կը տածէր վերջինիս նկատմամբ ու կը փնտռէր առիթը՝ անոր հետ ծանօթանալու, իր մէջ կը զգար շեշտուած հակում մը՛ դէպի այդ տղան։ Ան ներկայ էր եղած, նաեւ, Գուգկուն-ճուքի մէջ ընտրական պայքարին առ-թիւ Սուրէնին խօսած ճառին։ Անոր երկար հասակը, թուխ՝ պղնձագոյն մոր-թը, կորնթարդ ու սեւ մազերը, ու սեւ աչքերը հմայեր էին իր սիրտը։ Ֆրան-սուհի, իր կարգին, որ Զուիցերիայէն նոր էր վերադարձած, այդ շրջանակին ամէ-նէն հետաքրքրական աղջիկն էր։ Բոլորը կը փնտռէին իր ներկայութիւնը։

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

ման վարչաձեւ մը, որուն գործիչները պիտի ընտրուէին համայնավար կուսակցութենէն դուրս գտնուող տարրերով՝ ինչպէս Շտերնը եւ Կորկուլոֆը: Եւ Զինովիեւ որ այս մասին համաձայնած էր գերման ազգայնականներուն հետ, պայման դրած էր որ այս աչարեկչական կազմակերպութիւնը բացարձակապէս գաղտնի պիտի մնայ, ինչպէս այն շարք մը ահաբեկումները՝ զոր կազմակերպած էր:

«Իմ շատ մը հայրենակիցներուս հետ, կը կարծեմ թէ Ֆրանսայի մէջ գործուած այս ոճիրը ընդդէմ ազգայնական Ռուսիոյ բարեկամի մը, միայն ներշնչուած կրնայ ըլլալ այն մարդոց կողմէ, որոնք կ'ուզեն տկարացնել Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ Շտերնի ոճրին հետեւանքով առաջ եկած չարաչուք տպաւորութիւնը»:

Ինչպէս պիտի ընտրուի նոր նախագահը

Պ. Տումէրի մահով, սահմանադրական խնդիր մը կը ծագի: Ինչպէ՞ս պիտի ընտրուի նոր նախագահը, քանի որ հին Խորհրդարանը լուծուած է, իսկ նորը դեռ կիսկատար ընտրուած: Յետոյ, թէեւ այսօր ընտրութիւնները կը լրանան, բայց վաւերացման հարցը կայ:

Օրէնքը նախատեսած է այս պարագան: Ծերակոյտին նախագահը (Պ. Լըպրէօն) փոխանորդաբար կը վարէ հանրապետութեան նախագահութիւնը, եւ իրաւունք ունի անմիջապէս Ազգ. Ժողով հրաւիրելու, նոր նախագահին ընտրութեան համար:

Ուրեմն, նախկին Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուին Վէրսայլի մէջ, ընտրելու համար հանրապետութեան նախագահը:

ՀԱՊԱ՞ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամերիկեան թերթ մը «Նիւ-Եորք Հէրըլտ» ուսումնասիրելով նախագահին սպանութեան անդրադարձումները՝ այսօրուան քուէարկութեան վրայ կը գրէ.— Սակայն այն իրողութիւնը թէ նախագահ Տումէր կը վայելէր բոլոր Ֆրանսացիներուն յարգանքը, այն պարագան որ հարցը կը դառնայ ծերունիի մը վրայ՝ որ չորս զաւակ է կորսնցուցած պատերազմի մէջ եւ զարնուեցաւ ֆրանսական հիւրասիրութենէն օգտուող օտարականի մը ձեռքով կրնայ ստեղծել ազգայնականներուն ի նպաստ մտայնութիւն մը:

Ընդհանուր զայրոյթ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

—)(o)(—

Երկրորդ էջին մէջ հրատարակած ենք Սելանիկի մեր թղթակցին նամակը՝ ապրիլեան սգահանդէսի խանգարման առթիւ:

Վերջին թղթաբերով հասած «Հորիզոն»էն հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կը քաղենք (4 Մայիս).—

Գ. պահականոցին տնօրէնը, Պ. Վարտուլաքիս ամբողջ հարցաքննութիւնը լրացնելէն վերջը, ձերբակալուածները յղեց ընդհ. դատախազութեան: Ձերբակալուած համայնավարները ամբաստանուած են կիներ, երախաներ և ճաղաճացիներ խոշտանգած եւ եկեղեցին ու կրօնքն անդորրութիւնը խռոված ըլլալու յանցանքով, որ, ինչպէս բոլոր յունարէն թերթերը գրած են, ծանրագոյն պատիժին ենթակայ է, հելլէնական օրէնքին համաձայն:

Երեքշաբթի ընդհ. դատախազութեան առջեւ հանուելէ վերջ, բոլոր ձերբակալուածները տարուեցան միանգամ պատժական ատեանին առջեւ, դատուելու համար: Մեր «հերոս»ներէն առաջ դատուեցան երեք յոյն համայնավարներ, որոնք Զատկի օրը կարմիր դրօշակ պարզեր էին Քալամարիա արուարձանին մէջ: Ցիշեալները դատապարտուեցան մէկուկէսական տարուան բանտարկութեան եւ երկ – երկու տարի աքսորի:

Ասոնցմէ վերջ սկսաւ 11 ձերբակալուածներուն դատավարութիւնը, գոնիակ նիստի մէջ: Ականատես եւ ամբաստանիչ վկաներու բացակայութեան պատճառով սակայն, դատը յետաձգուեցաւ Մայիս 12ին:

⁂ Այս առթիւ յունական թերթերն ալ բուռն զայրոյթ կը յայտնեն.—

Թախիտրոմօս.— «Դէպքեր եւ խռովութիւններ տեղի ունեցան Հայոց եկեղեցիին մէջ հայ համայնավարներու կողմէ: Մարդիկը, ուզեցին իրենց համայնավարացման վկայագիրը տալ խորհ. Հայաստանին, ուրկէ դի գիրենք ընդունի:

«Ուրիշ ամէն պատժի տեղ, նպատակայարմար կը նկատենք մենք արտօրէն զանոնք դրկել հոն, ուրկէ դի թէ՛ անոնք ազատին եւ թէ մենք ազատինք անոնցմէ: Ոչ հաց եւ ոչ տեղ ունինք օտարները կերակրելու համար, նոյն իսկ եթէ անոնք բանտարկեալներ ըլլան»:

Ֆօս.— «Վայրագութիւններ տեղի ունեցան Հայոց եկեղեցիին մէջ: Հայ համայնավարներ յարձակեցան ժամուորներուն վրայ, երկաթեայ գործիքներով: Յարձակողները անոնք են՝ որ ուզեցին ցոյց տալ, թէ յարմար տարրեր են իրենք խորհ. Հայաստան ընդունուելու համար:

«Բայց, մինչեւ որ այդ օրը գայ, լաւ է որ ազատ չձգուին այս անհամբեր չարագործները, որոնք համայնավարութեան անունով այնքան եւ այնքան ոճիրներ գործած են:»

Նէա Ալիթիա.— «Ընդհանուր գոհունակութիւն կար որ Զատիկը հանդարտ եւ համայնավար Մայիս Մէկը անխռով անցաւ: Այդ գոհունակութիւնը սակայն փարատեցաւ, երբ հայ համայնավարները, Հայոց եկեղեցիին մէջ սարքեցին վայրագ դէպքեր: Ձենք ուզեր խառնուիլ ընդհ. ապահովութեան եւ դատական իշխանութեան պարտականութեան: Բայց կը խորհինք որ լաւագոյն բանը կատարուած պիտի ըլլայ, եթէ արդէն իսկ ձերբակալուած հայ համայնավարները եւ անոնց փախստական ընկերները, որոնց հասցէները կարելի չէ որ անծանօթ ըլլան, առաջին իսկ շոգենաւով դրկուին հայկական խորհրդային դրախտը: Այդպէսով թէ՛ մենք պիտի ազատինք անոնց անցանկալի ներկայութենէն եւ թէ օրինապահ հայ համայնքը պիտի ազատի անոնց նեղացուցիչ միջամտութիւններէն:»

Թատերական ներկայացում

15 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

26 Rue Troyon, Sèvres

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը ներկայացնէ

"ՔՕՐՐԱՏՕ,,Ն

Այս առթիւ պիտի կատարուի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին պաշտօնական բացումը:

Վահրամ Փափազեան, նախկին աշակերտ Մ. Ռ. վարժարանին, սիրայօժար իր յարգանքի ձօնը կը բերէ Մ. Ռ. վարժարանին նախկին աշակերտ եւ հայ բեմի հիմնադիր անմահն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակին:

Համախարբերդցիական մեծ հանդէս

Կազմակերպուած Խարբերդի Հայր. Միութեան կողմէ, 14 Մայիս Շաբաթ երեկուն ժամը 9ին Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St. Victor.

Կը նախագահէ Պ. ՀՐԱՉ ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԽԱՆԴ եւ ՍԵԴՐԱՔ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզահայ կարող ուժեր: Տեղի կ'ունենայ միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով:

Ընտանեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած «Դպրոցասէր»ի Անկիէնի մասնաճիւղին Օժանդակ Օրիորդաց միութեան կողմէ:

15 Մայիս ժամը 15էն 21. Enghienի Salle des Fêtesի մէջ. 30 Rue du Casino.

Հաճելի անակնկալներ — Մուտք 10 ֆր. (թէյը միասին)

ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Հաղորդակցութեան համար առնել՝ հանրակառք թիւ 54 Trinitéէն, ուղեկառք Կառ տիւ Նորէն, 14.30, 14.40, 15.30:

Մեծ երգահանդէս Սաքօ Յակոբեանի

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

5 Յունիս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Maison de Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 22 rue St. Victor, Métro Maubert-Mutualité.

Նախաձեռնութեամբ Սիփան երկսեռ երգչախումբի

Ի պատիւ իր հիմնադիր ղեկավար Պ. Սաքօ Յակոբեանի ութամեայ գործունէութեան, մասնակցութեամբ 120 հոգիէ բաղկացած երկսեռ երգչախումբի:

Գեղարուեստական բաժին.— Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Օր. Մարի Պոտուրեան եւ Պ. Ստեփան Նաւասարդեան (երգ), Պ. Ֆիլիպ Աղազարեան (ջութակ), մեներգներ՝ Օր. Մ. Պոտուրեան եւ Օր. Ա. Առաքելեան:

Երգահանդէսը նուիրուած է միայն հայ երգի ու երաժշտութեան

Յայտագրին մէջ՝ Կոմիտաս վրդ., Գր. Սիւնի, Խոմ. Մելիքեան, Սպ. Մելիքեան, Ան. Տ. Գեւոնդեան, Անտոն Մայիլեան, Բ. Կանաչեան, Վ. Սարգիսեան, Գ. Ղազարեան եւ ուրիշներ:

Տոմսերու գիները.— 20, 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Ծանօթ.— Երգչախումբերու անդամներուն, հայ ուսանողներուն, հայ սկաուտներուն, արիներուն եւ արենուշներուն համար յատուկ տեղեր 5 ֆր.ի մինչեւ Մայիս 20:

Տոմսերը կը գտնուին Սիփանի անդամներուն մօտ, հայ թերթերու խմբագրատուններ, հայ գրատուններ, ճաշարանները եւ ծանօթ տեղերը: Նաեւ թատրոնի պիւրօն ամէն առտու, Tél. Odéon 26—90:

Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Սաման-Մեսրոպ

Գրադարանի ցերեկոյթը Մայիս 15ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Պուա Քոլոմպի մէջ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարգեւ Քէօրօղլեան կը փնտռէ Շապին-Գարահիսարի Օնիպէօի գիւղէն Գրիգոր Նիկողոսեան որ 1926ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) քաղաքէն մէկ ժամ հեռու Իտրնէճիք գիւղը:

Կը փնտռէ նաեւ Կարնեցի Միսաք Աւետիսեան, հօր անուն՝ Աւետիս, մօր անուն՝ Սոֆիա: Կը գտնուէր Քաւոնթի քաղաքէն երկու ժամ հեռու Եէնիճէ գիւղը: Իմացնել՝ Keuchkerian Alexan, Maison Figeac, Impasse pour-tous, Viviez, Aveyron, France.

— Ֆօճաման Պաշ (Թէրմէ գաւառ) գիւղացի Ուստեան Պօղոսի որդին՝ Տրդատ Ուստեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Նուպար, Գնէլ, քոյրերը՝ Մեդզար եւ Իլմաս, ինչպէս նաեւ իր ազգականները: Կը փնտռէ նաեւ իր կնքահայրը Շարգըշլար Թէմէճէք (Սեբաստիա) գիւղացի Նշան Գույումճեան: Կը կարծուի թէ Սելանիկի շրջակաները սրճարանապետ է:

Իմացնել՝ Ուստեանի, Cité du Midi, No. 3, Décines, Isère.

Ճշդրիտ լուր տուողին 500 ֆր. նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

ՈՒՐՖԱՑԻ Պ. Յակոբ Պէշլիեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ, կամ իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի հաղորդել Պ. Պօղոս Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 870 ֆր.: Կարգադրեցինք:

Պուրկ Սէն Անտէօլ, Ս. Ս.— 100:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ 1932

10 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1875

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆԷԾՔԸ

Տակաւին չէ լուսաբանուած նախագահ Տումէռի սպանութեան գաղտնիքը:

Մամուլը երկու մասի բաժնուած է, — Ձախերը, եւ մասնաւորապէս կարմիրները սպանիչը կը ներկայացնեն իբրեւ ճերմակ Ռուս: Ուրիշ խօսքով՝ յետաշրջական, դրամատէր – աշխարհակալ ուժերու գործիք: Իսկ աջերը, ընդհակառակն, կը պնդեն թէ Կորկուլով Չեկային գործակալն է, կատարելապէս գիտակից՝ իր արարքին:

Անոնք արդէն իսկ ապացուցուած կը համարեն այս կէտը, հիմնուելով մասնաւորապէս Փրակայէն տրուած տեղեկութիւններու վրայ: Այն աստիճան որ, կը ծաղրեն խորհրդային իշխանութեան ցաւակցական հեռագիրն իսկ:

«Մաթէն»ը, կիրակի օր, հրատարակելով խորհրդային դեսպանին լուսանկարը, անոր այցելութեան առթիւ, կը սահեցնէր հետեւեալ տողը, — «Ան որ կրնար բացակայ ըլլալ»:

Կառավարութիւնն ալ, իր պաշտօնական զեկոյցին մէջ, իբրեւ համայնավար կը ներկայացնէ ահաբեկիչը: Բայց, միեւնոյն ատեն, կը շարունակէ քննութիւնները: Առաջին հարցաքննութենէն յետոյ, նոր յայտնութիւններ կամ յայտարարութիւններ չկան:

Ուրեմն, հարկ է սպասել վերջնական լուսաբանութեան, որ եւ է կարծիք յայտնելէ առաջ:

Մինչ այդ, դրի առնենք ինչ որ կարելի է մտածել առաջին տպաւորութեան տակ:

Ամէն բանէ առաջ, ուշագրաւ է Ռուսերուն իրարանցումը, այս մահափորձին առթիւ:

Եպիսկոպոս, վարդապետ, ընկերակցութիւն, նախկին պատերազմիկ, զօրավար, նախարար, քաղաքական եւ կուսակցական գործիչ, — բոլորը բացառիկ արտօրանքով մը հրապարակ իջան, ամէն մեղք թօթափելու համար: Իսկ ցարական նախկին վարչապետ մը, Քոքովցեւ, այնքան յառաջ գնաց որ, «Մաթէն»ի մէջ գրել տուաւ թէ մարդասպանին անունը ... հայկական ծագում ունի:

Այս առթիւ, կը յիշենք Երլորգի դէպքը:

Երբ ռումբը պայթեցաւ եւ ամէն ինչ գաղտնի կը մնար, Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը, Օրթոտոքս պատրիարքը, Րաբունապետը, մէջտեղ բերելով իրենց կրօնքին — քրիստոնէութեան եւ մովսիսականութեան — տրամադրութիւնները, կը յայտարարէին թէ՝ ահաբեկիչը Հայ չի կրնար ըլլալ, ոչ ալ Յոյն կամ Հրեայ: Շէյխ-իւլ-Իսլամն ալ, ի հարկէ, վճռապէս կ'ապացուցանէ՛ր թէ Գուրանը թոյլ չի տար որ հաւատացեալները զէնք բարձրացնեն վեհապետին դէմ:

Ուրեմն, ահաբեկիչը ոչ քրիստոնեայ էր, ոչ հրեայ, ոչ ալ մահմետական: Հապա ի՞նչ...

Նմանցնել չըլլայ, բայց Քոքովցեւի վերագրուած այս անմիտ ապրումքը ուրիշ բանի չի ծառայեր, եթէ ոչ միտք պղտորել: Այն ալ այնպիսի պահու մը երբ ամբոխը կեր կը փնտռէ: Երբ կիրքերը լարուած են օտարականներուն դէմ, եւ կծու ակնարկներ կ'ըլլան փողոցին թէ մամուլին մէջ:

Արդարեւ, ի՛նչքան քաղցր է մարդու հոգին, երբ փառնդ մը կը տեսնուի... Թո՛ղ Ռուսերը — աւելի ճիշդ՝ միապետականները — չվտանգուին, անկէ անդին՝ ջրհեղեղ...

Երկրորդ ուշագրաւ պարագան՝ մթնոլորտին թանձրացումն է:

Կը թուի թէ երկու կողմերն ալ — աջ թէ ձախ, պահպանողական կամ համայնավար — հաճոյքով կը դիտեն կացութեան բարդացումը:

Ո՛րքան պէշ, այնքան լաւ, — աւելի քան երբեք չեշտուած է այս հոգեբանութիւնը:

Կը գտնուինք այնպիսի կացութեան մը մէջ, ուր ոչ ծայրագոյն աջը ելք մը կը տեսնէ, ոչ ալ ծայրագոյն ձախը: Երկուքն ալ անելէն կը սպասեն ելքը:

Երկուքն ալ գիտեն որ բան մը չի փոխուիր, եթէ նախագահ մը, թագաւոր մը կամ նախարար մը սպաննուին:

Պատմութիւնը ամէն տեղ միեւնոյն ձեւով չի կրկնուիր: Ամէն մահափորձ Սէրայէվօ չի կրնար դառնալ: Փոխուած են ոչ միայն պայմանները, այլ եւ մարդիկը: Զանգուածային պոռթկումները, սարսափելի փոթորիկներն են որ կրնան բարեփոխել կամ շարափոխել կեանքի ընթացքը, եւ ոչ թէ անհատական ահաբեկումները:

Բայց, գիտնալով հանդերձ, կը սիրեն արկածը: Ցանկալի կը գտնեն խառնակութիւնը: Մթնոլորտ կը ստեղծեն մեթոտիկ աշխատանքով: Միշտ ակնդէտ՝ դղրդադին անակնկալներու:

Պատերազմին անէծքը թունաւորած է հոգիները, եւ մոլեռանդներ, անճարներ կամ յուսահատներ նոր պատերազմէ կը սպասեն փրկութիւնը:

Ինչ որ ալ ըլլան Կորկուլովի յանդուգն արարքին իսկական շարժառիթները, կարելի չէ ժխտել իր միջավայրին, ստեղծուած մթնոլորտին ազդեցութիւնը:

Հրաբուխի վրայ է բովանդակ աշխարհը՝ Մեծ Պատերազմէն ի վեր, եւ մարդիկ ի զուր կը տագնապին ցնցումներէ, ընդհարումներէ խուսափելու համար: Պիտի պայթի փոթորիկը, — առնուազն փոթորիկ մը — եւ Կորկուլովները, պատասխանատու կամ ոչ, անոր շարաշուք ուրուականներն են:

Առաջ, այսպիսի մահափորձեր կը կատարուէին ընդհանրապէս իբրեւ սկզբունքի խնդիր: Այսօր, առաւելապէս քաղաքական մահափորձեր են անոնք, — մասնաւորապէս այս մէկը:

Արդիւնքը, ի հարկէ, խարուսիկ է, բաց ի ցեղային դառնութենէն եւ ամբոխային կիրքերէ, որոնց նշանները կ'երեւան այստեղ, Փարիզի մէջ իսկ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՔՈՍՈՏ ՊԱՇՏՊԱՆԸ

Տեսա՞ծ էք, — երբ երկու մարդիկ կը կռուին դէմ առ դէմ, յանկարծ մէջ կ'իյնայ քոսոտ մը՝ արդարութիւն ընելու յաւակնութեամբ:

Տեսե՛ր եմ, շա՛տ եմ տեսեր նման քոսոտներ: Մէկն ալ ահա խմբագիրը Մարսիլիոյ *Հայ Միրտ*ին: Ո՞վ է այս մարդը: Քանի մը շաբաթ առաջ, Մարսիլիոյ մէջ, ինծի ներկայացուցին այս մարդը:

Առաջին տեսնողը, եթէ բժիշկ է, կը փորձուի բժշկական խորհուրդ մը տալ, եթէ վարժապետ է, կը փորձուի ըսել. «խնջէ՛ սա քիթդ»:

Ահա այս մարդն է, որ կը խառնուի ամէն բանի, կը միջամտէ ամէն կռիւի, այն յանձնապաստանութեամբ որ յատուկ է միայն հայ *ղալէթաճի*ներուն: Արդարեւ, *ղալէթա* մըն ալ այս մարդը ունի: Թաշկինակի պէս բան մը, որ շաբաթը մէկ անգամ Մարսիլիոյ փողոցներէն անցնողին քիթին կ'երկարէ:

Այդ *ղալէթայ*ով, ահա կը փորձէ խծբծել «Յառաջ»ի քննադատութիւնը Զարեանի մասին: *ՅԱՌԱՋ* վերջերս շեշտակի զարկեր էր Զարեանի, զգաստացնելու համար զայն: Առիթ կ'ունենանք, իբրեւ երիտասարդներ, որ ժամնեցին պատերազմի շրջանին, խօսիլ այդ գրագէտին մասին, եօթն անգամ աւելի սաստիկ — այն ատեն թերեւս հասկցուի որ շատ բա՛ն է փոխուած պատերազմէն յետոյ: Սակայն ձգել, որ *ղալէթաճի* մը, այսքան ապերասան, փորձէ միջամտել ամէն բանի, անհանդուրժելի է պարզապէս:

— *Մենք չենք տեսած Զարեանի յօդուածները*, կ'ըսէ այս մուր պարոնը:

Ցիմա՛ր, եթէ չես տեսած Զարեանի յօդուածները, եթէ չես կարդացած Զարեանի յարձակումները, ինչո՞ւ մէջ կ'իյնաս ուրեմն: Չխոստովանէի՛ր գէթ, թէ չես կարդացած:

Միշտ այդպէս է ըրեր այս *ղալէթաճի*ն: Կը յիշէ՞ք, Զ. Ս. Միութեան Փարիզի կռիւներուն ալ էր միջամտեր, — թղթակից ունի՞, այստեղ անցած դարձածէն լուր ունի՞, մանրամասնութիւններուն ծանօ՞թ է, ո՛չ: Այսպէս են մեր *ղալէթաճի*ները: Ինչպէ՞ս կը գրեն արդարութիւնը, — պարզապէս քիթն երկնցնելով:

Ի՞նչպէս ներել, ըսէ՛ք, ի՞նչպէս ներել այս տխմարներուն, որոնք խոր զարգացում չունին, մշակուած միտք չունին, հմտութիւն չունին, ասպարէզի անհրաժեշտութիւններուն ծանօթ չեն, եւ սակայն կը բաւէ որ թերթ մը կայ իրենց ձեռքին մէջ, կը միջամտեն ամէն վէճի:

Եւ գիտէ՞ք, թէ ինչո՛ւ է մեր մարդը պաշտպան է կանգներ Զարեանի, — որպէս զի հայհոյէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Բայց ինքզինք արդարացնելու համար, կ'ըսէ թէ «*Յառաջ*»ականներն էին, որ Զարեանը մինչեւ 7րդ երկինք բարձրացուցին»: Իսկ հիմա «աղբանոց կը նետեն», որովհետեւ Զարեանի յօդուածները «դիւր չեն եկած *Յառաջ*ին»:

Կը հարցնեմ.— Ե՞րբ եւ ո՞ւր կարդացեր է այս մարդը, որ Զարեան երկինք բարձրացուցած ըլլայ «Յառաջ»ը եւ երկրորդ՝ *Հայ Միրտ*ի «դիւր կուգան» Զարեանի յօդուածները:

Իսկ Զարեանի գրականութեան մասին խօսելով, — դուն ի՞նչ կը հասկնաս, յիմա՛ր:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳԵՐՄԱՆԵՒՌՈՒՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ժընեւէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած է տնտեսական կարեւոր համաձայնութիւն մը: Համաձայնութիւնը կնքուած է Ժընեւի մէջ, Գերմանիոյ վարչապետին եւ Ռուսիոյ արտաքին գործավարին Լիտվինովի կողմէ: Երկու կողմերը այնքան մեծ առաւելութիւններ կը գիտցին իրարու որ, գերման կարգ մը շրջանակներ, այս համաձայնութիւնը կ'որակեն տեսակ մը տնտեսական Ռափալլօ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՆ ՁԱԽԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՎ

Առաջին քուէարկութեամբ նշմարուած դէպ ի ձախ հակումը, աւելի եւս հաստատուեցաւ կիրակի օրուան համեմատական ընտրութիւններով, որոնք կ'ապահովեն ձախերու վերջնական յաղթանակը:

Արմատական-ընկերվարականներու յաջողութիւնը արդէն սպասելի էր: Բայց ընկերվարականներու յառաջխաղացումը անակնկալի բերած է նոյն իսկ քաղաքական շրջանակները:

Արմատական-ընկերվարականները նախորդ խորհրդարանին մէջ կը ներկայացնէին 123 հոգիի ուժ մը, որ իջած էր 110ի: Նոր ընտրութիւնները այս անգամ, իրենց կ'ապահովեն աւելի քան 155ի ուժ մը:

Ընկերվարականները 110էն կը բարձրանան 130ի: Այնպէս որ յառաջիկայ մեծամասնութիւնը կազմուած պիտի ըլլայ երկոյի արմատականներէն եւ ընկերվարականներէն, որոնց պիտի կրնան միանալ Փէնլըվէի հանրապետական-ընկերվարականները եւ ֆրանսական ընկերվարականները:

Նախկին մեծամասնութիւնը՝ ընտրական պայքարէն դուրս կուգայ կոտրակուած: Իսկ համայնավարները՝ որոնք կը կորսնցնեն իրենց գլուխը՝ Մարսէլ Քաշէնը, գրեթէ կը պահեն իրենց նախկին թիւը:

Նշանակելի է ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ, խորհրդարանական նոր թեւի մը զարգացումը, —ընկերվարական-համայնավարները որ 11 երեսփոխանով կը մտնեն խորհրդարան, մինչ նախորդի մէջ 5 հոգի էին:

Ստորեւ պաշտօնական վիճակագրութիւնը:

Ֆրանսայի եւ Ալճերիոյ մէջ պիտի ընտրուէին	605
Առաջին քուէարկութեան արդիւնքը (Մայիս 1)	248
Երրորդ քուէարկութեան պիտի ընտրուէին	357
Երրորդ քուէարկութեան ընտրուած են	354
Ընտրութեանց ընդհանուր արդիւնքը	602

(Չորս վայրերու արդիւնքը տակաւին չէ ճշդուած: Ամբողջ երեսփոխաններու թիւը պիտի ըլլայ 615: Ընտրելիներ կան Մարթինիքէն եւ Կիւյեանէն):

Քուէարկութեանց արդիւնքը կը բաժնուի հետեւեալ կերպով.—

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ	ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ	ՅԵՏՈՅ
Պահպանողականներ	8	5
Հանրապետականներ Լուի Մառէնի	90	76
Անկախ հանրապետականներ	26	28
Ժողովրդ. Ռամկավարներ	19	16
Ձախ հանրապետականներ	101	72
Արմատականներ	90	61
Արմատական – ընկերվարականներ (էրիօ)	109	156
Անկախ ընկերվ. եւ հանրապ. ընկերվարականներ	32	36
Ընկերվարականներ	112	129
Ընկերվարական – համայնավարներ	5	11
Համայնավարներ	10	12

ԱՅՍ ԷՐ ՊԱԿԱՍ, - “ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ Է...„

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պ. Ա. Խատիսեանի դիմումները

Ցարական Ռուսիոյ նախկին վարչապետներէն Քոքովցով, որ պոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր, Փարիզ կը բնակի, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Մաթէն»ի մէկ թղթակցին.

— «Կրնայ ըլլալ որ Կորկուլով իյնայ միմիայն յիմարաբոյժներու իրաւասութեան սահմանին մէջ: Իր անբանի դէմքը, իրօք, չի ժխտեր այս ենթադրութիւնը: Մասնագէտները թող արտայայտուին այս մասին: Հիմայ, տեսնենք հակառակ վարկածը: Մարդասպանը յիմարութիւն կը կեղծէ: Ինչ որ ամէնէն առաջ, ուշադրութիւնս կը գրաւէ, իր անունին նմանաձայնութիւնն է: Կորկուլովը հայկական անուն մըն է եւ ո՛չ թէ ռուսական: Չպիտի զարմանամ թէ այս անբանը կը ծածկէ իր բուն ինքնութիւնը»:

Ահա ուրեմն գարշելի ակնարկութիւն մը, որ ցարական վարչապետի մը բերնին մէջ՝ իր մասնաւոր նշանակութիւնն ունի եւ Հայերուն հանդէպ կրնայ ստեղծել անտանելի մթնոլորտ մը, տարածուելով բերնէ բերան: Մանաւանդ որ, «Մաթէն»ի խմբագիրը իր գովեստները չի կշեր այս մարդուն հանդէպ, երբ կ'ըսէ.— «Կոմս Քոքովցով երբ կը կարծէ թէ կրնայ կարծիք մը յայտնել, չըսեր բան մը որ հաստատուած չըլլայ իրողութիւններով, եւ ճշդուած՝ ուշադիր եւ խստօրէն առարկայական քննութեամբ մը»:

Միւս կողմէ, խաղաղ գնդապետ Էլիզեյեւ Էքօ տը Փարիի *խմբագրին յայտնելէ վերջ թէ Ֆրանսայի մէջ խազախներու երեք ընկերակցութիւններ միայն կան, ըսած է Կորկուլովի մասին.*

— Անոր անունը խազախի անուն չէ: Ան ծնած է Լապինսքայա, բայց հայկական ընտանիքէ:

Գնդապետ Էլիզեյեւ ըսած է նաեւ թէ իր հրամայած խազախներու զօրաբաժնին մէջ Կորկուլով անունով մարդ չկար, ոչ ալ Վրանկէլի կամ Տէնիքինի բանակներուն մէջ, ուր իբր թէ սպանիչը ծառայած է եղեր:

Ռուսիոյ նախկին վարչապետին Քոքովցովի եւ գնդապետ Էլիզեյեւի այս յայտարարութիւնները կրնային վտանգաւոր թիւրիմացութիւններ ստեղծել Հայերու մասին: Անմիջապէս որ թերթերուն մէջ կարդաց այս յայտարարութիւնները, Պ. Խատիսեան պարտք սեպեց անհրաժեշտ դիմումները կատարել, ճշդումներու համար:

Այսպէս, Պ. Խատիսեան Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ նախ դիմեց Պ. Քոքովցովի որ յայտնած է թէ ինքը չէ հաստատած որ Կորկուլով հայ է. այլ նկատի առնելով անոր հայկական անունի հետ ունեցած հնչական մօտիկութիւնը, ենթադրութիւն մը ըրած է, եւ արտօնած է Պ. Խատիսեանը որ այդ իմաստով ալ հերքում ընէ: Միւս կողմէ, Պ. Խատիսեան երկու հայ սպաներու հետ դիմած է նաեւ խազախ գնդապետ Պ. Էլիզեյեւի որ նոյնպէս յայտնած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍՈՒԳԻՆ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ ընկերներ՝ Ա. Ահարոնեան եւ Ալ. Խատիսեան եւ Գաղթականաց Օֆիսին կողմէ Հանըմեան ստորագրեցին Էլիզէի պալատին մէջ՝ յատուկ տոմարը եւ Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Թարտիէօի ուղղուած նամակով մը ցաւակցութիւն յայտնեցին Պատուիրակութեան, Օֆիսին եւ Ֆրանսա հիւրընկալուած Հայերու կողմէ, Պ. Փօլ Տումէրի սպանութեան առթիւ:

Էլիզէի պալատին մէջ բացուած յատուկ տոմարին մէջ ստորագրած է նաեւ Փարիզի Հայոց հոգեւոր հովիւը:

Թուրք-խորհրդային յարաբերութիւնները

Շաբաթ իրիկուն, Մոսկուայէն մեկնեցան Թուրք նախարարները, կ'երեւի բաւական շահեր ապահովելէ յետոյ: Ռուսիա՝ Թուրքիոյ բացած է 8 միլիոն տոլարի վարկ մը, երկարատեւ պայմանաժամով: Ռուսիա ապրանք պիտի հայթայթէ Թուրքիոյ, փոխարէնը նախանիւթ ստանալու համար:

Ըսմէթ փաշա եւ Թէվֆիք Ռիւշտի Սեվաստափոլի ճամբով պիտի վերադառնան Թուրքիա:

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հրատարակէ.

— Խորհրդային Միութեան մէջ, իրենց բնակութեան ընթացքին, Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին գործավարը, զանազան տեսակցութիւններ ունեցան խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ: Այս տեսակցութիւնները մանաւանդ մտերմական հանգամանք ստացան եւ թոյլ տուին լայն քննութեան մը ենթարկելու՝ երկու երկիրները շահագրգռող միջազգային հարցերը, ինչպէս նաեւ երկու երկիրներու ուղղակի յարաբերութիւնները: Տեսակէտներու կատարեալ համաձայնութիւնը թոյլ տուաւ հաստատելու թէ անցեալին մէջ կիրարկուած սերտ գործակցութեան քաղաքականութիւնը կ'արդարանայ լրիւ եւ թէ միւս կողմէ, արդի միջազգային կացութիւնը եւ ընդհանուր խաղաղութեան օգուտը ոչ միայն կը թելադրեն պահպանել, այլեւ ընդլայնել այս գործակցութիւնը:

Մասնաւոր ուշադրութեան առնուեցաւ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ մշակութային եւ տնտեսական յարաբերութիւնները: Թուրք հիւրերը աւելի լայն ծանօթութիւններ ստացան Խորհ. Միութեան տնտեսական վերակազմութեան մասին, որ կը կատարուի շնորհիւ խորհրդային գիտութեան աշխատանքներուն, ինչ որ ցոյց տուաւ թէ շատ պարագաներու մէջ, երկու երկիրներու առջեւ դրուած հարցերու միջեւ նմանութիւն կայ եւ թէ այս մարզին մէջ, կարելի է գործնական եւ աւելի ազդու շփում մը»:

Ութ միլիոն տոլարի վարկէն զատ որոշուած է նաեւ աւելի սեղմել երկու երկիրներու մշակութային կապերը:

Լիոնի աղէտը

Լիոնի շատ մօտերը, Ռօն գետի աջ եզերքին, Պուքլի կամուրջէն 300 մեդր անդին, զարհուրելի աղէտ մը պատահեցաւ:

Բլրակին վրայ հաստատուած երկու մեծ շէնքեր փլան, հողերու կքումին հետեւանքով, փլատակներուն տակ թաղելով բազմաթիւ անձեր, որոնցմէ մէկ քանին կարելի եղաւ փրկել: Երկրորդ փլուզման մը եւս քիչ մնաց որ զոհ երթար Լիոնի քաղաքապետը Պ. Էրիօ: Կը կարծուի թէ փլատակներուն տակ մնացած են մօտ 40 անձեր:

Աղէտեալներուն օգնութեան գործը կը շարունակուի մեծ եռանդով ու փութով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԷՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆԱԳԾԻ ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Քրտական հարցին հանդէպ Թուրքիոյ որդեգրած բոլոր միջոցները ապարդիւն մնացին:

Թուրքը չկրցաւ արեան մէջ խեղդել զայն: Քրտական լեռները շատ բարձր էին:

Ճշտե՛նք, քրտական ապստամբութիւնը եթէ ոչ ընդհանուր, գէթ մասնակի ու յաճախ հրոսակային շարժումի ձեւին տակ կը շարունակուէր ու Թուրքիոյ միակ ու գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմէ ներկայիս:

Արեւելեան Նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալիի երկար ուսումնասիրութիւններէն ու քննութիւններէն վերջ, Էնկիւրիի մէջ գումարուած ժողով մը որուն կը մասնակցէին Մ. Քէմալ, Ըսմէթ, Ներքին գործավարը, Իպրահիմ Թալի, 7րդ զօրաբանակի հրամանատար Քէնան փաշա, որոշեց առանձին վարչութիւն մը կազմել Արեւելեան Նահանգներու համար Իպրահիմ Թալիի գլխաւորութեամբ եւ 200,000 թրքական ոսկի պիւտճէով մը, որուն մատակարարութեան ձեւի, չափի ու եղանակի գնահատութիւնը կը թողուէր մարզպանին:

Կազմակերպութեան կեդրոն որոշուեցաւ Տիգրանակերտը, որ կեդրոնն է նաեւ 7րդ զօրաբանակի հրամանատարութեան:

Վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն.—

1.— Մարզպան եւ ներքին գործերու խորհրդական՝ Իպրահիմ Թալի:
2.— Դատական գործավարութեան խորհրդական՝ Հազզը պէյ:
3.— Կրթական գործերու վերատեսուչ՝ Խալիլ պէյ:
4.— Տնտեսական գործավարութեան խորհրդական՝ Աշիլ պէյ:
5.— Առողջապահական խորհրդական՝ Մ. պէյ:
6.— Ելմտական խորհրդական՝ Մուամմէր պէյ:
7.— Զինուորական խորհրդական՝ Գատրի փաշա:

Վարչական այս կազմին մաս կը կազմէ Ընդհ. Ապահովութեան ճիւղերու Տնօրէնութիւնը, որ յանձնուած է գնդապետ Արիֆաճը օղլու Շիւքրի պէյի: Նոյն այս մարդն է որ կը վարէ մարզպանութեան քաղաքական գործերու բաժինը:

Տեղեկատու Դիւանի պետ նշանակուած է Օսման Խուրշիտ պէյ (Կիւրճի):

Այս վարչութիւնը իր գործունէութիւնը մեղմ քաղաքականութեամբ սկսաւ: Փորձեց բոլոր այն միջոցները որոնցմով հնարաւոր կը կարծէր, սիրաշահիլ Քիւրտերը, օրօրել զանոնք բարենորոգման կեղծ ձեւերով ու ցոյցերով, մինչեւ որ կարենար կատարելապէս ձգել ծուղակը որ կը լարէր լայն պաշարումով մը:

Ընտրեց քանի մը միջոց.—

ա) Քիւրտ ցեղապետներուն նուիրել լքեալ արժէքաւոր հողամասեր, նպատակ ունենալով քաղաք քաշել լեռնաբնակ Քիւրտերու մեծ մասը:

բ) Ամսական նշանակել, զանազան գումարներ յատկացնել եւ աստիճաններ շնորհել շատ մը քիւրտ ցեղապետներու, զանոնք 1.— Ենթակայ պահելու համար իրեն 2.— փախստական ցեղապետները որսալու համար:

գ) Անձնապէս Իպրահիմ Թալին եւ Քէնան փաշան Մարտին եկան եւ մասնաւոր մարդոց միջոցով ուղղակի հրաւէր ուղղեցին Սուրիոյ սահմանին վրայ հաստատուած պետերու եւ ղեկավարներու, շռայլ խոստումներով:

Այս բոլորը ապարդիւն անցան:

Շնորհուած հողամասերու վրայ ձեւականօրէն զետեղուեցան քանի մը տուներ, բայց ուժն ու գլխաւոր քանակը մնաց լեռներու վրայ:

Աստիճանի ու շնորհի արժանացած վարձկաններու շռայլ կեանքն ու կենցաղը, չկրցան շլացնել տարագիրները, որոնք Հոյպունի արժէքաւոր տարրը կը ներկայացնեն Սուրիոյ մէջ:

Հրաւէր ստացող ղեկավարները զմայլելի կոպտութիւն մը ցոյց տուին իրենց մերժումին մէջ:

Ու անյաջողեցաւ այս քաղաքականութիւնը, որովհետեւ Հոյպունը իր կարգին, հակազդելու համար այս քաղաքականութեան, ստեղծեց հրոսակային շարժումներ երկրէն ներս ու կազմակերպեց քանի մը տէօրոններ:

Մեծ նշանակութիւն ունեցան Հոյպունի այս խիզախ փորձերը, որոնցմէ վերջ շարք մը քիւրտ ուսանողներ, փախուստ տալով Թուրքիայէն, եկան եւ իրենք զիրենք դրին Հոյպունի տրամադրութեան տակ ու վերադարձան կրկին երկիր, գործելու եւ ղեկավարելու համար:

Եւ սակայն, Թուրքիոյ ապահովութեան համար հարկ էր որոնել եւ փորձել նոր միջոցներ:

Մշակուեցաւ նոր քաղաքականութիւն մը:

Անհրաժեշտ էր ամէն գնով եւ միջոցներով ջլատել, անջատել, քանդել ու փճացնել բոլոր այն խարխափներն ու հանգրուանները որոնք կրնային սատարել կամ օժանդակ հանդիսանալ նոյն իսկ ապագային, քրտական շարժման եւ ծաւալման: Նման պարագայի մը առաջին գծին վրայ կը ներկայանար հայութեան մասնաւորաբար այն մասը որ հաստատուած էր Թուրքեւսուրիական սահմանի ամբողջ երկայնքը: Ու հարկ էր շտապել, կանխելու համար մանաւանդ գաղթականական նոր զետեղումներ՝ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ:

1931 Դեկտեմբերի կէսին, ամբողջ սահմանագծի երկայնքին այս մտածումով, տասը կէտի վրայ՝ Ալէքսանտրէթի, Անտիոքի, Ազազի, Ճարապլուսի, Արափ-Փունարի, Թէլ Ապիաթի, Րաս-իւլ-Այնի, Արատաչի, Դամըշլուի եւ Այնտիվարի շուրջ Թուրքերը աւազակային յարձակումներ կազմակերպեցին, որոնց զոհ գացին քանի մը քրիստոնեաներ եւ Հայեր:

Այս դէպքերը նպատակ ունէին սարսափ ստեղծել Հայերու մէջ եւ մղել զանոնք հեռանալու այդ վտանգաւոր վայրերէն:

Քաղաքական այս դաւը հասկնալի էր ու դէպքերը փոխադարձուեցան, մինչեւ որ սահմանագծի Խառն Յանձնաժողովը գումարուեցաւ Այնթապի մէջ եւ իբրեւ թէ հասկացողութեան մը եկան, վերջ գտան հրոսակային շարժումները:

Այս ժողովին մէջ, Թուրքերը պահանջ էին դրած սահմանագծի երկայնքէն հեռացնելու մօտ 200 Հայեր, ամբաստանելով զանոնք իբրեւ խռովարար եւ մաքսանենգ:

Ֆրանսացիները Թուրքերու այս պահանջին ձեւով մը գոհացում տուած ըլլալու համար, սահմանէն հեռացուցին հինգ հոգի միայն,— երեք Հայ, մէկ Ասորի եւ Յոյն մը:

Այս պարագան, սակայն, չէր կրնար գոհացնել թրքական տեսակէտը: Թուրքերը մատնանշած էին 200 Հայեր յականէ անուանէ եւ որոշ համոզումով որ անոնց հեռացումով ինքնին կը քայքայուէր այդ վայրերու տնտեսական կացութիւնը ու մնացեալները ակամայ ստիպուած կ'ըլլային հեռանալ դէպի Հալէպ կամ այլուր, ի խնդիր հացի: Իսկ այս պարագան բաղձալի չէր կրնար ըլլալ Ֆրանսական քաղաքականութեան: Թուրքերու համար հասկնալի էր այդ ու դեկտեմբերի վերջը, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ Ըսմէթ փաշան բացէ ի բաց կ'առաջարկէր զինուորական անակնկալ շարժում մը գործել սուրիական սահմանին վրայ, փճացնելու եւ աւերելու համար հայ հաւաքականութիւններն ու անոնց հանգրուանները:

Այդ օրերուն էր որ Թուրք մամուլը Ջարդի սպառնալիք կը կարդար, լատինական գրերով...:

Ազգ. Մեծ Ժողովին մեծամասնութիւնը համաձայն էր այս տեսակէտին, մինչեւ որ Մ. Քէմալ անոր քաղաքական ու դիւանագիտական անխուսափելի հետեւանքները թուեց եւ արգիլեց այդպիսի որոշումի մը գործադրութիւնը, իր վէթոյի իրաւունքովը միայն:

Հասկնալի հարկադրանքով, զանց կ'ընենք այն մանրամասնութիւնները որոնք պիտի փաստէին այս իրականութիւնը:

Այս ժողովէն անմիջապէս վերջ, Թուրքիոյ ներքին գործավարը, քննական պտոյտի մը ձեռնարկեց Արեւելեան նահանգներուն մէջ: Այցելեց միայն վիլայէթի կեդրոնները եւ հրաման տուաւ իւրաքանչիւր կուսակալի, քննական պտոյտ կատարել նահանգներու սահմաններուն մէջ, յանձնարարելով՝

ա) Քիւրտ ցեղապետներուն առաջարկել տալ հաւատարմագրեր, դատապարտելով անոնց մէջ միաժամանակ քրտական ապստամբութեան եւ շարժման ղեկավար բոլոր տարրերը եւ պահանջելով նմաններու խստիւ պատժումը:

(Այս փաստաթուղթերը կը պատրաստուէին, յառաջիկային Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին ներկայացնելու համար)

բ) Կասկածելի բոլոր քիւրտ ցեղերէն անմիջապէս հաւաքել զէնք եւ ռազմական ամէն իր ու բանտարկել- աքսորել կամ մահապատժի ենթարկել անոնց պետերը:

գ) Բազմապատկել ոստիկան զինուորներու թիւը եւ կազմել ոստիկանական շրջուն եւ թռուցիկ խումբեր: (Ասոնց գործունէութեան համար տրուած են խիստ եւ առանձին հրահանգներ)

Այս առաքելութեամբ գործի ձեռնարկեցին բոլոր կուսակալները եւ աշխատանքներ կը տարուին մինչեւ հիմա:

Մարտի վերջերը Տիարպէքիրի բանտէն դուրս հանեցին 9 քիւրտ ցեղապետներ եւ Մարտինի ճամբուն վրայ սպաննեցին: Զինահաւաքման պատրուակով բանտարկեցին բազմաթիւ Քիւրտեր՝ Տիարպէքիրի շրջանին մէջ: Այս պատճառով լեռները փախուստ տուած են շատ մը ցեղապետներ, ինչպէս նաեւ վերջերս Միլլի աշիրէթի պետը՝ Իպրահիմ փաշա զատէ Ապտիւրրահմանը:

Հոս պատմենք դէպք մը որուն արձագանգ եղաւ մեր մամուլը ժամանակին, անուղղակի եւ համառօտ կերպով մը միայն:

Ներքին գործավարին հրահանգով, Խարբերդի կուսակալ Նիզամէտտին պէյն ալ ձեռնարկած էր շրջանի քննութեան եւ ունէր յատուկ հրահանգներ, մասնաւորաբար Տէրսիմի շրջանին համար: Կուսակալը երբ կը հասնի Տէրսիմի կեդրոնը՝ Խօզաթ, Տէրսիմցիները կը ձերբակալեն զինքը եւ իրեն ընկերացող հրամանատարը: Ազատ արձակելու համար, պայման կը դնեն երկու տարիէ ի վեր Խարբերդի մէջ ձերբակալուած եւ բանտարկուած, եօթը Տէրսիմցի երեւելիներու արձակումը եւ ապահով վերադարձը Խօզաթ: Թոյլ կը տրուի կուսակալին հեռագրով յարաբերութեան մտնել կեդրոնին հետ:

Քանի մը օր վերջ, եօթը Տէրսիմցի երեւելիները կ'արձակուին բանտէն, կը վերադառնան Խօզաթ: Այն ատեն թոյլ կը տրուի կուսակալին եւ ոստիկան զօրքի հրամանատարին՝ ազատ վերադառնալ Խարբերդ. յայտարարելով որ Տէրսիմը որոշած է անկախ եւ ապստամբ մնալ ու չենթարկուիլ ամենեւին թրքական տիրապետութեան:

Այս դէպքն էր որ առիթ տուաւ «Միլլիէթ»ի խմբագրապետին՝ պահանջել ապստամբ Տէրսիմի նուաճումը:

Քիւրտ սուրհանդակները բերած են շատ մը մանրամասնութիւններ Տէրսիմի մասին, բայց կը վերապահենք այժմ: Ըսենք միայն որ Տէրսիմը տենդոտ եւ գործնական աշխատանքի է լծուած, ամրանալու եւ ուժեղանալու համար:

Թրքական աղբիւրներէ հասած լուրերու համաձայն, զինուորական գործողութիւն մը կը պատրաստուի ներկայիս, այս տարուան ընթացքին Տէրսիմը նուաճելու համար:

Տէրսիմը սակայն աւելի ապահով կը զգայ զինք եւ աւելի ուժեղ քան Արարատը, ուրկէ եւս նոր շարժումի մը լուրերը կը ստացուին վերջերս:

ՍՄԲԱՏ

Գործազրկութիւնը կը նուազի

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան, գործազրկութիւնը օր ըստ օրէ կը նուազի Ֆրանսայի մէջ:

Գործազուրկներու նպաստաբաշխ մարմնին տեղեկագրին համաձայն, 30 ապրիլին, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 282,013: Շաբաթ մը առաջ, 23 ապրիլին, անոնց թիւն էր 290,224, ուրեմն 8,221 հոգի պակաս:

Թիւերու հետեւեալ պատկերը ցոյց կուտայ, որ 19 մարտէն ի վեր գործազրկութիւնը կը նուազի.

19	Մարտ	305,496
26	»	303,218
2	Ապրիլ	302,493
9	»	299,559
16	»	295,534
23	»	290,224
30	»	282,013

Այս նուազումը հաւանաբար շարունակուի յառաջիկայ եղանակին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Խայեամպարի...

Ինչու չէ՞, կարելի է չինել նաեւ, հաճոյքով «Վահրամպարի», աւելի հնչեղ եւ աղուոր, աւելի հայեցի: Թող ներէ Խայեամպաշտ և ափղանաէր՝ Լ. Մեսրոպ: Իր տունէն ներս չեմ մտներ, (չմոլորելու համար) եւ այս քանի մը գծերը բոլորովին, հեռու են Պարսիկներէն եւ քառեակներէն:

Շքեղ սիւնի մը շուրջ է, արուեստագէտի մը, որ կը խաղայ... դարձած է տիրական, հմայիչ: Անցած է չորս ճամբաներէն եւ լաւ կը ճանչնայ կեանքը: Իր շուրջին ու մարդիկը: Մինչ իր համբաւին կրթնած:

Ապրած է բարեխառն գօտիի տակ, եւ կը ճանչնայ բեւեռներուն ցրտաշունչ քամիները: Ու գիտէ թիավարել հոսանքն ի վար, ճարտարութեամբ:

Բեմի վրայ թէ կեանքի մէջ, գիտէ կշռել եւ խաղալ...: Արուեստագէտ դերասան է: Եւ այս աշխատասէր ու բարի ժողովուրդը կուգայ ու կ'երթայ: Կը լսէ, կը ծափէ ու կը մեկնի: Անսահման համբերութիւն ունի, անյիշաչար է, հեզահամբոյր եւ իմաստուն: Ջի պոռար, կը խրտչի աղմուկէն եւ իր լռութիւնով կը պարտադրէ որ զգաստանան բոլոր անոնք, որ կ'արշաւեն, իր վրայ, կը խօսին իր անունէն եւ կը շաղակրատեն իր անունով:

Տեսանող ժողովուրդ է, թէեւ անշարժ եւ խոնարհ, բայց գնահատող եւ յաճախ ուժգին հարուածող:

Այսպէս եղաւ հոս:

Մարսէյլ հասաւ, Վահրամ Փափազեան քանի մը ներկայացումներու համար: Ներկայացուց «Օթէլլօ»ն եւ «Թորրատօ»ն: Ժողովրդականութիւն չգտաւ: Շափը, կիսովին դատարկ էր: Այն սրահը՝ որ միջակ բեմադրութիւններու կը լեցուի:

Հարուստ ու խորունկ է անոր արուեստը, գեղեցիկ եւ ծաւալուն: Իր շարժումին, երանգներուն, քայլերուն ձայնին տակ կ'առնէ բեմը: Կը տիրէ: Իր անունը հին օրերէն կուգայ: Ծագած եւ բեղմնաւոր շրջանի մը հասունցած համբաւներէն է, որոնք աքնեցան հայ թատրոնի վերածնունդին: Կրակը կար հայ մշակոյթին, եւ օրերը ջերմ էին ու կանանչորակ: Հողն իսկ կը ժպտէր իրենց եւ Հայոց ժողովուրդին:

Փոթորիկը զարկաւ բոլորին, կործանեցան իրարու վրայ, եւ քիչեր միայն հրդեհէն փրկուած, այսօր կը փառաւորեն հայ բեմը: Անոնցմէ է Վ. Փափազեան: Ծանօթ անուն մըն է: Եւ տակաւին երիտասարդ: Իր համբաւը չինեց Աբելեանի, Զարիֆեանի եւ ուրիշներու հետ, եւ-առաւելապէս մեծցուց՝ Կովկասի եւ Մոսկուայի մէջ:

Իր զաւակներն ու փառքը, հինէն կուգան, ահա թէ ինչու անոր յայտնութիւնը՝ Երկրէն եւ արտասահմանի մէջ, հոգիէ հոգի անցաւ եւ Փարիզի մէջ, հիներն ու նորերը, ժողովուրդը, գացին արուեստագէտը նորէն լսելու եւ ծափելու: Փարիզը թող շինէ իր կարծիքը, իր չափով: Իսկ մենք հոս կ'արձագանգենք քանի մը նիշերով միայն:

«Օթէլլօ»ին էինք: Ժամը ճիշդ 8ուկէսին յայտարարուած էր, սկսան 9.45ին: Կ'ըսեն որ սպառնալիքի եւ դիմումներու վրայ սկսած է խաղը: Ժողովուրդ չկար, եւ արուեստագէտը որ տեսած է բազմութիւն, խրուացիօրէն զգածուած, կը մերժէ բեմ բարձրանալ: Խարուած էր եւ ինքն իր վրայ փշրուած: Խաղալ թէ չխաղալ: Եւ վարագոյրը կը վերնայ:

Քանիցս տեսած եմ «Օթէլլօ»ն, Զարիֆեանը եւ ուրիշներ, բայց այս ուղղակի սարսափեցուցիչ էր: Կրճատուած, պակասաւոր եւ տափակ: Կարծես միայն Օթէլլօն, Եակօն եւ Տէզտէմոնան ըլլային բեմ երեւցողները. միւս բոլոր դերերը մկրատուած դուրս ձգուած էին: Նիւթն էր միայն որ կը զարգանար, առանց գոյնի, շրջապատի եւ շարժումի: Ջոր ու ցամաք: Վերջանալու համար արիւնով:

Վահրամ Փափազեանը, Օթէլլօի մէջ, ուժեղ էր, իսկական Մաւրիտանացի մը: Բայց կը խաղար ու չէր խաղար: Կ'ուզէր որ շուտ սահի ժամը, վերջանայ: Իր ձեւերն ու շարժումները կարծես կ'ընէր բռնութեամբ, դժգոհ մղումով մը: Արհամարհանք մը մինչ նշմարելի մնաց խաղին մէջ եւ ազդեց իր շուրջի դերակատարներուն ալ: Օթէլլօն, սակայն, Փափազեանը տարաւ վայրի կատաղութեան մը: Նոյն իսկ չափազանցութիւններու: Մինչդեռ, Շէքսփիրեան այս զաւական ողբերգութեան մէջ, Օթէլլօի կասկածն, մեղմ, ծաւալուն եւ խորունկ բռնկումով մը վերջին արարին միայն կը հասնի արիւնի վճիռին, ներքին յեղափոխութեան եւ կատաղութեան: Շատ ազնուական տիպարներէն մէկն է Մաւրիտանացի Օթէլլօն, որուն տակ, կը տարածուի, Արեւելքը, իր ներաշխարհով: Նոյն իսկ իր «քնքուշ» Տէզտէմոնայի հանդէպ, երբ կասկածն կը մխար եւ իր խորամանկութիւններն ու բռնկումները կը մեղմէին իր հոգեկան ցրուած ապրումները: Այս չեշտը տիրականօրէն մնաց խաղին մէջ, այնքան, որ վերջին արարին, ննջարանին մէջ երբ կը յայտնուի Տէզտէմոնային իր վճռական որոշումով, անոր աղաչանքներուն, կանչերուն եւ մրրկումին հանդէպ կը մղուի աւելի սրութեան: Իր կարմրագոյն պատմուճանը կը նետէ Տէզտէմոնային վրայ բռնելու համար: Ցուլամարտ...

Այս արարին մէջ, Օթէլլօն գեղեցկագոյն արթնամտութեան եւ կշռոյթի մը կը հասնի: Պատուախնդիր եւ սիրահար, ցաւատանջ, կիսաքանդ եւ զգայուն, զգայուն: Բնազդը, եւ անհաւասարակշիռ մտքերը չեն որ կը մղեն եւ կը հրդեհեն իր էութիւնը, ջիղերը, այլ չափաւոր, խորունկ ճնշուած գիտակցութիւնը: Կ'անցնի ոգեկոչումէ ոգեկոչում, կը վերապրի, կը մեծնայ, կը սահի տառապումէ տառապում եւ մէկէն կը պայթի: Կիրքը վիրաւորանքին կը հասնի վերջին սահմանին եւ փրկելու համար ազնուական մարդը, կը խեղդէ:

Վ. Փափազեանի ձայնն ալ կարծես խեղդուած է: Իր ցայտուն եւ պատկերաւոր դիմագծերուն տակ ձայնի տկարութիւնը, խաղին մէջ տեղ տեղ յաճախ կը մեղմէն ուժգնութիւնը: Հոն ուր մռնչիւն ունի, չեշտի բարձրութիւն՝ կը հնչէ ոսկորներով կարծես, թեթեւ, անլսելի եւ խճողուած: Բառերը իրար կը հրմշտկեն, կը կտրեն խաղին հեւքը: Իսկ հոն ուր պիտի ըսէ քնքշութեամբ, նուազ բառերով եւ աննկարագրելի կէտերու վրայ, իր ձայնը կը չատնայ, կը վազէ: Ցուցումը չի փոխանցուիր սրտէ սիրտ, հրապոյր և ազդեցութիւնը կը կորսուի: Ցաւալի եւ հնչեղ չէ նաեւ իր առոգանութիւնը, որ կը սիրցնէ նիւթը, տալով բոլորին: Ցետոյ Օթէլլօի իշխանական հպարտութիւնը մինչեւ վերջին վարագոյրը մնաց, նոյնը, կասկածը, ներքին, հրդեհումը, տառապանքն ու արդահատանքը որոշ չափով կը մտնեն մարդէն ներս, կ'ապրին, կը նուաճեն: Ուշագրաւ էր նաեւ այս երկարող գիծը: Այս քանի մը կէտերէն վերջ, Վ. Փափազեան իր Օթէլլոն ու Շէքսփիրի Օթէլլօն չտուաւ մեզի, այլ խաղաց ողբերգութիւն մը:

Տէզտէմոնան (Տիկ. Անահիտ) սակայն խաղին մէջ պահեց իր արժէքը: Միայն իր դէմքին maquillageը արտայայտիչ եւ նուրբ չէր, անխնամ: Հարազատ էին իր ապրումներն ու ճկուն իր խաղը:

Եակօն (Գմբէթեան) տկար էր: Գմբէթեանի առաւելութիւնը իր առոգանութիւնն է որ իրեն համապատասխան դերերուն մէջ կրնայ տիրապետել եւ ուժ դառնալ: Իրը չէր Եակօն: Զգալի կեդրոնացումը եւ ճիգերը լարած կը պահէր նժարին աչքերը: Եակօ խաղալու համար պէտք է աչք ունենալ, կը պակսի Գմբէթեանին: Խաղին գոյնը պահողներէն էր սակայն: Իսկ միւսները, պէտք չկայ յիշել հոս առանձինն, կը նմանէին խամաճիկներու, ի՛նչ թափթփած հագուստներ, ծըպտում, միօրինակութիւն, մաքրութիւն:

Ի՞նչ պէտք կար Փարիզէն amateurներ բերելու, երբ հոս ամէն կողմ կը հանդիպիս: Աւելի ուժեղ եւ փորձառու: Միայն պէտք էր ընտրել եւ հաւաքել: Ի՞նչ որ չէր ըրած ըրած Վ. Փափազեան եւ ծախքերը աւելի խոշորցուցած էր: Իսկ Եակօն լաւագոյն ձեւովը կը տանէր Մ. Մարութեանը: Տարած է Զարիֆեանի հետ եւ գնահատուած: Ճիշդ է սակայն որ ան fuդաfացի չէ, բայց արտասահմանի մեր արժէքաւոր ուժերէն է եւ արդէն անուն կը շինէ իր կարգ մը դերերով: Հոս նկատումներ չունիմ, բացարձակապէս, արուեստն է եւ գեղեցիկ խաղարկութիւնը իմ մտահոգութեանս առարկան:

Իր շուրջ հաւաքած էր փշրանքներ եւ «artistes lyriques»ներ որոնք ի զուր կը փորձեն թատրոն իջնել եւ «դիւանագիտութիւն» խաղալ:

«Թորրատօ»ն ալ նոյն կրճատումներուն եւ թոյլ խաղարկութեան ենթարկուեցաւ: Եւ յետոյ, մէկ վարագոյրին տեղ, Վ. Փափազեանը խօսեցաւ Հայաստանի մասին. [illegible]

Պահ մը արուեստագէտին տեղ [illegible] «քաղաքացին»: Հոն ալ [illegible] պէտք է եւ ունի: Բեմի վրայ, թէ կեանքի մէջ խաղալը նոյնն է, [illegible] ողբերգութիւն է, [illegible]: Աւելորդ ուժեղու[illegible] չկայ, ոչ ալ յաւելեալ [illegible]: Միայն պէտք է քիչ մը [illegible] գիտնալ եւ ժպտիլ: Աչքերը [illegible] գոցել: Կեցցէ՛...

Բարեկամաբար, Վ. Փափազեան [illegible] երէկն ու այսօրը, իր [illegible] բոլորն ալ իր արուեստին [illegible] վարժ, հայ թատրոն: Երբ [illegible] ծիծաղի ժողովուրդին [illegible] խաղար, Մարդ Փափազեանին [illegible] բան կը կորսուի նոր [illegible] որքան ալ ինք պէտք [illegible] կրակը եւ ցայցի: [illegible] երբ ծաղիկներ կը նետէին [illegible] ժողովուրդը, [illegible] բան տեսած այս «Ամբոխը» [illegible] նայ մարդիկը եւ կը [illegible]

Այս «քաղաքի լոյսերէն» [illegible] ջրատած գնու: Կը տեսնէ: [illegible] պատիկ:

Ահա թէ ինչո՛ւ յուսախաբ [illegible] ժողովուրդը եւ յուսախաբ [illegible] մենք: Նախ քան հոս [illegible] պէտք էր սորվէր մը [illegible] նոնց՝ որ Մարսէյլի bouillabaisseին [illegible] մը առած են:

Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԵՐԱՍԱՆԱՊԵՏ ԱԲԵԼԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ապրիլ 26ին եւ 27ին Բաքուի մէջ տօնուեցաւ դերասանապետ Յովհաննէս Աբելեանի բեմական գործունէութեան յիսնամեակը:

Խանդավառ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Բունիաթ-Զադէի թատրոնին մէջ, եւ հայ թերթերը, Թիֆլիզ, Բաքու եւ Երեւան, համակրելից յօդուածներ նուիրեցին ժողովրդական դերասանին:

Քանի մը քաղուածքներ այդ յօդուածներէն.—

Խորհրդ. Հայաստանի մէջ [illegible] ուսածագիր մը կը գրէ.

— «Անդրկովկասի մէջ չկայ [illegible] մը, ուր այցելած չըլլայ [illegible] արուեստագէտը, չկայ թատրոն [illegible] ուր երեւցած չըլլայ Աբելեան [illegible] բեմական հոյակապ խաղով [illegible] զուգական արուեստով: Յովհ. Աբելեան մասնաւորապէս [illegible] դասական խաղարկութեան [illegible] վարպետ խաղարկութեամբ [illegible] Աբելեանի, մենք ունինք մեծ [illegible] ուեստագէտ մը, որուն խաղին [illegible] ձգած է եղած [illegible] թիւնը: Ան իր խաղով [illegible] է շարժել ու վարակել [illegible] ները:

Աբելեան բեմական [illegible] նուաճած է ուժեղակ [illegible] կաններուն սիկցքը, [illegible] նական թատրոնի [illegible] բացեր է Սիրանուշին, [illegible] նէն տասը տարի առաջ [illegible] մուած դերասանուհի կը [illegible]:

Ուժեղական [illegible] Թիֆլիզի մէջ կը [illegible] նուած կեանքը, որուն կը [illegible] ցի Աբելեան:

Մեր անուանի դերասան[illegible] անցեալ շրջանին, [illegible] թափառումներու [illegible] ձգան նուաճումներ, [illegible] տակաւին կը մնան իբրեւ [illegible] թային յաղթանակներ: Յովհ. Աբելեան մէկն է հայ հին թատրոնի [illegible] առաջաւոր [illegible] ներէն, որոնք յաւետ [illegible] քով անընդհատ պայքարով [illegible] ձգած են բեմական [illegible] ու թէքնիքը: Մէկ շարք [illegible] միան, իբրեւ նոյն շղթային [illegible] փոքր օղակները, Աբելեան [illegible] նուշ, Աբելեան, Պետրոսեան [illegible] ները, որոնք մեր թատրոնի [illegible] մութեան մէջ իրենց [illegible] տեղն ունին»:

Պրոլետարի մէջ կը գրէ Մ. [illegible] բեկեան.— «Յիսուն տարուան [illegible] արժանի ու հաստատուն [illegible] տակաւին այսօր ալ կը [illegible] սասան, զլուխը յաղթանակ [illegible] տարուան սրատես [illegible] աչքերը սակաւին այսօր [illegible] բացկլտան: Ահա այսպէս է Աբելեան [illegible] նըւ Պողպատէ սեւ [illegible] ժամանակ երկիրը [illegible] կը փայլի արծաթի [illegible] տանքի փայլն է [illegible]

փայլով մը պսակուած է մեր Յով-
հաննէսին ալեհեր գլուխը։

«Աշխատանքն է, որ կը ծնի ար-
ուեստագէտը», կ'ըսէ ռուս հռչակա-
ւոր դերասան Սամարին։ Ճիշդ է
այս խօսքը Աբէլեանի համար եւս։
Աբէլեան — Լիր, Օթէլլօ, Ցուրի-
ալի, Էկիզբարով, Բարխուդար։ Ա-
բէլեան — Ամաքիշի, Նաւաստի, ա-
ւագ...։

Կէս դարու ճամբայ, որուն եզեր-
քին Աբէլեան կանգնած է յուշար-
ձաններ։ Տիպարներու ցուցահան-
դէս։

«Մեծ դէքորներ պէտք չեն։ Կ'ու-
զեմ, գրեցէք միայն, թէ գործողու-
թիւնը տեղի է ունենում անտառում,
փողոցում, պալատում կամ խրճի-
թում, ես խաղովս զգացնել կը տամ
այդ...», կ'ըսէր Աբէլեան զրոյցի մը
մէջ։

«Չէ՞ որ, երբ որ եւ է մէկը յոյս է
դնում իր սիրած մարդու մօտ, ուշք
չի դարձնում տան կահ-կարասիքին
կամ պատերին, այլ ամբողջովին
նուիրւում է սրտակից խօսակցութեա-
նը», կ'ըսէ ռուս տաղանդաւոր դերա-
սան Դաւիդով։

Գուցէ հին դպրոցի տեսակէտ է
այս։ Սակայն փաստն այն է, որ Ա-
բէլեան իրօք կերտեր է տիպարներ,
որոնք մեր աչքին առջեւ են շարու-
նակ, ուր ալ ըլլանք, ինչպիսի պայ-
մաններու մէջ ալ յիշենք։ Կը յիշենք
առանց բեմական զարդերու»։

«Լէնինիզմի հարցեր»

Հայաստանի Պետական Հրատա-
րակչականը վերջերս լոյս ընծայեց
Ստալինի մէկ գիրքը, Լէնինիզմի հար-
ցերը, որուն հայերէն թարգմանու-
թեան մէջ սպրդած են, ինչպէս կը
հաստատէ Տպագրիչ Թերթին քննիչ
մարմինը, «մօտ 200 քաղաքական —
սկզբունքային լուրջ սխալներ եւ ա-
ղաւաղումներ»։ Հայաստանի կոմու-
նիստ կուսակցութեան կեդր. կոմի-
տէն յանդիմանագիր մը ղրկեց Պետա-
կան Հրատարակչականի վարչութեան
եւ յանձնարարեց սրբագրել սխալ-
ները։

Դպրոցները Լէնինականի մէջ

Ըստ կրթական մարդահամարին, կը
գրէ «Խորհ. Հայաստան» (26 ապրիլ),
Լէնինականի շրջանին դպրոցական
տարիք ունեցողներու թիւն է 9174, ո-
րոնք բոլորն ալ մտած են դպրոց։

Լուծուած է նաեւ մինչեւ 18 տարե-
կան աշակերտներու երկրորդական
կրթութեան խնդիրը։ Անցեալ տարի
քաղաքին միջնակարգ վարժարանները
կը յաճախէին 1773 հոգի, այս տարի՝
3458 հոգի, նախակրթարաններու
մէջ՝ 1991 հոգի։

Դժբախտաբար շատ վէշ են կազմա-
կերպուած վարժարաններու արհես-
տանոցները։ Արհեստանոցի շէնքերը
նեղ են, ատաղձները պակաս։ Քա-
ղաքին գործարաններուն անօրէնու-
թիւնը անտարբերացակամ է դպրոցնե-
րու արհեստագիտական ուսման կազ-
մակերպութեան մասին։ Կայարանի,
փայտամշակութեան եւ այլ գործա-
րաններու վարիչները աշակերտներուն
վրայ կը նային իբրեւ բանուորական
ուժի, եւ ոչ թէ ուսանողի։

Գիւղական խրճիթները բառին բուն
իմաստովը անգործութեան են մատ-
նուած (Պառնի, Թափառլի, Ավզլի-
բէկ)։ Ուսուցիչներուն ուտեստ հայ-
թայթելու գործը խղճալի է (Թափառ-
լի, Ղռնաղաղի, Թեթինեը, Դորբատ)։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏՈՒՄԷՐԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ "ԳՈՐԾԸ"

Փարիզեան թերթերը կը շարունակեն ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակել Նախագահ Տումէրի սպանութեան առթիւ։

Ռուսական թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ ոճրագործ Կորկուլովի մասին.—

Փավէլ (Փօլ) Կորկուլով, Տումէրի սպանիչը, ծնած է 1895 յունիս 29ին Քուպանի շրջանին, Լաբինսկայա, Ղազախներու գիւղին մէջ։ Համաշխարհային պատերազմին մասնակցած է տեղական ատրճանով կռուելով Թուրքերու եւ Աւստրիացիներու դէմ։

Ռուսաստանէն հեռացած է 1920ին։ 1926ին աւարտած է Փրակայի բժշկական համալսարանը, իսկ Ֆրանսա եկած է 1931ի սկիզբները։

Հաստատուելով Փարիզ, կը դիմէ ռուս Բժշկական Միութեան նախագահ փրոֆէսէօր Աբրամովին, ուզելով մտնել այդ Միութեան մէջ։ Սակայն, հարկ եղած վկայականները չունենալով, կը մերժուի։ Քանի մը անգամ դիմած է նոյն փրոֆէսէօրին՝ խնդրելով գործ եւ գանգատելով, որ տնտեսական ծանր կացութեան մէջ է։ Փրոֆէսէօրն այն տպաւորութիւնը կը ստանայ, որ Կորկուլով անհաւասարակշիռ մէկն է եւ երբեք մտաւորականի երեւոյթ չունի։ Ամառը մէկ-երկու անգամ Փարիզի ռուս թերթերուն մէջ ծանուցում կուտայ բժշկական գործի համար ու այլեւս չերեւար։

Կորկուլով մութ անձնաւորութիւն մըն է։ Փրակայի մէջ կը կապուի կնոջ մը հետ։ Կինը մահացու վիժում մը կ'ունենայ, ատկէ ետքը Կորկուլով Փրակայէն կը փախչի Փարիզ։ Մինչ այդ Կորկուլով արդէն մէկանգամ ամուսնացած էր։ Բայցիր վայրենիրնաւորութեան պատճառով, կինը հեռացած էր իրմէ։ Փարիզի մէջ դարձեալ կ'ամուսնանայ, այս անգամ Զուիցերուհիի մը հետ։ Ֆրանսայէն կ'արտաքսուի իբրեւ անբաղձալի եւ կնոջ հետ կը տեղափոխուի Մոնաքօ։ Այստեղէն է որ կուգայ Փարիզ, գիշերը պանդոկի մը մէջ կ'անցընէ փողոցի կնոջ մը հետ եւ հետեւեալ օրը կը գործէ ոճիրը։

Փրակայէն ստացուած լուրերու համաձայն, այնտեղ Կորկուլով հրատարակած է քանի մը գրքոյկներ ու թռուցիկներ, որոնք, իբր թէ կը հրատարակուէին Ռուսիա վերադարձող տարագիրներու Միութեան կողմէ։ Իսկ այս Միութիւնը նպաստ կը ստանար խորհրդային դեսպանատունէն։ Կորկուլով սերտ յարաբերութեան մէջ է եղած նաեւ Պելճիքա գտնուող կիսահամայնավարական կազմակերպութեան մը հետ, որուն անունը յաճախ յիշուեցաւ Կուտեպովի առեւանգման առթիւ։

Իր յայտարարութեան համաձայն, Կորկուլով հիմնած է «Համառուսական ազգային գիւղացիական կանանչներու կուսակցութիւն» մը։ Ինչպէս կ'երեւի, այդ կուսակցութեան թէ հիմնադիրը եւ թէ միակ անդամը ինքը Կորկուլովն է։ Կուսակցութեան ծրագիրը պարզած է 70 էջնոց գրքոյկով մը, որ կը սկսի հետեւեալ յայտարարութեամբ.—

«Ռուս ժողովուրդ, քու միակ եւ նուազ փրկութիւնդ պատերազմի մէջ է։ Միեւնոյն է, արտաքին թէ ներքին պատերազմ։ Միայն պատերազմի մէջ է փրկութիւնը ռուս տարագիրներուն, եւ մահը համայնավար իշխանութեան։ Իսկ խաղաղութիւնը Եւրոպայի համար մահ է եւ աշխարհի վերջը։ Կեցցէ պատերազմը՝ մեր փրկիչը»։

Համաձայն Կորկուլովի մշակած սահմանադրութեան, Համառուսական Ազգային Հանրապետութեան նախագահը պիտի ըլլայ հայրենասէր Ռուս մը միայն։ Ոչ համայնավար, ոչ ընկերվարական, ոչ Հրեայ, ոչ Հայ եւ ոչ ալ որեւէ ոչ-ռուս կրնայ վարել այդ պաշտօնը։ Ինքը, Կորկուլովը պիտի ըլլայ Ռուսաստանի առաջին գիկտատորը։ Կորկուլովի կազմակերպած բանակը պէտք է զինուի յատուկ փոքրիկ մեքենաներով, որոնք կարելիութիւն կը ստեղծեն յաղթելու տասնապատիկ աւելի ուժեղ թշնամիին։ Կորկուլով իր այդ նոր գիւտը կը պահէ գաղտնի։

Կորկուլով եղած է նաեւ բանաստեղծ։ Այս տարի Փարիզի մէջ հրատարակած է «Սկիւթացիներու կեանքին գաղտնիքը» վերտառութեամբ գիրք մը (Սկիւթացիներն են Ռուսերու նախնիքը)։ Անմիտ ու անկապ բովանդակութեամբ գրուածք մը։ Գիրքին մէջ Կորկուլով կը յայտարարէ, թէ ինքը գրականութեան եւ բանաստեղծութեան մէջ ստեղծած է բնապաշտական ուղղութիւն, թէ ինքը ծնած է իբրեւ յանդուգն մարդ, թէ ամէն ինչ որ ռուսական է, յանդուգն է, թէ քաղաքականութիւն թէ ազատամտութիւն, թէ քննադատութիւն եւայլն։

Ռուսերը սկիւթական ժողովուրդ են, ուժեղ եւ յանդուգն, եւ ցանկութիւն ունին աշխարհը շրջելու...։

Կորկուլով խելագա՞ր է, թէ ոճրագործ մը, որ կեղծել գիտէ, բժիշկներն ու ոստիկանական քննութիւններն են, որ պիտի պարզեն այդ պարագան։

Նախընթացներ

Նախագահի սպանութիւնը իր նախընթացներն ունի Ֆրանսայի հանրապետութեան պատմութեան մէջ։ Առաջինը Քարնոյի սպանութիւնն է։ 1894 յունիս 23ին, նախագահ Քարնօ կը մեկնէր Փարիզէն Լիոն, բացումը կատարելու տեղեկական ցուցահանդէսին։ Յաջորդ օրը կիրակի ներկայ ըլլալէ վերջ խնջոյքի մը, բաց կառքով մը կ'երթար Լիոնի թատրոնը, ընկերակցութեամբ Լիոնի քաղաքապետին՝ Բժ. Կայլըթոնի եւ երկու զօրավարներու։

Յանկարծ Սակարանին եւ Մեծ-Թատրոնին մէջտեղը՝ Քազէրիօ անունով մէկը որ Լիոն հասեր նախորդ գիշերը, բաժնուեցաւ մայթերուն վրայ հաւաքուած ամբոխէն, գրպանէն հանեց թերթի մէջ ծածկուած դաշոյն մը, եւ մօտենալով նախագահական կառքին, դաշոյնը մխեց նախագահին կուրծքը՝ պոռալով. «Կեցցէ յեղափոխութիւնը»։ Ու փախած ատեն կը պոռար. «Կեցցէ անիշխանութիւնը»։

Սատի Քարնօ կը մեռնէր ոճրէն երեք ժամ յետոյ. իսկ սպանիչը որ ձերբակալուեր էր, առանց վիզը-վուժի կը խոստովանէր իր ոճիրը։

Քազէրիօ կիյոթինին տակ քաւեց իր ոճիրը։

× Մահափորձ մըն ալ կատարուեցաւ նախագահ Էմիլ Լուպէյի դէմ 1905 մայիս 30ին, երբ կ'երթար ի պատիւ Սպանիոյ թագաւորին սարքուած ընդունելութեան։ Հանրապետութեան նախագահը Ալֆոնս ԺԳի ընկերակցութեամբ Օփերա կ'երթար, երբ ռումբ մը նետուեցաւ սպանիացի անիշխանականի մը կողմէ։ Նախագահը եւ թագաւորը ազատեցան. բայց հետեւորդ ձիաւորներէն շատերը վիրաւորուեցան։

× Մահափորձ մըն ալ կատարուեցաւ 1922 յուլիս 14ին Պ. Միլրանի դէմ։ Համայնավար մը Շարլ Պուվէ երկու ձեռք ատրճանակ պարպեց Նոտէնի վրայ՝ այն ատեն Փարիզի ոստիկանապետը, կարծելով թէ հանրապետութեան նախագահին դէմ է որ կը կրակէ։ Կին մը միայն վիրաւորուեցաւ։

Սպանութեան լուրը արտասահմանի մէջ

Նախագահ Տումէր, որուն չորս զաւակները զոհուած են պատերազմի ընթացքին, մեծ յարգ կը վայելէր թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահմանի մէջ։

Սպանութեան լուրը անակնկալ յուզում մը պատճառեց Լոնտոնի։ Երեկոյեան թերթերը բուռն ցաւակցութեան արտայայտութիւններով լեցուն են եւ յիշելով սպանեալ նախագահին քաղաքական երկար ու բեղուն անցեալը, կը ջատագովեն անոր քաղաքացիի եւ պետական մարդու ընդունակութիւններն ու ծառայութիւնները։

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ. — Ոճիրը իր վայրագութեամբ եւ ներշնչած սոսկումով, անմեկնելի կը մնայ։ Եւ յիշելով երկու ժողովուրդներու բարեկամութիւնը, կ'աւելցնէ.— Ինչ որ կը վիրաւորէ Ֆրանսան, կը վիրաւորէ նաեւ Անգլիան։ Մէկուն ենթարկուած փորձանքը, փորձանքն է նաեւ միւսին։ Ահա թէ ինչո՛ւ ամբողջ անգլիական ժողովուրդը, այսօր կը գտնուի ֆրանսական ժողովուրդին կողքին, զգալով հարուածին ծանրութիւնը։

Վարշաւիոյ մէջ, անմիջապէս որ լսուեցաւ լուրը, Ռուս Գաղթականներու Միութիւնը արտակարգ ժողով մը գումարեց եւ միաձայնութեամբ ընդունուած բանաձեւով մը խստօրէն պախարակեց ոճիրը, իբր խելագարի մը կամ գրգռութեան գործակալի մը արարքը։

Լեհական թերթ մը կը գրէ.— Կը տարուինք մտածելու թէ Ռուսը, որ այս ոճիրը գործեց ֆրանսական հանրապետութեան նախագահին դէմ, շարժած է Հիթլէրեաններու հետ համաձայնութեամբ եւ ուզած է սպանել զան, որ ամբողջ ուժով, Ֆրանսան պաշտպանել Պերլինի դիւանագիտական յարձակման դէմ։

Իսկ գերմանական մամուլը Կորկուլոֆի մասին՝ Փրակայէն ստացուած տեղեկութիւններ կը հրատարակէ։ Նախագահին սպանիչը, ատեն մը բնակած է Փրակա, ուրկէ աքսորուած է։ Այս տեղեկութիւնները Կորկուլոֆը ցոյց կուտան ո՛չ միայն իբր վտանգաւոր մը, այլ եւ կասկածելի արարած մը, զոր Չեխոսլովաքիոյ ռուս գաղթականները կը մերժէին իրենց մէջ ընդունիլ։

Կորկուլով, այդտեղ, դանէ դուռ ի դուռ պտտելէ յետոյ, կ'իյնայ ֆաշականական կազմակերպութեան մէջ, զոր հիմներ էր չեխոսլովաք բանակի նախկին հրամանատար զօր. Կէտա։ Այս անձը, յետադային դատապարտուեցաւ տասը տարի բանտարկութեան, երբ բոլշեւիկեան լրտես։

Փրակայի ռուսական շրջանակները, այս անձը կը նկատէին իբր ծայրայեղ Ջղագրգիռ մէկը, որ ինքզինքը կը ներկայացնէր իբր աշակերտ եւ ռուս ուսանողներու եւ գաղթականներու հաւաքոյթներուն մէջ, ոչնչականութիւն կը քարոզէր։

ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական խաղեր

—)(օ)(—

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ)։

— «Լօզանի անարդ հաշտութեան յաջորդող տարիները ցոյց տուին, որ հայկական դատին անլոյծ մնալը եւ Հայերու թշնամութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ մեծապէս կը վնասէ Թուրքիոյ վարկին արտասահմանի մէջ։ Ատոր համար Թուրքերը վերջերս սկսած են մեծ եռանդով աշխատիլ, որպէս զի կերպով մը կարենան գէթ Հայերու մէկ մասը իրենց հետ հաշտեցնել։ Քանի մը չնչին, խարուսիկ զիջումներ (երթեւեկի օրէնք եւայլն) ընելով՝ անոնք միամտօրէն կը խորհին, թէ Հայերու մէջ «սկսուած» կարծիքի տարբերութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ պիտի օգնէ իրենց՝ պառակտում առաջ բերել հայ ժողովուրդին մէջ։

Սակայն, Թուրքերը չարաչար կը սխալին. որովհետեւ չկայ եւ չի կրնար ըլլալ հայ ազգային խմբակցութիւն մը, որ կարենայ եւ իրապէս ուզէր հաշտուիլ աղաղակօղօրէն անարդար ներկայ դրութեան կամ կացութեան հետ՝ ի սպառ ձեռք քաշելով հայ ժողովուրդի պատմական արդար իրաւունքներէն։

Թուրքերը եթէ լրջօրէն կ'ուզեն Հայերու դէթ մէկ, թէկուզ ամէնէն չափաւոր ու խոհեմ մասին բարեկամութիւնը շահիլ, պէտք է որ հասկնան վերջապէս, թէ Լօզանի դաշնագիրը փակած չէ հայկական հարցը եւ թէ ոչ միայն յանուն արդարութեան, այլ եւ յանուն Թուրքիոյ լաւ հասկցուած շահերուն, այդ դաշնագիրը պէտք է վերաքննութեան ենթարկուի, ինչպէս որ վաղ թէ ուշ վերաքննութեան են- թարկուելու են Վերսայլի եւ միւս հաշտութեան անարդար ու միակողմանի դաշնագրերը։

Այս է միակ ճամբան հաշտեցնելու Հայերը Թուրքիոյ հետ։»

ՕՐ. ԱՇԽԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԻՓԳՐԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Պաննօ 8 Մայիս 1932

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մենք անճարակներս..

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 6 Մայիս.— Մեր փոքրիկ գաղութն ալ մատնուած է գործազրկութեան տագնապին։ Ոչ նպաստ կը տրուի, եւ ոչ ալ գործերը վերաբացուելու յոյս կայ տակաւին։

Փոքր կուշտ եւ կռնակը տաք պարոնները կը կարծեն թէ՝ հոս Տարօնի կամ Վասպուրականի կանաչազարդ դաշտերն են, որ հայ անօգնական շինականը, ի հարկին բնութեան տուած խոտը անմանի։ Ո՛չ, պարոններ, հոս գործարանի ծխնելոյզը կայ, որուն սեւ փոշիէն այս փոքրիկ գիւղաքաղաքը ապականուած է։ Մարդ կը խեղդուի։ Մեր երիտասարդ անգործ խլեակները օրն ի բուն փողոցները չափչփելով, այդ թունաւոր սեւ փոշին է որ կը ծծեն, փոխան պատառ մը չոր հացի։ Ի՛նչ կ'ըլլայ այդպիսիներու արեւը, եթէ տակաւին շարունակուի այսպէս։

Պիտի թափին մէկիկ-մէկիկ, մեր քաղաքին վերջին եղանակէն մնացած անուշ թութերուն պէս։ Եւ այս երկրին անհարազատ հողն է, որ պիտի ուրախանայ...։ Գիտէ՞ք անօթութիւնը ինչպէս կը քանդէ. երիտասարդ ու կայտառ տղաք, որոնք «խնայենք» ըսելով այսօրուան մէկ ֆրանքը վաղուան քիլօ մը հացին կը պահեն։

Կը ճանչնամ սեւաչեայ սիրելի դէմքեր, որ օրերով անօթի մնացած, կմախք դարձած, լուռ ու մունջ սրճարանի մը անկիւնը կծկուած, գաւաթ մը սեւ սուրճով օրը իրիկուն կ'ընեն։ Եւ կը ծածկեն ալ իրենց վիշտը, անօթութիւնը։

Այո՛, մենք մեզ անճարակներ անուանելու ենք։ Երբ անօթութիւնը մեր դուռը զարկաւ ու ներս մտաւ. մենք մեզ չկրցանք պաշտպանել. մէկ ճակատ չկազմեցինք, հաւաքաբար դիմում չեղաւ առ որ անկէ։ Բոլորին կը տրուի գործազրկութեան դրամ, Հայերուն չկայ, ինչո՞ւ. որովհետեւ գործնական դիմում չկայ. իսկ իրարու քով հաւաքուած՝ իրարու ցաւը լալու ատեն, իրար կը բզքտենք։

Իրարու քով գալով՝ նախ ձեռք ձգենք, հայ անգործներու ընդհանուր ցուցակը. կազմենք մարմին մը, եւ դիմենք դարձեալ ա՛ռ որ անկ է։ Փնտռողը կը գտնէ՝ կամ լաւը, կամ գէշը։

Սարգիս Ընտրիկեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ ԽԱՁԱԳՈՂՆԵՐԷՆ

ՎԻԷՆՆ.— Տակաւին նոր տեղեկացանք թէ, քանի մը հայ դատարկապորտներ, ընդհանրապէս այր մարդիկը տունը չեղած ատեն, սպառնալիքներով դրամ կը պահանջեն կիներէն։

Վերջերս նոյնը պատահեցաւ մեր արուարձանի քանի մը հայրենակիցներուն, որոնք ներկայացողներուն շղակրատութենէն խաբուելով, իրենց համեստ օղորմութիւնը ըրած են։ Պատմութիւններն ալ իրարու կը նմանին — «Նոր եկած եմ, մարդ չունիմ, երկար ժամանակ հիւանդանոցը մնացի. անգործ եմ, ամուսինս մեռած է, քանի մը զաւակներով անտէր մնացած եմ» եւայլն»։

Այս առթիւ աւելցնեմ որ Դպրոցասէրի հանգանակութիւնն ալ ձախողեցաւ, լաւ կազմակերպուած չըլլալով։

Գ. Հատըմեան

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

Բէկզատեանց բուռն զգացումներ ունէր դէպի այդ աղջիկը։ Միշտ կը դարձնէր. թէեւ վերջինս փոքրիկ սեղմումներէ եւ մէկ քանի համբոյրներէ աւելի թոյլատու չէր եղած, եւ, Եւրոպայէն Ֆրանսին վերադարձի ատեն, Վիեննայի մէջ, գիշեր մը, մինչեւ ուշ ատեն պտտած էին հասարակաց պարտէզին մէջ, երբեմն հանգչելով նստարանի մը վրայ, երբ, ծառաստաներին մէջ, հովը փչած ու զգուած էր անոնց դէմքը։ Բէկզատեան, համեստ ըլլալու տրամադրութեամբ մը, խօսած էր ֆրանսերէն կամ գերմաներէն. հոյած էր անոր փափուկ ձեռքը, երկո՛ւ ձեռքերը, յետոյ թեւը տարած բազրիկին, որ կռթնած էր Ֆրանսուհին։

Պոլիս, Հայ կոյսի Նուաճատոյցը հանդիպեր էին անգամ մը, ուր, կիրակի իրիկնադէմի մը, Պ. Պալեան իր աղջկանը հետ թեւ թեւի կ'ուղղուէին շոգենաւ։ Ննկէ յետոյ, ուրիշ առիթով մը, միասին պտոյտ մը ըրեր էին, ու Ֆրանսուհին, թէեւ երբեք զլացած չէր ժպտելէ ու տրամադրութիւններ ցոյց տալէ, բայց, այն օրէն անդին, երբ տեսեր էր Սուրէնը, բացառիկ տպաւորութիւն էր ունեցեր անոր արտաքին երեւոյթէն, ու չափազանց զղջացեր էր, որ հայրը, նոյն պաշտօնն, չէր անդրադարձած զիրենք ծանօթացնելու, չէք մը ներփակելիք ու Եւրոպա երթալիք նամակին ընդօրինակութիւնը հանելու զբաղած ըլլալով, մինչ Սուրէնին ծոցին մէջ եկեր՝ բոլէապէս տեղ ըրեր էր եւրոպական ընդօրինակութիւն մը եղող այդ ծիրանազգեստ աղջիկը՝ իր ծոցին մէջ առած, աճած, շնչած սեւազգեստ աղջկան մը պատկերին վրայ...

Ֆրանսուհին, այն օրը, կարծեր էր ճանչնալ Սուրէնը։ Անոր ճեկնումէն վերջ, երկար ծռածեր էր։ Բայց, չէր կրցած յիշել թէ ո՞ւր տեսած էր զայն։ Ննկէ վերջ, անգամ մը Խաժակի մէկ դասախօսութեան առիթ ունեցեր էր ծօտէն դիտելու զայն, բայց, կրկի՛ն դաւաճաներ էր յիշողութիւնը։

Հիմա կրկին դէմ առ դէմ էին ու կը խօսէին շա՛տ ծեղծօրէն։ Ջերմ, խօսուն, համարձակ ու համակրելի, Ֆրանսուհին, որ տարբեր ծտաւորականներու իսկ «թարծացուցիչ շունչն» էր, իր շարժումներով ու նուրբ ու գեղանի հասակովը բոլէ առ բոլէ թափանցեր էր Սուրէնի հոգիին։

Քիչ յետոյ իջան վար։ Հայրը պիտի ծնար նիստի, ու Սուրէնի համար անկարելի եղաւ դիմադրել ձայնի մը, որ, իրենց սեննակը տանող սանդուղի մը կիսամութին մէջ,— երբ հրամարձակած էր Սուրէն անոր ձեռքը շա՛տ ծեղծօրէն բռնելու՝ օգնելու համար վայրէջքին, եւ ուրիշ նուրբ ձեռք մը կարծես բռներ էր իր սիրտը՝ օգնելու համար վայրէջքին՝ դէպի հոն, ո՛ւր աչքերուն կիսամութը կը սկսի, — Սուրէն չէր կրցած դիմադրել քնքուշ ու գրաւիչ ձայնի մը, որ կ'ըսէր՝

— կարծեցի թէ դուք եւս պիտի իջնէք եւ դուրս պիտի ելլէք. .։

Ու ելան։ Բայց, Սուրէն տարօրէն խռովք մը ունէր կուրծքին տակ. ծեծ ճնշում մը եւ ծեծ տենչանք մը, որ իրար կը գտնեն փոքր սրտի մը ծէջ, ու տրոփումը կը սկսի...։ Իրեն այնպէս թուեցաւ, թէ ուրի՛շ ձայն մը, որ հեռու էր ու ծօ՛տ ծիանգածայն, նոյնքա՛ն քնքուշ ու գրաւիչ, իրեն կ'ըսէր.

— կարծեցի թէ պիտի բարձրանաս, ու պիտի չելլես..․

Վանիլի, իրա՛ւ, առաջին ելքն էր ասիկա։ Զգայուն, երազատես, տենչահար ու երիտասարդ տղու առաջին ելքը, երբ սիրտը կամաց կամաց քալել սկսած կ'ըլլայ, կիսամութերուն ծէջ փափուկ ձեռքերէ կը բռնուի, ու ոտքերը կը հետեւին այլեւս։ Յետոյ, անդրադարձումը կուգայ անշուշտ։ Բայց (անցան փողոցին անկիւնը) անկիւնը անցած կ'ըլլանք, արդէն...։ (Ու յառաջցան) եւ կը յառաջանանք։ Կը բացատրենք։ Կ'արդարանանք ծտովին, կը ջանանք ծենք ծեզի լոյսին ու յիշողութեան բերել այն ծեծ ու ծաքուր զգացումը զոր կը շարունակենք պահել ծեր կրծքին տակ՝ ուրիշի մը համար ու կը ճգնինք տարշամօղել ինքզինքնիս...։

Ոտաբոպիկ տղեկ մը անցաւ իրենց քովէն։ Նոյնիսկ քիչ մը դպաւ Սուրէնին։ «Սթամպո՛ւլ», գիլ ու խուսափուկ ձայնը տղեկին։ Յետոյ ուրիշներ։ Նորէն վազք, նորէն կանչ։ Գրավաճառի մը առջեւ երիտասարդ մը կանգնած էր, ու կը նայէր գրքի մը վրայ, զոր նոր էր գներ։ Անցան քովէն։

— Հիմա ո՞ւր պիտի երթանք — հարցուց Ֆրանսուհին։

Երբ Սուրէն կը փորձէր պատասխան մը գտնել՝ չծատնելու համար թէ անորոշ ընկերակցութիւն մըն էր իրը, ակնարկը ինկաւ երիտասարդին ձեռքը եղող գրքին վրայ, որուն խորագիրն էր,

— Quo vadis ?

Եւ որովհետեւ խորհեցաւ թէ տոմսակ պէտք էր առնել, գրպանը խառնեց, ու դրամապանակին հետ գրպանէն ելաւ պրակ մը, որուն վրայ ինկաւ Ֆրանսուհիին ակնարկը ու հոն դտաւ երկու բառեր.

— Դէպի Երկիր․․․

— Անորոշ ծնաց այն պարագան թէ Սուրէն եւս տեսա՞ւ Անկունիի գործին այդ խորագիրը։ Ժամերը կը դառնային, արդէն, ու արագագնաց բազմութիւն մը կ'ուղղուէր դէպի Թիւնել։ Իրենք կը քալէին շատ դանդաղ. իսկ Ֆրանսուհին աւելի դանդաղ, քան Սուրէնը։ Ու կը խօսէր։ Կը ժպտէր։ Կը նայէր, երբեմն, գլխարկին երկար ու կլորուող եզերքին տակէն, ժպտուն ու երջանկացնող նայուածքով մը։

Մտան Թիւնէլ։ Երեկոյեան սովորական բազմութիւնն էր։ Նստարանները գրաւուած էին։ Ոտքի ծնացին։ Ու սուլիչը սուլեց։

— Մութ է, —ծրմնջեց Ֆրանսուհին։

Կառքը կը ցնցէր։ Սուրէն յանձնարարեց օրօրուող ու երկար կաշիէն բռնել։ Բայց ցնցումը շարունակուեցաւ։ Եւ այդ ճնշող բազմութեան ծէջ, երբ կանգներ էին քով քովի, բարակ ու ծետաքսեայ շրջազգեստին ներքեւ, տաք, շա՛տ տաք ու գիրգ ծարծնի մը վետվետումը, գլխիչ բոյրի մը հետ որ ռունգերը կը շոյէ, թարծագեղ ծիսէ մը ու գիւթող շունչէ մը եկան ցնցելու Սուրէնը։

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

թէ ինքը չէ հաստատած որ Կորկուլովը հայ է, այլ ենթադրած է որ անունէն դատելով, կրնայ, հայ, յոյն կամ ուրիշ ազգէ մը սերած ըլլալ. քանի որ իր ծննդավայրին Լապինսքայայի մէջ, շատ կան ոչ-ռուս տարրեր:

Պ. Էլիզեյեւ, *Էքօ տը Փարի*ի ուղղեց հետեւեալ հերքումը, զոր Պ. Խատիսեան անձամբ ներկայացուց թերթին տնօրէնին, անոր տալով անհրաժեշտ բացատրութիւններ:

— Ձեր թերթին, 8 Մայիս, կիրակի օրուան թիւով՝ ինձ վերագրուած խօսքերուն մէջ՝ սխալ մը սպրդած է, հանրապետութեան նախագահին սպանիչին Կորկուլովի մասին:

Երբեք չեմ հաստատած թէ սպանիչը հայ ընտանիքի մը կը պատկանի եւ կը խնդրեմ որ հերքումիս տեղ տաք ձեր թերթին մէջ»:

Echo de Paris խոստացած է հերքումը հրատարակել մօտաւոր թիւով, թերեւս այսօր:

ՍՊԱՆԻՉԸ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԷ՞Ր

Նախագահին սպանութեան պարագաներու մասին, կին մը, տիկին Տը Վիլմօրէն ըրած է յայտնութիւն մը, որ եթէ ստուգուի, պիտի ծառայէ հաստատելու թէ սպանութիւնը միայն խելագարի մը գործը չէր, այլ երկարօրէն մտածուած ու կազմակերպուած՝ խմբակի մը կողմէ:

Տիկին Տը Վիլմօրէն կը պատմէ թէ սրահին մէջ, ուր ոճիրը գործուեցաւ, նշմարեր էր խմբակ մը, բաղկացած երկու այրերէ եւ մէկ կինէ: Այրերէն մէկը՝ Կորկուլովն էր, իր հսկայի կազմով: Երբ Նախագահը սրահ պիտի մտնէր, ստեկաններ կարգի դրին ներկայ բազմութիւնը: Այդ կերպով, կինը եւ Կորկուլով, քով քով եկան :Իսկ այն պահուն որ Նախագահը սրահ պիտի մտնէր, Կորկուլով բռնեց այս կնոջ բազուկէն եւ զայն ինքն իր վրայ դարձնելով, անցաւ անոր ետեւը, այսինքն սրահին պատին տակ: Ցետոյ ատրճանակի ձայներ լսուեցան:

— «Տեսայ որ, կը պատմէ, նախագահը կ'երերէր. յետոյ, Պ. Կիշար նետուեցաւ. գնդակ մը թեթեւօրէն վնասեր էր աջ բազուկս, վերարկուիս մուշտակը ծակելով:

«Ինչ որ կրնամ հաստատապէս ըսել, կարճ խօսքն էր որ լսեցաւ մարդասպանին ընկերակցող կնոջ կամ այդ մարդուն կողմէ, երբ նախագահը նշմարուեցաւ. — «Ան է. շո՛ւտ», ինչ որ դեռ կը հնչէ ականջիս մէջ»:

Քննութիւններ կը կատարուին, երեւան հանելու համար թէ իրօք մեղսակիցներ ունէ՞ր նախագահին սպանիչը:

Պ. ՓՕԼ ՏՈՒՄԷՐԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՂՈՒՄ ԱՅՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՅԱՋՈՐԴԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Սպաննուած նախագահին մարմինը փոխադրուեցաւ Էլիզէի պալատը, ուր հարիւր հազարաւոր բազմութիւն մը խուժեց կիրակի եւ երկուշաբթի, վերջին յարգանքը մատուցանելու հանգուցեալին:

Նախարարաց խորհուրդը որոշեց կատարել ազգային թաղում, որ տեղի պիտի ունենայ հինգշաբթի օր:

Ցուղարկաւորներու թափօրը պիտի մեկնի Էլիզէի պալատէն դէպ ի Նօթր-Տամ եկեղեցին, ուր կրօնական արարողութենէ վերջ, նախագահին աճիւնը պիտի ամփոփուի Պանթէոնի մէջ:

Իբր սուգի նշան, հանրային հաստատութիւնները կէս գրօշ պիտի պարզեն՝ սեւ շղարշով: Նպաստընկալ թատրոնները գոց էին երէկ եւ գոց պիտի մնան թաղման օրը: Կառավարական վարչութիւնները աշխատանքը պիտի դադրեցնեն հինգշաբթի օր:

ՅԱՋՈՐԴԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծերակոյտի նախագահը Պ. Ալպէր Լըպրէօն, վարչապետին հետ խորհրդակցութենէ մը յետոյ, որոշեց նախագահի ընտրութեան համար՝ Ազգային ժողով հրաւիրել այսօր:

Արդէն հրաւէրները կիրակի օր իսկ ղրկուած էին Ծերակոյտի եւ նախկին Երեսփ. ժողովի անդամներուն: Աւելորդ է այժմէն իսկ գուշակութիւններ ընելու ելլել, քանի որ, այս գիշեր իսկ կ'ընտրուի Պ. Տումէրի յաջորդը:

Ըսենք միայն թէ ամէնէն աւելի կը խօսուի Ծերակոյտի նախագահին Պ. Լըպրէօնի եւ նախկին վարչապետ ու ծանօթ գիտնական Պ. Փօլ Փէնլըվէի մասին:

Պ. Լըպրէօն պաշտօնապէս դրած է արդէն իր թեկնածութիւնը:

ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ Ալպէր Թոմա, Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի դիւանին նախագահը:

Մանրամասնութիւնները վաղը:

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին
գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	*ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	*ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)*	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	*ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ*	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	*ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ*	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	*ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.

Հրապարակ ելաւ թիւ 6ը, ուր ամփոփուած են գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը:

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ
Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

Փարիզ եւ Գաւառներ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ Կեդր. կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէն Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ակումբի սրահը: Ջեկոյց Կեդր. Կոմիտէի կողմէ: Ստիպողական ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան խումբի ժողովը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին, Ave. des Gobelins. *Ջեկոյց Կ. Կոմիտէի ներկայացուցչին կողմէ:*

ՍԱՐՍԷԼԻ ենթակոմիտէին ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (ընկ. Նուպարի տունը): Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարգպետ խումբի դիւանը, խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան համար կը հրաւիրէ իր խումբի անդամները այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խնդրուի ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

Մայիս 28 կը տօնուի Մարսէյլի մէջ

28 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Brébant Marseillais*ի մէջ*
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Երգահանդէս Օր. Անգինէ Ավճեանի

Յունիս 18ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարգեւ Բէօրօղլեան կը փնտռէ Շապին-Գարահիսարի Օնիպէոի գիւղէն Գրիգոր Նիկողոսեանի որ 1926ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) քաղաքէն սէկ ժամ հեռու Էտրնէճիք գիւղը:

Կը փնտռէ նաեւ Կարնեցի Միսաք Աւետիսեան, հօր անուն՝ Աւետիս, մօր անուն՝ Սոֆիա: Կը գտնուէր Բասենի քաղաքէն երկու ժամ հեռու Նէնիճէ գիւղը: Իմացնել՝ Keuchkerian Alexan, Maison Figeac, Impasse pourtous, Viviez, Aveyron, France.

— Ֆօճաման Պաշ (Թէրմէ գաւառ) գիւղացի Ուստեան Պօղոսի որդին Տրդատ Ուստեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Նուպար, Գնէլ, քոյրերը՝ Մեմզար եւ Էլմաս, ինչպէս նաեւ իր ազգականները: Կը փնտռէ նաեւ իր կնքահայրը Շարգըշլար Թէմէճէք (Սեբաստիա) գիւղացի Նշան Գույումճեան: Կը կարծուի թէ Սելանիկի շրջականները սրճարանատէր է:

Իմացնել՝ Ուստեանի, Cité du Midi, No. 3, Décines, Isère.
Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆր. նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

ՈՐԲԱՑԻ Պ. Յակոբ Պէշլիեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ, կամ իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի հաղորդել Պ. Պօղոս Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վէներ. ճիւանդութիւն եւ փարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Ընտանեկան պարահանդէս ցերեկոյթ

Կազմակերպուած «Դպրոցասէր»ի Անկիէնի մասնաճիւղին Օժանդակ Օրիորդաց միութեան կողմէ:

15 Մայիս ժամը 15էն 21. Enghien*ի* Salle des Fêtes*ի մէջ* Rue du Casino.

Հաճելի անակնկալներ
Մուտք 10 ֆր. (Թէյը միասին)

ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Հաղորդակցութեան համար առնել՝ հանրակառք թիւ 54 Trinité, ոգեկառք Կառ տիւ Նորտէն, 14.30, 14.40, 15.30:

Թէյասեղան - պարահանդէս

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9—12 եւ 12—5
Brebaat Marseillais*ի մէջ* Ave. des Chartreux

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1.	ՄԱՐՍԷՅԼ	**Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains**
2.	ԼԻՈՆ	**khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.**
3.	ՏԷՍԻՆ	**Bodourian G., Avenue B. Palissy.**
4.	ՎԱԼԱՆՍ	**Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.**
5.	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ	**Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.**
6.	ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ	**Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).**
7.	ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ	**Eramian David, rue de la Liberté (Beulangerie Curtat.**
8.	ԼԱՆՍԷՅ	**Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.**
9.	ԼԱ ՍԻՈԹԱ	**Azadian kazaros, 11 ruePalamideau.**
10.	ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ	**kassabian Souren, 50 Grand'rue.**
11.	ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈՒԱ	**Teissonnier, Dépositaire.**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

Բ Ո Ռ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մօնտանէլլին մնաց մենակ մանդոլինի տակ եւ անշարժ նայում էր խաւարին:

— Տիրոջ վրէժը ընկաւ իմ վրայ. մտածում էր նա, ինչպէս երբեմն Դաւթի վրայ: Ես պղծեցի Աստծու սեղանը ու բռնեցի Տիրոջ մարմինը պղծուած ձեռքերով... Երկայնամիտ էր նա դէպ ի ինձ, բայց ահա՜ հասաւ: «Դու ծածուկ կատարեցիր, իսկ ես կը կատարեմ բաց ամբողջ Իսրայէլի առաջ եւ արեւի տեսքին: Պէտք է մեռնի մանուկը, որ ծնար»:

II

Պարոն Ճէյմս Բերտոնին ամենեւին դուր չեկաւ, որ իր կրտսեր եղբայրը գնալու է «քաշ գալ Զուիցերիա» Մօնտանէլլի հետ: Միայն ուղղակի արգիլել չէր կարող բուսաբանական նրպատակով կատարող այդ ճամբորդութիւնը ծերունի պրոֆէսորի հետ միասին: Արթուր գիտենալ չէր կարող արգելումի իսկական պատճառը եւ համարելու էր դրան իբրեւ մի անմիտ բռնակալութիւն եղբօրը կողմից: Նա անպատճառ արգելքը վերագրելու էր եղբօրը կրօնական նախապաշարումներին, իսկ Բերտէնները միշտ հպարտ էին իրենց կրօնական պատմութեամբ: Ընտանիքի բոլոր անդամները համոզուած բողոքականներ էին եւ պահպանողական ճիշտ այն Լայրկեանից սկսած, երբ «Բերտէն եւ եղբ.» նաւատիրական առեւտրական տունը հարիւր տարուց աւելի առաջ սկսեց իր գործերը Լոնտոնում ու Լիվորնոյում: Նրանք ընդունում էին որ անգլիացի ճէնթլմէնը պէտք է արդարամիտ ու չիտակ լինի նոյն իսկ պապականի հետ: Երբ ընտանիքի գլուխը, այրի նստելուց ձանձրացած, ամուսնացաւ մի կաթոլիկուհու հետ, որ իր փոքր որդիների դաստիարակչուհին էր եղած, նրա մեծ որդիքը Ճէյմս ու Թոմաս հեզութեամբ գլուխ խոնարհեցրին նախախնամութեան կամքի առաջ, թէեւ իրենց տարիքից մայրացուի ներկայութիւնը անախորժ էր տան մէջ: Հօրը մահից յետոյ աւագ եղբօր ամուսնութիւնը աւելի եւս բարդացրեց առանց դրան էլ արդէն ծանր ընտանեկան պայմանները. բայց երկու եղբայրներն էլ ազնուօրէն պաշտպանում էին իրենց մայրացուին՝ Ցուլիայի անխնայ լեզուից քանի դեռ կենդանի էր: Այլ եւ աշխատում էին, իրենց հասկացածի չափով կատարել իրենց պարտքը դէպ ի Արթուրը: Նրանք չէին էլ ձգնում սէր ցոյց տալու. իրենց եղբայրական վերաբերումը գլխաւորապէս կայանում էր նրանում, որ տալիս էին կատարեալ ազատութիւն ու ծախսի շատ փող:

Հետեւաբար Արթուր իր նամակին իբրեւ պատասխան մի չէք ստացաւ ծախսերը ծածկելու, այլ եւ մի սառն թոյլտուութիւն անցկացնելու իր արձակուրդը, ինչպէս որ ինքը կը կամենայ: Փողի կէսը ծախսեց բուսաբանական գրքերի վրայ, գնեց բոյսեր չորացնելու մի ճմլիչ եւ պայուսակի հետ ճամբայ ընկաւ դէպ ի Ալպեր:

Շատ երկար ժամանակից ի վեր Արթուր այդպէս զւարթ չէր տեսած Մօնտանէլլին, որ այդու խօսակցութեան առաջին ցնցումից յետոյ, հեռըհետէ դաւել էր նորից իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը եւ հիմա արդէն աւելի հանդարտ էր նայում իրերի վրայ: Արթուր դեռ շատ երիտասարդ էր ու անփորձ. նրա վճիռը հազիւ թէ անդառնալի մնար: Մեղմութեամբ, փաստերով եւ համոզելով անշուշտ կարելի էր ազատել նրան այն վտանգաւոր ճամբից, ուր նա հազիւ էր դեռ ոտք դնում:

Մտադիր էին մի քանի օր Ժընեւ մնալու, բայց հէնց որ տեսաւ Արթուր փայլուն սպիտակ փողոցները, եւ տուրիստներով վխտացող փոշոտ պարտէզները՝ դէմքը խոժոռեց: Մօնտանէլլին նայեց նրան ու մեղմ ժպտաց:

— Դուր չի՞ գալիս, սիրելի՛ս:

— Ճշմարիտ, չգիտեմ: Ես ուրիշ բան էի սպասում: Լիճը իրաւ գեղեցիկ է, այդ սարերի ձեւն էլ գուրեկան: — Նրանք կանգնած էին Ռուսօի կղզում ու ադան մատով ցոյց տուեց Սավուայի խիստ լեռնագիծը: — Միայն քաղաքը այնպէս է ճիշտ ու մաքուր, այնպէս բողոքական: Մի տեսակ ինքնաբաւական տեսք ունի: Չէ՛, դուր չի գալիս: Ինձ Ցուլիան է յիշեցնում:

Մօնտանէլլին ծիծաղեց:

— Խեղճ տղայ, ա՜յ, քեզ ձախողանք: Բայց այն ժամանակ էլ ինչի՞ ենք մնում, չէ՞ որ խակապէս միայն մեր բաւականութեան համար ենք այստեղ: Ուզո՞ւմ ես, այսօր նաւակով մի պտոյտ անենք լճի վրայ, իսկ վաղը խկոյն ճամբայ ընկնենք սարերը:

— Բայց դուք ուզում էիք մնալ այստեղ:

— Անգի՛ն տղաս, այս բոլոր տեղերը ես շատ անգամ եմ տեսել: Այժմ իմ ուրախութիւնս քեզ բաւականութիւն պատճառելն է: Ո՞ւր ես ուզում որ գնանք:

— Եթէ ձեզ համար խակապէս միեւնոյն է, կը ցանկայի որ գնանք գետն ի վեր, դէպ ի նրա ազբիւրները:

— Ռօնով:

— Չէ՛, Արւայով. նա այնպէս արագ է վազում:

— Լա՛ւ. ուրեմն գնանք Շամոնի:

Ճաշից յետոյ ժամանակը անցկացրին մի փոքրիկ առագաստանաւով լճի վրայ: Սքանչելի լիճը Արթուրի վրայ աւելի քիչ տպաւորութիւն արեց քան գորշ ու պղտոր Արւան. նա մեծացել էր Միջերկրականի ափին ու վարժուել էր ծովի կապոյտ ծփանքին: Իսկ կիրքը սիրում էր իրերի արագ վազքը սիրում էր իրապէս. ու անչափ հաճոյք էր պատճառում նրա սրտին սառնաբանմութեամբ ցած վազող հեղեղի այդ յորդ թափքը:

— Ի՛նչ լրջութիւն կայ մէջը. — ասում էր նա:

Յաջորդ օրը առաւօտեան վաղ ուղեւորուեցան դէպ ի Շամոնի: Արթուր շատ զւարթ էր տրամադրութեան քանի դեռ գնում էին արգաւանդ հովտով: Բայց երբ հասան Կլիւզի մօտ ոլորուն ուղին եւ ամէն կողմից վրայ ունին ճեղքճղքած ահագին սարերը, նա լռեց ու դարձաւ մտածկոտ: Սէն-Մարտէնից սկսած նրանք ծանր բարձրանում էին, գիշերները կանգ էին առնում մէկ-մէկ ցած մի շալէում կամ լեռնական փոքրիկ գիւղակում, եւ յետոյ նորից գնում էին առաջ ուր իրենց քաշում էր:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ 1932

11 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1876

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՅՔԸ-ԼՈ՛ՅՍ ԱՆՈՆՑ ՈՐ Կ'ՈՒԶԷԻՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ՄԸ ՈՐ ՇԱՏ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԷ 1915Ի ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«ԱՆՈՆՔ ՈՐՈՆՑ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՉԷ», ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻԼ, ԹԱՂԵՐ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐ ԿԱԶՄԵԼ, ԿԱՄ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՐՀԵՍՏԸ Ի ԳՈՐԾ ԴՆԵԼ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ ծանրակշիռ լուրը, առ այժմ վերապահելով ամէն խորհրդածութիւն.—

Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուեցան բազմաթիւ օրինագիծներ, որոնք կը վերաբերին գաղթականներու զետեղման եւ զինուորական խնդիրներու: Ահաւասիկ այդ օրինագծերուն կարեւոր մասերը:

Զետեղման օրինագծին համաձայն, Թուրք մշակոյթը նկատի ունենալով, Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ բնակչութեան թիւը՝ պիտի աւելցուի ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն: Այս առթիւ Գործավարներու խորհուրդը պատրաստած է մասնաւոր ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուի ներքին գործավարութեան կողմէ:

Ներքին գործավարութեան կողմէ պատրաստուած քարտէսի մը համաձայն, որ պիտի վաւերացուի Գործավարներու խորհուրդին կողմէ, զետեղման չորս գօտիներ նշանակուած են Թուրքիոյ մէջ:

ԶԵՏԵՂՄԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

1 թիւ շրջանակը կը կազմեն այն վայրերը, ուր Թուրք մշակոյթին պատկանող հոծ բնակչութեան մը գոյութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի, 2 թիւ շրջանը կը կազմեն այն վայրերը ուր պիտի փոխադրուին եւ զետեղուին այն բնակիչները, որոնց Թուրք մշակոյթը ներկայացնելը փափաքելի է: 3 թիւ շրջանակը կը կազմեն այն վայրերը, ուր ազատօրէն կրնան բնակութիւն հաստատել Թուրք մշակոյթին պատկանող գաղթականները, առանց կառավարութենէն նպաստ ուզելու:

4 թիւ շրջանակը կը կազմեն այն վայրերը, ուր բնակութիւնը արգիլուած է, եւ որոնց պարպումը որոշուած է՝ առողջապահական, տնտեսական, մշակութային, քաղաքական, զինուորական եւ հանրային ապահովութեան տեսակէտներով:

Անոնք, որ Թուրքիոյ մէջ տեւական բնակութիւն հաստատելու համար առանձին կերպով կամ խմբովին արտասահմանէն Թուրքիա գալ ուզեն, ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց եւ գործավարներու խորհուրդին տուած որոշումներուն համաձայն, կրնար ընդունուիլ միմիայն ներքին գործավարին հրամանով:

Թուրքիա պիտի չընդունուին անոնք որ Թուրք մշակոյթին չեն պատկանիր, փոխանցելու վիճակին մէջ Փրանկախօսւոր են: Ասոնցմէ զատ Թուրքիա չեն ընդունուիր նաեւ զինուորական կամ քաղաքականէ տարբեր ոճիրի մը հետեւանքով դատապարտուածները, անիշխանականները, լրտեսները, Գնչուները եւ անոնք որ երկրէն դուրս հանուած են:

Ներքին գործավարութիւնը արտօնուած է բնական պատճառներու հետեւանքով ապրուստի աղբիւր մնացած գիւղերը լաւագոյն վայրեր փոխադրելու, ինչպէս նաեւ ցրուած տուներէ բաղկացեալ գիւղերը յարմար կեդրոններու մէջ հաւաքելու:

Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, ներքին գործավարութիւնը արտօնուած է Թրքահպատակ Գնչուներն ու վաչկատունները —խմբովին չըլլալու պայմանով— քաղաքներու եւ Թուրք մշակոյթի պատկանող գիւղերու մէջ ցրուելու եւ զետեղելու. միեւնոյն ատեն արտօնուած է սահմանէն դուրս հանելու անոնք, որոնց մասին լրտեսական կասկածներ կան: Նոյնպէս սահմանէն դուրս պիտի հանուին այն օտարահպատակ Գնչուները եւ վաչկատունները, որոնց մասին լրտեսական կասկածներ կան:

ԱՇԻՐԷԹՆԵՐԸ

Օրէնքը իբր իրաւական անձնաւորութիւն չի ճանչնար աշիրէթները: Այս մասին տրուած որ եւ է դատական որոշումով կամ փաստաթուղթերով ձեռք բերուած իրաւունքները ջնջուած են:

Նմանապէս ջնջուած են աշիրէթապետութիւնը, պէյութիւնը, աղայութիւնը, շէյխութիւնը, եւ անոնց վերաբերեալ ամէն տեսակ կազմակերպութիւնները՝ ինչ տեսակ փաստաթուղթեր ալ որ ունենան: Աշիրէթներու իրաւական անձնաւորութեանց եւ կամ անոնց նախագահներուն, պէյերուն, աղաներուն եւ շէյխերուն ձեռքը գտնուած բոլոր անշարժ կալուածները, որոնց տիրացած են ներկայ օրէնքէն առաջ, ամբողջովին պետութեան պիտի փոխանցուին:

Այս անշարժ կալուածները պիտի տրամադրուին եւ բաշխուին հողի պէտք ունեցող երկրագործներուն եւ գաղթականներուն: Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, ներքին գործավարութիւնը արտօնուած է 2 թիւ շրջանը փոխադրելու եւ զետեղելու այն անձերը, որոնք ներկայ օրէնքին ուժի մէջ մտնելէն առաջ աշիրէթապետութիւն, պէյութիւն, աղայութիւն, շէյխութիւն ըրած են կամ արեւելեան նահանգներուն մէջ աւատապետ են, ինչպէս նաեւ այն անձերը, որոնց մասին կասկած կայ թէ իրենց շրջաններուն մէջ լրտեսութիւն կը կատարեն:

ԱՆՈՆՔ ՈՐՈՆՑ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՉԷ

Անոնք, որոնց մայրենի լեզուն թրքերէն չէ, արգիլուած է նոր գիւղեր հիմնել եւ կամ միմիայն իրենցմէ բաղկացեալ արհեստաւորներու խմբակ մը կազմել, եւ կամ գիւղ մը կամ թաղ մը միմիայն իրենց մարդոց: Այսինքն անոնք, որոնց մայրենի լեզուն թրքերէն չէ, չպիտի կրնան գիւղի մը կամ թաղի մը մէջ համախմբուիլ, ո եւ է արհեստ մը կամ ճարտարարուեստ մը միմիայն իրենց դարձնել:

Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, ներքին գործավարութիւնը արտօնուած է այս տեսակ համախմբումները ցրուելու, մէջը ըլլալով նաեւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող նման համախմբումները:

Օտարահպատակները պիտի չկարենան բնակութիւն հաստատել [շրջան]ներուն մէջ: Քաղաքներու եւ գիւղաքաղաքներու մէջ օտարահպատակներու թիւը այդ շրջանի քաղաքապետական սահմաններուն մէջ ապրող բնակչութեան ընդհ. թիւին հարիւրին 10էն աւելի չի կրնար ըլլալ:

Օրինագիծը կարեւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ նաեւ վերո-յիշեալ չորս շրջաններու մէջ զետեղուելիք բնակչութեան սեփականատիրութեան, կրթական եւ այլ օժանդակութեանց մասին:

Թէ՛ արտասահմանէն եկած եւ Թուրքիա ընդունուած անձերը եւ թէ կամաւոր կամ բռնի կերպով 1 թիւ շրջանը փոխադրուած եւ զետեղուած անձերը, իրենց արձանագրութեան թուականէն սկսեալ տարի մը ամբողջովին տուրքէ զերծ պիտի ըլլան: Իսկ յաջորդ 5 տարիներու ընթացքին կէս առ կէս համեմատութեամբ տուրք պիտի վճարեն: Միեւնոյն ատեն կալուածական տուրք ալ պիտի չգանձուի, ձրիօրէն անոնց տրամադրուած կալուածներուն համար: 2 եւ 3 թիւ շրջաններուն մէջ զետեղուածները միայն երկու տարի զերծ պիտի ըլլան ուղղակի տուրքերէն եւ ճամբու տուրքէն:

Այն հայրենակիցները որոնք տարբեր նահանգէ մը օրէնքին ճշդած շրջանակը կը փոխադրուին, զինուորական օրէնքին բարեփոխեալ երկրորդ յօդուածէն պիտի օգտուին, գաղթականներուն նման:

Նկատելով որ զետեղման ծրագրին գործադրութիւնը մեծ ծախքերու կը կարօտի, 15 տարի շարունակ պիւտճէին մէջ 2 միլիոն ոսկի պիտի յատկացուի այդ նպատակին: Զետեղման կազմակերպութիւնը կապուած պիտի ըլլայ ներքին գործավարութեան մարդահամարի ընդհանուր տնօրէնութեան:

ԶԵՏԵՂՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Պիտի կազմուի զետեղման մնայուն յանձնաժողով մը, որ ներքին գործավարին կամ անոր փոխանորդին նախագահութեան տակ պիտի գտնուի: Յանձնաժողովին պիտի անդամակցին ներքին, արտաքին, ելմտական, տնտեսական, երկրագործական, առողջապահական գործավարութեանց, ինչպէս նաեւ ընդհ. սպայակոյտին ու երկրագործական դրամատան ներկայացուցիչները:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ Պ. Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ԽՄԲ.— երկու շաբաթ սպասելէ յետոյ, Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը մամուլին հաղորդած է հետեւեալ զեկոյցը, Մայիս 9 թուականով.

— «Ամենախոր ցաւով կը ծանուցանենք թէ Միութեանս պատուական նախագահը, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան հարկ տեսած է իր հրաժարականը ներկայացնել, նախ ցաւ յայտնելով որ մեր Միութեան կ'ուղղուին անհարկի տրտունջներ եւ պահանջներ, յետոյ՝ գանգատէն վիրաւորուած զգալով Երեւանի մէջ մի քանի ամիս առաջ իրեն ուղղուած եւ չի հերքուած, բացարձակապէս անհիմն վերագրումներէն որ այլեւս անկարելի կը դարձնեն իր պաշտօնին շարունակութիւնը: Այդ առթիւ կը յիշէ նաեւ որ իր նախագահական առաջին ճառին մէջ արդէն յայտարարած էր թէ պիտի հրաժարի, եթէ համոզուի որ այլեւս օգտակար չի կրնար ըլլալ, ու կը յայտնէ թէ պիտի պահէ իր գուրգուրանքը Հայաստանի բարգաւաճման մասին ու առյաւէտ բարեացակամ կը մնայ Բարեգործականի նուիրական հաստատութեան՝ որ իր գոյութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր մեծապէս օգտակար եղած է այս լքեալ ազգին անօրինակ տառապանքի օրերուն:

Կեդր. Վարչ. Ժողովը, խորապէս վշտակրած իր սիրելի նախագահին հրաժարումէն, այս առթիւ քանիցս կատարեց սրտցաւ խորհրդակցութիւններ Փարիզ գտնուող վարիչներուն ներկայութեամբը, եւ միաձայնութեամբ որոշեց թախանձել Պ. Կիւլպէնկեանէ որ, ոչ իւիք մեր Միութեան վերագրելի, եւ ոչ ալ իր ազգասիրութեան որեւէ ստուեր աձելու բնոյթ ունեցող պատճառներու համար Միութիւնն ու ազգը չի զրկէ իր իմաստուն ղեկավարութեան բարիքներէն:

Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշեց նոյնպէս իր ցաւն ու բողոքը յայտնել Հայաստանի Ժողկոմխորհի նախագահ քաղ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի, խնդրոյ նիւթ եղող վերագրումներուն մասին, որ նոյնքան եւ կ'ուղղուին իրեն, քանի որ ժողովն ու իր նախագահը համերաշխ են միշտ Միութեան մասին տրուած բոլոր որոշումներուն եւ տնօրինուած կարգադրութեանց մէջ:

Ազգովին սիրելի է յուսալ թէ մեր սիրելի նախագահը, երբ մի քանի շաբաթ վերջ Փարիզ վերադառնայ իր ծովային ճամբորդութենէն, պիտի յօժարի շարունակել այնքան գուրգուրանքով սկսած գործը, վերադառնալով իր բարձր պաշտօնին գլուխը ուր նոյնքան եւ հայ ժողովուրդին համերաշխ զգացումովը հրաւիրուեցաւ մեր ?յաւէտ ողբացեալ հիմնադիր-Նախագահին մահուընէն վերջ:

Պ. Կիւլպէնկեանի հրաժարագիրը ինչպէս նաեւ Կեդր. Վարչ. Ժողովին պատասխանն ու վերոյիշեալ բողոքագիրը նոյնութեամբ պիտի հրատարակուին «Միութիւն»ի 156 թիւին մէջ»:

ԱԼՊԷՐ ԹՈՄԱՅԻ ԿԵԱՆՔԸ

—)(o)(—

Շաբաթ երեկոյ, ժամը 11ի ատեններ, Ալպէր Թոմա կ'երթար ՍԷՆ Լազարի կայարանը: Ճամբան նեղութիւն մը զգաց եւ սրճարան մը մտաւ: Ըմպելի մը ապսպրեց, խմեց ու միզարան գնաց: Ալ չվերադարձաւ: Սրճարանապետը, կասկածով մը, գնաց նայելու: Գետին փռուած էր: Ոչ ոք կը ճանչնար Ալպէր Թոման: Փոխադրեցին Պօժոնի հիւանդանոցը: Անտեղ բժիշկները հաստատեցին, որ մեռած է անծանօթը: Գրպանները խուզարկուեցան եւ երեւան ելաւ, որ ծանօթ նախարարն է, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին անդամ, Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին ցնօրէն:

Անմիջապէս լուր տրուեցաւ կառավարութեան: Վարչապետ Թարտիեօ հիւանդանոց գնաց եւ հրաման տուաւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններու համար:

Հինգշաբթի օր էր, որ Փարիզ եկած էր Ժընեւէն: Ընտրութիւններուն մասնակցելէ յետոյ, երկուշաբթի պիտի վերադառնար Ժընեւ:

Ալպէր Թոմա ծնած է 16 Յունիս 1878ին, Շամփինի-սիւր-Մառն: Հայրը հացագործի համեստ խանութ մը ունէր: Նախակրթարանէն մինչեւ բարձրագոյն վարժարանները, Ալպէր Թոմա ցոյց տուաւ ուշիմութիւն մը, որ ուշադրութիւն կը գրաւէր: Յամառ աշխատող, փայլուն քննութեամբ մը աւարտեց նաեւ բարձրագոյն Ուսուցչանոցը, ստանալով աշխարհագրութեան եւ պատմութեան ուսուցչի տիտղոսը: Շուտով ինկաւ հրապարակագրութեան մէջ եւ տարուեցաւ քաղաքական գործունէութեամբ:

Արտասահմանի մէջ կատարեց զանազան ուսումնասիրութիւններ եւ տուաւ բազմաթիւ դասողներ, մասնաւորաբար գերման սէնտիքալիզմին եւ ընկերվարական շարժման մասին՝ ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակ, ուսումնասիրութիւն մը Պալէօֆի վրայ: Այսպէս գրաւեց Ժան Ժօրէսի ուշադրութիւնը: Եւ Ալպէր Թոմա մտաւ «Histoire Socialiste»ի մատենաշարին խմբագրութեան մէջ: Յետոյ «L'Humanité»ի մէջ (1904):

1919ին երեսփոխան ընտրուեցաւ, 1920ին հրաժարեցաւ, բոլորովին նուիրուելու համար Աշխատանքի Միջազգային Դիւանի տնօրէնութեան:

Պտոյտներ կատարեց Ամերիկայի, Գերմանիոյ, Սպանիոյ, Չարաւ. Ամերիկայի, կեդր. Եւրոպայի, Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Ալպէր Թոմա վերջերս կը տառապէր շաքարախտէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսական դահլիճը կը հրաժարի

Ֆրանսայի սահմանադրական սովորութեանց համաձայն, ամէն անգամ որ նոր նախագահ մը ընտրուի, օրուան կառավարութիւնը անոր կը ներկայացնէ իր հրաժարականը: Իրօք, անհրաժեշտ է որ այսպէս կատարուի, քանի որ սահմանադրական օրէնքը յստակօրէն կը ճշդէ թէ Հանրապետութեան նախագահը կը նշանակէ նախարարները:

Ըստ, այս սովորութեան ուրեմն, Պ. Թարտիէօ որոշեց նախագահին ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ, անոր ներկայացնել դահլիճին հաւաքական հրաժարականը, խնդրելով որ նախագահը կրկին անոր յանձնէ կառավարութեան հոգը:

Կառավարութիւնը, որ այս կերպով նոր խորհրդարանին կը ներկայանայ իբր հրաժարեալ արդէն, ընթացիկ գործերը պիտի վարէ մինչեւ յաջորդին նշանակումը:

Այս անգամ սակայն, սահմանադրական այս սովորութեան կիրարկումը՝ բոլորովին տարբեր հանգամանք մը կը ստանայ: Անմիջապէս որ յայտնուեցաւ ընտրութեանց արդիւնքը նախարարաց խորհուրդը քննեց «Հանրապետութեան նախագահին սպանութենէն յետոյ, անոր յաջորդին ընտրութեամբ եւ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը փոխող ընտրութիւններէն բխող կացութիւնը» եւ յանգեցաւ այս եզրակացութեան:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ուրեմն յառաջիկայ մեծամասնութիւնը: Նոր ընտրութիւնները խորհրդարանական կացութեան տէր ու տիրական կը դարձնեն Արմատական — ընկերվարականները, որոնց նախագահը Էրիօ, ամէն կողմէ փաղքուշ թէ սպառնական թելադրութիւններ կը ստանայ զգուշանալու ընկերվարականներէ եւ չիրկնելու ձախերու քարթէլը:

Պ. Էրիօ պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներուն, յայտնեց թէ մինչեւ իր կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին յառաջիկայ նիստը —Մայիս 18— ոչ մէկ յայտարարութիւն կրնայ ընել արմատական — ընկերվարականներու դիրքին մասին:

Բայց արդէն, նորընտիր Երեսփ. Ժողովի կազմը զանազան ենթադրութիւններու տեղի կուտայ: Աջակողմեանները անհաւանական չեն նկատեր կեդրոնացում մը: Ծայրայեղ ձախերուն մէջ ձգելով ընկերվարականները, ընկերվարական — համայնավարներն ու համայնավարները, աջակողմը ձգելով Լուի Մարէնի խումբը, պահպանողականները, կարելի պիտի ըլլայ կեդրոնը կազմել 36 անկախ ընկերվարականներով եւ հանրապետական — ընկերվարականներով, 156 արմատական — ընկերվարականներով, 62 արմատականներով, 72 ձախ հանրապետականներով, 16 ռամկավարներով եւ ուրիշ կոտորակներով. մօտ ուրեմն 350 ձայն:

Զատ ձախակողմեան մեծամասնութիւն մը եւս կարելի պիտի ըլլայ կազմել 156 արմատական — ընկերվարականներով, 130 ընկերվարականներով, 36 անկախ ընկերվարականներով եւ հանրապետական — ընկերվարականներով եւ 30ի չափ ձախ տարրերով:

Սակայն, ինչ ձեւով ալ կազմուի մեծամասնութեան դիմագիծը, խորհրդարանական եւ կառավարական ծրագրի մը դժուարութիւնները կան ու կը մնան եւ տակաւին ոչինչ կարելի է յստակօրէն ըսել՝ մինչեւ արմատականները չճշդեն իրենց դիրքը:

Նախագահական ընտրութիւնը

Պ. Ալպէռ Լըպրէօն նախագահ Հանրապետութեան

Այն պահուն որ թերթը լոյս կը տեսնէ, տակաւին պաշտօնապէս չէ յայտարարուած նախագահական ընտրութեան արդիւնքը: Սակայն ոչ մէկ կասկած թէ պիտի ընտրուի Ծերակոյտի նախագահը Պ. Ալպէռ Լըպրէօն, որ կը մնայ միակ թեկնածուն: Քուէարկութիւնն ուրեմն, պարզ ձեւակերպութիւն մը պիտի ըլլայ: Իրօք, Պ. Փէնլըվէ մերժած է իր թեկնածութիւնը դնել, նկատի առնելով ներքին քաղաքական պայմանները:

Նախագահին սպանութենէն յետոյ

Երեք Ռուսեր կը ձերբակալուին

Վաղը թաղումը կը կատարուի սպանեալ նախագահին Պ. Փօլ Տումէռի, որուն աճիւնը Շան զ'Էլիզէի պալատին մէջ կ'ընդունի բազմահազար այցելուներու վերջին յարգանքը՝ երկու օրէ ի վեր:

Կառավարութիւնը որոշած էր Պ. Տումէռի աճիւնը ամփոփել Պանթէոնի մէջ: Սակայն համաձայն Տիկին Տումէռի բաղձանքին, պիտի զետեղուի Վօժիրարի գերեզմանատան ընտանեկան դամբանին մէջ, ուր կը հանգչին նախագահին չորս զաւակները՝ սպաննուած մեծ պատերազմին:

Յուղարկաւորներու թափօրը Էլիզէի պալատէն պիտի մեկնի վաղը առտու ժամը 8ին դէպ ի Նօթր – Տամի եկեղեցին, ուրկէ Պանթէոն: Պանթէոնի առջեւ, Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ պիտի խօսի դամբանական մը: Նոյն օրը երեկոյեան, մարմինը պիտի փոխադրուի Վօժիրարի գերեզմանը:

Հանրապետութեան նախագահին սպանիչին՝ Կորկուլօվի մասին քննութիւնները կը շարունակուին: Հարցաքննիչ դատաւորը Պ. Ֆուժըրի կը շարունակէ ոճրին ականատես վկաներուն ունկնդրութիւնը: Միւս կողմէ, կը շարունակուին նաեւ ոստիկանական քննութիւնները, երեւան հանելու համար Կորկուլօվի անցեալ գործունէութիւնը եւ մանաւանդ դրամական աղբիւրները, քանի որ փաստուած է թէ մարդասպանը ապրուստի որ եւ է կանոնաւոր ու խոստովանելի միջոց չունենալով մէկտեղ, կը վայելէր հանգիստ կեանք մը, ծախսելով բատ կամս եւ մանաւանդ կը խաղար:

⁂ Նիսի ոստիկանութիւնը բազմաթիւ Ռուսերու բնակարանները խուզարկեց, երեւան հանելու համար Կորկուլօվի հաւանական մեղսակիցներու հետքերը: Երեք Ռուսեր ձերբակալուեցան եւ յանձնուեցան հարցաքննիչ դատաւորին:

⁂ Պրիւքսէլէն տրուած լուրի մը համաձայն, Նիէօփօրի մէջ ձերբակալուեցան երեք Ռուսեր որոնք Ֆրանսայէն կուգային, զգուշանալով Ֆրանսական եւ պելժ մաքսատուներէն: Մերժեցին որ եւ է յայտարարութիւն ընել:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Համաշխարհային պատերազմը մեծագոյն աղէտը եղաւ քաղաքակրթութեան ազատ թռիչքին համար։ Տասնըչորս տարիներու այլազան ու յաջորդական խորհուրդները, զինուորական, քաղաքական թէ տնտեսական՝ չկարողացան մինչեւ այսօր բնականոն ճանապարհ մը գտնել։

Վերսայլի Դաշնագրի յաջորդող օրերուն մարդիկ աւելի լաւատես էին։ Անոնք վաղուան արշալոյսի կոյր հաւատքը ունէին, որ վերագտնել պիտի տար իրենց հանդիստը եւ սփոփանքի շունչը պիտի բերէր մարդկային անդարմանելի կորուստներու առթիւ սգացող հոգիները հովանհրելու։

Լուծի եւ տառապանքի, քաղաքական եւ տնտեսական ճիրաններու մէջ գալարուող փոքրամասնութիւնները ազատ ու անկախ թափը պիտի առնէին դէպի վերելք, դէպի վերադարձող հայրենիքի զարգացումը եւ հիմնաւորումը։

Տասնըչորս տարիներ անցած են այս աղէտալի օրերէն եւ անորոշութիւնը տակաւին կը թագաւորէ ամէն կողմ, երկիրէ երկիր։

Պատերազմի օրերուն մարդոց միտքերը աւելի որոշ էին, քանի որ կռիւը կը նկատուէր շատերուն կողմէ վիրաբուժական այն մեծ գործողութիւնը, որով աշխարհի գործարանաւորութիւնը պիտի ազատէր իր վտանգաւոր պալարներէն։

Հոգ չէ թէ յառաջ բերէր ջերմութեան աստիճանի բարձրացում մը եւ որոշ շրջանի մը տկարութիւնը, աշխարհը պիտի գտնէր իր հաւասարակշռութիւնը, եւ կրկնակ ուժով մը պիտի նետուէր բարգաւաճումի եւ երջանկութեան ուղին։

Հաշտութեան դաշնագրի գործը պիտի ըլլար բացուած ճեղքերը գոցել։ Ազգերու Դաշնակցութիւնն իր կարգին պիտի մեղմացնէր ծագելիք բոլոր վէճերն ու անհասկացողութիւնները։ Բոլոր ժողովրդավար հոսանքներու պարտականութիւնը պիտի ըլլար պահել ընկերային հաւասարակշռութիւնը եւ ապահովել աշխարհի խաղաղութիւնը։

1918 Նոյեմբեր 11ին հեռագիրները ամէն կողմ կ՚աւետէին աշխարհի խաղաղութիւնը։ Ճիշդ 51 ամիս վերջ, համաշխարհային պատերազմը վերջ կը գտնէր, գործելէ յետոյ աւերներուն մեծ աւերը. 9 միլիոնէ աւելի կորուստներ, եւ 6 միլիոնի չափ հաշմանդամներ արձանագրելով, առանց հաշուելու ծերերու, երախաներու եւ կիներու ջարդը, զրկանքներէ ծագած մահերը, եւ ծնունդներու զգալի պակասը։ Արիւնի եւ արցունքի տեսարան մը՝ նուիրուած ճարտարարուեստի արքայ Մոլոքին։ Իսկ նիւթական կորուստը... այդ արդէն միջազգային գրասենեակի ուժերէն վեր եղած է։

Ի՞նչպէս կարելի է հաշուել ու գնահատել բոլոր այն աւերուած ճանապարհները, կամուրջները, ջրբանցքները, գիւղերն ու քաղաքները, նաւերը, գործարանները, հանքերը եւայլն.։ Վերցուցէք 15 միլիոն գործաւորներ իրենց աշխատանքներէն, ուղարկեցէք զանոնք պատերազմի ճակատ, եւ թող անոնց ետեւէն 55 միլիոն ժողովուրդ գիշեր ու ցերեկ աշխատի անոնց անհրաժեշտ նիւթերը հայթայթելու համար. 29 ազգերու ժողովուրդներ թող իրենք զիրենք զրկեն, իրենց ապրուստը նուազագոյն չափի վերածեն, պահելու համար զիրենք պաշտպանողները։

Երեսուն միլիոն ձեռքեր հարիւր միլիառ օրականներ կորսնցուցին, ու ո՛չ միայն բան մը չարտադրեցին, այլ իրենց հնարաւոր միջոցներով աշխարհի արդիւնաբերութիւնը մեծ մասով քանդեցին։

Միամիտ էր ամէն ոք, միամիտ էին նաեւ ղեկավարները։ Շատերու ենթադրած քանի մը ամսուան տեւողութեան շրջանը տեւեց չորսուկէս տարի։

Ազգերը դիմացան սպառելով նախապէս իրենց ներքին հարստութիւնը, եւ ապա պարտքի տակ մնալով աւելի մեծ եւ հարուստ բարեկամ ազգերու։ Անգլիա եւ Ֆրանսա նախապէս, յետոյ Ամերիկա մեծ սեղանաւորներ դարձան Սերպիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ ուրիշներու համար. միւս կողմէ Թուրքերը, Պուլկարները եւ Հունգարացիները ապրեցան գերմանական փոխատուութիւնով։

Չէզոք երկիրներն ալ անմասն չմնացին։ Ամենաբարձր գիներով ծախեցին իրենց արտադրութիւնները պատերազմիկ կողմերուն. անուղղակի քաջալերեցին անձի եւ նիւթի անիմաստ կործանարարութիւնը։

Առանց միջազգային վարկի սքանչագործ մեքենականութեան, պատերազմը այնքան երկար պիտի չտեւէր։ Ան է որ սպանդի գործը արժեւորեց, ան էր որ կրկին ուժերու սպառումը յառաջ բերաւ։

Այս ամէնը վնասին կողմը արձանագրուեցան։ Ի՞նչ ունեցաւ աշխարհը, շահի կողմը։

Բոլոր ճարտարարուեստի մեծ երկիրները բազմապատկեցին իրենց արդիւնաբերութիւնը տիրող պահանջին առջեւ։ Անգլիա, Ֆրանսա, Միացեալ-Նահանգները, Իտալիա եւ Գերմանիա շատցուցին եւ զարգացուցին մետաղի, հիւսուածքի եւ քիմիայի գործարանները, եւ այս ամէնը կ՚աշխատէին ճակատի հաշւոյն։ Բայց անգամ մը որ պատերազմը վերջ գտաւ, անոնց պէտք եղան արտաքին շուկաներ։

Դժբախտաբար շատ ազգեր պատերազմի հետեւանքով քանդուած էին ու աւերակներու վրայ նստած. ուրիշներ աղքատացած, ոմանք ալ տարագրուած ու մարդկային բնականոն կեանքէ դուրս ելած էին։ Շատ բնականօրէն այս ամէնէն յառաջ պիտի գար այս օրերու համաշխարհային մեծ տագնապը։

Խաղաղութեան յաջորդող քանի մը տարիները անցան աննշմար։ Հրապարակի վրայ հարստացողներու թիւը շատ էր։ Ամէն կարգի հայթայթիչներ կը գտնէին, Շահագէտներու թիւր անհամար էր։ Գործաւորները կը ստանային լաւ օրականներ։ Գիւղացին հարստացած էր, խնայողական սնտուկներու տոկոսները բարձրացած էին, աշխարհի մէկ խոշոր մասին, մասնաւորապէս յաղթականներու մօտ, կը նշմարուէր չնախատեսուած բարգաւաճում մը։

Տեւնուած բարգաւաճումը սակայն խաբուսիկ եւ անցողական եղաւ, պետութիւնները իրենց մեծ ծախքերը գոցելու համար դրամատուներ հրապարակ հանեցին, փոխարէն ունենալով պատերազմեան բոլո՛ր գործիքները, որոնք ժամանակի ընթացքին կորսնցուցին իրենց արժէքը եւ յառաջ բերին՝ թղթադրամի անկումով փոխանակութեան տագնապը։ Չերծ չմնացին, այս տագնապէն նաեւ չէզոք երկիրները։ Ճիշդ է որ անոնց սնտուկները ոսկեդրամով լեցուն էին, բայց սպառման նիւթերը մեծ չափով պակսած էին, եւ ամէն կողմ բարձրացած էին գիները։

Բանուորները աստիճանաբար նշմարեցին որ, հակառակ իրենց օ. րավարձքի կրկնապատկումին, աւելի խեղճ էին քան առաջ։ Խնայողական սնտուկներու հարիւրին 6ը աւելի քիչ արժէք ունէր քան նախկին հարիւրին 3ը։ Արժեթուղթերը արագօրէն կը կորսնցնէին իրենց գիները, դրամագլուխները նուազեցան, եւ յառաջ եկան յետ-խաղաղութեան բոլոր տնտեսական տագնապները, անգործութիւնը եւ անհամեմատ սղութիւնը։

Շատ բնականօրէն այս վերջին պատկերը աւելի շուտ եւ աւելի զգալի գունաւորում ստացաւ պարտուած երկիրներու մէջ։ Նախապէս Ռուսաստանը, յետոյ Աւստրիան, Հունգարիան, Պուլկարիան եւ Գերմանիան, տեսան ու ապրեցան թշուառութեան եւ յեղափոխութեան աւերիչ շրջանները։ Համայնավարական տագնապը Հունգարիոյ վրայէն անցաւ մինչեւ Իտալիա։ Բոլոր այս երկիրներու ընկերային եւ քաղաքական կարգաւորումները ցնցուեցան զգալի չափով, մինչեւ իրենց ողնասիւնը։

Յաղթողներու կողմը վարկի մեքենականութիւնը տակաւին զօրաւոր էր, բայց տկարանալու վտանգին ենթակայ։ Միլիոններու հասաւ անոնց անգործներութիւնը, զորս պահել պէտք էր նպաստներով եւ տուրքերու յաւելումով։ Պատերազմի տուրքը վճարելէ վերջ, պէտք էր վճարել անգործութեան հարկը։

Դրամը իր գնման արժէքը կը կորսնցնէր, պատերազմեան հարստութիւնները ձիւնի նման կը հալէին։ Եկաւ այն վայրկեանը երբ համայն մարդկութիւնը ծայրէ ծայր զգաց ու ապրեցաւ իր անկարողութիւնն ու աղքատութիւնը։

1914ին ճարտարարուեստի բոլոր մեծ երկիրները կը վիճէին իրարու մէջ արտաքին շուկաներ ապահովելու համար, եւ որպէսզի անոնց բաժանումը կանոնաւորուի, իրենց քաղաքական ուժերը մէջտեղ հանեցին ու խօսքը տուին թնդանօթին։ Պարտեալները կորսնցուցին իրենց շուկաները եւ խորտակուած տեսան իրենց քաղաքական գործիքը։ Յաղթականները որքան որ պահեցին իրենց ընկերային եւ քաղաքական ոյժը, բայց իրենց ճարտարարուեստի մեծ արտադրութիւններով իրենք զիրենք գտան սնանկացած յաճախորդներու առջեւ, որով իրենց զինուորական յաղթանակը փոխանակ իրենց դիրքը բարելաւելու, ընդհակառակն մեծապէս վնասեց։

Յաղթութիւնը դարձաւ անարժէք եւ աննպաստ։

Ինչքան սխալ է ու վնասակար սուր դանակի ծայրով ժամացոյցի կանոնաւորութիւնը ապահովել, նոյնքան եւ ա՛լ աւելի սխալ եղաւ աշխարհի տնտեսական գործերը թնդանօթի հարուածներով կանոնաւորել։

Ինչքան որ սխալ ծրագրեցին պատերազմի սկզբները, նոյնքան եւ ա՛լ աւելի սխալ մտածեցին յաղթութեան դաշնագիրը ստորագրողները։ Թէ ինչո՛ւ...։

Հ. ՍԻՐԸՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

—)(o)(—

ՊԷՅՐՈՒԹ, 26 ապրիլ (սեփ. թղթ.). — Ապրիլ 11/24։ Ոչ ոք այնքան արտայայտիչ կերպով կրնայ պատկերացնել այս տօնը, քան բուն ինքը, անոր ժառանգորդը հայ ժողովուրդը, ու նաեւ անոր հարազատ արտայայտիչներէն Զ. Ռ. Մ.ը, որ կրցաւ այս տարի եւս արժանավայել ու համազգային շուքով տօնել այս տօնը։ Եղեռնի — սերունդը կրցաւ աւելի բազմամարդ 4000 հոգի համախմբել Պէյրութի ամենամեծ սրահին Grand-Théâtreի մէջ։ Հարիւրաւորներ ստիպուեցան ետ դառնալ, տեղի չգոյութեան պատճառով։ Օտարներու հետաքրքրութիւնը մեծ էր, տեսնելով համախմբումը թատրոնին դրան առջեւ, ուր հազարաւորներ կարգով ներս կը մտնէին գրաւելու համար տեղ մը։ Եւ այս բոլորը, այն պահուն, երբ ռամկավար – հնչակ – բոլշեւիկ պլոքը պայքար կը մղէր չկատարելու այս տօնը, ու մասնութեան մը շնորհիւ ոստիկանութիւնը հրամանագրով մը կ՚արգիլէր տօնակատարութիւնը։ Բայց շնորհիւ բարեացակամութեանը, ներքին գործերու նախարար Մուսա պէյ Նամմուրի, հրամանը վերստին կը ստացուէր, ափ ի բերան ձգելով սադրիչները, որոնք լրբենաշուրթն կազկանձումով կը փորձէին մեր սուգն իսկ խանգարել։

Զ. Ռ. Միութեան հրաւէրին ուղղած բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններուն, հայրենակցական եւ մշակութային միութիւններուն, պատասխանած էին բոլորը, բաց ի ռամկավարներէն եւ հնչակեաններէն, որոնց առաջինը կ՚առարկէր Ազգ. վերին իշխանութեան կը վերաբերի Ապրիլ 24ի տօնակատարման նախաձեռնութիւնը, իսկ երկրորդը կ՚առաջարկէր ա) չպարզել եռագոյնը, բ) չերգել «Մեր Հայրենիք»ը։ Եւ այսպէսով, միայն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն էր, որ կը մասնակցէր տօնակատարման, ամբողջ հայ ժողովուրդի հետ միասին։

Լիբանանի առաջնորդ Կարօեան արքեպսկ., որուն յանձնուած էր հանդէսին նախագահութիւնը, վերջին պահուն կարգ մը սեւ հոգիներու թելադրանքին տակ, կը հրաժարէր նախագահութենէ, ու պարտկելու համար իր արարքը, իբրեւ փոխանորդ կ՚ուղարկէր քահանայ մը...

Օրուան յիշատակին կառուցուած էր մահարձան մը զարդարուած՝ ծաղկեպսակներով զորս ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հայրենակց. եւ մշակութային միութիւնները։

Մահարձանի վրան կը ծածանէին հայկական եւ լիբանանեան դրօշները։

Ճիշդ ժամանակին Մերձաւոր Արեւելքի Որբ. Ընկերութեան փանֆարը կը հնչեցնէր «Մարսէյեզ»ը, Լիբանանի քայլերգը ու նաեւ «Մեր Հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցան յոտնկայս ու խոր յարգանքով։

Բացման խօսքը բրաւ Պ. Եդուարդ Տարօնեան, բացատրելով Ապրիլ 24ին իմաստը, հայ ժողովուրդի կենսունակութիւնն ու առաքինութիւնները։ Տեղի ունեցան քանի մը արտասանութիւններ ու մեներգներ։ Հոս փակագիծ մը. — Պէտք է ժլատ ըլլալ արտասանողներ ընտրելու մէջ։ Համազգային սուգի առթիւ, լաւագոյն արժէքներ են պէտք, արտասանելու համար։ Բաց ի Պ. Արամ Այվազեանէ, որ յաջողապէս արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը» մնացեալները ձախողած կարելի է նկատել։

Օրդ.ներ Ա. Վարդապետեան եւ Զ. Ապէլ, մեներգեցին յաջողութեամբ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ Պ. Թ. Գարագալփաքեան ուղերձ մը կարդաց, որմէ յետոյ բեմ բարձրացաւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, ընկեր Արամ Սահակեան։ Կ՚ամփոփեմ իր բանախօսութիւնը.

— «Հայ ժողովուրդը առաքինութիւնն ունի յարգելու իր մեռելներուն յիշատակը։ Բայց այսօր հաւաքական սուգի օր է։ Ամէն Հայու կեանքը ողբերգութիւն մըն է եղած։ Ձեր մէջէն ո՞վ չունի ահաւոր պատմութիւններ, ամէն Հայու պատմութիւն՝ պատմութիւնն է բոլորին։ 1919ի սկիզբն էր, յիսնեակ մը կամաւոր ընկերներով կը հսկէինք գաղթական բազմութիւններու որոնք կ՚անցնէին Ամըգի հովիտէն։ Իրիկուն մը կարաւանի մը մէջ կը հանդիպիմ հայրենակից կնոջ մը, դառնութեամբ եւ արցունքներու մէջէն կը պատմէ իմ ծնողքիս մահուան պարագաները։ Քոյրի՛կ մը ունէի, ընկե՛րներ, ձեզմէ ո՞վ չէ ունեցած քուրիկ մը, տասը տարու, ալպալուն ճակ մը, վախկոտ եղնիկ մը մեր ձեռքերուն մէջ մեծցած, եւ որ լքուած խանի մը անկիւնը, նեխած դիակներու մէջտեղ՝ զարհուրանքէն մեռած է մէկ գիշերուան մէջ։ Մեծ մայրիկ մը ունէի, վաթսուն տարեկան ծերուկ մը, իր թոռներուն վրայ գուրգուրացող, եւ որ գաղթէն առաջ անդամալոյծ մնացած է տունը եւ տասնեւհինգ օր մինակ տունը չորս պատերուն մէջ՝ անօթի եւ անջուր իր հոգին աւանդած։ Այս անհատական կորուստներն են ահա որ միախառնելով կը դառնան ազգային աղէտ, կ՚ամայացնեն հայրենիքը ու կը սպառնան անոր գոյութեան»։

Մօտենալով օտարներէն եկած եւ ոմանց մէջ բոյն դրած այն մտայնութեան որ կ՚առաջարկէ մոռնալ աղէտը ու ձեռք երկարել թշնամիին, իբր օրինակ բերելով Ցոյնն ու Պուլկարը, Սերպն ու Ռումանացին, բանախօսը ըսաւ թէ այդ բոլոր ժողովուրդները տէրն են իրենց հայրենիքին, երբ մենք ալ տիրանանք մեր հայրենիքին եւ իրականանայ բիւրաւոր նահատակներու երազը, մենք ալ գիտենք քար դնել մեր սրտին վրայ։ Շօշափելով այն առարկութիւնը որ կ՚ըսեն շատեր մեր անզօրութեան եւ թշնամիին հզօրութեան մասին, բանախօսը տուաւ հետեւեալ պերճախօս օրինակը՝ զոր տուած է ղեկավար ընկեր մը Թուրք գործիչի մը՝ Պարսկաստանի մէջ. — Մրջիւնը օր մը լծուած էր աշխատանքի ու կ՚աշխատէր ծակել բլուր մը։ Ձիաւոր կը մօտենայ ու կը հարցնէ թէ ի՞նչ կ՚ընես։ «Լեռան ետին եարս կայ կը պատասխանէ մրջիւնը, կ՚աշխատիմ հասնիլ»։ «Բայց մինչեւ հասնիլդ հաւանաբար մեռնիս» — կ՚ըսէ ձիաւոր։ — «Ի՞նչ հոգ, կը պատասխանէ մրջիւնը, գէթ կը մեռնիմ եարիս ճամբուն վրայ»։ Բանախօսը վերջացուց իր խօսքերը ըսելով՝ «Այսպէս է եղած եւ հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր, ան աշխատած է անդուլ ու անդադար հասնիլ իր եարին՝ իր անկախութեան։ Այդպէս եւ կէս դարէ ի վեր հայ գաղափարական երիտասարդութիւնը, որ անհաշիւ զոհերու գինով, իր ճամբուն վրայ ցանելով կախաղաններ ու տանջանքի խարոյկներ, կը քալէ դէպ ի իր եարը՝ Հայաստանը, եւ եթէ պատահի որ անոնք իյնան ճամբուն վրայ, անոնք ինկած կ՚ըլլան իրենց տանջուած բայց սքանչելի հայրենիքին ազատութեան եւ անկախութեան ճամբուն վրայ»։

Ցետոյ, բեմ հրաւիրուեցաւ, Ենովք Կէօվկէօլեան, որ ազգային եւ կրօնական բարձր տրամադրութեամբ կրցաւ ժողովուրդին սրտին խօսիլ։

— «Հոգ չէ՞ք ըներ, ով բոլոր մեծամեծ ազգեր, նայեցէք ու տեսէք թէ՝ մեր ցաւին պէս կա՞յ. բազմաչարչար մնացորդն Հայոց չորս հովերու ցիր ու ցան, այլամերժ ժողովուրդներու մէջ անարգ ու ոտքի կոխան։ Մեր ժառանգութիւնը օտարներուն անցաւ. մեր չէն օջախներն օտարազգիներուն։ Հայր չունեցող որբեր եղանք. կ՚աշխատինք ու հանգիստ չունինք։

Սակայն սթափէ՛, ո՛վ հոգիս. ալ կը բաւէ եղար աղբիւր արտասուաց. ինչո՞ւ այս յուսահատական խորհուրդները։ Մեր արիւնով ցնծացող թշնամին աւելի թող չցնծայ տեսնելով մեր յուսահատութիւնը։ Երկինք ու երկիր, թշնամի թէ՝ բարեկամ թող վկայ ըլլան որ թէեւ ինկանք, բայց նորէն պիտի կանգնինք, թէեւ մեռանք, բայց նորէն յարութիւն առինք։

Ո՛վ մնացորդն Հայոց մերոյ, եկէք, ի յիշատակ մեր բազում նահատակաց սեղան մը կանգնենք, սեղան մը ինքնամփոփման, սեղան մը եղբայրութեան, սեղան, սեղան մը նոր ուխտի։ Անոր վրան դնենք ատելութեան, թշնամութեան, եղբայրատեացութեան եւ բազմապիսի խռովութեան չար ոգիները եւ թող մեր համերաշխութեան, համագործակցութեան եւ քրիստոնէութեան փառաբանութիւնները քուլայ քուլայ բարձրանան երկնից զմբէթէն վեր, վե՛ր առ Աստուած եւ վեր մեր նահատակաց հոգիները։

«Մենք գուք չի տեսանք, դու խրոխտացիր
«Եւ լաց մի լինիր ես շատ եմ լացել
«Դէ՛հ, շուտ պօյ քաշիր, ես շատ եմ լացել»։

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Գասպար Իփէքեան.

— «Սուգի օր կ՚ըլլար այս օրը, եթէ ամէն տարի, նախորդէն աւելի մեծ թիւով Հայեր չգային իրենց յարգանքը բերել օրուան յիշատակին։ Սուգի օր կ՚ըլլար, եթէ մեր Զաւահաս Որբերը, որոնք աւանդապահներն են նահատակներու յիշատակին՝ մոռնային տօնել զայն։ Սուգի օր կ՚ըլլար եթէ այսօր հայութիւնը չզգար, որ ոչ թէ անհատ անհատ իւրաքանչիւրը մեռել մը ունի ողբալու, այլ թէ միահամուռ ազգին նահատակութիւնը պէտք է տօնել։

Ո՛չ, Սուգի օր չէ այս օրը, այլ Յոյսի, Հաւատքի եւ Փառքի Օր։

Ինչո՞ւ նահատակուեցանք։ Ինչո՞ւ թշնամին մեզի տուաւ այդ հարուածը. ինչո՞ւ այս անլուր ոճիրը մեր դէմ։

Որովհետեւ մենք ուզեցինք, մենք՝ անխտիր, ամէնէն բարձր տաղանդի տէրերէն մինչեւ ամենահամեստ ժողովուրդի անհատը, մենք ուզեցինք ապրիլ իբրեւ Հայ։ Որովհետեւ մեր Ցեղային ինքնուրոյն ճակատագրի, մեր ստեղծագործ ինքնուրոյն դերի, մեր ինքնուրոյն եւ անկախ կեանքի իրաւունքի խոր գիտակցութիւնը ունէինք, եւ չուզեցինք ոչ իսկ շիւղ մը զիջիլ այդ իրաւունքէն։ Որովհետեւ Հայ ապրիլ ուզեցինք, եւ մերժեցինք ըլլալ Ռուս, մերժեցինք ըլլալ Թուրք։ Եւ տեղին է չեշտելու, մեզ կոտորեցին ոչ թէ որովհետեւ Լուսաւոր[illegible] Հայ, կամ Կաթոլիկ Հայ, կամ Բողոքական Հայ էինք, մեզ չ[illegible] ծեցին որովհետեւ Դաշնակց[illegible] Հնչակեան կամ Ռամկավար կա[illegible] ոք Հայ էինք, այլ ուզեցին մեզ [illegible] ջնջել անխտիր, որովհետեւ [illegible] էինք, պարզապէս Հայ։ Եւ մենք, առանց հաշուելու կամ [illegible] մեր կամ մեր թշնամիին ուժ[illegible] դրեցինք եւ մեր նահատակուած[illegible] տուինք որ անկարելի էր մեզ [illegible] մեր Ցեղին գոյութեան [illegible] Ամէն մէկ հարուած՝ [illegible] դէմ՝ անցեալին թէ ներկային [illegible] ամրապնդեց մեր գոյութեան [illegible]ը, եւ ապացոյց՝ մեր նահատակ[illegible] րու դիակներուն եւ ոսկորներուն [illegible] րայ, երբ թշնամին կը կարծէր թէ փճացուցեր է մեզ, մենք [illegible] մեր անկախ Հանրապետութի[illegible] ռագոյնը պարզեցինք Արարատի գա[illegible] գաթին։

Վրէժի խօսքեր կը լսուին այսօր եւ մեր ամենուն հոգիին մէջ։ Այո վրէժ, նուիրական վրէժ անմոռանալի ոճրին դէմ։ Ողբալի պիտի ըլլար եթէ ամէն Հայու հոգիին մէջ մշտավառ չմնար այդ վրէժը։

Բայց ի՞նչ վրէժ։

Անհատական ճղճիմ վրէ՞ժ, անհատներէ առնուած։ Այդ իբրեւ ամբողջութիւն չի հետաքրքրեր հայութեան շահը։ Այդ ինքնին կը կատարուի արդէն իրաց բնական բերումով։

Ամենամեծ վրէժը, որ կրնանք առնել այդ կանգնեցնելն է նորէն մեր անկախ եւ ինքնուրոյն Ցեղը, որ[illegible] Ան ապահովէ Հայ Ցեղի գոյութիւնը, անկախ գոյութիւնը։

Եւ միահամուռ, մէկ ճակատով պէտք է ձգտինք, պէտք է ուխտենք ձգտիլ այդ վրէժին։ Հայը իր գոյութեան համար գիտէ նահատակուիլ. այդ վրէժի ճամբան ալ այդ պատուանդանի վրայէն կ՚անցնի։ Պատրա՛ստ նահատակուելու գաղափարին համար, մեր Ցեղի գոյութեան համար, եթէ [illegible] գենք նահատակներ չունենալ։

Զաւահասներու ներկայացուցիչը բացատրեց թէ ինչո՞ւ իրենք են, որ կը նախաձեռնեն այս տօնը, որմէ յետոյ շնորհակալութեան խօսք ուղղելով տեղական եւ հոգատար կառավարութիւններուն, փակեց հանդէսը։

ՊԱՐ-ՍԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏՈՒՄԷՌԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔ

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հիմա որ ընտրութիւնները վերջացան եւ Կորկուլովի ոճիրը այլեւս կը դադրի շահագործուելէ ի նպաստ այս կամ այն կողմին, ազդելու համար ընտրութեանց արդիւնքին վրայ, ճշմարտութիւնը կրնայ աստիճանաբար պարզուիլ։

Եւրոպական կարգ մը օրկաններ սակայն, կը շարունակեն Կորկուլովը ներկայացնել իբր բոլշեւիկեան գործիք մը։ Բոլշեւիկեան մամուլը զայն կը ներկայացնէ իբր վտանգաւոր հակաբոլշեւիկ մը. իսկ Մոսկուայէն հետեւեալ հեռագիրը կը հաղորդուի. — Խորհրդային շրջանակները կորովի կերպով կը բողոքեն արտասահմանի մէջ երեւցած կարգ մը լուրերու դէմ թէ Կորկուլով իրօք բոլշեւիկեան գործակալ մըն է «թէեւ ինքզինքը ռուս ֆաշիստ կը յայտարարէ»։

Գ. Միջազգայինի գործադիր կոմիտէն յայտարարութեամբ մը կը մեղադրէ օտար մամուլը թէ կ՚ուզէ «ճերմկցնել սպիտակ Ռուսերը»։

«Գ. Միջազգայինի այս բողոքը մասնաւորաբար ուղղուած է Լոնտոնի «Նիւ-Քրոնիքըլ» թերթին դէմ։

Իրօք, այս թերթին Մոսկուայի թղթակիցը հեռագրած է թէ Չեկան, գաղտնի հրաման տուած է լռութեամբ անցնելու Կորկուլովի ոճրին վրայէն։ Կ՚աւելցնէ թէ Ստալինէն տեսակցութիւն մը ուզած ըլլալով, անոր քարտուղարը պատասխանած է թէ չի կրնար զինքը ընդունիլ եւ թէ ինքն իսկ, ոչինչ կրնայ ըսել Տումէրի սպանութեան մասին։

Մոսկուայի մամուլը կենսագրական մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ Կորկուլովի մասին, ինչպէս նաեւ հատուածներ անոր մէկ գրքոյկէն — Կանանչ Ծրագիր— փաստելու համար թէ նախագահի սպանիչը հակայեղափոխական մըն էր եւ կատաղի թշնամի բոլշեւիկեան շարժումին ու վարչաձեւին։

Միւս կողմէ սակայն, յամառօրէն պնդողներ կան թէ, Կուրկուլով բոլշեւիկեան գործակալ մըն էր։ «Էնտէփ-անտանս Պելժ» թերթը Փրակայէն հաւաքած է կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք կը համապատասխանեն Փարիզի ռուս գաղթականներու յայտարարութիւններուն։

Փրակայէն քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, մեծ պատերազմի ընթացքին, Կորկուլով՝ [illegible] պարզ զինուոր մեկնեցաւ [illegible] ներու զօրաբաժնի մը հետ։ [illegible] թէ Պրեսթ-Լիթովսքի դաշնագիրը կնքուած էր, երբ անյայտացաւ [illegible] տո՞ւնը վերադարձաւ. կարմիր [illegible] նակին մէ՞ջ մտաւ։ Յայտնի չէ։

Ստոյգ է սակայն թէ ան [illegible] երբեք չէ գտնուած Վրանկէլի [illegible] նակին մէջ։ Ասկից աւելի քան [illegible] տարի առաջ, Կորկուլով կը նշմար[illegible] ուի Ռումանիոյ մէջ։ Շատ չանց[illegible] կը լսուի թէ բոլշեւիկները ար[illegible] նութիւն տուած են անոր վերադ[illegible] նալու Ռուսիա եւ եւ Մոսկուա[illegible] համար անցագիր մը կը ստանար։

Ճամբայ կ՚ելլէ. բայց քանի [illegible] օր վերջ, ամէն տեղ զրոյց կը [illegible] թէ, հազիւ Ռուսիա մտած, Կորկ[illegible] լով հրացանի բռնուած է։

Հոն մեռած կը կարծուէր, երբ [illegible] մը, իր հին ընկերներէն մէկը [illegible] Փրակայի մէջ գործարանի մը [illegible] րէնն էր, անոր կը հանդիպէր Չեխ[illegible] սլովաքիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Կորկուլով որ կ՚երեւի առաջ [illegible] խուսափէր նման հանդիպումներ[illegible] այդ վայրկեանէն սկսեալ կը [illegible] մեծ գործունէութեան մը։ Կը կ[illegible] ռուսական խմբակ մը, զոր կ[illegible] է կոչել «արմատական հակաբ[illegible] ւիկ»»։ Իրեն հետեւող մէկ [illegible] հայրենակիցները կը մղէ ծայր[illegible] արարքներ գործելու, այնքան որ [illegible] նոնք կը սկսին կասկածով [illegible] Կորկուլովի եւ կը ջանան [illegible] հանել թէ ի՞նչ տեսակ յարաբեր[illegible] թիւններ կը մշակէ։

Շատ չանցած, կը հաստատեն [illegible] իրենց պետը գաղտնի եւ տեւական [illegible] յարաբերութիւններ ունի բոլշեւիկ[illegible] ներու հետ, որոնք ծանօթ էին [illegible] րեւ Չեկայի գործակալ։ Ասոնց [illegible] Կրիկորիեւ, Ալեքսանդր Փէթրով [illegible] երրորդ մը որ կը կարծուի թէ [illegible] ճիքա կը բնակի՝ կեղծ անունով։

Ասկից անմիջապէս յետոյ, Կոր[illegible] կուլովի հետեւորդները [illegible] տեղական իշխանութեան, [illegible]

մատնանշելով իբրեւ պոլշեւիկեան գործիք մը։

Ի՞նչ կ'ըսեն Ռուսական շրջանակները

Փարիզի ռուսական շրջանակները խռովութեան մէջ են եւ հարց կու տան թէ Կորկուլով գործիք չէ՞ եղած կասկածելի տարրերու ձեռքը։

Ռուս յայտնի անձնաւորութիւն մը հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէ այս մասին.

— Ոճրագործին յիմարութեան փաստն իսկ, չի ժխտեր այս ենթադրութիւնը։ Ընդհակառակն, միշտ խորհրդաւոր երազներով մտազբաղ մէկը, դիւրին որս մը, գործիք մը կրնայ դառնալ»։

Չեխօսլովաքիոյ մէջ, Կորկուլով կը յաճախէ ամէնէն կասկածելի միջավայրերը, ինչպէս յետոյ, այստեղ Ֆրանսայի մէջ։ Այս երկու երկիրներու ռուս գաղթականներուն մէջ, 1928էն ի վեր. անձեր կան, որոնք փոխն ի փոխ կը ներկայանան իբր «համայնավար» կամ իբր «ֆաշիստ»։

— Իրականութեան մէջ, կը շարունակէ ռուս անձնաւորութիւնը անոնք կը կազմեն մարդկային պահեստ մը, ուր Կէփէուն կը գտնէ իր մարդերը, որոնց պէտք ունի ամէն ատեն։

Երբ Կորկուլով Ֆրանսա մտաւ, անմիջապէս կապ հաստատեց ռուսական թերթի մը խմբագրապետին հետ, որուն առջեւ ռուսական բոլոր շրջանակներու դռները փակ կը մնան։ Կորկուլով, պահ մը այս մարդուն քարտուղարութիւն ըրաւ, անկից որոշ գումարներ ստացաւ եւ անոր հետ աշխատեցաւ կազմելու ռուս գիւղացիական ազգային կուսակցութեան ծրագիրը։ Եթէ նկատի առնուի թէ այս թերթին ցանցառ բարեկամները կը պատկանին համայնավար կազմակերպութեանց, պէտք է ընդունիլ թէ անոր շուրջ հաւաքուած մարդերը կը կազմէին խմբակ մը, ուր դիւրաւ կարելի էր գտնել գաղտնի աշխատանքներու ընդունակ տարրեր։

Կորկուլովի սպանութիւնը նպատակ չունէ՞ր վարկաբեկելու արտասահման հաստատուած ռուս գաղթականները։ Կ'ըսուի թէ վերջերս, Չեկան մեծ վրդովումի մատնուած էր, նշմարելով ռուս գաղթականներու մարտական կազմակերպութեանց շարժումները, ընդդէմ Ծայրագոյն-Արեւելքի մէջ՝ պոլշեւիկեան գործունէութեան։ Անոնց այս շարժումներու դէմ կռուելու համար, պոլշեւիկները կրնան որոշած ըլլալ վարկաբեկել բոլոր ռուս գաղթականները, որ Ֆրանսա հաստատուած են եւ այդ կերպով լուծել տալ անոնց մարտական կազմակերպութիւնները.

Կասկած կայ ենթադրութիւն, որ ո՛վ գիտէ, կրնայ իրականութիւն դառնալ։

Ի՞նչ կ'ըսէ Կորկուլովի կինը

Կորկուլովի կինը որ Մոնաքօ կը բնակի, Փարիզ բերուեցաւ հարցաքննուելու համար։ Յայտնի եղած է թէ կինը երբեք լուր չէ ունեցած իր էրկան գործունէութենէն եւ իր առաջին իսկ վկայութիւնը՝ կրնայ ամէնէն մեծ հարուածը իջեցնել ոճրագործին, որ իբր մտացար՝ յանձնուած է մասնագէտներու քննութեան.

— Երբեք յայտարարեց Տիկին Կորկուլով՝ հարցաքննութեան ընթացքին, ամուսնիս վրայ չեմ նշմարած խելագարութեան կամ մտային խանգարման նշաններ։ Միայն ինքնամփոփ նկարագիր մը ունէր և երբեմն զայրալից շարժումներ կ'ունենար։ Բայց իր այս վայրկեանները կարճ կը տեւէին եւ երբ իր բարկութիւնը անցնէր, բարեհամբոյր կը դառնար։

Փարիզ մեկնելէ առաջ, մարդասպանը կտակ մը ըրած էր եւ իր գրքերուն հասոյթը կտակեր էր... իր կնոջ եւ յայտներ էր թէ Փարիզ կ'երթայ, իր տպագրիչին հետ կարգ մը գործեր կարգադրելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՑՈՅՑԵՐ

Ըսմէթ փաշան մեկնեցաւ Մոսկուայէն։ Բայց ռուսեւթուրք թերթերը կը շարունակեն սիւնակներ լեցնել, փառաբանելով երկու երկիրներուն բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը։

Ստորեւ քանի մը նմոյշներ եւս, փոխանակուած բաժակաճառերէն.—

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Ապրիլ 30ին, Կարմիր Բանակի Տան մէջ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ թուրք հիւրերուն։ Ներկայ էին խորհրդային իշխանութեան բարձրաստիճան հրամանատարները եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։ Պատերազմական գործավար Պ. Վորոշիլով բարի գալուստի ճառ մը արտասանելով, ըսաւ թէ 12 տարուան բարեկամութիւնը անկեղծ զգացումներով իրարու կապած է երկու ազգերը։ Ուրախութիւն յայտնելէ յետոյ, որ առիթ կ'ունենայ Ըսմէթ փաշայի միջոցով ողջունելու նոր Թուրքիոյ բարձր նախագահ Կազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշան, Պ. Վորոշիլով յայտարարեց.

— «Մասնաւոր գոհունակութիւն կը զգամ ողջունելով նաեւ Ըսմէթ փաշան, իբր մէկը՝ Թուրքիոյ յեղափոխական բանակի կազմակերպիչներէն»։

Պ. Վորոշիլով միեւնոյն ատեն ողջունեց Թէվֆիք Րիւշտի պէյը, որ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին մէջ զէնքի ընկերն է Մ. Լիթվինովի, թուրք երեսփոխանները, զինուորականներն ու մասնագէտները, որոնք Մոսկուա կը գտնուին։

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա պատասխանելով, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ըսաւ.

— «Մեր երկու երկիրները աշխարհակալներուն դէմ յեղափոխական պայքարի շրջանը անցուցած ըլլալով, խիստ բնական է որ բարեկամական զգացումներ ծնին երկու երկիրներու բանակներուն միջեւ, որոնք կը պայքարէն խաղաղութեան մեծ իտէալին համար։ Խաղաղութեան իտէալին համար մղուած այս հասարակաց պայքարը տարբեր անկեղծութիւն մը կ'աւելցնէ երկու ժողովուրդներու զգացումներուն վրայ եւ կը ստիպէ որ երկու ազգերը անխոնջ կերպով շարունակեն իրենց գործունէութիւնը՝ փոխադարձաբար գոհ ըլլալով ձեռք բերուած յաջողութիւններէն։ Այս աւանդական զգացումը ներկայիս գոյութիւն ունի եւ միշտ պիտի պահպանուի»։

Ըսմէթ փաշա բացատրելէ յետոյ թէ երկու երկիրներու բանակները խաղաղութեան պաշտպանութեան ազդակներ են եւ պարտականութիւն կը նկատեն իրենց երկիրներու յեղափոխութիւնները պաշտպանել, հետեւեալ բառերով վերջացուց իր ճառը.

— «Իբրեւ հին զինուորական մը կը գնահատեմ այն մեծ դերը, որ անհատը կը կատարէ զինուորական գործերու մէջ։ Այս պատճառով է որ անպարտելի են մեծ յեղափոխութեան եւ խաղաղութեան իտէալին հաւատարիմ թուրք եւ խորհրդային անհատները»։

Վարչապետը ողջունեց խորհրդային յեղափոխութեան մեծ պետը՝ Պ. Ստալինը, ժողովրդական գործավարներու խորհուրդի նախագահ Պ. Կալինինը, Կարմիր Բանակի կազմակերպիչ՝ Պ. Վորոշիլովը եւ հացկերոյթին մասնակցող Կարմիր Բանակի հրամանատարները։

Հացկերոյթէն վերջ հիւրերը այցելեցին պատերազմական գործավարութեան այլազան գիտական ճիւղերը, ինչպէս նաեւ Կարմիր Բանակի Տան մնայուն ցուցահանդէսը, ուր ցուցադրուած են կարմիր բանակի մտաւոր աշխատանքները։

× Թուրք լրագրողներէն բաղկացեալ խմբակ մը այցելեց յեղափոխական թանգարանը, ուր մէկուկէս ժամ մնացին։ Թանգարանի Վարչութիւնը մէկմէկ ալպոմ նուիրեց անոնց։

× Թուրքիոյ ճարտարարուեստին եւ առեւտուրին յառաջդիմութեան համար միջոցներ կը ծրագրուին։ Տնտեսական ձեռնարկներուն մէջ եւս գործակցելու առաջարկներ ներկայացուած են։ Ծանր եւ թեթեւ ճարտարարուեստի գործավարութիւններն ալ համագործակցութեան առաջարկ բերած են։

Մայիս 1ի զօրահանդէսէն յետոյ, թուրք լրագրողներն ու դրագէտները ներկայ եղան «Թաս» գործակալութեան տնօրէն Տօլէցքիի կողմէ տրուած հացկերոյթին։ Հացկերոյթին ներկայ էին նաեւ թուրք դեսպանատան խորհրդական Ճէվատ պէյ, խորհրդային մամուլէն ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ խմբագրապետներ, ինչպէս «Իզվեստիա»ի խմբագրապետը, խորհրդային գրականութեան ներկայացուցիչներէն Բեդնի եւ ուրիշ բազմաթիւ լրագրողներ։

Հացկերոյթի ընթացքին, ընկեր Տօլէցքի յանուն խորհրդային մամուլին բարի գալուստ մաղթեց թուրք լրագրողներուն։

— Խորապէս համոզուած եմ որ, ըսաւ ճառախօսը, թուրք եւ խորհրդային բարեկամութիւնը կ'ամրապնդուի, երբ թուրք ականաւոր լրագրողներ ինչպէս Ֆալիհ Րըֆգը, Մահմուտ, Հագգը Թարիք, Եօնուս Նատի, Եագուպ Գատրի եւ Րուշէն Էշրէֆ պէյերը ուղղակի կը ծանօթանան խորհրդային Ռուսիոյ ընկերվարական վերակառուցման աշխատանքներուն։ Լրագրողներու փոխադարձ այցելութիւնները լաւագոյն միջոցներն են ծանօթացնելու եւ ընդլայնելու տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը։

Եօնուս Նատի պէյ խօսք առնելով ողջունեց խորհրդային մամուլը եւ յիշեցուց թէ նոր Ռուսիա աշխարհի ասպարէզ կարդաց այն միջոցին, երբ Թուրք յեղափոխական շարժումն ալ մարմին կ'առնէր։ Կարմիր Հրապարակին վրայ տեսնելով ցուցարարներուն հսկայական զանգուածները, ամէն ատենէ ի վեր կը հաւատանք թէ խորհրդային Միութեանց բոլոր ժողովուրդները միացած են միակ աշխատանքի բաղձանքով։

Կը փափաքիմ որ այս այցելութիւնները կարելի եղածին չափ կրկնուին, եզրակացուց ճառախօսը։ Ամբողջ սրտով կ'ողջունեմ թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը։

Դրագէտ Բեդնի խօսք առնելով յայտարարեց թէ պատրաստ է մրցելու թուրք հիւրերուն հետ, իրենց փոխադարձ համակրանքի եւ բարեկամութեան արտայայտութեան մէջ։

Րուշէն Էշրէֆ պէյ ի պատասխան հետեւեալը յայտարարեց.

— «Այսօր տեսանք թէ խանդավառութիւնը ի՛նչ մեծ վայելուչ ձեւով արտայայտուեցաւ Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Եագուպ Գատրի բարեկամս, ցուցարարներուն անցքը տեսնելով կ'ըսէր. «Վոլկան կը հոսի»։ Լաւ մարզուած զօրագունդերուն ոտքերուն տակ հրապարակը կը դղրդէր։ Այն օրինակելի կարգապահութիւնը զոր հիմա կը տեսնենք խորհրդային Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ զօրանցքներու միջոցին, պտուղն է անցնող խանդավառ տարիներուն։ Եւ հիմա ամէնքս ալ լեցուած ենք թուրք եւ սովետական մեծ բարեկամութեան խանդավառութեամբ։

ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հեռագիրները հաղորդեցին թէ Մայիս 1ի զօրահանդէսը, բացառիկ հանգամանք ունէր։

Թուրք պատուիրակութեան համար կառուցուած էր մասնաւոր ամպիոն մը, ուր տեղ բռնած էին բոլոր թուրք հիւրերը, որոնք նոյնպէս խանդավառութեամբ ծափահարուեցան ժողովուրդէն։

Ցամաքային ու ծովային ռազմական գործավար Պ. Վորոշիլով ճառ մը խօսեցաւ, որուն յաջորդեց երիտասարդ մարտիկներու երդումի արարողութիւնը։ Անկէ յետոյ տեղի ունեցաւ հետեւակազօրքի, հեծելազօրքի, թնդանօթաձիգներու, հրասայլերու եւ ինքնաշարժերու ջոկատներու անցքը։ Զօրանցքի պահուն, օդանաւերն ալ կանոնաւոր թեւերու բաժնուած, թռիչքներ կը կատարէին հրապարակին վրայ։ Ասոնց յաջորդեց ուրիշ թափօր մը, որուն կը մասնակցէին օդանաւային Միութեան, քիմիական պաշտպանութեան, նախկին ռազմիկներու, կոմերիտականներու եւ ուսանողներու ջոկատները։ Աւելի յետոյ Կարմիր Հրապարակին վրայ անցք մը կատարեցին բանուորները։ Տօնական զգեստներ հագած բանուորները երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մասին բացատրութիւններ տուող վերտառութիւններ ու դրօշակներ բռնած ցոյցեր կատարեցին քաղաքին մէջ։ Ամէն կողմ կախուած էին շրջանակի մէջ առնուած վերտառութիւններ, որոնք կը պահանջէին պահպանել խաղաղութիւնը, միեւնոյն ատեն մերժելով ամէն տեսակ օտար միջամտութիւն։ Այս կրակոտ ցոյցերը շարունակուեցան մինչեւ իրիկուն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

—)(o)(—

Սելանիկի դէպքին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները ծանօթ են մեր ընթերցողներուն, Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ, «Ութերորդը» խորագրին տակ (5 Մայիս).

— «Ներգաղթի պատուիրակներուն Յունաստան ժամանումէն ի վեր ութերորդ դէպքն է այս։ Յիշողութիւնները թարմացնելու համար թուենք. 1. Գիշերային յարձակում Աթէնքի առաջնորդարանին վրայ, 2. Արիւնահեղութիւն Ֆիքսի մէջ՝ եկեղեցին վէճին առթիւ, 3. Յարձակում ռամիկաններու վրայ, պարանքաններու խնդրոյն առթիւ, 4. Կոկ. Լիփադմայի եկեղեցիին մէջ, զարձեալ պարանքաններու խնդրոյն առթիւ, 5. Կոկ. Լիփադմայի եկեղեցիին առջեւ, դրօշակի առթիւ, 6. Յարձակում Պ. Գրիգոր Բարաղամեանի բնակարանին վրայ, 7. Յարձակում եւ սպառնալիք Բարեգործականի տեղական մասնաժողովի անդամներուն վրայ եւ 8. Սելանիկի խայտառակութիւնը։ Շղթայ մը ուղղակի պատրաստուած ծրագիր մը, հաւանաբար Երեւանի մէջ, որ գործադրութեան կը դրուի նոյեմբերէն ի վեր եւ որուն զոհը կ'ըլլայ յունահայ գաղութը։

Խօսք չենք ըներ այն սուր ակնարկութիւններուն եւ անհամակրական վերաբերումին, որ ցոյց կուտան տեղական իշխանութիւններն ու մամուլը մեզի հանդէպ, անշուշտ իրաւունքով։ Արդեօք վերջի՞նն է Սելանիկինը։ Երբեք։ Վախ ունինք որ աւելի դէշ անակնկալներ վերապահուած են յունահայութեան, եթէ կազմակերպուած ուժեր պայքարի չանցնին, փրփրած համայնավարները սանձելու համար։

Տար Աստուած որ սխալէինք մեր նախատեսութեան մէջ եւ գաղութը նոր փորձանքներ չկրէր անոպայ տարրերու խելագար գործունէութեան երեսէն։ Նոյեմբերէն մինչեւ Մայիս 2 արձանագրեցինք ութ դէպք։ Պ. Դ. Շահվերտեան կրնայ բարձր ճակատով եւ հպարտ կուրծքով Երեւան դառնալ, իր հաշուետուութիւնը ընելու համար»։

Տնտեսական խառնը Յունաստանի մէջ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը գրեն.— Դրամանիշի նոր օրէնքը, որ գործադրութեան դրուած օրէն ձախող արդիւնք սկսաւ տալ, զրեթէ չի գործադրուիր ներկայիս։ Պատկան նախարարներու եւ դրամատուններու միջեւ կատարուած բանակցութիւնները կացութիւնը չեն պարզած։ Հրապարակին վրայ օտար դրամները անգտանելի դարձած են։ Վերջնականապէս կը հաստատուի թէ վերջին մէկ շաբաթուան ընթացքին մեծ քանակութեամբ օտար դրամ փախցուած է արտասահման։ Այս եւ ուրիշ պատճառներով, օտար դրամները միշտ կը բարձրանան, խուճապ պատճառելու աստիճան։

Յունաստանի Դրամատան փոխանակութեան պահեստը իջած է մօտաւորապէս հինգ միլիոն տոլարի։ Դրամատունը կը մերժէ ցած գիններով ստերլին կամ տոլար տրամադրել արմտիք գնելու համար։ Հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն, այս շաբաթ տոլարը հարիւր տրախմիէն հաշուելով կարեւոր գումար մըպիտի յատկացուի արմտիք գնելու համար։ Կ'ենթադրուի թէ հացին գինը պահել կարելի չպիտի ըլլայ, հակառակ կառավարութեան բարեացակամութեան։

Միւս կողմէ պիւտճէին պատրաստութեան ուշացումը աւելի կը խորացնէ ելեւմտական եւ դրամային քաոսը, որուն մէջ ինկած է կառավարութիւնը։ Մօտաւոր հաշիւի համաձայն, նոր տարեշրջանի պիւտճէն 8 միլիառ կը հաշուի. առանց հաշուելու արտաքին պարտքերու տոկոսներուն կարեւոր գումարը, որ կը հասնի աւելի քան 1500 միլիոն տրախմիի։

Ելմտական շրջանակները մեծապէս մտահոգ են տրախմիին շարունակական անկումէն եւ անոր գնելու կարողութեան նուազումէն։ Այս կացութեան առջեւ, նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանելու կարծիքը հետզհետէ կ'ամրապնդուի։ Ազգային Դրամատան նախկին տնօրէն եւ ծանօթ ելմտագէտ Պ. Մաքսիմօս վախ կը յայտնէ որ կառավարութիւնը ստիպուի նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանել։ Պ. Մաքսիմօս ըսած է նաեւ թէ Յունաստանի Դրամատունը պէտք է միացնել Ազգայինին։

Ելմտական նախարար Պ. Վարվառէսօս պատասխանելով Պ. Մաքսիմօսի յայտարարութիւններուն, անժամանակ դտած է նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանելու կարծիքը, իսկ երկու դրամատուններու միացումը գոյութիւն ունեցող օրէնքներու հակառակ է։

Մինչ այս, մինչ այդ, կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ, տագնապը կը խորանայ, տրախմին կը կորսնցնէ իր արժէքը, Եւրոպայէն սպասուած դրամական օժանդակութեան յոյսերը կը չքանան, օտար բաժնետէրերը կը մերժեն դիրուցութիւն տալ կառավարութեան, Յունաստանի դրամատան փոխանակութեան պահեստը կը նուազի, անգործութիւնը մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, եւ ներքին քաղաքական կացութիւնը կը դառնայ բոլորովին անստոյգ։

× Կացութիւնը ծանր է նաեւ Սելանիկի հրապարակին վրայ։ Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հսկէ, շահագիտութիւնները արգիլելու համար, բայց անօգուտ։ Գաղտնի գործառնութիւնները կը շարունակուին, բարձրացնելով օտար դրամները։ Այսպէս, տոլարը մինչեւ 180 տրախմիի բարձրացած է (փոխան 75ի), խուճապ յառաջ բերելով առեւտրական շրջանակներու մէջ։

Վախ կայ որ հացը 5-6 տրախմի վրայ գնէ։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆԿԱՐԻՉ Վ. ՄԱԽՈՒԽԵԱՆ

Rives d'Azur գեղարուեստական ամսաթերթը Ապրիլի թիւով կը հրատարակէ, կողքին վրայ, լուսանկարը ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի, հետեւեալ վերտառութեամբ մեծատառ.— «Ֆրանսացի փառք մը»։ Հ. Տը Կարտիա, «Գեղեցիկ հոգի մը» խորագրին տակ, ուսումնասիրութիւն մը ունի Մախոխեանի մասին, բազմաթիւ վերարտադրութիւններով մեր տաղանդաւոր ծովանկարչին գործերէն։

Կիրակի Միտք եւ Արուեստի բաժնին մէջ, կուտանք քաղուածքներ։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Բ. ՄԱՍ

Ֆրանսուհին, թեւը կողքին ու երկար հասակը կանգնած Սուրէնի դէմ, կը նայէր անոր՝ բոցեղէն բան մը աչքերուն մէջ, որ մէկէն կ'ընտելանայ. կը թափանցէ, կը ջերմացնէ ու կը փոթորկէ՝ մթագնելով շուրջ բոլորը, մինչեւ որ, արագաշունչ արշաւէ մը վերջ, լոյսը կուգայ ու կենալ հարկ կ'ըլլայ։

Ուղղուեցան Կալաթա։ Ապակեփեղկի մը մէջ կանգներ էր վաճառող մը ու ...ներ կը տեղաւորէր։ Անցան։ Արեւը կը վառէր բարձրադիր շէնքերու տանիքները, ու զով հով մը, ովկիանոսէն, կու գար կը զգուէր դէմքերը։ Ուզեցին դիւցին ձայնը անցնիլ։ Քանի մը քայլ առեր էին, երբ Ֆրանսուհին կեցաւ յանկարծ ու յարեց.

— Մօսյո՛յ... ա՛խ... իտալական փոստը նամակ մը պիտի ձգէի։

— Դառնանք, եթէ կ'ուզէք։

Ու դարձան։ Կրկին բաներ մը ըսաւ Ֆրանսուհին։ Բայց, Սուրէն չլսեց։ Անկիւնի պօղպաճեւին շխրտոցը արգելք եղաւ։ Պէտք եղաւ նորէն անցնիլ մեծ ճամբը։ Դէպի սամ. դրամատուն տանող նեղ փողոցէն կառք մը կուգար։ Վազել պէտք եղաւ։ Ֆրանսուհին յառաջացաւ, Սուրէն հասաւ։ Քով քովի շարունակեցին քալել։ Դարձան ձախ։ Դէպի իտալական փոստ ուղղուելու ատեն, թրամուէյը բաժնեց զիրենք, ու Սուրէն, երբ կրկին հասնիլ ուզեց ետեւէն, Պանք Օթոմանի անկիւնի երկար հայելիին մէջ իրար տեսան...

Ու յիշեցին, երկուքն ալ, այն հեռաւոր ամառնային երեկոն, երբ նոյն հայելիին մէջ տեսեր էին իրար...

×

Սուրէն երբ գիշերը տուն դարձաւ, Այվազեան երկարեր էր տիվանին վրայ։ Տետրակ մը ձեռքը՝ կը կարդար ու նոր դերի մը նախադասութիւնները կը կրկնէր բարձրաձայն։ Այնքան մտազբաղ էր, որ չլսեց, նոյնիսկ, Սուրէնին բարեւը։ Քովէն, պատէն անդին, կը լսուէր Պարոնվարդեանին ձայնը, իրեն այցելութեան եկող քանի մը ընկերներու ձայներուն հետ, ու բոլորը կ'երգէին։ Սուրէն հանեց գլխարկը ու նստեցաւ պատուհանին, ականջ տալու համար երգին։ Երգի մը ու կանչի մը կարօտը միշտ... մի՛շտ նոյն տենչը, ձայնի մը վազելու...։ Մեղմ հովը շոյեց իր ճակատն ու մազերը, ու Սուրէն ակնարկը անորոշօրէն ուղղեց Այվազեանին, յետոյ դուրս, անպարագիծ երկնակամարին, ուր նորեր էր լուսինը։ Աղւոր ու հոգեխռով յիշատակ մը բախեց Սուրէնի սրտին դռնակը։ Յիշատակ մը, որ զինքը տարաւ ետ, շա՜տ ետ, իր պատանեկութեան տարիներուն, երբ նորէն, այսպէս խաղաղ գիշեր մը, լուսինը նայեր էր ու մօտակայ պատուհանէ մը Աստղիկ կը նայէր իրեն։

Հեռացաւ պատուհանէն ու նստեցաւ գրասեղանին։ Բացաւ դարակը։ Հանեց քանի մը նամակներ։ Առաւ մէկն ու կարդաց.

«... իսկ ե՛ս, որ քու մէջդ իմ հոգիս է որ կը սիրեմ. կ'երթամ շաւիղէն քու լոյսիդ, որ մէջս կը ցոլանայ ու կը շնչեմ միայն այն որ քու հոգիիդ մէջ կրնայ կազմուիլ։ Խորհէ թէ ո՛րքան կը տառապիմ, երբ իմ շուրջիններս, սիրելիներ թէեւ, զիս կը ղրկեն քեզմէ ու կը հեռացնեն զքեզ ինձմէ... կը յիշե՞ս այն ծարաւած ծաղրուհիկը — վէպին մէջ, զոր ղրկեր էիր ինծի,— որ մօտեցաւ հօրին, պապակա՛ծ, միջօրէի հեղձուցիչ տաքին ներքեւ, ու մինչ ուրիշներ կ'ըմպէին, իրեն արգիլուեցաւ շրթները զովացնել... Որքա՜ն կը նմանիմ անոր։ Աղբիւրը, ի՛մ աղբիւրս ո՛ւր ես. պիտի կարենա՞մ յագեցնել ծարաւս... Երէկ, կէս օրէ վերջ, ձեր տանը պարտէզն էի. յունապլին տակ. հոն. ուր դուն կուգայիր, յաճախ, խուսափող ակնարկ մը նետելէն մեր պատուհանին։ Երկչոտ արեւ մը, ինծի նման, որ կը դողդղայ ու կը պահէ իր ճառագայթները, կը ջերմացնէր թռչուն մը։ Դուն ալ իմ թռչունս ես. «սիրո՛յս ծառին մի՛ակ թռչունը»։ Գարունը աչքառիկ... Ծառերը կը ղունաւորուին. բայց սիրոյս ստերը դեռ ցուրտ կը մնան քեզմէ... Տերեւները կ'աճին. բայց, կուցդ կ'ուշանայ։ Եւ օրերը կ'անցնին. ծաղիկը կ'անցնին, ու ես՝ միայնակ, յոգնած, կը սպասեմ, քու վերադարձիդ։ Ի՞նչ կը խորհիս։ Գա՞լ։ Հոս չե՞ս արդէն։ Ահա կը տեսնեմ զքեզ,— քո՛վս, լուռ, մտախոհ ու գեղեցիկ. իմաստութեանդ մէջ գեղեցիկ։ Եւ երբ կը համարձակիմ հալիլ սրտիս, քու սրտիդ բաբախումն է որ կը զգամ... Ահա՛ լուռ սէրը. հպա՛րտ սէրը։ Այն սէրը, որ կը սողմէ։ Բայց չի մխիթարեր, եւ որ կ'արտասուէ, բայց ժպիտը կը ձեւացնէ, այո՛, հեկեկալէն, երբեմն մութին ու մենութեան մէջ...»։

Ժխոր մը լսուեցաւ դուրսէն։ Թողուց նամակը։ Այվազեան դեռ կը մռլտար։ Սուրէն պատուհանին մօտեցաւ։ Կը կռուէին. հացի կռիւ մըն էր։ Քաղցի կռիւը. ներքին ձայնի կռիւը։ Այո՛, ներքին ձայնի մը, որ կը մնար անյագ...։ Հովը թեթեւ ու հաճելի, կրկին շոյեց իր դէմքը։ Սիկառ մը վառեց։ Քանի մը քայլ առաւ սենեակին մէջ։ Պատկեր մը կը յամառէր տեսողութեանը առջեւ։ Դուրսը, երկնակամարին վրայ, ամպիկ մը եկեր էր լուսնին շուրջ։ Արմուկը դրաւ պատուհանին, ու ձեռքը ճակտին։ Սիկառին մուխը, պատուհանէն դուրս, կը պարուրուէր կապտորակ գծերով, ու ձայն մը, թարմ, գեղուն, գրաւիչ ձայն մը դեռ կը հնչէր ականջին.

— «Կարծեցի թէ դուք եւս պիտի իջնէք»։

Ու սիրտը կը տրոփէր։ Այսուհանդերձ, խորհեցաւ, իմս պարզ ընկերակցութիւն մըն էր, առանց մասնաւոր ցանկութեան։ Մնաց որ, անմտութիւն է կառչած մնալ զգացումի մը, որ թերեւս մաքուր է, բայց մանկական շրջանի մը բոյրը ունի. ու թէեւ կը քաղցրացնէ իր յիշատակովն իսկ, բայց գուցէ եւ սին երազ մըն է... կեանքը իր հարկադրանքներն ունի ու մարդ, կամայ ակամայ, պիտի հպատակի ի վերջոյ...։ Ահէ՛ զատ — շարունակեց խորհիլ — ինքզինքս դրած եմ միջավայրի մը եւ պայմաններու մէջ, որոնք այլապէս գրաւիչ հեռանկարներ ցոյց կուտան...։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Կորկուլով ն՞այ էր թէ ռուս

Երէկուան թիւով, հաղորդեր էինք երկու ակնարկութիւններ Կորկուլովի ծագման մասին: Հասկցուեցաւ թէ թիւրիմացութիւն մըն է պատահածը եւ թէ Ռուսիոյ նախկին վարչապետին Քոքովցովի եւ խազախ զինապետին Էլիզէյեւի խօսքերը սխալ ըմբռնուած են Մաթէնի եւ Էքօ տը Փարիի խմբագիրները:

Ստորեւ հաստատում մը Կորկուլովի ռուսական ծագման մասին: Ռուս գաղթականներու կողմէ, Ֆրանսայի վարչապետին ուղղուած է նամակ մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածը·

— «Ցանուն ռուս եւ փրանսացի ժողովուրդներու այնքան երկար ատեն իբար միացնող բարեկամութեան հաւատարիմ բոլոր ռուս գաղթականներուն, կուզանք ձեզ յայտնել նողկանքը զոր կը զգանք հանրապետութեան նախագահին յարգելի անձնաւորութեան դէմ կատարուած գարշելի ոճրէն: Իրողութիւնը որ այս ոճրին հեղինակը ռուսական ծագումով մէկն է, մեզ համար աւելի եւս ցաւալի կը դարձնէ այս ոճիրը եւ մեր մէջ կը յարուցանէ նոյնքան աւելի ուժգին զայրոյթ մը»:

Ստորագրած են Քոքովցով, Ռուսիոյ նախկին վարչապետ, նոյն անձն իսկ որ Մաթէնի թղթակցին յայտնած էր թէ անունէն դատելով, հայկական ծագում կը վերագրէ Կորկուլովի, Մաքիաքով նախկին դեսպան, Տը Կիրս աւագ ռուս դեսպաններու, Մելիուքով նախկին արտաքին նախարար, զօրավար Միլէր, Անտրէ Մանտէլշթամ, Արեւմտեան Եւրոպայի ռուսական եկեղեցիի եպիսկոպոսը, եւն.:

Այս կերպով, ինքնին կը հերքուին Կորկուլովի ծագման մասին ամէն ենթադրութիւն:

Բոլշեւիկները եւ Կորկուլովի ոճիրը

Ժընեւի խորհրդային պաշտօնական թերթին «Թաս»-ի խորհրդային պաշտօնական թերթին Ժընեւի խորհրդային պատուիրակութիւնը օտար պատուիրակութեանց —ղղած է այլանդակ յայտարարութիւն մը՝ Կորկուլովի ոճրին առթիւ, Ֆրանսայի ներքին նախարարութեան զեկոյցին մասին:

Յայտարարութիւնը կ՛ըսէ·

— Խորհրդային մամուլը միաձայնութեամբ, ֆրանսական ներքին նախարարութեան զեկոյցը կը դատէ իբր չարաշուք ոլբերգութիւն մը, որ յատկացուած է ծառայելու կարգ մը ղեկավար տարրերու հակախորհրդային քաղաքականութեան:

Բոլշեւիկեան այս յայտարարութեան մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով:

Ըամէք եւ Թէվֆիք Րիւշտի դէպի Հռոմ

Ըամէէթ փաշա եւ Թէվֆիք Րիւշտի Հռոմ պիտի հասնին Մայիս 22ին: Իտալիոյ արտաքին նախարարը Պ. Կրանտի՝ յայտներ էր արդէն թէ Թուրք նախարարներուն հետ կարծիքներու փոխանակութիւն մը պիտի ունենան երկու երկիրները շահագրգռող տնտեսական ու քաղաքական հարցերու շուրջ:

⁂ Ռուս մը ինքզինքը անպատուուած զգալով Կորկուլովի արարքէն, անձնասպան եղաւ:

Ախոյեանական մրցում

Մարսէյլի Արաքս մարմնամարզական միութեան ֆութպոլի յանձնախումբը կազմակերպած է բաժակի երրորդ ախոյեանութեան մրցում մը, որուն կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր ֆութպոլի խումբերը մասնակցելու: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի ժամը 8ին, St. Julien դաշտը: Կը հրաւիրուին հայ հասարակութիւնը:

Ուշադրութիւն

18 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Petit Journalի սրահներուն մէջ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան

եւ «Տարօն Տուրուբերան»ի Հայրենակցական միութեան

Գէորգ Չաւուշի մահուան խանրհիլզամեակը

Ծոխ յայտագիր — *Մանրամասնութիւնները շուտով*

Ապրիլ 11)24 Փոն տը Շէրիի մէջ

ՄԱՅԻՍ 15ԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ուրֆայի Պիրէճիք գիւղացի Աբրահամ Գապատայեան, որ կը գտնուէր Մարսէյլ: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՈՒՐՖԱՅԻ Պ. Յակոբ Պէշլիեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ, կամ իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի հաղորդել Պ. Պօղոս Գորգիկեանի, 31 Routé de Choisy, Ivry.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Միլան, Պ. Կարապետեան. Զունինը:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Փարիզ եւ առուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ց. Հ. Դ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կեդր. կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ա. կումբի սրահը: Ձեկոյց Կեդր. Կոմիտէի կողմէ: Սախպզղական ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան խումբին ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին, 32 Ave. des Gobelins. *Զեկոյց Կ. Կոմիտէի ներկայացուցչին կողմէ:*

ՍԱՐՍԷԼԻ ենթակոմիտէին ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (ընկ. Նուպարի տունը): Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple, *օրակարգ՝ շրջաբերականներու ընթերցում:*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի դիւանը, խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան համար կը հրաւիրէ իր խումբի անդամները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խնդրուի ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանը:

Թատերական ներկայացում

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

26 Rue Troyon, Sèvres

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը ներկայացնէ

"ՔՕՐՐԱՏՕ,,Ն

Այս առթիւ պիտի կատարուի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին պաշտօնական բացումը:

Վահրամ Փափազեան, նախկին աշակերտ Մ. Ռ. վարժարանին, սիրայօժար իր յարգանքի ձօնը կը բերէ Մ. Ռ. վարժարանին նախկին աշակերտ եւ հայ բեմի հիմնադիր անմահն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակին:

Համախարբերդցիական մեծ երեկոյթ

Կազմակերպուած Խարբերդի Հայր. Միութեան կողմէ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Maison Mutualitéի *մէջ,* 24 rue St. Victor.

Կը նախագահէ Պ. ՀՐԱՉ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԽԱՆԴ եւ ՍԵԴՐԱՔ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզահայ կարող ուժեր: Տեղի կ՛ունենայ միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով:

Թէյասեղան - պարահանդէս

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9—12 եւ 12—5

Brebant Marseillaisի *մէջ* Ave. des Chartreux

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. Հայկանուշ Նիքօլինի, Mme. Henriette Gallian, Օր. Աբգարեան եւ Պր. Համբարձումեան, *հայկական, ֆրանսական երգերով եւ զուգերգով, Պ.* Չէօրէքճեան *(Ջութակ): Ռուսական պարեր ռուս յայտնի պարուհիներու կողմէ:* Պ. Տէր Վարդանեան *կը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը:*

Մուտք 5 ֆրանք

Ծանօթ.— *Կը խնդրուի պարգեւաբաշխութեան տոմսերը միասին բերել:*

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոնպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի վարչութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ կոմիտաս երգչախումբի *(80 հոգի):*

Ի ՆՊԱՍՏ ՇՐՋԱՆԻ «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հովանաւորութեամբ ԱԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այս Կիրակի ժամը 3.30ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ, rue des Halles *կայարանին կից:*

Արտասանութիւն՝ ՋԱՐԷՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Մուտքը՝ 5 Ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Արթուր մանաւորապէս սիրում էր բնութեան տեսարանները եւ ճամբին հանդիպած առաջին ջրվէժը նրան մի այնպիսի բուռն ոգեւորութիւն պատճառեց որ ախորժելի էր տեսնելը: Բայց երբ սկսեցին աւելի ու աւելի մօտենալ ձիւնոտ կատարներին, նրա յափշտակուած տրամադրութիւնը տեղի տուեց մի երազկոտ խոր հիացումի, որի նմանը Մօնտանէլլի երբեք չէր տեսած Արթուրի վրայ: Կարծես, մի տեսակ միստիկ ազգակցութիւն լինէր նրա ու այդ սարերի մէջ: Ամբողջ ժամերով մնում էր անշարժ վայր ընկած սօսի մութ, մեկուսի ու արձագանգող անտառում, աչքերը յառած բարձր ու շիտակ բուների միջով արեւի տակ պայծառ լուսաւորուած ղիմացի կապոյտ ժայռերին ու կայծկլտող կատարներին: Եւ Մօնտանէլլի նայում էր նրան վշտահար մի նախանձով:

— Ես կ՛ուզէի որ ինձ ցոյց տայիր, ինչ որ դու այնտեղ տեսնում ես, սիրելիս. — ասաց մի անգամ հայեացքը գրքից հեռացնելով ու դառնալով Արթուրին, որ նրա կողքին փռուել էր խոտերի վրայ ճիշդ նոյն դիրքով, ինչ մի ժամ առաջ. բայց, լայն աչքերը գամած հեռո՛ւն, ուր փայլկտում էին կապոյտն ու սպիտակը:

Ուղեւորները դուրս էին եկել մեծ ճամբից, գիշերելու համար մի անդորր գիւղակում՝ Դիօզա ջրվէժից ոչ հեռու. երբ արեւը խոր թեքուել էր արդէն անամպ երկինքին, նրանք բարձրացել էին մի անտառոտ քարափի վրայ, այնտեղից վայելելու արեւի առած հրաժեշտը Մօն-Պլանի գմբէթներից ու տէգերից:

Արթուր վեր առաւ գլուխը ու լի էլ նրա հայեացքը խորհրդով ու հիացքով:

— Ես ի՞նչ եմ տեսնում, պադրէ՛: Կապոյտ անապատում մի սպիտակ ահագին էակ, որ ոչ սկիզբ ունի, ոչ վախճան: Ես տեսնում եմ, թէ ինչպէս սպասում է նա դարէ դար աստուածային Ոգու գալստեանը: Տեսնում եմ աղօտ, կարծես ապակու միջից:

Մօնտանէլլին հառաչեց:

— Մի ժամանակ այդ բոլորը ես էլ էի տեսնում:

— Իսկ հիմա էլ չէ՞ք տեսնում:

— Ո՛չ. եւ էլ երբե՛ք չեմ տեսնելու: Այդ բոլորն այդտեղ է, գիտե՛մ, բայց ես չունիմ դրան տեսնելու աչքերը: Ես հիմա բոլորովին ուրիշ բան եմ տեսնում:

— Ի՞նչ էք տեսնում:

— Ե՞ս, սիրելի՛ս: Տեսնում եմ կապոյտ երկինք եւ ձիւնապատ սարեր. ուրիշ ոչի՛նչ — վերեւում: Այլ բան է ցածը:

Ու մատնանիշ արաւ խորքում փռուած հովիտը:

Արթուր ծունկի եկաւ ու կախ ընկաւ սեպ անդունդի եզերքին: Երեկոյեան խտացող ստուերների մէջ գորշին տուող ահագին սօսիները պահակների պէս կանգնած էին գետի երկու նեղ ափերին: Հէնց նոր էր սուզուել շիկացած ածուխի նման կարմիր արեւը լեռնային ժանիքաւոր ժայռի թիկունքին: Կեանքն ու լոյսը կորան բնութեան երեսից:

Եւ մութ ու մռայլ, սպառնալից մի բան եկաւ շիտակ հովտի վրայ, արհաւիրքով լի:

Արեւմտեան մերկ սարերից կախուած ուղղահայեաց ժայռերը կարծես ատամները լինէին մի հրէշի, միշտ պատրաստ յափշտակելու իր որսը ու քաշելու ձորի խոր անդունդը, ուր սեւին էին տալիս հեծող անտառները: Սօսիները մերկացրած սրի շարքերի էին նման, որոնք փսփսում էին «ընկի՛ր վրա՛ս»: Ու թանձրացող խաւարի միջից գոռում էր ու ոռնում գետը, զարնելով իր ապառաժ բանտի պատերին, յաւիտենական յուսահատութեան կատաղութիւնը բերնին:

— Պադրէ՛, մռայլ է այնտեղ, ինչպէս դժոխքում:

Ու Արթուր դողդողջուն վեր կացաւ ու ետ քաշուեց անդունդից:

— Ո՛չ, զաւակս, — եղաւ Մօնտանէլլի մեղմ պատասխանը. — այնտեղ մռայլ է, ինչպէս մարդկային հոգում:

— Որոնք ապրում են խաւարի ու մահուան գրկո՞ւմ:

— Որոնք ամէն օր փողոցում կողքիցդ անց են կենում:

Արթուր դողում էր, ամբողջովին աչքերը յառած ներքեւի ստուերին: Պղտոր ճերմակ մշուշը խաղնում էր սօսիների մէջ եւ փռւում յուսահատութեան ցաւերումն հեծող հեղեղի վրայ, մի ողորմելի տեսիլքի նման, որ մխիթարանք տալ չէր կարողանում:

— Նայեցէ՛ք, — ասաց յանկարծ Արթուր: — Մարդիկ, որ խաւարի մէջ էին գնում մեծ լոյս տեսան:

Արեւելքի ձիւնահեր գագաթները վառւում էին անդրադարձ ճառագայթների տակ: Երբ կարմիր փայլը հանգաւ կատարներին, Մօնտանէլլին դարձաւ ու դպաւ Արթուրի ուսին:

— Գնա՛նք, սիրելի՛ս: Մութը կոխեց, կը կորցնենք ճամբան, եթէ էլ ուշանանք:

— Հիմա կարծես դիակ լինի արդէն. — ասաց Արթուր աչքը հեռացնելով մարած լոյսի տակ փայլող գագաթներից:

Մութ ծառերի միջով իջան դէպ [illegible] շալէն, ուր իջեւանած էին:

Քիչ յետոյ, երբ Մօնտանէլլին [illegible] ղանատուն մտաւ, գտաւ Արթուրին [illegible] ընթրիքի սեղանին առաջ նրան [illegible] սելիս. տղան արդէն թափ էր [illegible] գողնոցով ու կարմիր այտերով [illegible] լորովին ուրիշ էակ էր դարձել:

— Եկէ՛ք, պադրէ՛, շո՛ւտ. [illegible] սա զւարճալի շնիկը. պար է գալիս [illegible] ետեւի թաթերին:

Շունն իր խաղով այժմ նոյնքան յափշտակել էր նրան, որչափ [illegible] առաջ ալպեան վերջալոյսը:

Շալէի տանտիրուհին, [illegible] գողնոցով ու կարմիր այտերով [illegible] կին, կանգնել էր մկանուտ ձեռքերը կողքերին դրած ու ծիծաղում էր [illegible] ու տղի խաղին նայելով:

— Երեւում է, որ հոգ առած [illegible] չունի. — դարձաւ նա իր աղջկան [illegible] դական բարբառով: — Ի՛նչպէս [illegible] ուել է նրան խաղը. եւ ի՛նչ էլ [illegible] տղայ է:

Արթուր կարմրեց մի դպրոցական աղջկայ նման, իսկ կինը տեսնելով [illegible] տասծը հասկացան, դուրս եկաւ [illegible] ծաղելով նրա շփոթութեան վրայ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՅԻՍ 1932

12 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻւ 1877

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՀԱՒԱՔՈՒՄ ԵՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄ

Սպասելով Պոլսոյ նոր թղթաբերին, որ անշուշտ աւելի պիտի լուսաբանէ «զետեղման» կամ «բնակութեան» օրինագիծը, փորձենք վերլուծել զայն այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ առաջին հրատարակութեամբ: (Տես երէկուան «Յառաջ»ը):

Թէեւ օրինագիծ է տակաւին, բայց քէմալապետութեան մէջ տարբերութիւն չկայ երկուքին միջեւ, — օրինագիծ եւ օրէնք: Կը բաւէ որ կառավարութիւնը միտք մը յղանայ: Անմիջապէս կը յանձնէ «Մալէ»ին — Մ. Քէմալի կուսակցութեան — որ ձեւականօրէն «կը քննէ» զայն ու կը վաւերացնէ: Մնացեալը — Ազգ. Մեծ Ժողովին վաւերացումը — պարզ ձեւականութիւն է:

Արդ, առաջադրուած օրինագծով, կառավարութիւնը կը ձգտի 1. կարելի եղածին չափ շատցնել Թուրքիոյ թուրք բնակչութիւնը. 2. Ցրուել, արմատախիլ տարտղնել ոչ-թուրք փոքրամասնութիւնները, խափանելով անոնց ազգային՝ ինքնուրոյն կեանքը, աճումն ու զարգացումը: *Այսինքն*, փութացնելով անոնց թրքացումը, *դարձնել թուրք բնակչութիւնը բազմացնելու միջոցով:*

Ինչպէս ապակեզարդ ձեռագիր մը, յստակօրէն կ՚երեւայ օրինագծին այս տրամադրութիւնը, հակառակ իր մանուածապատ եւ թրքավարի շարադրութեան:

Միւս կողմէ, ծրագիրը յատկապէս ուղղուած է քիւրտ ժողովուրդին դէմ, որ կը կազմէ ամէնէն հոծ բնակչութիւնը, ամայի եւ աւերակ Անատոլուի մէջ: Բայց, որ եւ է երաշխաւորութիւն չկայ թէ օրինագծին խստութիւններէն եւ կաշկանդումներէն ազատ պիտի մնան միւս հասարակութիւնները, — բոլոր անոնք որ «թիւրք օղլու թիւրք» չեն:

Կարդանք մէկ-մէկ, օրինագծին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. *Զետեղման չորս գօտիներ կազմուած են Թուրքիոյ մէջ:*

2. *Թիւ 1 գօտին կը կազմեն այն վայրերը ուր թուրք մշակոյթին պատկանող հոծ բնակչութեան մը գոյութիւնը անհրաժեշտ կը համարուի:*

3. *Թիւ 2 շրջանը կը կազմեն այն վայրերը ուր պիտի փոխադրուին եւ զետեղուին այն բնակիչները որոնց թուրք մշակոյթ ներկայացնելը փափաքելի է:*

4. *Թիւ 3 շրջանը կը կազմեն այն վայրերը, ուր ազատօրէն կրնան բնակութիւն հաստատել թուրք մշակոյթին պատկանող գաղթականները, առանց կառավարութենէն նպաստ ուզելու:*

5. *Թիւ 4 շրջանը կը կազմեն այն վայրերը, ուր բնակութիւնը արգիլուած է, եւ որոնց պարպումը որոշուած է՝ առողջապահական, տնտեսական, մշակութային, քաղաքական, զինուորական եւ հանրային ապահովութեան տեսակէտներով: (ԽՄԲ.— Յիշեցէք 1915 Մայիսի տեղահանութեան օրէնքը):*

6. *Անոնք որ Թուրքիոյ մէջ տեւական բնակութիւն հաստատելու համար առանձին կամ խմբովին արտասահմանէն Թուրքիա գալ կ՚ուզեն, ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց եւ գործավարներու խորհուրդին տուած որոշումներուն համաձայն, կրնան ընդունուիլ միմիայն Ներքին գործավարին հրամանով: (ԽՄԲ. — Այս յօդուածը անշուշտ կապ ունի երթեւեկի հրահանգին հետ):*

7. *Թուրքիա պիտի չընդունուին անոնք որ թուրք մշակոյթին չեն պատկանիր: Եւայլն:*

8. *Թրքահպատակ Գնչուներն ու վաչկատունները պիտի զետեղուին քաղաքներու եւ թուրք մշակոյթին պատկանող գիւղերու մէջ, խմբովին չըլլալու պայմանով:*

9. *Անոնք որոնց մայրենի լեզուն թուրքերէն չէ, չեն կրնար նոր թաղեր, գիւղեր հիմնել կամ միայն իրենցմէ բաղկացեալ արհեստաւորներու խումբեր կազմել: Անոնք չեն կրնար միեւնոյն գիւղին կամ թաղին մէջ համախմբուիլ:*

10. Ներքին գործավարութիւնը արտօնուած է ցրուելու այս կարգի համախմբումները, մէջն ըլլալով նաեւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող նման համախմբումները:

Օրինագծին կարեւոր մէկ տրամադրութիւնն ալ աշիրէթներու լուծումն է: Ջնջուած են աշիրէթապետութիւնը, պէյութիւնը, աղայութիւնը, շէյխութիւնը եւ անոնց վերաբերեալ բոլոր կազմակերպութիւնները: Անոնց բոլոր անշարժ կալուածները պիտի փոխանցուին պետութեան:

Ուրեմն, թէ՛ թրքահաւաքում (դուրսէն գաղթականներ բերելով), թէ՛ թրքացում (ոչ-թուրք համախմբումները ցրուելով եւ թրքական շրջաններու մէջ տեղաւորելով), թէ՛ տեղահանութիւն (արգիլուած գօտիներ, վերաբնակութիւն, աշիրէթներու լուծում), եւ թէ բռնագրաւում (ոչ միայն աւատապետական, որ արդար է, այլ եւ ժողովրդային եւ անհատական, ինչպէս հայաջինջ սարսափներու առեն եւ մինչեւ այսօր):

Այս ծրագրին գործադրութեան համար ժամանակաշրջան որոշուած է 15 տարի, եւ տարեկան երկու միլիոն ոսկի: Ծիծաղելի գումար մը, որուն պակասը — տասնապատիկը — պիտի լեցուի աւարառութեամբ եւ բռնագրաւումով:

Թուրքիոյ մէջ օրէնքները, եթէ նոյն իսկ լաւ առաջադրութեամբ խմբագրուին, միշտ ենթակայ են գործադրողին հայեցողութեան եւ բարի կամքին:

Իսկ այսպիսի օրէնքները դուռները լայն կը բանան, ամէն տեսակ նենգութեան, հարստահարութեան, կողոպուտի, սպանութի, նոյն իսկ ջարդի համար: Մանաւանդ որ, կառավարութիւնը ինք ամէն օր նոր զէնքեր կը հնարէ, կը ճարէ, ոչ-թուրքերը ճզմելու համար: Զանոնք օրէնքէ դուրս հռչակելով:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

Այս մէկը զօր կը մատնանշէ *Յառաջի* ընթերցող մը, անուրանալի կերպով հայկական է եւ գոնէ նոր բնակավայրէն չէ ստացուած, որ կարենայինք՝ իբր թերութիւն՝ արդարացումներ փնտռել ու գտնել:

Կը գանգատի մեր ընթերցողը.

— Եղբա՛յր, կանոնաւոր բաժանորդ էի *Յառաջի*: Բայց չեղաւ որ օր մը օրին թերթ ստանայի եւ կարդայի. որովհետեւ, տանս մէջ կը բնակէին ուրիշ Հայեր ալ, որոնք իրաւունք ունենալ կը կարծէին իմ թերթս առնելու ինծմէ առաջ, կարդալու իբր իրենցը եւ յետոյ ձեռքէ ձեռք պտտցնելու: Ժամերով ետեւէն վազելէ յետոյ, երբ ձեռքս անցնէր, արդէն հինցած կ՚ըլլար:

«Ճարահատ՝ հասցէս փոխեցի եւ մեր փողոցին մէջ, սրճարանի մը հասցէն տուի:

«Բայց, չէի գիտեր թէ անձրեւէն փախելով, կարկուտի պիտի բռնուէի:

«Առաջ, գոնէ գիտէի թէ, թերթս ո՛վ կրնար առած ըլլայ: Կ՚երթայի, կը փնտռէի: Սրճարանին հասցէն տալէս վերջ, օր եղաւ որ թերթին հետքն ալ չգտայ:

— Ո՞ւր է թերթս, կը հարցնէի սրճարանին տիրոջը:

— Հո՛ն ըլլալու է, կը պատասխանէր, մարդը, ցոյց տալով անկիւն մը՝ ուր սովորաբար կը դնէ իր յաճախորդներուն եկած թերթերն ու նամակները:

«Մէկ, երկու, երեք. մարդը ի վերջոյ համոզուեցաւ որ իր հայ յաճախորդներն են որ թերթը թռցուցած ըլլալու են: Օր մըն ալ, անծանօթի մը ձեռքին մէջ բռնեցի թերթս:

— Եղբա՛յր, կանչեցի. այդ թերթը իմս է:

«Մարդը առանց շփոթելու կամ առնուելու, կամ ներողութեան խօսքի պէս բաներ մը գոնէ փսփսալու, դարձաւ եւ ձեռքը երկարելով.

— Վա՛յ, ըսաւ, մտերմօրէն, դո՞ւն ես Մ... եանը, ուրախ եմ ծանօթանալուս:

«Քար ըլլաս, չե՞ս ճաթիր:

«Այդ օրէն ի վեր, դադրեցուցի բաժանորդութիւնս եւ հիմա ամէն օր, փոքրէն կուգամ թերթը ձեռքովս առնելու:

«Ի՞նչ ընեմ, ըսէ՛ք: Գէ՞շը որն է: Այս մարդիկը որ իմ թերթս կը յափշտակէին, ամէնքն ալ, ինծմէ ձեզմէ ունեւոր են»:

Հիմա որ լսեցիք բաժանորդին արդար դժգոհութիւնը, դուք ըսէք, ընթերցողներ. ի՞նչ ըսենք մենք, երբ հարց կուտայ.

— Ի՞նչ ընեմ, ըսէ՛ք:

ԽԱՐՏՈՑ

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Պէյրութի գաղտնի ոստիկանութիւնը Անդր-Նահրի շրջաններուն մէջ մեծ պատրաստութիւններ տեսած եւ զգուշական միջոցներ ձեռք առած էր, արգիլելու համար հաւանական խառնակութիւնները Մայիս 1ի առթիւ: Համայնավարները, սակայն այդ շրջանին մէջ անվախօրէն գործեցին Մայիս 1ի օրը եւ մօտ 60 հոգինոց բազմութեամբ մը եւ կարմիր դրօշակ պարզած, թափօր կազմեցին պոռալով. «կեցցէ՛ Լէնին, կեցցէ՛ Ստալին»:

Շուտով ժանտարմաներ եւ ոստիկաններ հասան եւ յաջողեցան ցրուել զանոնք, ձերբակալելով մի քանիներ: Համաձայն ոստիկանութեան քաղած տեղեկութեանց, ինքնաշարժով խումբ մը համայնավարներ այդ օր միւս շրջաններէ եկած են Նոր Մարաշ, կազմակերպելու համար այս ցոյցը: Նոյն իսկ անոնք գիշեր ատեն քանի մը տուներու վրայ ալ կրցած են կարմիր դրօշներ պարզել:

Ցոյց տալու համար ոստիկանութեան խստութիւնը, բաւական է գիտնալ որ շաբաթ երեկոյ, Անդր-Նէհր գացող բոլոր Հայերը խուզարկուեցան եւ թերթ ծախողներ գիշեր մըն ալ բանտարկուած մնացին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընտրական բուռն պայքարէ մը վերջ որ մղուեցաւ նախկին մեծամասնութեան դէմ, արմատականները եւ անոնց հետ նաեւ նախկին փոքրամասնութիւնը, նկատի առնելով ներկայ պայմանները եւ ստեղծուած փափուկ կացութիւնը, համերաշխութեան ցոյց մը կատարեցին, իրենց քուէները կեդրոնացնելով, հանրապետական նախագահի միակ թեկնածուին Պ. Ալպէր Լըպրէնի վրայ: Ինչպէս գրեր էինք, հակառակ իր բարեկամներու ճնշումին, ընդառաջ երթալով արմատական եւ ձախ հանրապետական պատգամաւորութեան մը թելադրութեան, Պ. Փօլ Փէնլըվէ ետ առեր էր իր թեկնածութիւնը:

Այսպէս, Վերսայլի պալատին մէջ, երեքշաբթի օր, նախագահական ընտրութեան մասնակցեցան 824 ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ: Քուէարկութեան մասնակցեցան 777 հոգի: Քուէարկութիւնը տուաւ հետեւեալ արդիւնքը.— Պ. Ալպէր Լըպրէն՝ 633 քուէ, Փօլ Ֆօռ (ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար)՝ 114, — Փէնլըվէ՝ 12, — Մարսէլ Քաշէն՝ (համայնավար պետ)՝ 8, — զանազան անձեր՝ 10:

Ազգային ժողովը բացուեցաւ կէս օրէն վերջ ժամը 2ին, Ծերակոյտի նախագահ Պ. Ալպէր Լըպրէնի կողմէ որ կարճ ճառով մը, տարփողեց հանրապետութեան սպանեալ նախագահին յիշատակը եւ խստօրէն քամահրեց գործուած ոճիրը:

Քուէարկութիւնը սկսաւ Սահմանադրութեան օրէնքի յատուկ յօդուածներուն ընթերցումէն յետոյ:

Նախագահին ընտրութենէն յետոյ, երբ վերջացան շնորհաւորութեան արարողութիւնները, Պ. Լըպրէն, ընկերակցութեամբ վարչապետին՝ Պ. Թարտիէօի, եւ յատուկ շքախումբով, մեկնեցաւ դէպ ի Փարիզ, ուր Ելիզէի պալատին մէջ՝ նախ խոնարհեցաւ Տումէրի աճիւնին առջեւ, յետոյ այցելեց Անծանօթ Զինուորի շիրմին եւ վերադարձաւ Լիւքսէմպուրկի պալատը:

⁂ Երեկոյեան, Ֆրանսայի վարչապետ Պ. Թարտիէօ դահլիճին հաւաքական հրաժարականը ներկայացուց նորընտիր նախագահին, խնդրելով որ նոր դահլիճին կազմութեան հոգը իրեն չյանձնուի:

Պ. Թարտիէօ ընթացիկ գործերը պիտի վարէ, մինչեւ յաջորդ դահլիճին նշանակումը:

ՍՊԱՌՆԱԳԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Երեկոյեան թերթերը կը գրեն թէ նորընտիր նախագահը ստացած է երեք նամակներ, որոնցմով կը սպառնան թէ շատ չանցած Պ. Լըպրէնի պիտի վիճակի, նախկին նախագահին ճակատագիրը:

Այս սպառնալիքները կը նկատուին անմիտներու կամ կէս-խելագարներու գործը:

⁂ Նոր նախագահին կենսագրական գիծերը վաղուան թիւով:

Բննութիւններ Կորկուլովի մասին

Կորկուլովի պաշտպանութիւնը ստանձնած է փաստաբան Անրի ժէրօ, որ պաշտպանած էր նաեւ ժօռէսի սպանիչը՝ Վիլէնը:

Մօնթէ-Քարլոյի կողմերը, Պօսոլէյլի մէջ, վաճառական մը յայտնած է թէ քանի մը ամիս առաջ, ընդունած է այցելութիւնը Կորկուլովի, որ կ՚ուզէր այդ վայրին մէջ քիմիական արտադրութեանց գործարան մը հաստատել. սակայն հրաժարեցաւ իր այդ ծրագրէն, երբ հասկցաւ որ մասնաւոր արտօնութիւն պէտք է առնել եւ թէ այդ արտօնութիւնը կախուած է քննութեան մը արդիւնքէն:

Կը կարծուի թէ Կորկուլով այդ թունականին արդէն կը մտածէր իր ոճրին վրայ եւ փորձեր կատարելու պատրուակին տակ, կ՚ուզէր դժոխային գործիք մը պատրաստել:

ԳԷՇ ԶՈՒԳԱԴԻՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Յայտնուած է որ Կորկուլովի կինը անցեալ ուրբաթ ամբողջ կէս օրը անցուցած է Մոնաքոյի մէկ եկեղեցիին մէջ աղօթելով երկարօրէն եւ խոստովանելով քահանայի մը, Հայր Էտմոն Ժաքոյի:

Կորկուլովի կինը հաւաստեց թէ բան չի գիտեր իր ամուսնին չարաշուք ծրագրէն. սակայն կասկածները կը ծանրանան իր վրայ թէ, թերեւս ամէն ինչ գիտէր եւ խոստովանած է հայր Էտմոն Ժաքոյի, որ շաբաթ օր, երբ իմացաւ Ֆրանսայի նախագահին սպանութիւնը, քիչ յետոյ կաթուածահար եղաւ:

Կասկած ծագած է թէ քահանային այս յանկարծական մահուան եւ նախագահին սպանութեան միջեւ, կապ մը չկա՞յ արդեօք:

Մահապատիժ Արարատի Քիւրտերուն

Էնկիւրիէէն տրուած լուրի մը համաձայն, յատուկ ատեանին առջեւ, ուր դատը կը տեսնուի 1930 յուլիսին, Արարատի ըմբոստական շարժման մասնակցող 155 Քիւրտերուն, ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց բոլոր ամբաստանեալներուն դէմ:

Վճիռը պիտի տրուի յաջորդ դատավարութեան:

Լիբանանի սահմանադրութիւնը

Պէյրութէն տրուած լուրի մը համաձայն, Սուրիոյ մարզպանը երկու հրամանագրեր ստորագրած է: Այս հրամանագրերով ժամանակաւոր կերպով կ՚առկախէ Լիբանանի 1926ի սահմանադրական օրէնքը եւ կառավարական վարչութիւններուն աւելի պարզ ձեւ մը տալով, կը նուազեցնէ հանրային ծախքերը, մինչեւ որ սահմանադրական օրէնքը վերաքննուի Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Սուրիոյ մարզպանին այս հրամանագրերը կը համապատասխանեն ընդհանուր բաղձանքի մը, որ յաճախ արտայայտուած է, աւելի պարզ ձեւի մը վերածելու համար Լիբանանի վարչական եղանակը եւ ստիպողաբար դարմանելու համար ելեմուտքի դժուարութիւնները:

Հանրապետութեան նախագահը Պ. Տըպպաս կը մնայ իր պաշտօնին գլուխը՝ առժամեայ կառավարութեան պետի հանգամանքով: Նախարարները կը դադրին իրենց պաշտօնը կիրարկելէ, իսկ ընդհանուր սպասարկութեանց տնօրէնները կը կազմեն կառավարութեան պետական օժանդակ խորհուրդը:

Լիբանանի Երեսփ. Ժողովի նիստերը դադրած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲՈՒՌՆ ՎԷՃԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԹԵՄ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Հորիզոն կը գրէ թէ Ապրիլեան Սգատօնի խանգարման առթիւ, Մայիս 5ին բուռն վիճաբանութիւններ ծագած են Սելանիկի թեմական խորհուրդին մէջ: Անդամներէն Պ. Պ. Կրօն Շամտանճեան եւ Վարդանպարծանքեան խստօրէն քննադատելով Առաջնորդարանի քարտուղարին ընթացքը, պահանջած են քննիչ մարմին մը մը կազմել: Խափանարար խմբակ մը մերժած ըլլալով այս առաջարկը, երկու անդամները հրաժարած են թեմական խորհուրդէն: Կ՚ըսուի թէ ուրիշներ ալ պիտի հրաժարին:

ԱՂԱԲԵԿՈՎԻ ԱՌԵՒԱՆԳՄԱՆ ԴԱՏԸ

Մայիս 9ին, Պուքրէշի մէջ շարունակուեցաւ դատը այն բոլշեւիկեան գործակալներուն, որոնք փորձեր էին, այս յունուարին, Կոստանցայի մէջ առեւանգել Աղաբեկովը:

Կը յիշուի թէ այս գործին խառնուած է ֆրանսացի ճարտարագէտը, Լըքօք եւ թէ ապրիլ 18ի առաջին դատավարութիւնը ընդհատուած էր, յաւելուածական քննութիւն մը կատարելու համար:

Բազմաթիւ ռուս գաղթականներ ներկայ էին այս վերջին դատավարութեան: Ցոյցեր եւ խռովութիւններ նախատեսելով, ոստիկանութիւնը՝ կարգապահական խիստ միջոցներու դիմած էր:

Հարցաքննուեցաւ ամբաստանեալներէն Կրիշա, որ երկու պաշտօնական թարգմաններու միջոցով, յայտարարեց թէ համայնավար է, 38 տարու, անկրօն, ծնած Ռուսիոյ մէջ, եւ բոլշեւիկներու կողմէ ղրկուած է Պոլիս, հսկելու համար Վրանկէլի բանակին կողմէ առնուած նաւերուն վրայ եւ զանոնք մատնանշելու խորհրդային այս իշխանութեան: Յայտնեց նաեւ թէ պաշտօնէն զինքը դադրեցուցին եւ իրեն յանձնեցին շարունակութիւնը այն գործերուն, որոնք կիսատ մնացեր էին արտասահմանի մէջ՝ բոլշեւիկներու դաւաճանութեամբ:

Նախագահը հարցուց.

— Պաշտօն ունէի՞ք դաւաճանները պատժելու:

— Ոչ, կը պատասխանէ Կրիշա, իմ գործս էր փոխարինել զանոնք որ վստահութիւն չէին ներշնչեր: 1932 յունուարին, զիս իր մօտը կանչեց Պոլսոյ առեւտրական տորմիղին պետը Իվանովիչ, որ ըսաւ թէ, հին պաշտօնեաներ, ինչպէս Բեսեդովսկի եւ Աղաբեկով դաւաճանած են դատին.— Աղաբեկովը ըսաւ, Վառնա պիտի գայ՝ Կոստանցայի ճամբով, եւ պէտք է մէկը որ հսկէ անոր վրայ»: Ինքզինքս տրամադրեցի խորհրդային դատին ծառայելու համար: «Իվանովիչ այն ատեն ըսաւ որ Կոստանցա մեկնիմ, զիս ներկայացնելէ վերջ Ցանքոֆին, որուն պէտք է միանայի այդ քաղաքին մէջ: Ինծի ծանօթացուց Քաթափոտխը՝ Ֆիլօսելա յունական նաւուն նաւապետը: Այդ նաւուն մէջ պիտի մտնէի իբրեւ նաւաստի եւ մեկնէի Կոստանցա: Նաւուն մէջ Յոյն մը կար, Սամուրիտիս, որ ընկերացաւ ինծի մինչեւ Կոստանցա:

«Աղաբեկով Կոստանցա եկաւ Ցանքոֆի հետ»:

Կրիշա յետոյ յայտնեց թէ ինքը մտադրութիւն չունէր Կոստանցա ելլելու, բայց զինքը ստիպած էին, թէ իր մտադրութիւնն էր համոզել Աղաբեկովը որ այլեւս չգործէ խորհրդային դատին դէմ:

Նախագահը.— Ինչո՞ւ վրադ ատրճանակ ունէիր: Թերեւս, Աղաբեկո՞վը համոզելու համար:

Կրիշա.— *Զայն համոզելու հրամանը Ցանքոֆի տրուած էր: Իմ պարտականութիւնս էր հսկել վրան:*

Յետոյ, Կրիշա բացատրեց թէ չկրցաւ իրեն յանձնուած պաշտօնը կատարել, որովհետեւ չէր կրցեր համոզել Աղաբեկովը որ նաւ մտնէ: Նոյնպէս գացեր է Աղաբեկովի բնակած պանդոկը, բայց ան կը բացակայէր:

Յաջորդ դատավարութեան, պիտի հարցաքննուի ֆրանսացի Լըքօքը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յարմարութեան եւ կարճ լինելու համար միայն վերոյիշեալ վերնագիրը դրի, ինչպէս որ գրում են Թէհրանի եւ արտասահմանի հայ թերթերը։

Եթէ ուզենանք,— 1931 թւի օգոստոսից հրաւիրուած, բայց հոկտեմբեր կէսերին սկսուած եւ մինչեւ գրելու վայրկեանս իր աշխատանքները չվերջացրած, պատգամաւորական ժողովի արտաքին հանգամանքը որոշել, պիտի վերագրեմ այսպէս.—

«Հարաւային պարսկահայութեան հասարակական մարմինների ներկայացուցիչների խորհրդակցական ժողով»:

Տեսնում է՞ք, «Պարսկահայ համագումարը» իր բովանդակութիւնից շատ բան կորցրեց։

Այս միջանկեալը միայն նրա համար, որպէսզի արտասահմանեան հայ թերթեր թիւրիմացութիւնների մէջ չընկնեն։ Չէ՞ որ վերջապէս մի օր հայ Սփիւռքի պատմութիւնը պիտի գրուի։

Այժմ անցնենք բուն նիւթին։ Պարսկահայ համագումար հրաւիրելու խնդիրը միշտ էլ յուզել, չարչրկել է պարսկահայ մտաւորականութեան միտքը, բայց միշտ էլ դժուարութիւնները անպակաս են եղել։

Զինադադարի օրերին, եթէ չեմ սխալւում, նոյնիսկ Թեհրանում Ազգային Խորհուրդ ունեցանք։

Պարսկահայ համագումար բառերը գործածելով, ընթերցողը թող չմտածէ, որ Պարսկահայերն անկազմակերպ վիճակ են ունեցել.կամ նոր գաղութ է, եւ իր կազմակերպութեան մասին է մտածում։

Աւելորդ չեմ համարում այստեղ յիշել թէ պարսկահայութիւնը, որ այժմ մօտաւոր թւերով 70,000 է, դեռ հնուց բաժանուած էր երկու թեմերի՝ Ատրպատականի (որի մէջ մտնում են՝ Թաւրիզը, Սալմաստը, Ուրմին, Մարաղան, Առուշբուլաղը, Մակուն, Ղարադաղը, մինչեւ Զանջան), եւ Պարսկա-Հնդկաստանի (Հնդկաստան, Ջաւա, Նոր Ջուղա, Թեհրան, Համատան, Սուլթանաբատ, Փերիա-Չարմահալ, Ղազուին, Ռէշտ, Էնզէլի, Մէշէտ, Բարֆրուշ, Բանտարգեազ, Բուշիր, Քիրմանշահ եւն. եւլն.։

Առաջինը՝ ունի իր կազմակերպութիւնը՝ կէս աշխարհիկ, կէս կրօնական բնոյթով, իր թեմական կազմակերպութիւնը, որ մինչեւ այսօր ժամացոյցի պէս կանոնաւոր աշխատում է։ Մի խօսքով, զգում էք, որ այնտեղ կայ կարգ ու կանոն, կազմակերպութիւն իր բոլոր ստորոգելիներով, կանոնաւոր դիւան, վիճակագրութիւն, բայց, առանց նիւթական միջոցների։

Իսկ Պարսկա-Հնդկաստանի՞ թեմը, իր բազմազան քաղաքներով եւ զարմանազան երկիրներով։ Այդ էլ հարցրէք Նոր Ջուղայից։ Միթէ, որի ծխականների թիւը 45-50 հազար է հաշւում, իր նիւթական յարմարութիւններով, կրօնական խորհուրդով, բազմաթիւ կտակներով, կարող է՞ք երեւակայել, որ անկազմակերպ վիճակի մէջ է։ Ամէն քաղաք իր ձին նստել, քշում է, սա էլ իւրայատուկ ռամկավարութիւն է. իսկ «աւանդապաշտ» Նոր Ջուղան, իրենից դուրս, ոչնչով չի հետաքրքրւում։ «Եթէ թեմակալ առաջնորդ էք ուզում բերել. մենք չենք ուզում, պէտք չունենք, ձեզ համար բերէք»․ ահա Նոր Ջուղայի պատգամաւորներից մէկի արտայայտութիւնը։ Մինչ այնտեղ, Փերիայում, Չարմահալում, Արաքում դպրոցներ չկան, ո՞ւմ հոգը։

Կամ, Դիւան գոյութիւն չունի, իսկ եթէ կան էլ, չգիտեն, ո՞ր անհատի մօտ է գտնւում։ Զգարմանաք։ Պատգ. ժողովում իմացանք, որ շատ կարեւոր փաստաթղթեր գոյութիւն ունեցել են, բայց այժմ չկան։ Թէհրանի Հայկազեան դպրոցը, համայնական վարչութիւնը միայն վերջին ժամանակներս է որ կանոնաւոր դիւան ունեն։ Պատմութիւն գրողը, իր յիշողութեան պիտի ուժ տայ։ Երբ այս է կենտրոններից մէկի վիճակը, տեսէք գաւառներին ինչ կը լինի։ Էլ՞ քրքրենք. բայց նիւթից շատ «շեղւեցի». այդ էլ թողնենք «ինշալլահին»։

Ահա, այս պայմանները ստիպեցին Թէհրանի համայնական վարչութեան պատգամաւորական ժողով հրաւիրել մշակելու մէկ ընդհանուր կանոնագրում։ Ատրպատականը մէկ պատգամաւոր էր նշանակել, դիտողի դերում։

Թեհրանի համայնականը մեծամեծ ծրագիրներ ունէր, բայց, ժողովի «դիւանագէտ» պատգամաւորներին յաջողւեց մաղել, մաղել եւ հասցնել մինչեւ համայնական վարչութիւնների (ամէն քաղաք ունեցել է, կամ ունի այս ապրանքից) միատեսակ կանոնագրութիւն ունենալու ծրագրին։

Պատգ. ժողովը շատ նիստեր չի ունեցել (չնայած որ արդէն 7րդ ամսուան մէջ ենք), բայց այդ քիչ նիստերում էլ հազիւ իր ուղին գտաւ։ Նոյնիսկ առաջարկողներ եղան, կրօնական ընկերակցութիւն կազմել Փարիզի Ժան Կուժօն եկեղեցու նման։ Այս բոլոր փափկանկատութիւնները նրա համար, որպէսզի հաստատել տալու պէտք չնայ։

Զանգը ո՞վ կը կախէր։

Պատգմ. ժողովը երկար սպասեց մինչեւ որ յանձնախումբը կանոնագրութիւն մշակեց։

Սկսել էր ընթերցումը, պատգամաւորների մի մասը հեռացել, կամ ներկայ չեն։ Այժմ զատկական արձակուրդի մէջ է։ ինշալլա՛հ այս քանի օրս իր նիստերը կը սկսի, եւ անշուշտ, մի բանի կը հասցնի։

Պէտք է ընդունել, որ չարիքներից փոքրագոյնը լինելով, համայնական վարչութիւնների կանոնագրութիւնը մշակուած է լայն ոգով, անցեալի բոլոր թերութիւնները նկատի առնելով, հեռատես ոգով կէտեր կան։ Նախատեսնուած է նաեւ կեդրոնական մարմնի ստեղծում՝ Թէհրանում։

Այս կանոնագրութիւնը հաստատուելուց յետոյ, կ'ուղարկւի շրջաններ՝ որպէսզի յապաւումներ եւ յաւելումներ կատարեն, գործադրութեան դնեն. Թերութիւնները նկատի ունենան, որից յետոյ, կը մտածւի նոր համագումար հրաւիրելը, այս անգամ արդէն, ոչ իբրեւ խորհրդակցական, այլ, իրական պարսկահայ համագումար։

Այնուամենայնիւ, թէեւ դեռ իր նիստերը չաւարտած, պատգամաւորական ժողովը կարեւոր աշխատանքը կատարեց։ Նիւթը մատակարարեց, մնում է մշակել այն, եւ օգտւելով միատեսակ կանոնագրութիւն ունենալու պատեհութիւնից, հարաւային պարսկահայութիւնը թէեւ ոչ ամուր եւ հիմնական, բայց օղակւելու յարմարութիւնից պիտի օգտւի։

Յաջողութիւն ցանկալը մեր խօսքերից կախուած չէ, այլ, պարսկահայ մտաւորականութեան ազգային եւ քաղաքացիական գիտակցութիւնից։

Այս պիտի դառնայ մէկ օղակը համազգային | ընդհանուր շղթայի։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

Լոռնի աղէտը

—)(o)(—

Թնդանօթը խլուրին դէմ

Գրեր էինք թէ Լոռնի շրջանը կրկին ահուդողի մատնուած է, երկու մեծ բնակարաններու փլուզման հետեւանքով, արդիւնք՝ հողի կքումին։

Փլատակներուն տակ մնացեր էին 36 հոգի, որոնցմէ վեց հոգի երեւան հանուած են մեռած, 13 հոգի վիրաւոր։ Յայտնի չէ թէ մնացեալները ո՞ղջ են թէ մեռած։ Փրկութեան գործը կը շարունակուի արագօրէն եւ յամառութեամբ։

Բլրակը որուն վրայ շինուած էին այս բնակարանները, վտանգաւոր նկատուած է այն պատճառով որ հողը կը կքի, եւ նոր կքումներով կրնայ նոր վտանգներ ստեղծել։ Կառավարութիւնը որոշեց թնդանօթի բռնել բլրան գագաթը, ուրկէ կախուած հողակոյտեր՝ վտանգ կը սպառնան աւերակները պրպտողներուն։

Բլրան դէմ ռմբակոծութիւնն սկսաւ նախորդ կէսօրէն վերջ։

Արձակուեցաւ 200 ռումբ բլրան գագաթին դէմ։ Աւելի քան 100,000 հոգի հաւաքուած էին դիտելու տեսարանը։ Մեծ հողակոյտ մը տապալեցաւ եւ գլորելով փոշիի թանձր ամպի մը մէջ փշրուեցաւ փլատակներուն մօտը։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի ՑԱՌԱՋը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԾԽԱԽՈՏԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ

Ծխախոտը Թուրքիոյ լաւագոյն ու հասութաբեր արտադրութիւններէն մէկն է։

Քէմալական կառավարութենէն առաջ, անոր մենաշնորհը յանձնուած էր մասնաւոր ընկերութեան մը — քօնսօրսիում՝ Օտ. Դրամատունէն, Bleischrœder Berlin դրամատունէն եւ վիեննական Kreditanstalt դրամատունէն կազմուած։

Այս ընկերակցութիւնը կը շահագործէր Թուրքիոյ ծխախոտի արտադրութիւնը՝ իր զուտ հասոյթին 30%ը տալով կառավարութեան։ Իր գործունէութեան շրջանը, ըստ համաձայնագրի, 1921ին վերջացաւ։ 1925 Մարտ 1ին, կառավարութիւնը ինք ստանձնեց մենաշնորհը, ու նպաստաւոր արդիւնքներ ձեռք ձգեց։

Թուրքիոյ ծխախոտի մենաշնորհը կը զբաղի միմիայն ծխախոտի ճարտարարուեստով, միանգամայն կատարելով առեւտրական ձեռնարկներ։ Արտադրութիւնը, վաճառումը եւ արտածումը, սակայն բոլորովին ազատ են։ Մենաշնորհը կը զբաղի նաեւ, ծխախոտի ընդհանուր մշակումի գործով, եւ այն բոլոր հարցերով, որոնք կը վերաբերին Թուրքիոյ ծխախոտի արտադրումի գործին, տեսակի բարելաւման, պայմաններուն, եւն.։

Մենաշնորհը կը ղեկավարուի Պոլիս գտնուող տնօրէնութեան մը կողմէ։ Ունի, իր ճիւղերով, 2500 պաշտօնեայ եւ 1000 բանուոր։ Մենաշնորհը կառավարական – առեւտրական ձեռնարկ մըն է։

Թուրքիոյ մէջ ծխախոտի արտադրութեամբ կը զբաղին շուրջ 180,000 հոգի, 650,000 տէօնիւմի վրայ, և տարեկան միջին հաշւով կը ստացուի 50 միլիոն քիլօ։ Մասնագէտներ այն կարծիքը ունին թէ այդ թիւը կարելի է հասցնել մինչեւ 75 միլիոնի։

Գլխաւորաբար երեք արտադրողական շրջաններ կան։

Սեւ-ծովեան շրջան – աւազանը, հետեւեալ ճիւղաւորումներով — Սամսոն, որուն ծխախոտը շատ անուանի է, մեծ արժէք ունի, նուրբ է, փոքր տերեւներով, բարակ ու թեթեւ, կարմրագոյն, համեղ, լաւ բոյր ու բերք ունեցող։ Անկէ կը պատրաստուին սուղ ծխախոտներ։ Այդ ծխախոտը Թուրքիոյ ամէնէն առաջնակարգ ծխախոտն է։ Երկրորդը Պաֆրան է, — աւելի ուժեղ, բայց Սամսոնէն վերջ կուգայ։

Գ. կուգան «ալաճնամ» եւ «կէօրտէ» կոչուածները։ Իսկ Դ.՝ Տրապիզոնի ապրանքը՝ միացած էրտիվանի ծխախոտին։ Ե.՝ Թաշ – Օվա բուսածը, որ լաւ գոյն եւ լաւ բերք մը ունի։

Երկրորդ շրջան – աւազանն է Մարմարայինը։ Իզմիր, Պրուսա, Քարդալ։ Մութ ու բարկ ծխախոտ մը, — վար ապրանք։ Տիւզճէ եւ Հէնտէք՝ կարմիր եւ մութ – կարմիր՝ Պրուսայինին նման, բայց, հասարակ տեսակ։ Այս շրջանը Թուրքիոյ ամէնէն վար ապրանքը կ'արտադրէ։

Երրորդ շրջան – աւազանն է Եգէականը։ Իզմիր, Աք – Հիսար, Մուղլա, Գարա – Պրուն, Էքէս, Ֆօչա եւն.։ Այս շրջանը միջին արժէքով ծխախոտ կ'արտադրէ՝ տարեկան 25 միլիոն քիլօ։ Բայց, որովհետեւ լայնատարած շրջան է, ծխախոտները բազմազան են։ Թուրքիոյ ծխախոտներէն ամէնէն աւելի բոյր ունեցողները այս շրջանի ծխախոտներն են։ Մասնաւորապէս կը յիշուի Կեավուր – Քէօյի արտադրութիւնը, որ բարակ ու փոքր տերեւներ ունի ու շատ կը փնտռուի։ Այս շրջանի արտադրութիւնները —լաւերը— կը ծախուին Ամերիկա․ իսկ միջակ ու վար տեսակները՝ Գերմանիա, Իտալիա, Հոլանտա։ Երկու ամերիկեան ընկերութիւններ, որոնց կեդրոնը Իզմիր է, ամէն տարի մեծ քանակութեամբ ծխախոտ կը գնեն։

Մենաշնորհը ունի արհեստագիտական բաժանում մը, զոր կը ղեկավարէ եւրոպացի մասնագէտ մը։ Ան կը զբաղի ծխախոտի մշակումի բարելաւումով։ Տարրաբանական փորձերը եւ գիտական ծանօթութիւններ կը տարածէ արտադրողներու միջեւ։ Մալթէփէի (Պոլսոյ մօտ) եւ Ագհիսարի մէջ կան երկու կեդրոններ, օժտուած՝ լաւ փորձագէտներով, որոնք կը պայքարին հիւանդութիւններու, տեսակի եւն.ի համար։ Հոս է որ բէմպէֆիին արտադրութեան փորձերը կը կատարուին։ Իսկ Ատանայի մէջ փուռոյի յատուկ ծխախոտի փորձեր կ'ըլլան։ Եթէ յաջողին Թուրքիոյ այդ արտադրութիւնը եւս բաւական սպառում պիտի ունենայ։

Թուրքիա, ճարտարարուեստական իր ծխախոտի արտադրութիւնը կը կատարէ վեց գործատուներու մէջ — Պոլիս, Սամսոն, Իզմիր, Ատանա եւ Ճիպալի։ Զորս ուրիշ գործատուներ կ'աշխատին ծրարի (փաքէթ) ծխախոտ կարելու համար։ Պոլսոյ գործատուներէն մին արտածումի յատուկ սիկառներ կը պատրաստէ։ Ունի շատ արդիական մեքենաներ՝ Ամերիկայէն բերուած։

Մենաշնորհը կը պատրաստէ 39 տեսակ սիկառ։ Գին՝ 2–30 ոսկի՝ 1000ը։ Կտրուած ծխախոտ՝ 5 տեսակ 2—12 ոսկի՝ քիլօն։ Էնֆիէ կը սպառի տարեկան 200,000 քիլօ։ Այժմ՝ կը պակսի հետզհետէ։ Ծխախոտի ներքին սպառումն է տարեկան 12 միլիոն քիլօ։

Վերջին 8 տարիներու ընթացքին, Թուրքիա արտածած է տարեկան՝ միջին հաշւով՝ 32 միլիոն քիլօ ծխախոտ։ Գլխաւոր գնորդներն են եւրոպական քանի մը ռէժիները։ Նաեւ՝ Ամերիկա, Գերմանիա, Պելճիքա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Սուրիա, Եգիպտոս։

Թուրք մենաշնորհը կ'արտածէ 16 տեսակ սիկառ։ Գերմանիոյ մէջ գործատուն մը կայ, որ միայն թրքական ծխախոտէ սիկառ կը պատրաստէ։ Մենաշնորհինն է ան։ Վերջին տարին, համաձայնութիւններ կնքելով, ան գործատուն բացաւ Սուրիոյ (Պէյրութ) մէջ, ու իր սեփական վաճառանիշով սիկառ հանեց. մէկ քանի ամսուան ընթացքին ան աշխատած էր Սուրիոյ տարեկան սպառումին երեք չորրորդը։ Մենաշնորհը իր գրասենեակները ունի Պրիւքսէլի եւ Նիւ-Եորքի մէջ՝ թրքական սիկառ ծախելու համար։ Ան իրաւունք ձեռք ձգեց նաեւ, իր սիկառները ծախելու Մ. Նահանգներու եւ Հարաւ. Ամերիկայի հանրապետութիւններուն մէջ։ Բանակցութեան մէջ է Յունաստանի հետ հոն եւս մեծ քանակութեամբ սիկառ տեղաւորելու համար։ Գանատա թրքական ծխախոտ պիտի գնէ, սիկառ պիտի պատրաստէ ու թրքական մենաշնորհին յանձնառողչէք մը պիտի տայ։ 1931ին, մենաշնորհը համաձայնագիր մը ստորագրեց ամերիկեան ընկերակցութեան մը՝ «Գինայտէթ»ի հետ, որով վերջինս իրաւունք կ'ունենայ ծախելու վերեւ յիշուած ծխախոտները՝ յանձն առնելով վճարել սակ մը՝ մենաշնորհին։ Պոլսոյ մէջ հիմնուած է, նաեւ, ճափոնական առեւտրական կեդրոն մը, որուն տնօրէնը վերջերս յայտարարեց թէ իր երկիրը պիտի նախընտրէ Թուրքիայէն գնել ձիթապտուղն ու ծխախոտը։

Թրքական մենաշնորհը, յարատեւ ու մեթոտիկ կերպով շարունակելով իր պրոպագանտն ու գործունէութիւնը՝ թրքական ծխախոտի սպառման համար, նպատակ ունի մէյմէկ սիկառի գործարաններ եւս բանալ Լոնտոնի, Մեքսիկայի, Պուէնոս – Այրէսի, Պելճիքայի, Եգիպտոսի եւ Հոլանտայի մէջ։

Այս բոլորէն կը պարզուի, որ Թուրքիա, շնորհիւ իր պետական մենաշնորհին, մեծ ճիգ կը թափէ իր ծխախոտը սպառելու համար ու կը յաջողի ալ, քանի որ ծխախոտի արտածման նուազման փոխարէն ան ձեռնարկած է սիկառի սպառման գործին՝ հաստատելով ամէն մէկ երկրի մէջ՝ մասնաւոր գործատուներ։

ՎԱՀՐԻՃ

ՀՈՂԸ ԿԸ ՔԱԼԷ

Երեւոյթը որ անցեալ տարի պատահեցաւ եւ պատճառ դարձաւ մէկ քանի գիւղերու կործանման, կը կրկնուի այս տարի։ Նախորդ օր, բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ Շանպէրկի վրայ եւ բոլոր գետակներն ու Պուրժէի լիճը սկըսան բարձրանալ։

Շանպէրկի շրջակայքը, նիւթական կարեւոր կորուստներ կան․ բայց կացութիւնը մասնաւորաբար ծանր է Սէն – Ժէնիքսի մէջ։

Իրօք, 3—400 քառակուսի մեթր տարածութեան մը վրայ, հողը խախտած է եւ կը սահի դէպ ի այն հովիտը, ուր կը գտնուի Սէն – Ժէնիքս գիւղը։

Այս սահուն գետնին վրայ հաստատուած են 10ի չափ տուներ, որոնց երեքը փլատակի վերածուեցան։ Ծառերը արմատախիլ եղած, հողին ճեղքերուն մէջ կորսուած են։ Ջուրերը կը հոսին հողին ճեղքերուն մէջ եւ վտանգը աւելի կը շատցնեն։

Գիւղին բնակիչները աճապարանքով կը փոխադրուին, լքելով անասունները։ Միեւնոյն ատեն ձիւն ալ կը տեղայ։ Շանպէրկի շրջակայ բլուրները ծածկուած են ձիւնով։

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՑԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(CHANTS POPULAIRES ARMENIENS)

Գ.

Էջ 76. (Հարսներգ).—

— Թագւորըմէր դո՛ւրս արի,
Քեզ ի՛նչըւի՛նչ ենք բերեր.
Քեզ կէօլի-կազ ենք բերեր.
Լեզուն՝ տասը գազ ենք բերեր։

Թագւորըմէր՝ mère du roi ըսել է։ Կարծեմ Reine-mère աւելի պատշաճ է եւ աւելի մեծվայելուչ։ Հեղինակն մօրուք մը ունի այդ mère du roi, եւ ի սպառ անճահ՝ հարսին ու փեսին՝ տունը ոտք կոխած հանդիսաւոր պահուն իրենց ընդառաջելու հրաւիրուած թագւորմօրը համար։

Ի՛նչըւի՛նչ = ի՛նչ եւ ի՛նչ... բացմարովանդակ հիացականը՝ որ եկած հարսին բոլոր շնորհները կ'որակէ, թարգմանիչին գեղագէտ գրիչին տակ «Qui» ամսեղուկ ձեւն է առեր.—

Mère du roi, viens voir qui nous t'amenons.

Թողունք որ ի՛նչ-ը quoi է եւ ոչ qui = ո՛վ։

Ա. Չ.՝ «գիրք մը ուշադրութեամբ կարդալ իսկ չի գիտեր», իր բառերովը (Ապագայ 9 Մարտ)։

Հապա չորրորդ տողը՝

Nous t'apportons une langue longue de six mètres.

Նախ լեզու մը չէ բերուածը, այլ եկած հարսին լեզուն է որ երկար (շատախօս եւն.) կը ցուցուի, ուրեմն «Քեզ կէօլի-կազ ենք բերեր, dont la langue de six aunes» պիտի ըսուէր։ Mètre չէ Գազը (արշին), եւ վեց չէ այլ տասը։

«Կարելի եղածին չափ խղճամի՛տ կերպով» կատարուած է թարգմանութիւնը???, խօսքի ու «մտքի փաթթոյ ընել» կ'արժէ՞, — իր բառերով (Բ. յօդուած)։ Իսկ ի՞նչ կ'ըսէք սա langue longue (... լանկ-լունկ...) գնացքով տողին...։

***

Էջ 77 (Հարսներգ).—

— Դուրս արի, հա՛յ, դուրս արի,
Թագւորըմէր դուրս արի.
Քո գլուխ դրմփող ենք բերեր։

Վերջատողը՝ թարգմանուած.—

Nous t'amenons celle qui te cognera sur la tête.

Ա. Չ. «տղայական խծբծանքներ» պիտի ըսէ (Ե. յօդ.)։ Բայց այստեղ թող ներէ որ Larousse-ն ալ ամէնուս հետ՝ չընդունի cogner ըսել, այլ բուն համազօրը՝ taper = զարնել, դըմփել, ծեծել։

Cogner՝ ընդհարիլն է իմ կարճ խելքով (*)։

***

Էջ 99. (Շէրենց 82).—

— Սահակ սարի տակ,
Բաբօն քարի տակ.
Կամիշն օրօրոց,
Կոռ – Քար քեզ ծածկոց։

Թարգմանուած է, «զօմիքին ծայրագոյններէն մէկովը».—

Sahak **sur** la montagne,
Le père sous **la pierre.**
Les roseaux, ton berceau,
La pierre recourbée, ta couverture.

Որդին հաներ է լերան վրայ, հայրը ճզմեր է քարին տակ, ծռուած քարն ալ վերմակ է քաշեր վրան...։ «Ո՛վ ծայրագոյն ողբերգութեան մէջ խելայեղ ինքնահաւանութիւն»՝ թարգմանչին որակումովը։

Սարին տակ՝ բլուրին կամ լեռնակին ստորոտն է = au pied de la montagne։ Բաբօ՝ հայրիկ-ին փաղաքշական – ընտանի ձեւն է։ Երգին մէջ կը ցուցուի՝ քարի տակ նստած, քարը ժայռի իմաստով։ Կոռ – Քարը յատուկ անուն է եւ կը նշանակէ վերէն դարձած՝ կորաձեւ ժայռ։ Կը գտնուի Վարագայ լերան ձորամէջը։ Վիթխարի կարկառին շուքին տակը կը հանգչին ամրան ուխտաւորները, սամավար կը դնեն թէյ կը խմեն, փող կը բանան կը ճաշեն, օր կ'անցընեն, անմահական դրախտավայր Գեալիին մէջ՝ Կոռ – Քարին տակ։

— Արե՛ւ, արե՛ւ, դո՛ւրս եկիր,
Քո հէրը մէր՝ եկեր են,
Ոսկի դանակ բերեր են,
Կոռ – Քարի տակ հորեր են...։

Եւ դեռ ուրիշ տողեր, որոնց մասին դուցէ «ամենահեռաւոր գաղափար մը իսկ չունի» Չօպանեան, միշտ իր գունազեղ արձակ ոճով։

Քարը եթէ հոս ժայռ չէ գրեր, գոնէ կրնայ մխիթարուիլ որ 243 էջին վրայ ճիշդ է փոխադրեր, գրելով rocher։

— Ծէթ – պէտ աստղեր՝ քեզ դարդար ասի (խմա՛ ասեն),
Էն վէրի – ոչխար՝ գայ քեզի կաթ տայ.
Ծլես ու ծաղկես, բաժըդ երկընքէն,

Թարգմաներ է «այս պարոնը».—

Que les étoiles **mignonnes** te chantent berceuse,
Que **la brebis sauvage t'allaite.**

Ծէթ – պէտ (= մանր ու մեծ) լըացուած mignonnes որը բառացի [illegible]։ Գոնէ ըսէր toutes les étoiles։

Վայրի – ոչխարը ունի ֆրանսերէն համազօրները՝ cerf, chevreuil, biche, chamois, daim. ինչո՞ւ բառացի թարգմանելով՝ brebis sauvage ըսել։ [illegible] կամ մաքին ուրիշ ցեղ են, վէրի-ոչխարն ուրիշ։ Ժողովրդի որակածը ոչխարազգին չէ, այլ եղնազգին (cervidés)։

Վէրի – ոչխարը գայ քեզի կաթ տայ՝ կրնար թարգմանուիլ Que la biche vient t'allaiter։

Նոյն երգին հետեւեալ տողը.—

— Լուսնակը քեզ դարդար ասէ,
Արեգակը քեզ դադրական էնէ.—

Que le soleil **te serve de nourrice.**

Բառացի մանկ է Ա. Չ. կա՛մ Դադրական որ դայեկի (գաւառական՝ տատմէր) տեղ առնելով, կա՛մ բառատե՛ղ գործելով արեւը ստնտու կարգելով տղուն օրօրոցին վրայ։ Բայց արդեօ՞ք դայեկ կրնայ պարգեւել մանուկին՝ այն անփոխարինելի բարիքը որ կը շնորհէ կենսատու արեւը՝ երկնից կամարէն։ Դադրական ըլլալ = կայ առնել, մընալ՝ բոլորովին ուրիշ պատկեր է։

ՉԻԹՈՒՆԻ

(*) Խնդրում է խուսափելով՝ միանգամ ընդ միշտ ըսել որ Չօպանեանի Ա. — Ե. հինգ յօդուածներէն մէջբերուած խօսքերը չակերտի մէջ դնելով կը բաւականանամ, փոխանակ յիշելու Ա. Բ. կամ Ե.։ ՉԻԹ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

"Սատանայի եղունգ"

Քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ, մինչեւ այժմ անդիմաքարը (andésite) ընդունուած էր իբրեւ միակ հակաթթուտային նիւթը։ Նոր քննութիւնները ցոյց կուտան, որ եղնգաքարը եւս կը կատարէ նոյն դերը։

Այսպէս հանքախուզական վերջին արշաւանքները ցոյց տուին, որ մեծ քանակութեամբ եղնգաքար կայ Հայաստանի լեռներուն մէջ։ Հայ ժողովուրդը «սատանայի եղունգ» կ'անուանէ այս քարը, որ առատօրէն կ'երեւի հետեւեալ շրջաններուն մէջ.

1.— Թալինի շրջան, երկաթուղիէն 5-10 քիլոմեթր հեռու։

2.— Սուխոյ Ֆանտանի շրջակայքը, երկաթուղիէն 35-40 քիլոմեթր հեռու։

3.— Քեանքեան գիւղին շրջակայ սարերուն մէջ, երկաթուղիէն 50-55 քիլոմեթր հեռու։

Վերջին երկու շրջաններու եղնգաքարի արտադրական գործը կապուած է Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին շինութեան հետ, հետեւաբար անգործադրելի է ներկայիս։ Սակայն Թալինի շրջանին եղնգաքարերու արտադրական գործը մէկէն յարմարութիւն ունի, որովհետեւ դիւրին է փոխադրութիւնը, բաւէ որ հայթայթուի 15 բեռնատար ինքնաշարժ, կայարան փոխադրելու համար եղնգաքարը։

Մեծ է եղնգաքարին արժէքը քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ։ Վերջերս Ռուսիոյ թթուուտներու ընկերութիւնը իր ուշադրութիւնը դարձուց Հայաստանի եղնգաքարին վրայ, շահագործելու համար զայն։ Նոյն ընկերութիւնը 1931ին կը պահանջէր 100 հազար տակառաչափ եղնգաքար, այս տարի՝ մէկ միլիոն։ Այս հսկայական պահանջը հայթայթելու համար, անհրաժեշտ է կազմակերպել եւ մեքենականացնել արտադրութիւնը։ Միայն 100 հազար տակառաչափ եղնգաքարի խիճ արտադրելու համար, կը պահանջուի 39 զանազան ծակիչ մեքենաներ։ Խիճ պատրաստելու համար՝ 4 ջարդող մեքենայ։ Ինչպէս նաեւ ելեկտրական մեքենաներ, մամուլներ եւ 300 ձիու ուժով տրնամօ մը։ 100 հազար տակառաչափ եղնգաքար արտադրելու համար, անհրաժեշտ է 316 բանուոր, առանց դեռ հաշուելու շինարարութեան անհրաժեշտ բանուորները։

Եղնգաքարն ունի ուրիշ առաւելութիւն մըն ալ։ Անդիմաքարը աւելի սուղ է իր դժուար արտադրութեան պատճառով, քան եղնգաքարը։ Եւ յետոյ եղնգաքարը կարելի է օգտագործել նաեւ իբրեւ արդիւնաբերական զարդի առարկաներու շինութեան յարմար նիւթ, եւ այս հանգամանքով ալ՝ արտածելի։

Լենինգրադի մէջ ներկայիս փորձեր կը կատարուին՝ եղնգաքարը օգտագործելու նաեւ շինարարութեան մէջ։

Ինչպէս նաեւ կ'աշխատուի օգ

...ազորդել եղնգաքարով փայլ տալու մեքենաներու պատերուն, անոնց տալու այնպիսի յատկութիւն մը, որ չզգանափոխուին որեւէ աղտեղութեան պատճառով (եղնգաքարագործում):

Հայաստանի եղնգաքարին բացայայտութեան մէջ գտնուած են չե-[illegible]քարի, կիրի, ծծմբուտի տարրեր: Շուտով Հայաստանի մէջ կը հիմնուի ապակիի գործարան մը, ուր պիտի օգտագործուի Թալինի եղնգաքարը՝ շինելու համար սրուակներ ամենազան ձեւերու, գրասենեակային պիտոյքներ, ելեկտրական լամպի մեկուսիչներ:

Գողթան գաւառին վերաշինութիւնը

Զանգեզուրի եւ Մեղրիի վերաշինութեան կոմիտէն ներկայ եղանակին մեծ թափով կ'աշխատի վերջնապէս դարմանել երկրաշարժին գործած աւերները: Այս տարի, յիշեալ շրջաններու վերաշինութեան համար յատկացուած է 12 միլիոն ռուբլի, մինչ անցեալ տարի յատկացուած էր 5 միլիոն ռուբլի: 12 միլիոն ռուբլին բաշխուած է երկրաշարժէն վնասուած շրջաններուն, մասնաւորապէս Սիսիանի, Գորիսի, Մեղրիի եւ Ղափանի շրջաններուն վրայ: Առաջին առթիւ, պիտի շինուին գիւղացիական 2300 սենեակ, 17 երկրորդական վարժարան, 12 տուն գիւղական խորհուրդներու համար, 13 խանութ գործակցական, 14 ընթերցարան, 13 բաղնիք, 1 մեքենական լուացարան (Ղափան), 2 հիւանդանոց, 13 մանկանոց ու բուժարան, 3 շէնք պետական դրամատան մասնաճիւղերու համար, 12 աթոռ՝ իւրաքանչիւրը 100 գլուխ տաւարի համար:

Բոլոր շրջաններն ալ պիտի օժտուին ճամբաներով ու գիւղական ճամբաներով (արդէն շինուած է 62 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբայ մը): Շրջան ղրկուած են տայլեր եւ բեռնատար ինքնաշարժեր: Շինութեան կոմիտէն իր նախագիծերուն մէջ նկատի առած է երկրաշարժի հաւանական ցնցումներուն տոկալու հանգամանքը: Գրեթէ աւարտած է շինութեան նիւթերուն հայթայթման եւ փոխադրութեան գործը:

Շինութիւնները սկսած են արդէն, եւ մեծագոյն թափը կը ստանան Մայիս 15էն վերջ, երբ շինարարութեան կը մասնակցին Երեւանի Շինարարական Արհեստանոցներու բարձրագոյն դասարանի ուսանողները:

Շինութիւնները պիտի աւարտին նախ բանուորական շրջաններուն մէջ, օրինակ Ղափանի շրջանին Կաւարթ եւ Բաղաբուրջ գիւղերու մէջ, որոնք կը սպասարկեն պղինձի արդիւնաբերութեան:

Շինութեանց օրացուցային ծրագիրն իսկ պատրաստուած ըլլալով, յոյս կայ որ ամէն աշխատանք աւարտի այս տարուան մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Եղիշէ Չարենցի մայրը, Թեկղի Սողոմոնեան, մեռաւ 21 Ապրիլին Մայկոպի մէջ:

× Բարգէն Սեւակ դասախօսութիւն մը կարդաց Մարքսիզմի եւ Լենինիզմի Համալսարանին մէջ, «պայքարը յանուն լեզուաբանութեան մարքս-լենինեան կտապի եւ ժառանգութեան հարցը լեզուաբանութեան մէջ» նիւթին մասին:

× Հայկ Գիւլիքէօխվեան դասախօսութիւն մը կարդաց Գրողներու Տան մէջ, «գրականութեան լենինեան կտապը» նիւթին մասին:

× Գ. Վանանդեցի եւս դասախօսութիւն մը, «Կոնկրետ քննադատութեան դրութիւնը եւ նրա յետագայ անելիքները» նիւթին մասին:

× Պետ. Հրատարակչականին կողմէ կազմակերպուած մրցումը, բանուորական երգեր յօրինելու համար, կարելի է ձախողած համարել, որովհետեւ ստացուած երգերը մրցանակի արժանի չէին: Ստացուած երգերէն, Ա. Ներսիսեանի, Ս. Սաթեանի, Արմ. Տիգրանեանի, Ս. Բարխուդարեանի յօրինած երգերը պիտի հրատարակուին, հեղինակներուն տրուելէ յետոյ անհրաժեշտ վարձատրութիւնը:

× Երեւան, Մշակոյթի տան մէջ, Ապրիլի վերջերը, տեղի ունեցաւ երիտասարդ երաժիշտներու համերգը, ուր յայտնուեցան Կարօ Ստեփանեան, Օ. Եղիազարեան, Ա. Տէր Ղեւոնդեան եւ Կարօ Զաքարեան իրենց ստեղծագործութեան նոր ոճով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մայիս 2էն ի վեր կը գործադրուի Թուրք դրամի պաշտպանութեան (Թիւրք փարասընը գօրումա) որոշմնագիրը, որ կը բաղկանայ 8 յօդուածէ: Ստորեւ՝ ամփոփումը.—

Թուրք ապրանքներու փոխարէն «տըվիզ» չտրամադրող երկիրներէն եկած ապրանքներուն համար ըլլալիք խնդրանքները մէկ տարի պիտի յետաձգուին: Ասոնց փոխարժէքը պետական դրամատունը յանձնելու պարագային դիմումներու թուականի կարգով նկատողութեան պիտի առնուին:

Թուրքիոյ հետ առեւտրական դաշնագիր չկնքած երկիրէ մը եղած ներածումներուն փոխարժէքը Պետական դրամատան կը յանձնուի եւ վճարումները թուականի կարգով կը կատարուին, այս երկիրներուն իրենց Թուրք պահանջատէրերուն ընելիք վճարումներուն համեմատութեամբ:

Թուրքիոյ հետ «քլիրինկ»ի պայմանագրութիւն կնքող երկիրները այս ձեւակերպութիւններէն զերծ են:

Պետական դրամատունը Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն ունեցող երկիրներուն, դրամատուներուն եւ հաստատութիւններու հետ «քլիրինկ»ի դրութեամբ համաձայնութիւններ կնքելու արտօնած է:

Դրամատուները գործառնութեանց տուրքի ստացագիրներու փոխարէն «տըվիզ» ծախելու արտօնուած չեն:

Թուրքիա բնակող իրական եւ իրաւական անձնաւորութիւնները 15 օրուան ընթացքին իրենց ունեցած «տըվիզ»ները յայտագրով պետական դրամատան պիտի իմացնեն: Նոյնպէս ասկից վերջ իրենց ձեռքը հասնելիք «տըվիզ»ները 15 օրուան մէջ նոյն դրամատան իմացնելու պարտաւոր են:

Արտասահման արտածուելիք ապրանքներու մասին մաքսատան տրուած յայտագրերուն մէջ այսուհետեւ պիտի նշանակուին ապրանքին տեսակը, քանակութիւնը, արժէքը եւ ղրկուելիք երկիրը: Այս յայտագրերը չորս օրինակ պիտի ըլլան, որոնց մին մաքսատունը պիտի մնայ, իսկ միւսները վաւերացուելով տնտեսական գործավարութեան պիտի ղրկուին:

ԿԱԼՈՒԱԾԱՏՈՒՐՔԻ ՆՈՐ ՅԱՒԵԼՈՒՍ

Կալուածատուրքի յաւելման ծրագիրը միւս տուրքերու յաւելումներուն օրինագծերուն հետ 10 օրէն Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ պիտի քննուի: Կալուածատուրքի յաւելումը հետեւեալ տրամադրութեանց համաձայն պիտի ըլլայ.

Յօդ. 1.— Որքան ատեն որ ի զօրու ըլլայ տնտեսական տագնապի տուրքը, հետեւեալ յաւելումները պիտի կատարուին կալուածական տուրքերուն վրայ.

Տարեկան մինչեւ 2000 ոսկի հասոյթ ունեցող կալուածներէն հարիւրին 36: Տարեկան 2001էն մինչեւ 10,000 ոսկի հասոյթ ունեցող կալուածներէն 100ին 40 (2000ը զեղչելէ յետոյ):

10,000էն աւելի հասոյթ ունեցողներէն հարիւրին 50:

Երբ շէնք մը մէկէ աւելի սեփականատէրեր ունի, իւրաքանչիւր սեփականատէր իր բաժինին ինկած հասոյթին համաձայն տուրք կը վճարէ: Եթէ սեփականատէրը ինքը կը բնակի իր կալուածին մէջ, վերը նշանակուած յաւելումներուն կէսը միայն կը վճարէ: Իսկ եթէ մարդ մը նոյն թաղին կամ գիւղին մէջ մէկէ աւելի շէնքեր ունի, այդ բոլորին հասոյթները կը գումարուին եւ ըստ այնմ տուրք կը գանձուի: Յաւելումէն զերծ են անոնք, որոնք զերծ կացուցուած էին կալուածական տուրքէ:

ՊՈԼՍՈՅ ԲՈԼՈՐ ԹԵՐԹԵՐԸ ԴԱՏԻ ՏԱԿ

Ընդհ. դատախազութիւնը դատ բացած է Պոլսոյ բոլոր թերթերուն դէմ, որոնք մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդած էին լուցկիի թագաւոր Քրէօկէրի անձնասպանութեան մասին՝ հրատարակելով նաեւ անոր լուսանկարները:

Ընդհ. դատախազութիւնը այս առթիւ կը քննէ նաեւ Պոլսոյ մէջ հրատարակուած ֆրանսերէն, հայերէն, յունարէն եւ գերմաներէն թերթերը, որոնք նոյնպէս դատարանի պիտի յանձնուին եթէ ստուգուի թէ հրատարակած են այդ տեղեկութիւններն ու լուսանկարները:

«Սօն Փօսթա», որ միայն Անատօլուի գործակալութեան հեռագրալուրերը տուած էր, նոյնպէս յանձնուած է դատարանին:

ԹՈՒՐՔ-ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԸ

Ազգ. Մեծ Ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովը պիտի սկսի քննել եւ վաւերացման ենթարկել զանազան պետութեանց հետ կնքուած համաձայնագրերն ու պայմանագրութիւնները: Այս առթիւ պիտի քննուի նաեւ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած սահմանային համաձայնութիւնը, կողմերը փոխադարձաբար պիտի օգտուին Պարօլանի լիճին ջուրերէն եւ լիճին մօտակայ մարգագետիններէն, ինչպէս նաեւ Սալէպ, Քօդլու եւ վերին Եարըմ Քայայի ջուրերէն: Համաձայնագրին մէջ նշանակուած նոր սահմանագիծը տեղին վրայ ճշդուելու համար սահմանագծման յանձնախումբը պիտի բաղկանայ չորս պատուիրակներէ, որոնց երկուքը Թուրք, իսկ երկուքը պարսիկ կառավարութեան կողմէ պիտի նշանակուին: Յանձնախումբը յունիսին նիստ գումարելով տեղին վրայ պիտի գործադրէ համաձայնագիրը:

Յանձնաժողովին ծախքերը կէս առ կէս պիտի վճարեն պարսիկ եւ Թուրք կառավարութիւնները: Համաձայնագիրը գործադրութեան պիտի դրուի վաւերացուած օրինակներու փոխանակութենէն անմիջապէս յետոյ:

«Միլլիյէթ» հրատարակելով մեծ ու փոքր Մասիսներու պատկերը, կ'աւելցնէ թէ ըստ նոր համաձայնութեան Թրքական սահմանին մէջ կը մտնեն անոնք:

Կորկուլովի ոճիրէն յետոյ

—)(o)(—

Ի՞նչ կ'ըսեն պոլշեւիկները

Երէկ գրեր էինք թէ Ժընեւի խորհրդային պատուիրակութիւնը, օտար պատուիրակութեանց ուղղած յայտարարութեամբ մը, կը քննադատէ Ֆրանսայի ներքին նախարարին զեկոյցը՝ Կորկուլովի ոճրին առթիւ: Յայտարարութիւնը կ'արտագրէ պոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթին յօդուածէն հատուած մը.

— Այս անմիտ գիւտը իր հեղինակներուն պիտի ծառայէ կարճ ժամանակ մը, այնքան ժամանակ որ կը մնայ մինչեւ խորհրդարանական երկրորդ ընտրութիւնները: Այս գայթակղեցուցիչ հնարքը թերեւս պիտի կրնար Ֆրանսայի քաղքենիները խմբել ներկայ կառավարական մեծամասնութեան շուրջ: Այս թուղթին հեղինակները պատրաստ են իրենց շահերուն ստորադասելու անկարգութիւնն ու խռովութիւնը, զորս իրենք իսկ կը հրահրեն միջազգային գետնի վրայ»:

Գալով պոլշեւիկեան «Պրաւտա» թերթին, ըստ Ժընեւի խորհրդային պատուիրակութեան յայտարարութեան, կը գրէ.— Եթէ ֆրանսական քաղքենիութիւնը մտադրած է Խորհրդային Միութեան դէմ նոր յարձակման մը ձեռնարկել, շարժման մէջ դնելով միջամտական ճակատի մութ ուժերը, առաջուց կարելի է ըսել թէ ներքին նախարար Մահիէօ իր իսկ նախարարութիւնը կը դատապարտէ անլուր գայթակղութեան մը:

«Սպիտակ — պահակներու ուղղակի գրգռութիւնը ահաբեկչական արարքներու, Խորհրդ. Միութեան դէմ չըթաքցուած դաւադրութիւնը, Ֆրանսայի մէջ սպիտակ — պահակներու անպատիժ մնալը, — ահա միջավայրը որ կը ստեղծէ ոճրափորձերու հողէխոր, բոլորը կազմակերպուած հակախորհրդային վարժապետներու կողմէ:

«Նախարար Մահիէօ շատ աւելի լաւ պիտի ընէր սպանութեան դրդիչները փնտռելով հոն, ուր իրօք կը գտնուին, այսինքն Փարիզի մէջ, այն անխոստովանելի արկածախնդիրներու միջավայրերուն մէջ, զորս ժողովուրդները նողկանքով դուրս նետած են իրենց սահմաններէն, եւ զոր ֆրանսական քաղքենիութիւնը ընդունած է, անոր շնորհելով օժանդակութիւն, պաշտպանութեան եւ նախամեծարութիւն, ինչպէս ըրած է Ֆրանսայի ներքին նախարարը»:

Ինչպէս գրած էինք, Մոնաքոյէն Փարիզ մեկնելէ առաջ, Կորկուլով կտակ մը գրած էր, իր կնոջ ձգելով իր գրքերուն հասոյթը...:

Պերլինի ոստիկանութեան պետը, Փարիզի ոստիկանութեան պետին ղրկած է Կորկուլովի ուրիշ մէկ կտակը, խմբագրուած մայիս 3ին, որով ոճրագործը Պերլինի մէջ հրատարակուած իր մէկ վէպին «Խաղախի մը վէպը» հասոյթին կէսը կը ձգէր իր կնոջ:

Այս կրկնակ կտակներու պատրաստութիւնը ենթադրել կուտայ արդէն թէ Կորկուլով այդ թուականէն կը մտածէր իր ոճրին մասին:

Ոստիկանութիւնը, կը ջանայ ստուգումէ ստուգում, երեւան հանել նախագահին սպանութեան պարագաները եւ հաստատել թէ Կորկուլովի ոճիրը թելադրուած չէ՞ դուրսէն եւ «կապ չունի՞» Կորկուլովի պոլշեւիկեան շրջանակներու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն: Հրահանգ տրուած է գաղտնի ոստիկանութեան հետքերը երեւան հանել Կորկուլովի ամէն տեղի մէջ ուր բնակած է, կամ ուրկէ անցած է, մասնաւորաբար Գերմանիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ: Այս քննութիւնները արդէն երեւան հանած են թէ նախագահին սպանիչը ամէն ուր որ գտնուած է, ծայրայեղներու հետ կապ հաստատած է, ըլլան անոնք համայնավար թէ ազգայնամոլ հիթլերեաններ:

Կորկուլովի հետ իբր սերտ կապ ունեցող ցոյց կը տրուին երկու անձեր Կրիմկին եւ Եաքովլեւ, որոնք ստորագրած են ոճրագործին կանանչ ծրագիրը: Կ'ըսուի սակայն թէ, Կորկուլով այս մարդոց ստորագրութիւնը դրած է իր գրքոյկին վրայ, հակառակ անոնց ընդդիմութեան եւ մերժումին:

«Կասկածներ կը ծանրանան սակայն Եաքովլեւի վրայ, որ միեւնոյն ատեն Պերլինի եւ Փարիզի մէջ լոյս տեսնող ռուսական թերթի մը խմբագիրն է ու նաեւ վաճառական գուլպայի: Սակայն մարդը շատ կը ճամբորդէ եւ մնայուն բնակարան չունի: Այնպէս որ, ներկայիս կը բացակայի Փարիզէն եւ կարելի չէ եղած իր վկայութիւնը լսել: Եաքովլեւ իր թերթին մէջ, ջերմ համակրութիւն յայտնած է Հիթլերեան շարժման. իսկ Փարիզի ռուսական շրջանակները՝ իրենց դռները խնամքով կը փակեն իր առջեւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայկական Դատը

—)(o)(—

Ապրիլ 24ի տարեդարձին առթիւ, «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ իր խմբագրականին մէջ (24 ապրիլ).

— «Բարեբախտաբար, Էնկիւրիի մէջ արդէն կ'երեւան որոշ նշաններ, որոնք ցոյց կուտան թէ Թուրքիոյ ներկայ վարիչները սկսած են կորսնցնել Կարսի, Ալեքսանդրապոլի, Իգդիրի եւ Լոռիի չարաշուք օրերու իրենց յաղթական ինքնավստահութիւնը եւ յարաճուն երկիւղով արդէն կը նային դէպի իրենց երկրի ապագան: Մէկէ աւելի նշաններ կան, որ անոնք ծայրայեղ անհանդստութեամբ սկսած են ըմբռնել, թէ հակառակ անցեալի մէջ Հայերուն հասցուցած իրենց սարսափելի հարուածներուն՝ հայկական հարցը թաղուած չէ, եւ միջազգային ս եւ է բարդութեանց ատեն կրնայ վերակենդանանալ վտանգաւոր ուժգնութեամբ մը:

Տարիներու դառն փորձէն յետոյ, անոնք կը տեսնեն այժմ, թէ ո՛րքան սխալ ու կարճամիտ է եղած Հայերը արհամարհելու եւ զանոնք մէկ ամբողջական ճակատով իրենց դէմ միշտ թշնամի պահելու մինչ այժմեան քաղաքականութիւնը. կը տեսնեն յստակօրէն, թէ Հայերը իրենց թշնամական դիրքով չափազանց կը վնասեն Թուրքիոյ վարկին արտասահմանի մէջ եւ թէ միջոց մը պէտք է կասեցնելու համար այդ թշնամութիւնը:

Վերջին ամիսներու Թրքական ելոյթները ապացոյց են, որ Էնկիւրիի իշխանաւորները պէտք կը զգան գէթ չափով մը փոխելու կամ սրբագրելու մինչեւ այժմ Հայերու հանդէպ վարած իրենց բացարձակապէս ժխտական եւ վանողական քաղաքականութիւնը:

Տարակոյս չունինք, որ հետզհետէ խորունկ ու սթափեցնող կերպով Թուրքերը պիտի զգան Հայերու հանդէպ իրենց գործած մեծ ու փոքր ոճիրներուն ծանր հետեւանքները Թուրքիոյ համար»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Կարսանի մէջ

ԿԱՐՍԱՆ (Սեփ. Թղթ.).— Գործազրկութեան տագնապը հետզհետէ զգալի կը դառնայ ածխահանքերու մէջ, մինչդեռ ճարտարարուեստական ճիւղերը բարելաւման նշաններ կը ցուցնեն:

Այս վերջին քանի մը շաբաթուան ընթացքին Պիվէռի ածխահանքը, ուր կ'աշխատին ստուար թիւով հայ գործաւորներ, սկսած է շաբաթական աշխատանքի օրերը պակսեցնել, — շաբաթը 4-5 օր միայն գործ տալ: Զրոյց կը շրջի թէ աւելի մօտ երեւոյթ մը պիտի առնէ հանքի աշխատաւորներուն վիճակը:

Ու դեռ աւելին: Տագնապին հետ աւելցան նաեւ գործաւորական օրէնքի խստութիւնները, միշտ նեղելով ու արհամարհելով գործաւորները: Աննշան խնդիր մը՝ տսմնապետին ու գործաւորին միջեւ՝ կը բաւէ ենթական դուրս հանելու: Այս բոլոր դժուարութիւններուն ենթարկուելէ յետոյ մեր աշխատաւոր հայրենակիցները նորէն գո՛հ են իրենց այժմու վիճակէն:

× Անկէ առաջ գրած էի Փոխադարձ Օգնութեան Սնտուկի մասին, խոստանալով աւելի լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդել «Յառաջ»ի:

Շեշտած էի նաեւ խորհրդակցական ժողովի մը անհրաժեշտութիւնը: Այդ գեղեցիկ ու մեր բոլորին սրտին մօտիկ գործն ալ վիժեցաւ ու պատրաստուած ծրագիրը թուղթի վրայ մնաց՝ իբրեւ «մեռեալ տառ»: Եւ այս այնպիսի կացութեան մը մէջ, երբ անգործութեան չարիքն ու ուծացման վտանգը եղբայրացած, կը ձգտին քայքայել հայ ժողովուրդին ողնայարը: Գործակցութեան խոչընդոտ պէտք է համարել Հօկը եւ իր արբանեակները: Ներգաղթի ձեռնարկէն ի վեր, իրենց ծակերէն դուրս թափած են այս խլուրդները եւ իրենց ուզածին պէս կը լողան պղտոր ջուրերու վրայ, ինչպէս մեր գիւղին առուներուն գորտերը:

Լ. Գեղունի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Բ. ՄԱՍ

Անդրադարձաւ, նաեւ, որ իր վերադարձը անստոյգ էր. անիկա՝ ենթակայ, ապահովաբար, աւելի նախընտրելի ճակատագրի մը, ու ինք իր նոր ըմբռնումներով եւ նախասիրութիւններով կոչուած ընթանալու բոլորովին այլ ճամբէ մը... Ի՞նչ կրնար սպասել: Ու ինչ կրնար տալ, այլեւս: Ցետոյ մինչեւ ե՞րբ այսքան հեռու, այսքան կարօտով, ու այսքան ներամփոփ կեանք մը, վերջապէս, զրկանքի ու թախիծի տարիներու երկա՛ր շարքէ մը վերջ, երբ ինք խինդի ու խորո՛ւնկ յուզումներու կեանք մը ապրեր էր լոկ, յանձնառու ամէն զոհողութեան, փակեր էր ակնարկն ու սիրտը բոլո՛ր լոյսերուն ու գոյներուն առջեւ, նուիրուեր էր ներքին լուռ ու անվհատ աշխատանքին, ու հիմա «... ծարաւի, ձգտումի հզօր տենչով մը առլցուն իր հոգիին համար խոյանք մը պէտք էր: Տարիներ շարունակ ընկճուած, մուրին ու փքոցին մէջ, կեանքի անողոք մուրճին ենթակայ, պայքա՛ր մը կ'ուզէր հիմա, փոթորի՛կ մը, կուտակուած ու անհանդարտ խանդը սպառել կ'ուզէր»:

Ու մինչ այս խորհրդածութիւններով կը տագնապէր, պատկերը կը յամառէր մնալ իր տեսողութեանը առջեւ, սիկառը կը մոխրանար շրթներուն վրայ, հովը դեռ կը փչէր, ու ... ահա՛... մութ փապուղիին մէջ կառաշարը դեռ կը ցնցէր, սլացիկ հասակ մը կ'օրօրուէր կիսամութիս մէջ: Ձիգ ու սպիտակ ձեռք մը կ'երերա՛ր, սեղմելով կաշին, ու գիրգ մարմնի մը դող տուող վէտվէտումը, թափանցիկ ու մետաքսեայ շրջազգեստէն կուգար ջերմացնելու իր խուսափուն ու փնտռտող հպումներով...

Սուլելու ձայն մը փարատեց յանկարծ այդ դիւթիչ պատրանքը: Այվազվաղեանն էր: կանգնեցաւ, նետեց տետրակը սեղանին, մօտեցաւ հայելիին, սկսաւ քակել փողկապը, մազերը խառնշտկեց, ու կից մը տալով ճմլուած թուղթի մը, որուն մէջ միրգի փաթթեր ու բերեր էր, անցեալ օր, սկսաւ բարձրաձայն ընկերանալ քովի սենեակէն լսելէ եղող խմբերգին.

... Համոզուած ենք, որ միայն
զէնքով կայ Հայոց փրկութի՛ւն.

Եւ, կօշիկները հանելու համար տեղաւորուելով մահճակալին վրայ.

—Այո՛, բայց, շունշանորդիներ մնացող
—Բերայի շիտակին վրայ ու գինիի շիշին
առջեւ երգելով չի փրկուիր Հայաստանը՜!

IX

Երաշտահաւ մը՝ վանդակի մը մէջ: Կ'ուզէ փախչիլ. բայց, վանդակուած է...: Կ'ընտելանա՞յ, արդեօք:

Ծաղիկներ: Անխնամ ու գոյնզգոյն ծաղիկնե՛ր Խոտ՝ ածուներուն մէջ: Արեւ մը՝ լուսաշո՛ղ: Չլա՛ք, չլա՛ք — չլա՛ք, չլա՛ք,— կառքի մը ձիերուն դոփիւնը՝ ողորկ սալայատակին վրայ՝ դէպի Մօտա երկարող: Ներսը՝ սեղանին վրայ՝ սրուակ մը. գրքեր: Խնդուք: Նորէ՛ն խնդուք: Զիւմաթոյր մարմնով աղջիկ մը, շէ՜կ, արեւին տակ: կաթ՝ մեղրին քով... Խոպոպներ՝ քունքերուն վրայ: Սլացիկ հասակ: Ժպիտ, հրայրքոտ նայուածք, հզօր ու տաք տենչանք մը՝ նռնագոյն շրթներուն վրայ: Քիչ մը կիսուած ու կարմիր դեղձ մը՝ ծառին երկարող ու սաղարթաւոտ ճիւղի: Ճիւղին ներքեւ՝ Սուրէնը՝ մտախոհ, գրկաբաց, թախիծ մը մեծ ու սեւ աչքերուն մէջ...

Ձեռքը տարաւ ճիւղին: Շարժեցաւ դեղձը:

Նայուածքը ինկաւ Ֆրանսուհիին: Աղջկան շրթները դողդղացին:

Ֆրանսուհին քանի մը քայլ առաւ: Մօտեցաւ վանդակին. Նայեցաւ երաշտահաւին: Անոր մեծ ու սեւ աչքերուն մէջ թախի՛ծ մը...:

— Երաշտահաւը կարելի չէ՞ վանդակել... հայրս կը թելադրէ ազատ թողուլ: Հոս չի կրնար շնչել, կ'ըսէ:

= Ինչո՞ւ առիք, սակայն:

— Այնպէ՛ս... Նուամատոյցը, Ցոյն մը կը ծախէր: Ի՞նչ նայուածք է: Մութ բան մը կայ աչքերուն մէջ... սիրեցի...

Ներսը, նրբանցքին մէջ, եղեգէ նստարաններու վրայ Պ. Արապեան նստած է կնոջը հետ, կոճկուած ու սեւազգեստ: «Փառք քեզ Աստուած» օձիք մը վզին:

— ... Շատ, շա՛տ լուրջ տղայ է...

= Այո՛, դժուար թէ կապուի, սակայն...

— Զգիտցուիր: Եթէ Ֆրանսուհին...

= Հա՛, երանի թէ...

Ֆրանսուհին քանի մը քայլ եւս առաւ: Նայեցաւ Սուրէնին: Սուրէն շարժեց թեւը: Ճեղքուած դեղձը երերաց: Մինչ Ֆրանսուհիին նռնագոյն շրթները, երիցուկին փետտուող շափրակներուն հետ, կը մրմնջէին.

— Կը սիրէ, չի սիրեր, կը սիրէ, չի սիրեր...

×

Պարտէզը: Դեղձանիկ մը դռնակը բաց թողուած վանդակին մէջ:

Կը փախչի՞, արդեօք:

Ինչո՞ւ չուզեր հեռանալ, սակայն:

Ծաղիկներ: Խնամոտ ծաղիկներ: «Ողորմէ Աստուած, Թագուհի»: կտոր մը մաս՝ Աստղիկին եւս: Եզան կառքի մը ճռինչը՝ դէպի ծովեզր իջնող: Երկու գաւաթ օղի ներսը սեղանին վրայ: Վարպետ Ռուբէնն ու Տէր Մեսրոպը դէմ դիմաց:

Տո՛ւմ-տո՛ւմ, տո՛ւմ-տո՛ւմ՝ տիպէկին ձայնը դուրսէն: Արեւին տակ, դրանը առջեւ, Աննա քուրիկը:

— Աննա քուրի՛կ,— Տալապեռն է՝ թեւերը կոտրելէն:

= Հը՛...

— Քիչ մը ջուր տաս նէ... ըլլայ նէ տըլլայ...

Փուրխ առջեւ աղմուկ: Ձայն մը՝

— Տալապե՛ռ...

= Համմէ՛...

— Կ'ըլլա՞յ կոր ցորենը...

= Հը՛... ըլլայ նէ տըլլայ, ըլլայ նէ տըլլայ...

Աստղիկ կրկին գոգնոցին գրպանը տարաւ ձեռքը: Քոռածալ նամակը շօշափեց: Վերյիշեց առաջին տողը: Դարձաւ ծառին ու պատին: Արագօրէն հանեց նամակը, բացաւ. կարդաց քանի մը տող...

— Աստղի՛կ...

= Այո՛, Թագուհի հանըմ...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Նոր ջարդեր Պեսարապիոյ մէջ

Պեսարապիայէն ռումանական թերթի մը տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ջարդեր տեղի ունեցած են Տնիեսդեր գետին ձախ եզերքին վրայ, ռուսական Զատկի օրը եւ մասնաւորաբար ապրիլ 30ին:

Տուպա – Կարի գիւղին մէջ, հարիւրաւոր մոլտաւ գիւղացիներ որոնք Զատկի կրօնական արարողութիւնները կը կատարէին, յարձակում կրած են կարմիր բանակի պատկանող ձիաւորներու կողմէ: Հարիւրի չափ անձեր ջարդուած են:

ՎԷՃ ՈՒ ԿՌԻՒ ԳԵՐՄԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գերման խորհրդարանին մէջ, ազգայնականները միացան Հիթլերեաններու բանաձեւին, ընդդէմ Պրիւնինկի կառավարութեան, մեծ աղմուկ եւ իրարանցում յարուցանելով:

Քիչ մնաց որ դէմ առ դէմ կանգնած, ընկերվարականներն ու Հիթլերեանները կռուի բռնուէին, երբ ներքին նախարարը կը պատասխանէր քննադատութիւններուն: Նախագահը մեծ դժուարութեամբ յաջողեցաւ հանդարտեցնել գրգռուած երեսփոխանները:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կեդր. կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ակումբի սրահը: Զեկոյց Կեդր. Կոմիտէի կողմէ: Ստիպողական ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին, 32 Ave. des Gobelins. Զեկոյց Կ. Կոմիտէի ներկայացուցչին կողմէ:

ՍԱՐՍԷԼԻ ենթակոմիտէին ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (ընկ. Նուպարի տունը): Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple, օրակարգ՝ շրջաբերականներու ընթերցում:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարգպետ խումբի դիւանը, խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան համար կը հրաւիրէ իր խումբի անդամները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խնդրուի ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանը:

ԼԻՈՆԻ ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախկին Գրադարանի սրահը: Կը դասախօսեն ընկերներ Բ. Աղաբէկեան եւ ընկ. Տայեան:

Իսկ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին- նոյն տեղը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Սահակեան, Ա. Ջամալեան եւ ընտանիքը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր այն հայրենակիցներուն եւ կազմակերպութիւններուն որոնք հաճեցան իրենց վշտակցութիւնը յայտնել անձամբ կամ գրաւոր, իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝ ողբացեալ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ - ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ «Մանուկներու Պաշտպանութեան» մասնաճիւղի *ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Այս Կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71, Ave. Kléber):*

Օրակարգ.— 1.— Մայիս 27, 28 եւ 29ին տեղի ունենալիք Պատգամաւորական ժողովի օրակարգ:

2.— պատգամաւորական ժողովին մասնակցող ներկայացուցիչներու ընտրութիւն:

3.— ընթացիկ հարցեր:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ,

Ժամը 4.30ին, նոյն տեղը տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողովը, որը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ուրֆայի Պիրէճիք գիւղացի Աբրահամ Գապատայեան, որ կը գտնուէր Մարսէյլ: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Տիկին Շէրիստան Գալուստեան կը փնտռէ Զարանճագի Պալըշէր գիւղէն՝ Յակոբ Գալուստեան, որ 1924ին կը գտնուէր Շիքակօ (Ամերիկա): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ա. Յակոբեանի, Rue de la Défouse, Issy-les-Moulineaux, France:

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

Դաշտային պտոյտ Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան դաշտային պտոյտը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի Սէնթ Անթուանի ծովահայեաց անտառը: Կը հրաւիրուին նենայ այս կիրակի Սէնթ Անթուանի ծովահայեաց անտառը: կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ քաղաքի Պուլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները: ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 8.30ին փլաս տ'Էքս, առնել թիւ 26 եւ 27 հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անթուան Stade Vicabian, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: ճաշը միասին բերել:

Ապրիլ 11)24 Փոնտ ըը Շէրիւի մէջ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սթանօզի ու Մարաշի Հայր. Միութեանց:

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ:

Ընտանեկան պարանցիկ ցերեկոյթ

Կազմակերպուած «Դպրոցասէր»ի Անկիէնի մասնաճիւղին Օժանդակ Օրիորդաց միութեան կողմէ:

Այս ժամը 15էն 21, Enghien*ի* Salle des Fêtes*ի մէջ,* 30 Rue du Casino.

Հաճելի անակնկալներ — Մուտք *10* ֆր. (Թէյը միասին)

ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Հաղորդակցութեան համար առնել՝ հանրակառք թիւ 54 Trinité*էն, շոգեկառք Կար տիւ Նորէն, 14.30, 14.40, 15.30 ժամին:*

Թէյասեղան - պարահանդէս

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9—12 եւ 12—5

Brebant Marseillais*ի մէջ* Ave. des Chartreux

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. Հայկանուշ Նիքօլինի, Mme. Henriette Gallian, Օր. Աբգարեան եւ Պր. Համբարձումեան, *հայկական, ֆրանսական երգերով եւ զուգերգով, Պ.* Չէօրէքճեան *(Ջութակ): Ռուսական պարեր ռուս յայտնի պարուհիներու կողմէ: Պ.* Տէր Վարդանեան *կը կը ներկայացնէ գաւեշտ մը:*

Մ ո ւ տ ք 5 ֆ ր ա ն ք

Ծանօթ.— *Կը խնդրուի պարգեւաբաշխութեան տոմսերը միասին բերել:*

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոնպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի վարչութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ կոմիտաս երգչախումբի (80 հոգի):

Ի ՆՊԱՍՏ ՇՐՋԱՆԻ «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հովանաւորութեամբ ԱԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այս Կիրակի ժամը 3.30ին Պուա Քոլոնպի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ, rue des Halles *կայարանին կից:*

Արտասանութիւն՝ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Մ ո ւ տ ք ը՝ 5 Ֆ ր ա ն ք

Ախոյեանական մրցում

Մարսէյլի Արաքս մարմնամարզական միութեան ֆութպոլի յանձնախումբը կազմակերպած է բաժակի երրորդ ախոյեանութեան մրցում մը, որուն կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր ֆութպոլի խումբերը մասնակցելու: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի ժամը 8ին, St. Julien *դաշտը:*

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սիմոնեանի, 64 Bernard de Bois, Marsille.

Salle Trianon de Freinville

Թատերական երեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Սէվրանի Կրթ. Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղի կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle Trianon de Freinville — 24 Ave. Liegard

Կը ներկայացուի ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

կամ ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Անակնկալներ Սէվրանահայ երիտասարդութեան կողմէ

Ընտիր ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Պր. Սանտրոսեանի

Հաղորդակց. միջոց.— Կար տիւ Նորէն Սէվրան ժամը 7.47, 8.28, 10.05: Կար տիւ Նորէն Freinville *ժամը 7.27ը եւ 8.28 փոխել* Aulnay sous Bois *եւ* Freinville *իջնել:*

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

Բ Ո Ւ

(վէպ *1830*ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Ընթրիքի ժամանակ խօսքը միայն պտոյտներու շուրջն էր դառնում. եւ քեր էին ծրագրում սարերն ի վեր, այլ եւ բուսաբանական արշաւներ: Պարզ էր, որ Արթուրի տեսիլները ո՛չ նրա լաւ տրամադրութիւնն էին խանգարել ոչ էլ ախորժակը:

Երբ յաջորդ առաւօտը Մօնտանէլլին զարթնեց՝ Արթուրը չկար: Արեւածագից առաջ գնացել էր սարերը Գասպարին օգնելու, որ այծերը քշէն: Բայց հազիւ էին նախաճաշի նստել, երբ նորս ընկաւ սենեակ առանց գլխարկի եւ ուսերին նստեցրած երկուերեք տարեկան մի փոքրիկ աղջիկ. ձեռքին էլ վայրի ծաղիկների մի ահագին փունջ:

Մօնտանէլլին ժպտուն նայեց նրան: Ի՛նչ տարբերութիւն Պիզայի ու Լիվօրնոյի լռակեաց ու մտածկոտ Արթուրից:

— Ո՞ւր էիր, խելա՛ռ. մագլցո՞ւմ էիր լեռները, առանց նախաճաշելու:

— Ա՛խ, պադրէ՛, այնպէս լաւ էր: Սարերը հրաշալի են արեւը ծագելիս, իսկ ցօղը թա՜նձր—թանձր. տեսէ՛ք: — Վերցրեց ոտքը ու ցոյց տուեց թաց ու ցեխոտ կօշիկները:

— Հաց ու պանիր էինք առել միասին. իսկ արօտում այծի կաթ ճարեցինք. փո՛ւ, ի՛նչ զզուելի բան է: Բայց ես նորից անօթի եմ. այլ եւ պէտք է կերակրել այս փոքրիկ անձնաւորութիւնը: Աննի՛կ, մեղր կ'ուզե՞ս:

Նստեցրեց աղջկան իր ծնկին եւ օգնում էր նրան ծաղիկներից մի փունջ կապելու:

— Ո՛չ. ես չեմ ուզում, որ պաղ առնես, — միջամտեց Մօնտանէլլի: — Վազի՛ր, չորերդ փոխի՛ր: Ինձ եկ, տեսնեմ, Աննի՛կ: Ո՞րտեղից ես գտել սրան:

— Գիւղի բերնին: Այն մարդու աղջիկն է, որ երէկ տեսանք, գիւղի կօշկակարը: Սքանչելի աչքեր ունի, չէ՞: Գրպանումը մի կրիայ ունի, անունը դրել է Կարոլինա:

Երբ Արթուր գուլպաները փոխած վերադարձաւ նախաճաշելու, աղջիկը նստել էր Մօնտանէլլիի ծնկին եւ ուրախ լեզուին էր տալիս իր կրիայի մասին, որը պահել էր ափին մէջ կոնակի վրայ, որպէս զի «պարոնը» տեսնի նրա ծռիկ ոտները:

— Տեսէ՛ք. — ասում էր նա լրջօրէն իր հազիւ հասկանալի բարբառով: — Տեսէ՛ք Կարոլինայի կօշիկնե՛րը:

Մօնտանէլլին խաղում էր երախայի հետ, շոյում էր մազերը, հիանում նրա կրիայի վրայ ու ասում նրան հրաշալի պատմութիւններ: Տանտիրուհին, երբ սենեակ մտաւ սեղանը հաւաքելու, ապշած մնաց տեսնելով աղջկան, որ դուրս էր շուռ տալիս այդ պատուաւոր հագուստով մեծարգոյ պարոնի գրպանները:

— Աստծու բանն է, երեխաները ճանաչում են բարի մարդուն. — ասաց նա: — Աննիկը միշտ փախչում է օտարականներից, իսկ հիմա տեսէք ամենեւին չի էլ քաշւում Նորին Գերապատուութիւնից: Ա՛խ, զո՛ւ, յիմարիկ: Շո՛ւտ, ծունկի ե՛կ ու խնդրի՛ր բարի պարոնից, որ քեզ օրհնի գնալուց առաջ: Նրա օրհնութիւնը քեզ բախտ կը բերի:

— Ես չգիտէի, որ դուք այդպէս կարող էք երախաների հետ խաղալ. — ասում էր Արթուր մի ժամ վերջը, երբ նրանք գնում էին արեւկոխ մարգագետնի միջով: — Ամբողջ ժամանակը երախան ձեզնից աչք չէր հեռացնում: Գիտէ՞ք, մտածում եմ որ...

— Որ ի՞նչ:

— Այն էի միայն ուզում ասել... Ինձ թւում է, ափսո՛ս որ եկեղեցին արգիլում է քահանաների ամուսնութիւնը: Եւ ինչո՞ւ, չեմ էլ հասկանում: Երախաներ կրթելը այնպէս դժուար է, եւ այնպէս մեծ նշանակութիւն ունի հէնց մանկութիւնից լաւ ազդեցութեան տակ մեծանալը: Եւ ինձ թւում է, որչափ բարձր է մարդու կոչումը, որչափ մաքուր է մարդու կեանքը, այնքան նա աւելի յարմար է հայր լինելու: Ես համոզուած եմ, եթէ դուք ուխտած չլինէիք, եթէ դուք ամուսնացած լինէիք, ձեր երախաները շատ...

— Սո՛ւս:

Մօնտանէլլին արտասանեց այս բառը մի արագ փսփսուքով, որ աւելի եւս խոր դարձրեց յաջորդող լռութիւնը:

— Պադրէ՛, — սկսեց Արթուր վերստին, իր խօսակցի մռայլ տեսքից տխրելով, — մի՞թէ մի վատ բան ասացի: Ի հարկէ՛, կարելի է սխալւում եմ, բայց չէ՞ որ չեմ կարող չասել ինչ որ մտքովս անց է կենում:

— Կարելի է, դու դեռ բոլորովին չես հասկանում ասածիդ իմաստը. — պատասխանեց Մօնտանէլլին մի մեղմ ձայնով: — Մի քանի տարի յետոյ այլ կերպ կը նայես հարցին, իսկ մինչ այդ՝ լաւ է՝ մի ուրիշ բանի մասին խօսենք:

Սա առաջին բեկումն էր այն կատարեալ ներդաշնակութեան, որ միացրել էր նրանց այս իտէալօրէն գեղեցիկ ճամբորդութեան միջոցին:

Շամոնիից Տէտ – Նուարի վրայով անցան Մարտինի, ուր եւ դադար առան. խեղդող տօթ էր: Ճաշից յետոյ նստել էին հիւրանոցի պատշգամում ստուերի տակ, որտեղից հիանալի տեսարան էր սարերի վրայ: Արթուր հանել էր իր բուսաբանական ժողովածուն ու թաղւել մի լուրջ [illegible] նական խօսակցութեան մէջ [illegible] լեզւով:

Պատշգամում նստել էին երկու [illegible] լիացի նկարիչ. մէկն նկարում էր [illegible] ու բարձրաձայն խօսում: Նա [illegible] երեւակայում, որ դիմացի [illegible] կանները կարող էին անգլիերէն [illegible] կանալ:

— Թո՛ղ, Վիլլի՛. հերիք [illegible] պէյզաժներդ. — ասում էր [illegible] նկարի՛ր այդ հրաշալի [illegible] տանուն, որ այդպէս սքանչելի [illegible] մամուռի կտորների վրայ: [illegible] քերի գիծը: Ձեռքի խաչ [illegible] ղը մի խաչ դիր, գծի՛ր վրան [illegible] կան տօկան՝ իր լեռնական [illegible] փոխարէն, ու կը ստանաս [illegible] դարի մի [illegible]սկական քրիստոնեա[illegible]

— Առաջին դարի քրիս[illegible] ի՛նչպէս չէ: Ճաշին մօտս էր [illegible] այնպէս ոգեւորուած էր իր [illegible] հաւով, ճիշդ ինչպէս հիմա [illegible] րիկ փոշոտ խոտերով: Վա[illegible] գեցիկ է դէմքի ձիթենու գոյ[illegible] այն կրկնակի գեղեցիկ է [illegible]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՄԱՅԻՍ 1932
13 MAI 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1878 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդաւոր, չարաշուք լռութիւն մը կը տիրէ Թուրքիոյ «Ճեռեզման» եւ «Բնակութեան» օրինագծին շուրջը, որուն ամփոփումը հրատարակեցինք չորեքշաբթի օր:

Այդ ամփոփումը արտատպեր էինք պոլսական թերթի մը Մայիս 6ի թիւէն:

Երէկ ստացանք նոյն թերթին եւ ուրիշ թերթերու Մայիս 7ի, 8ի և 9ի թիւերը, որոնց մէջ ո՛ր և է նոր բան, տող մը գիր չկայ այդ օրինագծի մասին: Ոչ ալ ո՛ր եւ է թարգմանութիւն՝ Թուրք թերթէ: Ունինք Թուրքերէն թերթեր ալ, որոնք նոյնպէս լուռ կը մնան:

Ի՞նչ պատահեցաւ: Մէկ բան կարելի է ենթադրել, — Պոլսոյ Թուրքերէն եւ հայերէն թերթերը Էնկիւրիի պաշտօնաթերթէն արտատպեցին օրինագիծը, բայց ազդարարութիւն ստանալով, լռութեան դատապարտուեցան:

Ուրեմն, մինչեւ այս տողերը գրած ատեն, չունինք ուրիշ աղբիւր կամ լուսաբանութիւն, եթէ ոչ Մայիս 6 Թուակիր Թարգմանութիւնը, որ «Յառաջ»ի մէջ երեւցաւ Մայիս 11ին:

Միշտ սպասելով նոր տեղեկութեանց, անգամ մըն ալ քրքրենք հրատարակուած օրինագիծը, որ աւելի չարագուշակ եւ զաւագրական հանգամանք մը կը ստանայ, լուրին հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ պարտադրուած լռութեամբ:

Ինչպէս գիտել կուտայինք երէկ, օրինագիծը առաւելապէս ուղղուած է քիւրտ ժողովուրդին դէմ: Բայց, ըլլալով չափազանց առաձգական եւ հետեւողական, ո՛ր եւ է երաշխաւորութիւն չկայ թէ չպիտի դպչի նաեւ միւս ոչ-Թուրք հատարակութեանց:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն հետեւեալ յօդուածը բաւական է, այս եզրակացութեան յանգելու.

— «Անոնք որոնց մայրենի լեզուն թուրքերէն չէ, չեն կրնար նոր թաղեր, գիւղեր հիմնել եւ կամ միմիայն իրենցմէ բաղկացեալ արհեստաւորներու խմբակ մը կազմել, եւ կամ գիւղ մը կամ թաղ մը յատկացնել միմիայն իրենց մարդոց: Այսինքն անոնք որոնց մայրենի լեզուն թուրքերէն չէ, չպիտի կրնան գիւղի մը կամ թաղի մը մէջ համախմբուիլ, չպիտի կրնան ո՛ր եւ է արհեստ մը կամ ճարտարարուեստ մը միմիայն իրենց մենաշնորհը դարձնել:

Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, ներքին գործավարութիւնը պաշտօնուած է այս տեսակ համախմբումները ցրուելու, մէջն ըլլալով նաեւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող նման համախմբումները»:

Ո՛րքան ալ բարեհաճութեամբ, աննախապաշար մտքով քննենք, չպիտի կրնանք պնդել թէ այս տրամադրութիւնը կը վերաբերի միայն Քիւրտերուն, կամ Անատոլու գտնուած ոչ-Թուրք հատարակութեանց, կամ արտասահմանէն խմբովին վերադարձող ոչ-Թուրքերու, կամ օտար մասնագէտներու եւ արհեստաւորներու:

Զմոռնանք որ, «Ճեռեզման» եւ «Բնակութեան» այս օրինագիծը կ՚ընդգրկէ ամբողջ Թուրքիան, զայն բաժնելով չորս գօտիներու:

Բայց, որպէս զի կանխահաս ենթադրութիւններով չտարուինք, յետաձգենք այս խնդիրը եւ քննենք օրինագծին բացորոշ մէկ յօդուածը, — աշիրէթներու լուծումը:

Օրինագիծը կ՚ըսէ.

— «Օրէնքը իբր իրաւական անձնաւորութիւն չի ճանչնար աշիրէթները: Այս մասին ո՛ր եւ է դատական որոշումով կամ փաստաթուղթերով ձեռք բերուած իրաւունքները ջնջուած են:

«Նմանապէս ջնջուած են աշիրէթապետութիւնը, պէյութիւնը, աղայութիւնը, շէյխութիւնը եւ անոնց վերաբերեալ ամէն տեսակ կազմակերպութիւնները, ինչ փաստաթուղթեր ալ ունենան: Աշիրէթներու իրաւական անձնաւորութեանց կամ անոնց պետերուն, պէյերուն, աղաներուն եւ շէյխերուն ձեռքը գտնուած բոլոր անշարժ կալուածները ամբողջովին պետութեան պիտի փոխանցուին, եւ պիտի բաշխուին հողի պէտք ունեցող երկրագործներուն եւ գաղթականներուն»:

Աշիրէթապետները, պէյերը, աղաներն ու շէյխերը այսպէս իրենց առանձնաշնորհները կորսնցնելէ յետոյ, պիտի փոխադրուին Թրքաբնակ շրջաններ (Թիւ 2 գօտին):

Ահաւասիկ արմատական կարգադրութիւն մը, որու մասին մտածելն իսկ հակապետական ոճիր էր կամ ցնորք՝ 40–50, նոյն իսկ 20–25 տարի առաջ:

Մէկ Մուսա պէկ, մէկ շէյխ Ալի, Քէօր Հիւսէյին փաշա կամ Պշարէ Զաթօ, որ անպատիժ կը կեղեքէին, կ՚ահաբեկէին, կը ջարդէին հայ գիւղացիները, երէկ ոչ թէ չարիք էին Թուրք պետութեան համար, այլ՝ բարիք: Խարխուլ: Յենարան:

Իսկ այսօր, երբ ոչ հայկական շրջան կայ ոչ ալ բնակիչ՝ աւերի եւ ջարդի համար, երբ յիշատակարաններն անգամ քանդուած են եւ միայն ջարդուփշուր ոսկորներու ձայներ կը լսուին Անատոլուի ամբողջ տարածութեան վրայ, աշիրէթապետութիւնը, պէյութիւնը, չէյխութիւնը եւ աղայութիւնը օրէնքէ դուրս կը հանուին մէկ հրամանագրով: Որովհետեւ, այժմ այդ բոլորը ուղղուած են Թուրքին դէմ: Անոր պետութեան և իշխանութեան դէմ: Որովհետեւ, ոչ թէ «կեավուր»ն է վտանգուած, այլ նոյն ինքն «Թիւրք օղլու Թիւրքը», իր պետական կազմով եւ հողային ամբողջութեամբ:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, կարելի չէ ուրանալ ծրագրին բարենորոգչական արժէքը:

Նպատակը, այո՛, քաղաքական է, — քրտութիւնը ոչնչացնել՝ քանդելով անոր բոլոր յենարանները եւ մէջտեղ ձգելով միայն «րայա» ժողովուրդ մը: Փութացնելով անոր Թրքացումը:

Բայց, ամէն պարագայի մէջ, խիզախ նորութիւն մըն է այս ալ, ուրիշներու կարգին: Եւ մենք ի զուր կը յամառինք պնդել թէ քեմալական Թուրքն ալ չունի հայրենիքի կամ ազգութեան գաղափար: Զափազանցութեան տանելով պատմական հետեւութիւնները եւ տրամաբանական մարզանքները, մենք պարզապէս մեզ է որ կը խաբենք:

Շ.

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ ՈՐԲԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ՝ ԱՐԱՔՍԻ ՄԷՋ, ԻՍԿ ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ՝ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐ

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն Թաւրիզի մեր Թղթակցէն ստացանք հետեւեալ Թղթակցութիւնը, ապրիլ 30 Թուականով:

Ստացած ենք նաեւ հինգ որբերու խմբանկարը, զոր պիտի հրատարակենք կիրակի օր:

Այս առթիւ, մեր Թղթակիցը կ՚աւելցնէ.

— «Եթէ այսպէս շարունակուի, օգնութեան գործը պիտի դժուարանայ, որովհետեւ ուրիշ փախստականներ ալ կը սպասուին:»

Շունչը Արաքսի ափին առած մեր ականատեսները, երբ իրենց պատմածների մէջ կը պատկերացնեն Յունաստանից Հայաստան անցած գաղթականութեան ծանր վիճակը, գաղութներում ապրող մեր հայրենակիցները Թերեւս տարակուսանքի մէջ մնացած լինին Թէ ինչպէս կը լինի, որ այդքան շուտ, դեռ չորս ամիսը չլրացած գաղթականութիւնը յուսահատուեց: Այդպիսիները Թող վերջնականապէս համոզուին, քանի որ այժմ պատմողները ոչ Թէ մեր ականատես փախստականներն են, այլ իրենք գաղթականները:

Մօտ երկու շաբաթ առաջ Յունաստանից մեկնած որբերից երկուհոգի հասածէին: 1.— Հայրիկ Սարգսեան՝ (Աղբակեցի, 19 տարու, Պէյրութէն մեկնած): 2.— Սիմօն Սիմօնեան, (Իզմիրցի, 22 տարու):

Նրանցից յետոյ եկած է Գալուստ Մակարեան (Գարահիսարցի, 28 տարեկան). բայց դժբախտաբար քննութեան ժամանակ իր անխորհուրդ յայտարարութիւնների համար բանտարկուած կը մնայ: Իսկ երկու օր առաջ մի խումբ հինգ հոգուց բաղկացած, բոպիկ, մերկ եւ կիսամեռ վիճակում եկած են:

Առաջնորդարանի միջնորդութեամբ, այսօր Թաւրիզի ոստիկանատնից առաջնորդարան բերին այդ հինգ անձերը.—

1.— Կարապետ Պալեան՝ Մարզւանցի, 18 տարեկան, Աթէնքից:

2.— Հրաչ Ռուբէնեան՝ Երզնկացի, 21 տարեկան, Նազարէթի որբանոցէն:

3.— Խորէն Կարապետեան՝ Սասունցի, 21 տարեկան, Արարատ որբանոցէն:

4.— Արտաշէս Գույումճեան՝ Կարնեցի, 21 տարեկան, Պէյրութի որբանոցէն:

5.— Ժիրայր Փէհլիւանեան՝ Պոլսեցի, 19 տարեկան:

Այս երիտասարդներուն պատմելովը, իրենց ընկերներէն երեք հոգի՝

1.— Տրդատ Գասպարեան՝ Վանեցի, 20 տարեկան, Արարատ որբանոցէն:

2.— Միհրան Շաքարեան՝ Սամսոնցի, 18 տարեկան, Պէյրութի որբանոցէն:

3.— Գրիգոր Գալըքճեան՝ Պրուսացի, 22 տարեկան, Նազարէթի որբանոցէն, ԱՐԱՔՍԻ ԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԶՈՀ ԳԱՑԱԾ ԵՒ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ:

Իսկ երկու ընկերները՝

1.— Գրիգոր Գափուզեան՝ Մարաշցի, 21 տարեկան, Արարատ որբանոցէն:

2.— Օննիկ Փափազեան՝ Իզմիրցի, 23 տարեկան:

ԱՐԱՔՍԻ ԱՓԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ԽՓՈՒԱԾ ԵՆ: ԵՐԿՈՒՍԻ ԴԻԱԿՆ ԷԼ ՋՈՒՐԸ ՏԱՐԱԾ Է:

Առաջնորդը տեսնելով որբերու ծանր վիճակը, անմիջապէս նրանց ապրուստի համար կարգադրութիւն ըրաւ: Յետոյ, Ապրիլ 28ին անձամբ այցելեց անգլիական եւ ֆրանսական հիւպատոսներին, խնդրելով, որ համապատասխան վիզէ տրւի որբերին իրենց եկած տեղերը ուղարկելու:

Երկու հիւպատոսներն ալ խոստացած են յայն աջակցութիւն ցոյց տալ ամէն ինչից զուրկ որբերուն:

Այս հինգ հոգին խոստացած են մանրամասն պատմել իրենց գլխուն եկածները եւ իրենց իսկ ստորագրութիւններով Թղթակցութիւններ ուղարկել Թերթերին:

Ներփակ կ՚ուղարկեմ նրանց նկարները:

Ալպեր Թօմայի թաղումը

Աշխատանքի Միջազգային դիւանի տնօրէնին Ալպէր Թօմայի Թաղումը կատարուեցաւ նախորդ օր, Շանփինյիի մէջ:

Յուղարկաւորութեան մասնակցելու համար, իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին 42 օտար պետութիւններ: Շանփինյիի Թաղապետարանին հրապարակը եւ շրջակայ փողոցները արտակարգ եռուզեռի մէջ էին:

Բոլոր բանուորական կազմակերպութիւնները, որոնք հրաւիրած էին իրենց անդամները մասնակցելու Թաղման, ղրկած էին իրենց յատուկ պատգամաւորութիւնները, դրօշներ պարզած:

Ներկայ էին նաեւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան բիւրոյի ներկայացուցիչները: Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ, յատկապէս եկած էր ընդհ. քարտուղարը: Դամբանականներ խօսեցան Աշխատանքի Միջազգային դիւանի նախագահը եւ փոխ-նախագահը, ֆրանսայի Աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութեան քարտուղարը՝ Ժուհօ, Միջազգայինի կողմէ՝ Ըընտէլ, բազմաթիւ ուրիշներ եւ ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը Պ. Լավալ:

Անգլեւիռլանտական յարաբերութիւնները

Անգլիական կառավարութիւնը՝ իր գաղթային նախարարին միջոցով, շատ ծանր ազդարարութիւն մը ուղղեց իռլանտական կառավարութեան, յայտնելով որ, եթէ Իռլանտայի Երեսփ. Ժողովն ու Ծերակոյտը վերջնականապէս ընդունին հաւատարմութեան երդման ջնջումը, Լոնտոնի կառավարութիւնը Իռլանտան պիտի նկատէ իբր օտար երկիր մը եւ հետեւաբար, Նոյեմբեր 15էն ի վեր հաստատուած բոլոր անգլիական մաքսատուրքերը պիտի կիրարկուին հանդէպ իռլանտական ապրանքներուն:

Պերլինի թուրք դեսպանը արկածահար

Պերլինի Թուրք դեսպանը, Քէմալէտտին Սամի փաշա ինքնաշարժի ծանր արկածի մը ենթարկուեցաւ: Ինքնաշարժը որուն մէջ կը գտնուէին ընդհանուր հիւպատոս Մէցինկ, կինն ու աղջիկը, ինքն իր վրայ դարձաւ:

Թուրք դեսպանը շատ ծանր վիճակի մէջ, ինքզինքը կորսնցուցած, գանկը ճեղքուած, փոխադրուեցաւ Վայմարի հիւանդանոցը:

Զինաթափութիւնը

Զինաթափութեան Ժողովի ընդհ. յանձնախումբը, երեքշաբթի օր, հաւաքուեցաւ Ժընեւի մէջ՝ նախագահութեամբ Հէնտըրսընի, որ յայտնեց թէ յանձնախումբին դիւանը որոշած է ներկայացնել կարգ մը յանձնարարութիւններ,— նախ՝ ստեղծել խառն յանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ քիմիական եւ միքրոպային զէնքերու հարցը. յետոյ՝ ստեղծել մասնախումբ մը, որուն գործը պիտի ըլլայ բաղդատութեան հիմ մը գտնել զանազան երկիրներու կողմէ ներկայացուած զինուորական ուժերուն միջեւ:

Այս առաջարկները միաձայնութեամբ ընդունուեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Փօլ Տումէռի թաղումը

Ֆրանսայի հանրապետութեան սպաննեալ նախագահին Փօլ Տումէռի ազգային Թաղումը տեղի ունեցաւ երէկ, մեծ շուքով:

Առտուն, ժամը 7.30էն մինչեւ 8, յաջորդաբար Էլիզէի պալատը հասան Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի դիւանները, հանրապետութեան նոր նախագահը, Պելճիքայի Թագաւորը՝ ընկերակցութեամբ վարչապետին, ինչպէս նաեւ օտար պետութեանց արտակարգ ներկայացուցիչները:

Ժամը 8ին, յուղարկաւորներու Թափօրը մեկնեցաւ նախագահական պալատէն: Կարգով՝ դագաղին կը հետեւէին նախագահին ընտանիքը եւ բարեկամները, նախագահին զինուորական կցորդները, նորընտիր նախագահը Պ. Լըպրէօն, բարապաններ: Պելճիքայի Թագաւորը, Կալլէսի եւ Սերպիոյ իշխաններն ու Աննամի կայսրը, վարչապետն ու նախարարները, դիւանագիտական մարմինը, խորհրդարանի անդամները եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Թափօրը ժամը 9ին հասաւ Նօթր-Տամ ուր կրօնական արարողութենէն յետոյ, մեկնեցաւ դէպ ի Պանթէոն:

Էլիզէէն Նօթր-Տամ եւ մինչեւ Պանթէօն պողոտաներու երկու կողմերը շղթայ կազմած էին Փարիզի պահակազօրքին պատկանող գունդերը:

Կէս օրին, Ֆրանսայի վարչապետը արտասանեց դամբանական մը, որմէ վերջ, զօրանցք մը կատարուեցաւ, մասնակցութեամբ նախկին պատերազմիկներու:

Համաձայն Տիկին Տումէռի փափաքին, նախագահին աճիւնը փոխադրուեցաւ Վօժիրարի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Կորկուլովի հարցաքննութիւնը

ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ Կ՚ՈՒԶԷՐ ՍՊԱՆՆԵԼ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԸ, ՉԵԽՕ-ՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՎԵՐՋԱՊԷՍ, ԲՈԼՈՐԸ…, — ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ ԻՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ:

Նախագահին սպանիչը՝ իր պաշտպան փաստաբաններուն ներկայութեան, հարցաքննուեցաւ նախորդ օր:

Կորկուլով, իր կեանքի զանազան շրջաններուն կապուած, այնքան յստակօրէն, բազմաթիւ վայրեր ու թուականներ յիշեց, որ շատերու մտքին մէջ, աւելի եւս կ՚ամրանան այն կասկածները թէ իրօք, խենթութիւն կը կեղծէ:

Հարցաքննիչ դատաւորը լսելէ յետոյ մարդասպանին կեանքին զանազան դրուագները, զորս ստուգել այնքան դժուար չպիտի ըլլայ, անցաւ անոր յուշատետրի բովանդակութեանը:

Կորկուլով նախ կ՚ուրանայ Ռուսիա գացած, եւ անկից, մեծ գումարով մը վերադարձած ըլլալ:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Յուշատետրիդ մէջ կը պարծենաս թէ Մօրաւիոյ մէջ կառախումբ մը գիծէն դուրս ես հանած: Ճի՞շդ է:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.—Բայց ո՛չ. երեւակայութիւն է…

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.—Ինչո՞ւ այդ երեւակայութիւնը:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.— Կ՚ուզէի ինքզինքս մահուան դատապարտել տալ, վրաս բեռցնելով երեւակայական ոճիրներ:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.—Ուրեմն, երբ յուշատետրիդ մէջ խօսքը կ՚ընես Լինտպէրկի տղուն առեւանգման մէջ՝ քու մասնակցութեանդ…

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.— Երեւակայութի՛ւն…

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Իսկ Գերմանիոյ նախագահ Հինտէնպուրկը, զոր կ՚ուզէիր սպաննել:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.— Ատիկա ճիշդ է: 1929ին, Չերոֆի մէջ էր որ այդ գաղափարն ունեցայ: Բայց միայն 1930ին էր որ երբ բժշկութիւն ի գործ դնելու իրաւունքը կորսնցուցի, գերման դեսպանատունէն անցագիր ուզեցի, Պերլին երթալու համար: Մերժեցին ըսելով թէ ռուս գաղթական եմ:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Իսկ նախագահ Մազարիքի դէմ մահափորձը: Լո՞ւրջ է:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.— Ես անոր դդեակը գացի, բայց առիթանակ չունէի, եւ նախագահը սիրով ընդունեց զիս:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Փրակայի թատրոնին մէջ, ուր կը գտնուէին Շալիափինն ու Մազարիքը, մահափորձի մը խօսքը կ՚ընես:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.—Երեւակայութի՛ւն…

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Բայց Չեխօսլովաքիոյ ներքին նախարարն ալ կ՚ուզէիր սպաննել:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ.— Երեւակայութի՛ւն…

Ու հանդարտօրէն, կատարեալ լրջութեամբ, Կորկուլով կը շարունակէ.

— Կ՚ուզէի պայքարիլ ամբողջ աշխարհի դէմ: 1931ին, Փարիզի մէջ, մտքէս անցաւ սպաննել խորհրդային դեսպանը, ինչպէս առեւօք, Ռուսիոյ մէջ, մտածեր էի սպաննել Լէնինը: Անցեալ յունուարին, գացի կրընէլ փողոց, ռուսական դեսպանատունը, դէպ ի Ռուսիա անցագիրս առնելու: Տիտղոսս յայտնեցի իբր «Նախագահ ռուս ազգային գիւղացիական կուսակցութեան»: Ատրճանակս վրաս էր. բայց չկրցայ մտադրութիւնս գործադրել, որովհետեւ չէի ճանչնար դեսպանը:

⁂ Հիւանդապահ կին մը, յայտնած է թէ ասկից երեք շաբաթ առաջ, Կորկուլովը տեսած է Պիյեանքուրի մէջ, կնոջ մը ընկերակցութեամբ: Քննութիւն կը կատարուի ստուգելու համար:

⁂ Հավր բնակող Ռուս մը, ընդհ. ապահովութեան դիմելով յայտնած է թէ Կորկուլով որուն անունը կը կրէ Ֆրանսայի նախագահին սպանիչը, եղած է իր մանկութեան բարեկամը: Այդ անունին բուն տէրը բժիշկ էր ցարական բանակին մէջ եւ կը գտնուէր թրքական ճակատին վրայ: Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ, այսինքն 1918ի սկիզբները, բուն Կորկուլովը ձերբակալուեցաւ բոլշեւիկներուն կողմէ եւ հրացանի բռնուեցաւ: Ժողովրդային գործավար մը այն ատեն, առաւ Կորկուլովի ինքնութեան թուղթերը եւ իբր Կորկուլով Եւրոպա մեկնեցաւ չարաշուք դեր մը կատարելու:

Հավր բնակող Ռուսը կը ճանչնայ ուրեմն բուն Կորկուլովը եւ նաեւ ժողովրդային գործավարը որ տարիներ առաջ, գործածեր էր անոր ինքնութեան թուղթերը: Այս անձը կը յայտնէ նաեւ թէ թերթերու մէջ դրուած Կորկուլովի լուսանկարը շատ կը նմանի Ալեքսիս Կամերինեւ անուն մէկու մը, որ ծնած է Էրմէնքայայի մէջ (Գուպան) Լապինսքայայէն 30 քիլոմեթր հեռու: Այս անձն էր որ այդ թուականին նշանակուած էր ժողովրդային գործավար եւ հրացանի բռնել տալէ վերջ Կորկուլովը, անոր թուղթերը գործածեր էր իբր իրը՝ Եւրոպայի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԹՈՒՐՔ—ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Շքախումբով ճամբորդելը օրուան նորոյթն է Թուրքիոյ մէջ:

Եօթը ամիս առաջ, անցեալ հոկտեմբերի սկիզբը, Թուրքիոյ վարչապետը Աթէնք գացած էր, հատընտիր շքախումբով մը, որուն մէջ աչքի կը զարնէին խմբագրապետներ եւ ազդեցիկ երեսփոխաններ:

Դէպ ի Մոսկուա կատարուած այցելութեան մէջ, վարչապետին կ'ընկերանային բաց ի վերոյիշեալներէ, ազգային տնտեսութեան զանազան ճիւղերու պետերը, քանի որ այս ճամբորդութեան քաղաքական հանգամանքին հետ միաժամանակ կը շեշտէր անոր տնտեսական կարեւորութիւնը:

Մոսկուայի կարմիր իշխանաւորները ջանք չխնայեցին՝ աննախընթաց փայլ մը տալու համար Թուրք պատուիրակութեան ընդունելութեան: Նախապէս պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն, Օտեսա ժամանումէն (26 ապրիլ) մինչեւ Սեւաստոպոլէն նաւանումը (8 մայիս), պատուիրակութիւնը առարկայ դարձաւ մասնաւոր գուրգուրանքի եւ ջերմ հիւրասիրութեան: Երկուստեք մեղրածորան ճառեր արտասանուեցան՝ պանծացնելու համար Թուրքօ-բոլշեւիկ բարեկամութիւնը, որ կը տեւէ 12 տարիէ ի վեր, հետզհետէ աւելի ամրապնդուելով: Գործավարներու խորհուրդին նախագահ Մոլոտովէն, Կալինինէն ու Ստալինէն սկսեալ մինչեւ Օտեսայի քաղաքապետը ովսաննաներ շռայլեցին Մուսթաֆա Քէմալի եւ իր ներկայացուցիչներու հասցէին, ա՛յնքան շողմարար ոճով, որ պիտի կարմրցնէր «բուրժուա» Եւրոպայի ամէնէն կեղծաւոր դիւանագէտն իսկ:

Աչքէ անցնելով այս առթիւ խօսուած բազմաթիւ բաժակաճառերն ու ուղերձները, ինչպէս նաեւ կարմիր պաշտօնաթերթերու գրութիւնները, զզուանք ու զարշանք կը զգայ մարդ՝ ա՛յնքան անմարսելի կեղծիքներու առջեւ:

Ինչո՞ւ այս ճամբորդութիւնը: Մանաւանդ ինչո՞ւ այս սիրաբանութիւնը:

Պոլսոյ քէմալական պաշտօնաթերթը՝ «Միլլիյէթ» (25 ապրիլ) կ'ըսէ թէ արտասահմանի մէջ զանազան մեկնութիւններ պիտի տրուին այս այցելութեան եւ խնդիրը պիտի մեծցնեն: Մինչդեռ, կը հաւաստէ, «երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ բնականէն դուրս նոր վիճակ մը չկայ, այլ ազգային պայքարի առաջին օրերէն սկսած բարեկամութեան շարունակուելուն նոր մէկ ապացոյցն է: Ո՛չ միայն դիւանագէտները, այլ եւ երկու երկիրներու ժողովուրդներն ալ իւրացուցած են բարեկամական այս քաղաքականութիւնը: Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի բարեկամութեան ոյժը առոր մէջ է ահա:

Երբ Թուրքեւռուս բարեկամութեան գովքը կը հիւսեն, Թուրք թերթերը կը յիշեն միշտ թէ՝ երկու երկիրներու վարչաձեւերուն տարբերութիւնը ո՛չ մէկ կերպով արգելք է սերտացնելու բարեկամութեան:

«Ռուսիոյ քաղաքական դաւանանքը համայնավարութիւնն է, մինչ Թուրքիա թունդ ազգայնական պետութիւն մըն է: Այս երկու վարչաձեւերու տարբերութիւնը ակներեւ է: Ամէն երկիր իրեն յատուկ վարչաձեւ մը կ'ունենայ, համաձայն իր ընդունակութեանց, պայմաններուն ու պահանջներուն»: (Միլլիյէթ):

Թուրք թերթը այս կարգի հատուածներով կ'ուզէ ապացուցանել թէ՝ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ յարաբերութեանց մէջ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն մտած է. պատուիրակութեան բազմամարդ ըլլալը պէտք չէ զանազան մեկնութեանց տեղի տայ: Թուրք մասնագէտները որ կ'ընկերանան շքախումբին, պիտի ուսումնասիրեն հարեւան Ռուսիոյ ճարտարարուեստի եւ երկրագործութեան մարզերուն մէջ կատարած նոր նուաճումները, եւ անոնցմէ պիտի օգտուին՝ նոյնը գործադրելու համար Թուրքիոյ մէջ, որ ճարտարարուեստի առաջին քայլերը նոր սկսած է առնել:

Ա՛յս է եղեր ամբողջ իմաստը Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութեան:

Գրեթէ նոյն իմաստով կ'արտայայտուին խորհրդային թերթերն ու պատասխանատու վարիչները: Մոլոտով իր բաժակաճառին մէջ կը յիշէ Էնկիւրիի հետ կնքուած ոչ — յարձակողական եւ չէզոքութեան դաշնագիրը՝ 1925 դեկտեմբեր 17ին եւ բարեկամական յարաբերութեանց օրէ օր զարգացումն ու ամրապնդումը, եւ կը շեշտէ թէ այսուհետեւ երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական գործակցութիւնը աւելի եւս պիտի խորանայ ու զարգանայ:

Մայիս 1ին կարմիր հրապարակին վրայ 100,000 զինուորի աննախընթաց զօրահանդէսով մը, բոլշեւիկ իշխանաւորները Թուրք պատուիրակներուն ցոյց տուին իրենց պատերազմական բոլոր ուժերը՝ հետեւակազօրքէն մինչեւ հրասայլն ու օդանաւը: Ըսմէթ փաշա եւ ընկերները անշուշտ պատկառանքով եւ յուզումով դիտեցին այդ զօրանցքը: Զինուորական ոյժի այս ցուցադրումը բնականաբար շատ պերճախօս պիտի ըլլար, Թուրքիան աստիճան մը եւս ենթարկելու համար բոլշեւիկեան քմահաճոյքին:

Պատուիրակութեան վերադարձին առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու պետական մարդոց միջեւ տեսակցութիւնները մտերմական հանգամանք առած են: Տեսակէտներու կատարեալ համաձայնութիւնը հաստատած է թէ լրիւ կ'արդարանայ անցեալի գործակցութիւնը, միւս կողմէ ներկայ միջազգային կացութիւնը եւ ընդհանուր խաղաղութեան օգուտը կը թելադրեն ո՛չ միայն պահպանել այլ եւ ընդլայնել այդ գործակցութիւնը:

Ուրեմն այս այցելութենէն վերջ, Թուրքօ-բոլշեւիկ բարեկամութիւնը աւելի եւս կ'ամրապնդուի ըստ երեւոյթին: Շատ կանուխ է դեռ՝ հասկնալու համար այս այցելութեան բուն քաղաքական նպատակները: Չի գիտցուիր թէ փակ սենեակներու մէջ ի՛նչ սակարկութիւններ կատարուեցան: Սա՛ ստոյգ է միայն, որ Մոսկուան խոստացած է օժանդակել Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին: Այդ օժանդակութիւնը ի՛նչ գնով տեղի պիտի ունենայ, նոյնպէս գաղտնիք է: Լուրի մը համաձայն, Ռուսիա ութ միլիոն տոլարի վարկ բացած է Թուրքիոյ, երկար պայմանաժամով: Չըսուիր սակայն թէ այդ գումարը իբրեւ դրա՞մ պիտի տրուի, թէ ապրանքի ձեւին տակ:

Մոսկուա ի վիճակի չէ դրամ փոխ տալու. սակայն կրնայ Թուրքիոյ հայթայթել զանազան նիւթեր, մասնաւորապէս երկաթուղիի կազմած, վայրաշարժ, վակոն եւայլն: Թերեւս նաեւ ռուս ընկերութիւններ ստանձնեն կարգ մը նաւահանգիստներու շինութիւնը, «տնտեսական գործակցութիւնը» այս կերպով ի յայտ պիտի գայ: Քաղաքականօրէն իր ազդեցութեան ենթարկելէ վերջ, Մոսկուա այժմ ալ քիթը պիտի խօթէ Թուրքիոյ ներքին տնտեսական կեանքին մէջ: Թերեւս աւելի առաջ ալ պիտի երթայ, քանի որ պաշտօնական զեկոյցին մէջ խօսք կ'ըլլայ նաեւ «մշակութային գործակցութեան»:

Հակառակ Թուրքեւռուս բարեկամութեան, որ 12 տարիէ ի վեր կը տեւէ, ցարդ Թուրքերը չէին յաջողած առեւտրական դաշնագիր մը կնքել Ռուսիոյ հետ. այդ պատճառով ալ Թուրքերը մեծապէս տուժեցին: Ուրիշ շուկաներու մէջ հելլէնական մրցումին բախելով, Թուրքերը իրենց աչքերը դարձուցեր էին դէպ ի «բարեկամ» Ռուսիան, որ սակայն տարիներէ ի վեր կը մերժէր առեւտրական դաշինք կնքել իր սիրելի հարեւանին հետ եւ թող կուտար որ սնտուկներով նարինջ ու լեմոն փտին նաւահանգիստներու մէջ: Եթէ Ըսմէթ փաշա յաջողի այս անգամ առեւտրական դաշնագիրը ստորագրել տալ՝ «ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի» պայմաններով, մեծագոյն յաջողութիւնը պիտի ըլլայ: Սակայն կասկածելի է այս պարագան: Մոսկուան տարբեր պայմաններ պէտք է պարտադրած ըլլայ Էնկիւրիին, զայն բոլորովին իր ճորտը դարձնելու համար:

Երբ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ ռազմաշունչ խաղեր տեղի կ'ունենան եւ պատերազմի վտանգը օրէ օր աւելի եւս կը շեշտուի, Խորհրդային Միութեան շահը կը պահանջէ բարեկամ մնալ իր անմիջական հարեւաններուն հետ եւ թոյլ չտալ որ անոնք գործիք դառնան աշխարհակալ մեծ պետութեանց ձեռքը: Թուրքիոյ հետ իր նոր բարեկամութեան պատճառը այս մտահոգութիւնն է անշուշտ:

Միւս կողմէ Էնկիւրիի շահն ալ կը պահանջէ ռուսական օժանդակութեան ապաւինիլ: Ամերիկայէն եւ Եւրոպայէն մերժուած, նոր Թուրքիան բոլորովին մինակ թողուած է իր տնտեսական — ելմտական հոգերուն հետ: Ծովն ինկողը օձին կը փաթթուի: Ստիպուեցաւ ափ բանալ Մոսկուային, ո՛վ գիտէ ինչ ծանր պայմաններով:

Թուրք վարիչները Մոսկուա դիմելով, կ'ուզեն նաեւ քաղաքական լարախաղացութիւն փորձել: Քանի որ Եւրոպա դրամ չի տար, վերջնապէս կ'իյնան բոլշեւիկներու գիրկը: Տեսակ մը շանթաժ, որ Մոսկուայի ճամբորդութենէն անմիջապէս առաջ յայտնաբերուեցաւ հակառակ ուղղութեամբ — Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու խնդիրը:

Ամէն պարագայի, դէպքերը չպիտի ուշանան ցոյց տալու Թուրքօ-բոլշեւիկ սիրաբանութեան ներքին ծալքերը: Կարեւորը այն է, որ Թուրքիա այս անգամ ալ ջուրին երեսը կ'ելլէ եւ ժամանակաւոր կերպով կ'ապահովէ իր գոյութիւնը: Այսօրուան վարիչներուն ուզածն ալ այդ է միայն: Վաղուանը շատ չի մտատանջեր զիրենք:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՓԵՐԷՆ

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈԽՈՒՄԻ ՄԷՋ. — ԲՌՆԻ ՃԻԳԵՐ. — ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԲԵՌԸ. — ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԱԲԽԱԶԻԱՅԻ ՄԷՋ. — ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

ԽՄԲ. — Մեր մասնաւոր թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղած է Պաթումէն հասած ճամբորդէ մը (Յ. Գ.), ապրիլ 18 թուականով. —

Ինչպէս ամբողջ Անդրկովկասում, այնպէս ալ Սոխումում եւ շրջաններում, գիւղացին, արհեստաւորը եւ բանւորը ծանր պայմանների մէջ կ'ապրին:

Նախ քան համաշխարհային պատերազմը, Սոխումը իր շրջաններով յայտնի էր ծխախոտի արդիւնաբերութեամբ: Սակայն պատերազմից յետոյ, իսկ աւելի շատ բոլշեւիկների օրով, միւս տնտեսութիւնների հետ միասին փճացաւ նաեւ ծխախոտի գործը:

Այսպէս օրինակ, նախ քան այդ շրջանը բոլշեւիկների ձեռքը ընկնելը, Սոխումի շրջանը՝ մօտ վեց հարիւր հազար փութ ընտիր Սամսոն եւ Տրապիզոն ծխախոտ կ'արտադրէր. իսկ բոլշեւիկների օրօք այդ թիւը հարիւրին յիսուն պակսեց: Միայն 1930 թւին բոլշեւիկները բռնի ուժով կարողացան մինչեւ չորս հարիւր հազար փութ ծխախոտ հաւաքել. իսկ այս տարի նորէն հազար ու մի խստութիւնների դիմելով, հազիւ յաջողեցան երեք հարիւր հազար փութ հաւաքել, այն էլ որակով շատ ցած տեսակի ապրանք:

Ինչպէս ասացի, ծխախոտի հաւաքումը կատարւում է բռնի ուժի տակ. այլապէս դժւար թէ Սոխումի շրջանից կարողանան յիսուն հազար փութ հաւաքել: Այդ շրջանում ծխախոտի գործով զբաղւողները գրեթէ ամբողջութեամբ Հայեր ու Յոյներ են:

Ուրիշ պետութիւններ նման գործերով զբաղւող իրենց գիւղացիներին բոլոր յարմարութիւնները տալիս են, անգամ պետական գանձարանից փոխարինաբար զումարներ են տրամադրում, որպէս զի իրենց երկրի արդիւնաբերութեանը զարկ տան. իսկ խորհրդային երկրում հակառակն է կատարւում: «Սօցիալիզմի երկրպագուները» հազար ու մի ձեւի արգելքներ են յարուցանում աշխատաւոր գիւղացու առաջ, եւ երկրի տնտեսութիւնը քայքայւում: Իսկ այդ բոլորից գիւղացին զզւում է:

Կառավարութիւնը գիւղացիների վրայ ծխախոտի այնպիսի նորմա է նշանակում, որ խեղճ գիւղացին այլ եւս ազատ ժամանակ չի ունենում որ եւ է մթերք մշակելու մասին մտածելու: Շատ գիւղացիներ մինչեւ անգամ իրենց ուտելու եգիպտացորենը չեն կարողանում ցանել եւ ստիպւած են լինում դրսից դրամով գնելու: Միւս կողմից էլ կառավարութեան տուրքերը գիւղացիներին ծանր պայմանների մէջ են դրել:

Սոխումի եւ շրջակայքի հայ եւ յոյն գիւղացիները, որոնք ծխախոտի գործով կը զբաղւեն, գրեթէ մերկ և քաղցած վիճակի մէջ կ'ապրին:

Աբխազիայի, Սոխումի բանւորութեան կացութիւնն էլ անտանելի է: Ճիշտ է, պետական գործարաններում ու արտերում գործ ճարւում է. բայց տրւած աշխատավարձը այնքան քիչ է որ, բանւորը դժւարութեամբ է ապրում: Օրինակ, ծխախոտի հասարակ բանւորները ստանում են 95-110 ռուբլի. բացի սօրտիրովշչիկներից (այն բանւորներն են, որոնք ծխախոտը տեսակների են բաժանում), որոնք բանւոր չեն համարւում, այլ մասնագէտների շարքին կը դասւեն: Այդ 95-110 ռուբլուց կառավարութիւնը ամսական մօտ 25 ռուբլի կը պահէ «ափոքիժ»ի, հնգամեայ ծրագրի, անդամավճարի համար, իսկ մնացորդ 70-80 ռուբլին անւանական է միայն. նա էլ հացի ու շաքարի հազիւ բաւ է:

Այս կամ այն կոպերատիվի ցուցակների մէջ մի շարք մթերքների՝ պանիր, իւղ, մաքարոն, ձու, կաթ եւայլն., անուններ են յիշւած. բայց որ եւ է մէկի երեսը չէք տեսնի, իսկ դուրսը գնելուց, իւղի փութը 10 ռուբլի, պանիրը 5-6 ռուբլի, մսի քիլօն 7 ռուբլի, հացի փութը 2 ռուբլի: Այսպիսի պայմաններում բանւորը նեղւում է եւ դժւար է ապրում:

Գալով արհեստաւորներին, նրանք էլ ծանր տուրքերի պատճառով տանջւում են: Օրինակ, կօշկակարներէն երկրորդ կարգի առեւտրականի պատենտ են տալիս որ արժէ 120 ռուբլի, բացի վրանից 300 ռուբլի էլ առանձին տուրք են նշանակում: Իսկ թէ կօշկակարը ամսական 300 ռուբլի եկամուտ կ'ունենայ թէ ոչ՝ այդ նրանց չի հետաքրքրում: Պատահում է, որ պատենտը վերցնում են, տուրքը վճարում են, բայց շուկայում կաշի չլինելու պատճառով, 1—2 ամսից խանութը փակւում է: Հողին դուրս գայ արհեստաւորի, կառավարութիւնը իր ստանալիքը վաղուց է գանձել, ինչ կ'ուզէ թող լինի: Յիշածս տուրքը կը վերաբերի միմիայն խանութի տիրոջը:

Եթէ վերջինս մէկ աշխատող աւելացնէ, կրկնակի տուրք պիտի վճարէ. իսկ որեւէ արհեստաւոր բանւոր պահելու իրաւունք չունի:

Երկաթագործների տուրքը 800—1000 ռուբլի է, դորա համար էլ այդ գործով շատ քիչ զբաղւողներ կան: Կառավարութիւնը այնպիսի կացութեան մէջ է դրել արհեստաւորը որ, նա չի կարողանում խանութ ունենալուց գոնէ իր հացի փողը շահիլ: Հատ ու կէնտ խանութ ունեցող արհեստաւորներն էլ բոլշեւիկների աշխատակիցներն են համարւում:

Սոխումի շրջանի կոմունիստները իրենց ներքին կեանքում խիստ կարգապահ են, եթէ մէկին որեւէ շրջան են ուղարկում, գնացողը մինչեւ վերջն էլ չի իմանում թէ ո՛ւր է ուղարկւում:

Պէտք է ասել, որ Վրաստանում եղած վրացի կոմունիստները ժողովրդի կողմից չեն համարւեր կոմունիստներ, նրանք բոլորն էլ ազգայնականներ են եւ այդ պարզ նկատւում է նրանց գործունէութիւնից:

Միակ ուրախալին այն է, որ Սոխումի շրջանի ժողովուրդը նախկին մտերմական կեանքը կ'ապրէ, միմիայն Վրացիներն են, —բայց ոչ բոլորը— որ մի քիչ խորթ աչքով կը նայեն Հայերին ու Յոյներին:

Բ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

Ի՛նչ սրբապղծութիւն...

—)(o)(—

«Խորհրդ. Հայաստան» 17 Ապրիլի թիւով կը պատմէ թէ Երեւանի քաղաքային խորհուրդին որոշումով կը հրամայուի փակել Պետական Հրատարակչականին մէկ գրավաճառանոցը: Դիմում կը կատարուի, որ չգործադրուի այդ որոշումը:

Քաղաքային Խորհուրդը, որ զանազան խնդիրներու մէջ կրիայի քայլերով կը գործէ, գրավաճառանոցին փակման համար արագ որոշում մը կուտայ, — անմիջապէս փակել: Եւ երկու ժամ չանցած, ոստիկան մը կը ղրկուի, դուրս նետելու համար գիրքերը:

Ոստիկանը, տեսնելով որ փակ է խանութին դուռը, կը խորտակէ եւ դուրս կը նետէ հայերէն եւ ռուսերէն բոլոր գիրքերը: Նոյն իսկ, — ի՜նչ սրբապղծութիւն, — Լէնինի վեց հատորները եւ Ստալինի «Լէնինիզմի հարցերը»: Եւ այս՝ քաղաքային խորհուրդի նախագահ Արամայիս Երզնկեանի աչքերուն առջեւ:

Սովորական դէպք: Բայց կարեւորն այն զայրոյթն է, որ ցոյց կու տայ «Խորհ. Հայաստան»ը, տեսնելով որ Լէնինի եւ Ստալինի գիրքերը գետին կը նետուին: Միջին դարու քահանան իսկ չպիտի պայթէր այսքան, տեսնելով Աստուածաշունչին գետին նետուիլը:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

ՓՕԼ ՏՈՒՄԷՐ

Ստորոտէն դէպի կատար, յարատեւ վերելք մըն է Ֆրանսայի Հանրապետութեան վերջին երկու նախագահներուն կեանքը, — անոր որ պարկեշտ քաղաքացիի իր բեղուն կեանքը վերջացուց ոճրագործի մը հարուածներուն տակ. եւ անոր որ ազգային սուգի մը եւ հաւաքական զայրոյթի մը արտայայտութիւններուն մէջ՝ կը գրաւէ հանրապետութեան ամէնէն բարձր դիրքը:

Փօլ Տումէր, ժողովուրդի զաւակ, ծնած ամէնէն համեստ, գրեթէ թշուառ պայմաններու մէջ, գեղեցիկ օրինակ մը կը ներկայացնէ յարատեւ աշխատանքի, սկիզբէն մինչեւ վերջ, անվհատ կորովի եւ բարի յամառութեան: Ծնած էր 1857 Մարտ 22ին: Հայրը երկաթուղիի գործաւոր, կը շահէր օրական 2 ֆրանք: Մէկ տարի յետոյ, ընտանիքը կը փոխադրուի Փարիզ, ուր շատ չանցած հայրը կը մեռնի, կինը ձգելով երկու որբուկներ: Կինը, ապրուստի ամէնէն համեստ միջոցներէն զուրկ, տուներու մէջ կը ծառայէ ժամը 10 սանթիմի եւ ծայրայեղ խնայողութեամբ կ'ապրեցնէ իր զաւակները: Փոքրիկն Փօլ կը յաճախէ նախնական վարժարան մը, զոր հազիւ աւարտած 12 տարեկանին, կը ստիպուի ապրուստի մասին մտածել: Մայրը զայն կը տեղաւորէ փորագրիչի մը քով, ձեռական փոքրիկ աշխատանքներու համար:

Յաջորդ տարիներուն, կը հետեւի գիշերային դասընթացքներու, կը պատրաստուի ուսուցչութեան եւ կը յաջողի վկայական մը ձեռք ձգելով, 1877ին նշանակուիլ թուաբանութեան ուսուցիչ:

Եւ այսպէս, շնորհիւ իր յամառ աշխատանքին եւ իր մշակած յարաբերութիւններուն, կը յաջողի ստանձնել թերթի մը խմբագրապետութիւնը:

Այս կերպով կը նետուի քաղաքական ասպարէզի մէջ:

Առաջին անգամ երեսփոխան կ'ընտրուի 1888ին եւ յաջորդաբար քանի մը անգամ: Իսկ ծերակուտական կ'ընտրուի 1912ին եւ յաջորդաբար 1921ին եւ 1929ին:

Երեսփ. Ժողովին մէջ, Տումէր արագօրէն յաջողեր էր դառնալ ելեւմտական հարցերու մասնագէտ մը եւ երբ 1895ին, Լէոն Պուրժուա կը կազմէր դահլիճը, անոր կը յանձնէր ելմտական նախարարութիւնը:

1896ին, կը նշանակուի ընդհ. կառավարիչ Հնդկաչինի, զոր կը վարէ մինչեւ 1902, յաջորդաբար կարեւոր շահեր ապահովելով Ֆրանսայի:

Երեսփ. Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ 1905ին եւ վերընտրուեցաւ 1906ին:

Յետոյ իր թեկնածութիւնը դրաւ հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան, ընդդէմ Ֆալիէռի: Ֆալիէռ հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուէր 449 ձայնով, ընդդէմ Փօլ Տումէրի 371 ձայնին:

Պատերազմի պահուն, մեծ դեր կատարած է նաեւ զօրավար Կալիէնիի կողքին, Փարիզի պաշտպանութեան կազմակերպման մէջ: 1927ին կ'ընտրուէր նախագահ Ծերակոյտի իսկ 1931 Մայիս 13ին, հանրապետութեան նախագահ:

Քանի մը անգամ, ելեւմտական նախարարութիւնը վարած է Պրիանի վարչապետութեան տակ: Անկից առաջ, 1915ին, Ռուսիա ղրկուած էր յատուկ պատուիրակութեան մը հետ: Դարձին անգամ նշանակուեր էր պատերազմական կոմիտէին:

ԱԼՊԷՐ ԼԸՊՐԷՆ

Ֆրանսական հանրապետութ[եան] նոր նախագահը ծնած է 187[illegible] Մէռսի-լը-Հօի մէջ (Լօռէն) 380 [illegible] նոց գիւղ մը, գիւղացի ընտան[իքէ] [illegible]

Կեանքի դառնութիւնները [illegible] քան մօտէն չէ ճանչցած իր մա[նկու]թեան օրերուն, որքան իր նախ[որդը] [illegible] այսուհանդերձ, Պ. Լըպրէն եւս [illegible] ւելի հեռաւոր [illegible] մը ստացած ըլլալով մէկտեղ [illegible] բողջ կեանքը անցուցած է [illegible] աշխատանքով: Բազմարուեստից վարժարանը յաջողութեամբ [illegible] ցնելէ եւ զինուորական [ծառայու]թիւնը կատարելէ վերջ, կը [illegible] հանքերու վարժարանին, զոր [illegible] ւարտէ 1896ին:

Իբր ճարտարագէտ, պա[illegible] գործէ հանքերու մէջ, մինչեւ [illegible] երբ իր ընտանիքին բարեկա[մ] [illegible] րեսփոխանի մը պնդումով, [illegible] րուի անգամ Մէօրթ-է-Մօզէլի [illegible] հանգային խորհուրդին:

Քիչ մը երկչոտ նկարագրի [illegible] երիտասարդ ճարտարագէտը [illegible] նուժով կը մտնէր քաղաքական [illegible] րային ասպարէզ, ընդմիշտ [illegible] մնալու համար:

Երկու տարի յետոյ կ'ընտր[ուէր] երեսփոխան, իր ընտանիքին [illegible] բարեկամին տեղ որ զինքը մղեր [illegible] մտնելու քաղաքական կեանքի [illegible] եւ ինքը ծերակուտական ընտր[illegible] ըլլալով. իր տեղը բաց էր ձգեր [illegible] տարու է դեռ եւ արդէն, յաջորդ[illegible] բար, անգամ կ'ընտրուի երեսփոխ[ա]նական կարեւոր յանձնախումբեր[illegible] 1913ին, փոխ-նախագահ Երեսփ[illegible] խանական Ժողովին: 1911ին արդ[էն] Քայեոյի դահլիճին մէջ, ստանձն[illegible] էր գաղթային նախարարութիւ[նը] շրջանի մը, երբ ամբողջ ֆրան[illegible] կան գաղթային հսկայ տարած[illegible] թիւնը կազմակերպելու եւ կազմ[illegible] պուելու պէտք ունէր: Այդ օրերն[illegible] էր որ կը պայթէր Ակատիրի միջ[illegible] դէպը, 1914էն առաջ ստանձնա[illegible] պատերազմ հրահրել Ֆրանսայի [illegible] Գերմանիոյ միջեւ: Գերմանիա, [illegible] տու մը, իր «Փանթէր» մարտանա[ւը] կը ղրկէր խարսխելու Ակատիրի առջեւ, ներկայացնելով կարգ մը սպառնական պահանջներ, Գերմանիոյ ձգել ֆրանս. գաղութ մը [illegible]

Այդ առթիւ, երկու պետութիւններու միջեւ բացուած բանակցութիւններուն մասնակցեցաւ նախարարը [illegible] Պատերազմէ խուսափելու համար Ֆրանսա կարգ մը զիջումներ կ'ը[illegible] եւ երբ պէտք եղաւ բացատրութիւններ տալ Երեսփ. Ժողովին, Պ. Լըպրէն պէտք է հաւատալ որ դառն[illegible] թեան քառորդ մը անցուց: Ֆրանսական արժանապատուութիւնը վիր[illegible] ւորուած էր եւ պէտք էր խօսք [illegible] կցնել գրգռուած երեսփոխաններ[ուն]:

Քայեոյի անկումէն յետոյ, Փուա[նքարէի] դահլիճին մէջ, Պ. Լըպրէն կը պահէր գաղթային նախարարութիւնը ուրկէ կ'անցնի պատերազմ[ա]կանին:

Յաջորդաբար, քանի մը կարեւոր նախարարութիւններ վարելէ [illegible] տոյ, 1920ին, կ'ընտրուի ծերակուտական, դարձեալ այն ծերակուտականին տեղ —իր ընտանիքին բարեկամը— որ իրեն ձգեր էր իր երեսփոխանի աթոռը:

Ծերակոյտին մէջ, մեծ գործունէութեան մը կը լծուի, եւ կը [illegible] նակուի անգամ պատուիրակութեան Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ:

Իսկ Տումէրի հանրապետութեան նախագահ ընտրուելէն վերջ, [illegible] նի անոր տեղը՝ իբր նախագահ Ծերակոյտի:

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐԻ ՄԸ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—)(o)(—

ՊՐԻՒՍԷԼ, 10 Մայիս. — Պ. Գ. Մալաթեանի ուսուցչական գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ, Անվէրսի հայ գաղութը կազմակերպած էր յարգանքի հանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 7ին, Անվէրսի Վան Հէլմոնի շքեղ սրահին մէջ, գաղութի բոլոր անդամներուն ներկայութեան:

Անվէրսի հայ Երիտասարդաց Միութեան նախագահ՝ Պ. Ներսէս Զամքէրթէն ներկայացնելով յոբելեարը, բացատրեց նշանակութիւնը յարգանքի ա՛յն ցոյցին, զոր Անվէրսի հայութիւնը պարտականութիւն համարած էր կատարել, ի պատիւ բազմավաստակ հայ ուսուցիչ՝ Պ. Մալաթեանի:

Օր. Մելինէ Գովանճեան տուաւ Յոբելեարին կենսագրական գիծերը, մանրամասնօրէն պարզելով ա՛յն արդիւնաւոր գործունէութիւնը, զոր Պ. Մալաթեան ունեցած է իր ուսուցչական երկարատեւ շրջանին մէջ:

Պ. Ա. Քէօսէյեճեան խօսեցաւ [illegible] դարու երախտաշնորհ ուսուցչ[illegible] րու մասին:

Պ. Մ. Տէր-Սահակեան ոգեկոչ[illegible] ըրաւ մերձաւոր անցեալին, [illegible] դառնալով հայ ուսուցիչներու [illegible] քին, եւ բարոյական ու նիւթա[կան] [illegible] թարկուած են հայ ուսուցիչները [illegible] ա՛յն զոհողութիւններուն, որոնց [illegible] րենց ապերախտ ասպարէզին մէջ:

Պ. Նորայր Վրոյր արտասանեց [illegible] բելեարին ձօնուած ինքնագիր [illegible] նուէր մը:

Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վա[illegible] պուհ եպսկ.ի որդին իր հօր կողմէ կարդաց ուղերձ-ձօն մը:

Այս տողերը ստորագրողը հայ [illegible] մուլին կողմէ շնորհաւորեց Յոբել[եար]ը, վեր հանելով ուսուցիչ Մալ[աթ]եանի յիսնամեայ գործունէութ[եան] [illegible]

Պ. Մալաթեան խորապէս զգա[illegible] իր անձին հանդէպ ցոյց տրուած համակրական արտայայտութ[illegible] շնորհակալութիւն յայտնեց ներկ[illegible]

րուն, եւ բոլոր անո՛նց՝ որոնք նամակով եւ հեռագրով փութացեր էին շնորհաւորել իր ուսուցչութեան յիսնամեակը: Ցետոյ անդրադառնալով իր ուսուցչական գործունէութեան մը եւ յիշելով ինչ ինչ կարեւոր դրուագներ իր անցեալ կեանքէն, խոստացաւ ցմահ հաւատարիմ մնալ իր ուսուցչական կոչումին, եւ ի հարկին նուիրական սպաս դնել իր համեստ ծառայութիւնը յօգուտ հայ մատաղ սերունդին:

Անվէրսի Հայ Տիկնանց Միութեան նախագահուհի՝ Տիկ. Մ. Իփէքճեան բացուած շեշտերով եւ յարգանքի խորքով արտայայտութեան մէջ, արտասանեց փակման խօսքը:

Գ. Արայ Վրոյրի ղեկավարութեամբ կազմուած նուագախումբը գեղեցիկ կտորներ նուագեց, գեղարուեստական հաճոյք մը պատճառելով ներկաներուն:

Ցերեկարը Անվէրսի գաղութին կողմէ նուէր ստացաւ ոսկիէ սիրուն ինքնահոս գրիչ մը:

Անվէրսի Հայ Տիկնանց եւ Երիտասարդաց Միութիւնները իսկապէս շնորհաւորելի են իրենց այս նախաձեռնութեան համար:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ԸՍՄԷԹԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—)(օ)(—

ԽՄԲ.— Պուլկարիոյ նախորդ կառավարութեան օրկաններէն «Սլօվօ», որ Սօֆիայի ամենալուրջ թերթերէն մէկն է, այս խորագրով առաջնորդող յօդուած մը հրատարակած է՝ Ըսմէթ փաշայի Մոսկուա այցելութեան առթիւ: Յօդուածին հեղինակն է Բ. Սեֆիարէվսքի, յայտնի ելմտագէտ մը որ Պոլսոյ եւ Մարսիլիոյ հիւպատոս է եղած եւ ունի քանի մը հատորներ՝ պուլկարերէն եւ ֆրանսերէն լեզուով՝ տնտեսական եւ ելմտական խնդիրներու նուիրուած:

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք այդ յօդուածը:

Մոսկուայի Թուրք պատուիրակութեան անդամներու թիւը կը հասնի 45ի: Թրքական այս պատուիրակութիւնը Ռուսիա պիտի մնայ ամիս մը. անոր մէկ մասը տասը օր վերջ պիտի վերադառնայ. միւս մասը պիտի մնայ՝ իր ուսումնասիրութիւնը կատարելու համար:

Ի՞նչ են այդ ուսումնասիրութիւնները, ի՞նչ ուղղութեամբ է որ պիտի կատարուին անոնք եւ ի՞նչ հանգամանք պիտի ունենան, — այդ մասին մեծ վերապահութեամբ կը խօսի թրքական մամուլը:

Ոչ մէկ ատեն, պաշտօնական այցելութիւն մը այնքան մեծ հետաքրքրութիւն եւ, աւելցնենք, այնքան մեծ կասկած է ստեղծած, որքան մեր դրացիներու այս այցելութիւնը՝ ռուս ցարերու հին մայրաքաղաքը:

Եւրոպական մամուլին մէջ կարծիքները բաժնուած են: Ոմանք անոր կուտան քաղաքական հանգամանք, ուրիշներ՝ տնտեսական. բայց, Անգլիացիները որոնք միշտ ամէնէն լաւատեղեակներն են, չեն անտեսեր ոչ մէկը ոչ ալ միւսը: Եթէ միայն քաղաքական է հանգամանքը, այդքան բազմանդամ պատուիրակութեան մը պէտք չկայ: Եթէ քաղաքական նպատակներ կ'ուզուի ծածկել, պատուիրակութիւնը չի կրնար ոչ ոք խաբել թէ 30 օրը բաւական է ուսումնասիրելու խորհրդային տնտեսութիւնը եւ, ընդհանրապէս, հնգամեակին արդիւնքները:

Պատերազմէն առջին, միջազգային տնտեսագիտութեան մէջ փաստ մը կը մնայ անվիճելի: Խորհրդային Ռուսիան ամենասերտ, ամենաօրինաւոր եւ արտաքին ամենամեծ սրտակցութեամբ յարաբերութիւն կը պահէ Թուրքիոյ հետ: Ամենասերտ, որովհետեւ կնքուած է կարգ մը գրաւոր փաստաթուղթերով, զորս դժուար ըլլալով թուել, հոս պիտի յիշենք ամենակարեւորները միայն,—1921 Մարտ 16ի դաշնագիրը, «չէզոքութեան» համաձայնագիրը՝ ստորագրուած Փարիզ՝ 1925 Դեկտ. 17ին, 1926 Յուլիս 1ի Էնկիւրիի համաձայնագիրը, ու նման երկրորդ մը՝ կրկին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած, Գարախանի կողմէ, 1930 Դեկտ. 17ին, ու անոր շարունակումը՝ հինգ տարուան համար:

Սովետները, միջազգային համաձայնութեանց մէջ, ուրիշ ոչ մէկ պետութեան հետ այսքան առատօրէն չեն ստորագրած:

Ո՞ւրկէ կուգայ այս շաղկանքը, որ ժխտումն է որ եւ է ձեւի «իրական քաղաքականութեան մը, երբ ծանօթ է որ պրոլետարական առաջին պետութիւնը բարեկամն ու դաշնակիցն է պետութեան մը, ուր ոչ ընկերակցութեան եւ ոչ ալ գործադուլին իրաւունքը արտօնուած է: Ու պետութեան մը, ուր աշխատաւորը իրաւազուրկ գերի մըն է: Ասիկա չփոթութի՞ւն է, նկարագրի պակա՞ս, ու անհետեւողականութի՞ւն, երբ խնդիրը կը կայանայ շահերու եւ հաշուի, թէ աշխարհը, պարզապէս, քաղաքական կեանքի այնպիսի հակասութեանց առջեւ է, որոնք անծանօթ են նոյն իսկ Մաքիավելլիներու ճկուն ուղեղներուն:

Ո՛չ. խորհրդային վարչաձեւը դանդաղ ու առանց ցնցումի մեկնումի ճամբուն վրայ է: Դեռ որոշ ատեն եւս ուժով մնալու իր ձգտումին մէջ, ան կը փնտռէ ժողովրդականութիւն ու զայն կը գտնէ խաղաղ աշխարհին ու յետամնաց մշակոյթ ունեցող երկիրներու մէջ: Եւրոպական եւ ամերիկեան քաղքենի դասուն վրայ յարձակելու իր բոլոր յոյսերը մնացին անիրականանալի, ու համայնավարութիւնը, որ իր ուժերը կը սպառէ բանապաշտութեան մէջ, ստիպուած է իր փրկութիւնը փնտռել ամէնէն անտաշ ազգային զանգուածներուն մէջ: Ի՞նչ անկում եւ ի՞նչ ժխտում մարքսեան վարդապետութեան նախնական ըմբռնումներու:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, չմոռնանք որ անիկա ժառանգորդն է Բիւզանդիոնի: Թուրքերը առաջինը չեն տնտեսական կեանքի մէջ: Բայց դիւանագիտութեան մէջ վերջինը չեն: Պատմութեան մէջ չկայ նման պարագայ մը, որ կատարուած զոհողութիւնները վճարուած ըլլան միմիայն պաշտօնական երախտագիտութեամբ: Թուրքիան Փոքր Ասիոյ մէջ պատերազմը շահեցաւ, պատռեց դաշնագիրները ու յարութիւն առաւ նոր կեանքի մը համար՝ շնորհիւ բոլշեւիկներու օժանդակութեան: Ան անոնցմէ առաւ ամէն բան ու ոչինչ տուաւ անոնց: Զմճարեց, նոյն իսկ, պատերազմական նիւթերուն փոխարժէքը, որ կը հասնէր միլիոնաւոր թրքական ոսկիի: Թուրքիա, բոլոր խորհրդաժողովներուն մէջ ռուսական առաջարկներուն արտայայտիչը կամ պաշտպանը դառնալով կը հատուցանէ՞ զանոնք, թէ նորեր կ'ուզէ, — ատիկա ցոյց պիտի տան գալիք օրերը. բայց ի՞նչ համաձայնութիւն ալ գոյանայ, այս օրերուն, Մոսկուայի մէջ, ան, իր խորքին մէջ, պիտի կրէ պատմութեան մէջ չտեսնուած քաղաքական զիջողութիւններու կնիքը. իսկ զիջողութիւնը՝ քաղաքականութեան մէջ, ուժ ունենալ չի նշանակեր:

Թրքական բազմանդամ պատուիրակութիւնը պիտի կարենայ խլել, դուցէ, գրաւոր փաստաթուղթ մը, թէ սովետները կը հրաժարին Պոլսոյ մասին իրենց ունեցած ցանկութենէն, բոլշեւիկները պիտի ստանան ապահովութիւն՝ Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի եւ ուրիշ յետամնաց խաղաղ երկիրներու մէջ անարգել թափանցման: Բայց, համաշխարհային դիւանագիտութեան կեդրոնը ոչ Մոսկուա կը գտնուի, ոչ ալ Էնկիւրի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Ուխտի Օրը»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Պուլվար Օտտոյի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը տօնեց «Ուխտի Օրը», մատաղամանկապարտէզի հոգաբարձութեան հովանաւորութեամբ, յաւերժացնելու համար անմոռանալի յիշատակը մեր մէկ միլիոն նահատակներուն:

Զանազան խաչաձեւումներ եւ անկարգութիւններ ստիպեցին որ այսքան ուշ տօնուի Ապրիլ 11-24ը: Քաղաքական կուսակցութեանց եւ զանազան մարմիններուն, իրենց մասնակցութիւնը խնդրելու համար, հրաւէրագիրներ ղրկուած էին: Դժբախտաբար պատասխանած էին միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Տարօնի Վարդով գաւառակի եւ Սեբաստիոյ Ցաղթ Հայրենակցական Միութիւնները: Կ'երեւի թէ միւսները այդ օրը սգալու մեռելներ չունէին:

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ այս կիրակի առաւօտ, մատրան մէջ, ընտիր բազմութեան մը ներկայութեամբ: Խորանը կը ծառայէր իբրեւ սգաբեմ, որուն երկու եզերքներէն կախուած էին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները. առաջինը եզերուած՝ սեւ ժապաւէններով:

Սգաբեմին մէջտեղ դրուած էր սեւ ծածկոցով քօղարկուած դագաղ մը, որուն վրայ զետեղուած էր կարմիր, կապոյտ ու նարնջագոյն ծաղիկներու փունջ մը: Երեք փոքրիկ աղջիկներ, բոլորովին սպիտակազգեստ, դագաղին քով ծնրադրած՝ կ'աղօթէին: Մոմ մը կը պլպլար՝ իր աղօտ նշոյլներով հազիւ լուսաւորելով սգաբեմը, որ մեռելային կերպարանք ստացած էր:

Հանդէսը բացուեցաւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ Ապրիլեան արիւնոտ ջարդին զոհերուն ձօնուած ուղերձով մը, զոր կարդաց ընկեր Համբարձում Բաջեան, որ աւարտելէ յետոյ ուղերձին ընթերցումը, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել Ապրիլ 11ի զոհերուն յիշատակը: Սրտայոյզ արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Թ. Աստուրեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Աշուղը»ը, Դր. Մակարեան՝ «Վերջին աղօթքը»ը, եւ Դր. Քէնտիրեան՝ Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր հայրենի տունէն»ը:

Ուղերձներ կարդացուեցան նաեւ Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղի եւ Տարօնի Վարդով գաւառակի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ազգէն Մարտիրոսեան, որ սրտառուչ ճառով մը բացատրեց ապրիլեան սգատօնին իմաստն ու հոյակապ արժէքը: Քանի մը եղերական դրուագներ պատմեց սարսափի օրերէն եւ յորդորներ կարդաց:

Պուլվար Օտտոյի մէջ գոյութիւն ունի «Հայ երիտասարդաց» Միութիւն մը, որուն նպատակն է, ըստ իր յայտարարութեան, ազգային գաղափարը վա՛ռ պահել հայ երիտասարդներուն սրտին մէջ: Եւ սակայն այդ Միութիւնը կը փայլէր իր բացակայութեամբ: Ինչպէս բացատրել...:

Մոգի

Կեանքը Շաւի մէջ

ՇԱՎ.— Մեր գաղութը երկու ամիսէ ի վեր կը նեղուի գործազրկութեան տագնապէն: Թէեւ մարդ չեն հաներ, սակայն քանի մը գործարաններու մէջ ժամերը բոլորովին իջեցուցին: Առաջ օրական 8 ժամ կ'աշխատէինք, ներկայիս 4 ժամ կը բանինք: Ըսել կ'ուզեն թէ այլեւս ձեզի պէտք չունինք: Ասիկա մեծ հարուած մը եղաւ 3-4 զաւակ ունեցող հայրենակիցներուն:

Գաղութին մեծամասնութիւնը կը կազմեն Հաճընցիները, որոնք եկած հաստատուած են 1925էն ի վեր. իսկ փոքր մասն ալ հետզհետէ եկած միացած են անոնց: Միեւնոյնը ըրած են մնացած հայրենակիցները: Ամէնէն փոքր թիւը կը կազմեն ամուրի երիտասարդները, որոնք բոլորն ալ միեւնոյն շրջանին մէջ կ'ապրին: Տուները տրամադրուած են գործարանատիրոջ կողմէ ամսական քսան ֆրանքի:

Այստեղ կը գտնուի Հաճընի Հայրենակցական Միութիւնը, որ սկիզբէն ի վեր գոյութիւն ունի: Իսկ Խարբերդցիները նոյեմբեր ամսուն կազմեցին Ուսումնասիրաց Միութիւն մը, որուն նպատակն էր ման. կապարտէզ բանալ: Ձեռնարկը յաջողեցաւ եւ մինչեւ արդ կը շարունակուի դպրոցը: Տիկին մը դասեր կուտայ միայն իրիկուններ երկու ժամ:

Շաւի հնչակեանները լուծուելով, հոկ դարձան, գրեթէ բոլորն ալ Հաճընցիներ են), կարծելով թէ պիտի կրնան օգտուիլ ներգաղթէն: Քանի մը թափթփուքներ քաղաքէ քաղաք ման կուգան, մարդ որսալու համար:

Անցեալ շաբաթ օր սգահանդէս մըն ալ սարքեր էին Միասնիկեանի յիշատակին, բայց տօնէն աւելի զբաղեցան Դաշնակցութիւնը քարկոծելով: Այս առթիւ բեմ հաներ էին Արշաւիր կոչուած ողորմելի մը:

Նշան Ցովհաննէսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Խաչի գործը

ՊՐՈՒՍԷԼ.— Հայ Կարմիր Խաչը իր գոյութեան ամբողջ շրջանին ունեցած է խիստ գնահատելի գործունէութիւն մը:

Ստորեւ կուտանք ամփոփ հաշուեկշիռ մը իր եօթնամեայ գործունէութեան:

Մուտք

Անդամավճարներէ գանձուած՝ 27 հազար 85 Փր.: Զանազան նուէրներ՝ 7241.35: Տարեկան պարահանդէսներէ հասոյթ՝ 105,398.20: Գումար 139,724 Փր. 55 սնթ.:

Ելք

Հայաստան ղրկուած.— Զանազան ճերմակեղէններ՝ 10,665: Երեք նուրբ մանրադիտակներ՝ 16,005: Զանազան դեղեր՝ 15,870: Դեղ, հագուստ եւ լուսանկարչական գործիքներ՝ 35,063.60:

Պրիւքսէլի հայ հիւանդներուն համար՝ 31,119.45: Նպաստ Սուրիոյ աղէտեալներուն՝ 2,000: Զանազան ծախքեր՝ 2,486.65: Գումար՝ 113,209.70 ֆրանք:

Վերոյիշեալ հաշուեկշռին համաձայն, ներկայիս սնտուկին մէջ կը գտնուի մօտաւորապէս 26,500 ֆրանքի գումար մը, որուն մեծագոյն մասը անշուշտ պիտի յատկացուի տեղական կարիքներու, որոնք ներկայ տնտեսական տագնապին պատճառաւ աւելի կարեւոր ու ստիպողական հանգամանք մը առած են:

Լաւագոյն գործունէութեան միեւնոյն գծին վրայ կարելի է դասել Պրիւքսէլի Հ. Տիկնանց Միութիւնը, որ իր ծրագրին համաձայն, իր բարոյական ու նիւթական ամբողջ գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է Պրիւքսէլի կարօտեալներուն:

Ահա՛ երկու տիպար Միութիւններ, որոնք ժիր ու անձնուէր գործունէութեամբ, կը ջանան որոշ չափով մեղմացնել մեր տարաբախտ բեկորներուն անսահման ցաւերն ու կարօտութիւնները:

Հ.

Ց. Գ.— Կարմիր Խաչի Վարչութիւնը հրապարակաւ իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ծանօթ երաժշտագէտ՝ Պ. Վ. Սարգիսեանի, որ ա՛յնքան եռանդով ու անձնուիրութեամբ մարզեց եւ ղեկավարեց պարահանդէսի միջոցին հայ օրիորդներու կողմէ ներկայացուած երգախառն «վիճակ»ի պարերը, որոնք խանդավառ ընդունելութեան արժանացան ժողովուրդին կողմէ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Մոսկուա եւ Էնկիւրի

Ըսմէթ փաշայի այցելութեան առթիւ, Ցուսաբերը կուտայ խմբագրականի մը մէջ (3 Մայիս). 16

— «Քէմալը քօղարկուած Ստալինն է Էնկիւրիի մէջ, անոր միջնորդը, բանագնացն ու բարձրախօսը արեւելեան երկիրներու առջեւ: Ինչ որ անյարմար է որ Մոսկուան ինք ուղղակի ընէ, եւ ինչ որ դժուար է որ ինք ընէ, այդ ամէնը Պալքաններէն մինչեւ մերձ—արեւելեան մահմետական երկիրները Ստալինը կ'ընէ Քէմալի միջոցով: Էնկիւրին բաւարար ուժ չունի հզօրներուն ոչ միայն իր կամքը պարտադրելու, այլ անոնց մինչեւ իսկ չէզոքութեան իր բաղձանքը յարգել տալու համար. (եթէ երբեք նման բաղձանք ինք իրապէս ունի): Ճակատագրուած է, որ Թուրքիան, իր տկարութեան բերումով, հզօրներէն մերթ մէկուն, մերթ միւսին գործիքը պիտի ըլլայ: Այսօր եւ առ այժմ Քէմալը իր փրկութիւնը գտած է ամէնէն արտառոց ու ապօրէն կենակցութեան մէջ՝ Թուրքիոյ բախտը, ըստ երեւոյթին, կապելով անոր դարաւոր ոսոխի բախտին: Գոնէ երեւոյթները այդպէս ցոյց կուտան: Իսկ ինչ որ երեւոյթներու տակն է եւ ոչ դուրսը՝ մեզ տակաւին կը մնայ անյայտ:

Վերջերս Ըսմէթն ու Րիւշտին բաւական ճամբորդութիւններ կատարեցին, մերթ դէպ ի Հռոմ ու Պալքանները, մերթ դէպ ի մերձ—արեւելեան մահմետական երկիրները: Այս թափառիկ թռչուններուն առջեւ դոցուեցան ճամբաները յատկապէս Իրաքի եւ Եգիպտոսի մէջ, ուր Ալպիոնն է բազմած: Խորհրդաւոր պտոյտները ամբողջացնելէ վերջ, ահա այսօր, Քրեմլի բանագնացներու ընտիր շքախումբը, գլխաւորութեամբ Ըսմէթի, Մոսկուա մեկնած է, անթաղ արքային՝ Ստալին Ա.ին (Ստալին) հաշիւ տալու համար:

Քէմալը առ այժմ յաջողապէս կը խաղայ այն դերը զոր Մոսկուայի քաղաքական փիեսին մէջ իրեն համար գծած է Ստալինը:

Իբր այս խաղին վախճանով կենսապէս շահագրգռուած հանդիսական մը, ուշով հետեւինք դերակատարներու խաղին:»

ՄԱՌԻ ՓԱՐԹԱՄԵԱՆ
եւ
ՆՇԱՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ
Ամուսնացած
24 Ապրիլ 1932 Սօֆիա

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 5 (1932 Մայիս), որ մասամբ նուիրուած է Եփրեմի յիշատակին, անոր մահուան քսանամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԱԶԳԵՐԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ (Խմբ.).— ԵՓՐԵՄ, — Դէպ ի Իրանի Պանթէոնը (Է. Ակնունի). — ՄԵԾ ԱՆՀԱՏՆԵՐԸ (Ռ. Զարդարեան). — ԸՆԿԱԾ ՁԻՆՈՒՈՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ (Ս. Ջաւարեան). — ՄԵՌԱՒ (Գ. Զօհրապ). — ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՉԱՐՈՒՉԵԱՆ (Ռ. Սեւան). — ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ (Ց. Հախնազարեան). — ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ (Դ. Ջաւրիեւ).— ԿԱՐՄԻՐ ԳԾԻՑ ՆԵՐՍ. — ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ.— ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ:

Հասցէ.— **Rédaction «DROSCHAK», 71, Avenue Kléber:** Դրամական առաքումները՝ նոյն հասցէին, **L. Tadéyossian** անունով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ, օրկան Զ. Ո. Միութեան, Գ. Տարի, Թիւ 27, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Մեր մասին՝ խմբ.: Հայ որբերու թիւը՝ Գ. Մեսրոպ: Մեր հանդէսները Թղթակցութիւն: Որբերը՝ Պ. կարապետեան: Որբերու ուղին՝ Հ. Աբրահամեան: Վաթէրլոյի մէջ՝ Հիւկօ: Ներքին կեանք՝ Գրիկ: Մամուլ եւ խմբանկարներ:

Տարեկան բաժնեգին 15 ֆրանք, արտասահման 1 տոլար: Դիմել A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, Paris.

ԵՐԱԶԱՀԱՆ, ճոխ եւ ընդարձակ, (Տասը հազար երազներու ճշգրիտ եւ ընդարձակ մեկնութիւն): Պատրաստեց՝ Փրոֆ. Մեսրոպ Գ. Ժամկոչեան: Տպգր. Մարսէյլ, 1932: Հասցէ՝ 299, Rue de Lyon, Marseille. Գին 15 ֆրանք:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Բ. ՄԱՍ

Մայրիկը, խռովոտ ձեռքով, զոգնոցը առջին, ժպտուն, շա՛տ ժպտուն:

— Այսօր ճաշի մեզի կեցիր, աղջի՛կս... Եղածովը կը տապկուինք...

Աղուո՛ր ժպիտ մը Սաթղիկին դէմքին վրայ: Պիտի ըսէր: Ի՞նչ պիտի ըսէր, արդեօք: Վառվառին ձայնը արգելք եղաւ:

— Թագուհի՛, աղան կուլայ կոր:

Ներս գնաց: Վարպետ Ռուբէն, շշնչուն.

— Պէ կնիկ -- օղլին գաւաթը լեցնելէն ու նայուածքը տապկուած լեարդին — Քօհաֆ բաներ կ'ընես... աս աղջիկը մեզի ճաշի կը կենա՞յ... ի՞նչ ունիս քի, ի՞նչ պըտ՛ կերցունես... անանկ չէ՞, տէրտէ՛ր...

= Կը կենայ, ինչո՞ւ չկենայ...

— Օր մը, ինչալլահ, հը՞, Թագուհի համըմ — ձայնը Վառվառին:

= Վառվա՛ռ .. Նորէ՛ն քարը պարտէզնիս ինկաւ...

Ինկա՛ւ, հայպա՛. եւ թէ էլմաս քար մը...

Սիրանը ուզեց փակել վանդակին դունակը: Սաթղիկ սկսաւ ժուռ գալ պարտէզին մէջ: Երեցուկ մը տեսաւ: Առաւ: Եւ սկսաւ շափրակները փետտել, փսփսալով.

— Պիտի գայ, պիտի չգայ... պիտի չգայ...

X

— Դուք աւելի՛ վերջ, տղա՛ք:

= Այո՛, այո՛, լաւ չէ միասնաբար ներս մտնել:

— Ինչո՞ւ, եղբա՛յր, ընդհակառակն, թող տեսնեն թէ որո՛ւ հետ է հանրութիւնը...

Բաղրիկին մէկ փայտը ինկաւ: Կը քաշուի՞ տանիկ: Ի՞նչ ալ դատակ սա կարնեցի տղուն:

— Պէ՛ ճանըմ, կամաց բարձրացէ՛ք:

Երեսփոխաններէն ոմանք դեռ կը բացակային... Խուժում ունկնդիրներուն յատուկ տեղը:

— Մօ՛, Սարգի՛ս, ո՞ւր է Օտեանը:

= Նա՛...

— Աս ճեծկակ քիթո՞վը... վրայէն կը դնե՞ս, նայէ... կը քնանայ կոր կարծես...

= Ժողովը սկսածին պէս, կը սկսի կարդալ...

— Մտա՛ւ, Արապեանն ալ մտաւ, տղա՛ք:

Ֆրանսուհիին դէմքին կարմիր մը եկաւ: Ուզեց ծռիլ, բաղրիկին հակիլ ու բան մը ըսել Սուրէնին, մինչ ան ուրիշ խմբագիրի մը հետ կը խօսէր: Սուրէնին քով նստած է հայրենակից ընկեր մը, որ առաջին անգամ ըլլալով եկած է Պոլիս: Սուրէն բերած է զայն իր հետ: Երիտասարդը կրկին գլուխը մօտեցուց Սուրէնին, երկչոտ բաներ մը ըսաւ.

— Ինչպէ՞ս:

== Սահմանադրութի՛ւնը... ո՞ւր է սահմանադրութիւնը:

— Ահա՛,— ցոյց տուաւ Սուրէն ճատովը:

= Ո՞րը...

— Այնտեղ,— կրկին երկարեց ճատը ատենապետին դէպ թափուր աթոռը ցոյց տալէն...

Գաւառէն եկող տղան բան չհասկցաւ այդ սահմանադրութենէն: Զարմացաւ: Ուզեց կրկին հարցնել: Չհամարձակեցաւ: Ու ապշած մնաց: Նորէն շուրջը նայեցաւ: «Ի՞նչ ազնուութիւն», մտածեց, «բոլոր մեծերն ալ հո՛ս են.. մարդ ասանկ տեղ ապրելու է»: Ցետոյ, ուզեց հարցնել թէ... ու դարձաւ, ծռեցաւ: կարմիր գլխարկ մը ծռած էր Սուրէնին, որուն լայն եզերքը ծածկեր էր անոր դէմքը: Ու գաւառէն եկող տղան, կարմիր գլխարկին պատճառաւ, չկրցաւ իր փափաքին գոհացում տալ: Ու փսփսաց: Բաներ մը փսփսաց: Երկու նռնագոյն շրթներ բաներ մը փսփսացին Սուրէնին: Ժպտեցան: Ու ճնշող, կուտակուող, հրմշտկող բազմութիւնը պատճառ եղաւ,— այո՛, անշո՛ւշտ, բազմութիւնը պատճառ եղաւ — որ, տաք, ողորկ, սարսռուող մարմին մը հպի ու կրակ մը տարածէ Սուրէնի մարմնէն ներս...

— Կրակի կտո՛ր, կրակի կտո՛ր,— յայտնեց ունկնդիրներէն մին:

Բոլորին նայուածքները ուղղուեցան հանդիպակաց դրանը: Կուսակցական երեսփոխան մըն էր ներս մտնողը, թեւերը փարտելէն, ու ա՛յնքան վճռական եւ արագ կը քալէր, որ կարծես դեռ չորս ճղոն տեղ ունէր կտրելիք.. խմբակցութեան որոշման համաձայն, այդ օրը ճառ մը պիտի խօսէր:

Քիչ վերջ պատրիարքը ներս մտաւ: Բոլորը ոտքի ելան, բացի մէկ քանիներէ, որոնց ծուռ մը նայեցաւ Բարսեղեան:

Ու նիստը բացուեցաւ: Օրակարգը, նորէն, բաց ու գոցի խնդիրն էր: Խօսեցան զանազաններ, պոռչտուք, աղմուկ: Կարգը եկաւ կուսակցութեան ներկայացուցիչին: Բոլորը ականջ կտրեցան: Կանգնեցաւ ամպիոնին վրայ ու նայեցաւ շուրջը: Ցետոյ սկսաւ.

— Պարոննե՛ր...

Վեղարներ, փակեղներ ու ֆեսեր շարժեցան:

— Պարոննե՛ր, ես այս բեմէն արտօնուած եմ յայտարարելու, յանուն իմ պատկանած կուսակցութեանս թէ...

— «Ազգին անունով» ըսէ՛, եղբայր, — ձայն մը լսուեցաւ աջէն:

Բարսեղեան վեր առաւ գլուխը:

— Այո՛, կը յայտարարեմ յանուն իմ պատկանած կուսակցութեանս, թէ եկեղեցին կը պատկանի ամէնքին ու սեփականութիւնը չի կրնար ըլլալ այս կամ այն հատուածին...

— Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ.. -- ձայներ:

— Մի՛ միջամտէք, եղբայր — ուրիշ ձայներ:

Զանգը:

Ու ատենապետին ձայնը.

— Խնդրեմ, շարունակեցէ՛ք:

— Այս եկեղեցին — աւելի բարձրացուց ձայնը,— մեր առաքելական եկեղեցին...

— Ձերը չէ ան, դուք կը քարկոծէք այդ եկեղեցին — աջէն, ոսկեզօծ ակնոցով երեսփոխան մըն էր որ ընդմիջեց, խեցգետինի պէս կարմրած, տեղէն վեր ցատկելէն ու ֆէսին ծոպը շարժելէն:

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Աղաբեկովի առեւանգման դատը

Աղաբեկովի առեւանգման երկրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, մայիս 11ին: Այս դատավարութեան հարցաքննուեցաւ բոլշեւիկ գործակալ Յոնքոֆը, որ իրեն ուղղուած հարցումներուն կը պատասխանէր թարգմանի մը միջոցաւ:

Յոնքոֆ ճարտարագէտ է, 40 տարու, հաստատուած է Պոլիս, ուր յարաբերութիւն հաստատեց Իվանովիչի հետ, որ այնտեղի խորհրդային առեւտրական գործակալն է, եւ իր ձեռքին տակ ունի 200 հոգի: Յոնքոֆ, այս մարդուն կողմէ պաշտօն առաւ երթալու Կոստանցա, ուր պիտի հանդիպէր Լըքօքի: Յոնքոֆ պիտի աշխատէր Լըքօքի տրամադրութեան տակ դնելու նաւ մը, Վառնա երթալու համար: Միեւնոյն ատեն, Յոնքոֆ յարաբերութեան մտաւ Աղաբեկովի հետ՝ Լըքօքի միջնորդութեամբ:

Յոնքոֆ Կոստանցայի մէջ գտաւ նաւային գործերով զբաղող մէկը Սամուրատոբը, որ Լըքօքի տրամադրեց յունական «Ֆիլոմելա» նաւը: Բայց վերջին պահուն, ստիպուեցան ճամբան փոխել եւ նաւը փոխանակ Վառնայի, վարձուեցաւ Օտեսայի համար: Վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ որ Լըքօք եւ Աղաբեկով Օտեսա մեկնին, երկու կիները առնելու: Լըքօք պէտք եղածը պիտի ընէր անոնց անցագրերուն համար:

Յոնքոֆ, իր այս յայտարարութիւններով կը փորձէ շփոթութեան մատնել արդարութիւնը եւ զանազան դարձուածքներով կը ջանայ խուսափիլ նախագահին հարցումներուն ճիշդ պատասխանելէ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԵԻՐՈՊԱՅԻ Կեդր. կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ակումբի սրահը: Ջեկոյց Կեդր. Կոմիտէի կողմէ: Ստիպողական ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼԻ ենթակոմիտէին ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (ընկ. Նուպարի տունը): Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple, օրակարգ՝ շրջաբերականներու ընթերցում:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

ՊԱՆԵՕ-ՊԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Եփրեմի բնակարանը, 48 Rue Roger, Bagneux. Ընթերցում շրջաբերականներու: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախկին Գրադարանի սրահը: Կը դասախօսեն ընկերներ Բ. Աղաբէկեան եւ ընկ. Տայեան:

Իսկ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին- նոյն տեղը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ 1879-1932

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, նոյն հաստատութեան նախկին սանուհիներու նախաձեռնութեամբ սարքուած է, ջքեղ երեկոյթ մը, հովանաւորութեամբ, գեր. Առաջնորդ Տ. Գրիգորիս Պալագեան Սրբազանի եւ նախագահութեամբ գաղութիր նահապետ Տ. Յ. Սէլեանի, 21 մայիս 1932, Շաբաթ գիշեր ճիշդ ժամը 9ին, Սալոն Մարիլիայի մէջ, 1 Rue Roux de Brégnol.

Կը խնդրուի բոլոր յարգելի հայրենակիցներէն, իրենց ներկայութեամբ պատուել սոյն հանդէսը. անգամ մը եւս ցոյց տալով իրենց համակրանքը հանդէպ հաստատութեան մը, յիսնամեայ բեղուն գործունէութեանը եւ քաջալերել հաստատութիւն մը որ կանգուն մնացած է 50 երկար տարիներ, ի վերջոյ հանգրուանը ըլլալով տարաբախտ հայութեան ծնողազուրկ զաւակներուն, անոնց մայրական խնամք, կեանք եւ լոյս սփռելով ֆիզիքական, բարոյական եւ մտաւորական դաստիարակութեամբ:

Այսօր մօտ 700 անչափահաս որբուհիներու մայրանոցը եղած է ան, օտար աստղերու տակ իսկ, վայելելով ֆրանսական բարեխնամ կառավարութեան վսեմ ասպնջականութիւնը, շնորհիւ հաստատութեան անձնուէր եւ ժրաջան խնամակալուհիներու անխոնջ աշխատութեանց:

Կնիք

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նախկին սանուհիները պատիւ ունին ծանուցանելու յարգոյ հասարակութեան թէ, նոյն հաստատութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, ի յիշատակ եւ ի յարգանս իրեն ողբացեալ հիմնադրուհիներուն, այս Կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ մէջ, Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ, Արժ. Տ. Յակոբ քհնյ. Մըլքճեան եւ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նախագահութեամբ առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գրիգորիս Պալագեան Սրբազանի:

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէ, իրենց յարգանքի բաժինը բերել, այս ազգանուէր հաստատութեան անձնուէր ողբացեալ անդամուհիներուն:

Կնիք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի վարչութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ կոմիտաս երգչախումբի (80 հոգի)

Ի ՆՊԱՍՏ ԾՐՋԱՆԻ "ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ" ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հովանաւորութեամբ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Մ. Գ. ՈՒԻՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այս Կիրակի ժամը 3.30ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ, rue des Halles կայարանին կից:

Արտասանութիւն՝ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Մուտքը՝ 5 Ֆրանք

Դաշտային պտոյտ Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան դաշտային պտոյտը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի Սէնթ Անթուանի ծովահայեաց անտառը: կը հրաւիրուին քաղաքի Պուլ. Օտտոյի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները, ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 8.30ին փլաս տ'էքս, առնել թիւ 26 եւ 27 հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անթուան Stade Vicabian, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: ճաշը միասին բերել:

Մայիս 11)24 Փոն տը Շէրիի մէջ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սթանօզի ու Մարաշի Հայր. Միութեանց:

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ:

Ախոյեանական մրցում

Մարսէյլի Արաքս մարմնամարզական միութեան ֆութպոլի յանձնախումբը կազմակերպած է բաժակի երրորդ ախոյեանութեան մրցում մը, որուն կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր ֆութպոլի խումբերը մասնակցելու: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի ժամը 8ին, St. Julien դաշտը:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սիմոնեանի, 64 Bernard de Bois, Marseille.

Salle Trianon de Freinville
Թատերական երեկոյթ պարահանդէս

կազմակերպուած Սէվրանի Կրթ. Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղի կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle Trianon de Freinville 24 Ave. Liegard

կը ներկայացուի ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

կամ ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Անակնկալներ Սէվրանահայ երիտասարդութեան կողմէ

Ընտիր ճազ՝ ղեկավարութեամբ Պր. Սանտրոսեանի

Հաղորդակց. միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն Սէվրան ժամը 7.47, 8.28, 10.05: Կառ տիւ Նոռէն Freinville ժամը 7.27ը եւ 8.28 փոխել Aulnay sous Bois եւ Freinville իջնել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խնուսի Հայրենակցական միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Մալօեանի, իրենց աղջկան դառնաղէտ մահուան առթիւ, (որդոհ գնաց ինքնաշարժի արկածի մը Ավինիոնի մօտերը):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ուրֆայի Պիրէճիք գիւղացի Աբրահամ Գալպաքեան, որ կը գտնուէր Մարսէյլ: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Տիկին Շէրխատան Գալուստեան կը փնտռէ Զարսանճագի Պալըշէր գիւղէն՝ Յակոբ Գալուստեան, որ 1924ին կը գտնուէր Շիքակօ (Ամերիկա): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ա. Յակոբեանի, Rue de la Défouse, Issy-les-Moulineaux, France:

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ «Մանուկներու Պաշտպանութեան» մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Այս Կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71, Ave. Kléber):

Օրակարգ.— 1.— Մայիս 27, 28 եւ 29ին տեղի ունենալիք Պատգամաւորական ժողովի օրակարգ:

2.— Պատգամաւորական ժողովին մասնակցող ներկայացուցիչներու ընտրութիւն:

3.— Ընթացիկ հարցեր:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ,

Ժամը 4.30ին, նոյն տեղը տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողովը, որը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Համախմբերգային մեծ երեկոյթ

կազմակերպուած Խարբերդի Հայր. Միութեան կողմէ, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St.Victor

Կը նախագահէ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ եւ ՍԵԴՐԱՔ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզահայ կարող ուժեր

Տեղի կ'ունենայ միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով:

Թէյասեղան - պարահանդէս

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9—12 եւ 12—5

Brebant Marseillaisի մէջ Ave. des Chartreux

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերեն՝ տիկ. Հայկանուշ Նիքոլինի, Mme. Henriette Gallian, Պր. Գարեան եւ Պր. Համբարձումեան, հայկական, ֆրանսական երգերով, զուգերգով, Պ. Չէօրէքճեան (ջութակ): Ռուսական պարեր ռուս յայտնի պարուհիներու կողմէ: Պ. Տէր Վարդանեան կը կը ներկայացնէ զաւեշտներ

Մուտք 5 ֆրանք

Ծանօթ.— Կը խնդրուի պարգեւաբաշխութեան տոմսերը միասին բերել

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Հա՛յրը:

— Այո՛. հայրը, որ դէմն է նստած. մի՞թէ չես նկատել: Աքանչելի դէմք ունի:

— Ա՛խ, դու հաստատապէս մեթոտիստ, կաթոլիկ քահանան անգամ չես կարողանում ջոկել:

— Քահանա՞յ: Հա՛յ, չա՛ր սատանայ, խակը որ քահանայ է: Իսկ ես մոռացել էի՝ ողջախոհութեան ուխտը եւ որ բառ կարգին: Դէ՛, չարամիտ չենք լինի ու կ'ենթադրենք որ տղան եղբօրորդին է:

— Ապուշնե՛ր. — փախաց Արթուր, ուրախ աչքերով Մօնտանէլլին նայելով: — Բայց սիրալիր է յամենայն դէպս որ ձեր ու իմ մէջ նմանութիւն են գտնում: Ես ճշմարիտ որ կ'ուզէի լինել ձեր եղբօրորդին: Պադրէ՛, ի՞նչ եղաւ ձեզ. ինչո՞ւ գունատուեցիք:

Մօնտանէլլին ոտքի ելաւ ու շփեց ճակատը:

— Գլուխս պտոյտ եկաւ. — պատասխանեց նա մի տարօրինակ խեղդուկ ձայնով: — Երեւի այսօր շատ մնացի արեւի տակ: Գնամ պառկեմ, սիրելիս: Տօթիցն է...

X

Երկու շաբաթուան չափ Լիւցէրն լճի շուրջը անցկացնելուց յետոյ Արթուր ու Մօնտանէլլի Սէն-Գոտարի վրայով վերադարձան Իտալիա: Հիմնալի եղանակ էր նրանց բախտից եւ շատ ախորժելի պտոյտներ էին կատարել: Միայն կորել էր ուղեւորութեան առաջին օրերի հրապոյրը: Յուզիչ մտքերը շարունակ տանջում էին Մօնտանէլլին. նա անհրաժեշտ էր համարում օգտուել այս միասին ուղեւորութիւնից «մի աւելի որոշ խօսակցութեան համար»: Արւայի հովտում նա դիտմամբ խուսափում էր մաղնօլիի տակ խօսուած նիւթից: Անխիղճ բան կը լինէր Արթուրի առաջին տպաւորութիւնները փճացնել մի խօսակցութեամբ, որ անհրաժեշտօրէն անախորժ էր լինելու: Բայց Մարտինի հասնելու հէնց առաջի օրից նա ամէն առաւօտ ասում էր իրեն՝ «այսօր կը խօսեմ», ու ամէն երեկոյ՝ «լաւ է վաղը»: Այժմ արդէն ուղեւորութիւնը վերջանալու վրայ էր եւ նա դեռ միշտ կրկնում էր՝ «վա՛ղը» «վա՛ղը»: Սառեցնող ու տարօրինակ մի նախազգացում ստիպում էր նրան լռելու. կարծես մի ինչ որ նոր բան, մի ինչ որ նոր խոչընդոտ էր մտնելու նրանց երկուսի մէջտեղը: Վերջապէս իրենց ճամբորդութեան վերջին երեկոյեան նա յանկարծ հասկացաւ որ կամ անմիջապէս խօսելու էր, կամ է՛լ երբեք չէր յաջողելու: Գիշերը իջել էին Լուգանօ եւ հէնց յաջորդ առաւօտը ուղեւորուելու էին Պիզա: Նա ուզում էր իմանալ, ի՞նչ աստիճան խրուած էր արդէն տղան իտալական քաղաքականութեան այդ փխրուն աւազին մէջ:

— Անձրեւը կտրուեց, սիրելի՛ս. — ասաց նա արեւի մայր մտնելուց յետոյ. — եւ եթէ ուզում ենք լճը տեսնել, պէտք է շտապենք: Գնա՛նք, խօսելու բան ունիմ:

Գնացին ափովը դէպ ի հանգիստ ու մեկուսի մի անկիւն ու նստեցին ցած քարաշէն պատի վրայ: Նրանց կողքին բարձրանում էր մի վարդի թուփ ծածկուած ալ վարդերով: Մի քանի ուշացած ոսկեգոյն կոկոններ կախուել էին դագաթի ճիւղերից, անձրեւի կաթիլներով ծանրաբեռնուած: Լճի կանաչ երեսին սահում էր փոքրիկ մակոյկը թեթեւ սպիտակ առագաստները բաց, որոնք ուռել էին փափուկ հովից: Մակոյկը այնքան թեթեւ էր թւում ու այնքա՛ն դիւրաբեկ, կարծես ջուրը նետուած մի փունջ լինէր սպիտակ ծաղիկների: Մօնտէ - Սալվատորի բարձունքից մի խրճիթի պատուհանը բաց արեց իր ոսկի աչքը: Վարդերը գլուխները կախել էին ու նիրհում էին սեպտեմբերի ամպոտ երկինքի տակ, մինչ ալիքները խփում էին ու խշրտում եզերքի խճերի վրայ:

— Այս վերջին առիթն է հանգիստ ու առանձին խօսելու. — սկսեց Մօնտանէլլի: — Դու դառնալու ես քո դպրոցական աշխատանքիդ ու ընկերներիդ: Ես էլ այս ձմեռ շատ եմ զբաղուած լինելու: Ես կ'ուզէի պարզել մեր փոխադարձ յարաբերութիւնը: Եթէ դու... — ու կանգ առաւ մի վայրկեան, յետոյ շարունակեց աւելի դանդաղ. — եթէ դու զգում ես, որ ինձ վստահանալ չես կարող, ինչպէս մինչեւ հիմա, կը ցանկանայի, գոնէ, որ յայտնէիր ինձ աւելի որոշ, քան այն գիշերը ճեմարանի պարտէզում, թէ ի՛նչքան ես առաջ գնացել:

Արթուր նայում էր ջրին, լսում էր հանգիստ ու ոչինչ չէր պատասխանում:

— Կ'ուզէի գիտենալ, — շարունակեց Մօնտանէլլին, — կապուա՞ծ ես ուխտով կամ մի այլ կերպով:

— Ասելու ոչինչ չունիմ, պադրէ՛: Ես ինձ չեմ կապել, բայց կապուած եմ:

— Չե՛մ հասկանում:

— Ի՞նչ բան է ուխտը: Ուխտը չէ մարդուն կապողը: Եթէ զգում ես մի որոշ վերաբերում դէպ ի մի գործ, դա է արդէն կապում է: Եթէ այդ ներքին կապը չկայ, ուրիշ ոչինչ չի կապի:

— Ուզում ես ասել, որ քո այդ որոշումը... այդ... զգացումը, արդէն անդառնալի է: Արթո՛ւր, լաւ մտածե՞, ես ինչ ես խօսում:

Արթուր շուռ եկաւ ու նայեց ուղիղ Մօնտանէլլիի աչքերին:

— Պադրէ՛, հարցնում էք, թէ կարո՞ղ եմ ձեզ վստահանալ: Բայց չէ՞ք վստահո՞ւմ էք դուք ինձ. եթէ ասելու բան լինէր, ինչպէս ձեզ կ'ասէի, բայց իմաստ չունի այս տեսակ բաների մասին խօսելը: Այն երեկոյ ձեր խօսքերը ես չեմ մոռացել, երբեք էլ չեմ մոռանայ: Միայն ես պէտք է իմ ճամբովս գնամ եւ պէտք է հետեւեմ այն լոյսին, որ տեսնում եմ:

Մօնտանէլլի մի վարդ պոկեց թփից, հատ - հատ փետտեց նրա թերթերը ու նետեց ջուրը:

— Իրաւունք ունիս, սիրելի՛ս, այդ մասին չենք խօսի: Ճշմարիտ, շատ խօսելը չի օգնի, մէ՛կ է...

III

Աշունն ու ձմեռը անցան առանց դէպքերի: Արթուր շատ էր զբաղուած ու ազատ ժամանակ չունէր: Մօնտանէլլին հանդիպում էր շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ, բայց միշտ մի քանի վայրկեանով: Երբեմն էլ գալիս էր նրա օգնութիւնը խնդրելու իր դժուար հատուածների դէմ, բայց միայն դէպքերում նրանք միմիայն ուսման նիւթից էին խօսում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 14 ՄԱՅԻՍ 1932
14 MAI 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1879 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՐՔԵՑԷՔ, ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն տպաւորութիւնը չէ որ պիտի հաղորդենք, երէկուան սրտաճմլիկ լուրին առթիւ, — վերջերս Հայաստան գացած որբերուն փախուստը խումբ – խումբ:

Իբրեւ հետեւանք այս փախուստին, երեք որբեր կը խեղդուին Արաքսի մէջ: Երկու հոգի կը գնդակահարուին՝ սահմանագծի կարմիր պահակներուն կողմէ: Իսկ հինգ հոգի Թաւրիզ կը հասնին «բոպիկ, մերկ եւ կիսամեռ վիճակում», ինչպէս կը հաղորդէր մեր մանաւոր թղթակիցը: Ողջ մնացած այդ հինգ հալածականներուն խմբանկարը պիտի հրատարակենք վաղը, անուններով եւ տարիքով:

Լուրը, ինքնին, այնքան պերճախօս է որ, եթէ փորձէինք խորհրդածութիւններ կցել, պարզապէս խանգարած պիտի ըլլայինք ամբողջական տպաւորութիւնը:

Մեր թղթակիցը կ՚աւելցնէր թէ՝ ուրիշ փախստականներ ալ կը սպասուին: Ոչ միայն որբեր, այլ եւ ուրիշ երիտասարդներ: Բոլորն ալ՝ Յունաստանէն վերջերս Հայաստան փոխադրուած:

Այս գուժկան լուրէն քանի մը օր առաջ, մեր թղթակիցը ղրկած էր առաջին կարաւանով մեկնած երիտասարդ մասնագէտի մը յայտարարութիւնները, որոնք այլապէս վրդովիչ տեղեկութիւններ կը պարունակեն:

Այս երիտասարդը մեկնած է Պէյրութէն, Աթէնքի ճամբով: Իր կարգին կը հրատարակենք այդ «չինծու» թղթակցութիւնն ալ: Առ այժմ, հատուած մը միայն.

— «Երբ մօտ երեք ամիս գաղթականութիւնը ապրեց Հայաստանում, վերջնականապէս համոզուեց որ խաբուած է, այլ եւ շատ գէշ կերպով: Յունաստանում Պ. Շահվերտեանը եւ «Հօկ»ի ներկայացուցիչները մեզ խոստացել էին առանձին առանձին բնակարաններ տալ, գործ ստեղծել մեզ համար, գիւղ տրամադրել մեզ, որպէս զի տնտեսութիւն ստեղծենք: Բայց երբ Հայաստան հասանք, դրանցից եւ ոչ մէկը չտեսանք: Առաջին հերթին մեզ փայտից շինուած տաղաւարների մէջ տեղաւորեցին, այն էլ նիշդ կենդանիներու պէս 20-30 հոգու իրար գլխի թափելով. մէկ փոքրիկ անձրեւ եւ ձիւն լինելուց, ամբողջ բնակարանի մեր շորերը թրջւում էին: Փոխանակ մեր առաջարկին լսելու եւ մեզ Երեւանի մօտիկ գիւղերում տեղաւորելու եւ մեզ հող տրամադրելու, մեզ արած ժողովրդեան շէնքը լցրին: Մինչեւ որ գաղթականութիւնը այս ու այն կօօպերատիվներում արձանագրեցին, գաղթականութիւնը իր ունեցած դրամի կէսը ծախսեց, մի կտոր հաց ճարելու համար: Տասները իրենց շորերն էին տանում շուկայ եւ կէս արժէքով ծախում, սովամահութենից ազատելու համար: Կարող եմ ասել որ գաղթականութեան 80 առ 100ը դժգոհ է իր վիճակից եւ օրեր է համրում»:

Դեռ փախստական որբերն ալ պիտի գրեն իրենց պատմութիւնը:

Դժբախտաբար, միայն դաշնակցական թերթերուն վիճակուած է արձանագրել այդ բոլորը: Միւսները, Հօկի օրկան, «անկուսակցական» կամ ռամկավար, ուխտած են աչք ու ականջ փակել բուն իրականութեան, եւ հէքեաթներով կերակրել «արդոյ հասարակութիւնը»:

Արդեօք անո՞ր համար որ մենք «թշնամի» ենք Երեւանին, իսկ անոնք բարեկամ:

Իսկ ասո՞նք թշուառնե՞րը, — անոնք որ գացին, տեսան ու կը փախչին: Անոնք որ թշնամութիւն կը համարէին դաշնակցական թերթերու մերկացումները, փոխանակ անոնց իմաստն ըմբռնելու եւ անոր համեմատ ճամբայ ելլելու: Այսինքն, գիտակցաբար, լաւն ու գէշը հասկնալով նաւ նստելու:

Որովհետեւ, մեր հրատարակութիւնները ուրիշ նպատակ չունին, եթէ ոչ փարատել մշուշը, ջոկել հէքեաթն ու իրականութիւնը, որպէս զի գացողները յանկարծակիի չգան, ինչպէս եղեր է եւ կ՚ըլլայ մինչեւ այսօր:

Հասարակ խաբեբաներ են անոնք որ կը փորձեն Դաշնակցութիւնը թշնամի ներկայացնել հայրենիքին ու ներգաղթին: Խաբեբաներ՝ անոր համար որ, մեզմէ շատ աւելին գիտեն, աւելի ծանրակշիռ իրողութիւններ լսած ու տեսած են, եւ սակայն կը ծածկեն, կը պապանձին: Լաւագոյն պարագային՝ կը ծամծմեն:

Հայրենասիրութի՞ւն է այդ: Ո՛չ: Ընդհակառակն, ամենագռեհիկ չռայլաբանութիւն: Շարլաթանութիւն:

Ի՞նչ կը նշանակէ կախարդել, թմրեցնել, մոլորեցնել հայրենակարօտ բազմութիւնները, փոխանակ շիտակ – շիտակ անոնց պատմելու Հայաստանի չարն ու բարին: Փոխանակ անկեղծութեամբ եւ հոգերանօրէն նախապատրաստելու զանոնք, անխուսափելի յուսախաբութեանց համար: Մանաւանդ որ, բոլորովին նոր աշխարհ մը կ՚երթան գաղթականները: Երկիր մը որուն կարգ ու սարքը գլխիվայր շրջուած է, եւ հեռաւոր նմանութիւն անգամ չունի իրենց մեկնած երկիրներու պայմաններուն հետ:

Ուրեմն, մեզի կ՚իյնայ նորէն, անխախտ պահելով սկզբունքը — ներգաղթի անհրաժեշտութիւնը — ոչ միայն արձանագրել անոր անունով կատարուած խայտառակութիւններն ու խարէութիւնները, այլ եւ զոհերուն եւ փախստականներուն տառապանքը:

Ա՛յդ կը պահանջեն ե՛ւ պարկեշտութիւնը, ե՛ւ պատասխանատուութիւնը ե՛ւ անխարդախ հայրենասիրութիւնը:

Քրէական յանցանք է «քաղաքագիտութեան» տարկայ դարձնել հինգ – տասը հազար գաղթականներու, մանաւանդ հայաջինջ սարսափներէն փրկուած երիտասարդներու նոր մարտիրոսութիւնը, կեղծելով կամ մունջ հարս ձեւանալով:

Դո՛ւք ալ ականջ դրէք փախստականներու պատմութեան, եւ հերքեցէք, եթէ կը հաճիք: Զատեցէք ցորենն ու որոմը, բայց, երկուքը մէկ յարդանոց մի նետէք, այլ քաջութիւն ունեցէք հրապարակ դնելու եւ համապատասխան եզրակացութիւններն հանելու:

Եթէ ուժ չունինք փոխելու անողոք իրականութիւնը, գոնէ հզօրացնենք տառապողները, խաբելով կամ պարտկելով: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԱՍԸՄ ՊԷ՛Յ,

Հազար ներողութիւն կը խնդրեմ *Վագըթ*ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյէն, որ դառն պարտականութիւնը կը ծանրանայ վրաս՝ յուսախաբութիւն մը առթելու իր սրտին:

Հայեւթուրք մերձեցման եւ Թրքական ճակատաշնակ պայքարին առաքեալը, համբաւաւոր Թումաճան էֆէնտին, յուզումով ու յաղթանակի ճպարտութեամբ ներկայացեր է Մէհմէտ Ասըմ պէյի, հատուածներ է կարդացեր ոչ միայն *Հոշնակ*էն, այլ եւ *Հայրենիք*էն եւ *Յառաջ*էն, որոնք կը գրեն եղեր.

— *Սխալ ըրինք մինչեւ հիմա Թուրքին թշնամութիւն ընելով: Հայերը այլ եւս հաշտուելու են Թուրքերուն հետ: Եւ նոյն իսկ պարտաւոր են հաշտուիլ:*

Մենք չենք գիտեր թէ *Յառաջ* եւ *Հայրենիք* իրենց ո՞ր թիւերուն մէջ յայտներ են նման խօսքեր, միտքեր եւ ի՞նչ բառերով:

Բայց գիտենք թէ Պոլսոյ մէջ քիչ չէթիւն անոնց, որոնք կամուրջին աջ գլուխը սուտ մը կը գլորեն եւ երբ հասնին ձախ գլուխը, արդէն յամառօրէն կը հաւատան իրենց սուտին:

Ու կ՚ենթադրենք թէ Թումաճան էֆէնտիի հայերէնին եւ *Յառաջ*ի ու *Հայրենիք*ի հայերէնին մէջ անդունդի խորութեամբ բացուածքներ են, որոնք հաւանաբար կը լեցուին մի միայն Թումաճան էֆէնտիի գիշերային երազներովը...:

Եւ Ասըմ պէյ, իբրեւ վարպետերազահան, մեկնելէ յետոյ Թումաճան էֆէնտիի երազը, կ՚եզրակացնէ.

— *Այս տեսակէտով, տարակոյս չկայ թէ կարեւոր դէպք մըն է դաշնակցական օրկաններուն այն յայտարարութիւնը թէ՝ «Սխալ գործեցինք»: Այսուհանդերձ, այս խօսքերուն անկեղծութեան աստիճանը հասկնալու համար, պէտք է սպասել անոնց գործնական արդիւնքին:*

Նախ մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք կուշտ ու կուռ ծիծաղին համար, զոր այս տողերը մեզ պատճառեցին եւ յետոյ, կը թելադրենք որ այս հաշտութեան «գործնական արդիւնքին» առաջին փաստը Մէհմէտ Ասըմ պէյ ինքը տայ, ուղղակի Եսկիքուլէ կամ Թօփ-Թաշի քշելով Թումաճան էֆէնտին, երբ անգամ մըն ալ իր քովը գայ...:

ԽԱՐՏՈՑ

Տասնըհինգ օտարականներ կը վտարուին

Վիէնի (Իգէօ) գործադուլին առթիւ, ցոյցերուն մասնակցած ըլլալու մեղադրանքով, 15 օտարականներ վտարուեցան երկրէն:

Մահ տը Ֆէրօտի

Ֆրանսական բեմի ամէնէն համբաւաւոր ուժերէն մէկը Մօրիս տը Ֆէրօտի մեռաւ նախորդ գիշեր, իր տան մէջ, տաժանելի հոգեվարքէ մը յետոյ: Ամենէ մը ի վեր հիւանդ պառկած էր արդէն: Ծնած էր 1859ին եւ 1880ին կը մտնէր Քոմէտի Ֆրանսէզի մէջ:

Բարձր ընդունակութիւններով օժտուած, տը Ֆէրօտի այլազան դերերու մէջ, իր խաղը կը վարէր տիրականօրէն: 1896ին, իր իսկ ուսուցչին տեղը պաշտօնի կոչուեցաւ Քոնսէրվաթուարի մէջ: Միանգամայն բանաստեղծ եւ թատերագիր, քանի մը գործեր ալ հրատարակած է:

Սիլվէնի տեղ նշանակուեցաւ դերասանապետ Քոմէտի - Ֆրանսէզի, արկէ հեռացաւ 1929ին եւ անկից ասդին սկսաւ խաղալ Օտէոնի եւ ուրիշ բեմերու վրայ:

ԱՆԳԼԻԱ Կ՚ԻՋԵՑՆԷ ԶԵՂՉԻ ՍԱԿԸ

Անգլիոյ դրամատան կողմէ հրատարակուած վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ Մայիս 7ին վերջացող շաբթուան ընթացքին, թղթադրամի շրջաբերութիւնը աւելցած է 1,708,000 սթերլինով:

Անգլիոյ դրամատունը իր զեղչի սակը իջեցուց հարիւրին 3էն 2,5ի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կռիւներ՝ Գերման խորհրդարանին մէջ

Պատերազմական նախարարը կը հրաժարի

Գերման խորհրդարանը դարձեալ թատր հանդիսացաւ աղմուկի եւ կռուի: Կառավարութեան հանդէպ անվստահութեան բանաձեւ մը ներկայացուած էր: Այն պահուն որ բանաձեւը քուէարկութեան պիտի դրուէր, խորհրդարանին սրճարանին մէջ պատահած ծանր միջադէպ մը ստիպեց նախագահը որ փակէ նիստը: Խումբ մը հիթլերեաններ յարձակում գործեր էին երեսփոխան Քլոցի վրայ, որ առենօք, յարած էր հիթլերեան շարժման. Ներկայիս կը պատկանի ընկերվարական կուսակցութեան եւ հիթլերեաններու ոխը հրաւիրած է իր վրայ, վարկաբեկիչ նամակներ հրատարակելով Հիթլերի մարտական խումբերու սպայակոյտի պետին՝ հարիւրապետ Ռէօմի կեանքին վրայ:

Խորհրդարանին նախագահը հրամայեց ոստիկանութեան ձերբակալել յարձակում գործողները: Չորս հիթլերեան երեսփոխաններ դատի քաշուած են:

Այս միջադէպէն յետոյ, 257ի դէմ 287 ձայնով մերժուեցաւ կառավարութեան հանդէպ ներկայացուած անվստահութեան բանաձեւը:

⁂ *Նիստէն անմիջապէս յետոյ, պատերազմական նախարարը զօրավար Կրէօնէր, որ միանգամայն կը վարէ ներքին նախարարութիւնը, որոշեց հրաժարիլ պատերազմական նախարարութենէն, պահելով սակայն ներքին նախարարութիւնը:*

Այս հրաժարման պատճառն է գերման ընդհ. սպայակոյտէն երեք զօրավարներու տեսակցութիւնը Կրէօնէրի հետ, որուն յայտնած են թէ ինքը այլ եւս չի վայելեր բանակին վստահութիւնը: Այս երեք զօրավարները դէմ էին Հիթլերի մարտական ուժերու կազմալուծման, որուն դրդիչն ու հեղինակը կը նկատեն պատերազմական նախարարը:

Մինչեւ խորհրդարանի նստաշրջանին փակումը, Կրէօնէրի հրաժարումը գաղտնի պահուեցաւ, որպէս զի ընկերվարականները թշնամական դիրք չբռնեն հանդէպ Պրիւնինկի դահլիճին:

Պատերազմական նախարարին հրաժարումը քաղաքական շատ կարեւոր դէպք մը կը նկատեն ֆրանսական շրջանակները, անոր մէջ տեսնելով գերման քաղաքականութեան յստակօրէն դէպի աջ հակումը, այն իմաստով որ, ապրիլ 24ի փրուսիական ընտրութեանց առաջին արդիւնքն է: Կրէօնէր ստիպուած է լքելու պատերազմական նախարարութիւնը, որովհետեւ կը նկատուի ձախակողմեան նախարարներուն մէջ եւ մանաւանդ որ պարտադրեց Հիթլերի մարտական խումբերուն լուծումը:

Կրէօնէր կը պահէ սակայն ներքին նախարարութիւնը: Սակայն ո՞րքան ատենուան համար: Որովհետեւ անոր դիրքը այլ եւս խախուտ կը նկատուի. եւ կասկած չկայ որ հիթլերեանները չպիտի գոհանան իրենց այս յաջողութիւնով:

Պատերազմականէն հրաժարելով մէկտեղ, երբ Կրէօնէր կը պահէ ներքին նախարարութիւնը, հակառակ իրեն հասցուած վիրաւորանքին, առով արդէն ցոյց կուտայ կացութեան փափկութիւնը. կը հրաժարի բանակէն, բայց իբր ներքին նախարար՝ կը պահէ ոստիկանութիւնը իր ձեռքին տակ, որովհետեւ, գերման հանրապետութեան համար, ժամանակը վտանգաւոր կը նկատէ:

Հէքեաթը կը շարունակուի

Կորկուլով նորէն Հայ?

Երէկուան անծանօթը, այսօր սկսած է դառնալ նշանաւոր ծանօթ մը, որուն ո՛չ ոք կարեւորութիւն կ՚ընծայէր նախագահին սպանութեան դէպքէն առաջ:

Իսկ հիմա որ իր յիմարական արարքով յայտնուեցաւ, մեր բախտակից Ռուսերէն շատերը՝ բան մը ունին պատմելիք այս մարդուն մասին: Կան ալ որ չեն մոռնար հայկական ծագում փնտռել ոճրագործին վրայ:

Այսպէս, այս անգամ ալ երեւան ելած է Նանսիէն ռուսական բանակի նախկին գնդապետ մը, Քոլլավոսկի որ կը պատմէ թէ 1923ին եւ 1924ին Փրակայի մէջ հանդիպած է Կորկուլովի որ կուգար Ռուսիայէն, ուղղակի Ռոստովէն, ուր պրոլետարական ճեմարանի ուսանողներէն է եղեր: Ու տակաւին, անոր կեանքին մասին մէկ քանի դրուագներ եւս պատմելէ յետոյ, գնդապետը կ՚աւելցնէ.

— Կորկուլով հայկական ծագում ունի եւ կը կոչուէր Կորկուլա, կը բնակէր Կովկաս, Գուպանի նահանգը Լապինսքայա գիւղը կը կենար: Ռուսական հպատակութիւնը ստանալով, ինքը կամ իր ծնողքը անունին վրայ աւելցուցին «ով» մը, ուրկէ Կորկուլով:

Կը մնայ այս չնաշխարհիկ «Կորկուլա» անունին ստուգաբանութիւնը փնտռել...

Կարմիր փրոփականտը Անգլիոյ դէմ

Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, երեսփոխան մը կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց յօդուածի մը վրայ, որ լոյս տեսած է համայնավար Միջազգայինի մէկ թերթին մէջ եւ ըմբոստութեան կը հրաւիրէ Հնդկաստանի բանակը:

Արտաքին նախարարը յայտնեց թէ խորհրդային կառավարութիւնն է որ պէտք է նկատել այդ յօդուածներուն ներշնչարանը, այնքան որքան կարմիր Միջազգայինը եւ թէ այդ մասին կառավարութիւնը բողոք պիտի ներկայացնէ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին:

Լօզանի ժողովէն առաջ

Ֆրանսայէն յետոյ, Ճափոն, Գերմանիա, Պելճիքա եւ Իտալիա համաձայնութիւն յայտնեցին Անգլիոյ առաջարկին, Լօզանի ժողովը գումարելու յունիս 16ին եւ աշխատանքները բաժնելու երեք մասի. — 1) Գերմանական հատուցումներ, — 2) Աւստրիական, պուլկարական եւ հունգարական հատուցումներ, — 3) Տնտեսական եւ ելմտական ընդհ. հարցեր:

Ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ Լեհաստան, Յունաստան Փոքր – Համաձայնական երեք պետութիւնները, Փորթուկալ:

Անգլիական թերթերը կը չեշտեն Լօզանի ժողովին կարեւորութիւնը եւ չեն ծածկեր ձախողութեան մը վատ հետեւանքները:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ՏՂԵԿԸ ՎԱՅՐԱԳՕՐԷՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Նիւ-Ճըրսիի կառավարիչը յայտնեց թէ ոստիկանապետին տուած տեղեկութեան համաձայն, Լինտպէրկի տղեկը մեռած գտնուած է, իր ծնողքին տան մօտերը, գանկը ճեղքուած:

Այսպէս վերջացաւ ուրեմն առեւանգում մը, որ ամբողջ աշխարհի հետաքրքրութիւնը արթնցուցեր էր:

Առեւանգումը, խորհրդաւոր պարագաներու տակ, տեղի ունեցեր էր, ինչպէս կը յիշուի, մարտ 1ին: Առեւանգիչները, առաջին առթիւ, տղեկին օրրոցին մէջ ձգուած թղթիկով, 50000 տոլար կը պահանջէին իբր փրկագին: Այդ օրէն ասդին, յայտնի է թէ ի՛նչ ջանքեր կատարուեցան, մէկ կողմէ առեւանգիչները երեւան հանելու, միւս կողմէ տղեկը փրկելու համար:

Փնտռտուքներ կատարուեցան նոյնիսկ Եւրոպայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, այն վախով որ առեւանգիչները կրնան տղեկը փախցուցած ըլլալ Ամերիկայէն դուրս: Հայրը միւս կողմէ տրամադրութիւն կը յայտնէր ուզուած փրկագինը տալու: Գաղտնի բանակցութիւններ կատարուեցան, առեւանգիչները չյայտնելու խոստումով: Եւ դեռ նախորդ օր, հեռագիրը կը հաղորդէր թէ տղեկը փրկելու յոյսերը չեն կորսուած:

—)(o)(—

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 25ին, անգործներու թիւը բարձրացեր է 2 միլիոն 652 հազարի, ըսել է 841,849 աւելի Մարտ 21էն ասդին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլի վերջին կիսամսեակին, Գերմանիոյ անգործներու թիւը նուազում մը կրած է 197 հազար հոգիի: Այնպէս որ ապրիլ 30ին, անգործներու թիւն էր 5 միլիոն 737:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Հուվըր կարեւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ կուսակցութեանց պետերուն հետ: Այս անձերը չափազանց մռայլ գծերով ներկայացուցին Ամերիկայի անգործներու վիճակը:

Խորհրդակցութեան նիւթն էր ծերակուտականի մը առաջարկը՝ 2 միլիառ տոլարի կառավարական գանձատոմս հրապարակ հանելով, անգործներուն օժանդակելու մասին:

Յայտնի չէ թէ առաջարկը ի՛նչ կերպով պիտի գործադրուի. սակայն ելմտական շրջանակները հաւաստիք ստացած են թէ առով՝ տուրքերուն վրայ որ եւ է յաւելում չպիտի կատարուի:

Մանչուրիոյ ճափոնական ուժերը

Չինական աղբիւրէ բխած լուրերու համաձայն, Մանչուրիոյ ճափոնական ուժերը բաղկացած են 100 հազար հոգիէ:

Ճափոնի արտաքին նախարարին յայտարարութիւնը թէ.— Յուսալի է որ Չինաստան խստօրէն պիտի պահպանէ զինադադարի համաձայնագրին տրամադրութիւնները եւ թոյլ չպիտի տայ իր զօրախումբերուն որ մտնեն 20 քիլոմեդրի շրջանին մէջ» — բուռն զայրոյթ յարուցած են չինական շրջանակներու մէջ:

× Բոլշեւիկեան «Թասս» հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ Խարպինի ճափոնական շրջանակներէն բխած այն լուրերը թէ չինական զօրախումբերուն մէջ բոլշեւիկ մարզիչներ կան:

ՈՍԿԻԻ ՀՆԱՐԻՉԸ

Տօնիքովսկի հարցաքննիչ դատաւորին յայտնեց թէ իր մեքենան վերակազմած պահուն, արկած մը պատահած է եւ այդ պատճառով, չէ կրցած վերջնական փորձերը կատարել եւ խոստացաւ ամէնէն ուշը մինչեւ մայիս 20 բանիլու կատարեալ վիճակի մէջ դնել իր մեքենան:

ԾՆՈՒՆԴԸ
«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Մայիս 1ին լրացաւ «Հայրենիք»ի 34րդ տարեդարձը: Այս առթիւ, մեր պաշտօնակիցը նոյն օրուան թիւը նուիրած է թերթին հիմնարկութեան եւ առ հասարակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի կազմակերպութեան սկզբնական օրերուն:

Շնորհաւորելով մեր պաշտօնակցին տարեդարձը, ստորեւ գրեթէ ամբողջութեամբ կ'արտատպենք այս բացառիկ թիւին առաջին յօդուածը, «Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպումը եւ «Հայրենիք»ի ծնունդը», որ համառօտ պատկերն է 34 տարի առաջ թափուած ճիգերուն. —

Դեռ 1892ին, Լօրէնսէն, քանի մը հասցէներ ղրկած էի Ժընեւ, Դրօշակ թերթը ստանալու համար: Լօրէնսի փոքրաթիւ գաղութը, առանց կուսակցական նախապաշարումի կը կարդար թէ՛ Հնչակ եւ թէ՛ Դրօշակ, որոնք գրեթէ նոյնօրինակ արտաքինով եւ բովանդակութեամբ, յեղափոխական գաղափարներ ու մտքեր կը ստեղծէին հոս ու հոն:

Ամերիկահայ կուսակցականութիւնը դեռ չունէր իր մամուլը: Ճիշդ է, կային Տօքթ. Սմբատ Գաբրիէլեանի «Հայք»ը եւ քիչ յետոյ Հայկակ Էկկինեանի «Տիգրիս»ը, առանց յիշելու ուրիշ մէկ երկու պարբերականներ, որոնք առուալի մը կեանքն ունեցան: Ասոնք ամէնն ալ անհատական ձեռնարկներ էին, եւ ազգասիրական տարտամ ուղղութիւններով կը շարունակուէին:

Յեղափոխական երիտասարդութիւնը չունէր իր մամուլը, որով կարողանար պաշտպանել իր տեսակէտները այնպիսի յարձակումներու դէմ, ինչպէս, օրինակ «Հայք»ի մէկ շատ բնորոշ որակումը յեղափոխականներու մասին, երբ ան կ'ըսէր թէ «յեղափոխականները կը նմանին ագէտ էշերու, որոնք գալով կ'երթան դէպ ի վայրենի գայլերը յօշոտուելու համար»:

Դաշնակցութիւնը, շատ հասկնալի պատճառներով, բաղդատմամբ Հնչակեանութեան, տակաւին շատ թոյլ էր եւ տկար Ամերիկայի մէջ: Հնչակեանութիւնը ունէր իր մէջ գրեթէ լաւագոյն մտաւորական ուժերը, կուսակցական լայն գործունէութիւն, անցեալ եւ աւանդութիւններ, մինչդեռ Դաշնակցականները հոս ու հոն քանի մը հոգի էինք, չունէինք կարող գործիչ, չունէինք մամուլ, չունէինք նիւթական միջոցներ, եւ ահա այս ոչնչութենէն պիտի ստեղծէինք կազմակերպութիւն, գործ եւ մամուլ:

Մեր առաջին գործիչը՝ Ս. Սուրէն, (Ս. Շխեանց) բարի եւ գթոտ երիտասարդ մը, որ ուսանողական աթոռը ձգած, եկած էր Ամերիկա, չկրցաւ օգտակար ըլլալ: 1894—95ի կոտորածներու առիթով, երբ վշտահար ամերիկահայ գաղութը կը քննադատէր ամէն բան եւ մանաւանդ կրօնք եւ Աստուած, որոնք չէին կրցած քրիստոնեայ հայութիւնը պաշտպանել, մեր բարեսիրտ գործիչ Սուրէնը, ի տես ժողովուրդի այդ անզօր եւ մինչեւ այն ատենները անլսելի եղած հայհոյութիւններուն, պարզուկ մանուկի մը պէս կ'արտասուէր եւ կ'ըսէր. «Ա՛հ, պարոննե՛ր, ինչո՞ւ Աստծուն էք հայհոյում»: Սուրէնը չուզեց հոս մնալ եւ Տիգրան Վահանեանի (Յովհաննէս Եուսուֆեան) հոս հասնելէն վերջ մեկնեցաւ:

Վահանեան, Ամերիկա եկող գացող գործիչներուն մէջ թերեւս ամէնէն աչքառու եւ կարողը, գիտցաւ քիչ ատենի մէջ գործ կատարել:

1895ի ընդհանուր կոտորածէն ետք, հայ գաղթականներու հոսանքը սկսաւ դէպ ի Ամերիկա: Պոսթընի մէջ Tylor St.-ի վրայ կամ մօտերը, մատուռ մը տրամադրուած էր Հայերուն, որոնք հոն կը դիմէին իրենց զանազան պէտքերուն համար: Այդ մատուռն մէկ անկիւնը շատ անգամ ժամադիր կ'ըլլայինք Արմենակ Լեւոնեան (նահատակուած), Տիգրան Վահանեան եւ ես, Կեդր. Կոմիտէի ժողովները ընելու համար:

Հետզհետէ ունեցանք քանի մը քաղաքներու մէջ մեր կոմիտէները, որոնց գործերուն եւ պահանջներուն կը ջանայինք գոհացում տալ, թղթակցութիւններով, այցելութիւններով եւ հրապարակային ժողովներով:

Վահանեան շատ չմնաց Ամերիկա: Դեռ մտքիս մէջ թարմ կը մնայ իր բաժանման վերջին ժամը:

Պոսթընէն Քէյմըրիճ պիտի երթայի ես, գիշերուան ժամը 11ին մօտերը, (ինքը հետեւեալ առաւօտ պիտի մեկնէր Նիւ Եորք): Վահանեան ինծի ընկերացաւ եւ երկար ու մտերմօրէն խօսեցաւ:

«Բարկէն (ինքը այդպէս մկրտած էր զիս), ես կ'երթամ, — ըսաւ, — բայց ուր որ ըլլամ, միշտ պիտի հետեւիմ ձեր քայլերուն: Երդուիր հիմա, որ համառութեամբ պիտի գործես, եւ լաւ պիտի գործես»:

Ես ուխտս վերանորոգեցի: Երկուքս ալ լացինք եւ այդպէս բաժնուեցանք:

Վահանեան ազնիւ, մաքուր, անշահախնդիր եւ նուիրուած գործիչ մըն էր, եւ անոր ազդեցութիւնը մեծ գործ կատարած է Դաշնակցութեան կազմակերպման նախնական շրջանին, Ամերիկայի մէջ:

×

Վահանեանի մեկնումէն վերջ, նեղուժ գործունէութիւն մը սկսանք, եւ պատասխանատուութեան ծանրութիւնը կարծես իր հետ բերաւ մեզի անսպառ կորով եւ եռանդ: Սուղ տեղական ուժերով եւ առանց գործիչի ու մամուլի՝ յաջողեցանք կոմիտէներու թիւը կրկնապատկել:

Հետզհետէ զգալի կը դառնար կուսակցական թերթի մը պէտքը: Օրը օրին պէտք էր լուսաբանել եւ բացատրել հարիւրաւոր խնդիրներ ու հարցեր: Կեդր. Կոմիտէն դեռ ի վիճակի չէր իրեն համար բաւական մեծածախս գործի մը ձեռնամուխ ըլլալու:

Ատիկա աւելի հասկնալի պիտի ըլլայ, երբ ըսեմ թէ Կեդր. Կոմիտէին առաջին մէկ երկու տարիներուն տարեկան եկամուտը հազար տոլարը չանցաւ:

Այսպէս, ուրեմն, հարկ էր նորէն ընկերական շրջանակի մը մէջ, մասնաւորներու զոհողութիւններով հրատարակչական ընկերութիւն մը ստեղծել եւ թերթը հրատարակել:

Այդպէս ալ ըրինք: Ամիսներու տենդոտ աշխատութենէ ետք, յաջողեցանք նախ՝ Փրովիտենսի մէջ, յետոյ՝ ուրիշ քաղաքներ, գտնել ընկերներ, որոնք յօժար էին որ եւ է գումարով մը մասնակցելու: Այն ատեն հարուստ ընկերներ կամ գործի մարդիկ հազուագիւտ էին մեր մէջ, եւ գործը գլուխ եկաւ, սրտով հարուստ եւ քսակով աղքատ ընկերներու զոհողութեամբ:

Այս աշխատութիւններու ընթացքին եղան պարագաներ, երբ ընկերներու ոմանց չափազանց եռանդը, եւ ուրիշներու անտեղի խծբծանքն ու յամառութիւնը, քիչ մնաց որ գործը ամբողջովին վտանգէր: Ինծի վիճակուած էր այդպիսի պարագաներու մէջ ընկերներու խոհականութեան կոչում ընել եւ գործը պաղարիւնութեամբ ի գլուխ հանել:

Խոստումները կանխիկի վերածելու համար, հարկ էր քանի մը շաբաթներ եւս անձկութեամբ ապրիլ: Եւ երբ գործի ձեռնարկելու չափ գումար մը ունեցանք, հաւաքուեցանք Փրովիտենս մեր այլ եւս պատմական դարձած սենեակը, ուր ներկայ էին Կեդր. Կոմիտէի երեք անդամները՝ Արմենակ Լեւոնեան (Բաղէշցի), Թովմաս Ճելալեան (Բալու, Հաւաւցի) և այս տողերը գրողը, Մարկոս Տէր Մանուէլեան (Զմշկածագցի): Այդ ժողովին ներկայ էին նաեւ Փրովիտենսի ընկերներէն ոմանք եւ Պ. Թովմաս Զարշաֆճեան, Նիւ Եորքէն:

Թերթը պիտի հրատարակուէր Նիւ Եորքի մէջ, եւ Պ. Թովմաս Զարշաֆճեան (Տիգրանակերտցի), որ Նիւ Եորք կ'ապրէր, պիտի ըլլար մեր առաջին խմբագիրը:

Թերթին անուան շուրջ կանխաւ համաձայնած էինք արդէն: Հայրենիք պիտի ըլլար ան: Նախ որ՝ այդ անունը բոլոր Հայոց համար անխտիր կերպով ներշնչիչ եւ սիրելի էր, եւ յետոյ՝ Պոլսոյ Յովհաննէս Շահնազարի, Արփիար Արփիարեանի եւ Լեւոն Բաշալեանի «Հայրենիք»ը, դեռ Հայաստանի մէջ շատերուս համար յառաջդիմական ու ազատական միակ թերթն էր եւ երիտասարդ սերունդին կողմէն ամէնէն շատ կարդացուածը:

Պ. Թ. Զարշաֆճեան ներկայացուց մեզի առաջին թուին համար պատրաստած խմբագրականը եւ թերթին ուղղութեան մասին քանի մը խօսքեր: Աննշան փոփոխութիւններէ վերջ, առաջին թիւին կմախքը պատրաստուած էր:

Եւ կատարուեցաւ պատմական դէպքը: Մեր տարիներու աշխատութիւնները ու իղձերը իրականացան:

«Հայրենիք» լոյս տեսաւ 1899ի Մայիսին, Նիւ Եորքի մէջ:

Կարելի չէ երեւակայել մեր ուրախութիւնը, երբ առաջին թիւը Փրովիտենսի մէջ ձեռքով կը ցրուէինք ընկերներու եւ համակիրներու:

Երրորդ թիւէն սկսեալ աշխատակցեցայ թերթին «Բարկէն» ստորագրութեամբ: Արմենակ Լեւոնեանը նոյնպէս կ'աշխատակցէր Պոսթընէն:

Քիչ յետոյ թերթը փոխադրեցինք Պոսթըն, ուր եւ կը հրատարակուի մինչեւ այսօր անընդհատ:

ՄԱՐԿՈՍ Տ. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ԲՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ
ԵՒ
ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

—)(o)(—

Խ. Մ. Բ. — Անցեալ օր մեր մասնաւոր թղթակիցը երկար թղթակցութեամբ մը նկարագրած էր Սուրիոյ սահմանագծի կացութիւնը եւ թրքական պահանջները:

Ստորեւ՝ թղթակցութեան լրացուցիչ մասը, որ կը պարզէ մաքսանենգութեան ծալքերը եւ սահմանագծի հայ գաղթականներուն վիճակը. —

Սահմանագծի մասին, Թուրքերը կը վարեն հետեւողական քաղաքականութիւն մը:

Թուրքիոյ համար այդ հարցը քաղաքականին հետ եւ անոր չափ կարեւորութիւն ունի տնտեսական վտանգի մը հանգամանքը: Այս պարագան ստուգելու համար՝ քանի մը օրինակներ եւ թիւեր բաւական ըլլան զուցէ:

Ապրուստը Թուրքիոյ մէջ բաղդատմամբ Սուրիային անհամեմատ սուղ է, երբեմն չորս, հինգ, ութ կամ տասը համեմատութեամբ, նայած նիւթին եւ տեսակին:

Օրինակ՝ շաքարը չորս անգամ սուղ է Թուրքիոյ մէջ, քարիւղը վեց անգամ, կերպասեղէնը ութ անգամ ու մետաքսեղէնը տասն անգամ:

Ու այս է գլխաւոր պատճառը մաքսանենգութեան: Պիրէճիկի եւ Այնթապի ամբողջ շրջանը իր առեւտուրը կ'ընէ Ճարապլուսէն: Մալաթիոյ ամբողջ շրջանը Արաբ-Փունարէն, Ուրֆան՝ Թէլ-Ապիադէն, Տիարպէքիրը՝ Րաս-ուլ-Այնէն, Նիսեպինը, Պիթլիսն ու իր շրջանները Գամըշլուէն: Աւելի՛ն, Էրզրումէն մաքսանենգներ կուգան Րաս-ուլ-Այն իրենց առեւտուրը ընելու համար...:

Ու այս իւրաքանչիւր վայրը որ կը պատկանի Սուրիոյ, տարեկան պատկառելի գումարներով առեւտուր ունին: (Շուկան Հայերու ձեռքն է):

Րաս-ուլ-Այնը տարեկան կը հաշուէ հարիւր յիսուն հազար օսմ. ոսկիի ապառում:

Թէլ-Ապիադը հարիւր հազար օսմ. ոսկիի: Արաբ-Փունարը երկու հարիւր հազար օսմ. ոսկիի եւ ամբողջութիւնը միասին աւելի քան մէկ միլիոն օսմ. ոսկիի ապառում:

Երեք ամիսէ ի վեր դադրած է մաքսանենգութիւնը եւ յիշեալ շուկաներու առեւտուրը:

Թուրքերը կազմակերպած են մաքսային ուժեղ զրուժին մը եւ ունին հազարաւոր գէտեր, որոնց գործունէութեան կը մասնակցի նաեւ զօրքը:

Տիարպէքիրի մէջ հաստատուած է Անկախութեան Ատեան մը, պատժելու համար մաքսանենգները:

Տարի մը առաջ հազար քիլոմեթր սահմանագծի երկայնքին հազիւ կը նշմարուէր 7 կամ 8 պահականոց: Այսօր այդ թիւը աւելի քան 80 է «մէրքէզ», «քարաքօլ», «նօքթա» կամ «կէօմրիւք տաիրէսի» անուններով եւ այս շուկաներու իւրաքանչիւրին դէմ ստեղծուած է նաեւ մէյ մէկ «գըշլա» քանի մը հարիւր զինուորներով:

Թուրքիան իր տնտեսական տագնապը դէթ առժամապէս պարտկելու համար հարկադրուած է գոցել բոլոր դռները ժողովուրդին առջեւ, որպէս զի կարենայ շահագործման միջոցներ ստեղծել:

Շահագործումները սակայն կը ծառայեն անհատական բարեկեցութիւններու եւ հարստութեանց: Այսօր ամբողջ Թուրքիան կը շահագործուի Խալքի անդամներուն միջոցաւ եւ անոնց հաշւոյն:

Անցեալ օր կը խօսէինք փախստական թուրք սպայի մը հետ: Տնտեսական այս շահագործումը կը բացատրէր ու կը յայտնէր որ ներկայիս Էնկիւրիի մէջ բազմաթիւ «ափարթման»ներ կը կրեն զանազան պէյերու անուններ: Պէյեր որոնց ծագումը, խեղճութիւնը անծանօթ կը մնայ ժողովուրդին: Մէկ օրէն միւսը դարձեր են սեփականատէր հսկայական շէնքերու եւ կալուածներու: Մինչդեռ քանի մը տարի առաջ հասարակ պաշտօնեաներ էին ջնջին ամսաթոշակներով:

Պերճախօ՛ս պատկեր:

Միւս կողմէ զանազան մենաշնորհներ կը տրուին օտար դրամագլուխին, միշտ ի վնաս ժողովուրդին եւ ի շահ պետութեան միայն կամ անոր անդամներուն:

Ներկայիս Թուրքիոյ մէջ արգիլուած է նորոգել որ եւ է ինքնաշարժ, եթէ նոյն իսկ մէկ գամն է պակասը: Պէտք է նորը առնուի ու այդ նորը պիտի առնուի ի հարկէ Թուրքիոյ մէջ ծախելու մենաշնորհը ստացող ընկերութենէն:

Ինչքան ալ խիստ ըլլան սակայն արգելքներն ու պատիժները, ժամանակաւոր են, որովհետեւ նման տնտեսական վիճակ մը վաղը պիտի մղէ թուրք ժողովուրդը զինեալ մաքսանենգութեան ձեռնարկել, եթէ ոչ շահելու գէթ ապրելու համար:

Թուրքիան կը քայքայուի տնտեսապէս: Անիկա պիտի փորձէ հնարաւոր բոլոր միջոցները, վայրկեան մը աւելի ապրելու համար ու այդ մէկ վայրկեանին համար անիկա չի խնայեր ժողովուրդի մը ամբողջ կեանքին:

Մեզի կը մնայ մօտէն հետեւիլ Թուրքիոյ անցուդարձերուն եւ ըլլալ մանաւանդ աչալուրջ:

ՍՄԲԱՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS)

Դ.

Էջ 100. Էծն ու կատուն. — (*):

Այծը՝ La chèvre *թարգմանելէն աւելի ճիշդ էր* le bouc *ըսել: Ձի այդ հէքեաթը փոխաբերական պատկերն է* խաղասէր մանչերու, *որ կ'երթան դաշտ՝ սառոյցի վրայ սահելով զբօսնելու ձմրան: Աղջիկները, մեր աշխարհի մէջ, այդ* անառակ *խաղին հետ գործ չունին:*

— Կ'ըսէ, ծօ՛ արեւ, դու շա՞տ ուժով ես.

Elle **alla près du soleil** et lui dit :
— Soleil, tu es donc très fort?

Արեւին քով երթալու *խնդիր չկայ Պարզապէս՝ այծը ոտքը սահած՝ սառոյցի վրայ ինկած,* կը դառնայ արեւին կ'ուղղէ խօսքը:

— Ծօ՛, քա՛մի, դու շա՞տ ուժով ես.
— Որ ես ուժով ըլլայի՜... պատի ճեղքը չէի մտնէր:
— Vent, dit-il, tu es donc très fort?
— Si j'étais très fort,
Je n'aurais pu **glisser par la fente** du mur.

Պատի ճեղքը *հոս* բացուածքի *իմաստ չունի, այլ* խոռոչի, *որուն մէջ* կը մտնէ կ'արգելափակուի *քամին: Պիտի ըսուէր* être bourré, se fourrer, s'arrêter au creux du mur: *Եթէ սահիլ — անցնիլ՝* glisser *ըլլայ,* պատի ճեղքն *ա՛լ ի՞նչ ուժ կ'ունենայ որ հէքեաթի կարգ անցնի:*

«Մարդ Զօպանեան ըլլալու է» որ իր խելքին հաւնած՝ երգերուն տայ ուզած *իմաստը:*

— Ամառ վեր՝ կողուան կը քնեմ,
Ձմեռ վեր՝ թոնդան:
L'été, **par le village,** l'hiver, près de l'âtre
Je dors d'un doux someil.

Կողուանք (*սեռական կողուան*)՝ *անկողին դարսելիք պահարանն է: Եթէ թարգմանիչը* գիւղ *բառին հետ շփոթեր է՝ կը սխալի: Թէ որ անհարազատ* variante *մը ունեցեր է աչքին տակ՝ յանցաւոր չէ ոչ ոք: Վանեցին մէկ ձեւով միայն կը ճանչնայ այդ տողը,* — Ամառ վեր՝ (*վերայ*) կողուան կը քնեմ, — *Որով՝* Je dors, en été, sur la literie.

***

Էջ 101. ամէնուն ծանօթ դպրոցական երգիկն է. —

— Լուսացաւ, լուսացաւ՝ լուսնի բաբին,
Ծիտն ի ծառին, հաւն ի թառին, եւն.
Ծոյլ մարդու քունը կը տանի, եւն...

Le sommeil des paresseux **dure un an,** *թարգմանուածը «ծիծաղելի» է:* Les paresseux ont sommeil, *կամ* se sommeillent *ըսելը աւելի տրամաբանական չէ՞, նաեւ այն մարդուն համար՝ «որ ինքզինքը բանաստեղծ ու քննադատ կը կարծէ», որ քննադատելն իրաւունք ըրած է իրեն, «առանց զայն յարգել գիտնալու», — իր իսկ բառերովը:*

(*) Այս կտորին մէկ տողը յիշած էի 30 դեկտեմբերի յօդուածովս (Գ. մաս): ՉԻԹ.

***

Էջ 110. (Համով Հոտով 314), *Կալկութի երգը.* —

— Եկաւ թեղելու հըյեամ, եւն. եւն.,
Թեղեցի ու թըմմեցի:
J'ai battu le blé, c'est fini.

Պիտի ըսուէր j'ai **entassé,** c'est fini, *ինչպէս ըսեր է նոյն եռեակին առաջին տողին մէջ:* Թեղել = դիզել, *իրարու վրայ լեցնել, կուտել՝* կասած ցորենը:

Սոյն երգին մէջ կիվլու (*կիվլիվ*) *թռչունը՝* huppe *թարգմաներ է: Սխա՛լ: Կիվլիւը* Pinson-*ն է* (Fringilla cœlebs), *ծանօթ՝ իր զուարթ, շաղակրատ,* կի՛վ – կի՛վ *ձայնովը:*

Երգին խօսուն նկա՞րն ալ չէ «Թելադրած Զօպանեանի ուղեղին». —

— Եկաւ ծեծելու հըյեամ,
Լագլագ կորի (*խմա՛.* կոռի) լըծեցի,
Կիվլու վըրէն նըստուցի,
Հելէ՛ւ, հելէ՛ւ կանչեցի,
Ծեծեցի՛ ու թը՛մմեցի...:

Այս տեղ ալ, ինչպէս ամէն էջի հետ, հայ ժողովրդական երգերուն իմաստը չհասկցող մը եթէ կայ, «ամենագէտ» Զօպանեանն է: Ու իր ներքին բուն արժէքը, այս փոքրիկ գրական փորձաքարին վրայ՝ մէջտեղ ելլելէ յետոյ, «հիմա կը մտածեմ թէ, — իր բառերովը — այս պարոնը ոչ միայն գրական տաղանդէ ու մտածումէ զուրկ է, այլ եւ թէ իր հաւաքումներն (թարգմանութիւններ) ու մանաւանդ Փօլքլօրական նիւթերու մասին իր մեկնաբանութիւնները՝ կասկածամիտ ուշադրութեամբ մը օգտագործելու է»:

***

Էջ 166. (*Ցմփին.* Փշրանքներ. 18 գ.) —

Հիմա պիտի լսէք զուարճալի՛ *զրոյց մը. իր բառերովը՝* «քօմիքին ծայրագոյնը»...: *Մի՛ խնդաք:*

— Նարեկացին (*չարք մը հրաշքներ գործելէ յետոյ*)՝
Ելաւ, թորկեց, եկաւ մանչ (*մէջ*) մէկ գեղի:
Գնաց տեսաւ՝ նորափեսան մեռեր վեր՝ աթոռին.
Հէր, մէր նըստած՝ Դառնիկն կըլան:
Եւն. եւն. եւն.:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ թարգմանուած ըլլայ...:

Զօպանեան, յոյժ խղճմտանք եւ ուշադիր մարդ (?), փոտաւոր տեսակէն Դ գիրը Դ կարդացեր է, Դառնիկն (*ուղիղը՝* Դառնիկ մ') *եղեր է* գառնիկ, *ու ֆրանսերէնին մէջ դուրս եկեր է այս տողը.* —

Il vit (*Նարեկացին*) un nouveau-marié mort sur son siège;
Le père, la mère **pleurent leur AGNEAU**:

Մա՛րդ Աստուծոյ, դառնիկ-*ին* դ *տառը նոյն իսկ աւելի խոշոր* փունթօ *է քան միւս տառերը. աչքի չփոթութեան առիթ չկայ գիրքին տպագրութեան մէջ,* գառնիկն *ուրկէ՞ հանեցիր:* Դառնիկն *վերականգնէ՛ մակրայի մէջ՝* դառնիկ *մը, — կը նշանակէ* դառնօրէն (*լալ*): *Այս կտորին մէջ՝ «Նորափեսին հայրն ու մայրը նստած* դառնօրէն կուլան *իրենց մեռելը»:*

Ուրեմն «Ils pleurent amèrement», *ոչ թէ* ils pleuraient, *և այն ալ՝* leur agneau:

Կը թուի թէ Զօպանեան շատ կը սիրէ գառնուկը: «Ելէք տեսէք ո՛րն ա կերեր մեր էծ» երգին մէջ ալ՝ չէ՞ որ այծը՝ agneau *եւ* agnelet *թարգմաներ էր: Ու իր պատասխանին մէջ ալ,* մածունը սեւ է *պնդելով, Լաֆոնթէնին ապաւինած էր՝* manger *բային իբր փաստ բերելով անոր առակին* երկտողը: *Քառեակը չտալուն՝ մաքիավէլեան պատճառներ ունէր:* Le loup l'emporte et puis le **mange** *տողը՝ յանդի բերած է Լաֆոնթէն՝* On me l'a dit : il faut que je me **venge** *տողին: Այլապէս՝ եթէ երկրորդ տողին* forêts *բառին հետ յանգ կազմելու ստիպուած ըլլար՝ անկասկած* dévorer *պիտի դնէր երրորդ տողավերջին: Ես ըսած էի թէ գայլը կը յափշտակէ կը յափափէ զոհը* (dévorer), *չի նստիր հանդարտ ուտեր* (manger):

«Լաֆոնթէն, Զիթունիէն ֆրանսերէն սորվելու պէտք չունէր» — իր բառերովը — , բայց ինքը Զօպանեան բաւական հայերէն ու ֆրանսերէն սորվեցաւ, այս երկամեայ գրավէճէն ի վեր, ու դեռ սորվելիքներ ունի այն Զիթունիէն՝ որ իր աչքին «եղկելի սխալախոյզը» դարձած է, իր քօղը վար առնելու յանդգնելէն ի վեր:

ՉԻԹՈՒՆԻ

Լօզանի ժողովը

Անգլիական կառավարութիւնը Լօզանի ժողովով շահագրգռուած պետութեանց առաջարկեր էր Յունիս 16ը իբր ժողովին թուական: Բոլոր պատասխանները նպաստաւոր ըլլալով, պաշտօնական հրաւէրներ պիտի ուղղուին պետութեանց, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կողմէ:

Կորկուլովի գաղտնիքը

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ՝ ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ ՉԷ

Սատի Քարնոյի սպանիչը անիշխանական մըն էր եւ կը հաւատար վարչաձեւ մը տապալել մէկ վա[յրկեանէն] միւսը՝ սպաննելով անոր գլխաւոր ներկայացուցիչը: Խոստովանեցաւ եւ երեք շաբաթ վերջը կրեց իր պատիժը:

Կորկուլովի հարցաքննութիւնը իսկ, դեռ նախնական շրջան մը կը բոլորէ, ա՛յնքան առեղծուածային են իր յայտարարութիւններն ու իր ինքնութիւնն իսկ եւ ա՛յնքա՛ն երկար ու մանրակրկիտ քննութիւններու կը կարօտին:

Եւ հիմա լուրջ կասկածներ կը ծանրանան իր ինքնութեան վրայ ամէնէն առաջ: Կորկուլով՝ Կորկուլո՞վ է...: Եւ այս կասկածը պիտի փարատի՞ շուտով, շնորհիւ յայտնութիւններու եւ անհերքելի վկայութիւններու:

Պէտք է սպասել քանի մը օր, մինչեւ որ Կորկուլովի բոլոր անցքերուն վրայ կատարուող քննութիւնները վերջնական բան մը յայտնեն:

Եւ կ'երեւի, լոյսը այս անգամ պիտի ծագի Հավրէն, ուր գաղթական Ռուս մը կը յայտնէ թէ ինքը միանգամայն կը ճանչնայ երկու Կորկուլովները, կեղծն ու իսկականը:

— Եթէ կ'ըսէ ինչ որ կը կարծեմ, ստոյգ է — եւ փաստաթուղթեր ունիմ, զոր պատրաստ եմ յանձնելու արդարութեան, եւ որոնք ենթադրել կուտան ինծի թէ չեմ սխալիր — Հանրապետութեան նախագահին սպանիչը Փօլ Կորկուլով չի կոչուիր, այլ Ալեքսիս Զոլատարեւ: Ինծի պէս, ծնած է Գուպանի մէկ փոքր գիւղին մէջ, Կորկուլով ընտանիքին ծննդավայրէն քանի մը քիլոմեթր հեռու միայն:

Այս Ռուսին եւ Զոլատարեւի ծնողները կը բնակէին նոյն գիւղը՝ իրարմէ 150 մեթր հեռու: Զոլատարեւ (ան որ կասկածի տակ կ'իյնայ թէ Կորկուլովի թուղթերը իւրացուցած է եւ այդ անունին տակ, սպաննեց նախագահը) եւ ինքը, երկուքը մէկ, պայթումի մը հետեւանքով վիրաւորուեցան: Ինքը դեռ բազուկին վրայ կը կրէ սպի մը. բայց չի գիտեր թէ իր բարեկամին մարմնին ո՞ր մասին վրայ է սպին:

Ռուսը Զոլատարեւը ճանչցած է թերթերուն մէջ տեսնելով Կորկուլովի պատկերը եւ երբեք չզարմացաւ թէ իր նախկին բարեկամը այս անունը կորզած ու իւրացուցած է:

«Ֆրանսայի մէջ կ'ըսէ հինգ հոգի ենք որ գիտենք թէ Կորկուլովի հայրը եւ իր զաւակը Փօլ 1918ին հրացանի բռնուեցան Լապինսքայայի մէջ: Առաջինը սպաննուեցաւ յունուար 23ին, իսկ երկրորդը մարտ 13ին:

«1918էն վերջ էր որ փախայ հայրենիքէս: Երբ դեռ չէի հեռացած, ուզեցի գիտնալ թէ ո՞վ է որ իմ հայրենական երկրիս մէջ կը կատարէ ոստիկանութեան գործը: Այն ատեն իմացայ որ իմ ընկերս Զոլատարեւն էր:

Ուրեմն կը մնայ երկու նախկին բարեկամները դէմ առ դէմ բերել եւ անհրաժեշտ ստուգումները կատարել:

Կորկուլով Ռուսիա գացա՞ծ է.

Ինքը կ'ուրանայ անշուշտ: Սակայն ուրիշներ հակառակը կը պնդեն: Իր նախկին կինը՝ Չեխօսլովաքացի մը, կը յայտնէ թէ վեց տարի այս մարդուն հետ կենակցելէ յետոյ ստիպուեցաւ բաժնուիլ, նախ իր կոպիտ ու տմարդի բնաւորութեան համար: Եւ երկրորդ, որովհետեւ երեւան հաներ էր թէ, դրամ կը ստանար իր մէկ սիրուհիէն: Այս կինը կը կարծեր թէ ինքը օրինաւոր առաջին ամուսինն է մարդասպանին: Սակայն, երեւան ելած է թէ ռուս կնոջ մը հետ ալ ամուսնացած է:

Այս տեղեկութիւններէն զատ, ուրիշ տեղեկութիւններ եւս կը հաստատեն թէ 1927ին, երբ Փրակայի մէջ տակաւին ուսանող էր, Կորկուլով գացած է Ռուսիա:

Ինչ որ ամէնէն աւելի ուշագրաւ[ու]թիւն կը գրաւէ, նիւթական լայն միջոցներն են, որոնցմէ երբեք չէ զրկուած իր անկայուն կեանքի ընթացքին: Կորկուլով Չեխօսլովաքիոյ մէջ բացաւ բժշկական դարմանատուն մը, ուր առաւելապէս կը դարմանէր յղի կիներ վիժեցնելով, անշուշտ գաղտնօրէն: Մեծ գումար մը չէր որ կը շահէր. բայց բաւական դրամ կը գտնէր իր գրքերը հրա...

...դարակելու եւ հաճոյալի ճամբոր-...թիւններ կատարելու համար:

Այդ օրերուն, իր կասկածելի յա-...րաբերութիւնները եւ նիւթական ...բարօրութեան գաղտնի միջոցները ...քը անվստահելի դարձուցեր էին ...Փրակայի Ռուս գաղթականներուն մէջ:

Քուպանի խաղախները նոյնպէս ...կասկածով կը նայէին իրենց այս ...կարծեցեալ զինակցին վրայ, զոր ... ոք իրենցմէ կը յիշէր տեսած ... եւ որ փոխանակ իր զինա-...կիցներուն պէս, Սեւ ծովու ճամբով ..., Փրակա եկած էր Լեհաստա-...նի գաղթակայաններէն, կարմիր բա-...նակի կողմէ, Լեհաստանի նուաճու-...մէն յետոյ:

Փաստուած է որ Կորկուլով Փրա-...կա մտած է թիւ 3096)2)III անցա-...գրով, ինչ որ կը հաստատէ թէ նա-...խագահին սպանիչը կուգար ո՛չ թէ ...Վրանկելի կամ Տէնիքինի բանակ-...ներէն, այլ կարմիր բանակէն, բոլ-...շեւիկներուն կողմէ:

Մէկուկէս տարի առաջ, ռուս ու-...սանող մը զոր Փրակայի համալսա-...րանը աւարտելու վրայ էր, գացեր էր իր մէկ ուսուցչին խոստովանելու թէ Կորկուլովը ճանչցեր էր իբրեւ ...պոլշեւիկեան ոստիկանապետ մը հա-...րաւային Ռուսիոյ մէկ հիւանդանո-...ցին մէջ, ուր Կորկուլով գացեր էր ...զինական պտոյտի համար:

Փրակայի մէջ իրարու հանդի-...պեր էին: Այդտեղ Կորկուլով ուսա-...նողին սպառնացեր էր իրենց հի-...ւանդանոցին մէջ հանդիպման մա-...սին ոչինչ յայտնել, եթէ չէր ուզեր ...լրտեսեան մատնել՝ Ռուսիա մնա-...ցած իր ծնողքը: Ուսանողը համա-...ձայներ էր սպառնալիքին տակ:

Իսկ իր ուսուցիչը, երբ լսեր էր ...հանրապետութեան նախագահին ...սպանութիւնը, պարտք սեպեր էր յայտնել ինչ որ իրեն ըսուած էր խոստովանաբար:

× Փարիզի ոստիկանութեան խնդ-...րանքով, Պերլինի ոստիկանութիւնն ալ քննութիւններ կը կատարէ Եա-...կովլիյեւի մասին, որուն անունը ...յիշուեցաւ ինկաւ, այս սպանութեան առթիւ:

Եաքովլիյեւ որ գուլպայի վաճա-...ռական է եւ միեւնոյն ատեն ռուսե-...րէն թերթ մը կը հրատարակէ նոյն ...ատենով թէ Պերլինի եւ թէ Փա-...րիզի մէջ, յայտնեց թէ սերտ եւ ...մտերմական յարաբերութիւններ չէ ու-...նեցած Կորկուլովի հետ եւ թէ երբ ...հակաբոլշեւիկ կուսակցութեան մը ...կավար, ջանացած է իր կողմը ...քաշել Կորկուլովը եւ անոր կողմնա-...կիցները:

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք թերթերուն կողմէ, Մոս-կուայէն ստացուած հեռագրերը կը հաստատեն թէ Թուրքիոյ եւ Ռուս-իոյ միջեւ կնքուած է համաձայ-նագիր մը: Այդ համաձայնագրով, Ռուսիա յանձն կ'առնէ Թուրքիոյ ...մատակարարել 8 միլիոն տոլարի մեքե-նաներ, գլխաւորաբար հիւսկեղէնի ...համար: Այս հայթայթումները պի-տի հատուցուին տոկոսով, 20 տար-ուան ընթացքին, Թուրքիայէն Ռուս-իա ղրկուած ապրանքներով:

Ռուսիա Թուրքիոյ նուիրած է 10 երկրագործական մեքենաներ (տրակ-տոր), 5 հրասայլ, ուրիշ կառքեր եւ 2 ազնուացեղ ձիեր, Մուսթաֆա Քեմալի եւ Ըսմէթի համար:

ԼՈՒՐԵՐ ԽԱՐՊԻՆԷՆ

ԽԱՐՊԻՆ (Մանչուրիա).— Վար-չութեան նախագահ բժ. Ստեփան Մղտեսեանի ապաքինումով, համայ-նական կեանքը նոր թափ առաւ:

Պառակտումը, որ 1925էն ի վեր կը տեւէր, վերջին քանի մը ամիս-ներու յամառ աշխատութեանց եւ մանաւանդ յարգելի նախագահին վճռականութեան շնորհիւ, փարա-տեցաւ եւ միութեան խնդիրը ընդհ. ժողովի օրակարգին մէջ դրուեցաւ: Այդ գործին մէջ մեծ եռանդ եւ յա-րատեւ աշխատութիւն ցոյց տուաւ նաեւ Պ. Կամսար Յակոբեան:

Ցաւով պէտք է արձանագրել, որ վարչութեան անդամներէն Պ. Լեւոն Մելիք-Օհանջանեան եւ Պ. Միքա-յէլ Տէր Յակոբեան հրաժարական են ներկայացուցած թէ Վարչութե-նէն եւ թէ համայնքէն, պատճառա-բանելով թէ հաշտութեան ձեւին սկզբունքով համամիտ չեն նախա-գահին հետ:

Վարչութենէն հրաժարիլը բոլո-րովին աւելորդ էր, քանի որ նոր ընտրութեանց ատեն կրնային իրենց թեկնածութիւնը չդնել. իսկ համայն-քէն հրաժարի՞լ... Բարձրագոյն կր-թութիւն ստացած եւ մէկը տասը, միւսը եօթն տարիէ ի վեր ազգ. կեանք վարած անձերէ այսքան նեղմտութիւն անսպասելի էր:

Եօթ տարի պառակտումը կրծեր է ոչ թէ միայն Խարպինի հայու-թեան սիրտը, այլեւ անդրադարձած է շրջանին վրայ, պառակտե-լով ու քայքայելով Ազգ. Միու-թիւնները:

Ապրիլ 24ի ընդհ. ժողովը, իր միաձայն վճիռովը եկաւ վերջ տա-լու եղած գժտութեանց:

Բժ. Մղտեսեանի բացման ճառը խոր ազդեցութիւն թողուց ինծմէ աւելի ներկաներու վրայ եւ հաշտու-թեան հարցը քուէարկուեցաւ առանց որեւէ հակաճառութեան, միաձայն եւ պերճախօս լռութեամբ:

Վարչական ընտրութիւնները յե-տաձգուեցաւ մայիս 8ին, բժ. Մղ-տեսեանի յանկարծական տկարու-թեան պատճառով:

Վերադարձող հայրենակիցներէ շատեր զանազան ծրագիրներ կ'ա-ռաջարկեն, շէնքը ընդարձակելու եւ ազգային կեանքը աւելի արդիւ-նաւոր դարձնելու մասին:

Յուսալի է թէ այդ բոլոր առա-ջարկութիւնները չեն մնար միայն ծրագիր:

× Ապրիլեան սգատօնը յետա-ձգուեցաւ մինչեւ նոր ընտրութիւն-ներէ վերջ, որպէսզի հնարաւոր ըլ-լայ ընդհանուրի մասնակցութեամբ կատարել եւ Վարդանանցի նման զանազան խմբմանքներու առարկայ չդարձնել:

ԿԱՍՊ

ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Շաբաթ օր Ստալին եւ Մոլոտով հաւաքական հրամանագիր մը հրա-տարակեցին, ուրով կը յայտնեն թէ 1932ի ընթացքին հաւաքուած հունձ-քէն կառավարութիւնը պիտի առնէ միայն 18 միլիոն թոն, փոխանակ 22 միլիոնի, ինչպէս եղաւ անցեալ տա-րի: Գիւղացիները այս քանակութիւ-նը կառավարութեան յանձնելէ եւ սերմնցուն ալ պահելէ յետոյ, մնաց-եալը պիտի կրնան ծախել ազատ շուկայի մէջ: Միայն թէ՝ այդ վաճա-ռումը չպիտի ըլլայ անհատ առեւ-տրականներու եւ շահադէտներու, այլ ուղղակի սպառողներուն: Այս ազատ վաճառումը պիտի սկսի 1933ին, երբ կառավարութիւնը լրա-ցուցած կ'ըլլայ իր հացամթերումը:

ԶՈՒԻՑԵՐԱՀԱՅ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ-ԽՆՋՈՅՔԸ

ՆԻՒ-ԵՕՐՔ (ցապաղած).— Ապրիլ 10ին, Նիւ-Եօրքի Ս. Խաչ եկեղեց-ւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Զուիցերահայ Սաներու նորակազմ Միութեան անդրանիկ ձեռնարկը, հանդէս-երեկոյթ մը, որ սկսաւ ե-րեկոյեան ժամը 5ին եւ վերջացաւ կէս գիշերին:

Կոկիկ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Հանդէսին առաջին մասը ունէր ներկայանալի, խնամով պատրաստուած գեղարուես-տական յայտագիր մը, որուն կար-գով իրենց սիրայօժար մասնակցու-թիւնը բերած էին Հր. Տէյիրմէն-ճեան՝ (մեներգ), Եր. Պալեօզեան (ջութակ), Օր. Վ. Վարուժան եւ Մ Նուրեան՝ (արտասանութիւն), Օր. Մառօ Աճէմեան՝ (դաշնակ) եւ Տիկին Մառի Արագեան՝ (մեներգ): Ամէնքն ալ լաւ պատրաստուած եւ իրենց ընդգրկած ասպարէզներուն մէջ ար-դէն իսկ ուշագրաւ յառաջդիմու-թիւն կատարած են: Բոլորն ալ ար-ուեստին շունչով տոգորուած ու ա-պագայի խոստումներով բեռնաւոր: Միահամուռ ծափերու տարափներ տեղացին ամէնուն: Մեր մաղթանք-ները յիշեալ երիտասարդ եւ առոյգ քոյրին:

Առժամապէս ատենապետեց եւ պարզ ու յստակ բառերով Միութեան նպատակը բացատրեց Բժ. Գ. Աճէմ-եան: Կարճ, ազդու եւ հայաշունչ ուղերձ մը կատարեց ծանօթ գրող Յ. Աւագեան, նախկին սան մը Սե-բաստիոյ Զուիցերական վարժարա-նին: Պ. Աւագեան իր մանկութեան յուշերէն քաղեց գողտրիկ փունջ մը, կոչելով Սեբաստիոյ Զուից. որբա-նոցը իսկական հայ տուն մը, հայ օջախ մը, իսկ զուիցերիական հայա-նպաստ գործը՝ նմանօրինակ լաւա-գոյն, հիմնական եւ անշահախնդիր օտար ձեռնարկը:

Յետոյ, քարտուղարը, Ա. Շիրազ-եան, կարդաց ամփոփ տեղեկագիրը՝ Զուից. Սաներու Միութեան վեց-ամսեայ գործունէութեան:

Հայկական տարազով եւ խնամ-քով պատրաստուած, հայկական պա-րեր պարեցին Օրիորդներ՝ Աւագեան, Դեղնածեան, Եղիկեան եւ Մանկիլ-եան, առաջնորդութեամբ Տիկին Պէկեանի: Պարերը գնահատուեցան ծափերով:

Մոգական լապտերով ցոյց տրը-ուեցաւ զուիցերահայ հաստատու-թիւններու կեանքէն հետաքրքրա-շարժ պատկերներու շարք մը:

Երեկոյթին երկրորդ մասը կը կազմէին ճոխ պիւֆէ, հայկական համադամներ պատրաստուած եւ նուիրուած Հայուհիներու կողմէ: Յե-տոյ սկսաւ ամերիկեան պարը՝ ա-ռաջնորդութեամբ Գ. Պօյաճեանի նուագախումբին:

Վիճակահանութեան դրուած էր միութեան նուիրուած գեղեցիկ ա-րեւելեան գորգ մը, զոր շահեցաւ Պետրոս Մկրտիչեան: Բախտաւոր թիւն էր 273:

Հակառակ տեղատարափ անձրե-ւին՝ սրահը լեցուն էր եւ ներկաները զուարթ եւ գոհունակ մեկնեցան, վայելելով գեղեցիկ եւ հաճելի ժա-մանց մը, նոյն ատեն օգնած ըլ-լալով ներկայիս Զուիցերիոյ մէջ, Պընեէն եւ Ժընեւ գտնուող զոյգ հայ վարժարաններու, որոնց մէջ կը մեծ-նան եւ կ'ուսանին 100է աւելի հայ տղաք եւ աղջիկներ:

Ձեռնարկին հասոյթը գոհացուցիչ եղած է եւ ուրիշ առթիւ մամուլի միջոցով կը յայտարարուի: Միու-թիւնը հրապարակաւ իր շնորհակա-լութիւնները կը յայտնէ բոլոր մաս-նակցողներուն, նուիրատուներուն, համակիրներուն եւ հանդիսական-ներուն:

Ա. Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՄՈՒՏՔԸ

Մամուլի օրէնքին 51րդ յօդուածին վրայ հատուած մը աւելցնելու առա-ջարկին առթիւ, վարչապետի փոխա-նորդ եւ առողջապահական գործավար Րէֆիք պէյ յայտարարեց.— «Տեղե-կանալով որ արտասահմանէն կարգ մը անձեր թերթերով եւ ուրիշ միջոցնե-րով, երկրին ներքին անդորրութիւնը խանգարել կը փորձեն, այդ պատճա-ռով այս յօդուածը ներկայացուցինք»:

Յետոյ օրէնքը քուէի դրուելով ըն-դունուեցաւ այսպէս.— «Գործավար-ներու խորհուրդը իրաւունք ունի ա-րգիլելու եւ արգիլելու օտար երկրի մէջ հրատարակուող եւ այս օրէնքին առաջին յօդուածին մէջ յիշատակ-ուած տպագիրներու Թուրքիա մուտ-քը եւ ցրուումը: Ցրուած այդ տպա-գրեալները, գործավարներու խոր-հուրդէն ստիպողաբար որոշում տա-նելու պայմանով, ներքին գործավա-րին հրամանով որոշումէն առաջ կր-նան հաւաքուիլ: Այդ կարգի արգիլ-ուած տպագրեալ օրինակները գիտնա-լով Թուրքիա մտցնողներէ եւ ցրուող-ներէ մինչեւ 300 ոսկի ծանր տուգանք կ'առնուի»:

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ՕԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Գրած էինք թէ Մոսկուա 8 միլիոն տոլարի փոխ մը պիտի բանայ Թուր-քիոյ:

Այս մասին հետեւեալ մանրամաս-նութիւնները կը հաղորդուին.—

Մայիս 6ին կնքուած համաձայնա-գրին համեմատ, սովետները Թուր-քիոյ պիտի տան 8 միլիոն տոլարի մե-քենաներ եւ Թուրքիա փոխարէնը պի-տի հատուցանէ ապրանքով 20 տար-ուան մէջ: Տոկոս չկայ: Սովետները բացէն իբր նուէր տուին 10թրակտոր, 3 փոքր եւ 2 մեծ թանքեր, 2 կամիոն եւ 1 օթօպիւս:

Ասկէ զատ, Կազի եւ վարչապետ Ըս-մէթ փաշաներուն ալ մէյմէկ ձի նուիրուած է:

ՄՈԼՈՏՈՎ ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Միլլիյէթի խմբագրապետը կը գրէ թէ պէտք է Թուրքիոյ ակնոցով նա-յիլ Ռուսիոյ: Կ'ըսէ նաեւ թէ նոյն իսկ ցարական Ռուսիայէն ժամանակին կրնայինք օրինակներ եւ դասեր առ-նել: Հիմա կը հասկցուի թէ որքան առողջ դրուած են Ռուսիոյ հիմերը: Երբ կայսրանին մէջ վարչապետ Ըս-մէթ փաշա շնորհակալութիւն կը յայտնէր իրեն եղած ընդունելութեան համար, վարչապետ Պ. Մոլոտով ը-սած է.—

= Ընդհակառակն մենք պէտք է շը-նորհակալ ըլլանք ձեզի: Մօտերս կը յուսամ ձեզ տեսնել ձեր երկրին մէջ:

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը, որ մաս կը կազմէր Ըսմէթ փաշայի պատ-ուիրակութեան, կը գրէ Օտեսայէն.—

Դարերու փորձառութեամբ հաս-կցանք որ, ռուսական թշնամութիւնը Թուրքիոյ միայն վնաս պատճառած է:

Իբրեւ պատմական ճշմարտութիւն պէտք է խոստովանիլ որ Թուրքեւռուս հակառակութեան մէջ՝ գլխաւոր դե-րակատարը միայն ցարերու ծաւալա-կան քաղաքականութիւնը չէ: Ասոր մէջ կայսերական փարչաձեւի անհո-գութիւնը եւ տգիտութիւնը իր ազդե-ցութիւնը ունեցաւ: Մեր պատմական սխալներէն մէկը եղած է Ռուսիան չճանչնալ ինչպէս որ պէտք է: Այս սը-խալին մէջ յամառելու պատիժը կրե-ցինք: Մինչեւ այս երկու ազգերու համար ճակատագրուածը հասկցո-ղութեան գալ է: Կայսերու յամա-ռութիւնը, պատմական ճակատագրին ընթացքը ժամանակի մը համար փո-խեց ու հիմա այսքան փորձառութենէ յետոյ կը մտնենք ճշմարտութեան ճամբան: Այլ եւս Թուրքեւռուս բարե-կամութիւնը կատարուած վերջացած գործ մըն է: Արդեօք այս նոր կացու-թեան մէջ Ռուսիան ճանչնալու տե-սակէտով մասնաւոր ջանք մը ի գործ պիտի դնե՞նք:

Ըսմէթ փաշայի Ռուսիա ուղեւորու-թիւնը այս բարեկամութեան արտա-յայտութեան նոր առիթ մը եղաւ: Սեւ ծովը ոչ թէ Թուրքեւռուս ծովային պատերազմներու ասպարէզ, այլ Թուրքեւռուս ազգերը աւելի իրարու միացնելու միջոց մը պիտի ըլլայ:

Օտեսան ցարերու օրով ոգեւորու-թեան մեծ կեդրոն մըն էր: Այսօր-ուան Օտեսայի մէջ նախկին ոգեւո-րութիւնը չկայ: Նոր լռութիւն մը մթագնած է այս քաղաքին դիմագի-ծը, որովհետեւ ընդհանուր պատե-րազմէն առաջ մինչեւ Պեսարապիոյ կարեւոր մէկ նաւահանգիստն էր եւ ամէն արտածութիւն անկէ կ'ըլլէր, հիմա Պեսարապիա Ռումանիոյ կողմէ գրաւուած է եւ Օտեսան լռութեան եւ անկման դատապարտուած է: Յեղա-փոխական Ռուսիա, Օտեսան անկման մէջ դրաւ եւ հաւանական չէ որ նախ-կին դիրքը տայ անոր, այսուհանդերձ քիչ չէ հոն կարեւոր գործարաններու եւ հաստատութիւններու թիւը:

ՄԱՄՈՒԼ

Լիբանանի տագնապը

Պէյրութի Ազդակը խմբագրական-նի մը մէջ պարզելով Լիբանանի հան-րապետութեան տագնապին զանա-զան երեսները, դիտել կուտայ (6 Մայիս).

— «Այս տնտեսական անօրինակ տագնապի ընթացքին, սակայն, նիւթապէս փճացած ժողովուրդը, ինքզինքը գտաւ յարաճուն տուրքե-րու ճնշումին տակ: Կառավարութիւ-նը իր հետզհետէ նուազող հասոյթը շատցնելու եւ օրէ օր բարդացող պիւտճէն հաւասարակշռելու մտա-հոգութեամբ, նորանոր տուրքեր նշանակեց եւ նախկիններուն վրայ ալ յաւելումներ ըրաւ: Նոյնիսկ եթէ պահ մը նկատի չառնենք տնտեսա-կան վերջին տագնապը եւ ժողովր-դին ենթարկուած ողբերգական կա-ցութիւնը, դարձեալ վստահօրէն կա-րելի է ըսել որ Լիբանանի աղքատ բնակչութիւնը ի վիճակի պիտի չըլլար տանելու այնքան ծանր տուրքերու: 1924ին հազիւ երկու միլիոն ոսկի պիւտճէ ունեցող Լի-բանանի հանրապետութեան կառա-վարութիւնը, այսօր 5 միլիոնէն ա-ւելի պիւտճէ մը ունի, հակառակ այն իրողութեան որ պիւտճէի աղ-բիւրներէն շատերն ալ ցամքած են: Այս գումարը կը գանձուի ուղղակի ժողովուրդէն, զանազան ձեւերով: Մաքսատան հասոյթները գրաւուած են Մարզպանութեան կողմէ, յատ-կացուելու համար հովանաւորեալ երկիրներու հանրային պարտքերուն որոնք փոխանցուած են օսմ. կայս-րութենէն: Դեռ 90 երկար տարիներ պէտք են ազատելու համար այդ պարտքերէն:

Աղքատ Լիբանանի հանրա-պետութեան մէջ, փոխանակ տար-ուէ տարի նուազելու պիւտճէն, կը բարձրանայ, եւ 1922ին մէկ միլիոն ոսկիով սկսող պիւտճէն այսօր հինգ միլին 220 հազար ոսկիի պատկա-ռելի գումարի մը հասած է: Հանրա-պետութիւնը ըլլալէն վերջ, Լիբա-նան. երբ ունեցաւ իր երեսփոխա-նական ժողովը եւ նախարարու-թիւնները, սկսաւ պիւտճէի տեսա-կէտով յառաջդիմութեան: 45 երես-փոխաններ եւ հինգ նախարարներ ամսական կը ստանան, բացի զա-նազան գաղտնի եւ յայտնի վարկե-րէն, որոնք դրուած են հանրապե-տութեան նախագահէն սկսեալ մին-չեւ երեսփ. ժողովի նախագահին տրամադրութեանը տակ:

Թրքական կառավարութեան օ-րերուն միակ կուսակալով մը եւ զինադադարի օրերուն ալ կառավա-րիչով մը կառավարուող այս փոք-րիկ երկիրը, այժմ տաղանդ մը կազ-մելու չափ պաշտօնեաներ կը հաշ-ուէ, ուռած թոշակներով եւ հանգս-տաւէտ պայմաններով: Միւս կողմէ ինչպէս դիտել կուտար Անկախ Հանրապետականներու կուսակցու-թեան նախագահը, կառավարութիւ-նը ձեռնարկած է երկու մեծածախս շինութիւններու, մէկը խորհրդարա-նի նորակառոյց շէնքը եւ միւսը՝ քօրնիշի աշխատանքները, որոնց համար միլիոնաւոր ոսկիներ սահ-մանուած են»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիրուցան Հայեր

ԼՕՌԷԹ.— Լօռէթ, Սէն-Շամոնէն հինգ քիլոմեթր հեռու, դէպի արե-ւելք, Լիոնի գծին վրայ կ'իյնայ:

1925էն հոս կային բաւական թի-ւով Հայեր, մեծ մասով որբեր, ո-րոնք 1927ի գործազրկութեան հե-տեւանքով ցրուեցան Ֆրանսայի զա-նազան կողմերը:

Այժմ ունինք 12 ընտանիք, 6ը սեփականատէր՝ իրենց յատուկ հո-ղամասերով: Ասոնց հինգը, մանր ա-ռեւտրականներ են, իսկ 6 հոգի ալ իբրեւ գործաւոր կ'աշխատին As-saily երկաթի գործարանին մէջ: Բաղդատմամբ շատ տեղերու, բո-լորս ալ գործ ունինք: Թէեւ ազգա-յին որ եւ է կազմակերպութիւնչկայ, բայց բոլորիս սրտին մէջ ազգային ոգին վառ է եւ կ'օգտուինք Սէն Շա-մոնի մէջ հաւաքոյթներէն:

Հոս կան 15-20ի չափ մանուկ-ներ, որ կը յաճախեն տեղական դպ-րոցները: Քանի մը Հայեր ջանք չեն խնայեր իրենց փոքրիկներուն սոր-վեցնելու մայրենի լեզուն: Այսպէս կան քանի մը տղաք որ կը կարդան ու կը գրեն մաքուր հայերէն, շնոր-հիւ իրենց ծնողքին աջակցութեան:

Սէն Շամոնի գաղութը, որ մեծ թիւ մը կը կազմէ, դժբախտաբար անհոգ է նոյն իսկ իր մասին: Միայն Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն է որ աչքի կը զարնէ իր գործունէութեամբ.

Միեւնոյն ատեն Սէն Շամոնի մեր շատ մը հայրենակիցները դարձած են թղթախաղի մոլի: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն բոլորուած սեղանի մը շուրջ, ապականած օդին մէջ, ժամերով թուղթ կը խաղան...:

Յ. Փոռիկեան

"ՅԱՌԱՋ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

— Ձայնդ քեզի քաշէ, դաւաճա՛ն, — ծայր տուաւ աղմուկ մը, ունկնդիր-ներէն — ծախուա՛ծ .. դո՛ւրս խայտա-ռակ...

— Մեր եկեղեցին, զոր ջերմօրէն...

«... մեր եկեղեցին — գրեց Սուրէն՝ ...թերթին վրայ, մինչ հրճշտուքը, ան-...ղում, հրճշտուքը ջերմ բանի մը հն-...չեց զգացուց իր մարմնին վրայ...

— ... զոր ջերմօրէն կը պաշտպա-...նէ, ի հարկին մեր արեան գնով, ինչ-...պէս Կովկասի մէջ...

«Հուա՜», ձայներ, ծափ աջէն ու ձախէն, չարժող ծայեր, բառերուն ...ցատկոտող թուք...

— ... Այո՛, այս եկեղեցին տարինե-...րու ընթացքին իր մէջ է ամփոփեր ու ...պահեր հայ մտածումն ու հայ խօսքը: Հետեւապէս, այսօր դարձեա՛լ անկէ պէտք է ըսէ իր խօսքը այս ազգը..

— Ձա՛յն կ'ուզեմ — պոռաց մէկէն Բարսեղեան, ճառը եւ հասակը տնկելով, եւ աչքերը բանալէն, մինչ բանախօսին վերջին խօսքերուն վրայ որոտընդոստ ծափահարութիւն մը փրցուցեր էին ուն-կնդիրները, ու բոլորը պոռացին.

— Ա՛զգն է, ա՛զգն է, որ իր խօսքը կ'ըսէ, — ծափելէն, աղմկելէն, ոտքերը թափահարելէն, հրճշտկելէն, եւ հնչելէն այնքան որ, Սուրէն, որուն դպած էր կարմիր գլխարկով մէկը, չկրցաւ գրել ու «ազգ»ին գիրերը իրարմէ բաժնուեցան...

Բարսեղեան դեռ ոտքի էր. աչքերը կը փայլատակէին, կը հեւար, շուրջը կը նայէր, բայց, որովհետեւ ծափն ու աղ-մուկը կը շարունակուէին, բորբոքած ու փքած Բարսեղեան, կարծելով թէ իր ձայն ուզելուն ուղղուած էին «ազգ»ի ակնարկութիւնները, ուժգին ու կուռ ձայնով մը պոռաց.

— Լռեցէք որ խօսինք անանկ է նէ...

Եւ բարձրանալով ամպիոն.

— Ես ճառ խօսող չեմ, — սկսաւ — ծափ ալ չեմ ուզեր, հասկցա՞ք — նայեցաւ Սուրէնենց կողմը, բաներ մը հասկցնել ուզելով — իմ ըսելիքս ան է որ այսքան աղմուկի եւ իրարանցումի բնաւ պէտք չկայ: Ինտո՛ր բացինք նէ, անանկ ալ կը գոցենք այս խնդիրը... բա՛ց ալ կ'ըլլայ, գո՛ց ալ կ'ըլլայ... մենք դեռ սաանկ շարունակենք նէ, ուրիշ-ներ պիտի գան բանան ոչ միայն մեր եկեղեցիներուն՝ այլեւ մեր տուներուն դռները...

— Թող գան, տեսնենք, — ձայն մը հնչեց հեռուէն, մինչ Սուրէն կ'արձանա-գրեր — «.. պիտի գան, բանան մեր դռները»:

— ... Ես պարոններուն ալ կ'ըսեմ, աս էֆէնտիներուն ալ, մեր քահանայ հայրերուն ալ... բա՛ց ալ կ'ըլլայ, գո՛ց ալ կ'ըլլայ, այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ... ահա ա՛ս է իմ կարծիքս...

Ու, նո՛յն վճռականութեամբ իջաւ վար: Բայց, այնքան շատցաւ աղմուկը եւ եռուզեռը, որ Սուրէն չկրցաւ գրի առնել վերջին խօսքը..

Մթնելու մօտ էր, երբ նիստը վեր-ջացաւ: Բոլորը դուրս ելան:

Յաջորդ օրը, Երեսփ. Ժողովի նկա-րագրութիւնը երեւցաւ թերթին մէջ, մե-ծատառ խորագրերով.

Ազգը իր վճռական խօսքը
ըսաւ
որոտընդոստ ծափերով

Իսկ երեկոյեան, Սուրէն Գատըգիւղի շոգենաւին մէջ հանդիպեցաւ Բարսեղեան էֆէնտիին, որ հազիւ զայն նշմարած, մօտեցաւ եւ շեշտին մէջ քիչ մը զայ-րոյթ ու քիչ մը հրճուանք դնելով.

— Դո՞ւն գրեցիր այդ compte-renduն, — հարցուց:

= Այո՛, ճիշդ չէ՞ արձանագրուած:

— Գործ տեսեր ես, չըսե՞ս... աղէ՛կ պուր կերեր ես...

= Ինչո՞ւ, — ծիծաղեցաւ Սուրէն:

— Անցած օր է ֆ է յ ի հասկցու-ցեր էի ձեզի... ծօ՛, «ազգ»ը եւ «վճ-ռական»ը աղէկ ըսեր ես, աֆէրի՛մ, բայց «ծա՞փ»ը ո՛ւրկէ հաներիր, ազբա՛ր ... ձեզի հազար անգամ ըսինք քի ան միւսներուն քովը...

Բայց, նախադասութիւնը կէս թո-ղուց, նոյն պահուն նշմարուած ըլլալով պատրիարքական փոխանորդը, որ շոգե-նաւ կը մտնէր. Բարսեղեան վազեց՝ աջը առաւ, եւ տեղաւորուելով քովիկը.

— Ինտո՞ր էք երէկ, սրբազա՛նս — հարցուց անլսելի շշնջիւնով մը — հաւ-նեցա՞ք..

= Այո՛, այո՛, կը շնորհաւորեմ, շատ լաւ զարկիք...

— Անանկ չէ՞... աս միւսներուն է-ֆէնտիմ.. լ ա ք ի ն, մերոնք... ազբար, ինտո՛ր ըսեմ, վար թքնեմ մօրուքս, վեր թքնեմ պեխերս...

XI

... Գրա՛ստ, կատարեա՛լ գրաստ: Մե-քենական աշխատանք: Փորձ, յօդուած, դաս ու դասախօսութիւն:

Այո՛ ուսուցանել եւ ուսանիլ միանգամայն: Այս ալ ճակատագիր մըն է, կ'երեւի: Սերունդի՛ն ճակատագիրը: Յետոյ հոգեր -- անձնական, ընտանե-կան, հանրային: Այրող ու շունչ կտրող կարօտ մը: Նամակներ, նամակնե՛ր: «Ձե-ռագի՛ր, ընկե՛ր Սուրէն»: Արիւն մը, ե-ռուն ու հրաբորբ, տենչանք, հեռանկար-ներ, վերադարձի կանչ ու սա աղջիկը իր քով, որ կը քալէ հիմա:

Յոգնած է Սուրէն: Նոր վերջացեր էր իր դասախօսութիւնը, որուն շարքը պիտի լրանար յաջորդ կիրակի:

— Սուրէ՛ն, — ձայնեց բանաստեղծ Պարոնվարդեան, գլխարկը ձեռքը եւ եր-կար ու գանգուր մազերը հովին տալէն, այսօր վրադ ենք:

Յետոյ աւելի մօտենալով Սուրէնին ու Մելիքթանգեանին, եւ վերջինին ուղ-ղելով խօսքը.

— Սուրէնին դասախօսութիւնը — ա-ւելցուց, — մեծ հետաքրքրութիւն է առեղծել կիներու եւ օրիորդներու միջեւ:

— Իրա՞ւ — ընդմիջեց Վանցեան, — կեցիր յաջորդ անգամ նեղը դնենք քեզ...

— Հէնց որ խօսիլ սկսեց — խօսք առաւ կրկին Պարոնվարդեան, մինչ օր-կանին խմբագիրը, թեւը մտաւ Մե-լիքթանգեանին:

(Շար.) Կ. ՄԽՉԵԱՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կեդր. կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ա. կումբի սրահը: Ձեկոյց Կեդր. Կոմիտէի կողմէ: Ստիպողական ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼԻ ենթակոմիտէին ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը վաղըկիրակի ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (ընկ. Նուպարի տունը): Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ԳԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նփրեմի բնակարանը,48 Rue Roger-Bagneux. Ընթերցում շրջաբերականներու: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ընկերական ընդհ. ժողովըայսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտադիր ներկայութիւն:

Իսկ ընկերական ընդհ. ժողովըվաղըԿիրակի առաւօտ ժամը 9ին- նոյն տեղը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը, 140 Րիւ Տիւքէքլէն:

Փարիզի Հայ Գուսական Ակումբ

Այս իրիկուն ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, Métro Vaugirard. Զեկոյց Պ. Օհան Կարօէ: «Զոհրապ որպէս գրագէտ»: Մուտքը ազատ է:

Դաշտային պտոյտ Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան դաշտային պտոյտը տեղի կ'ունենայվաղըկիրակի Սէնթ Անթուանի ծովաճայեաց անտառը: կը հրաւիրուին քաղաքի Պուլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները: ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 8.30ին փլաս տ'էքս, առնել թիւ 26 եւ 27 հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անթուան Stade Vicabian, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: ճաշը միասին բերել:

Ժողովրդային մեծ հանդէս

կազմակերպութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ցեխնի «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգս. երգչախումբի. ՕՐ. ԾՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ եւ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ (Փարիզէն)

2 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ նկատի առնել սոյն թուականը եւ չի խաչաձեւել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

թիւ 5 (1932 Մայիս), որ մասամբ նուիրուած է եփրեմի յիշատակին, անոր մահուան քսանամեակինառթիւ:

Բովանդակութիւն. — ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԱԶԳԵՐԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ (Խմբ). — ԵՓՐԵՄ, — Դէպ ի Իրանի Պանթէոնը (Է. Ակնունի). — ՄԵԾ ԱՆՀԱՏՆԵՐԸ (Ռ. Զարդարեան). — ԸՆԿԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ (Ս. Ջաւարեան). — ՄԵՌԱԻ (Գ. Զօհրապ). — ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԶԱՐՈՒԶԵԱՆ (Ռ. Սեւան). — ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ (Յ. Հախնազարեան). — ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ (Դ. Զաւրիեւ). — ԿԱՐՄԻՐ ԳԾԻՑ ՆԵՐՍ. — ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ. — ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՌՈՒՍ ՏԱՌԱՊՈՒԹԻՒՆԸ. — ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ:

Հասցէ. — Rédaction «DROSCHAK», 71, Avenue Kléber: Դրամական առաքումները՝ նոյն հասցէին, L. Tadéyossian անունով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նախկին սանուհիները պատիւ ունին ծանուցանելու յարգոյ հասարակութեան թէ, նոյն հաստատութեան հիմնադիր յոբելեանին առթիւ, ի յիշատակ եւ ի յարգանս իրենց ողբացեալ հիմնադրուհիներուն,վաղըԿիրակի առաւօտ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ մէջ, Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ, Արժ. Տ. Յակոբ քհնյ. Մըխճեան եւ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նախագահութեամբ առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գրիգորիս Պալաքեան Սրբազանի:

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէ, իրենց յարգանքի բաժինը բերել, այս ազգանուէր հաստատութեան անձնուէր ողբացեալ անդամուհիներուն:

Կնիք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ «Մանուկներու Պաշտպանութեան» մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Վաղը Կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71, Ave. Kléber):

Օրակարգ.— 1.— Մայիս 27, 28 եւ 29ին տեղի ունեցող Պատգամաւորական ժողովի օրակարգ:

2.— Պատգամաւորական ժողովին մասնակցող ներկայացուցիչներու ընտրութիւն:

3.— Ընթացիկ հարցեր:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ,

Ժամը 4.30ին, նոյն տեղը տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողովը, որը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Շէրխտան Գալուստեան կը փնտռէ Զարսանճաղի Պալըշեր գիւղէն՝ Յակոբ Գալուստեան, որ 1924ին կը գտնուէր Նիւքակ (Ամերիկա): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ա. Յակոբեանի, Rue de la Défouse, Issy-les-Moulineaux, France:

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի վարչութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբի (80 հոգի)

Ի ՆՊԱՍՏ ՇՐՋԱՆԻ "ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ,, ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի ժամը 3.30ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ, rue des Halles կայարանին կից:

Մուտքը՝ 5 Ֆրանք

Արտասանութիւն՝ ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Ապրիլ 11)24 Փոն տը Շէրիի մէջ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը
Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սթանօզի ու Մարաշի Հայր. Միութեանց:
Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ:

Համախարբերդցիական մեծ երեկոյթ

Կազմակերպուած Խարբերդի Հայր. Միութեան կողմէ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St. Victor.

Կը նախագահէ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ եւ ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզահայ կարող ուժեր: Տեղի կ'ունենայ միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով:

Թէյասեղան - պարահանդէս

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9—12 եւ 12—5

Brebant Marseillaisի մէջ Ave. des Chartreux

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. Հայկանուշ Նիքօլինի, Mme. Henriette Gallian, Օր. Աբգարեան եւ Պր. Համբարձումեան, հայկական, ֆրանսական երգերով եւ զուգերգով, Պ. Չէօրէքճեան (Ջութակ): Ռուսական պարեր ռուս յայտնի պարուհիներու կողմէ: Պ. Տէր Վարդանեան կը կը ներկայացնէ գաւեշտ մը:

Մուտք 5 ֆրանք

Ծանօթ.— Կը խնդրուի պարգեւաբաշխութեան տոմսերը միասին բերել:

Ախոյեանական մրցում

Մարսէյլի Արաքս մարմնամարզական միութեան ֆութպոլի յանձնախումբը կազմակերպած է բաժակի երրորդ ախոյեանութեան մրցում մը, որուն կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր ֆութպոլի խումբերը մասնակցելու: Մրցումը տեղի պիտի ունենայվաղըԿիրակի ժամը 8ին, St. Julien դաշտը:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Սիմոնեանի, 64 Bernard de Bois, Marseille.

Ընտանեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած «Դպրոցասէր»ի Անկիէնի մասնաճիւղին Օժանդակ Օրիորդաց միութեան կողմէ:

Վաղը Կիր. ժամը 15էն 21. Enghienի Salle des Fêtesի մէջ, 30 Rue du Casino.

Հաճելի անակնկալներ — Մուտք 10 ֆր. (Թէյը միասին)

ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Հաղորդակցութեան համար առնել՝ հանրակառք թիւ 54 Trinitéէն, շոգեկառք Կառ տիւ Նոռէն, 14.30, 14.40, 15.30 ժամերին:

Թատերական ներկայացում

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

26 Rue Troyon, Sèvres

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ

"ՔՕՐՐԱՏՕ,,Ն

Այս առթիւ պիտի կատարուի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին պաշտօնական բացումը:

Վահրամ Փափազեան, նախկին աշակերտ Մ. Ռ. վարժարանին, սիրայօժար իր յարգանքի ձօնը կը բերէ Մ. Ռ. վարժարանին նախկին աշակերտ եւ հայ բեմի հիմնադիր անմահն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակին:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մօնտանէլլին աւելի զգում էր քան նկատում, որ մի թեթեւ, անըմբռնելի պատնէշ էր բարձրացել իր ու պատանու մէջտեղը, եւ խուսափում էր այն ամէն բանից, որ կարող էր մի ճիգ նկատել դէպ ի իրենց հին մտերմութիւնը: Արթուրի այցերը այժմ նրան աւելի միշտ էին պատճառում, քան ուրախութիւն: Ինչքա՜ն դժուար էր միշտ անվրդով ու անփոյթ երեւալ եւ ցոյց տալ թէ կարծես ոչինչ չէր պատահել: Արթուրն էլ իր կողմից նկատում էր մի թեթեւ փոփոխութիւն իրենց յարաբերութեան մէջ, թէեւ դժուար թէ բանի էութիւնը հասկացած լինէր. սակայն աղօտ կերպով զգում էր որ դա կապ էր ունենալու «նոր գաղափարների» այրող հարցի հետ, եւ դրա համար էլ խոյս էր տալիս խօսք բանալուց այդ խնդրի մասին, որ ամբողջովին գերել էր այժմ նրա մտքերը: Բայց այս բոլորի հակառակ երբեք Մօնտանէլլին այնպէս խոր սիրած չունէր, ինչպէս այժմ: Այնանոպոչ ու ճնշող մտաւոր դատարկութեան ու անբաւականութեան զգացումը, որ նա աշխատել էր խեղդել աստուածաբանական բեռներով, այժմ բոլորովին անհետացել էր «Երիտասարդ Իտալիայի» գործիչների հետ շփում ունենալուց յետոյ: Ջնջուել էին բոլոր հիւանդոտ մտածումները, որոնք ծնունդ էին առել միայնութեան օրերում ու հիւանդի սնարին. եւ կասկածները, որ առաջ աղօթքով էր փարատել ուզում, հիմա անցնում էին իրենք իրենց: Նո՛ր ազատութիւնը, եւ կրօնական աւելի պարզ, աւելի պայծառ իտէալը (քանի որ երիտասարդութեան այդ շարժումը նրան աւելի կրօնական, քան քաղաքական էր թւում) բերին նրան անդորրութիւն, կեանքի հետ հաշտութիւն ու աւելի լաւ վերաբերմունք դէպ ի մարդիկը: Այդ քնքուշ ու հանդիսաւոր տրամադրութեան մէջ նրան ամբողջ աշխարհը լոյս էր թւում: Ու միշտ նոր պատճառներ էր ճարում սիրելու նոյն իսկ նրանց, որոնց դէմ առաջ վատ էր լսել:

Իսկ Մօնտանէլլին որ ամբողջ հինգ տարի նրա հերոսն էր եղած, այժմ աւելի եւս դարձել էր նրա յափշտակութեան առարկան: Արթուր կարծում էր, որ նա է լինելու նոր հաւատքի մարգարէն: Հիացումով լսում էր Մօնտանէլլիի քարոզները, ջանալով մի ներքին կապ գտնել նրանց ու իր հանրապետական իտէալների մէջ. եւ շա՛տ էր կարդում Աւետարանը, հրճուելով քրիստոնէութեան առաջին տարիների ժողովրդական ոգովը:

Մի անգամ, յունուարին, գնացել էր ճեմարան վերցրած գիրքը ետ տանելու: Տեղեկանալով որ տեսուչը դուրս է ելած, մտաւ Մօնտանէլլիի աշխատութեան սենեակը, դրաւ գիրքը դարակը եւ ուզում էր դուրս ելնել, երբ աչքովն ընկաւ սեղանին ընկած մի գիրք: Դա Տանդէի «De Monarchia»-ն էր: Սկսեց կարդալ եւ շուտով այնպէս տարուեց, որ չնկատեց անգամ թէ ինչպէ՛ս դուռը բացուեց ու մէկը մտաւ սենեակ: Նրան ուշքի բերաւ իր ետեւից հնչող Մօնտանէլլիի ձայնը:

— Ես այսօր քեզ չէի սպասում. — տաց նա՝ գրքի վերնագրին նայելով: — Եւ հէնց ինքս ուզում էի մարդ ուղարկել ետեւիցդ, որ երեկոյեան գաս:

— Պէ՞տք ունիք ինձ: Ես այսօր ուրիշ տեղ էի լինելու, բայց կարող եմ չգնալ:

— Ո՛չ. ե՛կ վաղը: Քեզ տեսնել էի ուզում, որովհետեւ երեքշաբթի մեկնելու եմ: Ինձ Հռոմ են ուղարկում:

— Հռո՞մ. երկա՞ր ժամանակով:

— Նամակում ասուած է մինչեւ Զատկից յետոյ: Նամակը Վատիկանից է: Ես անմիջապէս ուզում էի քեզ իմաց տալ, բայց զբաղուած էի ճեմարանի գործերի կարգադրութեամբ եւ մի նոր տեսուչ որոնելով:

— Միթէ թողնո՞ւմ էք դպրոցը, պադրէ՛:

— Դպրոցը պէտք է թողնեմ, բայց Պիզա կը վերադառնամ նորից, գոնէ, մի առժամանակ:

— Բայց ինչո՞ւ էք հեռանում ճեմարանից:

— Թէեւ դեռ պաշտօնապէս յայտարարուած չէ, բայց ինձ եպիսկոպոսութիւն են առաջարկում:

— Ո՞րտեղ:

— Կը վճռի Հռոմում: Ինձ կը տան կամ Ապենինների թեմը, կամ կը մնամ այստեղ իբրեւ փոխանորդ:

— Իսկ նոր տեսուչը արդէն որոշուա՞ծ է:

— Նշանակուած է հայր Կարտին. վաղը այստեղ կը լինի:

— Ինչո՞ւ համար այդ բոլորը այսպէս արագ կատարուեց:

— Վատիկանի որոշումները չեն յայտնում երբեք մինչեւ վերջին վայրկեանը:

— Ճանաչո՞ւմ էք նոր տեսուչին:

— Անձամբ ոչ. լաւ են խօսում նրա մասին. գերապատիւ Բելլոնին գրում է, որ շատ կարդացած ու տեղեակ մարդ է:

— Ճեմարանում շատ են ցաւելու, որ հեռանում էք:

— Ճեմարանը չգիտեմ, միայն կարծում եմ, որ քեզ դժուար է լինելու առանց ինձ. ինչպէ՛ս եւ ինձ առանց քեզ:

— Ի հարկէ՛. բայց եւ այնպէս շատ ուրախ եմ:

— Է՜հ. ես նոյնը չեմ կարող ասել:

Ու նստեց սեղանի առաջ յոգնած մի տաղտկալի տառապանքով ու այնպիսի այլայլութեամբ: Մի բարձր պաշտօնի սպասող մարդու տեսքը չունէր նա:

— Այսօր ճաշից վերջը գործ ունի՞ս, Արթո՛ւր. — հարցրեց էլ ընդհատած լռութեանը մի քիչ ուշ յետոյ: Եթէ ոչ՝ կը ցանկանայի որ երեկոյեան այստեղ մնայիր, քանի որ երեկոյեան գալ չես կարող: Տրամադրութիւնս վատ է եւ մեկնելուցս առաջ կ'ուզէի կարելի է շատ քեզ հետ լինել կարծես:

— Լա՛ւ, մնա՛մ. մինչեւ վեցը ազատ եմ:

— Ժողով ունի՞ք այսօր:

Արթուրը գլխով դրական նշան արեց, եւ Մօնտանէլլին արագ փոխեց խօսակցութեան նիւթը:

— Իմ բացակայութեանս քեզ պէտք է մի ուրի՛շ խոստովանահայր:

— Բայց երբ վերադառնաք, եւ կարող եմ նորից ձեզ խոստովանել:

— Ի հարկէ՛, ինչ հարցնելու բան է, որդի՛ս: Ես խօսում եմ միայն բացակայութեան 3 կամ 4 ամսուայ մասին: Ուզո՞ւմ ես սուրբ կատարինէի միաբաններից մէկին:

— Շա՛տ լաւ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՄԱՅԻՍ 1932

15 MAI 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1880

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

Մայիս 4ին հրատարակեցինք Փարիզի Գրական Ակումբին կոչը, որ կը յիշեցնէր Մշակոյթի Օրուան արժէքը, ուշադրութիւն կը հրաւիրէ հետեւեալ կէտերուն վրայ.

— «Գաղութներու մէջ ցրուած հայ մտաւորականութեան եւ մշակութային մարմիններուն կ'իյնայ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան տալ իր արժանի նշանակութիւնը: Յիշեցնել հայ ժողովուրդին թէ ինք ժառանգորդն է հին եւ գեղեցիկ մշակոյթի մը փառքին:

«Տարուէ տարի Հայ Մշակոյթի տօնակատարութիւնը պէտք է դառնայ ազգային փայլուն: Անոր գաղափարը պէտք է հեռզհետէ թափանցէ հայկական կազմակերպութիւններուն մէջ:

«... Փափաքելի է որ բոլոր գաղութներու մէջ մշակութային մարմինները եւ մտաւորականները իրենց շրջանին մէջ կազմակերպեն Հայ Մշակոյթի Օրուան այս տարուան տօնակատարութիւնը, միեւնոյն թուականին, եթէ կարելի է»:

Գրական Ակումբը ինք, Փարիզի համար, խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրած է զանազան միութիւններ եւ մամուլը, այսօր իսկ, 15 Մայիս: Անմիջապէս յետոյ պիտի հրատարակուին առնուած որոշումները:

Այս թերթը, որ առաջին անգամ արծարծեց Մշակոյթի Օրուան գաղափարը, անշուշտ ջերմապէս պիտի փափաքէր որ կարելի եղածին չափ լայն տօնակատարութիւն մը ունենայինք այս տարի:

Առաջին տարիներուն, Փարիզը տուաւ լաւագոյն նախաձեռնութեան մը օրինակը, վարակելով միւս գաղութներն ալ:

Դժբախտաբար երկար չտեւեց ոգեւորութիւնը, եւ անցեալ տարի չտօնուեցաւ Մշակոյթի Օրը, իբրեւ հետեւանք զանազան թիւրիմացութեանց:

Միւս կողմէ, այս Օրն ալ, փոխանակ միացնելու բոլորը, բաժնուեցաւ երկու ճակատի: «Մենք մեզի, դուք ձեզի»: Ճիշդ ինչպէս ապրիլեան ոգահանդէսը:

1932ը «բարեհաճութեան», եթէ ոչ համերաշխութեան տարի հռչակուած ըլլալով, կ'ուզէինք հաւատալ թէ այս հակառութիւնն ալ պիտի դարմանուի: Մանաւանդ որ, կարելի եղաւ միասնաբար տօնել ապրիլեան ոգահանդէսը: Մեծ քարը գլորելէ յետոյ, անտարակոյս պիտի ըլլար վիճիլ փոքրի մասին:

Սուղէն յետոյ, վատառին ու փառքը: Արդար պարծանքը:

Արդարեւ, տխուր բան պիտի ըլլար, եթէ միայն մեռելներու յուշը համախմբուէր այս ժողովուրդը: Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր մարդիկ դժուար կը հասկնան ուրիշին վիշտը, բայց ակնածանք ունին ո՛ր եւ է արժէքի հանդէպ:

Բայց մենք օտարին համար չէ որ Մշակոյթի Օր պիտի տօնենք: Այլ՝ մենք մեզի համար: Մեր հոգին կազդուրելու եւ մեր նկարածքը պայծառացնելու համար:

Ամէն բանէ առաջ, մե՛նք է որ պիտի ունենանք մեր արժէքներուն գիտակցութիւնը: Եւ անոնց հպարտութիւնը:

Թէեւ «ածու փոքր», ունինք մեր չօշափելի բաժինը՝ մարդկային ստեղծագործ երկունքին մէջ: Ունինք ոչ թէ այսօր, այլ դարերէ ի վեր: Եւ ամէնէն դժոխային պայմաններուն մէջ:

Փարիզի Հայագիտական ընկերութեան տասնամեակին առթիւ, նախագահ Փրոֆ. Շառլ Տիլ — ծանօթ բիւզանդագէտը — փառաբանելով Հայկական Մշակոյթը, կը չեշտէր.

— «Մենք ուզեցինք բան մը աւելցնել պատմութեանը վրայ հայկական այս մշակոյթին, միշտ հետաքրքրական, երբեմն այնքան ինքնատիպ, որուն մէջ խիստ պերճախօսօրէն կը տեսնենք հանճարը ժողովուրդի մը որ ապրած է փառքով, որ ինքն իր վրայ ունեցած վստահութիւնով ապացուցած է թէ արժանի է ապրելու»:

Դեղնած թուղթե՞ր կը քրքրէ Հայ. Ընկերութիւնը:

Բայց, մեր մէջէն ո՞վ է որ պիտի համարձակէր պնդել, ապացուցանել թէ կանգ առած է Հայկական Մշակոյթը, եւ մենք միայն «անցեալ կատարեալ»ներ ունինք իբրեւ մտքի եւ արուեստի գործ, իբրեւ երկունք եւ արտադրութիւն: Թէ միայն մոմիաներ եւ թանգարաններ ունինք...

Ահա վերջին տասնամեակը՝ իր աննախընթաց «ելք»ով ու փորձերով: Իր ցիրուցան, ծփուն, անարմատ բազմութիւններով:

Ո՛ր եւ է առեն, ո՛ր եւ է ցամաքի վրայ կանգ առա՞ւ հայկական ստեղծագործութիւնը: Մարեցա՞ւ ստեղծագործութեան ո՛ր եւ է ճիւղ, օրագրութենէն մինչեւ բանաստեղծութիւնը, թատրոնէն մինչեւ նկարչութիւնը, երգէն մինչեւ բանասիրութիւնը կամ քանդակագործութիւնը:

Բնական ուղիէն շեղեցաւ, բայց կանգ առա՞ւ երկունքը խորհրդային աշխարհին մէջ, հակառակ բոլոր «դեկրէտ»ներուն եւ հաստատքննական սաստերուն:

Ընդհակառակն, մասնաւորապէս գաղութներու մէջ, անդադար կը բանի հայկական միտքը: Երբեմն պաղարիւն, երբեմն յախուռն: Տեղ մը՝ սուտոստելով, ուրիշ տեղ մը՝ լայնանիստ ճեղքելով ու ճգնելով:

Եւ այսօր, վերջին արտագաղթէն տասը տարի յետոյ, ունինք հոծ եւ բազմերանգ վաստակ մը, որ փայլուն վերելք մը, յաղթանակ մը կ'ապացուցանէ:

Արդ, ինչո՞ւ չոգեւորուիլ մեր վաստակով ալ, երբ այնքան դառնօրէն կ'ողբանք մեր կորուստը:

Ոչ ունայնութիւն է այս, ոչ ալ ինքնախաբէութիւն: Այլ՝ մարդկային ինքնաճանաչում: — Գիտնալ թէ՝ կենդանի է եւ գործօն՝ ստեղծագործական երակը, բոլոր ապարէզներուն մէջ:

Ինչպէս յողնած ճամբորդը կը զովանայ, կը կազդուրուի կարկաչուն վտակի մը ափը, — բազմութիւններն ալ պիտի թարմանան, պիտի պայծառանան, տօնելով Մշակոյթի Օրը՝ տարին մէկ անգամ: Եւ միեւնոյն օրը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ՈՃԻՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ֆրանսայի վարչապետ Պ. Թարտիէօ նախորդ օր, իր մօտ խորհրդակցութեան հրաւիրեր էր դատական նախարարը Պ. Փօլ Ռէյնօ, ներքին նախարարը Պ. Մահիէօ, Սէնի ոստիկանութեան պետը Պ. Ժան Քիափ, ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը Պ. Ժիլլէն, ինչպէս նաեւ Թաղապետական ոստիկանութեան տնօրէնն ու արտաքին նախարարութեան օտարականներու գիւանին պետը Պ. Միքար:

Այս հաւաքոյթին նպատակն էր քննել Ֆրանսա բնակող օտարականներու կացութիւնը հետեւեալ տեսակէտներով՝

1.— Սահմանագլուխներու հսկողութիւնը.

2.— «Նանսէնեան անցագիր» կոչուած անցագրերու քննութեան ու հսկողութեան պայմանները.

3.— Այն յայտարարութիւնները զորս պարտաւոր են ընել, իրենց տան մէջ օտարական բնակեցնողները.

4.— Ֆրանսա բնակող օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքի կիրարկումը.

5.— Արտաքսումի եւ վտարման միջոցները.

6.— Այս առթիւ գործուած զանցառումներուն դէմ կիրարկելի պատիժներու սաստկացումը.

7.— Հանրապետութեան նախագահին ապահովութեան վերակազմութիւնը:

Այս խորհրդակցութեան իբր արդիւնք, Հանրապետութեան նախագահին պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար, որոշուեցաւ Էլիզէի պալատին յատուկ ապահովութիւնը յանձնել Սէնի ոստիկանութեան:

⁂ «Մաթէն»ի մէջ, Սթէֆան Լօզան կ'առաջարկէ երեք միջոցներ, օտարականներու խուժումն ու վտանգը սահմանափակելու համար.—

1. Վերջ տալ դէպ ի սահմանագլուխ քշելու դրութեան, որ անօգուտ է, եւ հաստատել արտաքսում: «Քշուած»ը կրնայ վերադառնալ քանի մը օրէն, ուրիշ ճամբով, իսկ արտաքսուածը եթէ վերադառնայ, առով իսկ երեք ամիս բանտարկութեան ենթակայ կ'ըլլայ: Կարելի է մէկ տարուան վերածել այդ պատիժը:

2. Արգիլել եւ անմիջապէս լուծել բոլոր օտար քաղաքական ընկերակցութիւնները, Ֆրանսայի մէկ ծայրէն միւսը: Մեր երկիրն ապաստանած օտարականը քաղաքականութիւն ընելու իրաւունք չունի, աւելի պակաս իրաւունք՝ քաղաքական նպատակներ հետապնդող ընկերակցութեան մը անդամակցելու:

3. Մեծապէս զեղչել օտարականներու ժամանումէն յետոյ ըլլալիք յայտարարութեան պայմանաժամը, — ութ օրուան փոխարէն 48 ժամ նշանակելով:

Գերմանիա՝ Հիթլերեան վտանգին առջեւ

Պատերազմական նախարար Կրէօնէրի հրաժարումով բացուած տագնապը պիտի վերջանայ հինգշաբթի օր, Պերլին վերադարձովը Հինտէնպուրկի, որ օդափոխութեան մեկնած է:

Հակառակ գերման հաւաստիքներուն թէ Կրէօնէր հրաժարած է իր կամքով, ֆրանսական աղբիւրէ ըմբռնած լուրեր կը հաստատեն թէ, հրաժարումը տեղի ունեցած է ընդհ. սպայակոյտի երեք զօրավարներու պարտադրութեամբ, եւ, որովհետեւ, Հինտէնպուրկ այս զօրավարներուն կողմնակից եղած է: Իսկ եթէ կը պահէ ներքին նախարարութիւնը, որովհետեւ Պրիւնինկ արտաքին քաղաքական պահանջներու համար, ուրիշ բան չի կրնար ընել եւ մանաւանդ որ, աջակողմեան դաշինքի մը կազմութեան կողմնակի աշխատանքները տակաւին չեն վերջացած: Եւ կը կարծուի թէ, այս ժամանակի տագնապը, նախաբանն է նախարարական ընդհ. տագնապի մը, որ պիտի յանգի ներքին քաղաքական ամբողջական ճակատի փոփոխութեան: Վախ կայ որ երեք զօրավարները՝ որոնք հրաժարում պարտադրեցին Կրէօնէրի, կ'ուզեն երկրին մէջ հաստատել զինուորական իշխանութիւն մը, որ երկիրը վարէ տիրապետօրէն: Եթէ ուրեմն, Պրիւնինկ ընդդիմանայ, երեք զօրավարները պիտի կրնան իր դէմ ալ շարժիլ այնպէս, ինչպէս շարժեցան Կրէօնէրի դէմ:

Գերման վարչապետն ուրեմն, ուշ կանուխ, եւ հաւանաբար, Լօզանի ժողովէն յետոյ, պիտի ստիպուի կառավարութեան ղեկը բանալ հիթլերեաններուն առջեւ եւ խորհրդարանին մէջ, լքելով ընկերվարականները՝ կռթնիլ ծայրայեղ աջերուն վրայ:

Ֆրանսական շրջանակները կը կարծեն թէ Պրիւնինկի համար հնչած է ժամը ընտրութիւն մը ընելու աջերուն եւ ձախերուն միջեւ:

Այլազան զրոյցներ Սերպիոյ մասին

Սերպիոյ արդի վարչաձեւին դէմ ըմբոստական շարժման մը մասին զրոյցներ կը շրջին մէկ քանի օրէ ի վեր: Դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է եղեր Մարիպորի մէջ: Կը կարծուի թէ այս շարժումը գործն է զինուորական գաղտնի կազմակերպութեան մը —Սեւ Ձեռք— որ կ'ուզէ հանրապետական վարչաձեւ հռչակուած տեսնել Սերպիոյ մէջ:

Սակայն սերպ հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այս զրոյցները եւ կ'ըսէ պաշտօնական ղեկոյց մը կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.— Մարիպորի պահակազօրքին պատկանող բազմաթիւ սպաներու ձերբակալման մասին, պաշտօնական աղբիւրէ կ'իմացուի թէ հազարապետ մը եւ չորս ենթասպաներ ձերբակալուած են: Պիտի դատուին պատերազմական ատեանի մը առջեւ, անկարգութեան յանցանքով:

«Միւս կողմէ կը հերքուի օտար թերթերու կողմէ հրատարակուած այն լուրերը թէ երկրին մէջ խռովութիւններ ծագած են եւ թէ ոճրային փորձ մը կատարուած է արքայական պալատին դէմ:»

Կը հերքուի նաեւ այն զրոյցը թէ Զաղրէպի մէջ գիւղացիները ըմբոստացած են եւ կռիւ մը ընթացքին, բազմաթիւ սպաննեալներ ունեցած են:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Մեր քաղած տեղեկութեանց նայելով, յոյս չկայ որ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան ետ առնէ իր հրաժարականը՝ Բարեգործականի նախագահութենէն: Այժմէն իսկ, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին յաջորդի մասին: Ամէնէն աւելի կը յիշուին Առաքել պէյ Նուպարի եւ Տիգրան խան Քէլէկեանի անունները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ՀԱՍԱԾ ՀԻՆԳ ՈՐԲԵՐԸ

ՈՐՈՆՑ ՓԱԽՍՏԱԿԻՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒՔԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ, ԻՍԿ ԵՐԵՔԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ՝ ԱՐԱՔՍԻ ՄԷՋ.— (Տես ՅԱՌԱՋ, 13 Մայիս):

ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ.— 1) Հրաչ Ռուբէնեան (Երզնկացի), 21 տար. Նազարէթի որբանոցէն, 2) Կարապետ Պալեան (Մարզուանցի) 18 տար. Աթէնքէն, 3) Խորէն Կարապետեան (Սասունցի) 21 տար. Արարատ որբանոցէն, 4) Արտաշէս Գույումճեան (Էրզրումցի) 21 տար. Պէյրութի որբանոցէն, 5) Ժիրայր Փէնիլեան (Պոլսեցի) 19 տար. Աթէնքէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«13»

Ֆրանսայի հանրապետութեան սպանեալ նախագահը Փօլ Տումէռ անցեալ տարի ընտրուեր էր մայիս 13ին. բայց, ճիշդ մէկ ամիս յետոյ, յունիս 13ին էր որ պաշտօնապէս կը բազմէր նախագահական աթոռը:

Այս երկու թուականներուն մէջ չկա՞ք զտներ չարագուշակ կապակցութիւն մը:

Բոլոր թուանշաններուն մէջ, 13ը աղետաբեր համբաւ մը կը վայելէ եւ նշմարած էք անշուշտ որ Ֆրանսայի կարգ մը քաղաքներուն մէջ, տուներուն վրայ չեն գործածեր 13 թիւը, այլ անոր տեղ խոհեմութիւնը կը սեպեն գործածել 11bis:

Ուրկէ՞ ուրեմն թուանշաններու հանդէպ բարեկամական կամ թշնամական այս վերաբերումը:

Աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, ժողովուրդները ուղղակի կը խորշին 13էն, որ իբր թուանշան, միայն իր յատուկ իմաստը ունենալու էր: Բայց կ'երեւի, ուրիշ բան մըն ալ ունենալու է, այս մէկը թաքուն, դիւային ու զարհուրելի:

Ու դժբախտաբար պատմութիւնն ալ իր փաստերով կուգայ ուժ տալ մարդկային վախին:

Այսպէս: Բացէք մոգական գիտութեանց սա շտեմարանը ու 13ի բոթաբեր համբաւին ի հաստատութիւն, կարդացէք ի միջի այլոց.

Պերրիի դուքսը՝ զաւակը Ֆրանսայի Կարոլոս 10րդի, կը սպաննուի 1820 փետր. 13ին: Սպանութեան կը հետեւին ուրիշ աղէտներ:

Օրլէանի դուքսը՝ զաւակը Լուի Փիլիփ թագաւորին նոյնինքն, զոհ կ'երթայ բանի մահուան մը, մօտ քառորդ դար յետոյ, դարձեալ փետր. 13ին: Այս մահուան կը հետեւին դէպքեր՝ գէշ՝ արքայական ընտանիքին համար:

Բայց, յիշենք մեզի աւելի ծանօթ անուններ:

Վիքթոր-Հիւկօ սիարեկած էր այս թիւին չարագուշակ ուժէն եւ այդ մասին ձգած է բազմաթիւ նօթագրութիւններ: 1871ին, երբ Պորտօ կը մեկնէր մասնակցելու Ազգ. Ժողովին, որ կատեր էր որ օրը՝ ամսուն 13ն էր — փետրուար —, վակոնին մէջ 13 հոգի էին. իսկ Պորտոյի մէջ իրեն բնակութեան յատկացուցեր էին տուն մը, որ կը կրէր 13 թիւը:

Մէկ ամիս յետոյ, ճիշդ մարտ 13ին, կը պատրաստուէր վերադառնալ եւ ճաշարանին մէջ իր հարսին ու թոռներուն հետ կը սպասէր իր զաւկին՝ Շարլի, երբ լուր բերին թէ մեռած է նոյն օրը:

Նոյնպէս, իտալացի համբաւաւոր գրողը Կապրիէլէ տ'Անունցիօ: 1907, ուրբաթ 13ի օր մը, կառքի մէջ անցուց ծանր արկած մը. կառքը կը կրէր 13 թիւը. կառապանը իրմէ պահանջեր էր 13 լիր: Իրիկունը՝ իր սեղանին շուրջ հաւաքուեր էին 13 հիւրեր:

Այս տասներեքներէն յետոյ, հասկնալի է որ 1913ին, երբ իր գրքերէն մէկը կը ձօնէր բարեկամի մը, կը գրէր 1912+1, փոխանակ 1913ի: Իսկ 1922 օգոստոս 13ին էր դարձեալ, որ վտանգաւոր անկում մը ունեցաւ:

Այսքան գէ՞շ թիւ է ուրեմն 13ը:

Չեմ գիտեր: Բայց սիրտը առնելու համար, քիչ մըն ալ խօսինք անոր բարեմասնութիւններուն վրայ:

ԽԱՐՏՈՑ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈՔՐԻԿՆ ԼԻՆՏՊԵՐԿԻ ՍՊԱՆԻՉՆԵՐՈՒՆ ԵՏԵՒԷՆ

Երէկ հաղորդեր էինք թէ Լինտպերկի տղեկին դիակը գտնուած է, ծնողքին տան մօտերը: Վերջին լուրերը կը պարզեն զարհուրելի ճշմարտութիւնը դէպքին, որ երկու ամիս զբաղեցուց աշխարհը: Դիազննութիւնը երեւան հանած է թէ տղեկը սպաննուած է առեւանգումէն քիչ յետոյ, գլխուն տրուած հարուածով մը:

Հիմա որ այլ եւս տղեկը վտանգելու վախ չկայ, ամբողջ ամերիկեան ոստիկանութիւնը հրաման առած է փութով հետապնդելու եւ երեւան հանելու սպանիչները: Հարցաքննուած են արդէն նաւատէրն ու բժիշկը, որոնք Լինտպերկի եւ առեւանգիչներուն միջեւ, բանագնացի դեր էին կատարեր:

Ա. ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՒ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ը

ԽՄԲ. — «Հայրենիք»ի 34րդ տարեդարձին առթիւ, երէկ արտատպեր էինք յօդուած մը, որ կը պատմէր անոր ծնունդը։

Յօդուած մը եւս, (ամփոփուած), որ կը պատկերացնէ «Հայրենիք»ի առաջին խմբագրապետին՝ ողբացեալ Ա. Վռամեանի դերը (1899). —

Հայրենիքի խմբագրութեան պաշտօնը ստանձնելէ յետոյ, ընկեր Ա. Վռամեան, վիրաբուժի հաստ դանակը ձեռքը առած, առանց խնայելու սկսաւ իր վիրաբուժական գործողութիւններուն։ Առանց տատանելու բացաւ մեր կրօնական, ընկերային, յեղափոխական եւ կուշտացած նախապաշարումներու բոլոր վէրքերը, զանոնք դարմանելու բարի դիտաւորութեամբ։

Հրապարակագրական այս մեթոտը նորութիւն մըն էր, եւ ցաւ պատճառող։ Մինչ այդ՝ հրատարակուած բոլոր թերթերը, «իմաստութիւնը» ունեցած էին չխրտչեցնելու — շոյելու եւ փայփայելու ընթերցողները։ Ասիկա թէ «խելացի» էր եւ թէ՛ «գործնական»… թերթը ժողովրդականացնելու եւ ծախելու տեսակէտէն։ Կարճ խօսքով, փոխանակ ամբոխը առաջնորդելու, կ'աշխատէին ամբոխէն առաջնորդուիլ։

Ա. Վռամեանը իր հաստ եւ համարձակ գրիչով ո՛չ միայն պիտի ջախջախէր ամբոխի տգիտութիւնն ու նախապաշարումը, այլ նաեւ դժուարին ու քրտնաջան պայքար պիտի մղէր գոյութիւն ունեցող հայ մամուլին դէմ, որ ամէն միջոց ի գործ կը դնէր շոյելու ամբոխին մոլեռանդութիւնը եւ գրգռելու զայն նորօրինակ խմբագրին՝ — Ա. Վռամեանի դէմ։

Այս սարսափելի պայքարին ընթացքին, ինչպէս կ'ենթադրուէր, կազմուեցաւ «սրբազան դաշնակցութիւն» մը ընդդէմ «Հայրենիք»ին եւ անոր խմբագրին։ Այդ դաշնակցութեան մէջ կը մտնէին վարդապետները, տէրտէրները, պատուելիները, խմբագիրները, «իմաստուն մտաւորականները» եւ մոլեռանդ ամբոխը։ Այս տրամադրութիւնը կ'օգտագործէին նաեւ երիտասարդ կուսակցութեանց ղեկավարներն ու գործիչները։ «Լրջախոհ» եւ «խելացի» հայրենակիցները հեռու կը փախչէին Ա. Վռամեանէն, «Հայրենիք»էն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն։

Այս խիզախ պայքարին հետեւանքով յառաջ եկան ամօթալի դէպքեր, որոնց պատմութիւնը ծանօթ է ընթերցողներուն եւ աւելորդ պիտի ըլլայ թուել զանոնք։

Ա. Վռամեան սակայն, յուսահատութիւնը ճանչցող մարդ չէր։ Որքան աւելի սաստկանային հակառակութիւնները, այնքան աւելի կ'ամրապնդուէր իր անսասան եռանդը։ Կը շարունակէր պայքարը, համոզուած ըլլալով որ այդ ճանապարհով միայն դուրս պիտի ելլեն հայ գիրը, գրականութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը ճահիճին մէջէն։ Հիմը պիտի դրուէր նորագոյն հրապարակագրութեան, որ շուտով տիրապետող պիտի դառնար մեր կեանքին մէջ։

Այս անողոք գրչապայքարը, եւ անոր հետեւող հակառակութիւնները, մեղադրանքներն ու բանադրանքները կը վհատեցնէին նաեւ Դաշնակցութեան մէջ գտնուող ընկերներէն շատերը։ Անոնք կը մտածէին թէ՝ Դաշնակցութեան տկարութիւնն ու անժողովրդականութիւնը հետեւանք են ընկեր Ա. Վռամեանի «անթաքթ» պայքարին։ Այս դժգոհութիւնները յաճախ հրապարակաւ, պաշտօնական ժողովներու մէջ եւս կ'արտայայտուէին։

Ընկեր Ա. Վռամեանի համար աւելի դառն էր լսել մեր շարքերէն՝ ներքին դժգոհութիւնը, քան դուրսի կատաղի յարձակումները։ Բայց անոր սրտոտ ու խորաթափանց աչքը կը տեսնէր թէ՛ շարքերէն ներս կայ առողջ կորիզ մը, որ տեւականօրէն պիտի դառնայ իր պայքարի յենարանը։

Անիկա ջղայնութիւն ցոյց չէր տար, անուշութեամբ կը բացատրէր, կը լուսաբանէր, կ'աշխատէր համոզել դժգոհ ընկերները թէ՛ իրենք սխալանքի մէջ են, թէ՛ ինք անձնական խնդիր չունի ո՛չ մէկուն հետ, թէ այդ կը պահանջէ ժողովուրդին շահը։ Շատ անգամ պայթինի առիթ չտալու ցանկութեամբ՝ կը մնար լուռ՝ ցոյց կուտար համակերպութիւն, բայց կրկին «Հայրենիք»ի էջերէն կը շաչէր իր մտրակը։

Անձնապէս ես ալ մէկն էի դժգոհներէն։ Իմ կարծիքովս բուռն պայքարը մեզի նպատակի մը չէր կրնար հասցնել։ Այս վանողական մեթոտը մեզի կը մեկուսացնէր եւ կը մնայինք անազդեցիկ ու տկար։ Միտքս դրած էի յարմար առիթ մը անձնապէս խօսիլ իր հետ։

Կը յիշեմ, որ օր մը Նիւ Հէմշըրի քաղաքներէն միոյն հրապարակային ժողովին խօսելու գացած էինք եւ միասին կը դառնայինք Պոսթըն։ Առիթը յարմար էր եւ անուղղակի կերպով խօսք բացի այդ խնդրոյն շուրջ։ Յայտնեցի միտքս, աւելցնելով թէ ոչինչ ունիմ իր պաշտպանած միտքերուն ու տեսակէտներուն դէմ, այլ միայն թաքթի համար են իմ առարկութիւններս։ Մենք կը կորսնցնենք բոլոր շրջանակներու համակրութիւնը, կը դժուարացնենք մեր պրոպագանդի գործը։

Զափազանց խելացի եւ ճարպիկ եղանակով մը պատասխանեց իմ առարկութիւններուս.

—Դուք համաձա՞յն էք որ իմ պաշտպանած միտքերը ճիշդ են։ Լաւ. այդ պարագային չէ՞ք կարծեր թէ լաւագոյն պիտի ըլլայ քիչ մարդոցմով ճշմարտութիւնը պաշտպանել, քան բազմութեամբ անբարոյականութիւնը յաւերժացնել։

— . . . .

— Մի մոռնաք, որ մենք անցնող սերունդէն շա՛տ բան չենք սպասեր. անոնք պիտի շարունակեն մնալ իրենց թանձրացեալ տգիտութեան մէջ։ Մենք պիտի պատրաստենք նոր սերունդը, որ շատ չանցած ամբողջապէս մեզի հետ պիտի ըլլայ՝ արդէն մարզուած եւ պատրաստուած «Հայրենիք» պիտի դառնայ նոր սերունդի օրկանը։ Թող մեռելները թաղեն իրենց մեռելները, իսկ մենք նոր սերունդի ողջերուն հետ պիտի քալենք։

Ճշմարիտ էր։ Առոր առարկութիւն չունէի։ Իմ այս տրամադրութիւնը անմիջապէս օգտագործելով աւելցուց.

— Դուք կ'ընդունիք թէ մեր պայքարը հիմնուած է ճշմարտութեան վրայ։ Դժբախտաբար, կան ընկերներ, նոյն իսկ մեր ղեկավար շրջանակներէն (տուաւ անուններ), որոնք կը կարծեն թէ մեր պայքարի հիմքը արդար չէ։ Պէտք է փոխել այդ տրամադրութիւնը։ Այս ուղղութեամբ մեծ դեր կրնաք կատարել. աշխատեցէք համոզել այդ ընկերները։

Ես պարտուած էի, ո՛չ միայն առարկութիւն չունէի, այլ նոյն իսկ խօսք տուի օժանդակելու իրեն…

Նախնական շրջանի այս հաստատուն, շիտակ, յանդուգն եւ խիզախ պայմանն էր որ հիմը դրաւ «Հայրենիք»ի յետագայ յաջողութեան։

Բոլորովին իրաւացի էր ընկեր Ա. Վռամեան, թէ՛ անցնող սերունդէն սպասելիք չունէինք, յետագայ սերունդին օրկանը պիտի դառնար Հայրենիքը։ Այսօր արդէն կատարուած փաստ է այդ յստակ նախատեսութիւնը։

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՖՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԺԱ.

Ընդհանրապէս հիներու արուեստին գեղեցկութիւնն է որ մեզ կը հետաքրքրէ։ Հեղինակին անձը մոռցուած կամ կորսուած է դարերու մշուշին մէջ։ Եւ կամ, ինչպէս մեծ եւ սիրուած հերոսներու պարագային, ամբողջին խանդավառութիւնը իր ստեղծած հէքեաթներով բոլորովին անճանաչելի դարձուցած է արուեստագէտին իրական դիմագիծը։ Իրողութիւն մըն է ասիկա որ կարծէք աւելի շեշտուած է Արեւելքի արուեստի մեծ վարպետներուն համար։

Բայց կան բացառութիւններ, որոնցմէ է Աֆղան ցեղապետը Խուշհալ Խան Խաթթաղ։ Իր արուեստին չափ հետաքրքրական է իր անհատականութիւնը։ Կատարեալ դիւցազներգութիւն մը իր կեանքը, որուն կրնաք հետեւիլ ոչ թէ ժողովրդական հէքեաթներուն, այլ իր բանաստեղծութեանց մէջէն։

Խուշհալ Խան ցեղապետն է Խաթթաղ աշիրէթին։ Ծնած 1613ին՝ եւ պատանեկութենէն մինչեւ մահը, 78 տարեկանին, կռուած Մոնկոլ տիրապետութեան դէմ։ Թողած է բազմաթիւ հատորներ բանաստեղծութեան, բժշկութեան, բարոյագիտութեան, կրօնական օրէնսդրութեան եւ իմաստասիրութեան նուիրուած։ Զարմանալի չէ միջին դարերու բանաստեղծի մը համար այս բազմակողմանի պաշարը, տարօրինակ է թէ ինչպէս հաւաքած է զայն լեռնական աշիրէթապետ մը որ մինչեւ մահը ստիպուեր է սուր խաղցնել եւ անցնիլ անվերջ եւ արիւնոտ պայքարներու փոթորիկներէն։

Խուշհալ Խան ունեցեր է 57 արու զաւակներ, բացի աղջիկներէ։ Բայց եօթանասունը թեւակոխած երբ կը ստիպուի Աֆրիտիներու լեռները ապաստանիլ, իր քնարին ամէնէն գեղեցիկ երգերը կը նուիրէ աֆրիտի գեղեցկուհիներու հրապոյրներուն, ինչպէս այն երգը որ երեւցաւ այս շարքին սկիզբը։

Ինչ որ ամէնէն տարօրինակն է սակայն այս մարդուն մէջ, իր ձգտումներուն եւ երազներուն ուղղութիւնն է, որ գինքը իր շրջապատէն եւ իր ապրած դարաշրջանէն բոլորովին կ'անջատէ։

Աշիրէթներէ կազմուած երկրի մը մէջ, Խուշհալխան կ'երազէ աֆղան ազգութեան մը կազմութիւնը, բան մը որ գլուխ չէ ելած նոյնիսկ մեր օրերուն։ Ու գրեթէ կը յաջողի։ Իր տարած յաղթանակներովը ոգեւորուած, աֆղան աշիրէթները եղբայրասպան կռիւները կը դադրեցնեն եւ ոտքի կ'ելլեն միահամուռ, մոնկոլ բռնաւորը իրենց լեռներէն վռնտելու համար։ Դաւաճան աշիրէթ մը՝ Եուսուֆզի, կը վիժեցնէ ձեռնարկը։ Խուշհալխան պայքարը կը շարունակէ հակառակ այդ ձախորդութեան, մեռ մինակը եւ հակառակ նոյնիսկ իր հարազատ որդւոյն դաւաճանութեան որ Մոնկոլներու կողմը անցած է։

Աֆղան ազգային հերոս մըն է Խուշհալ ու նաեւ հազուագիւտ բանաստեղծ մը աֆղան դասականներու շարքին մէջ, որուն կարելի է տալ ազգային տիտղոսը։

Տեսաք թէ ինչպէս միւսները հաւատարիմ ծառայողներն էին օտար գրականութեան մը — պարսկականին — թէ իբրեւ արուեստի ուղղութիւն (սուֆի դպրոցը) եւ թէ գրական լեզու (պարսկերէն)։

Խուշհալ խան բօշթու ազգային լեզուն կը բարձրացնէ օտար լեզուին գրաւած աստիճանին։ Իր բանաստեղծութեանց եւ ուրիշ հեղինակութեանց մեծ մասը գրած է յղկուած եւ խնամուած բօշթու բարբառով, որուն գովքը կ'ընէ յաճախ իր երգերուն մէջ, իբրեւ աֆղաններու հարազատ ազգային լեզու։

Իսկ իր մշակած ինքնուրոյն արուեստը, բոլորովին հեռացած սուֆի դպրոցէն, իրեն կուտայ աֆղան բանաստեղծի յստակ դիմագիծը։ Խուշհալը կարելի չէ շփոթել կամ տեղաւորել պարսիկ դասականներու հետ, ինչպէս այն աֆղան գրողները որոնց ծանօթացանք իբրեւ սուֆիներ։

Երբ օրին մէկը աֆղան մտաւորականութիւնը ձեռնարկէ ազգային արուեստի մը ստեղծագործութեան, հիներուն մէջէն շատ քիչերը պիտի կրնայ զատել իբրեւ իր սեփականութիւնը՝ Ասոնցմէ մէկն է, եւ ամէնէն համակրելին, Խուշհալ Խաթթաղ։

×

Խուշհալի բանաստեղծութեանց Տիվանը, ստուար հատոր մը, կը սկսի աֆղան ցեղերու մղած ազատագրական կռուին նկարագրութիւնով։ Նախ կ'երգէ զարունին զարթնումը, յետոյ բնութեան հմայիչ գեղեցկութեան մէջ, մոնկոլ լուծին դէմ մղուած մահու կենաց պայքարը։

«Չկայ ուրիշ ելք, կ'ըսէ, կա՛մ Մոնկոլները կամ Աֆղանները պէտք է բնաջինջ ըլլան։ Աֆղանին համար չկայ փրկութեան տարբեր միջոց սուրէն զատ։ Եթէ միայն կարենային մեր ցեղերը թիկունք ըլլալ իրարու, կը մնայինք անպարտելի Բայց վճռական այս պահուն, որ յղի է մեր ցեղային պատիւ ու փառքովը, Եուսուֆզի աշիրէթը արդէն պատուոյ դաշտէն քաշուած, իր հողերը կը մշակէ»։

Ամբողջ Տիվանին մէջ ցրուած են նոյն նիւթին նուիրուած տաղեր, որոնք չափազանց հետաքրքրական պատկերներ են աշիրէթներու կազմութեան, բարքերու, օրէնքներու ինչպէս նաեւ մոնկոլներու դէմ մղուած կռիւներուն։

Կան հայրենաբաղձ կարօտի երգեր, որոնցմէ մէկը արդէն երեւցաւ այս սիւնակին մէջ։ Խուշհալ Խանի սիրային երգերուն հետ սատնք ամէնէ զգայուն եւ գեղեցիկ կտորներն են իր Տիվանին։

Յետոյ՝ գինիին նուիրուած երգեր, որոնց մէջ յաճախ կը հնչէ դեռ. սուֆին որ այս աշխարհի հաճոյքները մէկդի դրած անդենականին տարակուսելի վայելքներուն ետեւէն կը վազէ։

Ահա մէկը ատոնցմէ՝

կապոյտ բիւրեղ սափորէն լեցուր գինին, ո՛վ սաղի,
կենսատու այդ հեղուկէն լեցուր բաժակ մը ինծի։
մէկ ճամիդ հետ թող փոխուին հոգերն ամբողջ աշխարհին,
Հոգ չէ տունս քանդուի հեղեղներով գինիին։
թող զիս հանգիստ, ո՛վ Մուլլա, բաժակիս հետ առանձին,
Եթէ թագեր կ'երազես երանութեան ըղձանքով,
Պառկէ իբրեւ մուրացիկ գինետանը դուռին քով։
Տե՛ս, ամբոխն է լեցուցեր խմողներու մեծ շուկան,
Ցիմար ես որ փոխեցիր կուռքերուդ հետ մենաստան,
Ա՛ռ ուրեմն սաղիէն գինւոյ ճամը հեշտութեան։
Իսկ ես յառիմ քու դէմքիդ, լուսնամման իմ սաղի,
Թող յագենամ քու սիրով, լեցուր մինչեւ ու յորդի։

Հետեւեալները ոչ թէ գինիի այլ գինովի երգեր են, աէրէն զգլխած գինովի մը երգը եւ խաթթաղի ինքնուրոյն արուեստին լաւագոյն նմոյշները։

գինով եմ, գինո՛վ, զգլխած գինո՛վ, գինեպաշտ եղայ,
Ականջ տուր ինծի, գինի խմող եմ. կը լսե՞ս մուլլա։
Աշխարքն համօրէն, թող խմէ գինւոյ տեսակներն ամէն,
Բայց ոչ գինիէս զոր կը ծծեմ ես իր շրթունքներէն։
Ցաւեցում անկէ ինծ համար չկայ, պապակս է անմար,
Թէեւ կը խմեմ յորդած ճամերով, խմեմ անդադար։
Սուսերն է սրուած, որպէսզի խոցէ, ապահովաբար,
Մազն է ոլորած, որո՞ւն, եթէ ոչ. սիրածին համար։
ինչո՞ւ կարգիլէք, կ'ըսէք «մի՛ դիտեր գեղադէմն ու կոյս,
Աչքը տրուած է տեսնելու համար, ունի՞ք տարակոյս։
Մոլեռանդ սուֆին թողէք աղօթէ, փրփրոտ գինին
Չի պակսի ձեռքէս, չէ՞ որ ամէն մարդ ունի իր բաժին։
կ'ըսէիր ինծի «շրթանց համբոյրն է էլիքսիր կեանքիս,
Սիրտս է վիրաւոր, պէտք չէ՞ հիմա տաս դարմանն իմ վէրքիս։
Արիւնը սրտիս դուն է որ ծծես, բարբարոս, ըսէ՛,
Սիրտս է ստեղծուեր քեզ համար միայն, միթէ այնպէ՞ս է,
Ցիշես ու կուլաս սեւ գիսակներուն կարօտովս անհուն,
Բայց կամքովդ չէ՞ր քալել ետեւէն այդ սեւ օձերուն։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—)(o)(—

Salle Chopin-ը լեցուն էր այս անգամ… Ֆրանսացի ընտիր բազմութեամբ մը, որուն մէջ կը կորսուէին երկու տասնեակ Հայեր — միշտ նոյն մարդիկը — որոնց հոգիները կը խայտան հայ արուեստագէտին յաջողութենէն, հայ անունին պանծացումէն։

Իսկ միւսնե՞րը… անոնք որ եւրոպական գլխարկ կը կրեն՝ Ասիացիի մը գանկին վրայ։

«Արշին մալ ալան»ին կը սպասեն անշուշտ։

Պ. Աղաջարեանի նուագը եւ արուեստը անոնց օտար է եւ պիտի մնայ երկար։

Պատի՛ւ Ֆրանսացիներուն՝ որոնք գիտակից ծափերով եւ արժէքաւոր գնահատութեամբ արուեստի բոլոր մարդերուն մէջ՝ բարոյական զօրավիգ կը հանդիսանան մեր արժանաւոր արուեստագէտներուն։

Անոնց ամէնէն արժանաւորներէն է Պ. Աղաջարեան, որուն վարպետ ջութակահարի համբաւը արդէն հիմնաւորուած է օտար շրջանակներուն մէջ, եւ որուն փայլուն ապացոյցը տեսանք անցեալ գիշեր, իրեն եղած խանդավառ գնահատանքի ցոյցերուն մէջ։

Երկար տարիներ առաջ կը յիշեմ Պ. Աղաջարեանի առաջին յայտարարութիւնները եւ խոստումները։ Այսօր ան արդէն կը ներկայանայ —դեռ շատ երիտասարդ թէեւ— իր արուեստին մէջ տիրական կարողութիւններու անուրանալի արժէքով։

Իր յայտագիրը՝ խնամուած, նոր եւ ճաշակով ընտրուած՝ կը պարունակէր այնպիսի կտորներ, որոնց վերարտադրութիւնը կը կարօտի բացառիկ տաղանդի մը օժանդակութեան, իրագործելու համար անոնց հեղինակներու մտադրութիւններուն բովանդակ հմայքը եւ խուսափուկ գեղեցկութիւնը։

Պ. Աղաջարեան գերազանցօրէն մեղեդիապաշտ հոգի մը ունի. եւ այդ նկատուեցաւ արդէն իր առաջին նուագած Lœilletի (1653—1728) Sonate en sol majeurին lento affettuosoին մէջ, ուր հնամենի, թանկագին ու ազնուական երաժշտութեան մը երազուն, հոգեխռով նօթերը, նախադասութիւնները խորունկ, հոգեւին զգացուած վերարտադրութեամբ մը փոխադրեցին ունկնդիրները դարաշրջան մը՝ ուր գեղեցիկին զգացումը, շնորհը, վայելչութեան պաշտամունքը դեռ չէր խաթարուած արդիական պիտակին տակ ծածկուած այլասերող, տարրալուծող մտադրութիւններէն։

Նոյն զգայնականութեամբ եւ իր սովքով օծուն եղաւ Schumannի 1re Sonateին Appaissionatoն, որուն մէջ արուեստագէտը դրաւ ուշագրաւ երազուն գեղանկարեան կուրութիւն…

Զգալի էր, ան կ'ապրէր հեղինակին հոգիին հետ մտերմօրէն հաղորդակից։

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

… Պարոն գատաւորներ եւ սիրելի քաղաքացիներ։

Սափրիչ մըն եմ ամէն բանէ առաջ։

Եւ այն դատը որ զիս ձեր առջեւ կը հանէ կալանաւոր, դարձեալ շարդիլեր արժանապատուութեան խնդիր յարուցանելէ մէջս ու հրաժարելէ՝ յանձնուելու մեր —սափրիչներուս— նկարագրին զուգահեռ՝ որ է թշնամի փաստաբաններու։

Ի՞նչ տարբերութիւն, ըսէք, երբ անոնց եւ մեր աշխատելու կերպը միայն զատուած է ճերմակ ու սեւ շապիկներով։

Արդ, կ'որոշեմ ըսելիքս ինքս ըսել, չվստահելով ոչ ոքի, եւ որովհետեւ կը գիտակցիմ թերութեանս, — արհեստակիցներէս ոմանք արժանիք պիտի կոչէին — որ շատախօսութիւն կը կոչուի, եւ որ մեր արհեստին բնական ու բնախօսական յատկանիշն է, քանի որ առտուընէ մինչեւ իրիկուն կզակ բռնելով, կզակ շփելով ու ածիլելով պարտաւոր ենք չափով մը կզակով ընկերանալ գործին, ուստի, կանխաւ կը խնդրեմ որ ներողամիտ ըլլաք աւելորդ, գուցէ բացատրութեան — զարտուղութեամբ զիս մեղադրող մասերուն հանդէպ, ինչպէս փաստաբանի մը լացը՝ ձեր աչքերը, կամ բարկութիւնը ձեր բռունցքները չեն գրգռեր, ու նայիք խնդրին այնպէս՝ ինչպէս կը թելադրէ արդարութիւնը։

Սափրիչ ըլլալու համար չծնայ ես։ Դատելով յիշատակներէս, այդ արհեստին «սէր»ը պէտք չէր ունենայի։ Սակայն գործը որ բաժին ինկած էր անկէ առաջ, աւելի քիչ ճաշակներուս յարմարելուն թերեւս, քիչ մըն ալ կենցաղի արտաքին ձեւերն ու կոկիկութիւնը սիրող տկարութեանս բերումով, — մի՛ ժպտիք երբ տկարութիւն բառը կը գործածեմ, փորձառութիւնս ինծ սորվեցուց թէ հակառակին մասին չփացած ջարդողներն են ու հասարակ մեծագոյն տկարները, մանաւանդ իրենց պատկերէն գայթակղողները, ու բնականաբար անկեղծութեանս մասին ապացոյց մը տուած ըլլալու համար անմիջապէս կ'աւելցնեմ թէ այս բառը հետեւեալ խօսքին չափ առաձգական իմաստ մը ունի. — սասնը աւելի տկար եւ աւելի զօրաւոր է իր խելքով. այսինքն մարդուն մտածելու շնորհը իր տկարութիւնն ու զօրութիւնն է միանգամայն. անցնինք։ Կօշիկները խոզանակուած տեսնելը սիրող «տկարութիւնս» որոշել տուաւ հրաժարիլ։

Ու օրին մէկը սափրիչութեան թեկնածու եղայ. ինչպէ՞ս, ինչո՞ւ. երկար պիտի ըլլայ ամէնուն պատասխանել, երկարել արդէն իսկ երկարութիւն մը. բառ մը կը բաւէ կարծեմ, — աւելի երիտասարդ էի ու գիտուածն աւելի յաճախադէպ։

Աշակերտութեան դարը հինցած է։ Մարդիկ հիմա կը սորվին առանց աշկերտ — աշակերտ ըլլալու։

Այսպէս, կարգ մը աչք ու երեւակայութիւն շլացնող տիտղոսներու պէս, քանի մը ամիսէն գիշերային սափրիչի դպրոցէ մը վկայեալ դուրս ելայ, առանց սակայն… սափրիչ ըլլալու։

Սկսաւ «վկայեալ սափրիչ» անունովս թափառական, նուաստացուցիչ աշկերտութիւնս։

Հոս, թողէք համեստութեամբ չթուեմ շօկելէ աւելի աւրած մազերուս, կտրած երեսներուս, եւ անտեղի շատախօսութիւններով պահ մը յաճախորդը գրադեցնելէ յետոյ որոտընդոստ բողոքով մը գործատէրին դարձած գլուխ մատնանշելները… Դարձեալ, չեմ յիշեր դեռ ամբողջ գլուխ մը չլրացուցած դուռը երեսիս գոցուիլները, մէկ — երկուքին կծու անարգանքը, ու վերջապէս սէնտիքային քարտուղարին բոլոր խմցուցած տխորժաբերններուս հակառակ արհամարհանքը. «Mon vieux, սորվէ՛ արհեստդ, չես գիտեր, սորվէ՛…»։

Յուսահատելու վրայ էի։ Համոզուած թէ էշու գլուխէ մը աւելի չեմ արժեր։ «Լաւ էր մնայի մեքենաներուս վրայ. Ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր եթէ քիչ մը աղտոտ հագնիս, մատներդ ու ճակատդ ծխոտին, կամ կօշիկներէդ գարշահոտ իւղ վազէ. արկածնե՞րը, ո՞ր գործը արկած չունի… Ներողութիւն, ձեզի չէ ինծի է որ կ'ըսէի։» Կը հասկնա՞ք։

Վերադառնալ ալ չէր ըլլար։ Ցեղային յամառութեամբս կը նախընտրէի սուտ սայթաքումով մը կառքի մը տակ ինկնալ, քան սար — անոր «յաջողել»էս, մեծ ու պզտիկ բրդելներէս յետոյ գործարան վերադառնալ։

Եւ ահա, ինչպէս սովորական է, երբ այլ եւս գէշ բան մը թունոտ մասերէս կոկորդս հասնելու վրայ էր, գտայ ինծի յարմար տեղ մը։ Խանութ մը։

Գոհ էի։ Բայց ո՞ւր կը փնտռէք մաքրութիւն, հանգստութիւն, «վայելչութիւն»։ Ցեխոտ փողոցի մը մէջ, պզտոր ապակիներով այդ խանութը օրն ի բուն կաղ պատրաստող մեծ գործարանի մը բանւորներուն արդուզարդը կը հոգար։

Խելօք, յոգնած ու տառապած մարդիկ ընդհանրապէս. մռայլ, յաճախ կոշտ ու միշտ աղտոտ։ Սուտ պիտի ըլլամ, եթէ ըսեմ թէ ուրախ էի այդ խոնարհ մարդոց ծառայելուս, դեռ սորվողի, ապագայի երազներ հիւսողի ու յաջողութիւնով հիացողի միամտութիւնս, մանաւանդ ունայնամտութիւնս չէին ձգեր հասարակ ու աղտոտ գլուխներ միայն չտեսնելէ գործի աթոռիս վրայ, ու շռայլած շատախօսութիւնս իսկ գործին պարտականութենէն աւելի սկսնակի փորձերու կը նկատէի։ Հարուստներ ու գանգատնե՞ր կային խորշոմած շրթունքներու եալին, կամ կնճռոտ ճակատներ բաց ետին, ու մխիթարութիւն կը փնտռէին… Ես շատ հասարակ սափրիչ մըն էի ու անձնասէր ալ անշուշտ։ Ես այդ խեղճութէն միայն զորշ, սեւ կամ գեղեցիկ ճերմակ կամ ալեխառն մազերով գէշ լուխներու բազմութիւն մը ունէի շողութեանս մէջ։

Երկար չտեւեց գոհունակութիւնս ալ։ Օրըստօրէ մկրատն ու ածելին մատներուս խաղալիքը կը դառնային։ Ու կը զարմանայի այդքան գիտելիքին բանի մը համար — որ սափրիչութիւնն էր այդքան չարչարուած ըլլալուս։ Պահ մը ինքզինքս արհամարհելով կը գտնէի ու յաջորդ պահուն մը որ կը ժամի աւելի գործի մը. մե՛ծ գործերու… Այս յաւակնութիւնը ինչպէ՞ս կը կոչուի… սակայն ո՛չ, ըլլայ որ կենաք նման հակասական ու սափրիչի փուճ խորհրդածութիւններու տեղի. հաճեցէք միայն բարութեամբ մտիկ ընել, ու ոտքերուն կարկին բանալով ներողամտութեամբ վրայէն անցնիլ…

Ի՞նչ կ'ըսէի. այո՛, տակաւ գէշ հիլ սկսայ։

Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

իր ամենատպաւորիչ կտորներէն մէկը եղաւ անշուշտ — եթէ ոչ առաջինը — Leclair-ի Sonate-ը — en mi mineur — իր արուեստին բազմազան յատուկ իր արուեստին բազմազան յատկութիւնները՝ ճապուկ, կենդանի, ջերմ դասականութեան ատոք, մաքուր լայնօրէն ապրող, եւյան հասարակ արտայայտութեան պարտադրելու իր արուեստին զօրութիւնը: Անվերջ ծափահարութիւն եւ կրկնումը միահամուռ դնահամոզ եւ կրկնումը հոգեպարար փաստեր եղան առնչէ հոգեպարար փաստեր եղան, մի մը Հայերուս համար:

Գ. Ազգարեան ուզած էր Debussy-ի արուեստին նմոյշներէն տալ, ընտրելով Minstrels-ը եւ La fille au cheveux de lin-ը, առաջինը տարօրինակ, խորհրդաւոր եւ ցնցող, երկրորդը հմայիչ ու քնքուշ, երազանքի ու կախարդանքի մը կապոյտ:

Գ. Ազգարեանի հոգիին մէջ մասնաւոր ուժգնութեամբ մը կ'արձագանգեն երազուն նօթերը: Ան բացառապէս ընդունակ կը հանդիսանայ նուրբ խորապէս գեղարուեստական մտայղացումները — երազը — արուեստին դժուարին եւ հոգիին վսեմ խոյանքը նրբօրէն թարգմանելու:

Պէտք պիտի ըլլար յիշել յայտագրին բոլոր կտորները, թուելու համար իր յաջողութիւնները:

Վերացնող հաճոյք մը եղաւ գինքը ունկնդրելը, եւ իր հմայիչ մատներուն տակէն ծաւալող, թրթռացող ներդաշնակութիւնները սրբազան հաւատքի մը մուտք հիացումին մէջ պահեցին երկար օտար հասարակութիւնը, եւ մանաւանդ մը Հայերս:

Բացառիկ յաջողութիւն մը՝ ատաղձի, որ պատիւ կը բերէ երիտասարդ արուեստագէտին:

ՀՐ. ԱԼԵՄՆԱՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Յիսուս Նազովրեցի

Հին ու նոր բազմաթիւ հեղինակութիւններէ վերջ, — յիշենք առոնցմէ, իբրեւ յատուկ ուսումնասիրութիւն, Կիւնեպէրի երկու գործերը, — ահա Փ. Մաէ, իր մէկ նոր գիրքով, Յիսուս Քրիստոսի առեղծուածը, ուր անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Յիսուս ծնած չէ Նազարէթի մէջ: Վասն զի Յիսուսի ծննդեան թուականներուն, Նազարէթ անունով քաղաք չկար Գալիլէի մէջ: Սխալ մեկնութեան մը պատճառով, Նազովրեցի բառը աւետարանի հեղինակներուն թելադրած է Յիսուսի ծննդավայր ընդունիլ Նազարէթ անուն քաղաք մը: — «Եւ եկեալ բնակեցաւ ի քաղաքին, որ կոչէր Նազարէթ, զի լցցի բան մարգարէիցն թէ Նազովրեցի կոչեսցի (ՄԱՏԹ. Գլ. Բ. 23): Ինչպէս կը տեսնուի, Նազովրեցի բառին մեկնութիւն մը տալու համար է, որ հեղինակները Յիսուսի ծնողքը կը տանին բնակեցնելու Նազարէթ քաղաքը: Արդ, Ա. դարու ոչ մէկ հեղինակ կը յիշէ Նազարէթ անունով քաղաք մը: Եւ յետոյ «Նազովրեցի» եբրայական բառ մըն է, որ կը նշանակէ սուրբ, նուիրեալ, ուխտաւոր:

Մովսիսական օրէնքով, Աստուծոյ կը նուիրուէին մարդոց թէ անասուններու արու առջինեկները, եբրայական բառով՝ բեքոր:

— Եւ փառուսցես Տեառն զամենայն որ բանայ զարգանդ, եւ զամենայն որ բանայ զարգանդ յանդէոց եւ անասնոց քոց որ լինիցի քեզ. արուքն սուրբ Տեառն լինիցին (ԳԻՐՔ ԵԼԻՑ, Գլ. ԺԳ. 12):

Այս բեքորները, որ ծնած օրէն կը նուիրուէին Աստուծոյ, այնուհետեւ կը կոչուէին ուխտաւոր, եբրայական բառով նազիր (NZR), յունացուած՝ նազորէոս, լատինացուած՝ նազարէ-ուս, ֆրանսացուած՝ nazaréen, հայացուած՝ նազովրեցի:

Եւ այս նազովրեցիները ունէին զանազան պարտաւորութիւններ: Անելի չպիտի դպէր անոնց գլխուն, պիտի երկարէին իրենց մազերը, կնոջ չպիտի մերձենային մինչեւ մահ, խիստ ժուժկալութեան պիտի նուիրուէին, ոգելից ըմպելի չպիտի գործածէին, եւայլն: Այսպէս «նազովրեցի» էին Սամսոն, Սամուէլ, Յովհաննէս Մկրտիչ:

Քանի մը մէջբերումներ Աստուածաշունչէն.—

Զի ահա յղասցիս դու եւ ծնցիս որդի, եւ ածելի մի՛ ելցէ ի գլուխ նորա, զի «ուխտաւոր» Աստուծոյ եղիցի մանուկն անդստին յորովայնէ (ԴԱՏԱՒՈՐԱՑ, Գլ. ԺԳ. 5):

Սամսոնի ծննդեան մասին է խօսքը, հրեշտակի մը աւետումը, որքա՜ն նման Յիսուսի պատմութեան:

— Յամենայնէ որ ելանէ յորթոյ՝ մի՛ կերիցէ, եւ գինի եւ օղի մի՛ արբցէ, եւ զամենայն անսուրբ մի՛ կերիցէ. յամենայնէ զոր պատուիրեցի՝ բզգոյշ լինիցի (ԴԱՏԱՒՈՐԱՑ, Գլ. ԺԳ. 14):

Այս ուխտաւոր (նազովրեցի) բառը չփոթութիւն պատճառած է քրիստոնէութեան առաջին հեղինակներուն, որոնք «նազովրեցի» բառէն հանած ու շինած են Նազարէթ քաղաքի մը անունը:

Սակայն բնագրօրէն չէ՞ Յիսուս Նազովրեցի անուանումէն հանել Նազարէթ, իբրեւ ծննդավայր Յիսուսի:

Հայաստանի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Երեւանի մէջ մարտ 30ին տօնեցին Հայաստանի առաջին պետական թատրոնին տասնամեակը:

Այդ առթիւ, «Պրոլետար»ի մէջ հրատարակուած երկար յօդուածէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Հայ թատրոնը, անցեալին մէջ, չունէր իր սեփական շէնքը եւ չարունակ թափառական կեանք կը վարէր: Զունէր դերասանական մնայուն կազմ, եւ չարունակ կ'երերար, անդեկ նաւի պէս: Խորհրդայնացման առաջին օրն իսկ, պետական թատրոնի կը վերածուի Հայաստանի նախկին խորհրդարանը, եւ կ'աշխատուի պատրաստել բեմական նոր ուժեր:

Անհատապաշտութիւնը, որ կուգար Ադամեանէն, ամրապէս նստած էր հայ դերասաններուն մէջ: Անհրաժեշտ էր կռուիլ այդ գծին դէմ, եւ թատրոնը դարձնել հաւաքական ստեղծագործութեան օջախ մը:

Սկզբնական շրջանին մէջ, թատրոնը ստիպուած էր կոթնիլ հայ, ռուս եւ եւրոպական դասական գործերու, քիչ թէ շատ բարեփոխուած: Ռուսերէնէ հայերէնի կը թարգմանուէին յեղափոխական նոր գործեր: Եւ սակայն տակաւին որոշ դիմագիծ չունէր հայկական թատրոնը, — կը խաղար, առանց նախընտրութեան, Վարժապետ Բուքուս, Կարմիր Դիմակներ, ինչպէս նաեւ Օթէլլօ, Համլէթ, Քին, նոյն իսկ Տրիլբի, Տոն Ժուան:

Հետզհետէ կը պահանջուի աշխատաւորական գիծ մտցնել թատրոնին մէջ:

Հին ու նոր խաղացանկերու պայքարը կը սաստկէ թէթեւ տագնապ մը, սակայն ի վերջոյ կը հասկցուի, որ անհրաժեշտ է խզել կապերը հինին հետ: Յեղափոխական – աշխատաւորական խաղացանկն է, որ կը տանի յաղթանակը, — անշուշտ կոթնելով թարգմանութիւններու:

Թատրոնը կը մտնէ նոր ճամբայ մը: Կը փտարէ համլէթեան տրամադրութիւնները: Նոր խաղացանկին մէջ կ'երեւին Բեկում, Մոնչա՛ Զինաստան, Զրահագնացք, Հրոյ կամուրջ, Ինգա, Ռէլսերը զրնգում են, Դատավճիռ, Յասում, եւայլն:

Թատրոնը կը հարստանայ նոր ու երիտասարդ ուժերով, որոնց մէկ մասը կ'ուսանի Մոսկուայի թատերական դպրոցներուն մէջ: Այս ուժերն են, որ կ'օգտագործեն հայ դասական հին գործերը, — Պէպօ, Խաթաբալա, Մեծապատիւ մուրացկաններ, Պաղտասար աղբար, եւայլն: Ուժ կը տրուի նաեւ ինքնագիր թատերգութիւններու: Շիրվանզադէ կուտայ Մորգանի խնամին, Դէմիրճեան՝ Քաջ Նազարը, Բագդասարեան՝ Արիւնոտ անապատը, Վաղարշեան՝ Օղակումը եւ Նաւթը: Հայաստանի պրոլետ գրողներն են, որ չունին թատերագիր մը, եթէ նկատի չառնենք Ան. Վարդանեանի եւ Ղարագէօզեանի փորձերը:

Այսպէս, ուժերու եւ ճիգերու կեդրոնացումով մը, Հայաստանի պետական առաջին թատրոնը կը հասնի այնպիսի բարձրութեան մը, որ 1930ին Արուեստներու ողիմպիականին մէջ, Մոսկուա, գովեստներու կ'արժանանայ: Դժբախտաբար, սակայն, Երեւանի պետական առաջին թատրոնին շէնքը ներկայիս շատ նեղ կուգայ հանդիսատեսներուն: Նոր շէնքը եւս աւարտած չէ տակաւին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆ

Եօթը նկարներ կը զարդարեն, Rives d'Azur-ի Ապրիլի թիւին մէջ, յօդուածը, որ նուիրուած է ծովանկարիչ Վ. Մախոխեանի: Այդ նկարներն են.—

1. Gros temps l'Océan, 2. La vague à Cap-Ferrat, 3. Orage à la Côte Sauvage, 4. Mer agitée à l'ile de Perquerolles, 5. 5. Matinée à l'ile de Perquerolles, 6. Village bohémien, 7. Visite nocturne chez l'ermite.

Պ. Տը Կարտիս, ներկայացնելով «Գեղեցիկ հոգին», որ է Վ. Մախոխեան, կը գրէ.

Կը խօսի յամրաբար, արեւելեան հնչականութեամբ, կը յայտնէ տեսակէտներու խորութիւն մը, մարդկայնական տրամաբանութիւն մը, որ իրեն կը կապէ քեզ՝ թերի մշակոյթի այս շրջանին:

Վարպետին պարզութիւնը հաւասար է իր հրաշալի տաղանդին,— չափուած շարժումներ, ազնուական քաղաքավարութիւն, հազուագիւտ յատկանիշ մըն ալ այս, զոր պէտք է նշել սպիտակ խաչով մը այն քաղցր երկրին մէջ, ուր կը ծաղկի նարնջենին:

Թափանցիկ հոգի, եռանդաբորբ սիրող մը ծովին փաղաքուշ կամ դժնէ, արշալոյսներուն հրաշագեղ, փոթորիկներուն կապարեայ ամպերով, լուսնակ գիշերներուն մոգական, երբ արծաթը կը հանգչի, պաստառի մը նման, ալիքներու խորհուրդին վրայ — այս նկարիչը կը յուզէ մեզ իր վրձինին արտակարգ ճշգրտութեամբ եւ լայն կը բանայ մեր առջեւ աստուածային բանաստեղծութեան դուռները: Ի՞նչ հարկ խօսիլ Բոթմայլի, Բուրպէի, Պուաէի մասին, բոլոր անոնց մասին, որ կ'ուզեն յարափոփոխ սեւեռել անփոփոխին մէջ... Կը կարծեմ թէ բաղդատութիւն մը կարելի է կատարել միայն դպրոցի մը աշակերտներուն հետ, արդ, Մախոխեան ստեղծագործ մըն է:

Դիտել իր ծովանկարները, կը նշանակէ լսել ալիքներուն փշրուիլը ոսկեգոյն աւազներուն եւ ժեռոտ ափաններուն վրայ: Կամ կը նշանակէ զգալ քաղցր հանդարտութիւնը ծովին, լուսնկային դէմ մկոտ, արշալոյսին դէմ անակնկալ գոյներով պճնուած:

Ուզեցի այցելութիւն մը տալ իրեն:

Անցայ պարտէզ մը, որ անուշահոտուած էր ապրիլեան բուրումներով: Բաց դուռ մը մեծ սրահէ մը ներս:

Անմիջապէս կը մտնես վարպետին ուղեղէն ներս, որովհետեւ տեսողութիւնը կը տպաւորուի անմիջապէս ի տես գեղեցիկ նկարներուն: Գետինը պարսկական գորգեր: Նկարները փայտէ ոտքերու վրայ, գոյներու հրաշալի տեսարան, — ծովը իր բոլոր ձեւերուն մէջ, բնանկարներ, լոյսի խաղեր, հաճոյք ներշնչող քնարերգութիւն: Լոյսը մեզի կուգայ լուսամուտներէն, մաղուելով թաւուտքին մէջէն:

Տիրոջը լոյսը հայրական քաղցրութեամբ մը կ'ողողէ գործը անոր, զոր իր ստեղծագործութեան բացատրութեան պատգամաւոր է ընտրած:

Նիսի ցուցահանդէսներուն մէջ կը յաղթանակէ Մախոխեանի գործը, վաճառականներ կը փնտռեն իր գործերը, ֆրանսական կառավարութիւնը Պատուոյ Լէգէոնի շքանշանով կը պատուէ զինք, բայց ինք անկախ, թէեւ ֆրանսացի, կը յիշէ մեզի թէ Հայ է ծագումով, այն երկրէն, ուր յաւիտենական են հարստահարութիւնները եւ հալածանքները:

Եւ Մախոխեան, որ վրձինին չափ ճարտար գիտէ գործածել նաեւ երաժշտագէտին ցպիկը, կը պատրաստէ նուագ մը, ողբ Հայաստանի, հայրենաբաղձ սիրով...:

ԱՆՕԹՆ Է ԱՆ...

Անօթն է ան սրտի անմեռ ծաղիկին,
Մեղեդին է հոգւոյ գեղուն ծալքերուն,
Հուրն է կեանքի անմահութեան ակութին,
Երկինք անամպ լի աստղերով շողշողուն:
Աղբիւրն է այն յաւերժաբուխ գբթութեան՝
Իւր անապակ ջուրերուն մէջ կը ծըփան,
Մերթ հայեացքներ գորովալի, պերճախօս,
Մերթ ժըպիտներ որ կը սահի՜ն մեղմահոս:
Դափիրն է ան ուր կ'աղօթեն կաթողին,
Աստուածամայր սրբտին վըրայ կուսական,
Ինչպէս տամուկ ուռենիներն լըճակին,
Հազար իղձեր գոհողութեան, բարութեան...

***

Ո՜հ ես կըրկին կը խոնարհիմ երկիւղած
Անոր առջեւ, սիրոյ կայծըն աչքերուս
Տարփենական պաշտող սիրտըս ամփոփած՝
Կ'ողողէ փայն զերդ բոցավառ արշալոյս:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆ

ՊՐԻԻՆԻՆԿԻ ՃԱՌԸ

—)(o)(—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԷՆ

Գերման խորհրդարանին մէջ, վարչապետը Պրիւնինկ՝ խօսեցաւ քաղաքական կարեւոր ճառ մը, որ արդէն սկսած է զանազան մեկնութեանց տեղի տալ արտասահմանի մէջ: Ահա իր ճառին գլխաւոր հատուածները.

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ստիպեցին Գերմանիան որ զինաթափ ըլլայ: Դժբախտաբար, միւս ազգերը ո՛չ միայն մեր վրայ դըրուած այս պարտադրութենէն չքաղեցին լաւագոյն հետեւանքները, այլ դիմեցին միջոցներու, որոնք ծառայեցին աւելի շեշտելու քաղաքական ձգտեալ վիճակը: Եւրոպան այսօր, ամէնէն աւելի զինեալ ցամաքամասն է: Պատերազմի պատրաստութիւնները եւ ռազմական ծախքերը չեն նուազած: Ընդհակառակն, աւելցած են: Այս կացութիւնը աւելի երկար չի կրնար տեւել:

Գերմանիան, զինուորական հաւասարութիւն կը պահանջէ՝ ընդհանուր զինաթափութեամբ: Այն ժողովուրդները որ յոյս դրին զինաթափութեան ընդհ. ժողովի աշխատանքներուն վրայ, պէտք չէ յուսախաբ ըլլան: Թշուառութիւնը ամէն կողմ, հետզհետէ աւելի մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ: Երանի թէ կառավարութիւնները կարենային գտնել այն ճամբաները եւ շինել այն կամուրջները որոնք ժողովուրդէ ժողովուրդ կը տանին:

ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կ'երեւի թէ կարգ մը երկիրներու մէջ այն յոյսը կը տածեն որ, Գերմանիա, եթէ ո՛չ անմիջապէս, գոնէ քանի մը տարուան ընթացքին, պիտի կարենայ կրկին կատարել սահմանափակ հատուցումներ, կամ թերեւս նոյնիսկ, առհաշիւ վճարումներ՝ վերջնական կարգադրութեան համար: Իմ կողմէս չեմ կրնար ուրիշ բան մը ըսել, բայց եթէ, չեմ տեսներ թէ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ ատիկա եւ թէ այդ տեսակ բան մը, ինծի համար բոլորովին անըմբռնելի է: Աշխարհի մէջ, ամէն կողմ կը տեսնեմ՝ տնտեսական դժուարութիւնները վերցնելու ձգտումին հակառակը:

Բոլոր երկիրները իրարու հանդէպ կը դիմեն քաղաքական - առեւտրական եւ մաքսային միջոցներու, որոնք, հետզհետէ աւելի կը մեկուսացնեն զիրենք: Մենք իսկ՝ ինչ որ ըրինք այս մարզին մէջ, միջոցները որոնց դիմեցինք, սահմանափակումները զոր պարտադրեցինք մեր դրամական առեւտուրին, այս բոլորը կատարուեցան յօգուտ մեր դրամական փոխանակութեան: Դեռ աւելին, կրնանք յայտարարել թէ այս միջոցները մեզ պարտադրուեցան մեր առնելիքատէրներուն կողմէ:

Այլ եւս, ոչ մէկ հատուցում՝ կը գոչէ գերման վարչապետը, այլ եւս թող վերջ դնեն քաղաքական պարտքերուն:

Ու կը շարունակէ.

— Բաւական ուսումնասիրուած է հատուցումներու հարցը: Հիմա, ատենը եկած է իրականացումներու անցնելու: Քանի մը օր առաջ Լօյտ Ճօրճ յայտարարեց թէ տարը տարի առաջ, շատ կանուխ էր առողջ լուծումներ գտնելու համար: Հիմա ինքզինքիս հարց կուտամ թէ, արդէն շատ ուշ չէ՞:

Գերման կառավարութեան տեսակէտը յայտնի է: Փոխուած չէ: Գերմանական ըմբռնումը արդէն յառաջդիմութիւններ ունեցած է աշխարհի մէջ եւ նոյն իսկ առնելիքատէր երկիրներուն մէջ, ուր հանրային կարծիքը կը սկսի հասկնալ թէ քաղաքական պարտքերու ջնջումը, նախապայմանն է աշխարհի փրկութեան:

Անմիջապէս որ այս ջնջումը իրականանայ, բարելաւում մը պիտի զգացուի բոլոր երկիրներուն մէջ, նոյն իսկ առնելիքատէր երկիրներուն մէջ: Դժբախտաբար, բոլոր կառավարութիւններն ալ այսպէս չեն մտածեր: Նոյն իսկ եթէ այն կառավարութիւնները ընդունին թէ Հուվըրի պայմանաժամէն յետոյ, Գերմանիա չպիտի կրնայ վճարել, կը պնդեն սակայն թէ օր մը պիտի կրնայ վերսկսիլ իր վճարումներուն:

Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ դիպուածով է որ աշխարհի ոսկին հաւաքուած է պահանջատէր երկու գլխաւոր երկիրներուն մէջ եւ թէ միակ տալիքաւոր երկիրը՝ Գերմանիան՝ իր ոսկին կորսնցուց, այնքան որ ստիպուած շատ կտրուկ միջոցներու դիմեց, իր դրամը փրկելու համար:

Գերման վարչապետը իր ճառը վերջացուց, չափաւորութեան յորդոր ուղղելով Հիթլերեաններուն:

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ

Միլանէն ստացանք նոր նամակ մը, միեւնոյն կնիքով եւ յանուն «Միլանի Հայ Ուսանողական Միութեան եւ երիտասարդութեան», կ. Զարեանի ծանօթ վէճին առթիւ:

Փոխանակ պատասխանելու մեր դրած հարցին, նամակագիրները պատասխան կ'ուզեն «հայ ժողովուրդէն եւ մասնաւորաբար անոր լուսամիտ եւ գիտակից տարրէն»: Եւ տակէ տակ շարելով Յառաջի որակումները, կը յայտարարեն. «մեզի համար զանազան յօդուածներէ եւ դեռ հազիւ սկսած վէճի մը էջերէն փրցուած մէջբերումները ոչ մէկ ուժ ունին մեր ընդվզումը մեղմացնելու»:

Բարի վայելում մաղթելով այսքան ուշի՜ միասնականութեամբ տոգորուած միլանցիներուն, կը յայտարարենք թէ տեղ չունինք «մեթոտի կարգ անցած» Բաց Նամակներու համար, երբ առ նուազն հինգ խնդիրներ շօշափած ենք հինգ խմբագրականներով:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՐՏԱԲԱՑ ԽՕՍՔԵՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ (Ճեմարանի ենթաժեալ կեանքը): Գրեց՝ Գէորգ Մեսրոպ: Սոֆիա: 1932:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ. Հատոր Ա. Կարին քաղաքը (Տեղեկագրութիւն, պատմութիւն եւ սովորութիւններ): 27 պատկերով:

ԿԱՐՆՈՑ ԳԻՒՂԵՐԸ: Հատոր Բ.— Գրեց՝ Հ. Յակոբ Ծ. Վրդ. Քօսեան (Մխիթ. Ուխտէն): 16 պատկերով: 1926:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

— Եղբայր,— դժգոհեցաւ — ի՞նչ է ասիկա, ռուսահայ շեշտը, ուղղակի անհանդուրժելի է, բոլորը կ'իւրացնեն այդ բարբառը... ռոմանթիզմ, ուրիշ ոչինչ, այն ալ մեր հողին վրայ... պէտք է անձնօրէն պայքարիլ ատոր դէմ: Առա՛ր դէմ եւս պայքարիլ, այո՛...

= Հապա ի՞նչ ես կարծում — պատասխանեց Մելիքթանգեան — հայ կեանքին մենք ենք տ ո ն տալիս...

Եւ կուշտ ու կուռ խնդաց, փորոցը իր հագագովը լեցնելով:

Աւելի յառաջացան: Մօտեցան Ինինոն Ճաշարանին, ու բարձրացան վեր: Ինքնիմէ առաջ եկեր տեղաւորուեր էին դասախօսութենէն ելլող ուսանողներ, ճաշարականներ, օրիորդներ: Կային նաեւ, Եսայեանի ուսուցչուհիներէն ու Տիկնանցի բարձրագոյն կարգի աշակերտուհիներէն մէկ քանի հոգի:

Սուրէն եւս եկեր էր մնացեր ու կը խօսէր քանի մը ուրիշ օրիորդներու հետ: Իսկ Պ. Արապեան կը բարձրանար սանդուղներէն, ականջ տալով Պարոնվարդեանի եւ Ֆրանսուհիին խօսակցութեան, որ վէճ մըն էր, Պիլիթիսի երգերու բուն հեղինակի մասին:

Մելիքթանգեան, հազիւ ներս մտած ճաշարանէն, կանգ առաւ գլանը սեղմին, ծեղծօրէն ժպտեցաւ ու գոչեց.

— Չէ, էսպէս չի լինի... բա՛, դուք պիտի չթօթափէ՞ք սա արեւելեան փոշին ու բարքերը... տե՛ս, տե՛ս, տե՛ս... օրիորդնե՛ր, վե՛ր կացէք տեսնեմ, ես չեմ համաձայնում նստել ձեզ հետ, եթէ առաջէն մի երիտասարդի մօտ մի օրիորդ նստած չլինի... ի՞նչ է բոլորդ խմբուել էք մի տեղ...

Ընդհանուր ծիծաղ մը փրթաւ: Իրարանցում, աթոռներու կճռտում: Բոլորը տեղափոխուիլ ջանացին, մինչ Սուրէն դեռ կանգներ էր սեղանէն քիչ մը հեռու ու իր խորունկ ու հանդարտ նայուածքը տուեր ոգեւոր զոյգերուն: Նստաւ եւ Ֆրանսուհին: Անոր քով անմիջապէս տեղ գրաւել ուզեց Պարոնվարդեանը: Բայց, Այվազեան արագ շարժումով մը կանխեց զայն...: Ու մինչ Պ. Արապեան պիտի նստէր իր աջկան միւս կողմը, անդրադարձաւ որ Սուրէն կը մնար ոտքի, անցաւ միւս աթոռին ու հրաւիրեց Սուրէնը նստիլ Ֆրանսուհիին քով: Ֆրանսուհին խուսափուկ ակնարկ մը նետեց: Քմա՞յք: Ցանկութի՞ւն մը: Նպատա՞կ: Կնո՞ջ յատուկ նայուածք մը, ամէն պարագայի տակ: Իրողութիւնը այն էր, որ «սեւ կատու» մը անցած էր իրենց մէջէն:

— Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, սըւոր նայեցէք — լսուեցաւ Վանցեանին հեգնոտ ձայնը — մինակ է մնացեր... ոտքի...

= Արեգա՜յ, արեգա՜յ,— ձայնեցին բոլորը:

Պարոնվարդեան շառագունեցաւ: Նայեցաւ շուրջը՝ պարապ աթոռ չգտաւ, եւ արագօրէն մօտենալով Այվազեանին, կեղծել ուզելով «Հին Աստուածներ»ու խնջոյքին տեսիլը, գարկաւ ուսին ու պոռաց.

— «Ես ալ կ'ուզեմ ըմպել այս գինիէն»...

Նորէն ծիծաղեցան բոլորը.

= Պուաօ՛, պուաօ՛ Պարոնվարդ, կեցցե՛ս (ծափ)... հրաշալի jeune premier ... Այվա՛զ, ո՞ւր ես, ստուերի մէջ թողուց գքեզ..

Մինչ Այվազեան «... ու ես անմխիթար կը հեծեծեմ» ըսելէն, անկեց գինիին գաւաթը: Յետոյ, այդ ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ, ելաւ ոտքի, եւ իբրեւ թէ Պարոնվարդեանին մէկ տոանաւորը արտասանելու մօռք — որ լոյս տեսած էր Սուրէնենց խմբագրած հանդէսին վերջին թիւին մէջ — սկսաւ բացագանչել.

իզապէլլա, պէլլա՛,պէլլա՛,
Հոգիիս լո՛յսն ես դուն, պէլլա՛.
Ես տմոյն շուք, ո՛վ իմ պէլլա,
Դուն սլատկեր անխօս կամ
կանթեղ մ'անմար,
Ես լուռ աղօթող, կամ
խունկ քեզ համար...

Ու ծափերը ծայր տուին, մինչ Պարոնվարդեան նստեր էր արդէն Ֆրանսուհիին քով ու կը նայէր անոր երջանիկ ու միամիտ բան մը աչքերուն մէջ:

Երբ ծափերը դադրեցան.

— Ճիշդն ասած մի միթիք բան ունես, ընկեր Պարոնվարդեան — վերսկսաւ Մելիքթանգեան — ինձ շատ է հաճոյք պատճառում քո շունչը... մի ջերմ, մի հաղորդական բան ունես...այնպէս չէ՞, օրիորդնե՛ր,..

= Այո՛, այո՛, հրաշալի՛ է...

— Ուղիղն ասա՛ քանի՞ մոմ ես սպառել...

= Ի՞նչ կ'ըսէք, ամբողջ հոգին վառած է,— մէջ ինկաւ Այվազեան, ու նայեցաւ, արագօրէն, Պարոնվարդեանին ու Ֆրանսուհիին:

= Բանագողութի՛ւն է, բանագողութի՛ւն,— լսուեցաւ Վանցեանին ձայնը անդիէն:

— Իրա՞ւ էք ասում... հը՞, ընկեր Պարոնվարդեան... վա՜յ քեզ անաստուած... նման դէպքում քեզ կը խայտառակենք ուղղակի մեր թերթում...ի՞նչ էք ասում, ընկեր Սուրէն:

Բայց, ընկեր Սուրէն բան չըսաւ: Այսինքն բարձրաձայն բան չըսաւ, ու կրկին դժգոհ ակնարկ մը նետեց Ֆրանսուհիին վրայ, որ ծուխ, կը ժպտէր Պարոնվարդեանին, անոր ծեքծեքումներէն գգուող իր քմայքէն ու Սուրէնին լուռ դժգոհութենէն թելադրուած...

— Ո՛չ, հաւատացէք որ սուտ է,— իրար անցաւ Պարոնվարդեան — արդէն հայացատ չէ տպուած, եղբա՛յր... Կը տեսնէ՞ք սա ջարդարարը — ցոյց տուաւ Սուրէնը — խեղճ անիծեր է հրաշալի կտորին... պղծուած է, եղբա՛յր...

-- Պէլլա՛ն, — մէջ ինկաւ Այվազեան:

Ու քահ քահը կրկին փրթաւ:

— Եւ սակայն, այս ձեւով են հաւանել օրիորդները:

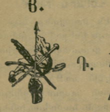
= Այո՛, այո՛, գինի տուէք Պարոնվարդեանին — ձայնեց Եսայեանի ուսուցչուհիներէն մին:

— Մտաւորակա՛ն գինի մը — աւելցուց Այվազեան եւ ակնարկը ուղղելով Պարոնվարդեանին, — Քիւֆէճեանը չիմանա՛յ, չիփ չիտակ կ'ընէ քեզ հա՜...

(շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԵՒ ԱՆԻԷՌԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը:

ՔԼԻՇԻԻ Ազատամարտ խումբը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը, 140 Րիւ Տիւքէքլէն:

Ընտանեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած «Դպրոցասէր»ի Անկիէնի մասնաճիւղին Օժանդակ Օրիորդաց միութեան կողմէ:

Այսօր Կիր. ժամը 15էն 21, Enghien*ի* Salle des Fêtes*ի մէջ*, 30 Rue du Casino.

Հաճելի անակնկալներ — Մուտք 10 ֆր. (Թէյը միասին)

ՍԱՆՏՐՈՍԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Հաղորդակցութեան համար առնել` հանրակառք թիւ 54 Trinité*էն*, շոգեկառք Կառ տիւ Նոռէն, 14.30, 14.40, 15.30 ժամին:

Թատերական ներկայացում

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

26 Rue Troyon, Sèvres

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը ներկայացնէ

"ՔՕՐՐԱՏՕ,,Ն

Այս առթիւ պիտի կատարուի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին պաշտօնական բացումը:

Վահրամ Փափազեան, նախկին աշակերտ Մ. Ռ. վարժարանին, սիրայօժար իր յարգանքի ձօնը կը բերէ Մ. Ռ. վարժարանին նախկին աշակերտ եւ հայ բեմի հիմնադիր անմահն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակին:

Ա Լ Ե Մ Շ Ա Հ Ի

40 ՀՈԳԻՆՈՑ ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՕՐՔԷՍԹՐԻ ՆՈՒՆԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

կը խնդրուի նկատի առնել ՅՈՒՆԻՍ 19 Թուականը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նախապատիւ Գրագէտներու Բանկերթներ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 6ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ

ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԻՆ` 20 ՖՐԱՆՔ

Դիմել` M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Դպրոցասէրի Յիսնամեայ Յոբելեանական հանդիսութիւնը պիտի կատարուի 22 Մայիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին վարժարանին մէջ: Այս հանդիսակատարութիւնը նախապէս որոշուած էր Մայիս 8ին, սակայն յետաձգուեցաւ հարկեցուցիչ պատճառներով:

Կեդր. վարչութիւնը կը ցաւի յայտարարել, որ տեղի անձկութեան պատճառաւ պիտի սահմանափակէ ներկաներուն թիւը եւ պիտի ընդունի միայն անոնք, որոնք հրաւիրատոմս ունին: Հետեւաբար կը խնդրէ, որ փափաքողները հանին կանխաւ ապահովել իրենց հրաւիրատոմսերը, դիմելով անձամբ կամ գրաւոր՝ վարժարանին տնօրէնութեան: **(1, Boul. du Nord.—Le Raincy, S. et O.):**

⁂ Յոբելեանական հանդիսակատարութիւնները տեղի պիտի ունենան նաեւ, Մարսէյլ, Լիոն, Գահիրէ, Ֆիլիպէ, Նիւ Եորք, Պոսթոն, Ֆիլատելֆիա, Փրովիտենս, Տիտրոյիդ, Հարթվըրտ, Հալէպ:

⁂ Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը, այս առթիւ կը հրաւիրէ բոլոր սանուհիները անխտիր, որ նոյն օրը ներկայ ըլլան վարժարան: Անոնց հրաւիրագիր պիտի չղրկուի:

ՆԷՕՅԵԻ ՍԻԻՌ-ՍԷՆԻ ՄԷՋ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Pont de Neuilly *եւ Պուա տը Պուլօնիի մօտ, տակաւին վարձու են քանի մը գեղեցիկ յարկաբաժիններ` ամէն յարմարութիւններով. 3 եւ 4 փիէս 10-15,000 ֆր., 5 փիէս 15-20,000 ֆրանք համաձայն յարկաբաժիններու: Մեծ խոհանոց, ճերմակեղէններու պահարան, հանդերձարան, ծառաներու համար խոհանոց եւ սենեակ, կեդրոնական ջեռուցիչ, վերելակ: Ինքնաշարժի յատուկ տեղ (Պօքս): Դիմել` տեղւոյն վրայ 9 եւ 9bis* Rue Casimir Pinel *եւ* 11 Bld. de la Seine:*Մանրամասնութեանց համար դիմել`* M. Verdonnet, 68 Rue Boursault, Paris (17), *հեռաձայն`* Marcadet 56-63: *Փափաքողներու կը ղրկուի շէնքին պատկերազարդ գրքոյկը:*

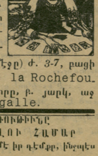
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան' վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Սիփանի միացեալ երգչախումբերու ընդհ. փորձը պիտի կատարուի վաղը երկուշաբթի ժամը 3ին, Միութիւնիթէի սրահին մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

կինը պէտք է խնամէ իր դէմքը, ինչպէս կը խնամէ մարմինը:

Այդ խնամքները աւելի առողջապահութենէ կը ծնին քան պչրանքէ, եթէ կիրարկուին մեթոտով, շնորհիւ յատկապէս ուսումնասիրուած արտադրութեանց: Այդ առաւելութիւնները կ'ընծայէ Տոքթ. **N. G. Payot**, դէմքի բարեփոխման մասնագէտը:

Իր մեթոտը ծանօթացնելու համար, Տոքթ. **N. G. Payot** ձրի փորձեր կը կատարէ Բշ. եւ Շր. օրերը, ժամը 9.30—12 եւ 14—18, **12 Rue Richepanse**, Թէլ. **Central 04—54:**

Ե Ր Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի վարչութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբի (80 հոգի),

Ի ՆՊԱՍՏ ՇՐՋԱՆԻ "ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ,, ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը խօսի` Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ Ա Ւ Ե Տ Ի Ս Ա Հ Ա Ր Ո Ն Ե Ա Ն Ի

Այսօր Կիրակի ժամը 3.30ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ, rue des Halles կայարանին կից,

Մ ո ւ տ ք` 5 Ֆ ր ա ն ք

Արտասանութիւն` ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ «Մանուկներու պաշտպանութեան» մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71, Ave. Kléber):

Օրակարգ.— 1.— Մայիս 27, 28 եւ 29ին տեղի ունենալիք պատգամաւորական ժողովի օրակարգ:

2.— պատգամաւորական ժողովին մասնակցող ներկայացուցիչներու ընտրութիւն:

3.— ընթացիկ հարցեր:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ,

Ժամը 4.30ին, նոյն տեղը տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողովը, որը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Շէրիսատն Գալուստեան կը փնտռէ Չարսանճաքի Պալըշեր գիւղէն` Յակոբ Գալուստեան, որ 1924ին կը գտնուէր Շիքակօ (Ամերիկա): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ա. Յակոբեանի, Rue de la Défouse, Issy-les-Moulineaux, France:

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

Ա. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

4 Յունիս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.45ին

ՏՕՆ ԺՈՒԱՆ

գոմէտի 5 արար` Մօլիէռի

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

իր *cheval de bataille* դերին մէջ

Théâtre Montmartre **l'ATELIER**

Place Dancourt (Métro: Blanche et Anvers)

Ամերիկայէն նոր ժամանած

ԼԵՒՈՆ-ՅԱՐՈՒԹ

Մասնակցութեամբ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ

Բ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

12 Յունիս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Վ. Փափազեան (Վանահայր)

Լ. Յարութ (Աբեղայ)

Գ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

V. PAPAZIAN

Représentation Française

championnat artistique

12 Juin Dimanche soirée 8.45 avec le concours des Artistes du Théâtre de l'Odeon

OTHELLO

V.PAPAZIAN (dans OTHELLO en Français)

ՏՈՄՍԵՐ` 25, 20, 15, 10 եւ 7 ֆրանք

կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը` թատրոնի կիշէն ժամը 12էն սկսեալ:

LEON HAROUT

ՆՈՐ ՀԱՍՑԷ

ՏՕՔԹՕՐ ԱՍԼԱՆ

ՓՈԽԱԴՐԱԾ Է ԻՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

34 Boulevard de Clichy, Paris (18)

Métro: Pigalle — Tél. Marcadet 76-65

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր ժամը 11էն կէսօր եւ 3էն 8ը: Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12.

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. — մէթրօ` Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը, խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ:

Պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulème

S. TOROSSIAN

մէթրօ Ccuronnes եւ Parmentier

Dr. VIDAL*ի* ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

4 Rue St. Lazare, մէթրօ N. D. de Lorettes

28 Rue des Dames, մէթրօ Rome

ԱՉՔԻ, ՔԻԹԻ, ԿՈԿՈՐԴԻ եւ ԱԿԱՆՋԻ հիւանդութիւններ

ընդունելութիւն` Գշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 1—7

Ամէն հիւանդութեանց համար` ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ.— Երաշխաւորուած աշխատանք, վճարման դիւրութիւններ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30:

RÉALISATION IMMOBILIÈRE

կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել ոեւէ համաձայնութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար, երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վաճառու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան 20, Passage Prado, (մէթրօ Սէն-Դընի)

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առաւօտները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Բացուած է Փարիզի կեդրոնին մէջ

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՀԱԼԱՃԵԱՆ

7 Rue de Tracy, Paris (2) — **Tél. Louvre 28-23**

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակի նպարեղէններ

Թրքական սուրճ, արեւելեան պահածոներ (conserve), եւայլն

շատ աժան գիներով — *Livraison à domicile*

ՀԱՆՐԱՆԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ-ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր

փողոցի արկածներու մասնագիտութիւն-լաւագոյն պայմաններ

Հասցէ` 277 Rue Faubourg Saint-Antoine, 277 Paris XI

Métro Nation *կամ* Reuilly-Diderot

Թրամուէյ 3, 4, 6, 11 եւ 114: Օթօպիւս BA, AZ եւ BT

Կ'ընդունի` առաւօտեան ժամը 9.30էն 10.30 իրիկուան 2—3 եւ 7էն 8.30 (Գ. յարկ, ձախ դուռ)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին` Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (théraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothorax*ի* գործողութիւն: Հակաշնչախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննաժական, Թելադրական եւ ֆրկեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս սաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Sociale*ի* պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարան որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ: Տոքթ. Մ. Քէշիշեան, բացի մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Հասցէ` 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant **H. STEPHAN**

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ 1932
17 MAI 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1881

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Տասը օրէ ի վեր, արտակարգ դէպքեր տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ մէջ: Դէպքեր, որոնք զուգադիպելով քաղաքական աշխարհի ամէնէն հիւանդագին շրջանին, աւելի ծանրակշիռ կը թուին:

Այսպէս, վարչապետ Պրիւնինկ, որ ճանչցուած է իբրեւ չափաւոր վարիչ, երկու ճառերով ճեղքեց վարագոյրը: Այն ինչ որ խօսեցաւ խորհրդարանին մէջ, անցեալ շաբթու, այլ եւս տարակոյս չի թողուր իր հետապնդած քաղաքականութեան մասին:

Վարչապետը բացէ ի բաց յայտարարեց, թէ Գերմանիան 1· Չի կրնար հանդուրժել որ ինք զինաթափ մնայ, իսկ միւսները սպառազէն: 2· Չի կրնար վճարել պատերազմական հատուցումները:

— «Ստիպեցին Գերմանիան որ զինաթափ ըլլայ: Դժբախտաբար միւս պետերը ազատ մնացին մեր վրայ դրուած այս պարտաւորութենէն: Եւրոպան այսօր ամէնէն զինեալ ցամաքամասն է: Պատերազմի պատրաստութիւնները եւ զինուորական ծախսերը չեն նուազած: Ընդհակառակն, աւելցած են: Այս կացութիւնը երկար չի կրնար տեւել: Գերմանիան զինուորական հաւասարութիւն կը պահանջէ, ընդհանուր զինաթափութեամբ:

«… Այլ եւս ոչ մէկ հատուցում· թող վերջ դնեն քաղաքական պարտքերուն: Փոխանջատէր երկիրներուն մէջ իսկ հանրային կարծիքը սկսեր է ըմբռնել թէ քաղաքական պարտքերու ջնջումը նախապայմանն է աշխարհի փրկութեան»:

Այս բացորոշ յայտարարութենէն յետոյ, տեղի ունեցաւ պատերազմական եւ ներքին նախարարին Զօր· Կրօնէրի հրաժարումը:

Երեւութապէս, այս «հրաժարումը» վարչական կանոնաւորութեան պահանջ մըն էր: Անյարմար կը նկատուէր երկու նախարարութիւնները միացնել միեւնոյն անձին վրայ: Եւ Կրօնէր մնաց միայն ներքին գործերու նախարար:

Բայց, շուտով պարզուեցաւ գաղտնիքը: Զօր· Կրօնէր ոչ թէ հրաժարած, այլ «քշուած էր», շնորհիւ երկու զօրավարներու եւ ծովակալի մը, որոնք մեծ հեղինակութիւն կը վայելեն բանակին մէջ, եւ իրենց կռնակը տուած են Հիթլերականներուն:

Այս պարագան այնքան բացայայտ է որ, Զօր· Կրօնէր ներքին նախարարութիւնն ալ չպիտի կրնայ պահել, համաձայն վերջին տեղեկութիւններու:

Նոյն իսկ սպնդողներ կան թէ՝ Հինտէնպուրկն ալ դաւադիրներուն հետ է, իսկ Պրիւնինկ անելի մատնուած: Կա՛մ պիտի հրաժարի, տապարէպը ձգելով Հիթլերականներուն — միշտ քողարկեալ — եւ կամ պիտի կրթնի ձախերուն, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար: Այդ պարագային, վախ կայ որ բանակը ամբողջովին ենթարկուի Հիթլերի հոսանքին:

Ի հարկէ ազդեցութեան պայքարն ու քաղաքական – կուսակցական խաղերը մեծ դեր ունին այս անցուդարձերուն մէջ:

Բայց, կարելի չէ ժխտել թէ՝ այս դէպքերը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւոյթներ կը մատնեն վտանգաւոր, առ նուազն արկածի երկունք մը:

Գերմանիան բռնուած է սարսափելի փոթորիկի մը, որ կը սպառնայ մէկ օրէն միւսը անակնկալի մը առջեւ դնել աշխարհը:

Մանաւորապէս Ֆրանսան:

Եւ ուշագրաւ է որ, այս բոլորը տեղի կ'ունենան ոչ միայն Հիթլերի ընտրական յաղթանակէն անմիջապէս յետոյ, այլ եւ մինչ այն պահուն երբ Ֆրանսան ալ ընտրութիւններ կատարեց, դէպ ի ձախ հակելով եւ կորսնցուց իր նախագահը՝ եղերական պարագաներու մէջ:

Արդարեւ, լուրջ տագնապ մը կ'անցընէ Ֆրանսան, երեւութապէս խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ:

Նոր Երեսփ. Ժողովը չէ գումարուած տակաւին: Ցայտնի չէ թէ ո՛ր հոսանքները ձեռք ձեռքի պիտի տան, կազմելու համար նոր դահլիճը: Ուրեմն, անծանօթ կը մնայ նաեւ վաղուան քաղաքականութիւնը:

Աջերը դժգոհ են ընտրութեանց արդիւնքէն, մանաւանդ անոր համար որ, սահմանէն անդին գոհունակութիւն պատճառեց ձախերուն յաջողութիւնը:

Մէկ խօսքով, Պերլին կ'օգտուի տիրող անստուգութենէն, կատարուած իրողութիւններ ստեղծելու համար: Գոնէ իր պահանջները անդադար յիշեցնելու, արծարծելու համար:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ, այս միջոցին, Գերմանիոյ մէջ, շատ կը նմանի Մուսոլինիի նախապատրաստական աշխատանքներուն (1922):

Միւս կողմէ, կարծես կրակին վրայ իւղ լեցնելու համար, իտալական առաջնակարգ թերթ մը կը գրէ, Մայիս 14 թուականով·

— «Ֆրանսան, որ կռուեցաւ եւ շահեցաւ հինգ տարուան պատերազմ մը, յանուն այն արդարութեան զոր այնքան բարձրաձայն պահանջեց, չի կրնար եւ պէտք չէ այսօր մեկուսանայ կասկածելի եսասիրութեան մը մէջ, մոռնալով իր երէկուան զինակիցները եւ անոնք որ կրնան անկեղծօրէն իր բարեկամները ըլլալ այսօր եւ վաղը»:

«Երկու տէրը մէկ տանմանի մէջ», պիտի ըսէին ռամկօրէն, Ֆրանսայի այս կացութեան առթիւ:

Այս խնդիրներուն հետ սերտօրէն կապուած է նաեւ Կեդր· Եւրոպայի անտեսական ճգնաժամը, ուր նմանապէս անմասն չէ Գերմանիան:

Ձախողեցաւ Դանուբեան Միութեան ծրագիրը, զոր այնքան կը փայփայէր Ֆրանսան:

Քանի մը օր առաջ, խորհրդաժողով մը գումարեց Փոքր Համաձայնութիւնը, եւ ճառերու տեղատարափ մը յետոյ, որոշեց դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան· — անճար միջոց: Կայ, տակաւին, Աւստրիոյ պարագան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԲԱՐ "13",Ը

Մոգական գիտութեանց գիրքս կը վստահեցնէ թէ «13»ը ինքնին չարաշուք թուանշան մը չէ եւ կ'եզրակացնէ թէ, թերեւս, մարդուն ծամեմատ չարադէպ է կամ բախտաբեր:

Եւ օրինակներն ալ իրաւունք կու տան իրեն: (Միջանկեալ ըսեմ որ եթէ իր բոլոր տուած օրինակներուն հաւատալ պէտք ըլլայ, կեանքը պարզապէս անտանելի կը դառնայ):

Այսպէս: ֆրանսացի ծանօթ գրողը Անրի Պէրօ կոնքուռներու մրցանակ ստացաւ 1922 դեկտեմբեր 13ին: Այդ տարին գրած կ'ըլլար 13կտորգիրք եւ կը բնակէր տուն մը, որուն թիւն էր 67, ճիշտ ինչպէս որ կը տեսնէք, բայց մոգի աչքերով դիտուած, պէտք է եղեր կարդալ 13 այն հաշուով որ 6+7=13:

Ռիշար Վակնէր ծանօթ երաժիշտը որուն անունը իր մայրենի լեզուին մէջ կը ծամէ 13 տառ, ծընած է 1813 փետրուար 13ին: Իր լաւագոյն գործերէն Թաննհաուզէրը փարիզի մէջ առաջին անգամ կը ներկայացուէր 1861 մարտ 13ին. իսկ կը կրկնուէր 1895 մայիս 13ին: Ցաջողութեան թուականներ այս «13»ները:

Ֆրանսայի ծանրապետութեան նախագահներէն փօլ Տէշանէլ որ ծնած է 1855ին, «13»ի օր մը, ամուսնացած է «13»ի ուրբաթ օր մը: Եւ պէտք է ծաւատալ որ այս «13»ները ո՛չ միայն դժբախտութիւն չեն բերած իր գլխուն, այլ ընդհակառակն, բախտը բացած են, քանի որ չեմ գիտեր որ ամսուն 13ին, ֆրանսայի երեսփ. ժողովը զինքը կը ներկայացնէր թեկնածու ծանրապետութեան նախագահութեան: Իսկ իր անունը կը ծամէ 13 տառ ֆրանսական:

Ի՞նչ կը ցուցնեն այս բոլորը: Որ արեւուն տակ չկայ բացարձակ ճշմարտութիւն, ինչպէս չկայ նոր բան: Որ «13»ին կապուած տրամադրութիւնները գէշ կամ լաւ, այնքան արժէք կը ներկայացնեն, որքան որ եւ է ճշմարտութիւն՝ «բացարձակ, վերջին, ու յաւիտենական»:

Եւ ահա վերջին ծամոզիչ փաստ մը:

Ունէ տարի նստեցայ տուն մը, որուն թիւը «13» էր: Բայց եթէ բարիք չտեսայ, դժբախտութեան ալ չհանդիպեցայ անոր երեսէն:

Բայց արդեօ՞ք անոր ծամար որ ֆրանսացի տանտէրս խելք ըրեր էր «13»ը իջեցնելու 11 bisի…

ԽԱՐՏՈՑ

Օտարականները Ֆրանսայի մէջ

Ֆրանսա բնակող օտարականներու մասին տրուելիք որոշումներուն առթիւ, ներքին նախարարը Պ. Մ'ահիօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ամէն տարի, Ֆրանսայի մէջ օտարականներու թիւը կ'աւելնայ: Մեր երկիրը բնակող երկու կամ երեք միլիոն օտարականներուն մէջ անբաղձալի տարրեր կը գտնուին: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին անոնց ինքնութեան ստուգման, անոնց բնակութեան վայրերու ճշդման, արտաքսման եւ վտարման եւ զանցառումներու հանդէպ կիրարկելի պատիժներու սաստկացման համար:

Մէկ քանի օրուան ընթացքին այս միջոցները պիտի ճշդուին եւ անմիջապէս պիտի կիրարկուին:

Ինչպէս գրեր էինք, կարգ մը հիմնական որոշումներ տրուած են արդէն:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական վիճակագրութիւնը կը շարունակէ նուազում մը ցոյց տալ Ֆրանսայի անգործներութիւն վրայ:

Մայիս 7ին, անգործներու թիւն էր 276,125: Մէկ շաբաթէն միւսը 5,888ի նուազում մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ ներքին անցուդարձերը

Զօրավար Կրէօնէրի պատերազմական նախարարութենէ հրաժարումէն յետոյ, Հիթլերեանները այժմ կը հետապնդեն անոր հրաժարումը ներքին նախարարութենէ: Տակաւին որ եւ է վերջնական քայլ չէ առնուած, սակայն կը կարծուի թէ Կրէօնէրի գործի վրայ մնալը իբրեւ ներքին նախարար, բուռն ընդդիմութիւններու պիտի հանդիպի նաեւ Հինտէնպուրկի մարդոց կողմէ:

Կարծողներ կան նոյն իսկ թէ, եթէ կարելի չըլլայ չէզոքացնել այս ընդդիմութիւնները, անհրաժեշտ պիտի դառնայ Պրիւնինկի դահլիճին մէջ մտցնել կարգ մը փոփոխութիւններ: Այդ պարագային սակայն, Պրիւնինկ այլ եւս չպիտի կրնայ կռթնիլ ընկերվարականներուն. այլ խորհրդարանական մեծամասնութիւնը պիտի փնտռէ աջերուն մէջ:

⁂ Հիթլերեան երեսփոխան մը եւրոպական թերթի մը թղթակցին յայտարարեց վերջ թէ զօրավար Կրէօնէր չէ հրաժարած, «այլ պարզապէս վռնտուած է», յաւնեց թէ Գերմանիոյ մէջ նորութիւններ պիտի պատահին սեպտեմբերին:

⁂ Գերման սպաներու ընկերակցութիւնը ընդհ. ժողով մը գումարեց եւ այդ առթիւ, համակրանքի հեռագիր ուղղեց նախկին կայսեր, եւ կայսերական տան անդամներու:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինքնութիւնը դեռ կը մնայ անյայտ

Գրեր էինք թէ Հավր բնակող Ռուս մը հաւաստեր էր թէ Կորկուլով իր իսկական անունով կը կոչուի Ալեքսիս Զոլատարեւ: Ռուսը՝ Ասդաքով, Հավրէն Փարիզ բերուեցաւ, ուր շաբաթ կէս օրէն յետոյ, դէմ առ դէմ եկաւ Կորկուլովի հետ, հարցաքննիչ դատաւորին ներկայութեան:

Ասդաքով, Կորկուլովի ներկայութեան կրկնեց, ինչ որ ըսեր էր Հավրի մէջ.

— Բուն Կորկուլովը հրազէնով սպաննուեցաւ Քուլուժքայայի մէջ, Լապինսքայայէն 110 քիլոմեդր հեռու: 1918, մարտ 13ին: Նոյն գիշերը, ելեքտրական լապտերի մը լոյսով, ես իսկ գացի տեսնելու դիակը: Այս մարդը ան չէ որ կը կարծէք: Կը ճանչնամ զինքը· իմ մէկ դասընկերս է, Ալեքսիս Զոլատարեւ, ծնած է 1892ին Երմէնսքայայի մէջ: Երկուքս ալ արկած մը անցուցած ենք մեր երկրին մէջ: Երկար ժողեր կը կրէինք՝ երկուքս ալ վիրաւորուեցանք բազուկէն:

Ասդաքով կը ցուցնէ իր վէրքէն մնացած սպին, բազուկին վրայ· բայց Կորկուլովի բազուկին վրայ վէրքի հետք չի տեսնուիր:

Կ'որոշուի սպիին քննութիւնը յանձնել դատական բժիշկին, մինչ Ասդաքով կը շարունակէ իր վկայութիւնը:

—1926 յունուար 6ին, այս մարդուն հանդիպեցայ Վիշիի մէջ: Այդ վայրկեանին կասկածեցայ· ինքզինքիս հարց կուտայի թէ արդեօք չե՞մ սխալիր: Բայց այսօր, կրկին կը տեսնեմ, կը հաստատեմ թէ ինքն է, Զոլատարեւը:

Իսկ Կորկուլով հանդարտօրէն կը հերքէ եւ կը յայտնէ թէ Ասդաքով կամ խենթ է, կամ խառնակիչ մը:

Ասդաքով իր խօսքերը հաստատելու համար, երկու վկայ կանչած էր· գնդապետ Էլիզեյեւը եւ իշխան մը, զօրավար Բէյլէզ Սուլթան Գիրէ:

Երկուքն ալ անձնապէս չեն ճանչցած Կորկուլովը, ոչ ալ Զոլատարեւը:

Գնդապետ Էլիզեյեւ կը գոհանայ հարցումներ ուղղելով Կորկուլովի իր զինուորական ծառայութեան մասին: Այս հարցումներէն կը հաստատուի թէ Կորկուլով շատ լաւ կը ճանչնայ այն վայրերը եւ զօրագունդերը, ուր ծառայած է:

Այս հարցաքննութիւնն, ուրեմն, որեւէ յատուկ յայտնութիւն մը կը սպասուէր Կորկուլովի ինքնութեան մասին, կը վերջանայ նոյն կասկածի մշուշին մէջ:

Ֆրանսացի վկայ մը սակայն, կարեւոր յայտնութիւն մը ըրաւ:

Պ. Ֆրանքէլ, յայտնեց թէ, ոճրին օրն իսկ, տեսած է Կորկուլովը իր խանութին առջեւ, կնոջ մը եւ ուրիշ մարդու մը ընկերակցութեամբ: Կորկուլով սեւ ակնոցներ կը կրէր եւ կոյրի տպաւորութիւն կը ձգէր· տոր համար ալ ուշադրութիւն ըրեր էր անոր: Այնպէս որ շատ զարմացաւ, երբ մէկ երկու վայրկեան խօսակցութենէ յետոյ, այրն ու կինը զինքը ձգեցին այնտեղ· իսկ ինքը սկըսաւ ուղղուիլ դէպ ի Պոէյէս փողոց՝ ամուր քայլերով:

Յունաստանի նեղութիւնը

Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ «Յունական կառավարութիւնը երբեք չէ յայտարարած թէ Յունաստանի դրամատան մէջ պահ դրուած դրամը որ կը ներկայացնէ արտաքին փոխառութեանց տոկոսը, պիտի գործածէ արտաքին պարտքերու համար:

«Մէկ քանի օր յետոյ, ելմտական նոր նախարարը խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ 1932–33ի ելեւմուտքը· անկէց վերջ է որ կառավարութիւնը ի վիճակի պիտի ըլլայ փոխատուներուն առաջարկելու արդար կարգադրութիւն մը:

«Անձեռնլիքուորներուն շահը կը պահանջէ առաջքն առնել այս երկրին ելմտական փճացման· որովհետեւ դրամական որ եւ է փոխադրութիւն, այս միջոցիս պատճառ պիտի դառնայ տրախմիի անկման եւ տնտեսական ճշմարիտ խուճապի մը:

«Յունաստան կը պահանջէ մէկ կամ երկու ամսուան պայմանաժամ մը, որպէս զի կարենայ կարգի դնել իր ելեւմուտքը եւ առաջարկներ ներկայացնել իր պահանջատէրերուն: Յունաստան ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

—)(o)(—

«ՈՒՐԻՇ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՔՆ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

Կիրակի օրուան թիւով հաղորդեր էինք կառավարական խորհրդակցութեան մը արդիւնքը՝ օտարականներու վրայ հսկողութիւնը խստացնելու եւ աւելի կանոնաւորելու համար:

Այս առթիւ, «Մաթէն»ի մէջ Սթեֆան Լօզան կը գրէ «ուրիշ սպանութիւններու առաջքն առնելու համար» խորագրին տակ.

— Առնուազն երեք միջոցներ կը հարկադրուին ստիպողաբար:

Առաջինը կը պահանջէ որ անմիջապէս վերջ մը տրուի այս բազմաժամ կատակին որ կը կոչուի վտարում (refoulement): Վտարումը կը կայանայ օտարական մը սահմանագլուխ տանելուն մէջ՝ ըլլայ համոզկերութեամբ, ըլլայ բռնադատումով: Իրաւական հիմ չկայ: Ոչ ալ պատիժ: Վտարուածը, երեք օր յետոյ կրնայ վերադառնալ, ուրիշ ճամբով, եթէ ոչ նոյն ճամբով: Կրկին վտարուելու վտանգին չենթարկուիր: Եւ այս փոքրիկ խաղը ամէն դիւրութիւն ունի շարունակուելու: Պարագան նոյնը չէ օրինական ձեւակերպութիւններով պատրաստուած արտաքսումի հրամանագրին համար: Արտաքսուածը եթէ վերադառնայ եւ եթէ ձեռք անցնի, առով իսկ արդէն թեկնածու է երեք ամիս բանտարկութեան: Դուրսը՝ գիտեն ատիկա, եւ արտաքսման հրամանագրին անսաստողներու թիւը շատ փոքր է: Իսկ վերադարձող վտարեալները լեգէոն կը կազմեն: Փօլ Տումէրի սպանիչը, չմոռնանք թէ վտարեալ մըն էր: Եթէ արտաքսուած ըլլար, անշուշտ չպիտի վերադառնար եւ դժբախտ նախագահը այսօր պիտի ապրէր տակաւին:

Ուրեմն, կարելի եղածին չափ շուտ, ջնջենք վտարումը եւ անկից վերջ, կիրարկենք արտաքսումը՝ աւելի սաստկացնելով. 12 ամիս բանտարկութիւն՝ փոխանակ երեքի՝ անսաստումի վիճակին մէջ գտնուող արտաքսեալներուն համար, գէշ չպիտի ըլլար: Կարելի էր նոյնիսկ Ափրիկէի մէկ կայանին մէջ աքսոր նախատեսել, հոն ուր տեղ կայ…

Երկրորդ միջոցը կը կայանայ, ամբողջ ֆրանսական երկրի տարածութեան վրայ, քաղաքական ընկերակցութիւնները անմիջապէս արգիլելուն եւ լուծելուն մէջ: Մեր երկիրը ապաստանող օտարականը, քաղաքականութիւն ընելու իրաւունք չունի: Ուրեմն, նուազ իրաւունք ունի քաղաքական նպատակ ունեցող ընկերակցութեան մը մասնակցելու: Հանդուրժելու չէ սպիտակ, կարմիր, կանանչ թէ կապոյտ ընկերակցութիւններուն: Միացեալ· Նահանգներու մէջ, վայրկեան մը չպիտի հանդուրժէին անոնց և երեք տարի առաջ, կառավարութեան հրամանով, կազմալուծեցին բոլոր ֆաշական ընկերակցութիւնները: Առարկութիւնը որեւէ պատասխան չէր վերցներ: Եթէ ամանց արտօնութիւն տան, պատճառ չկայ որ չարտօնեն ուրիշները: Այսպէս, ձեր սեփական սահմանագլուխներու այսկո դմը կը կազմուին կռուի և բռնութեան օճախներ: Ուրիշ երկրի մը հպատակները որ իրարու համաձայն չեն, չկարենալով կռուիլ իրենց երկրին մէջ, կու գան իրարու հետ կռուելու ձեր երկրին մէջ:

Գալով երրորդ միջոցին, որ եթէ չեմ սխալիր, երկար ատենէ ի վեր կը պահանջուի Պ. Քիափի կողմէ կը կայանայ նշանակելի կերպով կրճատելուն մէջ Ֆրանսա եկող օտարականներուն յայտարարութեան պայմանաժամը: Այդ պայմանաժամը 8-օրէ այսօր: Ութ օր, ոստիկանութիւնը ամէն ինչ կ'անգիտանայ — կամ գրեթէ — Ֆրանսա հասած մարդուն մասին, որ ամէն ինչ ընելու ամէն դիւրութիւն ունի, առանց խանգար ուելու վախն ունենալու: Երկու օրը լայնօրէն պիտի բաւէր:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԳՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Խորհրդային Հայաստանի տնտեսական եւ վերաշինական վիճակի զարգացումը Թմրկահարողները պարտք կը սեպեն միեւնոյն զարգացման աստիճանի վրայ ներկայացնելու կրթական գործը:

Այս հաւաստիքները, անշուշտ, գոհունակութիւն կրնան պատճառել ամէն Հայու, ի՛նչ դաւանանքի ալ պատկանի, եթէ միայն հիմնուած ըլլան իրականութեան վրայ:

Դժբախտաբար ինչպէս միշտ, այս կարգի խնդիրներու մէջ ալ մարդիկ այնքան խղճամիտ չեն, վճիռ արձակելէ առաջ փաստերուն ծանօթանալու համար: Եւ որովհետեւ, միւս կողմէ, Համայնավարները սովորութիւն ունին մեծ աղմուկ բարձրացնել իրենց «ծրագիրներու» մասին, նախ քան անոնց իրականացումը, յաճախ զանազան «իրողութիւններ»ու միակ հիմքը կը ներկայանայ Թուղթի վրայ եղած ծրագիրը:

Այս ուղղութեան հակառակ, դաշնակցական մամուլի մերկացումները, որ կը նպատակեն իրական կացութիւնը պարզելու, հաճելի չեն նկատուիր ո՛չ միայն Համայնավարներուն, այլ եւ ոչ – Համայնավար «հայրենասէր»ներէն շատերուն, որոնք լաւը կ'ուզեն լսել միայն, հոգ չէ թէ անբովանդակ:

Տարբեր մտահոգութիւններէն առաջնորդուած, ու տարբեր եզրակացութիւններով հարուստ մեր իրականութիւնը, ստեղծած է իրապէս այնպիսի տարօրինակ մթնոլորտ մը, որուն մէջ ճիշդն ու իրաւը կորսնցուցեր են իրենց արժէքը:

Այս փոքրիկ ընդհանրացումը մասնաւորապէս անհրաժեշտ գտայ, կարդալով Հայաստանի կրթական «վերելքի» մասին եղած այնքան չափազանցուած պատմութիւնները:

Կրթական միակողմանի ձեռնարկները, ճիշդ է թէ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն Հայաստանի Համայնավարներու ընդհանուր աշխատանքին մէջ:

Անգրագիտութեան եւ պարտադիր ուսման աշխատանքներու մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, օգտակար ըլլալով մէկտեղ, շատ հեռու են դժբախտաբար լեցնելու այն սոսկալի պարապութիւնը, որ յառաջ եկած է հայ ստեղծագործ մտքի կաշկանդումէն:

Ուրիշ խօսքով, գրական անդաստանն է, որ կը մնայ խոպան, հակառակ ամէն կարգի «հարուածային» հրամանագիրներու եւ փորձառութիւններու:

«Պրոլետ» թէ այլ որակումով ծանօթ գրագէտները պակաս թիւ չեն կազմեր Հայաստանի մէջ: Ընդհակառակն այսօրուան Երեւանի մէջ միայն հաւաքուած հին ու նոր գրական մշակներու թիւը բացառիկ իրականութիւն մըն է Հայաստանի համար:

Ասկէ զատ, նոյնպէս բացառիկ նպաստաւոր պայմաններու մէջ է որ կ'ապրի այսօրուան Հայաստանի գրական մշակը, շնորհիւ այն նիւթական միջոցներուն, որ կը տրամադրուին անոնց:

Այս մէկ – երկու կարեւոր հնարաւորութիւնները պէտք էր խթան հանդիսանային հայ գրագէտին արտադրելու ոչ միայն բնական այլ եւ «հարուածային» կարգով, համապատասխանելու համար երկրի ընդհանուր կարգախօսին:

Իրականութիւնը, սակայն, բոլորովին տարբեր եզրակացութեան կը հասցնէ: Հայաստանի մէջ հայ գրագէտը, հակառակ պետական քաջալերող օժանդակութեան, նուազագոյնի ենթարկեր է իր ստեղծագործական աշխատանքը:

Հոն ոչ սեփական «հայրենիքի հողն ու ջուրը» ոչ ալ երկրի «վիճակի տնտեսական զարգացումը» նպաստեցին հայ գրագէտին հրատարակելու տեւական արժէք ներկայացնող գործեր:

Լրագրական գրականութիւնը —թելադրուած, միակողմանի եւ քարոզչական, անտարակոյս ընդարձակ է, նոյն իսկ չափազանց:

Սովորական լուրն ու տեղեկութիւնը յաճախ կը ներկայացուին «բանաստեղծօրէն», ստորագրուած «որակեալ» անուններու կողմէ:

Բայց ո՞ւր է այն վէպն ու պատմուածքը, արձակ ու ոտանաւոր բանաստեղծութիւնը, որ Հայաստանը ներկայացնէր իր նոր գոյներով, նոր կենցաղովն ու սովորութիւններովը եւ վերջապէս, «սօցիալիստական կառուցուածքովը»:

Ո՞ւր են Դէմիրճեանի, Զարեանի, Զարենցի նախախորհրդային բանաստեղծուած երկերուն փոխարինող նոր գործերը:

Տաղանդնե՞րն է որ կը պակսին, — ո՛չ, նորերը կան հիներու հետ, նոյն իսկ տաղանդներ կան —պրոլետ գրողներու մէջ: Ոչ մէկ խօսք կրնայ ըլլալ ուրեմն Հայաստանի տաղանդներու մասին, որոնք կը ծնին հայ արգանդէն, հայրենի հող ու ջուրէն:

Եւ սակայն, կրկին նոյն հիմնական հարցը, — չկայ հիմնական գործ, չկայ լուրջ եւ կարեւոր արտայայտութիւն:

Համայնավար իշխանութիւնը նիւթական հնարաւորութիւններ ստեղծելով գրական մշակներուն, սկիզբէն իսկ ձգտած է կաշկանդել անոնց միտքն ու ուղեղը:

Համայնավարը իր խիստ կեդրոնացման սկզբունքին հաւատարիմ՝ կ'ուզէ ստեղծագործ միտքն ալ կեդրոնացնել մէկ ուղղութեամբ: Ան կը պահանջէ հայ գրագէտէն ու բանաստեղծէն իւրաքանչիւր քաղաքական ու տնտեսական ծրագրի համապատասխան գրական արտադրութիւն:

Ամէն հիմնական «քէմփէյնի» ընթացքին, բանաստեղծն ու վիպասանը, թատերագիրն ու երգիծաբանը պէտք է ձայնակցին օրուան մարտակոչին: Հոս է, որ ստեղծագործ միտքը կ'ամլանայ կամ կ'այլասերի:

Որովհետեւ, եթէ վերջ ի վերջոյ հնարաւոր է ստիպել հայ գիւղացին որ մտնէ հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ, կամ եթէ երբեք դիւրին է բոլշեւիկեան «անողոք կրակի» տակ փոխել երկրի ներքին կարգն ու սարքը, կարելի չէ մարդկային ստեղծագործ միտքը նոյն միջոցներով եւ կարգերով մղել արտադրութեան:

Բռնադատուած եւ կաշկանդուած միտքը, երբեք եւ ոչ մէկ պարագայի տակ կրնայ զարգանալ ու արտադրել: Հետեւաբար անյուսալի է գրականութեան արտադրութեան զարգացումը, որքան ատեն որ չէ գտած մտածելու, կազմելու եւ արտադրելու իր բնական ազատութիւնը:

Այս ընդհանուր օրէնքին հակառակ, Համայնավար կուսակցութեան ճիգերը, գոնէ Հայաստանի մէջ՝ կը մնան անհետեւանք: Իբրեւ պերճախօս ապացոյց, քանի մը տող Հայաստանի Պետական Հրատարակչականի «մրցանակաբաշխութեան ժիւրիի» զեկոյցէն, որ տպուած է «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (14 ապրիլ) —

«ՀՍԽՀ Պետհրատի յայտարարած երեք մասսայական (ժողովրդական) երգի մրցանակաբաշխութեան ժիւրին քննելով մրցանակաբաշխութեան ներկայացուած նիւթերը (11 մասսայական երգ՝ գործարանային թեմատիկայով, երեք մասսայական երգ կոլտնտեսական թեմատիկայով եւ չորս մասսայական երգ՝ կարմիր բանակային թեմատիկայով) գտաւ, որ ներկայացուած նիւթերից ոչ մէկը լրիւ կերպով չի բաւարարում մրցանակաբաշխութեան համար ժիւրիի կողմից առաջադրուած պահանջներին, ուստի նիւթերից ոչ մէկը չարժանացաւ մրցանակաբաշխութեան»:

Պերճախօս պարաւագիր մը, որ կ'ապացուցանէ թէ՝ տիրող կարգերուն մէջ՝ հայ միտքը անընդունակ է դարձեր նոյն իսկ երգ մը հիւսելու...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ,,

1.— ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ 2.— ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Գրեց՝ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ: Տպ. Սօֆիա

Յարգանքի պարզ ցոյց մը, խղճի պարտք մը միայն չեմ նկատեր այն ճիգը, որով վերջին տարիներս նահատակ մեր գրողները անգամ մըն ալ մոռացութենէ դուրս հանուեցան. գրական տեսակէտով, ատիկա անհրաժեշտ, անխուսափելի վերադարձ մըն էր միանգամայն դէպի մօտիկ, ու նոյնքան ալ հեռաւոր անցեալը: Ատիկա կը մատնէր պահանջ մը մեր մօտ շփման գալու մեր երբեմնի կոուաններուն, գետիններուն հետ: Սարէն փրթած հեղեղատը, թէեւ ուռած՝ անակնկալ տեղատարափներով, այսու ամենայնիւ կը ցանկար յիշել գինքը սնուցանող առաջին ակունքը:

Անհրաժեշտ նահա՞նջ մը: Անշուշտ: Զգալու համար անջրպետը՝ որ կը բաժնէ, կը հեռացնէ մեզ այդ անհետացած սերունդէն, զգալու համար տակաւին թէ անհնար է այլ եւս որ կարենանք բոլորովին հաւատարիմ ըլլալ իրենց, շարունակել զիրենք: Անկիւնադարձ մը չէ միայն որ կը թեքէ մեր ճամբան, այլ բեկում մը, արկած մը: Կարելի պիտի ըլլա՞յ փոթորիկին մէջտեղ, յորձանապտոյտ նաւը կապել իր ընկղմած խարսխին, երբ փրթեր է շղթան...

Բայց փրկարար ուխտագնացութիւն մը, մեր այդ այցը սիրելի շիրիմներուն. կը կարծենք ճանչնալ զիրենք: Երբեմն գերգնահատած էինք, բայց յաճախ անտեսած իրենց գործը: Թոյլ տրուեցաւ մեզի վերաքննելու մեր դատաստանները. անցեալի վրայէն մշուշը կը վերնար, դէմքերը կ'երեւէին յստակ գիծերով, արդար համեմատութիւններով: Այսպէս է որ պատմութիւնը կ'աճի, կը զասաւորուի, կը հաստատուի մեզ. երէկուան այդ մարդիկը, կեանքը՝ զոր բաժնեցինք իրենց հետ, մերը չեն, այլ եւս ոչ ոքինն են, այլ իրը, պատմութեանը...:

×

Անցեալի վերագնահատութեան այդ աշխատանքին առհաւատչեայ Արմէն Սեւան կը բերէ համեստ բայց պարկեշտ մասնակցութիւն մը: Իր «Նահատակ գրողներ»ու առաջին գիրքը կուտայ ուրուագիծը երկու երիտասարդ գրողներու, Տիգրան Չէօկիւրեանի եւ Ռուբէն Սեւակի:

Ա. Սեւան լիակատար գործ մը տուած ըլլալու յաւակնութիւնը չունի: Ճանչնալով հանդերձ իր ձեռնարկին դժուարութիւնները, չէ տատամսած բնաւ: Իր բարի կամեցողութիւնը գնահատելի է:

Արդարեւ հայ գրական պայմանները, ակներեւ է ինքնին, չափազանց աննպաստ են ու եւ է բանասէրի, որ պիտի փորձէ նիւթի մը, անձի մը շուրջ ամբողջական ուսումնասիրութիւն մը տալ: Ներկայ ուղղամիտ բանասէրը խստապահանջ է ինքն իրեն դէմ: Մակերեսայինը եւ կիսկատարը զինք չի գոհացներ: Աննշան համարուած դէպքերն անգամ կը ջանայ գնել վաւերաթուղթերու, փաստերու հակակշռին տակ: Ո՞ւր գտնէ սակայն հայ բանասէրը աղբիւրներու եւ վաւերագիրներու պատրաստ եւ տրամադրելի պաշարը: Մեր իրականութիւնը որքան աղքատիկ, անմխիթարիչ դաշտ մըն է այս տեսակէտով, աւելորդ իսկ է յիշել...

Ճիշդ է որ Տիգրան Չէօկիւրեան կամ Ռուբէն Սեւակ գրական բարդ կամ ճոխ երեւոյթներ չեն կազմեր: Անոնց կեանքը՝ եղերականօրէն ամփոփ է մնացեր, անոնց գործը՝ վաղահասօրէն ընդմիջուած. բայց ատիկա պատճառ մը չէ զիրենք քննելու համար հարեւանցի:

Ա. Սեւան, հաւանաբար մեկնած է սա տեսակէտէն թէ ամէն գրող ինքնին գրական - հոգեբանական «պարագայ» մը, «երեւոյթ» մըն է, զոր պէտք է վերլուծել ինքն իր մէջ, իր կեանքին եւ գործին յարաբերութիւններու տեւայններով: Այս ճամբուն վրայ մեծ եւ պզտիկ գրողներ չկան, ամէնն ալ հաւասար շահեկանութիւն մը կը ներկայացնեն, ինչպէս բնութեան մէջ աննշան համարուած դիպուածներն անգամ նոյնքան հարցերու կ'առաջնորդէ մեր միտքը, որքան համապարփակ երեւոյթները:

Ա. Սեւանի երկը կը մատնէ ատաղձի անբաւականութիւն մը: Ներելի, թերեւս անխուսափելի թերութիւն մը: Կը հասկնանք զինքը. իր քննած հեղինակներու գործը մեծ մասամբ ցրուած է հանդէսներու, տարեցոյցներու մէջ ու անոնց մասին տրուած ուսումնասիրութիւնները նոյնքան ցանցառ են, նոյնքան հազուագիւտ: Այսու հանդերձ Ա. Սեւան խղճմտօրէն ջանացած է փնտռել, հաւաքել ու համադրել բոլոր այդ ցանուցրիւ տարրերը, ու մասամբ ալ նամակներու եւ յիշատակներու լոյսին տակ կենդանացնել զիրենք, զոյգ մարտիրոս գրողները:

Գրական ուսումնասիրութիւններու ընթացիկ մեթոտին հաւատարիմ, Ա. Սեւան տուած է իւրաքանչիւրին կենսագրութիւնը, գրական աշխատանքը եւ անոնց գործին ընդհանուր յատկանիշները: Իւրաքանչիւրի մասին իր տուած պատկերները կը գտնեմ ամփոփ, ճշգրիտ եւ խղճամիտ:

Ահա Չէօկիւրեանը: Հետեւինք իր քայլերուն:

Կիւմիւշխանէէն Պոլիս նետուած որբ մը, որ Եէտի Գուլէի եւ Գալաթիոյ Կարմիր Վանքի որբանոցներէն կ'անցնի Պէրպէրեան վարժարան ու յետոյ 1908ի Օսմ. Սահմանադրութեան գինով օրերուն յանկարծ ինքզինքը կը գտնէ վարար կեանքին առջեւ, որ ալ զինքը կը խլէ, կը հասունցնէ, իր մէջ կ'արթնցնէ արուեստագէտի բնազդը: Այս հակիրճ գիծերը կը բացատրեն արդէն իր գրական նախափորձերը, ու մանաւանդ իր միակ վէպը, «Վանքը»:

Եւ Ռ. Սեւակ: Նմանապէս զաւառացի պատանի մը, որ Սիլիվրիէն կ'անցնի Պէրպէրեան եւ ուսուցչապետին թելադրանքով այնուհետեւ Լօզան, ուսանելու համար բժշկութիւն: Խանդավառ իր վերադարձը Պոլիս, ուր հայ կեանքը մատնուած էր ճակատագրական խմորումներու: Ահա իր կեանքի այդ դրուագները, ժամանակին այդ խառնվքը կը բացատրեն այլեւս իր զգացական սեւեռումները, իր ներշնչումներու բնոյթը:

Ա. Սեւանի վերլուծումները կը կոթնին միշտ բնորոշ եւ երբեմն ամբողջական մէջբերումներու: Ան քրքրել ուզած է իւրաքանչիւրին քնարի լարերը, անոնց զգայնութեան թագուն յոյզերը, փնտռած է ամէն մէկուն քով սիրերգակը, հանրային յոյզերու երգիչը, խորհողը եւ արուեստագէտը. ջանացած է փնտռել ազդեցութիւնները, որոնք որոշ չափով զոնաւորեր կամ գունաթափեր են երիտասարդ հեղինակներու գործը. իր բծախնդրութեան անձնատուր, Ա. Սեւան, ըստ իս, երբեմն տարապայման փութկոտութեամբ փորձեր է մեկնելու բանաստեղծական որոշ տողեր, հատուածներ, որոնք ոչինչ ունին խրթին, անհաղորդ: Մերկը աւելի մերկացնելու, պարզը տարբաղադրելու այդ մտահոգութիւնը կրնայ խաթարել հմայքը, ազատութիւնը որ եւ է գրուածքի:

Գիրքը կը փակենք ցաւագին մտածումով մը, որ հեղինակին ալ եզրակացութիւնը եղած է: Ահա երկու փշրուած կեանքեր. հարուստ խոստումներով ու կարելիութիւններով. եւ սակայն իրենց խարխափումներուն, փթթումներուն թափին մէջ իսկ ինկած շանթահար...: Տեսակ մը խորհրդանշան երիտասարդ սերունդի մը, որ գրոհի մը նման կ'ուռէր եւ որ Ապագայի դրան առջեւ, սեմին վրայ, ծուատեցաւ:

×

Ա. Սեւանի գիրքը, իր սեղմ գծերուն մէջ ամբողջական ըլլալով հանդերձ, տպաւորութիւնը կը թողու նկարի մը, որուն շրջանակը պակաս է: Այդ շրջանակը, ըստ իս, պիտի ըլլար ուսումնասիրութիւնը այն պատմական րոպէի՛ն, այն ժամանակի՛ն, ուր աճեցան զոյգ հեղինակները:

Կ'ակնարկեմ 1908-1914ի խառնորոշ շրջանին:

Ճիշդ է, Ա. Սեւան չէ անտեսած երբեմն անդրադառնալ այդ օրերուն: Իր գործին մէջ սակայն իր ցուցմունքները ցանուցրիւ եւ հպանցիկ: Իմ տեսակէտովս պատմական րոպէի լայն քննութիւնը պէտք է կազմէր իր ծրագրին նախամուտը եւ տիրական շեշտը:

Արդարեւ, չենք սխալիր կարծել, եթէ 1908-1914 տարիներու այդ խռովուն շրջանը նկատենք Թրքահայ կեանքի վերածնութեան այլապէս ուշագրաւ մէկ փուլը: Անակնկալ դէպքերու առջեւ ջարդուփշուր եղած այդ վեցամեակին տարօրինակ ու յուզիչ կեանքը ճանչնալ կարենանք որ այդ օրերուն ո՛ւր կը բացուէր հանրային կեանքի վրայ: Ի՛նչ յեղաշրջումներու, խռովքի, անյարակից ճիգերու շրջան մը եղաւ անիկա: Անգամ մը եւս Պոլիսը կը դառնար մտաւոր կեդրոն մը ու կը թեքէր դէպի ձախ. Թրքահայ կեանքը եւ միտքը կը կազմակերպուէր, զաւառը կը սթափէր ու նժարին մէջ կը նետէր իր ձայնը: Երիտասարդութիւնը կ'ողողէր հրապարակը, գաղափարական օրերու ճամբաները. Ազդակ, Ազատամարտ (Պոլիս), Յառաջ (Կարին) կը խմորէին կեանքը, քայլ առ քայլ դէպքերը յուսալից սեւեռում մը կ'առնէին. իրականութիւնը նոյն իսկ կը կանխէր մեզ ու ինքզինքնիս ընդունակ կը զգայինք ճնշելու դէպքերուն վրայ:

Ու այդ յուսավառութեան օրերը կը յաջորդէին բարոյալքումի երկար ճգնաժամի մը: 1896—1904—1907 եւ յետոյ յանկարծ 1908—1912—1914: Հակասութիւններու խաղ, հոգեկան փորձի օրեր: Սերունդ մը ամբողջ կրեց հոգեկան այլափոխութեան այդ տագնապը: Ամէնէն ուժեղ միտքերն անգամ չկրցան չենթարկուիլ ելեկտրական ներուժ այդ պրկումին:

Ու ահա թէ ինչո՞ւ կ'ենթադրեմ թէ այդ օրերուն ծփանքը կը բացատրէ ոչ միայն մեր հաւաքական հոգեբանութիւնը, այլեւ մեր գրական-իմացական արտայայտութիւններուն շեշտը եւ երանգը... Սեւանի գրքին մէջ ժամանակագրութիւնը չէ գրաւած իր արժանի տեղը եւ խորքը:

Այս հիմնական տեսակէտէս անկախաբար, անհնար է անշուշտ բաժնել Ա. Սեւանի բոլոր դատումները եւ կարծիքները: Ճաշակի եւ խառնուածքի հարց մըն է արդէն դատողութիւն մը, գրական վճիռ մը: Հետեւաբար միշտ կարելի է գրքի մը, կամ խորհողի մը հետ անհամաձայնութեան եզրեր գտնել:

Սեւանի գործը, լաւագոյն կողմերէն առնելով, պէտք է նկատել ամփոփ ու յստակ աշխատանք մը, որ ճեղք մը կը բանայ ոչ միայն երկու աճող հոգիներէ ներս, այլ խռովայոյզ ժամանակի մը վրայ, որ զիրենք լեցուց ու խեղդեց միանգամայն:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԾԵԾ Կ'ՈՒՏԷ

Սպանիոյ գահընկէց Թագաւորը Ալֆօնս, Անգլիայէն գալով Մարսէյլ եկած էր եւ կը պատրաստուէր ինքնաշարժ մտնել, երբ յարձակում կրեց անծանօթի մը կողմէ: Անծանօթը առանց բառ մը ըսելու, կռուփի ուժգին հարուած մը իջեցուց նախկին Թագաւորին դէմքին: Անծանօթը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Սպանիացի գործաւոր մըն է, որ յայտնեց թէ ինքը հանրապետական է եւ իր երկրին հասցուցած չարիքին համար ուզած է պատժել նախկին Թագաւորը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (Թիւ 2)

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

Առաջին բանը զոր նշմարեցի, վարպետիս, (հասկցէք գործատէրիս) կատարեալ համբակ մը ըլլալն էր. երկրորդ՝ յաճախորդներուն տաժանքոտ կեանքէ մը կարծրացած «մութը», անժպիտ ու յուսահատեցնող տրտմութիւնը, յատակին վրայի մաղի դէզն ու խանութին անտանելի անխնամութիւնը, — կը գուշակէք անշուշտ թէ մարդուն համբակ մը ըլլալը որոշելէս յետոյ աւելի իրեն արժանի տեսայ. ու ան ալ հաւանաբար ոչ գլխ ճամբելու եւ ոչ ալ ընելու «պզտիկութիւնը» շահերուն չկարենալով յարմարցնել՝ աւելը կը մնար պատահականութեան: — Բայց այս ամէնը գլխ գանեցուցին: Եղաւ ինչ որ սովորական է:

— Մնաք բարով:

— Երթաք բարով:

Օրերը կ'անցնէին: Անհրաժեշտ չէր օրուան մարդը ըլլալ, ժամանակին հետ քալելու համար: Կան որ իրենց անունն իսկ կը մոռնան, այնքան քիչ կը լսեն հնչումը—եւ որ ժամանակին առջեւէն կը քալեն: Հիմա եթէ ձեզ չյարգէի, պիտի խնդայի, որովհետեւ շատերուս գայրոյթին հակառակ խօսքերու անհունը որպիսի՛ սկեպտիկ գաղափարներ, ճշմարտութիւնը հայհոյացնող գաղափարներ կը ծնի, խաղով ու կատակով, ինչպէս երազը կեանքէն զատող տարբերութիւնը՝ մուշ – մուշ քունի մէջ...

Ո՛չ, ծոյլ մը չեմ, բայց ինծի կը թուի թէ աշխատասէր ալ չեմ. եթէ բարեկամներու քակին դիմելու ստիպուած չըլլար՝ հաւանաբար բնաւ չաշխատէի. այս ըսելով մի՛ խորհիք թէ ոչ — բարեկամն ալ կողոպտելու չափ եղած էի: Այլ չաշխատելէն չէի վախնար: Իսկ այդ բանին համար մեծ դիւրութիւն կուտայ սափրիչութիւնը:

Աւելցուցէք սա ալ. աշխատանքով գինովցողներէն չեմ եւ ոչ ալ աշխատանքին կեանքի նպատակն ըլլալը դաւանողներէն: Ընկերվարութիւնը այս գետնի վրայ իմ բաղձանքներս չպիտի կրնայ գոհացնել երբեք, եթէ յաջողի նոյն իսկ օրուան մէջ մէկ ժամի իջեցնել աշխատանքի տեւողութիւնը, ամէնուն ինչպէ՞ս պիտի կրնայ 24 ժամէն չափով մը պակսեցնել սա խեղճ սրտիս աշխատանքը որ ամէն բանի հակառակ դուլ ու դադար չունի...

Այսպէս, գոհունակութենէն դժգոհութեան եւ այդ նահանջող ճամբէն հասեր էի մինչեւ դժուարահաճութեան: Խորհած չունէի գործատիրոջ մասին: Նախ պէտք էր որ ես հաւնէի: Գործ գտնելու սովորական միջոցին, ըսել կ'ուզեմ սէնտիքային ալ կարեւորութիւն տուած չունէի: Վարժ էի եւ բաւական փնտռուած: Ասոր համար իսկ ամէնէն բարձր օրավարձը որոշած, պայման կը դնէի առաւօտ ժամը 8ին տեղ 8.30ին սկսիլ. «չէ՞ք ուզեր, դուք գիտէք...»:

Սակայն մարդ ամէնէն աւելի ուրիշէն հաւասարակշռութիւնն է որ կը պահանջէ, այդ բանը ամէնէն առաջ իրեն զլանալով հանդերձ: Ուստի իմ «պայմաններովս» պէտք էր որ աւելին տայի, լաւագոյնս գոհացնէի: Երբեք այդքանը չէի եղած: Քաղաքավար ընդունելութիւնները յաճախ յուսախաբութեամբ կը վերջանային. ուրեմն եւ հեգնանքով:

Տեղ մը, խանութին մնայուն գործաւորին հետ վիճեցայ մասնաւոր կտրուածքի մը ձեւին մասին, պնդեց, պնդեցի. ձայնս բարձրացուցի ինք պոռաց: Խնդիրը փողոցին մէջ կարգադրել հարկ պիտի ըլլար, ան գլխ մսագործ կը կոչէր, ես զինք խոզարած: Անմիջապէս յիշեմ հոս, փակագծի մէջ, թէ անգործ օրերէս մէկուն լսեցի մսագործի մը իր աշկերտը սափրիչ որակումով անարգելը եւ այս վերջինին ալ կատղիլը: Փակագիծը գոցենք: Գործատէրը ծրարս կապել տուաւ:

Ուրիշ տեղ մը, յաճախորդին մէկը ապուշ ճաշակով կտրուածք մը ուզեց իր մազերուն համար, չկրցայ համոզել. Պրրթանիացի մըն էր. սակայն գործը ծամուած պատառ մը դարձուցի՝ բարկութենէս. կախ, զարմացալ: Դուրս:

Երրորդ տեղ մը պէտք էր որ ապակիներն ու հայելիները մինակս, մեզքիս պէս մաքրէի. ո՛վ բաւ, պայմանս այդպէս չէր... հաշի՛ւս...

Գործատէրին մէկը գտաւ որ այսինչ բարաջուրին ուէքլամը այնինչէն քիչ կ'ընէք. իր հաշիւէն չի գար եղեր. գլուխը քարը, սովորութիւննե՞րս ալ պիտի փոխէի ինչ է... ես արդէն վարպետ աշխատո՛ղս, ե՛ս որ... հաշի՛ւս:

Տեղ մը չարաթ ատոր ուշ հասայ. յաճախորդը կը սպասէ եղեր. քիթ – միթ. գործին չեմ գար եղեր. հո՛գս...

Ձեմ գիտեր քանիերորդ խանութին տէրը այրի կին մըն էր. պէտք է եղեր յաճախորդներէն յետոյ իրեն... կուզը բնաւ հաշուիս չէր գար... «ցտեսութիւն սիրելի տիկին, ցտեսութիւն... ուրիշ անգամ մը...»:

Հոս չեղաւ որովհետեւ օտար էի. իսկ հոն կոշտ կը գտնէ, միւսը ջղային, երրորդը շա՛տ պաղարիւն...

Եւայլն, եւայլն, եւայլն:

Հայրս ինքզինքս—ոչ դիւրութեամբ ի հարկէ— կը համոզէի քիչ մը պահանջուածը ըլլալ. «պայմաններս ալ սրբագրել, երբ բոլորովին նոր «անհամութիւն» մը պատճառ կ'ըլլար նոյն արդիւնքին:

Ու արդիւնքներու միօրինակութիւնը կուտային սովորութեան հաճոյքը:

Այն ատենէն ի վեր հասաւ այս խաղը, որ տեղի տալ, պատրուակներ ստեղծել սկսայ: Կարծէք աշխատիլ չէր նպատակս, այլ վէճ ու անհամաձայնութիւն չինել:

Ու ամէն ուղղութիւն իր յառաջացումը ունի, ինչպէս ամէն ճամբայ կէտի մը հանդէպ իր մօտն ու հեռուն:

Անգամ մը որոշեցի քաղաքամասի մը ամբողջ սափրիչները, խանութին ներսէն ճանչնալ: Հինգ ամիսէն յաջողեցայ... ամէնուն քով օրով, օրակէսով գործաւոր եղած էի:

Անկէ յետոյ միեւնոյն տեղը շաբաթ մը անընդհատ աշխատիլը ինծի տանջանք դարձաւ: Անշուշտ, երբ խնդիրը հոս հասաւ, հաստատ գործ ունենալ կամ գործատէր ըլլալ մտքէս անգամ չէր անցներ: Շունչ առէք, փոքրիկ զաղտնիք մը ձեր զաղտնապահութեան կը վստահիմ: Ահա՛. այս ամէնով ես ալ «արուեստիս» գետնին վրայ փառասիրութիւն մը ունէի: Այն է օրին մէկը աշխարհը կառավարող կամ դարձնող սա «մեծերուն» երեսըածիլել. եւ այդ առիթով, — չէ՞ որ արհեստին «պահանջն» է — բանալ անոնց քիթէն:

Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

—)(o)(—

Անցեալ օր գրած էինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է նոր զիջումներ ընել գիւղացիներուն, արտօնելով որ ծախեն պետութեան ստանալիք արմտիքէն աւելցած բաժինը: ...կէ, այս տարուան հունձքէն կառավարութիւնը պիտի ստանայ 18 միլիոն թոն, փոխանակ 22 միլիոնի: ...ն զատելէ յետոյ, գիւղացիները պիտի կրնան ծախել մնացեալը ուղղակի սպառողներուն:

Թոկիոյէն հասած լուրերու համաձայն, Ստալին ուրիշ զիջումներ ալ ըրած է: 1932 ապրիլէն մինչեւ դեկտեմբեր, կառավարութիւնը գիւղացիներէն պիտի պահանջէ միայն կէսը այն անասուններուն եւ միսին զոր առած էր 1931ի միեւնոյն ժամանակամիջոցին: Թէ անհատ գիւղացիները եւ թէ հաւաքական տնտեսութիւնները իրաւունք ունին ողջ կամ մորթելով ազատօրէն ծախելու մնացեալ անասունները, կառավարութեան պահանջը գոհացնելէ յետոյ:

Այս հրամանագիրը հիմնովին կը փոխէ մինչեւ հիմա հետապնդուած քաղաքականութիւնը, որ կ'արգիլէր նոյնիսկ մէկ անասուն մորթել, առանց տեղական իշխանութեանց արտօնութեան: Գիւղացիները միշտ կ'անտեսեն կառավարութեան հրահանգներուն, յաճախ մեղսակցութեամբ տեղական պաշտօնեաներուն, որոնք նմանապէս գիւղացիներ են, եւ անխնայ կը մորթէին անասունները:

Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, շատ մը շրջաններու մէջ եղջիւրաւոր անասունները, ոչխարները եւ խոզերը աւելի քան կէս առ կէս պակսած են 1931էն ի վեր: Ներկայ ...ման շատ մը հաւաքական տնտեսութիւններ անսաստելով տրուած հրամաններուն, մորթած են բոլոր նորածին հորթերը եւ միսը բաժնած իրենց միջեւ: Այս ձեւը աւելի ձեռնտու համարուած է քան զանոնք սնուցանելը: Այս պայմաններուն մէջ, կառավարութիւնը չէր կրնար ստանալ միսի այն քանակը որ նախատեսուած էր, կամ ստանալու համար, աւելի շատ անասուններ մորթել պիտի տար:

Տակաւին պարզ չէ թէ կառավարութիւնը ինչու այս արմատական զիջումներուն դիմեց, այն ալ մէկ շաբթուան ընթացքին: Ենթադրողներ կան թէ, նկատի առնելով պատերազմական ամպերու կուտակումը Ծայր. Արեւելքի մէջ, կ'ուզէ թէ թեթեւցնել գիւղացիներուն դժգոհութիւնը եւ թէ աւելի դիւրացնել քաղաքներու բազմութեանց պարենաւորումը, ուղղակի շուկայէն ցորեն եւ միս գնելու պատեհութիւն ընծայելով:

Խորհրդային մամուլը կը բացատրէ թէ եղած զիջումները մեծ նշանակութիւն ունին թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով եւ հիմք կը դնեն ներքին առեւտուրի բարուոքման: Միւս կողմէ, կը շեշտեն թէ գիւղացիներուն ձեռներէցութիւնը նոր թափ պիտի ստանայ, քանի որ պիտի կրնան որոշել թէ ո՛ր տեսակ անասուններուն աճում պիտի տան, որովհետեւ կառավարութեան պահանջած միսը կրնայ ըլլալ նաեւ հաւ եւ ճագար, նոյն իսկ ողջ վիճակի մէջ:

X Փրաւտա խօսելով արմտիքի մասին եղած զիջումներուն վրայ, նոր հրամանագիրը կը համարէ նոր էջ մը Լէնինի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ: Եւ յոյս կը յայտնէ թէ՝ գիւղացիները այսուհետեւ ուժ պիտի տան ցանքին, որ դանդաղ կ'ընթանայ մասնաւորապէս 1931էն ի վեր, թէեւ ցանուած տարածութիւնը միեւնոյնն է: Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, Ուկրանիայի ցորենաշատ շրջանին մէջ ցանուած ցորենը կէսն է 1931ին ցանուած քանակութեան: Կացութիւնը աւելի փայլուն չէ Հիւսիսային Կովկասի մէջ, ուրիշ ցորենաշատ շրջան մը:

Գիւղացիները վախնալով որ կառավարութիւնը կրնայ նորէն փոխել իր քաղաքականութիւնը՝ 1933 յունուարին, հաւանաբար այնքան ալ չոգեւորուին: Ամէն պարագայի մէջ, նոր զիջումները կ'ապացուցանեն որ գիւղացիներուն կրաւորական դիմադրութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ կառավարութեան:

Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին հարիւրամեակը

—)(o)(—

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Համբարձման տօնը «Ազգին Տան» շուրջը հաւաքած էր հազարաւոր բազմութիւն, ներսը աւանդական սեղանին շուրջ, դուրսը մարգագետիններուն վրայ: Վիճակի օրը օրն է այդ հարիւրամեայ հաստատութեան երբ ժողովուրդը իր տասնոցներով պահած այդ տառապանքի տան ամէն մէկ անկիւնը աչքէ անցնելու պատեհութիւնը կ'ունենայ, խոհանոցէն մինչեւ Ռէճնէթկէնի սրահը. ախոռէն մինչեւ մայրանոցի նորածիններու օրօրոցները:

Այս տարի բացառիկ էին այդ հանդէսները: Հիւանդանոցի հարիւրամեակին առթիւ, թէեւ յոբելենական հանդիսութիւններ չէին բոլորովին, հաստատութեան պաշտօնական բացումը կատարուած ըլլալով 1834ին մայիսին 31ին, երբ հիմնադիր բարերար Յարութիւն ամիրա Պէզճեան, հինգ ամիս առաջ մեռած էր արդէն 63 տարեկան հասակին մէջ:

Այս բեղուն եւ հարիւրամեայ կեանքը մեր միակ ազգային հաստատութեան ոչ միայն յատկանշական է իր վերիվայրումներով, այլ եւ կենդանի կոթող մըն է հայ ժողովուրդին ամէնէն մեծ առաքինութեան, — տոկալու, ապրելու կամքին, հակառակ հազար հազար փորձութիւններու: Այս առթիւ, քանի մը պատմական տեղեկութիւններ.—

Ազգ. Հիւանդանոցը հիմնած է Պէզճեան ամիրան, նախ փայտաշէն եւ անկատար: Իր մահէն վերջ Ստեփաննոս պատրիարքի օրով յանձնուած է մասնաւոր մարմինի մը, Բիշմիշեան Միքայէլ եւ Ճանիկ ամիրաներու գլխաւորութեամբ:

Անոնց օրով է որ աւարտած է շէնքին կահաւորումը, երբ նոյն միջոցին ժանտախտի համաճարակը մտահոգութիւն կը մատնէր ամէն առողջապահական հաստատութեան: Մասնաւոր հրովարտակով անհրաժեշտ եղած է բանալ ժանտախտի յատուկ դարմանատուն մը Գագըլ Չէշմէի ծովեզերքը (Ս. Յակոբայ վանքը 1834ին): Հիւանդանոցի հաստատումէն յետոյ, առնուած էր մատուռին հրամանը, որուն հիմնարկութենէն վերջն է միայն որ Հիւանդանոցին վրայ աւելցան Անկելանոցի եւ Յիմարանոցի բաժինները: Այս բոլորէն վերջ, ամիրաներու մատակարարութեան շրջանին, Տատեաններու հոգածութեան առարկայ եղած է հաստատութիւնը ու Յովհաննէս պէյ Տատեան, որուն փոխանցել տուած էր Պէզճեան ամիրա արքունի վառօդապետութիւնը, Հիւանդանոցին ապահոված է հացի եւ միսի պետական պարէնը:

1860ին, երբ ազգ. Սահմանադրութիւնը պատրաստուեցաւ, հիւանդանոցն ալ սկսաւ կառավարուիլ մասնաւոր հոգաբարձութեան մը ձեռքով, մինչեւ այսօր, 70 տարի շարունակ: 1867ին Փանոսեան եռանդուն եւ գործունեայ մարդ մը ուզած է եւրոպական տիպար հիւանդանոց մը դարձնել հաստատութիւնը, բայց ոչ միայն չէ կրցած յաջողիլ, եւ այլ գրկանքի դառն օրեր անցընել տուած է անոր:

Մէկ տարի վերջ, իր հեռանալէն յետոյ, 8 նշանաւոր բժիշկներու կողմէ (Տօքթ. Խորասանճեան, Փէշտիմալճեան, Սերվիչէն եւայլն) պատրաստուած ծրագրի մը վրայ, աշխատանք թափուած է բարեկարգելու հիւանդանոցը: Այդ կանոնագիրը գործադրել անկարելի եղած է շէնքին փայտաշէն եւ խճողուած ըլլալուն պատճառով: 24 տարի վերջը միայն Հիւանդանոցը քարաշէն կըրցած են շինել: Այդ օրերուն էր որ տագնապալի շրջան մը ունեցած է մեր առաջին ու միակ ազգ. հաստատութիւնը, պատսպարեալները ճամբուած են իրենց ազգականներու մօտ, փրկելու համար անօթութենէ:

Յարութիւն պատրիարքի օրով, Ազգ. Վարչութիւնը կազմած է նոր Հոգաբարձութիւն մը՝ Միքայէլ Յակոբեանէ, Սերոբէ Կիւլպէնկեանէ, Յովհաննէս Խայեանէ եւ Տիգրան Կիւմիւշկէրտանէ, որոնք երկու տարի հաստատութեան բարեկարգութեամբ զբաղած են եւ սկսած են վերաշինել հիւանդանոցը մասնագէտներու պատրաստել տրուած յատակագիծով, մէկ կողմէ քակելով փայտաշէն մասերը եւ միւս կողմէ շինելով քարաշէն:

Այս վերաշինութիւնը տեւած է 18 տարի շարունակ: Մատուռին տեղ ալ շինուած է նոր եկեղեցին, որուն օծումը 1906ին կատարեց Օրմանեան պատրիարք:

Յակոբեան, Կիւլպէնկեան եւ Ունճեան երեք գեղեցիկ եւ գիտական վերջին կատարելութիւններով օժտուած բաժինները շինեցին հետզհետէ, քարուկիր հիւանդանոցին շինութենէն յետոյ, հիւանդանոցը դարձնելով եւրոպական հաստատութեան մը հաւասար հիմնարկութիւն մը:

Ճիշդ է որ Պէզճեան Ամիրայէն սկսած մինչեւ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, բարերարներ շինած, օժտած և սատարած են այս «Ազգին տան», բայց հարիւր տարի այս հաստատութիւնը պահուած է ժողովուրդին տասնոցներով: Մինչեւ այսօր արտասահմանէն ղրկուած պարբերական նուէրները չեն որ կը հոգան 550 պատսպարեալներու ծախքերը: Ամբողջ Պոլսոյ մէջ ամէն մէկ թաղի «օժանդակները», կին թէ այր, երիտասարդ աղջկներ թէ յոգնած մարդիկ իրենց բան գործ ըրած են գանձանակը ձեռքը հաւաքել ամէն ամէն մէկ Հայու սիրտէն իր գուրգուրանքը, ամէն մէկ Հայու գրպանէն իր տասնոցը «իր Հիւանդանոցին համար» ու գոցել 110,000 Թրք. ոսկի (մօտ 1 միլիոն 300 հազար ֆրանքի) տարեկան պիւտճէն, որուն հարիւրէն 30ը միայն կը հայթայթեն մնայուն հասոյթ եկամուտները:

Վերջին Համբարձման տօնին եւս հաստատուեցաւ այս իրականութիւնը, երբ թէ սեղանին եւ թէ հանդիսութեանց ներկաները սրտաբուխ եւ ոգեւորեալ մրցակցութեամբ մը ապահովեցին հաստատութեան տարեկան փայտի պաշարը, որոշ բաժիններ ստանձնելով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սկաուտ հայուհիներու Միութիւնը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սկաուտական շարժումը, մանաւանդ վերջին երկու տարիներու ընթացքին, շատ ծաւալեցաւ Մարսէյլի մէջ:

Սկաուտիզմը՝ այն կարեւոր ազդակն է՝ որ նոր սերունդը թէ՛ բարոյապէս եւ թէ՛ ֆիզիքապէս գերծ կը պահէ ուծացման եւ այլ տեսակ աղէտներէ: Այժմ Մարսէյլի մէջ, կիրակի կամ տօն օրեր յաճախ կը տեսնես սկաուտական տարազով հայ մանուկներ:

Քանի մը ամիս առաջ, Մարսէյլի մէջ կազմուեցաւ Սկաուտ Հայուհիներու Միութիւն մը, որ արդէն մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած է: Այդ նորակազմ միութեան նպատակն է սկաուտիզմը արծարծել հայ իգական սեռին մէջ: Անոնք թէեւ սկսնակ բայց խորապէս ըմբռնած են սկաուտիզմի ոգին: Ապացոյցը՝ անոնց բազման հանդէսն էր որ տեղի ունեցաւ այս կիրակի, «Սալոն Վէնիսան»ի ընդարձակ թատերասրահին մէջ, հովանաւորութեամբ առաջնորդ Պալաքեան եպսկ.ի եւ մասնակցութեամբ Սէն-Լուի եւ Պուլվար – Օտոյի ազգային դպրոցի երկսեռ սկաուտներուն:

Պուլվար – Օտոյի եւ Սէն – Լուի եւ այլ արուարձաններուն սկաուտներուն թիւը կը մօտենայ երեք հարիւրի: Անոնք տակաւին ո՛չ մէկ անուն կը կրեն, սակայն իրենց յարաբերութեան կապերը այնքան սերտ են իրարու հետ, որ յոյս կայ թէ մօտ ատենէն իրար միանան: Մարսէյլէն եւ արուարձաններէն մեծ թիւով հայրենակիցներ խուռներամ փութացեր էին հանդիսավայրը, քաջալերելու մեր համեստ երիտասարդուհիները:

Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները: Առջեւը շարուած էին քանի մը սեղաններ, որոնց վրայ ցուցադրուած էին Պուլվար – Օտոյի ազգային դպրոցի սկաուտներուն ձեռական աշխատանքները: Ներկաները ուշադրութեամբ կը դիտէին թիթեղէ, փայտէ, խաւաքարտէ տնակներ, նիզակներ, նետեր, դարակներ...: Մարսէյլի մէջ դեռ առաջին անգամն է որ սկաուտական ցուցահանդէս կը տրուի:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ ֆրանսական ազգային քայլերգով որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս: Առաջին մասը յատկացուած էր տասը տարեկանէն վեր սկաուտներուն որոնք իրենց հայրենասիրական արտասանութիւններով, երգերով խանդավառեցին ներկաները: Երկրորդ մասին, առաջնորդը խօսեցաւ խիստ ոգեւորիչ ճառ մը: Ծնողքներուն յորդորեց որ ամէն զոհողութիւն յանձն առնեն իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու եւ զանոնք հեռու պահելու համար հայ ոգիէ ուծացման վտանգներէ:

Երրորդ մասը յատկացուած էր գայլիկներուն որոնք կարգաւ արտասանութիւններ եւ մենախօսութիւններ ըրին մանկական անուշ առոգանութեամբ եւ հասարակութենէն խլեցին բուռն ծափեր: Հետաքրքրական էին նաեւ վերջին մասի հնդկական պատկերը եւ Սէն – Լուի սկաուտուհիներուն մարզանքը որոնք անցան շատ յաջող: Աճուրդի դրուեցաւ Պուլվար – Օտոյի սկաուտներուն ձեռական գեղակերտ աշխատութիւններէն մին, տնակ մը, որմէ ապահովուած 345 ֆրանքի գումարը յատկացուեցաւ ազգային վարժարանին: Նաեւ եղան բազմաթիւ նուէրներ:

Պ. Ճօչկունեան, «սկաուտներու հայրը» որ նախապէս 100 ֆրանք նուիրած էր Սկաուտ Հայուհեաց Միութեան, խոստացաւ նաեւ նուիրել սկաուտական վրան մը որ առնուազն կ'արժէ 350 ֆրանք: Պ. Հմայեակ Կրճիկեան նուիրեց 30 ֆրանք աղքատ սկաուտուհիի մը հագուստ գնելու համար: Սկաուտ Հայուհեաց Միութիւնը նուիրեց մէկ տարեկան «Արփի» ամսաթերթ Պուլվար – Օտոյի ազգային վարժարանին եւ մէկ տարեկան «Ազդակ» օրաթերթ, Պուլվար – Օտոյի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան գրադարանին: Հանդէսի մնացեալ բաժինը չշարունակուեցաւ, որովհետեւ ժամանակը ուշ էր: Միութիւնը խոստացաւ ուրիշ առթիւ ազատ մուտքով հանդէս մը տալ, ներկաներու փափաքին գոհացում տալու համար: Հանդէսը գոցուեցաւ «Ցառաջ Նահատակ»ով եւ հասարակութիւնը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Մոգի

ՄԱՄՈՒԼ

Առաջնորդի մը եղոյթը

Հայրենիք արդար զայրոյթով կը ձաղկէ Ամերիկայի առաջնորդին մէկ տմարդի ընթացքը (30 Ապրիլ).

— «Դէպքը քանի մը խօսքով հետեւեալն է.—

Նահատակ Գրողներու Բարեկամները Նիւ Եորքի մէջ՝ ըլլալով ոչ քաղաքական եւ չէզոք միութիւն մը, յարմար դատած էին այս տարի իրենց վրայ վերցնել 1915ի Մեծ Եղեռնի տարեդարձին նուիրուած սգահանդէսը կազմակերպելու պարտականութիւնը:

Եւ ուզելով սգահանդէսին աւելի փայլ մը տալ՝ անոնք պէտք էին տեսած նաեւ ապահովելու Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Ղեւոնդ եպս. Դուրեանի մասնակցութիւնը:

Վերջինս սակայն ցաւ կը յայտնէ որ պիտի չկրնայ անձամբ ներկայ ըլլալ եւ նախագահել սգահանդէսին, քանի որ ինք այդ օրը բացակայ պիտի ըլլայ Նիւ Եորքէն: Այս մերժումէն յետոյ սգահանդէսը կազմակերպողները կը դիմեն Ամերիկայի Հայոց նախկին Առաջնորդ Տիրայր արքեպսկ.ին, որ սիրայօժար կերպով կ'ընդունի իրեն եղած հրաւէրը:

Բայց անակնկալ կերպով մը Առաջնորդ Դուրեան եպսկ. վերջին պահուն Շիքակոյէն հեռագիր մը կ'ուղղէ Տիրայր արքեպսկ.ին՝ արգիլելով անոր, որ նախագահէ սգահանդէսին: Եւ Տիրայր արքեպսկ., իբրեւ կարգապահ եկեղեցական մը, կ'ենթարկուի Առաջնորդ Դուրեան եպ.ի հրամանին:

Դուրեան եպիսկոպոս իր այս վրդովեցուցիչ քայլով ուղղակի ձեռնոց մըն է որ կը նետէ մեր ամբողջ գաղութի երեսին: Ան պարզապէս կը վիրաւորէ, կ'անարգէ, ոտնակոխ կ'ընէ ամերիկահայութեան ամէնէն նուիրական զգացումները՝ թշնամական ցոյց մը ընելով բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք ուրիշ բան չէին ուզած ընել՝ բայց եթէ միայն յարգել անմոռանալի յիշատակը 1915ի մեր մեծ նահատակներուն:

Ի՞նչ ստիպողական պատճառ կրնար հարկադրել Առաջնորդը իր այս գրգռիչ ժեստն ընելու: Չէ՞ որ մեր նահատակներուն յիշատակը պէտք էր որ իրեն համար եւս թանգակին ըլլար: Չէ՞ որ Հայոց եկեղեցին, որուն սպասաւորն է ինքը, նուիրագործած է Ապրիլ 11)24ը, իբրեւ ընդհանուր սուգի օր: Չէ՞ որ 1915ի Մեծ Եղեռնը համազգային աղէտ մըն էր եւ որեւէ կուսակցական բնոյթ չունէր, որպէսզի մեր նահատակներուն ոգեկոչումը որեւէ տհաճութիւն առաջ բերէր որեւէ հայրենասէր Հայու մէջ: Վերջապէս, չէ՞ որ Ապրիլ 11)24ի սգատօնը Մայիս 28ի հանդէսի մը պէս ալ չէր, որպէսզի վախ ներշնչէր թէ ան կրնայ դառնալ կամ նկատուիլ քաղաքական ցոյց մը Հայաստանի ներկայ խորհրդային կառավարութեան դէմ:

Դուրեան եպիսկոպոս մասնաւոր անձ մը չէ որ ինքզինքը ազատ զգայ վարուելու իր ուզած ձեւով: Ան պատասխանատու հանրային պաշտօնեայ մըն է, որ պարտաւոր է հաշիւ տալ հասարակութեան, թէ ի՛նչ շարժառիթներով արգիլած է Տիրայր արք.ին կատարելու իր խղճի պահանջը եւ ի՛նչ՝ պատճառով այնքան վիրաւորական դիրք բռնած է ամբողջ ազգի մեծագոյն նահատակներու յիշատակին հանդէպ»:

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԳՈՐԾԸ

—)(o)(—

Քիմիագէտ Պ. Ա. Զաքրեան Փարիզի տարրաբանական ընկերութեան առջեւ տեղեկատուութիւն մը ըրաւ իր նոր աշխատութիւններուն մասին: Թուեց գառոյոնի եւ ժէռմանիոմի միջեւ եղած տարբերութիւնները եւ նմանութիւնները ընդգծելէ յետոյ՝ քլորոֆօռմին մէջ զառոյոնին երկարժէք (bivalent) ըլլալը ապացուցուց: Մինչեւ այսօր գործարանային տարրաբանութիւնը զառոյոնը իբր չորսարժէք (tétravalent) կը նկատէր՝ անոր բոլոր բաղադրութիւններուն մէջ:

Շնորհիւ Պ. Զաքրեանի աշխատութեան, անգործարանային տարրաբանութեան տեսակէտը յաղթած կ'ըլլայ գործարանային տեսակէտին: Այս խիստ շահեկան տեղեկատուութեան ներկայ էր ամբողջ գիտական կաճառը, որ Պ. Զաքրեանի վարկածը ընդունեց միաձայնութեամբ: Ըստ փրոֆ. Իւրպէնի, որ վերջին խօսք առնողը եղաւ, «երեկոյթը պատմական էր»:

Ք.

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

= Ըը, ձգէ սա գեղջուկն,— վրդովուեցաւ Պարոնվարդեան, որ իր առաջին փորձէն հատ մը «խորին համակրանքով» նուիրած էր անոր, բայց «Շանթ»ի մէջ շատ տողով «չարթուած» ըլլալով, կը կրկնէր անընդհատ,— «Գոնէ քիչ մը հասկնա՛յ, եղբա՛յր, չեմ ցաւիր... Գրածներն ալ բա՞ն մը արժեն»: Յետոյ աւելի՛ կայրացաւ, ու ձայնը բարձրացնելով շարունակեց.

— Անիկա թող իր լեզուն հարթէ նախ... Ինք ո՞ւր, բանաստեղծութիւնը ո՞ւր:

= Հայ գրականութիւնը դժբախտ է որ դուք ձեր հօր մէկ հատիկ զաւակն էք — վերակաւ Մելիքթանգեան

— Ինչպէ՞ս թէ,— բացագանչեց Այվազեան:

= Այո՞...

— Ի հարկէ՛, յաւակնութիւնը իր անդրանիկ եղբայրն է...

= Ուղիղն սա՛, ընկեր Պարոնվարդեա՛ն, սիրահարուե՞լ ես երբեւիցէ:

— Այո՛, -- ահապարեց Այվազեան:

= Ո՞ւմ:

— Ի՛ր մազերուն...

= Հա՛, բոլոր զանգուր մազ ունեցողներուն նման...

Եւ սակայն, Պարոնվարդեան չլսեց այս վերջին բառերը: Կը դողար տերեւի մը նման՝ Ֆրանսուհիին չար ու խուսափող նայուածքէն հմայուած, մինչ ան, մի՛շտ քմայքոտ եւ մի՛շտ վառվռուն, յարատեւօրէն կը շարժէր:

— Այվազ կ'ուզենք, Այվազ կ'ուզենք, — ձայնեց հեռուէն Վանցեան, կտոր մը պանիրին հետ «Այվազը»ին «ը»-ը ուտելէն...

Բոլորը ձայնակցեցան իրեն ու Այվազեան ելաւ ոտքի: Վիզը երկարեց, թուքը կլլեց, մազերը ետ տարաւ, մինչ շշուկ մը հասաւ իրենց ականջին —«Վռամեանը պիտի կեղծէ»:

— «Այս կառքը — սկսաւ Այվազեան կոկորդի շեշտ մը ձայնին մէջ — այս կառքը, պարոնայք երեսփոխաններ, բառն եմ ու կ'ըսեմ թէ քառակուսի անիւներով է ու չերթա՛ր, չերթա՛ր, չերթա՛ր» — արագ ու խիստ վերջացուց, ամէն մէկ բառին օդը ծեծելէն մատովը...

— Շահրիկեա՛նը, Շահրիկեա՛նը, — խնդրեց տարիքը առած տիկին մը:

Այվազեան, բոլորին ուշադիր նայուածքին տակ, կքեցաւ քիչ մը, ակնարկը խոտացուց, ձեռքը բարձրացուց, մատը կեռ, եւ զիլ ձայն մը բերնին մէջ, վերսկսաւ.

— Զա՛յն կ'ուզեմ, Պ. ատենապետ, ձա՛յն կ'ուզեմ...

«Զըք, չըք, չըք» — Այվազեան պատառաքաղը զարկաւ պնակի մը, ատենապետին զանգը կեղծելէն:

— «Զայնը Շահրիկեան էֆէնտիինն է» — ատենապետին թաւ ձայնն էր այս անգամ:

= «Էֆէնտին զո՛ն ես» — թեթեւ ընդմիջում մը ձախէն, ու բարա՛կ հասակ մը:

— «Պարոն պատրիարք» — զիլ ձայնը «Շահրիկեան»ին:

— «Ի՛նչ անպատկառութիւն, եղբայր» — ծով մը եւ լեզու մը՝ աջէն:

— «...Պարոնայք երեսփոխաննե՛ր, Հայերիս վերջին քառորդ դարու կեանքը մի տխուր ու եղերական էջ է: Դարերի ընթացքին ստրկօրէ՛ն խողխողուող մի ժողովրդի տառապանքը իր գագաթնակէտին է հասել վեղարակիր հովիւների քծահաճ իշխանութեան ներքեւ, որ մի կատարեալ հօտ է դարձրել այս ժողովուրդը... Ես կարծում եմ որ հասել է վճռական ժամը, երբ այս ժողովուրդը պիտի ցոյց տայ իր կամքը, թէ՛ արտաքին եւ թէ՛ ներքին թշնամիներին...

— «Առենապետ էֆէնտի, ատենապետ էֆէնտի» — պատառը բերանը եղածի պէս ձայն մը՝ աջէն:

«Զըք, չըք, չըք...»:

«... Եւ պիտի ցոյց տա՛յ առանց երկընտրանքի. վասնզի, ժամանակը անհնայ է վարանողների նկատմամբ (ցնցուեցաւ Սուրէն) ու դէպքերը եկել հասունացել են՝ մեր կամքից իսկ անկախ, (այո՛, հասունցեր էր, իր կամքէն իսկ անկախ..):

— «Նիւթին թո՛ղ անցնի, նիւթի՛ն»...

= «Կը չեղի կոր, էֆէնտիմ...»

«Զըք, չըք, չըք...»:

— «Նիւթին անցէ՛ք, Շահրիկեան էֆէնտի.. ըը՛, պարո՛ն Շահրիկեան...»:

— «... Ես կանգնել եմ իմ նիւթի վերեւ այնպէս, ինչպէս արեւը՝ երկրի վերեւ.. շեղումների եւ սայթաքումների ուքքօտը թողել ենք ուրիշներին (կրկին ցնցուեցաւ Սուրէն), ու մենք կ'ընթանանք անշե՛ղ մեր նպատակին...»:

Ու մինչ բոլորը սկսան ծափահարել, Այվազեան անցաւ իր տեղը, մռլտալէն բառերը ընդհանրացած երգի մը.

«...Նպատակիս գէթ մի՛ մասը
կատարուէ՛ր»...

Սուրէն դեռ կը մնար լուռ ու մռածկոտ: Վերջին օրերը թանձրացած ու անբացատրելի տրտմութիւն մը կը ճնշէր իր հոգին: Ամպի՛ մը նման, որ կը յածի գլխուդ վերեւ, երբ ուրիշներ, քիչ մը անդին, քու դէմդ, ճառագայթներու տակ են: Ֆրանսուհին խօսակցութիւններուն կը հետեւէր հետզհետէ աւելի՛ տրամադրուած, ու թէեւ միշտ կը փորձէր իր վրայ կեդրոնացնել Սուրէնի ամբողջ ուշը, բայց՝ իր կամքէն անկախ ու իր խառնուածքին բերումով, չէր կրնար անտես առնել զարպասը Պարոնվարդեանին: Եւ կը ծիծաղէր, յաճախ, ձեռքը դրած կուրծքին եւ իր փղոսկրէ ակռաները ցոյց տալէն: Ներկայ երիտասարդներէն ոմանք իրենց աչքերուն ծայրովը կը հետեւէին իր շարժումներուն, ու մեծ մասը՝ անոր հաճելի երեւալու ցանկութիւն մը ունէր: Ֆրանսուհին, անտարակոյս, մտովին զբաղած չէր բացառապէս Սուրէնով, ու ճիշդ ատոր համար էր որ երկրորդ քմայք մըն էր, իրեն համար, իր ուշադրութենէն որոշ մաս մը Պարոնվարդեանին յատկացուցած ցոյց տալ:

Այվազեան, այդ պահուն, նստած անկիւնը, սպիտակ թուղթի մը վրայ կը ջանար արագ գծերով ուրուագծել Ֆրանսուհին:

(Շար.) Կ. ՄԸՀՆԱՆ

մէն ատեն, նոյն իսկ պատերազմի պահուն եւ անկից յետոյ, իր վճարումները կատարած է ոսկիով, եւ կը կարծէ թէ իրաւունք ունի պահանջելու իր պահանջատէրերէն, որ քիչ մը համբերեն»:

⁂ Կառավարութիւնը որոշած ըլլալով նուազագոյնին վերածել ծախքերը, պատերազմական նախարարութիւնը իր կարգին որոշեց 1932–33ի ելեւմուտքէն ջնջել հայթայթումներու յատկացուած բոլոր վարկերը, բաց ի զգեստի եւ բանակի պարենաւորման յատուկ արմտիքի հայթայթումէն: Կարգ մը զինուորական արտաքին կցորդներու յատկացուած վարկերն ալ ջնջուած են:

Ծովային նախարարութեան յատկացուած վարկն ալ 355էն իջաւ 288 միլիոն տրախմիի:

Փոքրիկն Լինտպէրկի սպանիչներուն ետեւէն

Ամերիկեան կառավարութիւնը 28,000 մարդ յատկացուցած է փնտռելու համար փոքրիկն Լինտպէրկի սպանիչները: 180ի չափ նաւեր փնտռտուք կը կատարեն երեւան հանելու այն գրօսանաւը, ուր ապաստանած էին առեւանգիչները:

Բժիշկ Կոնտոն որ առեւանգիչներուն հետ բանակցութեան մտած էր, տղեկը փրկելու համար, յայտնած է թէ կը ճանչնայ փոքրիկին սպանիչը. եւ վստահ է թէ անոր ձերբակալումը չպիտի ուշանայ:

Երեսփոխան մը առաջարկեց Երեսփ. Ժողովին որ 100,000 տոլար տրամադրուի այն անձին որ առեւանգիչներուն ձերբակալումը դիւրացնող տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ:

Քաղաքական մահափորձեր՝ Ճափոնի մէջ

■■■■■■■■■

Վարչապետին սպանութիւնը

Ճափոնի վարչապետը Ինուքայի, իր տան մէջ յարձակում կրեց վեց հոգինոց խումբի մը կողմէ, բոլորն ալ զինուորական: Ներկայացեր էին տեսակցութիւն մը ունենալու խնդրանքով:

Վարչապետին քարտուղարներէն մէկը կը պատմէ թէ, երբ վեց զինուորականները մտան անոր աշխատութեան սենեակը, մէկը քաշեց իր ատրճանակը: Այն ատեն, վարչապետը ըսաւ. — Ի՞նչ օգուտ զիս սպաննելէ. աւելի լաւ չէ՞, ձեր տրտունջները յայտնէք»:

Զինուորականներէն մէկը խօսք առնելու վրայ էր, երբ, ուրիշ մը՝ որ խմբապետն ըլլալ կը թուէր. գոչեց. — «Կրակեցէ՛ք, կրակեցէ՛ք»:

Ատրճանակները պայթեցան ու Ճափոնի վարչապետը ինկաւ ծանրօրէն վիրաւոր քիթէն ու քունքէն: Շատ չանցած, մեռաւ:

Յարձակողներէն հինգը յանձնուեցան ոստիկանութեան. մէկը փախած է:

Այս ոճիրը կը կարծուի թէ, կատարուած է համաձայն, անհաբեկչական ու գաւառական լայն ծրագրի մը, գաղտնի կազմակերպութեան մը կողմէ որ կը կոչուի «Արեան եղբայրակցութիւն»:

Մինչ վարչապետը կ'իյնար դաւադիրներու գնդակին տակ. ուրիշ խումբ մը ինքնաշարժով կուգար մէկ քանի ձեռնառումբ պայթեցնելու վարչապետական պաշտօնատան մէջ: Իսկ ուրիշ խումբեր, բոլորն ալ զինուորական զգեստներ հագած, նոյնը կ'ընէին մայրաքաղաքին ուրիշ հանրային հաստատութեանց հանդէպ:

Ութ ձեռք ալ ատրճանակ պարպուեցաւ կեդրոնական ոստիկանատան վրայ: Վիրաւորուեցան ոստիկան մը եւ լրագրող մը:

Արտաքին նախարարին եւ Ճափոնի կայսեր յատուկ խորհուրդին մէկ անդամին բնակարաններուն վրայ ալ յարձակում գործուեցաւ ձեռնառումբերով:

Քաղաքին ուրիշ մասերուն վրայ, հարիւրաւոր զինուորականներ, ցրուեր էին թռուցիկներ, ուր գրուած էր. — Անկցի՛ն դաւաճանները: Կեցցէ՛ Կայսրը. վերջ տուէք դիւանագէտներու ապականութեանց»: Այս թռուցիկները ստորագրուած էին բանակի եւ նաւատորմի երիտասարդ սպաներուն կողմէ:

Ընկերվարականները եւ կառավարութիւնը

Ֆրանսայի ընկերվարական ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի մայիս 29ին, եւ մասնաւորաբար պիտի քննէ նոր ընտրութեանց հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը, որ այս անգամ սուր կերպով կը դնէ ընկերվարականներու կառավարութեան գործօն մասնակցութեան հարցը:

Մինչ այդ սակայն, Սէնի ընկերվարականներու դաշնակցային ընդհ. ժողովը զբաղեցաւ այդ հարցով կիրակի օր:

Մասնակցութեան թեր ու դէմ խօսողներու կարգին, Զիրոմսկի անկարելի կը գտնէ երիոյի արմատականներուն հետ գործակցութիւնը եւ կը կարծէ թէ կը բաւէ որ կառավարական գործակցութեան մը համար, ընկերվարականները ներկայացնեն նուազագոյն ծրագիր մը, որպէս զի արմատականները պատասխանեն, — ո՛չ: Ըստ Զիրոմսկիի այդ նուազագոյն ծրագիրն է, — կրճատում պատերազմական ելեւմուտքի, զայն վերածելով 1928ի չափին, — անմիջական կիրարկում շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքին, — ապահովութիւն անգործութեան եւ երկրագործական վտանգներու դէմ, — հսկողութիւն եւ հակակշիռ դրամատուններու վրայ:

Մասնակցութեան կուսակիցներու թիւը բաւական զօրաւոր է սակայն:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԵՒ ԱՆԻԷՌԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ

ԱՆԻԷՌԻ Փոթորիկ խումբը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Դրադարանի սրահը:

ՔԼԻՇԻԻ Ազատամարտ խումբը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրուի այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Դրադարանը:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը, 140 Րիւ Տիւքէքլէն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԽՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Մայիս Կիրակի ժամը 3ին Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, (Salle Béchigtachelian), 26 rue Troyon: Sèvres

կը ներկայացուի 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ հայկական տարազով, երգ, նուագ, արտասանութիւններ, եւայլն:

Մուտք 5 ֆրանք

Հանրակառք թիւ 1 Լուվրէն եւ իջնել փոն տը Սէվր, փորթ տը վէրսայլէն 23 եւ 32, իջնել փօրթ Պիեռանգուր: Շոգեկառք կառ Սէն Լազարէն եւ իջնել փոն տը Սէվր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Պերճուհիի «ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ» հատորը

Դիմել՝ Mme. B. Barseghian, 18 Rue Carnot, Chaville (S. et O.)

ԱՄԷՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ — ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ

Մատենաշար Դրօշակի Բ. տպագրութիւն

Գին 10 ֆր., փոստի ծախքով 11 ֆր.: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Խաչիկեանի, իր զաւկին՝ ԱՐԱՅԻ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Դարամանցի Գէորգ Պօլեան եւ իր քոյրը Մարիամ Պօլեան: Հինգ տարի առաջ Պէյրութի որբանոցէն Ամերիկա մեկնած են: Կը փնտռուի նաեւ զերձակ ԼեւոնՊալեան(Եւդոկիացի), իրկեսուրը՝ Եղիսաբէթ Պօտիկեան որոնք այժմ կը գտնուին Նիւ-Եորք: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme, M. Baharian 1 Rue Baronnat, Tarare (Rhône).

— Մարգար Աւետիքեան (հօրը անունը Ղազար) կը փնտռէ իր մայրը՝ Սանդուխտ եւ իր քոյրը Վարդան Աւետիքեան (Շապին Գարահիսարի Խորտիկ գիւղէն): Կը կարծուի որ Փարիզ կը գտնուին, Իմացնել Mme Kohar Markariani, Usine Archambaud No. 11, Pont d'Obenas (Ardèches).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պարտք կը զգանք հրապարակաւ մեր շնորհակալութիւնները յայտնել Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի Նիսի մասնաճիւղին, Փարիզի «Անմիջական Օգնութեան» (Յառաջ) եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիսի սկաուտական մասնաճիւղի վարչութեան, որոնք յանձնաժողովիս տրամադրութեան տակ դրին 1200 ֆր. գումար մը (Հ. Կ. Խ. 650, Անմիջական Օգնութիւն 500, Սկաուտներ 50 ֆր.) անգործութեան հետեւանքով թշուառութեան մատնուած ընտանիքներուն անմիջական օժանդակութեան համար:

Յանձնախումբի ատենապետ

Ա. Արոյեան

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

■■■■■■■■■

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Քիչ խօսեցին ուրիշ բանից ու Արթուր ելաւ ոտքի:

— Ես պէտք է գնամ, պադրէ՛. ընկերներս կը սպասեն:

Մօնտանէլլիի դէմքին նորից երեւաց ցրուած արտայայտութիւնը:

— Արդէ՞ն: Մտայլ տրամադրութիւնս փարատել էիր գրեթէ: Լա՛ւ, երթաս բարով:

— Մնաք բարո՛վ. հաւանօրէն կը գամ վաղը:

— Աշխատի՛ր կանուխ գալու, որ առանձին լինելու ժամանակ ունենանք: Հայր Կարտին կը լինի այստեղ: Արթո՛ւր, սիրելի զաւակս, զգոյշ եղիր, իմ բացակայութեանս: Խօսք չմտածած քայլեր մի՛ առնիր, գոնէ մինչեւ իմ վերադարձս: Չե՛ս կարող երեւակայել, թէ ի՛նչպէս անհանգիստ եմ քեզ թողնելուս:

— Ի զո՛ւր, պադրէ՛, հիմա ամէն ինչ հանգիստ է. եւ երկար էլ այդպէս կը մնայ:

— Ցտեսութիւն. — ասաց Մօնտանէլլի շտապով եւ նստեց իր գործին:

Մտնելով ուսանողական ժողովը, Արթուր ամէնից առաջ տեսաւ իր մանկութեան ընկերուհին, Տօքթ. Ուօրէնսի աղջիկը: Նա նստել էր անկիւնը, պատուհանի առաջ ու լուրջ դէմքով լսում էր ուշադիր ինչ որ ասում էր նրան «նախաձեռնողներից» մէկը, որ մի բարձրահասակ ու մաշուած շորերով լոմբարդացի երիտասարդ էր: Աղջիկը շատ էր փոխուել ու հասունացել այս վերջին մի քանի ամսը. դեռահաս կնոջ տեսք էր ստացել, թէեւ խիտ սեւ հիւսքը կախուած էր դեռ իր թիկունքին, ինչպէս մի դպրոցականի: Հագուած էր սեւ, գլխին ձգած մի սեւ շարփ, որովհետեւ սենեակը ցուրտ էր ու փչում էր ամէն կողմից: Կրծքին խրել էր կիպարիսի մի ոստ, որ Երիտասարդ Իտալիայի խորհրդանշանն էր: Կողքի երիտասարդը նկարագրում էր նրան Գալաբրիայի գիւղացիների խեղճ ու կարօտ վիճակը, իսկ աղջիկը լուռ նստել էր՝ ծնօտը յենած ձեռքին ու հայեացքը գետին:

Արթուրին այնպէս թւաց, թէ նա ազատութեան մարմնացումն էր, որ հանրապետականութեան կորուստն էր ողբում: Մինչդեռ Ցուլիային պէտք է երեւէր իբրեւ չախալանց «ձիգ ու բարակ մի աղջիկ, դէմքը գունատ, քիթը անկանոն ու բրդէ հին շրջազգեստը խիստ կարճ իր հասակին»:

— Դու այստե՞ղ ես, Ջի՛մ. — ասաց տղան մօտենալով նրան, երբ աղջկայ խօսակցին կից սենեակը կանչեցին:

«Ջիմը» մանկական ձեւն էր նրա տարօրինակ «Ջէնեւրա» անուան: Իտալացի ընկերուհիները կանչում էին «Ջեմմա»: Ջեմման արագ վեր առաւ գլուխը:

— Արթո՛ւր: Վա՛յ, ես չգիտէի, որ դու էլ անդամ ես…

— Ես էլ չգիտէի քո մասին, Ջե՛մմա: Որքա՞ն ժամանակ է:

— Մեխալ հասկացար. — առարկեց աղջիկը խոկոյն: — Ես անդամ չեմ. միայն այնպէս առիթ եղաւ, որ քիչ-միչ օգնեմ կուսակցութեանը: Ճանաչո՞ւմ ես Կարլ Բեննին:

— Այո՛. ի հարկէ: Բեննին էր Լիգորնոյի ճիւղի կազմակերպողը եւ ամբողջ «Երիտասարդ Իտալիան» ճանաչում է նրան:

— Նա է ինձ պատմել այս բոլորի մասին. ես էլ խնդրել էի որ ինձ տանի մի ուսանողական ժողովի: Անցած օրը գրել էր ինձ Ֆլօրէնցա: Գիտե՞ս, չէ՞, որ ես Ծնունդի Ֆլօրէնցա էի:

— Հիմա ինձ տնից այնքան շատ - շատ չեն գրում:

— Ա՜խ, հա՛: Գնացել էի Ռայթերին հիւր: (Ռայթերը նրա հին ընկերուհիներն էին մանկուց, որ հիմա ապրում էին Ֆլօրէնցա): Բեննին գրեց ինձ այնտեղ, որ տուն վերադառնալիս Պիզայով անցնեմ ու այսօրուայ ժողովին ներկայ լինեմ: Այ, սկսւում է:

Դասախօսութիւնը իտէալական հանրապետականութեան մասին էր, այլ եւ թէ ինչ պէտք է անէր երիտասարդութիւնը նրան պատրաստելու համար: Պարզ երեւում էր, որ դասախօսը շատ խառնակ գաղափար ունէր իր նիւթի մասին, բայց Արթուր ականջ էր դնում լարուած յափշտակութեամբ. վերջերս նա բոլորովին կորցրել էր քննադատելու ընդունակութիւնը: Երբ նրան մի բարոյական իտէալ էին ներկայացնում, նա կուլ էր տալիս ամբողջովին, առանց մի վայրկեան անգամ մտածելու՝ դիւրամա՞րս է թէ չէ:

Երբ դասախօսութիւնը եւ նրան յաջորդող երկար վիճաբանութիւնը աւարտեց, եւ երբ ուսանողները սկսեցին ցրուել, Արթուր մօտեցաւ աղջկան, որ դեռ միշտ նստել էր լռիկ իր անկիւնը:

— Ես քեզ կ'ուղեկցեմ, Ջի՛մ. ո՞ւր ես իջել:

— Մարիամի մօտ:

— Ձեր հին տնտեսուհի՞ն:

— Այո՛: Բաւական հեռու է կենում այստեղից:

Մի առժամանակ գնում էին լուռ: Վերջը Արթուր յանկարծ հարցրեց.

— Հիմա տասնըեօթը տարեկան ես, չէ՞:

— Տասնըեօթս հոկտեմբերին լրացաւ:

— Ես միշտ էլ գիտէի, որ դու այն տեսակ աղջիկ չէիր դառնալու, ինչպէս ամէնքը, եւ պարահանդէսները չէիր վազ տալու: Ջի՛մ, հոգի՛ս, ես այնպէս յաճախ մտածել եմ քո մասին, թէ արդեօք երբեք դառնալու ես մերոնցից մէկը:

— Ա՛յ, եւ դարձել եմ:

— Ասում էիր օգնել ես Բեննիին: Ես չգիտէի անգամ, որ ծանօթ ես:

— Ես Բեննիին չեմ օգնած, այլ ուրիշին…

— Ո՞ւմ:

— Ա՛յն, որ այսօր հետս խօսում էր, Բօ՛լլան:

— Դու նրան լա՞ւ ես ճանաչում. — հարցրեց Արթուր մի թեթեւ նախանձով: Բօլլան քիչ անախորժ էր նրան: Նրանց մէջ մի գործի առիթով մրցում կար «Երիտասարդ Իտալիայի» կոմիտէում. կուսակցութիւնը գործը յանձնել էր Բօլլային, Արթուրին դեռ շատ երիտասարդ ու անփորձ համարելով:

— Լաւ եմ ճանաչում ու ինձ դուր է գալիս: Մի քանի ժամանակ ապրում էր Լիգորնոյում:

— Գիտե՛մ, այնտեղ եկաւ նոյեմբերին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ 1932

18 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1882

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Քրքրելով գերմանական երկունքին զանազան ծալքերը, դի-տել կուտայինք երէկ. «Կա՛յ, տակաւին, Աւստրիոյ պարագան»:

Այդ ջախջախուած երկրին, մեծազօր կայսրութեան մը տառ-նօրդական մնացորդին վարչապետը Մայիս 9ին բողոքական ա-գերագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, լեղապատառ օգնութիւն խնդրելով.

— «Կացութիւնը այնպէս է որ, Աւստրիա չի կրնար ամիսներ սպասել, առանց անմիջական միջոցներ ձեռք առնելու: Երկիրը կը գտնուի երկու սուրի մէջ, — կ'ամ պիտի սպառէ օտար դրամի պահեստը, եւ կամ նոր քաղաքականութեան մը պիտի հետեւի: Երկու պարագային ալ, ծանր է կառավարութեան պատասխանատուութիւնը: Եթէ առաջին միջոցին դիմենք, անկարելի պիտի ըլլայ պահուիլ այն նուաճումները որոնք բացարձակապէս անհրաժեշտ են Աւստրիոյ ժողովուրդին համար: Այդ պարագային չպիտի կրնանք գոհացնել Աւստրիոյ ժողովուրդին ամէնէն ստիպողական պէտքերը»:

Կարճ խօսքով, Աւստրիան ոչ միայն վճարումները դադրեցնելու վիճակին հասած է, այլ եւ չպիտի կրնայ կերակրել իր ժողովուրդը:

Այս կացութեան առջեւ, տարօրինակ չպիտի ըլլար, եթէ Աւստրիան ալ հակէր դէպ ի հիթլերականութիւն: Կամ իր ճակատագիրը կապէր Գերմանիոյ հետ (Անշլուս):

Լօզանի ժողովը (ելմտական – տնտեսական) պիտի գումարուի Յունիս 16ին: Բայց Վիեննան չի կրնար սպասել մինչեւ այդ օրը, եւ այժմէն միջոցներ կը խորհի, առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու համար, մասնաւորապէս դանուբեան պետութեանց հետ:

Յայտնի է որ Գերմանիա եւ Իտալիա ձախողեցուցին Դանուբեան ծրագիրը, Մեծն Բրիտանիոյ լուռ մեղսակցութեամբ:

Այդ օրէն ի վեր, Փարիզի մէջ աւելի սաստկացած են կասկածներն ու մտավախութիւնը՝ Գերմանիոյ հանդէպ: Իսկ Պերլինի մէջ, ինչպէս բացատրեցինք, անդադար կը բանին, կը գործեն, նորանոր ծրագիրներ կ'որոճան, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելու համար Լօզանի ժողովը:

Աւստրիական տագնապը միայն մէկ օղակն է ահաւոր հանգոյցի մը: Ամբողջ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպան կը գալարուին տնտեսական գերութեան եւ քաղաքական անստուգութեան մղձաւանջին տակ: Արեւմտեան Եւրոպան ինք հանգիստ չէ իր տանը մէջ, եւ կրքոտ նայուածքներ կը փոխանակուին դրացիէ դրացի:

Անցեալ շաբթու, Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին նախարարը պաշտպանեց գերմանական պահանջները, չափազանց թափանցիկ դիւանագիտութեամբ մը: «Պէտք է, ըսաւ, ժամանակի ընթացքին, նկատի առնել գերմանական դատը»:

Եւ «Թայմզ»ն ալ կը բացատրէ.

— «Մասնագիտական խնդիր մը չէ այս, այլ աւելի հիմնական բան մը, — քաղաքական հարց մը: Խնդրոյ առարկայ են Գերմանիոյ հեղինակութիւնն ու իրաւական վիճակը: Այս երկրին եւ ուրիշ երկիրներու մէջ յարանուն համոզում մը կայ թէ Գերմանիա չի կրնար ստորադաս վիճակի մը մէջ պահուիլ տեւականապէս: Այս միջոցին, ան բռնի զրկուած է կարգ մը զէնքեր շինելու եւ պահելու իրաւունքէն, մինչդեռ միւս բոլոր երկիրները — բաց ի Գերմանիոյ զինակիցներէն — կը վայելեն այդ իրաւունքը, առանց տեսակի կամ քանակի սահմանափակման: Այս պարագան ինքնին խլրտումի տեւական պատճառ մըն է Գերմանիոյ մէջ եւ տարրական ողջմտութիւնը կը պահանջէ արտաքննել թէ այս տրտունջը չունի՞ օրինաւոր հիմքեր, եւ եթէ ունի, ի՛նչ կարելի է ընել, դարմանելու համար»:

Կը հետեւի թէ, Լոնտոնի մէջ տրամադիր են որոշ չափով գոհացում տալու Գերմանիոյ, որպէս զի աւելի չքարդանայ կացութիւնը:

Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսան հետզհետէ կը կորսնցնէ իր աջակիցները, — անոնք որ միասին ստորագրեցին Վերսայլի դաշնագիրը:

Մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Իտալիոյ դիրքը շատ նպաստաւոր է, այս միջոցին, գերմանական տեսակէտները արծարծելու համար: Իսկ Ամերիկան, ստորագրած չըլլալով Վերսայլի դաշնագիրը, միշտ պատրաստ է մատ բարձրացնելու: Կը բաւէ որ իր շահերուն չդպչին:

Մնաց որ, այս բոլոր խմորումներուն արմատը կը գտնուի Մեծ Պատերազմի դաշնագիրներուն մէջ: Հանգոյցը կարելի է քակել միայն անոնց վերաքննութեամբ, որ կը նշանակէ նաեւ ջնջում պատերազմական պարտքերու: Աշխարհը այլ եւս չի կրնար տոկալ այն զարհուրելի ջղաձգութեան որ կը տեւէ 1919էն ի վեր, իբրեւ հետեւանք մաս մը հզօրներու յաղթանակին, ուրիշներու քայքայման, իսկ փոքրերու եւ տկարներու ջախջախման:

Այն կարգ ու սարքը, որ բռնի, արհեստական միջոցներով կանգուն կը պահուի զինադադարէն ի վեր, ուրիշ հետեւանք չունեցաւ, եթէ ոչ քաղաքական բաբելոն եւ տնտեսական քայքայում:

Միւս կողմէ, Մեծ պատերազմը երեւան բերաւ երկու թունաւոր պայթուցիկներ, — պոլշեւիզմ եւ ֆաշիզմ: Մէկը՝ հետեւանք միւսին: Երկուքն ալ ժամանակաւոր փոթորիկներ կը համարուէին, բայց արդէն դարձած են տիրական ուժեր: Աւելի ճիշդ՝ սպառնալիքներ, որոնք ինքնապաշտպանութեան կը մղեն մեծերը, յաղթականները, իսկ փրկութեան գօտի կը համարուին շատ մը պարտեալներու համար: Ահա հիթլերականութիւնն ալ կուգայ կ'աւելնայ անոնց վրայ, իբրեւ նորօրինակ ձեւ մը փաշականութեան:

Հակառակ իր արտաքոյ խառնուրդին — ինչպէս ֆաշականութիւնը — հիթլերականութիւնն ալ ամէն բանէ առաջ արտայայտութիւնն է կուտակուած դառնութեան եւ «սրբազան եսասիրութեան»: Սեւ շապիկ մը՝ պարտկելու այլապէս գիշատիչ աշխարհակալութիւններ:

Թուխսի նստած են չարիքի բոլոր ագիները — «չարքերը» — անգամ մըն ալ վերիվայր հրջելու համար զառամած Եւրոպան: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈՒՐՍԷՆ "ԱՊԱԳԱՅ", ՆԵՐՍԷՆ «ՆՈՐ ԵՐԿԻՐ»

Առանց փողի եւ թմբուկի, «սիրալիր համաձայնութեան» մը «զմայլելի» օրինակը կուտան մեր Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, այն Հնչակեանները որոնք կը շարունակեն մնալ հաւատարիմ Նազար Բեկի պարզած դրօշին:

Ուրախալի երեւոյթ: Կը նշանակէ, տարիներէ ի վեր խնդրանքով, կամ հայհոյանքով, քաղցրութեամբ թէ կոպտութեամբ թելադրուած համերաշխութեան յորդորները՝ գտած են ի վերջոյ բարեհան ականջներ, հայկական երկու կուսակցութեանց ղեկավար շրջանակներուն մէջ:

Երեւոյթը շատ աւելի ուրախալի պիտի ըլլար, եւ անշուշտ, նոյնքան ալ անկեղծութեան փաստը պիտի տար, եթէ թաքուն խաղ մը, կամ ծածկամտութիւն մը նշմարելու փափաքը մեզ չմղէր:

Գիտէք որ մենք Դաշնակցականներս, մոլութիւնն ունինք յետին միտք փնտռելու եւ ի վերջոյ, փնտռելու ուժով ալ կը յաջողինք գտնել. մանաւանդ երբ պարագաներն ալ կուգան մեզի ուժ եւ իրաւունք տալ: Եւ Ռամկավար – Հնչակ համերաշխութեան երեւոյթին մէջ, որուն կ'ակնարկենք, ինչպէ՞ս չտարուիլ յետին միտք փնտռելու:

Գործակցեր են. աղէ՛կ: Կը մաղթենք սիրալիր կենակցութիւն: Բայց իբր քաղաքական կուսակցութիւններ, ինչո՞ւ իրենց այդ *սէրը* չեն յայտաբարեր որ ամբողջ ժողովուրդը հրճուի եւ ինչու պահուըտուք խաղալու ձեւով, երեւան կուգան: Վա՞խ կը զգան որ իրենց համերաշխութիւնը կը պախարակուի եւ նախ քան հրատարակումը, կարծի՞ք շինել կամ շօշափե՞լ կ'ուզեն:

Որովհետեւ, խուսափէս պահուըտուք խաղալ է ցոյց տալ — ցոյց չտալու, կամ ըսելու – չըսելու ձեւով հրատարակել: Եթէ իրօք բան մը կայ կատարուած իրենց միջեւ:

Եւ փաստ է որ կայ:

Եթէ ո՛չ, ի՞նչ կը նշանակէ անցնող շաբաթ օրուան մէկ թերթին ճակատը խոշոր տառերով գրել «Ապագայ». իսկ ներսը, Գ. Էջին գլուխը փոքր տառերով «Նոր Երկիր»:

Կ'երեւի գալ շաբաթ ալ, թերթին Ա. էջին ճակատը պիտի մկրտեն «Նոր Երկիր» իր սովորական մեծութեամբ, իսկ ներսը «Ապագայ»:

Եւ այս ձեւո՞վ է որ պիտի յայտնեն հայ հասարակութեան իր երկու կուսակցութեանց գործակցութիւնն ու համերաշխութիւնը:

Ո՛չ. պարոննե՛ր, համերաշխութիւն մը որ կը վախնայ լոյսէն եւ կը ծածկուի, դաւադրութիւն է:

Եւ կը տեսնէք որ դարձեալ մենք, Դաշնակցականներս իրաւունք ունինք կասկածելու: ԽԱՐՏՈՅ

Յունաստանի դեսպանը

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Յունաստանի արտաքին նախարարութեան ուղղուած գրութեամբ մը կը յայտնէ թէ, իր կառավարութիւնը կ'ընդունի միջազգային յանձնախումբին կարծիքը, որուն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք արտօնութիւն չէ տուած Յունաստանի յետաձգելու իր պարտքերուն վճարումները:

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը կարծեն թէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւններն ալ նոյն կարծիքը պիտի յայտնեն այդ մասին:

Դաւաճան սպայ մը

Աթէնքի մէջ դատավարութիւնը սկսաւ ծովային նախկին սպայի մը Լակուտաքոսի, որ կը մեղադրուի դաւաճանութեամբ: Այս սպան, երբ կը ճեռանար իր պաշտօնէն, իր հետ տարեր էր կարգ մը կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք կը պատկանէին Յունաստանի ծովեզրերու պաշտպանութեան եւ ծովային ուժերուն. աշխատեր էր զանոնք ծախել օտար կառավարութեան մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

40 ՍՊԱՆԵԱԼ, 700 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պոմպէյի մէկ մասը քանդուած

Պոմպէյի հնդիկներուն եւ մահմետականներուն միջեւ առեւտուրը այնքան սաստկացած է որ մէկ քանի օրէ ի վեր, բուռն կռիւներ կը մղեն իրարու դէմ: Կիրակի օրուան կռիւներէն յետոյ, որոնց ընթացքին վիրաւորուեր էին մօտ 60 անձեր, երէկ ալ կռիւներ տեղի ունեցան, նոյն իսկ այն թաղերուն մէջ, որոնք ցարդ հանդարտ մնացեր էին: Կէս գիշերէն մինչեւ կէս օր, 20ի չափ անձեր սպաննուեցան եւ 100ի չափ ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան:

Այս թուանշանները լայն գաղափար մը չեն տար կռիւներու սաստկութեան վրայ: Կռիւները ընդհ. երեւոյթով կը նմանին այն կռիւներուն որ տեղի կ'ունենային երբեք տարի առաջ, բայց անոնցմէ կը տարբերին իրենց սաստկութեամբ, Այս անգամ կը կողոպտեն վաճառատունները, հրձիգներու թիւն աւելի շատ է, եւ կռուարարները կանգ չեն առներ վայրագութեանց առջեւ:

⁂ Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ շարունակուող կռիւներու ընթացքին երեք օրուան մէջ սպաննուած են 40 հոգի եւ վիրաւորուած աւելի քան 700:

Կացութիւնը այնքան ծանրացած է Պոմպէյի մէջ, որ Փունաջէնզինուորական իշխանութիւնը հրասայլեր ղրկեց եւ զօրագունդ մը հրաման ստացաւ ամէն վայրկեան պատրաստ կենալու, կռուի մտնելու համար:

Պոմպէյի վերջին կռիւները այն բուռն եղած են որ, քաղաքին մէկ մասը քանդուած է, կողոպուտի եւ հրդեհներու հետեւանքով:

Ազարեկովի առեւանգման դատը

Ազարեկովի առեւանգման դատը շարունակուեցաւ Պուքրէշի դատարանին առջեւ: Այս անգամ հարցաքննուեցաւ Ֆրանսացի ճարտարագէտ Լըքօքը, որ ինչպէս կը յիշուի, կարեւոր դեր մը կատարած ըլլալ կը թուի Ազարեկովի առեւանգման պատրաստութեան մէջ:

Կը յիշուի նաեւ թէ նախորդ դատավարութեան ընթացքին, համայնավար Կրիչայի կողմէ կատարուած խոստովանութիւնները ո՛չ մէկ կասկած կը ձգէին թէ ինքը պաշտօն ստացած է մասնակցելու պոլշեւիկեան նախկին գործակալները պատժելու գործին, ինչպէս Ազարեկովն ու Բեսետովսկին:

Այս նպատակով էր որ վարձեր էր յունական «Ֆիլոմելա» շոգենաւը, որ Ազարեկովը պիտի տանէր Օտեսա...

Արդ, նախնական հարցաքննութիւնները երեւան հաներ էին թէ Լըքօքն էր որ յաջողեր էր Ազարեկովը բերել Կոստանցա: Իսկ այսօր, Լըքօք կը պնդէ թէ ինքը երբեք չէր գիտցած թէ Ազարեկովը առեւանգելու մտադրութիւն կայ եւ կ'աւելցնէ թէ չար զուգադիպութեամբ մըն էր որ կը գտնուէր անոր քովը, երբ զայն առեւանգելու փորձը կատարուեցաւ: Դատաւորին հարցման պատասխանելով Լըքօք կ'ըսէ.

— Ֆիլիա անունով վրացի մը կը ճանչնայի: Փարիզի մէջ, հասոյթի ո՛չ մէկ աղբիւր ունէր: Արդ, ինծի ըսած էր թէ իր կինն ու աղջիկը մնացած են Օտեսա եւ թէ չեն կրնար փախուստ տալ բոլշեւիկեան դժոխքէն: Աւելցուց նաեւ թէ իր կինը, եթէ կարենար Ռուսիայէն դուրս ելլել, պիտի կրնար անմիջապէս տիրանալ 13 միլիոն փրանքի հարստութեան մը, որ պահ դրուած էր Ժընեւի մէկ դրամատան մէջ. այդ դրամը՝ կինը՝ ինքը միայն կրնար ստանալ: Ձեռնարկեցի Ֆիլիայի կինն ու աղջիկը Ռուսիայէն բերել տալու գործին:

Յետոյ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Փարիզի մէջ հանդիպեր էր Յոյնի մը Փանայոթիի, որուն քարտուղարը գիտէր թէ կապեր ունի Մոսկուայի հետ. գործը բացատրեր էր անոր. Յոյնը ընդուներ էր դրամով տիկին Ֆիլիայի փախուստի գործով, եւ ինքն իսկ, անցեալ յուլիսին մեկներ էր: Օտեսա, բայց վերադարձեր ձեռնունայն: Տիկին Ֆիլիա չէր ուզած հետեւիլ Փանայոթիի:

Լըքօք չէր վհատած այս առաջին ձախողութենէն. եւ նոր հիմերով, գործը փորձեր էր յաջողցնել. գտեր էր մէկը որ անհրաժեշտ դրամագլուխը պիտի հայթայթէր եւ այս անգամ, յարաբերութեան մտեր էր Ազարեկովի հետ:

ԼԸՔՈՔ.— Ազարեկովի հետ ժամադրուեցայ Պուքրէշ հանդիպելու համար: Այդ քաղաքին մէջ, իմ ունեցած յարաբերութիւններէս օգտուելով, պիտի ջանայի Ազարեկովի համար անցագիր ստանալ, որպէս զի Պուլկարիա մեկնի. ինքը չէր կրցեր անցագիր ստանալ Պրիւքսէլի մէջ: Այդտեղ ալ ձախողեցայ:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Ատոր վրայ չէ՞ր որ Ազարեկովի հետ մեկնեցաք Կոստանցա:

ԼԸՔՈՔ.— Իմ անձնական գործերուս համար, ու նաեւ այն պատճառով որ, ինծ ըսեր էին թէ Կոստանցա պիտի գայ մէկը որ պիտի կրնայ Ազարեկովը մտցնել Պուլկարիա:

Նախագահը կ'եզրակացնէ թէ քանի որ Լըքօք Պուքրէշ եկած էր Ազարեկովի համար անցագիր մը հանելու յոյսով, եւ քանի որ ձախողեր էր, բնական էր որ վերադառնար Փարիզ: Մինչ շարունակեր էր նամակով, հեռագրով ու հեռախօսով հաղորդակցիլ Փանայոթիի հետ, մինչեւ Կոստանցա գալը յունական «Ֆիլոմելա» շոգենաւուն, որով պիտի առեւանգուէր Ազարեկով:

Լըքօք պատասխան չի գտներ տալու նախագահին այս եզրակացութեան:

Լըքօքի հարցաքննութիւնը պիտի շարունակուի յաջորդ դատավարութեան մը ընթացքին:

Կորկուլովի ոճիրին յետոյ

Քննութիւնները կը շարունակուին առնել տեղ

Հարցաքննիչ դատաւորը, երէկ կրկին հարցաքննութեան ենթարկեց հանրապետութեան նախագահին սպանիչը՝ ի ներկայութեան իր պաշտպան փաստաբաններուն:

Քննութիւնները այնքան արագութեամբ կատարուեցան որ, անմիջապէս որ Փրակայի մէջ քաղուած տեղեկութիւնները պաշտօնապէս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"Մնացորդաց"

Ստացանք Ճրդ. պրակը (զոյգ): Կրդ. պրակը սովորականէն պակաս ղրկուած կամ ճամբան կորսուած ըլլալով, չստացողներուն պիտի ղրկենք յառաջիկային: Կը խնդրուի *Յուսաբեր*էն լրացնել:

«ՊԷՏՔ Է ՓԱԿԵԼ ԺԱՄԲԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ»

Կորկուլովի յիմարութիւնը ուժ տուած է բոլոր անոնց, որոնք օտարականներու հանդէպ Ֆրանսայի տուած դիւրութիւնները չափազանց կը գտնէին առանց ատոր ալ:

Թերթերը սկսած են զանազան թելադրութիւններ ուղղել կառավարութեան:

Երէկ, հատուածներ տուինք «Աթեֆան Լօզանի յօդուածէն: Ստորեւ հատուածներ «Ժուռնալ»ի մէկ յօդուածէն ալ:

— Ի՞նչ պատնէշ կամ ինչ զտիչ կը դրուի ցարդ Ֆրանսա մտնողներու մակընթացութեան առջեւ: Ի՞նչպէս կը հեռացնեն անբաղձալիները:

Երեք միջոցներ կան միայն:

Նախ արտաքսումը: Կանոնաւոր անցագիր ունեցող օտարական մը իր յայտարարութիւնն ըրած է իր մուտքէն մինչեւ ութ օր: Ժամանակը կ'անցնի: Ցանցանք մը կը գործէ եւ կը դատապարտուի: Կամ, իր արարքները՝ պատժելի չըլլալով մէկտեղ, վտանգաւոր մարդ մը երեւան կը հանեն:

Առաջին պարագային անմիջապէս որ իր պատիժը վերջանայ, իրեն կը հաղորդեն արտաքսումի հրամանագիր մը: Երկրորդ պարագային, իր մասին քննութիւն մը կը կատարուի եւ կը յղուի ներքին նախարարութեան: Դարձեալ արտաքսումի հրամանագիր մը: Արտաքսումը դատական միջոց մը չէ. այլ վարչական: Զայն վճռելու հոգը բացարձակապէս տրուած է նախարարին եւ սահմանագլուխի մօտիկ նահանգներու նահանգապետներուն: Պէտք է ուժեղ կերպով պատճառաբանուած ըլլայ: Անսաստումի պարագային, միակ պատիժն է երեք ամիս բանտարկութիւն եւ նոր հրամանագիր մը: Ցամառ, վճռակամ մարդը կը մեկնի, նորէն ներս կը մտնէ եւ վերսկսի:

Երկրորդ միջոցը վտարումն է (refoulement):

Երրորդ եւ վերջին միջոցն է ներս մտնելու մերժումը:

Որ եւ է օտարական որ դիւրին պատիւը կը խնդրէ Ֆրանսա մտնելու, պէտք է իր անցագիրը ենթարկէ այն երկրի մեր հիւպատոսին վիզային, ուր կը բնակի: Եթէ խնդրարկուն ծանօթ է — սկզբունքով — ամէն ինչ կ'անցնի առանց դժուարութեան: Եթէ կասկածներ մը կան իր մասին, հիւպատոսը նիշ մը կը յղէ փարիզ արտաքին նախարարութեան: Արտաքին նախարարը կարծիքի համար կը ղրկէ ներքին նախարարին: Հիւպատոսը դեռ պատասխան չստացած, խնդրարկուն ժամանակ ունի կարծիք փոխելու, կամ անցագիր գտնելու:

Կե՛ղծ անցագիրը: Հազարներով կան: Անոնց պատրաստութեան կատարելութիւնը մասնագէտներուն հիացում կը պատճառէ: Անցեալ օր, ոստիկանութեան բարձր պաշտօնատար մը մեզ ցոյց տուաւ երկու անցագրեր. կեղծ մը եւ ճշմարիտ մը: Անփութօրէն, կեղծը գրպանս դրի, զայն լուսանկարել տալու մտքով: Բայց, ակնարկ մը զիս շանթահարեց: Իսկականն էր որ գրպաներ էի:

Բոլորին կարծիքն է, թէ պէտք է պատիժներն աւելցնել այն մարդոց, որոնք կը խնդան արտաքսումին վրայ: Բայց զանոնք աւելցնել վախ ազդելու չափ: Առանց վախի, վտարումը պէտք է ենթարկել 5 ֆրանք տուգանքէն մինչեւ արտաքսումի պատժին: Պէտք է վարչական յանցապարտութիւնները միօրինակ կերպով յանձնել պատժական ատեաններուն: Անշուշտ, պէտք է վերաքննել մեր աւանդական լայնախոհութիւնը՝ հանդէպ օտար քաղաքական կուսակցութեանց:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Քանի ամիսները կ'անցնին, Թուրքիա աւելի եւս խորունկ կերպով կը մխրճուի տնտեսական եւ ելմտական դժուարութիւններու մէջ։ Պետական ելմտացոյցին վտանգաւոր վիճակը ծանօթ է արդէն։ Հակառակ անոր որ ծախքերը իրենց ամենանուազ սահմանին իջեցուած են, նորէն կարելի չըլլար համապատասխան հասոյթներ գտնել։

Տնտեսական համաշխարհային տագնապէն անկախաբար, երկիրը կը տառապի իր սեփական ու ինքնայատուկ ցաւերովը, ծնունդ՝ անհեռատես վարչութեան մը եւ սխալ ըմբռնուած ազգայնամոլութեան մը առեւտրական քաղաքականութեան մէջ։

Արտաքին առեւտուրը աւելի փայլուն չէ։ Առեւտրական որ եւ է պատրաստութիւն չունեցող մարդոց մուտքը երկրին արտածման գործերուն մէջ, մէկ կողմէ, եւ արդէն գոյութիւն ունեցող ճարտարարուեստներու եւ կամ վերջին տարիներու մէջ հիմնուած գործարաններու տեւականութեանը համար անհրաժեշտ օտար դրամագլուխներու պակասը, միւս կողմէ, անդամալուծած են երկրին ամբողջ կազմաւորութիւնը։ Ու յայտնի չէ տակաւին թէ՝ ե՛րբ պիտի սկսի այն շրջանը՝ որ Թոյլ պիտի տայ ընդհանուր վստահութիւն առաջ բերել եւ դէպ ի Թուրքիա քաշել նորանոր շահագործումի միջոցներ փնտռող օտար դրամագլուխները։

Ներածման վաճառականութեան գալով, երկիրը մտցուելիք վաճառքներուն խիստ կերպով սահմանափակումը բաժնեցուցակներու (քոնթէնժան) դրութեամբ, անմիջական կերպով յոռի ազդեցութիւն գործեց մաքսատուրքերէ գոյացած հասոյթներուն վրայ, նուազեցնելով զանոնք կարեւոր չափով մը, անկախաբար այն անուղղակի վնասներէն՝ զորս այս դրութիւնը կը պատճառէ տնտեսապէս շատ աւելի զարգացած ու ինքնաբաւ երկիրներու մէջ — եթէ իրապէս ինքնաբաւ ժողովուրդներ գոյութիւն կրնան ունենալ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ։

***

Յայտնի է թէ երկիր մը օրինաւորապէս Թոյլատու եւ կարելի երկու միջոց միայն ունի իր ելեւմուտքին եւ առեւտրական ու վճարումներու կշիռներուն բացը առանց մեծ անպատեհութեան գոցելու համար. 1) Նոր տուրքեր հաստատել կամ արդէն եղած տուրքերը աւելցնել, 2) Արտաքին փոխառութիւններ կնքել։

Նախ՝ օտար երկիրներու մէջ փոխառութիւն կնքել խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ այս պահուս։ Ծանօթ են Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի կրած ձախողութիւնները Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ։ Իր յանձնառութիւնները չկատարող Թուրքիոյ դիմումները չեն կրնար նկատի առնուիլ։

Ճիշդ է որ Փարիզի ելմտական գանձական շրջանակներու մէջ տրամադրութիւն ցոյց կը տրուի փոխառութեան մը մասին։ Բայց, հաւանական չէ որ գործնական արդիւնք տան այս տրամադրութիւնները, նկատելով որ Ֆրանսայի ելմտական շրջանակները որ եւ է փոխառութիւն կ'ուզեն կապել շօշափելի եւ անվիճելի երաշխաւորութիւններու, բան մը՝ որուն բացարձակապէս կը հակառակի Էնկիւրիի կառավարութիւնը, երկրին անկախութեան համար վտանգ տեսնելով կատարուած պահանջումներու մէջ։

Կ'երեւի սակայն թէ նոյն Էնկիւրին այդ միեւնոյն կասկածները չի սնուցաներ Խ. Միութեան հանդէպ որ Ըսմէթ փաշայի վերջին առաքելութեան միջոցին, տրամադրութիւն յայտնած է 17 միլիոն ոսկի րուբլիի չափ գումար մը փոխ տալ Թուրքիոյ, գումար մը՝ որուն սակայն մէկ մասը միայն հնչուն դրամով պիտի յանձնուի Թուրքերուն. գլխաւոր մասը ճարտարարուեստական եւ այլ նիւթերու ձեւով պիտի տրուի։

Տակաւին յայտնի չէ որ այս փոխառութիւնը քաղաքական թէ տնտեսական ի՛նչ տեսակ պայմաններու կապուած է։ Սակայն, սա ստոյգ է որ Թուրքիա հակում ցոյց կուտայ իր ճակատագիրը կապելու միակ պետութեան մը որ իր անցեալ քաղաքականութեամբ ու ներկայ կառավարական դրութեամբը, Մ. Քէմալի երկրին համար ապագայի երաշխաւորութիւններ հազիւ կրնայ տալ։

***

Նոր տուրքերու հաստատման գալով՝ չենք կարծեր որ առանց յաւելումի մը կարելի ըլլայ, առանց մահացու եւ վերջնական հարուած մը տալու երկրին տնտեսական և առեւտրական կազմաւորութեան։ Ենթադրելով պահ մը որ կառավարութիւնը՝ օգտուելով հանրային կարծիքի մը չգոյութենէն եւ կամ աւելի ճիշդը, ինքզինքը արտայայտելու միջոցէն զուրկ այս կարծիքէն եւ մանաւանդ ժողովուրդին առհասարակ համակերպող ու սակաւապէտ տրամադրութիւններէն, կառավարութիւնը քիչ մըն ալ սեղմէ այն մամուլը՝ որուն տակ արդէն կը ճմլուի Թուրքիացի հարկատուն։ Ասոր հակազդեցութիւնը սակայն քանի մը տարի ետք կործանարար միայն կրնայ ըլլալ։

Անշուշտ Թուրք վարիչները նոր հասոյթներ ճարելու համար կրնան տակաւին առաւել կամ նուազ... հնարամիտ եւ ինքնատիպ միջոցներ գտնել, որպէս զի պատրին դրամական անձկութենէն։ Բայց, այս միջոցները — ինչ որ ալ ըլլան — խաբէական են, ո՛չ այնքան անոր համար որ ի յառաջագոյնէ դատապարտուած են տեսաբաններու կողմէ, այլ մանաւանդ այն պատճառաւ որ անոնք ամէնքը ամէնէն հռչակեալ փորձագէտներուն կողմէ իսկ նկատուած են Թոյներ՝ որոնք եթէ ներարկուին երկրի մը տնտեսական կազմաւորութեան մէջ, անոր ամէնէն կենդանի բջիջները կը քայքայեն մահացու կերպով։

***

Պարզուած այս բոլոր դժուարութիւններուն դէմ պայքարելով մէկտեղ Էնկիւրիի կառավարութիւնը այս պահուս գլխաւոր մտահոգութիւն մը ունի, որուն աղբիւրը կը կազմեն վերոյիշեալ դժուարութիւններն իսկ. այս մտահոգութիւնը Թրքական դրամը անկումէ զերծ պահելուն մէջ կը կայանայ։

Այս տեսակէտով պէտք է խոստովանիլ թէ Թուրք ելմտական վարչութիւնը գովելի նախանձախնդրութիւն մը ցոյց տուած է չաւելցնելով շրջաբերութեան մէջ գտնուող թղթադրամի քանակը։ Բայց, ասիկա ժխտական միջոց մըն է միայն լիրան անկումէ փրկելու համար։

Երանի՜ թէ Թուրքիա բաւականաչափ ոսկի մետաղ կամ օտար արժէքաւոր թղթադրամ ունենար, որպէս զի կարելի ըլլար աւելցնել թրքական թղթադրամին շրջաբերութիւնը։ Ասոր մէջ անպատեհութիւն չկայ։ Ֆրանսա, օրինակի համար, 1930ի վերջերը 53 միլիառ ֆրանքի չափ ոսկի ունէր մօտ 75 միլիառի թղթադրամի փոխարէն. անցեալ ապրիլի վերջերը թէեւ Ֆրանսայի դրամատան շաբաթական հաշուեկշիռը 81 միլիառ ֆրանքէն աւելի թղթադրամ ցոյց կուտար, բայց ոսկիի քանակն ալ այդ թուականին կը հասնէր մօտ 75ուկէս միլիառ ֆրանքի։

Սպասելով ուրեմն որ իրենց ելմտական երազները իրականանան, Թուրք վարիչները ամէն ճիգ կը թափեն հիմա ոսկիի արժէք ներկայացնող օտար թղթադրամներուն եւ այդ թղթադրամներուն վրայ հիմնուած առեւտրական թուղթերուն (տըվիզ) առեւտուրը խիստ սեղմումի ենթարկելու համար։

Ցարդ այս նպատակով հրատարակուած չորս օրէնք կար արդէն գործադրութեան մէջ։ Հինգերորդը՝ հրատարակուած ներկայ ամսոյն սկիզբը, տրակոնական տրամադրութիւններ կը պարունակէ։

Նոր օրէնքին համեմատ, օտար թղթադրամներ գնել ուզող առեւտրականներն ու ելմտական հաստատութիւնները իրենց խնդրագրին թուականէն տարի մը վերջ միայն պիտի կրնան ստանալ զանոնք։ Ասկէ զատ, օտար նմանօրինակ թղթադրամ ունեցող ամէն անհատ կամ ընկերութիւն պարտաւոր պիտի ըլլայ 15 օրուան պայմանաժամի մը մէջ անոնց գումարը գրաւորապէս հաղորդելու Թուրք Հանրապետութեան Պետական Դրամատան։

Միայն թէ՝ յառաջիկային մասնաւոր դիւրութիւններ պիտի տրուին առեւտրին համար տըվիզներուն այն երկիրներուն, որոնց հետ արդէն գոյութիւն ունին կամ պիտի կնքուին պայմանագրութիւններ, հաշուակցութեան դիւաններ (clearing house, office de compensation) հաստատող։

Հոս զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները, դիտել տալով միայն որ այս տեսակ կարգադրութիւններ վերջին տարիներու տնտեսական հիւանդագին շրջանին նորութիւնները կը կազմեն եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ ալ։ Միայն թէ՝ դրութիւնը որուն հետեւիլ կ'ուզէ հիմա Թուրքիա, բացառիկ խստութիւն մը կը պարունակէ, անկախաբար մանրամասնութիւններու կիրարկութեանը մէջ գործուելիք թէքնիք անխուսափելի սխալներէն։

Արդարեւ, վերոյիշեալ օրէնքը կը պահանջէ որ խնդրարկուն տարի մը ետք հաւանաբար ստանալիք տըվիզներուն փոխարժէքը նախապէս յանձնէ պատկանեալ պաշտօնատան։ Սակայն, հոս հարց մը կը ծագի։ Նախապէս յանձնուած այս փոխարժէքներուն գումարին համար որ կրնայ մեծ թիւ մը ներկայացնել, տոկոս պիտի վճարուի՞ թէ ոչ։ Եթէ այո, ասիկա կառավարական Գանձին կամ Պետական Դրամատան Սնտուկին համար կրնայ կազմել ծանր բեռ մը։ Եթէ ոչ, ինչո՞ւ ուրեմն խնդրարկուները առանձնեն ծախսը պետական կարգադրութեան մը՝ որուն համար երբեք պատասխանատու չեն եւ որ կրնայ իրենց մրցման կարելիութիւնները սահմանափակել։

Զարմանալի չպիտի թուի ուրեմն մեզի եթէ խնդրոյ առարկայ օրէնքը հազիւ գործադրութեան դրուած՝ փոփոխութիւններու ենթարկուի կամ նոր կնճռոտութիւններու դուռ բանայ, անգամ մըն ալ շուարումի մատնելով եւ անդամալուծման դատապարտելով արտաքին վաճառականութիւնը որ պատերազմէն առաջ Թուրքիոյ տնտեսական բարգաւաճման կարեւոր ազդակներէն մէկն էր։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—)(o)(—

Պարզանի քիւրտ շէյխին վրայ Իրաքի կատարած արշաւանքը տակաւին կը շարունակուի։ Կ'երեւի բաւական մեծ դժուարութեամբ կարելի պիտի ըլլայ ծունկի բերել անառիկ Պարզանը։

Թէեւ երեք-չորս օր առաջ, անգլիական օդանաւ մը իջած էր Պարզանի բարձունքներուն վրայ, երկու անգլիացի օդանաւորդներով, որոնք գերի ինկած են Քիւրտերուն ձեռքը։ Անոնց մէկը վիրաւորուած ըլլալով ուսէն, խնդրուած էր մասնաւոր բժիշկ Պաղտատէն, զայն դարմանելու եւ վերադառնալու պայմանաւ։

Վերջերս կառավարութեան հակառակորդ թերթերը սկսած են յարձակումներ գործել կառավարութեան վրայ, թէ ժողովուրդը անգիտակ կը պահուի Պարզանի վրայ կատարուած արշաւանքին դրդապատճառներուն եւ գործողութեանց։

× Ապրիլ 23ին շաբաթ երեկոյ, անգլիական զինուորական կայանի՝ Հինէյտիի հայ գաղութը կազմակերպած էր Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին սգահանդէս մը, ուր ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը։ Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Գ. Կարապետեան։ Բանախօսեցին Պ. Պ. Մկրտիչ Աղապապեան եւ Վահան Մեծատուրեան։ Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ։

Ապրիլ 24ին առաւօտեան ժամը 10ին, Հ. Ե. Ե. Միութիւնը կազմակերպած էր իր ակումբին մէջ սգահանդէս մը։ Կը նախագահէր Վարչութեան ատենապետ Պ. Արտաշէս Մկրտիչեան եւ բանախօսեց Պ. Մկրտիչ Աղապապեան։ Ընտրեալ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ գտնուելու։

Նոյն օրը կէսօրէն յետոյ Կիյանիքէմփի ս.գ. վարժարանի ընդարձակ բակին մէջ բոլոր հայրենակցական միութիւններու նախաձեռնութեամբ կազմուած էր կարգադիր յանձնախումբ մը, կազմակերպելու Ապրիլ 24ի սգահանդէսը։

Հանդէսին կը նախագահէր նախկին պատրիարք Զաւէն արքեպսկ. Տէր Եղիաեան, որ աւուր պատշաճի արտայայտութեամբ վերյիշելով մեր մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը, թելադրեց միանալ եւ վաղուան Հայաստանին համար պատրաստուիլ, որուն կորիզը ունինք այսօր Արարատի ստորոտը։ Թելադրեց ո՛չ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առնել անոր բարգաւաճման եւ ընդարձակման համար։

Հանդէսին բանախօսեցին Պ. Պ. Տօքթ. Էմիրզէ, Գ. Կարապետեան եւ Վահան Մեծատուրեան։ Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Սգապետը զարդարուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով։

Հանդէսին տեւողութեան բաժնուեցան սեւ քօքարտներ եւ ծախուեցաւ պատկերը Տէր-Զօրէն ղրկուած նահատակներուն ոսկորներուն։ Գոյացաւ զուտ հասոյթ 230 րուբի (18 անգլիական ոսկի), որ պիտի ղրկուի Տէր-Զօր, հոն շինուած դպրոց-եկեղեցիին, որ անմոռանալի կոթողն է մեր նահատակներուն։

Հանդէսին կարգադիր յանձնախումբը վերոյիշեալ գումարը անբաւական գտնելով, ձեռնարկած է պատկերներուն վաճառման, որուն արդիւնքն ալ բարդուելով նախորդին վրայ, պիտի ղրկուի Տէր-Զօր։

× Հինգ տարիէ ի վեր գաղութիս խաղաղութիւնը վրդովող տեղացիի եւ եկուորի պայքարը վերջապէս վերջ գտաւ կառավարութեան միջամտութեամբ։ Անոր մշակած օրինագծով, միանգամընդմիշտ կը ջնջուի խտրականութիւնը, զոր կը յարուցանէին տեղացի մի քանի այլասերածներ։

Ապրիլ 15ին, կառավարութիւնը մասնաւոր հրահանգով մը կը թելադրէր կաթողիկոսական պատուիրակ Ռուբէն եպսկ. Մանասեանին՝ իրեն ներկայացնել երկպատիկ ցանկ մը, որուն մէջէն դատական նախարարութիւնը պիտի նշանակէր չորս հոգինոց յանձնախումբ մը, իր ներկայացուցչին նախագահութեամբ, կատարելու համար Իրաքի գաւառական ժողովի ընտրութիւնը։

Ինչպէս կ'իմանանք, եպիսկոպոսը երկար սպասումներէ յետոյ տուած է ցանկ մը կառավարութեան, անոր մէջ նշանակուած անձերէն ոմանք յաչս կառավարութեան կասկածելի (կարմրուկներ) անհատներ են, ուրիշներ ալ ալ ամբողջութեամբ բնիկ տեղացի եւ գաղթականութեան հակառակորդ տարրեր։ Զարմանալին այն է որ անոնցմէ եւ ո՛չ մէկին նախապէս հաւանութիւնը առած է եպիսկոպոսը, որով եթէ կառավարութեան կողմէ նշանակուին, շատերը պիտի հրաժարին, նորեր պիտի նշանակուին, դարձեալ պիտի հրաժարին։ Այսպէս անվերջ ձգձգումներ եւ քաշքշուքներ։

Կառավարութեան տուած հրահանգին վրայ, Առաջնորդարանը մասնաւոր յայտարարութեամբ մը կը հրաւիրէր ժողովուրդը ընտրութեանց մասնակցելու համար գալ արձանագրուիլ Առաջնորդարան, ներկայացնելով Իրաքեան հպատակութեան թուղթը եւ վճարելով 3 րուբի ազգ. տուրք։

Սակայն չեպիսկոպոսն ու առաջնորդարանի մէջ ծուարած պնակալէզ հատափոր քարտուղարը իրենց ապազայ ամօթալի պաշտօնը պահելու մտահոգութեամբ իրենց շուրջը հաւաքած քանի մը թափթփուքներ ամէն տեսակ դժուարութիւններ կը յարուցանեն գացող արձանագրուող գաղթականութեան։ Իսկ իրենց համակարծիք անհատներուն ամէն նիւթական աջակցութիւն ու դիւրութիւն կուտան։ Մասնաւոր պիտանէ տրամադրուած է Առաջնորդարանի սնտուկէն, ինքնութեան թուղթեր հանել տալու համար անոնց։

Այսպէս, այսօր մէջտեղ ելած են թափթփուքներ, իրենց ազգութիւնը մոռցած անհատներ, որոնք կը ջանան ժողովրդական քուէով աթոռ ձեռք ձգել, ու գործի գլուխ բերել կրկին չեպիսկոպոսն ու գաղութին հինգ տարուան պայքարին պատասխանատուները,—Արգար Յովհաննէսեանները ու Հայկ Իսկէնտէրեանները։

Անշուշտ ողջմիտ ժողովուրդը պիտի գայ իր քուէով արժանի դասը տալու վերոյիշեալ տականքներուն եւ զանոնք ցախաւելով քշելու Առաջնորդարանէն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

"ԵՐԱՆԵԼԻ ՏԷՐ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ԱՒԵՏԻՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ",

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵՒ ԿԱԹՈԼԻԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԷՃԵՐԷՆ)

—)(o)(—

Մայիս 7ին, Գրական Ակումբի մէջ խօսեցաւ Պ. Յովհ. Զաւրեան, նիւթ ունենալով «Երանելի Տէր Կոմիտաս եւ Աւետիք պատրիարք»։ Պ. Զաւրեան, ինքզինքը նուիրած է բանասիրական շահեկան եւ խղճամիտ աշխատանքներու։

Ահա դասախօսութեան հիմնական մասերը.—

1929ին, Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ, Եպարքոսին վճռով 1707 Նոյեմբեր 7ին մահապատժի ենթարկուած Կոմիտաս քահանայ Քէօմիւրճեանի երանացումը։ Այս երանացման նիստերուն մասնակցեցան բազմաթիւ կարտինալներ ու եպիսկոպոսներ, իսկ վերջին հանդիսաւոր նիստին, 1929 մայիս 20ին, Պապին ներկայութեամբ, անուանական յատուկ հրաւիրագրերով ներկայ եղան հայ երեւելիներ ու նշանաւոր օտարականներ։ Ներկայ եղած է եւ Պ. Ա. Սարուխան, որ մանրամասնօրէն նկարագրած է այդ հանդիսութիւնը «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ։

Կոմիտասի երանացման պատմութիւնը երկար է։ Գրեթէ նահատակութենէն անմիջապէս ետքը, Հռոմ իր գործակալներուն յանձնարարեր է տեղեկութիւններ հաւաքել, իսկ 1767ին Յովսէփ եպ. Բաստանի տեղեկագիրը ստանալէ վերջ որոշուեր է Կոմիտասի երանացման գործը յարուցանել, գործ մը որ գրական վախճանի հասաւ միայն 170 տարի յետոյ։ Նոյնպիսի դանդաղութեան արդիւնք է նաեւ Մխիթար Սեբաստացիի երանացման խնդիրը, որ տակաւին կը մնայ առկախ, թէեւ հարցը շատ հեռաւոր պատմութիւն մը ունի։

Հռոմը, ըստ երեւոյթին, ընտրեր է Սուրբերու երանացման հարցը վճռելու համար անգամ, նկատի ունի քաղաքական գործնական նկատումներ։ Կոմիտասի երանացման պատմութիւնը գրող բոլոր հեղինակները, անոր երանացումը կը կապեն 1915ի Հայկական Եղեռնին հետ։

Կոմիտասի երանացումը տեղի ունեցաւ համաձայն Կանոնական օրինագրքի (Corpus juris Canoni) 2125-2141 յօդուածներու։ Երանացման Ատեանի նախագահն էր Ֆրանցիսկօ Էրլէ։ Երանացման պահանջ ներկայացնողն էր Հայոց

«ՑԱՌԱՁ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (Թիւ 3)

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

Որքա՜ն երազած եմ, օրինակ, Ամերիկայի անպէս նախագահներէն մէկուն քիթը բռնած ածելիս անվերջ տանիլ ու բերել վերի շրթունքին վրայ... Բայց կ'երեւի այս մէկը միայն բաղձանք պիտի մնայ։

Եւ պատահեցաւ որ, ինչպէս բոլ արդէն, դպրոցէն ի եւ է կերպ փախչելու միջոց մը խորհող մանուկի պէս, երբ գործատէրին հետ դժտուելու նախարան մը կը փնտռէի, այս կերպով ամէն յանցանք մարդուն կռնակին փակցնելու եւ ուրիշ մըն ալ աւելցնելու մխիթարութիւնն ունենալով, երբ, յղացայ, (կը կարծեմ թէ ոչ միայն ծուլութիւնը մեծ մայրիկն է մարդուն մէջ լաւ ու դիւրին ապրելու անժխտելի հակամէտութեան, է նաեւ ամբողջ մեր էութիւնը մեծագոյն աշխատանքներու եւ զոհողութիւններու առաջնորդողը. ուրիշ խօսքով այդ դիւ. կը շատ անգամ կենսատու մանուկով մը յղի է, կարեւորը ծնելու չափ ուժ ունենալն է... մնաց որ, միշտ յիշեցէք «մարգարիտներուս» առջեւ ներողամտութեամբ կարկինը բանալու ձեր շնորհակալութիւնը... պէտք է զրան

Այո, կ'ըսէի թէ, յղացայ, սա սափրիչութիւն բռնած արհեստին յեղափոխութիւնը. կարելի յեղափոխութիւնը։

Մտքովս բանաձեւեցի.

Ա. Ինչո՞ւ կը ծառայեն սա, գրեթէ բոլոր սափրիչի խանութներուն ճակատներէն կախուած ձիու պոչերը. բաւական չե՞ն անցորդները կուրացնող լոյսերն ու ապակիները, գիրերն ու գոյները. ի՛նչ զուեհիկ ճաշակի արտադրոյթ. անարգանք վարսին ու վարսայարդարին. անկցի՛ն ձիու պոչերը։

Բ. Մէկ ֆրանքնոց յաճախորդին համար իսկ ի՞նչ են «շնորհակալութիւն պարոն», «ցտեսութիւն պարոն», «յաջորդ անգամին պարոն» եւ դարձեալ շնորհակալութիւն, շնորհակալութիւն... Իբր թէ ծառայութիւն մը մատուցած չըլլայինք, այլ քաղաքավարօրէն կողոպտած. անկցի անվերջ շնորհակալութիւնը... պէտք է դռան եւին գործիք մը յարմարցնել որ ամէն բացուելուն բան մեքենաբար «բարեւ պարոն», ու գոցուելուն «երթաք բարով շնորհակալութիւն»... Եւ պէտք է նոյնպէս կախել այն գործաւորն ու գործատէրն որոնք սողալով կ'ուզեն շահիլ ու արդելք ըլլալ։

Գ. Գրողը տանի օդին լաւ, գէշ, գեղեցիկ կամ տգեղ ըլլալը. օրուան քաղաքագէտին ծրագիրներն ու բառերը, եւ չրասծներն ալ, կիներուն նորաձեւութեան զարմանալի կամ զայթակղեցուցիչ հանգամանքը, այսինքն Եւա մայրիկէն մինչեւ այսօր միեւնոյնը. հացին գինն ու պատրաստելու եղանակը, չինուածքին կոճերը... եւայլն, եւայլն շատախօսութիւնները... անիմաստ, միօրինակ, մեքենաբար բռնած, տափակ։ Անկցի՛ շատախօսութիւնը։ Սափրիչը առաջին հանդիպողին ժամանցը չէ։

Եւ դեռ տասնեակ մը հիմնական ու անյետաձգելի յօդուածներ։ Որմէ յետոյ ուրիշ տասնեակ մըն ալ՝ ոչ թէ միշտ անկցիով այլ գալիքին ու ըլլալիքին կեցցէներով։

Հոս փակագիծ մը։

Այս «յեղափոխական» գիծը քիչ մը, միշտ նկարագրիս մէջ եղած է։ Սիրած եմ դուռը բաց եղած ատեն դոց պատուհանէն դուրս ու ներս ճամբորդել. կամ աս նուազն փորձել, ճար մը գտնել։ Բնականաբար 100ին 99 անգամը անյաջող, մէկ անգամն ալ, անօգուտ կամ վնասակար։ Ու փորձուելէն յետոյ կը տեսնեմ, չեմ զղջար. յիմարութիւն պիտի ըլլար արդէն հաւին հաւկիթէն ձիու ձագ սպասելը։

Օրինակ. սրճարաններու սուրճէն, ալքօլէն ու աղտոտ գաւաթներէն զզուած էի, — ոչ նարտէն եւ ոչ ալ թղթախաղէն ի հարկէ —, խորհեցայ առաջին առթիւ, լեցուն քսակ մը ունենալուս, բանալ սրճարան մը որ սուրճ չունենար, ոչ ալ ախորժակը մեռցնող ախորժաբերներ, կամ երբեք ժամ մարսողութիւնը ուշացնող մարսողականներ, այլ պարզապէս թուղթին, նարտին, եւ եթէ միջոցը կայ, երաժշտութեան ալ հետ պտուղներ հրամցնող սալոն մը, կրկնակ գինով մը անշուշտ, մաքուր սպասներով։ Կը տեսնէ՞ք. այսքան «տրամաբանական» լուծումներով քաղաք մը փասերէն չէ որ պիտի վախնայ...

Ուստի այս մեծ գաղափարը, սափրիչական յեղափոխութիւնը, — յոգնեցայ չակերտ դնելէն, մտքով աւելցուցէք դուք խնդրեմ — գործի վերածելու համար, հակառակ ծրագրիս հիմնական սկզբունքներուն, հասկնալի եմ չէ՞, պէտք եղաւ 120 աստիճան շատախօսութիւն, պոռալ, կանչել, տաքնալ ու պաղիլ։ Արդիւնք. շուարեցնող անտարբերութիւն. շատ ու շատ հեգնանք ու ծաղրանք։

Ասկէ, ընկերներէ, նմաններէ, որ գործին բերումով, կեանքի պահանջով զոնէ պէտք էր մօտենայի, հեռանալս։ Չկարծէք թէ զղջում է ասիկա, կամ վէրքի մը ցաւը, ո՛չ. խօսելու, ամէն բան ըսելու պէտքին վերագրեցէք։

Իսկ մահադրին պատճառ մը երբեք չեղաւ որպէս զի փլած պատնէշներս լքել փորձէի։

Սակայն ներողութիւն։ Անհոգութեանս, յամառութեանս իսկ հակառակ, զգացի որ ծծածս ջուր էր։ Անօթութիւնն ու թշուառութիւնը մօտէն թէ հեռուէն ինծի նայելու ձեւ մը ունէին, զայրացնող, առաւ իսկ յաղթող, եւ ամէն գէշութեանս վրայ մաքուր հագուելու, կամ այդպէս կեցծելու, չունեցածս արտաքնապէս ցուցադրելու, ինծմէ դուրս բոլորը ար... մարհելու զգացնելու պէտքը ... մէջ անհամեմատ կերպով աճած էր... ու ճիշդ ասոր հակառակ, միջակ... նութիւններու մէջ շուքը պատցնելու... ժանի սափրիչ մը ըլլալ ալ խոր... ցաւագին գիտակցութիւնով մը... կը մաչէր... կ'ատէի բոլորը... ռանց հեռանալ կարենալու... այս... կաւութիւնը դարձեալ ձեր հաւկ... ղութեան գնահատութիւնը չի... այլ կարկինին փափկութեան կը... տաճի...

Եղաւ անխուսափելին. պարագա... թիւնը չխոստովանելով, կրել... անհրաժեշտութեան մը պէս, ... ժուիլ անոր. ինչպէս ոմանք իրենց... կնկան մինչեւ գերեզման կը... ւին. ուրիշներ իրենց ծառած, այլ... րած ու անօգուտ մէկ անդամը... ուղեր կարել, եւ ուրիշներ ալ... տեւ տառապանքներու գնով... թիւններ կը պահեն։

Ապացո՞յց. քէն ըրի ամէնուն եւ ... մէն գաղափարի հանդէպ, ոչինչ ... սկսելու ուժ կար մէջս. սկեպտիկ... պիտ մը միայն ջլատող։

Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(վկիտացուած)

հայկական վարժարանի տեսուչ Տէր Աբրահամեան։ Բարդ ու մանուածապատ գործողութիւններէ վերջ, Տէր Կոմիտասի անունը մտաւ հռոմէական եկեղեցիի երանելի նահատակներու ցանկին մէջ։

Անշուշտ երանացման այս սուտ ձեւական կողմը շատ քիչերը պիտի հետաքրքրէր, եթէ Պ. դատախօսը մեզի չտար 17րդ դարու Պոլսահայ գաղութի կեանքը եւ կաթոլիկ միսիոնարներու գործունէութիւնը։

Առաջին անգամ Պոլիս մուտք գործողներն եղան ֆրանսական Ճիզուիտները 1609 սեպտեմբերին, 1726 յուլիսին Կափուչինները, որոնք շատ արագ բազմացան եւ ամուր արմատ ձգեցին թէ Պոլիս եւ թէ գաւառները։ Քարոզչութեան գործը գրեթէ ամբողջութեամբ Կափուչիններու ձեռքն էր, իսկ վերին ղեկավարութիւնը՝ Ճիզուիտներու։ Շատ չանցաւ Տոմինիկեաններն ալ եկան հաստատուեցան։ Ահա այս երեք Միութեանց հաստատուիլը, պատճառ դարձաւ որ հայ ժողովուրդը երկար ատեն տառապի կրօնական-բիւզանդական վէճերու հետեւանքով։

Հալածանքը միսիոնարներու դէմ նորանոր բարդ ու ազգային ձեւեր առաւ։ Հայ պատրիարքները կը փոխուէին իրարու ետեւէ։ Ոմանք իբր թէ կը խրախուսէին կաթոլիկութիւնը, իսկ ոմանք կատաղի պայքար կը մղէին։

Այդ պայքարի ամենացայտուն դէմքերէն մէկն է Աւետիք պատրիարքը, որ կատաղի հալածանք սկսաւ միսիոնարներու դէմ եւ ի վերջոյ Պոլսոյ ֆրանսական դեսպանին դաւադրութեամբ առեւանգուեցաւ խորհրդաւոր կերպով, Կուսէպովի եւ Ամերիկացիներուն պէս։

Միսիոնարները գիտէին մտնել ճիզուիտական ծրագրով։ Իրենց քարոզչական գործը կը տանէին խիստ զգոյշ եւ ուշադիր։ Անոնք Հայոց հոգեւոր առաջնորդներուն հետ բարեկամ կը ձեւանային անոնց կասկածը չհրաւիրելու համար։ Միսիոնարներու ճարպիկութիւնը պիտի կայանար անոր մէջ, որ Հայերուն նախ ընդունիլ տային Հռոմէական եկեղեցւոյ դաւանանքը, անվթար պահելով հայ եկեղեցական ծէսերն ու աւանդութիւնները։ Հասկնալի է որ այս սկզբունքներով տարուած աշխատանքը առայժմ կասկած ու առարկութիւն չէր յարուցաներ հայ համայնքին մէջ։ Միսիոնարներուն թոյլ էր տրուած քարոզել Հայոց եկեղեցիներուն մէջ եւ պատարագ մատուցանել։ Կային եկեղեցիներ, որոնց կէսը «Հայոց էր եւ կէսն ալ Ֆռանկաց»։

Երբ միսիոնարները արդէն տեղաւորուած էին ամուր կերպով, սկսան բողոքներ տեղացնել եւրոպական դեսպաններուն, անուանարկելով հայերը «հերետիկոսներ» եւ «հերձուածողներ»։ Եւ ատոր համար կ'ուզէին դեսպաններու միջամտութեամբ արտօնութիւն առնել արմատախիլ ընելու համար Հայ եկեղեցիի մոլորութիւնները։ Լուդովիկոս 14րդը կը յորդորէր «աջակցութիւն ցոյց տալ Ճիզուիտներուն...»։

Եփրեմ Ղափանցի Պատրիարքը, որ յայտնի էր իր հակակաթոլիկ պայքարով, սկսաւ հաշտարար քաղաքականութիւն վարել միսիոնարներուն հետ։ Հայերը դժգոհ մնացին Եփրեմէն եւ դիմեցին Կարինի Աւետիք եպիսկոպոսին։ Աւետիք եպ.ը մոլեռանդ հակակաթոլիկ էր եւ մօտ բարեկամ Շէյխ-իւլ-իսլամ Ֆէյզուլլահին։ Բուռն պայքար սկսաւ Հայերու կաթոլիկացման աշխատող միսիոնարներուն դէմ։ Ֆրանսական դեսպան Ֆէրիօլը միսիոնարներուն պաշտպան կանգնեցաւ եւ բողոքագրեր հասցուց Լուդովիկոս 14րդին, որ վերին հովանաւորն էր անոնց։ Ամէն կողմէ Աւետիք պատրիարքի դէմ գանգատներ սկսան շատնալ եւ կ'ուզէին ամէն կերպ զայն պաշտօնէն հեռացնել։ Օգտուելով սուլթան Մուսթաֆայի գահընկէցութենէն եւ Պոլսոյ խառնակ վիճակէն, Աւետիք պատրիարքը կը բանտարկուի 16 օգոստ. 1702ին եւ նոյն տարի սեպտեմբերին կ'աքսորուի Սուրիա։ Հայերը 880,000 ոսկիի գումար մը կը հաւաքեն եւ կը յանձնեն Թուրք կառավարութեան, Աւետիք պատրիարքը ազատելու համար։ Եւ յիրաւի, շնորհիւ այդ մեծ գումարին փրկագար դերին, Աւետիք ազատեցաւ եւ պատրիարքական գահ բարձրացաւ կրկին։ (1704-1706) Աւետիք միաժամանակ պատրիարք էր եւ Երուսաղէմի, որուն Մինաս պատրիարքը անգլիացի վաճառական Լոթրանիէն խոշոր գումարի փոխառութիւն մըն էր ըրած եւ չէր կրցած վճարել։

Անգլիացին դատ բացաւ եւ այդ առթիւ կրքերը բորբոքեցան պատրիարքին դէմ, թէեւ, ի վերջոյ դատը շահեցաւ։ Ֆէրիօլի սադրանքներով 1706 փետրուար 14ին, մեծ եպարքոսին միջոցով Աւետիքը պաշտօնանկ ըրին եւ աքսորեցին Կիպրոս կղզին։

Ֆէրիօլը կը կաշառէ Աւետիքին ուղեկցող չաւուշը եւ կը հրահանգէ Քիոսի ֆրանսական հիւպատոսին, որ Աւետիք երբ հոն հասնի, պէտք է փոքրիկ առեւտրական նաւ մը գտնել եւ ղրկել Ֆրանսա։

Այդպէս ալ կ'ըլլայ, Աւետիք կ'առեւանգուի եւ փոխանակ Կիպրոս երթալու, Ֆրանսա կը փոխադրուի։ Աւետիքի անհետացումը երկար ժամանակ անյայտ կը մնայ Պոլսոյ հայութեան։

Ամէն կողմ մարդ կը ղրկեն եւ հազիւ հետքը կը գտնուի։ Աւետիքը կը ղրկուի Մարսէյլէն Սուրբ Միքայէլի լեռը եւ կը պահուի խիստ բանտարկութեան մէջ։ Ֆէրիօլ մինչ այդ՝ լուրեր կը տարածէ թէ Աւետիք մեռած է։

Հայերէն եւ կամ Թուրքերէն գիտցող չգտնուելով, Աւետիք կը յանձնուի Ռընոտոյի։ Ռընոտոյի օգնական Փըթի տը լա Քրուա, վարդապետ մը, հայերէն կը սորվի Աւետիքէն եւ հետզհետէ կ'ուզեն ըմբռնել Աւետիքի մտադրութիւնները։ Աւետիք չափաւոր յայտարարութիւններ կ'ընէ եւ իր բուն միտքը կը ծածկէ։ Անոնց կը յայտնէ թէ ինքը կաթոլիկ է եւ նոյն իսկ Պոլիս զանոնք պաշտպանած է։ Աւետիքի յայտարարութիւնները ստորագրել կուտան։

Աւետիք վախճանեցաւ 1711ին, ճիշդ այն ժամանակ երբ Լուդովիկոս միջոց չէր գտներ անկէ ազատելու։ Լուդովիկոսի օրագրութեան հրատարակիչ Տէպինքին կ'ըսէ թէ՝ «On sera tenté de croire qu'on se débarrassera de lui par le poison.

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ ԿՈՐԿՈՒԼՈ՞ՎՆ Է

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՊԱՆԵԱԼԻՆ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՎՐԱՅ

Ներքին նախարարութեան հրամանով, ընդհ. ապահովութեան ոստիկանապետներէն մէկը, յատուկ քննութիւն մը կը կատարէ Փրակայի մէջ, լուսաբանելու համար Կորկուլովի վերաբերեալ կարգ մը կէտեր։ Այս քննութեան արդիւնքը, առ այժմ ցոյց կուտայ թէ Կորկուլով իսկապէս Կորկուլովն է, ծնած 1895 յունիս 26ին, Լապինսքայայի մէջ։

1921ի դեկտեմբերին էր որ Կորկուլով առաջին անգամ կը մտնէր Չեխոսլովաքիա։ Վարշաւայէն կուգար լեհական անցագրով մը եւ կը հաստատուէր Հոտոնինի մէջ։ Այդտեղ, խնդրագիր կը ներկայացնէ ստանալու չեխական հպատակութիւնը։ Իր խնդրագիրը կը մնայ անհետեւանք։ Սակայն երբ դիմում կը կատարէ կառավարութեան ծախքով հետեւելու համալսարանի դասընթացքին, կ'ընդունուի։

Երբ Չեխոսլովաքիա կը հասնէր, Կորկուլով արդէն ամուսնալուծման դատ էր բացեր իր առաջին կնոջ դէմ։ Այդ ամուսնութիւնը կը լուծուի Փարիզի ռուս եպիսկոպոսին կողմէ։

Կորկուլով որ կը բնակէր Փրակա, եւ կ'ամուսնանայ սափրիչի մը աղջկան հետ, որուն սակայն, չի կրնար երկար կենակցիլ, կը բանայ ամուսնալուծման նոր դատ մը։ Որովհետեւ, իր ճամբուն վրայ կը հանդիպի յիսունոց կնոջ մը, որուն հետ կը կենակցի ապօրէն կերպով՝ քանի մը տարի։ 1923—28։ Այդ թուականին, Կորկուլով չափազանց բարեհամբոյր է իր յիսուննոց սիրուհիին հանդէպ. մինչեւ որ զայն ալ կը լքէ, շորթելէ վերջ անոր 20,000 քուրոնը։

Մինչ այդ, իր ամուսնալուծման դատը կը վերջանայ ի վնաս իրեն։ Որովհետեւ անընդհատ կը ծեծէր իր կինը, զոր անօթի ալ կը ձգէր։

Երրորդ անգամ, Տումէրի սպանիչը կ'ամուսնանայ Հոտոնէնցի աղջկան մը հետ։ Երկար չի տեւեր։ Կը լքէ կինը եւ կ'անհետանայ։

Իր վերջին կնոջ դիմումին վրայ, ոստիկանութիւնը կը փնտռէ զինքը. գողցած է անոր 13,000 քուրոնի օժիտը։ Այդ թուականին, ոստիկանութիւնն արդէն Կորկուլովի վրայ կը նայի իբրեւ համայնավար, որովհետեւ իր կինն է զինքը մատնողը, ըսելով թէ տեսած է անոր համայնավարի անդամատոմսը։

Ֆրանսայի ոստիկանապետին կատարած քննութիւնը երեւան բերած է նաեւ կէտ մը, որ կապուելով Կորկուլովի յուշատետրին մէկ յայտնութեան մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանայ։ Իր յուշատետրին մէջ, 1930 յուլիս 14 թուականով, Կորկուլով կը յայտնէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան այն ատենի նախագահ Պ. Կասթոն Տումէրկի սպանութեան մտադրութիւնը։

Արդ, յայտնուած է թէ Տումէրի սպանիչը 1930 յուլիս 8ին, Փրակայի ֆրանսական հիւպատոսէն արտօնութիւն առեր էր Փարիզ երթալու։

Հարցաքննիչ դատաւորին պատասխանելով, Կորկուլով կը կրկնէ իր յանկերգը.

— Երեւակայութի՜ւն...

Ասոնք են Ֆրանսայի ոստիկանապետին կատարած քննութեանց արդիւնքը Չեխոսլովաքիոյ մէջ։

Բայց տակաւին չէ կրցած երեւան հանել ստուգօրէն թէ Կորկուլով պատկանա՞ծ է որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան։

Բայց, ռումանական ոստիկանութեան քննութիւնը՝ Կորկուլովի մասին, բոլորովին հակառակը կը հաստատէ։ Ռումանիոյ մէջ երեւան հանուած գլխաւոր կէտը այն է թէ Կորկուլով իբր կապ ծառայած է բոլշեւիկներու եւ չեխ զօրավարի մը Կայդայի միջեւ։ Այդ գործը որ ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց Չեխոսլովաքիոյ մէջ, վերջացաւ զօրավարին ստորճանապարհկումովը։ Արդ, Կորկուլովի ճամբորդութիւնը դէպ ի Ռուսիա, կը զուգադիպի այդ շրջանին։ Եթէ այս կէտը վերջնապէս ստուգուի, անհերքելի կերպով պիտի հաստատուի թէ Կորկուլով իրօք բոլշեւիկեան գործակալ էր։

Ռումէն ոստիկանութեան մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւած է այն պարագան թէ, իր ձերբակալման ընթացքին, Կորկուլով յայտնեց որ կը պատկանի ռուս ֆաշական կազմակերպութեան մը։ Պատճառն այն է կը թուի, որ ռումէն ոստիկանութիւնը լուր առած էր թէ Չեկան ծրագիր յղացած է վարկաբեկելու եւրոպական գլխաւոր քաղաքներու եւ մասնաւորաբար Փարիզի հակախորհրդային կազմակերպութիւնները։ Այս ծրագրին համաձայն, կազմակերպութիւնը նախատեսուած էր ռուս ֆաշական կազմակերպութեան մը, զոր պիտի մեղադրէին յետոյ թէ ահաբեկումներ կը կատարէ։

Իրականութեան մէջ, ռուս ֆաշական կազմակերպութիւն չկայ։

Կասկած կը ծագի ուրեմն թէ Կորկուլովի արարքը առաջին քայլն է այս ծրագրին գործադրութեան։

Իսկ չեխ ընկերվարականներու օրկան «Փրավօ Լիտու» «Կորկուլով նաեւ համայնավար էր» խորագրին տակ կը գրէ.— Մենք եւս պիտի կրնայինք այս խորագիրը տալ մեր յօդուածին, որովհետեւ Կորկուլովի անձնական յարաբերութիւնները Հոտոնէնի համայնավարներուն հետ, բաւական սերտ եղած են։ Անոր յայտարարութիւնը հրատարակուած է Հոտէնէնի համայնավար շաբաթաթերթին մէջ։

«Փօփիւլէռ» իր կարգին կը գրէ.— Ճշմարտութիւնը պարզ է եւ ցաւալի ճշմարտութիւնն այն է որ Տումէրը սպաննող մարդը խենթ էր։ Հաստատուած է որ մտած էր չեխ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ եւ չորս ամիս յետոյ վտարուած տեղական մասնաճիւղին կողմէ։

«Քիչ ատեն համայնավար եղած է. բայց իր խառնուածքը, իր համակրութիւնները. իր խորհրդաւոր յաւակնութիւնները զայն կը մղէին անշուշտ դէպի ֆաշիզմ եւ դէպի Սպիտակ Ռուսերը։

× Պերլինէն հրատարակչական տուն մը յանձն առած է տպել Կորկուլովի «Խազախի մը վէպը», որ 600 էջէ կը բաղկանայ։ Հրատարակիչը կ'ըսէ թէ կարգ մը մասեր յապաւելով, հեղինակը առողջ մարդու մը տպաւորութիւնը կ'ընէ։ Անգլիական եւ ամերիկեան տուներ բիզոտ առաջարկներ կը տեղացնեն Պերլին, այս գործին թարգմանութեան իրաւունքը ստանալու համար։

Սպառնացող վտանգին հանդէպ

Ռամկավար գործիչ մը, Միքայէլ Նաթանեան, երկար յօդուած մը հրատարակած է իրենց Ամերիկայի պաշտօնաթերթին՝ «Պայքար»ի մէջ, «Համայնավարներու վտանգը գաղութներու մէջ» խորագրին տակ։

Հատուած մը իր խորհրդածութիւններէն։

— «Գաղութահայութիւնը կրծող ցաւերէն մէկն ալ համայնավարական շարժումն է, որ, թէեւ իր տարողութեամբը առ այժմ սահմանափակ, կը սպառնայ վտանգել ոչ միայն ենթականերուն հանգիստը, այլ եւ հանգիստը գաղութահայերու ամենատուար մասին, որ սակայն վարդապետութեան մասին օտար եւ անտարբեր կը մնայ։

Համայնավար շարժումներու Հայերու եւս խառնուիլը վտանգ մը կ'ըլլայ գաղութներու համար պարզապէս անոր համար որ տեղական ժողովուրդները եւ վարիչ տարրերը այն երկիրներուն, ուր մերայինները ցրուած են, Հայու մը, որքան ալ անխորհուրդ, մէկ արարքին համար պատասխանատու կը համարեն ամբողջ համայնքը։

Երբ ազգովին այնքան ջանքեր կը թափուին մեր ցանուցիր գաղթականներուն մէջ վառ պահելու տոհմային գիտակցութիւնը եւ իրարու ու հայրենիքին միջեւ բարոյական եւ ցեղային կապը, երբ օտար միջավայրերու աննպաստ պայմանները արդէն ինքնին, մէկ մէկ վտանգներ են մեր համայնական կեանքին եւ երբ մեր նորահաս սերունդը, այդ տեղերը, կամաց ակամայ օտարանալու ուծանալու սպառնալիքին տակ կը գտնուի, համայնավարութեան նման՝ ազգ եւ կրօնք չճանչցող, տոհմային դարաւոր արժէքները անգոսնող անխտրական վարդապետութիւն մը խորխորատը ալ աւելի խորացնող գործօն մը կրնայ ըլլալ միայն։

Ահա թէ ինչու մենք պարտաւոր ենք կռուիլ ոչ միայն ապազգայնական այդ վարդապետութեան դէմ, այլ եւ համապատասխան միջոցներ ձեռք առնելու ենք, արտասահման գտնուող մեր այն միամիտ տարրին դէմ, որ հակամէտ է տարուելու այդ յորձանքէն, որ իրեն օգուտ մը չտալէն զատ, թէ իր գտնուած տեղերու հայ գաղութը կասկածելի կը դարձնէ յաչս օտար պետութեանց եւ թէ միանգամայն ազգային վտանգ մըն է, որովհետեւ արտահայաստանեան այդ համայնավարները, իրենց անխտրական համոզումներովը, վերջ ի վերջոյ, ազգին համար պիտի կորսուին»։

Թշուառութիւնը Սահակաշէնի եւ Մեսրոպաշէնի մէջ

—)(o)(—

ԽՄԲ.— Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, Մայիս 12 թուականով.—

1929 դեկտեմբերին Թուրքիայէն Սուրիոյ Ճէզիրէի կողմերը գաղթած 600 տուն քրտախօս Հայերէն 130 ընտանիք Թել-Պրաքի շրջանին մէջ նորաշէն երկու գիւղերու Սահակաշէնի եւ Մեսրոպաշէնի մէջ տեղաւորուեցան, Հ. Բ. Ը. Միութեան նախաձեռնութեամբ բացուած համազգային հանգանակութեան արդիւնքով, Հալէպի մէջ կազմուած Գաղթականաց Կեդր. Խնամատարութեան հսկողութեան տակ շինուեցան 120է աւելի կոկիկ եւ հանգստաւէտ բնակարաններ, եւ գիւղացիներուն տրուեցան սնունդ, լծկան եզներ, երկրագործական պիտոյքներ ընտանի անասուններ եւ սերմնցու։

Առաջին տարին, երաշտութեան հետեւանքով, ցանքը ապարդիւն մնաց եւ խնամատարութիւնը երկրորդ անգամ ըլլալով սնունդ եւ սերմնցու տրամադրեց գիւղացիներուն։ Միեւնոյն ժամանակ, հաւանական երաշտի մը դժբախտութենէն խուսափելու համար, Ճաղճաղ գետին առջեւ թումբ մը կանգնեցնելու փորձը ըրաւ, սակայն դժբախտաբար այդ փորձն ալ ի դերեւ ելաւ։

Այս տարի, երաշտը աւելի սաստկօրէն կը տիրէ ամբողջ Միջագետքի մէջ եւ հայ գիւղացիներն ալ մեծապէս վնասուած են, չունենալով ուտելիք ոչ իրենց եւ ոչ ալ իրենց անասուններուն համար։ Ատոր վրայ սկսած է խուճապ մը եւ շատերը աստին անդին կը ցրուին։

Կիլիկիոյ կաթողիկոսին դիմումին վրայ, Միութեանս կողմէ իր Ժընեւի պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի միջոցաւ այս գիւղացիներուն ողբալի վիճակը ներկայացուեցաւ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին, որ որոշած է յանձնարարել Սուրիոյ իր ներկայացուցչին, Պ. Պիւրնիէի, որպէս զի վերայիշեալ երկու գիւղերուն համար քարէ թումբի մը կառուցումին համար պէտք եղած աշխատանքները կատարէ, ինչպէս նաեւ քննութեան մը ձեռնարկէ այս գիւղերուն իրական վիճակին մասին եւ ցոյց տայ այն միջոցները որ անհրաժեշտ են անոնց ներկայ վիճակը բարւոքելու համար։ Միւս կողմէ, կարգադրուած է որ ֆրանսական պատուիրակ Պ. Տը Նավայլ կառավարութեան կողմէ յանձնարարէ Սուրիոյ մարզպանութեան՝ որպէս զի իր հոգածութիւնը չզլանայ այս անբախտ գիւղացիներուն։

× Ֆրանսա ներգաղթող Տղոց Պաշտպանութեան կոմիտէն ապրիլ 15էն ի վեր դադրեցուցած ըլլալով իր գործունէութիւնը դրամական միջոցներու չգոյութեան հետեւանքով, Միութեանս պատուիրակին առաջարկութեամբ, որոշուած է որ սոյն կոմիտէին գործը ստանձնէ Նանսէնեան Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Պ. Բան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐԳ. ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ.— Կը բովանդակէ Պատարագի, Մկրտութեան, Դրօշմի, Պսակի եւ Ննջեցեալներու վերաբերեալ երգեցողութիւններ, դպիրներու առձեռն գործածութեան համար։ Մաքուր տպագրութեամբ նոր լոյս տեսած Վիեննական Մխիթարեան Տպարանէն։ Գին՝ 10 ֆրանս. ֆրանք։ Դիմել՝ Librairie des P. P. Méchitharistes **Vienne** (Autriche) VII. Mechitharistengasse 4.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

Աշխէններէն ոմանք եւս խոյս տուող ակնարկներ կը նետէին Սուրէնի եւ Ֆրանսուհիին վրայ, որ Սուրէնի ինքնամփոփ ու տառապող կեցուածքը,— որ կուգար ներքին այրումներէ, վերյիշումներէ, քաղաքէն ստացուած անհաճոյ նամակէ մը եւ միանգամայն իր անձնական պայմաններէն,— կը վերագրէին Ֆրանսուհիին հետ ունեցած իր կապին։ [illegible] մըն էր իրենցը, բառ ու ակնարկներու, ու դէպի Սուրէնը իրենց ներքին ու թաքուն տրամադրութիւններէն ելլող վերագրում մը, քանի որ, գոնէ այդ պահուն, Սուրէն ճիգ կ'ընէր մտքով թափանցելու իր հայրենի ու մթին երդիքին տակ, ձերբազատուելու այս մեծ ու ազնիւ քաղաքին ձանձրոյթներէն։ Իր պատանեկութենէն եկող յիշողութիւնները զինքը տարեր նետեր էին իրենց տանը սեմին առջեւ։ Նոյն պահուն, Ֆրանսուհին, տեսնելով Սուրէնի ժամացոյցը սեղանին վրայ, առաւ, նայեցաւ վրան, յետոյ, պա՛րզ հետաքրքրութեան մը համար, բացաւ անոր ետեւի կափարիչը, ու տեսաւ անոր մէջ նկար մը... Աստղիկինն էր...։ Չկրցաւ բացատրել թէ ո՞վ էր ան։ Բայց, իր մէջ կինը լուծած էր հարցը ու գտած էր զայն,— Կինը։ Որովհետեւ, կինները, մի՛շտ տարօրինակ տկարութիւնը ունին իրենց նմանը տեսնելու իրենց դէմ՝ պայքար մը կամ տառապանք մը ստեղծելու անբաղձալի բաղձանքէն մղուած...։ Փակեց կափարիչը, ու ժամացոյցը դրաւ սեղանին վրայ, հոն նետփակուած դիմագիծը դեռ աչքերուն առջեւ, ճիշդ Սուրէնին պէս, որ նո՛յն րոպէին, մտաբերեր էր. կենդանի պատկերը Աստղիկին եւ որ, գլուխը դարձնելուն, հանդիպեր էր ուրիշի մը՝ Ֆրանսուհիին, դիմացը եղող հայելիին մէջ...

Ինչո՞ւ։ Այո՛, ինչո՞ւ ստեղծուէր այս անթափանցելի բեմը,— հայելի՞ն։ Այս յարակայ փիլ մը։ Պատրանքներ ստեղծելու եւ պատրանքնե՞ր փշրելու համար։ Իրա՛ւ, վասնզի, ահա կրկին չար ուզեց ըլլալ Սուրէնի պատրանաւոր արշաւանքին դէմ՝ դնելով բիրտ ու դառն իրականութիւնը,— «Հո՛ս ես, միամի՛տ տղայ»...։

Բայց, տագնապը չթողուց զինքը։

Ամբողջ գիշերը հոգեկան անձկութեան մէջ էր եղած։ Անկողին մտնելէ առաջ, անգա՛մ մըն ալ կարդացեր էր տէր Հօր նամակը, ուր կ'ըսէր.— «...հին պատմութիւնն է միշտ։ Ջուր յոյսերու կը կապուինք։ Օսման էֆէնտի առիթ չի փախցներ նեղելու համար Հայերդ։ Պոլիսը ապրշումի թելով կապեց ոտքդ։ Այս դասերը, դպրոցները, յօդուածները, բոլո՛րը լաւ են, սիրելի Սուրէն, բայց հոս ալ գործող ձեռքի պէտք կայ, ճիշդ չէ՞ մտածեր, արդեօք, երբ կը կարծեմ թէ այդ բոլորը անմիջական բնոյթ չունին։ Հեռուէն՝ թերեւս ամէն բան սխալ կը գնահատեմ։ Եւ սակայն, երբ տունը անմիջական վտանգի տակ է միշտ, լաւ չէ՞ որ մի՛շտ քովը գտնուինք։ Մի՛ մոռնար, եթէ ըսեմ թէ բոլորս, հակառակ լաւատեսութիւններուն եւ յոյսերուն, վստահ չենք թէ այս իրիկուն գլուխնիս մեր ուսերուն վրայ կը լուցնե՞նք...»։

Իրաւունք ունէր, թերեւս, Տէր Մեսրոպը, խորհեր էր Սուրէն։ Այսուհանդերձ, ճակատագրականօրէն մեզի վիճակուածէ հաւասարապէս կռնակ տալ երկու մեծ ու ծանրատար կռիններու... Հեւ ի հեւ գնացք մը պէտք է։ Կեանքը քալած է — եզրակացուցեր էր — իսկ մեր ժողովուրդը մնացած է հաստ ու անանցանելի պատի մը ետին... Ու մութը իջած է ... ճնշած է մեզ...։

Ու անգամ մըն ալ կարդացեր էր Տէր Մեսրոպի վերջին տողերը.— «...այս նոր լոյսը, այնքան արագ ու անսպասելի, կրնայ եւ կուրացնել մեզ...»։

Մի՞թէ...

Ու հիմա նորէն մտածեց, իրօ՛ք, որ ինք այս սեղանին քով տեղ չունէր։ Եւ սակայն, շարունակեց խօսիլ ու ժպտիլ, որովհետեւ, շրջանակը, կեանքը, սովորութիւններն ու պայմանները ինչպէս եւ իր կապերը կ'ըսէին իրեն — «Միամիտ ու յիմար տղայ, դուն ծնար լոյսին համար եւ խաւարին մէջ հասակ նետեցիր. մի՛ նայիր ետեւ՝ հորիզոն մը կայ առջիդ. կեա՛նք մը կայ ու ճամբայ մը, զոր կտրել պէտք է գիտնաս մութը չկոխած...

Այդ մո՛ւթը։

Սուրէն կը զգա՛ր, թէ պիտի գար ան։ Բայց, ջերմ ու լուսապայծառ միջօրէն կը խրախուսէր զինքը։

— Գիտես,— շշնչաց յանկարծ Ֆրանսուհին,— վշտացած եմ քեզի...

— Կը ցաւիմ, եթէ որեւէ ձեւով վշտացուցեր եմ քեզ — հազիւ վրայ բերաւ Սուրէն՝ ամփոփել ջանալով միտքը — գուցէ թերացում մը ունեցայ բոլորովին ակամայօրէն։

Բայց, Ֆրանսուհին կրկին դարձաւ Պարոնվարդեանին, եւ սեղանին վրայէն առնելով Սուրէնին սիկառի տուփը, սկսաւ խաղալ անոր հետ, գլխարկին տակէն ժպտեցաւ, եւ տուփը պտտելով մատներուն միջեւ, կտորները նետեց մոխրամանին մէջ։ Յետոյ, մէկէն հանեց գլխարկը, գլուխը բրաւ ետ, քիչ մը նայեցաւ հեռուն ու միշտ ժպիտը շրթունքին, ըսաւ Պարոնվարդեանին.

— Ձեր բանաստեղծութիւնները ճաւաւոր հաճոյք կը պատճառեն ինձ։

Պարոնվարդեան, շունչը կտրած եւ ուշադրութիւնը լարած՝ դեռ բառերու կը սպասէր, տան պզտիկ ժապաւինաւոր ու սպիտակ շնիկներուն նման, որոնց շաքար կը նետեն իրենց տիրուհիները։

— Այս առտուան թերթին մէջ լոյս տեսածը իրապէ՛ս գեղեցիկ ստեղծագործութիւն մըն է...

— Այնպէս չէ՞։

— Երկրորդ տունը, մանաւանդ, ուր երաժշտութիւնն ու խորքը իրար կը գերազանցեն...

— Այո՛... ը՛... գիտէ՞ք...

— Կ'երեւի ներշնչման գեղեցիկ ակ մը ունիք...

— Այսինքն...

— Ո՞վ է, տեսնենք... աղջիկ ըլլալ ու ներշնչել...

— Բայց, օրիորդ Արապեան...

— Մէ՞կ անգամէն կը գրէք...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

հաղորդումն հարցաքննիչ դատաւորին եւ քննութեան, բժիշկները իրենց տեղեկագիրը տան Կորկուլովի մտային վիճակին մասին, հարցաքննիչը պիտի կրնայ իր գործը վերջացած նկատել եւ որոշում մը տալ դատավարութեան մասին։

Կը կարծուի որ, եթէ մասնագէտները ընդունին ոճրագործին պատասխանատու եւ գիտակից նկատուելու հանգամանքը, դատավարութիւնը պիտի կրնայ տեղի ունենալ Յուլիսին։

× Յայտնուած է թէ Կորկուլով մտադրած էր ֆրանսական հպատակութիւն ստանալու համար խնդրագիր ներկայացնել եւ ձեւակերպութիւններուն տեղեկանալու համար, ապրիլ 30ին, Մոնաքոյէն նամակով մը դիմում կատարած էր Փարիզի ռուս փաստաբաններէն մէկուն։

× Թերթերը իրենց կարգին, մանրամասն քննութիւններ կը կատարեն Կորկուլովի մասին, բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր բնակած է։

«Ժուռնալ»ի քննութիւնները կ'եզրակացնեն թէ Կորկուլով «հիւանդ» չէր 1921ին, երբ նոր կ'ամուսնանար, ինչպէս ըսուեր էր։ Իր կինը որ բժշկութեան կը հետեւէր, նշմարած պիտի ըլլար։ Ալքոլամոլ ալ չէր, այն շատ պարզ պատճառով որ այդ. Թուականին Ռուսովի մէջ, ուր կը բնակէր, կաթիլ մը ալքոլ չկար։ Բնակչութիւնը ստիպուած էր գոհանալ սուրճով, թէյով ու ջուրով։ «Ժուռնալ»ի լրաքաղը կ'եզրակացնէ թէ

1) Իր առաջին ամուսնութեան նախօրեակին, նշանածին ընտանիքին լուր տրուեցաւ թէ, Կորկուլով համայնավար է։ Լուր տուողներն էին ռուս ազգային կազմակերպութեան մը անդամները, որոնք սակայն ո'չ մէկ փաստ տուեր էին։

2) 1931 յունիսին, երբ իր կնոջ հետ կը մեկնէր Լեհաստան, բոլորը զարմացան թէ Կորկուլով յաջողեր էր անմիջապէս ստանալ փոխադրութեան արտօնագիր, մինչ իր կինը օրերով սպասելէ յետոյ իրաւասու պաշտօնատան առջեւ, ձեռնունայն վերադարձեր էր։

3) Մինսքի մէջ, Կորկուլովի կինը, եղբայրներն ու քոյրերը չէին յաջողեր լեհական սահմանն անցնիլ. իսկ Կորկուլով յաջողեր էր մինակն անցնիլ շատ դիւրութեամբ, շնորհիւ համայնավարի մը, որուն տունն իջեր էր։

Այս տեղեկութիւններն ալ եթէ ստուգուին, պիտի կրնան հաստատել թէ Կորկուլով կապ ունէր համայնավարներու հետ։

Ուստիկանութիւնը գիտէ մասնաւորաբար թէ առեւանգումը կատարուեցաւ այս խումբին երեք անձերուն կողմէ, Գերման մը, Իտալացի մը եւ Պրազիլիացի մը։ Գերմանացին է որ փրկագինը պահանջող տոմսը գրած է։

Բժիշկ Կոնտոն, համալսարանի ուսուցիչը որ միջնորդ ծառայած էր Լինտպէրկի եւ առեւանգիչներուն, պատմեց թէ, երբ կ'ուզէր այս վերջիններուն շոգեշարժ նաւակը մտնել, անոնք իրենց ատրճանակներն ուղղեցին իր վրայ։ Կարծելով որ տղեկը նաւակին մէջ է, բժիշկը պատասխանեց.— Եա առէք ձեր ատրճանակները. ուրիշ բան ունիմ ձեզ ըսելիք»։

Ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին, սակայն, առեւանգիչներէն մէկը որ Տըք կը կոչուի, բժիշկը պահեց ատրճանակի սպառնալիքին տակ։ Ուրիշ մը՝ Ճօն, քանի մը օր վերջ հանդիպեցաւ բժիշկին, գերեզմանատան մը մէջ եւ անոր ձեռքէն ստացաւ իբր փրկագին ուզուած 50 հազար տոլարը։

Կը կարծուի թէ կինը որ մաս կը կազմէր առեւանգիչներուն, նոյն ինքն է որ երկու անգամ ներկայացեր էր բժիշկ Կոնտոնի, անոր յանձնելու համար առեւանգիչներուն նամակները։

× Ամբողջ Նիւ Եորքի մէջ, նախորդ կէսօրին, գործառնութիւն եւ երթեւեկ դադրեցուցին՝ իբր սուգի նշան, տղեկին թաղման առթիւ եւ ի յարգանս անոր ծնողքին։

× Ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առած է. բժիշկ Կոնտոնը, զայն պաշտպանելու համար առեւանգիչներու վրէժխնդրութեան, հաւանական յարձակումներուն դէմ։

× Լինտպէրկ ցարդ 6 միլիոն ծախսած է իր զաւակը գտնելու համար։

Ծովանաւային նոր շոգենաւ մը կ'այրի ճամբորդութեան ընթացքին

Դաւադրութեան կասկածներ

Մեսաժըրի Մարիթիմ» ընկերութեան նոր եւ ամենամեծ շոգենաւերէն մէկը «Ժորժ — Ֆիլիփառ որ իր առաջին ճամբորդութիւնը կը կատարէր, այրեցաւ Ատենի ծոցին մօտերը։

Երբ հրդեհը ծագեցաւ շոգենաւուն մէջ, նաւապետը յուսաց որ նաւաստիները պիտի կրնան իրենց տրամադրուած միջոցներով մարել զայն եւ առնել աղէտին առաջքը։ Սակայն հրդեհը շուտով ծաւալեցաւ եւ շոգենաւը սկսաւ օգնութեան նշաններ արձակել անթելով։

Շոգենաւուն մէջ կային 300 նաւաստիներ, 600 ճամբորդներ։

Օգնութեան հասնող օտար շոգենաւերը —անգլիական եւ մէկ ալ խորհրդային— յաջողեցան փրկել մաս մը նաւաստիներն ու ճամբորդները։ Մէկ քանի հոգի ծանր այրուածքներ ստացած են։ Տակաւին յայտնի չէ թէ քանի՞ հոգի մեռած կամ կորսուած են։

Հրդեհին պատճառները անյայտ կը մնան տակաւին։

«Ժորժ — Ֆիլիփառ շոգենաւին շինութիւնը սկսած էր 1929ի դեկտեմբերին Սէն — Նազէրի նաւարանին մէջ։ Հսկայ եւ ճոխ շոգենաւ մը որուն երկարութիւնն էր 172 մեդր 71 ս. եւ 20 մեդր 80 ս. լայնք, 20,945 թոնօ տարողութեամբ, օժտուած վերջին կատարելութեամբ։

Առաջին ճամբորդութիւնն էր որ կը կատարէր դէպ ի Ծայրագոյն Արեւելք եւ Մարսէյլէն մեկնած էր փետրուար 16ին, հոս վերադառնալու համար մայիս 28ին։

Կասկած կայ որ հրդեհը դաւադրութեան մը արդիւնքն է։ Շոգենաւը փետրուարի վերջերը դեռ Մարսէյլէն չմեկնած, ընկերութեան վարչութիւնը լուր առեր էր Փարիզի Ընդհ. Ապահովութենէն թէ շոգենաւին դէմ դաւադրութեան մը խօսքեր կան, թէ համայնավարներ կը պատմեն որ նաւը ռազմանիւթ եւ զէնք պիտի փոխադրէ Ճափոնի համար եւ թէ ծրագիր կայ Սուէզի ջրանցքին մէջ, շոգենաւը օդը հանելու, այդ կերպով դէպի Ճափոն զէնքի եւ ռազմանիւթի փոխադրութիւնը արգիլելու համար։ Այս լուրերուն մեծ կարեւորութիւն մը չտրուեցաւ, բայց նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան։

Այս զրոյցներուն հետեւանքով է որ կասկած կայ թէ հրդեհը դիտումնաւոր է։ Նաւուն մէջ գտնուողներէն 634 հոգի փրկուած են։ Մնացեալներուն մասին, լուր չկայ։

Փոքրիկն Լինտպէրկի առեւանգիչները

Վերջին լուրերու համաձայն, Ամերիկեան ոստիկանութիւնը արդէն երեւան հանած է փոքրիկն Լինտպէրկի առեւանգիչներն ու սպանիչները։ Հինգ այր եւ մէկ կին են։ Ասոնց մէկ քանիին ձերբակալումը մօտալուտ կը նկատուի։

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԵՒ ԱՆԻԿՈՒՒ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ

ՔԼԻՇԻԻ Ազատամարտ խումբը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱՆԻԿՈՒԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրուի այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարանը։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ Ներկայանալ անդամատետրներով։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Մայիս Կիրակի ժամը 3ին Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, (Salle Béchigtachelian), 26 rue Troycn: Sèvres

կը ներկայացուի 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ հայկական տարազով, երգ, նուագ, արտասանութիւններ, եւայլն։

Մուտք 5 ֆրանք

Շանրակառք Թիւ 1 Լուվրէն եւ իջնել փօն տը Սէվր, փորթ տը Վէրսայլէն 23 եւ 32, իջնել փօրթ պիեանգուր: Շոգեկառք կառ Սէն Լազարէն եւ իջնել փօն տը Սէվր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Գարամանցի Գէորգ Պօրլեան եւ իր քոյրը Մարիամ Պօրլեան։ Հինգ տարի առաջ Պէյրութի որբանոցէն Ամերիկա մեկնած են։ Կը փնտռուի նաեւ զերձակ ԼեւոնՊալեան (Եւդոկիացի), իրկնաւորը՝ Եղիսաբէթ Պօտիկեան, որոնք այժմ կը գտնուին Նիւ Եորք։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme, M. Baharian 1 Rue Baronnat, Tarare (Rhône).

— Մարգար Աւետիքեան (հօրը անունը Ղազար) կը փնտռէ իր մայրը՝ Սանդուխտ եւ իր քոյրը Վառվառ Աւետիքեան (Շապին Գարահիսարի Խորտիկ գիւղէն)։ Կը կարծուի որ Փարիզ կը գտնուին, Իմացնել Mme Kohar Markarianի, Usine Archambaud No. 11, Pont d'Obenas (Ardèches).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ

Դպրոցասէրի Յիսնամեայ Յոբելեանական հանդիսութիւնը պիտի կատարուի 22 Մայիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին վարժարանին մէջ: Այս հանդիսակատարութիւնը նախապէս որոշուած էր Մայիս 8ին, սակայն յետաձգուեցաւ հարկեցուցիչ պատճառներով:

Կեդր. վարչութիւնը կը ցաւի յայտարարել, որ տեղի անձկութեան պատճառաւ պիտի սահմանափակէ ներկաներուն թիւը եւ պիտի ընդունի միայն անոնք, որոնք հրաւիրատոմս ունին: Հետեւաբար կը խնդրէ, որ փափաքողները հանին կանխաւ ապահովել իրենց հրաւիրատոմսերը, դիմելով անձամբ կամ գրաւոր՝ վարժարանին տնօրէնութեան: (1, Boul. du Nord.—Le Raincy, S. et O.):

⁂ Յոբելեանական հանդիսակատարութիւնները տեղի պիտի ունենան նաեւ, Մարսէյլ, Լիոն, Գահիրէ, Ֆիլիպէ, Նիւ Եորք, Պոսթոն, Ֆիլատելֆիա, Փրովիտենս, Տիտրոյիդ, Հարթֆըրտ, Հալէպ:

⁂ Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը, այս առթիւ կը հրաւիրէ բոլոր սանուհիները անխտիր, որ նոյն օրը ներկայ ըլլան վարժարան: Անոնց հրաւիրագիր պիտի չղրկուի:

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1.	ՄԱՐՍԷՅԼ	Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains.
2.	ԼԻՈՆ	khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.
3.	ՏԷՍԻՆ	Bodourian G., Avenue B. Palissy.
4.	ՎԱԼԱՆՍ	Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.
5.	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ	Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.
6.	ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ	Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).
7.	ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ	Eramian David, rue de la Liberté (Beulangerie Curtat).
8.	ԼԱՆՍԷՅ	Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.
9.	ԼԱ ՍԻՈԹԱ	Azadian kazaros, 11 ruePalamideau.
10.	ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ	kassabian Souren, 50 Grand'rue.
11.	ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈՒԱ	Teissonnier, Dépositaire.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

Բ Ո Ռ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Այո՛, գրքերի առաքումը կազմակերպելու համար։ Ի՞նչ ես կարծում, Արթո՛ւր, այդ գործի համար ձեր տունը աւելի յարմար չէ քան թէ մերը։ Ձերոնց նման նաւատէրերին ու այդպիսի մի հարուստ ընտանիքի ոչ ոք չի կասկածի։ Մանաւանդ որ նաւահանգստի բոլոր ծառայողներին էլ ծանօթ ես։

— Սո'ւս. քիչ կամաց, սիրելի'ս։ Ուրեմն Մարսէլից եկած գրքերը ձեզ մօտ էիք պահում։

— Այո՛, միայն մի օր։ Բայց, գուցէ, պէտք չէր որ քեզ յայտնէի։

— Ինչո՞ւ։ Գիտես որ ես կուսակցութեանն եմ պատկանում, անդամ եմ։ Ջեմմա՛, անգի՛նս, ես աշխարհքիս ամենաբախտաւոր մարդը կը լինէի, եթէ երկուսդ մեզ միանայիք... դու եւ պադրէն...

— Քո պադրէ՞ն։ Անկասկած, չէ՛ որ նա...

— Չէ՛, նա այլ կերպ է մտածում, թէեւ ես երբեմն երազում էի, այսինքն յոյս ունէի որ... է՛, ինքս էլ չգիտեմ։

— Բայց, Արթուր, չէ՞ որ նա քահանայ է։

— Է՛, ի՞նչ անենք։ Մեր կուսակցութեան մէջ քահանաներ կան։ Երկուսը գրում էլ են լրագիրներում։ Եւ ինչո՞ւ ոչ։ Քահանայի պաշտօնն է՝ մղել մարդոց դէպ ի աւելի բարձր իտէալներն ու ձգտումները. միթէ մեր ընկերութիւնն էլ նոյնը չի՞ անում։ Չէ՞ որ նա աւելի կրօնական ու բարոյական հարց է, քան քաղաքական։ Երբ մարդիկ ազատ ու անկախ քաղաքացի լինելու ընդունակ դառնան, էլ նրանց ստրուկ պահել չի կարող ոչ ոք։

Ջեմման կիտեց ունքերը։

— Ինձ թւում է, Արթուր, ասածիդ մէջ տրամաբանութիւն չկայ։ Քահանան քարոզում է կրօնական ճշմարտութիւններ, ու չգիտեմ, դա ի՞նչ կապ ունի Աւստրիայի լուծից ազատուելու հետ։

— Քահանան մեկնում է Քրիստոսի Աւետարանը...

— Գիտես, մի անգամ խօսել եմ ես հօրս հետ քահանաների մասին, եւ նա ասում էր...

— Քո հայրդ բողոքական է, Ջեմմա։

Կարճ լռութիւնից յետոյ՝ աղջիկը դարձաւ նրան մի բաց նայուածքով։

— Լաւ է թողնենք այդ հարցը։ Դու միշտ դադրում ես ազատամիտ լինելուց, երբ խօսքը բողոքականների մասին է։

— Ո՛չ, միայն ինձ թւում է, որ բողոքականները միշտ կրքով են խօսում քահանաների մասին։

— Գուցէ՛։ Ցամենայն դէպս մենք առանց դրան էլ շատ ենք վիճել այդ նիւթի շուրջը։ Ի՞նչ է քո կարծիքը այսօրուայ դասախօսութեան մասին։

— Ինձ դուր եկաւ, մանաւանդ վերջին մասը։ Լաւում է ախորժով։

— Իսկ ինձ դուր չեկաւ։ Այնպէս երկար խօսում էր, թէ ինչ պէտք է մտածենք, ի՛նչ պէտք է զգանք եւ ի՛նչ պէտք է լինենք, բայց ցոյց չէ տուեց ոչ մի գործնական ճամբայ, չասաց թէ ինչ պէտք է անենք։

— Երբ օրը հասնի, բոլորս էլ անելու բան շատ կ'ունենանք։ Պէտք է համբերութիւն։ Մեծ փոփոխութիւնները մի օրում չեն կատարւում։

— Ինչքան երկար ժամանակ է հարկաւոր մի գործ գլուխ բերելու համար, այնքան էլ կանուխ պէտք է սկսել։ Ասում էիր, թէ պէտք է պատրաստուենք ազատութեան։ Բայց դու ճանաչո՞ւմ ես մէկին, որ քո մօրիցդ աւելի պատրաստ լինէր ազատ ապրելու։ Չէ՞ որ նա ուղղակի մի սուրբ հրեշտակ էր. իսկ ո՞ւր հասցրեց նրան իր բոլոր բարութիւնը։ Մի ստրուկ էր նա մինչեւ մեռնելու օրը։ Նրան վիրաւորում էին, բռնադատում էին եղբայրդ ու հայրդ։ Եթէ նա այդ աստիճան հեզ ու համբերող չլինէր, նրա կեանքն էլ աւելի թեթեւ կ'անցնէր, եւ միւսները երբեք չէին համարձակւի այդպէս վրդովիչ կերպով հետը վարուելու։ Միեւնոյնը Իտալիայի վերաբերմամբ։ Ոչ թէ պէտք է համբերել այլ պէտք է ոտքի ելնել ու պաշտպանել։

— Է՛, հոգի՛ս, եթէ ոյժն ու զայրոյթը Իտալիան ազատել կարողանային, արդէն վաղուց ազատ կը լինէր։ Բայց պակասողը ատելութիւնը չէ, այլ սէրը։

Ու այս խօսքերի հետ՝ նա, յանկարծ ամբողջովին բռնկեց։ Ջեմման չնկատեց ոչինչ. նա հեռուն էր նայում ունքերը կիտած ու շրթունքները պինդ հուպ տուած։

— Դու կարծում ես որ սխալ եմ — ասաց աղջիկը կանգ առնելով. — կը տեսնե՛ս, կը լինի այնպէս ինչպէս ես եմ ասում։ Ա՛յ, իմ կեցած տունս. ներս չե՞ս մտնի։

— Ո՛չ. ուշ է արդէն։ Գիշեր բարի՛, սիրելի՛ս։

Նա կանգ էր առել սեմին, երկու ձեռքով աղջկայ ձեռքը բռնած։

—«Աստծու ու ժողովրդի համար»...

— «Այժմ եւ միշտ». — լրացրեց աղջիկը նշանաբանը լուրջ ու կամաց։

Յետոյ քաշեց ձեռքը ու ներս վազեց։

Երբ դուռը փակեց նրա ետեւից, տղան կռացաւ ու վերցրեց գետնից կիպարիսի ոստը, որ աղջկայ կրծքից էր ընկել։

IV

Արթուր տուն դարձաւ թեւեր առած։։ Մի բացարձակ, անամպ երջանկութիւն լցրել էր սիրտը։ Ջեմման հիմա իր ընկերն էր, եւ ինքը սիրում էր նրան։ Էլ կ'աշխատէն միասին համար, հասարակապետութեան համար, գուցէ եւ միասին մեռնեն։ Յոյսերը ծաղկում էին, կը տեսնի պադրէն, նա էլ կը հաւատայ։

Յաջորդ առաւօտը սակայն գործը աւելի սթափ եւ մտաբերեց, որ Ջեմման գնալու էր նորից Լիվորնօ, իսկ պադրէն Հռոմ։ Յունուար, փետրուար, մարտ, երե՛ք երկար ամիսներ մինչեւ Զատիկ։ Վա՛յ թէ յանկարծ Ջեմման ենթարկուէր տանը բողոքական ազդեցութեան, որ Արթուրի լեզուով ... ժուժ էր նշանակում։ Բայց ո՛չ, ո՛չ, երբեք չի դրաւի պչրանքով, ... տուրիստների եւ ճաղատ վաճառականների սրտերը գրաւելով, ինչպէս ... նում են Լիվորնոյի միւս Անգլուհիները։ Ո՛չ, նա բոլորովին ուրիշ. ... Բայց շատ դժբախտ լինի գուցէ. ... պէս երիտասա՛րդ ու ոչ մի բարեկամ ... այդպէս բոլորովին միայնակ ... փայտ մարդոց մէջ։ Գոնէ մայրը ... լինէր։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԲԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՅԻՍ 1932

19 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1885

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՋԵՐՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Առաջին անգամ չէ որ կ'արձանագրենք — Աչքերը դէպ ի Արեւելք: Ընդանի բացատրութեամբ մը՝ դէպ ի Գաւառ:

Փարիզը տեսակ մը Պոլիս համարելով — դժուա՞ր է զրկել այդ յաւակնութենէն — «Գաւառ»ը կը կազմեն, այսօր, դէպ ի արեւելք եղած այն գաղութները որոնք ոչ Լոյս-Քաղաքին շուքն ունին, ոչ ալ անոր հարստութիւնն ու հնարաւորութիւնները:

Այդ հասկացողութեամբ, «գաւառներ» են ոչ միայն Ֆրանսայի հայաշատ գաղութները — Փարիզէն դուրս — այլ եւ Ռումանիան, Պուլկարիան, Յունաստանը, Սուրիան, Միջագետքը: Եթէ կ'ուզէք, նոյն իսկ Եգիպտոսն ու Պարսկաստանը:

Արդա՞ր է Փարիզի այս յաւակնութիւնը: Ո՛չ: Բայց, իր աշխարհագրական դիրքն ու դէպքերու ընթացքը այդ ծիրանի պատմուճանը ձգած են այս քաղաքին վրայ: Եւ մարդիկ — խոնարհ բազմութիւնները — դէպ ի Փարիզ կ'ուղղեն իրենց հայեացքը, զայն համարելով աղբիւր «ամենայն բարեաց»:

Մինչդեռ, իրականին մէջ, միւս գաղութներու չարիքին բուն արմատն ալ յաճախ կը գտնուի Փարիզի մէջ:

Արդար կամ անարդար, իրականութիւնն այն է որ մարդիկ շատ բան կը սպասեն այս ջոջ քաղաքէն, իբրեւ «վերի թաղ» կամ «վերի արտի ցորեն»:

Ապա ուրեմն, հակառակ մեր բոլոր յուսախաբութեանց, պէտք է միշտ ամուր կառչիլ անոր գլխուն —մազերուն— եւ ստիպել որ կատարէ իր ճիտին պարտքը, միւսներուն հանդէպ:

«Խելք» չէ որ կը սպասեն Փարիզէն: Ոչ ալ դիտ կամ հրաշք: Խելքի գանձեր ունինք ամէն տեղ ալ:

Այլ պարզապէս՝ պարտաճանաչութիւն: Շատ ունեցողը շատ պիտի տայ: Բախտաւորը իր վայելած բարիքներէն բաժին պիտի հանէ անբախտին: Հեռաւորին: Անճարին:

Այս հասկացողութեամբ ալ, պէտք է պարբերաբար հնչեցնել ազդանշանը, որպէս զի քնացողները արթննան, իսկ անոնք որ արթուն են՝ գործեն: Աւելի ջերմութեամբ եւ գիտակցութեամբ:

Երիտասարդ ուժեր կան Փարիզի մէջ: — Միւս գաղութները իրաւունք ունին բաժին պահանջելու այդ առանձնաշնորհէն:

Հարստութիւն կայ Փարիզի մէջ: — Պալքանեան գաղութները, Սուրիան եւ Միջագետքը իրաւունք ունին իրենց պահանջներուն հաշիւը ներկայացնելու:

Գոյնզգոյն միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ կը թնդացնեն Փարիզը: — Միւսները արդար իրաւունքով կը սպասեն որ աւելորդն ալ անոնք բանան դէպ ի իրենց մշակած անդաստանները:

Զանազան գործեր կազմակերպելու, ծրագիրներ իրականացնելու հնարաւորութիւններ ունի Փարիզը: — Ներելի չէ թոյլ տալ որ խուսափի այս պարտականութենէն:

Հակառակ պարագային, ոչ միայն միւսները — չունեւորները — պիտի տուժեն, այլ եւ Փարիզը ինքն իր մէջ պիտի հալի իբրեւ անպէտ, ամուլ չքեղութիւն մը:

Պոլիսն ու Թիֆլիսը Գաւառով — Երկիրով — կը շնչէին: Երկրի, ժողովուրդի հաշուին կատարուած գործերն էին որ կ'արդարացնէին այդ փարթամ քաղաքներուն գոյութեան իրաւունքը, գոյն կուտային անոնց գործունէութեան:

Տակաւին ուրիշ բաղդատութիւն մը կատարելով, Փարիզը «պուրժուա» դասակարգն է, իսկ միւս քաղաքները՝ «պրոլետարիատ»ը: (Անշուշտ փոխաբերաբար. որովհետեւ, Փարիզն ալ ունի իր «պրոլետարիատ»ը):

Ի՜նչքան գործեր կան, որ կը կարօտին միայն Փարիզի ջերմութեան եւ գիտակցութեան: Անոր գուրգուրանքին ու աշխատանքին: Անոր ուշադրութեան եւ հոգածութեան: Անոր կազմակերպուած գործունէութեան:

Տեղաւորման հոգեր ունինք Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ, — Աչքերն ուղղուած են դէպ ի Փարիզ:

Նոր սերունդի փրկութեան խնդիր ունինք այդ գաղութներուն, ինչպէս Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ: Եւ իրական փրկութեան խնդիր, քանի որ անոնք ազատ են Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի անյարմարութիւններէն:

Ահա տասը տարին լրացաւ, բայց քանի՞ հոգի կամ քանի՞ Միութիւն պարտք սեպեցին դպրոցական շէնքեր, գոնէ դասարաններ շինել: Կամ ապահովել բախտին ձգուած դպրոցներու գոյութիւնը: Կամ դիրք, թուղթ, գրիչ հայթայթել:

Ունինք, տակաւին, հայաջինջ սարսափներէն ողջ մնացած — առեւանգուած — բեկորներու փրկութեան խնդիր: Եւ ազատ երկրի մէջ թշուառութեան, անգործութեան մատնուած որբերու խնդիր: (Մակեդոնիա եւ Թրակիա):

Ջուրի ձա՞յն կուգան այս բոլորը: Կամ արդեօք Փարիզը անտեղեա՞կ է բուն իրականութեան:

Գրենք, արծարծենք ինչքան որ կ'ուզեն: Միայն «Յառաջ»ի մէջ թուանշաններու եւ չոր փաստերու դէզեր կան: Եւ մեր աշխատակիցներն ու թղթակիցները անընդհատ նոր նիւթեր կը հասցնեն: Անշուշտ ոչ թէ հոգեհաց քարոզներ լսելու, այլ համապատասխան գործ սպասելու համար:

«Քրի՞զ» է: Բայց ո՞ր «քրիզ»ը արդելք եղաւ գինարբուքներ սարքելու հազարներով, որոնք նախակրթարանի մը տարեկան ծախքն են:

«Քրիզ»ը ե՞րբ կապեց – կաշկանդեց մեր ձեռքն ու ոտքը, ցուցամոլութիւններ հնարելու, ձի կամ ցնծուհի խաղցնելու, տարուան մէջ քանի մը տեսակ օդափոխութիւններ կատարելու համար:

Ո՛չ թէ անտեսական տագնապն է որ կը թմրեցնէ մեզ, այլ խղճմտանքի տագնապը: Ոչ թէ նիւթական թշուառութիւն, այլ հոգեկան:

Քիչ մը աւելի ջերմութիւն, քիչ մը աւելի գիտակցութիւն, եւ քարերէն իսկ ոսկի աղբիւրներ կը հոսին: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՑԼԵԽՍ ՈՉ ՏԽՐԵՑԷՔ, ՈՉ ԱԼ ՀՈԳ ԸՐԷՔ

Քրիստոսի խօսքը չէ, ոչ ալ Մալէզ-եանին որպէս զի չհաւատալիք ըլլայ: Այլ վիեննացի բժիշկի մը, որ դիւրին, շատ դիւրին միջոցը գտեր է հոգ ու տխրութիւն փարատելու: Եւ որովհետեւ կ'ապրինք դարու մը մէջ, ուր չըլլալիք բաներ կ'իրականանան, ինչպէս օրինակ՝ կիներու հաւասարութիւնը այրերու, պէտք է ընդունիլ թէ, գոնէ սկզբունքով — այս մէկն ալ կրնայ ըլլալ:

Հին խելացիները հաւատեր եւ նոր օրերու անմիտներն ալ հաւատացեր են թէ «դէմքը հոգիին հայելին է»: Եթէ այս խօսքը ճիշդ ըլլար, սա համբաւաւոր զրագէտին դէմքին վրայ, ո՜վ գիտէ, քանի տեսակ սողուններ պիտի տեսնէինք: Բայց հարցը՝ այս սուտ ճշմարտութիւնը հերքելուն վրայ չէ: Այլ այն որ, մեկնելով այս խօսքէն, վիեննացի բժիշկը կը պնդէ թէ դէմքը դնդերային կծկումներով կը մատնէ մտքին խաղերը. եւ կը մտածէ թէ քիչ մը կամքով, կարելի է ստանալ հակառակ արդիւնքը: Այսինքն դէմքի գիծերուն խաղերովը փոփոխութեան ենթարկել հոգեկան վիճակը:

Փորձեցէք ուրեմն, եթէ կը հաճիք:

Այսպէս: Ենթադրենք թէ չափազանց ուրախ էք եւ առկից կը նեղուիք: Ու կ'ուզէք տխրիլ: Վեր ի վերոյ գիտէք թէ ինչպէս կ'ըլլայ տխուր դէմք մը: Աւելի արագ յաջողութեան համար կ'անցնիք հայելիին դէմը եւ իբր ինքնատիպ դերասան, կը ջանաք ձեր ուզած դերին համեմատ դէմք մը շինել:

Կամ տխուր էք եւ կ'ուզէք ուրախանալ: Ձեր դէմքին կուտաք հակառակ երեւոյթ մը: Եւ այսպէս, դէմքի գիծերու խաղով, ձեր մտքին ու հոգիին կը պարտադրէք ուզուած տրամադրութիւնը:

Այս բոլորը լաւ: Բայց փոքր կուշտ մարդու զուարճալիք կը թուի: Հիները ըսեր են. — «Ռոնութեամբ՝ շունը որսի չերթար»: Իսկ խօսքով ոչ *փիլաւ* կ'եփի, ոչ ալ դդում կը բուսնի: Փորդ անօթի է քանի մը օրէ ու գրպանդ պարապ: Վիհատութիւնը բռնած է քեզ: Անցիր տեսնեմ հայելիին դէմը եւ խնդայ, պարոն բժիշկ: «Խենթ է» կ'ըսեն ու կը տանին:

Ինծ կը թուի թէ վիեննացի բժիշկը, բոլոր անոնց պէս որ նորութիւն մը հնարած ըլլալու սնափառութեան համար, իրենց միակ ուղեցոյցը — խելքն ալ կը կորսնցնեն, իր մէկ պաշտօնակցին խնամքին կը կարօտի:

Եթէ ո՛չ, չպիտի մոռնար թէ արեւուն տակ նոր բան չկայ եւ ինչ որ այսօր, իբր նորութիւն կ'ուզէ քշել անճարակ կերպով, կը կիրարկուի դարերէ ի վեր եւ այնքան յաջողութեամբ ու դիւրութեամբ:

Տխուր ես ու կ'ուզես զուարճանա՞լ: Ուրիշը տխրեցո՛ւր:

Հոգ ունիս ու կ'ուզես փարատե՞լ: Հոգ մըն ալ դուն տուր ուրիշին:

Եւ այսպէս գոնէ, Քրիստոսի խօսքն ալ յաւելումով գործադրած կ'ըլլաս. — Ունեցծիդ կէսը՝ չունեցողին տուր:

ԽԱՐՏՈՑ

ԺՈՐԺ-ՖԻԼԻՓԱՌ ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ԱՂԷՏԸ

Ֆրանսական Ժորժ-Ֆիլիփառ շոգենաւին աղէտին մասին նոր մանրամասնութիւններ կը հասնին: Դատադրութեան մը զրոյցները կը ներքուին, որովհետեւ հաստատուած է թէ հրդեհը ելեկտրականհոսանքէն առաջ եկած է:

Աղէտեալ շոգենաւուն ճամբորդներէն մեծ մասը փրկուած են: Հաշիւը անձեր կը պակսին: Ասոնց մէջ են մեծ մասամբ՝ առաջին կարգի ճամբորդները, որոնց խցիկները ամէնէն առաջ ենթարկուած են հրդեհի աւերին:

ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Վարշաւիոյ դատարանը մահուան դատապարտեր էր երկու կարմիր լրտեսներ, որոնք իրենց պատիժը կրեցին նախորդ գիշեր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կորկուլովի հարցաքննութիւնը

«Սատանան ինծ կ'ըսէր...»

Նախորդ օր, նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ նախագահ Տումէրի սպանիչը: Պատասխանելով Մօնաքօ իր բնակութեան մասին տրուած հարցումներուն, յայտնեց թէ հոն, երբեք յարաբերութիւն չէ ունեցած իր հայրենակիցներուն հետ:

— Կը կարծէի թէ անոնք կը դաւեն ինծ դէմ. յուսահատած էի:

Հարցաքննիչ դատաւորը յետոյ անցաւ սպանութեան պարագաներուն:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ .— Կառախումբին մէջ, ամէն ատեն կ'աղօթէի եւ երբ Փարիզ հասայ, Նօթր-Տամ եկեղեցին գացի դարձեալ աղօթելու: Անկից յետոյ, ենթարկուեցայ տեսակ մը ճնշուած վիճակի եւ աւելի կը մտածէի անձնասպան ըլլալ քան թէ կրակել: Ինքզինքս խմելու տուեր էի եւ առիթ մը կը փնտռէի որ պատճառ դառնար իմ ձերբակալման: Սէն-Միշէլի պողոտային վրայ ոստիկանի մը հարցուցի թէ ո՞ւր կը գտնուի այդ պողոտան: Կը կարծէի թէ այդ ընթացքս կասկածելի պիտի թուէր ոստիկանին որ ինծմէ, ինքնութեան թուղթ պիտի ուզէր եւ որովհետեւ թուղթերս կանոնաւոր չէին, կը յուսայի թէ զիս պիտի ձերբակալէր:

ՍԱՏԱՆԱՅԻՆ ՀՐԱՄԱՆԸ

— Մէկ խօսքով, կը շարունակէ Կորկուլով, մինչեւ վերջին վայրկեանը, կը փորձէի խուսափիլ ոճիրը գործելէ. բայց սատանան ինծ կ'ըսէր — Անձնասպան պիտի ըլլաս, երբ սպաննես հանրապետութեան նախագահը: Բայց, ո՛չ անկից առաջ»:

Ոճրին օրը, մինչեւ ժամը երկու, Կորկուլով կուեցաւ ինքն իրեն դէմ, «սատանայ»ին դէմ, որ անընդհատ կը մշտէր զինքը. քիչ մը կերաւ. սրճարան մը մտաւ, քնանալով գինովնալու.

— Գինովնալ կ'ուզէի, կը հաւաստէ. կ'ուզէի քալելու անկարող վիճակի մը մատնուիլ:

Սակայն քալեց ու մտաւ այն շէնքը, յետոյ այն սրահը ուր պիտի սպաններ նախագահը:

Եւ վերջապէս, նախագահը ներս մտաւ.

— Կրակեցի առանց գիտնալու թէ ինչ է ըրածս. իփնոսական քունի մը մէջ էի: Կրակելու գաղափարը անընդհատ կը ճնշէր զիս:

Կէս օրուան ճաշէն յետոյ, երկրորդ հարցաքննութիւն մը.

— Ինչո՞ւ սպաննեցիր, կը հարցնէ դատաւորը:

= Յուսահատած էի տեսնելով որ Ֆրանսա չէր միջամտեր ընդդէմ բոլշեւիկներուն, փրկելու համար իմ թշուառ հայրենիքս:

— Ինչո՞ւ, բայց, յարձակեցար Պ. Փօլ Տումէրի վրայ որուն բարութիւնը ամէն մարդ կը ճանչնար, եւ որուն դերը, ըստ Սահմանադրութեան, նուազ ազդու է գործի տեսակէտով, քան նախարարները:

= Այն ատեն, սխալած եմ. որովհետեւ, երկրին պետը՝ հանրապետութեան նախագահը նոյնացուցի ֆրանսական կառավարութեան հետ. որովհետեւ կը կարծէի թէ նախագահը ամէն ինչ է, որքան ներքին, նոյնքան եւ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով:

Եւ մրմունջի մեղմութեամբ, Կորկուլով կը ձայնէ,

= Ողբերգութիւն մըն է. տխուր եմ. հոգիս ցմահ տխուր է... Պ. Տումէրի դէմ՝ անձնական ոխ եւ ոխ չունէի.

— Մինա՞կ գործեցիր, կը հարցնէ դատաւորը:

= Բայց, անշուշտ: Ոչ եւ է խումբի, ոչ եւ է կազմակերպութեան չեմ պատկանիր:

— Անկեղծօրէն ըսէք. կը միջամտէ Կորկուլովի փաստաբանը: Եթէ մեղսակիցներ ունիք, մի՛ վարանիք զանոնք յայտնելու:

= Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ մեղսակիցներ ունենամ: Ամէն մարդ կը նախանձի ինծի. ամէն մարդ դէմ է ինծի եւ իմ երկրիս: Դաւաճանեցին ինծ դէմ: Ընկերութիւն մը կազմած էի Անանովի եւ Կրուչքովի հետ. լքեցին զիս, դաւեցին ինծ դէմ:

ԿԱՆԱՆՉ ԴՐՕՇԸ

Թատերական անակնկալ դրուագ մը: Փարիզի Կառ տը Լիոնէն, ոստիկանութիւնը գրաւած է Կորկուլովի պայուսակը, որուն մէջէն երեւան ելած է կանանչ դրօշ մը, մէկ մեղր լայնքով եւ մէկուկէս երկայնքով: Դրօշին մէջտեղը կարմիր խաչ մը, որուն վրայ կլորաձեւ սեւ շղարշ մը կարուած է, ճիշդ կեդրոնէն:

Հարցաքննիչ դատաւորին քարտուղարներէն մէկը կը պարզէ դրօշը իր բազուկին վրայ:

Ու Կորկուլով կը դեղնի, շրթները կը դողդղան: Կը վազէ դրօշին վրայ, ու կը համբուրէ զայն հեծկլտալով.

— Կեցցէ՛ ազգային Ռուսիան, կը գոչէ ի վերջոյ խռպոտ ձայնով. ասոր համար էր որ սպաննեցի. ասոր համար էր որ կեանքս տուի...: Ալ ամէն ինչ վերջացած է:

Ու վերջապէս կը բացատրէ թէ այդ դրօշը խորհրդանշանն էր «կանանչ կուսակցութեան» եւ կը մանրամասնէ. կանանչը ռուս գիւղացիութիւնն է, կարմիրը՝ ժողովրդավար հանրապետութիւնն է, իսկ սեւը՝ տիրակալութիւնն է, — իբր կ'երեւի — որ ժամանակաւոր պիտի ըլլայ:

Հարցաքննիչ դատաւորը, յետոյ, մանրամասնութիւններ ուզեց իր ապրուստի միջոցներուն մասին:

Փոքրիկ Լինտպէրկի սպանիչները

Առեւանգիչներէն մէկը ձերբակալուեցաւ

Միլիոնատէրի մը զարշելի խաղը

Այն օրերուն, երբ փոքրիկին Լինտպէրկի առեւանգիչներուն հետ բանակցութիւններ կը կատարուէին, Նորֆօլքցի հարուստ նաւատէր մը իբր երկու կողմերու միջնորդը, կարգ մը լաւատես յայտարարութիւններ կ'ընէր, տղեկին շուտափոյթ փրկութեան մասին: Կը յիշուի թէ իրեն կ'ընկերանար նաեւ պատուելի մը:

Արդ, հաստատուած է թէ նաւատէրը շատ գէշ խաղ մըն է խաղացած Լինտպէրկի եւ հանրութեան: Ինքը, ինքն իսկ, իր ձեռքով գրուած խոստովանութեամբ, կը յայտնէ թէ երբեք բանակցութիւն չէ կատարած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Պ. ՏՈՒՄԷՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

—)(o)(—

Ինչպէս գրեր էինք, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին Պ. Փօլ Տումէրի սպանութեան առթիւ, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եւ Գաղթ. Օֆիսը ցաւակցութիւն յայտնած էին: Կառավարութիւնը հետեւեալ նամակով պատասխանած է, Մայիս 14ին:

Պարոն նախագահ,

Ձեր 7 մայիս թուակիր գրութեամբ հաճած էիք թարգմանն ըլլալ սուգի եւ դատապարտումի այն զգացումներուն, որոնցմով ընդունած էր Հայ գաղթականներու կեդրոնական օֆիսը նախագահ Տումէրի անձին վրայ ի գործ դրուած ոճրին եղերական լուրը:

Պատիւ ունիմ ձեզ յայտնել որ ընդունուած եմ ձեր այդ գրութիւնը որուն համար չափազանց զգածուած եմ եւ պարտք կը սեպեմ շնորհակալութիւնս յայտնել ձեզ եւ ձեր միջոցաւ փարիզի հայ գաղութին անդամներուն՝ այն մասնակցութեան համար որ կը բերեն ֆրանսացի հասարակութեան վշտին:

Ընդունեցէք, պարոն նախագահ, եւայլն.

Ի. Դ.— Նախարարապետ

եւ Արտ. Գործ. Նախարարին

Արեւելեան գործերու փոխ-տնօրէն՝

(Ստորագրութիւն)

× Նախագահ Տումէրի սպանութեան առթիւ, Լիոնի եւ շրջանի Ազգ. վարչութիւնը ցաւակցական հեռագիր մը ուղղած ըլլալով Ռօնի նահանգապետին եւ քաղաքապետին, Նահանգապետ Պ. Շ. Վալէթ «խոր յուզումով եւ շնորհակալութեամբ» պատասխանած եւ յայտնած է թէ կառավարութեան պիտի հաղորդէ զայն:

Հոգեհանգիստ

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ այս կիրակի, 22 Մայիս, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ ի յիշատակ նախագահ Փօլ Տումէրի:

Սելանիկի Սզատօնը խանգարողները դատապարտուած

—)(o)(—

Մայիս 13ին տեղի ունեցաւ Սելանիկի Սզատօնը խանգարող խռովարարներուն դատավարութիւնը, եռանդուն պատժական ատեանին առջեւ:

Դատավարութիւնը տեւեց ամբողջ երեք ժամ եւ վերջացաւ գիշերուան ժամը 11,30ին: Լսուեցան բազմաթիւ վկաներ: Ժամը 11ին ատեանը առանձնացաւ խորհրդակցութեան եւ կէս ժամ յետոյ արձակեց իր վճիռը, որուն համաձայն Մինաս Օլուճեան եւ Օննիկ Շամլեան կը դատապարտուին 50ական օրուան բանտարկութեան, Մարգար Շամլեան, Յարութիւն Փափազեան, Մանուկ Սիմոնեան, Կարապետ Փէթրէեան, Յակոբ Սարգիսեան եւ Գրիգոր Շամլեան 30ական օրուան բանտարկութեան, իսկ ազգայնական երիտասարդ Գրիգոր Գօզեան 4 օրուան բանտարկութեան՝ վրայէն դանակ մը գտնուած ըլլալուն համար: Անպարտ արձակուեցան ուսուցիչ Նրեմիա Պաուղեան եւ Միհրան Պեդրոսեան:

Ողողումներ Ռուսիոյ մէջ

Թիֆլիզի մէջ, տեղատարափ անձրեւներուն հետեւանքով, լեռնէն վար հեղեղներ հոսեցան եւ վնասեցին մէկ քանի կամուրջներու: Բաթումի կայարանին առջեւ, ճամբորդներ փոխադրող նաւ մը քշուեցաւ Թուրքիա գետին հոսանքէն: Մաս մը ճամբորդներ կորսուեցան:

ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Երէկ մեր մասնաւոր Թղթակցէն ստացանք առաջին պատմութիւնը այն խումբ մը որբերուն, որոնք Հայաստանէն թաւրիզ ապաստանած էին, եւ որոնց ընկերներէն երկուքը գնդակահարուած, իսկ երեքը խեղդուած են, Արաքսը անցած ատեն:

Քանի մը օրէն՝ անոնց փախուստի պատմութիւնը.—

Հօկերու Թերթերուն եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի անցեալ շոնդաւ լից յայտարարութիւններէն ոգեւորուած, Երուսաղէմէն եւ Սուրիայէն մօտ 250 որբ աղաքներ ճամբայ ելանք դէպի Յունաստան, կազմելու ներգաղթի առաջին կարաւանը:

Դեկտեմբեր 16ին Յունաստան հասանք եւ միացանք այնտեղի գաղթականութեան ու կազմեցինք 2500 հոգինոց կարաւան մը:

Այդ օրերուն ներգաղթի լիազօր Շահվէրտեանն ու Գարտաշեանը հոն կը գտնուէին: Մեզ ոգեւորելու ու խրախուսելու համար, անվերջ եկեղեցիներու եւ ակումբներու մէջ, Պիրէոսի նաւահանգիստը ու շոգենաւին մէջ միթինկներ կը կազմակերպէին:

Յունաստանի ռուսական հիւպատոսն ալ ետ չմնաց բանախօսութիւններէ եւ իր կարգին ռուսերէն սովետներու գովքը հիւսեց: Իր ճառը թարգմանեց հայ օգնականը: Ի՛նչ խօսք որ բոլոր խօսողներն ալ կը ծափահարէինք կեցցէներով եւ կարմիր դրօշակներով:

1931 Դեկտեմբեր 29ին Պիրէոսի նաւահանգիստէն առաջին կարաւանը (երկու հազար հոգի մեծեր եւ մօտ հինգ հարիւր հոգի փոքրեր) մեկնեցաւ Պաթում: Մինչեւ Պաթում հասնիլը, մեր կոկորդները պատռեցինք «Ինտէրնացիոնալ» երգելով եւ «կեցցէ բանուոր-գիւղացիական դիկտատուրան» պոռալով:

Նաւին մէջ Հօկի ներկայացուցիչ ոմն Փափազեան, խորամանկ ձեւերով մեզի խորհուրդներ տուաւ եւ արձանագրեց թէ ո՛վքեր կրնան «հարուածային» ըլլալ: Մօտ հարիւր հոգի արձանագրուեցան Ղափանի հանքերուն մէջ աշխատելու համար, որոնց բաժնեցին ծխախոտ: Այդպիսի աճպարարութիւններով մեզ հասցուցին Պաթում:

Հեռուէն երբ Պաթումի նաւահանգիստը տեսանք, բոլորս մէկ մարդու պէս շշմեցանք, որովհետեւ ճիշտ գերեզմանատան կը նմանէր:

Կը մտածէինք, երբ խորհրդային երկրի ամենակարեւոր նաւահանգիստներէն մէկը այս վիճակն ունի, հապա ներսը ի՛նչ կրնայ ըլլալ: Մենք շատ նաւահանգիստներ տեսած էինք, բայց Պաթումը որ եւ է մէկին չէր նմաներ: Աւերակ ու մեռելային վիճակ կը տիրէր: Երբ քարափին մօտեցանք, մեր շոգենաւը մտան Հօկի, Բարեգործականի, Կարմիր Խաչի եւ ուրիշ հիմնարկութեանց ներկայացուցիչներ: Անոնց մէջն էր նաեւ Բժ. Բաղդասարեանը:

Բոլոր ներկայացուցիչները բանախօսեցին եւ Հայաստանը Պելճիքայի եւ Զուիցերիայի հետ համեմատելով՝ դրախտ ներկայացուցին: Այստեղ ալ մեր պարտքը կատարեցինք ու բոլոր բանախօսները ծափերով ու «կեցցէ»ներով վարձատրեցինք, իսկ նուագախումբն ալ անվերջ «Ինտերնացիոնալ» կը նուագէր:

Նաւուն մէջ առաջին օրը շատ մը մարդիկ ճերմակ հաց եւ բնտիր սիկարէթներ էին բերած ծախելու:

Գաղթականութիւնը առաջին անգամ այս տպաւորութիւնը ստացաւ, թէ Հայաստանի եւ ընդհանրապէս խորհրդային երկրի մէջ հացի եւ անհրաժեշտ մթերքներու առատութիւն է, քանի որ մեծ քանակութեամբ բերած էին նաւին մէջ ծախելու: Վերջը միայն իմացանք, որ այդ ալ սարքուած բան է մեզ ոգեւորելու համար:

Երկրորդ օրը մեզ նաւէն հանեցին եւ նաւահանգստին մօտիկ շինուած փայտէ տնակներու մէջ տեղաւորեցին: Այդ տաղաւարներուն պատերուն վրայ փակցուած էին զանազան յայտարարութիւններ՝ «Կորչի Դաշնակցութիւնը», «Անկցի Փաշիզմը», «Բարի գալուստ արտասահմանից եկած հայ աշխատաւորներին, որոնք պիտի մասնակցեն սօցիալիզմի կառուցման», «Չկայ որբի եւ որբի հայրենիք», «Կեցցէ՛ մուրճի եւ մանգաղի շէնշող Հայաստան»ը եւայլն. եւայլն.:

Տեղաւորեցին մեզ այդ տաղաւարներուն մէջ, բայց մաս մը դուրս մնացին ձիւնի եւ անձրեւի տակ: Անոնց մասին մտածող չկար: Այդտեղ մեզ բորշ եւ հաց բաժնեցին, բայց այս անգամ ոչ թէ ճերմակ, այլ սեւ որ թթու քացախի համ ունէր:

Մեր ապրած բնակարաններուն կից, փոքրիկ դրասենեակի մը մէջ մեզ քննութեան ենթարկեցին: Այդ քննութեանց ժամանակ բոլշեւիկ պաշտօնեաները զբաղած էին գողութիւններով ու թալանով: Այսպէս, օրինակ, երբ որեւէ գաղթականի մօտ լաւ ժամացոյց, կամ դրօշմաթուղթ կամ ինքնահոս գրիչներ ու նկարներ կը տեսնէին, նախ զանազան միջոցներով կ'աշխատէին ձեռք ձգել, երբ չյաջողէր, այդ բոլորը «բուրժուական» համարելով կը գրաւէին: Պաշտօնեաներու այս ընթացքը, ձիւնի ու անձրեւի տակ մնալը, ջղայնացուցին գաղթականութիւնը, բայց ի՞նչ կրնային ընել: Այդտեղ մեզ արձանագրեցին ըստ մեր մասնագիտութեան եւ առանձին-առանձին խումբերու բաժնեցին եւ ապա ճիշտ անասուններու պէս 40—50 հոգի մէկ բեռնատար վակոնի մէջ լեցնելով, ճամբայ հանեցին դէպի Հայաստան:

Ճամբան կառախումբին մէջ մահեր պատահեցան, ոմանք շարժելու հնարաւորութիւն չունենալով, ոմանք ալ սառելով:

Սատախլու կայարանին մէջ մեզ դիմաւորելու եկած էին խումբ մը կիներ, որոնց մէկը ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— Ասկից առաջ Դաշնակների օրօք Հայաստանը աւերակ վիճակի մէջ էր, իսկ այժմ պատկերը միանգամայն փոխուած է եւ դուք լիուլի պիտի օգտուէք յեղափոխական իրաւակարգի բոլոր բարիքներից.

Տիկինը իր խօսքը չվերջացուցած, «կեցցէ խորհրդային կարգերը» պոռացինք: Բիչ յետոյ նուագախումբը եղանակ մը հնչեցուց, իսկ կիներէն մէկը սկսաւ պարել: Մեզմէ մաս մը իջաւ Սատախլու, այնտեղի հանքերուն մէջ աշխատելու համար, իսկ մենք յառաջացանք դէպի Ալլահվէրդի եւ ապա Լէնինականի (Ալէք-Պօլ), այստեղ ալ խումբ մը իջաւ ջուլհականոցներու մէջ աշխատելու: Մենք առաջ անցանք եւ 1932 յունուար 16ի իրիկունը Երեւան հասանք: Մինչեւ առաւօտ մնացինք դուրսը կայարանը: Ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ: Յաջորդ առտու զանազան հիմնարկութիւններէ ներկայացուցիչներ եկան, իրենց ձեռքը ունենալով ցուցակներ: Մեզ ոչխարի պէս իրարմէ զատելով, մաս մը տարին Ժողտուն, ուրիշներ՝ Հայպետշին, Բանաքերդէս եւայլն, 20—30 հոգիի մէկ սենեակ յանկացնելով:

Անձրեւը կը տեղար եւ սենեակին մէջ կը թրջուէինք: Առաջին օրերը կառավարութիւնը մեզ ձրի կերակրեց եւ ապա տոմսեր բաժնեց, կոպերատիվներէն հաց ստանալու համար:

Այս կամ այն կոպերատիվներուն առջեւ հարիւրներով ձիւնի ու անձրեւի տակ կարգի կը սպասէինք, որպէսզի 800 տրամ հաց ստանայինք: Շատերը կը յոգնէին սպասելէն եւ դատարկաձեռն կը վերադառնային, իսկ շատ յաճախ կը պատահէր որ երեք ժամ կարգի սպասելէ յետոյ կը յայտարարէին թէ հացը սպառեցաւ, «մի քանի ժամից կը լինի»:

Պ. Շահվէրդեանը մեզի խոստացած էր ամէն մէկուս իր արհեստին համաձայն գործ տալ, բայց երբ մենք դիմումներ կ'ընէինք եւ մեր մասնագիտութիւնը շեշտելով գործ կը խնդրէինք, մեզի կը պատասխանէին.

— Դուք եկած էք սոցիալիստական երկիր, նախ պիտի աշխատէք որպէս սեւ բանուոր եւ ապա զբաղուէք ձեր արհեստներով:

Թէ «Հօկ»ի ներկայացուցիչները եւ թէ ինքը Շահվէրդեանը մեծ-մեծ խոստումներ տուած էին մեզի, թէ Հայաստանի մէջ մենք չպիտի նեղուինք, թէ ամէն ինչ առատ է, ազատ երկիր է եւայլն, եւայլն: Սակայն Հայաստանի մէջ չորս ամիս ապրելով, առոնց եւ ոչ մէկը տեսանք, ամէն տեղ հալածանքն էր, իսկ ուտելու եւ հագնելու բան չէր ճարուեր շուկային մէջ: Դրամը ձեռքդ չես կրնար քեզի անհրաժեշտ ամենահասարակ բանը գնել:

Մասնագէտներն իրենց ստացած ռոճիկներով չեն կրնար ձեռք մը հագուստ կամ մէկ զոյգ կօշիկ գնել. իսկ գործի ժամանակ մէկ զոյգ կօշիկ կուտան, որու տակը երկու սանդիմեդր հաստութեամբ տախտակ է:

Աշխատանքի ժամանակ հագիւ մէկը կրնայ հինգ րոպէ հանգստանալ, որովհետեւ անվերջ հերթի սպասելով է զբաղած, տաք ջուր կամ կտոր մը սեւ հաց ստանալու համար:

Գաղթականութիւնը այս չորս ամսուան մէջ սպառած է իր ունեցած դրամն ու հանդերձեղէնը.— ասկից ազատուելու համար:

Յունաստանի մէջ կին մը հարցուց Շահվերդեանին:

— Հայաստան եկեղեցի երթալ կարելի՞ է: Լիազօրը պատասխանեց.

— Ամէն մարդ ազատ է եկեղեցի երթալու:

Բայց մենք գացինք Հայաստան եւ տեսանք որ եկեղեցիները քարուքանդ եղած են, իսկ ո՛վ որ եկեղեցիի կամ Աստուծոյ մասին կը խօսի, կը հալածուի:

Մէկ խօսքով, մեզի տրուած խոստումներէն ոչ մէկը տեսանք Հայաստանի մէջ:

Այդ բոլոր այլանդակութիւնները տեսնելէ յետոյ, խումբ մը որբեր որոշեցինք օր առաջ հեռանալ Շահվէրդեաններու, Տէր Գաբրիէլեաններու, «Հօկ»երու «դրախտ»էն:

Մեր փախուստի մասին յաջորդով:

1. կարապետ պալեան՝ մարզուանի, 2. Հրաչ Ռուբէնեան՝ երզնկացի, 3. ժիրայր փէճլիվանեան՝ պալըքէսէրցի, 4. Արտաշէս գույումճեան՝ էրզրումցի, 5. սիմոն սիմոնեան՝ իզմիրցի, 6. խորէն կարապետեան՝ սասունցի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—)(o)(—

Միշտ ալ դժուար է եղեր, ազգ. վարչութիւն կազմել Աթէնքի մէջ: Տասը տարիէ ի վեր, միշտ ալ երկար բարակ քաշքշուքներ տեղի կ'ունենան:

Ահա արդէն, երկու ամիսէ աւելի է, որ Աթէնքը չունի կեդրոնական մարմին մը: Այն Աթէնքը, որուն կը նային բազմաթիւ թաղային գործեր եւ դպրոցական պահանջներ: Եւ այս տարօրինակ է մանաւանդ անոր համար որ երեք կուսակցութիւնները չունին հիմնական տարակարծութիւններ: Ընդհանրապէս, բոլորն ալ համաձայն են որ նոր վարչութիւնը կազմուի բոլորովին նոր դէմքերով: Բայց չոր գլուխը ուրի՛շ տեղ պահուած է: Նախորդ վարչութեան չէզոք անդամներէն մէկ քանին (նախկին ատենապետը, գանձապետը եւայլն) կ'ուզեն, կամ ախորժակ ցոյց կուտան նորէն ալ մաս կազմելու: Ու խեղճ առաջնորդը շուարած է: Կ'ըսեն նաեւ, որ ան կը գտնուի ուրիշ ազդեցութիւններու տակ: Կ'ըսեն նաեւ, որ այսօրուան կացութեան չարունակութիւնը կը համապատասխանէ առաջնորդին բաղձանքներուն, յաւակնութեանց եւ շահերուն:

Հաւատա՞նք թէ առաջնորդը պիտի գիտնայ գնահատել կացութեան փափկութիւնը, եւ պիտի ձեռնարկէ գործի, մէջտեղ բերելու համար բոլորովին նոր դէմքերով վարչութիւն մը:

⁂ Ինչպէս ամէն տեղ — ազդանշանը Փարիզէն — հոս ալ այս տարի, ապրիլեան սգատօնը կատարուեցաւ համազգային շուքով: Օրեր առաջ, Ֆիքսի «Վասպուրական» ակումբին վարչութիւնը նամակով մը խնդրած էր առաջնորդէն որպէս զի նախագահէ ակումբին կողմէ կազմակերպուած սգահանդէսին: Առաջնորդը պատասխանելով յայտնած էր, որ սգատօնը տեղի պիտի ունենայ համազգային գետնի վրայ, մասնակցութեամբ երեք կուսակցութեանց:

Այդպէս ալ եղաւ: Զատկի Մեռելոցի օրը, մայիս 2ին (Յունաստանի Հայերը Զատիկը տօնեցին մայիս 1ին, հետեւելով տեղական օրէնքին) Աթէնքի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ մասնաւոր հոգեհանգիստ. եւ յետոյ խօսեցան կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:

*Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկ. Գ. Կառավարենց, նահատակներու մեծ կըտակին իրականացման համար նորանոր զոհողութեանց անհրաժեշտութիւնը շեշտելով: Ռամկավար — Ազատական*ներուն կողմէ՝ Պ. Զ. Ազատեան՝ *շեշտելով մասնաւորապէս որ «ռամկավար կուսակցութիւնը ներկայիս գոյութիւն ունեցող Հայաստանը կը նկատէ կորիզը, եւ* կը դիմէ վերջնական յաղթանակին, իր սրտին վրայ պինդ գրկած՝ լուսեղէն Տեսիլքը»:

Հնչակեաններու կողմէ՝ Պ. Արամ Կէօքճեան, որ Փարամազի «Հայը՝ պէտք է անգամ մըն ալ մեռնի, որպէս զի ապրի»ն իրեն նախադասն առնելով, խօսեցաւ թունդ ազգայնական ճառ մը:

Խօսեցան նաեւ զօր. Թորգոմն ու առաջնորդը, որմէ վերջ սգատօնը փակուած յայտարարուեցաւ: Ծաղկեպսակներ դրկած էին՝ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէն, Հ. Կ. Խ.ի կեդր. վարչութիւնը, Հ. Յ. Դ. ընկերուհիներու «Ազատամարտ» խումբը, քանի մը հայրենակցական միութիւններ եւ ռամկավարները: Հնչակեանները ծաղկեպսակ չէին դրկած:

⁂ Ծանօթ պէտք է ըլլայ որ Աթէնքն ալ տօնեց Դուրեան պատրիարքի յոբելեանը: Արդ, այդ առթիւ հաւաքուած գումարները տակաւին չէին դրկուած: Կամ՝ աւելի ճիշդը, մաս մը այդ գումարէն — 2500 տրախմի «մոռցուած էր» Բրիթինէրեան կոչուած ատամնաբոյժի մը քով: Եղած բողոքներուն վրայ, պարոնը սխալուեցաւ հատուցանել այդ գումարը, քանի մը օր առաջ:

⁂ Աթէնքի եկեղեցիին հանգանակութենէն գոյացած է մօտաւորապէս 6—700,000 տրախմի: Կան զանազան տեսակէտներ եկեղեցւոյ տեղին համար: Քանի մը ցուցմոլներ կ'առաջարկեն շինել Աթէնքի մէջ. իսկ ուրիշ աւելի գործնական հայրենակիցներ եւ գրեթէ ամբողջ գաղութը կը պահանջէ շինել հայաշատ վայրի մը մօտ: Օրինակ՝ Ֆիքսի մօտիկ, ուր եւ շինուի — առիթէն օգտուելով դպրոց մը:

Խնդիրը կը մնայ առկախ:

⁂ Օր նոր, լուր նոր՝ Աթէնքի հնչակեաններու աշխարհէն:

Բոքինեոյ Տէր Թէոդիկեան կարմիր վարժապետը՝ Արիս Գալֆայեան, յանուն որբերուն, յանձնախումբի մը հետ կը ներկայանայ Միս Պրրճրսի եւ կը ստանայ 25 անգլ. ոսկի: Բայց գումարը խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ իր ամսականներուն կը յատկացնէ:

Արդէն ահագին աղմուկ ելած է: Նուիրատուն ալ լսած է: Եւ կը տեղեկանամ որ Բոքինեոյ հոգաբարձուները կ'աշխատին ձեւով մը գոցել հարցը, իսկ որբերը ամէն օր թաղը իրար կ'անցընեն: Կը հետապնդեն իրենց դրամը իւրացնող վարժապետը, լեմոնի կեղեւի բնելով զայն փողոցներուն մէջ:

⁂ Վերջերս զարմանալի բսի — բռտուներ կը հասնին մեզի: Զրոյցի մը համաձայն, Բարեգործականի Տիկնանց յանձնախումբէն տիկին մը, բազմաթիւ չարաշահութիւններ ըրած է տարիներէ ի վեր: Օրինակ՝ ձեռագործներ ծախած եւ վար գնով — ծախուած գինէն վար — գրել տուած, եւ ուրիշ չահախնդրական ձեռնարկներ: Կ'ըսուի թէ այս տիկինը, մինակը չէ եղած: Իրեն հետ մեղսակից են քանի մը ուրիշ տիկիններ ալ: Միւս կողմէ կ'ըսուի նաեւ, որ հաշիւները կանոնաւոր չեն: Քանի մը օրէն ամէն ինչ կը յայտնուի:

⁂ Անգործութիւնը օրէ օր աւելի կը շեշտուի: Տրամուին թաւալգլոր անկումն ու օտար դրամներու աննախընթաց բարձրացումը յառաջ բերած են մթնոլորտ մը, որ հեղձուցիչ է, քաղաքական, տնտեսական եւ ամէն տեսակէտ: Ամբոխը երթալով կը սպառի: Դեռ երէկ հացը նորէն վրայ դրուեցաւ հինգ տրախմիով գնուած սոխով մը, տառապեալ մը, որ եւ է բան, այսօր արդէն 15 տրախմի կ'արժէ: Ամէն օր զրոյցներ կը շրջին կառավարական փոփոխութեան մասին:

⁂ Աթէնքի կարմիր քուրջը՝ «Նոր Շարժում» փակուեցաւ կառավարական կարգադրութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ»

ՊԷՅՐՈՒԹ, 2 Մայիս (Սեփ. Թղթ.).— «Հայ Ճեմարան»ի երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչին Պ. Համբարձում Պէրպէրեանի, լաւագոյն վայելքը ընծայեց մեզի, իր քառասուն հոգինոց խումբով, Ապրիլ 30ին, Ամերիկեան Համալսարանի ժողովասրահին մէջ:

Յայտագիրը բաւական ճոխ էր եւ կան նաեւ դժուար կտորներ: Կայ թերահաւատութիւն մը, ներողամիտ աչքով:

Երեւան բաղ եմ արել (*Սրուանձտեանի*) *բացումն է համերգին, որ* գնալի կ'ըլլայ արդէն իսկ, թէ հայ երգի հոգին ըմբռնած են այս պատանի-պատանուհիները: Կը յաջորդէ Հ. Պէրպէրեանի Աւերի աղջիկը: *Ոչ մէկ խօսք թէ ան օժտուած է լաւագոյն երգահանի մը յատկութիւններով, բայց պէտք է խոստովանինք թէ իր մօտ կը պակսի* գաղտնիքը՝ կեանք *տալու երգին: Կը սպասենք աւելի յաջող գործեր, քանի որ դեռ երիտասարդ է ինք, ու ունի կամք ու յարատեւելու ոգի:*

Հէգ վարդապետ, կ'երազէիր պահ մը, թէ կոտորածէ մնացորդ սերունդը, շրթներուն վրայ միշտ վառ պիտի պահէր քու երգերդ, ու խոր պաշտամունքովը անոնց...

«Խումարն» է. սօլօի բաժինը կը մեներգէ Օր. Արաքսի Վարդապետեան: Հայ գիւղն է, որ վայրկեան մը կը վերադառնայ մեր աչքերուն, հայ հարսներն ու աղջիկներն են, որ կը պարեն, ու կեանք կուտան իրենց սիրող հոգիներուն: Երկարատեւ ծափերու ներքեւ կը կրկնուի «Խումարը», տալով նոյն վայելքը համարակութեան:

Կոմիտաս վրդ.ի Ես սարէն կուգային *կը մեներգէ Օր. Արաքսի Վարդապետեան, որ ունի հնչեղ ձայն, բայց կը պակսի իր մօտ հանդարտութիւնը, երգը իր ընթացքին մէջ պահելու, եւ ասոր այն պատճառաւ, որ յուզումը կը խռովէ զինք...:*

Նմանապէս Օ. Զ. Ապէլ կ'երգէ Կոմիտասէն՝ Ծիրանի ծառը, *արտասովորաբար փափկութիւն մը բոլոր շնորհներուն իր վրայ, կ'երգէ քաղցր ու ապրումով, խորապէս ըմբռնելով երգին իմաստը:*

Յայտագրի առաջին մասը կը վերջանայ Բ. Կանաչեանի Ցալիօ խմբերգով: Սոյն երգը իր մէջ կը խտացնէ հայ ժողովուրդը, անոր յոյզերը, ցաւը, ուրախութիւնը, ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (Թիւ 4)

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

Մեծ քաղաքներուն տէրվիշը եղայ՝ անդաւանանք:

Ըսի ես ինծի, — տղաս Յովհաննէս, — անուշիկ ժպիտ մը ունիք այս անունին առջեւ, կը տեսնեմ ձեր մտածումը, կը խորհիք այդ անունով գըլխատուած մարգարէէն մինչեւ մեր օրերու սափրիչները փոթորիկ կը զուշակեն լեզուով, ու փափկութեամբ կը մկրտեն, անուշահոտութեամբ կ'օծեն ձեռքերով... հո՛գս, այդ յանցանքը հօրս կ'իյնայ, — ըսի, տղաս ժան, ի՞նչ է ուզածդ, չե՞ս գիտեր, լա՛ւ, մօրիկ ըրէ, քեզի՞ են տուեր հասակները չափելը, փայտէ կօշիկներ ցուցնելը. այն ալ բոպիկ կամ փայտէ կօշիկներով... կ'արժէ՞ պարապին նայիլ կուրութեամբ: Բաւական չէ բաղձանքին անիրաւական ըլլալը ըսելը. բաւական չէ զոհացումներով երջանկանալու «խոհեմութիւնը»: Մ՞ղձդ. ուրեմն ապրէ՛ տխպարդ լիովին, հեռացիր մինչեւ սահմաններուդ սառնամանիքներէ ոչ մէկ բանակ պիտի հանէր այս անդամ: Ահա՛, չարաթական նուազագոյն սաչափ Փրանք պէտք է. աւելով ալ «վայելքդ» նոյնն էր, քանի որ դուն նոյնն էիր, այդքանով ալ. ուրեմն, կեցցեն լուսազարդ գիշերներով ծառուղիները, ժամանակաւոր սիրուհին, դէր կամ նիհար... մինչեւ կէսօր երքացող անկողինը, ապա ցուցափեղկերուն յապաւեցնող ցուցադրութիւնը, գրադարաններուն մէջ ոտքի վրայ թղթատուած գրքերը, անկարգ, անկանոն այլ դիւրին ու հաճելի. կեցցեն կէսէն յետոյ թատրոններուն ձրի մուտքերը. ճչացող Փօնօները, թափառումները ազդին անդին... ու անդր, շաբաթ եւ կիրակի օրերը կ'աշխատիս, ամբողջ եօթը ծոյլ օրերու քաջութիւնը ատամներուդ տակ ու մնացածը գիտցածիդ պէս: Արդէն մէկ օձիքդ երբեք երկու չեղաւ, ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական ընչաքաղց քամահրանքը. իսկ չափիկիդ ադար ծածկելու միջոցը, — քեզմէ դուրս առաջին նշմարածդ պղտոութիւնն ըլլալով հանդերձ դուն շատ շատոնց գիտես. յառաջ ուրեմն տղաս ժան...

Էֆսթրա եղայ:

Շաբաթ օրուընէ երեք օր առաջ արդէն երթալիք տեղիս հասցէն դրպանս կ'ըլլար: Առանց ճիգ մը ընելու, կը զգուշանայի դոնէ շուտով չդժգոհեցնել: Ցեռաձգել կարելի եղածին չափ խանութին օդը փոխելու «անյետաձգելի» տրամադրութիւնս:

Ձիւ պուչին հանդէպ թշնամութիւնս չեղածի պէս սրբուեցաւ: Նորէն օդին լաւ կամ դէշ ըլլալը յաճախորդներուն ըսի ու ըսի, որպէս թէ կենաց — մահու խնդիր մը եղած ըլլար. օրուան լուրերը պատմելու զանազան ոճեր հնարեցի, երբ թէ գիշերները այդ մասին խորհէի լոկ: Ու շատախօսութիւնը նկարագրիս գրաւը եղաւ, առանց որուն կը մսէի. ո՞ւր թաղեցի շատախօսութեան դէմ պայքարս...

Բայց... ո՛ւր է մութն ու լոյսը ներդաշնակ ամբողջութեան մը վերածելու մեր ջանքը. ո՞ւր է վայրկեանները միացնելու մեր յոգնութիւնը. ո՞ւր է ցոլացումներուն մէջ մեր էութիւնը միայն մէկ եռով մը տեսնելու խարկանքը... ո՛ւր է... «Գաղափարի», «ուղղութեան» ճամբով բոլոր ինձ խաչաձեւող վիճակները՝ չարութեամբ, ու երբեմն ալ խորամանկութեամբ պարտադրող եսամոլ եսիս հակառակ, այն եսիս որ կը տիրէ ու կը լքէ վատութեամբ, կ'ըսեմ, անոր հակառակ չարթուած մէջ նուազագոյն երեք օր լեղի էր լեզուս ու ատամներս թունալից էին. կ'ուզէի լալ ու չկարենալուս համար իսկ կը զգայի խոր թախիծի մը ծորումը հոգիէս ներս, որուն անունը չէի կրնար խօսքերուս ամբողջական զումարով որոշել, — սեննակիս չորս թշուառ պատերը ըսելիքներ ունին այս մասին, — ու կը կորսուի սեւեռումով մը փոքրիկ պատուհանէս՝ տան տիրուհիիս պարտէզին մէջ մեծցող կաղամբներուն բուռական աճողութեան սահմանին մէջ.. վերջին անգամ կը յիշեցնեմ ձեզի՝ ձեր կարկինին բարութիւնը...

Եւ կ'ապրէի. ոչ վերջնական համակերպութեամբ մը անշուշտ, որովհետեւ դժբախտ միխիթարութիւնն ունէի տեսնելու մշուշի մը ետեւէն, մեծամասնութեան մը մասնիկն ըլլալս. մինչեւ որ...

⁂

Ժամը առաւօտեան 8-ն է: Ես, խանութին ամենօրեայ գործաւորը ու գործատէրը՝ կը սպասենք: Շաբաթ է այսօր, գործին գլխաւոր առանցքը. պատերազմի առեն ճակատամարտի օր մը:

Դուրսը, ամառնային չքեղ արեւ մը, տանիքներուն վրայէն կը յառաջանայ. իր թափանցիկ եղունգները հասան արդէն փողոցին՝ նորին շիւղերով:

«Պարապ չեմ կեցած» ըսելու համար, միւսը, միայուն գործաւորը, կը շարունակէ իր դիմացի հայելին փայլեցնել. աւելորդ տեղը. իսկ ես հիւրի պէս կը նայիմ: Գետինն անցնի գործատէրին գլխ գննող նայուածքը, կարծես մատներուս կեցուածքէն անգամ կ'ուզէ անմիջապէս ինչ կարողութեան տէր ըլլալս հասկնալ. հա, մոռցայ ըսելու, այսօր հոս առաջին էֆսթրայի օրս է, վերջին տեղն ալ գործիս չեկաւ, սեննակէս հեռու էր:

Զը՛ռ, դուռը կը բացուի:

— Բարեւ պարոններ:

— Բարեւ պարոն... Խնդրե՛մ, ... եթէ կը հաճիք ... սքանչելի օդ հէ՞... պտոյտի յարմար... պիտի օգտուիք այնպէս չէ՞...

Տարիքոտ մարդ մըն է. ծանօթ յաճախորդ մը անշուշտ, առանց այլ եւ այլի կը տեղաւորուի միւսին աթոռին: Բո՛ւհ, քարը գլխուն, նայինք ո՛վ է իմ «առաջինս»:

Նորէն ձը՛գ. երիտասարդ մը. ... ռանց բարեւի, յանկերդին ալ կարեւորութիւն չտուած, «կ'աճապարեմ, շո՛ւտ» կը շշնչայ ու կը տեղաւորուի գործատէրին աթոռին վրայ:

Թէեւ անհաճոյ ու կաղ բան է երկու տող չպատմած ձմերուկի չափ հասած կամ տհաս խորհրդածութիւններ գըրելը, բայց ի՞նչ ընեմ, Թերութիւնը է անսրբագրելի, ու սափրիչ մը երբ է յաճախորդ չունի, ինքզինքը... կ'ածիլէ. այսպէս, երբ թիկնաթոռին քով պահակ զինուորի պէս կը սպասեմ յաճախորդի մը, հաւատացէք ճշմարիտ նախանձով մը կը նայիմ միւսներուն աշխատանքին, երբ թէ ըսա ես եղած չըլլայի 12 ժամ անկողինս յոգնեցուցը ...

Զը՛գ... ա՛հ չէ. ցրուիչը երկու լրագիր կը նետէ ներս: Կը զարմանամ. տականջներս երկու սափրիչներուն իրար խաչաձեւող խօսքերուն հետեւած չունին: Երրորդ անգամ ըլլալով գործիքներս կը խառնեմ, կը շօշափեմ ու ածելիիս կռնակը կաշիիս քսել կը պատրաստեմ... մի՛ մեղադրէք սափրիչ մը յաճախ ինքնիրեն կեղծելու պէտք կը զգայ:

Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

...աւելապէս՝ գիւղը։ Պատի՛ւ Կոմի-տասին որ կրցած է տալ գիւղը ամբողջութեամբ իր ա-րուեստը, իր ա-ռանձնայատկութիւններուն։ Երգը կը կրկնուի երգիչներուն պահանջին վրայ։ Ժողովուրդի երկրորդ մասն է։ «Երգը» Ցայտագրի երկրորդ մասն է։ «Երգը» կիրակի յետոյ, կ'երգուի Գ. Սիւ-լէյմանի Հովինը։ Հոս եւս հայ-կական շունչը իր խոր դրոշմը կը դնէ հայ հոգիներէ ներս, ու կը կրկ-նէ հայ կրկնութեան կ'արժանանայ. «Գիւղացի գեղեցկուհին», Հ. Պ. ...երեանի այս ինքնատիպ ու ...եղանակը։

Ջոյգ աշխր (զուգերգ), Դ. Ղազար-եանի, կ'երգուի օրիորդներ Զ. Վար-դանեանի եւ Շ. Աղաճանեանի ...

Ղազարեանի յաջող գործերէն է այս կտորը, որ կը յիշեցնէ ...առական երգ մը։ Ջոյգ Աշխրը ...անի առաւօտեան այն մեղմ ...իւն, որ կուգայ հպելու քու դէմ-քիդ ու զովացնելու քեզ, եւ այսպէս ...հատ, ու նուաղուն զգլխուած ...ով, կ'իջնէ ու կը նստի սրտիդ ...յիշեցնելու քիչ մոռցուած ...մը քաղցր վայելքը։

Օր. Զար. Վարդապետեան յաջո-...թիւն մը եղաւ մեզի համար, երբ ...իւն անզգամ ըլլալով հասարա-...թեան առջեւ իր début կ'ընէր. ...ձայն ու մանաւանդ բարձր է իր ...։ Լաւագոյն է մարզել ու զար-...։

Տիկին Ս. Պէրպէրեան կ'երգէ Յ. ...եանի «Գնչուի երգը»։ Վարժ ...ով, նուագ ձայնի արժէքով կը-...ժողովուրդին գնահատանքին արժանանալ։

Եւ Սիփանայ Քաջերը, Կոմիտաս վարդապետ, հոս կը ներկայանայ իբ-րեւ երգիչ հայ յեղափոխութեան, ...ազատագրութեան։ Կը պատկե-րացնի մարտի դաշտը, ուր ռազմիկ-ները կողք կողքի կը կռուին հայ-րենիքին համար։ Եւ այսպէս կը բո-...ին աղոց աչքերը, ու կուրծ-քերը կը թնդացնեն «Սիփանայ Քաջեր»ը։ Երկարատեւ ու բուռն ծա-փերու ներքեւ կը կրկնուի։

Պէյրութ քաղաքը լաւագոյն հա-...է որ վայելեց այս եղանա-կին։

Դաշնակի բաժինը ստանձնած էր ...երիկեան համալսարանի Երաժշ-...ի ուսուցչական կարգի յաջո-...ն աշակերտուհին Օր. Շաքէ ...եան, որ լաւագոյն դաշնա-...ուհին է մեր մէջ։

Շնորհաւորութեան արժանի է «Հայ Ձեմարան»ը իր երգեցիկ խումբով, որ հայ երգը կը վերակենդա-նացնէ օտարութեան մէջ։

Կ'ուզենք թէ համերգ մը պի-...տրուի նաեւ սոյն երգչախումբին ...ով, Դամասկոսի գաղութին հա-մար։

ՓԱՐ-ՍԱՄԷԼ

Ջենեւու ազատ վաճառման դէմ

Ֆրանսայի դատական շրջանակ-ները քանիցս առաջարկած են սեղ-...մը գնել զէնքերու ազատ վա-...ման վրայ, որպէս զի ամէն ...ք չկարենայ, ուզած ժամուն ա-...անակ մը գնել ու պարպել հան-...ած մարդուն կամ իր հակառա-...որդին վրայ։

Այս առաջարկը կրկնուած ըլլա-...ով, կ'ուսումնասիրուի ներկայիս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Սպառնացող վտանգը աղէտ անցեալին կը պատկանի

Խորհրդային մամուլը կը շարունա-կէ շոյել Թուրքիան, Ըսմէթ փաշայի այցելութեան առթիւ։

«Փրավտա» նոր խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.

— «24 նոյմ. 1917ին Լէնին եւ Ստա-լին յանուն խորհրդային գործավար-ներու խորհուրդին Ռուսիոյ եւ Արե-ւելքի Իսլամներուն հետեւեալ յայտա-րարութիւնը ուղղեցին. — Պոլիսը գը-րաւելու համար ցարին եւ անոր յա-ջորդ Կէրէնսկիին գաղտնի հեռագիր-ները մէջտեղ հանեցինք։ Մենք զա-նոնք ջնջեցինք։ Ռուս հանրապետու-թիւնը օտար հողեր գրաւելու քաղա-քականութեան դէմ է. այս պատճա-ռաւ Պոլիս Թուրքերուն պիտի մնայ։ Թուրքիոյ բաժանման համար Դաշ-նակիցներու միջեւ կնքուած դաշնա-գիրը պատռեցինք եւ ջնջեցինք։

«Այդ միջոցին սուլթաններուն ձեռ-քը գտնուած Թուրքիան տակաւ աշ-խարհակալ երկիրներու գաղութ կը դառնար։ Սեւրի դաշնագիրը այդ ծը-րագիրը բացէ ի բաց գործադրելու կը միտէր։ Լոյտ Ճորճ ժողովի մը մէջ օր մը ըսաւ. «Այլ եւս Թուրքիա անու-նով պետութիւն մը գոյութիւն չու-նի»։

Այդ միջոցին Դաշնակիցները անտէր Թուրքիոյ հետ իրենց հաշիւը տեսնե-լու վրայ էին։ Թուրք ազգը բնաւ կա-րեւորութիւն չտուաւ այդ դաշնագրին եւ սկսաւ իր անկախութեան պայքա-րին։ Բանակ կազմեց Սաքարիայի ե-զերքին վրայ ու երկու օր տեւող սոս-կալի պատերազմէ մը վերջ, Թուրքիա իր գոյութեան ապացոյցը տուաւ, եւ խանգարեց Դաշնակիցներուն ծրագի-րը։

1921 մարտ 16ին Թուրք եւ խորհր-դային կառավարութեանց միջեւ բա-րեկամական դաշինք կնքուեցաւ։ Դաշ-նակիցները բաժանման միջոց-ներ կը խորհէին։ Մինչեւ իսկ ապս-տամբութիւններ սարքեցին, բայց սուլթանութիւնը հիմէն ջնջող, Սեւրի դաշնագիրը պատռող, «կապիտուլա-սիոն»ները ջնջող, նոր տարրը ըն-դունելով ազգը ազատութենէ փրկող Թուրքիան այս ապստամբութիւնները խորտակեց։ Այս կերպով մեծ պետու-թեանց ծրագիրը անգամ մը եւս ոչն-չացաւ եւ անոնց ռազմանիւթի մթե-րանոց ըլլալ ուզած Վոսփորը այսօր խաղաղութեան դուռի փոխուած է։

Թուրքիա եւ խորհրդային Ռուսիա հիմա իրար շատ լաւ հասկցած են եւ իրենց դէմ սնուցուած չար խորհուրդ-ները շատ լաւ տեսած են։

Թուրք հանրապետութիւնը իրեն սպառնացող վտանգները մանրամաս-նութեամբ տեսած է եւ անոր համա-ձայն միջոցներ ձեռք կ'առնէ։ Ցարա-կան Ռուսիա տարիներով Թուրքիոյ սպառնաց, բայց հիմա այս վտանգը անցեալին կը պատկանի։ Ըսմէթ փա-շայի նախագահութեամբ պատուիրա-կութեան մը Մոսկուա գալը ռուսեւ-Թուրք բարեկամութիւնը անգամ մը եւս ամրապնդեց»։

«Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը խօ-սելով Ռուսիոյ վարիչներու մասին, անոնց գլուխը կը դնէ Ստալին, որ եր-կրին բոլոր գործերուն մէջ իր կարծի-քը ունի։ Ուր որ Լէնինի պատկերը կայ, անոր քով Ստալինի պատկերն ալ կ'երեւայ։ Ստալին օտար ներկայա-ցուցիչներու հետ բնաւ չի տեսնուիր, Ըսմէթ փաշայի հետ քանիցս տեսակ-ցած է, եւ Թուրքերը շատ կը սիրէ եւ Թուրքեւռուս բարեկամութեան գլխա-ւոր աշխատողներէն մէկն է։ Իր խօս-քին կարելի է վստահիլ եւ իր այսօր-ուան դիրքը՝ ցարերու դիրքէն աւելի բարձր է։

Այս պետերը, կ'ըսէ «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը, կոյր զկուրայն յա-մառութիւն չունին եւ փոխանակ բոլ-շեւիկ ըէժիմը վտանգելու, ատժամ-եայ նահանջներ ցոյց կուտան. օրինա-կի համար վերջերս ի նպաստ գիւղա-ցիներուն կարեւոր որոշում մը տր-ուած է։ Գիւղացին կառավարութեան տալիք բերքին աւելցածը, վաճառա-տեղիներու մէջ ազատօրէն ծախելու արտօնուած է։ Ասիկա բոլշեւիկ ըմ-բռնումին կը հակառակի, բայց միեւ-նոյն ատեն ցոյց կուտայ թէ, պետերը երկիրը եւ յեղափոխութիւնը վարելու համար որքան առաձգական ընթացքի կը հետեւին»։

Ռուսական փարկը

Գրած էինք թէ Մոսկուա ութ մի-լիոն տոլարի փարկ մը բացած է Թուր-քիոյ։

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այդ փարկով մեքենաներ պիտի առնուին, որոնց երկու միլիոնով չաքարի գոր-ծարան մը պիտի հիմնուի Էսկիշէհիրի կամ Սիվասի մէջ։ Միւս մեքենաներն ալ բամպակէ կերպաս պատրաստելու յատուկ պիտի ըլլան եւ Ատանայի մէջ գործարան մը պիտի բացուի։ Շաքա-րի երկու գործարանները երկրին պէտքին հազիւ հարիւրին 30 չափով բաւարարութիւն կուտան։ Նոր գոր-ծարանը չլինուելէ վերջ, տեղական շա-քարին արտադրութիւնը հարիւրին յի-սունը պիտի գտնէ։

«Հօյպուն»ի անդա՞մ էր

Պոլսոյ ոստիկանական Ա. ճիւղը, ե-րեք շաբաթ առաջ Ամերիկայէն հա-սած Արիֆ անուն մէկը ձերբակալե-լով, դատի յանձնած է, իբր «Հօյ-պուն», քրտական կազմակերպութեան անդամ։

«Հալքէր»ի մէկ խմբագիրը արգելա-րան երթալով, տեսակցութիւն մը ու-նեցած է Արիֆի հետ, որ յայտարա-րած է.

— «Քղեցի եւ 45 տարեկան եմ։ Քղիի մէջ մեղի Մէմօ Օղլու կ'ըսեն։ Քսան տարիէ ի վեր Ամերիկա էի. հոն գործարաններու մէջ կ'աշխատէի, հո-ղագործութեամբ ալ զբաղեցայ, ինչ-պէս նաեւ շինութեանց մէջ ալ աշխա-տեցայ։ Վրայէս գտնուած եւ ոստի-կանութեան կողմէ առնուած 950 տո-լարին խմս չէ, այլ եղբօրս, եւ հայրե-նիք կը տանէի։ Ամերիկայի մէջ ես ալ դրամ շահած եմ, բայց ամէնքն ալ փճացուցի։ Արժեթուղթեր ունէի, երբ անոնց գիները ինկան, մեր դրամներն ալ թռան։

«Ես ընկերութեան մը եւ կամ նման կազմակերպութեանց անդամ չեմ։ Եր-կար ատենէ ի վեր կարօտցած հայրե-նիքս տեսնելու համար եկայ։ Ոչ մէ-կուն դրամ տուի, ինչպէս կը պնդեն։ Անցագրի գործողութիւնները կատա-րելու համար ոստիկանութեան գա-ցած էի, գործս ուշացնելնուն պատ-ճառաւ քիչ մը ջղայնոտ ընթացք մը ունեցայ։ Ոստիկանութիւնը ինծի 17 օր հսկողութեան տակ պահեց, եւ յե-տոյ հոս փոխադրեց»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր գաղութին վիճակը

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, (Սեփ. թղթ.). — Գա-ղութը մօտ տասը տարուան կեանք ունի։ 1925—1927ին կը համրէինք մինչեւ երկու հազար հոգի եւ բոլո-րեցինք եռուն շրջան մը։ 1927ի գոր-ծազրկութեան հետեւանքով, մեր հայրենակիցներուն թիւը հետզհետէ նուազեցաւ եւ ազգային շարժումն ալ թուլցաւ։ Ներկայիս, համաձայն կառավարութեան արձանագրութեան, քաղաքիս Հայերուն թիւն 1825 հո-գի, որոնք կը բաղկանան Մշեցինե-րէ, Եօզկատցիներէ, Մալաթիացի-ներէ եւ ուրիշ քաղաքացիներէ։ Մեր հայրենակիցներուն մէկ մասը կը զբաղի իրենց սեփական գործով եւ շատերը արդէն նախանձելի դիրք ունին։

Հայ աշխատաւորներուն վիճակը ներկայ գործազրկութենէն ի վեր աւելի ծանրացաւ։ — «Հա՞յ ես» — ակամայ գլուխդ կը խոնարհի։ Բա-ղաքապետն անգամ նպաստի հա-մար օտարականներունշարքին եօթ-ներորդ «քախտաւորը» կը համարէ Հայը։ Ուրախալի է որ վերջին ամ-սուան ընթացքին գործերը բարե-լաւման նշաններ կը ցուցնեն։ Կարգ մը մետաքսի եւ երկաթի գործա-րաններ նաժակով կանչեցին իրենց գործաւորները։ Սակայն, մեր հայ-րենակիցներէն շատեր տակաւին թշուառութեան եւ անգործութեան մատնուած են։ Անշուշտ առաջին անգամ տեղացին գործ պիտի գտնէ, յետոյ ճանչցուած կամ բարեկամ օտարականը, իսկ ամէնէն վերջը «Հայամթլոս»ը։ Հոս ունինք հա-րուստներ ալ, աղքատներ ալ։ Սա-կայն, իրարու միայն Հայ ըլլալը գիտեն։

Իբրեւ ազգնապի նպաստ, կառա-վարութիւնը կը շարունակէ ապուր բաժնել։

Սէն-Շամօնը՝ Կրթասիրացով, Բա-րենպատակ եւ այլ Միութիւններով, տասը տարուան ընթացքին բաւա-կան աղմուկ հանեց, սակայն այժմ բոլորն ալ ամփոփուած են իրենց պատեաններն մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական կազմը կը շարունակէ վառ պահել ազգային կրակը, իր շուրջը համա-խմբելով գիտակից երիտասարդներ, որոնք կը սնանին Դաշնակցութեան առողջ գաղափարներով։

Ժողովուրդին մեծ մասը համա-կիր է Դաշնակցութեան եւ միշտ կը քաջալերէ անոր ձեռնարկները։

Մ. Աչգատ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԴԱՏՈՒՄՆԵՐ (է-ջեր Մ. Սերոբեանի օրագրէն)։ Ջուտ հասոյթը պիտի յատկացուի բարե-նպատակ հաստատութիւններու։ Գին 1 տոլար։ Դիմել հեղինակին B. P. 165 Beyrouth (Liban).

ՄԱՄՈՒԼ

Եռագոյնին շուրջ

—)(o)(—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը խմբագրա-կանով մը կ'անդրադառնայ այն ստր-կամիտ ընթացքին, որ բռնեցին կարգ մը մարմիններ եւ մութ անհատներ ե-ռագոյնի պարզման դէմ, պարզօրէն Ազրիկեան սգատօնը խանգարելու հա-մար։ Մինչդեռ օտարներու յարգանքը ազգային դրօշի հանդէպ, կրնայ դաս մը ըլլալ այդ ստրկամիտներուն, եթէ այդքան բան հասկնալու կարողու-թիւնն ունենան.

Հատուած մը այդ խմբագրականէն (Մայիս 13).

— «Իմացէք սակայն, որ այս ան-գամ, դասն ու ապտակը կուգայ՝ օ-տար այլ բարեկամ ու զոհուած ցեղի մը նուիրական խորհրդանիշին հան-դէպ ակնածանք ունեցող ոչ—հայ իշ-խանաւորէն։ Ինչպէս Քսանթիի մեր թղթակիցը կը գրէ, Զ. Ռ. Միու-թիւնը, եռագոյն երիզով պարզա-րուած ծաղկեպսակ կը տանի սգատօ-նին։ Զափահաս որբ մը, ձեռքին ծաղ-կեպսակը, կը յառաջանայ, կը գրէ մեր թղթակիցը։ Եւ ահա...

«Կարգ մը Հայերու կողմէ եկեղեցիի ներսէն կանչուած ոստիկանական բը-պայ մը դուրս ելլելով, որբերու ծաղ-կեպսակին կը մօտենայ եւ հարց կու-տայ թէ ի՛նչ է վրայի երիզը։ Կը պա-տասխանուի թէ մեր ազգային խոր-հրդանիշն է։ Սպան կը խնդրէ որ հա-նեն ու այդպէս ներս մտնեն։ Պատկը բռնող որբը կը պատասխանէ. — «Մենք չենք կրնար հանել, դուք հա-նեցէք»։ Սպան, «ես չեմ կրնար հա-նել» կ'ըսէ, եւ քովը գտնուող ոստի-կանի մը կ'ըսէ թէ, «հանէ՛»։ Ոստի-կանը սակայն, իր կարգին ընթացք չի տար սպայի հրամանին»...

Ահա թէ ցեղային սրբութեանց հան-դէպ գիտակից ակնածանք ունեցող մարդիկ ինչպէ՛ս գիտեն յարգել մեր ցեղի պատուական խորհրդանիշը։ Ա-հա թէ ինչպէ՛ս դաս կուտան անոնք իրենց սեփական պատիւը սեփական ոտքերով տրորող, եւ, կամայ թէ ա-կամայ համայնավարներուն հաճելի դառնալ ուզող «ազգային վարիչ»նե-րուն։

Ամչցա՞ն հելլէն սպայի այս զմայ-լելի կեցուածքին առջեւ Քսանթիի Ազգ. Մարմնի անդամները, որոնք Ե-ռագոյնը «մատնելո՛ւ» աններելի հա-մարձակութիւնն էին ունեցած միեւ-նոյն հելլէն սպային ու նաեւ հելլէն իշխանութեանց մօտ... Ինքնայար-գանք եւ զգացում չունեցողները սա-կայն ամչցե՞ր են երբեւիցէ, որ այսօր ալ ամչնան...»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—)(o)(—

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան վերջին ժողովին մէջ Տօքթ. Քօլօլեան ներկայացուց իր տեսակէտնե-րը այն հարցին մասին, որ կը շա-հագրգռէ մանաւորապէս Ֆրանսայի հայ գաղութը։

Հիւծախտաւորներու մասին է հար-ցը։ Յառաջ պարբերաբար, ինչպէս վերջերս խմբագրականով մը անդ-րադարձած էր այս հարցին, թելա-դրելով միջոցներ գտնել կանխար-գիլելու համար հիւծախտին աւերը։ Տօքթ. Քօլօլեան, որ երկար յօդուա-ծով մը քններ էր այդ հարցը փա-րիզեան հայ թերթի մը մէջ, ամ-փոփելով ժողովին ներկայացուց իր յօդուածին կարեւոր կէտերը։ Այդ ամփոփումը կ'երեւի արդէն Bulle-tin de l'Union des Médecins Arméniensի մէջ (թիւ 43)։ Տօքթ. Քօլօլեան գիտել կուտայ, որ հիւծ-ախտին դէմ պայքարի եւ հիւծախ-տաւորներու բուժման հարցը կը լուծուի միայն պետական միջոցնե-րով։ Կամ առնուազն հսկայ դրա-մագլուխով մը, որ կը դրուի բժշկա-կան մարմնի մը ձեռքին տակ։ Ու-րեմն, այս գործը վեր կը նկատէ Հայ Բժշկ. Միութեան ուժերէն, որովհե-տեւ այս Միութիւնը չունի նիւթա-կան միջոցներ։

Հակառակ ատոր, աշխատած է բժշկական առողջապահական դա-սախօսութիւններ տալ ժողովուր-դին, առողջապահական գրքոյկներ հրատարակել, եւլն.։ Միւս կողմէ Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչին Բու-ժարանը եւս չունի լայն միջոցներ նման պայքարի մը համար։ Հակա-ռակ ատոր, կ'աշխատի օգնել նոր վարակուած հիւծախտաւորներուն, որպէս զի օդափոխութեամբ եւ դար-մանումով կանխէ աւերը։ Այստեղ պէտք է յիշատակել, որ հայ ժողո-վուրդը, քիչ մը ջղայնոտ եւ անհամ-բեր, անկարգապահ եւ սկեպտիկ, չի հետեւիր բժիշկին հրահանգներուն։

Եզրակացնելով, Տօքթ. Քօլօլեան կը կարծէ թէ հակահիւծախտային պայքարի մը ձեռնարկելու համար, առաջին առթիւ անհրաժեշտ է 100,000 ֆրանք (մէկ տարուան պիւտճէ)։

Այս հարցը գոցուած չէ անշուշտ, որքան ալ վեր ըլլայ մեր ուժերէն։ Եւ Տօքթ. Քօլօլեան կը խորհի իր մօտ հաւաքել Փարիզի հայ բժիշկ-ները, խորհրդակցելու համար այս մասին։

Այս նոյն ժողովին մէջ ատամնա-բոյժ Սեդրակ Սասունի կարեւոր զրոյց մը կատարեց ակռաներու փոշտիկներու մասին, եւ ընդունելով ամերիկեան տեսակէտը, անհրաժեշտ գտաւ բժիշկին ու ատամնաբոյժին աշխատակցութիւնը դարմանելու համար բոլոր այն հիւանդութիւննե-րը, որոնց ծագումը ակռաներուն մէջ է։

Յետոյ Տօքթ. Քօլօլեան ներկա-յացուց Տօքթ. Նազմաճեանի ու-սումնասիրութիւնը, Ջերմախտով բուժումը ֆրանկախտային անդա-մալուծութեան։ Եւ այս առթիւ պատմականն ըրաւ այդ աճաւոր հի-ւանդութեան։

Յետոյ Տօքթ. Նազմաճեան խօսե-ցաւ բուժման նոր եղանակներուն մասին։ Ու ժողովը փակուեցաւ։

Յաջորդ ժողովին, բժշկագիտա-կան կարգ մը հաղորդագրութիւն-ներէ յետոյ, զորս պիտի կատարեն երկու բժիշկներ, Պ. Կ. Բասմաճեան պիտի ներկայացնէ արաբական հին բժշկական գրքի մը բնագիրը, եւ իր քննութիւնները այդ վաւերաթուղ-թին մասին։ Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Բ. ՄԱՍ

= Այո... այսինքն՝ կուգայ... օ՛, ...թէ ամէն անգամ գրեմ — ոգեւորուե-...ու — նախ յղացքը կուգայ...

— Այո՛...

= Ցուցում մը... յետոյ կ'աւլցուի ...ս. հեւք մը, պահանջ մը կը հեղու ...ու անզգալաբար նստած կ'ըլլամ ...ղէն, երբ անդիմադրելի պահը կը հաս-նի...

Անդիմադրելի պահը եկած էր Սու-րէնի համար։ Ցուցում մը, հեւք մը, պա-հանջ մը, որ կը հեղո՛ւր մէջը, եւ ան-զգալաբար, ոտքի էր արդէն...։ Այսու-հանդերձ, ներքին շեշտուած ու քիչ մը ...երու հպարտութիւն մը թոյլ չտուաւ իրեն՝ Ֆրանսուհիին զգացնելու թէ կ'ու-զէր ընդմիջել այլեւս զիրենք։ Նոյն պա-հուն, ոտքի ելաւ ե՛ւ Մելիքթանգեանը,

ու մինչ երկու աթոռ վար օրիորդ մը, բոլորին նման, կը փորձէր ոտքի ելլել, Սուրէն, արագօրէն անոր մօտենալով.

— Շրջագգեստնիդ, օրիո՛րդ, — ըսաւ՝ հոգածու եւ մտերիմ շեշտով մը եւ ա-թոռը աղջին քաշելէն։

= Շնորհակալ եմ, ա՛հ, եթէ պատ-ռէր...

= Շա՛տ պիտի ցաւէի, իրապէ՛ս, այնքան գեղեցիկ է որ...

Ֆրանսուհին անմիջապէս գլուխը դարձուց անոնց կողմը։ Միւսները սկսեր էին մեկնիլ։ Ցառաջացան իրենք եւս։ Իջան վար։ Ժամը 2ը կ'անցնէր։ Գրեթէ ամայացած էր Ղալաթա Սէրայ երկարող ճամբան։

Սուրէն ու Ֆրանսուհին կը քալէին քով քովի։ Լուռ էին։ Իրենց քովէն կը քալէր սեղանակից երիտասարդներէն մին։

— Շահա՛ն, — ըսաւ Սուրէն — լսե-ցի թէ զբաղած կը փնտռես։

= Այո՛։

— Եկուր գաւառ երկինք քեզ։ Երեք եղաւ կը գրեն։ Լաւ միջավայր, հայրենի մթնոլորտ, նորահաս սերունդ, հրաշալի խմորներ թրծէ, ոգեւորէ ու խանդավա-ռէ... լա՛ւ ալ վճարուի։

= Ի՞նչ, գաւա՞ռ... Ձեմ երթա՛ր, ընկեր Սուրէն... Պոլսէն մէկ քայլ չեմ հեռանար...

— Ինչո՞ւ։

= Հոս ուրիշ է, մտաւորականու-թիւն կայ, մամուլ կայ, կեանք կայ վերջապէս։

— Այո՛, բայց, հոս եղածը ջերմու-թիւնն է, իսկ հոն բո՛ւն հնոցը...

Հասեր էին անկիւնը։ Պիտի բաժ-նուէին։

— Ո՞ւր պիտի երթաք, — հարցուց Ֆրանսուհին Սուրէնին։

= Զգիտե՛մ։ Դո՞ւք։ Մենք մինչեւ Շիշլի երկարինք թերեւս։

— Մինա՞կ։

= Ընկերներո՛վ։

Ֆրանսուհին աւելի մօտեցաւ։ Ձեռքը տուաւ, բայց խօսակցութիւնը դեռ երկար տեւեց ու բաժնուեցան ժամադրութիւն մը ճշդելով։

X

Սուրէն եւ Այվազեան մօտեցեր էին Թալիմհանէին, երբ վերջինը լռութիւնը խզեց.

— Երեկուան նամակը — ըսաւ, — որոշ ազդեցութիւն է թողած վրադ։ Այ-սուհանդերձ, իրաւունք ունիս մտահոգ-ուելու։

= Ինծի կը թուի թէ — պատաս-խանեց Սուրէն, — մենք մեր աշխատան-քի ծանրութեան կեդրոնը գաւառէն փո-խադրած ենք Պոլիս։ Բոլորը կը թափին հոս։ Իսկ հոս եղողներս դժուար կը բաժ-նուինք ասկէ։ Հակադա՛րձ շարժում մը պէտք է ստեղծել։

— Այսի՞նքն։

== Պոլսէն գաւառ։

— Այո՛, բայց, որոշ պատրաստու-թենէ մը յետոյ, անշուշտ։ Բան մը պէտք է տանիլ հոն, չէ՞։

= Էականը ոգի՛ն է, Այվա՛զ։ Տո՛ւնչը։ Կը տեսնե՞ս, մեզմէ առջի սերունդն է որ կը հասնի ամէն տեղ ու ամէն ուղ-ղութեամբ։ Դիմաքսեանը անցաւ Վան, Մելիքթանգեանը հոս է օր մը, յաջորդին Թիֆլիս, Ժընեւ...

կը քալէին տարուած իրենց նիւթով։ Բայց եւ այնպէս Սուրէնի միտքը կը գործէր տարբեր ուղղութեամբ եւս։ Հո՛ն էր, նորէն, իր հին յիշատակներուն ու այս նոր ցանկութիւններուն միջեւ։ Խօս-տացեր էր երթալ ու գրեթէ կը վարանէր հիմա։ Ներքին ճնշող ու ծանր բան մը կը ճմլէր իր հոգին։ Կը ցանկար, ան-շուշտ, Ֆրանսուհիին մտերմութիւնը։ Կը զգար նաեւ, որ ան իր շէնշող տրամա-դրութեամբ, իր ճկուն հասակով, իր զրա-ւիչ նայուածքով ու իր շուրջ ստեղծ-ուած բուռն հետաքրքրութեամբ, իր մե-նաւոր ու զգայուն երիտասարդի հոգին պիտի թեթեւցնէր ու լեցնէր։ Այսուհան-դերձ, աւելի զօրաւոր կանչ մը կար իր մէջ, որ քաղցր էր, տեսիլքի մը պէս կաղկանձող, բայց հեռու...։ Ինչո՞վ էր մեղաւոր ինք։ Ու խորհեցաւ թէ դուցէ ճիշդ չէր իր հոգիէն պահանջել, որ հե-ռաւոր լոյսի մը կառչի, որուն հասնելու լաւատեսութիւնը չունէր։ Թէեւ սնած ու աճած էր անոր պատրանքովը...։

Ա՜ն։ Մեծ ու ծանր բան մը կը յա-ծէր իր հոգւոյն վրայ ու կարծես ան-տեղեակ այդ բոլորէն, ատենը մէկ կը ճգնէր ինքնիրեն բացատրել, թէ ի՞նչ

բան էր որ այդքան կ'ընկճէր զինքը...։

— Ի՞նչ կը խորհիս — հարցուց Այ-վազեան կենալով պահ մը Թալիմհանէի առջեւ, ուր փութպոլի հայ խումբ մը կը մրցէր յունական խումբի մը հետ։

= Ոչինչ մասնաւոր, անդրադարձայ պատասխանեց։ Երկու "չարաղէտ" գիծ կը գտնեմ մեր պատմութեան մէջ։

— Տարամերժ կուսակցամոլութիւնը, թերեւս, որ հին իշխանութիւններէն ու հայ արքունիքէն կուգայ...

= Ո՛չ։ Ցիմար ու յետամնաց բան մը կայ այդ մեղադրանքին մէջ։ Խնդիրը այն է, որ Հայաստանն ու հայ ժողո-վուրդը մի՛շտ գտնուեր են երկու ու-թիւններու միջեւ, ու միշտ կղզիներ ստեղծուեր են բնականաբար...։ Յետոյ, անհատապաշտ ենք։ Ատոր պատճառը այն է, որ մեր հաւաքական ընդունա-կութիւնը փճացաւ ստրկութեան մէջ եւ անհատական ձիրքերը աճեցան. անոր հետ աճեցաւ անհատական յաւակնու-թիւնը ու հասարակականը մնաց տկար... Հօրեղբայրս, որու մասին յաճախ խօսած եմ քեզ, ատոր մարմնացումն է...

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

առեւանգիչներուն հետ, եւ ինչ որ պատմեր էր այդ օրերուն, սուտ էր, բոլորը երեւակայած էր։

Մինչ միլիոնատէրը կը խոստովանէր իր ապերելի խաղը, բուն առեւանգիչներէն մէկը կը ձերբակալուէր Պրուքլինի ոստիկանութեան կողմէ։ Ֆրանք Փարգիք անունով նաւազ մըն է, որուն վրայ երբեք կասկած չէր ծանրացեր ցարդ։ Մատնուած է իր կնոջ կողմէ, զոր լքեր էր։

Նաւազը խոստովանեցաւ թէ ինքն է առեւանգիչներէն մէկը. 7 հոգի էին եւ 8 ամիս առաջ որոշեր էին առեւանգումը, երբ կը գործէին ալքոլի մաքսանենգութեան յատկացուած նաւու մը մէջ։

Ինքը մնացեր էր ինքնաշարժին մէջ, երբ իր ընկերները տղեկը առեւանգելու համար, Լինտպէրկի տունը կը մտնէին սանդուղով մը։

Երբ իր մեղսակիցները վերադարձան, տղեկը արդէն մեռած էր։ Իրենցմէ մէկը երբ տղեկը գրկած սանդուղէն վար կ՚իջնէր, տղեկը ինկեր էր եւ մեռեր։

Ասոնք են առ այժմ Փարգիքի խոստովանութիւնները, որոնք պիտի քննուին մանրամասնօրէն։

Պոմպէյի խռովութիւնները

96 սպանեալ, 900 վիրաւոր, 40000 անգործ

Ցարդ հնդկական խռովութիւնները ուղղուած էին Անգլիացիներուն դէմ։ Բայց Պոմպէյի վերջին կռիւներուն դրդապատճառը կրօնական հակամարտութիւնն է որ դարերէ ի վեր կը տեւէ։ Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ։ Զնչին պատճառով մը, կրօնական տօնի օր մը, Հնդիկներ եւ մահմետականներ իրարու վրայ յարձակեցան։ Ու անգլիական ուժերու սպառնալիքը տակաւին չէ կրցած հանդարտեցնել կրքերը։

Վերջին երկու օրուան կռիւներու ընթացքին, սպանեալներու թիւն եղած է 64, վիրաւորներունը 350։ Կռիւները հիմա տարածուած են մինչեւ բանուորական թաղերը, ուր գործարանները ստիպուեցան փակել դռները, անգործ ձգելով 40,000 աշխատաւորներ։

Վերջին երկու օրուան ընթացքին, փողոցները լուսաւորուած էին ուրախութեան կրակներով..., որոնց անընդհատ մնունդ կը մատակարարէր վաճառատուններէ կողոպտուած կերպասի հսկայ մթերքը։

Հնդիկները ցարդ չտեսնուած հալածանքի մը ենթարկուեր էին։ Ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ հազարաւոր Հնդիկներ առնել իր պաշտպանութեան տակ եւ զանոնք փոխադրել ապահով վայրեր։ Խռովութիւններն այնքան մեծ էին որ ոստիկանութիւնը չէր կրնար հասնիլ եւ ստիպուած օգնական ուժ ուզեց ուրիշ վայրերէ։ Փունջէն զրկուած զրահապատ ինքնաշարժներ կը շրջին թաղէ թաղ։

Կը կարծուի թէ այդ խռովութիւններու ընթացքին սպաննուած են 96 հոգի եւ վիրաւորուած 900։

⁂ Կալկաթայի մէջ, փոխ-ոստիկանապետը, անգլիացի մը եւ բազմաթիւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ ծագած կռիւներու ընթացքին։

Կռիւները ծագեցան այն պահուն որ, Հնդիկները սկսան քարկոծել մահմետականներու թափօր մը։ Ոստիկաններէն զատ, 20 հոգի վիրաւորուեցան։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԵՒ ԱՆԻԷՌԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ ԱՆԻԷՌԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրուի վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարանը։

Ներկայ կ՚ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ Ներկայանալ անդամատետրներով։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) Métro: Cadet

կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

բանախօսութիւն, երգ, նուագ, բեմական պարեր, խմբական երգ եւ արտասանութիւն։

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Մանրամասնութիւնները շուտով։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի ժամը 3ին Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, (Salle Béchigtachelian), 26 rue Troyon: Sèvres կը ներկայացուի 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ հայկական տարազով, երգ, նուագ, արտասանութիւններ, եւայլն։ Կը մասնակցի եփրատ նուագախումբը։

Կը խօսի՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք 5 ֆրանք

Հանրակառք թիւ 1 Լուվրէն եւ իջնել փոն տը Սէվր, փորթ տը վ.էրսայլէն 23 եւ 32, իջնել փորթ պիեանգուր։ Շոգեկառք կառ Սէն Լազարէն եւ իջնել փոն տը Սէվր։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Կը նախագահէ Տ. Վարդան Քհնյ. Ժամկոչեան։ Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջակայից հայութիւնը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Գարամանցի Գէորգ Պօլեան եւ իր քոյրը Մարիամ Պօլեան։ Հինգ տարի առաջ Պէյրութի որբանոցէն Ամերիկա մեկնած են։ Կը փնտռուի նաեւ դերձակ Լեւոն Պալեան (Եւդոկիացի), իրկեսուրը՝ Եղիսաբէթ Պօտիկեան, որոնք այժմ կը գտնուին Նիւ Եորք։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme, M. Baharian 1 Rue Baronnat, Tarare (Rhône).

— Մարգար Աւետիքեան (հօրը անունը Ղազար) կը փնտռէ իր մայրը՝ Սանդուխտ եւ իր քոյրը Վառվառ Աւետիքեան (Շապին Գարահիսարի Խորտիկ գիւղէն)։ Կը կարծուի որ Փարիզ կը գտնուին, իմացնել Mme Kohar Markarianի,

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant **H. STEPHAN**

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պրիւսէլ, Մեհ.— 25։
Վալանս, Գործ.— 300։
Նանսի, Կ. Ե.— 35։
Լա Մամպրօլ, Ե. Մ.— 35։
Պէլֆօռ, Ս. Ո.— 35։
Մարսէյլ, Հ. Կ. Խ.— 50։
Պօրփիէօ, Հ. Ա.— 35։
Շէրպուրկ, Հանտ.— 35։
Վիվիէ, Պ. Բ.— 20։
Թարար, Տիկ. Պաh.— 20։
Լա Սիօթա, Ղ. Ա.— 294։ Աւելցուցինք 7 թերթ։
Շալէթ, Գ. Պ.— 52։
Պերլին, Գ, Վ.— 100։
Մեկնես, Պօլ.— 140։
Լիոն, Մ. Ֆ.— 35։
Պէլֆօռ, Պօղ.— 50։
Կարտան, Ն. Կ.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 870։
Ռումազիէռ, Ե. Մ.— 38։
Բավայեօն, Ման.— 35։
Լիոն, Վէզի. Տ. Ա.— 19։
Միլան, Գործ.— 104 լիրէթ 85։
Մարսէյլ, Գործ.— Աւելցուցինք 30 թերթ։
Սէն Շամօն, Գործ.— Աւելցուցինք 5 թերթ, Կիրակի 10։
Տէսին, Գործ — Աւելցուցինք 10 թերթ։
Վալանս, Գործ. — Աւելցուցինք 5 թերթ, Կիրակի 10։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ Նահանգային հայրենակցութեան ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Գ. Պապիկեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին երկսեռ անդամ հայրենակիցները։

Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՋ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Երեկոյեան գնաց ճեմարան. Մօնտանէլլին ու նոր տեսուչը խօսքի էին բռնուել։ Երկուսն էլ յոգնած ու ձանձրացած տեսք ունէին։ Պադրէն չկենդանացաւ նոյն իսկ Արթուրի գալովը, ընդհակառակը, նրա դէմքը աւելի մըռայլեց։

— Ահա՛, այն ուսանողը, որի մասին ձեզ ասում էի. — ներկայացրեց չոր։ — Շատ շնորհակալ կը լինեմ, եթէ թոյլ տաք որ շարունակէ օգտուել գրադարանից։

Հայր Կարդին, որ տարիքը առած ու սիրալիր դէմքով մի կրօնաւոր էր, իսկոյն խօսել սկսեց Արթուրի հետ նրա պարապմունքների մասին։ Իր պարզ ու անփոյթ թօնը ցոյց էր տալիս, որ լաւ ծանօթ էր քոլէժի կեանքին։ Խօսակցութիւնը շուտով վէճի փոխուեց համալսարանական կարգերի վերաբերմամբ, որ օրուայ այրող հարցերից մէկն էր։ Ի մեծ ուրախութիւն Արթուրի, նոր տեսուչը շատ խիստ կերպով դատապարտում էր համալսարանական վարչութիւնը, որ շարունակ նեղացնում էր ուսանողներին անիմաստ ու անախորժ սահմանափակումներով։

— Ես շատ փորձ եմ երիտասարդների դաստիարակութեան գործում, — ասաց նա, — եւ իմ սկզբունքս է երբեք ոչինչ չարգիլել առանց հիմնական պատճառի։ Հազիւ կը պատահի, որ երիտասարդը ըմբոստանայ, եթէ մարդ հարկ եղած յարգանքը ցոյց է տալիս նրա անձնաւորութեանը։ Բայց, անշուշտ, ամէնից հեզ ձին անգամ ծառանում է վերջապէս, եթէ շարունակ սանձը քաշես։

Արթուր լայն բացաւ աչքերը։ Նա ամենեւին չէր սպասում, որ նոր տեսուչը ուսանողների կողմը պահէր։ Մօնտանէլլին չէր մասնակցում խօսակցութեան։ Կարծես քիչ էր հետաքրքրում նրան խօսքի նիւթը։ Նրա դէմքը այնպէս յոգնած ու յուսահատ մի արտայայտութիւն էր ստացել, որ հայր Կարդին յանկարծ խօսքը կտրեց։

— Վախենամ, չափազանց յոգնեցրի ձեզ, հա՛յր։ Ներեցէք, որ տարուեցի։ Այս հարցը այնքան մօտ է սրտիս, որ մոռանում եմ թէ ուրիշներին կարող է ձանձրոյթ պատճառել։

— Ընդհակառակը, շատ հետաքրքիր է։

Մօնտանէլլի սովորութիւն չունէր ընդունուած քաղաքավարական դարձուածներ անելու, դրա համար էլ նրա թօնը Արթուրի վրա անախորժ ազդեց։

Երբ հայր Կարդին հեռացաւ, Մօնտանէլլին նայեց Արթուրին նոյն կեդրոնացած ու փորձիչ հայեացքով, որ ամբողջ երեկոյեան նրա դէմքից իջած չէր։

— Արթուր, անգին զաւակս, — ասաց նա։ — Քեզ մի բան եմ ուզում ասել։

«Անշուշտ մի անախորժ բան է լսել». մտածում էր տղան ներքին անհանգստութեամբ, նրա գունատ դէմքին նայելով։

Յաջորդեց երկար լռութիւն։

— Ի՞նչպէս ես գտնում նոր տեսչին. — հարցրեց յանկարծ Մօնտանէլլին։

Հարցը այնպէս անսպասելի էր, որ տղան մի վայրկեան չիմացաւ ինչ պատասխանի։

— Ինձ... ինձ նա շատ է դուր գալիս... գոնէ... ինձ թւում է...։ Ձէ, որոշ ոչինչ ասել չեմ կարող։ Այնպէս դժուար է առաջին տպաւորութիւնից որոշելը։

Մօնտանէլլին նստած՝ մատները թեթեւ խփում էր թիկնաթոռի թեւին։ Սա իր սովորական շարժումն էր, երբ դժգոհ էր ու վրդովուած։

— Ուզում էի հետդ խօսել իմ Հռոմ գնալու մասին. — սկսեց նա վերստին։ — Եթէ դուն կարծում ես որ...։ Այսինքն եթէ դու ցանկանում ես, Արթուր, կը գրեմ թէ չեմ գնում։

— Պադրէ՛. իսկ Վատիկա՞նը։

— Վատիկանը մի ուրիշին կը ճարի։ Մի պատրւակ կը գտնեմ։

— Բայց ինչո՞ւ. չեմ հասկանում։

Մօնտանէլլի ճակատը շփեց։

— Ես անհանգիստ եմ քեզնից. զանազան բաներ են մտքովս անցկենում...։ Եւ վերջապէս գնալուս բնաւ կարիք չկայ։

— Բայց եպիսկոպոսութի՞ւնը։

— Է՛, Արթուր, ինչի՛ս է պէտք, ունենամ թէ ոչ այդ եպիսկոպոսութիւնը...

Ու չաւարտեց։ Արթուր երբեք նրան այդ դրութեան տեսած չէր, եւ յուզուեց ինքն էլ։

— Ոչինչ չեմ հասկանում, պադրէ՛. եւ աղաչում եմ ձեզ՝ ասացէք աւելի որոշ ինչ որ մտածում էք։

— Ես ոչինչ էլ չեմ մտածում. մի անմիտ վախ է եկել վրաս։ Ասա՛, կա՞յ այժմ մի որ եւ է երկիւղ։

«Երեւի մի լուր է ականջովն ընկել», մտածեց Արթուր, յիշելով պատրաստուող ապստամբութեան մասին տարածուած ձայները. բայց նա չէր կարող խօսել այդ տեսակ բաների մասին, որ իր գաղտնիքը չէր։

— Ի՞նչ վտանգ կարող է այժմ ինձ սպառնալ։

— Հարցեր մի՛ տայ, այլ պատասխանի՛ տուր։ — Մօնտանէլլի ձայնը խստացել էր գրեթէ։ — Ասա՛, քեզ վտանգ սպառնո՞ւմ է։ Ես քո գաղտնիքները չեմ ուզում քեզնից, այ՛դ ասա միայն։

— Մեր բոլորիս կեանքը Աստուծոյ ձեռքն է, պադրէ՛. միշտ կարող է մի բան պատահել։ Միայն չգիտեմ թէ ինչ պատճառ կայ, որ ես առողջ չլինեմ ձեր վերադարձին։

— Իմ վերադարձի՞ն։ Լսի՛ր, սիրելի՛ս, դատի՛ր ինքդ. ինձ ոչ մի բացատրութիւն պէտք չէ. ասա միայն «մնացի՛ր». եւ ես էլ կը կանգնեմ իմ նալուց։ Դա ոչ ոքի վնաս չի բերի. իսկ ես կ՚իմանամ, որ դու ապահով ես, քանի որ քո մօտ եմ։

Երեւակայութեան այս ասպարէզ հիւանդոտ դրութիւնը այնպէս օտար էր Մօնտանէլլի բնաւորութեանը, որ Արթուր մեծ անհանգստութեամբ նայում էր նրան։

— Պադրէ՛, ես համոզուած եմ, որ դուք հիւանդ էք։ Պէտք է, անշուշտ, որ գնաք Հռոմ, մի լաւ հանգստանաք եւ ազատուէք ձեր անքնութիւնից ու գլխի ցաւերից։

— Լա՛ւ. — ընդհատեց Մօնտանէլլին՝ կարծես յոգնած այս խօսակցութիւնից։ — Ես կը մեկնեմ վաղը առաւօտ առաջին փոստի կառքով։

Արթուր զարմացած նայում էր։

— Ուզում էիք ինձ մի բան ասել...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՄԱՅԻՍ 1932

20 MAI 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1884

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի ջերմութիւն եւ գիտակցութիւն հայ հանրային խնդիրներու հանդէպ, խնդիրներ, որոնք այնքան հրատապ կը ներկայանան գաղութէ գաղութ, ազգապահպանման բոլոր ճակատներուն վրայ:

Քով քովի բերէք այդ խնդիրները, ինչպէս կարդացինք «Յառաջ»ի երէկուան խմբագրականին մէջ, մէկը միւսէն կարեւոր, մէկը միւսէն սախրողական, որոնք կը պահանջեն «աւելի ջերմութիւն եւ գիտակցութիւն», դժնդակ իրականութիւնը յաղթելու համար, դիմանալու կլանող ալիքներուն ու մանաւանդ՝ ուժ ամբարելու վաղուան կեանքը շարունակելու:

Քիչ մը աւելի յամառութիւն, քիչ մը աւելի զոհողութեան զգացում պէտք է, այս ցիրուցան բազմութեան չարժումներուն կորովի ընոյթ մը տալու, գիտակից ու նուիրական բան մը դարձնելու ազգային ինքնապաշտպանութեան գործը, որ հաւաքական ոգի մը դառնայ, վարակէ բոլորին, չաղկապէ բոլորին, եւ մէկին չկրցածը՝ հազարով գլուխ բերէ: Յաղթէ:

Ու այդ բոլոր խնդիրներուն մէջ, մեր ազգային ֆիզիքական գոյութեան հետ, անհրաժեշտօրէն կը քալէ մեր մշակութային գոյութիւնը, մեր հոգեկան սնունդի խնդիրը, որ կենսաբար արիւնին է մեր ցեղին երակներուն մէջ շրջան ընող, որ մեր գոյութեան հիմնական պայմաններէն մէկն է, մեր ֆիզիքական կեանքի կենդանի արտայայտութիւնը:

Այդ հրատապ խնդիրներէն միայն մէկը առնենք, այսօրուան մտածումն անոր վրայ ծանրացնելու համար: Նոր սերունդի փրկութեան խնդիրը, որ հիմքն է մեր մշակութային ինքնապաշտպանութեան, որ ուսէ ուս պիտի փոխադրէ ժառանգական գանձը մեր մշակոյթին, մեր ցեղին դիմագիծն անաղարտ պահելու՝ ազգին հաւաքականութիւնը պահպանելու համար:

Գաղութէ գաղութ երբ աչք մը պտտցնենք, սրտառուչ երեւոյթներն անպակաս են, բայց ջերմութեան եւ գիտակցութեան, հաւաքական գուրգուրանքի եւ հաւաքական զոհողութեան կը կարօտին: Վերջապէս, պէտք է գիտակցինք որ պետութիւն չունինք, ստիպուած ենք ազգովին մեր բոլոր ուժերը միացնել՝ պետութեան հսկայ բացը գոցելու, գոնէ նուազագոյն չափով:

Սրտառուչ երեւոյթներէն մէկը, եւ թերեւս ամէնէն սրտառուչը այն մեծ ճիգն է որ, ահա, երեք տարիներէ ի վեր «Համազգային»ը կը թափէ հայ մշակութային ճակատին վրայ.պատուար մը բարձրացնելու, նոր սերունդի փրկութեան գործը հիմնական ու տեւական հաստատութեան մը կապելու:

Պէյրութի Հայ Ճեմարանի գոյութիւնը երեք տարուան ճանապարհ մը կտրած է, անշուշտ տառապագին, բայց գրաւիչ, կազդուրիչ եւ համայն հայութեան համակրանքին արժանի, հայ պատանիները պատրաստելու, այսօրուան ու վաղուան ծանր բեռը կրելու, լոյսն անպակաս պահելու մեր հեղհեղէ մառախուղով պատած իրականութեան մէջ, հայ միտքն ու հոգին փրկելու սովէն, որ հետզհետէ կը սպառնայ տարագիր հայութեան:

Եւ ո՛րքան մեծ է վտանգը, այնքան յամառ է «Համազգային»ը:

Ձեռնարկի մեծութիւնը, կրթական գործի համազգային բնոյթը բաւական էին, որ գաղութէ գաղութ բոլորն ալ վարակուէին այն հաւատքէն որ կ'երթար հայ Մշակոյթին: Բայց «գիտակցութիւնն ու ջերմութիւնը» կը պակսի շատերուն: Մինչդեռ հաւաքական ճիգը, հրաշքներ կրնար գործել, ոչ միայն Պէյրութի Հայ Ճեմարանը դժուարութիւններէն փրկելու, այլ Սուրիոյ մեծ գաղութին մէջ զայն դարձնելու մրցակից մը նոյնանման օտար հաստատութիւններու, եւ յաղթանակ մը՝ մեր մշակութայինպայքարին:

«Համազգային»ի կոչերուն հիմա կը միանայ նոր տեսակի յիշեցում մը: Հիմա, Եգիպտոսէն առաքուած նամակներուն վրայ մենք կը հանդիպինք դրոշմանկարներու, Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի, Գ. Նարեկացիի, Հայր Ալիշանի, Խ. Հայրիկի, Խ. Աբովեանի, Գամառ-Քաթիպայի, Րաֆֆիի, Սիամանթոյի եւ Վարուժանի, մեզ յիշեցնելու որ «Համազգային»ը լծուած է վերոյիշեալ տիտաններու գործը ամուր պահելու:

Մտածենք այս սրտառուչ յիշեցման մասին:

Կ. Ս.

Թուրքիոյ-ռուսական յարաբերութիւնները

Խալք կուսակցութեան երեսփոխանական խմբակցութեան նախագահը Ճէմիլ պէյ յայտարարեց «Անատօլու» հեռագրական գործակալութեան թէ Ըսմէթ փաշա զեկոյց մը տուաւ Ռուսիոյ այցելութեան մասին.

— «Ըսմէթ փաշա, յայտարարեց Ճէմիլ պէյ, այդ ճամբորդութենէն վերադարձած է աւելի համոզուած թէ Խալք կուսակցութիւնը իր պետական եւ յեղափոխական ըմբռնումով ու կազմով, լիւ կը համապատասխանէ Թուրքիոյ շահերուն: Խալք կուսակցութեան պատկանող երեսփոխանները շատ գոհ մնացին, երբ Ըսմէթ փաշա յայտարարեց թէ Ռուսիա համակրանքով կ'ընդունի քէմալական Թուրքիոյ քաղաքականութիւնն ու զարգացումը:»

Խալքի երեսփոխանները բարեկամութեան նոր փաստ մը կը նկատեն Ռուսիոյ հետ կնքուած փոխառութիւնը:

Այս փոխառութիւնը պիտի գործածուի եղեր, Թուրքիոյ մէջ հաստատելու եւ զարգացնելու ազգային ճարտարարուեստը:

Ինչպէս կը յիշուի այս համաձայնութեամբ, Ռուսիա Թուրքիոյ պիտի տայ 8 միլիոն տոլարի մեքենաներ: Փոխառութիւնը պիտի հատուցուի 20 տարուան ընթացքին, Թուրքիայէն Ռուսիա ղրկուած ապրանքներով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԳՌԵՆ

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւով Գ. Էջ, կը կարդանք թէ, մեր հակառակորդները ի՞նչպէս դաշնակցականները կը հեռացնեն... Դաշնակցութենէն ու կը ծիծաղինք:

Որսալու այդ եղանակը շատոնց արդէն սնանկացած է եւ իր ներկայ կիրարկումով, կը ծառայէ միայն մատնելու հակառակորդներու սնամտութի՞ւնը թէ միամտութիւնը:

Կարելի է հազարներով գտնել ու հրապարակը ողողել նման հրաժարականներով, առանց թել մը մազ երերցնելու Դաշնակցութեան գլխէն:

Մենք կը ծիծաղինք ու կ'անցնինք:

Բայց երբ գրգռութիւնները կը յայտնուին ռնրային կանխամտածումով, ու յիմարական թելադրութիւններով, պարտք կը սեպենք ո՛չ թէ զգուշանալ, այլ մանաւանդ զգուշացնել:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Սելանիկի մէջ իսկ, կ'արիւնէր ազգային Սգատօնը:

Այդ գարշելի դէպքէն ոչ շատ առաջ, Ամերիկայի համայնավար *Բանուոր*ին ճակատը խոշոր տառերով կը կարդայինք.— ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ԸՆԿ. ԴԱՆՈՒՇ ՇԱՀՎԵՐՏԵԱՆԸ — ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑԷՔ:

Ու կ'երեւի, Սելանիկի տղերքը՝ այդ պատասխանն էր որ տուին...

Տուին, ոչ թէ անոր համար որ գրգռութիւնը Ամերիկայէն էր որ կը վերադառնար Յունաստան, այլ որովհետեւ, Հայութեան ցեցերը տեղին վրայ իսկ, անպատիժ կը կրծեն հայ երիտասարդներու ողջմտութիւնը:

Յունաստանի *Նոր Շարժում*ը իր նոր շարժիչներով, այս տեղի *Դարբնոց*ները իրենց անճարակ դարբիններով, Ամերիկայի մէջ *Բանուոր*ները իրենց տղեղ քաղքենի սադրանքներով, Սուրիոյ *Ժողովուրդ*ները իրենց բազմազոյն ու բնափոխիկ շահատակներով, Թուրքէն յետոյ, ամէնէն զզուելի խաղն է որ կը խաղան Հայութեան գլխուն:

Մենք գիտենք ու կը մատնանշենք: Գիտեն, բայց իրենց խոհեմ լռութեամբ կը մեղսակցին անոնք որ իբր հայ աւանդութիւններու տիտղոսաւոր ժառանգորդները, հրապարակ պիտի գային գայրոյթով ու կորովի ընդդիմութեամբ: Իսկ եթէ կը խօսին, ընդհանուր ակնարկութիւններու կամ հեռաւոր խօսքերու կեղծ վատութիւնը պիտի թօթափեն, իրենց մատը ուժգնօրէն կոխելու համար վէրքին վրայ:

Ատեն մըն է, զանազան թերթերու մէջ կը կարդանք ակնարկութիւններ համայնավար վտանգին դէմ, որ կը սպառնայ գաղութներուն:

Բաւակա՞ն է: Ժամանակը չէ՞ եկած այլ եւս կարմիրին կարմիր ու դեղինին դեղին ըսելու յատուկ անուններով, բնորոշելու յստակօրէն եւ կոպտօրէն ցոյց տալու իւրաքանչիւրին դիմագիծը:

Մ. Ե.

ՓՐՈՒՍԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հիթլերեանները խորհրդակցութեան սկսան փրուսիական նոր կառավարութեան կազմութեան մասին: Նոյնը սկսան ընել նաեւ կաթոլիկները:

Փրուսիոյ խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է մայիս 24ին: Նոր նախագահը պիտի ըլլայ հիթլերեան մը. իսկ փոխ-նախագահը կաթոլիկ կուսակցութեան մէկ անդամը: Այս մասին կուսակցութեան մէջ արդէն համաձայնութիւն գոյացած է:

Սակայն կաթոլիկները կը պահանջեն որ ընկերվարականներն ևս փոխ-նախագահի աթոռ մը ստանան. առակից արդէն վէճը ծայր կուտայ հիթլերեաններուն հետ:

Իսկ Փրուսիոյ յառաջիկայ կառավարութեան մասին, տակաւին ո՛չ մէկ համաձայնութիւն գոյացած է կուսակցութեանց միջեւ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աղաբեկովի առեւանգման դատը

Աղաբեկովի առեւանգման դատավարութիւնը շարունակուեցաւ Պուքրէշի մէջ: Կրկին հարցաքննուեցաւ ֆրանսացի Լըքօքը, որ այս անգամ յայտնեց թէ, յունուար 8ին երբ կը գտնուէր Կոստանցա՝ ընկերակցութեամբ Աղաբեկովի, այցելութիւնն ընդունեց էր իր պետին, որ Վառնայէն կուգար՝ դէպ ի Օտեսա նաւ մը վարձելու համար: Աղաբեկով շատ զարմացաւ Կոստանցայի մէջ հանդիպելով իր պետին, երբ ուրիշի մը կը սպասէր:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Գիտէի՞ք թէ այդ միջոցին կը մասնակցէի՞ք առեւանգման մը:

ԼԸՔՈՔ.— Ո՛չ: Միայն ենթադրեր էի թէ այս գործին մէջ ծուռ բաներ մը կան: Այդ ենթադրութիւնն ըրեր էի Փանայոթիի շարժումներէն եւ անոր հետ ալ վէճ մը ունեցեր էի: Անոր քարտուղարը Միլք ինծի ըսեր էր թէ Ֆիլիայի գործը կապուած է Աղաբեկովի գործին: Այս անձը՝ նախկին բարեկամ մը Ստալինի, կ'ուզէր նաեւ որ գործակցիմ իրեն այդ ձեռնարկին մէջ: Անոնք որ կը մերժէին, կ'իյնային մահուան սպառնալիքի տակ, իրենց ընտանիքներով: Փանայոթի՝ Ստալինի եւ Աղաբեկովի տեսակցութենէն կը սպասէր տիկին Ֆիլիայի եւ անոր աղջկան ազատումը Ռուսիայէն:

Աղաբեկով ինծի յայտնեց թէ Տրոցկի իշխանութեան գլուխ պիտի գար եւ զինքը պիտի նշանակէր Կեդր. Եւրոպայի մէջ գործող կէփէուի ղեկավար:

Լըքօքի խոստովանութիւններէն կը յայտնուի նաեւ թէ Փանայոթի որ Մոսկուա կ'երթար-կուգար, յաճախ դրամ կ'ուղէր Լըքօքէն: Այս վերջինը Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանատան մէջ աշխատող կնոջ մը միջոցաւ քանիցս դրամ ղրկած է Փանայոթիի:

Այսօր տեղի պիտի ունենայ յոյն նաւատիրոջ Սամուրադիտիսի եւ յունական «Ֆիլոմելա» նաւուն նաւապետին Քաթափոտիսի հարցաքննութիւնը:

Կորկուլով կարմիր գործակալ էր

Կորկուլովի հարցաքննութիւնը տակաւին չէ վերջացած, ինչպէս չեն վերջացած իր մասին զանազան երկիրներու մէջ բացուած քննութիւնները: Մասնաւոր կարեւորութեամբ կը սպասուի Փրակայի եւ ամբողջ Չեխօսլովաքիոյ մէջ կատարուած քննութեանց արդիւնքին:

Միւս կողմէ մասնագէտները կը պատրաստուին այսօր վաղը իրենց տեղեկագիրը ներկայացնել Կորկուլովի մտային վիճակին մասին: Կ'ըսուի նաեւ թէ ասկից 15 տարի առաջ, սպանիչը բռնուած էր հիւանդութենէ մը, որ խանգարած է իր մտային առողջութիւնը: Եթէ այս պարագաները հաստատուին եւ Կորկուլով անպատասխանատու նկատուի մասնագէտ բժիշկներուն կողմէ, իր պաշտպան փաստաբաններուն գործը կը դիւրանայ եւ ոճրագործը գլուխը կը փրկէ...

Սակայն Ֆրանսական եւ այլ թերթեր, հիմնուելով իրենց քաղած տեղեկութեանց վրայ, կը շարունակեն նախագահին սպանիչը ներկայացնել իբր կարմիր գործակալ մը:

Անգլիական «Տէյլի Սքէչ» թերթը իր նախորդ օրուան թիւով կը հրատարակէ կարգ մը տեղեկութիւններ որոնք, պաշտօնապէս ստուգուած ըլլալ կը թուին եւ դատավարութեան պիտի տան այլապէս կարեւոր ընթացք մը, եթէ իրողութիւնն ընդունուի եւ հաստատուի Ֆրանսայի դատական իշխանութեան կողմէ:

Անգլիական թերթը կը գրէ թէ նախագահին սպանիչը բոլշեւիկ համբաւաւոր գործակալի մը Իվան Ֆրոմիչեւի եղբայրն է: Երկար տարիներ, Կորկուլով՝ Անգլիոյ մէջ կատարած է համայնավար քարոզչութիւն. իսկ վերջին երկու տարիներու ընթացքին, առ նուազն հինգ անգամ ճամբորդած է Անգլիա:

Կորկուլովի եւ Ֆրոմիչեւի կը գործակցէր նաեւ Տանիէլ Իվանով անունով մէկը: Այս երեքը, կեղծ անցագրերով կը ճամբորդէին: Վերջերս, Կորկուլով, Կլասքոյի համայնավարներու մէկ ժողովին, յայտարարութիւններ է ըրեր, որոնք կրնան լոյս սփռել Տումէրի սպանութեան վրայ:

— «Ստոյգ է, ըսեր է, թէ եթէ երեք թագաւորներ, երկու նախագահներ, փոխարքայ մը եւ մէկ քանի վարչապետներ անհետանան այս աշխարհէն, քաղքենի կառավարութիւնները ամբողջովին պիտի քարոյալքուին: Այս կարգի տագնապ մը, որ կրնայ մօտ ատենէն ծագիլ, շատ պիտի դիւրացնէ բոլշեւիկներու գործը: Իտալիոյ մէջ, տիկտատորին անկման պիտի հետեւէր խորհրդային հանրապետութեան մը հաստատումը: Անգլիոյ մէջ 'պիտի տեսնէինք Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի անջատումը: Բոլշեւիկները այն ատեն դադար պիտի ունենան, երբ Լոնտոնի, Փարիզի, Պերլինի եւ Հռոմի փողոցները ներկուին մեր թշնամիներու արիւնով»:

Իբր թէ Կորկուլով հրահանգներ ստացած է եղեր Հարաւային Ամերիկա երթալու: Բայց հակառակ իր պետերուն հրամանին է որ Ֆրանսա անցեր է:

⁂ Հարցաքննիչ դատաւորը Պ. Ֆուժըրի Սօֆիայէն ստացաւ հաղորդագրութիւն մը որ կը հաստատէ թէ Կորկուլով իրօք, կապեր ունէր բոլշեւիկեան շրջանակներու հետ:

Ներկայիս Սօֆիա գտնուող Ռուս մը, որ իբր գնդապետ ծառայած է Գուպանի խազախ զօրախումբերուն մէջ, կը յայտնէ թէ Կորկուլովը ճանչցած է 1918էն 1921, Կովկասի եւ Տաղստանի մէջ: Կորկուլով յաջորդաբար կրած է տարբեր անուններ, ծառայելով Չեկային՝ իբր անոր լաւագոյն գործակիցներէն մէկը:

Խազախ գնդապետը կը հաւաստէ նաեւ թէ 1921ին, Կորկուլով կառավարութեան մատնած է հակաբոլշեւիկեան խումբ մը և ջար—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թերթիս խմբագիրը ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, կը խնդրուի.

1.— Անձնական նամակներ չուղղել եւ ամէն գրութիւն ղրկել խմբագրութեան հասցէին՝ «HARATCH», 17 rue Damesme, Paris (13).

2.— Չէք, մանդափոսթ եւլն. ուղղել՝ L. Kévonian անունով:

Ձայն մը Ամերիկայէն

Օտարականներուն դէմ

Ամերիկա, որ օտարականներուն երկրային դրախտն էր, ամէնէն աւելի վնասուած ըլլալով մէկտեղ անոնց շահատակութիւններէն, մինչեւ տնտեսական տագնապի ծագումը, իր դռները չէր փակեր:

Իսկ հիմա որ Տումէրը սպաննուեցաւ Փարիզի մէջ օտարականի մը ձեռքով, Ամերիկա կը սկսի բարձրացնել իր ձայնը, որ անշուշտ բարեհաճ ականջներ կը գտնէ այստեղ:

Այսպէս Քօթիի թերթը, «Լ'Ամի տիւ Փէօփլը», որ մասնաւոր գոհունակութեամբ կը հրատարակէ «Նիւ-Եորք Հերըլտ»ի հետեւեալ յօդուածը.

— «Բոլոր ազգերուն մէջ, Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու քոյր հանրապետութիւնները նշանակելի կերպով հանդուրժող եւ լայնախոհ գտնուեցան, աշխարհի չորս անկիւններէն եկող հալածուածներուն հանդէպ: Անոնք մարդիկը զնահատեցին աւելի՛ անոնց պէտքերուն, քան թէ արժանիքին համաձայն: Այսօր, երկու երկիրներու խորհող քաղաքացիները կը սկսին իրենք իրենց հարց տալ թէ արդեօ՞ք շատ լայն չէին բացած իրենց դռները:

«Միացեալ Նահանգներու իշխանութիւնները ամէն օր կ'արհամարհուին եւ կը նուաստանան օտար ծագում ունեցող ոճրագործներու կազմակերպութեանց կողմէ: Բոլոր հիմնական օրէնքները, ինչպէս բոլոր աւանդութիւնները հեգնանքի կ'ենթարկուին: Ներգաղթի հետ կապ ունեցող յետպատերազմեան սահմանափակումները չափով մը փակեցին մուտքի դուռը: Ֆրանսայի մէջ, դուռը ամբողջովին բաց մնացած է եւ օտարները ներս կ'առնուին առանց սահմանափակման: 1894ին, Լիոնի մէջ, նախագահ Սատի Քարնօ սպաննուեցաւ օտարականի մը կողմէ, քաղաքական ապաստանեալ մը որ կ'օգտուէր Ֆրանսայի պաշտպանութենէն: 1932ին, Փարիզի մէջ նախագահ Փօլ Տումէռ կը սպաննուի քաղաքական մոլեռանդի մը կողմէ, որ նոյնպէս, կ'օգտուէր Ֆրանսայի ասպնջականութենէն:

«Ան որ կը խորտակէ ազգային կամ անհատական ասպնջականութեան օրէնքները պէտք է ջնջուի ընկերութեան մէջէն: Ժամանակը եկա՞ծ է այլ եւս վեհանձն չգտնուելու, ջնջելու որդը որ մեր բնակարաններուն մէջ կը գտնուի եւ աւելի նեղ գոցել դռները ընդդէմ նախագահ Տումէրը սպաննող տիպարէն մարդոց արշաւին»:

Փոլոփ Հրեաներուն դէմ

Դամասկոսի հրէական թաղին մէջ, իսլամ մը անցնելու ատեն խումբ մը Հրեաներ յարձակում գործած եւ ծեծած են զայն,

Ասոր վրայ Իսլամները չափազանց գրգռուած են եւ անմիջապէս Թուրքիկներ հանած, պօյքօթ յայտարարելով Հրեաներուն դէմ։

Թուրքիկները այն աստիճան գրգռութիւն պատճառած են որ, զանազան թաղերու մէջ, յարձակումներ գործուած են անցնող Հրեաներուն վրայ։ Կառավարութիւնը կարեւոր ուժ մը ղրկած է Հրեաները թաղը պաշտպանելու համար։

Մակեդոնացի պետ մը Սպաննուած

Երկուշաբթի իրիկուն, Սօֆիայի մէջ, անծանօթներու կողմէ սպաննուեցաւ մակեդոնական ազգային կուսակցութեան նախագահը Տիմիթրի Միխայլով։

Տիմիթրի Միխայլովը նախագահ մակեդոնական ազգային կուսակցութեան, պէտք չէ շփոթել Իվան Միխայլովին հետ (Վանչէ), որ պետն է մակեդոնական ներքին յեղափոխական կուսակցութեան։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԽԱԿԱՑՈՒՄԸ

Երէկ, 9 Մայիս, Սուրիոյ մարզպան Պ. Փօնսոյի մէկ հրամանագրով, Լիբանանի Սահմանադրութիւնը կախակայուած հռչակուեցաւ: Լիբանանի օրէնսդիր թէ գործադիր իշխանութիւնները — խորհրդարան եւ դահլիճ — հրաման ստացան դադրեցնել իրենց աշխատանքները: Իշխանութիւնը յանձնուած է հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպասին, որուն խորհրդական նշանակուած է Պ. Ռըքլին:

Այսպիսով Լիբանանը կը մտնէ նոր վարչութեան մը տակ, ուղղակի կառավարուած հոգատար պետութեան կողմէ: Կախակայման պայմանաժամ որոշուած է վեց ամիս, ուրկէ յետոյ դէպքերը պիտի գան որոշել կացութիւնը:

Ի՞նչ բան ստիպեց մարզպանը՝ առնելու այս վճռական քայլը, որ ճակատագրական կրնայ ըլլալ այս երկրին համար:

Երկու ամիս է որ տեղի կ'ունենայ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին ընտրական պայքարը, զբաղեցնելով ամբողջ Լիբանանը, ապա նաեւ Սուրիան, քանի որ այս երկու շրջաններու քաղաքական բախտը սերտօրէն կապուած է իրարու հետ:

Լիբանանի նախագահը, ըստ երկրին Սահմանադրութեան, պիտի ընտրուի Երեսփ. Ժողովին կողմէ: Հետեւաբար պայքարը կեդրոնացած պիտի ըլլար այդ Ժողովին մէջ, զբաղեցնելով նաեւ հասարակութեան լայն խաւերը:

Իր ժամանակին «Յառաջ»ի մէջ պարզեցինք տիրող կացութիւնը, — թէ քրիստոնեաները ներկայացած են բազմաթիւ թեկնածուներով, իսկ իսլամները մէկ թեկնածուով:

Ըսինք նաեւ թէ իսլամ նախագահական թեկնածուի՝ Շէյխ Ճիսրի հրապարակ գալը, Լիբանանի քաղաքական մթնոլորտը լրջացուց ոչ միայն անակնկալ մը ըլլալու հանգամանքով, այլ եւ քաղաքական այն յատկութիւններով, որոնցմով տարուած են Սուրիոյ իսլամ արաբ տարրերը, համասուրիական եւ համարաբական տեսակէտներով:

Կրկնենք անգամ մըն ալ, որ Լիբանանի մէջ երկու հիմնական բաժանումներ կան, — քրիստոնեայ տարր եւ իսլամ տարր: Ասոնց քաղաքական տեսակէտները իրարմէ հեռու են ու հակամարտ:

Քրիստոնեայ տարրը իր լեռնաբնակ զանգուածով կեցած պատերազմէն առաջ իրենց ձեռք բերած անկախութեան վրայ, այս երկիրը կը նկատէ քրիստոնեայ պետութիւն մը, քրիստոնեայ տարրին գերիշխանութիւնով, եւ՛ որպէս մեծամասնութիւն եւ՛ որպէս իրաւատէրը պետութեան:

Այս տեսակէտն ալ է որ տիրապետեր է տասը տարուան ընթացքին: Այժմ իսլամները այս հիմնական խնդիրն է որ շրջել կ'ուզեն, փորձելով անցնիլ իշխանութեան գլուխ, վստահ՝ իրենց կազմակերպութեան եւ ուժերուն:

Վստահ են նաեւ որ, քրիստոնեայ տարրերը, հակառակ իրենց շահերու նոյնութեան, զուրկ են քաղաքական եւ պետական անհրաժեշտ պատրաստութենէն եւ հասունութենէն, եւ ենթակայ՝ անձնական, յարանուանական, համայնական եւ դեռ տասնեակ տեսակ հակամարտութիւններու, որոնք մոռցնել կու տան ընդհանուր շահերը եւ մտահոգութիւնները:

Եւ իրապէս ալ, այդ պատկերը ստեղծուեցաւ վերջացող երկու ամսուան ընթացքին: Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան շուրջ կատարուած պայքարը եկաւ լոյս արեւ հանել, ծանօթ եւ անծանօթ բոլոր հաշիւները եւ բացասական գիծերը:

Հոգատար պետութիւնը, իր մարզպանին միջոցաւ, պայքարի կէսին ուզեց միջամտել եւ Շէյխ Ճիսրին թելադրուեցաւ ետ առնել իր թեկնածութիւնը, երկրի հիմնական օրէնքները եւ կացութիւնը չխանգարելու մտահոգութեամբ: Այս միջամտութիւնը անցաւ ապարդիւն:

Շէյխ Ճիսրը, ոչ միայն ետ չառաւ իր թեկնածութիւնը, այլ եւ խստացուց պայքարը, իրեն հետ ունենալով իսլամ միացեալ երեսփոխանները եւ քրիստոնեայ երեսփոխաններու կարեւոր մաս մը: Այս վերջինները մոռնալով երկրին ընդհանուր շահերը եւ զիրենք ընտրող քրիստոնեայ տարրին ցանկութիւններն ու տրամադրութիւնները, իրենց անձնական ատելութեան եւ հաշիւներու համար միացան իսլամ թեկնածուի խմբակցութեան: Տասնեակ մը քրիստոնեայ թեկնածուներու մէջէն, ի վերջոյ մնացին Պ. Պ. Պշարախուրի եւ Էմիլ Էտտէ, որոնք չկրցան հասկացողութեան գալ եւ լուծել տագնապը:

Իսլամ տարրի միացեալ եւ անհաշտ դիրքին հանդէպ, քրիստոնեայ երեսփոխանները զբաղեցան փոխադարձ վարկաբեկումներով, որոնք երեւան բերին քանի տարուան ընթացքին այս երկիրը ղեկավարող մարդոց բոլոր պակաս կողմերը եւ ընդհանուր շահերու հանդէպ եղած ոտնձգութիւնները:

Ֆրանսական իշխանութիւնները երկար զբաղեցան այդ բոլորով, գտնելու համար լուծում մը: Անոնց կողմէ Պ. Էմիլ Էտտէի թեկնածութիւնը, իբրեւ իսլամ տարրը գայթակղեցնող երեւոյթ մը, անտեսուեցաւ, եւ տրուեցաւ Պ. Պշարախուրի թեկնածութիւնը միայն: Այս ալ անկարելի եղաւ, իսլամներու ընդդիմութիւնը եւ Պշարախուրի դէմ գործող քրիստոնեայ երեսփոխաններու կողմէ կատարուած անբացատրելի արարքներով:

Մինչ այս մինչ այն, ժողովուրդը իր զանգուածով տեղեակ ղեկավար շրջաններու մէջ անցած դարձածներուն, եւ որ աւելին է՝ տեղեկացած իր շահերու դէմ գործուած եւ գործուելիք արարքներուն, վերջին օրերը սկսաւ բողոքը, նկատելով որ այս փոքր երկրին համար ստեղծուած բազմածախս կառավարութիւնը մտահոգուած է միայն իր աթոռներով եւ անձնական հաշիւներով, իսկ ժողովուրդին կը մնայ ծանր տուրքեր վճարել ու դէպի տնտեսական քայքայում երթալ: Այս մտայնութիւնը հետզհետէ մարմին առաւ եւ անցեալ կիրակի միթինկի ձեւ առաւ: Միթինկը բանաձեւ ներկայացուց կառավարութեան, պահանջելով թեթեւցնել տուրքերը եւ երկիրը փրկել տնտեսական քայքայումէն:

Ահա այս ժողովրդական պահանջի եւ Լիբանանի քաղաքական ու պետական շրջաններու տհաս գործունէութեան իբրեւ պատասխան տեղի ունեցաւ սահմանադրութեան կախակայման գործողութիւնը, որ երկիրը կը դնէ քաղաքական թէ տնտեսական սուր պայմաններու մէջ: Ժողովուրդը կարծես կը սպասէր այս իրողութեան: Պետական այս կարեւոր քայլը ընդունուեցաւ պաղարիւնով եւ հանդարտութեամբ, որ կը ցուցնէ ժողովուրդի վստահութիւնը ֆրանսական իշխանութեան հանդէպ: Մէկ բան որոշ է, — վարչական կարգադրութեամբ, ոչ միայն երկիրը ազատուած կ'ըլլայ քաղաքական դաւադրութենէ մը, այլեւ տնտեսապէս լայն շունչ մը կ'առնէ կրճատուած տեսնելով իր ծախքերու մէկ կարեւոր մասը, որ պիտի վճարուէր ժողովուրդի վրայ դրուած հին ու նոր տուրքերով:

ԶԱՐԵՀ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՓԱԽՈՒՍՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԵՐԵՔԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ, ԵՐԿՈՒՔԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐ

(ՄԵՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ, 5 Մայիս)

Երբ արդէն տեսանք խորհրդային Հայաստանի կեանքն ու բանտային կացութիւնը եւ թէ ինչպէս մարդիկ անօթի փորով «սոցիալիզմ կառուցելու» մասին կը մտածեն, ալ չկրցանք տանիլ այդ այլանդակութիւնները ու սկսանք խումբ-խումբ փախչիլ դէպի Պարսկաստան:

Առաջին անգամ Երեւանէն ապրիլ 2ին դուրս կ'ելլեն Գրիգոր Գաբուլեան (Մարաշցի), Օննիկ Փափազեան (Իգմիրցի), եւ Գալուստ Մակարեան (Գարահիսարցի): Արաքսի ափին կը հանդիպին Նախիջեւանցի երեք թաթարի. վերջիններս կը հետաքրքրուին մեր ընկերներու մեկնումով, տղաքը կը սխալին եւ ճիշդ կ'ըսեն, որ մտադիր են անցնելու Պարսկաստան: Թաթարները խորհուրդ չեն տար առանց փաստի անցնիլ եւ կ'առաջարկեն 200 րուբլի ստանալով՝ տախտակով (փահլա կը կոչուի այդ,այծի մորթէ պատրաստուած) տղաքը փոխադրել պարսկական ափը: Տղաքը կը համաձայնին: Թաթարներէն երկուքը կ'երթան փահլան բերելու, իսկ միւսը տղոց հետ կ'իջնէ Արաքսի ափը: Երբ փահլա բերելու գացած թաթարները կ'ուշանան, մեր ընկերներուն մէջ կասկած կը ծագի, թէ թաթարները կրնան մատնել զիրենք: Ուստի իրենց զգեստները կը հանեն, որպէսզի ջուրը մտնեն եւ անցնին: Այդ ժամանակ հեռուէն կը տեսնեն երկու թաթարներ, որոնք զինուորներ կ'առաջնորդէին իրենց կողմ: Այլեւս երկար չմտածելով, տղաքը ջուրը կը նետուին: Գալուստը լողալ գիտնալով,կ'անցնի պարսկական հողը:

Իսկ Գրիգորն ու Օննիկը չեն կրնար գետը անցնիլ եւ կը մնան ջուրին մէջ, մինչ այդ զինուորները կը հասնին եւ քանի մը անգամ կը կրակեն, կը զարնեն Գրիգորն ու Օննիկը Արաքսի մէջ:

Օննիկի դիակը ջուրը կը հանէ Ջուլֆային մօտիկ, պարսկական հողը, ուր Պարսիկները կը թաղեն, իսկ Գրիգորի դիակը աւելի հեռուն կը քշուի:

Այդպէս մեր առաջին խումբէն երկուքը կը սպաննուին կարմիր պահակներու կողմէ,իսկ մէկը կ'ազատի եւ այժմ Թաւրիզի բանտը կը գտնուի այն պատճառով, որ առաջին առթիւ ճիշտ մանրամասնութիւններ չէր տուած հարցաքննող պաշտօնեային: Երկրորդ խումբը, բաղկացած հինգ հոգիէ, Արտաշէս Գույումճեան՝ Էրզրումցի, Տրդատ Գասպարեան՝ Վանեցի, X. (սոր անունը չենք տար, որովհետեւ երկիր մնացած է), Հայրիկ Սարգսեան՝ Ադրակեցի, Ապրիլ 17ին երեկոյեան կը կը հասնին Նախիջեւան, ուրկէ քիչ մը հաց առնելով՝ կ'իջնենք դէպի Արաքսի ափը ու գիշերը կը մնանք մէկ փլած տան մէջ:

Առաւօտեան լուսաբացին, մեր հագուստները հանելով հինգ հոգիով կը մտնենք ջուրը: Երբ մեր առջեւէն լողացող ընկերները, Հայրիկն ու Սիմոնը, յանկարծ ընկղմեցան եւ անոնց հագուստները ջուրը տարաւ, մենք երեք հոգիով այլ եւս չյառաջացանք եւ եզերք դառնալով, արագ արագ հագուեցանք, ու վերադարձանք Նախիջեւան, յետոյ Երեւան: Մինչեւ մեր Պարսկաստան անցնիլը, մենք լոյս չունէինք, որ մեր ընկերները ողջ մնացած կ'ըլլային:

Սակայն ինչպէս այժմ կը տեսնէք, ողջ են, կ'ապրին Թաւրիզի մէջ: Այսպէս մեր երկրորդ խումբին փախուստը ձախողեցաւ: Երբ վերադարձանք Երեւան, մենք նորէն մըտածեցինք նոր խումբ մը կազմել եւ անցնիլ: X.ը մեզի չմիացաւ, իսկ ես ու Տրդատը քանի մը ընկերներու հետ խօսեցանք, համաձայնեցանք:

Այս անգամ մեր խումբը կը բաղկանար ութ հոգիէ, Ժիրայր Փէհլիվանեան (Պոլսեցի), Կարապետ Բալեան (Մարզուանցի), Խորէն Կարապետեան (Սասունցի), Հրաչ Ռուբէնեան (Երզնկացի), Միհրան Շաքարեան (Սամսոնցի), Գրիգոր Գայըգճեան (Պրուսացի) եւ Արտաշէս Գույումճեան (Էրզրումցի): Ապրիլ 16ին Երեւանէն ճամբայ ելանք, մեր ճամբորդութիւնը շատ հետաքրքրական էր, բայց չենք ուզեր թերթի նիւթ դարձնել որոշ նկատումներով: Որովհետեւ Արտաշէսն ու Տրդատը ծանօթ էին ճամբուն, ուստի մենք առանց Նախիջեւան մտնելու ուղղակի գացինք Արաքսի ափը:

Դեռ գետը չհասած, մեզի հանդիպեցաւ ձիաւոր Ռուս մը եւ հարցուց թէ ո՞ւր կ'երթանք: Մենք նախ նշաններ ըրինք, հասկցնելու համար որ ռուսերէն չենք հասկնար, յետոյ ցոյց տուինք տրաքտորիստի մեր տետրերը: Ռուսը «խարաշօ- խարաշօ» ըսելով հեռացաւ:

Գիշերը մնացինք Արաքսի ափը, ցուրտը մեզ պիտի նեղէր եթէ փոխեաք առած չըլլայինք հետերնիս: Առաւօտեան շատ կանուխ իջանք ափը եւ զգեստնիս հանելով, կապկպեցինք, գլուխներնուս վրայ դրինք, յետոյ շարք կազմելով՝ իրեանիս խաչ հանեցինք եւ ուղղակի գետը նետուեցանք: Հոսանքը այնքան ուժեղ էր, որ մեզ բոլորս մէկ անգամէն շպրտեց ճիշդ Արաքսի մէջտեղն ինկած ցամաքամասը: Անոնց երկար ու բարակ մտածելու, նորէն մեզ նետեցինք ջուրին մէջ, բայց այս անգամ հոսանքը մեր ընկերներէն Գրիգոր Գայըգճեանը, Միհրան Մակարեանը եւ Տրդատ Գասպարեանը քշեց տարաւ: Խեղճերը օգնութիւն կը պոռային, կ'աղաչէին, որ ազատենք զիրենք, իսկ մենք քար կտրած՝ հազիւ կրնայինք մեզ պահել ջուրին վրայ: Մեր աչքին առջեւ մեր ընկերները խեղդուեցան: Անոնց խեղդուիլը մեզ յուսահատեցուց, բայց կեանքը անուշ էր, եւ իւրաքանչիւրս մեր վերջին ճիգը կը թափէինք ազատելու համար գետէն:

Առաջին անգամ Խորէն, Հրաչ եւ Ժիրայր դուրս ելան ջուրէն եւ պարսկական հող կոխեցին: Ջուրին հոսանքը Արտաշէսն ու Կարապետը իրարմէ 10 մեղր հեռաւորութեան վրայ դուրս կը նետէ քարափներու մէջ: Ազատուած երեք հոգիս յոյսերնիս կը կտրենք Արտաշէսէն ու Կարապետէն եւ մէկ օր մնալով քարայրներու մէջ, միւս օրը արտասուքնիս մեր աչքերուն մէջ կ'երթանք պարսկական Ջուլֆա՝ յանձնուելու:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԱԼԵԱՆԸ ԺԱՅՌԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ուժասպառ, յոգնած ու յուսահատ, ինկայ ժայռերու մէջ: Մօտ երկու ժամ տեղէս չէի կրնար երեւալ, տեղ մը կը փնտռէի, որպէս զի մագլցելով դուրս գայի, բայց չէի յաջողեր, երկար չարչարուելէ յետոյ, սկսայ բարձրանալ, հազիւ երկու մեղր բարձրացեր էի, յանկարծ բռնած քարս փրթաւ եւ ես թաւալգլոր ինկայ ջուրին մէջ: Զորս ժամ չարչարուեցայ, բայց չկրցայ ջուրէն դուրս գալ եւ այսպէս ամբողջ գիշերը մնացի ջուրին մէջ: Մէջքս բամպակ էր դարձեր:

Առտուան լոյսը բացուելուն պէս գետեզերքէն երկու զինուոր անցան եւ զիս տեսնելով՝ սկսան հրացաններուն մէջ փամփուշտ դնել: Մինչեւ հրացանները ինծի ուղղելը, ես ջուրին մէջ մխրճուեցայ, հոսանքը զիս տարաւ հեռու, եւ դուրս բերաւ բաց դաշտ մը: Զինուորները պոռացին, քանի մը անգամ կրակեցին, բայց անօգուտ: Առանց մօտիկ ընելու, եզերք ելայ եւ քաշն ի քաշ փախայ աւելի հեռուն: Սողալուս պատճառով, մորթս ճեղքտեր էր: Երբ զինուորները տեսան, որ ես հեռացայ, կորսուեցան:

Քիչ մը հանգստալէ յետոյ ներքնազգեստներս հագնելով, — միւս հագուստներս ջուրը տարեր էր,— բոպիկ եկայ պարսկական Ջուլֆա եւ յանձնուեցայ, այնտեղ հանդիպեցայ ընկերներուս: Արտաշէսն ալ նոյն տանջանքները կրելէ յետոյ քարափներէն դուրս կուգայ եւ մերկ, կը մտնէ Ջուլֆա: Այնտեղ միայն մենք իրար գտանք:

Ջուլֆայի մէջ մեզ հարցաքննելէ յետոյ, ղրկեցին Թաւրիզ, ուր քանի մը օր մնալով, առաջնորդարանին միջնորդութեամբ ազատեցանք:

Ի՞նչ ոգեւորութեամբ, ի՞նչ [illegible]երով մեկնեցանք Հայաստան եւ վերջը ի՞նչ տանջանքներ կրելով վերադարձանք: Հայաստանի մէջ 4 ամսուան մեր տեսածն ու անցածը երբեք չպիտի մոռնանք, եւ ուր ալ երթանք, պիտի պատմենք ինչ որ մեր գլխուն խաղացին Կ»երու եւ խորհրդային Հայաստանի ներկայացուցիչները:

1. Կարապետ Պալեան՝ Մարզուանցի, 2. Հրաչ Ռուբէնեան՝ Երզնկացի, 3. Ժիրայր Փէհլիվանեան՝ Պալըքէսէրցի, 4. Արտաշէս Գույումճեան՝ Էրզրումցի, 5. Սիմոն Սիմոնեան՝ Իզմիրցի, 6. Խորէն Կարապետեան՝ Սասունցի:

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբը խորհրդակցութեան մը կանչեր էր Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր մշակութային միութիւնները եւ մամուլի ներկայացուցիչները: Այդ խորհրդակցութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէ ետքը, Գրական Ակումբին ժողովատեղիին մէջ: Ներկայ էին մօտ քսան Միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Օրակարգի նիւթը «Հայ Մշակոյթի Օր»ն էր:

Ի՞նչպէս տօնել եւ ե՞րբ:

Թէր ու դէմ խօսակցութիւններէ յետոյ, յարմար նկատուեցաւ Հայ Մշակոյթի Օրը տօնել հոկտեմբերին: Յետոյ նախաձեռնութեան պատիւը տալով Գրական Ակումբի վարչութեան, որոշուեցաւ այս շաբաթ երեկոյ Ներկայացուցչական ժողով մը եւս գումարել եւ այդ Ներկայացուցչական ժողովէն ընտրել Գործադիր Մարմին մը, որ պաշտօն պիտի ունենայ կազմակերպելու Հայ Մշակոյթի Օրուան հանդիսութիւնները: Այս առթիւ, փափաք յայտնուեցաւ համազգային արտայայտութեան մը ձեւը տալու համար այդ «Օր»ուան, թերթերով հրաւէր ուղղել բոլոր գաղութներուն, որպէս զի հոկտեմբերի մէջ նոյն ձեւով տօնուի «Օր»ը ամենուրեք:

Յետոյ առաջարկուեցաւ Մշակոյթի Օրը տօնել բացառիկ եղանակով, ոչ թէ միթինկային ձեւով, այլ հանդէսի մը, որ ցոյց տայ մեր մշակութային արժէքները ինչպէս հայ ժողովուրդին, նոյնպէս օտարներուն:

Ա.

Համայնավարները Յունաստանի մէջ

Յոյն համայնավարները, Աթէնքի մէջ, մեծ քանակութեամբ թռուցիկներ ցրուեցին, հրաւիրելով զինուորները որ մերժեն մասնակցիլ ռազմափորձերուն եւ չհնազանդին իրենց սպաներուն: Այս ռազմափորձերը տեղի կ'ունենան ապրիլ 10էն ի վեր:

Երեք համայնավարներ ձերբակալուեցան, իրենց քովէն գտնուեցաւ թռուցիկներու մեծ ծրար մը:

Ասոնց առաջին, իսկ հարցաքննութենէն յայտնուեցաւ թէ ուրիշ բազմաթիւ համայնավարներ կը գործեն այն քաղաքներուն մէջ, ուր մեծ զօրանոցներ կան:

Այս երեքը յայտնած ըլլալով իրենց մեղսակիցներուն անունները, ուրիշ բազմաթիւ ձերբակալումներ ալ պիտի կատարուին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (Թիւ 5)

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

Դուռն է նորէն: Խոփած ծերուկ մը:

— Պարոններ...

— Բարի լոյս պարոն... անմիջապէս, պարոն, ի՞նչ կը հաճիք... կը փափաքիք, պարոն... միայն մօրո՞ւքը, պարոն...

— Մազերն ալ:

— Շատ լաւ, պարոն:

— Նոյնպէս պեխերը:

— Ամենայն սիրով, պարոն:

Եւ հարկ է կրկնել:

— Հրաշալի օդ, լոլիկները գեղեցիկ պիտի ըլլան... գետնախնձորին գինն ալ երկու սու ածանցեր է, (բարեբախտաբար չի հարցներ թէ բուն գինը քանի՞ է, որովհետեւ չեմ գիտեր), Կապրիէլը կ'ըսէր թէ գործ շատ կայ Լիոնի մէջ... այնինչ անտառն ալ կը վառի եղեր...

Ու խօսակցութիւնը կտոր, կտոր, չորս ոտքով ու առանց պատասխանի հայելիներուն ու գործիքներուն կը զարնուի, ճըղ, ճը՛ղ: Զե՛մ յուսահատիր, «պարոնը» պիտի պատասխանէ, հոգ չէ մուշտ դիմագիծը, քանի որ մօտիկ կ'ընէ... առտուն կզակս նոր մեքենայի մը պէս է, դառնալ կ'ուզէ...

Պահ մը անթիւ անգամներ կրկնած մէկ սրամտութիւնս կը խառնեմ. մարդը կը ժպտի, սանկ, «խաթեր համար»ի պէս... հոգ չէ... կը դառնամ, գործատէրին վրայ ի՛նչ տպաւորութիւն կը գործէ... գոհ է, շատ լաւ... իսկ մարդուն երեսը օճառելով ու խօսքս շարունակելով հանդերձ կը մտածեմ. — խոշոր յաճախորդ մը չէ. ոսկորի պէս մորթ, անպիտանը կարծես 15 օրէ ի վեր չէ ածիլուեր. գործ չունիս թացնելու աշխատէ... մազերը հոգ չէ, սակայն վիզը որքան աղտոտ է. գոնէ օսլայէ օձիք դրած չըլլա՛յ... չէ՛, անկէ լաւ նուէր ալ ելլելիք չունի, բայց ո՞վ գիտէ. շարունակենք:

Կը շարունակեմ: Այս տաք օդին, այս կարմիր ու մոտ քիթը կը յիշեցնէ մարդուն Թոյլ կողմը. քաղցր ձայնով պզտիկ ճառ մը գինիներու համար ցէին. ու ասպետօրէն բովանդակ Միացեալ Նահանգները տակառ մը ջուրի մէջ կը խեղդեմ...

Ածելին սղոցի ձայն կը հանէ: Ու դիմամակը կարծես մարդն է կը խօսի, թքոտեր է բերանը, ծարաւ ունի գուցէ. կզակին անյարմար դիրքեր կուտայ. ածելիս եւ ես վտանգաւոր կորութիւններ կ'առնենք. արհեստին ցաւալի կողմն է. ի՞նչ ընենք. մխիթարուինք նուէրին աւելնալու հաւանականութենէն:

Մազերն ալ կը լուացնեմ: Զգուշաւոր շարժումներով կը քաշեմ վզէն ճերմակ լաթը ու կը թօթվեմ, իբր թէ վրան քիլերով մազ եղած ըլլար, մինչ ընդամէնը, գետնին թափածն ալ միասին կարելի է չորս մատի մէջ չցուցնելու չափ հաւաքել: Երկու պարապ շարժում ալ սանտրի ու,

— Ահաւասիկ, պարոն:

«Պարոնը» կը նայի մեծ հայելիին մէջէն փոքր հայելիին ցուցուցածը, այսինքն գլխուն ետեւը, հասկցողի պէս «շատ լաւ է, շատ լաւ է» կ'ըսէ, թէեւ գրաւ կը դնեմ որ այս թափթըփած ու խնձած մազերը ոչ ոք պիտի կրնայ լաւ չինել, ու ոտքի կ'ելլէ: Կը խոզանակեմ երեւակայական մազ ու փոշի: Աչքս դուռին է. «պարոնը» կը վճարէ ու ներս գալու դանդաղութեան ճիշդ հակառակ արագութեամբ ափիս մէջ կը դնէ 5 խեղճ սու ու կը կորսուի:

Կարճ բառ մը կը փչեմ. եսեւէն խրտնած կովի նայուածք մը ձգելու համար անմիջապէս:

— Վա՛յ անպիտան, աղտոտ ծերուկ, գլպանը ծակ, կծծի, ... (մաքս):

Երեք հոգի ներս կուգան: Իւրաքանչիւրս կը գրաւենք մէկ-մէկ հոգի ահապարելով իրենց որպիսութիւնը հարցնել, գուրգուրանքով...

Եւ կարեւոր հարցումը.

— Միայն մօրո՞ւքը:

— Այո՛:

Ասոր ոճը լակոնական է: Ծիծաղ մը պէտք է կարծնալ. լեզուս բոլոր ուժով բուրաջուրերու օգտակարութեան կը փակի, որպէս զի գոնէ գլուխը թրջել տայ. «մանաւանդ այս տաքին անգերազանցելի է...» Թէպէտեւ գիտեմ պաշտօնակիցներուս հետ, թէ այդ քիմիական անուշահոտութիւնները ուրիշ բանի չեն ծառայեր եթէ ոչ մազերուն կանխահաս ծերութեան, ու ապառողջ «կոշտ» բուրմունք մը սփռելով չորս դին քանի մը վայրկեանէն ոռնդերուն անհանգստութիւն կուտան ու անկէ դէպ ի ուղեղը հակակրութեան ամպեր կը ղրկեն:

Կը մերժէ, կարճ: Գործիս կը նայիմ:

Ածելիս կը ճնկայ. այս այն մէկն է որուն անունը ազմկարար դրած եմ. յաճախորդը «կարծր մօրուք մը ունիմ» մտածումին ու անկէ չիփ - չիտակ սնամէջ ունայնամտութեան տանող զգացումը կը գրգռէ ... որ անօգուտ չէ բոլորովին:

Սխալած չեմ հաշիւիս մէջ: Կզակը անկիւնաւոր, ու թուշերը թաթարական: Կը նշանակէ յամառ ու ինքնահաւան: Վարի շրթունքին տակ լերկ է. ճիշդ առոր համար ածելիիս կը քերեմ: Որքա՛ն գոհ է ՝յիմա՛րը...

Մի՛ մոռնաք որ եթէ ես չեմ խօսիր միւսները ինծի չեն նայիր. չեն լսեր: Գործատէրը 100 տարու թուչունի մը պատմութիւնը, որ իբր թէ պեխ ունի եղեր, վերջացնելէ հեռու է. յայտնի է առ նուազն 1000րդ անգամն ըլլալով պատմելը. պիտի կրնար վստահ եմ, այդ պատմածին հետ ուրիշ մըն ալ պատմել...

Իմ յաճախորդս լեցուն նուէր մը կուտայ, ու յաղթական զօրավարի քայլերով կը մեկնի:

Մէկը չկայ. քանի մը վայրկեան թերթի մը տողերը հակառակ կողմէն կարդալ կը փորձեմ: Թերթերէն չեմ ախորժիր, ու սակայն հինգած միջոցին է վրիժառութեան:

Եկողն է ճաղատ մը:

Նախաբաններէն յետոյ երբ կարգը կուգայ մազերը սանտրելու, քանի մօտ ձախ կողմին երկարող երկար մազերը, որոնք պէտք էր մեծ խնամքով թասի մը տակին պէս փայլող գանկին վրայ կլորցուցած զետեղել, բնական կեղծամ մը չինելով այդպէս, չեմ գիտեր ինչպէ՛ս հինգ - վեց հատը գործերուն վրայի մազերուն մէջ կը խառնուին:

Երեւակայեցէք մարդուն սարսափը: Ակնոցը շտկելն ու զսպանակէ մզուած ի նման ոտքի ցատկելն ու քիթը հայելիին մէջ խօթելը մէկ կ'ըլլայ:

— Ի՛նչ ըրիր երկարներուն կ'ըսէ... դողդղալէն, զսպուած ձայնով կը դառնայ:

Փ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԷՋ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ 1877Ի ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

(ԱՆՁՆՈՒԷՐ ՀԱՅ ՄԸ Կ'ԱԶԱՏԷ ԱՄԲՈՂՋ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ)

ԽՄԲ. — Պուլկար յայտնի միլիոնատէր Պ. Կոստանդին Հաճի Գալչեւ, պուլկարական «Միր» թերթին 21 Նոյմ. 1931 համարին մէջ հրատարակած է հետեւեալ յօդուածը։

1877 դեկտեմբերի վերջին օրը, ռուս յաղթական զօրքերը Զօր. Կուրքոյի հրամանատարութեան տակ, արշաւելէն Մարիցա գետի երկայնքը, նըպատակ ունենալով Սուլէյման փաշայի բանակին նահանջի գիծը կտրել եւ գերի վարել զայն։

Թուրքերը Մարիցայի մէկ կողմը կը մնային, իսկ հանդիպակաց կողմն ալ Ռուսները։ 1878 յունուար 3ին, Զօր. Կուրքօ իր սպայակոյտովը Ֆիլիպէ հասաւ, բայց չէր կրնար քաղաքին մօտենալ, որովհետեւ Մարիցայի վրայ կառուցուած քարաշէն կամուրջը քանդուած էր։

Քաղաքային վարչութիւնը իր դիւանաթուղթերով եւ պաշտօնեաներով արդէն մեկնած էր Ա. Պոլիս, գօնագը (կառավարչատունը) պարպուած էր, ուր սակայն կը մնային միայն 124 քաղաքական բանտարկեալներ, երկու պահապաններու հսկողութեան տակ, իսկ միւս բանտարկեալները արդէն արձակուած էին։ Երեք չորս օրէ ի վեր մեզի դէմ եղած խռովութիւնները դադրած էին։ Ամէնքս ալ մէկտեղ հաւաքուած էինք եւ սրտատրոփ կը սպասէինք Ռուսերու մուտքին քաղաքին մէջ։ Մեզի համար շատ դիւրին էր երկու պահակները մէկ կողմ վանել եւ բանտէն դուրս ելլել. բայց խորհրդակցութենէ մը յետոյ, սա եզրակացութեան եկանք որ, բանտին մէջ մնալով ալ աւելի ապահով պիտի ըլլայ մեր կեանքը, մինչեւ ռուսական զօրքին քաղաք մտնելը։ Եւ չէինք ալ կարծեր թէ անպաշտպան մարդոց դէմ դաւ մը պիտի նիւթեն։

Միւս կողմէ, քաղաքը չորս ծայրէն հրդեհի տրուած էր։ Թուրք պաշըպօզուքները կարգով վաճառատուները կը խորտակէին ու կը կողոպտէին ինչ որ գտնէին, իսկ ճակատամարտը Մարիցայի երկու կողմին վրայ կը շարունակուէր։ Փողոցը գտնուողները կրակի տակ էին։

Մինչեւ Թրքական ժամը 2ին, մարդ մը երեւցաւ բանտին դրան առջեւ, ձիու վրայ հեծած ու պահակներուն հրամայեց որ զիս վար կանչեն։ Կանչեցին զիս ու բանտին վանդակորմէն դիտեցի ձիաւորը, առանց զինքը կարենալ ճանչնալու։ Ան, սակայն, զիս կը ճանչնար, վասն զի անունովս կանչել սաւ։ — «Արձակեցէ՛ք Գալչեւը բանտէն»։ Ուզեցի եւ դառնալ գոյքերս առնելու, բայց ան հրամայական ձայնով բսաւ, որ անմիջապէս դուրս ելլեմ եւ ինքը մութին մէջ անհետացաւ։ Ես, գլխաբաց ստիպուեցայ բանտէն դուրս ելլել, իսկ իմ կանակէս երկու յաղթանդամ ընկերներ եւ երկուքն պահակները, որոնք կը փորձէին արգելք ըլլալ ինծ ու ես ալ բռնած անոնց հետեւեցայ։

Այս երկու անծանօթներն էին Սթոյեվէն Իլիէվ եւ Եուվան Սթոյանով, Թ. Փազարճըք Սլաւօվիկա գիւղէն։ Քիչ ժամ յետոյ, յիսուն պաշըպօզուքներ բանտ կը խուժեն ու կը հաւաքեն բոլոր բանտարկեալները ու քաղաքին ծայրը տանելով, վայրագօրէն կը սպաննեն։

Այս վայրագութիւնը տեղի կ'ունենար այնպիսի պահու մը, երբ քաջն հարիւրապետ Պուրախո, ջոկատ մը զօրքով Մարիցան լողալով անցած էր ու ստիպած Թուրքերը — խուճապահար քաղաքը պարպելու։ Կէս գիշերին բանտ գացինք, ուր ոչ ոք գտանք։ Առաւօտուն տեղեկացանք անոնց տխուր վախճանին։ Գացինք գլխատման վայրը, գտանք ընկերներուս ամենավայրագօրէն գլխատուած դիակները ու դառնօրէն լացինք։ Որպիսի՛ դաժան եւ տխուր ճակատագիր։ Մարդիկ, որոնք հերոսական սրտով, դանակներու ու եաթաղաններու առջեւ չընկրկեցան ու չդողացին, չխնայեցին իրենց կեանքը հայրենիքի ազատութեան համար, տանելով անլուր չարչարանքները ու տառապանքները, ահա Ֆիլիպէի ազատութեան իսկ վայրկեանին, այսպէս դաւաճանօրէն կը սպաննուէին։ Երբ կը յիշեմ այս տխուր դէպքը, սիրտս միշտ կը խոցուի — այս անփոխարինելի եւ սիրելի ընկերներուս կորուստին համար։

Հետեւեալ օրը միայն յայտնի եղաւ, որ Սուլէյման փաշա, իր պարտութենէն կատղած, հրամայած էր վայրագօրէն կոտորել բանտարկեալները ու քաղաքին մէջ բնակող զարգացած տարրերը։ Այն ժամանակ հասկցանք հրէշ ծրագիրը թէ՝ ինչու համար միւս բանտարկեալները, որոնք ոճրագործութեամբ դատապարտուած էին, առաջ արձակեցին, իսկ վար դրին միայն անոնք, որ կ'ամբաստանուէին իբրեւ դաւադրողներ Թրքական վարչութեան դէմ — քաղաքական բանտարկեալները։

Նոյն հրամանը, երկու օր առաջ տրուած էր Թաթար-Փազարճըգի Թուրք բանակի հրամանատարութեան, բայց շնորհիւ հեռագրատան համեստ պաշտօնեայի մը, երկաթուղիի կայարանապետ Յովհաննէս Սվաճեանի, պուլկար ժողովուրդը զերծ մնաց սրածութենէ։ Փազարճըգի եւ շրջականներու ժողովուրդը հաւաքած էին կայարանի մօտ, նոյնպէս Պաշիկարօվօ գիւղի բնակչութիւնը, իսկ Թուրք հրամանատարը կը սպասէր հեռագրին գլուխը — այդ պահուն հաղորդակցութեան միակ աղբիւրը — Ֆիլիպէի հրամանին։ Հեռագրական գործիքին գլուխը կը գտնուէր Յովհաննէս Սվաճեան։

Հեռագիր մը ընդունած պահուն, — վերջինս կը տեսնէ, որ հրամանն կը տրուի կայարանի շուրջը հաւաքուած ժողովուրդը սրէ անցնել, սակայն, Սվաճեան, իր կեանքի գնով, առանց մէկու մը կասկած ներշնչելու եւ խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ, հեռագրին պարունակութիւնը կը յանձնէ հրամանատարին հակառակ իմաստով, այսինքն, բնաջնջելը՝ վերածելով «պահպանելով»ի։

Հետեւեալ օրը — 2 յունուար 1878, Զօր. Կուրքօ յաղթականօրէն Թ. Փազարճըք մտաւ։ Այն ժամանակ պուլկար խաղաղ ժողովուրդը մեծ հրճուանքով տեղեկացաւ կայարանապետ Յովհաննէս Սվաճեանի յանդուգն անձնազոհութեան եւ մարդասիրութեան։ Այս իրողութիւնը ծանօթ է Թ. Փազարճըքի բոլոր ծեր մարդոց եւ լաւ ըրաւ Թ. Փազարճըքի Թաղապետական խորհուրդը, որ 1925ին յաւերժացուց անունը այս համեստ պաշտօնեային, քաղաքին փողոցներէն մէկուն անունը կոչելով — Ուլիճա Սվաճեան։

Այս կարգի դէպքեր — մեր մօտիկ անցեալէն — պէտք է գիտնայ եւ յիշէ այսօրուան սերունդը։ Անոնք շատ հրահանգիչ են։ Պէտք չէ մոռնանք թէ մեր հայրենի հողը ոռոգուած է այն ատենուան գործիչներու արիւնով եւ թէ անոնց մարտիրոսական ոսկորներուն վրայ այսօրուան Պուլկարիան աճած է։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՀԱՃԻ ԳԱԼՉԵՒ
Թարգմ. Ա. ՏԻՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի խորհրդային գրողներու ընկերակցութեան քարտուղարը եւ Գ. Անդրէասեան միասնաբար քննադատական մը գրած էին Վահան Թոթովենցի մէկ գրքին մասին, Հայ ազգին փրկիչ դաշնակները, որուն մէջ ցոյց կուտային «սխալներ»։

Վ. Թոթովենց «բաց նամակով» մը կ'ընդունի այդ սխալները եւ մանկապարտէզի աշակերտի մը պէս կը խոստանայ սրբագրել իր «սխալները»։

Խ. Միքիմանեան եւս, փոքրիկ աշակերտի մը պէս, մեղայի կուգայ եւ կը խոստանայ սրբագրել իր քաղաքական սխալները, զորս գտած էր խորհ. Հայաստան իր մէկ յօդուածին մէջ, Տրակտորի ազդեցութիւնը հողի վրայ, լոյս տեսած՝ Գիւղատնտեսական կեանք թերթին մէջ։

⁂ Փրոֆ. Ս. Արզումեան, որուն մասին գրեցինք թէ գերագոյն դատարանի յանձնուած է, ներկայիս կը գտնուի Մոսկուա, ուսումնասիրութիւն կատարելու համար։ Կը նշանակէ թէ անպարտ արձակուած է։ Առաջին անգամ չէ, որ Ս. Արզումեան ամբաստանութեան կը կանչուի։ Մեր ընթերցողները կը յիշեն թէ ի՛նչպէս խումբ մը ուսանողներ կը մեղադրէին զայն, որ կը գնահատէ հին վանական ճարտարապետութիւնը։

⁂ Եղիա Զուրար, Մարսիլիոյ մօտիկ Սէն-Լուի գիւղին կեանքէն, Դէպքերը Սէն-Լուիում խորագրով թատերախաղ մըն է գրած։ Բելա Իլեշ այնքան հաւներ է, որ թելադրեր է շարժանկարի վերածել՝ յանձնարարելով Հայաստանի շարժանկարի ընկերութեան։ Նիւթը արդէն պաստառի վրայ առնուած է։ Բեմադրիչն է Ե. Վէյնէր։ Բոլշեւիկները, Վայան Քուտիւրիէ, գլուխ-գործոց համարեր են զայն։ Մոսկուայի կառավարական պաշտօնատարներն ալ՝ դիտելով հըմայլեր են։

Նիւթը արդէն պաստառի վրայ առնուած է։ Բեմադրիչն է Ե. Վէյնէր։ Բոլշեւիկները, Վայան Քուտիւրիէ, գլուխ-գործոց համարեր են զայն։ Մոսկուայի կառավարական պաշտօնատարներն ալ՝ դիտելով հմայլեր են։

⁂ Հայաստանի շարժանկարի ընկերութիւնը որոշած է այս տարի ընդարձակել իր ցանցը բոլոր գիւղերուն մէջ։ Այսպէս շրջիկ շարժանկարի թիւը պիտի հասցուի 120ի։ Ասկէ զատ, կարգ մը շրջանային կեդրոններ, Ղարաքիլիսա, Ղափան, Գորիս, պիտի ունենան իրենց սինէմա-թատրոնները։ Այս տարի Երեւանի մէջ պիտի հիմնուին երկու մեծ սինէմա-թատրոններ, ձայնաւոր սինէմայի յարմարութիւններով, մէկը 1500 աթոռով, միւսը 800 աթոռով։ Մեծ սինէմա-թատրոն մը պիտի շինուի նաեւ Լենինականի մէջ։

⁂ Անդրկովկասեան Դաշնակցային խորհրդային կառավարութեան թեթեւ արդիւնաբերութեան գործավար նշանակուեցաւ Վահան Մելքումեան։ Հողագործութեան փոխ-գործավար նշանակուեցաւ Վարդան Մամիկոնեան։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ի՞նչպէս կը ճնշացնեն Դաշնակցութենէն...

—)(o)(—

Դաշնակցութիւնը քայքայուած տեսնելու իրենց խուճապային կատաղութեան մէջ, մեր հակառակորդները չի մնար միջոց որուն չդիմէին։

Ահա վերջին օրինակ մը։

Հօկի ծուրբերանին«Դարբնոց»ի մայիս 8ի թիւին մէջ, կարդացեր էինք Տեսինէն, Ռուբէն Պոլոյեանի (Մշեցի) հրաժարականը։

Իսկ 11 թուակիր նամակով մը, Պոլոյեան որ առանց հրաժարած ըլլալու Դաշնակցութենէն, որուն դրօշին տակ ծառայեր է երկար տարիներ անընդհատ և պարագաներու բերումով միայն, կը բացակայի շարքերէն, կը յայտնէ իրողութիւնը։

«Ես իմ գիտնալութեան մէջ եղած եմ» կը գրէ, երբ Կարապետ անունով մէկը իրեն թուղթ մը կը ներկայացնէ րսելով «ստորագրէ»։ Առանց անդրադառնալու թուղթին բովանդակութեանը, Պոլոյեան կը ստորագրէ։ Իր հրաժարականն էր ... Դաշնակցութենէն։

Ու դեռ կը սպասէ որ խարէութիւնը երեւան հանող իր գրութիւնը հրատարակուի «Դարբնոց»ի մէջ։

Ահա ուրիշ մըն ալ։

«Դարբնոց»ի նոյն թիւը կ'աւետէ նաեւ Հէլիօպոլիսի (Եգիպտոս) Նուպարեան վարժարանի տնօրէնին հրաժարումը Դաշնակցութենէն։

Ցիշեալը ինքն իսկ կը խոստովանի թէ 1922էն ի վեր որ եւ է ժողովի չէ մասնակցած։

Ո՞ւր կը մնայ այս մարդուն դաշնակցականութիւնը, երբ Դաշնակցութիւնը ինքն իսկ, կարգապահական անողոք տրամադրութեամբ մը, շարքերէն կը վտարէ անոնք որ քանի մը անգամ, յաջորդաբար կը բացակային ժողովներէն։

Եթէ այս կերպով է որ Դաշնակցութիւնը քայքայուած պիտի յայտարարեն, կամ այս կերպ հեռացողներով է որ պիտի ստուարացնեն իրենց շարքերը, շուտով կը հնչեցնենք իրենց իսկ քայքայման զանգակը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, 17 Մայիս. — Այս տարի եւս մեծ շուքով տօնուեցաւ Ապրիլեան համազգային սգատօնը, մայիս 15ին կիրակի կէս օրէ վերջ, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Սթանդի եւ Մարաշի Հայր. Միութիւններուն։

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր, այնպէս որ շատերը ստիպուած՝ ետ վերադարձան։ Բեմին երկու կողմէն կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Բեմը զարդարուած էր նահատակներու եւ հերոսներու նկարներով։ Ճիշդ մէջտեղը պատրաստուած էր մահարձան մը, ծաղկեպսակներով զարդարուած մասնակցող միութեանց կողմէ, մակագրուած «Ցարգա՛նք Նահատակաց»։

Նախագահ Պ. Մանուկ Վարդանեան հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակաց յիշատակը։ Ցետոյ ամփոփ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ Խմբերգ մը, «Մեր Հայրենիք»ը, մասնակցութեամբ ջութակահար Պ. Օննիկ Եղիաեանի։

Ուղերձներ կարդացին Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. Գէորգ Գարիպեան, Սթանդի Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Ս. Թարգմանեան։ Արտասանութիւններ ըրին տիկին Գարակեավուրեան (Երկն էր երկին եւ երկիր), Պ. Պ. Պօղոս Խօքխուզեան (Ցարգանք ձեզ), Մ. Գասպարեան (Սեւ խաւարը), Պառաշեան, Զազրեան եւ Օրիորդ Մարի Զալեան։ Ցետոյ Օրիորդ Նուարդ Մինասեան երգեց Օտար երկիր օտար պանդուխտ կը հեծեմ ու Քնիր իմ Բալիկ, Օր. Մայտա Եղիաեան՝ Իմ սիրելի զաւակունքս, Օր. Աննիկ Զարիկեան՝ Մայր Արաքսի։

Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով, բեմ հրաւիրուեցաւ Հ. Յ. Դ.ի կողմէ օրուան բանախօս ընկ. Բարկէն Աղաբէկեան, որ պարզեց Ապրիլ 11/24ի մեծ եղեռնը, Թրքական կառավարութեան կատարած բարբարոսութիւնները, — «Մեր դատը չէ վերջացած Թուրքիոյ հետ, մեր զոհերու արիւնը հատուցում կը պահանջէ, ոչ մէկ Հայ կրնայ հաշտուիլ արիւնարբու թշնամիին հետ առանց արդար հատուցման»։

Բամ Փորոտան խմբերգէն յետոյ, գաղութին հոգեւոր հովիւը Ցուսիկ քահանայ Ադամեանի կողմէ պահպանիչով մը հանդէսը փակուեցաւ։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ սրահէն մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը իր սրտին մէջ։

Սուգի դարդանիշներէն գոյացած գումարէն հանդէսին ծախքերը հանելով, մնացածը 77 ֆր. յատկացուեցաւ տեղւոյս Անդործ. Անմիջական Օգնութեան Մնաւկին։

Խ. Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

«Արագ»

—)(o)(—

Պուքրէշէն ստացանք նոր թերթ մը, «Արագ», որ առ այժմ կը հրատարակուի շաբաթը մէկ անգամ։

Մեր պաշտօնակիցը իր առաջին խմբագրականին մէջ պարզելով իր նպատակը, կը շեշտէ (15 Մայիս).

— «Արագը կը հաւատայ որ հայ ժողովուրդը պիտի խմբի ու լմնայ գաղութներուն մէջ՝ եթէ ցեղը չունենայ իր ազատ հայրենիքը։ Հողը՝ ուրկէ գայ կեանքի աւիշը իրեն եւ որուն մղուի իր սիրտը։ Ան պիտի ձգտի, հետեւաբար, հայ ժողովուրդին մէջ միտարողը պահել հայրենիքի կարօտը, ու անոր սիրտը կապուած պահել հայ հողին, լի հաւատքովը գալոց ազատ եւ անկախ օրերու։

Արագը գիտէ որ այս ափերուն վրայ դարերը նետեր են հայ բեկորներ։ Կան որ կրցեր են դիմանալ հոս դարերուն, եւ հին օրերէն կայծ մը պահել միշտ։ Ան պիտի ձգտի, հետեւաբար, անշէջ պահել այդ կայծը, արթնցնել արեան ձայնը անոնց մէջ, դարձնել սրտի կապը հիներուն ու նորեկներուն միջեւ, եւ կատարել եղբայրական պատուաստը։

Արագը գիտէ սակայն որ առանց խաղաղ մթնոլորտի չի կրնար աշխատանքը հասուննալ։ Ան հետեւաբար պիտի պայքարի բոլոր այն փորձերուն դէմ որոնք կը ձգտին գաղութը պառակտել ու կազմալուծել, ու պիտի խրախուսէ գործակցութիւնը հանրութեան բոլոր կենսունակ տարրերուն միջեւ։ Ան համերաշխ համագործակցութեան մը մէջ կը գտնէ գաղութներու բարօրութիւնն ու պահպանումը հայ ոգիին, ու կը հաւատայ որ փաղուան սերունդին մտահոգութիւնը կրնայ համախմբել ճիգերը բոլոր սրտցաւ տարրերուն, առանց դաւանանքի, դաւանակարգի, քաղաքական համոզումի տարբերութեան։ Ան պիտի ձգտի հետեւաբար որ այս գաղութը իր բոլոր կենսունակ ուժերը գործակցութեան մը բերէ՝ վաղուան հայ սերունդին սիրոյն, ու ատով բանայ եւ ճամբան բոլոր հայ գաղութներու միջեւ հասկացողութեան մը՝ հայ ժողովուրդի ինքնապահպանման ի նպաստ»։

Ցաջողութիւն կը մաղթենք մեր նոր պաշտօնակցին։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Լիբանանի մեր Թղթակիցը մանրամասնօրէն գրած է Սահմանադրութեան կախակայման մասին։

Այս առթիւ հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները մամուլէն.—

Հանրապետութեան նախագահի տարեթոշակը 21 հազար ոսկի էր։ Պ. Շարլ Տէպպաս, Վարչական ժողովին մէջ առաջարկեց տարեկան 15 հազար ոսկի ստանալ, 6 հազարը նուիրելով պետական գանձին։

Երեսփ. Ժողովի նիստերուն կախակայման միջոցին, երեսփոխանները շատ չնչին ամսական մը պիտի ստանան։

Պէյրութի երեսփոխաններուն ամսական 50ական սուրիական ոսկի պիտի տրուի, իսկ շրջաններու երեսփոխաններուն 75ական։

Կ'ըսուի թէ միւս պաշտօնեաներու ամսականներուն վրայ ալ կասեւոր զեղչեր պիտի կատարուին։

Դամասկոսի մէջ ալ

«Էլիֆ Պա»ի մէջ կը կարդանք.—

Քաղաքիս մէջ այսօր ձեռնարկներ եղան՝ կազմելու համար պատուիրակութիւն մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ տեսակցիլ Պ. Սօլոմիայի հետ եւ խնդրել որ Լիբանանի պէս, Սուրիոյ մէջ ալ կառավարութեան վարչաձեւը փոփոխութեան ենթարկուի եւ պետաճէն նուազի, զեղչելու համար ծախքերը։ Շուկաներու մէջ հանրագրութիւններ կը պատրաստուին, ներկայացնելու համար մարզպանութեան։ Անոնց պահանջներն են.

1.— Պառլամէնին առաջուան վարչաձեւին վերադարձ։

2.— Մեծագումար տարեթոշակներու զեղչ։

3.— Առեւտրականներու եւ գործաւորներու իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը։

4.— Տեղական արտադրութեանց պահպանումը։

5.— Տուրքերու զեղչը։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

— Լա՛ւ, ինչի՞ կ'ակնարկէիր, ու-[illegible]։

= Իմ ծառանշանս ուրի՛շ է։ Մենք ամէն պատմական շրջանի, հերոսական սուրբերու եւ հեռաւոր լոյսերու պաշտամունքը ունեցած ենք։ Ցաւակնոտ ենք արտայայտութեան առեն, բայց, իրականին մէջ, ամէնէն նուազ ինքնավստահ ժողովուրդն ենք...։ Երեւակայէ, ամբողջ 15 միլիոննոց ժողովուրդ մը իր հայրենիքէն թագաւոր ուզած է... Ցետոյ Բիւզանդիոն ուղղած ենք ակնարկներս...

— Բայց, առիկա առողջութիւն մըն է, Սուրէ՛ն, դէպի լոյսը ձգտում մը... մեր ստեղծագործ հոգիին մէկ պահանջը։

= Թո՛ղ, ի սէր Աստուծոյ,«ձգտում», «հոգի», «ստեղծագործ». առենը մէկ ալ «[illegible] Սախ».— ի՞նչ թողած ենք՝ երկուքուկէս վանքէն զատ... Նայէ՛ Պարսիկներուն։

— Լաւ չէ՞, սակայն, որ կը գերագնահատենք մենք մեզ, աւելի ինքնավստահ կ'ըլլանք...

— Եւ յաւետես մեր շուրջիններու կարողութեանը մասին։ Ա՛յդ ալ գէշ գիծ մըն է, վտանգաւոր նոյնիսկ...։ Այդ լաւատեսութիւնը մեզի կ'ըսէ.— «Լաւ ես», եւ մենք կ'ուելցնենք.— «Մեզմէ լաւը չկայ»... Ու մեր այդ համոզումը թոյլ չի տար տեսնելու, թէ ի՛նչ կ'ընեն մեր շուրջինները.

Հասեր էին արդէն, Թաքսիմի պարտէզին դրանը առջեւ։ Արեւադունը հեռացնէ կը հակէր ու աղմուկն ու անցուդարձը կը շատնային փողոցին մէջ։

— Մտնե՞նք — առաջարկեց Այվազեան — կէսօրէ վերջ զինուորական նուագ կ'ըլլայ, շուք տեղ կայ, մասամբ կը փարատի անտրամադրութիւնդ։

= Փարատելու պէտք չկայ։ Այդ «նուագ» կոչածդ եւս փնտռտուք մըն է օտար ձայներու, եւ կամաւոր մոռացումը ներքին ձայնին...

— Էհ՛, այսօր ձախ կողմէդ ես ելեր, Սուրէ՛ն, ի՞նչ է, եղբա՛յր, անընդհատ կը խորհրդածես... Սփինօզա կտրեցար գլխուս...

— Նա մի՛շտ էդպէս է — լսուեցաւ յանկարծ Բէկզատեանին ձայնը — Հա՞, Սուրէ՛ն, Նորի՞ց ես փիլիսոփայում...։ Տօ՛, հեթանոսներ, մի տասըրոպէ է կանչում եմ ձեզ ու չէք լսում..

— Ինքնաշարժի ու թրամուէյի աղմուկէն է, կը ներես,— պատասխանեց Սուրէն։

— Ժամերով փնտռել եմ ձեզ, խմբագրատունը թողել էք 12ը անց, ե՞րբ ճաշեցիք։

= 1 էն վերջ։

= Օհօօ՛, 1ը անց... արիստոկրատ հակումներ էք երեւան բերում։

Ու մտնելով երկուքին թեւերը.

— Էս օր մի քիչ հիւանդ եմ,— բսաւ։

= Դուն հիւանդ չես, եղբա՛յր, — կատակեց Այվազեան — այլ հիւանդանո՛ց...

Բայց, Բէկզատեան նիւթը փոխեց, յարելով.

— Այվա՛զ, ճիշդն ասած, սա պօնժուռով ճիշդ ու ճիշդ Բաղդասար Աղբարն ես յիշեցնում... Ուղղակի բուրժուական դրսերեւոյթ է սա, եղբա՛յր.. Տես Սուրէ՛նը, նա՛ էլ է պրոլետար ինձ նման։

= Բայց, շիշը երեք հոգիի գինի չի խմում -- հեգնեց Այվազեան — պրոլետա՛ր... շունշանորդի, բերնի ծամոց էք ըրեր.. մեր մարը կը լացուի պարապ դըպանով բեմ ելլելէն...

— Վա՛յ, դո՞ւ էլ ես լալիս... «Հին Աստուածներ»ու ներկայացումից 90 տակոս ես վերցրել։

= Ո՞վ ըսաւ — բորբոքեցաւ Այվազեան։

— Ասում են. էլի՛... Ցետոյ ուրիշ բան էլ են ասում...

= Սխա՛լն է, անպատճա՛ռ Սիսակն է.. չարշըլը... խայտառակը ուզեց «աբեղա» խաղալ, չթողուցի. հիմա կատղեր՝ աջ ու ձախ կը սատէ։ Շատախօսելու տեղ, Սուրէնին ունեցած պարտքը թող վճարէ...

— Ի՞նչ... պահանջնե՞ր էլ ունես — դարձաւ Սուրէնին Բէկզատեանը —սրա՞ն նայեցէք, ուղղակի հակընկերվարական քայլ է, անզած օժանդակութեան ձեւին տակ,.. երդւում եմ կ'արտաքսենք քեզ... գիտես, որ կուսակցութիւնը անխնայ է նոյնիսկ իր ղեկավար ընկերների նկատմամբ...

Սուրէն կը նայէր հանդարտ ու անայլայլ, մեղմ ժպիտ մը դէմքին ու մի՛շտ քաղցր բան մը աչքերուն մէջ։ Պարտէզ մտեր ու սեղանի մը շուրջ նստեր էին արդէն։ Սուրէն սիկառ մը վառեց, ու մուխը փչելէն, ըսաւ.

— Բաւական լաւ տրամադրուած ես, Բէկզատեա՛ն, երանելի՛ խառնուածք ունիս։

Ցետոյ, մատիտը զարկաւ սեղանին, կանչեց սպասարկողը, եւ.

— Ի՞նչ կ'առնէք,— հարցուց։

= Սո՛ւրճ — վճռեց Այվազեան։

— Իսկ դո՞ւն, — դարձաւ Բէկզատեանին։

= Ոչի՛նչ։

Բայց, երբ սպասաւորը կը մեկնէր, Բէկզատեան կանչեց զայն ու ըսաւ.

— Ինծի սուրճ մը։

Սուրէն եւ Այվազեան իրարու նայեցան։

— Ի՞նչ կը զարմանաս,— ըսաւ Այվազեան — ըրածի՞ն։ Հը՛... առաջ մերժեց, որպէսզի իր ըսելիքը առանձին ըսէ յետոյ... ուսաշայ գիծ... ի՞նչ կինտօ է ան...

Ու խնդացին երեքը։

Իրիկնային աղուոր ու հաճելի հով մը կը փչէր։ Վարը՝ հեռուն՝ վէտվէտուն Վոսփորը։ Շոգենաւեր՝ մխարձակ՝ մեծ ու սեւ թռչուններու նման։ Թարմատի աղջիկներ պարտէզին մէջ, սպասուհիներ՝ սպիտակ գոգնոցներով, արու նայուածքներու եւ ակնարկութիւններու տենչանքով, ու մէկ մէկ փոքրիկ կառքեր քշելէն։

Սուրէն նստած էր, սակայն, շուրջին ու անցնողներուն անտարբեր ձեւով մը։ Ցոգնա՛ծ ու մտախոհ։ Բէկզատեան նայեցաւ անոր, ու

—Հասարակական կեանքը ձեզ Տաճկահայերուդ շատ ու շուտ է յոգնեցնում — ըսաւ — ։ Տե՛ս, մի երկու ժամւայ դասախօսութիւն, եւ արդէն ընկճուել ես...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

դել տուած է անոր 19 անդամները։ Գնդապետը երեք վկաներու անուններ կուտայ, որոնցմէ մէկը ֆրանսացի սպայ մը, որ այդ օրերուն, Թիֆլիզ կը գտնուէր իբր պատուիրակութեան մը պետ։ Միւս երկուքը Ռուսեր են եւ Փարիզ կը բնակին։

Հարցաքննիչը պատերազմական նախարարութենէն ուզած է ակնարկուած սպային հասցէն եւ փնտռել կուտայ իբր վկայ ցոյց տրուած՝ երկու փարիզաբնակ Ռուսերը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ վերսկսաւ իր աշխատանքներուն, Ժընեւի մէջ։ Սակայն, տակաւին չկիտի գրաղի աւստրիական տագնապով։ Այս հարցը նախ պիտի քննուի եւրոպական յանձնախումբին կողմէ եւ անկէ վերջն է որ, Խորհուրդը կարգադրութիւն մը պիտի մտածէ այդ մասին։

Խորհուրդը ինչպէս կը յիշուի, այս անգամ պիտի զբաղի Իրաքի հողատարութենէ ազատման հարցով։

ՀԻԹԼԵՐԵԱՆՆԵՐԸ.— Հիթլերեան թերթ մը կը յայտնէ թէ կուսակցութեան մէջ մտնողները եւ մտնելու դիմում կատարողները այնքան շատ են, որ հիթլերեան կեդրոնը որոշած է մինչեւ յուլիս 15, ո՛չ մէկ դիմումի ընթացք տալ։

ՊՈՄՊԷՅԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Պոմպէյի մէջ, Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ կռիւները որ կը շարունակուէին հինգ օրէ ի վեր, վերսկսան երէկ կարճ դադարէ մը վերջ։ Վերջին կռիւներու ընթացքին, երկու կողմէ վիրաւորուած են 150, սպաննուած 23 հոգի։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ.— Ֆրանսական ոստիկանութեան լուր տրուած էր թէ Արժանթանի մէջ (Օրնի նահանգ) աշխատող բազմաթիւ օտար գործաւորներ, ինքնութեան կեղծ թուղթեր ունին։

Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկելով, երեւան հանեց գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ Ֆրանսա կը մտցնէր օտար աշխատաւորներ, անոնց հայթայթելով, բնակութեան իրաւունքի կեղծ թուղթեր։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ Նահանգային հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Գ. Պապիկեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին երկսեռ անդամ հայրենակիցները։

Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Bbd. Duqommier, 23, Bar du petit Poucetի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, տեղեկագրի ընթերցում, պատգամաւորական ժողովի պատգամաւորի ընտրութիւն։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Պառ-տը-լա-փոսթի սրահին մէջ, 2, րիւ ֆօլպէռ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս նիստին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

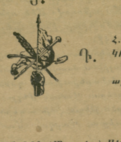
ՍՏԱՑԱՆՔ

Ժանթիյեի, Հ. Հ. — 35։
Լա Վիլ օ Քլէռ, Տիկ. Դ.— 75։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Գարամանցի Գէորգ Պօրլեան եւ իր քոյրը Մարիամ Պօրլեան։ Հինգ տարի առաջ Պէյրութի որբանոցէն Ամերիկա մեկնած են։ Կը փնտռուի նաեւ դերձակ ԼեւոնՊալեան(Եւգերեցի),իրկեսուրը՝ Եղիսաբէթ Պօտիկեան, որոնք այժմ կը գտնուին Նիւ Եորք։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme, M. Baharian 1 Rue Baronnat, Tarare (Rhône).

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԵՒ ԱՆԻԷՌԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ

ԱՆԻԷՌԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրուի այսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարանը։

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը՝ այսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Դաշնակցութեան նախկին Գրախումբերը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Դաշնակցութեան նախկին Գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կառ տը Վէզի Անդրանիկ խումբի դիւանի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է,

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Մօրիսի խումբը այս Կիրակի ժամը 2,30ին Բամպէրեանի սրճարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ ՓԼԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) **Métro: Cadet**

կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

բանախօսութիւն, երգ, նուագ, բեմական պարեր, խմբական երգ եւ արտասանութիւն։

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Մանրամասնութիւնները շուտով։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի ժամը 3ին Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, (Salle Béchigtachelian), 26 rue Troyon: Sèvres

կը ներկայացուի 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ հայկական տարազով, երգ, նուագ, արտասանութիւններ, եւայլն։ Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը։

կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք 5 ֆրանք

Համրակառք թիւ 1 Լուվրէն եւ իջնել փոն տը Սէվր, փորթ տը վէրսայլէն 23 եւ 32, իջնել փորթ պիեանգուր։ Շոգեկառք կառ Սէն Լազարէն եւ իջնել փոն տը Սէվր։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Լիոնի մասնաճիւղէն կողմէ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Կը նախագահէ Տ. Վարդան Քհնյ. Ժամկոչեան։ Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջակայից հայութիւնը։

Շքեղ երեկոյթ Լիոնի մէջ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կայծակ խումբի կողմէ, վաղը Շաբաթ իրիկուն Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի կոմիտէին։ Գեղարուեստական բաժին։ Կը ներկայացուի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ։

Կոմիտաս երգչախումբի համերգը

Տեղի կ'ունենայ 9 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն, Salle Gaveauի մէջ

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, 131 rue Cambronne. Métro Vaugirard. Գրական զրոյց՝ Պերճուհիի «Փոթորիկէն վերջ» գրքին շուրջ։ Մուտքը ազատ է։

Երեկոյթ Սէն-Շամոնի մէջ

Կազմակերպուած Լիոնի հայ արիներուն կողմէ։ Այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ տը Քօնֆէրանսի մէջ (քաղաքապետարանի սրահը)։

Երգ, բուրգ, գաւեշտ, սինէմա եւայլն։

Մուտքը ազատ է։

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ	
ԹԱՒՐԻԶ	Mélkoumian Khatchik
2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ	
ա) ՊՈՒՔՐԷՇ	Giknavorian, B. P. 487
բ) ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ	Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60
գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ	Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13
3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ	
ա/ ՍՕՖԻԱ	Ismirlian S., B. P. 152
բ/ ՎԱՌՆԱ	Tchividjian Garo, 3 rue Radina
գ/ ՖԻԼԻՊԷ	Garabedian
4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ	
ՍԵԼԱՆԻԿ	Librairie Française, 19 rue Tsimiski
5.— ԻՏԱԼԻԱ	
ՄԻԼԱՆ	Onnik S., Radegouda 7
6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ	
ՆԻՒ—ԵՈՐՔ	Massis Bookstore, 137½ E. 27 th Street
7.— ՍՈՒՐԻԱ	
ՊԷՅՐՈՒԹ	Sahaguian T., B. P. 517

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ո՛չ, ո՛չ, կարեւոր չէ...

Ու դէմքին մնաց սարսափի արտայայտութիւնը։

×

Մօնտանէլլիի մեկնելուց մի քանի օր յետոյ Արթուր գնացել էր ճեմարան գրադարանից գիրք վերցնելու, երբ սանդուղի գլխին պատահեց հայր Կարդիին։

— Ա՛, պարո՛ն Բերդէն, — բացագանչեց տեսուչը։ — Ես էլ հէնց ձեր օգնութեանը կարիք ունէի։ Մտէ՛ք խնդրեմ։

Բացաւ իր աշխատանոցի դուռը, եւ Արթուր հետեւեց նրան մի անսովոր տհաճութեան զգացումով։ Ծանր էր գալիս, որ իր այդ սիրած սենեակը, իր պաշտելի այդ անձեռնմխելի սրբարանը ուրիշների տրամադրութեան տակն էր տեսնում։

— Ես մի անուղղելի գրքի մուկ եմ, — ասաց տեսուչը — եւ հէնց որ այստեղ հաստատուեցի, սկսեցի գրադարանը աչքէ անցկացնելու։ Շատ հետաքրքիր է։ Միայն լաւ չեմ հասկանում, ինչ սիստեմով է կազմուած։

— Ցուցակը լրիւ չէ։ Լաւագոյն գրքերից շատերը վերջն է աւելցրած։

— Մի կէս ժամւայ չափ ժամանակ կ'ունենա՞ք, որ ցուցակի սիստեմը ինձ բացատրէք։

Գնացին գրադարան, եւ Արթուր մանրամասն ցոյց տուեց գրքերի դասաւորութեան եղանակը։ Երբ ոտքի ելաւ գլխարկը վերցնելու, տեսուչը կանգնեցրեց մի սիրալիր ժպիտով։

—Ո՛չ, չեմ թողնի որ այդպէս փախչէք։ Այսօր շաբաթ է, եւ դուք հիանալի կերպով կարող էք ձեր ուսումնասիրութիւնը թողնէք երկուշաբթի առաւօտեան։ Մնացէ՛ք, կ'ընթրենք միասին, մի բան որ ձեզ այսպէս երկար պահեցի արդէն։ Ես բոլորովին մենակ եմ այժմ եւ շատ ուրախ կը լինեմ, կը խօսենք։

Նրա վարմունքը այնպէս քաղցր էլ ու ախորժելի, որ Արթուր մէկ անգամից իրեն բոլորովին ազատ զգաց նրա մօտ։ Զանազան կողմնակի խօսակցութիւնից յետոյ, տեսուչը հարցրեց, թէ որքան ժամանակ է, որ նա ծանօթ է Մօնտանէլլիի հետ։

—Մօտ եօթը տարի է։ Ես դեռ տասներկու տարեկան էի, որ նա վերադարձաւ Չինաստանից։

— Հա՛, իրա՛ւ, այնտեղ սկսեց նրա համբաւը քարոզչի ու միսիոնարի։ Եւ դուք այն ժամանակից ի վեր միշտ իր սա՞ն էք եղած։

— Հետս պարապել սկսեց մի տարի յետոյ, երբ սկսեցի իր մօտ խոստովանելու գնամ։ Իսկ համալսարան մտնելու օրից միշտ օգնել է ինձ իմ սովորական դասընթացից դուրս բոլոր աշխատանքներիս։ Նա միշտ չափազանց բարի է եղել դէպ ի ինձ, հազիւ կարող էք երեւակայել, թէ ի՛նչպէս բարի։

— Հաւատում եմ բոլորովին։ Մեծ յարգանքի արժանի մի մարդ է նա։ Զարմանալի ազնիւ ու սքանչելի մի բնաւորութիւն։ Նրա հետ Չինաստան եղող միսիոնարներ եմ ճանաչում, ամէնքն էլ երկինք են բարձրացնում նրա եռանդը, տոկունութիւնը եւ անդիմադրելի անձնուիրութիւնը իր գործին։ Դուք բախտաւոր էք, որ ձեր երիտասարդ տարիներին նրա նման մի առաջնորդ էք ունեցել։ Նա ինձ ասաց, որ կորուսել էք ձեր ծնողներին։

— Այո՛, հայրս մեռել է, երբ ես դեռ երախայ էի, մայրս էլ անցած տարի։

— Ունի՞ք եղբայր ու քոյր։

— Հօրս կողմից եղբայրներ ունիմ, բայց նրանք արդէն հասուն մարդիկ էին իմ մանկութեանս։

— Երեւի, մենակ էք անցկացրել ձեր մանկութիւնը, եւ աւելի եւս գնահատելու էք հայր Մօնտանէլլիի բարութիւնը։ Հա՛, ի դէպ, նրա բացակայութեան ժամանակ ձեզ համար խոստովանահայր ընտրե՞լ էք։

— Մտադիր եմ Ս. Կատարինէի միաբաններից մէկին դիմելու, եթէ չափազանց շատ զբաղուած չեն արդէն։

— Ուզո՞ւմ էք, ես խոստովանցնեմ։

Արթուր զարմանքով աչքերը բացաւ։

— Ի հարկէ՛, գերապատի՛ւ հայր, ես ինձ բախտաւոր կը համարէի, միայն... միայն...

— Միայն աստուածաբանական ճեմարանի տեսուչը սովորաբար չի խոստովանցնում աշխարհականներին՞ճի՛շդ է. բայց գիտեմ, որ Մօնտանէլլին խիստ հետաքրքրւում է ձեր վիճակով. ճի՛շդ այնպէս, ինչպէս ես ինքս էի անհանգիստ լինելու, եթէ ստիպուած լինէի սիրած աշակերտս թողնելու։ Նա գոհ կը լինի, եթէ իմանայ, որ դուք իր պաշտօնակցի հոգեւոր հովանաւորութեան տակն էք գտնւում։ Եւ պարզապէս ասեմ պիտի, որ դուք ինձ շատ դուր էք գալիս։ Ինձ բախտաւոր կը համարէի, եթէ ձեզ օգտակար լինել կարողանայի։

— Ինչպէ՛ս բարի էք դուք ... ի հարկէ՛. ես չափազանց շնորհակալ եմ ձեր այդ հոգածութիւնից...

— Ուրեմն կը գաք խոստովանելու գալ ամիս. լա՞ւ։ Եւ այնպէ՛ս անցէք երբեմն մօտս, որդի՛ս, երբ երեկոները ազատ ժամանակ ունենաք։

×

Զատկից անմիջապէս առաջ պաշտօնապէս յայտարարուեց Մօնտանէլլի նշանակումը Բրիզի[illegible] լում, էտրուսկեան Ապենինների [illegible] րայ։ Արթուր Հռոմից առոյգ ու [illegible] գիտ թօնով գրուած մի նամակ [illegible] ցաւ։ Պարզ էր, որ պաշտօնի ընծ[illegible] տրամադրութիւնը արդէն անց էր [illegible] ցել։ «Բոլոր արձակուրդներիդ [illegible] գալու — գրում էր նա, — ես էլ [illegible] ճախ կ'իջնեմ Պիզա, ու այս կերպ [illegible] շատ – շատ կը տեսնենք իրար, [illegible] ի հարկէ ոչ այնպէս յաճախ [illegible] կը ցանկայի»։

Տօքթ. Ուարրէն հրաւիրում էր [illegible] թուրերին, որ գայ իր ու իր երեխաների հետ անցկացնելու Զատիկը, փո[illegible] նակ գնալու այն մռայլ ապարանք[illegible] ուր այժմ միահեծան թագաւորում [illegible] Յուլիան։ Նամակի մէջ մի կարճ [illegible] սակ էլ կար Ջեմմայի մանկական [illegible] կարդ գրով խզբզուած. խնդրում [illegible] նրանից, որ գայ, եթէ միայն կար[illegible] է, «որովհետեւ քեզ հետ խօսելու [illegible] ունեմ»։ Արթուրին աւելի եւս յու[illegible] համալսարանը բերնէ բերան անց[illegible] խորհրդաւոր լուրերն էին։ Ամէնքը [illegible] պատրաստւում էին, որ Զատկից [illegible] տոյ լուրջ օրեր են գալու։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ՄԱՅԻՍ 1932
21 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1885

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Պոլսոյ թերթերէն առնելով «Ցառաջ»ի մէջ (Մայիս 11) հրատարակած էինք «զետեղման» եւ աչիրէթներու վերաբերեալ օրէնքը: Մեր ընթերցողներն այդ օրէնքի տրամադրութիւններուն ծանօթ են արդէն. օրէնք մը, որ ուղղուած է Թուրքիոյ մէջ բնակող բոլոր փոքրամասնութիւններուն դէմ, թրքացնելու երկրի ամբողջ բաղկացուցիչ տարրերը, արագ, բարբարոս եւ թրքավայել եղանակով:

Անշուշտ այդ ճանապարհով Թուրքիա չի կրնար հասնիլ ձուլումի նպատակին, բայց կը յանգի բնաջնջման, ինչ որ իսկական նպատակն է Թուրքին:

Հարուածը ուղղուած է գերազանցապէս Քիւրտերուն դէմ, որոնք Թուրքիոյ մէջ, այժմ ամէնէն մեծ դիմադրական ուժը կը ներկայացնեն եւ Տարբերդէն անդին, Արեւելեան Նահանգներուն մէջ Թուրք տարրի տարածումն ու արմատացումն անկարելի կը դարձնեն: Իսկ հարաւային ընդարձակ սահմանները՝ կը խռովեն, վտանգուած պահելով Թրքական իշխանութիւնը:

Այդպիսի կարեւոր օրինագծի մը հրատարակութիւնն ու գործադրութիւնը ամբողջ երկրի ներքին կեանքը վերիվայր ընելու վտանգն ունին: Մինչդեռ չարագուշակ լռութիւն մը կը տիրէ այդ մասին: Անոնք որ ծանօթ են թրքական քաղաքական կեանքին՝ դիւրութեամբ կարող են գուշակել այդ լռութեան իմաստը: «Օրէնք»ը պարզ թղթածրար մը կ'աւելցնէ գործադիր իշխանութեան գիւա իրական հրահանգներուն վրայ, որոնք լռութեան մէջ պիտի գործադրուին դաժանօրէն, թրքապատում եղանակով, երեւակայութեան բոլոր սահմանները գլել անցնելով:

Ջարդարարութիւնը թրքական «Սահմանադրութեան» հիմնական տրամադրութիւններէն մէկն է: Ու ամէն անգամ, երբ Թուրքիա ձեռնարկած է մեծ ջարդերու, չէ բաւականացած միայն անոր արդիւնքով, այլ ուզած է արտաքին շահ մըն ալ ապահովել իր այդ …ձեռնարկէն, միշտ արտաքին ճակատին վրայ:

Ցիշեցէք 95–96ի կոտորածները եւ դիւանագիտական առեւտուրը: Ցիշեցէք 1915ի Ապրիլեան եղեռնը, եւ զինուորական «անհրաժեշտութիւն»ը՝ առաջադրուած Գերմանիոյ:

Հիմա, նոր եղեռն մըն է որ կը պատրաստուի փոքրամասնութիւններու եւ մասնաւորապէս Քիւրտերու գլխուն, այս անգամ Խորհրդային Միութեան բարեհաճ մասնակցութեամբ, աւելի կարմիր ներկուելու համար: Նոյն իսկ անտեսելով Լօզանի դաշնագրի տրամադրութիւնները:

Թրքապատումի ծալքերը բանանք:

Ոճրային բնոյթ կրող ծանօթ օրէնքի հրատարակումը կը զուգադիպի Ըսմէթ փաշայի Մոսկուա այցելութեան: Թրքական դիւանագիտական լարախաղացութիւնը ամէնէն ճարպիկ խաղը կը խաղայ Մոսկուայի թոյլ երակներուն վրայ: Մէկ կողմէ Ժընեւի մէջ Թուրքիա իր ներկայացուցչի բերնով զգացնել կուտար թէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցիլ կը փափաքի, միւս կողմէ, գրեթէ անմիջապէս, Ըսմէթի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը կը ներկայանար Մոսկուա, «բարեկամական» այցելութեամբ մը ութը միլիոն տոլարի փոխառութիւնը յաջողցնելու, ու այդպիսով, երեւս դարձնելու Ազգերու Դաշնակցութենէն՝ Մոսկուային ժպտելու համար:

Քաղաքական մթնոլորտը միշտ խռոված եւ սպառնական կը թուի Խորհրդային Միութեան համար: Ու Թուրքիոյ բարեկամութիւնը անհրաժեշտ՝ թատերական եռյթներ սարքելու քաղաքական բեմին վրայ:

Թուրքիա, գիտակ այս բոլորին, Մոսկուային կը ներկայանայ իր «յեղափոխական» արարքներովը, եւ անոր կը զգացնէ թէ՝ պիտի շարունակէ հաւատարիմ աշակերտը մնալ Մոսկուային, եթէ մշտական օժանդակութիւնը չզլացուի իրեն:

Ըսմէթ փաշան հիմնալով Խորհրդային Միութեան անտեսական վերելքին եւ կիրարկուած մեթոտներուն վրայ, իր ճառերուն մէջ կը հաստատէր թէ պիտի ուսումնասիրեն համայնավարական ձեռնարկները, Թուրքիոյ տնտեսական եւ գիւղատնտեսական կեանքի կազմակերպման մէջ նկատի առնելու համար:

Ու ահա օրէնքը որ կուգայ ցոյց տալու Մոսկուային որ քէմալական վարչութիւնը ընդունակ է աչիրէթներն ու աւատապետները հողազրկելու եւ այդ հողերը բաշխելու «աշխատաւորութեան»: Մի մոռնանք որ համայնավար մամուլը եղածը նկատէ գիւղացիական, հողային յեղափոխութիւն մը, — բոլշեւիկեան յեղափոխութեան ազդեցութեան արդիւնքը:

Ու այդպիսով Թուրքիա սերտ բարեկամութեամբ կանգնած կը մնայ Մոսկուայի կողքին եւ դիւանագիտական ճակատին վրայ, եւ «ընկերային յեղաշրջումներ»ու ցուցադրումով:

Ու ութը միլիոն տոլարին փոխառութիւնը կը յաջողի: Գաղտնի խոստումներն ապա ու անկաշկանդ գործելու, իրենց կարգին՝ կուգան զօրացնելու Թուրքիոյ այս նոր «ընկերային յեղափոխութիւն»ը, որ իրականին մէջ ուրիշ բան չի նշանակեր, բայց ի բնաջնջում եւ տեղահանութիւն Քիւրտ ցեղին եւ այլ փոքրամասնութեանց:

Թուրքիան, այժմ, իր արիւնոտ ու դաւադրական գործին համար լաւագոյն յենարանը գտած է Խորհրդային Միութեան մէջ: Ու օգտուելով պատերազմի սպառնալիքէն, որմէ այնքան կը դողայ Մոսկուան, անկէ կը ստանայ դրամ, եւ այլ տեսակի աջակցութիւններ, Թուրքիոյ ներքին պատերազմը շարունակելու:

Մոսկուան կրնայ հրճուիլ իր ազգերու ինքնորոշման «լօզունգ»ներով:

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐԻՆ ՀԱՒԱՏԱՓՈԽ ՔՈՒՐՄԵՐԸ

Ըսեր էինք, սակայն չէինք ուզեր արձագանգ տալ զանազան նկատումներով:

Բայց, քանի որ արդէն հրապարակուած է Փարիզի մէջ, արգելք չկայ որ լսուի նաեւ Փարիզէն դուրս մանաւանդ:

Վահրամ Փափազեան յայտարարած է Հին Աստուածներու ներկայացումը:

Հօկը կը ջանայ արգիլել:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ դաշնակցականի մը երկն է: Եւ թերեւս առով՝ Դաշնակցութիւնն է որ կը քաղէ փրոփականտի մը օգուտները..., երբ խաղացողը՝ մանաւանդ՝ Վահրամ Փափազեանն է:

Հօկի կողմէ կը խօսին եղեր Զապէլ Եսայեան եւ Աւետիք Իսահակեան, երկու հաւատափոխներ, մէկը միւսէն կեղծաւոր, շահամոլ ու անարգուած, ինչպէս նանչցուեր էին այն օրերուն իսկ, երբ կը գտնուէին նակատին այս կողմը...

Եթէ ներկայացումը ուզած են արգիլել Հօկի անունով, հարց տանք դարձեալ· Հօկը ծանօթ է խորհրդային Հայաստանի հանդէպ իր անբացատրելի եւ առեղծուածային համակրանքով ու հակադաշնակ հակակրանքով:

Բայց երբ կը սպրդի թատերաբեմերու մութ նրբանցքները՝ իր սեւ խաղը սարքելու, կը շարունակէ՞ ուրանալ իր քաղաքական ստորագելիները եւ զանոնք պարտկել «օգնութեան»... թափանցիկ դիմակին տակ:

Կը խուսափի՞ հայ ժողովուրդին զնահատութեան ներկայանալէ իր հարազատ դէմքով:

Պարտք պիտի սեպենք զայն ներկայացնել իր կեղծ դիմակով:

Իսկ եթէ հայկական տաճարի այս հաւատափոխ քուրմերը, Հօկին կռթնելով՝ կը գործեն անձնապէս, գէշ դեր մըն է որ կը խաղան — թէեւ ո՛չ առաջինը:

Երկուքն ալ, շատոնց անցուցած են բեմ բարձրանալու տարիքը· շատոնց կորսնցուցած են անհրաժեշտ շնորհն ու նկունութիւնը եւ եթէ գտած են հանգստեան բոշակ — հոգ չէ թէ ըլլայ ի գին ուրացման եւ հաւատափոխութեան — բարի վայելում, թող ուտեն հանգիստ:

Միայն, եթէ ո՛չ բարոյական ունին, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է ընդունակութիւն որ յարգանք պարտադրէ, գոնէ քիչ մը խելք ունենան, գոնէ շունի խելք:

Գիտէ՛ք, չէ՞: Շունը երբ ոսկոր մը ձեռք ձգէ, անկիւն մը կը քաշուի կրծելու:

Այդպէս, գոնէ, չեն ստիպեր ուրիշները որ իրենց կրծելու հանգիստը վրդովեն, հայկական տաճարին այս հաւատափոխ քուրմերը:

Մ. Ե.

ՃԱՓՈՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ԴԷՄ

Թոքիոյի համալսարանին նախկին ուսուցիչներէն մէկը, անգլիացի մը կը գրէ «Տէյլի էքսփրէս»ի մէջ·

«Ճափոն հիմա առիթն ունի մէջտենութեան մէջ, ուրիշ բան կայ քան վարչապետի մը սպանութիւնը, կամ կարեւոր անձնաւորութեան մը անհետացումը: Ճափոն ծայր աստիճան կարեւոր տագնապի մը առջեւ կը գտնուի: Այն օրէն ի վեր որ մանչուրիական քաղաքականութեան մէջ մխրճուեցաւ, բազմաթիւ ազդարարութիւններ ստացաւ իր ժողովրդին զանազան դասակարգերէն:

— «Ճափոնի վարչապետին սպանդէն վերցնելու զինուորական այն աւանդութիւնը որ 1868ի բարեկարգումէն ի վեր, հետզհետէ զայն աւելի վարերը քշեց: Կրնայ ըլլալ որ զինուորական եւ նաւային պետերը իրենք զիրենք իսկ սպաննած ըլլան, սպաննել տալով սիրուած վարչապետ մը· որովհետեւ, մինչ մէկ կողմէ ուժեղ ճնշում մը կը բանեցնէին կառավարութեան վրայ, որ պատերազմ յայտարարէ Ռուսիոյ դէմ, ժողովուրդը դէմ կ'արտայայտուէր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՐԱՔԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, իր մայիս 19ի նիստին մէջ քննեց անգլիական կառավարութեան առաջարկը՝ Իրաքի վրայէն հոգատարութեան վերացման մասին:

Եուկօսլաւիոյ ներկայացուցիչը Պ. Ֆօթիչ, իբր նախագահ այն յանձնախումբին որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած էր, նախ քան հոգատարութեան վերացումը, Իրաքի կառավարութենէն պահանջուելիք երաշխիքները բանաձեւելու համար, խորհուրդին ներկայացուց յայտարարութեան ընդհ. գիծերը զոր պատրաստած էր եւ որ պէտք է ընդունուի Իրաքի խորհրդարանին կողմէ: Այս յայտարարութիւնը կը վերաբերի մասնաւորաբար ցեղային, լեզուական ու կրօնական փոքրամասնութեանց իրական պաշտպանութեան, եւ դատական ու կրօնական պաշտամունքի հարցերու մէջ՝ օտարներու շահերու պահպանման:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը յայտնեց թէ յանձնախումբը պատրաստած է այն տեսակ եղանակ մը որ կը ներկայացնէ բոլոր ուզուած երաշխիքները եւ որ Իրաքի երիտասարդ կառավարութիւնը խղճմտօրէն պիտի գործադրէ:

Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը Պ. Փօլ Պոնքուր առանց սկզբունքի վիճաբանութեան մէջ մտնելու, կարգ մը դիտողութիւններ ներկայացուց, այն յանձնառութեանց մասին, զոր պիտի ստանձնէ Իրաք, հոգատարութենէ փրկուելէ առաջ: Պ. Փօլ Պոնքուր յայտնելով մէկտեղ թէ յայտարարութիւնը իրաւամբ նկատի առած է փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը, սակայն ցաւ յայտնեց որ յանձնախումբը չէ օգտագործած հոգատարութեանց մնայուն յանձնախումբին կողմէ նշանակուած բոլոր հաւանականութիւնները: Քիւրտերուն համար, ըսաւ, կարելի պիտի ըլլար հաստատել իբր փոքրամասնութիւն՝ վարչաձեւ մը, որ մօտենայ վարչական ինքնավարութեան: Այս կերպով, շատ պիտի դիւրանար հսկողութեան գործը, որ ապագային՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին պիտի վիճակի:

Իտալիոյ ներկայացուցիչը գոհունակութիւն յայտնեց խորհուրդին ներկայացուած եզրակացութեանց համար, որոնք, ըստ իր կարծիքին՝ փոքրամասնութիւններու պաշտպանութեան վերաբերեալ անհրաժեշտ երաշխիքները կը ներկայացնեն ինչպէս նաեւ տնտեսական հաւասարութիւնը, որ իրաւունքն է Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամ պետութիւններուն՝ Իրաքի հետ իրենց առեւտրական յարաբերութեանց մէջ:

Լեհաստանի, Գերմանիոյ, Նորվեկիոյ, Իրլանտայի ներկայացուցիչները ողջունեցին Իրաքի մօտալուտ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ցանձնախումբին տեղեկաբերը պատասխանեց Ֆրանսայի պատուիրակին դիտողութիւններուն, որմէ վերջ, խորհուրդը ընդունեց յանձնախումբին տեղեկագիրը:

Իրաք Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ իբր անդամ պիտի ընդունուի սեպտեմբերին:

Թուրք պատուիրակութիւն մը Հռոմ կ'երթայ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Այսօր հոսկէ Հռոմ պիտի մեկնի թրքական պատուիրակութիւնը որ Գշ. օր հոն պիտի գտնուի: Պատուիրակութեան կ'անդամակցին Խալքի ընդհ. քարտուղար Րէճէպ եւ Աֆիոնի պէտպոսս Ալի պէյերը:

Պիտի մասնակցին նաեւ Էրզրումի, Սղերդի, Այտընի երեսփոխանները եւ Ֆալիհ Րըֆգը, Րուշէն Էշրէֆ, Եագուպ Գատրի, Եօնուս Նատի պէյերը:

⁂ Ճիշդ չէ թէ մայիս 24ին յետաձգուած է վարչապետ Ըսմէթ փաշայի ուղեւորութիւնը: Նախապէս որոշուածին համաձայն, մայիս 22 կիրակի օր Լոյտ Թրիէսթինոյի «Թէվէրէ» շոգենաւով Պոլսէն պիտի մեկնի Պրինտիզի: Մայիս 24ին հոն պիտի հասնի եւ խակոյն Հռոմ մեկնելով յաջորդ առտու հոն հասած պիտի ըլլայ:

Տարակոյսներ Կորկուլովի խենթութեան մասին

Հարցաքննիչ դատաւորը վկայութիւնը լսեց Եաքովլեւի, որ ինչպէս կը յիշուի, ոճրէն անմիջապէս յետոյ կը փնտռուէր, իբր մէկը որ ամէնէն աւելի մօտէն ճանչցած է Կորկուլովը: Եաքովլեւ այն անձն է որ Պերլինի եւ Փարիզի մէջ միանգամայն կը հրատարակէ նոյն անունով երկու թերթեր եւ իբր անվստահելի մէկը, ընդունելութիւն չէ գտած Փարիզի ռուսական շրջանակներէն:

Եաքովլեւ Պերլինէն եկած էր իր վկայութիւնը տալու: Ցայտնեց թէ Կորկուլովը տեսած է անցեալ նոյեմբերին, առաջին անգամ: Եկած էր մասնակցելու Եաքովլեւի կազմակերպութեան որուն նպատակն է հետապնդել «Մեծն Ռուսիոյ» ծրագրին իրականացումը: Բայց երբ լսեց Կորկուլովի քաղաքական ծրագիրը, այն համոզման եկաւ թէ անիկա յստակօրէն, բոլշեւիկեան հակումներ ունէր:

⁂ Գրեր էինք թէ Պուլկարիա բնակող Ռուս մը կարգ մը յայտնութիւններ ըրեր էր Կորկուլովի Ռուսիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան մասին, եւ վկայ ցոյց տուեր էր երեք անձեր, որոնցմէ մէկը Ֆրանսացի սպայ մը, պետը Թիֆլիզի Ֆրանսական առաքելութեան: Ցիշեալը զնդապետ Քորպէյն է որ հանգստեան կոչուած ըլլալով, գաւառ կը բնակի եւ Փարիզ կանչուած է վկայութիւն տալու:

⁂ Կը յիշուի թէ Հավր բնակող Ռուս մը Ասթաքով լուրջ կասկածներ յայտներ էր Կորկուլովի ինքնութեան մասին եւ իբր փաստ յիշեր էր թէ Կորկուլով ժամանակին, իր հետ մէկտեղ վիրաւորուած ըլլալով, սպի մը ունենալու էր բազուկին վրայ: Հարցաքննիչին առաջին քննութիւնը նման սպի մը երեւան չէր հաներ եւ ստուգումը յանձներ էր բժիշկին: Բժշկական քննութիւնն ալ նման սպի մը չէ կրցած երեւան հանել եւ հետեւաբար, Ասթաքովի վկայութիւնը պէտք է անճիշդ նկատել:

Պոմպէյի խռովութիւնները

Խռովութիւնները կը շարունակուին Պոմպէյի մէջ, թէեւ քաղաքին հարաւային մասը հանդարտած ըլլալ կը թուի:

Խռովութեանց կեդրոնը ներկայիս փոխադրուած է դէպ ի հիւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԱՆՏ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք Դաշնակցական հին մարտիկ Հրաչի մահը, որ տեղի ունեցած է 28 ապրիլին Դուլաբի (Պարսկաստան) մէջ, Թոքերու բորբոքման հետեւանքով:

Հրաչ երիտասարդ հասակէն մտած է Դաշնակցութեան մարտական խումբերուն մէջ, եղած քաջ ու պարտաճանաչ զինուոր, մասնակցած է հայդուկային արշաւանքներուն եւ կամաւորական շարժման ժամանակ եղած է խմբապետ ձիաւորներու զօրամասին: Հ. Հանրապետութեան անկախութեան շրջանին, Կարսի նահանգի ընդհ. միլիցիապետն էր: 1921ին փետրուարեան ապստամբութեան եւ յետագայ կռիւներուն բերաւ իր մասնակցութիւնը եւ յետոյ անցաւ Պարսկաստան:

Ցարգա՛նք մարտիկին յիշատակին:

ԱՒԱԶԱԿ–ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԸ

Պուքրէշի մէջ երեւան հանուած կարեւոր յայտնութիւն մը, յուզման մատնած է ամբողջ Ռումանիան:

Ռումանական ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը Մարթէն Քրաքոնէսքօ, որ մէկ քանի օր առաջ պաշտօնազուրկ եղած էր, գաղտնօրէն ձերբակալուած ու բանտարկուած է ծանր ամբաստանութեամբ մը:

Այս լուրը իմացուելով, մեծ աղմուկ հանած է· որովհետեւ, Քրաքոնէսքօ մեծ համբաւ կը վայելէր եւ պահ մը ժողովրդական դարձած էր: Մեծ ճարտարութեամբ կը վարէր գաղտնի ոստիկանութիւնները ու քննութիւնները եւ կը յաջողէր հոն ուր ուրիշ շատեր կը ձախողէին, երեւան հանելով ամէնէն վարպետ աւազակներն ու ոճրագործները եւ կառավարութեան հանդէպ, միշտ մեծ անձնուիրութիւն ցոյց տուած էր:

Սակայն, իրողութիւն մը, եկաւ վար առնելու նարտար ոստիկանապետին դիմակը: Անցեալները իշխան մը եւ ամերիկացի միլիոնատէր մը, իր կնոջ ու աղջկան հետ, յարձակման ենթարկուեր էին: Աւազակները կողոպտեր էին ինչ որ գտեր էին անոնց վրայ:

Քրաքոնէսքօ, աւազակները երեւան հանելու գործը անձնապէս հետապնդեր եւ յաջողեր էր, երբ ուրիշներ ձախողեր ու վհատեր էին:

Ռումանիոյ թագաւորը, այս գործին վրայ, զայն շնորհաւորեր էր անձնապէս ու պատուանշան մըն ալ տուեր էր:

Օր մըն ալ սակայն, նշմարուեցաւ թէ ապահովութեան տնօրէնը, միեւնոյն ատեն պետն էր աւազակախումբի մը, որ կանոնաւոր կերպով կը կողոպտէր Պուքրէշը· կասկած ծագեցաւ նոյն իսկ թէ, ինքն էր որ կազմակերպած էր ռումէն իշխանին եւ Ամերիկացի միլիոնատէրին վրայ կատարուած յարձակումը: Ցետոյ միայն, երբ նշմարեր էր որ աւազակներու անպատիժ մնալը կրնայ զինքը վարկաբեկել, մատներ էր իր մէկ քանի երկրորդական մեղսակիցները:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Ցունաստանէն տրուած լուրի մը համաձայն, հեռագրական, հեռաձայնական եւ թղթատարական պաշտօնեաները գործադուլ յայտարարած են: Սպասարկութիւնը ապահովուած է սակայն զինուորներու միջոցաւ:

«ԺՈՐԺ–ՖԻԼԻՓԱՌ»Ի ԱՂԷՏԸ

Ֆրանսական «Ժորժ – Ֆիլիփառ» շոգենաւուն նաւապետը իր առաջին պաշտօնական տեղեկագիրը տուաւ ընկերութեան, Մէսաժըրի Մարիթիմի: Կը յայտնուի թէ հրդեհը ծագած է առաջին կարգի խցիկէ մը: Բայց միեւնոյն ատեն, շոգենաւուն անթելի կայանը, ելեքտրականութեան օժանդակ կայանը միեւնոյն ատեն կրակ առած են, հակառակ որ հրդեհի բուն կէտէն հեռու կը գտնուին:

Մաս մը ճամբորդներ հեղձամահ եղած են: Նաւուն մէջ իբր նաւազ կամ ճամբորդ գտնուող 740ի չափ անձերէն 49ը կը մնան անյայտ: Ասոնց մէջ է Ֆրանսայի համբաւաւոր լրագրող մը Ալպէր Լոնտրը, որուն վինակին մասին ո՛չ մէկ տեղեկութիւն կարելի եղած է քաղել:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Մէկը ահաւասիկ զինաթափութեան համաժողովը, ո՛ւր ամէն կողմէ ներկայացուցիչներ հաւաքուած են, այն հաւատքով որ աշխարհը պիտի զինաթափէ: Նախագահ Տումէրի սպանութեան առթիւ գոյացած մշուշին մէջէն, վայրկեանի մը լուրջ ուշադրութիւնը դէպ ի Ժընեւ պիտի չըրաւէ՞ր արդեօք համոզուելու թէ եղածը պարզ կատակերգութիւն մըն է:

Քանի չափ հռետորներ յաջորդաբար շօշափած են թնդանօթի հասողութեան չափի հարցը, փոխանակ դաժան մահուան եւ մարդկային կատաղութեան չափը ճշդելու:

Ֆրանսան եւ Պելճիքան 155 միլիմեդրի առաջարկը կը բերեն. Շուէտն ու Նորվեկիան կ'ընդունին նոյնը, պայմանաւ որ թնդանօթի բերանը պղինձէ ըլլայ. Աւստրիոյ, Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները 100 միլիմեդրը բաւական կը գտնեն. 150–200նոցները, որոնք ի վիճակի են 50–200 քիլօ ռումբ նետելու, կը մերժուին Անգլիոյ կողմէ:

Ամէնուն եզրակացութիւնը պիտի յանգի թերեւս այն միջին ճանապարհին վրայ, ուր 155էն պակաս հասողութիւն ունեցող թնդանօթները ազատ պիտի ըլլան գործելու, յանո՛ւն ազգերու խաղաղութեան եւ անոնց տնտեսականի բարելաւման: Կը ճշդուի զէնքի չափը, բայց չի ճշդուիր պայթուցիկի ուժը. կ'արգիլուի խոշոր չափի թնդանօթը, եւ թոյլ կը տրուի պզտիկներու գործածութիւնը, նաեւ բոլոր այն աշխատանոցները՝ ուր անընդհատ կը պատրաստուին ու կը կատարելագործուին վառօդն ու պայթուցիկ նիւթերը:

Ահա վերսայլեան խաղաղութեան գործի հասողութեան եւ տարողութեան չափը: Աշխարհը մատնուած է ալեկոծութեան, մարդիկ յանո՛ւն ըսպառազինութեան կը սպառազինուին աւելի քան երէկ:

Գտնուա՞ծ էք երբ եւ իցէ բաց ծովու վրայ կատաղի փոթորիկներէ բռնուած նաւու մը մէջ, ուր ճամբորդները կը բարձրանան, կ'իջնեն, կը տատանին, իրար կը զարնուին, առանց գործելու, շարժելու եւ մտածելու որոշ ծրագիր մը ունենալու: Բարձրաձայն, յայտնուած գաղափարները աւելի ժխորային են, քան փրկութեան կարծիքները: Նաւապետէն սկսած մինչեւ յետին նաւաստին անհանգստութեան ներուժ հոգեբանութիւնով ազատութեան ելքը կը փնտռեն:

Ահա մեր այս օրերու աշխարհը եւ մեր ամէնուն հոգեբանութիւնը:

1919ի յունուարի 18ին համաձայնական եւ բարեկամ 29 ազգերու ներկայացուցիչները Փարիզ կը հաւաքուէին խաղաղութեան գործը պատրաստելու համար: Այն պետութիւնները, որոնց շահերը սահմանափակուած էին, կը համարուէին երկրորդական գծի վրայ. ժողովի կը հրաւիրուէին այն ատեն միայն երբ իրենց պէտքը կը զգացուէր:

Հինգ մեծ պետութիւններուն, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Միացեալ Նահանգներու եւ Ճափոնի վրայ մնաց բանակցութեանց դժուարին գործը: Ճափոնը իրականին մէջ այնքան ալ չհետաքրքրուեցաւ իմէ աշխարհագրականօրէն հեռու գտնուած խնդիրներով, ինք ունէր արդէն իր քաղաքական եւ տնտեսական ծրագիրները, Ասիոյ մէջ իր ծաւալականութեան հորիզոնը: Խաղաղութեան դաշնագրի պատրաստութիւնը իրականին մէջ մընաց «Չորսերու Խորհուրդի» ձեռքը, Քլէմանսոյի, Լոյտ Ճորճի, Օրլանտոյի եւ Ուիլսընի:

Առաջին երեքը ներքին կապերով իրարու հետ ունէին որոշ համաձայնութիւններ ստացուելիք աւարի բաշխումի շուրջ: Երեքը մէկ կողմ էին չորրորդին դիմաց, որ սկիզբի օրէն իսկ կեցաւ, ի պատիւ իրեն, անշահախնդրութեան գետնի վրայ, եւ ուզեց ու ծրագրեց իսկական խաղաղութեան գործը:

Քլէմանսօ, Լոյտ Ճորճ եւ Օրլանտօ խաղաղութեան համաժողովին մէջ իբրեւ բարձր եւ չէզոք դատաւորներ ազգերու միջեւ խաղաղութեան տեւականութիւնը ապահովելու էին. բայց նախընտրեցին դառնալ իրենց կառավարութիւններու այն պատկառելի ներկայացուցիչները, որոնց պաշտօն տրուած էր ձեռք ձգելու որքան կարելի է շատ պարտեալի աւարներէն:

Երեք կարեւոր մտածումներով տարուած էին անոնք. խորտակել աւստրօ-գերման ճարտարարուեստական գերազանցութիւնը, եւ ձեռք ձգել անոր բոլոր առեւտուրները. պարտադրել պարտուող կողմին «վերանորոգութեան» ծանր տուգանք մը, որով յաղթականները դիւրութեամբ պիտի կարողանային նախապատերազմեան իրենց վիճակը վերագտնել. եւ վերջապէս ապահովել զինուորական բաւարար երաշխիքներ, որպէս զի ստացուած աւարները ապահովօրէն կարողանային պահել:

Բրիտանական, Ֆրանսական, Իտալական եւ Ճափոնական մեծ ճարտարարուեստները կրնային ամենայն հանգստութեամբ գրաւել թշնամիին կորսնցուցած բոլոր շուկաները, որոնցմէ գոյացած շահերով պիտի ապրէին երջանկութեան ու բարգաւաճումի լաւագոյն օրերը: Պատերազմը պիտի վարձատրուէր, պիտի արժէքաւորուէին բոլոր գործնական մտքերը, իսկ նախագահ Ուիլսընի ծրագիրները պիտի նկատուէին իբրեւ տոնքիշոտեան մտքեր:

Այսու հանդերձ նախագահին առաջարկած 14 կէտերը զինադադարի գլխաւոր հիմը կազմեցին. պահուեցաւ Ուիլսընեան գաղափարաբանութիւնը, սակայն անոր վրայ եղան այնպիսի յաւելումներ, որոնք յետագային վերիվայր շրջելու սպառնալիքին տակ պիտի առնէին դաշնագրի ամբողջականութիւնը:

Ամէն բանէ առաջ ընդունուած էր փոքրամասնութեանց ազատ գոյութեան սկզբունքը. դժուար էր այլ կերպ շարժիլ, քանի որ բոլոր ազգերը մասնակցած էին պատերազմի յանո՛ւն այդ գաղափարին. լաւագոյն եւ ազնիւ պատրուակ մըն էր նաեւ անդամահատելու համար կեդրոնի պետութիւնները:

Ալզաս – Լօրէնը կուգար Ֆրանսային. Լեհաստանը կը վերականգնէր ու Գերմանիան կը զրկուէր իր բնակչութեան մէկ մասէն, իր երկաթի եւ ածուխի հանքերէն, հիւսուածքի ճարտարարուեստէն եւ ցորենի ու հաճարի դաշտերու մէկ կարեւոր մասէն:

Չեխոսլովաքիոյ պատրաստումով, Աւստրիան պիտի զրկուէր իր ճարտարարուեստի կարեւոր կեդրոններէն: Թրանսիլվանիոյ Ռումէնները միացնելով Մոլտաւիոյ եւ Վալախիոյ իրենց եղբայրներուն, Հունգարիան կը զրկուէր իր անտառներէն ու հանքերէն: Խրուատները Սերպերուն և Թրիէսթէի Իտալացիները մայր հայրենիքին միացնելով Աւստրիան եւ Հունգարիան կը զրկուէին Ադրիական ծովէն:

Պալքանեան երկիրներու մէջ ազգերու սահմանագծումը կը կատարուէր այնպիսի ձեւով մը, որ Գերմանիան եւ Աւստրիան կ'արգիլուէին տարածուելէ դէպ ի Սելանիկ եւ Արշիպեղագոս:

Օսմանեան կայսրութիւնը, որ կը սեպուէր լաւագոյն գաղթավայրը կեդրոնի պետութեանց համար, իր կարգին կ'անդամահատուէր. կ'ազատուէին արաբական երկիրները ու կը դառնային ինքնավար պետութիւններ: Պիտի անջատուէր նաեւ Հայաստանը:

Փոքր – Ասիոյ արեւելեան կողմէն Ռուսաստանի ճանապարհը պէտք էր փակել, որ արդէն թշնամիին կողմը անցած կը համարուէր. համաձայնաբար Ռուսիան եթէ Գերմանիոյ հետ յարաբերութեան մտնէր, յաղթականներու ընդհանուր ծրագիրը կարող էր վտանգի ենթարկուիլ. պէտք էր անջատել Հայաստանը, ինչպէս անջատուեցան Եսթոնիան, Լիթուանիան, Ֆինլանտան, Լեհաստանը եւ դարձան ազատ ու անկախ պետութիւններ:

(1) Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ընդհանուր ակնարկ մը

Տնտեսական տագնապը որ փառապանծ Ամերիկան ալ սկսաւ ճզմել իր գլաններուն տակ, երեք տարի է որ կը շարունակուի: 1929ին էր որ առաջին անգամ տուաւ ազդանշանը: Կը նշանակէ թէ վաղանցուկ երեւոյթ մը չէր որ կը յայտնուէր, ի հեճուկս ամերիկեան լաւատեսութեան, այլ ճշմարիտ տագնապ մը, յամառ ու հիւանդագին, ժամանակի նշան, որ իր արմատները նետեր էր վաղուց ու ճիւղ կ'արձակէր:

Եւ տագնապի հարուածներուն տակ շշմած Ամերիկան, ո՛չ իսկ ատենն ունեցած է լրջօրէն ձեռնարկելու դարմանի:

Ամերիկայի մէջ, գործերու բազկերակն է Սակարանը որ այսօր ամենէն աւելի գէշ վիճակի մատնուած է:

Խորհրդարանը ցարդ չտեսնուած դժուարութեանց մատնուած է, գոցելու համար ելեւմուտքը որուն բացը նշանակելի է: Նախագահ Հուվըր ծրագրեր կը մշակէ, առաջարկներ կը ներկայացնէ, խնայողութիւններ կը թելադրէ, նոյն իսկ իր թոշակէն զրկուելով, եւ օրէնքը յարգած ըլլալու համար, առաջարկելով որ իբր նախագահ՝ իր թոշակէն իրեն վճարեն մի միայն մէկ տոլար տարեկան: Այս բոլոր առաջարկներուն մէջ, անշուշտ իր տեղն ունի, քաղաքական նկատումը:

Անգործութիւնը փոխանակ նուազելու, երթալով կը շատնայ, թէեւ այնքան տեսանելի չէ ներկայիս, շնորհիւ անոր որ անգործութեան օժանդակութիւնը հիմա աւելի կազմակերպուած եւ աւելի ամուր հիմերու վրայ դրուած է:

Սակայն, պատասխանատու անձերու իսկ կարծիքով, ամերիկեան տագնապը իր գագաթնակէտին չէ հասած տակաւին: Այն իրողութիւնն իսկ որ հիւանդութիւնը — տագնապը — կը շարունակուի, կացութիւնը աւելի կը ծանրացնէ, որովհետեւ, ամենէն ուժեղ կազմն իսկ չի կրնար տոկալ երկարատեւ տկարութեան:

Ամերիկեան ճարտարարուեստը ցարդ տոկաց շնորհիւ իր պահեստին: Բայց պիտի գայ ատեն մը: որ այդ պահեստը պիտի սպառի, Այն ատեն, կամ սնանկութիւն պիտի յայտարարէ կամ գործարաններու դռները պիտի փակէ:

Անգլիա, ուր անգործութիւնը կը տեւէ երկար տարիներէ ի վեր, եւ ուր կորովի միջոցներու դիմել կարծեցին, բարձրացնելով մաքսային պատնէշներ, սկսած են կրկին ահազանգ հնչեցնել: Եւ ամենէն աւելի դրամական հարցն է որ կը մտահոգէ ղեկավար շրջանակները:

Մաքսային դրութեան ամենէն ջերմ պաշտպաններէն մէկը Սըր Ռօպըրթ Հըյն կը գրէ.— Ապահովաբար, շատ լաւ ըրինք մեր ճարտարարուեստը պաշտպանելով մաքսատուրքերով: Սկզբունքով, մաքսատուրքը պէտք է կեանք եւ կենդանութիւն տայ մեր արտաքին առեւտուրին: Իրականութեան մէջ ա՛ւա՛ղ, ներկայիս, արտաքին առեւտուրը կը հանդիպի գրեթէ անհարթելի արգելքներու: Ամէն բանի խորը՝ գինը կայ: Ընդհանուր կացութեան մէջ՝ ամէն բարւոքման պայմանը՝ գիներու բարձրացումն է: Եթէ գիներու բարձրացումը չիրականանայ, խորհրդարանը պէտք է նախատեսէ հետեւեալ հաւանականութիւնները:

«Կամ պէտք է խստօրէն սահմանափակել օրավարձքերը:

«Կամ պէտք է նախատեսել հասարակ արժեթուղթերու շահուն բանի նուազումը:

«Եւ կամ, պէտք պիտի ըլլայ դիմել դրամագլուխի վրայ տուրք դնելու չարաշուք եղանակին:

«Ներկայիս բոլոր գործի մարդերը գիտեն թէ այլեւս կորսնցնելու ոչ մէկ վայրկեան կայ, դիմելու համար այն անհրաժեշտ միջոցներուն, որոնք պիտի ծառայեն փրկելու աշխարհի եւ այս երկրին ճարտարարուեստը»:

Իսկ լոնտոնեան սակարանի հեղինակութիւններէն մէկը, Անգլիոյ դրամատէրներու տարեկան մէկ ճաշկերոյթին, կը յայտարարէր ի ներկայութեան ելմտական նախարարին.

— Կը մօտենայ այն վայրկեանը, ուր այլեւս որեւէ ելմտական խմբակի իշխանութենէն դուրս պիտի ըլլայ հակակշռել կացութիւնը: Բեռը պէտք է ծանրանայ աւելի լայն ուսերու վրայ: Ասկից յետոյ, միայն միջազգային գործակցութիւնն է որ պիտի կրնայ աշխարհը փրկել ելմտական ընդհ. փլուզումէ մը»:

Իտալիա անգործութեան դէմ

Իտալիա, ձմրան սկիզբը կը գտնուէր նուրբ կացութեան մը առջեւ, որ առաջ կուգար անգործներու թիւին զգալի յաւելումով: Մուսոլինի ինքն իսկ, այս առթիւ ճշդեց ուղղութիւնը, որուն պէտք է հետեւէին իտալական կազմակերպութիւնները եւ յայտարարեց թէ բոլոր մասնաճիւղերը պէտք է շարժման մէջ մտնեն օգնութեան հասնելու համար անգործներուն:

Իտալիոյ վարչապետը դէմ է այն եղանակին որ կը գործադրուի Անգլիոյ մէջ, այսինքն նպաստի դրամ տալ անգործներուն: Այդ միջոցը կը նկատէ ծուլութեան դրդիչ մը:

Ասոր առաջքն առնելու համար, կազմակերպուած են օգնութեան յանձնախումբեր, որոնք ձեռնարկած են կազմելու ուտելիքի եւ այլ պէտքերու մթերքներ: Յանձնախումբերը քարդեր կուտան անգործներուն, որոնք ատով, իրաւունք կ'ունենան իրենց օրական պէտքերը գոհացնող նիւթեր ստանալու: Պատրաստուած են նաեւ կօշիկի, զգեստի քարտեր միայն անգործներուն յատուկ: Ասկից զատ, զանազան վայրերու մէջ հաստատուած են հասարակաց ճաշարաններ, ուր անգործները իրաւունք ունին ճաշելու:

Այս բոլոր գործերուն լծուած են ֆաշական կազմակերպութիւնները:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Գրական Ակումբի մայիս 15ի նիստը յատկացուած էր Գ. Զօհրապի, որուն գրուածքներէն մաս մը անցեալ շաբթու լոյս տեսաւ Ն. Գ. Բարեկամներու վեցերորդ խնամուած հատորովը:

Զեկուցանողն էր Օհան Կարօ, որ յայտնեց թէ իրեն նիւթ ընտրած է Զօհրապի նորավէպերը միայն: Տուաւ հակիրճ ծանօթութիւններ Զօհրապի ընտանեկան միջավայրի մասին, որ ապագայ գրագէտի կեանքին եւ գործին վրայ ունեցաւ իր խոշոր ազդեցութիւնը:

Զօհրապ բազմակողմանի է իբրեւ գրող եւ ունի որոշ եւ ինքնուրոյն անհատականութիւն: Ծնած է 1861ին, Սուլթան Ազիզի գահակալութեան օրը: Ասոր օրով կը սկսէր հայկական վերածնունդի շարժումը: Զօհրապ իր ուսումը սկսաւ նոր գաղափարներու զարթնումին մէջ: Հայ նախակրթարաններէն կ'անցնի հայկաթոլիկներու դպրոցը, որուն տեսուչն էր Ծերենց: Կ'ազդուի այս վերջինին շունչէն եւ հոգ է որ կը սկսի ընտանենալ եւրոպական գրականութեան, որ այնքան խոր ազդեցութիւն պիտի գործէր իր արուեստին վրայ: 21 տարեկանին կը ստանայ իրաւաբանի վկայական, անկէ առաջ վկայուած էր իբրեւ ճարտարագէտ: Հետզհետէ դարձաւ յայտնի իրաւաբան, բեմբասաց, գրագէտ եւ հանրային գործիչ:

Երեք հատորներու մէջ ամփոփուած են Զօհրապի նորավէպերը, որոնցմէ միայն չորսին մէջ կինը առաջնակարգ դեր չունի, «Մեղա՛յ Տէր», «Ճիտին պարտքը», «Ժամուն բակը» եւ «Ֆուրթունա»: Իր գրականութեան նկարագիրն է պարզէն դիմել դէպի բարդ եւ խոր հարցեր:

Իր լեզուն պարզ է, տեղ-տեղ կամաւոր անփութութիւնով: Ժողովրդական է առանց գռեհիկ ըլլալու, ազնուական՝ առանց ազնուապետական ըլլալու:

Իր գրական առաջին փորձերուն մէջ կայ Պէշիկթաշլեանի ազդեցութիւնը: Յետոյ «անձնական տետրակներ»ուն մէջ Զօհրապ կը [...] Արփիարեանի ազդեցութիւնը, որ գրած է «Պատիւ մը անձնական շատակներուս մէջ»:

Բայց տակաւ առ տակաւ իր նորավէպերը կը մօտենան եւրոպական[...]նին: Իր «Մագթաղինէ»ն կը նմանի Օգթավ Միրպոյի մէկ գործին, բայց աւելի կենդանի է եւ լաւ: Ֆրանսական իրապաշտ դպրոցին ազդեցութիւնը զգալի է անոնց մէջ: Միայն թէ իրապաշտները աւելի շատ կը զբաղին մանրամասնութեամբ, մինչ Զօհրապի գրիչը աւելի սլացիկ է, լայն գիծերու սիրահար: Կը նախընտրէ նկարել երեւոյթները, քան թէ տիպարները, ինչպէս իր վարպետը՝ Արփիար, որ մտահոգուածէ տիպարներու մանրամասնութեամբ:

Զօհրապի նորավէպերուն առանցքը կինն է: Ասոր պատճառներէն մէկն է այն պայմանը, որով անհատական կեանքի մէջ կրցած է ուսումնասիրել կնոջ հոգեբանութիւնը եւ ապրումները, ուրիշներէ աւելի: Եւ կինը ունի կեանքի բոլոր աստիճաններուն վրայ միակ ձգտում մը՝ սէրը:

Զօհրապի նորավէպերը յաճախ կինը կը ներկայացնեն շատ յոռի կերպով, ինչպէս Տիւսաբի գրքին առթիւ ստեղծուած բանավէճին մէջ կիներու բարոյական ըմբռնումները: Անկեղծութեան չի հաւատար եւ [...] հասարակ, ընդունուած բարոյականութեան թշնամի է Զօհրապ:

Հակառակ ասոր, երբեմն ունի նաեւ հակասութիւններ եւ կը տարուի բարոյախօսելու: Այդ պարագաներուն մէջ Զօհրապ կը վնասէ իր արուեստին:

Զօհրապի իմաստասիրութիւնն է այն որ մարդիկ պէտք է ապրին այնպէս ինչպէս որ կ'ուզեն, արհամարհելով ընկերական եւ կրօնական բոլոր ըմբռնումները: Անիշխանական մըն է Զօհրապ, որ նոյնիսկ կը պաշտպանէ այդ վարդապետութիւնը Եւրոպայէն ղրկած իր թղթակցութեանց մէջ:

Ի՞նչ կը մնայ Զօհրապէն: Հարուստ կեանքի մը եւ գեղեցիկ արուեստի մը պերճանքը:

ՎԻՆ-ՀԱՄ

ՅՈՅՆ ԹՂԹԱՏԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ թղթատարական եւ հեռագրական պաշտօնեաները գործադուլ յայտարարած են: Սպասարկութիւնը ներկայիս կը կատարեն զինուորական իշխանութիւնները:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ

Անգլիական թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Քանթոնի եւ Նանքինի միջեւ համաձայնութեան ամէն յոյս ի դերեւ ելաւ: Ըմբոստ նաւաստիներու խումբ մը Հայնանի կղզին ելաւ, գրաւեց կեդր. դրամատան պահեստի գումարները: Համայնավարներուն դէմ շարունակելու համար կռիւը, Ամուայի բանագնացները 200 հազար տոլար տրամադրած են: Վախ կայ որ սկսի քաղաքացիական կռիւ մը:

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ — 21 ՄԱՅԻՍ 1932

ՊԱՏՈՒԱՍՏԵՑԷՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԿԵՂԾՄԱՇԿԻՆ ԴԷՄ

Կեղծմաշկը (diphtérie, գուշ պօղաճ) մանուկները մահացնող ահաւոր հիւանդութիւններէն մէկը եւ մայրերուն սարսափն է:

Թէեւ չափահասներն ալ ենթակայ են այս հիւանդութեան, սակայն 20 տարեկանէն վեր բաղդատաբար հազուադէպ է: Նորածինները մինչեւ վեցերորդ ամիսը քիչ կը վարակուին: Կեղծմաշկի ամէնէն աւելի ենթակայ են 2–7 տարեկան մանուկները:

Ինչպէս նման շատ մը հիւանդութիւններ, կեղծմաշկը եւս ունի իր յատուկ միքրոպը (պասիլ տը Լէօֆլէր): Հետեւաբար վարակիչ եւ փոխանցիկ է: Իր գործունէութեան գլխաւոր շրջանն է կոկորդը:

Մանուկ մը շփում կ'ունենայ հիւանդ կամ նոր ապաքինած ընկերակցի մը հետ. կամ կը գործածէ անոր պատկանող մատիտը, գրիչը, գիրքը, խաղալիքը, եւայլն: Կամ ծնողքը կեղծմաշկէ բռնուած հիւանդի մը կ'այցելեն եւ տուն կը բերեն մանրէն: Երբեմն ալ բժիշկը, նոյն ձեւով, իր պաւակններուն կը բերէ այս մահացու նուէրը, կամ ինքն իսկ կը վարակուի. ինչ որ պատահեցաւ վերջերս հայ բժշկուհիի մը:

Այս պայմաններուն մէջ գտնուող մանուկ մը կը վարակուի եւ կեղծմաշկ կ'ունենայ եթէ ընդունակ է: Կան որ ընդունակ չեն, այսինքն կրնան վարակուիլ, մանրէն առնել, եւ չհիւանդանալ, որովհետեւ իրենց կազմը բնականօրէն կամ ստացական կերպով (պատուաստով) պէտք եղած միջոցները կ'ունենայ միքրոպին ուժը կոտրելու: Այսպիսիները անգիտակցաբար վտանգաւոր դեր կը կատարեն, որովհետեւ մանրէն կ'առնեն եւ ուրիշին կը փոխանցեն:

Ամէն պարագայի, վարակումէն քանի մը օր (2–15) յետոյ, պզտիկը կը տխրի, կը գունատի, այլ եւս չի խաղար, ուժաթափ կ'ըլլայ: Քիչ յետոյ կոկորդը կը սկսի ցաւիլ, մանաւանդ հազ մը պատահելու. այդ պահուն հիւանդութիւնը արդէն բաւական յառաջացած կ'ըլլայ:

Բանալ տուէք բերանը եւ պիտի տեսնէք որ նշիկներէն (պատէմճիկ) մէկը կամ երկուքը ծածկուած են ճերմակ հիւթով մը, տեսակ մը մաշկով (կեղծմաշկ), որ քանի մը ժամուան մէջ կը տարածուի ամէն կողմ, կը ծածկէ լեզուիկը, միւս նշիկը, ամբողջ կոկորդը: Վզին խոյլերը (պէզ) կ'ուռին: Կոկորդէն կեղծմաշկը կը տարածուի դէպ ի վեր՝ քթին խոռոչները, դէպ ի վար՝ ձայնալարերը, խռչափողը եւ ցնցուղները եւ հետզհետէ կը խցէ շնչառութեան ճամբաները: Եթէ արագ եւ ուժեղ դարմանում չըլլայ, մանուկը խեղդամահ կ'ըլլայ սարսափելի տանջանքներու մէջ: Այս է կեղծմաշկին այն ահաւոր բարդութիւնը զոր մայրերը կը ճանչնան աքլորխեղդ — գուշ պօղաճ անունով:

Հիւանդը միշտ այս բարդութիւնով չի մեռնիր: Յաճախ, հիւանդութիւնը այնքան արագ կ'ընթանայ, որ 3—4 օրուան մէջ կը թունաւորէ եւ չանթահար կ'ընէ պզտիկը:

Բախտաւոր պարագաներու մէջ, թեթեւ ախտանշաններով երեւան կուգայ, 8—10 օր կը տեւէ, հիւանդը կ'աղէկնայ, բայց ջիղերու թունաւորման հետեւանքով անդամալուծութիւններ կրնայ ունենալ: Ընդհանրապէս ապաքինումն ալ երկար կը տեւէ:

Կը տեսնուի որ ինչքան ծանր հիւանդութիւն է կեղծմաշկը, որ քիչ անգամ առանց դարմանումի, ինքնաբերաբար եւ անվնաս կը բուժուի: Կը յիշեմ որ, ժամանակին, երբ մեր մայրերը ըսէին թէ «դրացիին տղան գուշ պօղաճի բռնուած է», այդ կը նշանակէր թէ փոքրիկը անխուսափելիօրէն մահուան դատապարտուած է:

Իրաւացի էր այս յոռետեսութիւնը տակաւին 25—30 տարի առաջ. կեղծմաշկէ վարակուած մանուկներուն 70–75 %ը կը մեռնէր: Բայց կեղծմաշկի շիճուկին գիւտին եւ գործածութեան շնորհիւ մահերու թիւը 10 %ի իջաւ: Այս համեմատութիւնն ալ կրնայ նուազիլ, եթէ կարելի ըլլայ ժամ առաջ սկսիլ շիճուկով դարմանումը, ինչ որ կախում ունի ծնողքներու փութկոտութենէն:

Շիճուկը (sérum) կեղծմաշկի դէմ պատուաստուած ձիու արեան հեղուկ մասն է, որ իր մէջ կը պարունակէ հիւանդութեան մանրէն եւ անոր թոյները չէզոքացնող հիւթեր:

Կեղծմաշկէ բռնուած հիւանդ մը իր առաջին օրերուն իսկ շիճուկով դարմանելով, գրեթէ միշտ կը բուժուի: Որպէս զի կարելի ըլլայ դարմանումը կանուխ սկսիլ, ծնողքները պէտք չէ անհոգ գտնուին: Ամէն անգամ որ տղայ մը կը հիւանդանայ, նախ կոկորդը պէտք է քննել եւ լուր տալ բժիշկին, որ կասկածի մը պարագային ան միջապէս շիճուկ կը ներարկէ:

Ծնողքները պէտք չէ հակառակին այս ներարկումին, որ կրնայ ի զուր կատարուած ըլլալ, երբ բժիշկին կասկածը հիմնաւոր չըլլայ: Բայց աւելի լաւ է որ բժիշկը շիճուկ ներարկէ եւ իր կասկածը չիրականանայ, քան թէ չներարկէ, սպասէ ու պատճառ ըլլայ հիւանդութեան ծանրանալուն:

Բայց ինչո՞ւ կեղծմաշկի վախով ապրիլ եւ կոկորդի բորբոքումի պարագային տարակոյսի եւ երկիւղի մատնուիլ, քանի որ այժմ կարելի է այդ հիւանդութեան դէմ պատուաստուիլ. այնպէս ինչպէս ծաղկախտին դէմ:

Ստիպողական պարագաներու մէջ, երբ համաճարակ կայ, կարելի է կեղծմաշկի բռնուած մանուկի մը քոյրերը կամ եղբայրները պատուաստել շիճուկի ներարկումով, որ ոչ միայն բուժիչ, այլեւ կանխարգելիչ յատկութիւն ունի: Բայց պաշտպանողական, կանխարգելիչ այդ յատկութիւնը հազիւ 15—20 օր կը տեւէ ու կ'անհետանայ:

Իսկական պատուաստը (anatoxine antidiphtérique) զոր կը պատրաստէ Փարիզի Փասթէօրեան Հաստատութիւնը աւելի դանդաղ կ'ազդէ, բայց անոր պաշտպանողական ազդեցութիւնը տարիներ կը տեւէ: Երեք ներարկում կ'ըլլան, մօտաւորապէս 3 շաբաթ անջատ մը: Վերջին ներարկումէն մօտ երկու շաբաթ յետոյ տղան պատուաստուած կարելի է նկատել: Ներարկումները որ եւ է անպատեհութիւն չեն ներկայացներ: Ներարկումին տեղը կրնայ քիչ մը ցաւիլ կամ կարմրիլ:

Առանց բացառութեան պէտք է պատուաստել 2—10 տարեկան բոլոր մանուկները, որովհետեւ այդ ժամանակաշրջանին է որ ամէնէն շատ ընդունակ են կեղծմաշկով վարակուելու: Իսկ չափահասներէն կարելի է պատուաստել միայն ընդունակները, զորս բժիշկները կրնան զատել մասնաւոր միջոցով մը:

Ծնողքնե՛ր, անհոգ մի գտնուիք, պատուաստել տուէք ձեր զաւակները կեղծմաշկին դէմ: Այդ միջոցով միայն հեռացուած կ'ըլլայ հիւանդութիւն մը որ, ծաղկախտին նման, բոլորովին պէտք է անհետանայ:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Փորիկն Լինտպէրկի առեւանգիչները

—)(o)(—

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Նախորդ օր լրատարակեր էինք թէ մինչ Նորֆոլքցի նաւապետը Քըրթիս կը խօստովանէր որ առեւանգիչներուն հետ իր ամբողջ բանակցութեանց պատմութիւնները հնարած են, անգլիէն հաւաց մը, Փարիզեան յանձնուեր էր ոստիկանութեան գիւ յանձնուեր էր ոստիկանութեան Լինտպէրկի տղեկին առեւանգիչներէն մէկը:

Բայց, համաձայն նոր լուրերու, առեւանգիչներէն մէկը բռնուած ըլլալու յոյսը պէտք է մէկդի նետել: Փարզիք գիտնալ մըն է, որ զանազան թմրեցուցիչներու մոլութենէն ալ բռնուած է ու ոստիկանութիւնը մէկ դժուարութիւն կրած է համոզելու համար թէ այս մարդը այլանդակ կերպով կը ստէ եւ ինքզինքը կ'ենթարկէ անզոյ մեղադրանքներու:

Կը նշանակէ ուրեմն թէ առեւանգիչներու հետապնդման ճամբուն վրայ, ամերիկեան ոստիկանութիւնը կը միայ հոն, ուր կը գտնուէր առեւանգման սկիզբը:

Իսկ դարձեալ, օրուան դէմք կը դառնայ Նորֆոլքցի անարժան միլիոնատէրը, որ ամբողջ երկու ամիս չնական հաճոյքը վայելեր էր զուարճանանալու ծնողքի մը ցաւին հետ:

Այս մարդը հիմա ձերբակալուած է ու բանտարկուած է իբր հասարակ մէնագործ մը, խաղի բերած է իշխանութիւնները եւ ոստիկանութիւնը գրած է կեղծ հետքերու վրայ:

Անմիջապէս որ անոր ձերբակալումը լսեց, բժիշկ Կոնտոն որ կապէար դեր մը կատարած էր, առեւանգիչներուն յանձնելով ուղղուած յիսուն հազար տոլարի փրկագինը, յայտնեց թէ սկիզբէն իսկ արդէն կասկածներ ունեցած էր այս մարդուն մասին:

— Այն պահուն որ կ'ըսէ, յիսուն հազար տոլարը յանձնելու մասին բանակցութիւններ կը կատարէի առեւանգիչներուն հետ, այս միլիոնատէրը յայտնեց թէ իրեն իրաւունք տրուած է հարիւր հազար տոլարով սակարկելու: Կատղած առեւանգիչները յանդիմանեցին զիս եւ անգամ մըն ալ չտեսայ զանոնք:

Բժիշկը հիմա, բանտէ բանտ կը պտտի, յուսալով այնտեղ գտնել առեւանգիչներէն մէկն ու միւսը:

Քըրթիս մեղադրած է նաեւ պատուելի Փիքօքը որ իրեն զործակցած է: Եւ իրօք, փաստուած է թէ պատուելին փորձած է Լինտպէրկէն կորզել 25000 տոլար, իբր կանխավճար խոստացուած փրկագինին: Իսկ վերջերս, Նիւ-Եորքի ոստիկանութեան կողմէ ղրկուած երկու հեռագրեր, միացած են առանց պատասխանի:

Քըրթիսի ձերբակալման պահուն, տասը հազար տոլար երաշխաւորութիւն ուզած էր կառավարութիւնը, զայն չբանտարկելու համար: Նաւատէրը չէ կրցած վճարել, որով բանտարկուած է: Ասկից, կասկած ծագած է թէ, պարզ քմահաճոյք մը չէր որ մղած է նաւատէրը խաղալու այս գարշելի զաւեշտը:

Բնութիւնը, միւս կողմէ երեւան կը հանէր կարգ մը իրողութիւններ, որոնք չափազանց կը վտանգեն բանտարկեալ նաւատէրին պարկեշտ մարդու… յատկութիւնները: Հաստատուած է թէ Նորֆոլքցի մաքսանենգի մը յայտնութեան վրայ է որ Քըրթիս ստիպուած է իր խաղերը խոստովանիլ:

Ոստիկանութիւնը հիմա, քննութիւն կը կատարէ թէ այն պահուն երբ Լինտպէրկի տղեկը կը փախցընէին, այս մարդը ո՞ւր էր: Որովհետեւ լուրջ կասկածներ կը ծանրանան թէ ինքն իսկ է առեւանգման կազմակերպիչը:

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

■■■

Հայ Մշակոյթի տօնակատարութեան առթիւ փարիզահայ թերթերու մէջ երեւցած մեր կոչին հետ հրաւիրագիրներ ուղղեցինք Փարիզի 35 հայկական հաստատութեանց եւ Միութիւններու, առաջին խորհրդակցական ժողովի մը համար:

Ուրախ ենք յայտնելու թէ ամէն կողմէ անվերապահ համակրութիւն գտաւ առաջադրուած ձեռնարկը:

Ժողովի հրաւէրին պատասխանեցին հետեւեալները, որոնք, բացի եկեքէն, իրենց լիազօր ներկայացուցիչները ղրկած էին խորհրդակցական ժողովին:

«Երկունք»ի խմբագրութիւն, Փարիզի Հայ Բժշկական Միութիւն, Դպրոցասիրաց Տիկնանց Միութիւն, Գրադարան՝ Սայեաթ-Նովա, Ազատ Արուեստ. Միութիւն, Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչ, Սիփան երգչախումբ, «Առողջ Կեանք»ի խմբագրութիւն, «Յառաջ»ի խմբագրութիւն, Փարիզի Հայկ. Եկեղեցի, Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Տարօն Տուրուբերան Հայրենակց. Միութիւն, Կոմիտաս երգչախումբ, Ալֆորվիլի Գրադարան. Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., Ալֆորվիլի Հայ Ակումբ, Հայաստանի Կ. Խաչ, Նախատակ Գրողներու Բարեկամներ, Ձ. Ռ. Միութիւն:

Խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ ամսոյս 15ին: Ներկաներու կողմէ առաջարկուեցան եւ ընդունուեցան հետեւեալ որոշումները.—

1.— Հայ Մշակոյթի Օրը տօնել ամէն տարի Հոկտեմբեր ամսուն, եթէ կարելի ըլլայ Թարգմանչաց տօնին շաբաթը:

2.— Տօնակատարութիւնը ըլլայ համահայկական:

3.— Ամէն տարի Հոկտեմբեր ամսուն սարքել ժողովրդական դասախօսութիւններ հայ մշակոյթին նուիրուած:

4.— Թելադրել որ բոլոր գաղութները Հայ Մշակոյթի Օրը տօնեն վեռոյիշեալ պայմաններով:

5.— Փարիզի մէջ Հոկտեմբերին սարքել նաեւ Հայ Մշակոյթի ցուցահանդէս, մէկ շաբաթ տեւողութեամբ: Թելադրել նոյնը գաղութներու համար, եթէ կարելիութիւն ունին:

Նկատելով որ հրաւիրուած մարմիններէն 14ը չեն կրցած պատասխանել, Գործադիր Յանձնախումբի ընտրութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ նիստին:

Որոշուեցաւ որ՝

6.— Հրաւիրուած իւրաքանչիւր հաստատութիւն նշանակէ մէյ մէկ անդամ, որոնցմով կը կազմուի այս տարուան միայն ներկայացուցչական ժողովը:

7.— Այս ժողովը պիտի ընտրէ 7 կամ 9 անդամէ բաղկացեալ գործադիր յանձնախումբ մը:

Ց.— Հայ Գրական Ակումբը տեւականօրէն կը ստանձնէ Փարիզի մէջ Հայ Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը:

Հաղորդելով Ներկայացուցչական Ժողովի որոշումները, պիտի խնդրէինք Ֆրանսայի կամ արտասահմանի հայկական հաստատութիւններէն, մարմիններէն եւ մամուլէն, մեզի ուղղել որ եւ է թելադրանք կամ հարցում՝ եթէ ունին, Հայ Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութեան մասին:

Նաեւ եթէ Փարիզի մէջ կան Միութիւններ, որ ակամայ վրիպումով հրաւէր չեն ստացած, հաճին մեզ տեղեկացնել իրենց հասցէն կամ լիազօր ներկայացուցիչ մը ղրկեն յաջորդ նիստին:

Ներկայացուցչական Ժողովի նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ, իրիկուան ժամը 7.30ին Հայ Գրական Ակումբի սրահին մէջ, 131, Rue Cambronne, մեթրօ՝ Վօժիրար:

Վարչութիւն
Հայ Գրական Ակումբի

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Յուսոյ աշխարհ»

Թուրք գրագէտ Փէյեամի Սաֆա այս խորագրին տակ կը գրէ.—

«Պարտք ունինք, դրամի պէտք ունինք, Եւրոպա կ'օժանդակէ՞ մեզի:

Ենթադրենք թէ ո՛չ մենք կ'ուզենք, ո՛չ ալ անոնք կուտան: Իրաւու կը հարցնենք, այդ պարագային ո՞ւր պիտի յանգի մեր վիճակը: Հիմա բոլշեւիկները մեքենայ կուտան մեզի, 16 միլիոն ոսկի արժէքով մեքենայ: Բայց երբ բանեցնենք զանոնք, կրնանք 16 միլիոն շահ ապահովել: Ի՞նչպէս, պիտի հարցնէք: Մէկ կողմէ նախանիւթ կ'արտադրենք, միւս կողմէ մեքենաները կը բանեցնենք, ամբողջ ժողովուրդը ոգի ի բոյն կ'աշխատի, կը տքնի, հիւսուածեղէն կը պատրաստէ. թէ՛ մենք կը գործածենք եւ թէ արտասահմանի կը ծախենք, միլիառատէր կը դառնանք:

Նասրէտտին Հօճա, ի տես իրեն դիմող պահանջատէրերուն, որոնք յամառօրէն իրմէ դրամ կը պահանջէին, մտածկոտ վիճակ մը առնելէ յետոյ կ'ըսէ.

— Դիւրի՛ն: Ոչխարները փողը դաշտ պիտի ելլեն, մացառուտները պիտի արածին, իրենց բուրդերը փուշերուն պիտի կառչի, կնոջս հետ պիտի հաւաքենք զանոնք, պիտի մանենք, դերձան պիտի շինենք եւ «պազար» տանելով պիտի ծախենք եւ դրամները ձեզի պիտի վճարենք:

Պահանջատէրերը կը ժպտին:

Հօճան կ'աւելցնէ.

— Մեծ անհաւատներ, կը խնդաք, երբ գտաք պատրաստ դրամը:

Եթէ չենք ուզեր այս գործը Հօճայի պատմութեան նմանցնել, շատ, խիստ շատ աշխատինք եւ օգտուինք այս մեքենաներէն պիտի բսեմ, սակայն…»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

■■■

Մայիս 8ի կիրակի օրը Տոմշքիֆթի մատուռին մէջ տեղի ունեցաւ պատարագի արարողութիւն եւ հոգեհանգիստ Ապրիլեան Սուգին առթիւ: Կրօնական արարողութիւններէն վերջ խօսեցաւ Տքթ. Արտ. Աբեղեան օրուան պատշաճ ճառ մը եւ Պ. Տիրայր Ֆրունձեան կարդաց Ալիշանի «Լուսնկան Գերեզմանայ Հայոց» կտորը:

Ճիշդ «Բաշխորդւոյն Թաղումը»— ոչ փոխ զարկենք, ոչ արձագանգ…: Լա՛ւ. բայց մենք գիտենք թէ այս օրը նշանակելի հանգրուան մըն է մեզի համար. ազգային ինքնամփոփումի, դառն անցեալը վերյիշելու այլ «հակում»ի օրն՛չ մէկ գիտակից Հայ, եթէ գիտնայ պահ մը անդրադառնալ անցեալին, կրնայ հեռու պահել ինքզինքը այս համազգային «Նահատակաց»էն, չնչին բացառութեամբ իր իսկ «մեռելոց»էն եւ հաւաքական սխալի այս օրէն…: Եւ ստկայն ազգային մարմինները անոր համար կան, որ թերացողները, շփոթածներն ու «անառակ որդի»ները ճամբու բերեն, վերջապէս իրենց կարելին ընեն լայն խաւերը հետաքրքրելու եւ անոնց ալ սեփականութիւն դարձնելու այս համազգային սուգի օրուան ոգին:

Ու խօսելով Պերլինի մասին, պիտի ընդգծեմ որ Դաղթային Վարչութիւնը, երբեմն յառաջապահ ազգային ընդհ. կեանքի ամէն շարժման, վերջերս շատ կը դանդաղի. ո՛չ միայն որեւէ շարժում չի ստեղծուիր օրուան կեանքի եւ պահանջներու համապատասխան, այլ «ձգձգէ, յետաձգէ, ըլլա՛յ ալ կ'ըլլայ, չըլլայ ալ»ի ուղղութիւն մը կը տիրէ կարծես, նոյնիսկ Ապրիլ 24ի պէս սգատօնի մը համար, որ պահանջ զարձած էր այլեւս Պերլինի Հայերուն:

Բայց սպասենք Մայիս 28ին:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Պոլսոյ մէջ

ՊՈԼԻՍ, 17 մայիս.— Անգործութիւնը տակաւին կը շարունակուի նոյն թափով: Խնայողութեան յետին սուրին հետ, գաղութը սպառեց կառավարութեան կողմէ տրուած 180 օրուան նպաստը, միշտ սպասելով թէ այսօր կամ վաղը գործ մը կ'ունենանք, նոյնիսկ ապարակներու մէջ հացագին մը հանելով, թէեւ այդ ալ չկայ: Թշուառութիւնը կը տիրէ շատերու խրճիթին մէջ: Ինչպէս գրած եմ ժամանակին, տեղւոյս մէջ կար ֆրանսական կոմիտէ մը գործազուրկներուն համար, այդ ալ լուծուեցաւ, որովհետեւ տեղացի, Սպանիացի, Իտալացի գործազուրկ չմնաց հրապարակին վրայ, բացի Հայերէն:

Այս իսկ պատճառաւ եւ Թշուառներու կացութիւնը քաղաքապետարանին բացատրելու համար էր, որ քով քովի գալով 5 հոգինոց յանձնախումբ մը կազմուեցաւ: Յանձնախումբը քաղաքապետարան ներկայանալով հաց կամ գործ պահանջեց Թշուառներուն համար: «Գացէք գտնել ձեր երկրին մէջ կամ այլուր», եղաւ պատասխանը, թէ մեզի, թէ դիմող դժբախտներուն: Իզո՛ւր փորձեցինք հասկցնել թէ այս պատասխանը հայ եւ ռուս տարագիրներու համար չէ: «Մեր քաղաքապետական ժողովը այսպէս է որոշեր» կ'ուզէ հասկցնել քարտուղարը: Կը պահանջեմ ձրի ճամբորդութեան քարդ մը մինչեւ Ավինեոն, նահանգապետարանին դիմում մը կատարելու համար, խնդրագրով կամ բերանացի: Սիրով կը տրուի:

Թարգման մը հետ, կը ներկայանամ նահանգապետին: Բացակայութեան պատճառաւ, խնդրագիրը կը միայ սեղանի վրայ: Դուրս կ'ելլեմ, թարգմանին հետ կը ներկայանամ Աշխատանքի Գրասենեակը, գործի եւ նպաստի կարգադրութիւն մը կը խնդրեմ, համաձայն Վալանսի, Փարիզի կամ Մարսէյլի գրասենեակներու օրէնքներուն: Անշուշտ անօթի մեռնելու չենք, կ'ըսեմ:«Բան մըն ալ չենք կրնար ընել» կը պատասխանուի: «Բնութիւն մը կատարեցէք, խնդրեմ, 24 ժամէ ի վեր անօթի մնացող կայ»: Այս խօսքիս վրայ ըսաւ թէ «հիմա նամակ մը ստացայ ձեր քաղաքապետարանէն, որ կը գրէ թէ կառավարութեան պատկան ամայի հողեր կան, թող Հայերը երթան ընտրեն եւ աշխատին բաւած են ձեզի, բայց չէք ուզած երթալ»: Գամուած կը մնամ տեղս: Կ'ըսեմ.— «Պէտք է տալ աքօր, ձի եւ մէկ տարուան ուտելիքի վարկ մը, տարուէ տարի վճարելու համար»: «Կարգադրեցէք ձեր քաղաքապետին հետ» կ'ըլլայ պատասխանը եւ կը վերադառնանք, ձեռնունայն: Ճիշդ երէկ, քաղաքապետին տունը ներկայացայ եւ պահանջեցի մեզի տրուելիք հողերը, ինչպէս նաեւ արօր, ձի, ուտելիք: Քաղաքապետը ծիծաղեցաւ: Հաց խնդրեցի, հրաման տուաւ քանի մը օրուան համար Թշուառներուն մէկմէկ քիլօ հաց յատկացնել: Ստացանք: Քաղաքապետը ըսաւ.

— «Դուք մրնեւ, Փարիզ, Մարսէյլ Գացէք. Օֆիսներ ունիք, գրեցէք, թող միջոց մը խորհին: Եթէ հրաման մը ստանանք, կ'օգնենք»:

Մեր վերին մարմիններուն կը միայ հետաքրքրուիլ գաւառի հայութեան կեանքով, Թշուառութեամբ, նաեւ իրաւական վիճակով, այլապէս երբ օր մըն ալ մեզի «գացէք ուր որ կ'ուզէք, ըսեն եւ ձրի տոմս տալով ճամբեն, մեր շունչը ուղղակի Փարիզ կ'առնենք:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

—)(o)(—

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ Թէհրանի «Ալիք»ը Ապրիլեան սգատօնի առթիւ կը գրէ (ապրիլ 24).

— «Մեծ Եղեռնի 17րդ տարեդարձի Համազգային Սգատօնն է այսօր…

Սահմռկեցուցիչ յիշողութիւնները ակամայ ընդգրկում են մեր հոգին ու միտքը, թուլացնում մեր սրտի զարկերակը, եւ մեր հոգին խորասուզւում է մայլ խաւարի մէջ…

Անհուն վշտի ու անդիմադրելի ցաւումի բուռն զգացումները դրկախառնուելով՝ դժոխքի են վերածում մեր հոգեկան աշխարհը…

Գիտե՛նք, որ անցնելու է երէկուայ եւ այսօրուայ մղձաւանջը. տարակոյս չունինք, որ Հայի փրկութեան Արշալոյսը հեռու չէ. գիտենք եւ այն, որ Հայի Նեմեզիդան գալու է ու իր անխնայ մահացու հարուածներով մաքրելու է մեր Հայրենիքի Մեծ Ոճիրից պղծուած ու գօսացած օդն ու ջուրը, եւ նոր ուղիներ հարթելու Հայի ստեղծագործ հանճարի համար:

Սակայն այսօր Մեծ Եղեռնի մղձաւանջի մէջ է սուտանում Հայի խոցուած հոգին, հանգիստ չգտնելով ո՛չ մի տեղ՝ — Տէր Զօրի կիզիչ անապատներից սկսած մինչեւ Սեւ ծովի գեղանի ափերը, Միջերկրականի կապուտակ ջրերի ափերից մինչեւ Բարձր Հայոց ժայռոտ ու խրոխտ լեռների անմատչելի բարձունքները…

Եւ սգում ենք մենք մեր բիւրաւոր նահատակներին, ողբում նրանց դառն ճակատագիրը…

Սգա՛նք, քանի դեռ Արշալոյսը բացուած չէ:

Սգա՛նք, քանի դեռ Աշխարհը խղճի ու պատուի անարգ վաճառանոց է:

Բայց չմոռնե՛նք մեր սրտի խորքերում վառուող Հայրենիքի սիրոյ կրակը, եւ Մայր Երկրի ազատութեան անխորտակելի յոյսը թո՛ղ լինի լուսատու փարոսը Մեծ Տառապանքի դժուարին ճանապարհին…»:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսահայ թերթերու մէջ կը կարդանք.— Բանաստեղծ Տիկ. Զապէլ Հ.Ասատուրի յանձնուած էր Մայրենի Լեզուի Միջին ու Տարրական դասագրքերուն պատրաստութիւնը՝ բոլորովին նոր եւ արդիական պահանջներու համապատասխանող ծրագրով մը:

Նախապէս որոշուած էր «Նոր Թանգարան» անունը տալ: Սակայն նկատելով որ հին Թանգարաններու սպառման կրնայ վնասել նոր շարքին հրատարակութիւնը, տարբեր անունով մը լոյս պիտի տեսնէ:

Տիկ. Զ. Ասատուր, Միջին Բ. կարգերու վերաբերող հատորին ձեռագիրը ամբողջութեամբ պատրաստած է եւ մօտերս տպագրութեան պիտի ձեռնարկուի: Հաւանաբար հրատարակիչներու յանձնուի գործը: Արդէն մէկէ աւելի դիմումներ կատարուած են: Մինչեւ յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջան աւարտած պիտի ըլլայ այս հատորին հրատարակութիւնը:

Հետզհետէ պիտի պատրաստուին նաեւ Միջին Ա., Տարր. Ա. եւ Բ. դասարաններու դասագրքերը: Այս կերպով կարեւոր պակաս մը կը լրանայ:

ՀԱՅԱՍԷՐԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Սօֆիայի իր բնակարանին մէջ, սրտի կաթուածէ մեռած է Տօքթ. Վլատիմիր Թաքէվ, 58 տարեկան հասակին մէջ:

Հանգուցեալը եղբայրն է պուլկար հասարակական գործիչ, նշանաւոր հռետոր ու պետական մարդ հանգուցեալ Միխայիլ Թաքէվի, որը զոհ եղաւ եղբայրասպան գնդակի:

Համբի պետական համալսարանի իրաւագիտական ճիւղը աւքթուրութեան աստիճանով աւարտելէ յետոյ, Վլատիմիր Թաքէվ զինուորական դատաւոր եղաւ եւ բարձրացաւ զինուորական վճռաբեկ ատեանի նախագահի պաշտօնին: Բանակէն հրաժարելէն յետոյ, նուիրուեցաւ հանրային քաղաքական կեանքի, երեսփոխան ընտրուեցաւ իր ծննդավայր Փէշթէրայի շրջանէն եւ մինչեւ իր մահը խմբագրեց «Փրեփորեց» շաբաթաթերթը:

Վլատիմիր Թաքէվ անկեղծ ու անշահախնդիր հայասէր մըն էր, հայուն ցեղային նկարագրի գրական գիծերը բարձր գնահատող անձնաւորութիւն մը:

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

= Որովհետեւ մենք ինչ որ կ'ընենք, սրտով ու հոգիով կ'ընենք, եւ ձեզի նման փրոֆէսիոնէլ գործիչներ չենք. ծալլծաւոր ծե՛ր, — պատասխանեց Այվազեան:

— Լռի՛ր, ծալլվա՛ր,— ժպտեցաւ Բէկզադեան:

= Փանջունին ըլլար՝ ծալլվար զուլութին չէր ունենար:

— Կամ ճիշդ հակառակը:

= Զգէ՛, Աստուածդ սիրես: Աղճատեցիք մեր հրաշալի լեզուն ալ, ծասսա, կապիտալիզմ, ինտէլլիգէնցիա, տրագիզմ… խերո՛վ բարով կովկաս ծնայիք, եղբա՛յր… վարակեցիք զնաց… մե՛զ ալ, ասանողութի՛ւնն ալ…

— Զե՛զ, ծանուա՛նդ ձեզ… ի՛նչ լաւ էր կայկել Ալեքսանեանի աբեղան…

— Արուեստը հարազատ ընդօրինակութիւն մըն է: Մանաւանդ որ, ինչպէս ֆրանսացի հեղինակ մը կ'ըսէ, արուեստագէտը ընդօրինակած ատեն եւս կը ստեղծագործէ…

= Իսկ դուք անդուգական դերասաններ էք կեանքին մէջ, հարազա՛տ ընդօրինակողներ՝ փօրձիկներ եւ գաղափարներ,քշելով մե՛զ եւս ձեզի հետ…

— Ի՞նչ արած, սիրելի Այվազ, ծայր ու որդու պատմութիւնն է… Մամուլ, ծամում, ձեր բերանն ենք դնում…

= Ճի՛շդ է, իսկ մենք, կ'որոճանք, կ'որոճանք, դուրս կուտանք,— ըսաւ Սուրէն — օրինակ, այսօր դասախօսութեանս ընթացքին բսի բաներ, որոնք հոգիիս չեն խօսիր…

— Ի՞նչպէս թէ…

= Այո՛, փարզապետութիւններն ու համոզումները, Բէկզադեա՛ն, ծառամբ կապուած են զգացողութեանց հետ:

— Ոչ թէ ծառամբ, այլ զօրաւոր չափով ընդունո՛ւմ եմ, պայմանաւ, սակայն, որ գիտնանք ներդաշնակել երկուքը իրար հետ:

= Այո՛, բայց ոչ միայն տեսական, այլեւ գործնական գետնի վրայ:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել… ե՞րբ ենք անջատել մէկը միւսից:

= Մի՛շտ:

— Ո՞նց թէ…

= Ահա ես ինքս օրինակ:Ծնունդով աշխատաւոր մարդու զաւակ եմ, ծնծցեր եմ փքացին աւջեւ ու ծուրին մէջ, չնչեր գոմէշին ոտքերուն ներքեւ, բայց, եկուր տես որ չեմ զգար դասակարգային պայքարի մը պահանջը ա՛յն չափով, ինչ չափով որ կը տանիմ ծամուլին մէջ թէ բեմին վրայ:

— Վասնզի, դեռ չես ձերբազատուել միջավայրից ներշնչած թթու ազգամոլութիւնից…

== Այսի՞նքն:

— Որ քեզ համար նախընտրելի է հայ բուրժուան՝ թուրք գիւղացուց:

= Ու տասն անգամ նախընտրելի: Աւելի՛ն, ես որ այսօր բուռն կերպով կը պայքարիմ հայ պահպանողականութեան դէմ, այդ պահպանողականներուն ամէնէն յետինը սչ միայն չեմ փոխեր հարիւր թուրք գիւղացիի արեան հետ, այլ եւս պատրաստ եմ, վտանգի պահուն, իմ բոլոր վարդապետութիւններս լքելու, իմ արեանս գնով անոր Հայու արիւնը պաշտպանելու համար…

— Ուրեմն, այդքան ատո՞ւմ ես Թուրքին…

= Ի հարկէ՛, ոչ մէկ կասկած այդ մասին:

— Տեսնո՞ւմ ես, Այվա՛զ, քո խոհական Սուրէնդ ինչպէս կրքոտում է, յանկարծ, երբ այս մասին է խօսում… ինձ թւում է, որ հէնց այդ կիրքն է որ ձեզ՝ Տաճկահայերիդ չի հաշտեցնում մի այլ մաքի հետ թէ Թուրքն էլ տարիների յամառ մշակումով կարող է փանել իր միջից ցեղային ատելութեան բնազդը…

= Առիկա զայլի աւետարան է, սիրելի Բէկզատ. զոր, երբ կը խօսիմ հակառակորդի հետ, ե՛ս եւս կը կարդամ, ներքուստ զաւօրէն արտասանելով այն դժբախտ կացութեան վրայ, որ մէկ կողմէն մեզ կը ստիպէ գիշերը ցերեկին խառնել՝ զինուելու եւ պատրաստուելու համար, եւ միւս կողմէ, ճշակելու մեր բարեկամութիւնը Թուրք փարիչներուն հետ… թէեւ, ներքնապէս այն խորունկ համոզումը ունիմ թէ Թուրքը չի փոխուիր:

= Ինչո՞ւ, զա՛ էլ մի յեղափոխութեան գործ է… Մեր կուսակցութիւնը մի հզօր ազդակ է արեւելքի մէջ ե՛ւ Ռուսաստանում, ե՛ւ Թուրքիայում, ե՛ւ առաջացնելու համար…

— Ի՞նչ… ի՞նչ առաջացնելու համար — ընդմիջեց Այվազեան, մինչեւ այդ, լուռ կ'ունկնդրէր, սիկառը ծամելուն միջեւ — ի՞նչ առաջացնելու համար… մենք մեր…

= Գիտե՛մ, գիտե՛մ, զո՛ւ էլ էզ խմորից ես… խուսափո՛ւմ, մի՛շտ խուսափում վերելքից, զա՛ էլ մի յեղափոխական գործ է, անշո՛ւշտ… ու լաւագոյնը յեղափոխութիւններից… Մարքսը ասում է…

— Թո՛ղ այդ Մարքսերդ ու կաուցկիներդ, ի սէր Աստուծոյ… Մ ա՛ ր ս պիտի ըլլանք օր մը անոնց երեսէն, կըկին գժգոհեցաւ Այվազեան: Եղբա՛յր, անվերջ Եւրոպայիներէն օրինակ կը բերենք, մեր այս աղքատ ու բոլորովին տարբեր միջավայրին համար: Դպրոցը՝ Եւրոպայէն, տունը՝ Եւրոպայէն, դաշտը՝ Եւրոպայէն, շուկան ու գործատունը՝ Եւրոպայէն, գրականութիւն՝ Եւրոպայէն, ճա՛ռ՝ Եւրոպայէն… հերի՛ք է, պէ՛… Մինչեւ կոկորդնիս եկաւ… առաջ, երբ տասը տարեկան խլէզ էինք, պեխաւոր աշակերտներ ծուկի պէս էին վարժարանին մէջ: Մանկավարժութիւն ներածեցինք Եւրոպայէն: Փեստալոցցի ու Ֆրէօպէլի անունները լսեցինք, մէյ մէկ լուսանկար կախեցինք ու ամէն բան տակն ու վրայ եղաւ… Այնքան եղաւ, որ երբ քիչ մը ծեծցանք, սկսանք խաղալ ուսուցիչներուն հետ… Տունէն ներս՝ նո՛յն յատկութիւնը: Նոր սերունդ, նոր զաղափար… ու չանդրադարձանք որ այդ «նոր»ը տարանջատեց մեզի մեր շրջապատէն…

Այվազեան սիկառը թօթվեց ծառովը ու շունչ մը առաւ: Սուրէն ծոյլ կ'ընէր ներքնապէս գո՞հ ու ծառամբ հոգեթեթեւ:

— Է՛, ինչ ես շաղակրատում, քու Վարուժանդ չէ՞ որ «բանուորուհի»ն երգեց…

(Շար.)

Կ. ՄԷՀԵԱՆ

սխս, հիւսկի գործարաններու Թաղը:

Խռովութեանց սկիզբէն մինչեւ նախորդ օր, 10րդ օրը, սպաննուած են 117 հոգի, իսկ վիրաւորուած 1100 հոգի:

Քաղաքին գլխաւոր շուկաները աւերակի վերածուած եւ բնականաբար առեւտուրը անկարելի դարձած է:

Պոմպէյի բնակչութիւնը կը շարունակէ հեռանալ քաղաքէն: Կառախումբերը ամէն ժամ կը մեկնին դէպ ի Փունա եւ մօտակայ քաղաքները՝ փոխադրելով հազարաւոր փախստականներ:

Ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութեամբ յաջողեցաւ փրկել 35 հնդիկ սեղանաւորներ, որոնք երկու օրէ ի վեր, իրենց տուներուն մէջ պաշարուած կը մնային մահմետականներուն կողմէ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Մելիք Գէորգեանի իր սիրեցեալ եղբօր՝ ԳԱՐԵԳԻՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Bbd. Duqommier, 23, Bar du petit Poucetի սրահին մէջ:

Օրակարգ. — Հաշուետուութիւն, տեղեկագրի ընթերցում, պատգամաւորական ժողովի պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Պառ-տը-լա-փոսթի սրահին մէջ, 2, Բիւ Քօլպէռ: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս նիստին:

ԱՆՄԱՀ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանց եւ կտակակատար Կարապետ Եզեանի մահուան տարեդարձին ի յիշատակ, 29 մայիս, կիրակի առաւօտ, պատարագէն յետոյ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ: Կը հրաւիրուին Սանասարեանի սաները եւ այս մեծ Հայերուն յիշատակը յարգող բոլոր անհատները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Փորգի խաւ. նետող գործաւորուհիներ: Դիմել Պ. Վ. Իսպիրեանի, 31 Rue St. Lazare, Paris.

ԾԱԽՈՒԻ ԵՆ 2 սենեակ 1 խոհանոց եւ 1 սենեակ առանձին կամ ամբողջը միասին: 2 սենեակ խոհանոցի տարեկան վարձք՝ 700 ֆր., իսկ մէկ սենեակի համար տարեկան վարձք՝ 130 ֆր.: Շէնքը կը գտնուի Պուլվառի վրայ եւ ունի պարտէզ, ելեկտրականութիւն, պայլ 8 տարի: Դիմել՝ 105 Ave. des Grandes Champs, Romainville, Seine

---

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործաւորուհիներ ըրքօքի, քօնֆէքսիոն ճերմակեղէնի, պլուզի, տղոց ռոպի համար: Դիմել ստիպողաբար Տիկ. Babikianի, 53 rue de Belleville, Paris (19): Առաւօտեան ժամը 10—12:

ՖՐԱՆՍԱՑԷՆ մեկնումի պատճառաւ ծախսւ է բանուորական բանուկ փողոցի մը մէջ կոկիկ նպարավաճառատուն մը, որ ունի յետնասենեակ (առիէռ պուտիկ) եւ բակ: Պայլ՝ 9 տարի: վարձք՝ շառժով 3000 ֆր.: երկրորդ յարկին վրայ յարկաբաժին մը, երկու սենեակ, խոհանոց, տէպարա, W. C., ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: վարձք՝ 1600 ֆրանք: փափաքողներուն խանութը առանձին կը տրուի: Իրաւունք կայ ուրիշ առեւտուրով ալ զբաղելու խանութին մէջ: Դիմել ամէն օր 119, *Rue Pelleport, Métro Pelleport, autobus, BN. AV, N.*

ՆԷՕՅԷԻ ՍԻՒՌ-ՍԷՆԻ ՄԷՋ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Pont de Neuilly եւ Պուա տը Պուլօնեի մօտ, տակաւին վարձու են քանի մը գեղեցիկ յարկաբաժիններ՝ ամէն յարմարութիւններով. 3 եւ 4 փիէս 10-15,000 ֆր., 5 փիէս 15-20,000 ֆրանք համաձայն յարկաբաժիններու: Մեծ խոհանոց, ճերմակեղէններու պահարան, հանդերձարան, ծառաներու համար խոհանոց եւ սենեակ, կեդրոնական ջեռուցիչ, վերելակ: Ինքնաշարժի յատուկ տեղ (Պօքս): Դիմել՝ տեղւոյն վրայ 9 եւ 9bis Rue Casimir Pinel եւ 11 Bld. de la Seine: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ M. Verdonnet, 68 Rue Boursault, Paris (17), հեռաձայն՝ Marcadet 56-63: Փափաքողներու կը ղրկուի շէնքին պատկերազարդ գրքոյկը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կինը պէտք է խնամէ իր դէմքը, ինչպէս կը խնամէ մարմինը:

Այդ խնամքները աւելի առողջապահութենէ կը ծնին քան պչրանքէ, եթէ կիրարկուին մեթոտով, շնորհիւ յատկապէս ուսումնասիրուած արտադրութեանց: Այդ առաւելութիւնները կ'ընծայէ Տոքթ. N. G. Payot, դէմքի բարեփոխման մասնագէտը: Իր մեթոտը ծանօթացնելու համար, Տոքթ. N. G. Payot ձրի փորձեր կը կատարէ Բշ. եւ Շբ. օրերը, ժամը 9.30—12 եւ 14—18, 12 Rue Richepanse, Թէլ. Central 04—54:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վէներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Կարօի տունը:

Ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Դաշնակցութեան նախկին Գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կառ տը Վէզի Անդրանիկ խումբի դիւանի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Մօրիսի խումբը վաղը Կիրակի ժամը 2,30ին Քամպէրեանի սրճարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼԻ սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) — **Métro: Cadet**

Կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան Նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, բեմական պարեր, խմբական երգ եւ արտասանութիւն:

Կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Մանրամասնութիւնները շուտով:

Մանկական հանդէս Ալֆորվիլի մէջ

Կազմակերպութեամբ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի, այսօր, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

Մուտքը մեծերու համար 2 ֆր. Երեխաներուն 1 ֆր.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի ժամը 3ին Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, (Salle Béchigtachelian), 26 rue Troyon: Sèvres

Կը ներկայացուի 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ հայկական տարազով, երգ, նուագ, արտասանութիւններ, եւայլն: Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը:

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք 5 ֆրանք

Հանրակառք թիւ 1 Լուվրէն եւ իջնել փոն տը Սէվր, փօրթ տը Վէրսայլէն 23 եւ 32, իջնել փօրթ պիեանգուր: Շոգեկառք՝ կառ Սէն Լազարէն եւ իջնել փոն տը Սէվր:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Կը նախագահէ Տ. Վարդան քհնյ. Ժամկոչեան: Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջակայից հայութիւնը:

Շքեղ երեկոյթ Լիոնի մէջ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կայծակ խումբի կողմէ, Այսօր Շաբաթ իրիկուն Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի կոմիտէին: Գեղարուեստական բաժին: Կը ներկայացուի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ:

Փարիզի Գրական Ակումբ Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, 131 rue Cambronne. Métro Vaugirard. Գրական զրոյց՝ Պերճուհիի «Փոթորիկէն վերջ» գրքին առթիւ: Մուտքը ազատ է:

Ցերեկոյթ Սէն-Շամոնի մէջ

Կազմակերպուած Լիոնի հայ արիներուն կողմէ: վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ տը Քօնֆէրանսի մէջ (քաղաքապետարանի սրահը):

Երգ, բուրգ, զաւեշտ, սինէմա եւայլն:

Մուտքը ազատ է:

ԱՈՒԹԸ ՄԻ ՓԱԽՑՆԷՔ

Վարձու են աժան յարկաբաժիններ

Օդասուն եւ կոկիկ սենեակներ, գեղեցիկ տեսարան, մէկ եւ երկու սենեակնոց յարկաբաժիններ, մուտք եւ խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ջերմութիւն:

Խանութ մը առանձին կամ բնակարանով: Porte d'Orléansէն հանրակառքով 6 վայրկեան: Առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել La Grange Ory: պայմաններու համար դիմել՝ Պ. Վարդանեանի. 50 Rue Isidore-Neujahr, Bagneux, Seine.

Բացուած է Փարիզի կեդրոնին մէջ

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՀԱԼԱՃԵԱՆ

7 Rue de Tracy, Paris (2) — **Tél. Louvre 28-23**

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակի նպարեղէններ

Թրքական սուրճ, արեւելեան պահածոներ (conserve), եւայլն

Շատ աժան գիներով — *Livraison à domicile*

---

20 ԺԱՄԷՆ

ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը հանդիպելով երթուդարձի

Հայ փոխադրական սպասարկութիւն

Կը փոխադրուի ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւլն., եւլն.:

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ, ԱՊԱՀՈՎ ԵՒ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԵՒ ՏՈԿՈՒՆ ԳԱՄԻՈՆՆԵՐՈՎ

Շաբաթը երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ

ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ (երկուստեք համաձայնութեամբ)

Դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէներուն՝

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	ԼԻՈՆ	ՄԱՐՍԷՅԼ
4 Route Stratégique	19, Rue Pasteur	30, Rue Ste. Barbe
VANVES (Seine)	LYON (Rhône)	MARSEILLE (B.duR.)

Հռչակաւոր բոլոր փափկաճաշակներուն ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Դիմեցէ՛ք

ՎԱՐԴԱՆ Ս. ԹԷՄՈՒՐՃԵԱՆԻ

76 Rue Bernard du Bois, 76 MARSEILLE

ԻՐԱՒԱԲԱՆ ԵՒ ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆ

Կուտայ ձրի խորհրդակցութիւն:

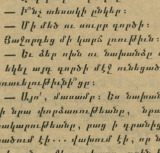
Շնորհիւ իր տասը տարուան փորձառութեան, կը կատարէ արագ եւ խղճամիտ՝

Ամուսնական, ամուսնալուծման, դատական, անուններու սրբագրութեան, ժառանգական, հպատակութեան գործեր:

Ընկերութիւններու եւ միութիւններու վաւերացում:

Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 11—12, երեկոյ 5—7:

Ուշադրութիւն մեր նոր հասցէին

ԿԱՐԻ ՅԱՏՈՒԿ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՄՕԹՕՐՆԵՐ ԵՒ Rheostatsներ

1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ ըէօսթաթ		300 ֆրանք
1/8 » » »	»	350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութիւն, վճարման դիւրութիւններ: Ձեր բոլոր ելեկտրական գնումները եւ գնումները կատարելէ առաջ դիմեցէք

HOVHANESSIANի

15 rue de Vienne, Paris (8) — Tél. Laborde 04-12

երկտողով մը պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Այս բոլորը Արթուրի հոգում մի այնպիսի ստասողական ու յափշտակուած տրամադրութիւն էր առաջ բերել, որ ուսանողների մէջ խօսուող ամենավայրի ու ամենից անհաւանական բաներն անգամ թւում էին նրան բոլորովին բնական եւ իրագործելի յառաջիկայ մի-երկու ամսուայ ընթացքում: Վճռեց գնալ տուն աւագ հինգշաբթի ու մի քանի օր մնալ այնտեղ. վախենում էր որ Վարրէնների մօտ հիւր լինելու բաւականութիւնը, Ջեմմայի հետ տեսակցելու ուրախութիւնը չեղեն նրա հոգին կրօնական հանդիսաւոր խորհրդակցութիւններից, որ եկեղեցին այդ օրերը պահանջում է իր զաւակներից: Գրեց Ջեմմային, որ կը գայ Զատկի երկուշաբթին, եւ բոլորովին անդորր սրտով չորեքշաբթի երեկոյեան գնաց իր սենեակը:

Ծունր իջաւ խաչելութեան առաջ: Հայր Կարդին խոստացել էր ընդունել նրան յաջորդ առաւօտ խոստովանելու. վերջին խոստովանանքն էր դա Զատկին հաղորդուելու համար եւ պէտք էր որ կանխապէս պատրաստուէր երկար ու մտասոյզ աղօթքով: Ծունր իջաւ, ձեռքերը ծալլեց, եւ գլուխը խոնարհած, սկսեց մտաբերելու, ինչ որ կատարել էր ամսուայ ընթացքում, ու հաշուելու իր բոլոր մանր յանցանքները. անհամբերութիւն, անփութութիւն, դիւրաբորբոքութիւն, մի խօսքով բոլորը ինչ որ մի թեթեւ բիծ էր թողել նրա հոգու անարատութեան վրայ: Սրանցից դուրս էլ ուրիշ ոչինչ չէր յիշում: Այս ամիս նա այնքան էր բախտաւոր, որ չատ մեղանչել չէր էլ կարող: Խաչակնքեց, ելաւ ոտքի ու սկսեց հանուելու: Երբ շապկի կոճակներն էր արձակում, մի թուղթ ընկաւ գետին: Ջեմմայի նամակն էր, որ նա ամբողջ օրը կրծքին էր ման ածել: Գետնից վեր առաւ թուղթը, բացաւ ու համբուրեց թանկագին տողերը: Յետոյ նորից ծալլեց մի տարտամ զգացումով, թէ ծիծաղելի էր իր արածը: Յանկարծ տոմսակի հակառակ երեսին մի երկտող նկատեց, որ առաջ չէր կարդացել: «Շտապիր գալու, որքան կարող ես շուտ, — գրած էր այնտեղ. — որովհետեւ ուզում եմ հանդիպես Բոլլային, որ հիմա այստեղ է եւ որի հետ ամէն օր միասին աշխատում ենք»: Այս բառերը կարդալիս, Արթուր թունդ կարմրեց:

— Նորից Բոլլա: Ի՞նչ գործ ունի Լիգորնոյում եւ ինչո՞ւ է զբաղւում Ջեմման նրա հետ: Կախարդել է աղջկայ հոգին իր մաքսանենգ գործերով: Դեռ յունուարից յայտնի էր, որ սիրահարուած է Ջեմմայի վրայ եւ ահա՛ ինչու համար այնպէս եռանդով պրոպագանդա էր անում: Այժմ էլ գնացել է մօտը, տեսնում են ամէն օր:

Արթուր յանկարծ նետեց նամակը գետին եւ նորից ծունր իջաւ խաչելութեան առաջ: Եւ սա այն հոգին էր, որ պատրաստւել էր ներումն ստանալու եւ Զատկի հաղորդութիւնը ստանալու, հաշտուած արդէն Աստծու հետ էլ, իր հետ էլ ու ամբողջ աշխարհի: Եւ ահա՛ քեզ այս մանր նախանձն ու կասկածամտութիւնը, այս եսական ոխն ու քէնը, այն էլ դէպ ի մի ընկեր: Ձեռքերով փակեց դէմքը, անձնատուր դառն զղջումի: Դեռ հազիւ հինգ վայրկեան առաջ նա մարտիրոսութիւն էր երազում, իսկ այժմ այսպէս արտաւորուած մի այդ ստոր ճանաչուիկ ու չնչին մտածումով:

Երբ հինգշաբթի առաւօտ մտաւ ճեմարանի մատուռը, Հայր Կարդին այնտեղ էր ու մենակ: «Մեղայ»ից յետոյ, անմիջապէս խօսեց իր նախորդ երեկոյեան հոգեկան դրութեան մասին:

— Հա՛յր, մեղանչել եմ ես, ոխ ու նախանձ եմ տածել եւ անարժան մտածումներ դէպ ի մէկը, որ ինձ ոչ մի վնաս չէ հասցրել:

Հայր Կարդին հիանալի կերպով գիտէր, թէ ի՛նչ տեսակի խոստովանող էր իր առաջը: Ու մեղմութեամբ հծծեց.

— Ձեր ասածը դեռ բոլորը չէ, որդի՛ս:

— Հա՛յր, ես քրիստոնէաբար չեմ վարւել մի մարդու հետ, որին կապուած պէտք է լինէի սիրով ու յարգանքով:

— Կապուած արեա՞ն կապերով:

— Էլ աւելի սերտ կապով:

— Այսի՞նքն, որդի՛ս:

— Ընկերական կապով:

— Ի՞նչ տեսակի ընկեր:

— Մի մեծ ու սուրբ գործի:

Յաջորդեց մի կարճ լռութիւն:

— Եւ ձեր ոխն ու նախանձը առաջ է եկել այդ գործի մէջ ունեցած նրա առաւելութիւնի՞ց:

— Այո՛, մասամբ: Ես նախանձում էի նրա փորձառութեանը, նրա օգտակարութեանը, բայց ի դրանից մտածում էի... վախում էի, որ նա կը խլէ այն աղջկայ սիրտը, որին ես եմ սիրում:

— Իսկ ձեր սիրած աղջիկը սրբազան կաթոլիկ եկեղեցու զաւա՞կ է:

— Ո՛չ. բողոքական է նա:

— Հերետիկո՞ս:

Արթուր ճմլում էր ձեռքերը խորին յուսահատութեամբ:

— Այո՛, հերետիկոս. — կրկնեց կամաց: — Մենք կրթւել ենք միասին, մեր մայրերը ընկեր էին իրար: Ու ես նախանձում էի, որովհետեւ տեսնում էի, որ այդ միւսը սիրում է նրան, եւ որովհետեւ... որովհետեւ...

— Որդի՛ս, ձեր խղճի վրայ դեռ ուրիշ բան էլ կայ. — ասաց Հայր Կարդին ծանր ու ազդող մի շեշտով, մի վայրկեան լռութիւնից յետոյ:

— Հա՛յր ես...

Ու նորից կանգ առաւ: Քահանան սպասում էր լուռ:

— Ես նախանձում էի նրան, որովհետեւ մեր կուսակցութիւնը, Երիտասարդ Իտալիան...

— Է՞:

— Նրան յանձնեց այն գործը, որ յոյս ունէի, թէ ինձ են յանձնելու. ես ինձ մասնաւորապէս յարմար էի համարում այդ գործին:

— Ի՞նչ գործ:

— Գրքերը ստանալ, քաղաքական գրքեր, շոգենաւներից ու թաքցնել քաղաքում:

— Եւ այդ գործը կուսակցութիւնը յանձնեց ձեր ախոյեանին:

— Այո՛, Բոլլային, ու ես նախանձում էի:

— Իսկ ինքը առիթ չէ՞ տւել ձեր այդ զգացումին: Դուք չէք մեղադրում նրան, որ նա անփոյթ է վերաբերւել իր վրայ դրուած պաշտօնին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՄԱՅԻՍ 1932

22 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1886

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԵՆԹԸ ՔԱՐ ՄԸ ԳԼՈՐԵՑ...

Քիչ անդին կը հրատարակենք՝ Ֆրանսաբնակ օտարականներու մասին կառավարութեան կարգադրութիւնները, որոնք, հարկաւ ըստ ամենայնի, մտահոգելու է նաեւ մեր գաղութը, որ ստուար մաս մը կը կազմէ օտարականներու ...ու ցամաք ոճով՝ փաղուան ողբերգութիւններու ազդանշանը կու... տան:

Այո՛. խենթը քար մը գլորեց ու դժուար թէ քառասուն խելօքներ կարենան կանխել չարաչուք հետեւանքները:

Կորկուլովի գնդակները սպաննեցին Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը: Բայց պէտք չարունակեն սրտերը արիւնել այն օտարականներուն, որոնք չէին կրնար աւելի ապահով ապաստան մը գտնել քան Ֆրանսան:

Ճրբէն երկու ժամ յետոյ արդէն, փարիզեան կարգ մը թերթեր, — ծանօթ իրենց քսենոֆոպ մոլեռանդութեամբ եւ օտարականներու հանդէպ կծու տրամադրութիւններով — առիթը գտեր էին սանձարձակելու իրենց գրգռութիւնները:

Այլ պարագաներու տակ, ինչպէս Սատի Քարնոյի սպանութեան օրով, դէպքը պիտի նկատուէր խելագարի մը, կամ մոլեգին անիշխանականի մը, կամ հիւանդ տեսլատէրի մը արարքը. անիմաստ ու վայրագ: Ու պիտի դասուէր քաղաքական ոճիրներու կարգը:

Բայց այս պահուս, երբ քաղաքական աշխարհի չէնքը կը դղրդայ ստորերկրեայ պեղումներու խաղէն, ու, երկրէ երկիր ակնարկները գիրար կը կտրեն զուսպ ոխերու ճակատումով, դէպքը կը դառնար այլապէս վրդովիչ՝ մասնաւորաբար՝ Ֆրանսաբնակ Հայերուս համար:

Ո՛չ մէկ կապ ունինք բոլոր տեսակի Կորկուլովներուն հետ, ըլլան անոնք խենթ թէ խելօք, կարմիր թէ կանանչ: Բայց, մեզ համար յոգնեցնող միամտութիւն պիտի ըլլար պաշտօնական թէ ժողովրդային լայնախոհութիւն սպասել Հայերու հանդէպ բացառաբար, երբ ընիկ տարրին կիրքը որ խտրութիւն չի դներ՝ լարուած է բոլոր օտարականներուն դէմ եւ օրէնք կամ վարչական կարգադրութիւններ կը մշակուին ընդհանուր առումով:

Բացառութիւն կազմելու յաւակնութիւնը չունեցանք: Բայց գոնէ, ելք մըն ալ փնտռելու չպիտի՞ ելլենք, երբ վստահաբար գիտենք թէ, վերջին կարգադրութիւններու հետեւանքով, բազմաթիւ Հայեր մեծ մասամբ ընտանիքի տէր, պիտի ենթարկուին դառն ու դաժան կացութեան:

Վայրերան կանչեր չենք ուզեր արձակել. ո՛չ ալ ուզել բաց ու գոց ակնարկութիւններ կամ քննադատութիւններ հանդէպ անոնց, որ այս գաղութին վրայ՝ ազգային տեսակ մը իշխանութեան հովեր կը փչեն:

Բայց առանց իյնալու ծայրայեղ յուսահատութեան մէջ, կրնանք հաստատել թէ բազմաթիւ հայրենակիցներու համար կրնայ ստեղծուիլ վիճակ մը, որ կանխարգել ու արագ դարմանումի կը կարօտի:

Առանց առոր ալ արդէն այս վերջերս մանաւանդ, չատցած է թիւն անոնց, որոնք յուսահատ հայ թէ օտար պաշտօնատուներէ կը դիմեն «Յառաջ», յոյսի վերջին մնացորդով մը: Կը պատմեն իրենց ցաւը, դառնութիւններն ու յաճախ գայրոյթը. սեղանին վրայ կը ձգեն կաթիլ մը արցունք ու կը հեռանան գլխիկոր:

Զոհերն են վերջին հալածանքին, ակամայ գաղթին: Զոհերն են մանաւանդ միամտութեան, ագիտութեան ու նորօրինակ սըմսարներու: Սախպուած էին իրենց գլուխը դնել քարի մը վրայ ու ինկան այստեղ: Լեզու չէին գիտեր. անծանօթ օրէնքին ու սովորութիւններուն: Մարդ չէին ճանչնար եւ ինկան գզուելի չահատակներու ձեռքը, որոնք, խաբէութենէ խաբէութիւն, զանոնք մըխրճեցին «անկանոն» կացութեան մը բաւիղին մէջ եւ ապահովաբար, այսօր կամ վաղը ենթարկուելու համար կառավարական վերջին կարգադրութիւններու խստութեան:

Ու նման պարագաներու խուժումին առջեւ, անելի չմատնուելու համար, այժմէն իսկ պէտք է խորհիլ ու մանաւանդ շարժիլ:

Բայց իրօք, ո՞վ է, ազգային ո՞ր մարմինը, ո՞ր իշխանութիւնը որ նման պարագաներու մէջ, իրաւասութիւնը պիտի վերագրէ ինքն իրեն, ելք որոնելու յանուն ազգին: Փարիզը որ գիտէ ի հարկին, ինքնակոչ ուղեցոյցի հպարտութեամբ ներկայանալ մնացեալ գաղութներուն, ինքն իր մէջ կը կազմէ բազմագլուխ, անջատ ու հակամարտ, փոքր այլ յաւակնոտ, տեսակ մը «շրջանակային» իշխանութիւններու ամբողջութիւն մը: Ամբողջութիւն՝ որ անընդունակ եղած է ցարդ քըքրելու որ եւ է համազգային նոյն իսկ համագաղութային հարց:

Բայց կացութեան առջեւ, որ վաղը կրնայ աւելի վատթարանալ ու նոր բարդութիւններու մատնել բազմաթիւ հայրենակիցներ, փտրուած Փարիզը պէտք է փորձէ գործակցութեան մը հրաշքը: Պէտք է ելք մը որոնել այժմէն իսկ «անկանոն» հայրենակիցներու համար ու հետապնդել անոր յաջողութիւնը:

«Նանսէնեան անցագիր»... կոչուած անցագրեր, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման, ստացման կամ փոփոխութեան առիթներ, կրնան պատրուակ դառնալ հարիւրաւորներու թշուառութեան, քանդել բոյնը զոր հիմներ էին հալածական կեանքի մը սարսափներէն յետոյ՝ բիւր տաժանքով:

Պէտք է ուրեմն սախպողաբար քննել կառավարութեան վերջին կարգադրութիւնները, ու դժուարութիւնները որոնց կրնան մատնուիլ Հայերը, ու ձեռնարկել համապատասխան միջոցներու:

Ու քանի որ, իբր վերջին դժբախտութիւն, ունինք մէկէ աւելի իշխանութիւններ, միակ հաստատութեան մը գործը չէ այդ: Գործակցութի՛ւնը պէտք է բոլորին, Պատրիարքութիւն, Գաղթականաց զոյգ դիւաններ, եկեղեցական իշխանութիւններ, միութիւններ եւ ուրիշներ:

Միայն պէտք է մէկն իրենցմէ, որ ճամբան բանայ գործակցութեան:

Մ. Ե.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲՈՌ»Ը

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն, այժմ, ծանօթ է այս վերնագիրը, որ ամէն օր տենդագին պատմութիւն մը կը բերէ իրենց՝ իտալական յեղափոխական կեանքէն, որ այնքան նմանութիւններ ունի մեր ազատագրական շարժումին:

Ու երբ երկու խօսք կ'ուզեմ ընել այս գեղեցիկ վէպի մասին, առիթը կը գտնեմ երախտագիտութեան տուրք մը տալ այն անունին որ վէպին գլխաւոր հերոսը կը մարմնացնէ, եւ զիս ներշնչած է պատանի հասակէս:

Երախտագիտութեան տուրք մը նաեւ անոր համար, որ այդ հերոսի յեղափոխական անունը, Րիվարէց, փոխ առի աւելի քսան տարի առաջ եւ ստորագրեցի յօդուածներ Պոլսոյ Ուս. Միութեան օրկան Երկունքի մէջ:

Քսան տարիէ ի վեր այսպիսի առիթ մը չներկայացաւ ինծի, այդ անծանօթ, բայց ինծի համար անմահ հերոսէն ներողութիւն խնդրելու որ իր յեղափոխական անունը իւրացուցած էի, եւ երախտագէտ ըլլալու իրեն որ մինչեւ այսօր հոգեկից հարազատ ընկեր մը մնաց ինծի համար:

Ու, այսօր, երբ «Յառաջ»ի էջերէն, յարութիւն առածի պէս, այս անօրինակ հերոսը իր փոթորկալի կեանքը կը ցուցադրէ մեր ընթերցողներուն, նախ Արթուր, ապա պիտի դառնայ երգիծաբան Բոռ, ու յետոյ յեղափոխական դաժան, ու միեւնոյն ատեն մարդկային ամէնէն քնքուշ զգացումներով տոգորուած Րիվարէցը, պիտի փափաքէի որ գրականութեան եւ յեղափոխական կեանքի սիրահարները հետեւէին այս հերոսին, մարդկային հոգու խորերը իջնելու, քիչ մը կամք եւ հաստատամտութիւն իւրացնելու համար:

Կը թուի թէ հեղինակը (է. Վոյնիչ, թարգմ. Լ. Շանթ) ներշնչուած է անմահ Կարիբալտիէն: Եթէ Բոռի դիմագիծը մէկ անկիւնէն Կարիբալտիի դէմքը կը յիշեցնէ, միւս կողմէ հեղինակը այդ փառաւոր անհատին վրայ կառուցած է սքանչելի շէնք մը, ուր մարդը գերազանցութիւն ստացած է եւ հերոսը անհունօրէն աւելի մեծ կը ներկայանայ մեզ, քան Կարիբալտին, ինչ որ մենք գիտենք պատմութեան էջերէն:

Կան մեռելներ, որոնք անմահ են եւ ամէն օր մեր շուրջը կը դեգերին: Բոռի հերոսը այդ անմահ հոգիներէն մէկն է, որուն հետ պիտի փափաքէի որ հաղորդուէին՝ մասնաւորապէս մեր ընկերները:

Այդ ոգիէն ներողութիւն խնդրելով, իր անունը կը կրեմ այս սիւնակին մէջ:

ՐԻՎԱՐԷՑ

ԱՂԱԲԵԿՈՎԻ ԱՌԵՒԱՆԳԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Պուքրէշի մէջ շարունակուեցաւ Աղաբեկովի առեւանգիչներուն դատավարութիւնը: Հարցաքննուեցաւ Յոյնը՝ Սավա Սամուրիտիս, որ «Ֆիլոմելա» յունական շոգենաւը վարձեր էր: Կը պատմէ թէ պատերազմէն առաջ բնակած էր Ռուսիա, իսկ յեղափոխութենէն յետոյ, հաստատուեր էր Պոլիս: Այդտեղ, չատ սերտ յարաբերութիւններ մշակած է խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան հետ, բայց միայն, առեւտրական գետնի վրայ: Այդ միջոցին էր որ ճանչցեր էր Իվանովիչը՝ վարիչը Պոլսոյ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան: Սամուրիտիս ըստիպուած էր Կոստանցա երթալ, երբ Իվանովիչ իրմէ խնդրեց որ իբր թարգման ծառայէ Կրիչայի. ատոր համար ալ ստացաւ 200 տոլար: Սակայն երբեք չէ գիտցած թէ ի՛նչ էին Կրիչայի մտադրութիւնները:

Դատավարութիւնը կը շարունակուի:

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի երէկուան թիւին մէջ, Ա. էջ, վեցերորդ սիւնակ Հրանտ Ասատուրեանը կարդալ ՀՐԱՉ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Կառավարութեան խիստ կարգադրութիւնները

Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Ա. Թարտիէօի եւ ներքին նախարարին Պ. Մահիէօի առաջարկով, նախարարաց խորհուրդը ընդունեց հետեւեալ առաջարկները՝ Ֆրանսա բնակող օտարականներու մասին.

1) Կառախումբերը կարճ ժամանակ կանգ կ'առնեն սահմանագլխային կայաններու, որով, այդտեղ կը դժուարանան ստուգումները. ընդհանուր ապահովութեան քննիչները սահմանագլուխի կայաններէն կառախումբ պիտի մտնեն եւ ճամբան, օտար ճամբորդներուն պիտի հարցնեն անոնց ինքնութեան թուղթերը:

Ամէն օր, սահմանագլխային կայաններու սպասարկութիւնները պիտի կազմեն եւ ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան պիտի ղրկեն Ֆրանսա մտնող օտարականներու ցուցակը: Այն օտարականները որոնք չեն կրնար ներկայացնել կանոնադրական թուղթերը, անմիջապէս պիտի նշանակուին, երկրէն արտաքսուելու համար:

2) «Նանսէնեան անցագիր» կոչուած անցագրերը տրուած այն օտարականներուն, որոնք չեն կրնար իրենց մայրենի երկրէն անցագիր ստանալ, պիտի հաստատուին նահանգապետներուն կողմէ, կամ վիզէ պիտի ըլլան ֆրանսական հիւպատոսներուն կողմէ, ներքին եւ արտաքին նախարարութեանց որոշումէն յետոյ:

3) Ոստիկանական սպասարկութեանց հրահանգներ պիտի տրուին կէտ առ կէտ տրամադրութիւնները գործադրելու համար այն հրամանագրին, որ կը ճշդէ թէ ինչ պայմաններու մէջ, որ եւ է կերպով, օտարական մը բնակեցնող որ եւ է անձ, պանդոկատէր թէ սեփականատէր, պարտաւոր է ոստիկանապետին յայտնել անոր ներկայութիւնը 24 ժամուան մէջ:

4) Վերջ դնելու համար քաղաքական գործունէութեան կարգ մը օտարականներու, որոնք չարաչար գործածելով լայնօրէն ընծայուած ասպնջականութիւն մը, կը գործեն մեկուսի կամ կարգ մը ըն՛կերակցութեանց մէջ օտար պետութեանց հետ Ֆրանսայի յարաբերութեանց կամ յաճախ, հանրային անդորրութեան տեսակէտէն վնասակար պայմաններով, նահանգապետները կը հրաւիրուին այս մասին քաղել ամէն տեղեկութիւն եւ զանոնք անյապաղ փոխանցել ներքին նախարարութեան, ի հարկին, ենթակաները երկրէն արտաքսելու համար:

5) Ցարդ, Ֆրանսայէն հեռանալու հրաւէր ստացած օտարականները, կ'ենթարկուէին վտարման (refoulement) պարզ միջոցներու. այդ պարագային՝ դէպ ի Ֆրանսա գաղտնօրէն վերադարձը չէր ենթարկուեր պատժական որ եւ է կարգադրութեան: Այս միջոցը ջնջուած է: Ցետ այսու, արտաքսման պիտի ենթարկուի ամէն օտարական, որ անկանոն կացութեան մէջ կը գտնուի, կամ որուն՝ ինքնութեան թուղթը մերժուած է, կամ ձեռքէն առնուած է, անոր համար որ չի ներկայացներ անհրաժեշտ երաշխիքները:

6) Դատական նախարարին մէկ շրջաբերականը կը հրաւիրէ դատախազները որ օրէնքի խիստ կիրարկումը պահանջեն հանդէպ այն օտարականներուն, որոնք Ֆրանսա կը վերադառնան՝ հակառակ իրենց տրուած արտաքսումի հրամանին:

7) Հրամանագիր մը Հանրապետութեան նախագահութեան ապահովութեան սպասարկութիւնը կ'ենթարկէ նահանգային ոստիկանապետութեան հրամանին. յետ այսու, այս վերջինին կը պատկանի այս սպասարկութեան քննիչները ու պաշտօնատարները նշանակել:

Այն պարագային որ այս վերջինները կանչուին Սէնի նահանգէն դուրս, ժամանակաւոր կերպով կ'ենթարկուին ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան, դրուելու համար նահանգապետներու տրամադրութեան տակ:

8) Վերոյիշեալ միջոցներու բարւոք կիրարկումը ապահովելու համար, առ նուազն ամիսը մէկ անգամ, ներքին նախարարութեան մէջ տեղի պիտի ունենայ խորհրդակցութիւն մը, որուն պիտի մասնակցին արտաքին եւ ներքին նախարարները, նահանգային ոստիկանութեան պետը, եւ ի հարկին, ուրիշ իրաւասու վարչութիւններ:

Այս կարգադրութեանց վերաբերեալ հրամանագրերն ու շրջաբերականները լոյս տեսան երէկուան պաշտօնաթերթին մէջ:

Կորկուլով Աստուածաշունչ կը կարդայ Նոր ամբաստանիչ մը իր դէմ

Քննելու համար Կորկուլովի մտային վիճակը, մասնագէտ բըժիշկները զայն ենթարկած էին գիտական փորձերու, որոնք տկարացուցած են նախագահին սպանիչը: Այնպէս որ անոր հարցաքննութիւնը պիտի վերսկսի 4–5 օրէն:

Իր խցիկին մէջ, Կորկուլով իր յուշերը գրի կ'առնէ կամ ժամանակը կ'անցընէ Աստուածաշունչ կարդալով:

Գրեր էինք թէ Սօֆիա բնակող ռուս սպայ մը կարգ մը յայտնութիւններ ըրած էր Կորկուլովի Կովկասի մէջ ունեցած գործունէութեան մասին, եւ ցոյց տուած էր երեք վկաներ, որոնց մէկը ֆրանսացի գնդապետ մը, որ գաւառ կը բնակի: Այս վերջինը հրաւէր ստացած է ներկայանալու հարցաքննիչին եւ իր վկայութիւնը տալու:

Արտաքին նախարարութիւնը հաղորդած էր հարցաքննիչին թէ Փարիզ բնակող օտար զօրավար մը կրնայ տեղեկութիւններ հաղորդել Կորկուլովի անցեալ գործունէութեան մասին:

Այս զօրավարը ներկայանալով հարցաքննիչին, թարգմանեց ռուսերէն գրուած նամակ մը: Նամակագիրը որ խաղախ մըն է, կը պատմէ թէ, թերթերուն մէջ տեսնելով Կորկուլովի լուսանկարը, կարծած է ճանչնալ բոլշեւիկեան նախկին գործակալ մը, որ զինքը տանջանքի ենթարկած էր բանտին մէջ: 1920ին, երբ կը պատերազմէր բոլշեւիկներուն դէմ, Ռոստովի մէջ, այդտեղ, իրմէ գաղտնիքներ կորզելու եւ տեղեկութիւններ քաղելու համար, զինքը տանջեր էր եօթն ամիս:

Այս խաղախը որ կը բնակի Պիրենեաններու կողմը, պիտի հարցաքննուի տեղին վրայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

—)(о)(—

Արաբական «Էլ Թէզգատիւմ» թերթը կը գրէ.—

Տասը տարի առաջ Հալէպի որբանոցին մէջ Մովսէս Ղազարեան անուն 15 տարեկան պատանի մը կը գտնուէր: Վերջը այս տղան ճիզէյլի որբանոցը փոխադրուեցաւ: Զափահաս եղաւ եւ որբանոցէն դուրս հանուեցաւ անիկա: Դուրսը կօշկակարութեան հետեւեցաւ եւ արձանագրուեցաւ բոլշեւիկ: Ան շարունակ կ'երազէր եւ յաճախ ալ կը յայտարարէր որ ինք յառաջիկային Լենին մը պիտի ըլլայ:

Ժամանակէ մը ի վեր Մովսէս փոխադրուած էր Հալէպ եւ Կիլլայի ելեքտրական ընկերութեան գործին մէջ, աշխատաւոր եղած: Հոս, Հալէպի մէջ, ան բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն մը ստեղծեց, որուն կը մասնակցէին Մաշիկ Սարգիս, Արսէն Մարգար, Սամուէլ Քիւրքճեան, Մուհամմէտ Ալի կամ Քէրիմօֆ: Այս վերջինը ընիկ Պաղեստինցի է եւ բուն անունը Պէտի Սալլի: Այս մարդը պատերազմէ վերջ գտնուեցաւ Իտալիա, Աւստրիա, Պոլիս եւ վերջն ալ Պէյրութ: Իր շրջած տեղերը կեղծ անունով կը ճանչցուէր եւ յարաբերութեան մէջ կը մտնէր համայնավարներու հետ: Իր ամենավերջին անունը Քէրիմօֆ եղաւ: Անիկա Պէյրութ գտնուած միջոցին ծանօթացաւ Մովսէսին հետ եւ անկէ միասին Հալէպ եկան, հոս եւս ստեղծելու համար բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը:

Առանց կողմէ կազմուած բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը ինքնավար կ'աշխատէր եւ չէր ենթարկուեր կեդրոնին: Շաբաթը երկու անգամ ժողով կը գումարէին անոնք եւ Մովսէս ծրագիրներ կ'առաջարկէր: Կը պատրաստէին հայերէն լեզուով թռուցիկներ, որոնք Քէրիմօֆի կողմէ արաբերէնի կը թարգմանուէին:

Մայիս 1ի առթիւ, գաղթականներու թաղի պահակը տեսած է որ մարդ մը կարմիր դրօշ կը պարզէ. իսկոյն կը ձերբակալէ եւ կը տանի պահականոց, ուր ան ամէն բան կը խոստովանի եւ երեւան կը հանէ բոլոր գաղտնիքները: Խուզարկութիւն կը կատարուի Մովսէսի տան մէջ եւ հոն կը գտնուին դրօշներ, խմորատիպ, եւ բազմաթիւ թռուցիկներ: Մովսէս չուրանար եւ կը յայտարարէ որ ինք բոլշեւիկ է:

Հիմա բոլոր անդամները ձերբակալուած են:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

—)(о)(—

Պաղտատ հրատարակուող «Պաղտատ Թայմզ» անգլիերէն թերթը կը գրէ թէ՝ Իրաքի մարզպանութեան քարտուղար հարիւրապետ Հուլտ գացած է Շէյխ Ահմէտ Պարզանի մօտ, ընկերակցութեամբ զինուորական բըժիշկի մը: Ան տեսակցութիւն ունեցած է շէյխ Ահմէտի հետ եւ յաջողած անոր կողմէ գրաւուած երկու անգլիական օդանաւերը ետ առնել:

Այդ անգլիական օդանաւերէն մէկը կը կոչուի «Ուիլզ» որ բերուելով Պաղտատ նորոգութեան յանձնուած է. իսկ միւսը անվնաս վիճակ մը ունի եւ կը գտնուի այժմ Պաղտատ:

«Պաղտատ Թայմզ» կ'աւելցնէ.—

Հարիւրապետ Հուլտի ունեցած յաջողութիւնը չատ կարեւոր է: Այսու հանդերձ չատ գաղտնի կը պահուին այն պայմանները որոնց համաձայն հարիւրապետը յաջողեցաւ համոզել շէյխ Ահմէտ Պարզանը եւ անոնց հետ համաձայնութեան լեզու մը գտնել:

Շէյխ Ահմէտ սակայն, այս երկու անգլիացի զինուորականներու հանդէպ չատ լաւ վերաբերմունք մը ցոյց տուած է եւ զանոնք հիւրասիրած մեծ պատիւներով:

Այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ վերջ, «Պաղտատ Թայմզ» կուտայ հետեւեալ լուրերը.—

Զինուորական իշխանութիւնը որոշած էր Պարզանի սահմաններուն վրայ պահականոց մը հաստատել եւ ձեռնարկած էր շինութեան: Բայց Շէյխ Ահմէտի ուժերը լուր առնելով յարձակում գործեցին եւ սպաննեցին երեք զինուոր եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգեցին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անգլիական գրիչի կարուկ ոճով եւ ազգերու ազատագրութեան երբեմնի ռահվիրայ Ֆրանսացիի ազատ բերնով, խաղաղութեան համաժողովը 1919 յունիս 25ին ապետականօրէն մէկդի կը նետէր Տամատ – Ֆէրիտեան բարենորոգմանց առաջարկները, եւ ազատ կը յայտարարէր հայ ժողովրդի հայրենիքը, Հայաստանը. ու այդ կը կատարուէր յանո՛ւն չորսերու ընդհանուր ծրագրի յաջողութեան եւ ի վարձատրութիւն հայ ժողովուրդի արեւելքէն արեւմուտք բերած իր անհամար զոհաբերութեանց ու թափած արիւնին։

Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կուշտին, Թուրքիան ալ չէզոքացուեցաւ. Օտեան կորուեցաւ Միջերկրականէն, Ցոյներու Տարտանէլ հաստատուելովը։

Շատ բնականօրէն բոլոր պզտիկ պետութիւններու առաջին հոգը պիտի ըլլար հաստատել մաքսային դրութիւն եւ ունենալ կանոնաւոր բանակ. առանց բացառութեան ամէնքն ալ տիրող պայմաններուն մէջ վաղ թէ ուշ վտանգուելու սպառնալիքի հոգեբանութիւնը կ՚ապրէին։ Ոչ ոք մեծերէն պարտականութիւն սեպեց այն օրերուն յիշեցնել փոքրերուն Ուիլսընեան պատգամագրի երրորդ կէտը, «ստեղծել տնտեսական հաւասարութիւն բոլորի միջեւ, եւ որքան կարելի է զգուշանալ մաքսայինդրութիւններէ»։ Մոռցուեցաւ նաեւ չորրորդ կէտը որ կը վերաբերէր սպառազինութեան սահմանափակման։

Խաղաղութեան դաշնագրի գործադրութեան օրերուն, ո՛չ մէկ փորձ եղաւ պարտուող երկիրներու ժողովրդավար հոսանքները քաջալերելու. ընդհակառակն, եթէ մէկ կողմէ Պավարիոյ մէջ Այզնէրը արհամարհուեցաւ, միւս կողմէ Հօրթին ամէն քաջալերութիւն գտաւ յաղթականներու մօտ. դարձեալ եթէ մէկ կողմէն Սուլթանի կառավարութիւնը արհամարհուեցաւ, միւս կողմէ Փոքր – Ասիոյ Թուրք ազգայնական շարժումը քաջալերուեցաւ դրամով, զէնքով, պարէնով եւ ռազմամթերքով։

Եթէ երբեք Սերպիան եւ Լեհաստանը ծովերու վրայ ազատ դուներ ունեցան եւ Հունգարիան անոնցմէ զրկուեցաւ Անգլիոյ բացարձակ պահանջով ծովերու վրայ ազատ նաւարկութեան իրաւունքը սահմանափակուեցաւ։

Խաղաղութեան սեղանին շուրջ յաղթական մեծերը ուրախ ու հպարտ էին. անգամ մը որ իրարմէ բաժնուեցան, զգացին որ խաղաղութիւնը վերահաստատուած չէր. անհամաձայնութեան եւ վէճի խնդիրներու թիւը շատ էր. արեւելքը տակնուվրայ էր, իսկ Եւրոպան տնտեսական փլուզումի ծանր վտանգին տակ կը գտնուէր, որ աստիճանաբար աղէտալի պիտի դառնար արեւմուտքէն արեւելք, մինչեւ Ռուսաստան, որ օրէ օր կը մխրճուէր համայնավարական քաոսին մէջ։

Նախապատերազմեան վիճակի վերանորոգման հաւատքը մեծերու մօտ անոնց բացարձակ միամտութեան ապացոյցը տուաւ, միայն Ֆրանսայի աւերակ նահանգները բաւական էին սիրտերը սեղմելու համար։

Իրականութեան մէջ ամէնքն ալ պարտուած էին. ուժի, անձի եւ նիւթի այն բազմամիլիոն կորուստները ընդհանուր յուսախաբութեան եւ սնանկութեան դուները բացին բոլորին համար. իրական յաղթողը մնաց թերեւս ձախողը. միւսներու գրաւած հողերը, ստացուած աւարներն ու գաղթավայրերը չբերին ո՛չ մէկ դարման, այլ պատճառ դարձան յետագային մէջ ելեւմուտքի եւ տնտեսութեան խանգարման։

Որքան ատեն որ մեծերը կը գործէին իրարու հետ ներդաշնակօրէն, դաշնագիրը իր կարեւոր կէտերով արժէքաւոր էր եւ ի զօրու. նոյն կէտերու շուրջ համաձայնականները դարձան անհամաձայն, նախապէս քաշուեցաւ Ամերիկան, ապա Անգլիան եւ միւսները։

Դաշնագիրը իր արժէքը կորսնցուցած էր այլ եւս, քանի որ զայն ստորագրողները առաջին առթիւ իսկ ջնջեցին փոխանակութեանց համաձայնութիւնը. դրամի անկումի սկզբնաւորութիւնն էր այլ եւս, որ երթալով պիտի շատնար, եւ պետութիւններու ելեւմուտքի հաւասարակշռութիւնը պիտի խանգարէր։

Ժողովուրդներու իրական ցաւերու դարմանը պաղարիւնօրէն չխորհեցան մեծերը, շնորհիւ իրենց անհամաձայնութեան, եթէ այն օրերուն մթերուած ոսկիներով աղքատ երկիրներու վարկեր բացուէին, միայն նախնական եւ սնունդի նիւթերու գնումի համար, թերեւս այսօրերու սնանկութեանց իրականութեան առջեւ չգտնուէին շատերը։

Միջազգային հակակշռին տակ՝ կարօտ ազգերու վարկերու օգտագործում մը կրնար խաղաղութեան համար նպաստաւոր երեւոյթ մը դառնալ։ Ամէն ազգ ինք իր գլխուն, իր միջոցներով ու մասնակի օժանդակութիւններով իր իրական պէտքէն դուրս ըրաւ այնպիսի անհաշիւ ու անհեռատես ծախքեր, որոնցմէ յառաջ եկաւ այս օրերու համաշխարհային մեծ քաոսը, որմէ ազատելու մեծերու փորձերը ցարդ մնացին ապարդիւն, ու աշխարհը ինկաւ աւելի սպառնալիքի տակ, քան մեծ պատերազմի նախօրեակին. ու այս ամէնը, որովհետեւ մեծերը սխալ ծրագրեցին ու անտեսեցին Ուիլսընեան տասնաբանեան։

Ուիլսընեան պատգամագրի մէջ չկային ո՛չ աւարի բաշխումի, ո՛չ տուգանքի եւ ո՛չ ալ վրէժխնդրութեան հարցեր. պատերազմը նկատուած էր իբրեւ աղէտ, եւ պէտք էր արգիլել անոր վերադարձը։

Պէտք էր ազատագրել բոլոր ճնշուած ազգերը, ոմանք անկախ դարձնելով, ոմանք ալ կցելով իրենց մայր հայրենիքներուն։ Օժտել բոլոր ազգերը ժողովրդավար կարգերով, վերջ տալ գաղտնի դիւանագիտութեան եւ սահմանափակել ազգերու սպառազինումը։ Ազգամիջեան ծագելիք բոլոր վէճերը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, որու մէջ ամէն ազգ պիտի ունենար իր ներկայացուցիչը։

Պատերազմը Ուիլսընեան առաջարկով չի նկատուիր վաճառականական գործողութիւն մը, որու վնասները եւ ծախքերը պիտի փոխարինուէին պարտուողի աւարով։ Առաջին անգամը ըլլալով պատերազմը կը նկատուի առանց վարձատրութեան չարիք մը. ժամանակաւոր յաղթականները լաւագոյն գործը ըրած պիտի ըլլային եթէ արգիլէին անոր վերերեւումը։

Ազգերը ազատագրել զինաթափելով ամէնը. ժողովուրդներու տնտեսական հակամարտութեան եւ տագնապին առաջքը առնել ապրանքներու ազատ փոխանակութիւնով, ազգերու համագործակցութեամբ չէզոքացնել բոլոր գերիշխանութիւնները, Ուիլսընեան այս սկզբունքներով աշխարհը պիտի կազմէր մէկ ամբողջական մարմին, որու մէկ անդամը երբ տկարանար, ցաւը պիտի զգացուէր ամբողջութեան կողմէ, հետեւաբար դարմանը պիտի ըլլար արագ ու հիմնական։

Ուիլսընեան մեծութիւնը եղած է այն, որ ան լաւագոյն կերպով գուշակած է ներկայի ազգամիջեան բոլոր բարդութիւնները, իսկ իր ընկերներու սխալը եղած է այն, որ անոնք առաջնորդուած են այնպիսի միջոցներով, որոնք անցեալէն փոխանցուած են իրենց՝ իբր ժառանգութիւն եւ մատնած են աշխարհը այնպիսի այլեկոծութեան մը, ուր մեծերէն սկսած մինչեւ ամենափոքրերը կը հարցնեն թէ ո՞ւր կ՚երթանք...

Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով :

ՊԱՐՏԷԶԻ ՋԱՆԳԱԿ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Ժամանակով կ՚ապրէին այր մը եւ կին մը, որոնք շատ ու շա՛տ կ՚ուզէին զաւակ ունենալ։ Ի վերջոյ կինը սկսաւ յուսալ թէ Աստուած ողորմած է, ան պիտի կատարէ իրենց խնդրանքը։

Անոնց տնակին ետեւի պատին վրայ փոքրիկ պատուհան մը կար, որմէ սքանչելի պարտէզ մը կը տեսնուէր, լեցուն հրաշալի ծաղիկներով ու խոտերով։ Բայց այդ պարտէզը ամէն կողմէ շրջապատուած էր բարձր պատերով եւ ոչ ոք կը համարձակէր ներս մտնել, որովհետեւ այդ բոլորը կը պատկանէր կախարդ կնոջ մը, որ շատ խիստ էր ու ամէնքը կը վախնային իրմէ։

Անգամ մը կինը կեցած կը հիանար այդ պարտէզին վրայ։ Մէջ մըն ալ տեսաւ զանգակիկներով լեցուն ածու մը, որոնք այնպէս քնքուշ կը նայէին իրեն, որ ան զայթակղեցաւ ու անդիմադրելի ցանկութիւն զգաց ուտելու։

Օրէ օր աւելի ու աւելի կ՚աւելնար այդ ցանկութիւնը, բայց որովհետեւ գիտէր թէ չպիտի կրնար զայն ձեռք ձգել, հիւանդցաւ վշտէն եւ մեռելի պէս գունատեցաւ։

Ամուսինը նշմարեց այդ.

— Ի՛նչ ունիս, սիրելիս։

— Ա՛խ, — ըսաւ ան,— եթէ չկարենամ ուտել այն զանգակիկները, որոնք կը բուսնին մեր տնակին ետեւի պարտէզին մէջ, պիտի մեռնիմ։

Ամուսինը, որ շատ կը սիրէր իր կինը, մտածեց. «Ինչո՛ւ թողուլ, որ կինս մեռնի, պիտի քաղեմ զանոնք, բան չի պատահիր։

Եւ իրիկուն մը, երբ մութն ինկաւ, պատէն ցատկեց պարտէզ, շտապ կերպով ժողվեց զանգակիկներէն ամբողջ փունջ մը եւ բերաւ իր կնոջը։ Իսկ սպասուհին սալաթ մը պատրաստեց։ Ու կերան։ Այնքա՛ն համեղ գտան զայն, որ յաջորդ օրն իսկ երեք անգամ աւելի ցանկութիւն զգացին անկէ ուտելու։ Օրը մթնելուն պէս խոկոյն ցատկեց պարտէզը, բայց դեռ հազիւ էր մտած, երբ սիրտը կանգ առաւ սարսափէն։ Առջեւը անկուեցաւ կախարդուհի մը։

— Ի՞նչպէս կը համարձակի՛ս, ըսաւ ան կարծես զինքը կլլել ուզելով, գողի պէս պարտէզս մտնել ու զանգակիկներս քաղել... դէշ պիտի ըլլայ քեզի։

— Ա՛խ, — աղաչեց մարդը, ձեր բարկութիւնը ողորմութեան փոխեցէք, ես այդ բանը ըրի ծայր աստիճան փափաքէս մղուած, կինս պատուհանէն տեսաւ ձեր զանգակիկները եւ այնքա՛ն փափաքեցաւ ուտել, որ պիտի մեռնէր, եթէ չքաղէի։

Կախարդը քիչ մը մեղմացաւ ու ըսաւ.

— Եթէ խնդիրը այնպէս է, ինչպէս կը պատմես, թոյլ կուտամ ուզածիդ չափ քաղել, միայն թէ մէկ պայմանով, պիտի տաս ինծի այն երեխան որ կինդ պիտի ծնի։ Անիկա դարձեալ ձերը պիտի ըլլայ, միայն թէ ե՛ս պիտի հոգամ զինքը մօր մը պէս։

Մարդը վախէն ամէն ինչ խոստացաւ ու երբ տղան ծնաւ, իսկոյն վազեց կախարդին քով, կնքեց զայն «Պարտէզի Ջանգակ» անունով եւ տարաւ անոր։

Ջանգակիկը ամէնէն գեղեցիկ աղջիկն էր, որ ծնած ըլլար արեւին տակ։ Երբ 12 տարեկան դարձաւ, պառաւը զայն փակեց անտառին մէջ եղած բարձր աշտարակին մէջ, որ ոչ սանդուխ ունէր եւ ոչ ալ դուռ, միայն ամէնէն վերի կողմը փոքրիկ պատուհան մը կար։

Երբ կախարդը կ՚ուզէր վեր բարձրանալ, կը կենար աշտարակին տակ ու կը կանչէր.

— Ջանգակիկ, Ջանգակիկ, վար կախէ վարսերդ...

Իսկ Ջանգակիկը հրաշալի մազեր ունէր, ոսկի թելերէն աւելի նուրբ։ Երբ ան կը լսէր կախարդին ձայնը, կը մօտենար պատուհանի շրջանակին, վար կը կախէր վարսերուն հիւսքը, որ այնքան երկար էր։ Պառաւը զայն բռնելով կը բարձրանար վեր։

Երկու տարի ետքը այնպէս պատահեցաւ որ թագաւորի որդին գնաց անտառ, մինչեւ անոր ծայրը՝ աշտարակին քով։ Հոն լսեց որ մէկը կ՚երգէ եւ այնքան հրաշալի, որ կեցաւ մտիկ ընելու համար։ Երգողը Ջանգակիկն էր, որ իսկական ոգեւորութեան մէջ կատարեալ ազատութիւն էր տուած իր զգացումներուն։

Իշխանը ուզեց անոր քով երթալ ու սկսաւ աշտարակի ճամբան փնտռել, բայց ոչ մէկ դուռ կրցաւ գտնել։ Իսկ անոր հետաքրքրութիւնը այնքա՛ն մեծ էր, որ ամէն օր սկսաւ գալ անտառ եւ անոր երգին ականջ դնել։

Անգամ մը, երբ կեցած էր ծառին ետեւը. նկատեց, որ կախարդ մը մօտեցաւ աշտարակին եւ լսեց թէ ինչպէ՛ս սկսաւ կանչել.

— Ջանգակիկ, Ջանգակիկ, վար կախէ վարսերդ...

Այն ատեն Ջանգակիկը վար կախեց ոսկեփայլ մազերը եւ կախարդը բռնելով բարձրացաւ վեր։

— Է՛, երբ ան այդ ձեւով կրնայ վեր բարձրանալ, ես ալ փորձեմ բախտս։

Եւ յաջորդ օրը, երբ մութն ինկաւ, իշխանը մօտեցաւ աշտարակին ու կանչեց.

— Ջանգակիկ, Ջանգակիկ, վար կախէ վարսերդ...

Եւ իսկոյն իր ոտքերուն քով ինկան երկար մազերը եւ իշխանը բռնելով սկսաւ բարձրանալ վեր։

Ջանգակիկը նախ շա՛տ վախցաւ, երբ իր քով այր մարդ մը տեսաւ, որովհետեւ իր կեանքին մէջ երբեք չէր տեսած, բայց իշխանը սիրալիր կերպով խօսեցաւ անոր հետ եւ ըսաւ, թէ ի՛նչ խորունկ կերպով ազդած էր անոր երգն իր վրայ, թէ հանգիստ չունէր այլեւս, ուստի որոշած էր ամէն գնով զինքը տեսնել։ Աղջնակին վախն անցաւ եւ երբ տղան հարցուց անոր, թէ արդեօք չէ՞ր ուզեր իր կինը դառնալ, ան նայեցաւ ու տեսաւ թէ ի՛նչքան երիտասարդ ու գեղեցիկ էր իշխանը։ Մտածեց. «Անիկա կախարդէն աւելի կը սիրէ զիս»։ Յետոյ ըսաւ. «Այո՛», եւ ձեռքը երկնցուց։

Ետքը շարունակեց.

— Ուրախութեամբ կուգամ քեզի հետ, բայց չեմ գիտեր թէ ինչպէս ելլեմ ասկից։ Հոս եկած ատենդ կծիկ մը մետաքս բեր հետդ, եւ հիւսք մը կը շինեմ անկից եւ երբ պատրաստ ըլլայ՝ վար կ՚իջնեմ եւ դուն ձիուդ վրայ կը դնես, կը տանիս զիս։

Իշխանն ըսաւ, թէ մինչեւ հիւսքին պատրաստուիլը ինքը ամէն օր պիտի գայ անոր քով, երբ կախարդը բացակայ է։

Իսկ կախարդը երբեք իմալ պիտի չունենար, եթէ Ջանգակիկը անոր ըսած չըլլար.

— Ըսէ՛ք ինծի՛, խնդրեմ, տիկին մայրիկ, ինչո՞ւ այնքան դժուար է ձեզ վեր քաշելը, երբ երիտասարդ իշխանը մէկ ակնթարթի մէջ վեր կը բարձրացնեմ։

— Ա՛խ դուն անաստուած, ճչաց կախարդ կինը, ի՛նչ կ՚ըսես։ Իսկ ես կը կարծէի թէ բոլորովին կտրած եմ քեզ աշխարհէն, մինչ դուն կը խաբես զիս։

Չար կինը, իր զայրոյթէն, բռնեց Ջանգակիկի հրաշալի մազերը, երկու անգամ փաթթեց իր ձախ թեւին վրայ, առաւ մեծ մկրատն ու կտրեց։ Սիրուն մազերը պառկած էին գետնին վրայ։ Այնքան անխիղճ էր ան, որ կապկպեց Ջանգակիկը եւ նետեց մութ տեղ մը, ուր պիտի ապրէր ան տանջանքի մէջ։

Նոյն օրը կախարդը կտրած վարսերը կապեց պատուհանին, ու երբ իշխանը եկաւ ու կանչեց.

— Ջանգակի՛կ, Ջանգակի՛կ, վար կախէ վարսերդ...

Ինքը վար ձգեց զայն։ Իշխանը բարձրացաւ վեր, բայց աշտարակին մէջ իր անուշիկ նշանածին փոխարէն գտաւ կախարդ կինը, որ պատ–

ԲԵԹՂԵՀԷՄԵԱՆ ԱՍՏՂԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

1 Արար

ՍԵԼՄԱ ԼԱԿԵՐԼՕՖ

ԱՆՁԵՐ.—

Օգոստոս – Հռոմէական կայսր
I Ծերակուտական
II Ծերակուտական
I Ջահակիր
II Ջահակիր
I վեստեան կին (Վեստանոյշ)
II վեստեան կին
Սիպիլ — Գուշակուհի
Կեսարի հետեւորդները

ՏԵՍԱՐԱՆ

Մարիամ, Յովսէփ, Պատանին, Հովիւներ :

Գիշեր՝ Հռոմի առջեւ : Կապիտոլի գագաթը : Լայն սանդուղներ «Յաւիտենական Կրակ»ով ատրուշանին առջեւ :

Դէպ ի ձախ՝ խորշին մէջ նոր շինուող տաճարին պատը :

Ատրուշանին առջեւ, տեւականօրէն կը ծեւաւորուին տարօրինակ ստուերներ, — երկուքը՝ Յաւիտենական Կրակին վեստանոյշները, իսկ երրորդը՝ գուշակուհին :

Սիպիլ.— Թաքուն ուժ մը զիս կ՚առաջնորդէ գիշերուան մէջ։ Երաժշտութիւն մը երկինքէն, որ երբե՛ք լսուած ըլլայ։ Օ՛, Լուսնթագ, այս երաժշտութիւնը քու երկնքէդ չէ։ (կ՚արթնցնէ վեստանոյշները) Քոյրե՛ր, Վեստանոյշներ, արթնցէ՛ք, երկար քնացաք։

1 վեստանոյշ.— Օ՛, գուշակուհի Սիպիլ։

11 վեստանոյշ.— Վա՛յ մեզի, քնացեր ենք։

Սիպիլ.— Լուսնթագին Յաւիտենական Կրակը կը շիջի։

1 վեստանոյշ.— Որմէ՛ արդեօք հմայուեր ու քնացեր ենք։

11 վեստանոյշ.— Օ՛, վա՛յ մեզի։ Լուսնթագի զայրոյթը եւ Կեսարին վրդովումը վերջ պիտի չունենան։

1 վեստանոյշ.— Կորսուա՛ծ ենք։

Սիպիլ.— Մի վախնաք։ Վաւ՛մ բան մը տեղի կ՚ունենայ այս գիշեր։ Բաղցր հմայք մը նուաճած է արար - աշխարհը։

1 վեստանոյշ.— Լռութի՛ւն կը տիրէ ամբողջ երկրի վրայ։

11 վեստանոյշ.— Ո՛չ մէկ աստղ երկնակամարին վրայ։

Սիպիլ.— Հողմերը շղթայուած են։ Ջուրն ու ցամաքը կը նոյնանան։ Ժամանակը կանգ է առած։ Դաշտին մէջ առանց բոցի կրակ կը տեսնեմ։ Կրակին շուրջ հեզ գառնեւրու եւ գիշատիչ գազաններու միջեւ կը ննջեն հովիւները։ Սպիտակ ամպեր։ — Ոչ։ Անթիւ թռչուններ — կը հսկեն անոր կրակին վրայ՝ գեղգեղելով, վին ածելով...

1 վեստանոյշ.— Ոչինչ կը լսեմ։

Սիպիլ.— Ամէնքը պիտի տեսնեն ու պիտի լսեն։

11 վեստանոյշ.— Օ՛, օգնէ մեզի։ Փրկէ մեզ Կեսարին զայրոյթէն։

Սիպիլ.— Ուրիշ մը պիտի փրկէ ձեզ։ Այս գիշեր վերջ պիտի գտնէ Կեսարի իշխանութիւնը։ Բոլո՛ր երկրային կայսրերու իշխանութիւնը։

1 վեստանոյշ.— Աւելի շուտ վառենք, քոյր, Ատրուշանին սուրբ իւղը։

11 վեստանոյշ.— Ու խնդրենք ամենակարող Լուսնթագէն՝ ներել մեր քունին։

Սիպիլ.— Օ՛, Լուսնթագ ինքը ես ննջած է այս հրաշալի՛ գիշերով, մի՛ մտահոգիք։

(Երկու վեստանոյշները, կշռութաւոր շարժումներով եւ դիրքերով կ՚առնեն անօթներ եւ ատրուշանին մէջ իւղ կը լեցնեն):

Սիպիլ.— Տխուր է ձեր երաժշտութիւնը։ Ու ազարոյր՝ ձեր պարը։ Վերջինն է ձեր զոհաբերութիւնը, որովհետեւ այս գիշեր կը վերջանայ խաղաղութիւն մը։ Ու կը սկսի նոր կեանք (ակնարկը յառած հեռուն)։ Դիտեցէք։ Երկնակամարին վրայ կը յայտնուի լուսաւոր աստղ մը, ցոյց կուտայ Արեւելքը, կը մեծնայ եւ տանջուող երկրին վրայ կը թափէ նոր լոյս։

1 վեստանոյշ.— Օ՛ սարսափ, իւղը չի բոցավառիր։

11 վեստանոյշ.— Փոխանակ լուսավառելու, կը շիջի Յաւիտենական Կրակը։

վեստանոյշները.— Ի՞նչ է այս։

Սիպիլ.— Նախայայտնութիւն։

(Հեռուն աղմուկ։ Ներս կը խուժեն մէկ քանի ջահակիրներ):

1 ջահակիր.— Կապիտոլ հասանք։

11 ջահակիր.— Մեծն Օգոստոս Կեսարը կուգայ։

1 վեստանոյշ.— (վախցայ)։ Կեսարը կուգա՞յ։

11 վեստանոյշ.— (Նոյնպէս վախցած)։ Գիշե՞ր ատեն։

1 ջահակիր.— Կ՚ուզէ զոհ բերել Լուսնթագի տաճարին։

11 ջահակիր.— Շատ անհանդարտ է։

1 վեստուհի.— (Սիպիլին) Մա՛յր գուշակուհի, պաշպանէ մեզ Կեսարի ցասումէն։

11 վեստուհի.— Օգնէ մեզ, որ Լուսնթագի ատրուշանին մէջ բոցավառի Յաւիտենական Կրակը։

1 վեստուհի.— Աստուածները վշտացած են։ Իւղ լեցուցինք, եւ ատրուշանին կրակը, փոխանակ բոցավառելու, կը մարի։

Սիպիլ.— Թաքուն ուժ մը զայն կը մարէ։

1 վեստուհի.— (Յուսահատ) Կեսարը մեզ կորստեան պիտի մատնէ։

Սիպիլ.— Ուրիշ, Կեսարէն աւելի զօրեղ մը ձեզ պիտի պաշպանէ։

1 ջահակիր.— Կեսարէն աւելի զօրե՞ղ մը։

11 ջահակիր.— Միայն Լուսընթագն է Կեսարէն աւելի զօրեղ։

Սիպիլ.— Պիտի գայ Մէկը՝ Լուսընթագէն աւելի զօրեղ։

1 ջահակիր.— Զգո՛յշ՝ լեզուդ, կին, որ կը հայհոյես Աստուծոյ։

11 ջահակիր.— Կորսուած ես, եթէ Կեսարը լսէ բառերդ։

Սիպիլ.— Ինչո՞, կը զայրանաք, երկրային Կեսարի ծառաներ։ Չէ՞ք զգար, որ նոր խաղաղութիւն մը կը ծնի։

1 ջահակիր.— Կը զգանք որ Կեսարը կուգայ եւ կորստեան պիտի մատնէ մեզ ամէնքս, եթէ չմեղմէք իր զայրոյթը։

11 ջահակիր.— (Անհամբեր) Ան մեզ գիշերով հալածեց՝ շուներու նման։ Վազեցէք դէպի Կապիտոլ, ու ինձ սպասեցէք զոհաբերութեան, ըսաւ։

1 ջահակիր.— Անքուն գիշերը կը նեղէ զինքը։ Հռոմը կարծես մեռաւ։ Տիբերի ջուրերը եւս կանգ առին։

11 ջահակիր.— Ծերակուտականները ի զուր ջանացին զայն հանդարտեցնել։ Անզօրութիւնը քաման է այտերը։

1 ջահակիր.— Երբ Ֆորումայի միջով, աստուածներու լեռնէն դէպի աղին ճամբայ առինք, մեր ձիերը քնացած՝ գլուխնին վար կախեցին։

11 ջահակիր.— Ճամբան շարունակեցինք հետիոտն, վազեցինք այնպէս ինչպէս մարդ երազին մէջ կը վազէ՛, ձեզի հազորդելու համար որ զոհաբերութեան պատրաստուիք։ Մեր ետեւէն կուգան ծերակուտականները եւ նոյնինքն՝ Կեսարը։

1 վեստանոյշ.— (Յուսահատ կը կոտրտէ ձեռքերը) Ու Յաւիտենական Կրակը շիջած պիտի գտնեն։

11 վեստանոյշ.— (կը նետուի դէպի ջահակիրները) Անզօր ենք զայն արծարծելու, օգնեցէք։

1 ջահակիր.— (Ականջ կուտայ եւ նշան կ՚ընէ լռելու) Վա՛յ ձեզի, Կեսարը կը ժամանէ։

(Ներս կը մտնեն երկու ծերակուտականներ՝ շփոթած եւ ուժասպա՛ռ):

1 ծերակուտական.— Հասա՛նք։ Ի՛նչ ահաւոր գիշեր։

11 ծերակուտական.— Հո՛ս եւս ամէնքը ննջած են։ Է՛յ, ամէն ինչ պատրա՞ստ է զոհաբերութեան համար։ Կեսարը կը ժամանէ։

1 վեստանոյշ.— Վա՛յ մեզի ու ձեզի։ Յաւիտենական Կրակը կը շիջի։

11 ծերակուտական.— Սրբազան իւղը կը մերժէ վառիլ։

1 ծերակուտական.— (Քստմնած մազերով) Դժբախտնե՛ր։

11 ծերակուտական.— (Կ՚երթայ դէպի կապիտոլի գագաթը եւ կը դիտէ Սիպիլի ստուերը) Ի՞նչ է այս։

1 ծերակուտական.— (Կ՚երթայ անոր քով) Զիթենիի կոճղ մը։

11 ծերակուտական.— (Շուրջը նայելով) Եւ կամ քարէ արձան մը...

1 ծերակուտական.— Ծիրդ հոն, ուր կը շինուի Կեսարին՝ Օգոստոսի տաճարը։

11 ծերակուտական.— (Յանկարծակիի եկած) Տե՛ս, արձանը կը շարժի։ Սիրտս վախ մտաւ։

1 ծերակուտական.— Իմս ալ... Անիծեալ գիշեր։

11 ծերակուտական.— (կը պռռայ ցնցուած) Ջահակիրնե՛ր, լոյս բերէք։

(Ջահակիրները վազելով կը մօտենան)։

I ծերակուտական.— (Դէպի ստուերը) Ո՞վ ես դուն։

Սիպիլ.— Ես ժամանակն եմ։

II ծերակուտական.— (Ուշքի եկած) Սիպիլն է։

I ծերակուտական.— Որքա՛ն վախցայ։

II ծերակուտական.— Որքա՛ն սեւցած է։

I ծերակուտական.— Ժամանակ է՛ն։ Անոր տարիները անհաշուելի են՝ ծովեզրի աւազներուն նման։

I ջահակիր.— Ծերակուտականնե՛ր, ա՛ն է ամէն բանի յանցաւորը

բաստ կեցած էր աչքերով ուտելու համար զայն:

— Ըհը՛, ըսաւ չարութեամբ, դուն կ'ուզես յափշտակել Ջանգակիկը, բայց գեղեցիկ Թռչունը ալ չպիտի երգէ իր բոյնին մէջ, կատուն տարաւ զայն, ու հիմա ալ քու աչքդ պիտի զայն: Ջանգակիկը կորսուած է քեզի համար եւ ալ չպիտի տեսնես զայն, ինչպէս չես տեսներ քու ականջներդ:

Իշխանը կարծես խելագարեցաւ: Ինկաւ եւ յուսահատ վար նետուե-լէն, ու թէեւողջ մնաց, բայց աչքը ժամած ճիւղը կուրցուց:

Մկաւ կոյր կոյր պտտիլ անտառին մէջ եւ կերակրուիլ պտուղներով ու բոյսերու արմատներով: Վերջ ու անմխիթար կուլար իր անմահ սէրուհին համար: Այսպէս անտառին չորս պտտեցաւ քանի մը տարիներ, մինչեւ որ օր մը հասաւ հոն, ուր պահուած էր իր Ջանգակիկը: Զոյգ մըերկուորեակներ մանչ ու աղջիկ ծներ էր անոր:

Իշխանը ճանչցաւ անոր ձայնը, ուրեմն ինքզինքն ալ ճանչցնել, շարժեցաւ այն կողմը, ուրկէ կուգար ձայնը եւ, երբ Ջանգակիկը նշմարեց զայն, ճանչցաւ, փաթթուեցաւ անոր վիզին ու սկսաւ լալ:

Երկու կաթիլ արցունքներ ինկան իշխանին աչքերուն վրայ եւ աչքերը բացուեցան:

Իշխանը առաւ ու զայն տարաւ իր երկիրը, ուր մեծ ուրախութեամբ ընդունեցին զինքը: Այնտեղ ապրեցան ուրախ ու երջանիկ:

Թարգ. Խ. ԵՂԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նմոյշ մը Կորկուլովի բանաստեղծութիւններէն

Փարիզի ռուսական մէկ թերթը, Փօսլետնիա Նովոստի, կը գրէ թէ Կորկուլով, այս տարի, Փարիզի մէջ լոյս ընծայած էր գիրք մը, — Սկիւթացիներու կեանքին գաղտնիքը: Կորկուլով, այդ գիրքին վրայ, կ'երեւէր ծածկանունով մը, Փօլ Պրէտ (վերջին բառը ռուսերէնէ առնուած, բրէդ = զառանցանք):

Այս գիրքը կը պարունակէ պատմուածք մը, Հեռակաճ, պոէմա մը, Սկիւթացիներու ողբերգութիւնը, որ ատ կը կազմէ Սկիւթացին օփերային, 3 արար եւ 1 նախերգանք, ու պոէմա մը եւս, Բանաստեղծին հայրենաբաղձութիւնը, զոր ձօնած էր ռուս բանաստեղծին, Եսսէնինի, անձնասպան եղած քանի մը տարի առաջ: Առաջին գործը, որ կը ներկայացնէ գարունիր չիզլերուն մէջ, Սեւ ծովուն եզերքը, գրուած է պրոլետ գրողներու ոճով: Առանց տաղանդի, առանց արժէքի գործ մը:

Կորկուլով չատ ազդուած է Ալեքսանդր Պլոքէն, որ նոյնպէս կը խօսի Սկիւթացիներուն մասին: Իսկ վերջին գործը կը բաբախէ համակրական զգացումներով հանդէպ Եսսէնինի:

Կորկուլով 1925ին Պերլինի մէջ հրատարակած էր նաեւ ուրիշ պատմուածք մը, Արշալոյս, որ գրուած է ռուսական նոր ուղղագրութեամբ:

Ճաշակ մը տալու համար Կորկուլովի ստեղծագործութեան մասին, հատուած մը ահա.—

Երբեք:
Ահաւասիկ:
Ահա, ահա...
Ո՛չ, երբեք:
Երբեք... ամենեւին,
Ա՜հ, է՜հ, այսինքն... ա՜լ...
Կէտը իր տեղը մնաց:
Ո՛չ, տեղը չմնաց:
Կէտը կը շարժի՛,
Տեղ կը փոխէ,
Տեղ կը փոխէ... տեղ կը փոխէ, տեղ...
Կը մեծնայ:
Կ'անի:
Կը լայննայ:
Օգնութի՛ւն:
Ոչ, կէտ մը չէ այս:
Հապա ի՞նչ է:
Ի՞նչ է:
Ա՜խ, հեռակա՜ն...
Հեռակա՜ն, հեռակա՜ն, հեռակա՜ն,
հեռակա՜ն...
Պիտի հնչե՞ն զանգակը:
Տեսէ՛ք, տեսէք...
Կը թռչի՛...
Ա՛յ, ա՛յ, առանց թեւեր ունենալու:
Ա՛յ, կը վազէ, կը վազէ գետնին վրայէն:
Պիտի կենա՞յ:
Տե՛ս հո՜ն...
Կարծես կը լողայ...
Այո՛, կը լողա՛յ...:

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԱՌ Գ. ՕՏԵԱՆ

Պոլսոյ Արեւելք գրական թերթը հրատարակած է հետեւեալ նամակը, գրուած ասկէ մօտ 70 տարի առաջ, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի կողմէ եւ ուղղուած՝ Գր. Օտեանին:

Կ. Պոլիս, 20 Ապրիլ 1866

Սիրելիդ իմ Օտեան,

Նամակդ ցաւոց ձայներով, հառաչքով, հեծութեամբ եւ յուսահատութեամբ լի էր այն, արցունք միայն պակաս էր, ու ես թափեցի զայն քու տեղդ ու քու վրադ. ըսի թէ, օրհնե՛լ են այն կաթիլները զոր ցամաք աչքերուն տրուած չէ հեղուլ. Իցի՛ւ թէ հրակէզ ճակտիդ վրայ ցաւոց ակօսներուն մէջ կարենային ամոքումն եւ զովութիւն ծաւալել: Իցի՛ւ թէ բարեկամի մը արցունքները յորդորէին նաեւ քու աչքերդ քաղցրալի ցօղերով լեցուելու, բերերդ թօթափէին իրենց մշուշը. աւելի յստակ տեսնէիր աշխարհքը ու կեանքը. իմանայիր որ անոնք այնքան սեւ, այնքան դառն ու բարդ մաղէտ չեն, քանի որ բարեկամութիւնը կայ, քանի որ սէրը կայ, որոնք գրկարաց խանդաղատանօք կ'ընդունին բախտին ձեռքէն հալածական Թշուառը: Մի՞թէ ես չփորձեցի. մի՞թէ եւ դու չփորձեցի՞ր զայս Օտեանդ իմ. կ՛, մտերմութիւն, սէր զգացող ու ազդող սրտից չի վայելեր յուսակտուր ըլլալ եւ ցաւոց անհուն ամայութեանց մէջ թափառիլ. մեծ անիրաւութիւն ու նախատինք է այն սիրելեաց դէմ: Օր չըլլար որ քու խօսքդ չընենք. ժամ մը, վայրկեան մը չի սահիր առանց քու վրայ մտածութիւն մը, խղճ մը, հառաչ մը ու մաղթանք մը իւր հետը տանելու. տեղ մը երթանք. «Ո՞ւր էր թէ Օտեանը հոս ըլլար». կերակուրի որ նստինք, «Ո՞ւր էր Օտեանը սեղանակից ըլլար». ուրախութիւն մը որ ունենանք «Ո՞ւր էր թէ Օտեանը մասնակից ըլլար». իրարու որ հանդիպինք, «Օտեանէն ի՞նչ լուր, Թուղթ առի՞ր. ի՞նչ կը գրէ»: Քեզմով լեցուած է ամէնուս օրերն, միտքը, սիրտը, արթնութիւնն ու երազը, ու մենք ամէնքս մէկտեղ քու սրտիդ պարապը չենք կրնար լեցնել. կամ անոր բեռը թեթեւցնել ու սփոփել:

Դեռ քեզի չատ ըսելիքներ ունիմ, բայց հարկ է որ նախ քենէ Թուղթ մըն ալ ընդունիմ:

Միշտ քոյինդ
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐ. ՄԱՌԻ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

Տաղանդաւոր երիտասարդ դաշնակահարուհիին մասին, որ վերջերս, Փարիզի մէջ, տուաւ նուագահանդէս մը, այսպէս կը գրէ Վենետիկեան թերթ մը, Gazetta.

— «...Մենք առիթն ունեցած ենք, ուրիշ անգամներ, ներկայացնելու այս հայ մանկամարդ դաշնակահարուհիին արուեստագէտի խառնուածքը եւ արտաշնչագիտականօրէն հրաշալի բնութիւնը: Այդ բնութիւնը իր մէջ կը պահէ այն գիծերը, որոնք ամէնէն աւելի կը յատկանշեն իր ցեղը, որ այնքա՜ն ընկալուչ է զարձեր խորունկ յուզումներու, ինչպէս նաեւ միթիք Թռիչքները եւ բանաստեղծական քաղցր ինքնամփոփումը: Մենք կը հիանանք մանկամարդ դաշնակահարուհիին վրայ, որ կը գտնուի արուեստագէտի կազմութեան իր լրումին մէջ եւ տիրացած է այնպիսի թէքնիքի մը, որ գերազրականօրէն ինքնեկ է, յստակ եւ նուրբ:

Adante Sostenutoի թեման, որ սատակօրէն կը խօսէր, մաքրօրէն կը յուզէր, բանաստեղծական հայրենաբաղձիկ զգացումով մը քաղցրօրէն պերճահանչ կը դառնար, կը կենդանանար ու կը ծաղկէր, երբ Թաւշային ու քաջ սանդղահարումով մը՝ եղանակագրութիւնը արդէն կը հասնէր, գերագանցօրէն ճկուն եւ լիօրէն հնչեղ ու լուսաւէտ, արտայայտութեան այնպիսի ձեւերու, որոնք կը միախառնուէին եւ կը հաստատակչուէին համանուագի բաժնին ընկերակցութեան ու խոյանքին մէջ:

Պերճ եւ փայլուն՝ երկրորդ խաղին մէջ, զոր նուագեց կչռոյթի ամենայն Թարմութեամբ, Մառի Պօտուրեան գիտցաւ ինքնին եւ թեթեւ խոյանք մը տալ Prestoին: Ինչ որ աւելի եւս յայտնաբերեց իր կախարդական թէքնիքը եւ խանդավառութիւնը ստեղծեց սրահին մէջ: Ու ծափահարուեցաւ ջերմօրէն»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՍԷՎՐԱՆԻ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախորդ շաբաթ գիշեր, Սէվրանի Հայ Կրթական Միութիւնն ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղը, գեղեցիկ համագործակցութեամբ մը «Սալ տը Թրիանօն»ի մէջ սարքեցին երեկոյթ-պարահանդէս մը, որ իր յաջողութեամբը խիստ պատուաբեր եղաւ տեղւոյն երիտասարդ ուժերուն:

Պ. Թորգոմ Նալպանտեան հանդէսին նպատակը բացատրելէ յետոյ, բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսուհին Տիկին Էլլէնպիւզանդը, որ գեղեցկօրէն վեր հանեց հայ մշակոյթի պահպանման, այլասերման դէմ պայքարելու եւ հայ սկաուտներու պատրաստման անհրաժեշտութիւնը՝ վերածնունդ հայրենիքին եւ հայ ցեղին օրժանաւոր ծառայութիւն մը կատարելու բաղձանքով: Ան չէշտակի խօսքն ուղղեց նաեւ Սէվրանի իր քոյրերուն՝ պարտականութեան դաշտին վրայ ցոյց տալու իրենց համապատասխան դերը՝ տեղւոյն մէջ կազմակերպելու համար Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը:

Յարգելի տիկնոջ յոյժ ոգեւորիչ բանախօսութենէն յետոյ — որուն համար զոյգ Վարչութիւնները ի դիմաց ներկաներուն իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն — տեղւոյն Թատերասէր երիտասարդները գովելի եռանդով ու անսպասելի յաջողութեամբ բեմադրեցին «Զարշըլը Արթին աղան», անվերջ քրքիջածափեր խլելով երեք հարիւրի մօտ խանդավառ հասարակութենէն:

Կէս գիշերէ վերջ, պարահանդէսի միջոցին տեղի ունեցաւ աճուրդ եւ վիճակահանութիւն: Առաւօտուն ներկայ հասարակութիւնը մեկնեցաւ խիստ ոգեւորուած ու լաւ տրամադրութեան տակ եւ խնդրեց զոյգ վարչութիւններէն միշտ նմանօրինակ օգտակար առիթներ ստեղծել: Հանդէսին հասոյթն էր 1400 ֆրանք մօտաւորապէս:

Ժողովրդեան բուռն բաղձանքին գոհացում տալու նպատակաւ, մօտ ատենէն դաշտահանդէս մը պիտի կազմակերպուի:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

Աստիճանաբար...

Եգիպտոսի «Արեւ»ը Հակառակ վարչաձեւերու տարբերութեան վերնագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մայիս), կը քննէ ռուս-թրքական բարեկամութիւնը եւ մասնաւորաբար կանգ կ'առնէ այս երկու վարչաձեւի տարբերութեան վրայ, որոնք սակայն արգելք մը չեն իրենց «սիրալիր» յարաբերութեան:

Ու հիացափուած երէկուան բարեկամներէն, կը շարունակէ.

— «Այս բոլորը կը նշանակէ թէ վարչաձեւի տարբերութիւնները եւ տեսաբանութեան հակառակութիւնները տեղի կ'ունենան քաղաքական շահերու առջեւ, կամ պարզ խօսքով ազգի մը (նոյն իսկ եթէ այդ ազգը «աշխատաւորութիւն» կոչուի) գոյութեան խնդրին, ապրելու իրաւունքին առջեւ: Եւ եթէ ազգէ ազգ, երկիրէ երկիր, աշխարհէ աշխարհ ա՛յս է ըմբռնումը, ի՞նչպէս կարելի է երեւակայել, որ միեւնոյն ազգի պատկանողները, միեւնոյն երկրին հարազատ զաւակները նո՛յն քաղաքական շահերը ունենան, նոյն գոյութեան կռիւը մղելու եւ նոյն ապրելու իրաւունքը պաշտպանելու հարկադրուած ըլլան եւ սակայն վարչաձեւի, իրաւակարգի շուրջ վիճաբանին եւ տեսաբանական տարբերութիւններու համար իրարու գլուխ պատռեն:

Մեր այս հարցումը կ'ուղղենք մասնաւորապէս Փարիզի «Դարբնոց»ին եւ արտասահմանի մէջ «Խորհրդային» ճիշդ գիծը» տանող ուրիշ հայ եւ աշխատաւորական թերթերու խմբագիրներուն: «Դարբնոց» վերջին անգամ կը հարցնէ. «Բուրժուական, հակախորհրդային կուսակցութիւն մը (սամ-կամյար ապատական) ի՞նչ կապ կրնայ ունենալ խորհրդային, աշխատաւորական Հայաստանի հետ»:

Քանի որ «Դարբնոց» այնքան լաւ կ'ըմբռնէ «խորհրդային գիծը», կրնա՞յ մեզի ըսել թէ Ըսմէթ փաշաները բուրժուա՞ են թէ պրոլետար, թէ ի՞նչ կապ կրնան ունենալ Խ. Միութեան հետ այն երկիրները, ուր ոչ թէ սամկամյարական, այլ ուսատպետական կարգեր կը տիրեն, ուր կայ ե՛ւ սեփականատէր ե՛ւ սարուկ ե՛ւ շովինիզմ եւ փոքրամասնութեանց բնաջնջումի քաղաքականութիւն:

Ու եթէ այսպիսի տարբերութիւնները պատճառ մը չեն, որ քաղաքական եւ տնտեսական կապեր գոյութիւն ունենան մէկ կողմէն Խ. Միութեան եւ անոր մաս կազմող Հայաստանի եւ միւս կողմէն ուրիշ երկիրներու միջեւ, այդ ո՞ր քաղաքական եւ տնտեսական շահերն են, որ արտասահմանի «ոչ աշխատաւոր» հայութիւնը կը զրկէ Հայաստանի «բարեկամ» ըլլալու իրաւունքէն:»

Աստիճանաբար, բայց խելքի կուգան:

ԱՆԿԷՆԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Անցեալ կիրակի՝ Անկէնի մէջ տեղի ունեցաւ Դպրոցասէրի տեղւոյն մասնաճիւղին Օրիորդաց Միութեան թէյասեղան-պարահանդէսը: Կոկիկ հասարակութիւն մը լեցուցած էր սրահը:

Օրիորդ Ալիս Նալպանտեան կատարեց բացումը նուագելով Ռախմանինովի Préludeը:

Ալպէր եւ Արա երկու հայ երիտասարդներ իրենց երգերովը ծափեր խլեցին:

Իսկ Սանտրոսեան Ջութակով «Հայու Ոգին» նուագեց անվերջ ծափեր խլելով ներկաներէն:

Միութեան կողմէ Օր. Անահիտ Խանճեան, Միութեան գործունէութեան մասին տեղեկատուութիւն մը կարդաց եւ որմէ վերջ սկսան պարերը:

Հանդէսը որ սկսած էր ժամը 4ին, մինչեւ ժամը 9.30 շարունակուեցաւ:

Միութեան օրիորդները՝ որ գեղեցիկ օրինակ մը տուին, սկիզբէն մինչեւ վերջ սպասարկելով, եւ տեղաւորելով ներկաները:

Կը կարծենք թէ լիովին յաջողեցան իրենց նպատակին մէջ: Ս

ԶՕՐ. ՎԷՅԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

—)(o)(—

Զօրավար Վէյկանի հանդիսական ընդունելութիւնը Ֆրանսական Ակադեմիային մէջ, Տումէսի պաշտօնեաներու պարագաներու պատճառով պահ մը յետաձգուած, տեղի ունեցաւ անցեալ հինգշաբթի օր:

Զօրավար Վէյկան ծնած է Պրիւքսէլ, 1867ին: Ուսումը ստացած է Ֆրանսայի մէջ: Փայլուն շրջան մը նորոգեց Սէն — Սիրի մէջ: Այնուհետեւ արագ վերելք մը զինուորական աստիճաններէն: Ընդհ. պատերազմին, կը յայտնուի իր տաղանդը զանազան ճակատներու վրայ, կրակի ընթացքին, Ջուփրերի եւ Ֆոշի հետ բանակցութիւններու պահուն:

Զինադադարին, Վերսայլի դաշնակցային զինուորական խորհուրդին ընդհանուր քարտուղար: Ու երբ բոլշեւիկները յարձակեցան Լեհաստանի վրայ, Վէյկան գնաց օգնութեան, փայլուն յաղթանակ մը տարաւ: 1923ին Սուրիա, իբրեւ մարզպան: Իր ներկայութիւնը խաղաղութիւն կը պարտադրէ երկրին: 1930ին Ֆրանսական բանակներու ընդհ. հրամանատար: 1931ին փոխ — նախագահ պատերազմի գերագոյն խորհուրդին: Եւ ահա ակադեմական:

(կը լսուի դոփիւն եւ մօտակայ ամբոխ)

II Զաճակիր.— Ծերակուտականներ, Կեսար Օգոստո՛սը...

(կը մտնէ կեսար, ասուէ հրաշագեղ վերարկուով եւ գլխուն ծաղիկ: Խոնջ ու անհանդարտ է: Իրեն կ'ընկերանան հետեւորդներ: Ամէնքը զայն կը դիմաւորեն բարձրաձիգ Թեւերով).

Ամէնքը.— Ողջո՜յն Կեսար Օգոստոսին:

Կեսար.— Ինչո՞ւ այսպէս սարսափած էք ամէնքդ:

II Ծերակուտական.— Ո՛վ Կեսար, սարսափած ենք ձեր Սիպիլէն:

Կեսար.— Ի՞նչ, պատգամաբեր գուշակուհի՞ն: Ո՞ւր է ան: Մի՛ վախնաք: Ան մեզի պիտի օգնէ ցրուելու համար այս գիշերուան կասկածներն ու խռովքները: Ո՞ւր է ան:

I Ծերակուտական.— Կապիտոլի զագաթը, ուր կը կանգնեն քու տաճարդ:

Կեսար.— (կը մօտենայ) Մի՞թէ կը տեսնեն, որ նոյնինքն՝ ամենամեծն, Կեսար Օգոստոսը իր առջեւն է (Գուշակուհիին) Ինչո՞ւ չես ողջուներ զիս: — Չի՛ նա՛յիր իսկ ինծի:— Ի՞նչի՞ կը սպասես:

Սիպիլ.— (Ակնարկը սեւեռած հեռուն) Կը սպասեմ Արքայից Արքային:

I Ծերակուտական.— Դժբա՛խտ կին, Մի՞թէ չես տեսներ, որ ան առջեւդ է: Կո՞յր ես:

Սիպիլ.— Ո՛չ թէ ես, այլ՝ դո՛ւք կոյրեր էք: Բայց, այս գիշեր ձեր ամէնքին աչքերը պիտի տեսնեն:

II Ծերակուտական.— Արթնցի՛ր եւ ծունկի եկուր արքային առջեւ, որուն կը սպասես:

Սիպիլ.— Ձեր արքան երկրի արքան է: Ես կը սպասեմ ուրիշ արքայի մը, որ աւելի մեծ է, քան Կեսարը:

Կեսար.— Անմի՛տ: Հռոմի աստուածները միայն ինձմէ մեծ են:

Սիպիլ.— Անմիտ ես դո՛ւն: Կուգայ Հռոմի աստուածներէն ա՛ւելի մեծ մը:

I Ծերակուտական.— Դուրս ելած ես քարայրէդ, որպէսզի հայհոյե՞ս Մեծն Կեսարին:

Սիպիլ.— Եկա՛յ փառաբանելու համար Ա՛յն, որ կուգայ առնելու բոլոր երկրային աստուածներու ուժը:

(Զաճակիրները եւ ծերակուտականները կը նետուին վրան):

I Ծերակուտական.— Դուն անիծեալ, դուն քու չար մտածումներովդ կախարդած ես այս գիշերը:

Կեսար.— Կանգ առէ՛ք: Մի՛ զրգռէք զայն:

I Ծերակուտական.— Ան կը բերէ բոլո՛ր Թշնամի նախատեսութիւնները:

Կեսար.— Ա՛ն, Օրաքուլային քուրմն է ան: Եթէ նոյն իսկ վանէք զայն, ան իր գուշակութիւնները պիտի գրէ ծառերուն տերեւներուն վրայ ու հովը զանոնք պիտի տանի անոնց ականջներուն, որոնց սահմանուած են: Եկո՛ւր, Սիպիլ, եւ ըսէ, ինչ որ ունիս ինծի ըսելիք:

Սիպիլ.— (Շփացած, քանի մը քայլ կ'առնէ): Երկնային կապո՛յտ տարածութեան վրայ Թափուած անհամար աստղերէն մին, բոցավառած, կը հակի դէպի երկրային վայրերը, տառապած աշխարհը ողողելու համար խաղաղութեամբ, սիրով եւ լոյսով...:

I Ծերակուտական.— Ու այդ աստղը իրապէս պիտի փայլի շուտով՝ Կապիտոլի գագաթը:

II Ծերակուտական.— Ժողովուրդը հոս տաճար մը կը կանգնէ ի պատիւ իր տիրոջ՝ Կեսար Օգոստոսին, որպէս զի զայն գեղեցկացնէ անմահ լուսապսակով եւ զայն բարձրացնէ աստուածներու շարքին:

Սիպիլ.— Ջո՛ւր են մահկանացու մեծութիւններու համար բոլոր ճիգերը խորամ կառուցանելու: Խրամը, զոր ժողովուրդը կը կառուցանէ Կապիտոլի գագաթը, նախասահմանուած է երկնային Կեսարին: Անոր, որուն խոնարհ սարուկները պիտի դառնան Կեսար Օգոստոսն ու երկրային բոլոր մեծութիւնները:

Կեսար.— Եթէ այդքան պառաւ ու անմիտ չըլլայիր, պիտի հրամայէի սպաննել քեզ: Բայց այս գիշերուան եւ այս վայրին աստուածային Թարմութիւնը մեղմացուցին զայրոյթս: Կը հասկնամ քու մարգարէութիւնդ: Կ'ուզեմ մաքրել սիրտս բոլոր յուզումներէն: Եկայ հոս՝ գոհաբերելու, վաղը տաճարապատկուած ուժով աշխատելու՝ իմ հանճարիս տաճարին կառուցմանը: Ջուր տուէք ինձ լուացուելու համար:

I Վեստալուհի.— Շնո՛րհ, Կեսար Օգոստոս, Ատրուշանին Յաւիտենական Կրակը մարեցաւ, այս գիշեր մեր խուղը չի վառիր:

Կեսար.— Կ'երեւի չի կրնար հանդուրժել սեւ գուշակուհիին ներկայութեանը: Մի՛ վախնաք: Տուէ՛ք ինծ աղաւնիները (Զաճակիրները, ըստ սովորութեան, ջուր կը Թափեն: Ծերակուտականները անոր կուտան երկու սպաննուած աղաւնիներ: Կեսար զանոնք կը դնէ ատրուշանին վրայ, աղաւնիները կը կենդանանան եւ կը Թռչին: Ամէնքը սարսափած են): Օ՛, Աստուածնե՛ր:

II Վեստալուհի.— Վա՜յ մեզի: Յաւիտենական կրակը կը մարի:

Սիպիլ.— Օրաքուլայի խօսքերը կ'իրականանան:

Կեսար.— (Ծունկի կուգայ եւ գլուխը կը դնէ ատրուշանին): Օ՛, աստուածներ, ի՞նչ նախայայտնութիւն է այս:

I Ծերակուտական.— Օ՛, ամենակարո՛ղ Լուսնթագ, հայրը մեր աստուածներուն, եկո՛ւր եւ պահպանէ մեր Կեսարին մեծ հանճարը, որպէսզի փրկես Հռոմը չարիքէն, որ կը ծնի այս գիշեր:

Սիպիլ.— Այս գիշեր կը ծնի աշխարհի փրկութիւնը, երկրի խաղաղութիւնը:

II Ծերակուտական.— (Սարսռալէն).— Սպաննեցէք վհուկը, (կը նետուին Սիպիլի վրայ: Նոյն պահուն յանկարծական լուսափայլութիւն: Հեռուէն կը լսուի երգ ու երաժշտութիւն: Բոլորը կը սառին իրենց կանգնած տեղը):

Սիպիլ.— (Հիասքանչ): Կը ծնի՛ լոյսը: Ու երկիրը պիտի փրկէ ուժերու ճնշումէն: Կը ծնի նոր Արքան, նոր Աստուածը: Ու ան պիտի բերէ խաղաղութիւն ու սէր, զորս երկրի աստուածները վանեցին մարդոց սրտերէն:

I Վեստալուհի.— (Այլայլած) Տեսէ՛ք, ի՛նչ լուսապայծառ է Արեւելքը: Ու ի՛նչ հմայիչ հով մը կը փչէ (բոլորը կը դիտեն աստղի մը փայլփիլը):

II Վեստալուհի.— Լսեցէ՛ք, ի՛նչ հրաշալի երաժշտութիւն մը կը լսուի երկինքէն:

(երկու աղաւնիները կ'իջնեն վերէն եւ կը Թառին կեսարի ուսերուն):

I Ծերակուտական.— Ասիկա մեծ խորհրդանշան է: Ո՛վ Կեսար, քու աստղդ կը լուսափայլի:

II Ծերակուտական.— Ամէնքը ծունկի, Հռոմի ամենակարող կայսեր առջեւ: Նոյնինքն երկինք զայն կը նկատէ Աստուած:

Սիպիլ.— Կոյրե՞ր էք, որ չէք տեսներ, թէ աստղին լուսափայլումը հեռու է Հռոմէն ու չի լուսաւորեր Կեսար Օգոստոսի համար: Կեսար Օգոստոս, մօտիկ մի՛ ըներ ստախօսները, այլ նայէ թէ ո՛ւր կը հակի հրապուրիչ աստղը եւ հաւատար: (Սիպիլ կը բռնէ կեսարի ձեռքէն եւ անոր ցոյց կուտայ հեռուն: Ամէն ինչ կ'անհետի մութին մէջ: Ու երեւան կուգայ ցիսուսի ծնունդը,— ծածկամուտ խրճիթ, յարդով լեցուն մսուրին մէջ պառկած է մանուկը, անոր քով կեցած են Մարիամ եւ Յովսէփ, քանի մը ծնրադիր հովիւներ եւ հեզ գառնուկներ: Մանուկին վերեւ աստղը: Մեղմ ու հեռալուր երգասացութիւն մը):

Սիպիլ.— Ահա այն Աստուածը, որուն պիտի ուղղուին, այս օրուընէ, տառապած աշխարհի բոլոր յոյսերն ու աղօթքները:

Ամէնքս.— Ի՞նչ է ասիկա: Ի՞նչ է ասիկա: Ո՞վ է ան:

Սիպիլ.— Քրիստոսի Ծնունդը: Ահա մանուկը, որուն կը սպասէ աշխարհ՝ իբրեւ Փրկիչ: Անիկա նոր Աստուծոյ է, որմէ ամէնքը պիտի խնդրեն շնորհն ու բարիքը միակ Աստուծոյ, որ զայն կը ղրկէ երկիր՝ բերելու համար Խաղաղութիւն ու Սէր: Անոր անունը դարէ դար պիտի կանգնի բոլոր կեղծ աստուածներուն եւ երկրային արքաներուն վերեւ: Խոնարհեցէք ամէնքդ որ կը սպասէք շնորհ՝ երկինքէն:

(Ամէնքը մագնիսացած են տեսիլքէն, եւ խոնարհութիւն կ'ընեն: Ցնտակօրէն կը լսուի երգը.—

Բեթղեհէմի՝ հին քաղաքի
ճամբուն վրայ,
Ներսն հովուական խրճիթի,
Ուր մսուր մը կայ,
փոխան անկողնոյ արքայի՝
Մարիամէն մանուկ կը ծնի:
կուգայ աշխարհ փրկելու
Մարդը՝ ուժէն ՝չարերու:
Երկիրն ամբողջ կը փայլի
Համերգ մ'հեռուէն կը սկսի...
Աստուա՛ծ է որ կը ծնի,
Աստուա՛ծ է որ կը ծնի...

Կեսար (կարծես նոր կ'արթննայ).— Երդ երկինքէն: Կը տեսնեմ ճշմարտութիւնը: Մեր Աստուածները յաղթահարուած են: Սիրելինե՛րս: Այստեղ, երբ արշալոյսը բացուի, պիտի սկսի նոր տաճարը: Եւ այս տաճարը պիտի ըլլայ ամենահոյակապը, որովհետեւ պիտի կառուցուի ոչ թէ ինծի, այլ պատիւ անոր, որ կը ծնի Բեթղեհէմեան աստղին ներքեւ, զոր կ'ողջունեն երկինք ու ամբողջ աշխարհ:

Զայներ.— Ովսաննա՛: Ովսաննա՛: Եղիցի կա՛մք քո, Կեսա՛ր:

Սիպիլ.— Շնորհաւոր Ծնունդ: Յերկի՛ր խաղաղութիւն: (խմբերգ):

Վարագոյր:

Թարգմ.՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թերթիս խմբագիրը ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, կը խնդրուի.

1.— Անձնական նամակներ չուղղել եւ ամէն գրութիւն ղրկել խմբագրութեան հասցէին՝ «HARATCH», 17 rue Damesme, Paris (13).

2.— Չէք, մանդափոխ եւլն. ուղղել՝ L. Kévonian անունով:

Պոմպէյի խռովութիւնները

Պոմպէյի կառավարիչը վերջ տալու համար վերջին օրերու խռովութեանց, չարժման մէջ դրաւ հրետաձիգները, թեթեւ ձիաւորները, արքայական թնդանօթաձիգներու օժանդակ ուժերը եւ քաղաքին կամաւորներու զինուորական կազմակերպութիւնը:

Այս հրամանը տրուած է նախորդ օրուան խռովութեանց ու կռիւներուն հետեւանքով, որոնց ընթացքին վիրաւորուեցան 140 եւ սպաննուեցան 10-15 անձեր:

Երէկ որ եւ է միջադէպ չպատահեցաւ: Մաս մը վաճառատուններ բացին իրենց դռները: Ժողովուրդը կը պահանջէ որ կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցները՝ քաղաքին անդորրութիւնը պահպանելու համար, շարունակուին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) Métro: Cadet

կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան Նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, բեմական պարեր, խմբական երգ եւ արտասանութիւն:

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Մանրամասնութիւնները շուտով:

Մեծ երգահանդէս

ՄԻՈՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ **24 Rue St. Victor**

5 Յունիս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին

ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբի Նախաձեռնութեամբ

Ի պատիւ իր հիմնադիր-ղեկավար ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ **120** հոգիէ բաղկացած երկսեռ երգչախումբի

կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ

ՕՐ. Հ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՕՐ. Մ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ (դաշնակ)

Պ. Պ. ՍՏ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ (պարիթոն), ԻՒՋՊԱՇԵԱՆ (ջութակ)

ԱՐՏ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ (թենոր)

Երգչախումբի մեներգողներ՝ Տիկ. Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Երգահանդէսը նուիրուած է միայն հայ երգի ու երաժշտութեան

Տոմսերու գինները.— 25, 20, 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Ծանօթ.— Երգչախումբերու անդամներուն, հայ ուսանողներուն, հայ սկաուտներուն, որբերուն եւ որբանոցներուն զեղչեալ տեղեր:

Տոմսերը կը գտնուին Սիփանի անդամներուն մօտ, հայ թերթերու խմբագրատուները, հայ գրատուները, ճաշարանները եւ ծանօթ տեղերը: Նաեւ թատրոնի պիւրօն ամէն առտու: Tél. Odéon 26—90:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի ժամը 3ին Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ, (Salle Béchigtachelian), 26 rue Troyon: Sèvres

կը ներկայացուի 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ հայկական տարազով, երգ, նուագ, արտասանութիւններ, եւայլն: Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը:

կը խօսի՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք 5 ֆրանք

Հանրակառք թիւ 1 Լուվրէն եւ իջնել փոն տը Սէվր, փորթ տը վէրսայլէն 23 եւ 32, իջնել փորթ Պիեանգուր: Շոգեկառք կառ Սէն Լազարէն եւ իջնել փօն տը Սէվր:

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Դպրոցասէրի Յիսնամեայ Յոբելեանական հանդիսութիւնը պիտի կատարուի այսօր կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին վարժարանին մէջ: Այս հանդիսակատարութիւնը նախապէս որոշուած էր Մայիս 8ին, սակայն յետաձգուեցաւ հարկեցուցիչ պատճառներով:

Կեդր. վարչութիւնը կը ցաւի յայտարարել, որ տեղի անձկութեան պատճառաւ պիտի սահմանափակէ ներկաներուն թիւը եւ պիտի ընդունի միայն անոնք, որոնք հրաւիրատոմս ունին: Հետեւաբար կը խնդրէ, որ փափաքողները հաճին կանխաւ ապահովել իրենց հրաւիրատոմսերը, դիմելով անձամբ կամ գրաւոր՝ վարժարանին տնօրէնութեան: (1, Boul. du Nord.—Le Raincy, S. et O.):

⁂ Յոբելեանական հանդիսակատարութիւնները տեղի պիտի ունենան նաեւ, Մարսէյլ, Լիոն, Գահիրէ, Ֆիլիպէ, Նիւ Եորք, Պոսթըն, Ֆիլատելֆիա, Փրովիտենս, Տիտրոյիդ, Հարթֆորտ, Հալէպ:

⁂ Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը, այս առթիւ կը հրաւիրէ բոլոր սանուհիները անխտիր, որ նոյն օրը ներկայ ըլլան վարժարան: Անոնց հրաւիրագիր պիտի չղրկուի:

ԱԼԷՄՇԱՀի

40 ՀՈԳԻՆՈՑ ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՕՐՔԷՍԹՐԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

19 Յունիս կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

կը խնդրուի նկատի առնել այդթուականը

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Ռաֆայէլ, Տիկ. Է. Գ.— 280:
Լա Սէյն Սիւր Մէռ, Ս. Կ.— 35:
Բրիւսէլ, Ս. Գ.— 35:

ՑՈՒՑԱՀԷՍ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 27, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,45ին, 6 Rue de la Grange Batelière, Փարիզ (9): Օրակարգ՝ քննիչ յանձնախումբի տեղեկագիր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ճակատներու հայ լէգէոնականները:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ 1932

24 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1887

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՐԱՐ ՈԳԻՆ

Արբիլեան ագատօնը այս տարի գրեթէ բոլոր գաղութներու մէջ տօնուեցաւ համազգային բնոյթով, համերաշխութեան ու իրարահասկացողութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Տարագիր զանգուածներու գոհունակութիւնն ակնյայտնի էր, ու մամուլը արձանագրեց տօնակատարութիւնները եւ սփոփիչ եզրակացութիւններ հանեց այս կեցուածքէն:

Բայց Սելանիկի մէջ տեղի ունեցած արիւնոտ ու գռեհիկ դէպքը եկաւ խաթարելու այս անխառն գոհունակութիւնը, Սգատօնը կափամարտի բեմ մը դարձնելով:

Երեւոյթը ընդվզեցուցիչ է երկու պատճառով:

Նախ, այդ խռովութիւնները կ'անդրադառնան ամբողջ գաղութին վրայ, տեղական կառավարութիւններու աչքին անբաղձալի տարր մը ներկայացնելով Հայ ժողովուրդը: Օտարականներուն հանդէպ, ամէն տեղ լարուածութիւն մը արդէն կը նշմարուի: Նոյն իսկ ուրիշ ազգի պատկանող խռովարարներու արարքները պատճառ կը դառնան, որ Հայերը հալածուին որպէս հիւրընկալուած ժողովուրդ. ուր մնաց, երբ զանազան գաղութներուն մէջ նախաձեռնութիւնը կը ստանձնեն հայ անունը կրող անպատասխանատու մարդիկ, ամէն օր նոր գրգռութեան մը տեղի տալով:

Այդ գրգռութիւններու արձագանգը օտար մամուլին մէջ կարող է ձիւնէ գնդակի պէս աճիլ, Սուրիոյ, Յունաստանի, Ֆրանսայի եւ այլ վայրերու մտայնութիւններուն միախառնուիլ, հրէշաւոր կերպարանք ստանալ, ու Հայ ժողովուրդը ներկայացնել, ընդհանրապէս խռովարար տարր մը:

Երկրորդ, Սելանիկի դէպքը, որքան ալ մասնակի երեւոյթ մըն է, տասնեակ մը տօնակատարութիւններու սփոփիչ երեւոյթին քով՝ մխուր դրուագ մը միայն, սակայն կը թունաւորէ հայկական ներքին կեանքը, կը կազմալուծէ համերաշխութեան ձեռնարկները, եւ գաղութէ գաղութ կը դառնայ վէճի ու յուսալքումի պատճառ:

Այս դատապարտելի արարքներուն արդիւնքը յայտնի է. — օտարներուն առջեւ կը դառնանք անըմբռնելի, ներքին կեանքի մէջ՝ քայքայուած ու շինարար գործի անընդունակ:

Իսկ ի՞նչ բանի կը հետամտեն անոնք որ ամէն գնով այս մխուր դէպքերու հրահրիչը կը հանդիսանան:

Քով քովի բերէք այս վերջին 7–8 տարիներու երբեմն ողբալական, ու շատ յաճախ՝ ոճրային արարքները, որ տեղի ունեցան զանազան գաղութներուն մէջ, համայնավարներու կամ անոնց համախոհ անգիտակից, անկրթութիւն ու կասկածելի տարրերու կողմէ, պիտի տեսնէք, որ գերագոյն նպատակը ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆ է, գաղութները քայքայուած պահելու, համերաշխութեան եւ համագործակցութեան ամէն հնարաւորութիւն անկարելի դարձնելու եւ բազմութիւնները կատարեալ անիշխանութեան մը մատնելու համար:

Այս խռովարար ոգին երբեմն փաղաքշող մթնոլորտ մը գտաւ գաղութներուն մէջ, օգտուեցաւ միւս կուսակցութիւններու սուր հակամարտութիւններէն, չհասկցուեցաւ չէզոք զանգուածներու հայրենասիրութիւնը, որ ուղղուած էր Հայաստանին, եւ ոչ երբեք համայնավարութեան, ու ամէն տեղ աքլորի պէս հրապարակ նետուեցաւ Դաշնակցութեան դէմ: Սակայն, կամաց կամաց անոնց դէմքը պարզուեցաւ, ու հայութիւնը, գէթ մասամբ, ըմբռնեց թէ այդ արարքները հայ ժողովուրդի դէմ ուղղուած էին:

Որքան հանրային կարծիքը բարձրացաւ, կամքերը համախմբուեցան, խռովարարները դիմազերծ եղան, այնքան խաղաղեցան գաղութները: Շատ մը գաղութներու մէջ, հակառակ ամենօրեայ իրենց ստացած հրահանգներուն, այդ անպատասխանատու տարրերը այլ եւս չեն համարձակիր ժողովները խանգարել, — վստահաբար կարելի է ըսել, — տեղի տալով միայն հաւաքական կամքի եւ զօրաւոր կազմակերպութեան մը առջեւ:

Եթէ այս վերջերը Սելանիկը եւ Յունաստանի զանազան մասերը խռովութեան թատերաբեմ դարձան, ոչ ոքի գաղտնիք է, որ այդ խռովութեանց ետեւը կանգնած էր Խորհ. Հայաստանի ներկայացուցիչը եւ կը շահագործէր ներգաղթի խնդիրը ամէնէն գռեհիկ ձեւով, չնչին հաշիւներ մաքրելու արտասահմանի տարագիր հայութեան ծոցէն ներս:

Ութը տարիներէ ի վեր հայ համայնավարներն ու անոնց անգիտակից կասկածելի տարրերը լծուած են իրականացնելու Երեւանի հրահանգը, որ ձեւակերպուած կը գտնենք Աշոտ Յովհաննիսեանի «Գաղութահայ Խնդիրներ» գրքոյկին մէջ. — «Չպիտի մոռնանք որ հակայեղափոխութեան ներքին պառակտումը հանգամանք է, որ ունի յեղափոխութեան համար միայն օժանդակողի գործօն նշանակութիւն: Պէտք է օգտագործենք այդ պառակտումը, քանի որ, յիրաւի, այդ պառակտումը «դաշնակցում» է մեր գործին:»

Այս անփառունակ հերոսները ութը տարիէ ի վեր շահագործեցին Դաշնակցական – Ռամկավար – Հնչակեան հակամարտութիւնները, գաղութները անկազմակերպ պահելու համար, որովհետեւ, իրենց խոստովանութեամբ, ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԻՆ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆ է:

Պառակտումի այս անհաշտ եւ չարամիտ քաղաքականութեան դէմ, արտասահմանի մէջ հանրային կարծիքը հետզհետէ կը ծաւալի, կը համախմբուի եւ օր մը պիտի դառնայ կազմակերպուած կամք մը, ապահովելու գաղութներու խաղաղ կեանքը եւ հնարաւորութիւն տալու անոր, գոնէ ազգային – մշակութային արդիւնաւոր ու հետեւողական աշխատանքի մը լծուելու:

Հանրային հաւաքական կարծիքը հզօր ազդակ մըն է, որ եթէ միանայ ամուր կազմակերպութեան մը, կրնայ զսպել կայծ փոխած բոլոր տեսակի խենթերն ու շահադէտները, որոնք ամէն ծայրայեղութեան կ'երթան, հրապարակը այդ ուղղութեամբ բաց գտնելով:

Ոմանք «բարեմտութեամբ», մինչ հին խռովարար ոգիին հետեւելով՝ այս կարգի արարքները փոխանակ պախարակելու, եռագոյնի պարզումը պատրուակ կը նկատեն:

Եգիպտոսի «Արեւ»ը իր մայիս 13ի խմբագրականով, Սելանիկի արիւնոտ դէպքի պատճառը եռագոյն դրօշակը կը նկատէ, առանց անդրադառնալու որ խռովարարները նախօրօք զինուած էին դանակներով եւ ազոցներով՝ վերէն իրենց ստացած հրահանգը գործադրելու:

Մենք կ'ուզէինք որ «Արեւ»ն ու իր նմանները վերջապէս ըմբռնէին թէ այս ոճրային արարքներուն տակ թաղնուած է ծրագրուած խռովարար ոգի մը, որ կը միտի արտասահմանի հայութեան ներքին կեանքը քայքայելու. եւ այս գիտակցութեան գալէն յետոյ, ծամծմուած խմբագրականներով քաջալերը չհանդիսանային նման արարքներու, որոնք արժանի են ամբողջ հայութեան նողկանքին:

Պէտք է հանրային մտածումի մէկ ճակատ կազմել ընդդէմ այդ խռովարար ոգիին:

Կ. Ս.

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԲԱՐԵԿԱՄԸ Մ Ե Ղ Ս Ա Կ Ի Ց ԱՌԵՒԱՆԳԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տղեկին առեւանգիչ – սպանիչները երեւան հանելու բոլոր ճիգերը ցարդ ապարդիւն մնացին: Բայց, կը թուի թէ ոստիկանութիւնը այս անգամ կրցած է երեւան հանել հետք մը, որ զինքը պիտի առաջնորդէ առեւանգիչներու ձերբակալման: Նախկին ոստիկան մը տեղեկացուցած է թէ մաքսանենգ մը իրեն յայտնած է որ տղեկը առեւանգուած է երեք անձերու կողմէ եւ սպաննուած գլխուն տրուած մուրճի հարուածով: Դիակը պահուած էր Լինտպէրկի բնակարանէն 8 քիլոմեթր հեռու:

Նախկին ոստիկանը անօգուտ նկատած էր այս տեղեկութիւնը հաղորդել ոստիկանութեան, մաքսանենգի մը խաղը նկատելով. բայց երբ իմացաւ որ տղեկին դիակը իրօք գտնուած է, դիմեց ոստիկանութեան:

Հաստատուած է թէ Նոր Ֆոլքի նաւատէրը Քըրթիս որ Լինտպէրկի բարեկամն էր, առեւանգիչներու հետ բանակցութեանց ամբողջ պատմութիւնը հնարած է: Դրամի պէտք ունէր, եւ շահագործած է Լինտպէրկի ցաւն ու միամտութիւնը, մինչ սառելով եւ յերիւրելով: Իւրացուցած է դրամը, զոր Լինտպէրկ իրեն կու տար՝ յանձնուելու համար առեւանգիչներուն՝ իբր փրկագին:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԱՄԵՐԻԿՈՒՀԻՆ ԿՏՐԵՑ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

—)(օ)(—

Ամերիկայի ծանօթ օդանաւորդուհին Միս Էմիլիա Իրհարթ որ միանակը ճամբայ ելած էր կտրելու համար Ատլանտեանը, ստիպուեցաւ իջնել Լոնտոնտէրրի, մեքենայի խանգարման հետեւանքով, յաջողութեամբ եւ միանակը կտրելէ յետոյ Ատլանտեանը:

Լինտպէրկի սխրագործութեան հինգերորդ տարեդարձին է որ կը զուգադիպի օդանաւորդուհիին փորձը եւ երկրորդ անգամն է որ կը կտրէ Ատլանտեանը, առաջինը օդանաւորդի մը հետ 1928ին:

Օդանաւորդուհին, այս կերպով, 16 ժամուան մէջ կտրած է 3218 քիլոմեթր ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատուի:

Շաբաթ օր, առանց գիտնալու թէ օդանաւորդուհին ստիպուած է վար իջնել Լոնտոնտէրրի, խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Պուրժէի կայանը, ուր կը սպասուէր Միս Էմէլիա:

ԹՈՒՐՔ ՇՈՒՆ ՄԸ ԿԱՏՂԱԾ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 22 մայիս.— Կատղած շուն մը, երէկ, սարսափ ձգեց Տրապիզոնի փողոցներուն մէջ, ամբողջ երկու ժամ: Շունը խածաւ 17 հոգի, 3 այրեր, 10 կիներ եւ 4 տղաքներ, մինչեւ որ կարելի եղաւ զայն սպաննել:

ՔՐԷՕԿԷՐԻ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Լուցկիի թագաւորին Քրէօկէրի ընկերութեան հաշուեյարդարը վերջացաւ: Ընկերութիւնը սնանկ յայտարարուած է հինգ միլիառ բացով:

Քրէօկէրի զեղծումներուն հետեւանքով՝ սնանկացած են ուրիշ 14 զանազան ընկերութիւններ ալ:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

—)(օ)(—

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՆԱԽԱՏԵՍԱԾ ԷՐ

Երեք երդուեալ ռուս թարգմանիչներ լրացուցին Կորկուլովի յուշերուն թարգմանութիւնը: Այս յուշերը՝ որոնք կը բաղկանան 40ի չափ մեծադիր ու մեքենագիր էջերէ, կը պարզեն ոճրագործին քաղաքական տեսակէտները ու ծրագիրները: Ըստ Կորկուլովի Ռուսիան էր որ փրկեց Ֆրանսան ու ամէնէն մեծ պատասխանատուն է Ռուսիոյ դժբախտութիւններուն:

Թարգմանները այս յուշերուն հետ, հարցաքննիչին յանձնած են նաեւ Կորկուլովի մէկ ձեռագրին թարգմանութիւնը: Այս ձեռագիրը գտնուած է Կորկուլովի մէկ գրքոյկին մէջ եւ կը վերաբերի ռուս ծովակալին Քոլչաքի կեանքին:

Կը յիշուի թէ Քոլչաք պոլշեւիկներուն կողմէ հրացանի բռնուեցաւ Սիպերիոյ մէջ, 1920 փետր. 7ին: Այդ գրքոյկին մէջ կայ Քոլչաքի մէկ լուսանկարը եւ անոր չորս կողմն է որ Կորկուլով գրած է — Սիրելի բարեկամ, մեր մեծ ռուս հայրենասէրը: Ես, ռուս փաշիստներու պետը, կը մեռնիմ նոյն նպատակին համար, որ քուկդ էր. բայց ես վրէժը լուծեցի Ռուսիոյ արհամարհուած պատուին, ինչպէս դուն: Մահ Քոլչաքի եւ ազգային Ռուսիոյ դաւաճաններուն:»

Այս լուսանկարին չուրջը կան նաեւ երկու թուականներ: Լուսանկարին աջ կողմը գրուած է 1920, փետր. 7, Քոլչաքի սպանութեան թուականը: Ձախ կողմը՝ 1932, մայիս 6: Այս այն թուականն է զոր Կորկուլով ընտրած էր իր մահուան համար եւ այդ օրն իսկ սպաննեց Փօլ Տումէրը, որմէ յետոյ, իբր թէ անձնասպան պիտի ըլլար

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Սպանիոյ ներքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ երեւան հանուած է դաւադրութիւն մը, որ սարքուած էր Աշխատանքի Ազգային Դաշնակցութեան կողմէ եւ որ պէտք է ամբողջ Սպանիոյ մէջ պայթէր այս ամսու 29ին:

Ցարդ, ոստիկանութիւնը յաջողած է գրաւել մօտ 1500 ռումբեր, 50 սանդիմեթր երկայնքով եւ 12 լայնքով:

Այս դաւադրութեան վրայ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան բոլոր մասնաճիւղերը փակուեցան: Դաւադիրները որոշած էին սպաննել նախարարներէն մէկը, ինչպէս նաեւ հանրապետական նախկին նախարար մը:

Դաւադրութեան կեդրոնը կը գտնուէր Անտալուզիոյ մէջ: Դաւադրութիւնը երեւան ելաւ սաստիկ պայթումի մը հետեւանքով, որ տեղի ունեցաւ սէնտիքաներու նախագահի տան մէջ, Սէվիլլի մօտերը:

Քննութիւնները երեւան հանեցին թէ քաղաքին բազմաթիւ ձուլարանները՝ առանց գիտնալու կ'աշխատէին դաւադրութեան համար գործածուելիք ձեռնառումբերու պատրաստութեան:

Սպանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ եւս, ոստիկանութիւնը յաջողած է երեւան հանել ձեռնառումբերու գաղտնի մթերանոցներ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ինքնութեան թուղթերու պարագան

Ֆրանսական պաշտօնաթերթը չարաթ օր հրատարակեց օտարականներու բնակութեան վերաբերեալ հրամանագիրը:

Ինքնութեան թուղթերու մասին տրուած է հետեւեալ որոշումը.

ՅՕԴ. Ա.—1929 յուլիս 10ի հրամանագրին 3րդ յօդուածը փոփոխուած է հետեւեալ կերպով. «Ինքնութեան թուղթը կրնայ մերժուիլ այն օտարականին, որ անփոյթ գտնուած է շարժելու համաձայն ի զօրու եղող կանոնադրութեան եւ որ կը գտնուի անկանոն վիճակի մէջ. ինչպէս նաեւ անոր որ յետ քննութեան, կը տեսնուի թէ չի ներկայացներ փափաքելի երաշխիքները: Ինքնութեան թուղթը կրնայ ետ առնուիլ այն օտարականէն որ կը դադրի ներկայացնելէ այս երաշխիքները: Այս զանազան պարագաներուն մէջ, ենթական կ'արտաքսուի:

1929 *յուլիս 10ի հրամանագրին 3րդ յօդուածին համաձայն. սեփականատէրերը, պանդոկապետները եւ անոնք որ իրենց տան մէջ ուրիշներ կը բնակեցնեն, 24 ժամուան ընթացքին, պարտաւոր են իրենց կալուածին կամ հաստատութեան մէջ՝ օտարականին ներկայութիւնը յայտարարել:*

Պարագան նոյնն է բոլոր անոնց համար որ բնակութիւն եւ անունդ կը հայթայթեն օտարականներուն՝ իրենց տան մէջ:

Բայց, որպէս զի օտարականին ինքնութեան ստուգումը դիւրանայ, յարմար դատուած է որ յայտարարութիւնն ընելու ստիպուած անձերը յիշեն նաեւ թէ ինքնութեան ի՛նչ թուղթեր կը ներկայացնէ օտարականը:

Համապատասխան հրահանգներ պիտի տրուին կրտսեր ոստիկանութեանց, պանդոկապետներուն եւ օտարական բնակեցնողներուն, որպէս զի մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնեն այս կանոնադրական տրամադրութեանց կիրարկման, այնպէս որ յայտարարութիւնը չուշանայ 24 ժամէն աւելի եւ հետեւաբար, կատարուելիք հսկողութիւնը տեղի ունենայ անհրաժեշտ արթնութեամբ: Օրէնքով նախատեսուած պատժական տրամադրութիւնները խստօրէն պիտի գործադրուին:

1929 *յուլիս 10ի հրամանագիրը լրացուած է հետեւեալ կերպով.*

«Յայտարարութիւնը պէտք է նշանակէ թէ օտարականին կողմէ ներկայացուած ինքնութեան թուղթը կամ անցագիրը ո՞ւր տրուած է իրեն, ո՞ր թուականին եւ ի՞նչ համար կը կրէ: Եթէ օտարականը չունի ո՛չ մէկը ոչ միւսը, պէտք է յատկապէս նշանակել եւ ստիպողաբար իրողութիւնը յայտնել տեղական իշխանութեան»:

Թուրք-ֆրանսական համաձայնութիւն մը

Ֆրանքեւթուրք առեւտրական սենեակը հետեւեալը հաղորդած է մամուլին.

— Թուրքիոյ երկրագործական փոխ – նախարար Աթըֆ պէյ, իբր ներկայացուցիչ թուրք կառավարութեան, ֆրանսական կառավարութեան հետ կնքեց առեւտրական համաձայնութիւն մը, որ հիմնուած է երկու երկիրներու միջեւ փոխանակուած ապրանքներու արժէքային փոխադարձութեան սկզբունքին վրայ:

«Այս համաձայնութիւնը, որուն վաւերացումը տեղի պիտի ունենայ կարճ ժամանակի մէջ, լայն չափով կրնայ մեղմացնել այն դժուարութիւնները որ գործնականին մէջ չեն կրնար հարթուիլ եւ որոնք, կը բխին երկու պետութեանց կողմէ պարտադրուած ներածումներու չափացոյցին հետեւանքով: Ասկից դէպ ի Թուրքիա ֆրանսական արտածումն էր որ աւելի, մասնաւորաբար կը վնասուէր:»

Թուրք դիւանագիտական շարժում մը

Լոնտոնէն տրուած լուրի մը համաձայն, Լոնտոնի թուրք դեսպանը Ահմէտ Ֆէրիտ պէյ դեսպան պիտի նշանակուի Վարշաւիոյ, Ճէվատ պէյի տեղ, որ մէկ քանի օր առաջ մեռեր էր, երկար հիւանդութենէ մը յետոյ: Նոյն պաշտօնով Լոնտոն պիտի փոխադրուի Միւնիր պէյ, Փարիզի թուրք դեսպանը:

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Լեհաստանի թրքական դեսպանութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ եւ թէ այս պարագաներու տակ Լոնտոնի թուրք դեսպանին փոխադրութիւնը Վարշաւիա, շնորհազրկում մը չէ: Իրօք, թրքական տեսակէտով, Վարշաւիոյ թուրք դեսպանութիւնը կը կատարէ այն դերը, ինչ որ պատերազմէն առաջ՝ Լոնտոնի թուրք դեսպանը կը կատարէր:

Հրաժարում Վէնիզէլոսի դահլիճին

Խորհրդարանին մէջ բուռն ընդդիմութեան հանդիպած ըլլալով, Յունաստանի վարչապետը Պ. Վէնիզէլոս իր հրաժարականը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին Պ. Զայիմիսի:

Պ. Վէնիզէլոս, Պ. Զայիմիսի յանձնարարեց այնպէս մը ընել որ լայն գործակցութեան հիմերով հանրապետական կառավարութիւն մը կազմուի անմիջապէս, վարչապետութեամբ Պ. Փափանասդասիուի, ղեկավարը հանրապետական կուսակցութեան, կամ վարչապետութեամբ զօրավար Քոնտիլիսի, ղեկավարը ազգային հանրապետականներու:

Պ. Վէնիզէլոս մամուլի ներկայացուցիչներուն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, ըսելով թէ մամուլի եւ քաղաքական շրջանակներու կողմէ ամենէ մը ի վեր կատարուած յարձակումները՝ կառավարութեան դէմ, այն տեսակ մթնոլորտ մը ստեղծած են, որ կառավարութիւնը չի կրնար որ եւ է պա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ՈՃԻՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

Կառավարութեան խստութիւնները

Կորկուլովի ատրճանակին պայթիւնը, կասկած չկար թէ ամենէն առաջ, մեր ականջները պիտի խուլցնէր:

Ու եղաւ, ինչ որ պիտի ըլլար:

Մոլեռանդ խմբագրութիւններ անտարօրէն հոսեցուցին իրենց օտարատեաց թոյնը. ժողովուրդը որուն կիրքը՝ խորութիւն գնելու ոչ ժամանակ, ոչ ալ տրամադրութիւն ունի, ինկաւ գրգռութեան ցանցին տակ ու կառավարութիւնը որ չի կրնար չնախատեսել ու երկրին ապահովութիւնը ձգել իր բախտին, դիմեց խստութիւններու:

Խստութիւններ՝ որոնք ամէնէն առաջ կը հարուածեն մեզմէ շատերը. անոնք իսկ որոնք ոչ մէկ կապ ունին Կորկուլովներու եւ անոնց յիմարական մղձաւանջներուն հետ, ո՛չ մէկ կապ ունեցած են առհասարակ որեւէ քաղաքականութեան հետ՝ որեւէ երկրի մէջ, որեւէ պետութեան հանդէպ: Այլ ամէն տեղ քաշուած են միայն ու միայն, Հայ ծնած ըլլալու մեղքը...

Դժբա՛խտ ճակատագիր ժողովուրդի մը, որ իրաւամբ պիտի կրնար յաւակնիլ անկախ ու ինքնավար գոյութեան մը բարիքները. բայց դարաւոր տառապանքի մը խաղերէն յետոյ, կը շարունակէ տակաւին քմահաճոյքներուն հպատակիլ օրէնքի մը, որ որքան ալ բարեացակամ ըլլայ, օտարինն է:

Եւ օտարը, միշտ ու նախ, իր շահը կը պաշտպանէ:

× Ֆրանսական կառավարութեան վերջին կարգադրութիւնները դարձեալ օրուան հարց կը դարձնեն գաղթական Հայերու իրաւական կացութեան ճշդորոշումը, նախ այստեղ՝ Ֆրանսայի մէջ եւ ապա նաեւ, բոլոր այն երկիրներն, ուր հայութեան մէկ կտորը բոյն դրած է:

Որովհետեւ, եթէ ամէնէն ասպնջական երկիրը Ֆրանսա, այսօր անհրաժեշտ կը դատէ դիմել խստութիւններու, որոնք ետ ու առաջ անդրադարձումներ կրնան ունենալ, ո՛չ մէկ արգելք կայ, որ վաղը՝ նոյնը չպատահի ուրիշ երկիրներու մէջ ալ:

Այստեղ մասնաւորաբար, անգործութիւնը՝ բացի սովորական հետեւանքներէն, կրկին երեւան բերաւ Հայերու իրաւական կացութեան խախուտ հիմը:

Ու այդ առթիւ, հապճեպ, կիսկատար ու հարեւանցի կարգադրութիւններու աճապարանքին մէջ, ո՛չ մէկ հաստատութիւն, չլսեցինք որ ձեռնարկած ըլլար հիմնական միջոցներու հետապնդման:

Անհրաժեշտ է ինքնութեան թուղթերու մղձաւանջը փարատել բազմաթիւ հայրենակիցներու մտքէն, որոնց ամենամեծ դժբախտութիւնն է տեղական լեզուին, օրէնքին ու սովորութիւններուն անծանօթութիւնը:

Ատով արդէն, յաճախ կ'իյնան անբարեխիղճ սմսարներու ձեռքը եւ իրենց դրամով իսկ, զոր յաջողեր են քով քովի բերել ի գին հազար զրկանքի եւ տաժանակիր աշխատանքի, կը գնեն փորձանքը... «անկանոն» կացութիւն մը, միշտ շահաբեր այս կամ այն սրմսարին, ու միշտ վտանգաւոր ենթակային համար:

Այս վիճակը, քանի որ ստեղծուեր է որեւէ մէկուն կամքէն անկախ, չէր ծանրանար անշուշտ, եթէ մեր Գաղթականաց զոյգ Դիւանները կազմակերպուած ըլլային համաձայն պահանջին եւ գործակցաբար մշակէին ու հետապնդէին հաւաքական ելքի ծրագիր մը:

Ու դեռ, ուշ չէ, այս անգամ աւելի լայն սահմաններու մէջ, գործակցութիւն մը իրականացնելու եւ դիմումներ կատարելու ուր որ պէտք է, ճշդելու համար Հայերու իրաւական կացութիւնը:

Փորձը նոյնիսկ ձախողի, պէտք է կատարել: Ու նախ քան որեւէ գործնական ձեռնարկ, պէտք չէ տարուիլ յոռետես ենթադրութիւններով, «կ'ըլլայ-չըլլար»ի վարանումներով, որոնք յաճախ, անփութութեան եւ ծուլութեան արդարացումներ են միայն:

Թող Հայութեան այլազան մարմիններու միահամուռ դիմումն ու առաջարկները բախին կառավարութեան մերժումին ու դժկամակութեան, եթէ այդ վախը կայ:

Բայց, եթէ Հայեր հաստատուած են այստեղ, պէտք է հաստատուին «կանոնաւոր», ու ամէն վայրկեան, իրենց տան մէջ փուշի վրայ նստած ըլլալու անդոհանքէն ազատին:

Այս անգամ, ստեղծուած կացութիւնը կը պահանջէ ուժեղ դիմում մը. ո՛չ թէ անհատներու, այլ հաւաքականութեան համար եւ յանուն հաւաքականութեան:

Կառավարական կարգադրութեանց մէկ քանի տրամադրութիւնները ուղղակի կրնան հարուածել բազմաթիւ Հայեր, ամէն անգամ որ աշխատութեան, բնակութեան իրաւունքի, կամ ինքնութեան թուղթի փոփոխութեան հարցեր ծագին:

Ու փոխանակ սպասելու որ, վաղը, ամէն մէկ անհատական պարագայ, ներկայացուի կառավարութեան առանձնաբար, լաւագոյն է այժմէն իսկ հարցը վերածել ընդհանուր յայտարարի եւ բոլորին համար մէկ կարգադրութիւն յաջողցնել:

Եթէ ոչ, վաղը երբ «Նանսէնեան անցագիր» կոչուած անցագրերը մեր, ժուին, կամ ինքնութեան թուղթերու փոփոխութեան պահուն, յայտնուին դժուարութիւններ և դժկամակութիւններ, Նանսէնի հայրենիքն անգամ թիզ մը հող չի տար, անոնց որ այս երկրէն կը վտարուին:

Ու այս անգամ վտարում չկայ: Այլ արտաքսում:

Իսկ անոնք որ հայկական ազգային իշխանութեան մասնիկ մը կը բռնեն իրենց մատներուն ծայրը, չպիտի մոռնան անշուշտ թէ, այս ժողովուրդը՝ ներկայ պայմաններու մէջ, քալելու ուրիշ ճամբայ չունի:

Պահ մը, թող բոլորը մտաբերեն դժնդակ ու ակամայ թափառականի վիճակը, որուն կրնան ենթարկուիլ մեզմէ շատերը, իբր աքսորական այս երկրէն:

Եւ իսկապէս, Թրքական սարսափներէն յետոյ, ապրիլ-չապրելու այս տրամութիւնը՝ շա՛տ է... այս քաղաքակրթութեան ճամբաներուն վրայ:

ՄԿՐՏԻՉ ՆԵՐԻՑԱՆՑ

ԹԱՏՐՈՆ

ՀԱՄԼԷԹ

Իր զանազան մարզերուն մէջ, արուեստին յատկացուած խնդիրները կրնան լուծուիլ մի միայն մտնելով ներքին աշխարհին մէջ, ուր կը գտնուի այդ մարդկային գաղտնիքներուն լուծումը:

ՖԷԼԻՍԻԷՆ ՇԱԼԷ
(Արուեստը եւ գեղեցկութիւնը)

Մայիս 2ին, Comédie Françaiseը ցերեկոյթով մը իր հրաւիրեալներուն եւ մամուլին կը ներկայացնէր «Համլէթ»ը, Շէյքսփիրի ծննդեան տարեդարձին առթիւ:

Տրուած ըլլալով խաղին եւ խաղարկու արուեստագէտին կարեւորութիւնը, պարտք համարեցի առաջին ներկայացման ստացած տպաւորութիւններս ենթարկել, երկու շաբաթ յետոյ, երկրորդ վերադիտման մը՝ վերստին երթալով դիտելու, զանոնք այստեղ ներկայացնելէ առաջ:

Հաճոյքով պիտի նշանակեմ, որ երկու ներկայացումներուն ընթացքին ստացած տպաւորութիւններս կը մնան նոյնը, ինչպէս կը հաստատեն, շեշտելով նոյն յաջողութիւնները:

«Համլէթ»ի ամբողջական եւ պատասխանատու ներկայացումը կազմակերպելու գործը միայն Comédieն կրնար յաջողցնել՝ տրուած ըլլալով իր տրամադրութեան տակ գտնուած մեծատարր ուժերուն մեծ արժէքը եւ նիւթական լայն միջոցները:

Տասնեւօթը պատկերներու ընթացքին զարգացող ողբերգութիւնը — հարազատօրէն վերարտադրուած մթնոլորտի մը մէջ — պահանջած էր երկար եւ խղճամիտ աշխատանք՝ մանրամասնութիւններուն մէջ իսկ:

Թատրոնին վարագոյրը կը ներկայացնէր Անգլիական թանգարանին մէջ պահուած եւ 1603ին տպուած «Համլէթ»ի առաջին տպագրութեան ճակատը զարդարող վերտառութիւններուն մեծադիր ընդօրինակութիւնը:

Բեմադրական մասը նոյնպէս առարկայ եղած էր մանրակրկիտ ուշադրութեան, ստեղծելու համար միջավայրը, որ անբաժան մասն է թատերական գործի մը եւ որուն անհրաժեշտութիւնը ուրանալու ճիգերը անիմաստ են:

Շէյքսփիրի ժամանակ առանց բեմադրութեան խաղալու յայտարարութիւնը եւ իրողութիւնը վճռական իրաւունք չի տար նոյնը ընելու այսօր:

Այդ շրջանին բեմը մոմերով կը լուսաւորուէր... իսկ այսօր ելեքտրական լուսարձակներով:

Եւ «Համլէթ»ի առաջին պատկերը եղաւ Էլսինօրի պարիսպներուն գիշերային տեսարանը, ուր աստղեր կը պլպլային, գիշերային պաղին սարսուռը բերելով հանդիսատեսներուն, եւ տրամադրելով զանոնք, պատրաստելով այն ահաւոր երեւոյթին, որ պիտի յայտնուէր քիչ յետոյ այդ մութ երկնքին վրայ, Համլէթի սպաննուած հօր ստուերին տեսիլքով:

Սեւ պաստառ մը չպիտի կրնար ստեղծել այդ անհունին սարսուռը եւ խորհուրդը:

Բլոնիւսի (Թագաւոր) կրած վերարկուն, համակ ոսկեհիւս եւ մարգարտազարդ, կը գնահատուէր հարիւր հազար ֆրանք, եւ շինուած էր 1880ին:

Միեւնոյն խստապահանջ խնամքը տարուած էր զէնքերու եւ զրահներու ընտրութեան վերաբերմամբ, իրական եւ վաւերական հաւաքածոյի մը ցուցադրումով, որուն նմանը աշխարհի ոչ մէկ թատրոնը կրնայ պարծիլ թէ ունի:

Պիտի ըսէի որ խաղը ծանօթ է հայ ժողովուրդին... եւ սխալ պիտի ըլլար, նկատելով որ Պոլսէն, Կովկասէն մինչեւ Փարիզ — դեռ քանի մը շաբաթ առաջ — «Համլէթ»ը կը ներկայացուի խեղաթիւրուած, կտրատուած, հաշմանդամ, իւրաքանչիւր Հայ «Համլէթ»ի անձնական (արուեստին հետ կապ չունեցող) նկատումներուն եւ քմահաճոյքին զոհաբերուած:

Երբեմն նիւթական պայմաններ եղած են պատճառը արդարացիօրէն՝ այդ յօշոտումներուն, բայց յաճախ, այս կամ այն դերը ջնջելով, կամ կարեւոր դերի մը արժէքաւոր մէկ մասը կրճատելով հայ «Համլէթ»ները մտադրութիւնը ունեցած են իրենց շուրջը տեսակ մը պարապ ստեղծել, իրենց դերը աւելի կարկառուն դարձնելու համար:

Անհասկնալի ինչու սխալ պիտի ըլլար ըսել, որ հայ թատերասէրը, միայն հա՛յ բեմին վրայ այդ համաշխարհային հեղինակութիւններուն ներկայացումները տեսնողները ծանօթ են «Համլէթ»ին, «Օթէլլօ»ին, «Արքայ Լիր»ին եւլն.:

«Համլէթ»ի դերը մասնաւորապէս գրաւած է բոլոր անոնք, որոնք զգացած են իրենց մէջ արուեստին կատարները խոյանալու ոյժ:

Եւ խաղացած են երկու ձեւով, մէկը՝ միջակներուն մատչելի, մակերեսային, դիւրին, եւ ամբոխին պարմանքը եւ հիացումը գրգռելու սահմանուած շարժումներու եւ պոռչտուքներու ձեւով, «ռոմանթիք» պիտակին տակ ներկայացուած, եւ միւսը՝ մատչելի միայն ընտրանի հոգիներուն, ատակ մարդկային հոգիին խորախորհուրդ ալքերուն թափանցելու եւ զանոնք պարզ շարժումի մը, գրեթէ աննկատելի դիմախաղի մը, նայուածքի մը մէջ վերարտադրելու:

Yonnelի «Համլէթ»ը եղաւ մարդկային եւ ճշգրիտ, բժշկական diagnosticի մը անողորմ ճշտութեամբ հիմնաւորելով հոգեբուժութեան հիմնադիրներէն Փրոֆ. Ռէյիսի՝ օր մը իր աշակերտներուն յայտարարած որակումը, որ Շէյքսփիրի թատերախաղերը «cliniqueի դասեր էին»:

Մենք դիտեցինք Համլէթ մը, որ հիւանդ մըն էր, եւ ուղեց ու մնաց — նոյն իսկ իր ցասումներուն եւ վառ ապրումներուն ժամանակ — հիւանդ մը՝ հոգեկան գերագոյն յոյզերը եւ փոթորկումները պատկերացնելով իր մարմնին իւրաքանչիւր շարժումին մէջ:

Ան գնահատելի խղճմտութեամբ մը հեռու մնաց սեթեւեթէ, ծափի մտահոգութենէն, եւ ան խաղաց ա՛յն մէկուն համար, որուն կ'ակնարկէ Համլէթ՝ իր դերասաններուն հետ ունեցած տեսարանին, եւ որուն դիտակից եւ խորունկ հասկացողութիւնը, նուրբ զգայնութիւնը եւ գիտակցութիւնը կը հաւասարակշռեն ամբողջ սրահի մը մեքենական ծափերը:

Yonnel գիտցաւ իր ձայնը — համակրելի եւ ախորժալուր — ղեկավարել ատոյգ վարպետութեամբ: Իւրաքանչիւր վանկ, բառ, նոյնիսկ մրմունջ, կը հասնէր, կը զանէր հանդիսականը, բերելով անոր արուեստագէտին հոգեկան յոյզերուն ամենափոքր ծփանքները:

Ու ամբողջ սրահը շունչը պահած կ'ունկնդրէր:

Շատ երկար պիտի ըլլար նշանակել այն բոլոր մասերը, ուր մեծ արուեստագէտը ապրեցաւ Շէյքսփիրի ողբերգութիւնը, բայց մասնաւորապէս կ'ուզեմ ծանրանալ այցելու դերասաններուն հետ ունեցած տեսակցութեան վրայ, երբ առաջին դերասանին (Pau Numa) արտասանած մենախօսութեան ընթացքին՝ ան կը լսէ իր հոգին ալեկոծ մտատանջութիւնը, անստուգութիւնը որակող բառեր:

Յանկարծ մտրակուած, ոտքի ցատկած, իր մարմինը պահ մը պրկող եւ դանդաղօրէն, յուսահատօրէն, վարանումին տիրապետութիւնը արտայայտող պարզ, բնական, եւ ատով խորապէս տպաւորիչ շարժումները արուեստի բարձր արտայայտութիւններ եղան:

Yonnelի Համլէթը ստուգիւ եղաւ ցնցող, հմայող, առեղծուածային եւ այդ բոլորին մէջ զմայլելի:

Հակառակ իր փոքր դերին Պ. Renaud Օֆէլիան կրցաւ բարձրացնել Yonnelի Համլէթին կանգնած պատուանդանին վրայ:

Ան հրաշալիօրէն մանկունակ, յուզիչ՝ արցունքներ խլելու աստիճան, շնորհով եւ գեղեցկութեամբ շաղախուած, ստեղծեց Օֆէլիա մը, որուն վրայ ոչինչ կարելի է աւելցնել:

A. Lambert սրտի հօյակապ եղանակով մը ապրեցուց ուրուականը անհետացած թագաւորին:

Առաջնակարգ ուժերու ամբողջականութիւն մը «Համլէթ»ը բրին Քոմէտի Ֆրանսէզին մէկ մեծ յաջողութիւնը:

Եւ մտածել որ անիմաստ մեծամտութեամբ մը վերջերս գրագէտ մը, «Համլէթ»ի հայերէն ներկայացման առթիւ, չափազանցուած գրուածքներու մէջ կը սպրդեցնէր հետեւեալ չկշռուած տողերը.

— «Այս վայրկեանիս Ֆրանսայի մէջ չկայ ո՛չ մէկ Փրանսացի ողբերգու որ կարենայ ներկայացնել» (Համլէթը):

Գրողը տեղեակ չէր, որ ամիսներէ ի վեր Քոմէտի Ֆրանսէզը կը պատրաստէր հոյակապ «Համլէթ»մը..

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ
(CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS)

—)(o)(—

Ե.

ԽՄԲ. — Տեղի անձկութեան պատճառով, ստիպուած ենք յապաւել երկրորդական վրիպումները եւ նուազագոյն չափին վերածել անձնական յարձակումները:

Էջ 164-167. Նոյն Նարեկացիի մասին՝ Յովսէփեանց թարգմանուածներուն մէջ չորս սխալներէն կարեւորը յիշելով կը բաւանամ (Փշրանքներ՝ էջ 19). —

— Շատ անախորժ զարմանք մնացին (խմ' վարդապետներն ու Առաջնորդները որ տեսան Սուրբին հրաշագործութիւնները), — Թարգմաներ է Il en fut grandement émerveillé, որպէս թէ յանձորդող տողին մէջ յիշուած Սուրբ զարմանքին, երբ Նարեկացի՛ն ըլլայ իր հրաշքներուն զարմացողը...:

«Մեծադելին շատ աւելի ախրական է հոս — իր բառերովը — քան գրուելին»:

Մնացին բայլին յոգնակի ձեւը կը բաւէր ուշադիր թարգմանիչի մը՝ գտնելու ենթակային, — վարդապետները, Առաջնորդն ու զամբիւղով ջուր ու կրակ բերողները — եւ թարգմանելու Ils en furent émerveillés:

***

Էջ 168. (Փշրնք. 12-16), Կարոս Խաչի երգը. —

La Croix de Kaross թարգմաներ է, հետեւելով Սեդրակեանի «Քնար Մշեցւոց եւ Վանեցւոց»ի Քարոզ խաչ անունին, մինչ թարգմանութիւնը կատարեր է Յովսէփեանի օրինակին վրայ, որ՝ ինչպէս մեծաթիւ varianteներ՝ Կարոս խաչ խորագիրն ու բնագիրն ունի: Պատմուածքն ինքը կը պարզէ որ խաչը շինուեցաւ կարոսի կամ բողի ածուի մը մէջ (կարոս = férule) եւ անկէ ալ մնաց իր անունը:

Արդ, երգը կ'ըսէ. —

— Քառասուն հօտաղ ժողովեցին,
Մէկ բողէ խաչ մ' շինեցին,
. . . .
Աստծու հրամանով մասունք երկնուց
մէջ իջուցին,
(Խաչը) Թոււ գնաց մէջ կարոս ածուին.
Անուն Կարոս խաչ կոչեցին, նին-նին:

Հօտաղը, որ եղնարածն է, թարգմաներ է berger (hովիւ ոչխարի), փոխանակ bouvier ըսելու (ճիշդ թարգմանուած՝ 109 էջին վրայ):

Բողը raifort ըսեր է, մինչդեռ férule պէտք է ըսել: (Ալիշանի Հայբուսակը կ'ենթադրեմ չէր պակսեր Զօպանեանի գրադարանէն, ակնարկ մը թիւ 361ին վրայ՝ մե՞ծ յոգնութիւն էր: Հոս ալ, կա՛մ անաշխատ ինքնացուցում, կամ «խեղճին լիակատար անհասկացողութիւնը եւ տխմարութիւնը» մերկ արձանի մը պէս մէջտեղ կը մնայ:

Ածուին ինչ ըլլա՞լն ալ չի գիտեր այս «ուսուցիկ, աւելորդաբան, սխալաթաթու» թարգմանիչը, որ զայն քանիցս փոխադրեր է champ de Kaross-ի: Ածուն՝ champ չէ, այլ carré, planche, դաշտի կամ այգիի մէջ մասնաւոր բաժանումներով, թումբերով կամ ակօսներով (կոսի)՝ ամէնուն յայտնի:

Նոյն երգին մէջ Գեղի իշխան՝ թարգմաներ է le maire du village: ինչո՞ւ le seigneur du village չըլլայ:

«Մեծ քահանայով խաչալամայ կապեց» տողէն՝ առաջին երկու բառերը թարգմանուած չեն: Այնպէս որ երկու տող վարը յիշուած La croix s'élança

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (Թիւ 6)

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

Դեղնած չրթներէն մահացու արկած մը կը սպասեմ:

— Բա՛յց... բայց... կը թոթովեմ, ու անսահման գոհունակութիւն իրեն, եւ ինծի, կը յաջողիմ գտնել, պառել մարդուն վեց հատիկ միւս մազերը, որ անզգուշութեամբ խառնուած էին քունքի կարճերուն:

Ինքզինքս հագիւ զսպած, ներս կուգայ կուզիկ մը. կ'ապշիմ միւսները մերժելով անպատճառ մազերը ինծի յարդարել տալու փափաքին:

Երախտագիտութեամբ կը փարիմ մկրատովս իր գլուխին: Աստուած իմ ի՛նչ ականջներ. առաջին անգամն է այսքան փղային ականջներու կը հանդիպիմ: Պէտք կ'ըլլայ միշտ երկու մատով յուշալու պէս ծալլած պահել: կը խորհիմ, դժբախտ բան է իսկապէս նման աչքի զարնող մասով մը աշխարհ գալ, արդեօք որքա՜ն կը նեղուի...

ի՞նչ... ի՞նչ...

Մարդը չփնտռելու պէս ճերմակ լաթին տակէն բան մը կը փնտռէ, կը փորձէ հասկնալ բան մը, հայելիին կը նայիմ. կը ժպտի անպատկառօրէն... խօսքերս շրթներուս վրայ հայհոյանքի ձեւեր կ'առնեն. մկրատս ալ փափաք մը ունի մէկ հարուածով երկու ականջը մէկանց կտրել-թողընելու... բայց ներելի չէ սափրիչի մը դիւրագրգիռ ըլլալ. նորէն կեղծիքին օծիքէն բռնել պէտք է ու կոյսի մը կոտրուքով մեծ ականջն ի վար մահուան լուր մը տալու պէս.

— Շա՛տ կը ցաւիմ ձեր փնտռածը չկայ...

Այդ զարչանքն ալ ճամբեցի:

Գործատէրը ներս կ'անցնի, կինեւոն մասը, իր կնոջ օգնելու համար:

Մինչեւ կէս օր անդադար բայց առանց նեղուելու դարձեալ կը ճամբենք ութ երիտասարդ, վեց ծերուկ, տասը միջիններ:

Մէկը վրիպած մըն էր հաւանաբար, որքան կրցայ դատել, քանի որ ես զինքը ածիլելու տեղ ինք զիս անընդհատ արդուկեց, բառ մը չձգեց արտասանեմ, եւ սափրիչ չէր:

Ուրիշ մը հարցուց թէ ի՞նչ ընէր ճերմկցող մազերուն. «բան մըն ալ մի ըներ», պիտի ըսէի. սակայն գործատէրը քովս էր, գովեցի օծանելիներուն եւ ալքօլներուն յատկութիւնը. մաղթելով այս ձեւով օր առաջ մնացածն ալ ճերմկնալը:

Կմախացած մարդ մը, չեմ յիշեր քանիերորդը, որուն բերանը գէշ կը հոտէր, գանգատեցաւ ստամոքսի ցաւերէ. քովնս դեղ մը յանձնարարեց. սակայն արժանապատուութեանս դէպ... խմ առջեւի յաճախորդիս ուրի՛շ մը խորհուրդ տայ... ու ջրելով բաժակը պատահմամբ հինգ վանկնոց դեղի մը անունը տուի. միայն չըսի թէ քնատութեան համար էր...

Յաջորդը քօքային կը հոտէր. սեւ հագուստներով զզուելի մը, որ նստաւ ու աչքերը գոցեց, ու եթէ ձգէի, մինչեւ իրիկուն հոն պիտի մնար քունի կամ երազանքի մէջ:

Անոր յաջորդը, վզին քովի մազերը մանրուոր թափթփուքներով, ու մորթը չորցած վէրքի պէս թեփոտ. սակայն նայուածքն ու ձայնը ամօթահար: Խեղճ դժբախտ մը, Փրանկախտաւոր. գուցէ բոլորովին անմեղութեամբ փարակուած: Զհասկնալ ու չտեսնել ձեւացուցի. այլ մեկնելէն յետոյ գործիքները կրկնապէս այրեցի... լաւ նուէր տուաւ:

Յետոյ կէս գինով մը. փչեց երեսիս գինիի թթուած տակառի մը փոթորիկը. դիմամբ երկու տեղէ վիրաւորեցի երեսը ու հակաճենաւոր քարով կճեցի, եթէ անգամ մըն ալ գայ ու հոն ըլլամ, միւսին կ'անցնի. լաւ է. երկու սու ձգեց: Շատ էր նոյն իսկ...

Ծաշի երթալէ առաջ, աղուոր երիտասարդ մըն էր յաճախորդս. միջանկեալ ըսեմ որ հաճոյք է նոյն իսկ գեղեցիկներուն ծառայելը. ըլլան անոնք սեռակից, չեմ ըսեր պաշտօնակից:

Ոչ բաւական մօրուք եւ ոչ ալ չակելու չափ երկարած մազ ունէր: «Ամբո՛ղջ մը», հրամայեց խիստ, նոր հրամայելու եկած ու անվստահ սպայի մը պէս: Խոնարհեցայ պէտք եղածէն աւելի, հեզօրէն, ու չունեցած մօրուքը երկա՜ր երկար օճառեցի, չերկարած մազերուն վրայ մկրատս ջրղային թափով մը պարապը կտրելէն ըեթմիկ ձայներ հանեց: Կակուղ երեսը սուղ օծանուտով շփեցի, որ մազերն ալ չկրցաւ բուրմունք մը փրկել... չըսի՞ թէ նորահաս սպայ մըն էր... քսակին պարունակութեան կէսը պարպել տալէ յետոյ ճամբու դրի:

Կէս օրէն յետոյ:

Դուռը կը բանանք որպէս զի արեւը գայ ցուցնել եկող — զացողներուն ձըգած փոշին ու միքրոպը՝ ուժգնօրէն յատակին փակած լոյսէ սիւնին մէջ:

Աթոռի մը վրայ ճանճերուն ամառնային տաք բարեկամութիւնը կը գննեմ. հետաքրքրուելով մանուանդ թէ իրենց սափրիչը ինչպէ՞ս կ'աշխատի: Յուսախաբ կը մնամ. սափրիչ չունին: Իւրաքանչիւրն իր առջեւի ոտքերով կ'ածիլուի... Թշուառնե՛ր:

Գործատէրը յատակի մազերը կ'աւլէ, ձեւով մը որ ըսել կ'ուզէ.

— Զատնե՞ս աւելը ձեռքէս:

Սակայն ճաշէն յետոյ մարդու վրայ թմրութիւն կուգայ, անհոգութիւնն ալ հետը... լրացուր ճարպոտ բարեկամս, օրականէս սանթիմ մը աւելի չպիտի տաս, գիտեմ:

Զարմանալին հոն է որ սափրիչները իրարու հետ շատ չեն խօսիր. կարծես իրար ալ չեն սիրեր. ահա կէս ժամ կ'ըլլայ եւ լման նախադասութիւն մը չեղան արտաբերուած բառերը:

Ժամը երկուքն է եւ դեռ երեք յաճախորդ միայն ճամբած ենք:

Սակայն ահա, ահա, հինգ հոգի մէկէն կը խուժեն ներս, թմրութիւն, ճանճ, թերթ, արեւ ու փոշի կը մոռնամ. ոտքի՛:

Կը սկսի արագութեամբ զարմանալի խարակլի աշխատանք մը: Մինչեւ խանութը գոցուիլը սպասման աթոռները լեցուն են:

Խօսքին թելը կը կորսնցնեմ. կամ մէկ յաճախորդէն միւսին կը շարունակեմ. ոչ ես եւ ոչ ալ մտիկ ընողը բան մը կը հասկնայ: Կը ծախեմ, կը շռկուիմ, ածելին պէտք է սրել, օճառը փրփրցնել, օճառել, գործիքները այրել, կոնքը մաքրել, թափել, լեցնել, մազերը կտրել, չափել, հայր ցուցնել... ու արագ, արագ, արագ... կը սպասեն, լեցուն է խանութը. ալ չի նայուիր հասարին — բարակին. պէտք է բռնձափոխիով չպարել, հայելիի խորքէն դէմք մը ցուցնել չեղած գեղեցկութեան մը... ու յաջորդին «պարո՛ն ձերն է կարգը» պոռալ... «ի՞նչ կը փափաքիք պարոնը», «շատ լաւ պարոն» «շնորհակալութիւն պարոն»... հապճեպով ու դասի պէս:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

dans les bras du curé նախադասութեա-
չէր կայ չէ մնացած եւ curé-ն յան-
մէջտեղ կ'ելլէ, մտածել տալով
թէ ի՞նչ curé է եւ ուրկէ՞:

***

էջ 172, նոյն Կարոս Խաչէն.—
Ինիմ fասունն կոնով – կռուանն,
մատաղ կ'անեմ Կարոս խաչին.
(Սեդրակեանի variante-ին հա-
, որ Զօպանեան աչքին առջեւ
ներ է.—
կռուան – գոմէշ ունիմ,
մատաղ Քարոզ խաչին, եւն. եւն.
«մեծանուն» թարգմանիչը
կոնով – կռուան խօսքը,
խառնուածքին անուշադիր՝
Սեդրակեանի փոփոխակին (էջ 11),—
– գոմէշը կամ կոնով – կռ-
թարգմաներ է béliers puissants:
bélier, գոմէշ = buffle: Կո-
կռուան սակայն կ'ըսուի այն ա-
անզուսպ գոմէշներուն կամ կա-
ցուլերուն, որոնց միջէն կախ-
է ոտքերուն վայքն արգիլող
գերան մը, — կոն:
կոնով – կռուան, կռուան –
մուլիկ գոմէշ, կամ յոկ կռ-
թարգմանելու է buffle combat-
ոչ թէ bélier:
– Դու բան չ'անես նոր մանուկին
թարգմանութեան մէջ պակա-
թերի եւ անհասկնալի կը մնան
կաղդւ օրօրոցին», «Կապոյտ
օրօրոցին», «Տղէն կանչին օ-
ին» նախորդ եւ յաջորդ տողերը:
թարգմանուած նաեւ՝
աւնուն անծին շիշակ (3 տարու էգ ոչխար) ունիմ,
մատաղ Քարոզ խաչին: Եւ՝
Պարոն իր դիւանին:
Տակաւին ուրիշ թերիներ՝ Կարոս
մէջ:

***

«Ալլոյի Աղէն» երգին, Ch. Pop. Arm. էջ 174, Յովսէփեանի
Ա. 4.—
– Գաբրիէլ հրեշտակ զհոգին քաշեց
վեր՝ սրտին: Հոս սիրտը gorge է
թարգմաներ՝ փոխան cœur-ի: Բնախօ-
ն, բժշկակա՞ն թէ բանաստեղծական օրէնքով, թէեւ յանգի խնդիր չկայ երգին մէջ: Իսկ ամէն մարդ
երբ սիրտը դադրի գործելէ՝
կորդը գոցուած է արդէն: Ուսմի-
սիրտին հետ կապուած է կեանքը:
– Ես հալալ սրտով իմ հոգին տուեր
իմ՝ անոր հոգու փոխանին, —
չըսեն «Դա՞ռն որբեւայրին»:
թարգմանութեան մէջ դառն՝ lamentable ըսուած է, մինչդեռ գարշելի, դաժան, եսամոլ կը նշանա-
այսպէս, հոգին էրկան փրկութեանը չտուող կնկան անիծելով:
– էջ 193 եւ 199, եւ Հմմ. Հտվ. 298
295-6, երկու երգերը ձեւափոխուած, պաղ ու անյաջող բազմաթիւ
ունին (թերթիս էջերը չեն նե-
մանրամասնեմ): «Իր գրելու ե-
եղանակը անճարակ է եւ անճաշակ. իր
անհամ..., այնպէս որ իր թարգմանածները (ինքնագիր գրուածքներն ու լրագրական յօդուածներն ալ) յաճախ անմարսելի են», —
սեփական բառերովը...:
ճաշակի պակասին հետեւանք է որ ան թարգմանած է կարեւոր-
հետ՝ խեղճ, անհամ, աննշան
ալ» — միշտ իր գանագեղ
ումներովը: Ու չկրնալով զանազանել հարազատն ու անհարազատը,
համեմատելով տարբերակները՝ ընիկ
ժողովրդական երգի տեղ է առեր Շէ-
յօրինուած շատ կտորներ, ինչ-
է օրինակ «էկէք նստինք սազով զամով» երգուկը (Վանայ Սազ, Ա. 69, Chants Pop. էջ 242-243 Le Chant du Mont Varak): Հոն անգամ Դրախտի Սարէն խօսքը du mont Dracht ըսեր է որ ճիշդ չէ: Այդ անունով սար չկայ: Ըսող ըսել ուզեր է «Դրախտ» այգիին (Խրիմեանէ անկուած) վերեւի բլուրը, սարը, որ Վարագայ Սարն է: Պէտք էր ըսեր du haut du jardin Dracht:

ԶԻԹՈՒՆԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱ

Բերրիի Վերաշինաց Միութիւնը

Ուչըսթ Փուրընի մէջ կազմուած է Բերրիի Վերաշինաց Միութիւն մը: Նպատակն է Հայաստանի մէջ շինել Բերրի անունով գիւղ մը կամ թաղամաս մը եւ հոն տեղաւորել ստանդական հայրենակիցները:

Միութիւնը կազմողները կը փափաքին որ ուրիշ քաղաքներու մէջ գտնուող Բերրիցիները եւս կազմակերպուին՝ միացեալ ուժերով առաջադրուած նպատակին հասնելու համար:

ՀԱՎԱՆԱ

Հավանայի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Գաղթ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Իշխան» կոմիտէի, Հայ Կ. Խաչի եւ «Արմէնիա» դպրոցին, Ապրիլ 24ին տեղի ունեցած է հայկական եղեռնի Սգատօնը Գաղթ. Միութեան սրահին մէջ, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան:

Կարգով խօսած են ընկերներ Ս. Նիկոլեան, Յ. Մոմճեան եւ Տ. Ոստուէնի:

ՍՈՒՐԻԱ

Մուսուլի խարիւղի ճամբան

—)(o)(—

ՕԳՏԱԿԱՐ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ

«Ազդակ» կը գրէ.—

Թրիփոլիի մեր թղթակիցը հետեւեալ խիստ օգտակար եւ կարեւոր թելադրութիւնը կ'ընէ քարիւղի ճամբու շինութեան մէջ գործ փնտռող Հայերուն.—

Լիբանանի եւ Սուրիոյ բոլոր կողմերէն Հայեր կը դիմեն Թրիփոլի քարիւղի գործէն օգտուելու դիտումով եւ քանի մը ոսկի ծախսելէ յետոյ յուսախաբ կը վերադառնան իրենց նախկին տեղը:

Քարիւղի գործը դեռ անորոշ կացութեան մէջ է, եղած դիմումներուն գրական կամ ժխտական պատասխան չեն տար, այլ թէական: Ցարդ գրասենեակը 8000 նամակ հասած է եւ գրեթէ ամէնքն ալ անպատասխանի մընացած են: Երբ սկսին պաշտօնեայ, գործաւոր արձանագրել, այն ատեն «Ազդակ»ի սիւնակներէն ձեզի կը յայտարարենք մեր քաղած տեղեկութիւնները:

ԱՊՐԻԼ 24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՍԻՉԷԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ի օրը սգահանդէս մը տեղի ունեցած է Հասիչէի դպրոցի սրահին մէջ. ներկայ էր երկսեռ բազմութիւն մը:

Թաղ. խորհուրդի ատենապետ Պ. Պօղոս Պօղոսեան իր բացման խօսքերով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը:

Աշակերտ աշակերտուհիները իրենց մասնակցութիւնը բերած են խմբերգներով ու արտասանութիւններով, որոնք խնամքով պատրաստուած էին ուսուցչին առաջնորդութեամբ:

Խօսած են Յ. Ուշտունի եւ ընկ. Ա. Պօղոսեան: Բանախօսները բացատրած են թէ Տէր Զօրի այս մահահոտ անապատին մէջ, ինչպէս նաեւ Ծրատարիի քով չէչէն ջարդարարները ինչպէս կը սրածէին մեր ցեղին անպաշտպան բեկորները, դեկավարութեամբ Թուրք ջարդարարներու:

Հայաստան մեկնողներու խնդիրը

Պէյրութի «Լիբանան» թերթը կը գրէ.—

Տեղւոյս հօկին միջոցաւ Հայաստան մեկնելու համար արձանագրուողները Պ. Շահվերտեանի հանրագրութեամբ մը դիմում կատարած են՝ որպէս զի օր առաջ իրենց մասին կարգադրութիւն ըլլայ եւ մեկնումնին փութացուի:

Խմբագրութիւնս հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանայ որ յիշեալներուն համար Պ. Շահվերտեան մասնաւոր պաշտօնագրով մը Անդրկովկասեան Համադաշնակց. Խորհուրդին դիմած եւ գոհացուցիչ պատասխան ստացած է: Բայց Պէյրութէն ներգաղթը ամառուան եղանակի վերջաւորութեան յետաձգուած է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Գայթակղութիւն մը

«Նոր Օր» կը գրէ որ հանգուցեալ Դուրեան Պատրիարքի փոնտին համար Աթէնքի մէջ կազմուած յանձնախումբի նախաձեռնութիւնով հաւաքուած եօթը հազար տրախմին բոլորովին հալած է:

Դրամը հալած է կարգ մը անհատներու գրպանին մէջ: Այս խնդիրը կատարեալ եւ աննախընթաց գայթակղութիւն մը եղած է:

Թերթը կ'իմանայ որ ժողովրդական հանրագրութիւն մը կը պատրաստուի գայթակղութիւնը հաղորդելու Երուսաղէմի Պատրիարքին:

ՄԱՆՉՈՒՐԻԱ

Մանչուրիոյ հայ գաղութը

Ընդամէնը 516 Հայեր կ'ապրին Մանչուրիոյ եւ մօտակայ քանի մը քաղաքներուն մէջ: Ասոնց կէսէն աւելին՝ 271 հոգի կը գտնուին Խարպինի մէջ, 80 հոգի Մանչուլի, 41 Զանչուն, 13 հոգի Մուքտէն, 47 հոգի Թիէնձին եւ 51 հոգի Շանկհայ: Մնացեալները ցրուած են տասնէ աւելի քաղաքներու մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ գաղթականներու դիմումը

Պոլսոյ մէջ գտնուած գաղթականները լուր առած ըլլալով որ իբր թէ Խնամատարութիւնը Երեւանի համար գաղթական կ'արձանագրէ, մեծ թիւով դիմում կատարած են կեդրոն՝ արձանագրուելու համար:

Խնամատարութեան Վարչական ժողովը սակայն պատասխանած է որ ինք այդ մասին որ եւ է տեղեկութիւն չունի եւ թէ այդ կարգի խնդիրներով զբաղելու կոչուած չէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ Երեւանի փողոցներուն շարժումն ու երթեւեկը կանոնաւորելու, ինչպէս նաեւ յաճախակի կրկնուող արկածներուն առջեւն առնելու համար, քաղաքին կեդրոնական կէտերուն վրայ, ուր իրար կը խաչաձեւեն փողոցները, մօտ օրէն ոստիկանութեան կողմէ պիտի զետեղուին ելեկտրական գունաւոր լուսարձակներ: Կանաչ գոյնը պիտի նշանակէ թէ ազատ է շարժումը ամէն ուղղութեամբ, կարմիր գոյնը պիտի նշանակէ թէ պէտք է դադրեցնել ամէն շարժում երկու ուղղութեամբ, իսկ դեղին գոյնը պիտի նշանակէ թէ կառքերը, ինքնաշարժները եւ մարդիկ պէտք է կենան՝ մինչեւ որ փոխուի նշանը: Այս լուսարձակները, որ պիտի փոխարինեն մինչեւ այժմ շարժման համար ոստիկանութեան տրուած կարմիր փայտերը, արդէն իսկ կը գործածուին Մոսկուայի, Լէնինգրադի եւ Խարկովի մէջ:

Յետոյ պիտի արգիլուի սայլերուն ու բեռնատար ինքնաշարժներուն անցքը Նալբանդեան եւ Աբովեան փողոցներէն: Փողոցներու երթեւեկին կանոնաւորման եւ ղեկավարութեան համար պատրաստուած է ոստիկանական մասնաւոր խումբ մը: Ոստիկանութեան կից՝ կազմուած է ինքնաշարժով փոխադրութեան տեսչութիւն մը, որ պաշտօն ունի քննելու փոխադրական միջոցները, կառքերու մեքենավարներուն յարմարութիւնը եւայլն: Պիտի արգիլուի գործածել փճացած հին ինքնաշարժները և կառքերը:

Հինգ օրը մէկ անգամ ռատիոյով պիտի հաղորդուին քաղաքին երթեւեկին մասին լուրեր:

Որոշուած է փութացնել քաղաքին զբօսավայրերուն շինութիւնը:

Նոր պլան

Շինարարական գրասենեակը այս տարի պիտի շինէ առաջին եւ երկրորդ կառավարական տուներու շէնքին միացեալ բաժինները, ուր պիտի տեղաւորուին պետական բոլոր մարմինները: Պիտի շինուի նաեւ երկու բնակարանական տուն, բաղկացած մէկը 64, միւսը 48 բնակարանէ, ինչպէս նաեւ գործավարներու խորհուրդին աշխատաւորներուն բնակութեան յատկացուած շէնքը, ընկերվարական կեանքի մը բոլոր յարմարութիւններով:

Իւրաքանչիւր բնակարան պիտի բաղկանայ 2—3 սենեակէ՝ ընտանիքներու յատուկ, 1 սենեակէ՝ ամուրիներու յատուկ: Այդ շէնքը պիտի ունենայ ընդարձակ ծաղկազարդ բակ, մանկապարտէզ, մանկատուն, ակումբ, ճաշարան, ռատիօ եւ մշակութային այլ յարմարութիւններ:

Շինարարական գրասենեակը այս տարի պիտի շինէ նաեւ հարիւրաւոր աժաննոց շէնքեր այն քաղաքացիներուն համար, որոնց բնակարանները պիտի քանդուին մայրաքաղաքին վերաշինութեան պատճառով:

Մանր լուրեր

Եղիշէ Չարենց տպագրութեան յանձնած է իր ընտիր երկերի ժողովածուն եւ Սայաթ-Նովա հատորները, իւրաքանչիւրը 1000 էջէ բաղկացած: Տպագրութիւնը շքեղ է, զարդանկարումը կատարած է Մ. Սարեան:

× Հայաստանի գիտական աշխատաւորներու 3րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ Մայիսի սկիզբը: Այս համագումարին մէջ իրենց զեկոյցներով հանդէս եկան Հ. Գիւլիքեօխվեան, Վ. Կոստանեան, Վ. Մալխասեան, Բժ. Շարիմանեան, Քալանթարեան, Գ. Աղաջանեան, Բժ. Գեանջեցեան, Հերմոնէ Պօղոսեան, Ա. Աղոյեան:

× Երեւանի բնակչութիւնը մարդահամարի ենթարկուեցաւ Մայիսի սկիզբը: Բնակարանները եւս թուագրուեցան:

× Ղարաքիլիսայէն կը հեռագրեն «Խորհ. Հայաստան»ի թէ մաղաշ անասուններուն մէջ կը ճարակի հիւանդութիւն մը, ուստի անասնաբոյժ կը պահանջուի կեդրոնէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թերթիս խմբագիրը ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, կը խնդրուի.

1.— Անձնական նամակներ չուղղել եւ ամէն գրութիւն ղրկել խմբագրութեան հասցէին՝ «HARATCH», 17 rue Damesme, Paris (13).

2.— Չէք, մանտափոսթ եւայլն. ուղղել՝ L. Kévonian անունով:

ՄԱՄՈՒԼ

Երեւանը

(Խորհուրդներու քաղաքականութեան իմաստը)

■■■

Յուսաբեր Մայիս 12ի իր մէկ ուշագրաւ խմբագրականով կը քննէ Երեւանի վարիչներու քաղաքականութիւնը տարագիր հայութիւնը մշտապէս պառակտելու իր հիմնական ձգտումին մէջ: Քանի մը փոքրիկ հատուածներ այդ խմբագրականէն.

— «Հայաստանի խորհրդայնացումէն առաջին մենք զրիչ շարժած ենք խորհրդային իշխանութեանց դէմ, բայց բազուկ — երբեք:

Եւ մեր վրայ պարպուած գնդակներուն իսկ՝ մենք միշտ պատասխանած ենք հոգեհանգիստներով...

Ասկէ աւելի հանդուրժող վերաբերում անկարելի էր ունենալ:

Ռամկավարներու հետ մեր ունեցած բանավէճերուն մէջ մենք յաճախ ծանրացած ենք այս փաստին վրայ:

— Մենք այն «Բուրդ»ն ենք, — ըսած ենք ռամկավարներուն, — որ կրնանք առնել՝ բայց կը նուիրենք. ահա թէ ինչու մեր ընդդիմութիւնը աւելի սուր եւ աւելի անկեղծ է ձեր բարեկամութենէն (հանդէպ Երեւանի Իշխանութեանց), որովհետեւ դուք այն «Բուրդ»ն էք՝ որ առնել չկրցածը կը նուիրէք: («Բուրդ»ը Դարբնոցի գործածութեամբ: «Յ.»):

Այսպէս ուրեմն. «արիւնոտ դաշինք» կրող կողմերէն մէկը 12 տարուան մէջ կաթիլ մը արիւն քամած չէ Խ. Իշխանութեանց երակներէն (թէեւ կրնար քամել), իսկ միւսը քամած չէ (որովհետեւ, ըստ Դարբնոցի, չէր կրնար քամել):

Բայց, հակառակ այս ազդակող փաստին, եւ այս փաստը գիտնալով մէկտեղ, Մոսկուան ու Երեւանը իրենց բոլոր մունետիկներով միշտ ամէն տեղ եւ ամէն առիթով հակառակը կը պնդէին, յատկապէս մեր նկատմամբ:

Անոնք այս համոզումը ստեղծեցին արտասահմանի մէջ, թէ Դաշնակցութիւնը շարունակ դաւեր կ'որոճայ ու որոգայթներ կը լարէ ոչ միայն Խ. Իշխանութեանց, այլ նոյն իսկ... Հայաստանի դէմ:

Ցաւ է խոստովանիլ, որ այս աժան ու վատորակ ապրանքը ռամկավարները հաճոյքով գնեցին բոլշեւիկներէն ու նոյն գինով ալ վաճառեցին արտասահմանի քաղաքական շուկաներուն մէջ, տարիներ շարունակ:

Բոլշեւիկները կը հաւատայի՞ն իրենց յայտարարութեանց:

Բնա՛ւ. երբեք:

Ռամկավարները... «Թերեւս», սակայն բոլշեւիկները — ո՛չ մէկ պարագայի տակ:

Սակայն, բոլշեւիկները, բոլորովին գիտակցաբար, կ'անտեսէին իրողութիւններն ու կը խեղաթիւրէին փաստերը, գիտութեամբ ու լաւապէս պառակտումի սերմը արտասահմանի հայութեան մէջ ցանելու համար:

Անոնց բնաւ ձեռնտու չէր Դաշնակցութեան բարեկամութիւնը, անոնք կ'ուզէին, որ Դաշնակցութիւնը միայ իր ընդդիմադիրի դերին մէջ, իբրեւ հակառակորդ խորհրդային իշխանութեանց:

Անոնց ձեռնտու կ'ըլլար այդ բարեկամութիւնը այն պարագային միայն, երբ Դաշնակցութիւնը յօժարէր Խ. Իշխանութեանց գործակալը դառնալ արտասահմանի մէջ:

Եւ որովհետեւ անհնար էր այս, ուստի եւ ոչինչ էր, բացարձակապէս անշահ եւ անարժէք այն բարեկամութիւնը, զոր Դաշնակցութիւնը ռամկավարներուն նման կրնար տածել դէպի Խ. Իշխանութիւնը»:

Անգլեւիրլանտական յարաբերութիւնները

Իրլանտայի երեսփ. ժողովը ութ ձայնի առաւելութեամբ միայն ընդունեց էր հաւատարմութեան երդումի ջնջման մասին, կառավարութեան կողմէ ներկայացուած օրինագիծը:

Կը մնայ սակայն որ Ծերակոյտն ալ ընդունի նոյն առաջարկը, որպէս զի օրէնքը կիրարկելի դառնայ: Արդ, Ծերակոյտի վաթսուն անդամներէն տասը միայն կը պատկանին Վալերայի կուսակցութեան եւ վեցը աշխատաւորական են: Մնացեալ մեծամասնութիւնը դէմ է օրինագծին: Ուրեմն եթէ Ծերակոյտը չընդունի զայն, աւելի քան մէկուկէս տարի պիտի մնայ օրինագծի վիճակին մէջ, մինչեւ Ծերակոյտի փոփոխութիւնը:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՏԱԼՈՒԶԻՈՅ ՄԷՋ

Բարմոնայէն կը հեռագրեն թէ խուզարկութիւնները տուներէն երեւան հանեցին 40 ռումբեր եւ բազմաթիւ ուժանակներ: Գիւղերուն մէջ կը շարունակուի մշակներու գործադուլը: Ձերբակալուեցան բազմաթիւ յեղափոխականներ: Ոստիկանութիւնը կրցաւ վիժեցնել ապստամբութիւն մը, որ պիտի ծագէր երէկ:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 97)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ Է Պ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

= Ան ալ ձեր զո՞ւն է, եթէ չիտա-կ'ուզես... ձեր ծիծաղելի հակասութիւնը չէ՞ «Հա՛յր, ես կ'երթամ այն Համբէն»ը եւ «Բանուորուհի»ն... Ո՞վ է այդ բանուորուհին... Պելճուհի՞ն...: Կղանի հայ աղջիկը կ'առեւանգուի քրտական հողին վրայ, մինչ մենք օտար բանուորուհիին տառապանքը կ'երգենք...

= Ինչո՞ւ օտար, ասա մե՛ր բանուորուհին...

— Մենք ո՞ւր ունինք առանձ բանուոր, եղբա՛յր, խելքս չի հասնիր, Վա՞ն, Կարի՞ն...

= Թիֆլի՛զ, Բագո՛ւ...

— Ո՛չ Թիֆլիզը երկիր է, ո՛չ ալ Բագուն: Ուրեմն, եթէ վաղը Փրանսայի մէջ ալ բանուորներ ունենանք, հո՞ն ալ պիտի լծուինք...

= Ի հա՛րկէ..,

— Ողբա՛մ զքեզ, Հայոց աշխարհ... Կովկա՞ս, հը՛..

= Այո՛, բայց, Սիամանթօյ իսկ Կովկասը երգեց:

— Ո՛չ, հայ հոյակապ բազո՛ւկը երգեց ան: Գործատունէն փողոց ելլող ու պատնէշ շինող բանուորը չէր ան, այլ հայ ծարտունակ երիտասարդութիւնը, կուսակցութի՛ւնը, հա՛յ ոգին: Ահա ա՛յդ ոգիին թարգմանը պէտք է ըլլանք...

Բէկզատեան ծոխ կ'ընէր լուռ ու համբերատար: Սուրէն կը խաղար ծաղիկ-տովը՝ սեղանին վրայ գիծեր քաշելէն:

= Աւարտեցի՞ր,— հարցուց Բէկզատեան:

— Այո՛, ինչո՞ւ կը հարցնես:

= Ոչի՛նչ, եզրակացութիւնս այն է, որ ունեցել ես վարժապետներ, որոնք գաւառից Պոլիս են գալիս իրենց թեւերից կախ ձգած մէյ մէկ հովանոց եւ քաւուչուէ օձիք վզերնին... Է՛դ էլ կ'անցնի... կը փոխուե՛ս, ժամանակն ու կեանքը ինչե՛ր չեն կարող անել. դէ՛հ, բարձրանանք:

Վճարեցին ու ելան:

Դուրս եկան պարտէզէն՝ գրեթէ անխօս:

— Գիշերը ի՞նչ էք խաղալու,— հարցուց Բէկզատեանը Այվազին:

= «Կործանուած»ը:

— Իսկ դո՞ւն:

= Ինչո՞ւ կը հարցնես:

— Ես քեզի խորհուրդ եմ տալիս յետ այսու վերցնել Արագ Արագեանի դերը...

= Իսկ դուն քեզի կը վերապահես, կարծեմ, Արտաշէսի դերը...

Քիչ յետոյ, երբ Այվազեան բաժնուեցաւ, երթալու համար Բըթի Շան, Սուրէն ըսաւ Բէկզատեանին.

— Գիտե՞ս ինչ, Բէկզա՛տ, որոշ ճշմարտութիւններ կան ըսածին մէջ:

= Այսի՞նքն... դո՞ւ էլ, Պրուտո՛ս...

— Միայն թէ Այվազեանը կը մոռնայ որ այդ բոլորը աւելի շատ քաղաքականութիւն է մեր կողմէ, քան թէ..

= Հէ՛նց դա էի ուզում ասել, Սուրէն ջան: Բայց, ջան տղան ճառ է խօսում, էլի՛, ու միջոց չի տալիս..

— Ձեզմէ՛ է սորված...

= Այսուհանդերձ, ես սիրում եմ նրա անկեղծութիւնը, գիտե՞ս, ողջմիտ ու լա՛ւ խմոր է...

Կատակելէն ու խօսակցելէն հասան խմբագրատան առջեւ:

— Ես պիտի բարձրանամ,— ըսաւ Սուրէն:

= Գո՞րծ ունիս:

— Այո՛:

= Իսկ ես մտածում էի մի լաւ քէֆ անել էս գիշեր. բոլորդ մէկ կաղապարից էք, եղբա՛յր, մութը կոխե՞ց, հաւու նման թառն էք բարձրանում:

— Կացութիւնը վա՛տ է, վա՛տ. Բէկզատեան, չենք բներ կոր..

= Հապա դրա՞մ փոխ ես տալ:

— Բերնէս կորեցի... արուեստագէտ տղայ է, վերջապէս... Հիւանդ..: Թշուա՛ռ, երկիս թշուառ ժողովուրդ...

= Դէ՛հ, լա՛ւ, գինին ինձնից..

— Ինչպէ՛ս թէ... երէկ գործավարին գլուխը կերար դրամ առնելու համար:

= Սուրէն ջան, էս օր կայ կ'ուտենք, վաղն էլ Աստուած ողորմած է:

Ու հեռացաւ գնաց:

Սուրէն բարձրացաւ սենեակ:

Ներսը, սեղանին վրայ, աչքի իրիկուընէ մնացեր էր կոշտ մը պանիր, հացի կտորուանք, երկու զոյգ գուլպայ ծաճճակալներուն տակ, եւ Այվազեանին մէկ տաբատը անխնամօրէն նետուած գետին...: Սեղանին վրայ թղթեր, գիրք մը կիսաբաց, ծխուած անթիւ սիկառներ, կէս ձգուած քրօքի մը պատին, անուանի դերասաններու նկարներ, թաշկինակ հոս, փողկապ մը հոն, անզուսպ տղոց յատուկ անփութութեամբ, ուր կուգայ խառնուիլ նաեւ, մտաւորական ու ծննակեաց մարդու շեշտուած անհոգութիւնը՝ իրերուն հանդէպ:

Սուրէն, հագլե ներս մտած, լուցկի մը տուաւ մոմին ու վառեց: Հանեց բաճկոնը, կեցաւ պահ մը պլպլացող մութին մէջ, ու չար մտածում մը նորէն եկաւ իր մտքին պայծառութիւնը խանգարելու, ինչպէս իր գորշ ստուերը պատին սպիտակութեանը վրայ:

Անկողնին վրայ նետուած թերթ մը կար: Աւա՜, «Ժամանակ» էր: Աչքին զարկաւ վերտառութիւն մը,— «Ժողովո՛ւրդ, զգուշացի՛ր քեզ կողոպտողներէն»: Կարդաց, բուռն յարձակողական մըն էր իրենց վրայ: «Պօյքոթ՝ այդ թունաւոր թերթին դէմ»... Աւելի վարը՝ «Երե՛ս դարձուցէք... կը ծծեն ձեր քրտինքը, տղրուկներու նման»... «Փոնտ, Սասունի փոնտ... առա՛ փախանե՛ր»:

Սուրէն սահեցուց ակնարկը: «Անխնա՛յ պայքար՝ հայ ժողովուրդի մեծագոյն թշնամիներուն դէմ»: Իսկ քիչ մը վարը՝ իր անունը եւս — «... այդ հացկատակը, որ մէկն է ձեր դրամներովը սնանողներէն»: Ճմլուեցաւ սիրտը: Թողուց թերթը սեղանին վրայ: Ու ակնարկը ինկաւ հացի կտորուանքներուն ու պանիրին... յիշեց իր գրկանքի կեանքը, Մելիքթանգեանը, Այվազեանը կէս կուշտ, կէս անօթի, Վանցեանի ներքին գժբախտութիւնը...

Յետոյ, անդրադարձաւ իրենց վիճաբանութեան: Շա՛տ, շա՛տ իրաւունք ունէր Այվազեան: Որքա՜ն նման էր իր կեանքին՝ հայ կեանքը: «Յետադարձ շարժում մը»: Այո՛, «Մի՛շտ օտարը, օտարականը»: Խղճահարեցաւ:

(Շար.) Կ. ՄԷՀԵԱՆ

տախանատութիւն ստանձնել, մանաւանդ այն տեսակ պահու մը, երբ Յունաստան ճգնաժամ մը կ՚անցընէ: Վէնիզելոս աւելցուց նաեւ թէ, ներկայ պայմաններու մէջ՝ միայն բոլոր ուժերու գործակցութիւնն է որ կրնայ երկիրը փրկել անիշխանութեան մէջ իյնալէ:

Վէնիզելոսի հրաժարման վրայ, ամբողջ պահակազօրքը հրաման ստացաւ պատրաստ գտնուելու: Շատ յստակ հրահանգներ տրուած են զօրախումբերուն, անմիջապէս միջամտելու, եթէ քաղաքին որ եւ է մէկ կէտին վրայ խռովութիւններ ծագին:

⁂ Հանրապետութեան նախագահը որ արդէն խորհրդակցեր էր Երեսփ. ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն հետ, սկսաւ խորհրդակցութեան՝ կուսակցութեանց ղեկավարներուն հետ:

Այս առթիւ, կը տրուի նաեւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները: Հանրապետութեան նախագահին փափաքն է կազմութիւնը յաջողցնել ազգային միութեան դահլիճի մը՝ ինչ որ չափազանց դժուար պիտի ըլլայ. որովհետեւ հրաժարեալ վարչապետը Վէնիզելոս չպիտի կրնայ մասնակցիլ զանազան պատճառներով, որոնց բացատրութիւնը տուաւ Երեսփ. ժողովին մէջ: Պ. Ցալտարիս ինքզինքը կը նկատէ թեկնածու, յաջողցնելու համար ազգային միութեան դահլիճի մը կազմութիւնը: Եթէ ուրեմն գործը իրեն յանձնուի, առաջին առթիւ պիտի լուծէ Երեսփ. ժողովը եւ անկից յետոյ միայն պիտի ձեռնարկէ կազմելու դահլիճը:

Սակայն, Երեսփ. ժողովի լուծումը կախուած է Ծերակոյտէն, որուն մեծամասնութիւնը վենիզելոսական է: Այն պարագային որ ազգային միութեան կառավարութիւնը չյաջողի, փորձ պիտի ըլլայ կազմելու ընդդիմադիրներէ բաղկացած կառավարութիւն մը, գործակցութեամբ Փափանաստասիոսի եւ Քոնտիլիսի:

Պատերազմական նախարարութիւնը եւ ուրիշ իրաւասու շրջանակներ կը յայտնեն թէ բանակը կը պահանջէ կարգապահութիւն ամբողջ երկրին մէջ, ուր դեռ որ եւ է խռովութիւն չէ պատահած:

Քաղաքական կուսակցութեանց պետերը, հանրապետութեան նախագահին յայտնեցին թէ Լօզանի ժողովին մէջ՝ Յունաստանը պէտք է ներկայացնէ Պ. Վէնիզելոս:

Ընդհանուր գործադուլ Յունաստանի մէջ

Թղթատարական եւ հեռագրական ու հեռաձայնական պաշտօնեաներու գործադուլը կը շարունակուի եւ կը թուի թէ կը տարածուի նաեւ պետութեան ուրիշ վարչութեանց մէջ եւս:

Սէնտիքաներն ալ որոշեցին գործադուլ յայտարարել: Գնդացիրներով զինուած, ուժեղ ջոկատներ կը պահպանեն հանրային շէնքերը: Աթէնքի մէջ, դարձեալ, զինուորական ապստամբութեան զրոյցներ կը շրջին:

Զինուորական պատրաստութիւններ Կովկասի մէջ

Ժընեւի վրացական մամուլի դիւանը կը հաղորդէ թէ «մինչդեռ, Խորհ. Միութեան կեդրոնին մէջ» վերահաս պատերազմի մը պատրաստութիւնները կը շարունակուին, ճարտարարուեստի գործարանները վերածելով ռազմանիւթի գործարանի. Կովկասը արդէն կը գտնուի պատերազմական վիճակի մէջ: Կարգ մը միջոցներ կը հաստատեն իրողութիւնը: Զօրավար Սմոլին նշանակուեր էր ընդհանուր հրամանատար Կովկասի բոլոր զինուորական ուժերուն, շատ լայն իրաւասութիւններով, անկից վերջ, Խորհ. Միութեան պատերազմական խորհուրդին թիւ 288 հրամանագրով, Ստալինի ամէնէն հաւատարիմ բարեկամները՝ անդրկովկասեան հանրապետութիւններու կեդր. կոմիտէին քարտուղարը, ինչպէս նաեւ Պերիա, Փոլոնսկի եւ Խանճեան վրացական, թաթարական եւ հայկական հանրապետութիւններու կ. կոմիտէներու քարտուղարները՝ ի պաշտօնէ նշանակուած են անդամ՝ Կովկասի կարմիր բանակի պատերազմական խորհուրդին»:

Բոլշեւիկեան մաքսանենգութիւն

Մոսկուայէն տրուած լուրի մը համաձայն, արտաքին գործավարը Լիտվինով հրամայած է քննութիւն բանալ, ստուգելու համար թէ կարգ մը խորհրդային դիւանագէտներ իրօ՞ք կը կատարեն դրամի մաքսանենգութիւն:

Յատուկ յանձնախումբ մը մօտ ատենէն պիտի մեկնի Պերլին, ուր քննութիւն պիտի կատարէ Գերմանիոյ մէջ գործող խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան կարգ մը անդամներուն մասին:

Ատենք կը մեղադրուին թէ մեծ քանակութեամբ ռուբլի կը փոխադրեն գաղտնօրէն:

Բազմութեամբ կը փախին կարմիր դրախտէն

Վարշաւայէն տրուած լուրերու համաձայն, բազմաթիւ ռուս գիւղացիներ կը փախին խորհրդային դրախտէն եւ կ՚ապաստանին լեհական հողը: Փախստականներուն մէջ կան երկու կարմիր զինուորներ, իրենց ամբողջ զէնքերով:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. des Gobelins, սրճարանի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Դրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վաղգէն Շուշանեան. նիւթ՝ քանի մը յեղափոխական գրողներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ վարչութիւնը ատեպօղաբար ժողովի կը հրաւիրուի վաղը, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Ռազմիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Պուճուկեանի բնակարանը: Ստիպողական ներկայութիւն: Զեկոյց Կ. Կ.ի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանի սրահը, (240 րիւ Տիւքէքլէն): Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. Կոմիտէին եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն՝ ԱՐԱՅԻ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէն իր եւ իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերներ Յակոբ, Սարգիս Մաթոսեաններու եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱԹՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Պէյրութի մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլանըժցի Մովսէս Միրզաեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Սալնոյ Չորք Հայր. Միութեան եւ հայրենակիցներու՝ որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր սիրելի կնոջ Տիկին ՆԱԶԼՈՒ ՄԻՐԶԱԿԵԱՆի անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 27, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,45ին, 6 Rue de la Grange Batelière, Փարիզ (9): Օրակարգ՝ քննիչ յանձնախումբի տեղեկագիր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ճակատներու հայ լէգէոնականները:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԲՈՌ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ո՛չ, հա՛յր, նա աշխատեց անձնուէր ու աներկիւղ: Նա մի ճշմարիտ հայրենասէր է եւ միայն սիրոյ ու յարգանքի է արժանի:

Հայր Կարդի մտածմունքի մէջ ընկաւ:

— Որդի՛ս, եթէ հոգուդ մէջ նոր լոյս է իջել ու ծագել է անուրջը մի մեծ գործի, ծնել է յոյսը յոգնածների ու տանջուածների բեռը թեթեւացնելու, նկատի՛ր այդ բոլորը իբրեւ Աստուծու ամենաթանկագին օրհնութիւնը: Ամէն բարիք Նա է տալիս, վերածնունդն էլ Նրա նուէրն է: Եթէ դուք մտել էք զոհաբերութեան ուղին, որ դէպ ի խաղաղութիւնն է տանում, եթէ դուք միացել էք ձեր սիրած ընկերներին ազատութիւն տալու համար նրանց, որոնք արտասւում են ու տառապում ծածուկ, ջանացէք, որ մաքրէք ձեր հոգին նախանձից ու կրքերից: Թո՛ղ ձեր սիրտը մի խորան լինի, ուր յաւիտեան սրբազան հուրն է վառւում: Մի՛ մոռանաք, որ դա մի մեծ ու սուրբ գործ է: Այդ գործին նուիրուած հոգին պէտք է դադրի իր մասին մտածելուց: Այդ կոչումը նման է քահանայի կոչումին: Նա չպէտք է կախումն ունենայ ո՛չ կնոջ սիրուց, ո՛չ վայրկեանի յափշտակութիւններից: Դա մի ծառայութիւն է «Աստծուն ու ժողովրդին յաժմ եւ ընդմիշտ»:

— Ա՜հ, — բացագանչեց Արթուր այլշած՝ ձեռքերը իրար խփելով: Ի՜նչ էր մնում հեծկլտայ, երբ լսեց Երիտասարդ Իտալիայի նշանաբանը: — Հա՛յր, դուք եկեղեցու օրհնութի՞ւնն էք տալիս մեզ, ուրեմն Քրիստոս մեզ հե՞տ է:

— Որդի՛ս, — պատասխանեց քահանան հանդիսաւոր կերպով: — Քրիստոս վռնդեց վաճառողներին տաճարից, որովհետեւ Նրա տունը պէտք է աղօթքի տուն կոչուէր, մինչ նրանք աւազակների որջ էին դարձրել:

Երկար լռութիւնից յետոյ, ամբողջովին դողալով Արթուր փսփսաց.

— Եւ Իտալիան կը լինի նրա տաճարը, երբ աւազակները վռնդուած կը լինեն:

Ելաւ ոտքի ու լսեց մեղմ պատասխանը.

— Ի՛մն է երկիրը եւ լիութիւնը նրա՛, ասաց Աստուած:

V

Արթուր մի մեծ պտոյտի պէտք էր զգում: Ճամբի իրերը յանձնեց մի ընկեր ուսանողի, եւ ինքը ոտքով ուղղուեց դէպ ի Լիվորնօ:

Խոնաւ ու ամպամած օր էր, բայց ոչ ցուրտ. ցած ու հարթ տարածութիւնը սովորականից աւելի գեղեցիկ էր թւում նրան: Մի մանաւոր ուրախութիւն էր զգում իր ոտքի տակն ընկնող թաց խոտերի փափկութիւնից ու ճամբին բուսած դաշտի վայրի ծաղիկների զարմացած ու ամչկոտ տեսքից: Փոքրիկ անտառի եզերքին աքացիի մի թուփի մէջ թռչունը բոյն էր դրել, եւ երբ նրան տեսաւ պտոյտպտոյտ վեր խոյացաւ մուգ թեւերի տագ չարժումով ու վախեցած մի կռինչով: Արթուր աշխատում էր իր մտքերը կեդրոնացած պահել բարեպաշտ խորհրդածութիւնների շուրջը: Ինչպէս վայել էր աւագ Ուրբաթի նախօրէին, բայց Մօնտանէլլիի ու Ջեմմայի մասին եկող մտքերը այնպէս էին հիւսւում իր բարեպաշտ դիտաւորութիւնների հետ, որ վերջ ի վերջոյ ձեռք վեր առաւ իր այդ ջանքից. ու ազատ ընթացք տալով երեւակայութեանը սկսեց անրջել, թէ ի՛նչ մեծ դեր էին խաղալու իր այդ երկու կուռքերը: Պադրէն կը դառնայ այն առաջնորդը, այն առաքեալը, այն մարգարէն, որի սրբազան զայրոյթի առաջ կը չքանան խաւարի ուժերը. Նրա ոտների մօտ ազատութեան նոր պաշտպանները կը յիշեն հին վարդապետութիւնները ու կը ճանաչեն հին ճշմարտութիւնների նոր ու անակնկալ մեկնութիւնը:

Իսկ Ջեմմա՞ն: Ա՜, նա հերոսուհի է արդէն ի բնէ: Նա կը դառնայ մի հաւատարիմ ընկեր, մի աներկիւղ ու մաքուր աղջիկ, որի նմանը երգել են շատ բանաստեղծներ: Ու կը կանգնեն միասին իրար կից, ուս ուսի, ուրախ ու զւարթ կռուելով փոթորիկի բոպանդալիքին տակ: Եւ կը մեռնեն էլ միասին, կարելի է. միայն յաղթանակի վայրկեանին, որովհետեւ այդ յաղթանակը գալու է անպատճառ: Իր սիրոյ մասին չխօսի նրան. ոչ մի խօսք, որ կարող է աղջկայ հանդիսար վրդովել կամ խանգարէ իրենց փոխադարձ բարեկամական յարաբերութիւնը: Մի սրբութիւն է նա, մի անբիծ ողջակէզ ժողովրդի ազատութեան սեղանին վրայ դրուելու: Իսկ ի՞նչ է լինելու այն մարդը, որ կը մտնի հոգու այդ պայծառ տաճարը, հոգու որ չէ ունենալու ուրիշ սէր, բաց ի Աստուածն ու Իտալիան:

Աստուած ու Իտալիա:

Անձեւի անսպասելի մի կաթիլ ընկաւ գետին, երբ ոտք էր դնում մի մեծ մռայլ տուն Պալատների փողոցում: Յուլիայի ծառան երեւաց սանդուղի գլխին, ինչպէս միշտ անթերի, անդորր ու մի քաղաքավար չարակամութեամբ:

— Բարե՛ւ, Ջիբբոնս. եղբայրներս տա՞նն են:

— Պարոն Թոմասը տանն է, պարոն, այլ եւ տիկին Բերդէնը: Դահլիճումն են:

Արթուր ներս մտաւ մի ծանր զգացումով: Ի՜նչ սարսափելի տուն: Կեանքի հոսանքը կարծես նրա կողքերից էր վազում, առանց նրան դպչելու: Ոչինչ չէր փոխւում այդտեղ, ոչ մարդիկը, ոչ ընտանեկան կենդանագիրները, ոչ ծանր կահերը, ոչ հարստութեան ճոռնի ամանները, ոչ այն ստոր պարծենկոտութիւնը, ոչ էլ ընդհանուրի այդ անկենդան տեսքը: Նոյն իսկ ծաղիկները իրենց բիւքը: Նոյն իսկ ծաղիկները իրենց բիւրեղ ամանների մէջ մի ինչ որ մետաղային գոյն ունէին ու կարծես երբեք չէին զգացել իրենց երակներում թարմ հիւթերի հոսումը գարնան տաք օրերին:

Յուլիան ճաշի զգեստաւորութեամբ հիւրերի էր սպասում դահլիճում, որ նրա էութեան կեդրոնն էր կազմում. փայլէ ժպիտը շրթունքին, իր կանոնաւոր խոպոպներով ու սիրած շնիկը ծնկներին, նա կարող էր հիանալի մօտել կերին, նա կարող էր հիանալի մօդել դառնալ նորաձեւ ամանեղէնների վրայ եղած նկարներին:

— Ո՞նց ես, Արթո՛ւր. — հարցրեց նա չոր, մեկնելով նրան մի վայրկեան իր մատների ծայրը. եւ իսկոյն էլ ետ դարձրեց շօշափելիքի համար աւելի ախորժելի իր շան մետաքսէ մազերին. — Յոյս ունիմ որ առողջ ես ու լաւ էլ պարապում ես դպրոցում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ 1932
25 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1888 — Խմբագիր՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ

Եթէ կարելի ըլլար շարժանկարային շղարշի վերածել՝ ինչ որ այս պահուս տեղի կ'ունենայ իւրաքանչիւր երկրի սահմաններէն ներս, ու սահմանէ սահման, թանգարանները պիտի կրնային գաղափար մարդկութեան յանձնել ամէնէն վրդովիչ, ալեծուփ ու առեղծուածային շրջանի մը կենդանի ցուցանկարը:

Կ'ուզէ՞ք, սկսինք ամէնէն փոքր... դրուագներէն, աշխարհամասերէն, որոնք տակաւին խոր վէրքեր բանալու որ եւ է երկրի ներքին կազմին վրայ, կամ այլակերպելու անոր արտաքին դիմագծութիւնը, կը փոթորկեն պահ մը, ու կ'անցնին՝ անհաղորդ հրապարակին առջեւ:

Այսպէս: Փօլ Տումէրի անակնկալ ու անըմբռնելի սպանութենէն յետոյ, հետագիրը յաջորդաբար կը հաղորդէ սպանութիւնը ճափոնի վարչապետին, ուրիշ մը զինուորական դաւադիրներու կողմէ: Սպանութիւն Սօֆիայի մէջ՝ Տիմիթրի Միխայլովի՝ պետը Մակեդոնական ազգային կուսակցութեան, Իվան Միխայլովի խմբակին կողմէ: Մահափորձ Նանքինի մէջ՝ անգլիական փոխ-հիւպատոսին վրայ: Մանր դրուագներ՝ բայց ներքին սրտ. անդրադարձումներով ու հետեւանքներով:

Քիչ մը աւելի լայն սահմաններու մէջ: Սերպիոյ զինուորական կազմակերպութեան ծոցն իսկ՝ բոյն դրած հակայհանվար դաւադրութիւն մը: Սպանիոյ դեռատի հանրապետութեան դէմ նոյնպէս դաւ մը, խռկական շարժում մը այս վերջինը, ընդարձակ, երկարօրէն մշակուած ու լաւ կազմակերպուած, որ արկածով մը միայն կը մատնուի... կառավարութեան:

Իսկ տեղական, սահմանափակ խռովութիւններու շարքին մէջ, արեւելեան աւելի վառ ու հարազատ գոյներով՝ այլապէս տարբեր դրուագ մը կը կազմեն Պոմպէյի միջադէպերը: Քաղաքակրթութեան քաներորդ դարուն, ժողովուրդ մը՝ մոռնալով իր անկախութեան պայքարը, զէնքը կը ջարդէ յանուն կրօնական անհաշտութիւններու:

Երկիրը, անշուշտ, կը շարունակէ դառնալ ինքն իր վրայ, բայց կ'երեւի ցնցումներով: Քաղաքական արդի կարգերն ու վարչաձեւերը օրհասական ճիգի քրտի՞նք կը թափեն թէ բարեշրջման կամ վերագարթնումի երկունքը կ'ապրին: Հապա՞ ինչպէս բացատրել նախարարական տագնապներու շարքը, որ կ'երկարի ու կը յամառի, կարծէք, հպատակելով թաքուն կարգախօսի մը. Ճափոն, Յունաստան, Գերմանիա, Աւստրիա, Պելճիքա, Ֆրանսա, բռնուած են նոյն ցաւէն, իւրաքանչիւրը ներքին անջատ պատճառներով, բայց պարզելով նոյն երեւոյթը:

Քայլ մըն ալ նետենք միջազգային գետնի վրայ, ուր ցցուն ու ցայտուն հակամարտութիւնները, կը ստիպեն հետախոյզ ճամբորդը կանգ առնելու եւ երկար շունչ մը քաշելու: Կրկէս մը ուր ամէն ըմբիշ իր խաղը կը ցուցադրէ՝ քնար ու թոյլ ակնարկներուն տակ հսկիչի մը, որուն անունն է Ազգերու Դաշնակցութիւն: Խուժ աղմուկ մը, որ շատ կը նմանի փոթորիկներու աղաղակին, փոթորիկներ՝ որոնք սակայն, կը վախնան պայթելէ:

Ընդհանուր պատերազմը, կարճ ժամանակի մը համար սպառեց ռազմաշունչ սպառնալիքներու եւ ցուցադրութիւններու կոչերն ու մթերքը: Ու բացուեցաւ խլրդային գործունէութեան շրջան մը՝ մէկ կողմէ, միւս կողմէ՝ պետութիւններուն տրամադրեց բեմ մը Ժընեւի մէջ, արդարութեան, գործակցութեան, բարեկամութեան փոխադարձ հաւատալիքներ շռայլելու եւ հիւանդ աշխարհին գլխուն, խորհրդակցական ճառեր կարդալու:

Շրջանն է զինաթափական դաւադրութիւններու, որոնք կը նպաստեն տագնապին յարաճուն զարգացումը: Ու նաեւ ճառերու, որոնք փոխն ի փոխ կը շինեն ու կը քանդեն:

Ֆրանսա պատմութեան յանձնեց Անշլուսը. իսկ Գերմանիա վրէժը լուծեց Ֆրանսայի Դանուբեան ծրագրէն: Զինաթափութիւնը՝ իր դամբանականը կը պատրաստէ Ժընեւի մէջ: Իսկ Լօզանի ժողովը՝ կասկած չկայ թէ նոր ծրագրերու մշակման եւ հակամարտ առաջարկներու բախումին կ'ընծայէ ընդարձակ դաշտ մը:

Գլխաւոր լարերը միջազգային հրապարակին, որոնց վրայ իրենց խաղերը կը ցուցադրեն քաղաքական աճպարարները:

Ու փոթորկայոյզ Ծայր. Արեւելքէն մինչեւ Արեւմուտք, երկիրները իրենք իրենց մէջ կը խլրտին, կը խռովին, ու կը պրկուին իրենց դժգոհութիւններով, զայրոյթներով ու ցաւերով:

Իսկ անտեսական – ելմտական տագնապը որ հեռու է փարատելու նշաններ ցոյց տալէ, չազդարարե՞ր արդէն դատական օրէնքներու եւ հաստատութիւններու հիմնական փոփոխութեան մը անհրաժեշտութիւնը:

Քանի-մէկ միլիոն մարդ, անօթութեան ու տառապանքի կանչեր կ'արձակեն՝ ճոխութեան ու արտադրութեան գործիքներու կողքին: Պաշտօնական թիւ, որ պէտք է քառապատկել առնուազն, մօտաւոր պատկերը գծելու համար անօթիներու հսկայ բանակին, որ վաղուան խլրտումներու ազդարարն ու յառաջապահը կրնայ ըլլալ: Ու պետութեանց դանձերը կը պարպուին, համբերութիւն հայթայթելու համար անոնց որ պատառ մը հացի ետեւէն կը հեւան:

Մարդկութիւնը կանգնած է վտանգաւոր քառուղիի մը բերանը, իջնալու կամ բարձրանալու երկընտրանքէն շուարուն: Կոնակէն զէնքը կը հրմշտկեն անկման ու բարձրացման ուժերը: Պիտի իյնայ ծայրայեղ աջերու ճնշումին տակ, դաշնակցութեամբ անոնց որ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան ու դալիք օրերու խաղաղութեան, ամէն երկրի մէջ կը ցանեն դաւի, պառակտումի եւ ահաբեկման սերմերը: Երբ Հիթլեր կը սեղմէ Ստալինի ձեռքը, մարդկութեան սիրտն է որ կ'արիւնի:

Եւ կամ պիտի բարձրանայ բարեշրջական բանակի մղումին տակ:

Մ. Ե.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

Խօսքը Բարեգործականի առաւելութիւններու եւ թերութիւններու մասին չէ: Այդ ուղղութեամբ միշտ կարելի է զբաղուիլ այս հաստատութեամբ որ կոչուած է շատ աւելին ընելու հայ մշակութային գետնին վրայ, քան կ'ընէ այժմ:

Բարեգործականը շատ յանախ հրապարակ եկած է ինքզինքը պաշտպանելու այն քննադատութիւններուն դէմ, որոնք քաղաքական հակում մը կը տեսնէին անոր ընթացքին մէջ:

Արդ, Պ. Ա. Թէրզիպաշեան, որ ինչպէս ժամանակին կարդացինք «Ապագայ»ի մէջ, իր անձնական գործերով մեկնած էր Եթովպիա, ճառ մը խօսած է Ատիս – Ապապայի Բարեգործականի տարեկան ընդհ. ժողովին մէջ եւ ի միջի այլոց ըսած է.

— «Բարեգործականը հայ ազգը կը ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնաժողովին մօտ զրեթէ միւս ազգերուն հաւասար իրաւունքով: Բարեգործականը ոչ միայն նպաստի մարմին մը եղած է եւ է այսօր, այլ հայրենի հողին հաւատարիմ հայը կապելով իր երկիրին եւ սատարելով անոր մտաւոր զարգացման, եղած է քաղաքական կազմակերպութիւն մը»: («Արեւ», 13 մայիս):

Բարեգործականի այս անպաշտօն պաշտօնատարները անշուշտ հաւատքի մը ունին Բարեգործականը քաղաքական կազմակերպութիւն մը ներկայացնելու:

Սակայն մէկ բան կը մոռնան Բարեգործականի ղեկավարները եւ այդ հաստատութեան «ձրի» պրոպականտիստները, որ սայթաքուն է նանապարհը, երբ Բարեգործականի պէս հաստատութիւն մը իր հիմնական նպատակները մէկ կողմ թողած՝ քաղաքական կազմակերպութեան մը հովերն առնէ: Մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ, ուր քաղաքական հակամարտ հոսանքները արդէն չափէն աւելի կը խտացնեն մթնոլորտը եւ դժուարութիւններու կը բախին ամէնէն հրատապ խնդիրներուն շուրջ համագործակցելու:

Բարեգործականի բազմաթիւ թերութիւնները կարելի է յուսալ որ կրնան սրբագրուիլ, եթէ այդ հաստատութեան ղեկավար շրջանները բարեացակամօրէն քննութեան առնեն այն դիտողութիւնները, որոնք կ'ըլլան իր հասցէին՝ ընդհանուր գործին օգտակար ըլլալու միտումով:

Սակայն, քաղաքական կազմակերպութեան մը նկարագիրը ստանալով, անկասկած որ Բարեգործականը պիտի վերջնականօրէն սայթաքի իր բուն նպատակէն եւ դառնայ կուսակցութիւն մը, բոլորովին անձնատուր կուսակցական կրքոտ պայքարներու, որոնց շնորհիւ, անզգալաբար պիտի մեկուսանայ պայքարի մէկ ճակատի վրայ:

Բարեգործականը, եթէ արդէն մինչեւ հիմա կուսակցութեան մը խմորը չէ կազմած, անդառնալիօրէն, կ'ուզէինք որ վերը մատնանշուած վըտանգը նկատի առնէր:

ԲԻՎԱՐԷՑ

ՓՈՔՐ – ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պելկրատ դումարուող Փոքր – Համաձայնութեան խորհրդաժողովը վերջացաւ: Սոյն խորհրդաժողովին մասնակցող նախարարները համաձայնեցան այն կէտին վրայ որ անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել, որպէս զի միջազգային կարգադրութիւններ ըլլան այլ եւ այլ երկիրներու տնտեսական պէտքերը իրարու համաձայնեցնելու համար: Անոնք կը կարծեն թէ առոր լաւագոյն միջոցն է նախ եւ առաջ տեղական համգամանք ունեցող կարգադրութիւններ ընել: Կ'ընդունին ֆրանս. առաջարկը համաձայնութիւն գոյացնելու դանուբեան հինգ տէրութիւններուն միջեւ: Հաստատեցին նաեւ որ միջազգային տնտեսութեան քաոսային վիճակը յառաջ պիտի բերէ ելմտական ա՛յնպիսի դժուարութիւններ, որոնց պէտք է դարման տանիլ ըստ կարելւոյն շուտ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Դատական նախարարին շրջաբերականը

Ֆրանսաբնակ օտարականներու մասին, վերջերս տրուած որոշումներուն հետեւանքով եւ օտարականներու վրայ հսկողութիւնը զօրացնելու համար, դատական նախարարը ընդհ. դատախազներուն ուղղած է շրջաբերական մը, որով կը յիշեցնէ թէ 1928 ապրիլ 30ի եւ 1930 օգոստոս 28ի շրջաբերականներով, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրեր էր արտաքսման հրամանագրերու դէմ անսաստումներու խիստ պատժարկումի կարեւորութեան վրայ եւ կը հրահանգէ դարձեալ նման առիթներու մէջ, յանցաւորներուն հանդէպ խիստ ըլլալ:

Անգլիոյ մեծարանքը Մուսթաֆա Քեմալի

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, անգլիական դեսպանը այցելութիւն տուած է Մուսթաֆա Քեմալի, որուն յանձնած է — յանուն իր կառավարութեան — Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան կողմէ հրատարակուած Տարտանէլի պատերազմին վրայ հատոր մը:

Հատորը կը կրէր հետեւեալ ձօնը. — Բրիտանական կառավարութեան յարգանքի հաւաստիքը մեծ հրամանատարին, ասպետական հակառակորդին, մեծանձն բարեկամին, Նորին Վսեմութիւն Կազի Մուսթաֆա Քէմալի, նախագահ Թուրքիոյ Հանրապետութեան:

Այս լուրը տալէ յետոյ, «Թան» կը խորհրդածէ.

— «Այս անգլիական արտայայտութիւնը կը զարմացնէ անշուշտ, երբ յիշենք կատաղի պայքարը զոր Մուսթաֆա Քէմալ մըղեր էր Անգլիոյ եւ անոր դաշնակիցներուն դէմ՝ մեծ պատերազմէն յետոյ, երբ տակաւին Էնկիւրիի կառավարութիւնը յեղափոխական կառավարութիւն մըն էր եւ ըմբոստ՝ Պոլսոյ օրինաւոր կառավարութեան դէմ, որ Թուրքիոյ համար կը պահանջէր անգլիական հովանաւորութիւնը: Միւս կողմէ արեւմտեան շահերու հանդէպ Թուրքիոյ դիրքը չարդարացներ այդքան խեղացնոր խանդավառութիւն»:

Արարատի Քիւրտերը դատապարտուած

Ատանայի դատարանը վերջացուց Արարատի ըմբոստ Քիւրտերուն դատավարութիւնը: 34 հոգի մահուան դատապարտուեցան, 74 հոգի, 10–15 տարի բանտարկութեան, իսկ 179 հոգի անպարտ արձակուեցան:

Թող չըսուի թէ Թուրքիոյ մէջ դատաւորներ չկան: Մարդիկը անպարտ արձակել ալ գիտեն եղեր...

Համայնավարները սերպ բանակին մէջ

Սերպիոյ պատերազմական նախարարին մէկ զեկոյցը կը հաղորդէ թէ երեք շաբաթ առաջ, զինուորական իշխանութիւնները երեւան հանեցին համայնավար փրոփականտի կազմակերպութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուէին մէկ քանի սպաներ:

Այս սպաներէն մէկը յաջողեցաւ արտասահման փախիլ, ուրիշ մը անձնասպան եղաւ, այն պահուն որ պիտի ձերբակալուէր:

Սպայ մը միայն ձերբակալուեցաւ: Իսկ հազարապետ մը եւ ուրիշ վեց սպաներ որոնք տեղեակ էին իրենց ընկերներուն համայնավարական գործունէութեան, պատասխանատուութեան կանչուեցան, իբր մեղսակից իրենց անփութութեան համար:

Յունաստանի նախարարական տագնապը

Աթէնքէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, հրաժարեալ վարչապետը Պ. Վենիզելոս յայտնած է Հանրապետութեան նախագահին թէ բոլորովին տրամադիր է թոյլ տալու իր կուսակցութեան անդամներուն որ, մասնակցին կազմուելիք կառավարութեան, թէեւ ինքը որոշած է վերջնապէս հեռանալ:

Հանրապետութեան նախագահը նոր խորհրդակցութեան մը կանչեց կուսակցութեանց ղեկավարները: Այն պարագային որ համերաշխութեան դահլիճ մը կազմելու փորձերը ձախողին, կ'ըսուի թէ վարչապետութիւնը պիտի յանձնուի Պ. Փափանասդասիոսի որ պիտի վարէ նաեւ արտաքին նախարարութիւնը, իսկ ելմտականը պիտի յանձնուի Պ. Վարվարէսոսի:

Սպանիոյ դաւադիրները

Սպանիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ խուզարկութիւնները կը շարունակուին երեւան հանելու համար դաւադրութեան ցանցերը: Միայն կիրակի օր կատարուած խուզարկութիւնները, Մատրիտի մէջ երեւան հանեցին 340 ռումբ:

Սէվիլի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց դաւադրութեան ծրրագիրը որ պիտի գործադրուէր այդ քաղաքին մէջ: Ատոր հետեւանքով ձերբակալուեցան 80 հոգի:

Կացութիւնը Ծայրագոյն-Արեւելքի մէջ

Մահափորձ անգլիական հիւպատոսին դէմ

Նանքինի անգլիական փոխ – հիւպատոսին վրայ մահափորձ կատարուեցաւ, արձակուած չինացի զօրքերու կողմէ, այն պահուն որ կը վերադառնար Պէնկուէն, ուր գացեր էր ազատելու համայնավարներու կողմէ բանտարկուած գանատացի միսիոնար մը:

Հիւպատոսը ծանրօրէն վիրաւոր, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

⁂ Թիէն – Ձինի ճափոնական թաղին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ դրամատան մը առջեւ: Երկու Չինացիներ սպաննուեցան:

⁂ Մանչուրիոյ մէջ, աւազակախումբերուն դէմ կռուող ճափոնական ուժերը որոնք չորս զօրաբաժիններէ կը բաղկանան, մեծ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞նչպէս կը գործեն պոլշեւիկները

—)(o)(—

«Ժուռնալ»ի մէջ կը կարդանք. — Ռուսիա երկու ճակատ ունի: Ի՞նչպէս պիտի մոռնար գերմանական դաշնակցութիւնը, երբ կը նախատեսէ Ասիոյ մէջ կռուի կարելիութիւնները:

Հարցը քննուած է մայիս 12ին, պոլշեւիկեան քաղաք. գիւանի մասնաւորապէս կարեւոր մէկ նիստին մէջ, որուն կը մասնակցէին Կրեմլինի եւ Գարախանի արտաքին գործավարութեան կողմէ, Վորոշիլով եւ Թուխաչէվսկի պատերազմականին կողմէ, Կրենքօ ելմտական գործավարութեան կողմէ եւ Գ. Միջազգայինի ներկայացուցիչները. եւ մասնաւորապէս նշանակելի պարագայ մը, կը մասնակցէր գերման համայնավար պատգամաւոր մը Մաքս Հէլց»:

Պատերազմական գործավարը Վորոշիլով այդ նիստին մէջ ըսած է.

— Ամէն գինով, պէտք է Լեհաստանն ու Գերմանիան մղենք պատերազմի: Այսպէս, Լեհաստան այլ եւս չպիտի կրնար մեզ վնասել, քանի որ անոր ամբողջ բանակը զբաղած պիտի ըլլար Գերմանիոյ մէջ: Ատկից զատ, Գերմանիա ստիպուած պիտի ըլլար խստօրէն գործադրելու 1924ին, 1925ին եւ 1929ին մէջ իր կնքած պայմանադրութիւնները: Որքան ալ մեզ համար նպաստաւոր ըլլայ, Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը ընկրկումներ ցոյց տուաւ եւ մեր գերման բարեկամները, ինչպէս զօրավար Համմէրշթայն որ ստորագրած է 1929ի պայմանադրութիւնը, պէտք է նկատի ունենան գերման ներկայ շահերը, Ժընեւի կարգադրութիւնները նաեւ, Փարիզի գերման դեսպանին գործած ճնշումը, որ Գերմանիան կը մղէ խնայելու Լեհաստանի»:

Գերման համայնավարը Հէլց այն ատեն միջամտած է ցոյց տալու համար իր կուսակցութեան տրամադրութեան տակ գտնուած գործի միջոցները. — Գերման երիտասարդ համայնավարները հրաման ստացած են մտնելու հիթլերեան շարքերը, ծածկելու համար իրենց մասնաւոր գործունէութիւնը: Այս կերպով միջոցներն ունինք, Լեհացիներուն հետ կռիւ գրգռելու, երբ որ ուզենք»: Միայն թէ, գերման համայնավարը առիթը չէ փախցուցած ուշադրութեան հրաւիրելու, այս փրոփականտին համար անհրաժեշտ նպաստները աւելցնելու:

Բոլշեւիկեան Քաղաք. Դիւանը որոշած է բանալ 500,000 մաոքի յատուկ վարկ մը: Ատկից զատ, հրաւիրած է Գ. Միջազգայինի գերման մասնաճիւղը որ զօրացնէ Տանցիկի շրջանին մէջ՝ յեղափոխական գործունէութիւնը: Ամէն ինչ նախատեսուած է, նոյն իսկ, տագնապի պահուն, Տանցիկը պարենաւորելու յատուկ ցորենի մթերքի մը ստեղծումը:

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՃԶՄՈՒԱԾ

Լիոնէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, Շաթօփինսաքի մօտերը, Նուայիէ գիւղին մէջ Հայուհի մը Տիկին Օլաչեան, ինքնաշարժի մը զարնուելով ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ եւ շատ չանցած մեռաւ:

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ

Ֆրանսական ընդհ. ապահովութեան պաշտօնատարներէն մէկը, որ քննութիւններ կատարեր էր Փրակայի մէջ, վերադարձաւ Փարիզ եւ իր տեղեկագիրը ներկայացուց հարցաքննիչ դատաւորին: Քննութիւնը կատարուած է գլխաւորաբար երեւան հանելու համար Կորկուլովի անցեալ կեանքը, անոր ապրուստի պայմանները եւ այն միջավայրերը ուր կը յաճախէր մասնաւորաբար:

Այս քննութեան եզրակացութիւնը տակաւին չէ հաղորդուած մամուլին: Սակայն, արդէն յայտնուած է թէ համաձայն այս քննութեան, Կորկուլով ուր որ գացած է, շատ դէշ անուն ձըգած է եւ ամէն տեղ փորձած է աջ կամ ձախ ծայրայեղ տարրերու հետ շփման մէջ մտնել:

Կորկուլովի հարցաքննութիւնը պիտի վերսկսի քանի մը օրէն:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՑԵՐԻԻՐԱՆՔԸ

(ծիծաղելիին ողբերգական երեսը)

Ալֆորվիլի ճառը դարձաւ «պատմական» շնորհիւ թեթեւամիտ մարդոց, որոնք թեթեւամտութիւնը լրագրական առաքինութիւն մը կը նկատեն: Ու ահա երեք ամիսներէ ի վեր Ալֆորվիլի փոքրիկ հայ գաղութի անունը շրջան կ'ընէ լրագիրէ լրագիր, 70 հազար զօրքեր Հայաստանի վրայ ղրկելու սպառնալիքով:

Վերջին արձագանգը հիմա սկսած է հնչել Երեւանէն. «Խորհրդային Հայաստան»ի էջերէն, Հայաստանի ժողովուրդին ցոյց տալու համար թէ Դաշնակցութիւնը դրամատիրական պետութիւնները կը մղէ պատերազմի մը ընդդէմ Խորհ. Միութեան: Կարկառուն փաստերէն մէկը «Ալֆորվիլի ճառը», ուր իբր թէ ես յայտարարած եմ թէ կարելի է 70 հազար հայ զօրքեր կազմակերպել եւ (մի զարմանաք), Պարսկաստանի վրայով փոխադրել այդ բանակը ու գրաւել ներկայ Հայաստանը:

Վերջին արձագանգը ըսի, բայց անձնապէս վստահ չեմ թէ այդ հրատարակութիւնը վերջինը կ'ըլլայ: Մեր խեղճուկ իրականութիւնը բազմաթիւ թերթեր ու թերթուկներ ունի, որոնք ընդունակ են միայն տխմարաբանումի: Եւ մի զարմանաք, եթէ տարի մը անցնելէն յետոյ այդ 70 հազարնոց բանակը իր արշաւանքը շարունակէ լրագրութեան էջերուն մէջ, Հայաստանէն վերադառնայ Պոլիս, անցնի Եգիպտոս, անկէ Փարիզ ու Ամերիկա, ու նորէն վերադառնայ Փարիզ՝ պատուական բամբասանքի նիւթ դառնալու համար:

Կարելի է. քանի որ թեթեւամիտներուն համար ամէն ինչ կարելի է: Նոյն իսկ ստիպելու գիս որ հակառակորդներու յերիւրած սուտերը (նոյնքան եւ աւելի ծիծաղելի ու տխմար) հերքելու հրապարակով, երբ կարելի էր ծիծաղիլ, ուս թօթուել եւ անցնիլ: Բայց մեր իրականութեան մէջ ծիծաղելին իր սահմանին վրայ չի մնար. կը դառնայ ողբերգական բան մը, մենք կը մոռնանք անոր ծագումը, ու ողբերգութեան դիմաց ստիպուած ենք մտածել: Երբ Պոլսոյ «Վազըթ» թերթը, կառավարական օրկան, մեծ տառերով լուր կը հրատարակէ եւ գրգռիչ արտայայտութիւններով հրապարակ կուգայ, երբ արտասահմանի հայ թերթերէն ոմանք առանց այդ լուրին աղբիւրը գիտնալու «Վազըթ»ի լուրը ոչ միայն կ'արտատպեն, այլ անիմաստ ու անկշիռ յարձակումներ կ'ընեն իմ չխօսած ճառին դէմ, ու այդ առիթով նաեւ Դաշնակցութեան դէմ, երբ վերջապէս Խորհրդային Հայաստանի պաշտօնական օրկանը այդ լուրը կ'առնէ եւ իր հայհոյանքներու տողերը կը պարզէ իմփերիալիզմի հասցէին. կը զարմանաք ու կը մնաք, որովհետեւ խնդիրը այլեւս «ծանրակշիռ ու ողբերգական» երեւոյթ ստանալէ յետոյ, ծիծաղն անհամ կը փախի:

Պարզ իրողութիւնն ի՞նչ է. քանի մը խօսք այդ մասին:

Ասկէ չորս ամիս առաջ հրապարակային դասախօսութիւն մը ըրի Ալֆորվիլի մէջ, ամէնէն շատը հարիւր հոգիի ներկայութեան, ուր ներկայ էին գաղութի դաշնակցականները. ինչպէս նաեւ համակիրներն ու հակառակորդները: Ինչպէս կը տեսնէք սովորական դասախօսութիւն մը, որուն նմանը հարիւր հատ մը տեղի ունեցած է այս տարի Ֆրանսայի շրջանին մէջ: Եւ այնքան սովորական, որ դուք ընթերցողներդ երկու տող տեղեկատուութիւն իսկ չկարդացիք Յառաջին մէջ՝ հանդէս - խնճոյքներու կամ բանախօսութիւններու շարքին: Սակայն, մէկ շաբաթ չանցած, Փարիզի մէջ Երեւանի բերանը հանդիսացող «Մեր Ուղի»ն հրատարակեց շնաշխարհիկ թղթակցութիւն մը Ալֆորվիլի իր թղթակցէն, ուր զարմանքով կարդացի հետեւեալ տողերը. — «Արտասահմանի մէջ կայ 700,000ի չափ գաղթականութիւն մը, եթէ հաշուենք որ 10 հոգիի վրայ մէկը զինուորցու է, ուրեմն կ'ունենանք 70,000 զինուորցու, եւ եթէ ասոնց բոլորը Պարսկաստանի վրայով ղրկենք Խորհրդային Հայաստանի վրայ, կրնանք քիչ ժամանակուան մէջ գրաւել այդ երկիրը:»

Նոյն թերթը, դարձած «Դարբնոց», ամենայն լրջութեամբ խմբագրականի նիւթ դարձուց 70 հազարնոց բանակի խնդիրը, այս անգամ 70 հազար չափահաս որբերէ կազմուած՝ իմ ղեկավարութեան տակ:

Ալֆորվիլը հայ համայնավարներու խեղճուկ ուղեղին մէջ կը դառնար նոր քաղաքական Վերսայլ մը, ու իմ դասախօսութիւնը՝ պատերազմի մը յայտարարութիւնը:

Այդ դասախօսութեան ընթացքին, անդրադառնալով գաղութահայ զանգուածներու կազմակերպութեան եւ հաւաքական աշխատանքին, ըսած էի բառ առ բառ հետեւեալը, որ ես առիթն ունեցած եմ առ նուազն տասը դասախօսութիւններու մէջ կրկնելու. — «Տարագիր հայութիւնը, որ մօտ 700,000ի կը հասնի, իր քաղաքական անորոշ կեանքով թէ տնտեսական եւ թէ մշակութային վտանգի ենթակայ է. վտանգի ենթակայ այդ զանգուածները միմիայն կազմակերպուած ուժերով կարող են դիմագրաւել սպառնացող չարիքին: Մինչդեռ, այսօր երբ նկատի առնենք հայ քաղաքական կուսակցութիւններու, ինչպէս նաեւ հասարակական այլ միութիւններու անդամները, կը տեսնենք որ չկազմակերպուած զանգուածի բաղդատմամբ չնչին թիւ մը կը կազմեն: Ներկայ պայմաններուն մէջ եօթը հարիւր հազար բազմութենէն առ նուազն 70 հազար մարդ գիտակցօրէն պէտք է մտնէ եւ խտացնէ հայ քաղաքական կուսակցութիւններու, ինչպէս նաեւ հասարակական միութիւններու շարքերը, որպէս զի տարագիր հայութիւնը կազմակերպուած ուժ դառնայ, կարգապահ բանակի մը պէս իր ֆիզիքական եւ բարոյական գոյութիւնը պաշտպանէ:»

Արդ, այս խօսքերը, որ միշտ կրկնելու եւ քարոզելու պատրաստ եմ, ինչպէս տեսաք՝ թիւաւոր բանակի մը վերածուեցաւ, որ պիտի անցնէր Արաբիոյ անապատներէն, Պարսկաստանէն եւ... գրաւէր ներկայ Հայաստանը, միշտ, ըստ «Մեր Ուղի»ին, Մանչուրիոյ եւ դրամատիրական պետութիւններու պատերազմական պատրաստութեան կապակցութեամբ...

Մեզի ծանօթ է համայնավարներու կարգախօսը, որ մանաւանդ այս վերջին երկու տարուան ընթացքին, տեղի ու անտեղի հրապարակ կը նետուի, Դաշնակցութեան ամէն մէկ շարժումը կապելու պատերազմի հետ: Մեզի ծանօթ է որ Երեւան նստող համայնավարները ասկէ երկու տարի առաջ Արարատի քրտական ապստամբութեան ղեկավարութիւնը բաց ի Դաշնակ - Անգլիական պլոքէն, յանձնեցին Փօլոս Նուպարին, երբ այս վերջինը մեռած էր: Զօլանեանը նոյն իսկ քրտական շարժման ղեկավար դարձուցին կատարեալ «լրջութեամբ», խմբագրականներով:

Այս երեւոյթին առջեւ ի՞նչ կը մնար ընելիք. — ուս թօթուել ու անցնիլ: Կարո՞ղ էք երեւակայել թէ ո՛րքան ողբերգական լրջութիւն պիտի ըլլար հրապարակ գալ եւ հերքել «Մեր Ուղի»ին բացարձակ ու գիտակից սուտը, հրահանգուած յերիւրանքը: «Յառաջ»ը բաւականացաւ հեգնական տողով մը հերքել Երեւանի բանբերի յայտարարութիւնը, մինչեւ անգամ խնթամից առաջնորդելով լուրին հեղինակը: Բայց «Մեր Ուղի» գլորած քարը ջուրը պղտորեց: Թրքական թերթը խնդիրը ճոխացուց, ու պաղած ապուրը նոր տաքցած կերակուրի պէս վերադարձաւ հայ լրագրութեան խոհանոցը: «Մեր Ուղին»ի հրատարակութիւնն ու սուտը մոռցուեցաւ, եւ մէջտեղը մնաց Ալֆորվիլի ճառը. «կարդացէք եւ տարածեցէք»:

Մնացածը արդէն ծանօթ է: Իսկ եթէ կան մարդիկ որ ծանօթ չեն, թող չյուսահատին, «Խորհրդային Հայաստան» թերթէն, կրկին յաւելուածով, նոր տաքցուած կերակուրի պէս 70 հազարնոց բանակի արշաւանքը կրկին տպագրութեան պիտի արժանանայ գալիք օրերու գաղութահայ եօթանասուն եւ եօթը պարբերականներուն մէջ, որպէս հոգեփրկանք:

Բայց այս ամբողջ կատակերգութեան մէջ, գիտակցօրէն ողբերգական դերը ստանձնած են հայ համայնավարները: Անոնք գիտակցօրէն այս բոլորը կը յերիւրեն, երկրի ժողովուրդը հաւանական պատերազմի մը վտանգի տակը պահելու, անտեղի յոյսեր ներշնչելու հակաբոլշեւիկ զանգուածներուն, որպէս զի աւելի շեշտակի կարողանան հարուածել այն տարրերը, որոնք բոլշեւիկներուն համար անբարեյոյս են:

Այս իրողութեան որպէս ապացոյց, այստեղ կը զետեղեմ երկրէն նոր դուրս եկած մէկ փախստականի նամակէն հատուած մը. — «Երկրի մարդիկ կտրուած լինելով արտասահմանից, ոչինչ չգիտեն. իսկ կարմիրները մեր դէմ պատերազմի են պատրաստւում. յարձակւում են, ահա, շատ չի քաշեր, — մէկ երկու շաբաթ — ամէն օր ճչում ու կանչում են թէ արդէն կռիւը կը սկսի: Իսկ ժողովուրդն այնքան մեծ յոյս է կապել պատերազմի հետ, եւ հաւատում են բոլշեւիկների ասածներին, որ միւնոյն ատեն իրենց իղձն է: Բոլշեւիկները խաղում են հասարակութեան զգացումների հետ. գրգռում են հասարակութեան որ շուտ դրսեւորի հակաբոլշեւիկ տրամադրութիւններ, որպէս զի հաշիւ մաքրեն նրանց հետ»...

Ահա թէ ո՛ւր է թաղուած շան գլուխը: Ահա թէ ինչու խեղճուկ Ալֆորվիլը դարձեր է պատերազմական պատրաստութեան հայկական բանակատեղին:

Կ'ուզէինք որ արտասահմանի թեթեւսոլիկները գիտնային թէ՝ ինչ որ իրենց համար «ժամանց» է, այնտեղ, երկրի մէջ արիւնով կը վճարուի:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Ի՞ՆՉԵՐ ԿԸ ՊԱՏՄԷՆ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՓԱԽԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Խ Մ Բ. — Պէյրութէն մեկնած ճարտարագէտ մըն է, բարեգործականի «վստահելիներէն» մէկը, որ գաղթականներու կարաւանին հետ Հայաստան գնաց, զղջաց ու փախաւ: Այժմ իր աչքերով տեսածն է, որ կը պատմէ, նախ սկսելով նկարագրել իր ճամբորդութիւնը Կիպրոս - Աթէնք - Պաթում - Թիֆլիզ - Երեւան: Այդ ճամբորդութեան մասին անգամ մը գրուած է *Յառաջի* մէջ,— կուտանք իր նկարագրութեան այն մասը, որ կը ներկայացնէ կեանքը Հայաստան աշխարհին մէջ «երկիր դրախտավայր»:

Մեր խումբը հենց որ ոտքը նաւից ցած դրաւ, Բաթումում ինչ որ մի վատ բան զգաց. բոլորին երեսից էլ կարելի էր նշմարել որ փոշմանած են, սակայն չէին արտայայտում սպասելով, որ Հայաստան անցնելով մի գուցէ պատկերը կը փոխուի: Երբ մօտ երեք ամիս գաղթականութիւնը ապրեց Հայաստանում, նոր վերջնականապէս համոզուեց, որ ինքը խաբուած է, այն էլ գէշ կերպով:

Յունաստանում Պ. Շահվէրտեանն ու միւս Հօկի ներկայացուցիչները մեզ խոստացել էին առանձին առանձին բնակարաններ տալ, գործ ստեղծել մեզ համար, գիւղ տրամադրել մեզ, որպէս զի մենք մեր տնտեսութիւնը ստեղծենք, բայց երբ Հայաստան հասանք, դրանցից եւ ոչ մէկը չտեսանք:

Առաջին հերթին մեզ փայտից շինուած բարաքների մէջ տեղաւորեցին եւ այն էլ ճիշդ կենդանիներու պէս 20-30 հոգի իրար գլխի թափելով. մէկ փոքրիկ անձրեւ ու ձիւն լինելուց, ամբողջ մեր շորերը թրջւում էին: Փոխանակ մեր առաջարկին լսելու եւ մեզ Երեւանին մօտիկ գիւղերում տեղաւորելու եւ հող տրամադրելու, մեզ տարան ժողտան շէնքը լցրին:

Մինչեւ որ գաղթականութիւնը այս ու այն կոպերատիւներուն արձանագրեցին, գաղթականութիւնը իր ունեցած դրամի կէսը ծախսեց, մի կտոր հաց ճարելու համար:

Կոպերատիւների առաջ ժամերով հերթի սպասելը աւելի քան ջղայնացնում էր գաղթականութեան, նրանցից շատերը յոգնում, ջղայնանում էին եւ հայհոյելով իրենց պատճառ եղողներին, վերադառնում էին տուն ու իրենց շորերն էին տանում շուկայ ու կէս արժէքով ծախում սովամահութիւնից ազատուելու համար:

Կոպերատիւներից հացը իւրաքանչիւր շնչին մեծերին 800 տրամ էին տալիս. իսկ փոքրերին 600 տրամ, հաշուելով կիլօն քառասուն կոպէկով: Իսկ դուրսը ճերմակախառն սեւ հացը արժէ 2.50ից 3 ռուբլի:

Սոխի կիլօն 5 ռ., իւղի կիլօն 15 ռ., մէկ հաւը 15 ռ., մէկ հաւկիթը 50 կոպէկ, գետնախնձորը 6-7 ռուբլի, կաթ, միս առանց գոյութիւն չունի. իսկ կոպերատիւներում ամէն օր ապուր ու բորշ անուան տակ սովորական ջուրն է մի երկու հատ գետնախնձոր մէջը:

Կոպերատիւներում եղած ապրանքները այնքան կեղտոտ են, որ մարդ զզուանքով է մօտենում, օրինակ՝ եթէ մէկ կիլօ իւղ գնելու լինես նորէն պիտի հալես, որից ճիշտ կէսը կը մնայ. սովորական շաքարը ցեխի մէջ թաղուած է. մի խօսքով ամենաչքաւոր խանութպանը անգամ նման ապրանքներ չի պահի իր խանութում:

Հագուստեղէն չի ճարւում, կօշիկը որ հազիւ 2-3 ամիս կարողանաս հագնել, կոպերատիւներում՝ 35 ռուբլի: Այս պայմանների մէջ գաղթականութիւնը իր հետ տարած հագուստեղէնի ու իրերի 3/4ը ծախել վերջացրել է:

Հայաստանում մասնագէտները լաւ ռոճիկ կը ստանան, բայց ստացած ռոճիկով հնարաւորութիւն չունեն իրենց կարիքները հոգալու:

Պաշտօնի մէջ միշտ կոմունիստը (թէկուզ նա ոչ մի բանից հասկացողութիւն չունենայ) աւելի շատ հաշուի է առնւում և վարձատրւում, քան մէկ ուրիշ պաշտօնեայ, որ կուսակցական չէ, բայց լաւ մասնագէտ է: Օրինակ՝ ես հանքերում տեխնիկի պաշտօն ունէի եւ աւերակ վիճակի մէջ եղած հանքը երեք ամսուայ մէջ շէնացրի եւ կարգի բերի, բայց ի՞նչ կ'անէք. ես ստանում էի 300 ռուբլի, իսկ իմ օգնականը կոմունիստ 470 ռուբլի (բացի այդ ունէր նաեւ առանձնաշնորհումներ), եւ գործից բոլորովին տեղեկութիւն չունէր:

Ես որ մասնագէտ էի եւ ամսական 300 ռուբլի դրամ էի ստանում, չը կարողացայ այդ երկրում ապրել, որովհետեւ տիրող իրաւակարգը շատ դառն եկաւ ինձ: Ինչ յոյսերով մեկնեցանք... եւ ինչեր տեսանք...: Վերջը որոշեցի թողնել իմ պաշտօնը եւ օր առաջ հեռանալ «դրախտ»ից: Ինձ միացան ուրիշ հինգ հոգի ալ, որոնցից երեքը չկարողացան ջուրը անցնել եւ մնացին, իսկ ես ու ընկերս մեծ զրկանքներով ու նեղութիւններ կրելուց յետոյ անցանք հիւրընկալ Պարսկաստանը:

Կարող եմ ասել, որ գաղթականութեան հարիւրին 80ը դժգոհ է իր վիճակից եւ օրեր է համրում թէ ե՛րբ պիտի ազատուի այդ լծից: Գաղթականութեան մեծ մասը իրենց առօրեայ խօսակցութիւնների ժամանակ ասում էին, միեւնոյն է թէ մեզ չը թողնեն վերադառնանք, մենք մեր ընտանիքները կը թողնենք եւ զանազան ուղղութիւններով կը գաղթենք:

Ես այսքանը միայն կարողացայ պատմել ձեզ, իսկ երբ ինձնից յետոյ եկողներ լինեն, թերեւս նրանք աւելի լայն կերպով պատկերացնեն մեզ խոստացուած «դրախտը»:

Պատմելն ու գրելը բաւական չէ, պէտք է ապրել Հայաստանում եւ տեսնել թէ ինչպիսի պայմանների մէջ կը տառապի հայ ժողովուրդը:

Բ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի *ՅԱՌԱՋը*:

«ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ «ՔՈՐՐԱՏՕ»Ն

Մայիս 15ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, բացումը կատարուեցաւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան թատերասրահին:

Անսովոր եռուզեռ մը կը տիրէր Մուրատեան վարժարանի շքեղ պարտէզներուն մէջ, գաղութին ընտրանին էր որ փութացած էր՝ ինչպէս միշտ՝ պատասխանել Մխիթարեան Հայրերու հրաւէրին:

Հանդիսաւորութեան նախագահելու եւ իր ներկայութեամբ առաւել փայլ մը տալու համար Վեննայէն նոր հասած էր նոյնինքն Արհ. Հայր Յովհան վարդապետ Ագեր, ընդհանրական Աբբայ Վեննայի Մխիթարեան Ուխտին:

Ժամը երեքն է: Նորակառոյց սրահը ամբողջովին լեցուն: Հանդիսաւորութեան մէջ խօսք կ'առնէ Պ. Գ. Սինապեան, ատենապետ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան, իր շնորհակալութիւնը յայտնելու համար Մխիթարեան Հայրերուն, որոնք այս թատերասրահի շինութեամբ ոչ միայն ուզած էին գաղութիս տալ ստիփական Արուեստի Տուն մը, այլ յաւերժացնել Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակը: Շնորհակալ եղաւ իրենց մասնաւորաբար այն անգնահատելի փափկութեան համար, որով ընդունելով Միութեան եւ անհատներու փոքրիկ օգնութիւնը, ուզած էին իրենց այս վսեմ ձեռնարկին միացնել աշակերտներու եւ բարեկամներու անունները:

Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հայր Սահակ վարդապետ Տէր Մովսէսեան հմտալից խօսքերով բացատրեց ներկաներուն՝ թատերասրահին նպատակներուն գլխաւորագոյնը, այն է Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի սիրելի երազը, «ազգային զարգացում եւ միութիւն»: Բեմը, ըսաւ ան, ազգի մը զարգացման գլխաւոր ազդակներէն է. մենք այս ձեռնարկը ըրինք այն վստահութեամբ, որ դուք ոչ միայն ձեր համակրութեամբ պիտի օժանդակէք գործին, այլ եւ առաքեալները պիտի ըլլաք այս գաղափարին: Ջանանք իրականացնել այս նպատակը եւ հայ ազգը անխախտ կը մնայ իր գոյութեան հիմերուն վրայ:

Պ. Անտրէ Ալթունեան, փոխ-ատենապետ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան, կը վերցնէ ձօնման արձանագրութիւնը ծածկող քօղը եւ խանդավառ ծափահարութիւնը դեռ չէր վերջացած, երբ բեմին վարագոյրը կը բացուի: Քորրատոյի առաջին տեսիլն է:

Վահրամ Փափազեանի բեմադրած այս ներկայացման մասին խօսիլը դժուար պիտի ըլլար: Մենք շատ էինք լսած Փափազեանի մասին. ներկայ ըլլալու առիթն էինք ունեցած իրեն վերջին Փարիզեան ներկայացումներուն. բայց ոչ մէկ անգամ տեսած էինք իրեն տաղանդին արտայայտութիւնը այնքան ազդու, իրայատուկ եւ վարպետ, ինչպէս մեզի ցոյց տուաւ Պէշիկթաշլեանի ձօնուած բեմին վրայ: Մենք նոյն Քորրատոյի դերին մէջ տեսած էինք Նէվիլլիներ, Ծաքքոնիներ, Բուձէրի

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՖՐԻՉԸ

— Ի՞նչ, գլո՞ւխը լուալ...

«Գէշ ժամանակը. շաբաթ օրով գլուխ լուալ տալ»... ու միայն մտքով ըսել պէտք է ասիկա. անյապաղ ջուրը պատրաստել, աղտոտ գլուխը ծռել, լուալ, կամ աւելի ճիշդ աղը թրջել, անձեռոցով մը սրբել, ու սանտրի հարուածէ մը յետոյ, «լուացած է» հեւալ:

Տեսած չունիմ գրեթէ աղջեւնս. է, գլուխը չիտա՞կ է թէ գիս յուսաո՞վ է, ի՛նչ է, քիթը մե՞ծ է թէ պզտիկ հատեցնող ծուռթեամբ կը բռնէ, շո՛ւտ, շուտ, ուշեցո՛ւր...

Քովի աթոռին ալ, գործաւորը ըսել կ'ուզեմ, կը կարծէ թէ մրցումի ելեր եմ, քրտինքներու մէջ կը ջանայ ինձմէ առաջ ճամբել աղջիկը. մանաւանդ երբ «յաջորդ»ը կոկիկ արտաքինով, իւղոտ պատառի մը բոլոր շնորհները ունի:

Արագութեան ռեկոր, ամէնէն դժուարահաճը նոյն իսկ տասը վայրկեանէն աւելի չի կրնար մնալ գործի աթոռին վրայ: Լեցուն են, պէտք է հասնիլ:

— Մտէ՛ք խնդրեմ պարոն տեղ կայ, լուացաւ, ձեր կարգն է:

Գործատէրը դանէն նայողները ներս կը բերէ:

Պիտի սպաննէ ծակաչքը մեզ: Քսան գոյնի ու հոտի բուրաջուրերուն գոլորշին օդը կը խեղդէ: Մարդոց քրտինքոտ վզին վրայ, իւղ քսեր են կարծէք. ինկած մազը կը փակի... բռնձափուշի. ածելիի հարուած մըն ալ. խուզարը մէկ կողմ.

— Ահաւասիկ պարոն... որո՞ւնն է կարգը. եթէ կը հաճի՛ք...

Ու եօքը չի գար. նայուածքը ժամացոյցին դարձնելու ժամանակ չկայ. եւ դեռ գործատէրը.

— Շարժուեցէ՛ք, non d'un chien... քիչ մը շո՛ւտ, կ'ըսէ ջուրի մէջ կորսուած, իբր թէ համբիչ քաշած ըլլային:

Ծակատս կը սրբեմ, բերանս փրփրոտ է արդէն, ու խօսքս վերջացուցած՝ գործին ալ, գործատէրին ալ, յաճախորդին ալ, աշխարհին ալ չհասկցուած լեզուով կը հայհոյեմ... բայց շրթունքներս սեղմուած են:

Այսքան յաճախորդ, առաջին անգամն է կը տեսնեմ: (Իրիկունը միայն տեղեկացայ եռապատիկ սրիկայ գործատիրոջ խաղին: Մնայուն գործաւոր մը ճամբած ու միայն ինձմով, այն ալ շաբաթ օրով, գործը գլուխ հանել որոշեր էր. եռապատի՛կ սրիկան... իսկ միւս ոչխա՞րը, որ ոչ իսկ բառ մը փափսաց այդ մասին, ու չորս հոգիի գործը երկու հոգիով տարինք...):

Վախով, չմորած աչքերս սպասման բռնուած աթոռներուն կը դառնան:

— Ժա՛ն, բարեկամս.

— Ի՞նչ կայ.

— Վայրկեան մը հոս եկուր, սա տիկիններուն, ոտքի վրայ են, ան քա՛ջս...

«Բաշը» ներս կը վազէ: Հոս աւելի ցած ըլլալուն: Փոշին, հոտերու գոլորշին աւելցած է չորցնող մեքենային եւ ունելիներուն տաքութիւնը. շնչելը տառապանք է. բայց ճար չկայ համակերպելէն զատ:

Բարեբախտաբար կնոջ մազերը նստած կտրել սովորութիւն է, կ'իյնամ աթոռին... օ՛հ... ի՛նչ պրաս մազեր...

—Տիկին, շա՞տ կտրեմ, տափա՞կ կը ձգէք, թէ...

— Ո՛չ, պիտի զանգրուին:

— Շատ լաւ:

Ու «տիկին»ը կ'ուզէ որ գաղտնօրէն ըսեմ իրեն թէ ո՞ր անուշահոտութիւնն է որ իրեն կ'երթայ. ո՞ր մաքուր «սեւը» աչքերուն. կը ճանչնա՞մ արդեօք շրթունքներու կարմիրի բաղադրութիւն մը որ մաշկի ձեւ չունենայ... շա՛տ է հասարակ այս մէկը... թէ լաւ չէ՞ որ յօնքերը քիչիկ մը եւս բարակցնէ... ճի՞շդ է թթուածնաջուրին ալուամազերը կարծրացնելու անպատեհութիւնը... եւ, եւ, եւայլն.

— Այո՛, տիկին, ձեր մազերուն նման գեղեցիկ մազեր ունեցող մը... որքա՜ն հրաշագեղ յօնքեր... խակապէս դժուար չէ սիրահարիլը... ո՛չ, ո՛չ, մի՛ ըսէք թէ կը չափազանցեմ, անկեղծ եմ մինչեւ եղունգներուս ծայրը, չէ՞ք գիտեր... ու հայերէն դէպ ի իրեն չնչապար, թշուառ ժպիտ մը. չգիտեմ ինչո՞ւ արցունք չկայ աչքերուս մէջ, դաւեշտը կատարեալ ըլլալու համար. մինչ պիտի ուզէի պիրկօրէն ականջը քաշել ու ըսել.

— Տիկի՛ն, տիկի՛ն, ի սէր սատանային, օձին, Աստուծոյ, աւետարաններու «Եւա»ն պերճագիծ մը չինող պատմութիւններուն՝ լուացէք մազերնիդ, աւելի յաճախ լուացէք. անութներուն տակն ալ շատ տգեղ է այսպէս երկու մատ երկարութեամբ մօրուքներ ունենալ... կտրեցէք, ածիլեցէք, կամ փետտեցէք, եւ մանաւանդ քրտինքը սրբեցէք, գանելի է պարզապէս... յօնքերնիդ. բայց ով միամիտ այդ խեղճուկրակ աչքերուն ո՞ր յօնքով կարելի է նայուածք տալ...

Ծամբու կը դնեմ. ու մտածածիս բոլորովին հակառակը շաղակրատելով, թէեւ տքալէն, «տիկին»ը առատաձեռնութեամբ թղթադրամ մը կուտայ:

Տէրը միշտ աճապարեցէ՛ք կ'ըսէ. քիչ մըն ալ ու հաւանաբար գործիքները երեսին պիտի նետեմ:

Սակայն ո՛չ, կը շարունակեմ. աչքերս կարմրեր են. գինովի պէս եմ, բայց ձեռքերուս մէջ մկրատ, խուզար, սանտր, ունելի անօրինակ վարժականութեամբ կատարուած գործեր կը կերտեն. այլ եւս լաւ գէշին զատելու ականթարթ չկայ. ու գործատէրը այդքանն ալ շատ կը գտնէ. բաւական է որ կը վճարեն, եւ որքան շատ այնքան լաւ:

Եւ սի՛րտ հատցնող են կիները. պակաս կողմը տեսած չունին, անկարեւոր, անթերի մէկ կողմին վրայ մազ մը կախուած կայ եղեր, անդին քիչ մը դուրս «ելածի պէս» է եղեր...

— Տիկին, կամ օրիորդ, այսպէս կատարեալ է, եւ ինչպէ՞ս կարելի է կնոջ մը հետ առանց սուտի քալել... նորաձեւութիւնը այսպէս է պիտի ըսես, ձեզի այսպէս սքանչելի կը վայլէ պիտի ըսես. եթէ չըսես երդում պիտի ընես, այսինչ արուեստագիտուհին, այնինչ իշխանուհին, կամ չեմ գիտեր ո՛ր միլիոնատէրին հարսնուհին այսպէս կ'ընէ պիտի փափսաս... չըսէ՞ս. «արդեօք ազա՞տ էք օրիորդ, կրնայի՞ք ժամադրութեան մը շնորհը ընել...»:

Այն ատեն ալ վստահ է. (կիները վարսայարդարին բնաւ քէն չեն պահեր... խօսքի համար) քու ձեռքէդ եկածը ըրած ես, կամ պիտի ընես եթէ խոստանայ:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

…ներ ու Փափազեաններ։

Մեծապէս շնորհաւորելի է նաեւ Մուրատ-Ռափայէլեան աշակերտ փրոֆ. Աճէմեան, որ այս անգամ եւս բերած էր բեմադրութեան բաժին՝ իր հմուտ վրձինին օժանդակութիւնը։

Ի.

Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան մէջ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան վերջին ժողովին ընթացքին, որ գումարուեցաւ անցեալ չորեքշաբթի երեկոյ, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, Պ. Կ. Բասմաջեան ներկայացուց Ապու Ալի Սինայի բժշկական ստուար գործին արաբերէն բնագիրը, տպուած Հռոմի մէջ, 1593ին։

Ներկայացնելէ առաջ այս թանկագին գիրքը, Պ. Կ. Բասմաջեան կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ հեղինակին մասին։

Ապու Ալի Սինա, Իպն Սինա, ծնած է 980ին Պուխարայի մօտ գիւղ մը։ Մեռած է 1037ին Համատանի մէջ, …

…

…ժամութիւնը տպուած է Նափոլի 1493ին, լատիներէնը՝ Վէնետիկ, 1523ին։

Ապու Ալի Սինա, որ եւրոպական բժշկական գրականութեան մէջ ծա…

…փառքը կախարդած է նաեւ հին հայ բժիշկները, որոնք լեցուած են Ապու Սինայի մասին խոր յարգանքով ու հիացումով։ Մասնաւորապէս հայ բժիշկը, Ամիրտովլաթ, շատ մօտէն կը հետեւի Ապու Ալի Սինայի, զոր բազմիցս կը յիշատակէ իր գործերուն մէջ, Սինայի Որդի անունով։

Պ. Կ. Բասմաջեան տողը տողին ուսումնասիրելէ յետոյ Սինայի Որդւոյն այս թանկագին գործը, քաղած է բոլոր բժշկագիտական բառերը, անոնց դէմ դնելով ֆրանսերէն, հայերէն եւ եբրայեցերէն համազօրները, գծած է նաեւ Իպն Սինայի գիրքին բաժանման եղանակը, հիւանդութեանց դասաւորման ձեւը, եւն.առ ի հրատարակութիւն։

Բժշկ. Միութեան ժողովը, Պ. Կ. Բասմաջեանի այս կարեւոր դասախօսութենէն յետոյ, լսեց Ճրնճեանի ատամնաբուժական եւ տօքթ. Զիլինկիրեանի դեղաբանական զեկոյցները։

Ն.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԵՍԻՒՆ ՏՈՒՆԸ

…

…է մօտ 130 հատ մեծ ու փոքր ելեքտրական ճրագներ։ Սրահը տրամադրելի է հանդէս - ներկայացումներու, պարահանդէսներու եւ զանազան հրապարակային ժողովներու համար եւ կրնայ բովանդակել աւելի քան 600 հոգի։

Երրորդ յարկը կը բաղկանայ 6 մեծ ու լուսաւոր սենեակներէ եւ 3 միջանցքներէ։ Բարձրութիւնն է 2 մեթր եւ 76 սանթիմ։ Ահա շէնքի ընդհ. նկարագրութիւնը։

Տեղին է հոս յիշել թէ 1930ի կոմիտէն, որու օրով հիմը դրուեցաւ Հ. Յ. Դ. Տեսինի այս գեղեցիկ տունը, իր հանած հրապարակային մէկ յայտարարութեամբ շէնքը դրած է նաեւ տեղւոյս գաղութի տրամադրութեան տակ, սրահը օգտագործելու համար իբրեւ ազգային դպրոցի, որպէսզի կարողանայ օգտուիլ իրեն ընծայուած այս հաղուագիւտ պատեհութենէն եւ ամէն ջանք թափէ մեր մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան համար։

Ցոյց տալու համար թէ Տէսինի Դաշնակցական կազմը, որքան կ'արժեցնէ իր տուած խօսքը, յիշենք …

…

ՄԱՄՈՒԼ

"ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ,, ՆՈՐ ՄԵՂՔԵՐԸ

—)(o)(—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը վերոյիշեալ խորագրով խմբագրականի մը մէջ Սելանիկի դէպքերու մասին կը գրէ (Մայիս 15):

— «Թող չկարծուի թէ հինգշաբթի գիշերուան դատավարութիւնով Սգատօնի արիւնոտ դայթակղութեան խնդիրը թաղուեցաւ եւ հանրային կարծիքը մարսեց այն ազտոտ ընթացքը, զոր ապիկար եւ իր գոյութեան իրաւունքը փաստօրէն կորսնցուցած «ազգային իշխանութիւնը» ունեցաւ այս խնդրոյն մէջ։ Յանցագործները կրեցին իրենց պատիժը եւ պատասխանատուութեանց այդ շարքը փակուեցաւ։

Բայց չփակուեցաւ հարցը միւս պատասխանատուութեանց, որոնք կը ծանրանան «ազգային» յօրջորջուող «վարիչներու» վրայ։

Թեմականը, որուն դէմ այնքան խոր դառնութիւն կուտակուած է մասնաւորաբար Սելանիկի հայ ժո…

…մեղքերուն, զորս գիտակցօրէն, կանխամտածուած ձեւով մը գործեց ան դէպքէն յետոյ, մինչեւ դատավարութեան օրը։

Առաջին.— Դէպքէն անմիջապէս վերջ, երբ այնքան լուրջ մեղադրանքներ կը ծանրանային անդամներէն ոմանց եւ իր քարտուղարին վրայ, չորոշեց կազմութիւնը չէզոք քննիչ մարմնի մը, որ անաչառօրէն գրաղէր՝ մինչեւ այսօր ալ անպատիժ մնացած պատասխանատուներու խնդրով։

Երկրորդ.— «Ազգային իշխանութիւնը», ընդհակառակն, իր պակասաւոր կազմով, գաղտագողի գումարուած գիշերային մէկ նիստի մէջ, «քննեց» աւարտեց ամէն ինչ եւ իր ուզած ձեւով «վճիռներ» արձակեց ու պատասխանատուներ ճշդեց։

Երրորդ.— «Ազգային իշխանութիւնը» ամէն ճիգ թափեց, որպէսզի յետագային, դատարանի կողմէ պատժուած խռովարարները անպարտ արձակել տայ։

Չորրորդ.— Կը բռնենք «ազգային իշխանութեան» օձիքէն նաեւ անոր համար, որ տակաւին գործի գլուխ կը պահէ իր սեւերես քարտուղարը, որ այնքան ծանրակշիռ յանցանքներ գործելէ վերջ, յանդգնութիւնը ունեցաւ եւ փորձեց նոյնպէս արդարացնել խռովարարներու յանցանքը, …

…նիկի վերոյիշեալ Ազգային Իշխանութեանց տեղեկութիւններուն վրայ կը ցիցնուին, ուրիշ ծառայութիւն չեն ըներ, եթէ ոչ քաջալերել խռովարարները։

ԿՈՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի Հայրենակից,

Եղբայրական Անմիջական Օգնութեան Յանձնաժողովը, կազմուած Ազգասիրական Խոհանոց (?) հովանաւորութեան տակ գործադրկութեան հետեւանքով դժբախտութեան մատնուած եւ որ եւ է պատճառով պետական նպաստ չստացող մեր բազմաթիւ հայրենակիցներուն օգնելու նպատակաւ ունեցած է պզտօղուտ գործունէութիւն մը։ Բաբեւէր ազգայիններու նուիրատուութեամբ եւ հանդէսի մը հասոյթէն գոյացած գումարով, ան իր երեք ու կէս ամսուան գործունէութեան ընթացքին կատարեալ խղճմտութեամբ նպաստ բաշխած է 35,000 Ֆրանք, 270 անհատի. մեծ մասամբ ցաւակներով ծանրաբեռնուած ընտանիքներու։ Ներկայիս Յանձնաժողովը կը գտնուի նիւթական անցուկ վիճակի մէջ, որովհետեւ…

…բական վճարումներու դրութիւն մը ամսական նուազագոյն 5 Ֆրանքէն սկսեալ։ Փոքր բայց ընդհանրացած ամսավճարներն են, որ պիտի կրնան ապահովել տեւական եւ եղբայրական խրեօգնութեան գործը։

Լիայոյս ենք թէ ընդառաջ երթալով մեր կոչին, Յանձնաժողովիս կողմէ նշանակուած յանձնախումբին կը վերապահենք լաւագոյն ընդունելութիւն։

Դիւան Ա. Ե. Օ. Յանձնաժողովի՝ Ատենապետուհի Տիկ. Պ. Խմէրեան, Ատենադպիր Ա. Զաքրեան։

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԴԱՏԻ ՏԱԿ

Նիւ – Եորքի քաղաքապետը ծանր ամբաստանութեան մը տակ ինկած է։ 1927ին, ճամբորդութիւն մը կատարեր էր դէպ ի Եւրոպա։ Այդ պահուն, Նիւ-Եորքի օթօպիւսներու ընկերութիւնը մենաշնորհ մը ստացեր էր շնորհիւ քաղաքապետին միջամտութեան եւ…

…

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

Իրը եւս նման շեղում մը չէ՞ր, …

…բա՞ստ եւ… տե՛ս, չգրժեցի խոստումս»։

Ցանկարծ, քովի դուռը բախեցին։ Զօր մատ մը նուրին մէջ, օտար ձայն մը։ «Օտար ձայն մըն ալ ես» — մտածեց, ձայն մը, որ իր սրտին դռնակը կը բախէր։

…

(Շար.) Կ. ՄԷՍԵԱՆ

գժուարութեանց կը հանդիպին՝ գործողութեանց ընթացքին:

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած քննիչ յանձնախումբը հասաւ Մուքտէն:

Մանչուրիոյ արտաքին նախարարը բողոքի հեռագիր մը ուղղեց յանձնախումբի նախագահին, յայտնելով թէ յանձնախումբին ներկայութիւնը Մանչուրիոյ մէջ, կը քաջալերէ ըմբոստները: Այս հեռագրին իրական իմաստն է թոյլ չտալ որ քննիչ յանձնախումբը ազատօրէն շարժի, առաջ տանելու համար իր քննութիւնները: Կ'ըսուի թէ այն պարագային որ յանձնախումբը նկատի չառնէ այս բողոքը, մանչուրիական կառավարութիւնը որոշած է զայն դուրս հանել երկրէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մելիք Գէորգեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր սիրեցեալ եղբօր՝ ԳԱՐԵԳԻՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,45ին, 6 Rue de la Grange Batelière, Փարիզ (9): Օրակարգ՝ քննիչ յանձնախումբի տեղեկագիր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ճակատներու հայ լէգէոնականները:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Ժորժ Լակրիկոլ, Ա. Գ.— 20:
Լիոն, Մ. Ր.— 70:
Մարսէյլ, Գործ.— 870:
Գոնսթանցա, Գործ.— Ստացանք: Կարգադրեցինք:
Տէսին, Գործ.— 300:
Մարսէյլ, Մեր.— 20:
Նիւ Եորք, Գործ.— 500:
Տէսին, Տիկ. Թ.— 35:
Սէն Փիէռ տէ Քոռ, Պ. Թ.— 35:
Վիլ Տ'Ավրէ, Գ. Մ.— 35:
Փլէօսթի, Ամիր.— 200:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. des Gobelins, սրճարանի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Դրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան. նիւթ՝ քանի մը յեղափոխական գրողներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ վարչութիւնը ատեկողաբար ժողովի կը հրաւիրուի այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Ռազմիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Պուճուկեանի բնակարանը: Սուրպողական ներկայութիւն: Զեկոյց Կ. Կ.ի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղւոյս Ակումբին մէջ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանի սրահը, (240 րիւ Տիւքէքլէն): Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) — Métro: Cadet

Կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան Նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ ԵՒ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

երգ՝ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ՍՏ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

«Սիփան» երգչախումբը՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ

Բեմին վրայ խմբական պար՝ Տիկ. ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ Ballet Plastique դպրոցի աշակերտուհիներու կողմէ:

Թառի վրայ կը նուագէ՝ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Դերասան Շ. ՍԱՐԵԱՆ կ'արտասանէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՄԱՍԻՍ եւ ԱՐԱԳԱԾ» նոր բանաստեղծութիւնը

նուագախումբ՝ PIZZARO

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

ԼԻՈՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին Տէսինի վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆառի խումբը (30 հոգի) ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. խտիկեանի եւ գողթան երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ընկ. Պ. Պետրոսեանի: երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

կարգապահութեան կը հսկեն հայ արիները:

Կը խնդրուի երեխայ չբերել: Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք մուտք:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Այս կիրակի:

կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՌՕՄԱՆ.— Նախաձեռնութեամբ Լուառի կոմիտէին

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ:

կը Նախագահէ՝ ընկ. Գ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Դ. ՊԱՔՐՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

Բ Ո Ռ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Արթուր պատասխանեց ինչ որ բերնին եկաւ. ու նորից տիրեց ճնշիչ լռութիւնը: Փքուած ու գոռոզ ճեմսի դալն էլ կենդանութիւն չբերաւ ներս. ճեմսի հետ էր մի մայլ, տարիքը առած մարդ, շողոքորթայլին մի ինչ որ ընկերութեան ներկայացուցիչ: Երբ Ջիբբօնը յայտնեց, թէ ընթրիքը պատրաստ է, Արթուր ոտքի ելաւ թեթեւացման մի հառաչով:

— Ես այսօր չեմ ճաշելու: Յուլի՛ա: Խնդրեմ ներէս, քաշւելու եմ սենեակս:

— Շատ խիստ ես հետեւում պասերին. — ասաց Թոմաս: Գիտեմ, որ հիւանդանաս պիտի:

— Ա՜, ո՛չ: Գիշեր բարի:

Միջանցքում հանդիպեց սպասուհիներից մէկին ու խնդրեց նրանից որ առաւօտը ժամը վեցին դուռը ծեծէ:

— Պարոնը գնալու է եկեղեցի՞:

— Այո՛: Գիշեր բարի, Թերեզա:

Եւ ուղղուեց իր սենեակը: Դա իր մօր սենեակն էր, որի երկար հիւանդութեան միջոցին լուսամուտի դիմացի խորշը մատուռի էին վերածել: Մի մեծ խաչելութիւն իր սեւ պատուանդանով բռնել էր սեղանի մէջտեղը, որի առաջ կախուած էր մի փոքրիկ հռոմէական լապտեր: Այս սենեակում էր մեռել իր մայրը: Նրա կենդանագիրը կախուած էր պատին՝ անկողնին կից: Սեղանի վրայ դրած էր նրան պատկանող բիւրեղէ մի ծաղկաման, մէջը մի ահագին փունջ մանիշակ, որ այնչափ սիրում էր մայրը: Ճիշդ նրա մահուան տարեդարձն էր այսօր, որը չէր մոռացել իտալացի սպասուհին:

Արթուր հանեց պայուսակից շրջանակի մէջ դրած եւ զգուշութեամբ փաթաթեց մի կենդանագիր: Դա Մօնտանէլլիի նկարն էր, որ նոր մի քանի օր առաջ ստացել էր Հռոմից: Արթուր իր այդ գանձը հանում էր թղթից, որ Յուլիայի սենեակի ծառան ընթրիք բերաւ ներս ափսէով: Հին իտալացի խոհարարուհին, որ ծառայած էր Արթուրի մօրը իր այս նոր կուսարար տիրուհու երեւան գալուցը առաջ, շարել էր ափսէի մէջ ամէն տեսակ նուրբ ուտելիքներ, որը իր սիրելի պարոնը կարող էր ճաշակել առանց եկեղեցու պատուէրները խախտելու:

Արթուր հրաժարուեց բոլորից, ու վեր առաւ միայն մի կտոր չոր հաց: Ծառան որ Ջիբբօնի հօրեղբայրն էր ու Անգլիայից նոր եկած, ժպտաց մի բազմիմաստ ժպիտով ու ափսէն ետ տարաւ: Ծառաների մէջ նա արդէն բողոքականների բանակին էր յարած:

Արթուր մօտեցաւ խորշին, ծունր իջաւ խաչելութեան առաջ, ջանալով պօթքի տրամադրելու մտախոհութեան, որը սակայն այնքան էլ հեշտ չէր: Ինչպէս որ Թոմասն ասաց, նա իրաւ որ չափազանց խիստ էր բռնում պասերը, եւ հիմա արդէն գլուխը պտտոյտ էր գալիս, կարծես հարբած լինէր: Մի դող վազեց մէջքից ու խաչելութիւնը նրա աչքերի առաջ թաղուեց մէգի մէջ: Երկար մեքենական աղօթքից յետոյ էր միայն, որ յաջողեց իր թափառուն երեւակայութիւնը կեդրոնացնելու փրկութեան խորհրդի վրայ: Վերջապէս յոգնութիւնը գերադանցեց ջղային գրգռումը, եւ նա պառկեց քնելու հանգիստ ու անդորր մի տրամադրութեամբ՝ մոռնալով բոլոր վրդովիչ մտածումները:

Խոր քնած էր, երբ հապճեպ ու անհամբեր զարկեր լսեցին դռանը:

«Ա՜, Թերէզը» մտածեց նա մեղկօրէն շուռ գալով: Զարկերը կրկնուեցին եւ նա վախեցած վեր թռաւ:

— Պարո՛ն, պարո՛ն, — կանչում էր իտալերէն մի առնացի ձայն: — Ելէ՛ք, ի սէր Աստծու:

Արթուր ցատկեց անկողնուց:

— Ի՞նչ է պատահել. ո՞վ է:

— Ե՛ս եմ. Ջիան Բատիս: Ելէ՛ք, շուտ, խնդրում եմ ձեզ յանուն Աստուածածնի:

Արթուր արագ հագաւ զգեստները ու բացաւ դուռը: Եւ երբ զարմացած նայում էր կառապանի վախեցած դունատ դէմքին, միջանցքում լսեց ծանր քայլերի թափիւնը եւ երկաթէ զնգոցը:

— Իմ եկեւի՞ց. — Հարց տուեց նա ասոն:

— Ձեր եկեւից: Ա՜, պարո՛ն, շտապեցէ՛ք... Թաքցնելու մի բան չունի՞ք... նայեցէ՛ք: Ես կարող եմ...

— Ոչինչ թաքցնելու պէտք չունիմ: Եղբայրներս գիտե՞ն:

Միջանցքի ծայրից երեւաց առաջին համազգեստը:

— Պարոնները զարթեցրին. ամբողջ տունը ոտքի է: Օ՜հ, ի՛նչ դժբախտութիւն, ի՛նչ սարսափելի դժբախտութիւն. այն էլ աւագ Ուրբաթ օրով: Ո՛վ, սուրբեր, ողորմեցէ՛ք մեզ:

Ջիան Բատիս սկսեց լալու: Արթուր մի քանի քայլ արեց դէպի առաջ եւ սպասեց ժանտարմներին. նրանք գալիս էին իրենց զէնքերի շառաչին հետ, շրջապատուած ծառաների դողահար խմբովը, որոնք հագել էին ինչ որ ձեռներին ընկել էր: Երբ զինուորները շրջապատեցին Արթուրին՝ երեւացին եւ տանտէրն ու տանտիրուհին այդ տարօրինակ գնացքի վերջին: Պարոնը գիշերային վերնոցով էր ու հողաթափներով, իսկ տիկինը երկար գիշերնոցով ու մազերի մէջ թղթէ կալեր:

«Մօտենում է երկրորդ ջրհեղեղը եւ այս արարածները գնում են տապան: Ահա՛ մօտենում է մի զոյգ տարօրինակ կենդանի»: Այս միտքը անցաւ Արթուրի գլխով, երբ երկուսի տարօրինակ ու ծիծաղելի կերպարանքը իր աչքովն ընկաւ: Ծիծաղը զսպեց, զգալով անտեղի լինելը, եւ անցաւ աւելի վայրկեանին պատշաճ մտքերի:

«Տիրամայր սուրբ Աստուածածին» փախցրեց նա աչքերը դէպի շուռ տալով, որպէս զի Յուլիայի մազերի միջի թղթերը նորից ծիծաղ չյարուցանէին:

— Բացատրեցէ՛ք, խնդրեմ, — դարձաւ Բերդէնը ժանտարմ սպային, — ձեր այս արարքն ի՞նչ է նշանակում, ձեր այս տարօրինակ խուժումը մի մասնաւոր տան վրայ: Ձեզ նախազգուշացնում եմ, որ ստիպուած եմ լինելու գանգատուել անգլիական դեսպանին, եթէ դուք պէտք եղած լիազօրութիւնը չունիք ձեր ձեռքում:

— Յոյս ունիմ, որ դուք կ'ընդունիք սրան իբրեւ պէտք եղած լիազօրութիւն, — պատասխանեց սպան չոր: — Յամենայն դէպս անգլիական դեսպանը կ'ընդունի:

Եւ հանելով փիլիսոփայութեան ուսանող Արթուր Բերդէնի ձերբակալման հրամանագիրը մեկնեց ճեմսին եւ աւելացրեց սառն.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՅԻՍ 1932

26 MAI 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1889

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ»

Թուրքիա երեք ամիսներէ ի վեր ճարպիկ լարախաղացի մը պէս կը խաղայ Ժընեւէն մինչեւ Մոսկուա երկարած լարին վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան մասնակցելու — չմասնակցելու սակարկութեամբ։

Ըսմէթ փաշայի Մոսկուա այցելելէն յետոյ, անշուշտ ժամանակ մը յաւելուն պիտի տիրէ այն մասին թէ Թուրքիա, իրօ՞ք, հաւանականութիւն ունի՞ ներս մտնելու Ազգաժողովէն ներս։

Բայց պետութիւնները եւ մանաւանդ անոնց գործակալները ժամեր մէջէն գործելու ճկունութիւնն ունին։ Մենք, Հայերս մասնաւորապէս արթուն պէտք է գտնուինք երբ խնդիրը Թուրքիոյ շուրջը կը դառնայ։

Այս ուղղութեամբ Պրոմէթէի Մայիսի թիւին մէջ զետեղուած է յօդուած մը, Թուրքիա եւ Եւրոպա *վերնագրով, եւ ստորագրուած Տոքթ. Եակուբի կողմէ, որ խորհրդածութեան կը մղէ մեզ։*

Յօդուածագիրը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Թուրքիոյ կարեւորութիւնը վեր հանելով կը թուէ անոր վերածնունդի եւ եւրոպականանալու արտակարգ թափը եւ կ'եզրակացնէ թէ անհրաժեշտ է Թուրքիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Թրքական օրինաթափանի ջատագով Պրոմէթէի կարծիքը լսենք.

— «Այս մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ուշագրաւ երեւոյթ մը պիտի ըլլայ, ինչ որ պիտի նշանակէ թէ նոր Թուրքիան կը փափաքի մօտենալ եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ զօրացնել այն կապերը որ զինք կը կապեն Եւրոպայի»։

Ըստ յօդուածագրին Թուրքիան իր մշակոյթին եւ ընկերային յառաջդիմութեամբ արդէն եւրոպական հասարակութիւն մըն է, ընտանի արդիական կեանքին։

Բայց շեշտը կը դնէ անոր քաղաքական կարեւորութեանը վրայ.

— «Ընդարձակածաւալ Ասիան, բազմամիլիոն բնակչութեամբ ներկայիս ենթակայ է իրական վերիվայրումի եւ անիշխանութեան մը, որ խիստ մտահոգիչ է։ Մոսկուայի բոլշեւիկները ճիգ կը թափեն հրահրելու ժողովուրդներու մէջ այդ անիշխանութիւնը եւ խառնվարար ոգին՝ քաղաքակրթութեան եւ կարգ ու կանոնի հիմերը սարսելով։ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կարգը պահպանելու ազդակ մը կայ, որ կարող է դիմագրաւել սպառնացող անիշխանութեան. այդ ուժը Ճափոնն է։ Մերձաւոր Արեւելքի եւ ամբողջ առաջաւոր Ասիոյ մէջ այդ դերը վիճակուած է Թուրքիոյ։ Այս երկրի կարեւորութիւնը, անոր ազդեցութիւնը աշխարհի այս մասերուն վրայ, անոր լաւ կազմակերպութիւնը, անոր բաղձանքը կարգն ու խաղաղութիւնը պահպանելու ցոյց կուտան որ այս երկիրը առաջնակարգ դեր մը ունի։ Թուրքիոյ վրայ կ'իյնայ փրկել համաշխարհային քաղաքակրթութիւնը ընդդէմ Մոսկուայի անիշխանութեան»։

Այս ընդարձակ մէջբերումէն ընթերցողները յստակօրէն կարող են տեսնել իրարանցումը կովկասեան ազգերու այս մէկ խմբակին, որ տարիներէ ի վեր իր նաւակը կը վարէ թրքական պղտոր ջուրերու մէջէն, ո՛վ գիտէ ինչ յոյսեր կապելով Թուրքիոյ հետ, որ պիտի գայ Ազգերու Ժողովին մէջ բազմի, եւ փրկէ «համաշխարհային քաղաքակրթութիւնը»։

Թուրքիոյ մասնակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան գերազանցապէս կը շահագրգռէ հայ ժողովուրդը, այն պատճառով, որ անիշխանութեան եւ բռնատիրութեան այդ դասական երկրին հետ Հայկական դատն է որ առաջին հերթին պիտի գայ Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին։ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը ինքնախաբէութիւն մը պիտի ըլլայ, որքան ատեն հայ ժողովուրդը տարածուած մնայ աշխարհի ամէն կողմ, նոյն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդգրկած սահմաններէն անդին։

Եթէ կովկասեան մեր հարեւանները, — ըլլայ իրենց անմիջական շահերէն դրդուած, կամ Թուրքիոյ սիրոյն համար — կ'անտեսեն Հայկական Դատը, ու կը կարծեն թէ ներկայ ժամանակաւոր լռութիւնը արդէն Թուրքիոյ արարքներու վաւերացումն է, շատ կը սխալին։ Թուրքիան առ այժմ ազատած է այդ հարցէն՝ պարզապէս շնորհիւ այն անիշխանական դիրքին որ բռնած է քաղաքական եւ դիւանագիտական աշխարհին մէջ։ Թուրքիա, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ոչ թէ խաղաղութեան, կարգ ու կանոնի ազդակ մըն է, ինչպէս կը փորձէ ցոյց տալ Պրոմէթէի յօդուածագիրը, այլ Մոսկուայի ամէնէն հաւատարիմ ներկայացուցիչն է, իրեն ենթակայ եւ հրջակայ փոքրիկ ազգերը ճնշելու, անխրատելու, աւելի՛ բարբարոս, քան Մոսկուան, եւ այս վերջին համաձայնութեամբ եւ աջակցութեամբ։

Թուրքիան Մերձաւոր Արեւելքի քաոսը կը ներկայացնէ եւ կովկասցիներէն շատ աւելի լաւ կը գիտակցի որ արիւնի այնքան ծանր բեռով, հանդարտօրէն չպիտի կրնայ նստիլ Ազգերու Ժողովին մէջ, խօսիլ խաղաղութեան մասին, երբ միլիոնաւոր մարդիկ, հազար հովերուն ցրուած՝ իրենց հայրենիքը կը պահանջեն անկէ։

Այս հիմնական խնդրէն զատ, ի զուր է այնքան մեծ դեր ու կշիռ տալ ներկայ Թուրքիոյ։ Այսօր Թուրքիան այն ուժը չէ Մերձաւոր Արեւելքին մէջ, ինչ որ Ճափոնը Ծայրագոյն Արեւելքի։ Հայութեան եւ նոյն իսկ Կովկասի բաղդատմամբ, անշուշտ Թուրքիան հզօր պետութիւն մըն է։ Բայց երբ բաղդատութիւնը մեր սահմաններէն հեռացնենք եւ միջազգային ուժերու դասաւորութեամբ քննենք խնդիրը, կը տեսնենք որ, այսօր, Թուրքիան Պալքանեան պետութիւններու, Արաբիոյ եւ վերածնուող Պարսկաստանի միջեւ, իջած է իր միջակ սահմանին եւ զրկուած է իրեն վերագրուած կարեւորութիւններէն։

Քէմալական Թուրքիան իր բարեկամներէն եւ թշնամիներէն շատ աւելի լաւ կը գիտակցի այն դերին որ ներկայիս վիճակուած է իրեն։ Ու այդ է պատճառը որ սերտօրէն կապուած կը մնայ բոլշեւիկեան անիշխանութեան, պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ որսալու։ Տասնեւերկու տարիներէ ի վեր՝ ան, այս քաղաքական հակումի շնորհիւ, յաջող կերպով իր որսը կը շարունակէ։

Պրոմէթէի խմբակը քալելով թրքական բաւիղներէն, ամէնէն անհաշիւ արկածախնդրութիւնն է որ կը խաղայ, որմէ Հայերը կը վնասուին, իսկ կովկասեան միւս ազգերը չեն օգտուիր եւ չպիտի կրնան օգտուիլ։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՆՕԹԱՑԷ՛Ք

Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ, այս տարի, Ապրիլեան սգատօնը դարձած էր ազգային վեհութեամբ արտայայտութիւն մը։ Զ. Ո. Միութիւնը չէր կրնար սպասել ատկից աւելի գեղեցկօրէն արտայայտուած սգերթ մը։

Ռամկավարները, որ կը մասնակցէին սուգին, դիտողութիւն իսկ չըրին հայկական դրօշին համար, որ կը կախուէր ամէնուն վերեւ։ Աւելի՛ն, — Մարսիլիոյ մէջ Զ. Ո. Միութեան եւ Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն, իմ եւ Ա. Զօպանեանի միջեւ համաձայնութիւն էր գոյացեր՝ պարզելու եռագոյնը։

Ուրախ էին թէ՛ որբերը, թէ՛ կուսակցութիւնները, թէ՛ հայ ժողովուրդը։

Փորը ցա՛ւ մտաւ, սակայն, Եգիպտոսի *Արեւ* թերթին «խմբագրապետ»ին։

Ո՞վ է այդ մարդուկը։

Տարինե՛ր առաջ բանաստեղծ դառնալ ուզեց ան, եւ քանի մը գիրքեր թխեց, — քննադատները խնդացին վրան։ Յետոյ փորձեց գրական թերթ վարել (*Արագած*), — արհամարհեցին զինք։ Հայաստան գնաց ու շողոմաբանութիւն մը գրեց, — արտաքսեցին։ Բարեգործականէն բաներ մը փրցնել ուզեց, — երես չտուին։ Կուսակցութեան մը մէջ սադրանքներ նիւթեց, այսպէս դառնալով Փարիզի Ապրիլեան սգահանդէսի կոիւներուն միակ պատասխանատուն, —հեռացուցին ու Եգիպտոս ղրկեցին։

Վերջապէս վիժած մըն է այս մարդուկը ամէն բանի մէջ։ Վասն զի անտաղանդ երեւոյթ մըն է իր կեանքը։

Ու հիմա, երբ Եգիպտոս է հաստատուած, երկու գործի լծուած է.

1— Ամէն գնով՝ աշխատիլ փառք հիւսել իր անունին շուրջ։ «Խմբագրապետ» կ'անուանէ ինքզինք, թէյասեղաններ կը սարքէ ի պատիւ իրեն, յետոյ թէյասեղանին նկարագրութիւնով կը լեցնէ քաղաքական թերթի մը էջերը։ Եւ — վա՛յ չոր գլխուդ, — ինքզինք մարգպան մը կարծելով Եգիպտոսի հայ գաղութին մէջ, «քաղաքական ճառեր» կը կարդայ ճաշկերոյթի ու թէյասեղանի պահուն։

Այսքան տարի վիժած համարուելէ յետոյ, բո՛ղ որ հիմա «խմբագրապետ»ի տիտղոս տայ ինքզինքին։

2— Այս մարդուկը կ'աշխատի նաեւ շարունակել ինչ որ ըրաւ հոս Ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ։ Յայտնի թող ըլլայ բոլորին և բոլորին, որ եթէ Ռամկավարները հոս միացան այս տարի, պատճառն այն էր, որ խառնակիչը հեռացուած էր Փարիզէն։ Եւ թող իմանայ կուպրի պէս սեւ այս հոգին, որ չի՛ յաջողիր խառնշտկել ամէն ատեն։ Որովհետեւ ոչ ոք կը վստահի իրեն, եթէ նոյնիսկ «Հայաստանեան քաղաքականութիւն»ով երդուընայ, —գէթ Հայոց Պատմութիւն գիտէ՞ այս տիրացուն, — կամ քաղքէն եկած փերեզակի պէս՝ անպարարութիւն ընէ ու բանգիտութիւն ծախէ։

Ո՞վ չի գիտեր այս մարդուն ծուռ կռնակին չափն ալ, — երբեք շիտակ չի կրնար քալել, — խելքին պտուկին չափն ալ։

Կը ծանօթացնենք դեռ աւելին։ Առ այժմ ըսենք.

— Ինչպէս փտած պտուղ մը բեռնաւոր ծառի մը վրայ, այնպէս ալ Ցիպէ մը (կրո՛ղը տանի, անունը գրելու պիտի փորձուէի) հայ ժողովուրդին մէջ։ Մեր ժողովուրդը անգամ մըն ալ չի տար աւելի փտած նման բան մը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՅԱՌԱՋի հեռախօսը

ՅԱՌԱՋի հեռախօսին թիւը փոխուած ըլլալով, կը խնդրուի ուշադրութիւն ընել Նոր թիւին

GLACIÈRE 15-70

Փախուստ Հայաստանէն

—)(օ)(—

ՃԻՇԴ ԻՆՉՊԷՍ ՏՆԻԷՍԴԵՐԻ ՎՐԱՅ

(Մեր սեփական թղթակցէն)

ԹԱՒՐԻԶ, 12 Մայիս.— Ռուսաստանի նամբով Փարիզէն Թաւրիզ հասած մէկը կը պատմէ թէ բոլոր այն քաղաքներն ու կայարանները, ուրկէ անցած է, սով կը տիրէ եւ մարդիկ, խումբ խումբ թափած են փողոցներն ու կայարանները։ Ուտելու համար ոչինչ կրնան նարել։ Հայաստանէն անցած պահուս, կը պատմէ, սրտանմլիկ տեսարանի մը ականատես եղայ, Խմանշալու կայարանին մէջ։ Աթենէն Հայաստան մեկնած գաղթականները անկարող ըլլալով հանդուրժելու խորհրդային դաժան պայմաններուն, կը նախընտրեն խմբովին անցնիլ նոյն իսկ զուլումի երկիրը—Թուրքիա— ուրկէ փախեր էին խուճապահար, տարիներ առաջ։

«Գաղթականներէն մօտ 40 հոգի, իրենց մանկիկներով եւ ընտանիքներով, կ'ուղղուին դէպ ի Իգտիր։ Կրցեր էին մէկ քանի սայլ նարել։ Սակայն դեռ ջուրը չմտած, կարմիր պահակները՝ զնդացիրներով, անոնցմէ ոմանք կը սպաննեն եւ շատերն ալ վիրաւոր վիճակի մէջ կը դնեն սայլերուն մէջ եւ կը վերադարձնեն Երեւան»։

Խմանշալուի կայարանին մէջ է որ ականատեսը հանդիպած է անոնց։ Չեկիստներն ու կարմիր պահակները թոյլ չեն տար որ անոնք խնամուին իրենց ազգականներուն կողմէ եւ կը ձգեն որ մեռնին սայլերուն մէջ։ Իսկ անոնց կիներն ու մանուկները սայլերուն շուրջը հաւաքուած, կ'ողբան ու կուլան։

Լորտ Քիչնէրի սպանիչը

Լորտ Քիչնէր որ մեծ պատերազմի սկզբնաւորութեան կը վարէր Անգլիոյ պատերազմական նախարարութիւնը, 1916ին, եղերական մահ մը ունեցաւ։ Մասնաւոր առաքելութեամբ մը կը մեկնէր Ռուսիա, երբ զինքը փոխադրող նաւը ականահար եղաւ։

Արդ, Նիւ – Եորքէն տրուած լուր մը կը հաղորդէ թէ գտնուած է Լորտ Քիչնէրի սպանիչը. հարիւրապետ Ֆրից ժուպէռ Տիւքէն, որ իբր լրտես, մեծ պատերազմին ընթացքին, բաւական աղմուկ հանած էր եւ Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան մէջ մտնելով, պայքար մղած էր Անգլիոյ դէմ։

Անգլիոյ ոստիկանական շրջանակները չափազանց վերապահ են այս լուրին մասին։

Վերջին լուր մը կը հաւաստէ թէ ձերբակալեալ անձը իրօք Ֆրից Տիւքէնն է, որ սակայն, կ'ուրանայ որ եւ է մասնակցութիւն ունեցած ըլլալ Քիչնէրի դէմ սարքուած դաւադրութեան մէջ։

Տիւքէն պիտի յանձնուի անգլիական իշխանութեանց։

Հայ աշխարհաշրջիկ մը

Պոլսեցի Պ. Լեւոն Սարգսեան (սիրող դերասան) 1932 յունուար 20ին Լիոնէն մեկնած էր ֆրանսացի ընկերոջ մը հետ աշխարհի շրջանը կատարելու համար եւ Ֆրանսայի գաւառները եւ Իտալիա շրջած է, առջի օր Փարիզ ժամանեց։ Գալ շաբթու կը մեկնի Պելճիքա անկէ Գերմանիա, Լեհաստան, Ռուսիա և յետոյ Ասիա անցնելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան Թուրքիոյ վարչապետին Հռոմ այցելութեան եւ Թուրքիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մուտքին մասին.

— Թուրքիոյ վարչապետը Ըսմէթ փաշա, ընկերակցութեամբ արտաքին գործավարին եւ բազմանդամ պատգամաւորութեան մը, վերջերս Մոսկուա կը գտնուէր։ Այս պատգամաւորութիւնը ներկայիս դէպ ի Հռոմ կը նամբորդէ։ Ըստ *Տէյլի Թէլէկրաֆ*ի քաղաքական թղթակցին, կը թուի թէ Ըսմէթ փաշա խորհրդային կառավարութեան հետ կնքած է առեւտրական եւ ելմտական գոհացուցիչ համաձայնութիւն մը. բայց ստոյգ է նաեւ թէ խորհրդակցութիւններ կատարուած են քաղաքական կացութեան շատ մը կէտերուն, մասնաւորաբար Ծայրագոյն Արեւելքի տագնապին, զինաթափութեան, եւ մանաւանդ Թուրքիոյ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մուտքի ծրագրին վրայ։ Կը կարծուի թէ Մոսկուա այլեւս չընդդիմանար որ Թուրքիա մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ թէ Իտալիա ջերմօրէն ուժ կուտայ անոր թեկնածութեան։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Մուսոլինի տրամադիր է ուժ տալու Թուրքիոյ բաղձանքին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ ունենալու կէս – տեւական աթոռ մը։

Հռոմ իր բնակութեան ընթացքին, Ըսմէթ փաշա Մուսոլինիի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին Պ. Կրանտիի հետ պիտի խորհրդակցի Դանուբեան երկիրներու տնտեսական վերականգնումի մասին առաջարկուած զանազան ծրագրերուն վրայ։ Եթէ Յունաստան եւ Թուրքիա զրկուին Դանուբեան միութեան մէջ որ եւ է մասնակցութիւն ունենալէ, հաւանաբար պիտի ջանան Մերձաւոր Արեւելքի ուրիշ պետութեանց հետ կազմելու մրցորդ միութիւն մը։

Թուրքխորհրդային համաձայնութիւն մը

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԷՆ

Վարշաւիոյ նամբով Մոսկուայէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, վերջերս, Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութեան մը հետեւանքով, խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է զինուորական կարեւոր ուժեր վերցնել Կովկասեան սահմանագլուխի զօրախումբերէն, զանոնք փոխադրելու համար Սիպերիա։

Բազմաթիւ զօրագունդեր արդէն մեկնած են։

Ճափոնցի զօրքը դէպի սահմանագլուխ

Խարպինէն տրուած լուրի մը համաձայն, ճափոնական զօրասիւները կը յառաջանան Սունկարի գետն ի վար, չինական արեւելեան երկաթուղիի երկայնքովը եւ հետզհետէ մօտենալով ռուսական սահմաններուն։

Խարպին հաստատուած է ճափոնական ընդհ. սպայակոյտի բանակետղը. լուրը զուգադիպելով այս իրողութեան, Խարպինի մէջ այն տպաւորութիւնը գործած է թէ ռուսեւճափոնական ուժերու միջեւ բախում մը անխուսափելի կը թուի։

Արիւնահեղ կռիւ Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ

Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ արիւնահեղ կռիւ մը տեղի ունեցաւ Աքէնի մէջ։

Անծանօթներ Արաբներու մզկիթին բակը նետած էին աղտեղութիւններ։ Արաբները այդ արարքը վերագրեցին Հրեաներու եւ խումբով գացին քարկոծելու հրէական բնակարանները։ Հրեաները ինքնապաշտպանութեան դիմեցին՝ սրուակներ եւ ուրիշ առարկաներ գործածելով։ 16 Հրեաներ եւ 3 Արաբներ վիրաւորուեցան։

Կռիւը վերջացաւ ոստիկանութեան միջամտութեամբ։

Բացում փրուսիական խորհրդարանին

Փրուսիոյ խորհրդարանին բացումը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր, նախագահութեամբ ամէնէն տարեց երեսփոխանին զօրավար Լիցմանի, զոր իր հիթլերեան ընկերները ողջունեցին մեծ խանդավառութեամբ։

Զօրավար նախագահը Լիցման, հազիւ բերանը բացեր էր յաւուր պատշաճի ճառ մը արտասանելու, երբ համայնավարներն սկսան գինքը ընդմիջել։ Աղմուկը տեւեց աւելի քան կէս ժամ։ Որմէ յետոյ միայն կարելի եղաւ լռութիւն հաստատել եւ թոյլ տալ որ զօրավարը լսցնէ իր բացման ճառը։

Սպանիոյ դաւադրական շարժումը

Սպանիոյ ոստիկանութեան կատարած քննութիւններն ու խուզարկութիւնները թոյլ տուին երեւան հանելու մեծ քանակութեամբ պայթուցիկներ Անտալուզիոյ, Քաթալոնիոյ եւ Մատրիտի մէջ։

Յայտնուած է թէ շատ լուրջ վտանգէ մըն է որ խուսափած է սպանիական հանրապետութիւնը։ Սակայն հակառակ կառավարութեան ծայրայեղ հսկողութեան, ահաբեկման փորձեր կը կատարուին տեղ տեղ։

Նախորդ գիշեր, Սէվիլլայի մէկ կամուրջին վրայ զետեղուած ուր ռումբեր պայթեցան։ Մարդու կորուստ չկայ։ Բայց կամուրջը մեծապէս վնասուած է։

Ուրիշ վայրի մը մէջ, ոստիկանութիւնը գրաւեց երկու սնտուկ, որոնց մէջ 42 քիլօ պայթուցիկ կար։ Մալակայի մէջ, 6 համայնավարներ ձերբակալուեցան։ Քաթալոնիոյ մէջ, ծայրայեղները կրակ տուին կարեւոր գործարանի մը։

Գրեթէ ամէն տեղ, ոստիկանութեան եւ ծայրայեղ տարրերու միջեւ կռիւներ տեղի կ'ունենան։

ԿԱՐՄԻՐ ԱՌԵՒՏՈՒՐ

ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏ ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, երբ վերջերս պատահած չըլլային զինուորական դէպքերը, որ պահ մը կը ըսպառնային աշխարհի խաղաղութեան, ապահովաբար մամուլը դեռ երկար պիտի զբաղէր այն նորօրինակ պատերազմով, որ կը կոչուի վաճառամարտ (dumping)։

Խօսքը կարմիր առեւտուրին (*) մասին է։

Արտաքին Առեւտուրի Սովետական Մենաշնորհը այն ահաւոր կազմակերպութիւնն է, որ իր գործունէութեան լայնութեամբ երբեք արձանագրուած ըլլայ պատմութեան մէջ։ Ցիսուն երկու երկիրներու մէջ, այս սպառնական կազմակերպութիւնը կը գործէ ամենայն յամառութեամբ, փորձելով տապալել Եւրոպայի տնտեսական հաւասարակշռութիւնը, ուղելով շրջել դրամատիրական կարգերը։

Թէ որքա՛ն սպառնական կացութիւն ստեղծուեցաւ պահ մը, երբ Ռուսիա իր յամրընթաց (chronique) պայքարին ձեւէն անցաւ սուր (aigu) կռիւի, ցոյց ...

սիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ կը հոսի աշխարհի ամենամեծ գետերէն մին, Տնիէսթերը, որ կը բաժնէ այս երկու թշնամիները։ Թէեւ թիավար նաւակով մը կարելի է կէս ժամէն անցնիլ այդ գետը, սակայն քաղաքական վէճերը այնքան սրած են երկու երկիրներու թշնամութիւնը իրարու հանդէպ, որ ոեւէ քաղաքացի մը, եթէ կ'ուզէ այցելութեան երթալ գետին դէմի եզերքը, իր ազգականին տունը, պարտաւոր է մղոններով ճամբայ քալել։ Զինեալ պահակներ գիշեր ցերեկ կը հսկեն ափերուն վրայ, եւ կրակ կ'ընեն անմիջապէս։ Ահա թէ ինչո՛ւ պակաս չեն միջադէպերը, եւ չարաբ չանցնիր, որ անխոհեմ մը, գետն ուզելով անցնիլ, վրայ չտայ իր կեանքը։ Այդ վախով, Ռումանացիները կը նախընտրեն Պերլին երթալ, ամխոններով սպասել սովետական վիզա ստանալու համար, յետոյ Մոսկուա անցնիլ, որպէս զի կարենան Տնիէսթերի միւս եզերքը տեսնելու երթալ իրենց մէկ ազգականը։

...

ըսել թէ արդէն պատերազմական թաքուն վիճակի մը մէջ կը գտնուէին Ռուսիա եւ Ռումանիա իրարու հետ։ Ռու-

րեն, այս երեք արտադրութիւններն ալ կը կազմեն երկու երկիրներուն ամենէն կարեւոր արտածելի ապրանքները։

Հունգարիա ռուսական վաճառամարտին կը դիմադրէ՝ մղուած այնպիսի պատճառներէ, որոնք միջազ-

գային քաղաքականութեան նկարագիր ունին։ Հունգարիոյ մէջ, արդի սերունդը չպիտի երբեք մոռնայ 5 ամսուան սովետական փորձառութիւնը, զոր պարտադրեց Պելա Քուն։

Եօթէն ամբողջ երկու տարի ապրեցան տէրերը փոխարինեց Պելա Քունի կարմիր տէրերը։ Ու տակաւին թշնամութիւն մը կարմիր իշխանութեան դէմ։ Հունգարիա իր կարգին կը հետեւի այն նոյն սկզբունքին, զոր Ռուսիա կը գործադրէ հանդէպ իր հակառակորդներուն, — հակառակորդէն պատռելու լաւագոյն եղանակը «մաքրագործելն» է։ Այդ եղանակով էր, որ Հունգարիա, ապխտակ տէրերու արիներուն, ինքզինք ազատեց «կարմիր վտանգ»էն։

Ներկայիս կոմունիստները շատ քիչ ...

(*) H.— R. Knieckerbocker.— Commerce Rouge ou U. R. S. S. contre Europe, Edit. — Flammarion :

...

Ցաջորդով կը ներկայացնենք Նուկիոսլավիոյ, Պուլկարիոյ, Լեհաստանի, Ցունաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Աւստրիոյ առեւտրական յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ իրենց պայքարով, ու եզրակացութիւն մը։

ՇԱՀԷՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԲԱՐԵԿԱՄԻ ԱՉՔՈՎ

ՍՈՖԻԱՅԷՆ ՊՈԼԻՍ ՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Սոֆիայի ամէնէն ծանրակշիռ թերթը «Միր», իր 14 մայիսի թիւով հրատարակած է տպաւորութիւնները իր աշխատակցին, որ նոր վերադարձած է Պոլսէն։ Ստորեւ կուտանք զայն՝ թարգմանաբար, առնելով միայն կարեւոր մասերը։

... ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Երբ շոգեկառքը ուղիղ կը մտնէր Թուրքիա, սիսայ տասնեակ մը Պուլկարներ, որոնք աշխատելու կ'երթային Թէժալի երկիրը։ Բայց, անոնք չէին զգար, որ կ'երթան օտար երկիր մը, քանի որ այդ վայրերուն մէջ ծնած էին։ ... Առաւօտը դիմաւորեցինք հարաւային Թարմ գարունով։ Ամայի եւ շատ հազուադէպ կայարաններ, չմշակուած հողեր, բայց, հակառակ ատոնց, գարունը անոնց կուտայ տօնական ...

գրեթէ չերեւիր, օտար եւ տեղական շոգենաւերուն պատճառաւ, որոնք «Թրամվայ»ի պարտականութիւն կը կատարեն՝ Վոսփոր, Սկիւտար, Ռակեղջիւր եւ Կղզիները փոխադրելով բնակիչները։

ԻՍԿ ՏԱԳՆԱ՞ՊԸ

— Ո՞ւր է, ուրեմն, տագնապը։

Լսեցէք, սակայն, թէ ի՛նչ ըսաւ ինծի զարգացած թուրք մը։

— «Մենք երախտապարտ ենք Կազիին, որ մեզի վերադարձուց մարդկային արժանիքը։ Չեմ գիտեր թէ ...

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Սան-Սթէֆանոյէն — որ այժմ Եէշիլ-Քէօյ կը կոչուի — շոգեկառքը կը մտնէ Պոլսոյ արուարձանները ու կ'ընթանայ Մարմարա ծովուն եզերքէն, կանանչազարդ ու գեղեցիկ տեսարաններու ընդմէջէն, դարաւոր պատերու առջեւէն, նեղ ու ծուռ փողոցներէ, այլաձեւ թաղերէ, եւ կէս օրէ առաջ պզտիկ մը կը մտնէ Սիրքէճիի կայարանը, ուր տասնեակ մը բեռնակիրներ կը սպասեն՝ կտոր մը հացի դրամ շահելու համար։

Երբ առաջին անգամ Պոլիս երթաք, պիտի մնաք՝ հոն եղող կեանք տեսնելով։ Ձեր ինքնաշարժը դժուարաւ ճամբայ պիտի գտնէ նոյն իսկ լայն կամուրջին վրայ, ուր թրքական եւ եւրոպական Պոլիսները կը միացնէ իրարու։

Իսկ անոր երկու կողմերէն ծովը ...

... տի ըլլայ տառապանքը Պոլսոյ, որ չէ ճանչցած, ասկէ առաջ, մաքս ու տուրք։ Կեանքը աժան էր։ Առա՛տ։ Ամբողջ Թուրքիա կը տառապի։ Պոլսոյ տառապանքը աւելի մեծ պէտք է ըլլայ, քանի որ անիկա իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, չէ արտադրած. այլ միայն կերած է, ...

... բովհետեւ գնորդները նուազած են։ Խանութներն ու պառյտի վայրերը պարապ ու ամայի են։ Եւ... կառուցումներ՝ ամերիկեան ոճով։ Ա՛յս ալ տագնապին արդիւնքն է, սակայն։ Դրամ ունեցողներուն տակու չեն տար դրամատուները, վաճառականութիւն չկայ, որով միակ ապահով «տեղաւորում»ը հող գնել եւ շէնք շինելն է։

Ահա բան մը, որ թուրքերը կը վերադարձնէ իրենց նախահայրե-

... րուն, հակառակ իրենց «պոմպէ»ներուն, հակառակ իրենց տնտեսական ծրագիրներուն, եւ հակառակ ... որոշման, որով ամերիկացի գիտուններ Այա-Սոֆիայի «մոզայիք»ներով կը զբաղին...,

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

... Պոլսոյ մէջ, այս օրերս, ...

ՈՒՐԻՇ ՑԱՒ ՄԸ

Թուրքիա կը մնայ։ Փճացում ամէն տեղ։ Սուրճ իսկ չկա՛յ։ Սուրճը եւս մտած է սահմանափակ ներածման նիւթերուն մէջ։ Ազգային մէջ կարդացի Իզմիրէն տրուած հեռաւոր հեռագիրը. «Հանրութիւնը յուզման մատնուած է, սուրճ գտնել անկարելի է, ...»։

Թուրքը սուրճէն զրկելը հաւասար է — եթէ ոչ աւելի բան մը — խալիֆայութիւնը ջնջելու...

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԵՐԵՒ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ տեղատարափ անձրեւներու պատճառով, ողողման ենթարկուեցան քանի մը քաղաքներ, Լայըսթըր, Բրկըլի, Շէֆիլտ, Քավընթրի, Պրիսթոլ։

Լայըսթըրի շրջանին մէջ, գիւղ մը ամբողջովին կղզիացած է ջուրով։ Նաւեր կ'երթան պարենաւորելու բնակիչները։

Լոնտոնի մէջ եւս սաստիկ անձրեւ տեղաց կիրակի օր, առանց վնաս պատճառելու սակայն։

Նոր հասած տեղեկութիւններու համաձայն, գաւառին մէջ, յորդած գետերուն ջուրերը տակաւին չեն մտած իրենց անկողինը եւ հաստատուած է մնունդի մատակարարման նաւային սպասարկութիւն մը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ 8

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՍԱՓՐԻՉԸ

Դիտամը կը խոստանայ ընդհանրապէս, — արդուզարդը քաղքենի կնոջ մը հոգիին կէսը կը կազմէ, — ու եթէ պատահի որ, — ինչ որ հազուադէպ է — երթայ ժամադրութեան, պարզ ապուշ մըն է, կամ յետին ողեղ մը։

Այս ամէնը անդադար։ Շրթներով շողոքորթած պահուս՝ աչքերս գործիքներուս կամ հայելիին ու ձեռքերս ալ ջղաձիգ գալարումներու անձնատուր։

Ձերկարեմ. ժամանակն է պիտի ըսէք անհամբեր. կարճ, կիներէն այրերուն, հոնկէ նորէն կիներուն ...

կարգի կը բերէր։ Միւսն ալ, ոչխարը, ինծի կը նայէր կարմրած, ապառաժ աչքերով, որոնց խորքը անհամեմատ բողոք մը կար։ Սակայն առելի էր ինծի, այդ պահուն, այդ մարդը. որովհետեւ յոգնութիւնը փճացուցեր էր քաջութիւն ու բարութիւն հոսեցնող երակներս։ Գլուխս կը պայթէր։

Մեզի պատիւ մը ըրած ըլլալու, մանաւանդ որեւէ արտունջի առջեւը առնելու համար, գործաւէրը մեզ քաղցրութեամբ առաջնորդեց սրճարան, ուր ապպրեց բարկ ախորժաբեր մը. միւսը ընկերացաւ. խօսքս հասեր էր. նայուածքով իմինիս ալ ...

Պարպուած ու արհեստին բերումով ինքն իր վրայ, ու մէկ կողմ կծուելու դատապարտուած ստամոքս՝ ալքօլի անմիջական հարուածին տակ կը դէշնայ։

Կ'առանձնանամ։

***

Վերջալոյսը չէր վերջացած։ Երկինքը, ամպոտ կապոյտ մը, ամառ օրուան խաղաղութիւնով, անամպ ու յստակ, վերնայարկի սենեակս կը շրջապատէր։

Սակայն օրուան ծանր տաքէն կը ...

նակութիւնս այդ պահու, յամրօրէն, երկաթէ շալիկի մը հանգոյն ոտքերէս վեր, դէպի կուրծքս կը յառաջանար։

Ինչո՞ւ դժբախտ էի. չգիտեմ։ Բայքայում մը կը զգայի մարմնեղէն ամբողջութեանս մէջ, բռնակալօրէն հոգիս շղթայող, որ ամուլ անապատի մը խորշակով չոր աչքերս կը խանձէր։

Ձեռքերս թուլօրէն սեղանին վրայէն սահեցան ծունկերուս։ Տարատիս գրպանը հնչեց։ Օրուան «նուէրներս» հոն էին. անմնախորհրդաբար ...

հոսանքի մը պէս փակաւ մարմնիս, վարակեց, թափանցեց, սարսռացուց։

Անօգուտ, գտածս փնտռածիս թշնամին էր...

Ու աչքերս սեւեռուն այդ նիւթական կեդրոնին, անհամեմատ աճումով մեծցան, լուսաւորուեցան ու կրցան այրող կեդրոնացումով դասաւորել խառնակութիւնը հոգիիս։ Մտածումը հալած ոսկիի պէս սկսաւ ծորիլ դէպի դատողութիւնս, ընդհուպ հեղեղ դառնալ վանելով ամէն պատուար ու պոռթկալ։

— Այսպէս ուրեմն, հարկ է ...

պատուելու նպատակ մը ունեցայ։ Պատուեցի նախ դանդաղութեամբ, զգուշութիւնով, ապա, քանի ձեռքերս կը գործէին, այնքան աւելի պատուելու մարմաջը տիրական կը դառնար... Թղթեղէն չմնաց չորս դիս, ու մնացած ծնողքներուս լուսանկարին էր եկած կարգը, երբ ներս մտաւ... չեմ ...

Այդպէս ալ դրամները, դրամներէն յետոյ սեղանիս վրայի գրիչները, կաղամարը, կարիչը ու ժամացոյցը ...

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

—)(o)(—

Ամէն երկրի մէջ միեւնոյն ուժգնութեամբ կը շարունակուի տնտեսական տագնապը, որմէ գրեթէ ամէն ազգ եւ ամէն անհատ աւելի կամ նուազ չափով ազդուած է:

Տագնապը փոխանակ մեղմանալու, օրէ օր մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, հաւասարապէս ճնշելով հարուստը եւ աղքատը:

Ցաւալին այն է՝ որ տակաւին կարելի չէ եղած դարման մը կամ մօտալուտ ելք մը գտնել տագնապին, որ ընդհանրական ու տարածուն հանգամանք առած է, անդամալուծելով ու անշարժութեան մատնելով ճարտարարուեստական, առեւտրական, երկրագործական եւ ելեւմտական ամէն շարժում:

Տագնապին բուն պատճառը պէտք է փնտռել դրամատիրական [illegible] դրութեան մէջ, որուն մեքենականութիւնը հիմնովին խանգարուած է, ինչպէս նաեւ փոխադարձ անվստահութեան մթնոլորտին մէջ, որ ստեղծուած է ազգերու եւ անհատներու միջեւ:

Ինչ որ ա՛լ աւելի կը կնճռոտէ կացութիւնը, ա՛յն անկարողութիւնն է, որուն մատնուած են ներկայիս մեծ դրամատէրները, ելեւմտական խոշոր հաստատութիւնները եւ կառավարութեանց պետերը: Միւս կողմէ, օրակարգի վրայ գտնուած միջազգային քաղաքական ու տնտեսական կարեւոր հարցեր անլուծելի կը մնան: Տասնեւչորս տարի անցաւ ընդհանուր պատերազմէն, եւ տակաւին կարելի չեղաւ լուծում մը տալ պատերազմական հատուցումներու եւ պարտքերու խնդիրին, եւ մեղմացնել տնտեսական տագնապին սաստկութիւնը:

Այս պայմաններու տակ, մարդ ինքնաբերաբար կը մղուի հարցնելու թէ ո՞ւր կ'երթայ մարդկութիւնը, եւ ե՞րբ պիտի գտնէ ան իր հանգիստն ու բարօրութիւնը:

Անուրանալի է թէ պատասխանատուութեան ամենամեծ բաժինը կը ծանրանայ դրամատուններու վրայ, որոնք չարաչուք դեր մը կատարած են տագնապին ծագումին եւ ծաւալումին մէջ:

Դրամատիրական կարգերը հետզհետէ զօրանալով, ելեւմտական հաստատութիւններուն տուին հզօր ուժ մը: Նախապէս մեծ դրամատէրներուն եւ դրամատուններուն կոչումը կը կայանար փոխատուութիւններ ընել ա՛յն կառավարութիւններուն, որոնք դրամական անձկութեան մէջ կը գտնուէին. անոնք հետզհետէ ընդարձակելով իրենց գործունէութեան հորիզոնը, սկսան դրամագլուխ հայթայթել կամ վարկեր բանալ ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան վերաբերեալ զանազան գործարաններու եւ ձեռնարկութիւններու:

Բացի այդ վարկերով, դրամատուները կամ ելեւմտական հաստատութիւնները, տեսակ մը մնայուն հակակշռողի դերը կը կատարէին եւ կը հսկէին անոնց գործառնութեանց վրայ, ինչ որ մաս կը կազմէր իրենց բնական եւ օրինաւոր իրաւունքին:

Սակայն երբ տնտեսական տագնապը վրայ հասաւ, դրամատուները, փոխանակ շարունակելու իրենց նիւթական օժանդակութիւնը եւ ջանալու փրկել տագնապի մատնուած վաճառականները ու ձեռնարկուները, լքեցին զանոնք, ձգելով իրենց ճակատագրին:

Այս անտարբերութեան հետեւանքով, տագնապը աւելի սաստկացաւ: Դրամատուները, որոնք չէին կրնար դերծ մնալ իրերու այս կացութենէն, իրենց կարգին կրեցին տագնապին ազդեցութիւնը: Անգամ մը որ կասկածն ու անվստահութիւնը սկսան արմատ ձգել մտքերու մէջ, ժողովուրդը յուզումի մատնուեցաւ, եւ սկսաւ դրամատուներու քով պահ դրուած դրամները ետ առնել: Պանքաները չկրնալով գոհացում տալ բազմաթիւ պահանջներուն, դադրեցուցին իրենց վճարումները, իսկ շատեր սնանկ հռչակեցին զիրենք:

Այսպէս, Ամերիկայի մէջ բազմաթիւ դրամատուններ սնանկացան, եւ պատճառ եղան հարիւր հազարաւոր մարդոց սնանկութեան ու աղքատութեան: Միեւնոյնը պատահեցաւ նաեւ Գերմանիոյ մէջ, ուր դրամատունները կէս դարէ ի վեր գործօն ազդակ մը եղած էին գերման ժողովուրդին բարգաւաճման, ընդարձակ սահմանի մը վրայ օժանդակելով եւ օգնելով երկրին ճարտարարուեստական եւ առեւտրական ձեռնարկներուն: Այս տեսակէտով գերմանական դրամատունները մեծ ուժ մը կը ներկայացնէին ներքին ու արտաքին հրապարակներու վըրայ, եւ անսահման վստահութիւն գըրաւելով ամէնուն կողմէ, յաջողած էին ելեւմտական օտար հաստատութիւններէ ձեռք ձգել կարճ պայմանաժամներով վարկեր, որոնք առասպելական գումարներու կը հասնէին:

Ի՞նչ եղաւ այդ անսահման վստահութեան արդիւնքը: Գերմանական դրամատուները, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով խոշոր դրամագլուխներ ու վարկեր, անխոհեմութիւններ ըրին եւ մեծ գործերու ձեռնարկեցին, աչքի առջեւ ունենալով միայն իրենց անմիջական շահերը եւ առանց նկատի առնելու վաղուան մըտահոգութիւնը: Սակայն վտանգը չուշացաւ, եւ Գերմանիոյ ամենամեծ դրամատուները կրեցին մօտաւորապէս մէկ միլիառ մարք ոսկիի վնաս մը, որ ուղղակի կը հարուածէր բաժնետէրերը եւ այդ պանքաներուն մէջ դրամ պահ դնող յաճախորդները: Այդ վնասներուն հետեւանքով, սնանկութիւնները շատցան, եւ ճարտարարուեստական ու առեւտրական ամէն ձեռնարկ անգործութեան դատապարտուեցաւ:

Այսով աննախընթաց աղէտ մը ծայր առաւ Գերմանիոյ մէջ:

Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առաւ գերման կառավարութիւնը, փրկելու համար դրամատուները այս անել կացութենէն: Ուղղակի միջամտեց, եւ իր անմիջական օգնութիւնը ընծայելով՝ անհրաժեշտ դրամագլուխը հայթայթեց եւ ի մի ձուլեց արկածեալ դրամատուները:

Կառավարութեան միջամտութեան շնորհիւ, գերմանական մեծ դրամատուններուն տագնապը փարատեցաւ: Ներկայիս, ելեւմտական նախարարութիւնը, եթէ ոչ միակ սեփականատէրը, առ նուազն առժամեայ տէրն է վարկերու բաշխման դրութեան:

Արժեթուղթերուն անկման մէջ ալ դրամատուները ունին պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մը, պատճառ հանդիսանալով հազարաւոր մարդոց սնանկութեան:

Վերոյիշեալ պարագաները լիովին կ'արդարացնեն պետութեանց հսկողի դերը դրամատուններու կամ ելեւմտական հաստատութիւններու վըրայ, որոնց տրամադրութեան տակ կը գտնուին ազգերու հարստութեանց մեծագոյն մասը, եւ աղքատ ժողովուրդին խնայած դրամը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր շէնք մը

Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն ձեռնարկած է այս տարի Երեւանի մէջ շինելու մեծ շէնք մը, որ պիտի ունենայ 4 յարկ, բացի գետնայարկէն: Առաջին յարկը պիտի ըլլայ թէյարան մը 600 հոգինոց: Երկրորդ յարկը՝ ճաշարան մը 500 հոգինոց: Երրորդ յարկը՝ պանդոկ, 35—40 սենեակով, զբօսաշրջիկներու համար: Չորրորդ յարկը՝ լուսանըկարչական արհեստանոց՝ լուսանըկարիչներ պատրաստելու համար երիտասարդներէն: Շէնքին ճակատը պիտի զարդարուի տեղական դունաւոր մարմարով, հիմնական մասերը՝ Արթիկի վարդագոյն փխքարով: Նախագիծը պիտի կազմէ ճարտարապետ Մ. Մազմանեան: Շէնքին բակին մէջ պիտի մշակուի գեղեցիկ պարտէզ մը շատրուանով:

Այս շէնքը պիտի բարձրանայ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէին նախկին շէնքին մօտ, համալսարանին թաղամասին մէջ, Աբովեան փողոցին վրայ:

ՄԱՐՔՍ ԵՒ ԷՆԳԷԼՍ ՀԱՅԵՐԷՆ

Հայաստանի պետական հրատարակչականը ձեռնարկած է հայերէն լեզուով հրատարակելու Կարլ Մարքսի եւ Ֆ. Էնգէլսի դասական գործերը:

Այս տարի լոյս կը տեսնեն Մարքսի քաղաքատնտեսութեան քննադատութեան շուրջ, վարձու աշխատանքն ու դրամագլուխը գործերը, Էնգելսի Լիւդվիգ Ֆէյերբախ, ընտանիքի, պետութեան եւ մասնաւոր սեփականութեան ծագումը գործերը: Գալ տարի լոյս կը տեսնեն Էնգէլսի բնութեան դիալեկտիկան եւ Անտի-Դիւրինգ գիրքերը:

Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի համալսարանին մասնաւոր յանձնախումբը սկսած է թարգմանել Մարքսի Դրամագլուխին առաջին հատորը, որ լոյս պիտի տեսնէ Մարքսի մահուան յիսնամեակին, 1933 Մարտ ամսուն:

Երեւանի հանրակառքը

Երեւանի հանրակառքին երկաթագիծները հասեր են Պաթում: Երեւան փոխադրելու համար կը պահանջուի 120 վակոն: Փոխադրութիւնը պէտք է վերջանայ Մայիսի վերջը: Հանրակառքին միացեալ անհրաժեշտ մասերը կը հասնին հետզհետէ: Պատուականները հասած են: Հողային աշխատանքները յառաջ կը տարուին փութով:

Դէպի գործարանային բաժինը գացող գծին վրայ հողային աշխատանքները կատարուած են աւելի քան 5 քիլոմեթր: Խճին հայթայթիչ մարմինը կը թերանայ իր պարտականութիւններուն մէջ:

Ամէն գնով, շինարար մարմինը կ'աշխատի վերջացնել հանրակառքին շինութիւնը մինչեւ Նոյեմբեր, կատարելու համար բացումը Հայաստանի խորհրդայնացման օրը:

Այդ նպատակով ալ, կատարուած աշխատանքներուն մասին տեղեկագիր մը ղրկուած է «Իզվեստիա» թերթին, խնդրելով խմբագրութենէն, որ իրաւարար հանդիսանայ Երեւանի ու Թիֆլիզի միջեւ, որպէս զի այս վերջինը ժամանակին հայթայթէ ապսպրանքները:

Ինչպէս կը հասկցուի, Թիֆլիզ ուշացումներով եւ այլ ձեւերով խափանարարութիւն կը կատարէ Երեւանի աշխատանքներուն, այնպէս որ Երեւանի կողմէ խնդրուած է Իզվեստիայէն, որպէսզի հսկիչներ նշանակէ հայթայթիչ գործարաններուն մէջ՝ ժամանակով հասցնելու համար հաղորդիչ ելեկտրալարերու ապսպրանքները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Տրակինեանի մէջ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, 18 մայիս.— Երբեմնի անփոյթ, անշարժ Վառ նահանգի այս կարեւոր կեդրոնը, թէեւ դանդաղ բայց յարատեւ ու աննկուն ջանքերով, ֆրանսահայ գաղութին մէջ լռիկ-մնջիկ կը շարժի ազգային կեանքով: Այս շրջանի հայութիւնը կը զգայ պահանջը՝ կազմակերպութեանը շնորհիւ «Յառաջդիմասէր»ի որ կազմակերպուեցաւ 1928ին խումբ մը եռանդուն երիտասարդներով:

Այս տարի նոր վարչութեան ջանքերով եւ ժողովուրդի լայն օժանդակութեամբ հիմնուեցաւ ազգային վառարանը՝ մատուռ-մանկապարտէզը: Շէնքի մը առաջին յարկը, բաւական մեծ սրահ մը պատշաճ յարմարութիւններով, խորան-բեմ մը շինած, համեստ զարդարանքով: Բոլորի սենեակ մը իբր դըպրոց: կոկիկ, յարմար նստարան-գրասեղաններով: Աշակերտութեան թիւը 13-20ի կը հասնի, Օր. Խնկենի Անանիկեանի ղեկավարութեան տակ:

Տրակինեանի հայութիւնը, երեք հարիւր հոգիի կը հասնի: Իր ծոցին մէջ հայ կիներն ալ կը շարժին «Յառաջդիմասէրի» կողքին, որոնց հոգածութեան տակ է ազգին վառարանը: Կը մտածուի նաեւ կազմել Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մըն ալ:

Իբր կուսակցութիւն, գոյութիւն ունի միայն Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբը:

Հայ մարզասէրներն ալ գործի են. կազմուած է ֆութպոլի խումբ մը 27 անդամներով: Վառվռուն երիտասարդներ: Անկէ առաջ գրած են Փարիզ՝ Հ. Մ. Ը. Մ. Կեդրոնին, Ծրագիր-Կանոնագիր խնդրած եւ փափաք յայտնած Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին կապուիլ, կը գանգատին թէ դեռ չեն ստացած պատասխան: Դարձեալ գրած են, — կը սպասեն:

Տրակինեանի հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ, ամբողջ նահանգը թափած է հոս, ցնծութիւն, խաղ,պար,թափօրներ,գիշերուցերեկ, երեք գիշեր եռուզեռի մէջ, ծեր ու երիտասարդ ամբողջ բնակչութիւնը:

Ամբողջ երեք օրուան տօնակատարութիւնը վերջացաւ ծաղկազարդ թափօրով մը, որուն մասնակցեցան Հայերն ալ: Եւ իրենց մասնակցութիւնը արժեցնելու համար, ի՛նչ աշխատանք,ի՛նչ եռանդ ամբողջ երկու օր:Արարատ լեռը կը պատրաստեն ծաղիկներով, ճիւղերով կը զարդարեն:

Զգեստներ, հայ գեղջուկ տարազներ, կը պատրաստեն: Առաջին անգամ է այս, Արարատն ու Նոյ նահապետի տապանը կը ներկայացնեն, որուն կողքին վրայ «Արարատ» ֆրանսերէն,իսկ միւս կողմը Հայ Յառաջ. Միութիւն գրուած կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն տառերով:

Նաւակին մէջ սիրուն երեխաներ ու վարը Արարատի փէշերուն տակ երկսեռ երիտասարդներ հայ գեղջուկ տարազներով: Այսպէս շքեղ անցք մը Տրակինեանի հրապարակին վրայ հազարաւոր բազմութեան ներկայութեան: Պէտք է ըսել թէ Հայոց կառքը ամենալաւն ու հետաքրքրականն էր:

Կ.Պոլիկեան

Ռ. ԹԱԿՈՐ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Հնդիկ մեծ բանաստեղծը այս միջոցիս կը գտնուի Պարսկաստանի մայրաքաղաքը: Մայիս 5ին կրթական նախարարութեան մասնաւոր հրաւէրով Ռ. Թակոր տուած է ուշագրաւ դասախօսութիւն մը նախարարներու, դեսպաններու եւ մտաւորականներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Յիշելէ ետք Ասիոյ մշակութային կեանքը, որուն համաստեղծութիւնը կը կազմէին Չինաստան, Հնդկաստան եւ Պարսկաստան, պատմած է թէ ինչպէս այդ մեծ քաղաքակրթութիւնը ցամքած է աղէտներու եւ ներքին կռիւներու պատճառաւ:

«Հիմա կ'արթննայ Ասիան իր խոր քունէն: Իրանի հրաւէրը որ հնդիկ բանաստեղծը ձեր դուռը բերաւ, ապացոյց է որ Ասիան կը ճգնի միահամուռ վերականգնելու: Ասիոյ զանազան ազգերը իրենց պահանջները ունին: Կը յուսամ թէ անոնց միացած ուժը անգամ մը եւս ի յայտ պիտի բերէ մեռած անցեալին լուծերէն ազատած նոր մարդկութիւն մը»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԳԱՂՈՒԹԸ

■■■

«Ապագայ» վերի խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (21 մայիս)·

— «Յունահայ գաղութը նորէն խռովութեան մատնուած է. ծայրայեղ տարրերը ամէն շաբաթ միջադէպ մը կը ստեղծեն եւ կ'ալեկոծեն գաղութին ներքին կեանքը: Խռովարարներու մէկ խմբակը հաւաքուած է «Շարժում» կոչուած թերթին շուրջ, որ Աթէնքի մէջ կը հրատարակուի: Անունով միայն ծանօթ է մեզ այս թերթը: Դաշնակցականները համայնավարական թերթ կը համարեն զայն եւ անոր կը վերագրեն վերջին 5–6 ամիսներու մէջ պարբերաբար իրարու յաջորդող բոլոր դայթակղելի դէպքերը, հաւասարապէս անոր մեղսակից համարելով նաեւ Հօկի կազմակերպութիւնը: Ծայրայեղ միւս խմբակը հաւաքուած է Աթէնքի «Նոր Օր» եւ Սելանիկի «Հորիզոն» դաշնակցական թերթերուն շուրջ: Այս թերթերը, անշուշտ իրենց հետ ունենալով դաշնակցական կազմակերպութիւնը, իբրեւ թէ «Շարժում»ի եւ Հօկի քայքայիչ ծայրայեղութեանց դէմ կը պայքարին: Բայց անոնք ալ իրենց կարգին միեւնոյն ծայրայեղութիւնները կը գործեն եւ յաճախ իրենց խռովարար արարքները կը վերագրեն հակառակորդ ծայրայեղ խմբակին:

Ճիշդ է թէ Յունաստանի Հօկի կազմակերպութիւնը, հաւանաբար նաեւ «Շարժում» թերթը, վերջերս սկսան չարաչար կերպով շահագործել ներգաղթի գործը: Ատոր համոզուած ենք մենք աչքի առջեւ ունենալով նաեւ փաստեր Ֆրանսահայ գաղութէն: Կարգ մը բախտախնդիր եւ շահախնդիր անձեր ներգաղթը պատեհ առիթ համարելով, օգտագործեցին Հայաստան երթալ փափաքողներու դժուարին կացութիւնը, անոնց պարկեշտութիւնը եւ շատ մը միամիտ աշխատաւորներ ալ գործիք դարձուցին իրենց ձեռքին, հեռաւորներուն վրայ տպաւորութիւն ձգելու թէ իրենք «յեղափոխական աշխատանք» կը կատարեն:

Բայց այդ զզուելի իրողութիւնները չեն կրնար պարտկել դաշնակցականներուն յատուկ ծայրայեղութիւնները եւ ազատել զանոնք իրենց արարքներուն պատասխանատուութենէն:»

«Ապագա»ն «զզուելի իրողութիւնները» տեսնելէ եւ մատնանշելէ յետոյ, Յունաստանի Հօկի եւ «Շարժում» թերթի «ներգաղթի գործը չարաչար կերպով շահագործել»ը կ'ընդգծէ եւ անոր օրինակն ալ կը գտնէ ֆրանսահայ գաղութի մէջ, ուր «բախտախնդիր եւ շահախնդիր» անձեր «յեղափոխական աշխատանք»ի շանթաժը կիրարկեցին եւ կը շարունակեն կիրարկել:

Այս բոլորէն յետոյ, հին եւ անբուժելի հիւանդութիւն մըն է պատասխանատու բռնել նաեւ Դաշնակցութիւնը:

Կարելի՞ է յուսալ թէ օր մը «Ապագա»ն պիտի բուժուի այդ հիւանդութենէն:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Սէն Լաֆայէթէն Տիկ. Էլիզ Գովան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Նանսիի Հայ Ուսանողական Միութեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ, օրկան Զ. Ռ. Մ.ի Գ. Տարի, Թիւ 28, ամսաթերթ գրական, պատմական եւ ուսումնասիրական, որբերու դատին նուիրուած, խմբագիր՝ Շ. Նարդունի:

Բովանդակութիւն. — Մեր ճանդէսները՝(Խմբ.): Քերականական՝ (Յ. Անասեան): Որբերու ցրուումը եւ ստացումը՝ (Գ. Մեսրոպ): Վրէժ՝ (Օր. Ն. Տէր Միքայէլեան): Ապրիլ Տամնըսէկ՝ (Յ. Ս): Մակեդոնիայէն Սուրիա փոխադրուած որբերը: Հայ որբուհիի մը առեւանգումը: Որբուհիի մը պատմածները՝ (Լ. Ֆապրիքաճեան): Ապրիլեան Սաներուն՝ (Ն. Մ. Մանուկեան): Ջօն Երկունքին՝ (Լ. Կապրաշեան): Տխրունի: Մամուլ: Խմբանկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը 15 ֆրանք, արտասահման 1 տոլար: Դիմել A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, Paris (11e):

ՄԵՆՔ, պարբերաթերթ Հայ երիտասարդ Գրողներու, Թիւ 3: Յօդուածներ ունին Շ. Շահնուր, Ն. Պէշիկթաշլեան, Յ. Ֆրէնկեան, Յ. Կոստանդեան, Հ. Սարգիսեան, Ա. Տատրեան, Շ. Նարդունի:

Տարեկան բաժնեգինն է 40 ֆրանք արտասահման 2 տոլար: Դիմել Ն. Պէշիկթաշլեանի, 261 Fbg. St. Martin, Paris:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐՈՒՄ, օրկան Հայաստանի Պրոլետարական Գրողներու Միութեան, Թիւ 3:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

Յետոյ տունը, Զատկի օրը, Նորանցքին առջեւ, երբ մայրիկը իր գլուխը կը հակէր, ու մեկնումէն օր մը առաջ, իրենց տանը սենեակը, երբ անոր սեւահեր գլուխը առեր էր թեւերուն մէջ ու համբուրեր գեղուն, մեծ, անդիմադրելի սիրով մը...: Իրեն այնպէս թուեցաւ որ ահա կը զգայ ջերմութիւնը անոր թեւերուն: Եւ տրտում ու թախծոտ ձայն մը իրեն կ'ըսէ.— «Խոստացի՛ր, խոստացի՛ր...»: Բայց, ուրի՜շ ձայն մը զգուեց իր հոգին, ուրի՜շ միջատակներ, ուրի՜շ թեւեր, որոնց ընդելցեր էր վերջերս...: Ու տրտմեցաւ: Հեւքը շատցաւ: Յուզումը բարձրացաւ, ու այս առնական, գեղուղէշ, կաշըմբուն ու թուխ տղուն մեծ ու սեւ աչքերուն մէջ, այդ մութին, երկու խոշոր կաթիլներ թանձրացան, գծելով երանգաւոր պրիսմակ մը: Ու իր հոգին մէջ պայծառացաւ հին ու պատանի օրերու սիրոյ պատկերը, նման ալիտակ մարմարին վրայ քանդակուած նկարի մը, որ ճամբուն վրայ կը դրուի, յաճախ, ու անցորդներ կ'աղարտեն անոր սրբազան գիծագիծը, մինչեւ որ անձրեւը գայ ու սրբէ զայն:

XII

... Եկեր էր անբացատրելի վարանումով մը ու կը մնար դեռ նոյն վարանումով: Անոր պաղղուն ու ոլորկ մարմնին թափանցիկ ջերմութիւնն ու շրջագծեալին յարաճուն շշնչիւնը՝ իր պարուրող թեւերուն մէջ, անօրինակ խռովք մը տուեր էին ու շրթները դեռ կը դողդղային Ֆրանսուհիին հրայրքոտ շրթներուն հպանքէն...

Եկեր էին հետոյ, դանդաղ: «Ազատութեան բլուր»ին այս մենաւոր ճամբուն վրայ, թեւ թեւի, ու ժամերը սահեր էին, յորձանուտ ու անդիմադրելի հեղեղի մը պէս, որ ակօսներէն կը յորդի ու ծլող ցանքը կը քշէ կը տանի իր հետ...: Յոգնած էին: Բայց. դեռ սեղմ, շունչ շունչի: Ու աղջկան երկու յամա՛ռ թեւերը դեռ կը սեղմէին Սուրէնին մարմինը ա՛յնքան զօրեղ, որքան ուժգին էր եղած անոր երկու կապոյտ աչքերուն եւ սլացիկ հասակին հետապնդող սուրերը իր եռուէն մինչեւ հոս բերելով զինքը...: Ֆրանսուհիին հեւքը դեռ տաք էր ու մարմնէն ելլող երջանիկ ու երջանկացնող բան մը կը մտնէր ներքին խանդաղատանքը, որ նայուածքին, շունչին, փարումին, մատներուն եղբին իսկ զգալի կ'ըլլայ...: Գլխարկը դրեր էր մէկ կողմ ու հովը կը խաղար մազերուն հետ: Տրտում էր Սուրէն ու հարուստ, ներքին, կոհակուող ու աճող տառապանքով մը: Ու կը զգար ցաւը, որ քայլը քայլին կը հետեւէր իրեն, եւ որուն դէմ, ի զո՛ւր կը ջանար մաքառիլ՝ իր առնական տղու ամբո՛ղջ ուժը հաւաքած...

Ֆրանսուհին իրեն կը բացատրէր շատ մեղմ ձայնով մը իր ներքին ապրումները, կը խօսէր առանձնութեան պահերէն, իրենց երջանիկ հանդիպումէն, զգացումէն որ խենթութիւններու կը մղէ զինքը, եւ ուրախութեան առթած յուզումէն:

Բայց, Սուրէն կը լռէր, աստղերը կը քթթէին, ու հովը կը շարունակէր գգուել իրենց մազերը:

Ֆրանսուհին, կիսով մը երկարած անոր ծունկերուն, կը նայէր Սուրէնի աչքերուն, եւ, կնոջ յատուկ յարատեւ կասկածամտութեամբ մը, կը ջանար թափանցել անոր մտքին, ու գիտնալ, ամէ՛ն մէկ րոպէ գիտնալ թէ ինչի՞ եւ որո՞ւ կը խորհի ան...:

Մղուած նոյն մտահոգութենէն, թեւերը դրաւ Սուրէնի ուսին ու հարցուց.

— Ինչո՞ւ տխուր ես, Սուրէ՛ն:

= Այնպէ՛ս... բան մը չունիմ... աղուոր է, չէ՞, այս մենութիւնն ու հովը...

— Գո՞հ ես:

= Այո՛, ի հարկէ՛...

— Իսկ ինձմէ՞...

= Անշու՛շտ. ինչո՞ւ այդ հարցումը:

— Միայն գո՞հ. ո՞չ իսկ երջանիկ:

—Բայց,աղուոր աղջիկս,ո՞վ է երջանիկ եղեր կեանքի մէջ...երջանկութիւնը բուրումն մըն է, զոր կը թափենք վրանիս ու առաջին հոտառումէն վերջ կը վարժուինք, արդէն, անոր... յետոյ, ուրիշնե՛ր են որ կը զգան թէ կը կրենք մենք այդ բոյրը:

Քառարշաւ կառքի մը ձիերուն դոփիւնը լսուեցաւ: Հեռուն լոյսեր կը պլպլային, ու ինքնաշարժ մը, իր մեծ ու կարմիր աչքերը բացած, անսանձ ու կատղած կենդանիի մը նման կը յառաջանար մութին մէջ...

— Դառնա՛նք, այլեւս, — ըսաւ Սուրէն — գիշերը կը յառաջանայ...կ'ուշանանք...

= Ո՛չ դեռ, հայրիկիս ըսի թէ մօրաքոյրին պիտի ըլլամ. իսկ մօրաքոյրս գիս թատրոնը կը կարծէ...

— Զարմա՛նք, ուրեմն կը ստես ալ:

= Պարզապէ՛ս քեզի համար...

Ու թեւերը կրկին դրաւ Սուրէնի ուսերուն: Գլուխը դրաւ անոր գլխուն, տաք ձեռքերը պարուրեց անոր վզին շուրջ, ու գեղո՛ւն զգայնութեամբ մը դէմքը քսեց Սուրէնի դէմքին, որուն աղուամազը հաճելի եկաւ իր էգ ու տրոփող մարմնին...

Սուրէն դեռ կը մնար խռոված ու իր մարմնին վրայ կը զգար ջերմ ու երջանիկ դարկը անոր սրտին: Այսուհանդերձ, նոյնքան խռովիչ հոգ մը կը չարչրկէր զինքը: Այդ քնքուշ ու մեղմէն հարցակա՞նը, հիմա, իր ծունկերուն երկարած, անձնատուր ու գրաւչօրէն հաճոյապարգեւ, այդ աղուոր ու կայծկլտուն աչքերը մութին մէջ, ուղղուած իր աչքերուն, այդ տաք շունչը իր դէմքին վրայ...

Եւ սակայն, Նորէն ներքին փոթորկող յոյզերը միշտ յաճախող ու անհանգստացնող հրդեհը, մտահոգիչ ու աննպաստ լուրեր: Այվազեանը՝ իր արդար պժգոհութիւններով, եւ այս աղջիկը յիշեցնող ու միանգամայն մոռցնել տուող այն միւս էակը, որմէ ձերբազատուած չէ նոյնիսկ այս պահուն. եւ իրեն հետ ու իր մէջ կ'աճի ու կը մեծնայ անընդհատ...

Ինք պատրաստ էր իր ամբողջ էութիւնն ու կեանքը զոհելու այս բոլորին համար, հաւաքաբար կամ անոնցմէ մէկուն համար, անջատօրէն: Պատրաստ էր եւ ապրելու անոնց շունչին տակ, անոնց հետ ու անոնց համար...: Բայց, անխօս էր ու վարանոտ:

(Շար.) Կ. ՄՍՀԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն

մինչեւ առաւօտ ՓԼԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) Métro: Cadet

կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ**

Երգ՝ ՕՐ. ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ եւ Պ. ՍՏ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

«Սիփան» երգչախումբը՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ

Բեմին վրայ խմբական պար՝ Տիկ. ԽՍԱՁԷՆԿՕԻ Ballet Plastique

դպրոցի աշակերտուհիներու կողմէ:

Թառի վրայ կը նուագէ՝ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Դերասան Շ. ՍԱՐԵԱՆ կ'արտասանէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ՄԱՍԻՍ ԵՒ ԱՐԱԳԱԾ» նոր բանաստեղծութիւնը

Նուագախումբ՝ **PIZZARO**

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

ԼԻՈՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին Տէսինի վ. ասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆառի խումբը (30 հոգի) ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի եւ գողթան երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ընկ. Պ. Պետրոսեանի: երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

կարգապահութեան կը հսկեն հայ արիները:

Կը խնդրուի երեխայ չբերել: Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք մուտք:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Այս կիրակի:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՌՕԱՆ.— Նախաձեռնութեամբ Լուառի կոմիտէին

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Դ. ՊԱՔՐՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն

Կը խօսին ընկերներ՝ Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ եւ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՌ OSSO.— Այս կիրակի

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս կիրակի

Կը խօսի՝ ընկ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՎԱԼԱՆՍ.— 5 Յունիս, Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 9—12 Սինէմա Փալասի մէջ

ՌՈՄԱՆ.— 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Ազբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. des Gobelins, *սրճարանի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Դրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան. նիւթ՝ քանի մը յեղափոխական գրողներ:

Յետաձգուած է Առնուվիլի ժողովը

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղւոյս Ակումբին մէջ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանի սրահը, (240 րիւ Տիւքէքլէն): Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Թատերական ներկայացում

ի ՊԱՏԻՒ **Վ Ա Հ Ր Ա Մ Փ Ա Փ Ա Զ Ե Ա Ն Ի**

Այս կիրակի ժամը 8.30ին ՊԸՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ թատերասրահին մէջ

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ 26 Rue Troyon, Sèvres

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ **Մ Ի Մ Ո Ս Ը** *(Մոռիս Մակռի)*

ԵՒ **ԲՌՆԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ** *(Մոլիէռի)*

Կը մասնակցին՝ Օր. Անահիտ, Օր. Ալիքսանեան, Պ. Պ. Վահրամ Փափազեան, Գմբէթեան, Կօթիկեան եւ Ե. Թօլայեան:

ՄՈՒՏՔԻ ԳԻՆ՝ 15 եւ 25 ՖՐԱՆՔ

*Տոմսերը կը ծախուին «Կայծոշ»ի խմբագրատունը, 208*bis rue Lafayette, Paris *(10):*

Կոմիտաս երգչախումբի համերգը

Տեղի կ'ունենայ 9 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն, Salle Gaveau*ի մէջ*

Տեսինի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԻՒՍԵԱՆ

41, Maison l'Aurore, DÉCINES, (Isère)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Մալ.— 40:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկ. Արմաղանեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Անդրանիկ Պօյաճեանի (Ռոման, Տրոմ) իրենց սիրեցեալ որդւոյն ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,45ին, 6 Rue de la Grange Batelière, Փարիզ (9): Օրակարգ՝ քննիչ յանձնախումբի տեղեկագիր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ճակատներու հայ լէգէոնականները:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան պարգեւաբաշխութեանէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

986 պատի մեծ ժամացոյց, 657 մէկ տարեկան «Առողջ Կեանք», 703 նոյնպէս, 957, 731, 733, 143, 564, 194, 153 զանազան առարկաներ:

Ստանալու համար դիմել մինչեւ յուլիս 15 անձամբ եւ կամ գրաւոր ներփակելով նաեւ տոմսակը, **H. Der Hovannessian, 8, Rue de la Mairie, Gentilly, Seine:**

ՄԱՐՍԷՅԼի պարգեւաբաշխութեանէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

745, 3974, 8262, 2353, 9385, 756, 6877, 8608, 322, 8407, 4818, 61, 9447, 5925, 6460, 7105, 2713, 114, 3956, 338, 7766, 4883, 605, 8067, 604, 3052, 384, 4937, 2393, 4635, 3556, 2732, 5066, 1642, 3300, 8736, 203, 1331, 5686, 9702, 2917, 8760, 6175, 3914, 777, 7019, 7424, 4461, 1647, 7271, 1268, 4647, 7958, 4172, 457, 5472, 7202, 4578, 1242, 4473, 7777, 4359, 3646, 7529, 5760, 1643, 6607, 7849, 6223, 8630, 2769, 5741, 9626, 872, 4147, 5922, 9661, 2046, 7083, 671, 8107, 7098, 8675, 30, 1649, 5136, 3244, 5091, 5403, 6032, 4053 5068, 9892, 2017, 841, 8802:

Դիմել (շահող տոմսերով) պարգեւները ստանալու համար Պ. Կ. Բիրենցի, **4, Rue de l'Etoile** Բ. յարկ, ամէն օր ժամը 9էն 12 մինչեւ մայիս 31 չդիմողներու պարգեւները կը մնան Միութեան:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

Բ Ո Ւ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՋ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Եթէ ուրիշ բացատրութիւններ էլ ցանկանում էք, աւելի լաւ է անձամբ դիմէք ոստիկանապետին:

Ցուլիան խլեց թուղթը ամուսնու ձեռքից, աչքի անցկացրեց արագ ու կատաղած յարձակուեց Արթուրի վրայ:

— Ուրեմն դու ես մեր ընտանիքը անպատուողը. — գոռաց նա: — Դու ես պատճառը, որ ամբողջ քաղաքի խուժանը այժմ հաւաքուել է մեր գլխին աչքերը չռած: Բոլոր բարեպաշտութեամբդ այժմ գնում ես բանտ: Ի հարկէ, հէնց այդ էլ սպասելի էր մի պապական կնկայ որդուցը:

— Տիկի՛ն, օտար լեզուով խօսելը արգիլուած է ձերբակալուածի հետ.— ընդհատեց սպան, բայց նրա բառերը հազիւ լսեցին Ցուլիայի անգլիերէն հայհոյանքների հեղհեղի միջից:

— Հէնց այդ էլ սպասելի էր: Պասեր, աղօթքներ, սրբազան խորհրդածութիւններ, եւ ահա՛ այդ բոլորի վերջը: Ես գիտէի արդէն՝ դրանց վերջը ուր է գնում:

Տօքթ. Ուարրէնը մի անգամ համեմատել էր Ցուլիային աղցանի հետ, որի վրայ, ասում էր նա, շատ էր թափել սպասուհին ամբողջ քացախի շիշը: Ցուլիայի բարակ ու ճաքած ձայնը գրգռում էր Արթուրին ու նա յիշեց յանկարծ այդ համեմատութիւնը:

— Այդ բոլորը աւելորդ խօսքեր են,— ասաց նա: — Դուք ոչ մի անախորժութիւնից վախենալու տեղի չունիք: Ամէնքն էլ կը հասկանան որ ձեզնից ոչ ոք ոչ մի յանցանք չունի: Ենթադրում եմ, պարոններ, որ դուք հարկ էք համարելու իրերս նայէք: Ես ծածկելու ոչինչ չունիմ:

Եւ մինչդեռ ժանտարմները քննում էին սենեակի ամէն մի անկիւնը, կարդում էին իր նամակները, աչքի էին անցկացնում իր դպրոցական թղթերը ու շուռ էին տալիս բոլոր արկղները, ինքը նստել էր անկողնի եզերքին, քիչ յուզուած, բայց առանց կոտրուելու: Խուզարկութիւնը փոյթը չէր: Քիչ — շատ կասկածելի թղթերը նա միշտ ոչնչացնում էր, այնպէս որ բաց ի մի քանի կիսայեղափոխական կիսամիստիկ ձեռագիր ոտանաւորներից, այլ եւ Երիտասարդ Իտալիայի երկու — երեք թիւերից ժանտարմները ոչինչ չգտան, որ իրենց աշխատանքը վարձատրէր:

Երկար դիմադրութիւնից յետոյ Ցուլիան վերջապէս գնաց իր անկողինը, քաշուեց իր ննջարանը, ահից կենալով Արթուրի կողքից մի մեծափառ արհամարհանքով: Ճեյմս հլու հետեւեց նրան:

Երբ նրանք ելան սենեակից, Թոմաս, որ ամբողջ ժամանակը երթեւեկում էր սենեակում աշխատելով անտարբեր երեւալ, մօտեցաւ սպային ու թոյլտուութիւն խնդրեց ձերբակալուածի հետ խօսելու: Թոյլտուութիւնը ստանալով, մօտեցաւ Արթուրին, եւ ասաց շտապ:

— Ի՞նչ անախորժ է. չափազանց ցաւում եմ: — Իսկ Արթուր նայում էր նրան, ամառ առաւօտեան նման, մի պայծառ հայեացքով:

— Դու միշտ բարի ես եղած դէպ ի ինձ: Անհանգիստ մի լինի, դարդակ բան է:

— Լսի՛ր, Արթուր: — Եւ Թոմաս թափով ուղղեց պեխերը, պատրաստուելով մի անախորժ հարց տալու:

— Այս բոլորը փողի՞ համար է: Եթէ հա՛, այն ժամանակ...

— Փողի՞ համար: Ա՛, ո՛չ: Ինչպէ՞ս թէ:

— Ուրեմն այնպէ՞ս, որ եւ է քաղաքական պատմութիւն: Այդպէս էլ կարծում էի... Դու շատ մի վշտանայ, եւ Ցուլիայի խօսքերին էլ շատ ականջ մի կախի: Գիտե՞ս, չէ՞, նրա կատաղի լեզուն: Եւ եթէ փողի կամ մի այլ բանի պէտք ունենաս, խնդրեմ, ինձ իմաց տուր:

Արթուր լուռ ձեռքը մեկնեց նրան, եւ Թոմաս ելաւ սենեակից ջանալով իր անտարբեր տեսքը պահելու:

Ժանտարմները այդ միջոցին վերջացրել էին խուզարկութիւնը եւ բոլորն խնդրեց Արթուրից որ վերարկուն հագնի: Արթուր հնազանդւեց ու պատրաստւում էր սենեակից ելնելու, բայց խսկոյն կանգ առաւ մի յանկարծակի որոշումով: Դժուարն էր դալիս ժանտարմների ներկայութեանը հրաժեշտ առնի իր մօր սենեակից:

— Կարելի՞ է մի վայրկեան սենեակից հեռանաք. — ասաց սպային: — Տեսնում էք՝ փախչել կարող չեմ եւ թաքցնելու էլ բան չկայ:

— Շատ եմ ցաւում, բայց ձերբակալուածին առանձին թողնելը արգիլուած է:

— Է՛, լա՛ւ, բոլորը մէկ է:

Մօտեցաւ խորշին, ծունր իջաւ, համբուրեց խաչելութեան ոտքերը հծծելով, «Աստուած իմ, տո՛ւր ինձ՝ քաջ մնամ մինչեւ վերջը»:

Երբ ոտքի ելաւ, սպան կանգնել էր սեղանի մօտ ու նայում էր Մօնտանելլիի նկարը:

— Սա ձեր ազգակա՞նն է. — հարցրեց նա:

— Ո՛չ, իմ խոստովանահայրս է. Բրեզիգելլի նոր եպիսկոպոսը:

Սանդուղի վրայ սպասում էին տան իտալացի սպասաւորները, բոլորն էլ յուզուած ու տխուր: Բոլորն էլ սիրում էին նրան, ինչպէս երբեմն սիրում էին նրա մօրը, եւ այժմ խմբուած նրա շուրջը համբուրում էին նրա ձեռքերն ու հագուստները: Ջիան Բատիստ էլ կանգնել էր այնտեղ ու արցունքները թափւում էին նրա սպիտակ պեխերին: Բեռդէնններից ոչ ոք չեկաւ մնաս բարով: Նրանց սառնութիւնը աւելի էր շեշտում ծառաների քնքշութիւնը ու հաւատարմութիւնը, եւ Արթուր բոլորովին յուզուած էր իրեն մեկնուած ձեռքերը սեղմելիս:

— Մնաս – բարով, Ջիան Բատիս, համբուրիր երեխաներիդ իմ կողմից: Մնաք – բարով, Թերէզ: Աղօթեցէ՛ք ինձ համար բոլորդ էլ եւ Թող Աստուած ձեզ պահէ: Մնաք – բարով, մնաք – բարով...

Մի վայրկեան վերջը անխօս տղամարդոց ու հեծկլտող կանանց փոքրիկ խումբը կանգնած էր դրանը ու նայում էր հեռացող կառքի ետեւից:

VI

Արթուր բանտարկուած էր նաւահանգստի մօտի միջնադարեան աշտարակին բերդում: Բանտի կեանքը տանելի էր: Խուցը խոնաւ էր ու մութ: Բայց նա մեծացել էր Via Borra-ի պալատաներում, եւ նրա համար նորութիւն չէին խեղդուած օդը, մկներն ու ծանր հոտը:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՄԱՅԻՍ 1932
27 MAI 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1890

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ԼՌԵԼ

Հայաստանէն նոր փախստական գաղթածներու գրութիւնները սկսած են ողողել խմբագրատունը: Դառնութեամբ է որ անոնց մէկ մասը հրատարակութեան կը յանձնենք, որովհետեւ մեզ խանդավառողը դէպ ի երկիր սկսած ներգաղթն էր եւ ոչ թէ արիւնոտ արտագաղթը:

Մեզի համար նորութիւն չեն Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումներու նկարագրութիւնները: Մեզի համար անծանօթ չէր որ Հայաստան ներգաղթողները, մանաւանդ առաջին ամիսներուն, կրնային հիասթափուիլ, եւ մեծ դժուարութեամբ ընտելանալ բոլշեւիկեան դաժան կարգերուն: Դաշնակցական մամուլը, ջատագովելով ներգաղթը, բնաւ չթերացաւ իր պարտականութենէն՝ հաստարակութեան ներկայացնելու Հայաստանի իրական պատկերը, հաւանական դժուարութիւնները, մանաւանդ վարչական բռնակալութիւնը:

Այս բոլորի մասին եղած նկարագրութիւնները միայն այն արժէքն ունին, որ կուգան հաստատել դաշնակցական մամուլի անցեալ տարիներու յայտնութիւնները:

Այսու հանդերձ, Դաշնակցութիւնը նկատի առնելով տարագիր գաղթականներու անգործութիւնը, ձուլման վտանգը, եւ տարագիր բազմութիւններու երերուն ու անորոշ կացութիւնը, հրապարակով ներգաղթը քաջալերել, նախընտրելով այս երկու դառնութիւններէն Հայ Հայրենիքի մէջ, հայ մարդուն վիճակուած դառնութիւնը:

Ներգաղթի եւ երկրի պայմաններու մասին դեռ մենք առիթը կ'ունենանք խօսելու: Այժմ խնդիրն աւելի ծանրակշիռ երեւոյթի մը շուրջ կը դառնայ: Հասած տեղեկութիւններէն կ'երեւի որ Արաքսի եզերքներուն վրայ գնդացիրները կը գործեն՝ անխնայ հնձելով հայ երիտասարդներու կեանքը, այնքան փոթորիկներէն ազատուելէ յետոյ:

Կազմակերպուած ոճրագործութեան մը պատկերն է որ կը պարզուի, որուն առթիւ հայ ժողովուրդը չի կրնար լռել:

Երեք երիտասարդներ գնդակներու տարափին տակ՝ Արաքսէն քշուած են եւ խեղդուած անոր ալիքներուն մէջ:

Երկու երիտասարդներ ինկած են կարմիր բանակի գնդակներէն:

Աւելի ցնցող լուրը մեր երէկուան թիւին մէջ լոյս տեսաւ: Գաղթականներէն մօտ 40 հոգի իրենց մանկիկներով եւ ընտանիքներով կ'ուղղուին դէպ ի ... Իգտիր — Թուրքիա: (Այս զարհուրելի դառնութիւնը գոնէ խնայուէր հայ ժողովուրդին եւ հերքուէր այս ճնշիչ լուրը):

Ու գնդացիրներու կրակին տակ հայ բեկորը կը հալի:

Անոնք դուրս կ'ելլէին իրենց հայրենիքէն, ու ենթակայ եղան հայկական բանակի «քաջագործութեան»: Բայց այդ գնդացիրները կը գործեն երկրին ներսն ալ, խաղաղ գիւղերուն մէջ, անմեղ մարդոց արիւնը քամելու ի փառս «յեղափոխական» բռնակալներու:

Աքրակ գիւղին մէջ երկու հարիւր զինուած չէկիստներ գնդացիրի կրակին տակն առած են կարգ մը երիտասարդներ, որոնք համայնավարներէն հալածական էին: Միհրանի եւ Յովհաննէսի կոնակները քանակական գնդակ չարուած՝ կը սպաննուին, իրենց հետ մարելով երկու հինաւուրց օջախներ:

Թղթակիցը սպաննուած Միհրանի մասին խօսելով՝ կ'ըսէ. — «Ան Սասնոյ Սէմալ գիւղի Շառոյի տունէն էր: Հարիւր տարուան մը ձայն տուած էր այդ տունը որ 40 շունչէն աւելի կը հաշուէր իր երդիքին տակ: Ապրիլեան եղեռնին այդ մեծ օջախէն ազատուած էին երկու հոգի, — Ստեփան եւ Միհրան: Ստեփանը սպաննուեցաւ 1921ին բոլշեւիկներու կողմէ. հիմա Միհրանը կը մեռնի անոնց գնդակներով: Այսպիսով, Շառոյի տան վերջին եւ միակ շառաւիղն ալ կը չորնայ...»:

Անգութ կորով մը պէտք է չարանը չարունակելու համար:

Ամբողջ ցեղին խիղճն է որ պիտի ծառանայ այս զարհուրելի ոճիրներուն դէմ, կազմակերպուած ու նախամտածուած ոճիրներ, որոնք կրկնակի սուգի կը մատնեն մեզ: Որովհետեւ ոչ միայն այդ երիտասարդներուն կեանքը թանկագին է ծուարած հայ ժողովուրդին համար, այլ անոնց իւրաքանչիւրին կորուստով՝ տուն մըն է որ կը փլի, օջախ մըն է որ վերջնականօրէն կը մարի, Թրքական սարսափներէն ազատած միակ շառաւիղ մըն է, որ այնքան անգթօրէն սուրի բերան կը քաշուի:

Կարդացէք ցանկը այդ երիտասարդներուն: Անոնք 10-12 տարեկան հասակին անտարտի աւազներէն հաւաքուեցան, հազարումէկ դառնութիւններով մեծցան. անոնց սիրտը ճմլուեցաւ անհուն կորուստներուն առջեւ. մնացին միակ ու ուխտեցին վերականգնել մոխիր դարձած հայրենի օջախը, իրենց տուն անունը պահելու հայկական գերդաստանին մէջ:

Կաթիլ կաթիլ հաւաքուած այս բեկորներն են, որ ահա խումբ առ խումբ կը կոտորուին:

Հայ ժողովուրդի ազգային մարմնէն առնուած այս արիւնը ընդվզեցուցիչ ոճրափորձ մըն է, որ վերջ պէտք է գտնէ:

Հայ ժողովուրդը բոլոր բռնութիւններուն կը հանդուրժէ, տառապածային ալէտի մը պէս, բայց ապրիլեան եղեռնի շարունակութիւնը, այն ալ իր իսկ հայրենիքին մէջ, չի կրնար հանդուրժել:

Հայ համայնավարներու կ. կոմիտէի քարտուղարը, ոճրագործի անպատժանապատուութեամբ կը յայտարարէր Միհրանի սպանութեան առթիւ. «Մենք վճռական հարուածով Միհրաններն իրենց բոյնին մէջ կը խեղդենք»:

Շարունակեցէք խեղդել Թրքական սուրէն ու հուրէն ազատած միակ ծիլերը: Բայց մի՛ մոռնաք պատմութեան վճիռը:

Բոլոր բռնակալները, վերջ ի վերջոյ, իրենց չինած չուանով խեղդուած են:

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԽՈՒՐ ԽՈՀԵՐ
ՇԻՏԱԿ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ԵՒ ԾՈՒՌ ԸՄԲՌՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լսեցինք որ մեր նախորդ օրուան մէկ գրութիւնը այս սիւնակին մէջ իսկ, *Հին Աստուածներու* ներկայացման առթիւ, տեղի է տուեր զանազան մեկնութիւններու, դիտողութիւններու եւ քննադատութիւններու, որոշ շրջանակներու մէջ:

Կը ցաւինք որ առանց ուզելու, բարի սիրտեր նեղ վիրաւորած՝ բանաստեղծ Խաչակեանի ուղղուած մեր ակնարկութիւններով, զոր դժբախտաբար, չենք կրնար ետ առնել:

Որովհետեւ, այսօր, պարտք կը զգանք քիչ մը աւելի սաստկացնելու ցաւը, զոր առթեր ենք, տխրօրէն խորհրդածելով շիտակ կարդալու եւ ծուռ ըմբռնելու մասին:

Գիտենք եւ կրնանք անուններ, վայր ու թուական յիշել, թէ *Հօկի* կեդրոնը աշխատած է խափանել *Հին Աստուածներու* ներկայացումը: Յաջողած է գոնէ դադրեցնել Փափազեանի մասնակցութիւնը:

Թէ Ա. Խաչակեան չէ խօսած *Հօկի* կողմէ, այլ անձնապէս, բարեկամօրէն, ընկերաբար թելադրած է Փափազեանին չմասնակցիլ Շանթի հզօր ու որ եւ է ազգի գրականութեան համար պատուաբեր այդ երկին ներկայացմանը, ոչինչ կը փոխէ իր ըրածին տգեղութենէն:

Արդիւնքը նոյնն է եւ մէջտեղն է:

Եւ այս էր որ կ'ըսէինք մեր գրութեամբ, ըսուած՝ դուք ըսէք — կոպտութեամբ, անկրթութեամբ, հայհոյանքով, անվայել ոճով ու տմարդի բառերով: Ի՞նչ ընենք որ *սալոնի* խօսակցութեան ու գրականութեան մարդ չենք: Ու դժբախտաբար, գիտենք թէ չպիտի ըլլանք:

Սորված ենք մարդերն ու անոնց գործերը, իրերն ու իրողութիւնները որակել յատուկ բառերով:

Բայց, ի՞նչ լաւ կ'ըլլար որ մեր մեծայարգ քննադատները մեզ ձգէին գոնէ մեր թերութիւններու մխիթարութեանը..., եւ իրենք, փորձէին —հոգ չէ, գոնէ իբրեւ *սալօնի* խաղ — մարդերն ու անոնց գործերը դատել, պահ մը մեկուսացնելով անհատական թէ ընտանեկան յարաբերութիւններ, հին ու նոր ծանօթութիւններ եւ այլազան նկատումներ ու կապեր:

Առողջացէ՛տ խաղ, որ թերեւս թոյլ պիտի տար յստակօրէն դիտել, նոյն իսկ առանց ակնոցի:

Ու թերեւս նաեւ, շիտակ ըմբռնելու, ինչ որ յաճախ ծուռ կը կարդացուի:

Որովհետեւ, շիտակ է որ անկաշկանդ միտքը նման հրաշքներ կը գործէ:

Մ. Ե.

Գերմանիա կը զօրացնէ իր սահմանները

—)(o)(—

Արեւելեան Փրուսիոյ թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը մօտ առենէն հրահանգ պիտի տայ ձեռնարկելու Արեւելեան Փրուսիոյ սահմանագլուխներու ամրացման:

Համաձայն փրուսիական թերթերու կարծիքին, այդ ամրութեանց շինութիւնները հետեւանք են լեհական գրգռութիւններու, թէ Լեհաստան կը պատրաստուի յարձակիլ Տանձիկի վրայ. ինչ որ սակայն հերքուած է:

Նոյն այդ թերթերը կը հաւաստեն թէ այս ամրութիւններու շինութիւնը չի հակասեր Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց:

Իսկ լեհական թերթերը հակառակը կը պնդեն եւ կը յիշեն դաշնագրին 180րդ յօդուածը, որ կ'արգիլէ հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ, որ եւ է ամրոցի շինութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ըսմէթ եւ Թեվֆիք Րիւշտի Հռոմի մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը Ըսմէթ փաշա եւ արտաքին գործավարը Թեվֆիք Րիւշտի, այս ամսու 24ին հասան Պրինտիզի ուրկէ մեկնեցան Հռոմ, ընկերակցութեամբ Թուրք բազմաթիւ երեսփոխաններու եւ լրագրողներու:

Իտալիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կայարան գացեր էին անձամբ դիմաւորելու իրենց Թուրք պաշտօնակիցները: Երկու երկիրներու այս պետական անձնաւորութեանց հանդիպումը մասնաւորաբար մտերմական էր: Կայարանին մէկ սրահին մէջ, մէկ քանի վայրկեանի տեսակցութենէ յետոյ, Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մեկնեցան իրենց պանդոկը: Բայց մէկ ժամ յետոյ դուրս ելան ծաղկեփունջ մը դնելու համար, Իտալիոյ Անծանօթ Զինուորի շիրմին վրայ:

Կէսօրին, Ըսմէթ փաշա եւ Թեվֆիք Րիւշտի ընդունուեցան Իտալիոյ Թագաւորին կողմէ եւ հացկերոյթի մը ներկայ գտնուեցան:

Յաջորդ օրը միայն իրիկուան դէմ Թուրքիոյ երկու ներկայացուցիչները տեսակցութիւն մը ունեցան Իտալիոյ վարչապետին՝ Մուսոլինիի հետ:

Այս տեսակցութիւնը, որուն ներկայ էր նաեւ Իտալիոյ արտաքին նախարարը Կրանտի, տեւեց մօտ մէկ ժամ:

Իրարմէ բաժնուելէ առաջ, երկու երկիրներու պետական անձնաւորութիւնները, ստորագրեցին կանոնագիր մը՝ որուն համաձայն Իտալիա եւ Թուրքիա հինգ տարուան պայմանաժամով կ'երկարաձգեն երկու երկիրներու միջեւ կնքուած բարեկամութեան, հաշտարարութեան, եւ դատական եղանակով կարգադրութեան դաշնագիրը:

Նոյն կանոնագիրը կը հաստատէ նաեւ, թէ հինգ տարուան պայմանաժամը լրանալէ յետոյ, նոյն դաշնագիրը նոյնքան մը եւս պիտի կրնայ երկարաձգուիլ, առանց յետագային նոր համաձայնութիւն կնքելու:

Հիթլերեաններու յաղթանակին յետոյ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ—ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ ՄԸ ՀԻԹԼԵՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ. — ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐ

Երէկ գրեր էինք թէ, Փրուսիոյ խորհրդարանին բացման նիստին, բուռն բանավէճեր տեղի ունեցեր էին հիթլերեաններու եւ համայնավարներու միջեւ:

Սակայն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով դիւանի ընտրութեան մասին, — նախագահ մը՝ հիթլերեան, փոխ-նախագահ մը՝ ընկերվարական, — կը կարծուէր թէ յաջորդ նիստը տեղի պիտի ունենար հանդարտ մթնոլորտի մէջ: Բայց հազիւ նիստը բացուած համայնավար երեսփոխան մը ազդանշանը տուաւ կռուի՝ հիթլերեաններու ուղղելով հետեւեալ նախադասութիւնը.

— *Ձեր մէջ մարդասպաններ կան:*

Համայնավար երեսփոխանը հազիւ այս խօսքը արտասանած էր, երբ հիթլերեան երեսփոխանները խուժեցին դէպ ի համայնավարը, մինչ անոր ընկերները՝ կը պատրաստուէին զինք պաշտպանել: Բուռն բանավէճ մը սկսաւ երկու կողմերուն միջեւ. իսկ այդ միջոցին, հիթլերեան երեսփոխան մը ուժգին բռունցք մը իջեցուց համայնավարի մը դէմքին: Ատով արդէն կռիւը սկսաւ. բոլոր հիթլերեանները ոտքի ելած սկսան վազել դէպ ի համայնավարներու նստարանները: Կռուողներուն ձեռքը ինչ որ կ'իյնար, կը նետէին իրարու գլխու՝ թուղթի ծրարներ, թղթապանակներ, կաղամարներ, եւ զանազան կարծր առարկաներ. իսկ անոնք որ ուժեղ բազուկներ ունէին, առիթը կ'օգտագործէին: Այս կռուի ընթացքին, բազմաթիւ երեսփոխաններ ծանրօրէն վիրաւոր, կը ջանային մէկ կողմ քաշուիլ ուրիշներու օգնութեամբ. իսկ ուրիշներ իրարու վրայ կ'իյնային: Կռիւը վերջանալու վրայ էր երբ ոստիկանական ուժեր հասան. յիսունեւեօթը համայնավար երեսփոխաններ՝ պաշարուած ամէն կողմէ, կռուելով 162 հիթլերեաններու դէմ, ստիպուեցան հեռանալ խորհրդարանի սրահէն. բոլորն ալ առանց բացառութեան խոշտանգուած էին:

Յաղթական հիթլերեանները այն ատեն, սկսան թնդացնել իրենց ռազմաշունչ քայլերգը:

Խորհրդարանին փոխ-նախագահը որ չէր կրցեր կռիւը արգիլել, փակեց նիստը: Այն ատեն միայն, մնացեալ երեսփոխանները փութացին իրենց վիրաւոր պաշտօնակիցներու օգնութեան: Անոնցմէ շատերը իրենց դէմքէն վէրքեր ստացեր էին: Երբ վիրաւորները հիւանդանոց տարուեցան, հաստատուեցաւ թէ չորս հիթլերեաններ ծանրօրէն վիրաւորուեր էին: Իրօք, անոնցմէ մէկը դաշոյնի հարուած մը ստացեր էր, իսկ ուրիշի մը ողնայարի սիւնը կոտրեր էր:

Նիստի փակումէն կէս ժամ յետոյ, Փրուսիոյ խորհրդարանի աւագանին, նիստ գումարեց անհրաժեշտ միջոցներու մասին խորհրդակցելու համար: Համայնավար եւ հիթլերեան երեսփոխանները յայտարարեցին թէ մտադրութիւն չունին այս գործը դատական հետապնդման ենթարկելու, եւ աւագանիէն խնդրեցին որ ոստիկանութեան հրահանգ չտայ քննութիւն բանալու: Ասոր հակառակ, ընկերվարական երեսփոխան մը յայտարարելով թէ՝ իր ընկերներէն մէկը վիրաւորուած է կռուի ընթացքին, խնդրեց որ աւագանին հինքը բողոք տայ ընդհ. դատախազին:

Նիստի վերաբացման, հիթլերեան երեսփոխան Քեռլ ընտրուե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋի հեռախօսը

ՅԱՌԱՋի հեռախօսին թիւը փոխուած ըլլալով, կը խնդրուի ուշադրութիւն ընել նոր թիւին

GLACIÈRE 15-70

ՆՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄ ՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի մէջ, ոստիկանները Պուրճի հրապարակին վրայ, Ճըմէյզի թաղին մէջ եւ Պէյրութի այլ կեդրոններու վրայ գրաւեցին կարգ մը թռուցիկները որոնք կը ջատագովեն Սուրիական Միութեան գաղափարը և կոչ կ'ընեն բոլոր իսլամներու ուժ տալ այդ ծրագրին: Թռուցիկը բացատրելէ վերջ թէ՝ Պէքէքի պատրիարքը եւ քրիստոնեայ շրջանակներ ինչպէս հակառակած են Շէյխ Մուհամմէտ Ճիսրի հանրապետութեան նախագահութեան ընտրութեան, կը նկատէ կարգադրուած դաւ մը իսլամներու դէմ Սահմանադրութեան կախակայումը:

Դեռ ուրիշ ծայրայեղ գաղափարներ կը բովանդակեն թռուցիկները: Ոստիկանութիւնը յաջողած է ձերբակալել երկու իսլամներ, մէկը մաքսատան պահակ, որոնք կը ցրուէին այդ թռուցիկները: Անոնք խկոյն հարցաքննութեան ենթարկուեցան եւ տարուեցան խիստ հսկողութեան ներքեւ:

Պէյրութի մէջ ցրուած են նաեւ ուրիշ թռուցիկներ, որոնք ժողովուրդը կը հրաւիրեն անհնազանդութեան կառավարութեան դէմ: Տասիս կը հետապնդուին հեղինակները:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

«Մաթէն» որ խիստ միջոցներ առաջարկեր էր փրանսաբնակ օտարականներու հանդէպ, կը գրէ այս խորագրին տակ.

—*Օտարականները աւելի խիստ հսկողութեան մը ենթարկելու համար, միջոցներ հրամայուեցան: Այս կորովի որոշումը առնուեցաւ հանրապետութեան նախագահին սպանութենէն յետոյ, սպաննուած ռուս Կորկուլովի կողմէ: Նման որոշումներ տրուած էին արդէն իտալացիի մը Քազերիոյի կողմէ, հանրապետութեան նախագահի մը նախընթաց սպանութեան առթիւ: Այդ պահուն ալ, երդում ըրին թոյլ չտալ որ բարեմիտ ստախօսութենէ մը եւ մեր բարքերու քաղցրութենէն հմայուած սրիկաներն ու կրքոտները թափառին: Եւ յետոյ, կամաց կամաց, վճռական որոշումը վերածուեցաւ անվճռական անորոշութեան:*

Փաստը որ խիստ կարգապահութիւնը պերճանք մը չէ, կը գտնուի մեր թերթերուն մէջ: Միայն «Մաթէն»ի չորեքշաբթի օրուան թիւին մէջ, կը կարդանք թէ Կրընոպլի մէջ, իտալացի ընտանիք մը վիրար ջարդած է, այնպէս որ կը համրենք սպաննեալ մը, եւ երեք վիրաւոր. Փարիզի մէջ, Ինքնաշարժի ռուս վարիչ մը կը կրակէ իր մէկ հայրենակցին վրայ. Սավինեիի մէջ, իտալացի մը կը կրակէ իր սիրուհիին եւ անոր զաւկին վրայ:

Ահա, միայն մէկ օրուան համար, առանց հաշուելու ուրիշ չարիքներ, նուազ արիւնահեղ, որոնց ցուցակը պիտի երկարէր:

Երբ գիտենք թէ մեր բանտերը լեցուն են համեմատութենէ դուրս բազմաթիւ օտարականներով, թէ յիմարանոցներուն մէջ ալ շատ կան, թէ տակից գաղ, ինչ որ մեծ ծախքով կազմակերպուեցաւ սիֆիլիզը երկրէն վտարելու համար, ներս մտած է դուրսէն եկած վարակեալներու խուժումով. թէ առոնք յաճախ, այդ պատճառով իսկ, շատ աւելի խիստ ուրիշ երկիրներէ դուրս հանուած են, իրաւունք ունինք, իրօք, պատնէշ մը ուզելու:

Բնականաբար, այդ տեսակ պաշտպանութեան մը համար, երբ օրէնքներ պահանջենք, դիւրին հաճոյակատարութեան մասնագէտները, ձեզ կը նկատեն օտարատեաց:

Նման մեղադրանք մը պարզապէս անմիտ բան է: Լաւ օտարականները զոր կ'ընդունինք ուրախութեամբ, իրօք նոյն շահն ունին պաշտպանուելու եւ մեզ օգնելու, որ պաշտպանուինք դէշերուն դէմ»:

ԶՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

«ՍԻՓԱՆ»

—)(o)(—

Իրաւունք ունիք գանգատելու։ Շաբաթներէ ի վեր դադրեր է մեր զրոյցը։ Աւելորդ է պատճառաբանել, չպիտի հաւատաք թէ պակասածը «խօսք ու զրոյց»ի նիւթն էր։

Արդէն կը գուշակեմ որ ձեր յօնքերը կիտեցիք, թերահաւատ ժպիտը ձեր շրթունքին, ըսիք՝ «Ա՛յ մարդ, լաւ չէ՞ր ըսէիր թուղթ չունիմ։ Աւելի հեշտ էր հաւատալ բանաձիդ։ Խեղդուեր ես լոյս-քաղաքի թատերական, գրական, գեղարուեստական, դպրոցական ու բոլոր ականներու խելապտոյտ յորձանքին մէջ եւ նիւթն է որ կը պակսի քեզի՞»։

Համակարծիք եմ։ Բայց քանի որ արդէն լրագրական ծանուցումներէ եւ նկարագրականներէ տեղեակ էք հանդէսներու եւ ճառերու տարափին որ ամէն ձմեռ պարտաւոր ենք տանիլ երանելիներու համբերութեամբ, ալ ի՞նչ կը մնայ ձեզի հրամցնելիք իբրեւ նորութիւն։

Եւ սակայն կա՛յ նորութիւն։ Ա՛յն որ պահուած է փարիզահայ փայլփլող եւ յարաշարժ կեանքի ցուցափեղկին ետեւը։ «Աստառ»ը, ինչպէս կ'ըսէք, իրական բայց թագուն երեսը այդ կեանքին։

Կ'երեւակայեմ ինքզինքս ձեր տեղը, գոնէ կէս ամիսով ուշացած թերթերու դէզին առջեւ։ Ձեզ կը դադրեր ձեր նախանձը կամ ձեր խոշոր բացուած աչքերուն շլացումը։ Թատրոնի մա՞սն է կը կարդաք։ Դեռ հանդիպած չէք — տասը բաքլավի գրաւ — մեր ո եւ է դերասանին որ չըլլայ «յայտնի», «մեծատաղանդ» եւ «հռչակաւոր»։

Նուագահանդէ՞ս է։ Տասը բաքլավի եւս, որ մեր բեմերուն բոլոր սոխակները չըլլան «տաղանդներ» առանց բացառութեան։ Գրականութի՞ւն։ Միշտ տասը բաքլավի գրաւ որ չէք հանդիպած որ եւ է թարգմանութեանը Նասրէտտինի Հօճայի, որ չըլլայ «զմայլելի»։

Կրնայի շարունակել թուումն մասանցը եթէ, նկատի չառնելով համաշխարհային տագնապը, չուզէի խնայել ձեր նորատաց բաքլավիներուն։

Բարեկամ, մէկ միջոց կայ մեր մասին ստոյգ գաղափար կազմելու։ Շրջեցէք ձեր դիտակները։ Իրաւ է որ ձեր երեւակայած բոլոր մեծութիւնները պիտի պզտիկնան, բայց գոնէ մօտեցած կ'ըլլաք իրականութեան։

Յոռետե՞ս եմ թէ բամբասող։ Ոչ մէկը ոչ ալ միւսը։ Ապացոյց, ահա պատկեր մը մեր կեանքին սրտապնդող եւ արեւոտ այն երեսէն, որ յաճախ ծածկուած է դուրսիններու տեսողութենէն։

Անցածները հրաւիրուած էի համերգի մը փորձին։ Հարց չէ թէ ինչ երգեցին կամ ինչպէս երգեցին, ատոնց կը տեղեկանաք հարկաւ հանդէսին նկարագրութենէն։ Հարցը այն է որ այդ նկարագրականն ալ պիտի կարդաք առանց անդրադառնալու թէ ինչպէս կը կազմակերպուի մեր մէջ նման հանդէս մը։

Առանց անդրադառնալու թէ յաճախ անգութ — թէեւ անգիտակցօրէն — հանդիսատեսներն էք դիւթական տեսարաններու, որուն դերակատարները կը տագնապին բեմին ետեւ, որպէս զի իրենց ժպիտը տեսնէք բեմին վրայ։

Փարիզի կեանքին հանդիսատեսը նման է հրաւիրեալին որ հիանալի կը գտնէ իր առջեւ դրուած «Չիլօ-քաբաբ»ը, առանց անդրադառնալու թէ ինչ զրկանքով հոն բերուած է ան։

Ա՛ս է պատճառը որ շարունակ մեր երեսին կու տաք Փարիզահայ սեղանին «Չիլօ-քաբաբ»ի առատութիւնը։ Բայց քանի որ երբեք չհետաքրքրուեցաք թէ ինչպէս ձեզ կը բերինք զայն, ստիպուած եմ ըսելու.

— Նախ մտիկ ըրէ, յետո՛յ մատներդ խրէ «Չիլօ»ին մէջ։

Փարիզի ամէնէն նոր, ընդարձակ եւ գեղեցիկ սրահներէն մէկը՝ «Միւթիւալիթէ»։ Վարձք 6000 ֆրանք։ Սրահին մէջ տասը-քսան արուեստագէտ եւ թուղթ մրոտող։ Բեմին վրայ Սաքօ Յակոբեան եւ իր «Սիփան»ը։

Ո՞վ է Սաքօն։

Արուեստագէտ մը, նուիրուած մը, Հայ երգին եւ արուեստին գեղեցկութիւնով գինովցած մը, որ համերգներ կու տայ մեզի տարիներէ ի վեր. (Իսկ փակածի եւ իրականութեան մէջ, ամենակատարեալ գիժ մը որ կը յանդգնի ամիսներով չարչարուիլ, նիւթական հսկայ բեռեր վերցնել ուսին, յանձն առնել աներեւակայելի զոհողութիւններ, պարտադրել ինքզինքին եւ իրեններուն զրկանքներ, եւ այս ամէնը ինչի՞ համար։ Պատասխանը կ'երգէ ահա բեմին վրայէն «Սիփան»ը՝

իմ մայրենի քաղցր լեզու...

Մէկ խօսքով մէկը այն գիժերէն, որոնց պէտք ունի հայ Մշակոյթը, յարատեւելու համար, որոնց պէտք ունինք մենք, ձեզ շլացնելու համար)։

Իսկ «Սիփան»ը...։

Հարիւր յիսունի չափ տղաք եւ աղջիկներ։ Ինչպէ՛ս կ'երգեն անիրաւները։ Աչքերնին գամած վարպետին։ Անոր ոսկրոտ մատներու շարժումներովը կարծես հիպնոսացած։ Ի՛նչ գեղեցիկ են մեր երգերը այս կենդանի ոսկելարերուն վրայ, այս բիւրեղ հոսանքին մէջէն։ «Ա՛յ մեր հրաշք ցեղը որ այս երգերը ծներ է» ըսեր ենք յաճախ, բանաստեղծօրէն։

(Փակագիծ մը որ ըսեմ «ա՛յ մեր տարօրինակ ցեղը որ այս տղաքը և աղջիկները ծներ է, իրենց վարպետին պէս գիժ ամէն մէկը։ Ինչպէ՛ս հաւաքուեր են, ինչո՞ւ կ'երգեն։ Ամէն մէկը գործաւոր կամ գործաւորուհի, Փարիզի իրարմէ մղոններով հեռու թաղերէ, աշխատանքի եւ տաժանքի անվերջ ժամերու կամ թերեւս աւելի գէշին՝ գործազրկութեան դիակին շղթայուած, յամառեր են շաբաթներով խումբ-խումբ իրար գալ գիշերները, փորձե՛լ, փորձե՛լ, որպէսզի շինէ եւ վերապրի հայ արուեստը այս խեղդող մթնոլորտին մէջ։

Ոչ մէկ աջակցութիւն կամ քաջալերութիւն տեսեր են այդ փորձերուն ընթացքին։ Իրենց առողջութենէն եւ քասկէն վճարեր են գիշերային փորձերու յոգնութիւնը եւ թրամուէյի տոմսակը։ Չունին նոյն իսկ փորձի սրահ մը։ Վստահօրէն ոչ մէկ հայ մարդ դժոխք պիտի երթայ Փարիզի մէջ սրահ մը շինած ըլլալու մեղքով։ Չէ՞ որ ժամ շինելու առաքինութիւնը կայ, անթառամ սուրբ պսակին եւ հայ ջոջի հնդկահաւի մնայարժութեան հետ։

Եւ կ'որոշեմ փորձը վերջանալուն հարցաքննել իրենցմէ մէկ քանին։ Ի՞նչ է զիրենք մղողը բոլոր այս յոգնութիւններուն եւ զոհողութիւններուն, ի՞նչ շահեցան տարիներ տեւող զրկանքի գինով։ Բայց պատասխանը կու գայ մեր ամէնէն արեւոտ եւ խռովիչ երգերէն մէկուն մէջէն՝

երեւան բաղ եմ առել...

Չէ, գոցեմ փակագիծը։ Իրենց վարպետին պէս գիժեր են ասոնք, ամէնքն ալ)։

X

Քանի մը օրէն տեղի կ'ունենայ «Սիփան»ի մեծ համերգը։ Դատելով փորձերէն. զրկուած մըն է ան որ աթոռ մը չունի այդ օրը Միւթիւալիթէի սրահին մէջ։

Մի սպասէք որ համերգէն ետք իմ զրոյցիս նիւթ ընեմ անոր նկարագրականը։ Ես ձեզի տուի լաւագոյնը, ներքին «աստառ»ը։ Ա՛յն որ միշտ ջանացած ենք պահել դուրսիններուն աչքէն։

Եւ հոս է որ պիտի խնդրէի ձեզմէ նորէն շրջել ձեր դիտակները։ Մի վախնաք, մեր իրականութեան այս մասը երբեք իր իսկական մեծութիւնովը չպիտի կրնաք տեսնել։ Եթէ ունինք Փարիզի մէջ գեղեցիկ բաներ, հաւատացէք Փարիզը չէ որ ատոնք մեզի տուեր է, եթէ յաճախ արգելք ալ չէ եղեր ատոնց աւելի գեղեցիկ ըլլալուն։ Ամէն գաղութ, մանաւանդ Պարսկահայերդ, ջանացէք ունենալ այն որ ստեղծեր է մեր ունեցածը՝ Սաքօներու եւ «Սիփան»ներու գիժութիւնը։ Եւ փնտռեցէք զայն շահագործել։ Յետոյ ունիք միջավայր, որուն երազն անգամ ներուած չէ մեզի։

Ինչե՛ր չէ կարելի ընել, օրինակ, Իսֆահանի Ս. Փրկչի ստուերին տակ, Թեհրանի գաղութին մէջ, Թէպրիզի Ղալաէն ներս։ Ձեզի պակսածը գիժե՞րն են արդեօք։ Գրեցէք մեզի, յաջորդով ղրկենք քանի մը հատը։

Մի կարծէք որ խոշոր-խոշոր հաստատութիւններ, մեծ-մեծ ձեռնարկներ են մեր գրական, արուեստագիտական եւ միւս բոլոր ականները։ Ահա տուի ձեզի «Սիփան»ը, օրինակ եւ տիպար մեր ամէն ունեցածին։

Որ գաղութը չկրնար ստեղծել «Սիփան» մը, Հ. Մ. Ը. Մ. մը, Գրական Ակումբ մը, որ այդպէս ձեռքերը ծալլած Փարիզին կը նայի շլացած աչքատի նայուածքով։

Ի՞նչ կը պակսի Իսֆահանի մտաւորականութեան, հարուստ կատակնե՞ր, հոծ հայութի՞ւն, սրահի վա՞րձք, թէ կէս գիշերին դադրող երթեւեկի միջոցներ որպէսզի ստեղծէ, օրինակ, գրական ակումբ մը, գոնէ մերինին նման քսան անդամներով, չորս տարի դուռնէ դուռ թափառական, սրճարաններու անկիւններուն «խօսս պարաքէմթ», գանձը միշտ լեցուն Փարիզի մշուշով։ Այսքան ունենա՞լն ալ դժուար է։

Մինչդեռ, կարդալով մեր շաբաթական գօնթ-րանտիւները, վստահ եմ որ ըսած էք.

— Ունեն Փարիզի անիրաւ բաղդաւորները, ունեն, ամէն ինչի «լեօմ» ունին։

Այո՛ ունինք։ Առատօրէն ունինք, որովհետեւ 150 տղաք եւ աղջիկներ, իրենց բերնէն կտրելով մեզի կը հրամցնեն։

Երգեցէ՛ք, ձեր հոգուն մատաղ, սեւ ու թախծոտ աչքերով գիժեր, երգեցէ՛ք, պիտի գամ ձեզ մտիկ ընելու, թերեւս զիս ալ համակէք ինքնախաբէութիւնով, ինչպէս ինքզինքնիդ թէ՝

երեւան բաղ եմ առել...։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՀՐԱՉԸ

1880-1932

Նորէն ծանր կորուստ մը...

Այս անգամ մեռնողը Հայ Ազատամարտի ուխտեալ մարտիկներու շքեղ փաղանգէն է — Հրաչ Ալեքսանեան, որ պատանի օրերէն նետուեցաւ մեր Ազատագրման Շարժման փոթորկալից ասպարէզը եւ մինչեւ վերջ կրօնական երկիւղածութեամբ ծառայեց անոր Դատին՝ մնալով միշտ հաւատարիմ իր դաւանած գաղափարի սրբազան աւանդութիւններուն եւ մնալով միշտ պարտականութեան առաջաւոր դիրքերուն վրայ։

Հանգուցեալը ծնած էր Ալեքսանդրապոլ, 1880 թուին, բարեկեցիկ ընտանիքէ։ Յետագային, հայրը առեւտրական պատճառներով ընտանիքը կը տեղափոխէ Կաղզուան եւ կը հաստատուի այդտեղ, ուր եւ փոքրիկ Հրաչը կը դնէ տեղին ծխական դպրոցը։

Չորս տարի այդ դպրոցը կարգալէ յետոյ, Հրաչը կը ղրկուի Կարսի ծխական դպրոցը։ Այդ դպրոցն ալ վերջացնելով՝ կը պատրաստուի մտնել Ճեմարան և կ'ընդունուի իբրև որդեգիր Խրիմեանի։ Սակայն Հրաչը իր անհանգիստ խառնուածքի եւ տաք ընաւորութեան պատճառով խումբ մը աշակերտներու հետ կ'ըմբոստանայ դպրոցի խիստ ռեժիմի դէմ եւ կը վտարուի։

1895 թուին կ'անցնի Թիֆլիզ եւ կը մտնէ Ներսիսեան դպրոցը։ Այնտեղ ալ չի յաջողիր ուսումը շարունակել։ Մանկութենէն սէր ունենալով զէնքի, աւելի կը գերադասէ որսորդութիւնն ու հրացանը, քան ուսումը։ Յետագային միայն ինքնաշխատութեամբ մասամբ կը լրացնէ թերի մնացած կրթութիւնը։

90ական թուականներուն արդէն կովկասահայ երիտասարդութեան մէջ սկսած է գաղափարական խմորումներ առաջ գալ։ Սահմանի միւս կողմը, Սասունի եւ Զէյթունի ապստամբութիւնները, Կուկունեանի խմբի արշաւանքի փորձերը դէպի երկիր — խորապէս կ'ազդեն, ինչպէս կովկասահայ սերունդի առաջադէմ տարրերուն, այնպէս և Հրաչին վրայ, որ հաւաքելով իր շուրջը 18 պատանիներ՝ կը կազմէ «Աստղ» խումբը, երկիր անցնելու դիտաւորութիւններով։

Այդ օրերուն (1895) յարած էր Հնչակեան կուսակցութեան, որպէս ժամանակի ուժեղ կուսակցութիւնը։ Սակայն նոյն թուականի վերջերը կ'անցնի Թիֆլիս և իր մէկ ընկերոջ միջոցով կը ծանօթանայ Քրիստափորի հետ, որու թողած բարոյական կախարդող ազդեցութեան տակ կը մտնէ Դաշնակցութեան շարքերը եւ մինչեւ իր կեանքի վերջը կը մնայ հաւատարիմ այդ կուսակցութեան գաղափարներուն։

Հրաչ կարճ ժամանակէն Քրիստափորի յանձնարարութեամբ կ'անցնի Ղարսի շրջանը եւ կը լծուի սահմանագլխի փոխադրական աշխատանքներուն, կը բռնուի ռուս կառավարութեան կողմէն եւ կը բանտարկուի։ Սակայն անչափահաս ըլլալուն, կարճ ժամանակէն կ'ազատի։

1897 թուին Հրաչը կը դիմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնին եւ ցանկութիւն կը յայտնէ իր ընկերներով մասնակցելու Խանասորի պատմական արշաւանքին. սակայն այնտեղ եւս մերժում կը ստանայ իբր անչափահաս։

Այնուհետեւ իր երկու ընկերները առնելով, կ'անցնի Յունաստան եւ կը մասնակցի Կրետէի ապստամբութեան, որմէ յետոյ այդ շրջանը կը մնայ երեք ամիս եւ ապա կը վերադառնայ նորէն Կովկաս։

1900 թուին կը մտնէ զինուորական ծառայութեան մէջ մինչեւ 1903 թիւը։

1903 թուի հայ-թաթարական կռիւներուն, Հրաչը մէկն է եղած Սեբաստացի Մուրատի, Ալօի, Կորիւնի հետ Զանգեզուրի ինքնապաշտպանութեան բուռն կռիւներուն մասնակցողներէն։

Հաշտութենէն յետոյ կ'անցնի Թիֆլիս, ուր ծայր էր տուեր Միհրանական անիշխանական շարժումը, որմէ մեծապէս կը տուժէր գաւառի գիւղացիութիւնը եւ զոր զսպելու համար Հրաչը կ'ուղարկուի Ղարս-Կաղզուանի շրջանը։

Մասնակցած է նաեւ Պարսկաստանի յեղափոխութեան կռիւներին։ Դեռ այսօր ալ Մուժումբարի հայութիւնը եւ շրջակայ թուրք գիւղացիութիւնը երախտիքով կը յիշեն խմբապետ Հրաչի անունը, որ 1909 թուին, իր փոքրաթիւ ընկերներով կուրծք տուաւ Ղարաբաղի վայրագ խաներու յարձակումներուն եւ փրկեց թէ Մուժումբարցիները վերահաս կոտորածէն եւ թէ շրջանի գիւղացիութեան հարստութիւնը թալանէն։

Պատերազմի օրերուն Հրաչը կամաւորական 5րդ խմբի մէջ կը նշանակուի Համազասպի օգնական, որպէս հեծելազօրքի պետ եւ կը մասնակցի բազմաթիւ կռիւներու։

Ապա Հ. Հանրապետութեան օրով, Ղարսի նահանգին մէջ կը դառնայ միլիցիայի վարիչ, կը մասնակցի Մալխասեան յայտնի ըմբոստութիւնը ճնշելու գործին։ Իսկ Պետրոսեան ապստամբութեան ժամանակ եղած է Աբարանի ճակատի հրամանատարական կազմին մէջ։

Տարագրութեան օրերուն շատ շատերու հետ ան ալ կ'անցնի հիւրընկալ Պարսկաստան եւ կը նուիրուի խաղաղ աշխատանքներու մինչեւ 1932 Ապրիլ 28ը, երբ, աւա՛ղ կը մեռնի կարճատեւ հիւանդութենէ յետոյ, երազները չիրականացած, հայրենիքի կարօտը սրտին մէջ, հեռուն համար զաւակներու մէջ կսկծալի վիշտ պատճառելով իր ծանօթներուն եւ գաղափարական ընկերներուն։

Թող հողը ծանր չգայ քու տարագիր աճիւնիդ, քաջարի մարտիկ...։

ԱՐՇԱԿ

Ռ. ԹԱԿՈՐ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԷՋ

Նոր Ջուղայէն (Պարսկաստան) կը գրեն Թեհրանի «Ալիք»ին.—

Ապրիլ 24ին, Ռապինտրանաթ Թակոր այցելեց Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի Մայր Տաճարը եւ Թանգարանը։

Ժամանակէն առաջ վանքին բակը լեցուած էր հարիւրաւոր երկսեռ հասարակութեամբ։ Ներկայ էին Սպահանի քաղաքապետը եւ քանի մը պարսիկ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ։

Ժամը 5ն էր, երբ հնդիկ անուանի փիլիսոփան իր տղուն, հարսին եւ քանի մը հնդիկ ուղեկիցներու հետ մտաւ վանք։ Հարիւրաւոր դէմքեր անոր էին ուղղուած՝ լաւ դիտելու համար յաղթանդամ իրանը, երկար փառաւոր մօրուքը, որ տեսակ մը խորհրդաւորութիւն կու տար պատկառելի դէմքին։

Նախ մտան մայր տաճարը, ապա այցելեցին վանքի Թանգարանը, ուր ան թողուց իբրեւ յիշատակ՝ իր հեղինակութիւններէն օրինակ մը։

Այցելութիւնը տեւեց մօտ կէս ժամ, որուն ընթացքին իրեն կ'ուղեկցէր գ. քհնյ. կիրակոսեան, որ Ռ. Թակորի տուած հարցերուն կը պատասխանէր։

ԷՄԻՐ ՖԷՅՍԱԼ ՎԱՐՇԱՒԻՈՅ ՄԷՋ

Էմիր Ֆէյսալ Վարշաւիա կը գտնուի ներկայիս եւ պաշտօնական այցելութիւններ կը կատարէ պետական դէմքերուն մօտ։ Այս այցելութիւններէն ետքը, Ֆէյսալ պիտի մեկնի Մոսկուա։ 3 տարի առաջ Էմիր Ֆէյսալի կողմէ պատուիրակութիւն մը եկած էր Վարշաւիա, մշակելու առեւտրական յարաբերութիւններու ծրագիր մը։ Ֆէյսալ Թերեւս կուգայ հաստատել առեւտրական ծրագրին հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն մը։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՊԵՐՃՈՒՀԻԻ „ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋԸ„

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

—)(o)(—

Գրական Ակումբի շաբաթ օրուան (21 Մայիս) նիստը նուիրուած էր Պերճուհիի հատորի մասին կարծիքներու փոխանակութեան։

Ներածութիւնը ըրաւ Պ. Վրացեան, ներկայացնելով պատմուածքներու այս հաւաքածոն։

Այդ գրքին մէջ, ըսաւ, կան 12 պատմուածքներ, որոնցմէ երկուքին նիւթերը առնուած են հին աղէտներէ իսկ տասը պատերազմի շրջանին տարագրութեան կեանքէն։ Պերճուհի ներկայացուցած է իր հերոսները եւ անոնց ապրումները բոլորովին առարկայօրէն, առանց դատապարտելու հայ կինը որ ստիպման տակ թէեւ դարձեր է օտարի կին բայց եղեր է գորովոտ եւ զգայուն մայր։ Արուեստի տեսակէտով յաջող է Պերճուհիի գործը։

Հարազատօրէն ներկայացուած է նաեւ Փարիզ ապաստանած հայութեան կեանքի դրուագները։ Գաւառի աղջիկը որ կը կերպարանափոխուի զգացումներով եւ հոգիով։ Գաւառի վաճառականը որուն դիրքը յանկարծական փոփոխութիւն կրելով կը փոխուին նաեւ իր դաւանանքները։

Ֆրանսա գտնուող հայ երիտասարդին հոգեկան տագնապը Սուրիա մնացած իր նշանածին եւ տեղացի սիրուհիին ընտրութեան մէջ։

Նիւթերը նոր են։ Գաղութահայ գրականութիւնը կ'ըսուի որ հող չունի, իսկ Պերճուհին ցոյց կու տայ գրական հող մը որուն վրայ կարելի է կառուցանել նոր գրականութիւն։ Լաւատես է, անոր տիպարները չեն նահանջեր, ինչպէս Շահնուրի հերոսները, այլ առողջ տիպեր են եւ կը յանգին յաղթութեան։

Պերճուհի դիտելու ուժեղ կարողութիւն, համադրելու եւ նուրբ երգիծանքի յատկութիւններն ունի։ Նիւթին կը մօտենայ անկեղծօրէն, հարազատօրէն եւ գեղեցկութեամբ։ Իր դատողութիւնները մարդկային են, երեւակայութիւնները լաւատես։ Իր հատորը արժէքաւոր գործ մըն է։

Խօսեցան նաեւ Պ. Պ. Խոնդկարեան եւ Կ. Սասունի։ Առաջինը կը գտնէ որ Պերճուհի ընդհակառակը յոռետես մըն է։ Իր հերոսուհիներուն համար եղեռնը կը շարունակուի եւ ելք չկայ երկու հակամարտ զգացումներու միջեւ՝ մայրական սէրը եւ դահիճին հետ կենակցութիւնը։ Պերճուհիի տիպարներուն մէջ չկան մասսայականներ, խոր հարցեր չէ յուզած, տուած է առօրեայ դէպքեր առանց խոր մշակումի։

Կ. Սասունի պաշտպանեց հակառակ թեզը։

Բէկզատեան.— Գեղարուեստական հաճոյք է կարդալ այս հատորը։ Ոչ լաւատես ոչ ալ յոռետես է Պերճուհին, այլ իրապաշտ։

«Գողգոթա»ն եւ «Փոթորիկէն վերջը», ինչպէս միւսներուն մէջ, իր նիւթը մշակած է մարդկայնօրէն։ Ցախտակուած տղուն զգացումները ինչպէս յուսախաբ եղած մօրը, քննութեան ենթարկուած են մարդկայնօրէն, առանց դատելու կամ դատապարտելու մէկը կամ միւսը։

Ո՛չ Զարօի դէմ որ կը վերադառնայ տաճիկ ամուսինին, իր զաւկին սէրը չդիմանալով, ոչ ալ Զարօն դատապարտողներու դէմ դատավճիռ չկայ։ «Կեանքի եզերքին»ը մարդկային զգացումներու շատ գեղեցիկ պատկեր մըն է։ Պերճուհին դրած է մարդկային խոշոր հարցեր, բայց չէ վճռեր։ Ամբողջ մարդկութիւնը դեռ չէ կրցեր վճիռ արձակել այդ հարցերու մասին։

Եթէ մասսայականներ չէ ներկայացուցեր, լաւ է ըրեր։ Ժողովուրդին մէջ է որ պիտի գտնէր հոգեկան եւ սրտի անաղարտ զգացումներ։ Գրագէտը իր շրջապատին թարգմանն է եւ Պերճուհի իր շրջապատին նկարիչն է, գերազանցօրէն մարդկային։ Չափազանց լաւ եւ յաջող են իր լեզուն, պատկերները եւ կառուցուածքը։

ՎԻՆ - ՀԱՐ

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լատիներէն խօսակցութիւն մը

Հարցաքննիչ դատաւորը Կորկուլովի անձին եւ անցեալին մասին նոր տեղեկութիւններ ու վկայցներ ստացած ըլլալով, նոր եւ երկար հարցաքննութեան մը ենթարկեց նախագահին սպանիչը։

Հարցաքննիչը նախորդ օր ստացեր էր տեղեկագիրը Ֆրանսայի ընդհ. ապահովութեան պաշտօնատարներէն մէկուն, որ Կորկուլովի մասին երկար պրպտումներ կատարեր էր Չեխոսլովաքիոյ մէջ։

Այս տեղեկութիւններուն համաձայն, 1918ին, Կորկուլով պոլշեւիկեան հիւանդանոցներու մէջ ծառայած է իբր օգնական-վիրաբոյժ, բժիշկ Իվան Պոյքոյի քով։

— Չեմ ճանչնար այդ անձը կը պատասխանէ Կորկուլով։ Բայց շիտակ է թէ այդ պաշտօնը վարեցի պոլշեւիկեան հիւանդանոցի մը մէջ, որովհետեւ մահուան սպառնալիքի տակ, ստիպուած էի ենթարկուիլ տրուած հրամաններուն։

Պուլկարիա բնակող ռուս գնդապետ մը յայտնած էր թէ 1918 ապրիլին Կովկասի մէջ, դատի քաշուած էր զինուորական ատեանի մը առջեւ, որուն իբր դատաւոր կը մասնակցէր Կորկուլով՝ ուսանողի զգեստով։

— Ցերիւրանք եւ զրպարտութիւն կը պատասխանէ Կորկուլով, ու այս յանկերգը կը կրկնուի ամէն անգամ որ իրեն կը վերագրուի արարք մը։

Կ'ըսուի թէ Կորկուլովի հայրը 1916ին սպաննուած է Խազախներուն կողմէ։

— Զրպարտութի՛ւն, հայրս սպաննուեցաւ պոլշեւիկներուն կողմէ։ Հարուստ կալուածատէր մըն էր եւ պոլշեւիկ ըլլալու որ եւ է պատճառ չունէր։

Կորկուլով հրամանատարն է եղեր Տաղստանի հանրապետութեան նախագահին անձնական պահակազօրքին եւ 1918ին, գործօն դեր կատարեր է եղեր հակապոլշեւիկեան սպաներու պաշտպանութեան մէջ։ Այս ալ զրպարտութի՛ւն՝ ըստ Կորկուլովի։

1920ին սակայն, երբ ուսանող կը գտնուի Ռոստով, ուր կը կրէ Տոմքոյ անունը.

— Իմ գրական կեղծանունն է կը պատասխանէ։

— Բայց չէ՞ որ 1921ին, Թիֆլիզ կը գտնուէիր Տոմպովիչ անունով, հարց կու տայ դատաւորը։

= Զրպարտութի՛ւն։ Ուսանողական տետրակս ցոյց կու տայ թէ երբեք Թիֆլիզ չեմ գտնուած։

— Իսկ 1921ի մարտին, Պոլիս չէի՞ր գտնուեր։

= Զրպարտութի՛ւն։

— Կատարուած քննութիւնը երեւան բերած է թէ 1921 մայիսին, Լաբինքայա կը գտնուէիր, Մայքոպի մօտերը։

— Ո՛չ թէ Մայքոպի մօտերը։

Իսկ 1921ի յուլիսին, Կորկուլով արդէն՝ իր ընտանիքին հետ որ կը գտնուէր Մինսքի մէջ, կը փորձէ Լեհաստան անցնիլ։ Միայն Կորկուլով կը յաջողի. ընտանիքը կը մնայ Ռուսիա։

— Ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ։

= Աներ հայրս, կը բացատրէ նախագահին սպանիչը, միապետական էր եւ կառչած էր լեհական անկախութեան դէմ. չէր կրնար ուրեմն Լեհաստան ընդունուիլ։ Գալով ինծի, գիւղացի մըն էր որ զիս առաջնորդեց.

— Բոլշեւիկ մը չէ՞ր, ձեր տանտիրոջ զաւակը որ ձեզ անցուց սահմանագլուխէն։

= Ո՛չ, գիւղացիի պէս հագուած, խառնուեցայ գիւղացիներու խումբի մը եւ անտառներէն քալելով գացինք.

Բայց, Լեհաստանէն, կանոնաւոր անցագրով մը անցաւ Փրակա, 1921ի Ծնունդին։

— Այնտեղ կ'ըսէ, Ռոստովի հին ուսուցիչներէս մէկը, որ ինծի երաշխաւոր եղաւ եւ այդպէս կրցայ ուսումս շարունակել 1922էն 1926, կառավարութենէն ստանալով 550 քուրոն։ Վիրաբուժական առի եւ ծառայեցի հիւանդանոցներուն մէջ։

— Սիրականդ կէր կնոջ մը, որուն 20,000 քուրոնը կերար։

= Երբեք անոր սիրականը չեմ եղած։ Շատ տարիքոտ էր եւ միայն ինծի հանդէպ մեկենասի դեր կատարեց, գրական գործերուս տպագրութեանը համար։

— Բայց այդ կինը չէ՞ր որ քեզ կը կերակրէր։

= Զրպարտութի՛ւն։

Փրակայէն անցած է Ռուսիա, ուր Զուլօք անունին տակ, հրացանի բռնել կու տայ 19 գիւղացիներ։

Այս ալ զրպարտութիւն։

Սակայն գացա՞ծ է Պերլին։ Այո՛, չուրանար։ Հոն կեցած է մէկ շաբաթ 1925ին, տպագրել տալու համար իր երկու երկերը։

Իսկ 1927ին արտօնութիւն առաւ բժշկութիւն ընելու իր տան մէջ, որ

յետոյ, գնաց բնակելու Հոտոնիա եւ
...երով:

— Յաջորդաբար, չորս տարբեր կուսակցութեանց յարած էք, կը հարցնէ հարցաքննիչը:

= Երբեք, միայն մէկ կուսակցութեան, չէի ընկերվարականներուն: Բայց Հոտոնիայի մէջ, քանի մը անգամ, խնդիրներ ունեցած է ոստիկանութեան հետ: Զափէն աւելի կը խմէր, իր յաճախորդներուն վստահութիւնը չարաչար կը գործածէր, վերջապէս կը կատարէր, եւ նաեւ, 14 տարու աղջիկներ կը պղծէր...

— Սուտ է, կը հերքէ. տունս գրկեր էին համայնավար կին մը: Դաւ մը սարքած էին ինծմէ խլելու համար 20 հազար քուրոն. բայց խաղի չեկայ: Զիս հետապնդման ենթարկեցին: Բայց բժշկական քննութիւնը խրատուեր տուաւ ինծի:

Հարցաքննութիւնը դեռ չէ վերջացած սակայն: Կորկուլով պէտք է դէմ առ դէմ գայ երկու Ռուսերու հետ, որոնք կը կարծէին թէ գայն ճանչցած են Հակարուլշեւիկ բանակներուն մէջ: Սխալած են: Իրօք, Լապլինսքայայի մէջ, շատ էին Կորկուլովները: Բայց այս մէկը անոնցմէ չէ:

Մնայ երրորդ մը, որ կը ծառայէ բերնեն, ո՞վ գիտէ, հաստատելու թէ իրք, Կորկուլով ուրիշ մէկը չէ, եթէ Կորկուլով ինքն իսկ:

Եւ այս երրորդը պահ մը դուարթութեան կը մտնէ հարցաքննութեան սենեակին մէջ: Կորկուլով հաստատած էր թէ Մոսկուայի համալսարանէն հեռեւած է. բայց կարճ ժամանակ մը երեք ամիս: Ու գոհացուցիչ կերպով կը պատասխանէ երրորդական հարցումներուն, եւ ստուգելու համար թէ իրօք հեռեւած է համալսարանին, ուր յաճախելու համար, պայման է եղեր լատիներէն գիտնալ, կը ... լատիներէն խօսակցութեան մը, ... կը մասնակցի Կորկուլով: Հարցաքննիչ դատաւորը հատուածներ կ'արտասանէ Ենէականէն. գիտցածը կ'ըսէ Կորկուլով, որ դէշ աղէկ, լատիներէն պատասխան մը կուտայ, երբ հարցաքննիչին գլխանապետը կը հարցնէ — յո՞ երթաս:

Հարցաքննութիւնը տակից յետոյ կը շարունակուի այս անգամ, Կորկուլովի խաղախական կեանքին վրայ: Նախագահին սպանիչը գոհացուցիչ պատասխաններ կուտայ զօրավար Միլէրի, յաջորդը Կուտէպովի:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Կը թուի թէ Կորկուլովի հարցաքննութիւնը վերջացած պէտք է նկատել, եթէ անակնկալ մը վերիվայր չըրջէ ստացուած արդիւնքը: Թէ ինչո՞ւ սպաննեց նախագահը, — յայտնի չէ, եթէ հաստատ չընծայենք իր յայտարարութիւններուն. բայց առ այժմ, յայտնի կ'ըլլայ թէ Կորկուլով կոր... է:

...մնայ լուսաբանել թէ Կորկուլով ...չ փախո՞ւկ է թէ խելքը գլուխը ...ը:

...պասենք բժշկական տեղեկագրին ...չունար:

Կ'ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ...լանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲՈՄԷԹԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

—)(o)(—

«Ժը Սուի Բարթու» Ֆրանս. շաբաթաթերթը կը գրէ վարչապետ Բոմէթ փաշայի ուղեւորութեան առթիւ. — Որքան ալ այս այցելութիւնը շատոնց խոստացուած էր երբ փոխադարձութիւն Լիտվինովի այցելութեան, բայց այս օրուան յարաբերութիւնը եթէ աչքի առջեւ ունենանք, կը տեսնենք որ տակաւ ցոյցի մը համգամանք ունէր: Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ որքան բաժնուած են Թուրք եւ սովետ քաղաքականութիւնները: Սովետները լաւութեան արժէքը գիտցող մարդիկ են եւ Բոմէթ փաշա ալ խմաստուն է՝ որքան արեւելեան կոմունիստները նոյնքան ալ արեւմտեան քափիթալիստները այդ մասին կասկածի եւ յուզման մէջ պահելու համար: Ծննդալից կերպով ծանուցուած բայց ըլլայ պատաքին, ըլլայ ներքին էնկիւրիի համար անվտանգ չեղող բարեկամութեան նրչանակութիւնը կրնայ պարզուիլ կարեւոր դէպքով մը: Թուրք պատուիրակութեան կազմութեան եղանակը եւ այդ առթիւ պատրաստուած հայաբարոյր գործարաններու այցելութիւնը, փոխանակուած ճառերը, ապացոյց մըն են թէ այս ուղեւորութիւնը տնտեսական կեանքին աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէր քան քաղաքական կեանքին:

Խնդիրը առ այժմ չի կայանար գիտնալու մէջ թէ Թուրքիա պիտի սովետացնայ թէ ոչ, բայց գիտնալու մէջ թէ Թուրքիա հնդամեայ պլանի հեղինակներուն հետ վճռաբար կապուելով, իր հրապարակը անոնց պիտի բանա՞յ թէ ոչ եւ անոնցմէ մասնագէտ եւլն. պիտի ուզէ՞: Դիւրին է մտածել թէ սովետները առ այս բաւական գոհացուցութիւն ընելու պատրաստ են: Բայց կը թուի թէ Բոմէթ փաշա կատարեալ փափկանկատութեամբ ընդդիմացած է: Արդարեւ կասկածելի է որ քէմալական բէժիմը այս արկածախնդրութեան համդուրժէ:

Մոսկուա Թուրքերու անձնասիրութիւնը փայփայեց: Զինուորական փառատոր յաղթանակներ յիշատակուեցան: Եւ նոյն իսկ, ապիտակ լուսին պարունակող կարմիր Թրքական դրօշակին ծալքերուն մէջէն տնտեսական մաքսանենգութեան ձեռնարկ անգամ կատարուեցաւ: Տումլուբունար՝ Անատոլուի պզտիկ մէկ գիւղն է: 1922ին Մ. Քէմալի Թուրքերը հոտ գարձնելով այստեղ Հելլէնները, Իզմիրի ճամբան բացին: Ընկեր Մեյնիք՝ ապրիլ 26 թուակիր Զա Ինտիւսթրիալիզացիա թերթին մէջ՝ «Թուրքիա տնտեսական Տումլուբունարի մը համար կը պատերազմի» խորագրին տակ թրուելէ վերջ Անատոլուի կարօտութիւնները, Զօնկուլտաքի ածխահանքերէն մինչեւ Տաւրոսի անտառները (առանց մոռնալու ռուսական ամբրենկի ազդեցութեամբ գոցուած չիմենթօյի գործարանները), սա տողերը կը գրէ.

— «Սակայն օտար դրամագլուխները վճռական արգելք մը կը հանդիսանան Թրքական ճարտարարուեստի զարգացման, օտար ներածումներու, մասնաւորաբար հիւսուածեղէններու մրցակցութիւնը, արգելք կ'ըլլայ Թրքական ձեռնարկներու զարգացումին: Օրինակի համար, վերջին ժամանակներս, շատ մը թերթեր ուշադրութիւն կը հրաւիրեն Թրքական բամպակներուն եւ մետաքսներուն վրայ ազգող ճափոնական ամբրենկի յոռի ազդեցութեանց մասին:

Ֆրանսական շրջանակները շատ անգամներ թուրք ազգ. ճարտարարուեստին կատարելագործման դէմ չարժած են, որովհետեւ՝ ֆրանսական առեւտրական սենեակին համաձայն՝ Թուրքերը երկրագործ ըլլալով, ճարտարարուեստի ընդունակութիւն չունին: Ուշագրաւ է որ այս խմատոսիլ խորհուրդներ տրուած են նաեւ Թուրք կառավարութեան՝ Թուրքիոյ ելմտական եւ տնտեսական գործերը քննելու եկող մասնագէտներու կողմէ — օրինակի համար՝ Ֆրանսացի Ռիսթի նրման»:

Այս յօդուածը կը վերջանայ Բոմէթ փաշայի թերեւս շատ բացայայտօրէն եղած պահանջումով. — «Բոմէթ փաշա շատ լաւ կը գնահատէ ազգ. կառավարութիւնը քաղաքական անկախութեան տնտեսական հիմ մը ընելու եւ անկախ ճարտարարուեստ մը ստեղծելու օգուտը: Թուրքիա, այս գործին մէջ ոչ մէկ բան յուսալու չէ Արեւմուտքէն: Այս պարագային, ինչպէս բրաւ անկախութեան պատերազմին մէջ, Թուրքիա իր միջոցներով գիմադրելով Արեւմուտքի իմփերիալիստական յարձակումին, չահելու է տնտեսական Տումլու Բունարը:

Ինչպէս ամէնուն յայտնի է, սովետները 1922ին քաշուած էին զինուորական յենակէտ մը ըլլալէ Մուսթաֆա Քէմալի: Բաղդատութիւնը պարզ է. — Մոսկուա իր գրութիւնները, արտադրութիւնները եւ մարդիկը կ'առաջարկէ էնկիւրիի:

***

Բոմէթ փաշա մօտիկ բրաւ: Գոմինտէրնի ժողովի նախագահ ընկեր Մոլոտով, իր մէկ ճառով ամփոփեց այս յօդուածը: Բոմէթ փաշա, իր պատասխանին մէջ, գինքը Պոլսէն Օտեսա տանող «գեղեցիկ շոգենաւ»ին, «գեղեցիկ երկիր»ին, «կառավարութեան արտակարգ կեդրոն»ին մասին խօսելէ վերջ բրաւ.

— «Ձեր պերճախօս ճառին մէջ տնտեսական յարաբերութեանց վերաբերեալ մասը լեցուն է անոնց ապագայ կատարելագործման յոյսերով, հակառակ երկու երկրներուն տնտեսական ու ընկերային կազմին միջեւ գտնուող տարբերութեանց»:

Այսչափ: Սակայն, արդեօք Բոմէթ փաշայի գոյութիւնը եւ խմաստութիւնը կրցա՞ծ է արգիլել իր ընկերները մէկ քանին՝ վտանգաւոր գործերու մէջ մտնելէ:

«Վապրթ» այս գրութեան տակ հետեւեալ գիտողութիւնը կ'ընէ. —

— Այս յօդուածը կը նմանի մարդու մը գրութեան որ Բոմէթ փաշայի Ռուսիա ուղեւորութիւնը Թուրքիոյ դէմ մեկնաբանելու համար կ'աշխատի, բայց յարձակման ոչ մէկ կէտ չի կրնար գտնել:

Այսու հանդերձ, անիկա շատ բացայայտօրէն կը խոստովանի Պոլսոյ ֆրանսական ելմտական առեւտրական սենեակին եւ ֆրանս. ելմտական ու ճարտարարուեստական շրջանակներու տուած դգացումները՝ Թուրքիոյ տնտեսական զարգացման արգելք ըլլալու մասին: Այս կէտը յաւով արձանագրելով, վաղուան կը թողունք այս առթիւ մեր ընելիք խորհրդածութիւնները:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

■■■

Մայիս 22ի Կիրակի օրը, կէսօրէ վերջ, Մխիթարեան հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած ցերեկոյթը: Մուլինոյի եւ շրջականերու հայ հասարակութիւնը ժեծավպտիկով ժամանակէն առաջ եկած լեցուցած էր ընդարձակ թատերասրահը, ներկայ փոքրիկներու բազմութիւնը մանաւանդ հակառակ իրենց յարուցած ժխորին, հաճելի ու զուարթ տպաւորութիւն կը թողուր ամէն մէկ հայ անհատի վրայ, որովհետեւ բոլորը անխտիր հայերէն լեզուով կը ճառուղէին: Հանդէսին միւս յատկանշական պարագան այն էր որ բոլոր հանդիսականները կարծէք իրենց տան մէջ կը գտնուէին, չէ՞ որ սրահը հայկական էր, այդտեղ օտարական չէին զգար իրենք զիրենք:

Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին նախագահուհին հանդէսը բացուած յայտարարեց «Եփրատ» նուագախումբի «Մեր հայրենիք»ով, զոր ժողովուրդը ունկնդրեց ոտքի վրայ եւ երկիւղածութեամբ: Արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ, զուգերգ օրիորդներու, երիտասարդներու եւ փոքրիկներու կողմէ. հայկական եւ ռուսական պարեր, մէկ քանի պատկերներ Արեւոյշներու կողմէ, փոքրիկ կատակերգութիւն մը Կարմիր Խաչի անդամ-անդամուհիներէ, եւ յետոյ «Եփրատ» նուագախումբը ամբողջ հանդէսի տեւողութեան իր նուագած ազգային եւ ժողովրդական երգերով խանդավառութեան մէջ պահեցին հասարակութիւնը: Օրուան բանախօս տիկին Էլլէն Բիւզանդ իր սովորական պերճախօսութեամբ ներկաներուն մէջ արթնցուց պարտականութեան գիտակցութիւնը, մասնաւորապէս ծանրացաւ նոր սերունդին սպառնացող վտանգին վրայ եւ յուզիչ կերպով կոչ ուղղեց բոլոր հայ կիներուն, որ բոլորուին Հայ Կարմիր Խաչի շուրջ, զօրավիգ ըլլան անոր, որպէսզի ան շարունակէ իր յանձն առած գժուարին պարտականութիւնը:

Հանդէսը փակուելէն վերջը ժողովուրդը ակամայ բաժնուեցաւ այդ զուտ հայկական միջավայրէն:

Շնորհաւորելի են Մուլինոյի Կ. Խաչի դրաջան անդամուհիները իրենց անձնուէր աշխատանքին համար:

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 24 Մայիս.— Լիոնի Հայ Արիներու կողմէ կազմակերպուած ցերեկոյթը տեղի ունեցաւ Կիրակի օր տեղւոյն Քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Սեմին վրայ գրուած էին հայկական եւ ազգային դրօշները: Պ. Յ. Փօրիկեանի բացման խօսքէն վերջ, սկաուտ Պ. Գեղամ Յակոբեան, նախ պարզեց Արիներու Միութեան ծագումը եւ անոր նպատակը:

Սկաուտներու «Յառաջ Նահատակ» խմբերգէն վերջ, իրար յաջորդեցին խաղեր, արտասանութիւններ եւ երգեր:

Յաջորդաբար շարժանկարով ներկայացուեցաւ խաղ մը, եւ ընդհ. հայ արիներու ազգային բանակումը, որ ներկաներու կողմէ մեծ համակրանքի ու գնահատումի արժանացան:

Տեղի ունեցան նաեւ հաճելի եւ զուարթ անակնկալներ: Հանդէսը վերջացաւ «Բամ Փորոտան»ով:

Ներկաները ցրուեցան լաւ տպաւորութեամբ:

Նախորդ թղթակցութիւնովս տուած էի քաղաքիս Հայերուն թիւը, որ պէտք է ըլլայ 825 հոգի, փոխանակ 1825ի, ինչպէս ընթերցումէն ալ կը հասկցուի:

Մ. Ազատ

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքեւխորհրդային նոր համաձայնութիւն

■■■

«Հայրենիք» իր մայիս 12ի խմբագրականով թուրքեւխորհրդային յարաբերութիւններու մասին կը գրէ.

— «Հեռագիրներէն յայտնի է, որ Բոմէթ փաշա եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Մոսկուայի մէջ յաջողած են 8 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը կնքել 15-20 տարուան պայմանաժամով:

Բոլոր նշաններէն դատելով՝ 8 միլիոն տոլարի այս փոխառութիւնը Թուրքիոյ տեսակ մը կաշառք է որ Մոսկուա կուտայ էնկիւրիի կառավարութեան՝ Հեռաւոր Արեւելքէն սպառնացող պատերազմի վտանգի այս շարաչուք շրջանին Թուրքիոյ բարեկամութիւնը պահել կարենալու համար:

Այդ նոյն նպատակին կոչուած է ծառայելու անշուշտ նաեւ արժէքաւոր այն նուէրը, զոր վերջին պահուն ըրած է Մոսկուա, այն է՝ «ի յիշատակ» իր Թուրք հիւրերու այցելութեան տուած է Թուրքիոյ 10 հրետանի, թրաքթէօր եւ 5 զինուորական թանք:

Երկու շաբաթ Ռուսիոյ մէջ մնալէ ետքը, Թուրք նախարարները Օտեսայի ճամբով մեկնած են դէպ ի Պոլիս: Մեկնումին առթիւ Մոսկուայի մէջ հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւն մը կ'ըսէ, թէ Թուրք վարչապետին եւ արտաքին գործոց նախարարին այցելութեան պահուն որոշուած է աւելի եւս զօրացնել Խորհրդային Միութեան եւ Թուրքիոյ սերտ գործակցութիւնը:

Որոշ է, թէ այսուհետեւ աւելի սերտ ու լայն գործակցութիւն պիտի ըլլայ ոչ միայն քաղաքական ու ռազմական, այլ եւ տնտեսական գետնի վրայ: Ըստ երեւոյթին, Մոսկուա հարկադրուած է տնտեսական շօշափելի օգնութիւն ալ ընել Թուրքիոյ՝ անոր հետ բարեկամ մնալու համար: Այլապէս տնտեսական ներկայ տագնապի օր աւուր աւելի խեղդող հետեւանքները կրնան յուսահատութեան մղել էնկիւրին եւ նետել զայն Արեւմուտքի դրամատիրական պետութեանց գիրկը:

Ճափոնի սպառնալիքը Խորհրդային Միութեան սիրտ կուտայ Թուրքիոյ աւելի պահանջկոտ ըլլալու Մոսկուայի մէջ: Եւ բոլոր նշանները ցոյց կուտան, որ Բոմէթ փաշա եւ Րիւշտի պէյ գոհ սրտով հեռացած են Մոսկուայէն»:

Յայտարարութիւն

Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահի Փօլ Տումէռի սպանութեան առթիւ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս յանուն Լիոնի եւ շրջակայ հայութեան՝ առանձին հեռագիրներով փութաց ցաւակցութիւն յայտնել Ռոնի նահանգապետին եւ Լիոնի քաղաքապետին:

Այս առթիւ, որպէս զի Լիոնի եւ շրջակայ գաղութը իր պարտականութեան մէջ իր յարգանքի հարկը լրիւ մատուցած ըլլայ, որպէս զի իր ցեղային ազնուութիւնն ու երախտագիտական առաքինութիւնը աւելի զօրեղ կերպով ցոյց տուած ըլլայ զինք հիւրընկալող այս մեծանուն ժողովուրդին, այս կիրակի, 29 մայիսին, **75 Avenue Berthelot**ի վրայ Հայոց եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

Ներկայ պիտի ըլլայ Գաւառական խորհուրդը իր կազմով: Հրաւիրուած են նաեւ ֆրանսացի պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ ու բարեկամներ:

Միեւնոյն օրը, հոգեհանգստի արարողութեան, պիտի կարդացուին քաշուած հեռագիրներուն պատճէնները ու անոնց տրուած այնքան զգայուն պատասխանները:

Լիոնի եւ շրջակայից
Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ՄԵՐ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

■■■

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ. — Մայիս 19էն մինչեւ Յունիս 4 նկարիչ Ա. Շապանեան, իր յիսունէ աւելի գործերով, ցուցահանդէս մը սարքած է Galerie Livetի սրահին մէջ:

Ինծի անակնկալ մը եղաւ, ինչպէս անակնկալ մը պիտի ըլլայ Սէն Թ'էթիէնի հայրենակիցներուս:

Թէեւ լսած էի իր անունը, բայց չէի տեսած,իմ Հայու սեւ աչքերովս, իր գործերը, այնքան արժէքաւոր:

Մեր տաղանդաւոր նկարչին «փասթէլ»ներն ու իւղաներկերը, Galerie Livetի մերկ պատերը զարդարած են: Ա. Շապանեանի մասին չեմ գիտեր ուրիշներ ինչ բառերով արտայայտուած են: Ես արցունքով սրբուած հայերէնովս այսպէս կ'արտայայտուիմ.

— Ա. Շապանեան լոյսին սիրահար մըն է. մանաւանդ գիշերուան լուսինին, որ անձայն ու խաղաղ ժամերուն, լուսինին եւ ծովուն խորհրդաւորութիւնը կը դիտէ եւ իր ճերմակ կտաւին վրայ վարպետօրէն մեզի կը նկարագրէ:

Սարգիս Ընտրիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Փարիզի Հ. Մ. Մ.եան ֆութպոլի խումբը, որ Ֆրանսայի գաւառական քաղաքներու մէջ փայլուն արդիւնքներ տարաւ, եղանակին փակումէն առաջ, առաջին անգամ ըլլալով պիտի մրցի Փարիզի մէջ:

Հ. Մ. Մ.ի յառաջիկայ կիրակի օրուան հակառակորդը ծանօթ Gallia խումբն է, եւ այս մրցումը տեղի պիտի ունենայ Maison Alfortի թաղապետական սթատին մէջ, ժամը 2.45ին:

Մարզադաշտին հասցէն՝ Stade Municipal de la Maison Alfort, 25bis, Grande Rue:

Վ. Հ.

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

Երկինտրանքի առջեւ...: Անվճռական թէ կեանքի ու մահուան ընտրութեան մէջ, այլ անհարող ճշդելու որ եթէ ապրիլ կամ զոհուիլ պէտք է, ասոնցմէ՞ն թէ երկրորդին համար պէտք է ըլլայ...

— Զիտեր թէ ինչո՞ւ տրտում ես,— ըսնչաց կը հէն Ֆրանսուահին:

= «Ինչու»ն չկայ, երբ ինքը, տրտմութիւնը գոյութիւն չունի... Ինքնամփոփում մը, պարզապէս...

— Թերեւս պիտի ուզէիր մինակ ըլլալ:

= Ո՛չ:

— Հապա՞:

= Վերադառնա՛լ...

— Ո՞ւր...

Այո՛, իր տունը: Հո՛ն, ուրկէ կը կանչէին զինքը, մինչ ինք կը յամառէր տակաւին անխմաստօրէն...: Անիմաստօրէ՞ն: Այս աղջի՞կը: Նո՛ր էր, վերջապէս: Ա՛, բոլոր նոր ու հրապուրիչ բաները, որոնք կուգան ու շղարշ կը նետեն, պահ մը, մեր հոգիին վրայ: «Այսուհանդերձ, ի՞նչ կը սպասեմ ե՛ւ առկէ», մտածեց: «կարենամ ըսել թէ ապրեցա՞յ ուրիշներու նման, մտաւորական տղու վայել ճաշակով ու ըմբռնումով»: Մինչ ինք երիտասարդ մըն էր, որ իր անկախութիւնը չունէր իր եւէն հրաժարած ըլլալով կամովին տրուելու համար իր շուրջիններու կամքին: Ցետոյ, ազքա՛տ, բառին տաւական իմաստովը: Համեստ մարդու զաւակ, որուն մէջ ամէնէն աւելի աշխատանքն ու հողը կը խօսէին: Իսկ իր ձեռքերը, որոնք գիրք ու ջերմ մարմին մը կը շոյէին հիմա, երէկ բահն, էին բռնած, յետոյ փետուրը ու մուրճը, այսօր գրիչը, իսկ վաղը կրնան սուր ու զէնք բռնել...: Մինչ այս աղջիկը կը խօսէր տենչանքներէ, յոյզերէ ու ցանկութիւններէ:

Հարուստ ներքինո՞վ: Բայց, անոնք կը վանէին, կարծես, սա դեռ շոյող աղջիկը: Այսինքն կը կաշկանդէին իր հոգին ու միտքը, զինքը մղելով «այն ճամբան, որ ճերմակ մազերուն կը տանի»...

XIII

Բաց ու պարապ valise մը մեռելի կողը շիջած աչքի մը նման: Ճերմակեղէններ իրարու վրայ: Գլխարկ մը բացին: Արդուկէ զուրկ վերարկու մը, թեւին աստառը պատռտած: Քանի մը աղտոտ օձիքներ: Մէկ երկու մաշած փողկապ: Իրիկնադէմի ճառագայթ մը պատուհանէն ներս ինկած: Մոմ մը աշտանակին վրայ, սեւցած պատրոյգով: Թղթեր սեղանին: Խաղողի փետտուած ողկոյզ մը: Պանիրի կտորուանք: Սանտր մը եւ անձեռոց մը աթոռին վզին:

— ... Ուրեմն, կը մեկնիս, հէ, Սուրէն ջան:

= Այո՛, սիրելի Այվազ, այո՛...

— Ծանօթի առի՞ր:

= Առի՛:

— Ի՞նչ կը տանիս կոր հետդ:

= Օհօօ՛, «ի՞նչ կը տանիս»... ձեռքերս, գրքեր եւ valise մը... Ահա կահկարասիս...

— Դեռ ի՞նչ... Աշխատանք, մտաւորականութիւն եւ դրամագլուխ,ուրեմն: Իսկ այդ երեքը կը բաւեն պայքարի մարդուն համար...

= Ինծի նայէ, Այվա՛զ:

— Ըսէ:

= Երբ խօսք բացուի կամ հարցնելու ըլլայ, կ'ըսես թէ վերադառնալիք եմ...

— Աղէ՛կ: Պիտի դառնա՞ս, իրապէս:

= Անորոշ: Բիւրօն կարգադրեց որ մեկնիմ. մտաւորական ուժերու պէտք կայ, շատ մը գործեր երեսի վրայ ձգուած են...

Ցետոյ...

— «Ցետոյ» ի՞նչ...

= Ոչի՛նչ:

— Պէ՛, Բիւրոյի քարտուղարութիւնը առանձնելէդ ի վեր բերնէդ չկրցի բան մը կորզել:

Սուրէն չպատասխանեց: Մօտեցաւ, դեռ տեղեց ճերմակեղէնները: Ցետոյ, եկաւ գրքերուն: Այվազեան կը սուլէր ու մազերը կը սանտրէր հայելիին առջեւ:

— «Ճամբու վրայ» — Սուրէն առաւ գրքերէն մին — անցա՛նք, սիրելի Շանթս, անցա՛նք այս ճամբէն ալ...Նորը նայինք... ա՛ռ — դարձաւ Այվազեանին նետելով գիրքը անոր — ա՛ռ յաւիտենական դերասան, թատրո՛ն է...

Վերցուց ուրիշ մը.

— «Կրօն եւ գիտութիւն», լա՛ւ է — մրմնջեց — կուտամ ընկերներուն:

Երրորդ մը.

«Le livre des Tendresses»— Տէպօռտ Վալմօռ...

— Հը՞...

Բացաւ վերջին էջը.

«N'écris pas...»:

«Փաւսով կը գրկեմ իրեն», մտածեց:

Ահա ուրիշ մը,—«Հարազատ որդին»:

— Կարդացե՞ր ես, Այվա՛զ:

= Ինչը՞:

— Երուխանի գիրքը...

= Այո՛:

— Լա՛ւ վերնագիր է...

— Թերեւս հանած աղմուկը չարդարացներ:

— Ո՞վ, «Հարազատ Որդի՞»ն...

Ու շարունակեց անջատել.

— «Հին Աստուածներ»:

— Այո՛, հին Աստուածներ,— մտածեց Սուրէն:

Ու սկսաւ արագօրէն զատորոշել գրքերը: Ձեռքը անցաւ Բէկզատեանի վերջին գործը.— «Պրոլետար մասսան ու ինտէլիգէնցիայի պօզիցիան՝ սոցիալական ֆրօնտում»:

Մօտեցաւ սեղանին: Առաւ քրօքին: Դրաւ գրքին մէջ:

Ու գիրքը նետեց valiseին մէջ:

Այվազեան եկաւ իր քով, ձեռքերը տաբատին գրպանը ու շարունակելով սուլել:

Առաւ անջատուած գրքերէն մին: Ուրիշ մը: Երրորդ մը. չորրո՛րդ մը: Պատահաբար բացաւ այս վերջին գրքին էջերէն մին: Ակնարկ մը նետեց: «Հին Աստուածներ»ու առաջին տեսիլն էր,վանահօր ու Ճերմակաւորի տեսարանը: Ճգնաւորի դերը ինք յաջողութեամբ խաղացեր էր, Սեբաստացի դերին հետ:

(Շար.

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ցաւ նախագահ Փրուսիոյ Երեսփ. ժողովին: Իսկ փոխ – նախագահ ընտրուեցաւ ընկերվարական երեսփոխան Վիթմաֆ. եւ երկրորդ փոխ – նախագահ՝ կեդրոնի կուսակցութեան անդամներէն Պաուհօֆ որ արդէն, կը նախագահէր նոյն օրուան նիստին:

Յաջորդ նիստը տեղի պիտի ունենայ յունիս 1ին չորեքշաբթի օր:

Յունական դահլիճը կազմուեցաւ

Աթէնքէն տրուած լուրի մը համաձայն, Պ. Փափանասդասդիու սատնձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը:

Պ. Փափանասդասդիու հանրապետութեան նախագահին պիտի ներկայացնէ նոր նախարարներու ցանկը: Փափանասդասդիու բոլոր կէտերուն շուրջ՝ համաձայնութիւն գոյացուցած է Պ. Վենիզելոսի հետ:

Ամերիկայի 10 միլիոն անգործները

Ամերիկայէն տրուած լուրերը շատ գէշ կը ներկայացնեն անգործներու կացութիւնը:

Երեսփոխանները չեն կրցած համաձայնութեան եզր գտնել՝ օգնութիւն եւ օժանդակութիւն կամ գործ ապահովելու համար անգործներուն, ինչ որ զայրոյթ յառաջ բերած է ամբողջ երկրին մէջ, եւ ամէն կողմէ բողոքի արտայայտութիւններ կը լսուին եւ նախկին մարտիկները կը պատրաստուին քալել Ուաշինկթընի վրայ, ստիպելու համար ամերիկեան խորհրդարանը, որ ստիպողաբար միջոցներ քուէարկէ: 10 միլիոն անգործներու ներկայացուցիչները ամէն տեղ կը յայտարարեն թէ կարելի չպիտի ըլլայ ըմբոստութեան առաջքն առնել, եթէ անհրաժեշտ միջոցներու չդիմէ կառավարութիւնը, մեղմելու համար թշուառութիւնը:

Պարտքեր եւ հատուցումներ

ԱՆԳԼԵԽԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած է պարտքերու եւ հատուցումներու հարցին շուրջ: Այս առթիւ, աշխատաւորական երեսփոխան մը, հարցում ուղղեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին, որմէ ստացաւ հետեւեալ պատասխանը.

— Համաձայն նախագահ Հուվըրի առաջարկին, հատուցումներու եւ պատերազմական պարտքերու գլուխէն, միջազգային վճարումները յետաձգուած են 1931 յուլիս 1էն մինչեւ 1932 յունիս 30: Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, անցեալ օգոստոսին, որոշուած էր որ այսպէս յետաձգուած վճարումներու գումարը վճարուէր 10 հաւասար տարեվճարներով եւ տոկոսով, 1933 յուլիս 1էն սկսեալ:

«Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, կանոնադրութիւններ ստորագրուեցան, այս հիման վրայ նախատեսելով յետաձգուած գումարներու վճարումը: Այս կանոնադրութիւնները կը վերաբերէին Գերմանիոյ պատերազմական պարտքերուն եւ հատուցումներուն՝ առ Անգլիա:

«Ամերիկեան կառավարութիւնը Անգլիային եւ միւս պետութիւններէն խնդրեց որ յետաձգուած վճարումներուն մասին համաձայնագրեր ստորագրեն: Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանին հրահանգ տրուեցաւ լրացնելու համար պարտքին վերաբերեալ ստորագրուած համաձայնագրերը:

«Կը նշանակէ թէ ատով կատարուած է պարզ ձեւակերպութիւն մը, որ վճռական որոշման մը հետեւանքը չէ սկզբունքի հարցի մը մասին»:

Ըստ Անգլիոյ արտաքին նախարարին, այս պահուս կատարուած այդ ձեւակերպութիւնը, չի կրնար որ եւ է ազդեցութիւն գործել, Լօզանի ժողովին մէջ տրուելիք որոշումներուն վրայ:

Փարիզ եւ շրջականներ

Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Գրադարանի սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան. նիւթ՝ քանի մը յեղափոխական գրողներ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղւոյս Ակումբին մէջ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, ի պատիւ շրջանային ժողովի պատգամաւորներուն, այս Կիրակի ժամը 4ին Պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ave. Kléber: *Կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները:*

Ոչ ոքի հրաւէր չպիտի ղրկուի:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) Métro: Cadet

Կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ**

Երգ՝ ՕՐ. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ եւ Պ. ՍՏ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

«Սիփան» երգչախումբը՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ

Բեմին վրայ խմբական պար՝ Տիկ. ԽՍԱՋԷՆԿՕԻ Ballet Plastique *դպրոցի աշակերտուհիներու կողմէ:*

Թառի վրայ կը նուագէ՝ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Դերասան Շ. ՍԱՐԵԱՆ կ'արտասանէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ՄԱՍԻՍ եւ ԱՐԱԳԱԾ» նոր բանաստեղծութիւնը

Նուագախումբ՝ **PIZZARO**

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ

ԼԻՈՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին Տէսինի Վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆարի խումբը (30 հոգի) ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի եւ գողթան երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ընկ. Պ. Պետրոսեանի: Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

կարգապահութեան կը հսկեն հայ արիները:

Կը խնդրուի երեխայ չբերել: Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 ֆրանք մուտք:

Մարսէյլ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Brebant Marseillais *ի մէջ*

Կ'արտասանեն՝ Մ. Գաբրիէլեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Տէր Վարդանեան

Կ'երգեն՝ երգչուհի Տիկ. Բադալ, օրիորդներ՝ Գէորգեան եւ Մարտիրոսեան

Կը խօսին ընկերներ՝ Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ եւ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

մինչեւ լոյս եւրոպական պար Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.

Պուլվառ Osso

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Վէնսանի մէջ

120a Chemin de la Madrague Ville

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Մուտքը ազատ է

Սէնթ Անթուան

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Յայտագիր տեղւոյն վրայ

Մուտքը ազատ է

Սէնթ Մարկրիթ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Մանկապարտէզի շէնքին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Մուտքը ազատ է

Կրընոպլ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցին

15 rue Bayard,

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՎԱԼԱՆՍ.— 5 Յունիս, Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 9—12

Սինէմա Փալասի մէջ

ՌՈՄԱՆ.— 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՌՕԱՆ.— Նախաձեռնութեամբ Լուառի կոմիտէին

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ղ. ՊԱՔՐՃԵԱՆ

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր շրջանի ընկերներէն ՃԱՆԻԿ Օ. ՏԱՃԵԱՆի, իր կնոջ ՀՌԻՓՍԻՄԷի դառնալէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,45ին, 6 Rue de la Grange Batelière, Փարիզ (9): Օրակարգ՝ քննիչ յանձնախումբի տեղեկագիր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Կը հրաւիրուին բոլոր ճակատներու հայ լէգէոնականները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ (6), Գ. Թ.— 70.

Անուվիլ, Բաշ.— 50.

Մարսէյլ, Գործ.— 928.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Թամասեան, որ կը գտնուէր San Vicente Pueblo de Quintas Sukino, F. C. S. Buenos Aires, (Rép. Argentine). *Իմացնել իր եղբօր Լեւոն Աստուրեանի,* 11 rue Descartes, Asnières, Seine, France.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

քօշէ գիւրզող գործաւորուհիներ պէրէի համար:

Դիմել՝ Ա. Արթինեանի, ժամը 4էն մինչեւ 8, 11 rue Sénégal, Paris (20).

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

Բ Ո Ռ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Կերակուրը նոյնպէս վատ էր ու անբաւական: Բայց Ջեմս չուտով իրաւունք ստացաւ տնից նրան ուտեստ ուղարկելու: Արթուրին պահում էին անջատ, եւ թէեւ վերակացուների հսկողութիւնը այնքան էլ խիստ չէր, ինչպէս կարծել էր ինքը, բայց եւ այնպէս չկարողացաւ իր ձերբակալման պատճառը իմանալ: Սակայն նա չէր կորուսել իր այն անդորր տրամադրութիւնը, որով բերդն էր մտել: Եւ քանի որ թոյլ չէին տալիս գիրք ստանալու, նա իր ժամանակը անց էր կացնում աղօթելով ու բարեպաշտ մտածումներով, եւ սպասում էր իրերի ընթացքին առանց մի մասնաւոր անհամբերութեան ու վրդովումի:

Մի առաւօտ զինուորը բացաւ խուցի դուռը:

— Խնդրե՛մ:

Մի – երկու հարցից յետոյ, որոնց պատասխանում էին շարունակ «խօսելը արգիլուած է», Արթուր հպատակուեց անհրաժեշտութեան եւ հետեւեց զինուորին միջանցքների, սանդուղների ու բակերի մի ամբողջ լաբիրինթով, բոլորն էլ աւելի կամ նուազ գարշահոտ ու խեղդող: Վերջապէս տարան մի մեծ պայծառ սենեակ. երեք հոգի զինուորական համազգեստով նստած էին կանաչ մահուդով ծածկած երկար սեղանի առաջ, որի վրայ լիքը թղթեր էին թափուած: Երեքն էլ անփոյթ խօսում էին իրար հետ: Երբ Արթուր ներս մտաւ, նրանք գործի մարդու խիստ տեսքը առան, եւ նրանցից երեքը, որ սպիտակած այտմօ... մներով ու գնդապետի նշանազգեստով մի ֆատ էր, մատնանիշ արաւ սեղանի միւս կողմի աթոռը ու սկսեց հարցափորձը:

Արթուր սպասում էր, որ սպառնալիքներ անէին ու վրան գոռային, եւ պատրաստուել էր պատասխանելու հեզ ու իր արժանիքը պահելով: Բայց ախորժով տեսաւ, որ սխալուել է: Գնդապետը իրեն սառն էր պահում, լարուած ու պաշտօնական, բայց չափազանց քաղաքավարի: Տւին սովորական հարցերը, թէ ի՞նչ է անունը, քանի՞ տարեկան, ի՞նչ ազգութեան եւ բոլոր պատասխանները գրի անցրին իրենց մշտական կանոնով: Արթուր սկսել էր արդէն ձանձրոյթ ու անհամբերութիւն զգալու, երբ յանկարծ գնդապետը հարցրեց.

— Իսկ այժմ, պարոն Բերդէն, ի՞նչ գիտէք դուք Երիտասարդ Իտալիայի մասին:

— Գիտեմ, որ այդ ընկերութիւնը Մարսէյլում մի ամսագիր է հրատարակում ու տարածում է Իտալիայում ժողովուրդը ապստամբութեան դրդելու եւ աւստրիական բանակը երկրից դուրս անելու նպատակով:

— Ենթադրում եմ, որ դուք կարդացած էք այդ ամսագիրը:

— Այո՛, այնտեղ յարուցած հարցերը ինձ հետաքրքրում են:

— Երբ դուք կարդում էիք, հասկանո՞ւմ էիք, որ ձեր վարմունքը ապօրինի է:

— Ի հարկէ:

— Որտեղից էիք ստացել այն թիւերը, որ ձեր սենեակում գտան:

— Չեմ կարող ասել:

— Պարոն Բերդէն, չի կարելի ասել՝ «չե՛մ կարող». պարտական էք հարցերիս պատասխան տալու:

— Չեմ ուզում պատասխանել, եթէ «չեմ կարող» ասելը արգիլուած է:

— Դուք կը զղջաք, որ ձեզ այդ տեսակ դարձուածներ էք թոյլ տալիս. — նկատեց գնդապետը, եւ Արթուրից ոչ մի պատասխան չստանալով՝ շարունակեց.

— Մեզ հաստատ տեղեկութիւններ են հասել, որ դուք աւելի սերտ կապեր ունիք այդ ընկերութեան հետ, քան արգիլուած գրքերի ընթերցումը: Ձեզ համար աւելի ձեռնտու է որ բացարձակ խոստովանէք: Ճշմարտութիւնը կը պարզէի յամենայն դէպս, եւ դուք կը տեսնէք, որ բոլորովին աւելորդ է լռելն ու յամառելը:

— Ես չեմ յամառում: Ի՞նչ էք ուզում:

— Նախ՝ ինչպէ՞ս է որ դուք, մի օտարական, խառնուել էք այս տեսակ գործերի մէջ:

— Ես խորհել եմ այդ հարցերի մասին, կարդացել եմ ինչ որ ձեռքս ընկել է եւ հասել եմ ինձ համար որոշ եզրակացութիւնների:

— Ո՞վ համոզեց ձեզ այդ ընկերութեան մէջ մտնելու:

— Ոչ ոք: Ինքս ցանկացայ:

— Դուք ինձ քթիցս ման էք ածում. — բղաւեց գնդապետը հետզհետէ համբերութիւնից դուրս գալով: — Մարդ ինքնիրեն չի կարող մի ընկերութեան մէջ մտնել: Դուք ո՞ւմ յայտնեցիք ձեր ցանկութիւնը, թէ ընկերութեան մէջ էք ուզում մտնել:

Լռութիւն:

— Հաճեցէք ինձ պատասխանելու:

— Ո՛չ, եթէ այդ կարգի հարցեր էք տալու:

Արթուրի խօսածքը խէթ էր: Մի անսովոր ջղային գրգռում համակել էր նրան: Արդէն գիտի էր ընկել, որ Լիվորնոյում ու Պիզայում շատ ձերբակալութիւններ էին եղած լինելու, եւ թէեւ դժբախտութեան չափը դեռ որոշ չէր իրեն, բայց եւ այնպէս իր լսածը հերիք էր Ջեմմայի ու իր բարեկամների վիճակի մասին անհանգիստ լինելու: Պաշտօնեաների փքուն քաղաքավարութիւնը, լիրբ հարցերի ձանձրալի շարքը եւ իր խուսափող պատասխանները սկսեցին անտանելի դառնալ, իսկ դրան եւեւից պահակի ծանր քայլերի տոփիւնը ուղղակի տանջում էր նրա ականջը:

— Ի դէպ, ե՞րբ տեսնուեցիք դուք վերջին անգամ Ջիովաննի Բոլլայի հետ. — հարցրեց գնդապետը մի քանի աննշան ֆրազների փոխանակումից յետոյ: — Պիզայից հեռանալուց առաջ, չէ՞:

— Դա ո՞վ է որ. չեմ ճանաչում:

— Ի՞նչպէս: Ջիովաննի Բոլլա՞: Դուք անպատճառ ճանաչում էք նրան: Բարձրահասակ, մաքուր ածիլած մի երիտասարդ...: Նա ձեր համալսարանական ընկերներից մէկն է:

— Համալսարանը շատ ուսանողներ կան, որոնց ես չեմ ճանաչում:

— Բայց Բոլլային դուք ճանաչում էք անկասկած: Նայեցէ՛ք, նրա ձեռագիրը: Տեսնում էք, որ նա ձեզ լաւ է ճանաչում:

Գնդապետը մի անփոյթ շարժումով նրան մեկնեց թուղթը, որի գլխին գրուած էր «արձանագրութիւն» իսկ ստորագրութեան տեղը «Ջիովաննի Բոլլա»:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
28
ՄԱՅԻՍ
1932

28 MAI
1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1891

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՅՍ ԻՐԻԿՈՒՆ ՇԱԲԱԹ՝ ԲՈԼՈՐԴ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՀԱՆԴԷՍԻՆ

ՓԱՐԻԶ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԸ
ՄԱՐՍԷՅԼ «ՊՐԷՂԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԷ»Ի ՍՐԱՀԸ
ԼԻՈՆ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԻՐԱՇԱՀԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ քաղաքագէտները մաքրի պէս Արեւելքէն Արեւմուտք կը խաղան, լարուած մթնոլորտէն շահ մը, միշտ ամժամեայ շահ մը փրցնելու համար։

Թրքական քաղաքականութիւնը պատեհ առիթի քաղաքականութիւնը եղած է միշտ, եւ պէտք է խոստովանիլ որ անոնք գիտցած են օգտուիլ այդ պատեհութիւններէն։

Ըմէք փաշայի այցելութիւնները ենթադրել կուտան որ Թուրքերը հոտ առած են հաւանական բարդութիւններու, ու կը ձգտին արժեցնել իրենց ուժը։

Այս նախազգացման վարժուած են Թուրքերը դարերու ընթացքին, շնորհիւ մեծ պետութիւններու սիրաշահութեան։ Ամէն անգամ, երբ սիրաշահողները շատցած են, երբ Թուրքիա աչքէն ու ձախէն շոյուած է՝ նուէրներու եւ զոհեռններու առատ տարափով մը, ինքզինքն աւելի փառնդուած զգացած է։ Ու այս կացութեան բերումով, անզօր՝ ներդործող տիրական կողմ հանդիսանալու, ան բաւականացած է պատեհութիւններն օգտագործելու։

Թրքական պատմութեան վերջին հարիւրամեակի պատմութիւնը հարուստ է մեր մատնանշած տուեալներով։

Այսօր, նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի։

Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ Ըմէք փաշայի ստացած նուէրը Մոսկուայի մէջ, — ազնուացեղ ձի մը։

Քանի մը օր չանցած Անգլիոյ մեծարանքը կը հասնէր Մուսթաֆա Քէմալին, ձօնին վրայ արձանագրուած։

— «Բրիտանական կառավարութեան յարգանքի հաւաստիքը մեծ հրամանատարին, ապետական հակառակորդին, մեծանձն բարեկամին, Նորին վսեմութիւն Կազի Մուսթաֆա Քէմալի, նախագահ Թուրքիոյ հանրապետութեան»։

Մոսկուան եւ Լոնտոնը իրարու հետ կը մրցին արեւելեան այս ցեղապետութիւնը սիրաշահելու, անշուշտ վաղը այդ գործիքէն օգտուելու համար։

Հիմա կարգը եկած է Հռոմին։ Անշուշտ հոդ ալ պիտի շոյուի թրքական ցեղապետութեան բնազդները, Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքէն կարեւորութիւնը երկինք բարձրացնելով։

Այս թատերական խրողութիւններուն ետեւ դիւանագիտական բարդ խաղեր կան, որոնք անկասկած զօրաւորի օգտին պիտի վերջանան։

Սակայն երեւոյթին իր ըմբռնելի սահմանին մէջ խրատական շատ բան կը պարունակէ առաջին հերթին Հայերու եւ երկրորդ հերթին Թուրքերու համար։

Հայերս, որ հարիւրերորդ անգամն ըլլալով՝ հիասթափուած ենք դիւանագիտութեան եւ մեծ պետութիւններու շահադէտ ու անբարոյական եւյթներէն, լաւ կ՚ըլլար որ հարիւր եւ մէկերորդ անգամ աւելի համոզուէինք աշխարհի անբարոյական կեցուածքին մասին, որպէս ճնշուած ու տրորուած ազգ մը։ Համոզուէինք վերջապէս, որ համայնավար Մոսկուան, իմպերիալիստ Լոնտոնը եւ ֆաշիստ Հռոմը նոյն շահախնդիր, անգութ ու սառնաքարչ ոգին կը մարմնացնեն, երբ հարցը գերի ազգերու ազատագրութեան շուրջը կը դառնայ։ Անոնք միշտ պատրաստ են արիւնով ներկուած ձեռքերը սեղմելու, անոնք միշտ պատրաստ են «ապետական» ու «մեծանձն» նկատել Թուրքը, որ հարիւր հազարաւոր անպաշտպան կիներու եւ մանուկներու արիւնը թափած է։

Ու այս անբարոյականութեան դիմաց, հայ մարդը, քաղաքական տարրական գիտակցութեան հասած հայ մարդը պէտք է որ դեգրէ ու խրացնէ իր ինքնայատուկ բարոյականը, — իր յոյսը դնէ իր սեփական ուժին վրայ, իր կազմակերպուած կորովին վրայ։ Գոնէ հիասթափութիւններէ եւ յուսալքումներէ կ՚ազատի մեր ժողովուրդը, որ պէտք ունի ամէն օր նոր ցնցումի մը, խելքը գլուխը ժողվելու համար։

Երեւոյթը պակաս խրատական չէ Թուրքերուն, եթէ առժամեայ շահերէն վեր, հիմնական եւ դարաւոր նշանակութիւն ունեցող շահեր հետապնդելու, տեւական ազգ մը եւ աներեր պետութիւն մը դառնալու գիտակցութիւնն ունենան։ Թուրքին խրատ տալու յաւակնութիւնը չունինք, բայց երեւոյթը որ պիտի մատնանշենք, խոցելի կողմն է թրքական պատմութեան։

Մեծ պետութիւնները վարժուած են Թուրքիոյ վրայ նայիլ որպէս արեւելեան ցեղապետութիւն մը, որ դերազանցապէս զինուորական ուժ մը եղած է, ենթակայ ցեղապետներու, — Սուլթան, Մուսթաֆա Քէմալ կամ Ըմէք, հին թէ նոր, միեւնոյնն է։

Եւրոպան, որ աշխարհի չորս մասերուն երկարած է իր ձեռքը, գիտէ շահագործել ամէն ազգի եւ տեսակի ցեղապետները, նուէրներով եւ ագէտի եար շոյելու «մեծափառ» ազնուականութեամբ։

Եթէ մենք երբեմն տկարամտութիւնն ունեցած ենք հաւատալու մեծ պետութիւններու մարդկային «ազնուութեան», Թուրքերը ընդհանրապէս մեծամոլութիւնն ունեցած են նուէրներ ստանալու, կոնակէն շոյուելու եւ նստուելու հրդեհներուն մէջ։ Հիմնականը թողած, ցեղապետական զօրաբանակ մը եղած են դարերու ընթացքին, եւ իրենց անկման ճամբուն վրայ՝ տրորած են ուրիշները, սակայն իրենք ալ քամուած, բռնած են յարաճուն նահանջի ճամբան։

Թուրքիոյ վերջին տարիներու ինքնամփոփումը քիչ տեւեց։ Նուէրներն ու շոյանքները սկսած են շատնալ։ Հետաքրքիր է գիտնալ թէ Թուրքերը ազգային պետութեան մը հետեւոր շահերով պիտի առաջնորդուի՞ն թէ ցեղապետական բնազդին անձնատուր պիտի ըլլան։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՅԻՍ 28

Այսօր, շաբաթ իրիկուն, երեք հայաշատ քաղաքներ՝ Փարիզ, Մարսէյլ ու Լիոն նոյն ժամուն կը տօնեն Անկախութեան Տօնը։

Եւ ամէն վայրի համար, նոյն վստահութիւնը կրկին մեր սրտերը կը լեցնէ թախծոտ հպարտութեամբ։

Ժողովուրդը, մեր հայրենազուրկ ազատատենչ ու բարի բազմութիւններ ամէն տեղ պիտի վազեն լսելու ազատութեան կարօտի խօսքերը, պահ մը նորէն լեցուելու կորովի ու հաւատքի շունչովը, ջերմ ու հաղորդական, որ բոլոր ծախորդութիւններէն յետոյ, անողոք ճակատագրի մը բոլոր խաղերէն ու հարուածներէն յետոյ, եւ ամպարիշտ մարդկութեան մը բոլոր սուտերէն, խաբէութիւններէն ու սադրանքներէն յետոյ, կը մնայ մերը՝ հրաշքի ուժով։

Ու քանի տարիք կ՚առնէ, Տօնը աւելի կը շեշտէ իր պատմական մեծ իմաստը, խորհրդաւոր, մղիչ ու ազդարար։

Որովհետեւ, քանի՜ կ՚երկարի քաղաքական անբնական կեանքը՝ խորթ այս հողերուն վրայ, այնքան աւելի կը սաստկանայ սեփական գոյութեան բաղձանքը. հայ անկաշկանդ կեանքի կարօտը, հայ ծնելէ յետոյ, հայ ապրելու, մեծնալու եւ նաեւ հայ մեռնելու հպարտութեան պէտքը։

Ու դառնութիւնը իր թոյնը կը ծորէ սրտերուն մէջ, — այն դառնութիւնը որ բեղուն արգանդն է բոլոր սրբազան սեփութիւններուն։ Դառնութիւնը որ գայրոյթի շանթարձակ նայուածքներ կը խառնէ աչքերուն խորը, կը սեղմէ բռունցքները՝ սպառնացայտ եւ հասնելու անապաքանքով կը տենդոտէ քայլերը։

Եւ ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ։ Դարերէն կուգայ այս ժողովուրդը՝ նման յամառ ու հաւատարիմ ուխտաւորին, որ փարթամ աւանդութիւններու ժառանգը կ՚երթայ յանձնել։

Ու դարերը՝ հովի պէս չէ որ կ՚անցնին ժողովուրդի մը հոգիէն, մանաւանդ երբ այդ ժողովուրդը հայութիւնն է։

Պրպտեցէք պահ մը մեր պատմութիւնը։ Քրքրեցէք այդ ցաւատանջ, անհանդարտ ու փոթորկոտ պատմութեան գլխաւոր դրուագները, վերլուծեցէք այլազան ու հակընդդէմ ազդեցութիւնները՝ որոնք ի զուր տքներ են շեղել հայ ճակատագիրը իր ճամբէն, այլափոխել հայ դիմագիծը ու զարմացէք դանդաղ՝ այլ յամառ վերելքին որ այս ժողովուրդինն է եղեր։ Ամբողջ այդ պատմութեան ընթացքին վերելքը քաշեր է ոսկի շղարշ մը, մերթ ուղիղ, մերթ զիկզակ, մերթ ոստումի հետքերով, բայց անընդհատ։

Իր իսկ պատմութիւնը կնքած է այս ժողովուրդին հոգին։ Ու այսօր, իր հարազատ հողերէն հեռու, օտար ու մեծանոխ քաղաքակրթութիւններու քունելով՝ երբ կը զգայ իր մորթին վրայ իսկ՝ հետզհետէ մաշելու վըտանգը, վերելքի նոյն բնազդական մըղումն է որ դարձեալ կը բռնէ զինքը։

Ու վերելքը՝ այս անգամ, միայն մշակոյթ չէ, իր գիրով, արուեստով ու երգով։

Այլ՝ աւելի խոր ու հզօր, աւելի կորովի ու մեծափառ գիտակցութիւն մը՝ զոհողութեան ու պայքարի պահանջներով։

Ժողովուրդին համար որ օտար ու խեղճ քաղաքներու տառապանքը սորվեցաւ, «Մայիս 28»ը միայն Տօնի մը բուականը չէ։

Այլ հետապնդման ազդանշանը իր պատմական ճակատագրին, իր վերջնական ազատագրութեան, իր սահմաններուն մէջ իսկ՝ իբր ազգ ապրելու իր իրաւունքին։

Մ. Ե.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ

Բարեկամութեան դաշնագիրը

Ըմէք փաշա Հռոմի մէջ յայտարարութիւններ բրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն թուրքեւիտալական յարաբերութեանց մասին. մասնաւորաբար բսաւ թէ, թէ իրեն եւ թէ Իտալիոյ վարչապետին համար շատ կարեւոր է ծանօթանալ իրարու քաղաքական մտայնութեան, այդ կերպով աւելի դիւրութեամբ հասկացողութեան գալու համար երկու երկիրներու քաղաքականութիւնը շահագրգռող հարցերու շուրջ։

Թանի մասնաւոր թղթակիցը կը հեռաձայնէ Հռոմէն.

— Ցիշենք թէ Թուրքեւիտալական բարեկամութեան դաշնագիրը չէզոքութեան, իրաւարարութեան եւ հաշտարարութեան դաշինք մըն է։ Երկու պետութիւնները յանձն կ՚առնեն չմտնել քաղաքական այն տեսակ սադրանքներու մէջ որոնք կրնան սպառնալ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ։ Պատերազմի պահուն, իրարու հանդէպ կ՚ապահովեն փոխադարձ չէզոքութիւն։ Վերջապէս, դաշնագիրը կը նախատեսէ հաւանական վէճերու պարբերային հաշտարարութեան ձեւակերպութիւնները։

«Ինչպէս կը տեսնուի, այս դաշնագիրը զուրկ է կարեւոր որ եւ է բովանդակութենէ։ Կը նմանի անոնց զոր Թուրքիա կնքեց ուրիշ պետութեանց հետ, ինչպէս Ռուսիա, Պարսկաստան, եւայլն։ Այսու հանդերձ, ունի իր նշանակութիւնը որ պիտի յայտնուի մանաւանդ, յետագայ դէպքերու ընթացքին։

«Ինչպէս արդէն յիշեցինք, բարեկամութիւնը, ինչպէս նաեւ չէզոքութիւն ապահովելով պետութեան մը, որ թշնամի կը նկատուէր, այս դաշնագիրը Թուրքիոյ կ՚ընծայէ ապահովութիւնը զոր կը փնտռէր Միջերկրականեան աւազանին մէջ։ Իր կողմէ, Իտալիա հասկցած է թէ այս դիւանագիտական վաւերաթուղթէն կը բխին շարք մը տնտեսական առաւելութիւններ։ Այս արդիւնքը ստացուած է որոշ չափով, բայց կը կարծենք թէ դեռ շատ բան պէտք է, որպէս զի այս մարզին մէջ, կը կարծենք, իտալական փափաքները իրականանան։ Անշուշտ, քէմալական վարչաձեւին քաղաքականութիւնը չի մերժեր տնտեսական որ եւ է գործակցութիւն, ինչ որ ալ ըլլայ։ Բայց ծանօթ է նաեւ դժկամակութիւնը որ ցայն տաղորած է հանդէպ օտար որ եւ է թափանցման։

«Ինչ որ ալ ըլլայ, Իտալիա եւ Թուրքիա տակաւին պէտք է համաձայնութեան գան իրենց յարաբերութիւններու խոշոր մէկ մասին վրայ։

«Թուրքեւիտալական յարաբերութեանց նուիրուած իր քնարերգական մէկ գրութեան մէջ, «Ճիօրնալէ տ՚Իտալիա» առանց մանուածապատ խօսքերու, կը հասկցնէ թէ տրամաբանական կը թուի, որ «այս մէկ քանի օրերու խօսակցութեանց ընթացքին, քննուին տնտեսական այն հարցերը, որոնք ուղղակի կը շահագրգռեն երկու երկիրները, այս մարզին մէջ զարգացնելու համար իրենց յարաբերութիւնները»։ Միջերկրականեան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տնտեսական եւ նաեւ քաղաքական ուժեղ դիրքեր ապահովելու համար՝ Իտալիոյ կամքը կը շարունակէ գործել յամառօրէն։

«Իտալիա, ամէնէն առաջ, իր ճարտարարուեստական եւ առեւտրական տարածման համար, գործունէութեան ամէնէն նպաստաւոր դաշտ մը կը փնտռէ Արեւելքի, եւ մասնաւորաբար Սեւ ծովու աւազանին մէջ, Թուրքիոյ, Իրաքի մէջ, Ռուսիոյ հարաւը, Կովկաս։ Տուչէն ինքն իսկ օր մը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ Իտալիա, պէտք է որ իր ծաւալումը ապահովէ Արեւելքի մէջ, քանի որ ուրիշ տեղեր շուկաները ցանցառ կը դառնան։

«Միւս կողմէ, կը թուի թէ եւրոպական կացութիւնը Իտալիան բնազդօրէն կը մղէ Միջերկրականեան Արեւելքի մէջ փնտռելու բարեկամութիւններ եւ խուսափելու Ճիպրալթարէն եւ Սուէզէն պարտադիր ու հսկողութեան տակ առնուած անցքէն։ Արդէն համաձայնութեան եկած է Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ հետ եւ հիմա, բոլոր արաբական երիտասարդ պետութեանց հետ կը ջանայ զարգացնել բարեկամութեան եւ աշխատակցութեան գործօն քաղաքականութիւն մը»։

Յունաստանի նոր դահլիճը

Պ. Փափանաստասիու Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր կազմած կառավարութեան անդամները։ Նախարարները երդման արարողութիւնը կատարեցին։

Պ. Փափանաստասիու հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Իմ դահլիճս ժամանակաւոր է եւ անոր գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ պատրաստել յառաջիկայ ընտրութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան օգոստոսի վերջը եւ սեպտեմբերի առաջին օրերը։ Նոր կառավարութիւնը ապահոված ըլլալ կը թուի ազատականներու եւ ատով խորհրդարանի մեծամասնութեան քաջալերանքը։

«Շիտակ է թէ ժամանակ չպիտի ունենանք գործադրելու մեր կուսակցութեան սկզբունքները, բայց իր մեծ գիծերուն մէջ պիտի հետեւինք նախորդ կառավարութեան քաղաքականութեան, ջանալով բարելաւել Յունաստանի յարաբերութիւնները արտասահմանի եւ մասնաւորաբար, պալքանեան պետութեանց հետ»։

Լօզանի ժողովէն առաջ

Երկուշաբթի օր, Ֆրանսայի ելմտական նախարարութեան շէնքին մէջ, տեղի պիտի ունենայ խորհրդակցութիւն մը, որուն պիտի մասնակցին Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին անդամները եւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ ելմտական մասնագէտները։ Այս խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին տեղեկագրին ընդհանուր գլուխը, որ արդէն առաջին քննութեան մը ենթարկուեցաւ Ժընեւի մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋի հեռախօսը

ՅԱՌԱՋի հեռախօսին թիւը փոխուած ըլլալով, կը խնդրուի ուշադրութիւն ընել նոր թիւին

GLACIÈRE 15-70

Արարատի Քիւրտերու դատապարտութիւնը

—)(o)(—

Թրքական թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Արարատի քիւրտ ըմբոստներէն վերջերս դատապարտուածներուն մասին։

Արարատի յեղուզակներու վերաբերեալ վճիռը սա է.— Բանտարկուածներէն 31 հոգի եւ փախստական վիճակի մէջ եղողներէն 3 հոգի, ընդամէնը 34 հոգի մահապատիժի դատապարտուեցան։ Իսկ ձերբակալեալ վիճակի մէջ գտնուողներէն 38 հոգի եւ ոչ-ձերբակալեալ վիճակի մէջ գտնուող 91 ամբաստանեալ, ընդամէնը 179 հոգի անպարտ արձակուեցան։

⁂ Ոստիկաններ եւ ոստիկան-զինուորներ հարկ եղած միջոցները ձեռք առած են կառավարական բանտին եւ դատական պաշտօնատան մէջ։ Նոյն օրը ժամը ճիշդ 1ին առաջին անգամ բերուած են դատարան 44 բանտարկեալներ։ Ըսուեցաւ իրենց թէ անպարտ արձակուած էին։ Բ. կարգաւ եկող 44 բանտարկեալներու եւ 3 ոչ-ձերբակալեալներու նոյնպէս անպարտութիւնն հաղորդուեցաւ։ Ուրախութիւննին անսահման էր։ Շարունակ կ՚աղօթէին կառավարութեան եւ հանրապետութեան։ Գ. կարգաւ բերուած 48 ամբաստանեալներէն 2ը 8ական տարի եւ 4ական ամիս; 3ը, տարիքի պզտիկութեան պատճառով 3ական տարի 8ական ամիս, մէկը 6 տարի 8 ամիս, մնացեալները 10ական տարի ծանր բանտարկութիւն։

Դ. կարգաւ բերուեցան 31 ամբաստանեալ։ Ասոնք եւ փախստական 3 հոգի մահապատիժ կրեցին, որովհետեւ Թուրք հանրապետութեան հողերուն մէջ անկախ Քիւրտիստան մը կազմելու համար զէնքի փարելով շատ մը Թուրք սպաներու եւ զինուորներու արիւնը մտած էին։ Ասոնցմէ գառ 10 դատապարտեալ ալ մահապատիժ կրեցին, բայց տարիքի պզտիկութեան պատճառով, 2ին պատիժը 15 տարիի, միւս 8ինը 24ական տարիի իջուեցան։ Անպարտ հռչակուածները խոկոյն արձակուեցան։

Տիմիթրի Միխայլովի յուղարկաւորութիւնը

—)(o)(—

Սոֆիայի մէջ, մեծ բազմութեան մը մասնակցութեամբ կատարուած է մակեդոնական ազգ. կոմիտէի նախագահ Տիմիթրի Միխայլովի յուղարկաւորութեան հանդէսը։ Կը մասնակցէին քանի մը հարիւր կազմակերպութիւններ ու միութիւններ, ծաղկեպսակներու թիւը 300էն աւելի էր։

Կը մասնակցէին նաեւ Հ. Յ. Դ. Պալքանի Կեդր. Կոմիտէի, Սոֆիայի Կոմիտէի, «Ազատ Խօսք»ի խմբագրութեան եւ «Քրիստափոր» ընթերցարանի պատուիրակութիւնները։ Ներկայ էր նաեւ պատուիրակութիւն մը Թեմական Խորհուրդէն։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան թարմ ծաղիկներով զարդարուած պսակը կը կրէր հետեւեալ վերտառութիւնը. «Ազգային թանկագին պետին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն»։

Հայրենաշունչ դամբանականներ խօսեցան մակեդոնական գործիչները։

Ոստիկանութիւնը եռանդով կը հետապնդէ ոճրագործը գտնելու գործը։ Կը կարծուի թէ այս քանի մը օրուան մէջ կարեւոր յաջողութիւն մը պիտի ունենայ այս մասին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՌԱԲԻՆԴՐԱՆԱԹ ԹԱԳՈՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Ռ. ԹԱԳՈՐԻ ՀԵՏ

Համաշխարհային հռչակ ունեցող փիլիսոփայ-բանաստեղծը՝ Ռաբինդրանաթ Թագորը մէկ ամիս է Պարսկաստան է գտնւում։

Իրեն ուղեկցում են՝ տղան, իր երիտասարդ հարսը, քարտուղարը, նաեւ Հնդկաստանում ապրող (մօտ հարիւր հազար) Զարսերի ներկայացուցիչ՝ Դին-Շահը եւ մի քանի հնդիկներ։

Դին-Շահը երկու միլիոն թուման (քսան միլին ռիալ) է բերել՝ մասնակցելու Պարսկաստանի արդիւնաբերական եւ արդիւնագործական աշխատանքներին։

Կրակապաշտ Զարսերը հայրենիքի կարօտն են քաշում, եւ որպէս առաջին քայլ՝ Դին-Շահն է եկել դրամով եւ գործնական առաջադրութիւններով։

Այս մասին, մի ուրիշ անգամ։

Ռ. Թագորը՝ կտրելով Շիրազ, Սպահան գիծը, Ապրիլ 28ին ժամանեց Թեհրան։ Նոյն օրերին, Թեհրան էր նաեւ Իրաքի էմիր Ֆէյսալ Թագաւորը։

Թագորը կառավարութեան հիւրն է, եւ ոչինչ չի խնայւում մեծարելու նրան։ Իրեն տրամադրուած է Թեհրանի հազուագիւտ պարտէզներից մէկը՝ բանաստեղծական եւ անաղմուկ։

Իրանի գահակալը նրան ընդունելուց եւ շքանշան տալուց յետոյ, Թագորը դարձաւ ժողովրդի սեփականութիւն։

Ամէն օր հրաւիրւում է։ Լուսաւորութեան նախարարութիւնը, մէջլիսը, դպրոցները, «Իրան» Ակումբը, պարսիկ մամուլը, զարդոլթիները (կրակապաշտ Զարսեր), պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները, հայ համայնքը թէյասեղաններ կազմակերպեցին ի պատիւ Ռ. Թագորի եւ Դին-Շահի։

Կառավարութիւնը Թագորի տրամադրութեան տակ էր դրել հմուտ թարգմանիչ Ասադին։

Իր բնակարանում մասնաւոր այցելութիւնների համար յատուկ ժամեր էին որոշուած։

Հնարաւոր չէ անմիջապէս տեսնել նրան. այցելուների թիւը այնքան շատ է, որ օրեր առաջ ժամադրութիւն պիտի խնդրել, հերթի սպասել։

Իր ծննդեան 71 ամեակը տօնուեց Թեհրանում մեծ շուքով։ Այդ առթիւ, հայ համայնքի կողմից նրան ներկայացուեց արծաթէ ծաղկաման, հետեւեալ մակագրութեամբ. «Դարի մեծագոյն բանաստեղծ, Արեւելքի պարծանք Ռաբինդրանաթ Թագորին»։

Թեհրան գալու օրւանից իսկ մտածեցի Յառաջի կողմից տեսակցութիւն խնդրել։

Ալիքի խմբագրական կազմից՝ ընկեր Յովսէփ Թադէոսեանը, եւ աշխատակիցներից իրաւաբան Պ. Աղաբաբեանը եւ ընկեր Պօղոս Բադիլ (ամերիկեան թերթերի թղթակից), եւ տողերս գրողը Յառաջի կողմից, ներկայացանք Ռ. Թագորին։

Բազմոցի վրայ թիկն է տուել, գրիչը ձեռքին, ալեհեր մազերով, երկար մօրուքով, նիհար եւ երկայնահասակ, հնդկական տարազով — երկար կապոց — ցորենի գոյն դէմքով, կրակոտ, սեւ, խորաթափանց աչքերով, հազուագիւտօրէն նուրբ ձեռքերով, եւ երկար մատներով, մեծ արեւելքցին — Ռաբինդրանաթ Թագորը։

Դէմքը յոգնած է, մարմինը կքած եւ հիւանդ։ Այդ պատկառելի անձնաւորութեան մէջ միայն աչքերն են, որ չեն ծերացել, կենդանի են եւ վառվռուն, իսկ միտքը՝ յստակատես եւ խորաթափանց։ Իր փափուկ ձեռքերը մեզ մեկնելով, ներքին առանձին հաճոյքով թօթուեցինք։

Ալիքի կողմից ընկ. Յ. Թադէոսեանը ներկայացրեց կաշէէ մէկ ալբոմ (որի մէջ Ալիքի այն համարներն էին, ուր Թագորի մասին յօդուածներ կային) որի արծաթէ տախտակի վրայ մակագրուած էր «Դոկտ. Ռաբինդրանաթ Թագորին, Ալիքից, 1932, Մայիս 9» անգլերէն եւ հայերէն։ Թարգմանիչ՝ Ասադի եւ ընկեր Բադիլի կողմից ներկայացուելով, որպէս Ալիքի եւ Յառաջի խմբագիր եւ աշխատակից, եւ բարի գալուստի խօսքից յետոյ, հրաւիրեց նստել։ «Վերադարձիս, Հնդկաստանում ես կը գտնեմ մի Հայ, որ կը թարգմանի ինձ համար ձեր թերթի այդ համարները. շնորհակալութիւն»։

Խօսում է մեղմ, ցածր, բայց հաճելի ձայնով, կարծէք, հին օրերի մարգարէներից մէկն է, այնքան պատկառելի, այնքան վեհ։

«Հայերն էլ ինձ հրաւիրել են. ուրախութեամբ ներկայ պիտի գտնւեմ, եւ առիթը կ՚ունենամ աւելի երկար խօսելու»։

Այնուհետեւ խօսակցութիւնը դարձաւ իր բանաստեղծութիւնների եւ իր երգի շուրջ։ Յայտնեց, որ Շուէտիայում, Ֆրանսիայում իր բանաստեղծութիւնների համար ներդաշնակութիւններ կան, իսկ իր ձայնագրութիւնը՝ դժբախտաբար իր մօտ չունի, որ մեզ տրամադրէ։ Այնուհետեւ, ես հետաքրքրուեցի իր դպրոցով։

Աչքերը փայլեցին, գրիչը վար դրեց եւ մի առանձին հաճոյքով, սկսեց պատմել իր դպրոցի մասին։

«Իմ դպրոցում — պատմա-լեզուաբանական — դասաւանդւում են պատմութիւն, լեզուներ, աւետարան, սանսկրիտերէն. իսկ այս տարուանից, նորագոյն պարսկերէնի համար, հրաւիրել եմ Բեռլինի համալսարանի փրոֆէսորներից մէկին։

«Մեծ հաճոյքով կ՚ընդունեմ նաեւ հայ աշակերտներ, պայմանները թող ձեզ չը վախեցնեն։ Ով չի ուզում շռայլ ապրել, այլ համեստ, ամսական 30 ռուփի բաւական է։ Իմ դպրոցում սովորողը, կը ստանայ հիմնական կրթութիւն, հաղորդակից կը լինի անցեալի հետ, եւ պատրաստուած ներկայի համար. մանրամասն ծրագիրը կարող էք ստանալ իմ քարտուղարից»։

Իմ երկրորդ հարցումս էր պատրաստել՝ իր կարծիքը յետ պատերազմեան գրականութեան մասին, բայց իր հիւանդ վիճակը, եւ յոգնած դէմքը, թարգմանը զգացնել տւեց, ու խնայեց նրան։

25 րոպէ տեւող մեր խօսակցութիւնը անցաւ շատ հաճելի, ժպիտով ընդունեց, եւ ժպիտով ճանապարհեց մեզ։ Իսկ դրսում, նոր այցելուներ կային հերթի սպասող։

Ոտքի վրայ, ընկեր Յ. Թադէոսեան ասաց. «Ձեր պատկառելի դէմքը տեսնելով, ես յիշում եմ մեր ալեհեր կաթողիկոս՝ բանաստեղծ Խրիմեան Հայրիկին, եւ գտնում եմ նմանութիւն, միայն այն տարբերութեամբ, որ նա մեզ Հայերիս համար էր մեծ, հռչակաւոր, իսկ դուք՝ համայն մարդկութեան»։

Մենք հեռացանք հաճելի տրամադրութիւններով, եւ այն մտածումով, որ մարդը դեռ չի այլասերւել, դեռ կան մեծութիւններ, որոնք ծառայում են գեղեցկին, անարատին։

ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ԿԱՐՄԻՐ ԱՌԵՒՏՈՒՐ

ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏ ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եուկոսլավիա, իր կարգին, ճակատ բռնեց Ռուսիոյ վաճառամարտին դէմ։ Եւ ատոր համար չվարանեցաւ երբեք, երբ կը ջնջէր առեւտրական ամէն յարաբերութիւն Ռուսիոյ հետ։ Պատճառը պատմական է։ Եուկոսլավիա, ռուս ցարերու երբեմնի պաշտպանեալը, հաշտ աչքով չի նայիր եկուորներուն, որոնք գրաւեցին ցարերու գահը։ Ցարական Ռուսիան էր, որ ամէն առթիւ պաշտպան կանգնած էր Սերպերու կողքին, — եւ ցարական Ռուսիան էր, որ դրդեց Սերպերը եւ պատերազմի մէջ նետեց։ Ետոյ կրօնքը եւս կը միացնէ Սերպերն ու օրթոտոքս Ռուսերը։ Հիմա Եուկոսլավիա չի կրնար մոռնալ որ պոլշեւիկները թշնամի են իր կրօնքին։ Այդ զգացումներէն էր մղուած, երբ Եուկոսլավիա բացաւ իր դռները տարագիր Ռուսերուն առջեւ։ Եւ Վրանկէլի բանակը երկար ատեն կրցաւ մնալ այդ երկրին մէջ։

Այսպէս ուրեմն պաշտօնական որ եւ է յարաբերութիւն, ինչպէս առեւտրական որ եւ է մատուցում ու խնդրանք չէին կատարեր Սերպերը։

Հակառակ այդ իրականութեան, Եուկոսլավիա, երբ Ռուսիա վաճառամարտի սկսաւ, արգիլեց գնել ամէն ապրանք, որ ռուսական էր։ Այսու հանդերձ խոալացի վաճառականները կը փորձեն ռուսական ապրանք ղրկել Եուկոսլավիա, խոալական կեղծ թուղթերով։

Յիշենք Պուլկարիան եւս, թէեւ ըլլայ այնքան փոքրիկ երկիր մը, որ երբեք չի կրնար ազդել մեծ առեւտուրին վրայ։ Կը յիշենք անոր համար, որ Պուլկարիա եւս կը գտնուի նոյն ճակատին վրայ, կը լծուի նոյն պայքարին՝ խափանելու կարմիր առեւտուրը։ Ուրիշ է հոգը Պուլկարիոյ, եթէ ճակատ բռնեց Ռուսիոյ վաճառամարտին դէմ։ Այդ հոգը կը ծագի այն վախէն, որ մի գուցէ, ռուսական ապրանքին հետ, պոլշեւիկեան մանրէ մտնէ երկրին մէջ։

Ալպանիան եւս կը գտնուի նոյն ճակատին վրայ։ Եւ այդ՝ տարօրինակ պատճառով մը։ Զոկու Թագաւորը Մոսկուայի կը պարտի իր թագը։ Իր նախորդը, Ֆան Նոլի, «վարդի գոյն» ունէր քիչ մը, եւ կը պատրաստուէր ճանչնալ սովետական իշխանութիւնը։ Ու մեծ պետութիւնները խեթիւ կը նայէին, քանի կը տեսնէին որ Մոսկուա յենակէտներ կը շահի Ադրիականի վրայ։ Այդ մտահոգութեամբ, թոյլ տուին որ Զոկու «յեղափոխութիւն» մը խաղայ, տապալէ Ֆան Նոլին եւ ստեղծէ թագաւորութիւն մը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Զոկու չպիտի փորձուի երբեք գործ ունենալ Ռուսիոյ հետ, ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ առեւտրական։

Բոլորովին տարբեր է դիրքը, զոր կը բռնեն, արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա, Յունաստան եւ Լեհաստան։ Այդ դիրքին կարեւորութիւնն այն է, որ մեծ մասամբ կը չէզոքացուի ազդեցութիւնը արեւելեան Եւրոպայի միւս պետութիւններուն, ռուսական վաճառամարտին թշնամի։

Աւստրիա, 1930ին, սովետներէն գնեց 2,000,000 ոսկիի արժէքով ապրանք եւ սովետներուն ծախեց 3,000,000 ոսկիի ապրանք։ Մէկ անգամ միայն, — այն ալ «թիւրիմացութեամբ» — Աւստրիա կը փորձէ սեղմել ռուս եւ աւստրիական առեւտրական յարաբերութիւնները։ Վիէննայի կղերական մամուլին ազդեցութեանը տակ, — պէտք է յիշել որ Վիէննայի կղերականներն ալ շարժած էին Վատիկանի հակաբոլշեւիկ քաղաքականութեամբ, — Աւստրիոյ հողագործական երիտասարդ եւ եռանդուն Նախարարը յանկարծ հրովարտակ մը հանեց թէ արգիլուած է ռուսական հաւկիթ գնել։ Ծափ զարկին հաւ ու հաւկիթի վաճառականները եւ կղերականները։ Սակայն արագ շարժեցաւ Ռուսիոյ արտաքին առեւտուրի ներկայացուցիչը, — հեռախօսով մը յայտարարեց աւստրիացի ճարտարարուեստի բոլոր տնօրէններուն թէ Ռուսիոյ կատարած բոլոր ապսպրանքները չպիտի վճարուին այլ եւս։ Ապշահար, պատճառը հարցուցին անոնք։ — «Քանի որ դուք չէք գներ մեր հաւկիթները, մենք ալ չպիտի գնենք ձեր մեքենաները»։ 24 ժամ ետքը, նախարարը կը ստիպուէր ետ առնել իր որոշումը, եւ նոր հրովարտակ մը կը հրատարակէր՝ արտօնելու համար գնել ռուսական հաւն ու հաւկիթը։ Այնուհետեւ «ջուրի պէս» են աւստրեւռուսական յարաբերութիւնները։ Հաւկիթի այս վէճէն զատ, երկու երկիրները չունին որ եւ է ուրիշ պատմութիւն։

Տարօրինակ է նաեւ Չեխոսլովաքիոյ յարաբերութիւնը Ռուսիոյ հետ։ Թէեւ պաշտօնական ու պաղ իրարու հանդէպ, այս երկու երկիրները չեն վարանիր առեւտրական եռանդուն յարաբերութիւններ մշակելու։ Չեխոսլովաքիա չի բողոքեր կարմիր առեւտուրին դէմ, ընդհակառակն շատ գոհ է, որովհետեւ [illegible] կը ներածէ ռուսական քարիւղ։ Չեխերը նկատել կուտան որ ռուսական ապրանքը մրցակցութեան նիւթ չէ չեխական շուկային վրայ, եւ երբեք չի վնասեր չեխական ապրանքներուն։ Սակայն, գնելով ռուսական քարիւղը, Չեխոսլովաքիա տեղի չի՞ տար տրտունջներու Փոքր Համաձայնութեան, որու անդամ է քարիւղի վաճառական Ռումանիան։ Չեխերը կը պատասխանեն թէ Ռուսերը իրենց կը ծախեն տարեկան 1,000,000 ոսկիի ապրանք միայն, մինչ իրենցմէ կը գնեն 9,500,000 ոսկիի ապրանք։ Նախ շահը, յետոյ բարեկամութիւնը։

Հետաքրքրական է Յունաստանի դիրքը։ Այս երկրին դիրքէն օգտուելով, Ռուսիա կը շահի ինչ որ կը կորսնցնէր ուրիշ շուկաներու վրայ՝ կարմիր առեւտուրին թշնամիներուն պայքարով։ Արդարեւ Յունաստան ոչ միայն դիւանագիտօրէն կը ճանչնայ Ռուսիան, այլ եւ տարեկան կը գնէ 2,000,000 ոսկիի արժէքով ռուսական ապրանք։ Եթէ Յունաստան չի պայքարիր կարմիր առեւտուրին դէմ, պատճառը այն է, որ երկիրը զրկուած է այն ապրանքներէն, զորս իրեն կը ծախէ Ռուսիա։ Ետոյ, ռուսական վաճառամարտին պատճառով, քանի իյնան ապրանքներու գիները, այնքան կը շահին յոյն սպառողները։ Յունաստան ընդհանրապէս կը ներածէ ցորեն։ Եւ չպիտի երբեք բողոքէ, քանի Ռուսիա խստացնէ ցորենի վաճառամարտը՝ նուազեցնելով ցորենին գինը։ Չպիտի բողոքէ՝ նոյն իսկ առարկելով որ, փոխարէն, ինք Ռուսիոյ կը ծախէ տարեկան 30,000 ոսկիի արտադրութիւն։

Եւ ահա Լեհաստանի դերը։ Ռուսիա թշնամութեան կասկածներ ունի Լեհաստանէն, նոյն իսկ աւելի քան Եւրոպայէն։ Մոսկուա շարունակ կը բողոքէ, որ Լեհաստան պատերազմ կը նիւթէ իր դէմ։ Տասը տարի անցած է լեհեւռուսական վերջին պատերազմէն, եւ սակայն, ամէն դարձեալ Կրեմլինի պալատին մարդոց ականջին կը հասնի Փիլսուտսկիի զէնք [illegible] ձայնը։ Զարմանալի չէ՞, սակայն, որ Լեհերը կարծես կը մրցին ճարտարարուեստի գերմանացի տնօրէններուն հետ, փառաբանելու ռուսական հնգամեայ ծրագիրը, այն պատճառով որ, յանուն հնգամեայ այդ ծրագրին, ապսպրանքներ կը ստանան Ռուսիայէն։ Արդարեւ, ռուսական ապսպրանքները հրաշալի փոփոխութիւն մը կատարեցին լեհեւռուսական յարաբերութիւններուն վրայ։ Երբ հասան ապսպրանքները, դադրեցան սահմանագծի միջադէպերը եւ անկից ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէ Պրիպետի ճախճախուտներուն վրայ։ 1930ին Լեհաստան 15 միլիոն ոսկիի արժէքով ապրանք ծախեց Ռուսիոյ, եւ սովետներէն գնեց միայն 5 միլիոն ոսկիի ապրանք։ 1931ին լեհական ճարտարարուեստի տնօրէններէն խումբ մը այցելութեան գնաց Ռուսիա եւ վերադարձաւ ապսպրանքի մեծ խոստումներով։ Գերմանացիները լեհեւռուսական «բարեկամութեան», կամ ըսենք [illegible] մասին զանազան պատմութիւններ կը հնեն ծիծաղելի։ Սակայն խնդիրն այն է, որ այս երկու թշնամիները չեն դադրիր առեւտուր ընել իրարու հետ։

×

Ինչպէս կը տեսնուի, ռուսական վաճառամարտը չէզոքացուած է Եւրոպայի արեւելեան սահմաններուն վրայ, Պալքաններէն մինչեւ Պալթիկ։ Այդ ճակատին վրայ, երկիրները բաժնուած են երկու խումբի, ըստ իրենց դիրքին՝ հանդէպ ռուսական վաճառամարտին, — գոհ ու դժգոհ։ Այս պատճառով, Ռուսիա չի շահիր, բայց եւ այնպէս չի կորսնցներ։ Վաճառամարտին վճռական գործողութիւնը, սակայն տեղի կ՚ունենայ աւելի հեռուն։ Այդ հեռուն է, որ պիտի վճռէ բախտը այս նորօրինակ պատերազմին։

Պիտի յաղթէ այն, որ հզօր է տնտեսապէս, ըստ Տըլէզիի։

ՇԱՀԷՆ

75000 մարզիկներ Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայէն տրուած լուրի մը համաձայն, 75,000 մարզիկներ հաւաքուած են քաղաքին Կարմիր Հրապարակին վրայ, ուր հաւաքաբար, մարզական կարգ մը խաղեր կատարելէ յետոյ, հանդիսաւոր անցք մը կատարեցին կառավարութեան անդամներուն առջեւ, ի ներկայութեան կարմիր բռնաւորին՝ Ստալինի։ Օտար դեսպաններէն շատերը ներկայ էին այս մարմնակրթական հանդէսին։

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ — 28 ՄԱՅԻՍ 1932

ԱՐԵԱՆ ՓՈԽԱՐԿՈՒՄԸ

Երբ Նախագահ Տումէս ծանրապէս վիրաւորուած, արիւնասպառ եւ ուշաթափ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, անոր կորսնցուցած արիւնը փոխարինելու համար, անմիջապէս մեծ քանակութեամբ թարմ արիւն ներարկեցին երակներուն մէջ, արեան փոխարկում (transfusion du sang) ըրին։ Հիւանդանոց մտնելէն քառորդ ժամ յետոյ, մահամերձը 450 կրամ — մօտ կէս լիդր — արիւն ընդունած էր, սիրտը ուժը գտած եւ նախագահը գիտակցութեան եկած էր։ Եւ եթէ ուղեղը վիրաւորուած չըլլար, հաւանաբար, կարելի պիտի ըլլար փրկել անոր կեանքը։

Ինչո՞ւ ըրին արեան փոխարկումը եւ ինչպէ՞ս կրցան այդքան կարճ ժամանակի մը մէջ մեծաքանակ թարմ արիւն գտնել եւ ներարկել։

×

Հինէն ի վեր գոյութիւն ունի այն գաղափարը թէ երիտասարդ եւ թարմ արիւնով կարելի է վերանորոգել գէշ կամ զառամած արիւնը, եւ կամ կեանք տալ մահամերձ հիւանդի մը կամ արիւնասպառ վիրաւորեալի մը։ Որովհետեւ կը խորհէին թէ արիւնին այլազան վիճակներն են որ կը պայմանաւորեն առողջութիւնը եւ կայտառութիւնը, կամ հիւանդութիւնն ու ծերութիւնը։

Կենսաբանութեան արդի ուսումները կարեւոր չափով մը կը հիմնաւորեն այս տեսակէտը։ Արիւնը ներքին հեղուկ միջավայրն է, որ կ՚ողողէ բոլոր գործարաններուն ու ամենայետին բջիջը, օդ եւ սնունդ կը տանի անոնց եւ փոխարէն կ՚առնէ անոնց վնասակար կամ օգտակար արտադրութիւնները։ Վնասակար նիւթերով ծանրաբեռնուած հիւանդ արիւն մը, այլ եւս չի կրնար օգտակար կերպով կատարել իր միջնորդի կենսական դերը եւ ատկէ ամբողջ մարմինն է որ կը տուժէ։

Գէշ արիւնը հանելու համար իբրեւ լաւագոյն միջոց կը ներկայանայ արիւնառութիւնը, որուն կիրարկումը այն աստիճան ընդհանրացաւ եւ չափազանցութեան տարուեցաւ, որ կ՚ըսէին թէ արիւնառութիւնը շատ աւելի մարդ սպաննեց քան Նափոլէոնեան պատերազմները։ Ներկայիս իսկ ժողովուրդին մէջ գոյութիւն ունի որ եւ է պարագայի մէջ, տեղի կամ անտեղի արիւնառութեան հակամիտութիւնը։

Իսկ թարմ արիւն տալու համար նախապէս կարելի էր միայն խմցնել, ինչ որ այսօր ալ կ՚ընեն տարբեր ձեւերով։ Բայց խմուած արիւնը մարսողութեամբ կը կորսնցնէ իր կենսատու յատկութիւններուն կարեւոր մասը, եւ երկար ժամանակ գործածուելով միայն կրնայ ազդել իբրեւ սննդատու հիւթ մը։

Անցեալ դարու սկիզբները միայն բժիշկները համակերպեցան թարմ արիւնը ուղղակի ներարկել հիւանդի մը սեւերակներուն (սեւ արիւն պարունակող կապտագոյն երակները) կամ զարկերակներուն մէջ, առողջ ենթակայի մը արիւնը նախապէս քաշելով ամանի մը մէջ, կամ երակը խողովակով մը ուղղակի հաղորդակցութեան մէջ դնելով հիւանդին մէկ սեւերակին կամ զարկերակին (կարմիր արիւն պարունակող եւ բաբախող երակները) հետ։

Արդիւնքը յաճախ աղետալի կ՚ըլլար. արիւն ընդունողը (receveur) կամ տուողը (donneur) ծանր արկածներ կ՚ունենային կամ յանկարծամահ կ՚ըլլային արիւնին դանդաղումին պատճառով։ Որովհետեւ, ինչպէս ծանօթ է, արիւնը օդ տեսնելով, անշարժ մնալով կամ դանդաղ հոսելով կամ առարկայի մը հետ շփման մէջ մտնելով՝ քիչ — շատ արագութեամբ կը պաղի, դոնդող (caillot) կը կազմէ։ Այդ դոնդողը երբ արեան շրջանառութեան մէջ կը մտնէ, կրնայ յանկարծամահ ընել, ինչ որ երբեմն կը պատահի սեւերակատապ (phlébite) ունեցող հիւանդներուն։ Ահա թէ ինչու արեան փոխարկումը երկար ատեն վտանգաւոր գործողութիւն մը նկատուեցաւ, զոր շատ բացառիկ պարագաներու մէջ միայն կը փորձէին։

Ցետագային, ներարկումի համար գործածուած գործիքներուն եւ անօթներուն ներքին մասին հանքիւղով (huile de paraphine) օծումը, որ բաւական ժամանակ կ՚ուշացնէ արեան դոնդողումը, մեծապէս դիւրացուց արեան փոխարկումը։ Պատերազմէն քիչ առաջ եւ սկիզբները քանի մը բժիշկներ գտան որ արեան դոնդողումը կարելի է՛ արգիլել, անոր խառնելով անվնաս աղ մը (citrade de soude), ինչ որ վերջնականապէս հեռացուց դոնդողումի վտանգը եւ թոյլ տուաւ հանդարտօրէն արիւն առնել մէկուն երակէն եւ ներարկել ուրիշի մը երակին մէջ։

Այս միջոցով պատերազմի ընթացքին կարելի եղաւ փրկել հազարաւոր մահամերձ վիրաւորեալներու կեանքը եւ միեւնոյն ատեն կատարելագործել արեան փոխարկումին թեքնիքն ու գործիքները։ Այնպէս որ այսօր, զուտ արիւն իսկ դիւրաւ կը ներարկեն երակներուն մէջ եւ արեան փոխարկումը դարձած է ընթացիկ գործողութիւն մը եւ յաճախ կենսատու կամ օգտաշատ դարմանում մը, զոր անհրաժեշտօրէն պէտք է կիրարկել բազմաթիւ եւ այլազան պարագաներու մէջ։

Նախ եւ առաջ մեծ արիւնահոսութիւններու պարագային։ Վիրաւորեալները, ծննդաբերող կիները, ծանր գործողութիւններու ենթարկուած անձերը եւ ուրիշ հիւանդներ յաճախ մեծ քանակութեամբ արիւն կը կորսնցնեն։ Ուղեղը բաւականաչափ արիւն եւ թթուածին չի ստանար, կարգ մը նուրբ մասեր կը վնասուին, վիրաւորեալը կամ հիւանդը ուշաթափ կ՚ըլլայ, հետզհետէ կը տկարանայ, ու սրտի եւ շնչառութեան դադարումով անպատճառ կը մեռնի, երբ բժշկական արագ միջամտութիւն չըլլայ։ Այսպիսի պարագաներու մէջ, նախապէս արուեստական շճուկ (մանաւոր աղի ջուր) կը ներարկէին, որ ուշ կ՚ազդէր, հետեւաբար միշտ չէր փրկեր ենթակային կեանքը։ Այժմ, արիւնասպառութեամբ մահամերձ վիրաւորեալները կամ հիւանդները, արեան փոխարկումէն քանի մը վայրկեան յետոյ, նոյն իսկ ներարկումը չվերջացած, գիտակցութեան կուգան, կը սկսին խօսիլ, մէկ խօսքով յարութիւն կ՚առնեն։

Արեան փոխարկումը թոյլ կուտայ նաեւ գործողութեան ենթարկել այնպիսի հիւանդներ, որոնց չափազանց ուժասպառ վիճակը անկարելի կ՚ընէր որ եւ է վիրաբուժական գործողութիւն։

Օդային կազով, ածխային կազերով եւ այլ նիւթերով ծանր թունաւորումներու պարագային, ուր արեան կարմիր գնդիկները կարեւոր չափով կը փճանան, արեան փոխարկումը նորոգելով թունաւորուած արիւնը, կը փրկէ ենթական։

Արեան փոխարկումը յաճախ փրկարար դեր կը կատարէ նաեւ ծանր հիւանդութիւններու ընթացքին, — ծննդաբերութենէն յետոյ արգանդային մահացու բորբոքումներ, ժանտատենդ, կարմրախտ, թարախային բորբոքումներ, շաքարախտի վերջին շրջան, եւայլն — երբ արիւնը կը վարակուի մանրէներով կամ կը թունաւորուի անոնց թոյներով եւ մահը հաւանական կը դառնայ։

Անարիւնութիւններու այլազան պարագաները այժմ նպաստաւոր արդիւնքով կը դարմանին քիչ բայց յաճախադէպ արեան փոխարկումով։ Այս միջոցով կը դարմանեն նաեւ տարօրինակ եւ ժառանգական հիւանդութիւն մը, որու հետեւանքով արիւնը մեծ չափով կը կորսնցնէ դոնդողելու յատկութիւնը. երբ ենթական կը վիրաւորուի, նոյն իսկ շատ թեթեւ կերպով, վէրքը անդադար կ՚արիւնի եւ շատ դժուար է արիւնահոսութիւնը դադրեցնել։ Այս հիւանդութիւնը ունէին Ցարեվիչը եւ Սպանիոյ նախկին գահաժառանգը։

Բազմաթիւ ուրիշ ախտաբանական վիճակներու մէջ եւս նպաստաւոր արդիւնքներ կուտայ արեան փոխարկումը, իբրեւ փրկարար, բուժիչ եւ նոյն իսկ կանխարգելիչ թանկագին միջոց մը, զոր ամէն բժիշկ, քիչ մը փորձառութեամբ կրնայ կիրարկել, առանց որ եւ է վտանգի, պայմանաւ որ արիւն տուող մը գտնէ անմիջապէս, որ յօժարի 2–300, երբեմն 5–600 կրամ արիւն տալ, եւ տուած արիւնն ալ յարմարի ընդունողին, հիւանդին արիւնին։

Քանի մը տարի առաջ դժուար խնդիրներ էին։ Բայց այժմ, մասնաւոր կազմակերպութեամբ մը հարթուած են այս դժուարութիւնները եւ շատ դիւրին է, գէթ մեծ քաղաքներու մէջ, անմիջապէս գտնել նախապէս ընտրուած եւ պատրաստուած արիւն տուողներ։

Այս մասին՝ յաջորդով։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Խաղաղական Ովկիանոսի կարգ մը կղզիներու մէջ կատարուած հետազօտութիւնները երեւան հանած են գոյութիւնը բազմաթիւ յիշատակարաններու, որոնց շինութիւնը նեոլիթեան դարուն մէջ հոն ապրող ժողովուրդներուն կողմէ անհնար նկատուած է։

Ինչպէս գիտենք, Թրրթայնի շատ մը վայրերուն մէջ կը գտնուին Մէմհիր եւ Տօլմէն կոչուած հսկայ քարեր, որոնք նախապատմական գերեզմաններ են։

Թօնկաթապուի մէջ ճամբորդներուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ հնաքարեան հսկայ դուռ մը, որուն բարձրութիւնը հինգ մեդր է եւ լայնութիւնը ինը մեդր։

Միռայի մէջ կը գտնուին նուիրական գերեզմաններ, որոնք իրարու վրայ դրուած մեծ քարակոյտեր են։

Սբօրատի արշիպեղագոսին, ինչպէս նաեւ Քարոլինեան կղզիներուն մէջ կան միակտուր սիւներ, 11 մեդր բարձրութեամբ եւ միահարթ ընդարձակ տանիքներով, որոնք մասամբ աւերակ են դարձած։ Հոն բնակող հին ժողովուրդները իրենց բնակարանները ծովի ալիքներուն դէմ պաշտպանելու համար, մեծ թումբեր շինած են, որոնց հետքերը տակաւին կանգուն կը մնան։

Գտնուած է նաեւ հետքը նախապատմական հին պալատի մը մնացորդներուն, որ 65 մեդրէն աւելի երկայնութիւն ունէր, ինչպէս նաեւ կամարներու եւ պատերու բեկորներ, որոնք տեղ տեղ վեց մեդրէն աւելի հաստութիւն մը ունին։

Քուք նաւապետ իր հետախուզական ճամբորդութեան մէջ յիշատակութիւնը կ'ընէ Թահիթի մէջ գտնուած նորօրինակ շինութեան մը, որ ուղղանկիւն քառանկիւնի ձեւն ունէր, մէկ կողմը հարիւր եւ միւս կողմը հարիւր յիսուն մեդր երկայնութեամբ, ամբողջովին սալայատակուած եւ շրջապատուած երկու մեդր բարձրութեամբ պատով մը։

Այդ հրապարակին կեդրոնը կը բարձրանար բուրգ մը, որուն խարիսխին երկայնութիւնը 80 մեդր էր եւ լայնութիւնը 26 մեդր։ Մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած որոշել թէ ինչ բանի սահմանուած էին այդ շինութիւնները։

Մասնաւոր հետաքրքրութեան առարկայ է «Զատիկ» կոչուած կղզին, որ Ովկիանոսի մէջ կորսուած հողամաս մըն է, 120 քառակուսի քիլոմեդր տարածութեամբ եւ 250 բնակիչներով։

1722ին, երբ Ռոկկէվէն գտաւ այդ կղզին, անոր մեծագոյն մասը շրջապատուած էր 3—10 մեդր բարձրութեամբ երկայն պատերով, որոնք զարդարուած էին հսկայ արձաններով։ Այսօր այդ արձանները խորտակուած են եւ պատերը մասամբ փլած։

Ասկէ զատ, կատարուած նորանոր պեղումները երեւան հանած են 250 յիշատակարաններ, որոնք հին գերեզմաններու մնացորդներ են։ Այդ շինութիւններէն շատերը ունին 70—80 մեդր երկայնութիւն, 5 մեդր լայնութիւն եւ 3 մեդր հաստութիւն։ Կարգ մը քարակոյտերու ծանրութիւնը 5 թոնէն աւելի կը կշռէ։

Կան նաեւ 525 արձաններ, փորուած միաձոյլ քարակոյտի մը մէջ եւ զետեղուած պատերէն դուրս, հրաբուխի մը կողերուն վրայ, որ կղզիին կեդրոնը կը գտնուի։ Այդ արձաններուն ամէնէն մեծին բարձրութիւնը 21 մեդրի կը հասնի, եւ ծանրութիւնը մօտաւորապէս 60 թօնի։

Հո՛ն երեւան հանուած է նաեւ կոփածոյ քարի գործարան մը, ուր շատ գործեր անկատար մնացած են։ Հո՛ն ու հո՛ն հողին մէջ գտնուած են քանդակագործութեան յատուկ գործիքներ։

Գտնուած են վերջապէս գիրի հետքեր, որոնք բոլորովին անծանօթ են այժմու բնիկներուն։ Ասոնք քարէ ու փայտէ տախտակներ են, որոնց վրայ փորագրուած են կենդանիներ ու բոյսեր ներկայացնող անծանօթ նշաններ եւ որոնք կը յիշեցնեն հին Եգիպտացիներուն կողմէ շէնքերու վրայ նկարուած պատկերները։

Ջեռական վարժ աշխատութեանց հետքերուն առատութիւնը ենթադրել կու տայ հնախոյզներուն թէ ժամանակին հո՛ն գոյութիւն ունեցած է ծաղկեալ քաղաքակրթութիւն մը ընդարձակ հողամասի մը վրայ, որ երկրաբանական յեղաշրջումներու հետեւանքով մեծ մասամբ ծովամոյն եղած է։

Ովկիանոսի այդ հեռաւոր անմատչելի կղզիներուն մէջ բնակող նախապատմական ժողովուրդներու գոյութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ երեւան հանուած բրածոները անհերքելի կերպով կ'ապացուցանեն թէ մարդկային ցեղը երկրիս ամբողջ մակերեսին վրայ միաժամանակ գոյութիւն ունեցած է, եւ ո՛չ թէ որոշ կէտէ մը ծագում առնելով տարածուած հողագունդին վրայ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՍԿԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

24 ընկերներ կը միանան Փրովիտենսի Կոմիտէին

Փրովիտենսի մեր Թղթակիցը կը գրէ.—

Վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին Կոմիտէիս միացած են 24 ընկերներ, առաւելապէս նոր եւ երիտասարդ ուժեր։

Առաջին սասը ընկերներու մուտքի մասին գրած եմ արդէն։ Քանի մը օրեր առաջ ալ — Մայիս 7ին, տեղի ունեցաւ ընկերական ժողով, որուն ներկայ եղան մեր կազմակերպութեան թեկնածու ընկեր խմբապետական եւս։

Տեղի ունեցան ժեռմիկ զրոյցներ անցեալէն ու ներկայէն, խօսուեցաւ Դաշնակցութեան եւ անոր գործունէութեան մասին։ Նորեկ ընկերները, որոնք ասկէ առաջ մի՛շտ ալ մեզի հետ եղած էին իրենց զգացական համակրութիւններով, այս անգամ բոլորովին միացան մեր շարքերուն։

Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին եւ մեր կուսակցութեան դէմ մղուած պայքարին, նորէն երիտասարդութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տայ դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ խումբերով կու գայ անոր դրօշին միանալու։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Ազգ. գաւառ. ժողովի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

—)(o)(—

ԱԶԱՏ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

Ազգային Գաւառական ժողովի ընտրութեան աշխատանքներն առաջին անգամ սկսողը եղաւ Լիբանանը, սակայն հաւանական է որ մնայ ամենավերջը։ Այս դատապարտելի երկարաձգման գլխաւոր պատճառը եղաւ տրուած ապիկար որոշում մը, որով ժողովուրդին կը պարտադրուէր քուէարկել յանձնարարուած ցանկը, որ կազմուած էր քանի մը կուսակցականներու կողմէ, բոլորովին ոչ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ։

Փորձը ցոյց տուաւ որ ժողովուրդը չուզեր կոյր գործիք դառնալ եւ իր կամքը ստրուկ դարձնել։ Նոր Մարաշ եւ Անդր Նահր թաղերու հայութիւնը միակամ չմասնակցեցաւ քուէարկութեան, հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն։ Ս. Խաչ թաղի հայութիւնն ալ միեւնոյն կամքը արտայայտեց, բողոքելով առնուած քայլին դէմ։ Ի հարկէ պատկերը պիտի ըլլայ նոյնը նաեւ միւս թաղերու մէջ քանի որ ցանկի պատրաստութիւնը տեղի ունեցած էր շատ անխոհեմ կերպով։

Այս անել դրութեան վերջ տալու եւ յարմար կարգադրութեան մը յանգելու նպատակաւ Առժամեայ վարչութիւնն ու ընտրական յանձնախումբը խառն ժողով մը գումարելով որոշած են չեղեալ համարել նախկին կարգադրութիւնը եւ ազատ ընտրութիւն կատարել։ Պիտի պատրաստուի եռանուն ցանկ մը, դիւրութիւն տալու համար ընտրողներու։ Կը կարծուի որ այս ամսուան ընթացքին պիտի վերջանայ ընտրութիւնը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Թել Ավիվի Տօնավաճառը

Թել Ավիվի տօնավաճառին Հայերէն մասնակցութիւն բերած էին Սեթոն Ճիվան եւ Թամշանճեան տուները Պոլսէն, իրենց ոսկեթել ու արծաթաթել զանազան արեւելեան հիւսուածեղէններով եւ հողաթափերով, Թրքական արտածման գրասենեակին հսկողութեան տակ, իսկ Երուսաղէմէն Մկրտիչ Գարագաշեան եւ Նշան Պալեան յախճապակիի ընկերութիւնը, իր ծանօթ Քէօթահիայի արտադրութիւններով։ Այս վերջին տունը իր տաղաւարը բացած էր «Պալատ Պաղեստինեան Արտադրութեանց» բաժնին մէջ։

Երուսաղէմի մեր հայրենակիցներուն արտադրութիւնները տօնավաճառի դատաւորաց յանձնախումբին կողմէ գնահատուած են եւ արժանացած ոսկի մետայլի։

Պարզեւ սրուած օտար անուններու շարքին, Գարագաշեան եւ Պալեան ընկերութեան անունը արդէն հրատարակուած է պաշտօնապէս։

ԵԳԻՊՏՈՍ

56 միլիոն անգլ. ոսկիի ժառանգութիւն մը

Աղեքսանդրիայէն «Յուսաբեր»ին կը հաղորդեն որ տեղւոյն ազգայիններէն Պ. Սարգիս Ճանիկեան հսկայ ժառանգութիւն մը կը սպասէ իր մէկ հեռաւոր ազգականէն, Եղիա Ամիրխանեանէ, որ ասկէ 50 տարի առաջ մեռած է Հնդկաստանի մէջ եւ ձգած է 56 միլիոն սթերլինի հսկայ ժառանգութիւն մը։

Ամիրխանեանի ուղղակի ժառանգորդն է իր թոռը, Տիկին Մարիանէ Ճանիկեան (ծնեալ Ամիրխանեան), որ կը բնակի Աղեքսանդրիա եւ ներկայիս 84 տարեկան է։

Պ. Պ. Սարգիս եւ Միշել Ճանիկեաններ եւ իրենց մայրը, այրի Տիկ. Ճանիկեան (Ամիրխանեան), ուղեկցութեամբը իրենց փաստաբանին, Պ.Է.Կալանաքիսի, Ապրիլ 17ին Փորթ Սայիտի վրայով մեկնեցան դէպի Հնդկաստան՝ իրենց դատը հետապնդելու համար։ Անոնք իրենց հետ առած են ժառանգական իրաւունքները հաստատող բոլոր անհրաժեշտ վաւերաթուղթերը։

Տիկին Սիրանոյշ հիւանդացած

Ճիշդ այն օրը, ապրիլ 17ին, երբ պիտի տօնուէր Գահիրէի մէջ 50ամեայ յոբելեանը Տիկ. Սիրանոյշին, ցաւալի զուգադիպութեամբ մը ծանրապէս կը հիւանդանայ մեծանուն դերասանուհին եւ բժիշկներու խորհուրդով իսկոյն կը տեղափոխուի գերմանական հիւանդանոցը։

Սիրանոյշի հիւանդութեան պատճառով, ծրագրուած հանդէսն ալ կը յետաձգուի.

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի Պետական Հ. Կ. Խաչի Առժ. Վարչութիւնը կը վաւերացուի

Անցեալ տարի. Պետական Կարմիր Խաչի Ամերիկայի պատգամաւորական ժողովը ցրուեցաւ կռիւներու եւ ներքին պառակտումներու պատճառաւ։ Տարիներէ ի վեր, Պետ. Հ. Կ. Խաչի ղեկավարութիւնը կը գտնուէր Ռամկավարներու ձեռքին մէջ։ Հօկերը եւ համայնավարները յաջողելով պատգամաւորներու կէսը իրենցմէ ընտրել տալ, ժողովին մէջ ծանր ամբաստանութիւններ ըրին ռամկավար վարչութեան դէմ։

Տեղի ունեցաւ կռիւ եւ խնդիրը փակուեցաւ ոստիկանութեան միջամտութեամբ։ Նախորդ Վարչութիւնը պաշտօնական գեկոյցով մը յայտարարած էր թէ ինք կը մնայ գործի գլուխ, իբր օրինաւոր մարմին, իսկ դժգոհները կազմած էին առժամեայ նոր վարչութիւն մը։ Խնդիրը յանձնուած էր Երեւանի Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութեան, կարգադրութեան համար։

Համայնավարներու օրգան «Բանուոր»ը, որ Ամերիկայի մէջ կը հրատարակուի, պաշտօնական հեռագիր մը հրատարակած է, ստորագրուած Երեւանի Պետական Կարմիր Խաչի նախագահին կողմէ, որ կ'ըսէ թէ Առժամեայ Կեդր. Վարչութիւնը ճանչցուած է։

Այս կերպով Պետ. Կարմիր Խաչի Ամերիկայի Վարչութիւնն ու մասնաճիւղերը կը հեռանան ռամկավարներու ազդեցութենէն, ենթարկուելու համար ուղղակի համայնավարներուն։

ՄԱՄՈՒԼ

Պուլկարիոյ Թեմ. Խորհուրդին շուրջ

—)(o)(—

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը իր մայիս 20ի խմբագրականով կը գրէ.

— «Մեր նպատակը ներկայ Թեմական Խորհուրդը քննադատելը չէ, ոչ ալ հին ցաւերը քրքրելը։ Ինչպէս տարիներ շարունակ, այսօր ալ մեր պահանջը մէկ է.—

Ցարգել պուլկարահայ թեմական կազմակերպութեան հիմնական կանոնադրութիւնը։

Ժողովրդական քուէով ընտրել Թեմական Պատգամաւորական ժողովի անդամները։

Ժողովրդական քուէով գումարուած Պատգամաւորական ժողովին մէջ ընտրել Թեմական խորհուրդը, ձեւակերպել մեր գաղութը շահագրգռող հարցերը եւ հիմը դնել մեր ազգային ներքին կազմակերպութեան։

Իրարմէ բխող եւ զիրար լրացնող այս երեք պահանջներուն դէմ ոչ մէկ առարկութիւն կրնայ լսուիլ ու ոչ մէկ դժուարութիւն կրնայ յարուցուիլ ոչ պուլկար օրէնքներէն ու կառավարութենէն, ոչ մեր ազգային որ եւ է մէկ մարմինէն, ոչ ալ որ եւ է հոսանքէն։

Ու այս պահանջները յարգողը եւ իրագործողը պարտաւոր է ըլլալ ամէնէն առաջ ներկայ Թեմական խորհուրդը, որ ընտրուած է մէկ տարի պայմանաժամով, եւ որ պիտի փոխարինուէր ժողովրդական քուէով գումարուող Թեմական պատգամաւորական ժողովէ մը ընտրուող նոր եւ օրինական Թեմական խորհուրդով։ Այս մասին իր յստակ, հանդիսաւոր ու միաձայն որոշումը քուէարկեց վերջին Պատգամ. Ժողովը»։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—)(o)(—

Անգամ մըն ալ Դպրոցասէրի հինաւուրց շէնքին սրահները եւ պարտէզը լեցուեցան ժողովրդական համակրանքի կենդանի արձագանգներով.— Փարիզի հայ հասարակութիւնը եկաւ իր գնահատանքը բերելու այդ հաստատութեան, որ հայ մրրկայոյզ կեանքին յորձանքներուն մէջ, ուժեղ եւ ամրակուռ փարոսի մը պէս անսասան, իր կանթեղին երբեմն պլպլացող՝ բայց անշէջ լոյսը կը շարունակէ ցոլարձակել յամառօրէն։

Հրաւիրեալներու հոծ բազմութեան համար նեղ եկաւ հանդիսասրահը։

Կանուխէն լեցուեցաւ ան, եւ ոգեւորուած հասարակութիւն մը ոտքի ▮ վրայ ողջունեց հանդէսը բացող «Մարսէյեզը»։

Պ. Քարեան անուանակոչութիւնը ըրաւ բազմաթիւ մարմիններուն, որոնք հեռագիրներ եւ նամակներ յղած էին, կարդալով միայն Պոլսոյ, Երուսաղէմի եւ կրօնական պետերէն եկած շնորհաւորական նամակներէն հատուածներ։

Տիկին Պօյաճեանի բանախօսութիւնը՝ մեզի վերապրեցուց դպրոցասէրին ծնունդը, երիտասարդութեան երազային, կախարդական, յոյսերու շրջանը, անձկութիւնը բերելով յետոյ աննախընթաց եւ աներեւակայելի սարսափներու օրերուն ապրուած կեանքին։

Կեդրոնական Վարչութեան կողմէն Տիկին Անայիս խօսք առնելով, վերյիշումներու հեռաւոր հորիզոններէն մեզի բերաւ բանաստեղծական ընտիր, թանկագին պատկերներու միջոցաւ կորսուած եւ վերագտնուած անուշ երգի մը յիշատակը կարծես։

Պ. Պատմագրեանի ղեկավարութեան տակ կազմուած Դպրոցասէրի սանուհիներու երգչախումբին — զօրացած «Սիփան»ի արու ձայներով — երգած՝ Սինիի «Սարերի հովին մեռնիմ»էն յետոյ յարգանքի խօսքեր ըրին հանդէսին նախագահ Պ. Գ. Նորատունկեան, Պ. Պ. Վ. Մալէզեան, Ա. Չօպանեան, Հայր Վ. Յովհաննէսեան՝ Մխիթարեան Հայրերու կողմէն, Տիկին Բուտաղեան՝ Ռուսահայ Տիկնանց Միութեան կողմէ, Օր. Պալթազար՝ անխոնջ եւ պատկառազդու հիմնադիրը հաստատութեան, որուն արտայայտութիւնները յարգանքի եւ գնահատանքի ծափերով ընդունուեցան։

Շնորհակալութեան եւ յարգանքի արտայայտութիւններու սրտագին խօսքեր եղան նաեւ Օր. Սիրարփի Աճէմեանի՝ Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ արտասանուածները։

Դպրոցի տնօրէն Պ. Վ. Իշգալացեան յարգեց բոլոր անոնք՝ հիմնադիր, բարերար, ուսուցչական կազմ եւ համակիր հասարակութիւն, որոնք միահամուռ ճիգերով պահպանած են Դպրոցասէրը՝ վեր պահելով զայն ամէն նկատումներէ, չէզոք հողի մը վրայ՝ որ իր անսայթաք կենցաղին գրաւականն է ըստ իս։

Փարիզի հոգեւոր հովիւ Բիւզանդեան եպիսկոպոս, իր անցեալէն գեղեցիկ յուշի մը կցեց մաղթանքներ եւ հայրական օրհնութիւններ։

Հանդէսին երկրորդ բաժինը կը կազմէր Պ. Պատմագրեանի պատրաստած երաժշտական մէկ գործը՝ իբր նիւթ ունենալով Յովհ. Թումանեանի «Շունն ու կատուն»։

Դպրոցին ▮փոքրիկ սանուհիները հագուած եւ դիմակաւորուած շունի եւ կատուի տարազներով, շատ կենդանի եւ զուարճալի ձեւով խաղացին ծանօթ պատմուածքը։

Պ. Պատմագրեան ստեղծած էր հաճելի երաժշտութիւն մը համեմուած մեներգներով։

Հասարակութիւնը ջերմ ծափերով վարձատրեց փոքրիկ դերակատարները եւ հեղինակ ղեկավարը։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՈՇՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Համազգային ընկերութիւնը, որ կը պահէ Պէյրութի Հայկական ճեմարանը, հրատարակութեան է տուած դրոշմանկարներ, որոնք կը ներկայացնեն մեր ազգային մշակոյթին ամենամեծ դէմքերը։

Այդ դէմքերու առաջին շարքէն յիշենք Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, Գ. Նարեկացի, Հ. Ալիշան, Խրիմեան հայրիկ, Խ. Աբովեան, Գ. Քաթիպա, Րաֆֆի, Սիամանթօ, Վարուժան։ Իւրաքանչիւր դրոշմանկար 50 սանթիմ։ Գնեցէ՛ք, Հայեր, եթէ կ'ուզէք օգտակար ըլլալ հայ մշակոյթի գեղեցիկ վառարանին, Պէյրութի Հայկ. ճեմարանին։ Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի մէջ։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

— «Կը գիտե՛ս, կը գիտե՛ս թագաւորութիւնը...»։

Ու լռեց։ Քանի մը էջ եւս դարձուց։ Կրկին արտասանեց նախադասութիւն մը։ Եւ նետելով գիրքը valiseին մէջ, վերջնական սուլեց։ Մօտեցաւ հայելիին, գլուխը դրաւ ու ըսաւ.

— Ես շոգենաւ պիտի գամ։

Ու ինչ ոտքը դուրս կը նետէր, երկու բառեր դուրս ինկան բերնէն.

— «Խոստովանէ՛, ծոլորուա՛ծ»...

Գ. ՄԱՍ

I

Նաւամատոյց եկաւ, երբ գիշերը կիսած էր։ Լուսնկայ լոյս մը արծթեր էր քաղաքը։ Անցաւ կանակ կանակի տուող տուները։ Մսեցնող հով մը կը փչէր։ Աշունը ձմեռցած, փախեր եկեր էր նորէն, ժողվելու, ժողվրտկելու, դեղնեցնելու եւ թափելու համար բոլոր հասուն ու պտղուն բաները։

Սուրէն կը քալէր արագ։ Անհամբեր էր ու ծուլցած ճամբորդութեան խոնջէնքը։ Փոքր ու նեղ փողոցներէն կու գար պահապանին ձայնը։ Հեռուն, յետ ընկած գուլինկներէն միայն մէջ շուն մը կը կաղկանձէր։ Սուրէն կը քալէր սրտատրոփ ու հեւ ի հեւ։ Հասաւ իրենց թաղամասը։ Աղբիւրը, աչուառիկ, իր գծեթով։ «Հոսոծկալեր»ը, փուռը որուն փեղկերէն խուկինը կու գար Պէյրոս աղբօր։ Ջախին Բարթող Էմմիին տունը...

Մանկունակ ու գեղուն հրճուանք մը աւլցեր էր Սուրէնի հոգին։ Կը ցանկար, գիշերուան այդ կիսատուերին մէջ, շօշափել բոլորը. ծռիլ գլտորիլ քիչ մը այս քարերուն վրայ, դէմքը քսել աղբիւրի մարմարին, արթնցնել Բարթող Էմմին, կանգնիլ տ ի ւ պ է կին քով ու պոռա՛լ, պոռա՛լ կոկորդալիր ու երջանիկ ձայնով մը, ինչպէս մարդ երազին մէջ կը պոռայ մեծ ուրախութիւն մը պարպելէն սրտէն.. Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ աչա Ղազարը փողոցին անկիւնէն կը տեսնէ հացին կտորը ձեռքին, կամ Աշոտը — երկար ու սրածայր ճպոտ մը տաշելէն — կը յառաջանայ սուլելով, ու Տալարե՛տը, անշո՛ւշտ, տիւպէկին քով կ'ըլլայ կապոյտ շալվարին աղը շարժելէն ու կրկնելէն — «ըլլայ նէ տ'ըլլայ...»։

Քանի մը քայլ եւս առաւ ու անկիւնը տեսաւ աղտոտ ու սեւցած լապտերին լոյսը։ Նո՛յն լապտերն էր, գուցէ եւ նո՛յն շիշը...։ Մօտեցաւ իրենց դրան։ Կեցաւ պահ մը։ Վեր նայեցաւ։ Պատուհանները շատցաւ մէջը։ Հրեց դուռը։ Զրացուեցաւ։ «Երկաթը դրեր են» մտածեց։ Կը հրէին ե՛ւ իր սիրտը... Կրկին բախեց։ Այնպէս ինչպէս իր սիրտը ու որքա՜ն ուժով։ Կրկին ձայն չելաւ։ Ու երրորդին,

— Ո՞վ է, — լսուեցաւ ներսէն։

Մօրը ձայնն էր։ Ցնցուեցաւ։ Բայց իսկ անհանդուրժելիօրէն երկար թուեցաւ։ Որովհետեւ, մարդս միշտ մա՛րդ է, մեծ կամ փոքր, ու մի՛շտ մանուկ, մի՛շտ քնքշօտ ու գգուանքի կարօտ, մի՛շտ սէրը փնտռող ու շոյանքին առջեւ գլուխը ծռելու պատրաստ։

— Ե՛ս եմ, մայրի՛կ,— պատասխանեց խեղդող յուզումով մը։

Ու խելացնոր, աչուոր, խենթեցնո՛ղ ճիչ մը լսուեցաւ յանկարծ։ Ցետոյ, սրտընդոստ վազք մը սանդուղներէն, եւ աղաղակ մը — «Սուրէ՛ն, Սուրէ՛ն... Սիրա՛ն...»։

Ու նաեւ

— Եկա՛յ, տղա՛ս, Սուրէն... քեօռնա՛մ օղլիս.. Փա՛ռք քեզ, Աստուա՛ծ..

Ու բացաւ դուռն ու թեւերը, նետուելով Սուրէնի վզին, եւ ուժգնօրէն սեղմելով զայն, մինչեւ որ հայրը եկաւ։ Սուրէնի այնպէս թուեցաւ թէ երբե՛ք այդքան ուժով գրկուած չէր կեանքին մէջ։ Նոյնիսկ...։ Երբեք այդքան գեղուն ու բխրուն յուզում մը տեսած չէր։ Մա՛յր։ Որքա՜ն խօսուն է այս բառը, երբ երկար տարիներու դառնահամ գնացքին մէջ մէկը չէ նայած աչքերուդ ու չէ հարցուցած քեզի թէ՝ յոգնա՞ծ ես, թէ գլուխդ կը ցաւի՞։ Ձմեռուան խիստ գիշերներուն, անկողին մտնելէ վերջ, մէկը չէ եկած քովդ, կամաց ու զգուշաւոր քայլերով, իր ձեռքովը եւս ծածկելու կռնակդ, եւ կամ եթէ պատահած է որ հիւանդ վերադառնաս, ձեռքը պակսած է՝ դրուելու համար ճակտիդ,ու շունչը շունչիդ տրամադիր ըլլալով բոլոր ցանկութիւններուդ...

Ու հիմա եկած էր յուշերով, յուզումներով ու տրտմութեամբ։ Եկած էր արցունքներով ու ժպիտներով։ Այս գիշերային անդորրութեան մէջ, մօրը հետ, իր հայրենի երդիքին ներքեւ, իր արցունքը խեղդելու՝ արեւծագէն ծնելիք ժպիտներու ի խնդիր...։

Ներս գացին ու նստան բոլորը։ Սիրանը մեծցեր, հասուն աղջիկ էր դարձեր։ Հայրիկը աչքերը կը շփէր դեռ ու փոքրիկ Վազգէնը — որուն անունը ի՛նք թելադրած էր Պոլսէն,— մեծաբաց աչքերով կը նայէր իրեն չափազանց զոհ՝ զգուանքներէն «աղբարիկ»ին, որուն անունը լսեր էր եւ զոր լուսանկարէն կը ճանչնար...։

— Աչքերնիս ճամբան լնաց — ըսաւ մայրը ուրախ ու դժգոհ միանգամայն, եւ սկսաւ ճաշ պատրաստել։

Ցետոյ, մօտեցաւ Սուրէնին, լոյսին տակ ուշի ուշով նայեցաւ դէմքին ու սրտմաշ կերպով ըսաւ.

— Փէք վատեր ես ծէ տղաս...

— Պօյ նետած է — վրայ բերաւ հայրիկը։

Սիրանը նստած էր Սուրէնի գիմացը՝ բազմոցին▮վրայ.իսկ Վազգէնը եկեր էր Սուրէնի ճիշդ քովիկը եւ ուշի ուշով կը նայէր հագուստ կապուստին, փողկապին, երբեմն կ'երկննար, կը շոյէր կաշիէ թղթապանակը, թիզովը կը չափէր valiseէն ելած գրքերուն հաստը։

Հիմա, եկեր նորէն կը խառնշտկէր գրքերը, երբ Թագուհի հանըմ կրկին լռութիւնը խզեց հարցնելով.

— Աս ամէնը զո՞ւն կարդացած ես։

— Այո՛,— պատասխանեց Սուրէն։

— Զիյնդ տաղըմիշ կ'ըլլայ ծէ, տղա՛ս..

Սուրէն ժպտեցաւ։ Ճաշը վերջացուց. երկար խօսեցան։ Քիչ յետոյ Սիրանը Վազգէնը իր հետը առնելով ելան պառկելու։

— Յոգնած պէտք է ըլլաս, հայրի՛կ, — ըսաւ Սուրէն — գնա դուն ալ պառկէ, առաւօտ կանուխ պիտի ելլես..

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Այդ տեղեկագրին ընդհանուր գլուխը, որ երկուշաբթի օրուան համաքոյթին մէջ պիտի ենթարկուի մասնագէտներու քննութեան, կ'ուսումնասիրէ ներկայ տնտեսական տագնապին անդրադարձումները Աւստրիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Հունգարիոյ ելմտական ու տնտեսական կացութեան վրայ:

Գերմանիոյ քաղաքական կացութիւնը

ՊՐԻՒՆԻՆԿԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ԻՅՆԱԼՈՒ ՎՐԱՅ

Կիրակի օր, Հինտէնպուրկ եւ Պրիւնինկ, Պերլինի մէջ պիտի ունենան տեսակցութիւն մը որ մէկ ժամի ամսուան համար գնէ, կ'ենթադրուի թէ պիտի ճշդէ գերման քաղաքականութեան ընթացքը:

Պրիւնինկի կուսակիցները կը յուսան թէ այս անգամ եւս այս վերջինը պիտի կրնայ Հինտէնպուրկի վստահութիւնը շահիլ եւ անոր ստորագրել տալ նոր հրովարտակներ, որոնցմով կրնայ փոփոխութիւն մտցնել դահլիճին կազմին մէջ:

Աջերը սակայն կը շարունակեն հրմշտկել Պրիւնինկը, զայն սահեցնելու համար եւ դահլիճին կազմին մէջ փոփոխութիւն մտցնելով, իշխանութեան գլուխ մնալու անոր ձգտումին դէմ կը սադրեն անընդհատ:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30 են

մինչեւ առաւօտ ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Paris (9) Métro: Cadet

կը նախագահէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

երգ՝ ՕՐ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ՍՏ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

«Սիփան» երգչախումբը՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ

բեմին վրայ խմբական պար՝ Տիկ. ԻՍԱՉԷՆԿՕԻ Ballet Plastique

դպրոցի աշակերտուհիներու կողմէ:

Թառի վրայ կը նուագէ՝ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Դերասան Շ. ՍԱՐԵԱՆ կ'արտասանէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ՄԱՍԻՍ ԵՒ ԱՐԱԳԱԾ» նոր բանաստեղծութիւնը

Նուագախումբ՝ **PIZZARO**

կէս գիշերէն վերջ պարեր. ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ **7.50** ՖՐԱՆՔ

■■■■■■■■■

ԼԻՈՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին Տէսինի վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆարի խումբը (30 հոգի) ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի եւ գողթան երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ընկ. Պ. Պետրոսեանի: երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

կարգապահութեան կը հսկեն հայ արիները:

Կը խնդրուի երեխայ չբերել: Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 2 փրանք մուտք:

■■■■■■■■■

Մարսէյլ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Brebant Marseillais ի մէջ

կ'արտասանեն՝ Մ. Գաբրիէլեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Տէր Վարդանեան

կ'երգեն՝ երգչուհի Տիկ. Բադալ, օրիորդներ՝ Գէորգեան եւ Մարտիրոսեան

Կը խօսին ընկերներ՝ Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ եւ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

մինչեւ լոյս եւրոպական պար Տախսերու մասնակցութեան համար 2 փր.

■■■■■■■■■

Պուլվառ Osso

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Վէնսանի մէջ

120a Chemin de la Madrague Ville

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Մուտքը ազատ է

■■■■■■■■■

Սէնթ Անթուան

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Յայտագիր տեղւոյն վրայ

Մուտքը ազատ է

■■■■■■■■■

Սէնթ Մարկրիթ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Մանկապարտէզի շէնքին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Մուտքը ազատ է

■■■■■■■■■

Կրընոպլ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցին

15 rue Bayard,

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

■■■■■■■■■

ՌՕԱՆ.— Նախաձեռնութեամբ Լուառի կոմիտէին

վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Դ. ՊԱՔՐՃԵԱՆ

■■■■■■■■■

Կարտան

Կը խօսի՝ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

Բ Ո Ռ

(վէպ 1830ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

■■■■■■■■■

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Աչքէ անցընելով թուղթը Արթուր հանդիպեց իր անուան ու պարմանքով բարձրացրեց աչքերը:

— Կարո՞ղ եմ կարդալ:

— Այո՛, կարդացէք: Ձեզ է վերաբերում:

Սկսեց կարդալու, մինչ պաշտօնեաները լուռ նստած հետեւում էին ուշադիր նրա դէմքի արտայայտութեանը: Մի երկար շարք հարցերի պատասխանը եւ բացատրութիւններն էր պարունակում թուղթը: Ակնյայտնի էր, որ Բօլլան էլ էր ձերբակալուած: Առաջին պատասխանները սովորական բնաւորութիւն էին կրում: Յետոյ մի համառօտ բացատրութիւն էր գալիս Բօլլայի ու ընկերութեան մէջ եղած կապի մասին, այլ եւ արգիլուած գրքեր տարածելու մասին ուսանողական ժողովներում ու գործը: Վերջն էլ հետեւեալ տողերը. «Մեզ միացողների թւումն էր եւ մի երիտասարդ անգլիացի, Արթուր Բերթէն, նաւատէրերի մի հարուստ ընտանիքից»:

Արփենը խփեց գլուխը: Ուրեմն Բօլլան մատնել էր. Բօլլան, որ նախաձեռնողի պատասխանատու պարտաւորութիւնն էր առած իր վրայ, որ համոզել էր Ջեմմային ընկերութեան մէջ մտնելու, որ սիրում էր Ջեմմային: Արթուր թուղթը դրեց ցած ու հայեացքը գամեց գետնին:

— Յուսով եմ, որ այս թղթի կտորը թարմացրեց ձեր յիշողութիւնը, — նկատեց գնդապետը քաղաքավարի:

Արթուր շարժեց գլուխը բացասաբար:

— Ես այդ մարդուն չեմ ճանաչում. — պատասխանեց կտրուկ: — Այդտեղ մի որ եւ է սխալ կայ:

— Սխա՞լ. ինչե՞ր էք խօսում: Թողէ՛ք, պարոն Բերթէն: Ասպետութիւնն ու տոնքիշոտութիւնը խիստ են գովելի, միայն չափը չպէտք է անցնել: Մտածեցէ՛ք ինչ իմաստ ունի, որ ուշնչացնէք ձեզ ու ամբողջ ձեր կեանքի ծրագիրը մի դարդակ ձեւականութեան համար դէպ ի մի մարդ, որ ձեզ մատնել է: Տեսնում էք, որ նա առանց շատ ճնշելու խօսում է ձեր մասին:

Մի թեթեւ հեգնութիւն կար գնդապետի ձայնի մէջ: Արթուր չէշտ նայեց նրան ու յանկարծակի մի լոյս փայլ տւեց գլխում:

— Սո՛ւտ է, — պոռաց նա, — այս թուղթը կեղծ է: Տեսնում եմ ձեր երեսից: Յած մարդ էք դուք… Ուզում էք ինձնից օգտուէք ձեր ձերբակալածներից մէկին գործի մէջ խճճելու համար: Կամ դուք ինձ էք ուզում մի որոգայթ լարէք: Ստախօսին մէկն էք դուք, խարդաւ, խաբեբայ:

Գնդապետի հետ միասին իր երկու ընկերներն էլ ելան ոտքի:

— Կապիտան Թոմազի, — դարձաւ նա երկուսից մէկին, — զանգեցէք պահապանին ու հրամայեցէք որ այդ երիտասարդին արգելարան դնեն մի քանի օր: Թող քիչ խրատուի, ու խելքը գլուխը հաւաքի:

Արգելարանը մի նեղ, խոնաւ ու կեղտոտ գետնափոր ծակ էր, որը փոխանակ Արթուրին «խելքի բերելու» հասցրեց նրան կատարեալ գրգռման: Իրենց ընտանեկան փարթամ նիստուկացը խիստ զգայուն էին դարձրել նրան դէպ ի անմաքրութիւնը. եւ առաջին տպաւորութիւնը, որ արին Արթուրի վրայ այդ լպրծուն ու բորբոսնած պատերը, եւ յատակին կիտած այդ կեղտն ու թափթփուքները, կարող էր բաւականութիւն պատճառել վիրաւորուած պաշտօնեայի վրէժխնդրութեանը: Երբ Արթուրին ներս հրեցին ու փակեցին վրայից դուռը, նա երեք քայլ արեց զգոյշ ձեռքերը առաջ մեկնած ու ցնցւեց սարսափից երբ մատները լպրծուն պատին դպան. եւ մութին մէջ սկսեց առաջ խարխափել մի աւելի մաքուր անկիւն գտնելու համար, ուր նստել կարելի լինէր:

Անց կացաւ երկար օրը խաւարի ու լռութեան ծոցում, ու գիշերն էլ չբերեց ոչ մի նորութիւն: Արտաքին տպաւորութիւնների բացակայութեան ու կատարեալ դատարկութեան մէջ նա հետզհետէ կորցրեց ժամանակի գիտակցութիւնը. յաջորդ առաւօտը, երբ դուռը ճռաց ու մկները ծւծւալով փախուստ տւին կողքից, նա վեր թռաւ սարսափած. սիրտը խփում էր կատաղի, ականջները հնչում էին, կարծես թէ ոչ թէ ժամերով էր զուրկ մնացել օդից ու լոյսից, այլ ամբողջ ամիսներ:

Դուռը բացին ու ներս ընկաւ լապտերի աղօտ լոյսը, որ նրան շլացուցիչ էր թւում: Մտաւ գլխաւոր պահապանը ձեռքին մի աման ջուր ու մի կտոր հաց: Արթուր մի քայլ արեց դէպ ի առաջ. նա համոզուած էր, որ եկել էին դուրս հանելու. բայց դեռ մի բան չէր կարողացել արտասանել, որ մարդը նրա ձեռքը դրաւ հացն ու կուժը, շուռ եկաւ ու ելաւ, առանց ոչինչ ասելու. ու դուռը նորից փակեցին:

Արթուր խփեց ոտքը գետնին. ու իր կեանքում առաջին անգամ կատաղութիւն զգաց: Բայց քանի ժամերը սահում էին, նա այնքան աւելի ու աւելի էր կորցնում տեղի ու ժամանակի գիտակցումը: Մութը թւում էր անսահման, ոչ սկիզբ եւ ոչ վերջ, եւ կարծես կանգ էր առել նրա համար կեանքը: Երրորդ օրուայ երեկոյեան, երբ նորից դուռը բացին եւ պահապանը երեւաց չեմքումը մի զինուորի հետ, Արթուր բարձրացրեց աչքերը ու փակեց խելքն շլացած անսովոր լոյսից. ու մտածում էր միեւնոյն ժամանակ, թէ քանի ժամ կամ շաբաթ է անցկացրել այդ գերեզմանում:

— Խնդրե՛մ. — արտասանեց պահապանը գործի մարդու սառն ձայնով:

Արթուր ոտքի ելաւ ու մեքենաբար հետեւեց նրան տատանւելով ու անհաստատութեան մի տարօրինակ զգացումով, կարծես հարբած լինէր: Եւ մերժեց պահապանի ձեռքը, որ ուզում էր օգնել նրան սեղ ու նեղ սանդուղով բարձրանալիս: Բայց երբ հասաւ վերջին աստիճանին, յանկարծ գլուխը պտոյտ եկաւ, եւ զնաց, պիտի ընկնէր, եթէ պահապանը չի պահէր ուսից:

×

— Դէ՛, արդէն անցաւ. — հնչեց մի սիրալիր ձայն. — դա միշտ պատահում է, երբ այդտեղից մաքուր օդն են դուրս գալիս:

Արթուր յուսահատ փորձեր էր անում շունչ քաշելու, երբ կրկին ջուր սրսկեցին երեսին: Խաւարը կարծես ընկնում էր նրանից կտոր - կտոր ու անհետին չքանում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՄԱՅԻՍ 1932
29 MAI 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1892 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՁԳՏՈՒՄԸ

Տասնեւչորսերորդ տարեդարձը Հայոց անկախութեան, յուսատու ու կենսատու արեւի ճառագայթում մըն է Հայաստանի խաւարամած քաղաքական հորիզոնին վրայ:

Այնքան անկումներէն, արածութիւններէն ու կրկնակի ստրկութիւններէն յետոյ, Հայոց ազատութեան ու անկախութեան ոգին՝ թաղուած խորունկ ցեղին էութեան մէջ, ուր ու անընկճելի ուժ մը կը դառնար. կամքերը կը պողպատէր ու գետնատարած ժողովուրդէն սաղեաներ կը ծնէր, որոնք երկաթէ քայլերով պիտի անցնէին Հայոց լեռներէն, հրահրէին պիտի ազատութեան անթեղուած կրակը, արհամարհէին պիտի մահը, շատերը թաղուէին պիտի անհաւասար դոյամարտին մէջ, ու շատ շատերը, նոր ու աստուածային կորովով մը կռիւը շարունակէին պիտի, մինչեւ Սարդարապատ, Մայիս 28:

Յաղթանակի օր մը, վերջին զոհողութեան դիմանալու օր մը, արիւնլուայ ու բզկտուած՝ բայց ապրելու ու տեւելու օր մը կ'արձանագրուէր Հայոց պատմութեան մէջ:

Հայաստանը անկախ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ կը դառնար, Հայ ժողովուրդը ԱԶԳ մը, իր նոր պատմութիւնը կերտող ազգ մը:

Երկուքուկէս տարի միայն տեւող Հ. Հանրապետութեան անկախ գոյութիւնը այն միակ սպեղանին էր, որ պատմութիւնը կրնար բերել հայ ժողովուրդին, կեանք տալու անոր քայքայուած մարմնին, նոր արիւն ներարկելու անոր քամուած երակներուն, վերածնունդի եւ անձնավստահութեան ոգի ներշնչելու կոտորակուած հայ զանգուածներուն, որոնք անպատմելի եղեռներէն ընկճուած՝ կորսնցուցած էին քաղաքական ազատութեան ամէն յոյս:

Հայ կեանքի խաւարը կամաց կամաց կը փարատէր նոր ծագած արեւով մը: Ու հայ ժողովուրդը, թէեւ կորսնցուցած իր մանուկ ազատութիւնը, այսօր կը քալէ այդ լուսաւորուած ճանապարհով: Այսօր, այլ եւս անոր նայուածքը չի մարիր մշուշոտ անցեալին մէջ, այսօր անոր միտքը չի մթագնիր հեռաւոր պատմութեան անկարելիութիւններէն:

Պատմութեան բարիքն այն եղաւ, որ մոլորուած բազմութեան եւ անորոշ եզերքներուն վազող հաւաքականութեան նաւակը խարսխեց Հայաստանի մէկ ամուր կէտին վրայ, անկախութեան եւ ազգային պետութեան փառապսակով կամարուած:

Դժբախտ օրերն եկան ու նորէն անցան մեր վրայով: Բայց հայ ժողովուրդն իր խարիսխը չկորսնցուց, իր նաւին ղեկը չլքեց, իր շեշտակի ու անշեղ ուղղութենէն չշլմորեցաւ: Մնաց անկախութեան ձգտող, ազգային պետութեան կապեց իր հաւատքը եւ կերտեց իր ազգային քաղաքական դաւանանքը, — ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

Դժուարութիւններն այս ճամբուն վրայ շատ են, պայքարն այս ճանապարհէն՝ անողոք է, բայց այդ է միայն ազգային հաւաքականութեան փրկութեան ճամբան:

Բռնակալութիւնները, որ այժմ կը ծանրանան հայկական հողերուն եւ գրուած հայութեան հոգուն վրայ՝ հզօր են իրենց սուրով, բայց անզօր են հայ ժողովուրդի անթեղուած ազատութեան կրակը մարելու: Ամէն ինչ կարող են գրաւել ու թրորել, բայց հոգին, անկախութեան եւ ազատութեան ձգտումը չեն կարող խեղդել: Տիրապետողները զայն կարող են չթողել ու զսպել: Բայց թուլցուցէք շղթան, եւ հարցուցէք կամքը այս ճմռթուած ժողովուրդին, դուք պիտի տեսնէք, որ ան իր մէջքը պիտի շտկէ, [illegible] նայի ձեր աչքերուն եւ ըսէ պիտի.

—Իմ հայրենիքս կ'ուզեմ, անկախ ու ազատ հայրենիքս:

Այս է խտացած բաղձանքը հայ ժողովուրդին:

Իւրաքանչիւր ազգ, պատմական որոշ ժամանակաշրջաններուն, իր ամբողջ էութեամբ կը դառնայ կիզակէտի մը շուրջ, կը գումարէ իր պատմութիւնը այդ կիզակէտով, ու հեռաւոր բաղձանքներուն հասնելու համար՝ քաղաքական եւ քաղաքակրթական նկարագիր մը կ'առնէ:

Արդ, Հայոց ներկայ պատմութեան կիզակէտը իր անկախութիւնն է, միացեալ հայրենիքով: Այդ առանցքին շուրջը կը դառնայ Հայոց ամբողջական կեանքը: Հայ ժողովուրդի հաւաքական քաղաքական դիմագիծը իր անկախութեան ձգտումով կրնայ բնորոշուիլ: Եթէ անկախութեան ձգտումը վերցնէք, հայ ժողովուրդը կը զրկուի հաւաքականութիւն մը ըլլալէ: Մեր հայրենիքը միացեալ եւ ազատ չէ. մեր ժողովուրդը մէկ տեղում չէ. այս բոլորին տեղ, ու այս բոլորին հասնելու համար՝ հայ ժողովուրդն ունի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՁԳՏՈՒՄԸ, որ ազգին հաւաքական ոգին է, էութիւններն իրարու շաղկապող, բոլոր տարածութիւններու վըրայէն բազմութիւնները գրկող պողպատէ կամքն է, որ կ'ապահովէ հայութեան ազգային դիմագիծը, անհատականութիւնը:

Անկախութեան ձգտումը իր ուժը կ'առնէ մօտաւոր անցեալին այն խարիսխէն, որ ասկէ տասնեւչորս տարի առաջ, Մայիս 28ին Հայոց անկախութեան եւ հանրապետութեան հիմքը կազմեց:

Հայ ժողովուրդը Հայաստանի անկախութեան շէնքը կառոյց դժնդակ պայքարներով, անոր շաղախն ամրացուց իր արիւնով, եւ իր մարմնէն պարիսպներ բարձրացուց թշնամուն դէմ՝ ափ մը հող պահպանելու հրդեհներով շրջապատուած ցեղին համար: Հայրենիքի փրկութիւնը, կեանքի եւ մահուան այդ օրերուն, ապահովուեցաւ հային վերջին կաթիլ արիւնով:

Ինչ որ տեղի ունեցաւ տասնեւչորս տարի առաջ, կարող է տեղի ունենալ նաեւ վաղը, կամ տասնեւչորս տարի յետոյ:

Դարբնենք մեր կամքերը անկախութեան ձգտումով. պատմութիւնը մեզ հետ պիտի քալէ:

Կ. Ս.

ՅԱՌԱՋի հեռախօսը

ՅԱՌԱՋի հեռախօսին թիւը փոխուած ըլլալով, կը խնդրուի ուշադրութիւն ընել նոր թիւին

GLACIÈRE 15-70

Թուրք նախարարները Հռոմի մէջ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻԾՆ Է ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ԵՒ ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԲԱՐ Կ'ԸՆԹԱՆԱՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ»

Թուրք նախարարներու Հռոմ այցելութեան առթիւ, «Ժուռնալ» կը գրէ.

— Ըսմէթ փաշայի Հռոմ ճամբորդութիւնը կ'արժէ որ գրաւէ մեր ուշադրութիւնը: Թուրք կառավարութեան պետը՝ որուն կ'ընկերակցի իր արտաքին նախարարը բախտաւոր է որ մեծ ճամբորդութիւններ կատարելու ժամանակ ունի: Դէպի Ռուսիա իր ճամբորդութենէն յետոյ, որ սա նուագն երբեք չարաթ տեւեց, հաւանական պիտի ըլլար դէպ ի փարախ վերադարձը: Ընդհակառակն, Թուրք նախարարները՝ Ստալինի ողջագուրումէն կ'ազատին Մուսոլինիի բազուկներուն մէջ իյնալու համար, հազիւ հազ գտնելով անհրաժեշտ ժամանակը՝ Աթէնքէ անցքին, ցաւակցութիւն յայտնելու հրաժարեալ Վենիզելոսի: Պարտադիր այցելութիւն: Յունաստանը չէ՞ր որ եղած էր իտալեւթուրք մերձեցման միջնորդը: Այս քաղաքականութիւնը չպիտի փոխուի, եթէ յունական նոր կառավարութիւնը կազմուի Փափանաստասիուի կողմէ, մեծ ախոյեանը պալքանեան Միութեան:

Ինչ որ այսօր, ամէնէն առաջ պէտք է նկատել, Ռուսերու, Իտալացիներու եւ Թուրքերու միջեւ կապերը սեղմելու յարատեւ կամքն է, կամք որ կը ներշնչուի գործի շահերէն եւ կը հետապնդէ քաղաքական նպատակներ:

«Բայց, մանաւանդ քաղաքական տեսակէտով է որ Իտալիա իր գործունէութիւնը կը ստանկացնէ Արեւելքի մէջ: Ժընեւի վիճաբանութեանց առթիւ, տեսնուեցաւ թէ 1928ին կնքուած բարեկամութեան դաշնագիրը որ երկարաձգուեցաւ հինգ տարուան համար, թերեւս բոլորովին տարբեր անունի մը արժանի էր: Գերմաններ, Ռուսեր, Թուրքեր եւ Իտալացիներ գրեթէ միշտ, խիտ խմբակ մը կը կազմէին զինաթափութեան ժողովին մէջ: Զգենք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապագայի համար կը ներկայացնէ պատուական դաշտ մը: Երկար ատենէ ի վեր է որ Իտալացիները Թուրքերը կը հրաւիրեն իրենց երթալ միանալու:

Եթէ ճիշդ է, ինչպէս կ'ըսուի, թէ Թուրք նախարարները Մոսկուա գացած են արտօնութիւն խնդրելու եւ թէ ստացած են, շատ չի տեւեր, կը տեսնենք անշուշտ Ծթրեզեմանի մէկ խօսքին նոր մէկ ճչումը, այն որ կ'ըսէ թէ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը հնարուած է դժգոհներուն միջոց տալու համար որ գոհացնեն իրենց պահանջները:»

Կոստանցայի անարխիստները

Պուքրէշի մէջ շարունակուեցաւ Ադարեկովի առեւանգիչներուն դատավարութիւնը: Այս անգամ լսուեցան բազմաթիւ վկաներ, մեծ մասամբ նաւային գործակալութեամբ զբաղող անձեր եւ պանդոկներու դռնապաններ:

Գրեթէ բոլորն ալ յայտարարեցին թէ *Ֆիլօմէլա* նաւուն նաւապետը Քարափոտիս բոլորովին կ'անգիտանար թէ Ադարեկովը առեւանգելու դաւ մը սարքուած է եւ կը գործադրուի եւ թէ պուլկար համայնավարը Կրիշան իր նաւը առած է առանց որ եւ է չար մտադրութեան:

Դատարանը յայտարարեց թէ կը հրաժարի Ադարեկովը վկայութեան կանչելէ, որովհետեւ անոր հասցէին ուղղուած բոլոր կոչնագրերը չեն հասած:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Լիպէրթէ»ի մասնաւոր թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն, շեշտելով Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութեան կարեւորութիւնը.

— Եւրոպական մեծ պետութեանց միջեւ լուռ համաձայնութիւն մը գոյացած է՝ ընդունելու Իտալիոյ մասնաւոր շահերը՝ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ: Արդ այս շահերու պաշտպանութիւնն ու զարգացումը կը պահանջեն Թուրքիոյ հետ տեւական գործակցութիւն մը: Ուրեմն, երկու երկիրներու միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց ամրացումէն է որ մեծ մասամբ կախում ունի, արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ Իտալիոյ խաղաղ ծաւալումը:

Հռոմի մէջ, ի պատիւ Թուրք նախարարներուն տրուած ճաշկերոյթի ընթացքին, արտասանուած բաժակաճառերը կը հաստատեն Փաշական կառավարութեան կատարեալ համաձայնութիւնը՝ Էնկիւրիի կառավարութեան հետ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Այս համաձայնութիւնը, կը թուի նոյն իսկ թէ աւելի հեռուն կ'երթայ քան տնտեսական գործակցութեան մը սահմանափակ շրջանակը:

Իրօք, Պ. Մուսոլինի ըսաւ.

— «Իրողութեանց առարկայական պայմանները եւ զգացումներու նոյնութիւնը կը ծառայեն միմիայն դիւրացնելու գործը, որուն մեր կառավարութիւնները հաստատապէս ուզեցին միասին ձեռնարկել՝ աւելի եւս իրարու մօտեցնելու համար մեր երկու ժողովուրդները, զարգացնել անոնց տնտեսական յարաբերութիւնները, միջոցը տալ անոնց որ իրարու համաձայնեցնեն իրենց ուղղութիւնները եւ իրենց ընդհանուր քաղաքականութիւնը, որպէս զի անոնց տրուի մասնաւորաբար արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ միշտ աւելի մեծ խաղաղութեան երաշխիք մը:

«Փոխադարձ հասկացողութեան ոգին որ տիրապետեց մեր քաղաքական բարեկամական գործակցութեան զարգացման, եւ մեր ստացած քերկրառիթ արդիւնքները, անշուշտ մեզ կը մղեն յարատեւելու այս ճամբուն մէջ: Ահա թէ ինչու, ստորագրեցինք փրոթոքոլ մը որ բազմաթիւ փոփոխութիւններ կը մտցնէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան-դաշնագրին մէջ: Այս փրոթոքոլը զայն կ'երկարաձգէ հինգ տարի եւ աւելի կը դիւրացնէ յետագայ երկարաձգումները:

«Կրնանք ըսել թէ այս դաշնագիրը գլխաւոր հիմերէն մէկն է արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ քաղաքական կացութեան պահպանման»:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Ըսմէթ փաշայի պատասխանէն յիշենք հետեւեալ հատուածը.

— Թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը այնքան ամուր է, որքան հետեւանքը չէ տարտամ եւ անտրամաբանական համակրութեան մը, այլ բխած է հրամայական անհրաժեշտութիւններէ ո-րոնց կը հպատակին միջազգային յարաբերութիւնները:

«Այս բարեկամութեան նշանակէտն է միայն խաղաղութիւնը: Ան հաստատուած է իտալացի եւ թուրք ժողովուրդներու փոխադարձաբար սնուցած վստահութեան եւ իրենց վարչաձեւերուն վրայ, որոնց կը պարտին իրենց փրկութիւնը: Այսպէս ըմբռնուած, մեր համաձայնութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան քաղաքականութիւնը, ոչ միայն իբր արդիւնք՝ երեւան բերաւ երկու երկիրներու միջեւ առկախ մնացած հարցերու կարգադրութիւնը, այլ, թոյլ տուաւ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ պատասխանատու ղեկավարներուն, միջազգային հաւաքոյթներու մէջ պաշտպանելու տեսակէտներ՝ որոնք ընդհանուր բարօրութեան համար՝ դրական նմանութիւններու կը ձգտին: Ան թոյլ տուաւ իրականացնելու խաղաղեցման եւ մերձեցման քաղաքականութիւն մը՝ Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ»:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

150 ՄԻԼԻՈՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐԿ ՄԸ

Անգլիոյ ծովային առեւտրական նախարարը, Երեսփ. ժողովին մէջ յայտնեց թէ, խորհրդային կառավարութեան հետ կատարուած բանակցութեանց հետեւանքով, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է 150 միլիոն ֆրանքի առեւտրական յաւելուածական նոր վարկ մը բանալու Ռուսիոյ:

Այս վարկը որ պիտի յատկացուի ապրանքներու վճարման, 12 *եւ* 18 *ամիս պայմանաժամով յատկացուած է:*

Ֆրանսական թերթ մը այս առթիւ դիտել կու տայ.

— «Հետաքրքրական է հաստատել թէ պահպանողական կառավարութիւնը որ դեռ վերջերս, կը յայտնէր թէ, բացարձակապէս ի վիճակի չէ նոր փոխատուութիւններ ընելու եւրոպական այն փոքր պետութեանց, որոնք սնանկութեան դուռը հասած էին, վարկ կը բանայ խորհրդային Ռուսիոյ

«Բոլշեւիկները լաւ վճարողներ չեն: Մեծ հաւանականութիւն կայ ուրեմն, որ Ռուսիոյ ծախուած ապրանքները, ի վերջոյ վճարուին անգլիացի հարկատուներու կողմէ:

«Այս պարագան այնքան անակնկալ է որ, ինչպէս կը գրէ *Մորնինկ Փոսթ*, երբ պահպանողականները ընդդիմադիր էին, բացարձակապէս դէմ էին Ռուսիոյ հետ որ եւ է գործառնութեան»:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ. — Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական վիճակագրութիւնը 16էն 22 մայիսի շաբթուան համար, ցոյց կու տայ 4069ի նուազում մը անգործներու թիւին վրայ: Անգործներու վերջին թիւն է 270,321, ինչ որ մարտ 19ին արձանագրուած առաւելագոյն թիւին՝ 305,491ին վրայ ցոյց կու տայ 35,170ի նուազում մը:

Ծայրագոյն Արեւելքի կացութիւնը

—)(o)(—

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԶՕՐԱԽՈՒՄԲԵՐԸ ԿԸ ՔԱԼԵՆ ԴԷՊ Ի ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ

Մուքտէնէն տրուած լուրերու համաձայն, չինական անկանոն զօրագնդերը կը շարունակեն նահանջել ճապոնական զօրքերու առջեւ: Ճապոնական յառաջապահները արդէն հասած են Հայ–Լին եւ Մուլէն կոչուած վայրերը, որոնք 80 քիլոմեթր միայն հեռու են ռուսական սահմանագլուխէն:

Միւս կողմէ, կը հաստատուի թէ խորհրդային կառավարութիւնը բազմաթիւ զօրագունդեր կը կեդրոնացնէ մանչուրիական սահմանագլուխին երկայնքը, մասնաւորաբար Վլատիվոսթոքի մօտերը:

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Մամուլը կը հաղորդէ Պերլինէն ստացուած լուր մը թէ ռուսեւճապոնական պատերազմի մը հաւանականութեան վերաբերեալ լուրերու հետեւանքով, Գերմանիոյ մէջ՝ ճապոնական ընկերութեան մը ներկայացուցիչը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պերլինի ճապոնական դեսպանին հետ:

Դեսպանը յայտարարեց.— Ճապոնական կառավարութիւնը խղճմտօրէն կը հսկէ որպէս զի Արեւելեան Մանչուրիոյ մէջ՝ Խորհրդային Միութեան շահերը յարգուին: Ճապոնական կառավարութիւնը վճռապէս յայտարարած է խորհրդային կառավարութեան թէ Արեւելեան Մանչուրիոյ մէջ ճապոնական զօրագունդերու գործողութեանց միակ նպատակն է պաշտպանել այդտեղ գտնուող ճապոնցիները եւ թէ այդ գործողութիւնները որ եւ է ուրիշ նպատակ չեն հետապնդեր: Վստահ ենք թէ խորհրդային կառավարութիւնը իր կարգին, կ'ըմբռնէ ճապոնական կառավարութեան իրական մտադրութիւնները եւ այդ մասին, որ եւ է անվստահութեան զգացումով չի տոգորուիր:

Զգեստի ցուցահանդէս Մոսկուայի մէջ

Պատմութենէն, գեղարուեստէն, գրականութենէն, ազէն ու սիրաբանութենէն, մարդկային բոլոր աւանդական ու ընտանեկան սովորութիւններէն, ուտելու, քալելու, քնանալու բոլոր եղանակներէն յետոյ, հիմակ ալ կարգը զգեստներուն եկած է ենթարկուելու զուտ պոլշեւիկեան տեսարանութեան: Այս կը հաստատէ Մոսկուայի մէջ բացուած զգեստի ցուցահանդէս մը, որուն նպատակն է հանեցնել այրերու եւ կիներու միօրինակ զգեստի նմոյշ մը: Ու բնականաբար, բոլոր անոնք որ իրենց յղացած նմոյշներով մասնակցած են ցուցահանդէսին, մասնաւոր ջանք թափած են որ իրենց զգեստական նմոյշներով արտայայտեն դասակարգային [illegible] գիտակցութիւնը:

Ցուցադրուած նմոյշներուն մէջ կայ զգեստ մը, որուն տաբատը շատ լայն է եւ կը յիշեցնէ նաւաստիներու տաբատը: Նմոյշին հեղինակը կը բացատրէ թէ ատով ուզած է յիշատակը յարգել այն կարմիր նաւաստիներուն, որոնք «Օռօռա» յածանաւով, 1917ին ռմբակոծեցին Ձմեռնային Պալատը:

Այրերու համար պատրաստուած կարգ մը նմոյշներ կը նմանին կիրզական շրջազգեստներու. իսկ կիներու համար պատրաստուած շատ մը զգեստներ, դիւրաւ պիտի կրնային գործածուիլ այրերու կողմէ:

Ցուցադրիչներէն շատերուն նպատակն եղած է պատրաստել զգեստ մը, զոր կարելի ըլլայ գործածել թէ աշխատանքի եւ թէ հանգստեան միջոցին:

Մէկը ներկայացուցած է նմոյշ մը որ զինուորական խակական համազգեստ մըն է: Հեղինակին կարծիքով, բոլոր խորհրդային քաղաքացիները՝ այր, կին թէ ծերեր ու մանուկներ, պէտք է նման զգեստ մը կրեն:

«Ծայրայարարուեստական շինարարութեան գոյնով» զգեստներ ալ չեն պակսիր, — սեւ մուխի գոյն:

ՀԱԿՈՒՄԻ ԳԻՇԵՐ

ՄԱՅԻՍ 28

Հայոց աշխարհի երկու հսկաներ՝ ազատն Մասիս եւ Մայր Արագած այն գիշերին ընդոստ զարթեցին քնից ու այսպէս զրոյց արին ժամանակների համար, մինչ փէշերին ծուարած լեռները բոլոր վախլուկ, երազուն մանուկների պէս ականջ էին դնում :

ՄԱՍԻՍ.— Կանթեղդ վառի՛ր, պա՛տաւ: Ի՞նչ է այս. հազար եւ հազար աստղեր ճակտիս են շարուած, Հայոց աշխարհի լոյսը չեմ տեսնում: Վախեցի՛ր անէծքից. չէ՞ քեզ հաւատաց այն Լուսաւորիչ պապին, որ անմար պահես խաւարի մէջ ծաղկած խորհուրդն իմ ցեղի:

Կանթեղդ վառի՛ր, պառաւ:

Ամէն արարած, շունչ է, էակ ու ազդ ապրելու համար մի շողի պէտք ունի. թո՛ղ որ երէկի հոգերից պարտասուն մարդը՝ վաղուան իր կորովը գտնի ողորումների պայքարի համար. խաւարի մէջ մոլորուած անցորդն իր ճամբան, մարտիկները թաղնուած թշնամին տեսնեն, մակաղած հօտին հսկող հովիւը՝ գարանակալ վոհմակը գայլի:

Ինչի՞ս են աստղերի պսակն ադամանդի, երբ ցեղիս պլպլան լոյսը չեմ տեսնում:

Քնո՞վ ես անցել, թէ միտքդ է մոլար:

Վախեցիր անէծքից:

Կանթեղդ վառի՛ր, պառաւ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Ելի ի՛նչ ես թնդսել, չեմ քնած հալեւոր. սեւն ինձ տանի, այս ահեղ գիշերին քո՞ւն կը գայ աչքիդ:

Քանի աստղերը վառ են երկնքին, Հայոց աշխարհի կանթեղն է անմար:

Ջուր է ցասումդ. վաղուց եմ վառել. չար ամպը ծածկեց. տես ամէն կողմից ծուխ է բարձրանում. ծծմբի հոտ, հրդեհի մնձուր, բոցերի փոթորիկ չորս դիս են բռնել, ու կուրծքս են ծեծում: Ի՞նչ է այս Աստուած իմ, բաց աչքով երա՞զ... Նե՞ռն է ծնուել հազար գարերից, անապատների վիշա՞պն է զարթել, մեր աշխարհը կոխել: Այս ի՞նչ թնդիւն է, որոտ ու շաչիւն, փողերի շռինդ, սրերի շխաչիւն. մինչեւ անդունդներ ընդերքս են դղրդում:

Մայր իմ, մայր իմ. օրօրներ ասի, իմ սոինքներից մեղր ջամբեցի, որ աճին, զօրանան կեանքի, լոյսի ու գեղեցկի համար:

Այս ի՞նչ զուլում է:

Կարապներն ինչո՞ւ փախան լճերից:

Աղաւնիները ո՞ւր թռան գիշերով:

Կաքաւներս ժայռ ու ծերպ թողած ինչո՞ւ յանկարծ քարայրների մէջ թաղնուեցին:

Վա՛խ, վա՛խ, կուրանան աչքերս:

Վախ – վախ, վախ – վախ...

ՄԱՍԻՍ.— Հե՞ր, նորէն սկսար բէխէր վայ վայդ:

Կանթեղիդ նայիր, պառաւ, աշխարհի գործերը կնկայ խելքի բան չեն:

ԱՐԱԳԱԾ.— Ո՞ր չար Աստծու արգանդը վիժեց այսքան դեւեր: Ի՞նչ են ուզում իմ արդար տնից. ո՞վ անիծեց իմ զուարթ գարունը. ծիծեռնակները նոր իմ երդիկին հասած, թողին հեռացան. կռունկները ցելի մէջ չիջան, կռալով անցան, արագիլները ձագեր չհանած, խուճապով փախան: Վա՛խ, վա՛խ, իմ տուն. վախ, վախ, իմ գարուն...

ՄԱՍԻՍ.— Կանթեղիդ նայիր, պառաւ, ծուխը թանձրացաւ. լոյսը պահպանիր:

Օրերի Օրն է:

Գիշերն ահեղ երկունքով է բռնուած:

Խաւարի ծոցից դուն մի զարհուրիր:

Ժամանակները կողոպտիչներն եղան իմ ցեղի, ահա տեսնում եմ մի հսկայ ձեռք դարերի կարաւանի կողերն է ծեծում երկաթ վարոցով, որ յետ տան աւարը:

Եւ պիտի տա՛ն, պիտի տա՛ն...

Դուն կանթեղիդ նայիր, պառաւ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Մեղուներս թռան ու էլ յետ չեկան: Այրի փեթակները վայում են անտէր: Գառնուկներս մայրերը կորցրին, մայում են անճար: Մշակի խոփն ակօսին եւ եզների լուծը գետնին մնաց, ո՞ր ջուրն ընկնեմ: Ո՞ր դեւը տամ գլխիս, վա՛խ, վա՛խ:

ՄԱՍԻՍ.— Գոյութիւնների զարհուրանքը մի խառնիր պառաւ, մէջքդ չի դիմանայ:

Կատաղութիւններ կան, որ իրար պիտի լափեն այս գիշեր. այդպէս է գրուած բախտերի գրքում:

Դուն կանթեղիդ նայիր:

ԱՐԱԳԱԾ.— Ա՛հ, ի՛նչ զուլում է, ի՛նչ արիւն, աւեր:

Ջաւակներս ողջ կուռի դաշտ եղան, ծաղիկ կոյսերիս սիրոյ երգերը մեռան:

Քանի առապատներ հեծեծում են թափուր:

Թոնիրներիս ծուխը մարեց. տաճարներիս օրհնանքն ու աղօթք. գանգակներիս զօղանջն անուշ. շարական, բուրվառ, ծնծղայ եւ սաղմոս, ամէնը լռեցին...

Ո՛վ իմ արդար, իմ քաղցր օջաղ, ո՞վ անիծեց քեզ այդքան անգթօրէն:

ՄԱՍԻՍ.— Բնութեան օրէնքը չես փոխի պառաւ, զուր է արցունքդ:

Ամէն մի ժպիտ՝ նախ մի երկունք է:

Գեղեցկութիւնը՝ մի ծածուկ տանջանք:

Կրկչան աղբիւրը՝ արցունքն է ժայռի:

Առանց գոռ շանթի՝ ցօղը կը մեռնի...

Մեղեդի, սաղմոս, տաճար ու աղօթք, գանգակների զօղանջ պէտք է որ նախ հնչուին հոգիների մէջ. արհաւիրքների դէմ սուսեր շարժելով՝ զաւակներդ իրենց հոգին են փնտռում. դուն մի՛ զարհուրիր, ողբ ու կոծդ թող՝ կանթեղիդ նայիր, պա՛ռաւ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Կուրանան աչքերս, որ չտեսնէի:

Պաղ թոնրան շրթին որբերս սրթսրթան. ազատ մայրերի աչքերը դրան. բնութեան օրէ՞նք... Հապա Աստուա՞ծ...

ՄԱՍԻՍ.— Զգիտե՞ս, պառաւ, որ աստուածները միշտ մրրկի թեւերի վրայ են գալիս. զաւակներդ ընդառաջ գնացին զէնք ու զրահով:

ԱՐԱԳԱԾ.— Զէ՞ բոլոր մրրիկների իշխանն ես դու. անդունդների տէր, խորհուրդների քուրմ, մինչեւ ե՞րբ պահես քո ժայռէ գնտանում մեր ահեղ արքան, որ մի անգութ հօր անէծքը շղթայեց, շարքերին յանձնեց:

Ե՞րբ պիտի ելնի, ե՞րբ պիտի դուրս գայ, իր ցեղը փրկելու:

ՄԱՍԻՍ.— Ցնդուած պա՛ռաւ, չլսեցի՞ր միթէ թնդիւնը մուրճերի. մեր դարբինները դեռ նոր զարկեցին թանձր սալերին. իմ կամքից դուրս՝ մի ուրիշ կամք կայ, կոյր ու անողորմ. Սեւ շունն է ոռնում սպասումից յոգնած, եւ ձերմակը լոյսին է մնում աչքերին երազ:

Շղթայուած արքան իր ժամն ու ժամանակն ունի. ու քո ողբն ու կոծը ոչինչ չեն փոխի, պատմութիւնը հէքեաթ չէ, պա՛ռաւ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Ժամանակների տէրը թող մեռնի. սրար – աշխարհում հէնց իմ տունը տեսաւ իր կրակէ կարկուտը տեղալու համար:

ՄԱՍԻՍ.— Ջուր մի՛ տրտնջա՛, աշխարհի հիմունքը մենք չձգեցինք քեզ հետ, իմ խղճուկ պառաւ: Թէ մի ծուռ բան կայ, շակողը մենք չենք, մեղնից շատ առաջ մի վարպետ չափեց, ձեւեց ու անցաւ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Հասակ ես նետել աստղերումը մէկ. գլխիդ՝ սաղաւարտ, ու կրծքիդ զրահ. աչքերդ տեսղերք. ցասումդ՝ աւերած եւ շարժումներդ...

Էլ ո՞ր օրուան ես մնում Հալեւոր:

ՄԱՍԻՍ.— Արաքսը կ'ուզե՞ս, իր գլուխ ու գաշտերով ոտքդ շպրտեմ, չորս կողմիս լեռները գնդակների պէս՝ քեզ պարգեւ ճամբեմ. աշխարհի բախտը դրանով չի փոխուի:

Մարդու հոգին ես չեմ գարբնել, իմ անդունդների պէս դժոխք կայ այնտեղ, մի դպիր նրան: Զե՞ս տեսնում մութի մէջ ցոլարձակ աչքերը մեր զաւակների, — իմ կրակն է այն:

Լսո՞ւմ ես ոտքերի թնդիւնը հսկայ, — իմ զայրոյթն է այն:

Բանտուած արքայի կուռ շղթաները նրանք են փշրում. եւ ամէն մէկը մի հզօր արքայ:

Կանթեղիդ նայիր, թող նրանց ճամբան լոյսով ողողի:

ԱՐԱԳԱԾ.— Վա՛խ իմ փեթակները, չտեմարանները, իմ թոնիրները. որբերս վա՛յ, վա՛յ:

ՄԱՍԻՍ.—Ա՛լ բաւ է, պառաւ, թո՛ղ քո վայ, վայը, քո ախն ու աւաղ. սպասիր օրուան. խորհուրդն է եռում հրաբուխի պէս:

Տե՛ս մեր գնդերի թափը խորտակիչ. տե՛ս, արշաւ է, ի՛նչ ոգի ու կրակ, ի՛նչ հարուածներ, բաղխումն ու խոյանք:

Ճակատագրերի բարդ հանգոյցները այսպէս են լուծւում. հէքեաթ չէ՛, պառաւ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Կուրանան աչքերս, արի՛ն, արի՛ն, արի՛ն...

ՄԱՍԻՍ.— Ջուր մի լար, պա՛ռաւ, աշխարհն այսպէս է, այսպէս էլ կը մնայ, քանի անապատների չէկ գայլի հոգին կեանքին ղեկավար օրէնք կը մնայ: Փէշերդ ես փռել ու նստել անհոգ: Գիտցի՛ր, պառաւ, որ մեզրի փեթակ, ցորենի ամբար, առապատի հարս, ծաղկեփթիթ կոյս, վառման թոնիր, զուռման ու ակօս, հօտաղ հօրովէլ քեզ պէս ցնդուած պառաւներին հէքեաթ են լոկ, քանի սուրը կայ, վիշապը մարդախանձ:

ԱՐԱԳԱԾ.— Քանի քանի մատաղ արեւներ կը մարին, կուրանան աչքերս...

ՄԱՍԻՍ.— Կուրացիր տասն եմ, վերջ տուր վայ վայիդ. հազար տարիների դլուխ է այսօր, չե՞ս տեսնում, կուրացի՛ր:

Որոտաց ծեր հսկան ահեղաձայն գայրոյթով. ու կրծքի տակ կուտուած հին հին կատաղութիւններ մէկէն պոռթկացին, բոլոր այրերին իրար ձայն տուին: Բոլոր մրրիկները նըրձոյզներ հեծած իջան կռուի դաշտ: Ճայթիւն ու թնդիւն, շանթ ու դղրդիւն, Հայոց աշխարհի հիմքերը ցնցեցին, հինաւուրց հսկաներ զարթեցին քնից. սրերի շաչիւն, փահանների կոփկոփիւն, գոռ աղաղակներ եւ կանչեր ահեղ, իրար խառնուեցին:

Եւ Արաքսն իր բաշը ցցած, դարիւ ու դարիւ զարկուեց ափերին, փրփրած վիշապի պէս:

Կռիւ էր Հայոց աշխարհի ազատութեան համար:

Բոլոր լեռները շնչակտուր ու բերանաբաց նայում էին ստուածների պէս:

Լռեց Մասիսը, պառաւ Արագածը ամպերը վանեց, աչքերը սրբեց ու պլպլան կանթեղին նայեց:

Հսկումի գիշեր էր...

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(«Հայրենիք»)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ

Ո՛չ ոք երեւակայեց կամ երազելով զգաւ այս յաւերժապէս հին ու յաւերժապէս նոր բառը:

Մէկը միւսին չը փափաքեց կամ չը քարոզեց «Անկախութիւն»ը, որպէս զի ծաւալէր ան, ո՛չ միայն տենչերու՝ այլ եւ գործերու մէջ:

Առասպելական Աստուծոյ պէս ու երբեմնի մեծագոր արքաներու նման, անխորտակելի պարիսպներու ետին կը բնակի ան, եւ անոր տանող անհասնելի ուղիներու վրայ անպարտելի նկատուած պահակներ կան:

— Ինչպէս կարելի է հասնիլ Անկախութեան, ամէն տեղ պզտիկ ու մեծ գործակալներ կան. ննջողներ լրտեսներ, որ կ'արգիլեն ամէն մտածում, ու կը խափանեն ամէն ձեռնարկ, որ կը տանի դէպի Անկախութիւն:

Մահը միայն կարող է հպարտանալ՝ որ հասած է անոր, եւ տխեղերքի մէջ չկայ մէկ ուրիշ որ կարողանայ գերազանցել Մահը:

Եւ ահա այս պատճառով է որ, ամենաշատ ժամանակներէ ի վեր, մարդը կ'ուզէ մահանալ, ի խնդիր Անկախութեան...

Անանցանելի Գետին միւս եզերքներուն վրայ աւելի բնտիր պատգամներ կան քան որ այս կողմը: Այն տեղ մարդս կարող է ապրիլ նուազ աղքատ ու աւելի մօտ Անկախութեան: Ու նախամարդը, առանց չափելու վտանգը եւ իր տարողութիւնը, առանց համեմատելու վտանգը ու իր զէնքերը, կը ձեռնարկէ իր մեկնումին, դէպի միւս եզերքը...

Իւրաքանչիւր պարտութիւնն ու մահը, ո՛չ միայն չի մատներ յուսալքումի ու հրաժարումի, այլ նոր գրգիռ ու նոր փորձառութիւն կուտայ նախամարդուն, որ որոշած է անցնիլ միւս եզերքը, ապրելու համար նուազ աղքատ ու աւելի՛ մօտ Անկախութեան...

Բնականաբար ցուրտն անհունօրէն հզօ՛ր է, իր իշխանութիւնն ու սարսափը տարածելու համար: Բնականաբար պէտք է նահանջե՛լ իր առջեւէն, բայց ապաստանելու համար աւելի՛ նպաստաւոր գիրքերու եւ խրամներու մէջ, աւելի՛ բարեյաջող դիմադրելու, ցուրտը յաղթահարելու եւ ազատուելու համար...

Ճշմարիտ է որ իրարու շփելով ձեռներն ու իրերը կը տաքնա՛ն քիչ մը. բայց միայն այդ չա՛փ... Պէտք է տարածե՛լ ու իր ծայրագոյնին հասցնել այդ չափը, իր ծայրագոյն արդիւնքը եղաւ կրակը, որ մեծագոյն յաղթանակներ տարաւ ու շուարումի՛ մատնեց մահը, գիշերամնե՛ր պարտադրեց անոր, «բարեկարգումներ» խլեց, ճանապարհ յարդարելով դէպի Անկախութիւնը...

Միեւնո՛յն են բոլոր տեսակի օտարական իշխանութիւնները, որոնք կը ճնշեն մտածումի կամ մարմնի վրայ: Պէտք է չէզոքացնե՛լ բոլոր տեսակի օտարական իշխանութիւնները, դառնալու համար ինքնիշխան ու հասնելո՛ւ, հաւասարելո՛ւ համար Անկախութեան:

Անկարելի դժուարութիւննե՞ր կան այնչափ տկար մարդու եւ այնքան հզօր բնութեան միջեւ: Անկարելի դժուարութիւննե՞ր կան այնչափ տկար ժողովուրդներու եւ այնքան պետութիւններու միջեւ: Բայց ի՞նչ կարելի է ընել, որովհետեւ առանց Անկախութեան մէջ ապրելու եւս անկարելի դժուարութիւններ կան...

Անկարելի՛ է նստիլ ու միւս եզերքը դիտելով բաւականանալ: Անկարելի՛ է ապրել ձեռներու շփումէն առաջացած ջերմութեամբ: Անկարելի՛ է տոկալ, առանց չէզոքացնելու ցուրտը: Ահա թէ ինչո՞ւ կ'երթանք դէպի միւս եզերքը, կը շինենք մեր տունը, փակելով բոլոր կարելիութիւնները ցուրտի առաջ, ու չը բաւականանալով շփումներէ առաջացած փոքրիկ ջերմութեամբ, կը տենչանք կրակին...

Այս կարգի կարօտներ ու կարիքներ չունին բոլոր անոնք, որոնք մեռած են.— բայց մենք կ'ապրինք: Սակայն կարելի՞ է ապրել առանց այս կարգի կարօտներու եւ կարիքներու...

ՄՈՒՍԱՄԻՐ

ՄԱՅԻՍ 28

—)(o)(—

Օրերու օրն
Ու տօներու
Տօնն է այսօր :

Ու բռունցքը Հայկազեան
Կը ցցուի վեր Արարատի բարձունքէն
Որպէս հարուած ու յաղթանակ :
Եւ ձայն մը,
Ինչպէս որոտ շանթարձակ,
Կը շեփորէ հայաշխարհի կատարներէն,
Արեւելքին, Արեւմուտքին,
Եւ Հիւսիսին,
Եւ Հարաւին,
Ազատութիւն արմենական օրօրոցին:
Մինչ ձեռք մը,
Խըրոխտ ու քաջ,
Կը տընկէ լուռ,
Արագածի հազարավէր կողին վըրայ,
Դրօշակը
Ցեղին խաչուած մեծ երազին:
Հայաստանը բանակ եղած,
Զըրահ հագած,
Կը սուրայ
Յաղթանակէ յաղթանակ:

Օրերու թագն
Ու տօներու
Պսակն է այսօր:

Ու Պերլինի փողոցներու անդոհին մէջ
Կը լըսուի բամբ բոմբիւն մը,
Ու Իտալիոյ երկինքին տակ
Կը շաչէ երգն ահաբեկման զընդակին...
Ցեղին անարգ դահիճներն են
Որ կը փըռուին
Ցեղին զարկով
Աշխարհի ժանտ
Ու բզզացած կըրծքին վըրայ:
Սահմանէն ներս ազատութեան յաղթանակ,
Սահմանէն դուրս՝
Արդարութեան:
Հայաստանը դիւցազն եղած
Հաշիւ կ'ուզէ
Եւ երկինքէն,
Եւ աշխարհէն:

Օրերու քիրտն
Ու տօներու
Սիրտն է այսօր:

Եւ շղթաները դարերու,
Ջերթ իժի խորխ,
Հայ իրանէն, բազուկներէն ու ոտքերէն
Փըշո՛ւր փըշո՛ւր վար կը թափին:
Գայլերն արդէն փախ տուած են
Հայրենական լեռներէն:
Հայաշխարհի համակ ցամքած աղբերակներն
Ահա նորէն
Կը կարկաչեն
Ու կը ցայտեն:
Լուռ ու պըղտոր գետերը հայ,
Վըճիտ՝ գարնան ցօղին նըման,
Ալ եղած են ծափ ու ծիծաղ:
Թափուած արտօսրն ահա՛ կ'ըլլայ
Շաղ ու շուշան,
Եւ արիւնը՝
Կակաչ ու վարդ:
Հայաստանը մամիկ եղած
Կը շինէ շէն իր օջախը,
Հայաստանը Դըշխոյ եղած
Կը պըսակէ իր քաջերը,
Հայաստանը Դիցուհի եղած
Կ'ողջագուրէ իր զոհերը,
Եւ որպէս մայր գորովագութ կը համբուրէ
Իր ցանուցիր որբուկները:

Օրերու վարդն
Ու տօներու
Զարդն է այսօր:

Ծիծեռնակը
Կը հիւսէ իր բոյնը նորէն
Հայ քիւին տակ:
Արագիլը
Վերեւը հայ ծըխաններու,
Իր ձիւնափառ թեւերը բաց,
Հայ օջախին ծուխով կ'ըլլայ
Նորէն գինով:
Ծաղիկները
Իրենց կարմիր
Կանաչ, դեղին
Համբոյրը վառ
Կը նետեն մունջ
Նորէն արբշիռ
Հայ դաշտերու, հովիտներու
Դալարագեղ ծիրին վըրայ:
Հայաստանը հովիւ եղած
Հայ անդերուն ոսկի երազ կը հիւսէ,
Հայաստանը մըշակ եղած
Իր ծառերուն տակ խօլաբար
Ծափ կը զարնէ,
Դափ կը զարնէ,
Ու կը պարէ,
Ազատ, արբշի՛ռ:

Օրերու այգն
Ու տօներու
Երգն է այսօր:

Ես կանգնած իմ Մասիսին վրայ
Ու ցեղին գոռ երգը կ'երգեմ:
Մինչդեռ անդին
Էջմիածնի Կաթողիկէէն
Մինչեւ յետին
Մատուռը հայ հաւատքին,
Զանգակները
Անո՛ւշ անո՛ւշ կը ղօղանջեն
Ու կ'օրհներգեն:
Իմ բոց հոգին,
Ինչպէս արծիւն արծըրուննեան,
Արարատէն կ'անցնի Էլպրուս,
Եւ Էլպրուսէն մինչեւ Մօնպլան,
Ու հեռաւոր Կալիֆառնիա,
Հայ եռագոյնն իբրեւ բազէ
Ուսին թառած:
Ես հարբա՛ծ եմ իմ տան սիրով,
Հայրենիքիս հո՛ւր կարօտով:
Ես հարբա՛ծ եմ յաղթանակով,
Ազատութեան վառ գինիով,
Ու կըրակո՛վ:

Ես կանգնած եմ աստղերուն վրայ
Ու իմ քընարն
Եւ անանուն ե՛ւ անծանօթ
Խօլ հողմերու շունչին բռնած՝
Կը մահերգեմ
Բռնակալներն անագորոյն:
Ես կը հեգնեմ իմ բարձունքէն
Շըղթայ, կապանք ու կախաղան,
Եւ կը քրքջամ մոլեգնօրէն
Հըզօրներու տորմիղներուն
Եւ մեծերու ակնցին վրայ:
Ես կ'երկարեմ մինչեւ արեւն
Արդարութեան, իրաւունքի
Դըրօշը վառ,
Բարբարոս ոյժն իմ երկաթեայ
Կըրունկին տակ:

Օրերու հարկն
Ու տօներու
Փառքն է այսօր:

Ա. ՏԱՊԱՂԵՆՑ

Մարսէյլ

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ՄԱՅԻՍ 28

—)(o)(—

Ի՞նչպէս ծնունդ առաւ Մայիս 28ը եւ ի՞նչը եղաւ պատճառ Հայաստանի Հանրապետութեան անկման:

Վեց հարիւր տարիների ստրկական եւ հալածական կեանքը, նիւթական եւ հոգեւոր հարստութիւն- [illegible]

[illegible]

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք

«ՑՈՒՌԱԶ»ը

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Բոլոր ազատագրուած ազգերը իւրաքանչիւր տարի մեծ խրախճանքով տօնում են իրենց անկախութեան եւ ազատագրութեան տարեդարձը, որ համարւում է բոլոր ազգային եւ կրօնական տօներից ամէնից վսեմը: Մեր թագաւորութեան անկումից մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումը ամբողջ դարեր շարունակ, հայ ժողովուրդը օտար բռնակալ իշխանութիւնների տակ որպէս հպատակ, սորուկ ժողովուրդ միմիայն հնարաւորութիւն է ունեցել տօնելու իր կրօնական տօները եւ որպէս ազգային տօն, յաղթանակի վերջին երեքշաբթի օրը Ս. Ղեւոնդեանց եւ հինգշաբթի Ս. Վարդանանց նահատակների տօնը:

1918 Մայիսի 28ին Հայաստանի Հանրապետութեան յայտարարութեան յետոյ է որ մեզ համար բացւեց մի նոր դարաշրջան եւ այդ թուականը մեզ համար դարձաւ պատմական եւ գրաւեց իր արժանաւոր տեղը:

Քաղաքական իրերի բերումով է որ բոլորին համար անսպասելի կերպով հայկական պետութիւնը հիմնուեց ոչ թէ մեր երազած, ծրագրած ամբողջ զոհեր տուած Թրքահայաստանում, այլ սահմանի այս կողմը, Արարատեան դաշտում, որի համար էլ սկզբի տարին ներկայ Հայաստանը ուղղակի կոչում էին Արարատեան Հայաստան:

Դեռ չբոլորած Արարատեան Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին տարեդարձը, բարեբախտաբար վերջացաւ չորս ու կէս տարի տեւող Մեծ պատերազմը մեր ոխերիմ թշնամի Թուրքիայի եւ իր զինակիցների պարտութեամբ: Միակ օրինաւոր եւ հայկական իշխանութիւնը որ կարող էր ամբողջ հայ ժողովրդի անունից մեր արդար եւ օրինաւոր պահանջները ներկայացնել թէ խաղաղութեան վեհաժողովում եւ թէ ուր որ պէտք էր, դա Արարատեան հանրապետական իշխանութիւնն էր, որի իշխանութեան սահմաններում ապաստան գտած հարիւր հազարաւոր Թրքահայ գաղթականներից կազմուած Գործադիր Մարմինը, ընդառաջ գնալով հանրային շեշտուած տրամադրութեան, մի շարք ժողովներում քննութեան առաւ համագումարի որոշումը՝ «Մէկ հայրենիք», «Միացեալ անկախ Հայաստան» ունենալու մասին ու եկաւ այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ է օր առաջ յայտարարել Հայաստանի երկու հատուածների միացումը: Եւ այդ իմաստով պաշտօնական դիմում արաւ կառավարութեան, որը իր հերթին այս կարեւոր եւ հասունացած եւ մեր ժողովրդի բոլոր խաւերի սրտին մօտ, հարցի մասին իր լիակատար հաւանութիւնը յայտնելով եւ հարկ եղած ձեւակերպութիւնները կատարելով, որոշեց Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ակտը յայտարարել Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ տարեդարձի օրը:

Ահա թէ ինչ է գրել ընկ. Սիմոն Վրացեան իր «Հայաստանի Հանրապետութիւն» գրքի մէջ Մայիսի 28ի տօնակատարութեան մասին, որ տեղի ունեցաւ Հայաստանի մայրաքաղաքում:

... «Մայիսի 28ին, Հայաստանի Խորհրդի հանդիսաւոր նիստում կատարուեց Հայաստանի միութեան եւ անկախութեան յայտարարութիւնը: Այդ օրը Երեւանը ստացել էր տօնական կերպարանք: Ամբողջ քաղաքը զարդարուած էր դրօշներով, գորգերով, կանաչներով ու ծաղիկներով: Վաղ առաւօտանից փողոցները լիքն էին բազմութիւններով: Շրջակայ գիւղերից քաղաք էին գալիս խումբ-խումբ գիւղացիներ, պատգամաւորութիւններ դրօշներով՝ հանդէսներին մասնակցելու համար:

Առաւօտեան. քաղաքային ինքնավարութեան շէնքի ընդարձակ հրապարակում տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ հայրենիքի ազատութեան համար զոհուածների յիշատակին, ապա՝ մաղթանք եւ զօրահանդէս: Հրապարակն ու մօտակայ փողոցները բռնուած էին ծովածաւալ բազմութեամբ, զօրքով, դպրոցական աշակերտներով, որբերով: Մէջտեղը տեղաւորուած էին Հայ. Խորհրդի ու կառավարութեան անդամները, բարձր հրամանատարութիւնը՝ զօր. Նազարբէկեանի գլխաւորութեամբ, զօր. Դիւրն, Պարսկաստանի, Ադրբէջանի եւ Վրաստանի ներկայացուցիչները, ամերիկեան Կարմիր Խաչի անդամները եւ ուրիշները:

Պատուոյ պահակախմբի ուղեկցութեամբ Էջմիածնից եկել էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ նախագահում էր հոգեհանգիստ-մաղթանքի արարողութիւնը, հոգեհանգստից ու մաղթանքից եւ վարչապետին՝ բանակի ուղղածառից յետոյ սկսեց զօրահանդէսը՝ հազարաւոր ներկաների ծափերի ու ցնծութեան աղաղակների մէջ: Զօրամասերը հետեւակ, հրետանի, ձիաւոր, զինուորական նւագի ուղեկցութեամբ, անցնում էին խրոխտ շարքերով, յուզելով եւ ոգեւորելով հասարակութիւնը: Զինուորներից յետոյ սկսեց աշակերտների, որբերի, արհեստակցական միութիւնների եւ ժողովրդի շքերթը:

Հանդէսից յետոյ տեղի ունեցաւ յայտարարութեան արարողութիւնը: Խորհրդաւոր լռութեան մէջ վարչապետը արտասանեց մի փոքրիկ ճառ եւ ժողովականների ծափերի մէջ կարդաց հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«Հայաստանի ամբողջութիւնը վերականգնելու եւ ժողովրդի լիակատար ազատութիւն ու բարգաւաճումն ապահովելու համար Հայաստանի կառավարութիւնը, համաձայն հայ ժողովրդի բովանդակ միահամուռ կամքի ու ցանկութեան, յայտարարում է, որ այսօրւանից Հայաստանի բաժան-բաժան մասերը միացած են իբր անկախ պետական միութիւն:

«Ուղիղ մի տարի առաջ, Ռուսահայերի համագումարից ընտրուած Հայոց Ազգային Խորհուրդը յայտարարեց իրեն անդրկովկասեան հայկական գաւառների բարձրագոյն իշխանութիւն: Ազգային Խորհուրդի կազմած կառավարութիւնն այդ քաղաքական ակտի մասին պաշտօնապէս ազգութեանց ներկայացուցիչներին յայտնելուց յետոյ, այս մի տարւայ մէջ փաստօրէն հաստատել է իր իշխանութիւնն Անդրկովկասի հայկական գաւառներում:

«1919 փետրուար ամսին Երեւան քաղաքում կայացած արեւմտահայ երկրորդ համագումարը հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց, որ նա Հայաստանը միացեալ եւ անկախ է ճանաչում:

«Այժմ, Անդրկովկասում եւ օսմանեան կայսրութեան սահմաններում գտնուած պապենական հայկական երկիրների միացման եւ անկախութեան այս ակտը կատարելով՝ Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարում է, որ միացեալ Հայաստանի պետական ձեւն է ռամկավար հանրապետութիւն եւ որ ինքը հանդիսանում է միացեալ Հայաստանի հանրապետութեան կառավարութիւնը:

«Այսպէսով, ներկայումս Հայաստանի ժողովուրդն է իր ամբողջացած հայրենիքի գերագոյն տէրն ու տնօրէնը, եւ Հայաստանի պարլամենտն ու կառավարութիւնը հանդիսանում է միացեալ Հայաստանի ազատ ժողովուրդը շաղկապող բարձրագոյն օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնը: Հայաստանի կառավարութիւնը սոյն ակտը հրատարակում է 1919 ապրիլի 27ի պարլամենտի որոշմամբ կառավարութեանը տրուած յատուկ լիազօրութիւնների հիման վրայ»:1919 մայիսի 28, Երեւան քաղաք:

Յայտարարութեան ընթերցումից յետոյ, — շարունակում է ընկ. Ս. Վրացեանը՝ համաձայն նախօրօք եղած որոշման, բեմ բարձրացան եւ նստեցին Հ. Խորհրդի անդամների շարքում Արեւմտահայ Գործադիր Մարմնի ընտրած 12 պատգամաւորները: Երկու հատուածների միացման յայտարարութեան առաջին գործնական արտայայտութիւնն էր այդ, որ հասարակութիւնը ողջունեց ոգեւորուած ծափերով:

Այնուհետեւ կառավարութեան կողմից յայտարարւեց ընդհանուր ներում վարչական կարգով բանտարկուածների համար. իսկ քրէական յանցագործների պատիժը կրճատուեց կէս առ կէս: Եւ նախագահի յուշարձանի, շքանշանի ու հրատարակութիւնների մասին կառավարական որոշումները յայտարարելուց յետոյ, յաջորդաբար ողջոյնի ճառեր խօսեցին:

Ժողովը խորունկ լռութեան մէջ, յոտնկայս յարգեց Արամի յիշատակը եւ խանդավառ ոգեւորութեամբ ցոյցեր րրաւ հայկական բանակի ներկայացուցիչներ Զօր. Նազարբէկեանին, Զօր. Փիրումեանին եւ Դրոյին: Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որից յետոյ վարչապետը պաշտօնական անձերով շրջապատուած՝ դուրս եկաւ պատշգամից եւ ժողովրդին ու զինուորութեան կարդաց Միացեալ Հայաստանի Անկախութեան յայտարարութիւնը, որ ընդունեց որոտագին «կեցցէ՛»ներով, թնդանօթի երեսուն հարուածներով: Ժողովուրդը մինչեւ ուշ գիշեր, շքերթներով, երաժշտութեամբ, երգ ու պարով տօնում էր օրւայ մեծ դէպքը:

Խանդավառ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան եւ Հայաստանի գաւառներում եւ գաղութահայութեան մէջ»:

Այսպէս է կատարել Հայաստանի հանրապետութեան անդրանիկ տարեդարձը մայրաքաղաք Երեւանում, երկու հատուածների միացման ակտի յայտարարումով, որ դժբախտաբար մեր կամքից եւ ուժերից անկախ, առայժմ չէիրականացել, բայց վստահ ենք, որ վաղ թէ ուշ պէտք է իրականանայ տրամաբանական երկաթէ օրէնքով եւ աշխարհիս չորս կողմերից ստանդական հայ ժողովուրդը իր մայր հայրենիքը վերադառնալով բոլոր ազատագրուած ժողովուրդների պէս, իր ազատ երկնքի տակ եւ իր ուզածին պէս պէտք է տօնէ իւրաքանչիւր տարի իր անկախութեան եւ ազատութեան տարեդարձը:

Ընդունակ, կորովի եւ աշխատասէր հայ ժողովուրդն էլ մի գեղեցիկ օր պէտք է ազատուի Մոսկւայում, Լենինգրադում նստած օտար բռնակալ իշխանաւորներից եւ նրանց մարզպաններից եւ ինքը՝ հայ ժողովուրդը պէտք է տնօրինի իր երկրի բախտը:

Ապրենք եւ աշխատենք այս խորունկ հաւատով:

ԲԵՆՕ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Պատմութեան համար բծախնդրութիւնը ի՛նչ ալ փնտռել տայ մեզի եւ՛ որքան ալ դիպուածներու կապէն մարդիկ այս թուականը՝ այսօր, անտեսելով այն օրերու անցքերը, հերոսական անհաւասար մարտնչումները այս ժողովրդին եւ դարերու երկունքը, մենք չենք կրնար երբեք մոռնալ այս Օրը, այլ մանաւանդ անոր խորհրդանշական կարեւորութիւնը:

Ազգ մը ամբողջ, տառապակոծ դարերու ընդմէջէն կուգար իր փրկութիւնը գտնելու այս օրուան մէջ:

Սարսուռ ըլլալ, իրաւամբ, դեռ մինչեւ մէկ օր առաջ, անտէր, լքեալ, անարգուած ու թշուառ, այլ Ապրիլեան Եղեռնի եւ արիւնոտ, ահաւոր գողգոթայի՛ մը դատապարտել՝ առանց ոեւէ խտրութեան, այո՛, ամբողջ ազգ մը անհաւասար կռուի մարտերասւթեան ճամբուն վրայ... ու ահա օրին մէկը, Մայիս 28ին, անկախութիւն ունենալ:

Անոնք որ Եւրոպական ոստաններու մէջ իրենց աչքը բացին եւ միայն շլացնող լոյսեր տեսան իրենց կեանքին մէջ, մտաւորական թէ վաճառական՝ յարմար առիթով մը արեւելքէն փախուստ տալով, անոնք չի պիտի կրնան ոգեւորուիլ այս դարաւոր երազի իրականացումէն, երազ որ պարզ շինականին, մեծին ու փոքրին, մտաւորականին թէ ալ կամ ձախ կուսակցութիւններունն էր:

Եւ դժբախտ պէտք էր համարեր ինքզինքը այս ազգը եթէ ատոնք, ուրացողներն ու շլացողները, մեծ թիւ մը ներկայացնէին:

Ընդհակառակը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, ամբողջ ազգը այսօր ալ Մայիս 28ին հետ է. չէ մոռցած իր անցեալը իր գաւառը, իր տառապանքը զոր մորթին վրայ կրած է շատ անգամ:

Այս սերունդը, որ որբ կը համարէ ինքզինքը, որովհետեւ «հեռու է Հայաստանէն», երբեք չի կրնար կանգ առնել այն կէս ճամբուն վրայ որ վիճակուեր է իրեն, այլ իր վերապրումովը իսկ ստանձնած է պարտականութիւնը եւ ուխտը իրականացնելու համար՝ յոյսերը անոնց, որոնք որոնեցին, նուիրուեցան եւ զոհաբերութեան ճամբուն վրայ հե՛րոսացան...

×

Որքան պատրաստ է սակայն այս սերունդը: Գիտե՛նք Զինադադարի եւ անոր հետ տեղացող խոստումներու տարափին տակ մեր կրած խաբկանքը: Ճանչցանք Եւրոպան եւ անոր գեղեցիկ բառերուն արժէքը տեղն ու տեղը, բայց շատ սուղ: Եւ նորէն լաւ ճանչցա՞ծ ենք, պատրաստ ենք նոր օրերուն, որոնք կրնան մեզի անակնկալներ առաջադրել: Գոնէ մենք մեր մէջ ընդունա՞ծ ենք թէ հասնող հայրենակցականը կամ գործիչը անծրագիր ու հանդիպակաց «ծովից ծով» «մեր գաւառն ալ» վերջապէս քաղաքական ելոյթներ չի կրնար մէջտեղ նետել: Ընդունա՞ծ ենք որ ամէնքս Մէկ ծրագիր պէտք է ունենանք եւ անոր ձգտինք:

Եթէ ամէն պատմութիւն դաս մը ունի, ահա Մայիս 28, ժառանգ մը ինքնին: Անկախութիւն եւ պետական կորիզ մը. եթէ արժանի ենք անոր պէտք է արժեքաւորենք զայն պէտք է միահամուռ բոլորուինք անոր շուրջ եւ ուխտենք լուրջ այլ գործին համապատասխան աշխատանք մեր չափերով, այնպէս միայն պիտի հասնինք կատարեալ ամբողջականութեան:

Պ. Ձ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պրոլէտ գրողներու եւ արուեստագէտներու միութեան լուծումէն ետքը

Հեռագրական լուրերը հաղորդեցին թէ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին որոշումով, 9 ապրիլ թուակիր, լուծուած կը հռչակուէին պրոլէտ գրողներու Միութիւնները Ռուսիոյ մէջ: 23 ապրիլին կը մշակուէր նոր ծրագիր մը գրական գեղարուեստական կազմակերպութիւններու համար:

Ահա «Խորհ. Հայաստան» (12 մայիս) եւս կը գրէ թէ Հայաստանի կեդր. Կոմիտէն որոշեր է.

1.— Լուծել Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու, Երաժիշտներու, Ճարտարապետներու եւ Նկարիչներու Միութիւնները:

2.— Կազմել Հայաստանի Խորհրդային Գրողներու Միութիւն մը, որուն անդամները կ՚ընդունին խորհրդային իշխանութեան պլատֆորմը:

3.— Նոյն ձեւով կազմել Հայաստանի խորհրդային երաժիշտներու, նկարիչներու, ճարտարապետներու Միութիւններ:

(ԽՄԲ.— Ինչպէս կը տեսնուի նոր բան չկայ, — կը ջնջուի պրոլետ գրողներու Միութիւնը եւ կը կազմուի խորհրդային գրողներու Միութիւն մը, անունի փոփոխութիւն պարզապէս):

4.— Խորհրդային գրողներու Միութեան կազմակերպման պաշտօնը տրուեցաւ յանձնաժողովի մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն.— Ե. Չուբար (նախագահ), Մկրտչեան (փոխ-նախագահ), Գիւլիքեօխվեան, Դարաղեան, Վշտունի, Ալազան, Զարենց, Շիրվանզադէ, Դեմիրճեան, Գրիգորեան, Ոսկերչեան, Բզնունի, Վանանդեցի, Բակունց, Սարգսեան:

5.— Խորհրդային նկարիչներու եւ քանդակագործներու Միութեան կազմակերպման պաշտօնը տրուեցաւ յանձնաժողովի մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն.— Արա Սարգսեան (նախագահ), Շաքարեան, Արուտչեան, Սարեան, Թերլէմէզեան, Առաքելեան, Գիւրջեան:

6.— Խորհրդային Երաժիշտներու Միութեան կազմակերպման պաշտօնը տրուեցաւ յանձնաժողովի մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն.— Ա. Ոսկերչեան (նախագահ), Զաքարեան, Տէր Ղեւոնդեան, Ստեփանեան, Եղիազարեան, Գասպարեան, Մելիքեան, Ալայեան:

7.— Խորհրդային Ճարտարապետներու Միութեան կազմակերպման պաշտօնը տրուեցաւ յանձնաժողովի մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն.— Քոչար (նախագահ), Մազմանեան (փոխ-նախագահ), Ահարոնեան, Բունեաթեան, Յակոբեան, Արազեան, Մարգարեան, Մկրտչեան, Թամանեան:

8.— Նոր Ուղի եւ Գրական Դիրքեբում պարբերականներուն փոխարէն հրատարակել ամսաթերթ մը, գրականգեղարուեստական, քննադատական, քաղաքական բաժիններով, իբրեւ օրգան Հայաստանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան: Այս ամսաթերթին խմբագրութեան կանչուած են Ե. Չուբար (պատասխանատու խմբագիր), Դարաղեան, Ալազան, Վշտունի, Վանանդեցի, Զարենց, Շիրվանզադէ, Բակունց, Ոսկերչեան:

9.— Երեք Միութիւններու (Գրողներու, Երաժիշտներու եւ Քանդակագործներու) իբրեւ օրգան՝ հրատարակել Գրական Թերթ անունով պարբերական մը, որուն խմբագրութեան կանչուած են Ե. Չուբար (պատ. խմբագիր), Մկրտչեան, Վշտունի, Ոսկերչեան, Դարաղեան, Նորենց, Ալազան, Սարգսեան:

10.— Յուլիսէն սկսեալ, հրատարակել երկշաբաթերթ մը, որ պիտի նուիրուի թատրոնի, շարժանկարի, քանդակագործութեան, ճարտարապետութեան, երաժշտութեան, բոլոր գեղարուեստական ժողովուրդին յարմար ձեւով: Խմբագրութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէն. — Դղնունի (պատ. խմբագիր), Ոսկերչեան, Ա. Սարգսեան, Վանանդեցի, Ա. Գուլակեան, Մ. Սարեան, Մելիքսէթեան, Մազմանեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՅԻՍԻ ԿԱՐՄԻՐ - ԿԱՊՈՅՏ - ՆԱՐԻՆՋ ԵՐԿՆՔԻՆ ՏԱԿ

ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՅՈՒՇԵՐ

I

... Մայիսի այս գաղջ ու ծանր գիշերներուն, տպաւորութիւններու զուգորդութիւն մը անպայման զիս կը քշէ, կը տանի մինչեւ Շիշլիի Հայ Կարմիր Խաչի հիւանդանոցը, ուր աւելի քան տասը տարի առաջ, ծանօթացած էի, կարճ ատենուան մը համար. վիրաւոր կամաւորի մը, Ատոմէլ Թահմազեանի հետ:

Հինգ հիւանդներ էինք, միեւնոյն սենեակին մէջ: Նեփոթ յուշերուս մշուշէն, զոր կը պահեմ այդ օրերէն, դուրս կը ցցուի, յստակ եւ կարկառուն, Թահմազեանի դէմքը. կենդանի քանդակի մը նման կը տեսնեմ, կը զգամ, գրեթէ կը շօշափեմ տակաւին զինքը:

Ժամանակէն խարանուած, չէպքերու թոհուբոհին մէջ թրծուած տիպար մը. գիծերը՝ պիրկ, գոյնը՝ արեւահար, արտայայտութիւնը՝ չոր եւ անհաղորդ: Ու հասարակ լուռ եւ ինքնամփոփ, հազուադիպօրէն ան կ՚անդրադառնար իր անցեալին. երբեք ան առիթը չտուաւ մեզիիր քով ալ նշմարելու այն ինքնազով շատախօսութիւնը, որ այնքա՛ն սովորական էր իր նմաններուն մօտ: Իր աչքերը, խոհուն ու արտայայտիչ, կը մատնէին սակայն ներքին հաւանութիւն մը, զոր ան գիտցած էր մշակել ապրումներով, ընթերցանութեամբ, ու պեղելով ինքզինքը:

Փակ, չկտրուած գիրք մը վերջապէս, որուն վերտառութիւնները միայն ծանօթ էին մեզի. ինք, ի ծնէ Թրքահայ, կանուխէն եկած էր Կովկաս: Ինք ալ, անձնատուր՝ կամաւորական յորձանքին, ապրեր էր բոլոր դրուագները հայկական ոդիսականին, գրոհ, յաղթանակ, նահանջ, պարտութիւն եւ վերջապէս անկախութեան մը պատրանքը, կարճ ու եղերական...:

Ու հիմակ, նաւաբեկութեան մը իբրեւ բեկորը, ինկած էր ահաւասիկ Պոլսոյ ափը, ոտքին վրայ կրելով մշտաբաց վէրք մը, միայնուն յիշատակը եւ նուէրը կռիւի օրերուն:

Գնդակ մը բացած էր սրունքէն քիչ վար, բուժեր, նվրայ այդ տարօրինակ վէրքը, որ ոչ վաղթարանալու հակամէտ էր եւ ոչ ալ բուժուելու. աւելի քան երեք տարի քարշ տուած էր ան իրեն հետ, երկիրէ երկիր, բժիշկէ բժիշկ. արեան ակարութիւն մը, կամ ոսկորի բորբոքում մը ըսած էին իրեն, զօր պիտի կրնար թերեւս բուժել համբերութեամբ ու յոյսով...:

Գիշերները, երբ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը կծկուէր, կ՚ամփոփուէր իր ցաւին շուրջ, յանկարծ կը բարձրանար Թահմազեանի մեղմ բայց մշտական հեծքը:

Արթնութեան պահերուն, ան հաւանաբար չէր զգար իր վէրքին խոցտուքը, կամ թերեւս կը ջանար անտեսել զայն. իր թմբիրի ժամերուն էր սակայն, որ զսպուած, խեղդուկ իր մորմոքը կը սկսէր ծորիլ, մեղմ, յամառ, գրեթէ անուշ հեծծանքի մը նման...:

Ալ մենք վարժուած էինք անդահանքի այդ ծիւրերգին. անցնող րոպէներուն, յամեցող պահերուն սօսափիւնը կը նկատէինք այլ եւ զայն. ու այդ հեծեծանքին հետ, ու անոր նման, ճերմակ գիշերին խորէն մթին ժամերը կը քաշուէին, կ՚երկարէին կամ կը կարճնային առանձնական լարերու նման ու մեր մտածումին շուրջը կը զգայինք ժամանակը, որ իր սստայնը կը լարէ եւ իր ցանցերը կը սեղմէ...:

«Ա՛հ, մինչեւ առաւօտ, ցաւս զիս կը կրծէ, կ՚ըսէր երբեմն ան: Երբ մարմինս կը թմրի, հոգիիս մէկ անկիւնէն կ՚արթննայ տեսակ մը ներքին նրբենի զգացողութիւն. որդի մը գալարումներով կ՚իջնէ, կը սողայ, կ՚ամփոփուի հոն, վէրքիս շուրջը... ամենայն զգուշութեամբ կը ջանայ չարթնցնել զիս, ու քաղցրօրէն, ինչպէս մանուկ մը՝ իր մօր ստինքին, անիկա կը փակի զգայուն այդ կէտին՝ վէրքիս, ու կը սկսի ծծել, ծծել, արիւնս, զիս...»:

Գիշեր մը, ճնշող, տենդագին օդը թոյլ չէր տար մեզի քնանալու. մեր ննջարանի պատուհանները բաց թողած էինք. գիմացէն, Պէշիքթաշի բարձունքէն հովը կը բերէր տերեւի մրմունջներ, շուներու կաղկանձիւններ...:

Լուռ էր այդ գիշեր եւ Թահմազեանը. հաւանաբար ան ալ չէր կրցած մրափել: Յանկարծ թափ տուաւ ան վերմակը ու շտկուեցաւ անկողնին մէջ. ամէնքս ալ հետաքրքրուեցանք իրմով...:

«Ա՛խ, խամրախ, պէմուրատ ցաւ, ինչպէ՛ս կը մզկտաս ներսիդիս... ըսաւ անհուն շարունակեց.

«Ու ըսել որ ահա կ՚անցնի երեք տարին, որ ալ մոռցած եմ թէ ի՞նչ է քունը. ինքզինքը մոռնալու, իր մարմինը չզգալու, հոգին չիմանալու այդ երանութիւնը...: Երբեմն, գլուխնիս քարին, ձիւնի ու փուքի տակ կ՚իյնայինք մեռելի պէս. կրակ տեղար երկինքէն, աչք չէինք բանար...: Ու հիմակ, քուրջի մը նման, շալկած եմ սա խեղճուկրակ մարմինը ուսիս, ու գիշեր ու ցերեկ, ուր փախիլս, ուր պահուըտիլս չեմ գիտեր...»:

Հաւաքուեցանք ամէնքս ալ բաց պատուհանին առջեւ. թեթեւ զովութիւն մը դուրսը կը հեւար. կէս գիշերը վաղուց անց ըլլալու էր. աշխարհի մթութեան վերեւ աստղազարդ երկինքը կը թրթռար լուռ ու անդորր իր հեռակայութեամբ:

×

Խորապէս կը զգայինք գիշերուան այդ հմայքը. թանձր մեր մտածումները կը սկսէին այլ եւս թուլնալ, վերածուիլ թեթեւ գոլորշիներու:

«Ծիշդ ասոր նման գիշեր մըն էր, երբ, հոն, բարեկամներ, Հայաստանի հողին վրայ ապրեցայ մէկը իմ եղական տպաւորութիւններէս...:

«Գիշեր մը, միակ գիշեր մը միայն զգացի, խորապէս, ամբողջ էութեանս մէջ զգացի թէ ի՞նչ է Անկախութիւնը, այո՛, Երկրի մը հողերուն ու մարդերուն Անկախութիւնը...:

«Անկախութիւնը, բարեկամներ, քուն մըն է, այո՛, գերեզմանի չափ ծանր քուն մը, որ կ՚իյնայ ջարդուփշուր մարմինի մը վրայ, մոռցնել կուտայ ամէն ցաւ, կսկիծ, վէրք, կը թաղէ մարմինը, հոգին անսահման, մութ հանդիսատի մը տակ, ուր ոչ մէկ լոյս, ոչ մէկ երազ կրնան մտնել...:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Շար.)

ՍԻՓԱՆ Երկսեռ երգչախումբը

ՄԵԾ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, Métro: Maubert-Mutualité

5 Յունիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

„ՍԻՓԱՆ„ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

120 ՀՈԳԻԷ ԲԱՂԿԱՑԱԾ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ Օրիորդներ՝ Հ. Թորոսեան, Մ. Պոտուրեան, Պ. Պ. Ս. Նաւասարդեան, Մ. Իւզպաշեան, Ա. Սեմերճեան

Երգչախումբի մեներգողներ՝ Տիկ. Սուրաքեան եւ Օր. Ա. Առաքելեան

Դաշնակով կ'ընկերանայ՝ Օր. Խաչատրեան

ՏՈՄՍԻ ԳԻՆԵՐԸ.— 25, 20, 15, 10, 7.50 եւ 5 փրանք

Ծանօթ.— Երգչախումբերու անդամներուն, Հայ ուսանողներուն, արհեստներուն եւ արհեստաւորներուն համար յատուկ տեղեր 5 Ֆր.ի, մինչեւ Մայիս 30: Դիմել Հ. Սամուէլ Գրատունը:

Ամերիկայէն նոր հասած **ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ**

Մասնակցութեամբ **ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ

ՏՕՆ ԺՈՒԱՆ

(Մոլիէրի գլուխ գործոց ծիծաղաշարժ քոմէտին)

4 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ

Théâtre Montmartre l'ATELIER

Place Dancourt Métro: Blanche et Anvers

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն ժամը 12էն սկսեալ:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՆԷՕՅԷԻ ՍԻՒՌ - ՍԷՆԻ ՄԷՋ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Pont de Neuilly եւ Պուա տը Պուլօնեի մօտ, տակաւին վարձու են քանի մը գեղեցիկ յարկաբաժիններ՝ ամէն յարմարութիւններով. 3 եւ 4 փիէս 10-15,000 Ֆր., 5 փիէս 15-20,000 Ֆրանք համաձայն յարկաբաժիններու: Մեծ խոհանոց, ձերմակեղէններու պահարան, հանդերձարան, ծառաներու համար խոհանոց եւ սենեակ, կեդրոնական ջեռուցիչ, վերելակ: Ինքնաշարժի յատուկ տեղ (Կօբս): Դիմել՝ տեղւոյն վրայ 9 եւ 9bis Rue Casimir Pinel եւ 11 Bld. de la Seine: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ M. Verdonnet, 68 Rue Boursault, Paris (17), հեռաձայն՝ Marcadet 56-63: Փափաքողներու կը ղրկուի շէնքին պատկերազարդ գրքոյկը:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՆՈՐ ՀԱՍՑԷ

ՏՕՔԹՕՐ ԱՍԼԱՆ

ՓՈԽԱԴՐԱԾ Է ԻՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

34 Boulevard de Clichy, Paris (18)

Métro: Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր ժամը 11էն կէսօր եւ 3էն 8ը: Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12.

Թատերական ներկայացում

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Այսօր Կիրակի ժամը 8.30ին ՊԷՆԻԿԹԱՇԼԵԱՆ Թատերասրահին մէջ

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ 26 Rue Troyon, Sevres

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ **ՄԻՄՈՍԸ** (Մոռիս Մակոի)

ԵՒ **ԲՌՆԻ ՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ** (Մոլիէռի)

Կը մասնակցին՝ Օր. Անահիտ, Օր. Ալիքսանեան, Պ. Պ. Վահրամ Փափազեան, Գմբէթեան, Կօթիկեան եւ Ե. Թօլայեան:

ՄՈՒՏՔԻ ԳԻՆ՝ 15 եւ 25 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին «Կավռօշ»ի խմբագրատունը, 208bis rue Lafayette, Paris (10):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ժիվան Թագւորեան, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Լտիրնէլեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Լեւոնեան, Պ. Ստեփան Հէլվաճեան եւ ընտանիքը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ աղջկան, եղբօր աղջկան, տագերաղջկան, աներթոռնուհիին եւ սանին՝ ՄԱՌԻ-ԼՈՒԻԶ ԹԱԳՒՈՐԵԱՆԻ (16 ամսեայ) մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 22 Մայիս, կիրակի օր, Մարսէյլի մէջ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կինը պէտք է խնամէ իր դէմքը, ինչպէս կը խնամէ մարմինը:

Այդ խնամքները աւելի առողջապահութենէ կը ծնին քան պչրանքէ, եթէ կիրարկուին մեթոտով, շնորհիւ յատկապէս ուսումնասիրուած արտադրութեանց: Այդ առաւելութիւնները կ'ընծայէ Տօքթ. N. G. Payot, դէմքի բարեփոխման մասնագէտը:

Իր մեթոտը ծանօթացնելու համար, Տօքթ. N. G. Payot ձրի փորձեր կը կատարէ Բշ. եւ Շբ. օրերը, ժամը 9.30 — 12 եւ 14 — 18, 12 Rue Richepanse, Թէլ. Central 04 — 54:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) Ժ. 3-7, բացի Եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քօշէ գիտցող գործաւորուհիներ պէրէի համար:

Դիմել՝ Ա. Արթինեանի, ժամը 4էն մինչեւ 8, 11 rue Sénégal, Paris (20).

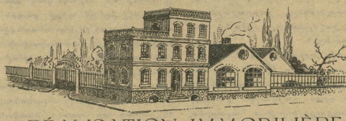
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. առանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

RÉALISATION IMMOBILIÈRE

Կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել ոեւէ համաձայնութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար: Երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան 20, Passage Prado, (մէթրօ Սէն-Տընի)

Etude de Me **BERNARD WAHÉ** (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISÇONSULTE

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՆՐԱՆԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ-ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր

փողոցի արկածներու մասնագիտութիւն-լաւագոյն պայմաններ

Հասցէ՝ 277 Rue Faubourg Saint-Antoine, 277 Paris XI

Métro Nation կամ Reuilly-Diderot

Թրամուէյ 3, 4, 6, 11 եւ 114: Օթօպիւս BA, AZ եւ BT

Կ'ընդունի՝ առաւօտեան ժամը 9.30էն 10.30 իրիկուան 2—3 եւ 7էն 8.30 (Գ. յարկ, ձախ դուռ)

Բացուած է Փարիզի կեդրոնին մէջ

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՀԱԼԱՃԵԱՆ

7 Rue de Tracy, Paris (2) Tél. Louvre 28-23

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակի նպարեղէններ թրքական սուրճ, արեւելեան պահածոներ (conserve), եւայլն շատ աժան գիներով *Livraison à domicile*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. **ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ**

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, Թելադրական եւ Ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մեքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՃԵԱՆ: Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, բացի մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուս.

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը, խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ: Պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

S. TOROSSIAN

Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— կեդրոնատեղիէն չորս անգամէն կամ միանուագ 1 քիլօ գնողներու կը տրուի նուէր:

Հրաւէր բոլոր փափկանճաշակներուն

ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Լմի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue oissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40 եւ հաստ մանած բուրդ (grosse laine): Ամէն տեղէ աժան գին:

Դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Dr. VIDALի ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

4 Rue St. Lazare, մէթրօ N. D. de Lorettes

28 Rue des Dames, մէթրօ Rome

ԱՉՔԻ, ՔԻԹԻ, ԿՈԿՈՐԴԻ եւ ԱԿԱՆՋԻ հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն՝ Գշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 1—7

Ամէն հիւանդութեանց համար՝ ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ.— Երաշխաւորուած աշխատանք, վճարման դիւրութիւններ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 10—12 եւ 2—7.30:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ 1932

31 MAI 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1893 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋԵՐՈՒՆ ԵՒ ՁԱԽԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Փոխանցման շրջան մը կը բոլորէ Ֆրանսական կառավարութիւնը՝ իբր անխուսափելի հետեւանքը խորհրդարանական վերջին ընտրութիւններուն, որոնք վերջացան ձախերու յաղթանակով:

Ամփոփենք կացութիւնը:

Հազիւ յայտնուած ընտրութեանց արդիւնքը, Թարտիէօի կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէր իր հրաժարականը ներկայացնել՝ սպասելով մինչեւ յաջորդին նշանակումը՝ ընթացիկ գործերու յղումը:

Միւս կողմէ սակայն, զուսպ ու հանդարտ խաղերու ճնշումը կը սկսէր Էրիոյի եւ իր կուսակցութեան շուրջ՝ իբր կացութեան իրաւարարը:

Աջերը՝ Թարտիէօի գլխաւորութեամբ, համակերպած ըլլալ կը թուին եւ կը ջանան առ այժմ փափկութեամբ, առանց բացայայտ ու բուռն ընդդիմութեան փրկել՝ ինչ որ իրենց համար կարեւոր գաղափարական պէտք է նկատել՝ եթէ յաջողի արմատականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ գործակցութիւն մը որ եւ է կերպով, — դաշինքի կազմութիւն՝ մասնակցութեամբ ընկերվարականներու, որոնց մէջ ուժեղ տարր մը կը կազմեն մասնակցութեան կուսակիցներու տեսարանները. կամ պարզ գործակցութիւն՝ առանց կառավարական կազմի մասնակցութեան ընկերվարականներու կողմէ:

Ու կերպով մը, այս գործակցութիւնը խափանելու եւ նախորդ կառավարութեան ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան շարունակումն ապահովելու մտքով չէ՞ր որ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նոր նախագահը՝ իր իսկ ներկայութեան, տեսակցութիւններ կարգադրեց Պ. Թարտիէօի եւ անոր հաւանական յաջորդին՝ Պ. Էրիոյի միջեւ: Այդ տեսակցութեանց ընթացքին՝ քննուեցան Ֆրանսան մտահոգող գլխաւոր հարցերը՝ որոնց թղթածրարները յետոյ յանձնուեցան արմատականներու նախագահին, աւելի խոր ուսումնասիրութեան համար:

Այդ տեսակցութիւններն եւ ուսումնասիրութիւնները փոխեցի՞ն քաղաքական դիծն ու մտածումը, որ Էրիոյինն էին՝ ընտրական պայքարի օրերուն:

Արմատականներու պետը յարդ զգուշացաւ որ եւ է յստակ յայտարարութիւն ընելէ իր կամ իր կուսակցութեան անունով՝ Երեսփ. Ժողովի յառաջիկայ մեծամասնութեան կազմին կամ ընկերվարականներու գործակցութեան մը հնարաւորութեան մասին:

Արմատականները հասնելէ վերջ իրենց ընտրական պայքարի նպատակին — աջերու տեղատուութեան — կը թուի թէ շատ ալ տրամադիր չեն ընդունելու ընկերվարական գործակցութիւն մը, եթէ անոր առաջին եւ անմիջական արդիւնքը պիտի ըլլայ աջ ընդդիմութեան զօրեղ վերարծարծում մը:

Համերաշխութիւնն ուրեմն, որ կը տեսնուէր Էրիոյի եւ Պլումի կուսակցութեանց միջեւ, Մայիսի սկիզբը, պարզապէս ընտրական պայքարի անհրաժեշտութիւն մըն էր:

Պիտի կրնա՞յ դառնալ քաղաքական գործօն իրականութիւն մը:

Ընկերվարականներու տեսակէտն ու պայմանները վերջնապէս կը ճշդուին այսօր իսկ՝ իրենց Ընդհ. Ժողովին մէջ:

Արմատականներու Գործադիրը վաղը կը նստի ժողովի՝ լսելու իր նախագահին զեկոյցը եւ նկատի առնելու ձախ կառավարութեան մը կազմութեան կարելիութիւնները:

Ընկերվարականներու մէջ, ուժեղ թեւ մը կը կազմեն մասնակցութեան ջատագովները: Իսկ արմատականներու մէջ, երեւան եկած է կորովի փոքրամասնութիւն մը՝ որ ջերմօրէն կը պաշտպանէ ընկերվարականներու հետ համաձայնութեան անհրաժեշտութիւնը:

Ընկերվարական Ընդհ. Ժողովը՝ տեղի տալով շրջաններու ճնշումին, հաւանաբար հարցը լուծէ ընդունելով մասնակցութեան սկզբունքը, բայց դնելով պայմաններ — նուազագոյն իրեն համար,, բայց վտանգաւոր աջերուն համար — որոնք դժուար թէ ընդունուին արմատական Գործադիրին եւ Էրիոյի կողմէ:

Ընտրական պայքարի առթիւ, Նարպոնի մէջ խօսած իր ճառով, Պլում ընկերվարական գործակցութիւնը կը պայմանաւորէր — զինուորական վարկերու անմիջական եւ զգալի նուազում, ազգայնացում ապահովագրութեանց, բովանդակելով անգործութիւնն ու երկրագործական արկածներ ու վտանգներ, ազգայնացում երկաթուղիներու — եւայլն:

Էրիօ խուսափեցաւ յստակ պատասխանելէ, վերջին խօսքը ձգելով արմատական Գործադիրին:

Իսկ ընկերվարական շրջանները մասնակցութեան հարցին մէջ՝ մեծ մասամբ իրենց բանաձեւերը մշակեցին Պլումի ցուցմունքին վրայ՝ աւելի կամ նուազ տարբերութիւններով:

Ամէն պարագայի մէջ, յունիս 1ին երբ խորհրդարանը բացուի, կուսակցութեանց դիրքն արդէն յստակօրէն ճշդուած կ'ըլլայ եւ յաջորդ կառավարութիւնը կըկազմուի մինչեւ մէկշաբաթ, հաւանաբար Էրիոյի վարչապետութեամբ: Ընտրութիւնները զինքը կը նշանակեն այդ պաշտօնին համար եւ ինքն ալ գիտէ թէ, Ֆրանսա աւելի երկար չի կրնար մնալ կառավարութեամբ մը, որ կը գոհանայ միմիայն ընթացիկ գործերու յղումով:

Ներքին ու արտաքին ծանր հարցեր անհրաժեշտօրէն կը պահանջեն լիազօր ու պատասխանատու կառավարութեան մը կազմութիւնը: Երկրին ելեւմուտքը կը կարօտի արագ լուծման: Յունիս 16ին, կը գումարուի Լօզանի ժողովը, որ կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի համար: Զինաթափութիւնը կը դանդաղի, ամէն մէկ քայլի հարուածելով ֆրանսական շահերն ու տեսակէտները:

Իսկ Ֆրանսա չի կրնար անտեսել մօտակայ Տանձիկն ու հեռաւոր Խարպինը...

Մ. Ե.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՊՆ ԱԼ... ԲՈԼՇԵՒԻԿ

Հեռագիրները հաղորդեցին թէ Պապը շրջաբերական մը ղրկած է կաթոլիկ եկեղեցականներուն, յիշելով ոչ միայն աղօթքները, զորս պէտք է արտասանել հոգիներու փրկութեան համար, այլ եւ մեղքերը անոնց որ պատճառ եղած են տնտեսական ներկայ տագնապին:

Ըստ Վատիկանի բնակիչին, աննախընթաց այս տագնապին գլխաւոր պատասխանատուն է դարու անսպարփակելի եսասիրութիւնը, որ պատճառ կը դառնայ խռովութիւններու եւ պատերազմներու՝ անոր համար որ ազգերու հաստատութիւնը կը դիզուի քանի մը անհատներու ձեռքին մէջ եւ այդ անհատները կը տնօրինեն, աշխարհի շուկաներուն վրայ, համաձայն իրենց քմահաճոյքին եւ ի վնաս աշխատաւոր զանգուածին:

Ահա թէ ինչո՞ւ կը շատնան գործազուրկները:

Թէեւ պապը իր շրջաբերականին մէջ նզովք կը կարդայ անաստուած բոլշեւիկներուն դէմ, և յոյս կը յայտնէ թէ հոգին սուրբ, որ ներկայիս կը սաւառնի աշխարհի վրայ, պիտի տանի յաղթանակը այդ անհատներուն վրայ, սակայն դիտելի է, որ պապին լեզուն բոլշեւիկներու լեզուին տարազն ունի:

Բոլշեւիկներն ալ, չէ՞ որ կը մեղադրեն թէ աշխարհի հարստութիւնը գրաւած են դրամատէրները: Ահա պապը եւս հակադրամատիրական:

Սակայն կը բաւէ՞ մեղադրելը՝ լուծելու համար տագնապը: Ինծի կը թուի թէ արժէք չունին լեզուի այս կամ այն տարազները, կարեւորը անկեղծութիւնն է: Որովհետու իմ գիտցածս այն է, որ պատմութեան սկիզբէն ի վեր մեծերը նոյն են խօսեր, նիշդ ինչպէս կը խօսին հիմա Վատիկանի կամ Կրէմլինի պալատին մէջ. եւ վաճառին հաւ ուտողներն ալ այդ նառախօսներն են եղեր:

ՀԱՐԹՈՅ

Լորտ-Քինէրի սպանիչը

Քանի մը օր առաջ, Նիւ-Եօրքի մէջ, ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած անձը, որ կը ներկայացուէր իբր գերմանական լրտես՝ պատերազմի ընթացքին, կ'ուրանայ Ֆրից Տիւքէնը ըլլալը և հետեւաբար Լորտ Քինչների սպանիչ ըլլալը: Ֆրից Տիւքէն որ իբր գերման լրտես, պատերազմի ընթացքին մեծ գործունէութիւն ունեցած է կը մեղադրուի թէ ականահար ընել տուած է նաւը որ կը փոխադրէր Անգլիոյ պատերազմական նախարարը Լորտ Քիչնէրը:

ՍՏԱԼԻՆԻ ՄԷԿ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

—)(օ)(—

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 29 մայիս. — Ինքնաշարժ մը որուն մէջ կը գտնուէին խորհրդային հինգ բարձր պաշտօնատարներ, ծանր արկածի մը ենթարկուեցաւ, խորհրդաւոր պարագաներու տակ: Սիփրիէն Խրիգ արհեստակցականներու խորհուրդին անդամ, եւ բարեկամ Ստալինի; սպաննուեցաւ անմիջապէս: Միւս չորս պաշտօնատարները ծանր վէրքեր ստացան: Հինգը մէկ, Մոսկուայի մօտերը տեղ մը կ'երթային Ստալինի հետ տեսակցութիւն մը ունենալու, երբ արկածը պատահեցաւ:

Ոստիկանութիւնը քննութիւն մը բացաւ եւ շատ չանցած ձերբակալեց ինքնաշարժին վարիչը: Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի թէ արկածը դիտումնաւոր է եւ կազմակերպուած էր անիշխանականներու կողմէ: Կառավարական շրջանակներու մէջ մեծ յուզում կը տիրէ:

ՅԱՌԱՋԻ հեռախօսը

ՅԱՌԱՋԻ հեռախօսին թիւը փոխուած ըլլալով, կը խնդրուի ուշադրութիւն ընել նոր թիւին

GLACIÈRE 15-70

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք նախարարները Հռոմի մէջ

Իտալական թերթերը մեծ գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն եւ կը մեկնաբանեն Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութիւնները:

Կը յիշուի թէ երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիրը հինգ տարի եւս երկարաձգուեցաւ, տակաւին պայմանաժամը չլրացած: Իտալական թերթերը այս երկարաձգման մէջ կը տեսնեն քաղաքական մասնաւոր կարեւորութիւն մը:

— Ատիկա ցոյց կուտայ, կը գրէ *Մէսաճէրօ*, թէ թուրքեւիտալական դաշնագիրը արդէն պատուական արդիւնքներ տուած է եւ թէ երկու կողմերը՝ կատարեալ գոհունակութեամբ հաստատած են այդ արդիւնքները»:

Բոլոր թերթերը մէկ բերան, երկու երկիրներու մերձեցման մէջ կը նշմարեն արեւելեան Միջերկրականի համար խաղաղութեան եւ հաւասարութեան պահպանման տարր մը:

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.

— Ինչպէս գիտենք, Իտալիա ջերմօրէն փափաքեցաւ ինքն իսկ իրականացնել Թուրքեւյունական մերձեցումը, որ իրականացաւ իրողութեանց իսկ ուժով: Իտալիա, պահ մը մտածեց իսկ Հռոմի, Աթէնքի եւ Էնկիւրիի միջեւ կնքել համաձայնութիւն մը, որով, Արեւելքի մէջ զարգանար իտալական ազդեցութիւնը, կազմելով մէկտեղ, գոնէ որոշ չափով, Պելկրատի հանդէպ ճնշման միջոց մը:

«Թէեւ Ըմէթ փաշա Մոսկուայի իր ճամբորդութենէն անմիջապէս յետոյ, ձեռնարկեց դէպ ի Հռոմ իր ճամբորդութեան, եւ ուղղակի որ եւ է ակնարկութիւն չեղաւ հանդէպ Ռուսիոյ, ինչ որ չի նշանակեր անշուշտ թէ, Հռոմի տեսակցութիւնները նկատի չեն առած յարաբերութիւնները, զորս Հռոմ եւ Էնկիւրի զուգահեռաբար կը մշակեն Մոսկուայի հետ: Այս մասին, օտար զանազան թերթեր գիտել կուտան թէ գերման եւ ռուսական դաշնագրին քով, կան նաեւ իտալեւռուս, թուրքեւռուս, թուրքեւիտալական համաձայնութիւններ եւ առկից կ'եզրակացնեն խմբակի մը կազմութիւնը, որ երեւոյթ կը չեշտուի: Ստոյգ է թէ բոլոր այս համաձայնութիւնները իրականութիւն են եւ միայն պզտանական նպատակի մը համար չեն ստորագրուած: Զափով մը գոնէ, հետեւանքն են տեսակէտներու, հարցերու, նպատակներու միջեւ որոշ նոյնութեան:

«Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր, այս գործակցութիւնը կը հիմնուէր բոլշեւիկեան Ռուսիոյ զարգացման, յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան վրայ, իրողութիւն որ պիտի կրնար թերեւս վերիվայր շրջել եւրոպական զօյավիճակը: Բայց, հնգամեայ ծրագրի ձախողութիւնը, կը թուի թէ մեղմացուցած է այս յոյսը: Միւս կողմէ, նման խմբակցութիւն մը՝ իր մէջն իսկ կը բովանդակէ իր ակարութիւնները: Նոր փաստ մը: Ներկայիս՝ Ռուսիոյ հետ լաւագոյն յարաբերութիւնները մշակող երկիրներն են Թուրքիա եւ Իտալիա: Այսու հանդերձ, այս երկու երկիրներու կառավարութիւններն են, որ արգիլելով համայնավար որ եւ է կուսակցութեան կազմակերպումը եւ առանց դատական որ եւ է ձեւակերպութեան, բանտարկելով բոլշեւիկեան գաղափարներու քարոզիչները, ամբողջ աշխարհի մէջ՝ իբր ամէնէն մեծ թշնամիները երեւան կուգան՝ մոսկովեան վարդապետութիւններուն:

Ազատ շուկան Ռուսիոյ մէջ

Սննդեղէնի չափազանց նուազման եւ այդ պատճառով բանուորական շրջանակներու մէջ ծագած բուռն դժգոհութեանց հետեւանքով, բոլշեւիկեան ղեկավար շրջանակները ստիպուեցան կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել՝ ի նպաստ մասնաւորներու առեւտուրին:

Բոլշեւիկեան թերթերը կը հրատարակեն գործավարներու խորհուրդին մէկ հրամանագիրը:

Համաձայն առոր գիւղացիները, կոլխոզներու մասնակցին թէ ոչ, կրնան ազատօրէն վաճառել իրենց բերքերը՝ շուկաներուն, հանրային պարտէզներուն եւ կայարաններուն մէջ: Անոնք որ կաթ, պանիր, կարագ եւ հաւ կը ծախեն, որ եւ է տուրք չպիտի վճարեն: Մնացեալները պիտի վճարեն տուրք մը, որ օրական մէկ րուբլին պէտք չէ անցնի: Անհատ վաճառորդները պիտի վճարեն իրենց զուտ հասոյթին 30 առ 100 համեմատութեամբ տուրք:

Գերմանիոյ ներքին կացութիւնը

Գերմանիոյ վարչապետը՝ երկրին ներքին կացութեան եւ դահլիճի դիրքին մասին, տեսակցութիւն մը ունեցաւ հանրապետութեան նախագահին հետ:

Այս տեսակցութեան արդիւնքին մասին, Պերլինի քաղաքական շրջանակները չափազանց յոռետես են: Կ'ըսուի թէ Պրիւնինկ՝ Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց դահլիճին հաւաքական հրաժարականը:

Սակայն, Հինտէնպուրկ. ցարդ ոչ ընդունած է կառավարութեան հրաժարականը, ոչ ալ մերժած: Առ հասարակ, այն կարծիքը կը տիրէ թէ, դժուար թէ Պրիւնինկի դահլիճը կարենայ մնալ գործի վրայ:

Որովհետեւ, եթէ Պրիւնինկ մնալ ուզէ կառավարութեան գլուխը, պիտի ստիպուի շատ մեծ զիջումներ ընել, թէ քաղաքականութեան եւ թէ դահլիճին բաղկացուցիչ տարրերուն վերաբերեալ: Այդ պարագային, պէտք է որ կառավարութենէն հեռացնէ պատերազմական նախարարը Կրէօնէր՝ որուն դէմ մասնաւորաբար՝ աջերը չափազանց լեցուած են: Պէտք է հեռացնէ նաեւ ելմտական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Թրք. սահմանին վրայ

■■■

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Մարտին հրատարակուող *Մարտին* անուն թրքական թերթը 16 մայիսի թիւով կը գրէ.—

Ամսոյս 15ին Քամըշլըի մէջ ժողով մը գումարուեցաւ ֆրանսական եւ թուրք պատուիրակներու մասնակցութեամբ: Վերջին ժողովին մէջ հետեւեալ համաձայնութիւնը գոյացաւ անոնց միջեւ:

1.— *Սահմանի վրայ գտնուող աշիրէթներու արօտատեղիներուն եւ իրենց բնակութեան վայրերուն որոշումը:*

2.— *Ցանձնումը ոչ քաղաքական յանցաւորներու որոնք կը գտնուին երկու երկիրներու մէջ:*

3.— *Սահմանի վրայ գտնուող բնակիչներու անցագիրներուն ամէն պահականոցէ հաստատումը:*

4.— *Սահմանէն հեռացումը կարգ մը վնասակար տարրերու, որոնք մաքսանենգութեամբ կը պարապին:*

«Ազդակ» կը գրէ թէ հակառակ թրքական թերթի առած այս տեղեկութեանց, ցարդ Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանը ոչ մէկ պաշտօնական հաղորդագրութիւն բրած է այս մասին թերթերուն:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄՆԵՐ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Լէնինկրատի մէջ՝ կէփէուն ձերբակալեց քաղաքապետական ինքնաշարժերու 36 վարիչներ: Ասոնք բոլորը կը գողնային մաս մը այն ապրանքներէն, որոնք իրենց կը յանձնուէին փոխադրութեան համար: Ասոնց մէջ կան որ գողցած են 17, 52, 20, 76 պարկ ալիւր: Շաքարէն եւ ալիւրէն զատ, կը գողնային նաեւ իւղ, փայտ, ծխախոտ, եւայլն, եւ կը ծախէին մասնաւորներու:

Լօզանի ժողովը

Անգլիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին՝ Լօզանի ժողովին մասին.

— Վճռած եմ ինքս իսկ երթալ Լօզան, որովհետեւ հոն քննուելիք հարցերը՝ կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնեն երկրին տնտեսական կացութեան համար: Կը կարծեմ թէ բոլոր կուսակցութեանց պետերը հիմա աւելի յստակօրէն կը տեսնեն թէ հարցը զոր պէտք է քննել, պարզապէս ազգի մը վերականգնումին չէ կապուած միայն, այլ ամբողջ աշխարհի առեւտուրին:

«Անգլիա ստիպուեցաւ ենթարկուիլ հասոյթներու նուազման, որովհետեւ, ամբողջ աշխարհի առեւտուրն էր որ կ'իյնար: Պէտք եղաւ որ մաքսատուրքերու դրութիւնը որդեգրենք, ոչ թէ իբր ինքն իր մէջ վերջին միջոց, այլ որովհետեւ, եթէ մեր դիրքը չպահովենք աշխարհի փլուզման մէջ, աւելի ծանրօրէն պիտի վնասուէինք:

«Պէտք է որ Լօզանի ժողովը կրօնվի կերպով ձեռնարկէ այս հարցերուն քննութեան եւ լրջօրէն զբաղի հատուցումներու եւ պարտքերու հարցով: Միջազգային հարց մըն է եւ ո՛չ մէկ ազգ կրնայ ինքնիրեն կարգադրել:

«Անգլիոյ ներկայացուցիչները՝ իրենց ամբողջ ուժով պիտի աշխատին այնպէս մը ընել որ Լօզանի ժողովը քննէ այս մեծ հարցերը, որովհետեւ վեց — եօթը ամիսներու փորձը ցոյց կուտայ թէ ամէն մէկ երկիր շատ աւելի լայնօրէն պէտք է մտեհնան անոնց:»

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՉԻ ՎՃԱՐԵՐ

Պուլկար կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտնեց յունական կառավարութեան թէ, ի վիճակի չէ վճարելու հատուցումներու գումարին իրեն ինկած բաժինը:

Յունական կառավարութիւնը, Պուլկարիոյ այս որոշման դէմ բողոքեց, Սոֆիայի իր ներկայացուցիչին միջոցով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԷՆԿԻՒՐԻ-ՄՈՍԿՈՒԱ-ՀՌՈՄ

Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը նոր առաքելութեան մը ձեռնարկած են։ Հազիւ վերադարձած Ռուսիայէն, Ըսմէթ փաշա եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, այս անգամ աւելի համեստ չքախումբով մը ձեռք առին Հռոմի ճամբան։

Էնկիւրիի վարիչները այս կերպով իրենց յարգանքներուն ջերմ հաւաստիքը կը մատուցանեն Մոսկուայի եւ Հռոմի ծիրանաւորներուն։ Ճորտին աւանդական տուրքը աւատապետին։

Այս կրկնակ ուխտագնացութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն այն ճշմարտութիւնը թէ Թուրքիա կը գտնուի Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ սարսափին տակ։ Թէ առանց այս երկու հզօր պետութեանց գիտութեան ու հրամանին, Էնկիւրի չի կրնար ո եւ է քայլ առնել միջազգային քաղաքական ճակատին վրայ։ Վերջին անգամ Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ ալ տեսնուեցաւ թէ՝ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը ամէն անգամ որ խօսք կ'առնէր, հեռու ո եւ է նոր առաջարկ ներկայացնելէ, կը պաշտպանէր պարզապէս բոլշեւիկ Ռուսիոյ եւ ֆաշիստ Իտալիոյ տեսակէտները։

Մոսկուայի սիրաքանութեանց արդիւնքը չարդարացուց Ըսմէթ փաշային առաքելութեան վրայ դրուած մեծ յոյսերը։ Թուրք հանրային կարծիքը շատ բան կ'ակնկալէր խորհրդային իշխանութենէն։ Հիասթափումը շատ մեծ է հիմա։

Լքուած Եւրոպայէն եւ Ամերիկայէն, Թուրքերը կը յուսային իրենց ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար կարեւոր փոխառութիւն մը կնքել Մոսկուայէն։ Մինչեւ այդքան փողին ու թմբուկին, զօրանցքին ու գինարբուքին արդիւնքը եղաւ շատ չնչին բան մը։

Մոսկուա խոստացած է ութ միլիոն տոլարի (16 միլիոն թրքական ոսկի) արժէքով զանազան մեքենաներ ու գործիքներ տալ Թուրքիոյ, այս վերջինին առիթ ընծայելու համար որ զարկ տայ իր ճարտարարուեստին։ Փոխարէնը Ռուսիա Թուրքիայէն պիտի առնէ զանազան նախանիւթեր, որոնք անհրաժեշտ են բոլշեւիկեան հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան համար։

Իրականին մէջ, ուրեմն, շահողը կ'ըլլայ դարձեալ Մոսկուա, քանի որ փոխանակութիւնը աւելի օգտակար կ'ըլլայ իրեն։

Մոսկուայէն առնուելիք մեքենաներով Թուրքերը ծրագրած են բանալ շաքարի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններ։ Երկու միլիոն տոլարի արժէք ներկայացնող մեքենաներով Էսկիշէհիրի մէջ պիտի բացուի շաքարի գործարան մը։ Իսկ վեց միլիոն տոլարի մեքենաներով՝ հիւսուածեղէնի գործարաններ Կիլիկիոյ մէջ։

Թուրքիոյ ներածումներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն շաքարն ու հիւսուածեղէնը։ Ալփուլլուի եւ Ուշաքի մէջ բացուած շաքարի գործարանները Թուրքիոյ ամբողջ սպառման հարիւրին 30ը միայն կ'ապահովեն. մնացեալը կը ներածուի արտասահմանէն։ Նոր գործարանին բացումով, կը յուսան նուազագոյն սահմանին իջեցնել ներածումները։ Նոյնը՝ բամպակէ եւ բուրդէ հիւսուածեղէնի մասին։ Շնորհիւ Ատանայի շրջանին մէջ բացուելիք նոր գործարաններուն, «տեղական ապրանք»ի գործածութիւնը պիտի ընդհանրանայ, թրքական դրամը երկրէն դուրս չպիտի ելլէ եւ տնտեսական կացութիւնը պիտի բարւոքի։

Տեսականին մէջ անշուշտ շատ լաւ է ծրագիրը։ Կը մնայ իրականացնել զայն, առանց նոր զեղծումներու եւ կաշառակերութեանց։ Մոլութիւններ որոնք հին օրերէն մնացած ազգային ժառանգութեան մը պէս փոխանցուած են նոր Թուրքիոյ վարիչներուն։ Վերջին տասը տարուան պատմութիւնը այս մասին բազմաթիւ փաստեր ունի։

Թուրք թերթերը սկսած են քրթմնջել արդէն։ Ռուսիայէն դրամ կը սպասէին եւ ոչ թէ մեքենայ։ Եթէ դրամ ստանային, մեքենան կրնային գնել իրենց ուզած տեղէն, թերեւս աւելի լաւ որակով եւ աւելի աժան։ Եւ կամ առնուած գումարը կը յատկացնէին աւելի ռազմագիտական պէտքերու, մանաւանդ զինուորական նպատակներու։ Սակայն եղածին ալ փառք կուտան, քանի որ վերջապէս որոշ պէտք մը կը լրացնէ եւ աւելին ստանալու կարելիութիւն չունին։

Հիմա իրենց յոյսը դրած են Իտալիոյ վրայ։ Կը կարծեն թէ պիտի յաջողին աւելին «փրցնել» Մուսոլինիէն։

Իտալիան ալ, Խորհրդային Միութեան պէս «բարեկամ» է Թուրքիոյ։ Ինչպէս իր հիւսիսի հզօր դրացին, նոյնպէս ալ Իտալիան, որ դեռ ֆաշիստ չէր, օժանդակեց Քէմալին, որպէս զի Հելլէնները դուրս հանէ Անատոլուէն։ Անշուշտ տարբեր նպատակներ կը հետապնդէին այս երկու պետութիւններն ալ, երբ օգնութեան ձեռք կ'երկարէին պարտուած Թուրքիոյ։ Խորհրդային Միութիւնը կ'ուզէր իր հարաւային սահմանները պաշտպանել աշխարհակալ պետութիւններէն։ Այս վերջիններէն զինքը բաժնողն էր միայն Թուրքիան, քանի որ Ֆրանսան Սուրիոյ, Անգլիան ալ Միջագետքի մէջ տեղաւորուած ըլլալով, քայլ մը միայն մնացած էր անոնց Ռուսիոյ սահմանակից ըլլալուն։ Միւս կողմէ Նեղուցները մեծապէս կը մտատանջէին բոլշեւիկները, միեւնոյն պատճառով։ Ռուսիա կ'ուզէր որ Թուրքիա իրաւունք ունենայ Նեղուցները փակելու՝ պատերազմի պարագային, որպէս զի մեծ պետութիւնները չկարենան իրենց նաւատորմով Սեւ Ծով մտնել եւ յարձակիլ իր վրայ։ Եւ իր կարելին ըրաւ, Լօզանի հաշտութեան ժողովին մէջ այս տեսակէտը ընդունիլ տալու համար։

Սակայն դաշնակիցները աւելի ճարպիկ փրթան, Նեղուցները յայտարարեցին չէզոք գօտի, ապազինեցին ամրոցները եւ միջազգային վարչութեան մը հսկողութեան տակ դրին զանոնք։

Փոխարէն Թուրքիա ստացաւ այնպիսի իրաւունքներ որոնք մերժուած էին Գերմանիոյ եւ իր միւս դաշնակիցներուն։ Այսպէս, ո'չ մէկ սեղմում դրուեցաւ Թուրքիոյ սպառազինութեան վրայ։ Ըսմէթ փաշա, Լօզանի առաջին պատուիրակը, Մուսթաֆա Քէմալ, նոր Թուրքիոյ գլխաւորը զինուորականներ էին եւ Լորտ Քըրզըն գիտցաւ շլացնել անոնց աչքերը, զինական անկախութիւն շնորհելով։

Լօզանէն ի վեր Թուրքիոյ բարեկամութիւնը երկրորդական նշանակութիւն ունի Ռուսիոյ համար։ Այդ է պատճառը, որ մինչեւ հիմա ո'չ իսկ տնտեսական դաշնագիր մը ստորագրած է Էնկիւրիի հետ։ Բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագիրը աչքերու փոշի ցանելու կը ծառայէ միայն։ Իսկ անցած տարի կնքուած նաւային համաձայնագիրը աւելի նպաստաւոր է Մոսկուայի քան Էնկիւրիի եւ կոչուած է սահմանափակելու թրքական նաւային ուժը։ Թուրք վարիչները ստիպուած են ընդունիլ ինչ որ կը պարտադրեն Կրեմլինի կարմիր իշխանները։

Գալով Իտալիոյ, այս վերջինը կը կազմէ Թուրքիոյ երկրորդ սարսափը։ Մուսուլի անգլեւթրքական վէճը բացորոշ կերպով ցոյց տուաւ թէ Մուսոլինի ի'նչ ախորժակներ կը սնուցանէ Թուրքիոյ հանդէպ։ Եթէ հելլենական արշաւանքին ատեն օգնեց Քէմալին, պատճառն այն էր որ Իտալիոյ աշխարհակալական ծրագիրներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէր Իզմիր-Ատալիա շրջանը։ Յունաստանին չէր կրնար ձգել այդքան իւղոտ պատառ մը։

Մուսոլինիի սպառնական ճառերը «ակնարկները դէպ ի Արեւելք» սեւեռելու մասին, ահուդողի ենթարկեցին Թուրքիան, որ փութաց գլուխ ծռել իտալական պահանջներուն, կնքելով մասնաւոր համաձայնագիր մը։

Այն օրէն ի վեր Թուրքիան մտաւ Իտալիոյ հովանաւորութեան տակ։ Մուսոլինիի ստիպումներով հարթուեցաւ Թուրքեւհելլէն վէճը, որ կը տեւէր Լօզանէն ի վեր։ Արեւելեան Դաշնակցութեան մէջ Թուրքիոյ մուտքը դարձեալ Իտալիոյ ստիպումներուն վրայ տեղի ունեցաւ։

Այսպէս ուրեմն, նոր Թուրքիան կը գտնուի Մոսկուայի եւ Հռոմի տիրապետութեան տակ եւ դատապարտուած է կրել այս կրկնակ լուծերը, մինչեւ նոր տնօրինութիւն։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՌԱԲԻՆԴՐԱՆԱԹ ԹԱԳՈՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Ռ. ԹԱԳՈՐԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայ համայնքի կողմից, Հայ Ակումբում, մայիս 12ին, թէյասեղան տրուեց ի պատիւ Թագորի, իր ուղեկիցների, Դին-Շահի։ Հրաւիրուած էին 150 հոգի։

Պարտէզի մուտքից մինչեւ դահլիճը գորգեր էին եւ ծաղիկներ էին փռուած։ Դրուած էր պատուոյ պահակ՝ հայ արիներից եւ արենուշներից ընկ. Բաբկէնի ղեկավարութեամբ։

Սրտառուչ էր իր մուտքը։ Ինքնաշարժից իջնելով, եւ ճեղքելով փողոցում բռնուած ամբոխը կորաքամակ, հազիւ ոտքերը շարժելով, հնդկական ազգային հագուստով, գլխաբաց, երկար ալեհեր վարսերով երկու թեւերի տակ մտած երկու հայերի ուղեկցութեամբ ներս մտաւ. արիները պատիւ կանգնեցին եւ «ուռա» գոռացին։

Չորս փոքրիկ աղջիկներ — սպիտակազգեստ, գոգնոցներ կապած լի ծաղիկներով, չոքեցին եւ առաջ, Թագորը զուրգուրաց, փայփայեց նրանց։ Իսկ սրանք, մինչեւ դահլիճի մուտքը՝ ծաղիկներ էին փռում իր ոտքերի առաջ։

Հրաւիրեալները՝ պատշգամբից ծաղիկներ թափեցին իր վրայ, կեցցէներով եւ ծափերով ընդունեցին թանկագին հիւրին, իսկ դահլիճի մուտքի մօտ, լարաւոր նուագախումբը ընդունելութեան քայլերգը հնչեցրեց։

Տեսարանը հոյակապ էր. ինքը յուզուած ու ժպտերես տեղաւորուեց բազմոցում, իր դիմաց՝ օրուայ թարգման՝ Պ. Յ. Միրզայեանը։

Քիչ յետոյ եկան, Դին-Շահը, իր կինը, Ռ. Թագորի հարսը, քարտուղարը, եւ պարսիկ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, մէջլիսի պատգամաւորներ։ Թէյով եւ քաղցրաւենիքով հիւրասիրելուց յետոյ, սկսուեց երեկոյթի բաժինը։

Ընկեր Լ. Գրիգորեանի կազմած երգչախումբը մի կատարեալ ներդաշնակութիւն մացրեց հանդիսաւորութեան մէջ, եւ կոմիտասեան իր երգը Թագորի եւ միւս հիւրերի ուշադրութիւնը կեդրոնացրեց։ Տեսնելու էր Ռ. Թագորը իր ծերացած ձեռքերով, քաղցր ժպիտով ինչպէս էր ծափահարում։ Եղած արտասանութիւններից (միշտ իր գործերից), առանձնապէս իր ուշադրութիւնն էր հրաւիրել Տիկին Տէր Դաւթեանի արտասանութիւնը։

Թարգմանը, երբ ուզել էր ասել, որ իր «Պարտիզպանի 7րդ երգն է», ընդմիջել էր Թագորը, եւ յայտնել.

«Թէպէտ ես հայերէն չգիտեմ, բայց արտասանութիւնը այնքան շնորհալի է որ ես իսկոյն իմացայ. թէ իմ ո'ր երգն է արտասանում»։

Թագորի տրամադրութիւնը քանի գնում, բարձրանում էր։ Ողջոյնի եւ բարի գալուստի խօսք ասաց Պ. Յ. Միրզայեանը (անգլերէն լեզուով)։

Թագորն է խօսում, անգլերէն, մեղմ, հազիւ լսելի ձայնով։ Պատմում է իր մուտքը Պարսկաստան եւ շնորհակալութիւն յայտնում, որ սիրալիր ընդունելութիւն են ցոյց տալիս իրեն։

Ինքը, որպէս արիական ցեղի մի զաւակ, մեծ հաճոյքով է տեսնում, արիական պարսիկ ժողովրդի յառաջդիմութիւնը, սրտանց ուրախանում է։ «Աւերակները փոխւում են մեծ շէնքերի, երկիրը առաջադիմում է, գեղեցկանում. եւ այս բոլորը ձեր գահակալի շնորհիւ, որ ուժեղ կամքի տէր անձնաւորութիւն է, յառաջադիմական։

«Այո՛, արիական ժողովուրդների՝ Հնդիկների, Պարսիկների, Հայերի այս վերելքը վեր է ամէն գնահատանքից եւ մենք փոխադարձ աջակցութեամբ, իրար թեւ ու թիկունք տալով, պիտի կանգնենք քաղաքակրթութեան ամենաբարձր աստիճանին, եւ ցոյց տանք, որ արեւելքն էլ գիտէ, յատկապէս արիական երեք քոյր ժողովուրդները, գնահատել քաղաքակրթութեան արժէքը։

«Այնպիսի բարձրութեան պիտի հասնենք, միշտ դանդաղ, առանց ստնահարելու, ժառանգելու մեր պապենական եւ նահապետական սուրբ սովորութիւնները, որոնք հիմը պիտի կազմեն նորի, ստեղծենք մի կացութիւն, որպէսզի այլեւս արեւմուտքը՝ եւրոպան մեր վրայ ծիծաղել չհամարձակուի, ինչպէս սովոր էր անելու մինչեւ այժմ»։

Իր այս խօսքերը խլեցին որոտընդոստ ծափեր։

Արեւելքն էր խօսում իր բերնով եւ արժէքաւորում մը, արեւելքի երեք արիական արիւն ունեցող ժողովուրդներին, եւ ձեռնոց նետում արեւմուտքին։ Եւ որպէսզի Եւրոպան այլեւս չհամարձակուի ծիծաղել մեր վրայ, Թագորը մէկ ցանկութիւն ունի. ձգտել լաւագոյնին, գեղեցկին եւ լինել համերաշխ եւ զօրավիգ իրարու։

Երկու ժամ տեւող թէյասեղանը հաճելի անցաւ ոչ միայն մեզ Հայերիս համար, այլ նաեւ իրեն, Թագորի։ Հիւրերը շատ գոհ հեռացան։ Այսպիսի հաճելի ժամանց քիչ էին ունեցել։

Թագորը նստած էր, եւ տարուել էր օրուայ երեկոյթով, երբ իր թարգմանը՝ Ասադին (պարսիկ երիտասարդ մտաւորականը, կառավարութեան կողմից իրեն տրամադրուած) ոտքի կանգնեց, եւ հիւրերին առաջնորդեց տուն։ Իսկ Թագորի հարսը, մենակը մնաց հայ համայնքի տաքուկ շրջանակում։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՐԵՒԱՆ-ԱՂՍՏԱՖԱ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

—)(o)(—

«Խորհ. Հայաստան» նորէն կ'անդրադառնայ Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին շինութեան կարեւորութեան մասին ու կը գրէ.—

Սեւան-Զանգու ջրաելեկտրակայանին, Բաղսի-Գիւմուշի շինութեան ձեռնարկով առաջնակարգ նշանակութիւն կը ստանայ Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին հիմնական մասերուն շինութիւնը։ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդը եւ տնտեսական յանձնաժողովը, վերստին քննելով այս խնդիրը, որոշեցին երկաթուղիին այդ հիմնական մասերուն նախապատրաստական աշխատանքներն աւարտել 1932ին։ Անդրկովկասեան կառավարութեան գործավարներու խորհուրդին դիմում է կատարուած, որպէսզի Անդրկովկասեան երկաթուղային շինարարութեան վարչութիւնը մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբեր աւարտէ Երեւան-Ելենովկա եւ Աղստաֆա-Իջեւան շրջաններուն հետախուզական աշխատանքներն ու թէքնիք նախագծերուն պատրաստութիւնը։ Նոյնպէս հրահանգ տրուած է Երեւանի քաղաքային խորհուրդին, որպէսզի մէկ ամսուան ընթացքին, Անդրկովկասեան երկաթուղիներու եւ երկաթուղային շինարարութեան վարչութեանց ներկայացուցիչներուն հետ միասնաբար նշանակեն թէ երկաթուղին ուրկէ՞ց, քաղաքներու սահմանին ո՞ր մասէն պիտի անցնի եւ ո՞ւր պիտի միանայ նոր գիծը Երեւանի կայարանին հետ, հաշուի առնելով որ յետագային կարելի ըլլայ երկաթուղիի նոր գիծ մը անցնել Սարդարաբադ-Երեւան եւ Երեւան-Ղամարլու ուղղութեամբ։

1933ին Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին գլխաւոր ուղեմասերուն մէջ աշխատանքն սկսելու հարցը օրակարգի դրուած է արդէն Անդրկովկասեան կառավարութեան գործավարներու խորհուրդին կողմէ։

Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիին շինարարութեան նպաստելու համար կազմուած է մասնաւոր օժանդակ մարմին մը։

ԱՆԻԻ ՉԵՉԱՔԱՐԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գործավարներու խորհուրդին նախագահ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, փոխ-նախագահ Կուրսել եւ կառավարութեան անդամները Մայիս 12ին այցելութեան գացած էին Անիի չեչաքարի հանքերը, ուր տեղաւորուած էին մաս մը գաղթականներ, Յունաստանէն վերջերս հասած։ Զանազան Միութիւններու ներկայացուցիչներ դիմաւորելու գացին հիւրերը, տեղւոյն սահմանապահ զօրամասին հրամանատարը ողջունեց կառավարութեան ներկայացուցիչները, որոնք յետոյ պտըտեցան Յունաստանէն գաղթած հայ գաղթականներուն բնակարանները, գորգի գործարանը, մանկատունը, եւայլն։ Իրիկունը տեղի ունեցաւ միթինկ մը, երբ Տէր Գաբրիէլեան խօսեցաւ ներքին եւ միջազգային կացութեան մասին, անդրադարձաւ նաեւ ներգաղթի նշանակութեան, այսպէս.

— «Արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն ներգաղթը դէպի Խորհրդային Հայաստան ունի տնտեսական եւ քաղաքական մեծ նշանակութիւն։ Հայաստանի արդիւնաբերական եւ գիւղական արտադրական կազմակերպութիւնները լծուած են ներգաղթող հայ աշխատաւորներու բնակեցման եւ սնունդի մատակարարութեան գործին»։

Յետոյ խօսեցաւ Նորէկ վարպետ Յովհաննէսը, աշխատանքի հսկիչ Շամլեան։

Նորեկ գաղթականներուն միտքը հանդարտեցնելո՞ւ համար արդեօք այս այցելութիւնը։

Մասնագէտներու տուն

Հայաստանի համայնական տնտեսութիւնը արդէն սկսած է նախապատրաստական աշխատանքի, շինելու համար Երեւանի մասնագէտներուն տունը, որ պիտի բաղկանայ 50 բնակարանէ, 25ը 3ական սենեակէ, 35ը 4ական սենեակէ։ Իւրաքանչիւր բնակարան պիտի ունենայ առանձին խոհանոց, լոգարան, նկուղ, ինչպէս մշակութային սպասարկութեան յարմարութիւններ, կեդրոնական ջեռուցիչ։ Այս տունը պիտի հիմնուի Աբովեան եւ Շրջանային փողոցներու անկիւնը։ Նախագիծը պատրաստ է արդէն եւ յանձնուած պատկան մարմինին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ [illegible]։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ 2

ՄԱՅԻՍԻ ԿԱՐՄԻՐ-ԿԱՊՈՅՏ-ՆԱՐԻՆՋ ԵՐԿՆՔԻՆ ՏԱԿ

ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՅՈՒՇԵՐ

«Դուք կը խնդրէ՞ք. հիւանդի, վիրաւորի մտածո՞ւմ, կ'ըսէք թերեւս ձեր մտքէն... Բայց կեցէք որ պատմեմ։

— 1918ի առաջին ամիսներուն, գիտէք անշուշտ, տաճկահայաստանի ռուս ճակատը արդէն քայքայուած էր ու տեղի կուտար ձիւնհալի նման. երկարաձիգ ճակատի պաշտպանութեան հոգը կը ծանրանար միայն հայկական ցանցառ զօրագունդերու վրայ, որոնք օրէ օր կը զգային իրենց շուրջ շարքերուն նօսրանալը։ Դրսէն, թշնամի կողմէն ճնշումը սկսած էր ծանրանալ։ Անհրաժեշտ էր այլ եւս ամփոփուիլ, ու մեր ուժերը կեդրոնացնել ռազմագիտական կարեւոր կէտերուն վրայ։ Ու սկսաւ նահանջը, Բարձր Հայքի այն սառնաշունչ քամիներուն դիմաց, սարերն ի վեր մագլցող, սարերն ի վեր գահավիժող սառնամանիքներուն երկայնքին։ Երկիրը, հազիւ լեցուած, կը պարպուէր անգամ մը եւս, այս անգամ կարծէք վերջնականապէս։ Խուճապահար բազմութիւններու ետեւէն, բանակը քայլ առ քայլ, թիզ առ թիզ կը զգար իր ոտքին տակէն սահիլը, կորսուիլը հողերու, լեռներու, սառած գետերու, զոր ճանկերով, մագիլներով դեռ նոր գրաւած էր, որուն կառչած էր ակռաներուն բովանդակ ուժով... բայց հարկ էր լքել. քաշուիլ թշնամի հեղեղին առջեւէն, որ տեղատարափի մը նման կ'ուռէր ու կը սեղմէր մեզ ճակատէն եւ մեր թիկունքէն։ Այսպէս Յունուարէն-Մայիս, հայրենի հողը պատառ պատառ փախած էր մեր ձեռքէն. Երզնկայէն, Բաբերդէն դէպի ետ, Քոփի լեռներուն, Կարնոյ դաշտին, Տէվէ-Պօյնուի կիրճերուն, Բասենի տափաստաններու վրայ մաշած սպառած էր մեր բովանդակ կորովը. մեր ներբանները ուռած էին ու կը տրոփէին. յոգնութիւնը բեռան մը պէս կը կախուէր մեր ուսերէն, մեր կողերէն, կը ճկէր մեր ողնաշարը. մեր քայլերը առաջ չէին երթար. ամբողջ երկիրը փակած էր իր ծանրութեամբ մեր սրունքներուն ու կարծէք միասին կը տանէինք լեռներն ալ, դաշտերն ալ իրենց փուլ տանիքներով, դամբաններով...

Վերջապէս Մայիսի կէսին անցած էինք երբեմնի սահմանը. հողը մեր ոտքին տակ այլ եւս կանգ առաւ. աւելի ճիշդ բնազդաբար զգացինք որ եկած կառչած էինք գծի մը, ուրկէ անդին փախուստի ոչ մէկ ճանապարհ գոյութիւն չէր կրնար ունենալ. մեր կրունկները, մեր հոգին կը խրէր ցեխին մէջ ու կը ստիպուէր մնալ հոն, ինչպէս ծառի մը արմատները հողին խորը...

Եւ այդ օրերուն կը գտնուէի Սարդարապատի գծին վրայ, Դրոյի հրամանին տակ. կ'իմանայինք որ մեր աջ թեւը կը բարձրանար վեր մինչեւ Ալագեազի թիկունքը, ալ աւելի վեր, մինչեւ Ղարա-Քիլիսէի դաշտը. մեր ձախին, դէպի Ուլուխանլու, մեր թեւը կ'ամրանար ու կը կրթնէր Երեւանի։

Թշնամիին հետ շփումը չէինք կորսնցուցեր. Մայիսի կէսէն անդին արտաքին այդ ճնշումը սկսաւ կրկին զգալի դառնալ. թէեւ պարտասուն, արիւնաքամ, բայց ինքզինքնիս կը զգայինք կռթնած պատի մը. մեր կռնակի կողմէն ժողովուրդի մը թշուառութիւնը, մեր երկրին անճարութիւնը կը ցցուէին վեր, վիթխարի կոհակի մը նման, անողոք ու անտրիկ ու կը նայէին մեզ. հզօր էինք մենք՝ մեր անյուսութեամբ. տասնապատկուած՝ մեր միակութեամբ...

Յետոյ... պէտք կա՞յ պատմելու անգամ մըն ալ մեր գերագոյն բաղխումը ճակատագրին հետ. պէտք կա՞յ ըսելու թէ մահու կենաց պայքար մը եղաւ տրիկա...

Խարտոցի եւ պողպատի յամառ ու կատաղի զոպար մը, այդ պայքարը որ տեւեց Մայիսի վերջերը, աւելի քան երեք օր, փակած իրարու, երկու մոլեգին զօրութիւններ կը կրծէին զիրար, կը փեռեկտէին, կը պատառոտէին զիրար. մեր վերջին մարդիկը ու թշնամիին վերջին տրամադրելի ուժերը մնացեր էին կոկորդ կոկորդի. յոգնութեան, խուճապի, անսուաղ մեր վհատանքին ծոցէն կը ծծէինք դառն մեր մոլեգնութիւնը. մեր մկաններուն վրայ կը փշրէին մեր սոսկին ատամները...

Երեք օր, երեք գիշեր... Մեր ետեւէն երկիրը կը հեւար, կը տքար ու անոր տառապագին անձկութիւնը կը սառեցնէր մեզ, կը կարծրացնէր ժայռի մը նման...

Մեր շուրջը խոռոչներ կը բացուէին. պարապութիւնը կը լեցուէր. մենք մեզմէ ելած, չէինք զգար ոչ մեր ցաւերը, ոչ մեր յոգնութիւնը, ոչ իսկ գիտէինք թէ կենդանի՞ ենք թէ մեռած...

Ու յետոյ օր մը, թշնամի գրոհը թուլցաւ, դադրեցաւ. պէտք եղաւ չհաւատալ, ապշիլ ու ի վերջոյ ըմբռնել կացութիւնը. այո, պէտք եղաւ կանգ առնել, շնչել ու զգալ որ տակաւին ողջ ենք, կը մնանք ու կ'ապրինք...

Սարդարապատի եօթնեայ մղձաւանջէն յետոյ, երբ այդ անկորութիւնը եղաւ, այն ատեն զգացի միայն ծունկիս կողմէն, ճիշդ հոսկէ սառն ծանրութիւն մը, խիթ մը, կրակ մը որ կ'այրէր ամբողջ սրունքս. ե՞րբ վիրաւորուած էի, քանի՞ ժամէ ի վեր, չգիտեմ. արիւնը թանձրացեր, իրարու փակցուած էր գուլպաս, կօշիկս ու տափատս, ցաւը կը սաստկանար...

Կէս օրէ մը վերջն էր որ զիս ձիու մը վրայ դրած որոշեցին ուղարկել դէպի ետ. ոչ ոք գիտէր սակայն թէ ո՞ւր պէտք էր դիմել. ինծ կը մնար գլխուս ճարը նայիլ...

Սարդարապատի կայարանէն, ինքզինքս յանձնեցի ձիուս բնազդին. ճանապարհը կ'երկարաձգուէր Երեւանի ուղղութեամբ. ո՞ւր պիտի կրնայի կանգ առնել, — ո՞ւր իջեւանիլ, անկարելի էր գիտնալ. զինուորական կազմակերպութիւնը, ինչպէս երկիրը, մատնուած էին աննկարագրելի շփոթութեան մը...

Ճամբան, ամբողջ երկայնքին խճողուած էր խառնիճաղանճ իրարանցումով. ամէն ուղղութեամբ մարդիկ, անասուններ, սայլեր զիրար կը խաչաձեւէին, զիրար կը հրմշտկէին։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մոսկուայէն վերջ Հռոմ

—)(o)(—

«ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ԾՆԱԾ Է ԴԷՊՔԵՐԷՆ ԵՒ ՊԷՏՔԵՐԷՆ»

Այս խորագրին տակ «Միլլիյէթ» կը գրէ.

— Ամէն կողմ ջիղերու պրկուած շրջան մը մէջ կ'ապրինք։ Ոչ թէ ընդհ. [illegible] մեր շրջանին, այլ համաշխարհային ընթացքին ալ ազդերը [illegible] վարանման եւ սրտատրոփ [illegible] չէին անցուցած։

Այս օրուան հոգեբանական տրամադրութեանց եւ միջազգային պայմաններուն մէջ՝ լուրջ եւ անկեղծ խաղաղութիւն մը կնքել խիստ դժուար է, որովհետեւ խաղաղութեան բաղձանքը [illegible] բաւական չէ, անիկա ամէնուն կողմէ կամենալ պէտք է։

Մարդիկ այնքան յուսահատ եղած են որ ամէնէն անկեղծ ընթացքներուն մէջ թաքուն եւ յոռի նպատակ կը փնտռեն։ Օրինակի համար վարչապետին համբորդութեան կարգ մը օտար թերթերու մէջ հանդիպած մեկնաբանութիւններու առջեւ անկարելի է չզարմանալ։

Իտալիոյ հետ ունեցած մեր բարեկամական յարաբերութիւնը շատ նոր չէ։ Քանի մը տարիէ ի վեր Միջերկրականի այս երկու կառավարութեանց միջեւ բարեկամական ջերմ զգացումներ կը տիրեն։

Դարձեալ քանի մը տարի առաջ Իտալիոյ հետ մեր բարեկամութիւնը խանգարելու համար ամէն բան եղած էր։ Բայց այս գրգռութիւնները կարճ ատեն մը կ'ապրին, անկէ յետոյ ամէն կողմ որ իրական պէտքերէ յառաջ եկած հարկադրութիւններ, իրենց գոյութիւնը կը զգացնեն եւ մարդիկ ուղիղ ճամբան կը գտնեն։ Թուրք-իտալական բարեկամութիւնը արդիւնք է պահանջներու գիտակից, իրատես պետերու։

Մէկուկէս տարի առաջ Հռոմ գտնուած էինք ու Իտալիոյ վարչապետին հետ տեսնուեցանք։ Կը յիշենք իր խօսքերն Թուրքիոյ մասին բառերը. Մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւիմ Թուրք ազգին նիւթական եւ բարոյական գետնի վրայ բրած յառաջդիմութիւններուն։ Ձեր կարող վարիչներու շարունակական, կանոնաւոր ջանքերը, ձեր երկիրը շարունակական յառաջդիմութեան մէջ կը պահեն։ Մօտաւոր ապագայի մէջ, Թուրքիա շատ փայլուն ապագայ պիտի ունենայ։ Ասիկա վճռական կերպով կ'ըսեմ ձեզի։ Իտալիոյ բարեկամութեան վրայ կրնաք վստահ ըլլալ։ Ես երկերես մէկը չեմ։ Խօսքիս վրայ հաստատ եմ, ձեր բարեկամն եմ եւ միշտ բարեկամ մնալ կ'ուզեմ։ Թուրքիան եւ Իտալիան իրարմէ բաժնող ո եւ է խնդիր գոյութիւն չունի։ Ընդհակառակն երկու երկիրները իրարու միացնող շահեր կան։ Ապագային մէջ երկու երկիրներու տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ գործակցաբար կատարելիք գործերը շատ են, պիտի տեսնէք որ շատոնք ի մօտոյ գործնականի պիտի վերածուին»։

Այն օրէն ի վեր իտալօ-թուրք բարեկամութիւնը աւելի ուժ գտաւ։ Անշուշտ Ըմէթ փաշայի Հռոմ ուղեւորութիւնը, այս բարեկամութեան նոր թռիչք մը պիտի տայ։ Արդեօք Մուսոլինիի գործնական ձեւ ստանալ խոստացած բարեկամութիւնը, այս ուղեւորութեան մէջ ինչպէս երեւան պիտի գայ։ Ասիկա քանի մը օր յետոյ պիտի տեսնենք ու հասկնանք։

Կարգ մը եւրոպական թերթեր Թուրքիան Ռուսիոյ գիրկը ինկած, անոր քաղաքականութեան շրջանակէն դուրս չելլելու դատապարտուած կառավարութիւն մը ցոյց կուտան։ Գործնականօրէն ցոյց կուտանք այդ վճիռներու անպատշաճութիւնը։ Թուրքիա անկախ եւ ազգայնական քաղաքականութիւն մը ունի։ Իր բոլոր որոշումները եւ ձեռնարկները այս քաղաքականութեան ծնունդն են։ Ինչպէս Ռուսիոյ նոյնպէս Իտալիոյ հետ բարեկամութիւն ցոյց կուտանք։

Մոսկուայէն յետոյ Հռոմ կ'երթանք եւ րէժիմի տեսակէտով իրարու ներհակ այս երկու երկիրներու հետ մեր սերտ յարաբերութիւնը, ուրիշ երկիրներու հետ ալ նոյն սահմանի մէջ բարեկամ մնալու արգելք չըլլար։

Այս քաղաքականութեան հիմը, բարեկամներու դէմ եղած ո եւ է շարժման մասնակից չըլլալն է։ Բարեկամ կառավարութիւններ, այս խնդրին մէջ իրարու հետ բարեկամութեան վրայ վստահ ըլլալէ յետոյ, մտահոգութեան ոչ մէկ պատճառ կայ։ Այս է պատճառը որ, հակառակ ընդհանուր կարծիքին, Թուրքիոյ Ազգժողովին մէջ մուտքը, Ռուսիոյ մէջ զարմանքով եւ ցաւով ընդունուած դէպք մը չի նկատուիր։

Ազգժողով չմտնելու համար ո եւ է կառավարութեան մը գաղտնի եւ յայտնի տրուած խոստում մը չկայ։

Իտալիա համաշխարհային պատերազմէն յաղթական ելաւ, բայց արդիւնքէն գոհ չէ. յաղթութեան պտուղները քաղուած ատեն, Իտալիոյ շատ փոքր բաժին մը հանուած է։ Զինադադարի շրջանին իսկ ամէն ազգ, ապագայ պատերազմի մը հաւանականութեամբ կարգ մը քաղաքական համաձայնութիւններ կը պատրաստէր։ Այդ պատճառով պատերազմի աւարը բաժնուած ատեն, իրենց ապագայ դերը աչքի առջեւ բերուած է։ Անտարակոյս եթէ հաշտութեան խորհրդաժողովներու մէջ Իտալիոյ ներկայացուցիչները Մուսոլինիներ եւ Կրանտիներ ըլլային, Իտալիոյ համար արդիւնքը բոլորովին տարբեր կ'ըլլար։

Ֆաշիստ Իտալիա, ընդհանուր պատերազմէն յետոյ, երկիրը պաշարող անիշխանութեան եւ յեղափոխութեան կրակը մարելէ յետոյ, հիմա սեղմ տնտեսութեան երկրին մէջ գործունէութեան եւ բարենորոգման շարժման մէջ մտած է։ Իրենց գլուխը Մուսոլինիի նման ուժեղ պետական անձ մը գտնելով քաղաքական ասպարէզը եկող Ֆաշիստ Իտալիա՝ ոչ միայն ներսը, այլ եւ երկրէն դուրս ալ մեծ յարգ մը շահած է, այնպէս որ միջազգային քաղաքականութեան մէջ Իտալիոյ չմասնակցած համաձայնութեան մը տեւականութիւնը հաւանական չէ։

Մուսոլինի մէկ կողմէն երկրին մէջ զօրաւոր քաղաքականութիւն մը հաստատել, ժողովուրդին տնտեսական կարողութիւնը բարձրացնել կ'ուզէ։

Միւս կողմէ ալ ընդհ. պատերազմին յառաջ բերած խաղաղութեան դաշնագիրներու մէջ գտնուած անարդարութեանց փոփոխութեան կարելիութիւն կը պատրաստէ։ Այսօրուան Իտալիա Ազգժողովին եւ ուրիշ մարզերու մէջ, քաղաքական մեծ խնդիրները՝ ոչ թէ խարբէի մասլահաթի, այլ հիմնական միջոցներով լուծելու համար առաջարկներ կ'ընէ։ Արդի Իտալիա հին դիւանագիտական ճամբաները ձգած, այս ցեխոտ ճամբաներու մէջ յամառելով, մնացողներու փրկութեան ճամբան ցոյց կուտայ։ Այսօրուան վիճակը, տակաւին յաջողութենէն մեր հեռաւորութիւնը ցոյց կուտայ, բայց միջազգային ազդեցութեամբ այս հեռաւորութիւնը յանկարծ կրնայ կարճնալ, Իտալիոյ ուղիղ եւ բաց քաղաքականութեամբ։ Ահաւասիկ Ըմէթ փաշա այս նոր քաղաքականութեան կեդրոնը կ'երթայ։ Չենք կասկածիր որ վարչապետը ինչպէս անցեալ տարի Աթէնքէն, երկու շաբաթ առաջ ալ Մոսկուայէն գոհ վերադարձած էր, անկէ ալ լաւագոյն տպաւորութեամբ պիտի վերադառնայ։

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

—)(o)(—

Անցեալ Կիրակի, 22 մայիս կէսօրէ վերջ, Maison de la Mutualitéի զոյգ սրահներուն մէջ, տեղի ունեցաւ Փարիզահայ «Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբի երկրորդ ընկերահամակրական հաւաքոյթը։

Ժամանակէն առաջ ծնողներու, բարեկամներու եւ համակիրներու ստուար բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ գտնուելու, եթէ ո՛չ նիւթապէս, գէթ բարոյապէս քաջալերելու համար, ապրելու եւ տեւելու ընդունակ սոյն երիտասարդ գեղարուեստական միութիւնը։

Քանի մը խմբական երգերէ յետոյ երգչախումբի անդամներէն արտասանութիւններ ըրին։ Մեներգեց Օր. Ռ. Ճիէրճեան, որմէ վերջ երգախառն տրամախօսութեամբ Պ. Մարտիրոս յաջողեցաւ ամբողջ սրահը ծիծաղով ու խնդութով ողողել։

Հաւաքոյթին մեծագոյն յաջողութիւնն էր երգչախումբին ուժերով ներկայացուած «Պաշտօնիս Խոմբալ է» ծանօթ մէկ արար ծիծաղաշարժ կատակը, որուն դերակատարները, Ղազարոսեան, Պալապանեան եւ Օր. Խաչատուրեան, կրցան իրենք զիրենք արժեցնել։

Կարճ դադարէ մը վերջ սկսան պարերը, որ երկսեռ երիտասարդութեան մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ին հաճելի ժամանց մը ապահովեցին։

Համակիր

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

ՇԱՄՊԵՐԻ.— Շամպերին կեդրոնն է Սավուա նահանգին, նշանաւոր իր գեղակներով ու բնական գեղեցկութիւններով, Ալպեան լեռներէն ոչ շատ հեռու ընդարձակ տարածութեան վրայ հիմնուած։

Ահա այս քաղաքն ենք ինկած երբեք հայ երիտասարդներ, հսկայական ալիքներէ ջարդ ու փշուր եղած նաւի բեկորներու նման։ Երբեք ալ բանւոր, երբեք ալ վերձակ, երբեք ալ որբ, երբեք ալ ամուրի։

Թէեւ մենք, բազմաթիւ հայ երիտասարդներու նման տարիներու տառապանքէն ընկճուեր ենք բարոյապէս ու մարմնապէս, բայց վառ պահեր ենք, մեր յոգնած սրտերու մէջ հայրենասիրական զգացումները. Լաւ գիտենք թէ, մեր երջանկութիւն կախում ունի հայ ազգի ճակատագրէն, լաւ գիտենք թէ մինչեւ որ հայրենիքի կատարեալ ազատութիւնը չապահովենք, չենք կրնար վստահ ըլլալ նաեւ մեր ապագայի վրայ. այսօր հանգիստ ենք, կ'աշխատինք, կը շահինք, բայց վաղը քաղաքականութեան կամ օրէնքի մը պզտիկ փոփոխութեամբ, կրնանք մնալ անգործ, կրնանք ըլլալ նաեւ աղքատ. մէկ խօսքով մեր հանգստութիւնը կախում ունի մեզ հիւրասիրող երկիրներու քմահաճոյքէն։ Ուստի պէտք է գիտնանք բոլոր Հայերս թէ, ապագան, դրամը, երջանկութիւնը, պատիւը ու արդարութիւնը պիտի գտնենք այն ատեն երբ ազատութեան դրօշը ծածանի Արարատի գագաթէն։

Մէկ միլիոն հայ ժողովուրդի արիւնով գրուած Հայուն սեւ ճակատագիրը, վերստին սեւագրուեցաւ երբ Վ.ասակութեամբ ու վատութեամբ մեր գեղեցիկ երկրին տիրացան կարմիր ոճրագործները։

Բազմաթիւ հայ բանւորներ, օտար հիւանդանոցներու անկիւնները հայրենական երդիքներու ջերմ մթնոլորտը երազելով, կ'անցընեն մելամաղձոտ գիշերներ, սպասելով իրենց վերջին վայրկեանին։

Կ'ուզէի հարցնել մեր երկրի բանւորներուն թէ ի՛նչպէս պիտի երջանկացնեն համաշխարհային բանւորները, երբ չեն բարեհաճիր ափ մը հող տալու հայ բանւորին, հանգչելու համար, որոնց այնքան աղաչանքներն ու պաղատանքները անլսելի կը մնան աշխարհի բանւորներու երջանկութեան ուղեցոյցներու կողմէ։

Ե. Նաւասարդեան

Դպրոցասէրի յոբելեանը

—)(o)(—

ԼԻՈՆ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած 50ամեայ գործունէութեան յոբելեանը տեղի ունեցաւ 22 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը երկուքին Գ. Թաղապետարանի սրահը։

Վարդան քահանայ Ժամկոչեան իր բացման խօսքը ըրաւ հակիրճ կերպով, ներկայացնելով Դպրոցասէրի յիսնամեայ գործունէութիւնը։

Զօրս փոքրիկ օրիորդներ Սահակեան, Գաւիթմանճեան, Զալըքեան ու Տօնապետեան յաջող կերպով ներկայացուցին տրամախօսութիւն մը։

Արտասանեց Օր. Թուլումպաճեան։ Մեներգեց Պ. Վահրամ Զանոբեան, Լիոնի Քոնսէրվաթուարի աշակերտներէն Արա Պարթեւեանի «Աշուղական»ը։

Խօսք առնուեցաւ օրուան բանախօսներէն Պ. Դարբէ Շահպազի, որ պատմականը ընելով Տիկնանց միութեան անցեալ եւ ներկայ գործունէութեան, եզրակացուց, թելադրելով ուժ տալ նման միութիւններու։ Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Թագւոր Այվազեան, որ յստակ ակնարկ մը նետեց դէպի համիտեան տաժանելի օրերը։ Եւ կանգ առնելով դպրոցասէրի անցեալ երկարատեւ գործունէութեան վրայ, շեշտեց որ Դպրոցասէրը այսօր պէտք է աւելի քան երբեք, մղուի տենդագին գործունէութեան մը, ամէն կողմ բանալով մանկապարտէզներ կամ նախակրթարաններ։

Մեներգեց Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեան։ Պարոններ Մանուկեան եւ եւ Տէրտէրեան ներկայացուցին յաջող տրամախօսութիւն մը։ «Պալէ» մը Օր. Ղարիպեանի կողմէ։ Արտասանութիւն մը Հացագործեանէ։

Նուագախումբը մէջ ընդ մէջ նուագեց գեղեցիկ կտորներ։ Միջնարարներուն ներկայացուեցաւ Դպրոցասէրի գործունէութենէն քաշուած ֆիլմ մը, որուն մէջ տեսանք Դպրոցասէրի հիմնադիրներուն եւ ուսուցիչներուն պաշտօնէութեան, սաներու, շրջանաւարտ որբուհիներուն եւայլ լուսանկարներ։

Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը որ մօտ կէս ժամ սրահը ծիծաղի մէջ պահեց, «Երկու խուլերը»։

«Գողթան» երգչախումբը «Ալագեազ»ի «Շորորա»ով փակեց հանդէսը։

Միսաք Միրզէ

ՄԱՄՈՒԼ

Նոր շրջան

Աթէնքի «Նոր Օր»ը ինը տարի շարունակուելէ յետոյ, երբ ստիպուած է թերթի գինը մէկ տրախմիէն բարձրացնել մէկուկէս տրախմիի հետեւեալ դիտողութիւնները կ'արձանագրէ.

— «Նոր Օրի համար նոր շրջան մը կը բացուի այսօրուընէ։ Շարունակաբար 9 տարի, այս թերթը ապրեցաւ ժողովուրդին հետ ու ժողովուրդին համար։ Տուաւ իր լաւագոյնը։ Եթէ չկրցաւ ընել աւելին, պատճառները պէտք է փնտռել իրմէ դուրս։ Անոր յարատեւութիւնը մեզի համար հրաշքի հաւասար բան մըն է։ Թերթի վիճակէն չհասկցողները չեն կրնար երեւակայել այն լուրջ դժուարութիւնները, որոնց տակաց ու յաղթահարեց այս երիտասարդ ու ընթերցողներուն պէս տարագիր թերթը։ Անոր ինը տարուան կեանքը բացարձակ գոհողութիւն եղաւ։ Զոհողութիւն՝ նիւթական, բարոյական ու հոգեկան։ Ասոր լաւագոյն ու համոզիչ փաստը այն իրողութիւնն է որ յունահայութեան մէջ 5է աւելի թերթի ձեռնարկներ եղան, որոնք անյաջող վախճան ունեցան։

Մեր դժուարութիւններուն մասնակից չդարձուցինք մեր ընթերցողները։ Անոնց ուսին վրայ բեռ չդրինք երբեք։ Գոհացանք պզտոռնական համակրանքով ու բարոյական քաջալերութիւնով։

Մեր ժողովուրդը գրեթէ գաղափար չունի թերթի մը հրատարակութեան պայմաններուն մասին։ Միշտ կը պահանջէ, բայց երբեք չի տար։ Հին մոլութիւն է ասիկա։

Բազմաթիւ ազգային մարմիններ, միութիւններ, կազմակերպութիւններ կը պահանջեն որ իրենց ազդերն ու ծանուցումները ձրի հրատարակուին։ Վարժարանին համար է, եկեղեցիին համար է, ժողովուրդին համար է։ Այսպէս հանդէսի մը կազմակերպութեան համար կը ծախսեն հարիւրաւոր տրախմիներ ու երբ կարգը կուգայ ծանուցումին, հազար ապրիլէ ջուր կ'իջեցնեն, տասը կամ քսան տրախմիով հաշիւը փակելու համար։

Չենք մեղադրեր, հին մոլութիւն է ասիկա։ Բայց պէտք է կամաց կամաց փոխել մտայնութիւնը եւ մտածել նաեւ թերթի մասին։ Այս բոլորէն դուրս կան նաեւ անպարտաճանաչ բաժանորդներ, որոնք մեծապէս կը դժուարացնեն մեր գործը։ Մեզմէ ամէն մէկը սիկարէթի, օղիի, կամ հաճոյքի համար դրամ կը գտնէ, բայց երբեք չի մտածեր թէ օրը մէկ տրախմի թերթին տալը իր մեծագոյն պարտականութիւնը կը կազմէ։»

Պուլկարիոյ թագաւորը Ս. Ղազար վանքին մէջ

—)(o)(—

«Բազմավէպ»ի մէջ կը կարդանք թէ Պուլկարիոյ Բորիս թագաւորը ընտանիքով այցելած է Վենետիկի Մխիթարեաններու Ս. Ղազարու վանքը, ուր այցելած են եկեղեցին, եւ կը գրէ «Բազմավէպ».

— «Զմայլանքով դիտեցին Սաւոյիոյ տան թագուհիներու, Մարգարիտայի եւ Հեղինէի, թանկագին նուէրները՝ զորս ուրախութեամբ իրեններուն կը ցուցնէր Յովհաննա թագուհին. ժամագիրք, շարական հետաքրքրութեամբ դիտեցին ստանալով հակիրճ ծանօթութիւններ հայ եկեղեցւոյ, հայ ծէսի, հայ երգի մասին. մեծապէս գնահատեցին ոսկեհիւս, ոսկեման անեղծագործ շուրջառներ, Աւետարանի եւ ոսկւոյ լաթեր եւ թանկագին գիպակներ եւ սարկաւագի շապիկներ, Արեւելքի մեր հայ արուեստին անգուգական նմոյշներ 1750-1850 շրջանէն։

Եկեղեցիէն անցան ճաշարան եւ անկէ ալ թանգարան՝ ուր շատ գնահատեցին Այվազովսկիի նկարները, եւ հետաքրքրութեամբ դիտեցին Լեւոն վերջինի սուրը, Լորտ Պայրընի յիշատակները, Կուտինահայութեան արուեստի քանի մը թանկարժէք նմոյշներ, յետոյ իբր անմոռաց յիշատակ իրենց այցելութեան՝ հաճեցան արձանագրել կարգաւ իրենց վեհափառ անունները։ Այդ պահուն էր որ մտերիմ եւ զուարթ խօսակցութեան մէջ Զար Բորիս յիշեց «2-3 տարի առաջ բոլորովին անծանօթ Ս. Ղազար այցելեցի եւ հասարակաց անուններու հետ խառնեցի իմս ալ, խորհրդաւոր եւ քիչ ճանաչելի ձեւով, ուսկից առաջնորդ հայրը (Հանգուցեալ Հ. Դանիէլ Վ. Սահիմանեան, որուն մահուան լուրը մեծ ցաւ եղաւ թագաւորին) կռահեց ծածուկ անձնաւորութիւնս եւ չգիտնալ մտած ատենս ըսաւ.— Բանին մէջը բան կայ»։

Զար Բորիս՝ ընդգծեալ բացատրութիւնը հայերէն այնպիսի շնորհալի ոճով մը արտասանեց՝ որ մեզի զարմանք ու զուարճութիւն պատճառեց, ինչպէս նաեւ երբեմն թուրքերէն բացատրութիւնները։

Գրչագրաց մատենադարանին մէջ ուսումնասէրի հետաքրքրութեամբ եւ զմայլանքով դիտեցին հայկական մանրանկարչութեան հնագոյն նմոյշներ Մլքէի (Թ. դար), Ադրիանուպոլսի (նոյնպէս հին) աւետարաններուն եւ այլ ձեռագիրներու մէջ։ Այդ հետաքրքրութեան համար և որպէս յարգալիր նուէր՝ այցելութենէն վերջ Զար Բորիսի ղրկուեցաւ Մլքէի Աւետարանին նկարներուն եւ զարդերուն նմանահանութիւնը։»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

■■■■■■■■

Գ. ՄԱՍ

= Ուշ կ'էթայ,— միջամտեց մայրը։

— Ինչո՞ւ։

= Չաշխատիր։

— Երբէ՞ն ի վեր։

= Ամիս մը կայ, չէ՞, Ռուբէն,— դարձաւ ամուսնոյն։

— Վեր վար այդքան — պատասխանեց Վարպետ Ռուբէն, զգալով որ այդ նիւթի մասին կը խօսուի։

Կասկած մը մտաւ Սուրէնի ներսը՝ ծնողք բան մը կրկին ծածկել ստացաւ կրծքին տակ, ու խորհեցաւ թէ յանցաւոր է ինք իր այդ երկար յապաղումին համար։

Հարցուց տանը խնդրին մասին։ Հայրը յայտնեց թէ շնչումը շատցած էր, վարձքը աւելցուած, ու Դաւիթ էֆէնտին եւս ամէն ճիգ կը թափէր դուրս հանելու համար զիրենք ու Օսման էֆէնտիին աջակցութեամբ շէնք մը կառուցանելու, խանութի մասը իբրեւ գրասենեակ օգտագործելու նպատակաւ։ Բայց, դատական խնդիրը դեռ կ'երկարաձգուէր։

— Տէր մօրեղբայրս ինչպէ՞ս է — նիւթը փոխել ջանաց Սուրէն։

= Շատ մոմտուքը առած է նորէն. «Աս տղան ձեռքէ հանեցինք» կ'ըսէր կը կենար.

— Աշո՞տը։ Լուր կա՞յ իրմէ։

= Հա՛ս է,— մէջ ինկաւ հայրիկը։

— Ե՞րբ եկաւ։

= Հը՛, «ե՞րբ»... սախտը գնաց ու սխտորը եկաւ — ձայնեց մայրիկը շատ վերադառնալուն ակնարկելով... Երուսաղէմայ խօճա վանքը նեղ եկեր է...

— Անշուշտ, առաջուան նման կ'երթայ, կուգայ մեզի։

= Հապա՛ խենթին տունն ձի, բառ թագն ալ տուէք ինծի...

— Ինչո՞ւ, մայրի՛կ։

— Ի՞նչ պըռ'ըլլայ — վրայ բերաւ Վարպետ Ռուբէն,— գնաց կարդաց քիչ մը սաղմոս, Նարեկ, ելաւ էկաւ կնիկ կ'ուզէ...

= Աշո՞տը։

— Այո՛։

= Մարդ կայ տէրտէր սիրէ, մարդ կայ տէրտէր կին, ա՛յ մարդ,— մայրիկն էր կրկին, հեգնանք մը ձայնին մէջ։

Ծիծ մը լսուեցաւ։ Սիրանն էր քունին մէջ։

— Շատ նիհար կը տեսնեմ զինքը,— թելադրեց Սուրէն,— պէտք չէ նեղել... տեսէ՛ք, հանգիստ քուն անգամ չունի։

= Է՛, հաւը երբ կռկռայ, գիտցիր որ փորացաւ ունի,— գիտել տուաւ մայրիկը։

— Մայրի՛կ, ինչո՞ւ այդքան խիստ կը խօսիս։

= Հապա ի՞նչ ընեմ... Նստիմ զոգդ, փետտեմ մօրուքդ...։

— Ո՞վ է նստողը, փետտողը...

= Քակինդ — ձայնեց կրկին հայրը, Աշո՛տը ըսինք եա՛...

— Է՞, ի՞նչ կ'ընեն կոր, վերջապէս...

= Ըսզի թըքանք բաներ... չի՛ն ախշնար — աւելի զայրացաւ մայրը — Քանի մը օր մօրքուրին էր... Սիրանը ցերեկները մինակ էր... կատուները դուրս ելան, մկները խաղս սկսան... ա՛ս էր պակաս... խելք թողնելի՛ք բան... ամէնքին խօսելիք... դուռ դրացիի բերնին ծամոց...

— Հասարակութեան բառածը, մայրի՛կ եղան պէս է... ինք իր լծուած կառքը մոռցած, առջեւի կառքէն խոռ կը քաշէ պոչը շարժելու եւ որոճալու համար...

Ու ոտքի ելաւ Սուրէն։ Հայրը կանգներ էր արդէն բազմոցին առջեւ։ Քունը կը կաթէր բոլորին աչքերէն։ Թագուհի հանըմ մօտեցաւ սեղանին, վերցնելու համար սպասը, ու դառնալով Սուրէնին.

— Բան չկերար մէ, տղա՛ս,— ըսաւ — քանի մը պատառ տաշա կեր։

= Շատ չոր է, վար չգնաց... ասկէ վերջ Վազգէնը ամէն օր փուռէն թարմ հաց թող գնէ... տունի հացը...

— Ի՞նչ — իրար ցնցեց Թագուհի հանըմ ու մօտեցաւ տղուն — ինծի նայէ, աս գուսի հացերուն դէշ վարժուեր ես դուն... տանիզմէ վա՛ղ եկօ տէ, դուն քու հօրդ տանը հացը կեր... ա՛ն է մախպուլը... աս գուսինը աղուոր է, փառ լախ է, ամմա, մենք վարժուած չենք, մեր միտէյին կը նստի, կ'ուռէ, հասկցա՞ր...։

*
* *

Առաւօտ, երբ Սուրէն աչքերը բացաւ, արեւը թեւ նետեր էր սենեակէն ներս ու թռչունները կը գեղգեղէին ոստէ ոստ ցատկռտելով։ Հայրիկին մուրճին ձայնը չէր լսուեր։ Ու մօրը երգը պակսեր էր՝ տունէն։ Սուրէն ինկած էր ծանր մտածումներու ներքեւ։ Կը կռահէր որ նիւթական մեծ անձկութեան մը մատնուած պէտք է ըլլան։ Այսուհանդերձ, կը վարանէր հարցնելը։ Ինք եւս չունէր։ Ճամբու ծախքը վերցուցեր էր պարտքով։ Ու դժուա՛ր թէ կարենար ուղարկել։ Յետոյ, խորհեցաւ որ կարօտէն զատ իր մէջ ամէն ինչ փոխուեր էր։ Միջավայրը հզօրապէս ազդած էր իր վրայ։ Փորձեց ճշդել թէ այդ բոլորը դէպի վա՞տ է ելած, թէ դէպի լաւը։ Գնացք մը կայ միշտ ու պիտի ըլլայ, սակայն, եզրակացուց։ Օրէնքն է շարժումը, կ'ըսէ անգլիական առածը։

Ու ելաւ անկողնէն, մտացրաղ, բայց փորձելով երգ մը մռլտալ։ Իջաւ վար։ Սիրանը նստած էր պարտէզի սեմին ու կոնքին մէջ գուլպաները կը լուար։ Իսկ մայրը, լաթ մը ծունկին եւ ակնոցը քթին, սալ կը սրբէր, հատիկները թափթփելէն, ծուլ ժողվելէն ու զգուշելէն.

— Աս տղին աչքն ա՛ աղջիկ տղու պէս գո՛ւն է միշտ...

Թագուհի հանըմ, տեսնելով Սուրէնը, գլուխը վերցուց, փլաթը դրաւ բազմոցին, ակնոցը քաշեց քթէն մայրը եւ զօրավոր ձայնով մը.

— Ես խէ գիտեմ քի՛ կը քնանաս տէ,— ըսաւ կը վախնամ ձան-ձուն հանելը։ Թող քնանայիր, գործդ ի՞նչ է։

= Ես քիչ կը քնանամ, մայրիկ,— պատասխանեց Սուրէն։

Յետոյ, մօտենալով Սիրանին.

— Ի՞նչ է, քաշուեր ես մէկ կողմ,— հարցուց։

Ու մինչ մայրիկը եկեր էր իր քով ու նախաճաշի մասին կը խօսէր.

— Վա՛յ,— ներս եկաւ Գաբրիէլ քեռին,— Թագո՛ւկ, տեսա՞ր, եկաւ։

(Շար.) Կ. ՄՆՋԵԱՆ

եւ երկրագործական նախարարները:

Եթէ ուրեմն, Պրիւնինկ վերջնապէս հակի դէպ ի աջ, ստիպուած պիտի ըլլայ նկատի առնելու խորհրդարանական մեծամասնութեան հարցը, որ այսօր, աւելի քան երբեք սուր կերպով կը ներկայանայ: Ընկերվարականները չեն ծածկեր թէ իրենց քուէն չպիտի տան կառավարութեան մը, որ ըլլայ նոյն իսկ Պրիւնինկի վարչապետութեան տակ, ո՛չ մէկ կապ ունի նախորդին հետ:

Սպանիոյ խռովութիւնները

Ընդհանուր գործադուլի փորձեր

Մայիս 29ին համար, Սպանիոյ յեղափոխական կազմակերպութիւնները, գլխաւորաբար սէնտիքաները ծանուցեր էին յեղափոխական շարժում մը՝ ամբողջ Սպանիոյ համար:

Այս վերջին օրերու ընթացքին, ոստիկանութիւնը աշխատեր էր կտրել յեղափոխական շարժման թափը. իսկ կիրակի օրուան համար, ամէն միջոցի դիմած էր՝ վերջնապէս ձախողեցնելու շարժումը, եթէ յայտնուէր: Մատրիտի մէջ, կարեւոր ուժեր համախմբուած էին ժողովրդական թաղերը, ուր սակայն, որ եւ է միջադէպ տեղի չունեցաւ:

Ամբողջ օրը, Մատրիտի փողոցներուն մէջ, ոստիկանները խուզարկութիւններ կատարեցին: Ժողովուրդին հրահանգ տրուած էր դուրս չելլել իրենց բնակարաններէն: Մատրիտի մէջ, յեղափոխական շարժումը՝ բոլորովին ձախողեցաւ:

Խիստ միջոցներ նախատեսուած էին նաեւ Պարչելոնայի մէջ: Խուզարկութիւններ կատարուեցան սէնտիքաներու կեդրոնատեղիներուն եւ ղեկավարներու անձնական բնակարաններուն մէջ: Ցարդ վաթսուն անձեր ձերբակալուած են:

Մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուած են դրամատուները եւ կառավարական ու հանրային շէնքերը:

Զօրանոցներուն մէջ, զինուորները կազմ ու պատրաստ կը սպասեն, ամէն վայրկեան դուրս ելլելու եւ ցոյց տրուած վայրը երթալու. իսկ զօրախումբերու փոխադրութիւնը դիւրացնելու համար, կառավարութիւնը գրաւած է անհատական բազմաթիւ ինքնաշարժեր:

Պարչելոնայի մէջ, յեղափոխականներու եւ ոստիկաններու միջեւ, կռուի մը ընթացքին սպաննուեցան 3 հոգի, վիրաւորուեցան 12:

Ընկերվարականներու ընդհանուր ժողովը

Մասնակցի՞լ թէ ո՛չ կառավարական կազմին

Ֆրանսական ընտրութիւնները որոնք վերջացան ձախերու յաղթանակով, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը կրկին դրին, այս անգամ սուր կերպով, կառավարութեան կազմին մասնակցելու կամ չմասնակցելու հարցին առջեւ:

Այս հարցը լուծելու համար էր որ կիրակի օր, Փարիզի մէջ գումարուեցաւ ընկերվարականներու ընդհ. ժողովը:

Կիրակի օրուան ժողովին, մասնակցութեան հարցին թեր կամ դէմ խօսեցան 17 պատգամաւորներ:

Համառօտակի յիշենք, յայտնուած գլխաւոր կարծիքները:

Մէօրթ-է-Մօզէլի պատգամաւորը Տօլէ կը պաշտպանէ իր շրջանին տեսակէտը, որուն դէմ քուէարկած է սակայն.

— Առաջին քուէարկութեան պահուն, ընկերվարականները իրենց քուէները տուին մեր ծրագրին համար: Երկրորդ քուէարկութեան ընթացքին իրենց քուէն տուին ո՛չ թէ բանի մը համար, այլ բանի մը դէմ՝ Թարտիէօի կառավարութեան դէմ:

«Բայց կայ ծրագիր մը, որ մերինէն դուրս, հաւանութիւնն ստացաւ նաեւ արմատականներուն: Ատիկա, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ծրագիրն էր: Արմատականներու կը մնայ հաւատարմօրէն փարիլ անոր:

«Ի՞նչ կը գտնենք այդ ծրագրին մէջ: Կռիւ՝ պատերազմի դէմ, վարկերու անմիջական կրճատումը, ապահովագրութեանց ազգայնացումը, ազգայնացումը նաեւ երկաթուղիներուն:»

Տօլէ կարգ մը ուրիշ նկատումներէ յետոյ, եւ որոշ վերապահումներով, անյարմար չի գտներ որ ընկերվարութիւնը յօժարի գործակցութիւնը փորձի դնելու:

Մառնի պատգամաւորը Հօք յիշելէ յետոյ վերջին ընտրութիւններու առթիւ ձախերու տարած յաղթանակը, կը հաստատէ թէ ատիկա, ժողովրդավարութեան յաղթանակն էր եւ կը պնդէ գործակցութեան պէտքին վրայ: Բայց այդ մասնակցութիւնը կառավարական կազմին ու գործունէութեան, վերջնական չպիտի ըլլայ: 1933ին պէտք է հրաւիրել ընկերվարական ընդհ. ժողով մը, քննելու համար մասնակցութեան արդիւնքը եւ որոշելու թէ պէ՞տք է շարունակել:

Իսկ Զիրոմսկի, որ ամէնէն թունդ հակառակորդն է մասնակցութեան, իր ճառը կը վերջացնէ ըսելով.

— Նախ ծրագիր: Եւ ծրագիր մը որ մշակուած եւ բանաձեւուած ըլլայ կուսակցութեան կողմէ: Մեր կուսակցութիւնը պէտք է գայն արտայայտելու ազատութիւնը պահէ: Մենք գործի մարդեր ենք եւ մասնակցութեան մեր հակառակութիւնը կ'ընդունինք ենթարկել փորձի կրակներուն:»

Ժողովը կիրակի օր եզրակացութեան յանգած չըլլալով, մնաց յաջորդ օրուան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մոնփէլիէ, Ա. Մ.— 35:
Պօվէ: Նազ.— 50:
Պերլին, Մ. Ե.— 200:
Տրակինեան, Աղաբ.— 70:
Անիէռ, Հիւ.— 222:
Տուրացօ, Պ. եւ Պ.— 200:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն, իր եւ իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ընկ. Գ. Տօնիկեանի՝ իրենց սիրելի փոքրիկն ՄԱՔՐՈՒՀԻԻ մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԲՕՌ

(վէպ *1830*ի իտալական յեղափոխութեան օրերէն)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Ցետոյ յանկարծ եկաւ կատարեալ գիտակցութեան, եւ մղեց պահապանի ձեռքը ու գրեթէ հաստատ քայլերով առաջ անցաւ դէպ ի միջանցքն ու միւս սանդուղը: Մի վայրկեան կանգ առին մի դրան առաջ. յետոյ բացին, եւ դեռ Արթուր գլխի չընկած թէ ուր են տանում, գտաւ իրեն նոյն պայծառ սենեակում, ուր առաջին անգամ հարցաքննել էին. չարած նայում էր նա սեղանին, թղթերին ու պաշտօնեաներին, որոնք նստած էին իրենց սովորական տեղերում:

— Ա՛, պարոն Բերդէն, — ասաց գնդապետը: — Յոյս ունիմ, որ մեր խօսակցութիւնը այժմ աւելի խաղաղ կը լինի: Նա՛, ի՞նչպէս, դուք եկա՞ւ արդելարանը: Ճի՛շդ է, որ ձեր եղբօր դահլիճի պէս շքեղ չէ:

Արթուր յառեց աչքերը գնդապետի ժպտուն դէմքին: Մի վայրի ցանկութիւն եկաւ վրան. յարձակել բանէ այդ սպիտակ այտմօրուսներով փառի կոկորդից ու խեղդէ: Հաւանօրէն այդ նկատելի էր եւ դէմքից, որովհետեւ գնդապետը աւելացրեց բոլորովին ուրիշ թօնով.

— Նստեցէ՛ք, պարոն Բերդէն ու քիչ ջուր խմեցէք: Գրգռուած էք:

Արթուր ետ հրեց ջրի բաժակը որ նրան էին մեկնում: Թեւերը յենեց սեղանին, ափերը գլուխը ձեռքին ու ճիգ էր թափում մտքերը հաւաքելու: Գնդապետը նստած շեշտ դիտում էր. ու նկատում իր փորձուած հայեացքով նրա ձեռքերի ու շրթունքների թեթեւ դողը, խոնաւութեան հետքը մազերին մէջ եւ պղտոր հայեացքը, որոնք վկայում էին, թէ նա ֆիզիքապէս ընկճուած է ու ջիղերը քայքայուած:

— Այժմ պարոն Բերդէն, — ասաց նա մի քանի վայրկեանից, — կը սկսենք այն տեղից, ուր մնացինք: Մեր մէջ մի փոքրիկ անախորժութիւն անցաւ, եւ դրա համար էլ ձեզ ուզում եմ ասել, որ ես իմ կողմից ցանկանում եմ լինել դէպ ի ձեզ բարեացակամ: Եւ եթէ դուք էլ ձեր կողմից խոհեմ լինէք, աւելորդ խստութիւնների կարիք չի մնայ:

— Ի՞նչ էք կամենում ինձնից:

Արթուր խօսում էր բիրտ ու բարկացած ձայնով, բոլորովին տարբեր իր սովորականից:

— Կամենում եմ, որ ասէք ինձ պարզ, անկեղծ ու ազնուօրէն այն ամէնը, ինչ որ գիտէք այդ ընկերութեան ու իր անդամների մասին: Ամէնից առաջ ինչքա՞ն ժամանակ է, որ ճանաչում էք Բօլլային:

— Ես կեանքումս երբեք տեսած չեմ նրան, ես ոչինչ չգիտեմ նրա մասին:

— Մի՞թէ: Լա՛ւ, մենք նորից կը դառնանք այդ խնդրին: Ենթադրում եմ, որ դուք ծանօթ էք Կարլ Բինի անունով երիտասարդին:

— Այդ տեսակ անուն բնաւ չեմ լսած:

— Շա՛տ է զարմանալի:

— Իսկ Ֆրանչեսկօ Ներրի՞ն:

— Առաջին անգամն եմ լսում:

— Ա՛յ, ձեզ մի նամակ ձեր ձեռքով գրած ու նրան ուղղուած: Տեսէ՛ք:

Արթուր անփոյթ նայեց նամակին ու դէն դրաւ:

— Ճանաչո՞ւմ էք այդ նամակը:

— Ո՛չ:

— Դուք ժխտո՞ւմ էք, որ սա ձեր գիրն է:

— Ես ոչինչ չեմ ժխտում. չեմ յիշում:

— Կարելի է որ յիշէք այս նամակը:

Նրան տուին մի երկրորդ նամակ. մի նամակ, որ ինքը աշնանը գրել էր իր մի ընկերոջը:

— Ո՛չ:

— Զարմանալի կարճ յիշողութիւն ունիք:

— Մի՞թէ: Իսկ համալսարանի փրոֆէսօրներից մին ասում էր ինձ անցեալ օր, որ դուք բնաւ անընդունակների հաշւումը չէք: Ընդհակառակը, ձեզ շատ խելացի են համարում:

— Դուք երեւի խելքը դատում էք ոստիկանական տեսակէտից: Համալսարանի փրօֆէսօրները այդ բառը այլ իմաստով են գործ ածում:

Արթուրի ձայնի մէջ պարզ նկատւում էր աճող զայրոյթը: Նա ֆիզիքապէս ուժասպառ էր եղած քաղցից, անքնութիւնից ու զզուելի օդից: Մարմնի ամէն մի մասնիկը ցաւում էր: Գնդապետի ձայնը այնպէս էր տանջում նրա լարուած ջիղերը, ինչպէս քարեգրչի ճզզոցը քարետախտակի վրայ:

— Պարոն Բերդէն, — ասաց գնդապետը արժանաւորութեամբ ու ընկնելով բազկաթոռի թիկունքին: — Դուք նորից մոռանում էք ձեզ, եւ պէտք է ձեզ նախազգուշացնեմ, որ այս կերպ խօսելը մեզ լաւ տեղ չի հասցնի: Ցուցում եմ, որ արդելարանի հրապոյրները արդէն բաւականաչափ ճաշակել էք եւ չէիք ցանկալ կրկին այնտեղ դառնալ: Պարզապէս ասեմ ձեզ, որ ստիպուելու եմ լուրջ միջոցներ ձեռք առնելու, եթէ կը շարունակէք այդպէս ամէն բան բացասելը: Յիշեցէք, որ ես ապացոյցներ ունիմ, գրական ապացոյցներ, թէ այդ երիտասարդ պարոններից մի քանիսը պարապում էին արգիլուած գրքերի կոնտրաբանդով, եւ գիտեմ նոյնպէս, որ դուք նրանց հետ յարաբերութեան մէջ էիք: Այժմ հարցնում եմ ձեզ. ուզո՞ւմ էք ինձ ասել առանց որ եւ է ստիպման ինչ որ գիտէք այդ գործի վերաբերմամբ:

Արթուր խոր գլուխը քաշ ձգեց: Կոյր, անմիտ, գազանային կատաղութիւնը եւ էր գալիս նրա կրծքում, մի կենդանի էակի նման: Ինքն իրեն զսպելու կարողութիւնը կորցնելը ամէն բանից աւելի սոսկալի էր թւում նրան: Եւ իր կեանքում առաջին անգամ է զգաց, թէ որչափ վայրենութիւն է թաքնուած կրթուած մարդոց քաղաքակրթութեան ու քրիստոնէական հեզութեան ետեւում: Ու մի ահ ընկաւ վրան հէնց ինքն իր անձից:

— Ձեր պատասխանին եմ սպասում, — ասաց գնդապետը:

— Ոչինչ չունեմ պատասխանելու:

— Ուրեմն բացարձակապէս հրաժարւում էք պատասխանելուց:

— Ոչինչ չեմ տալ ես ձեզ:

— Այն ժամանակ ստիպուած եմ կարգադրելու որ ձեզ նորից արգելարանը նստեցնեն ու պահեն այնտեղ մինչեւ որ փոխէք ձեր վճիռը: Իսկ եթէ էլի ըմբոստանաք, ձեզ շղթայի կը զարնեն:

Արթուր բարձրացրեց աչքերը, ամբողջ գլուխը դողալով:

(Շար.)